

611
No 818

l. a. 7

4

2-5-6/8

3

29-24

1-7-4

Impreso el P. Hemelmann porvenue a la Colegion de Granada R. 3187

DIVI
PROSPERI AQVI

TANICI, EPISCOPI REGIENSIS,

OPERA, ACCVRATA VETVSTO-

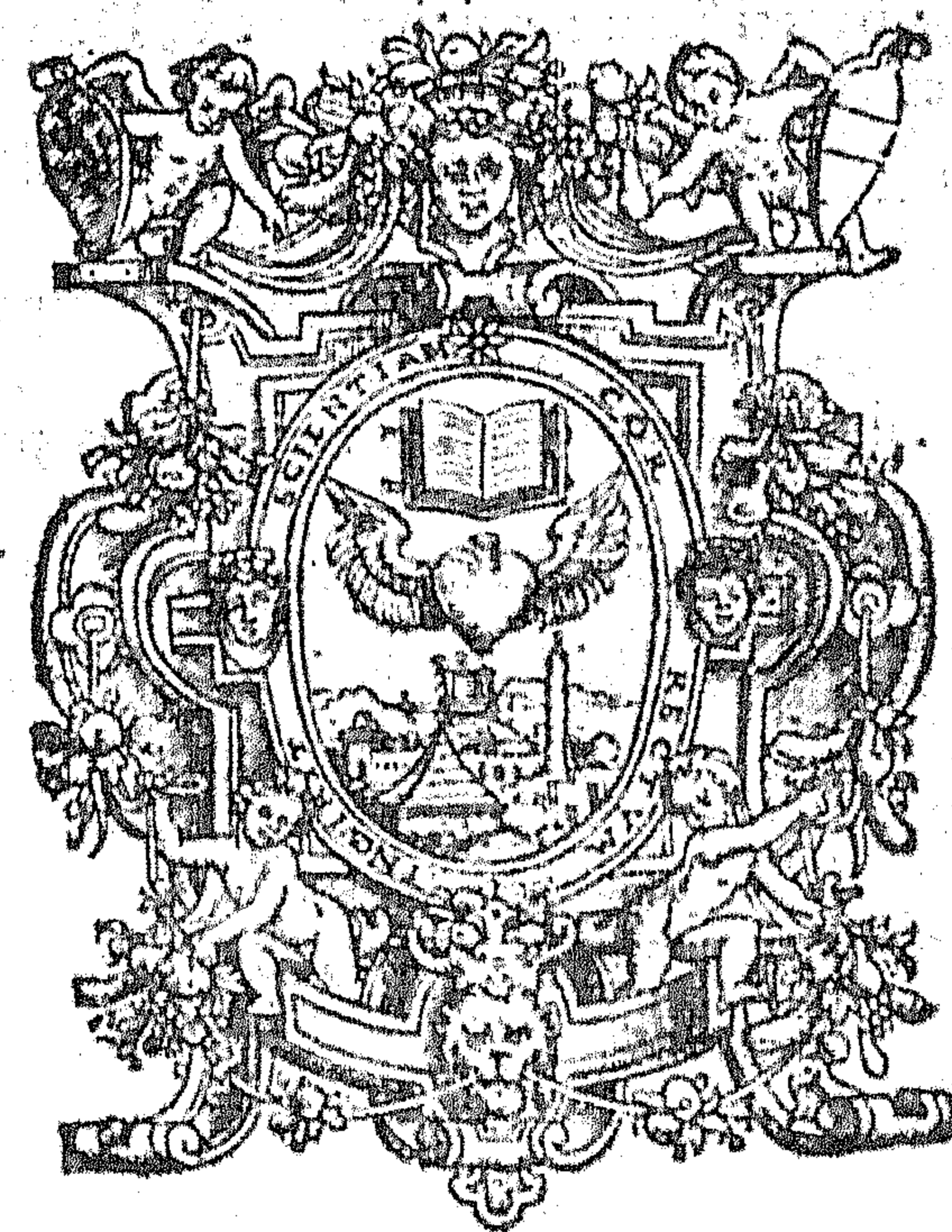
RVM EXEMPLARIVM COLLA-

tione per viros eruditos à mendis

penè innumeris re-

purgata.

Quid verò in hac editione præter ditissimum indicem, tam scripturarum quàm rerum accesserit, versa pagina demonstrat.

LOVANIÏ,

Ex officina Typographica Ioannis Bogardi, Bibliop. Iurat.
Sub Biblijs Aureis. Anno 1565.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO AD QVA-
DRIENNIVM SVBSIG. FAACWEZ.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24

1 400 10
G. H. P. U.
M. A. N. S. P. A.

Compro al Sr. Mendez porvenir a la Colegio de Granada R. 3587

611
L-848

l. a. 7

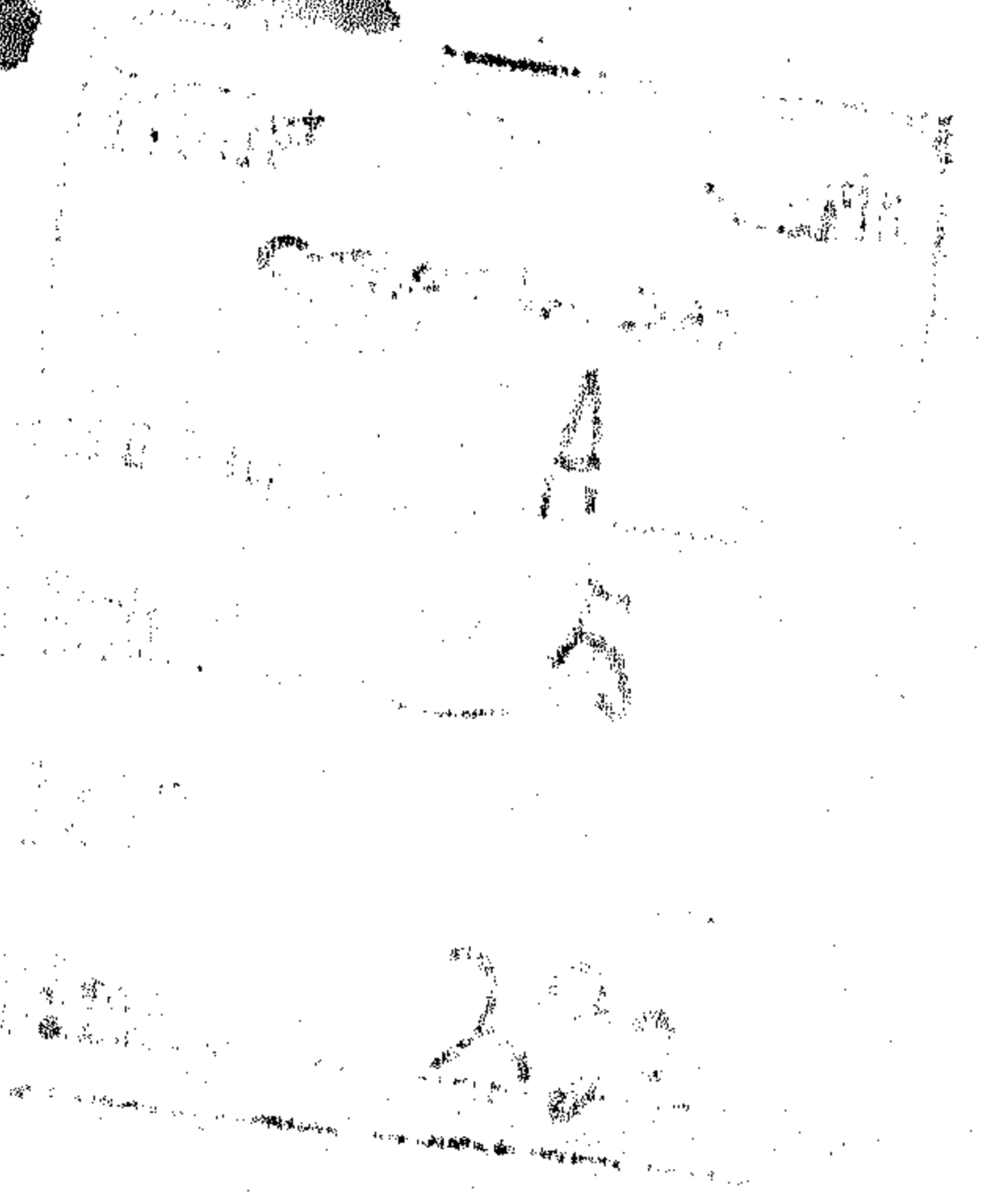
4

3-5-6/8

3

29-24

1-7-4

DIVI
PROSPERI AQVI

TANICI, EPISCOPI REGIENSIS,
OPERA, ACCVRATA VETVSTO-
RVM EXEMPLARIVM COLLA-
tione per viros eruditos à mendis
penè innumeris re-
purgata.

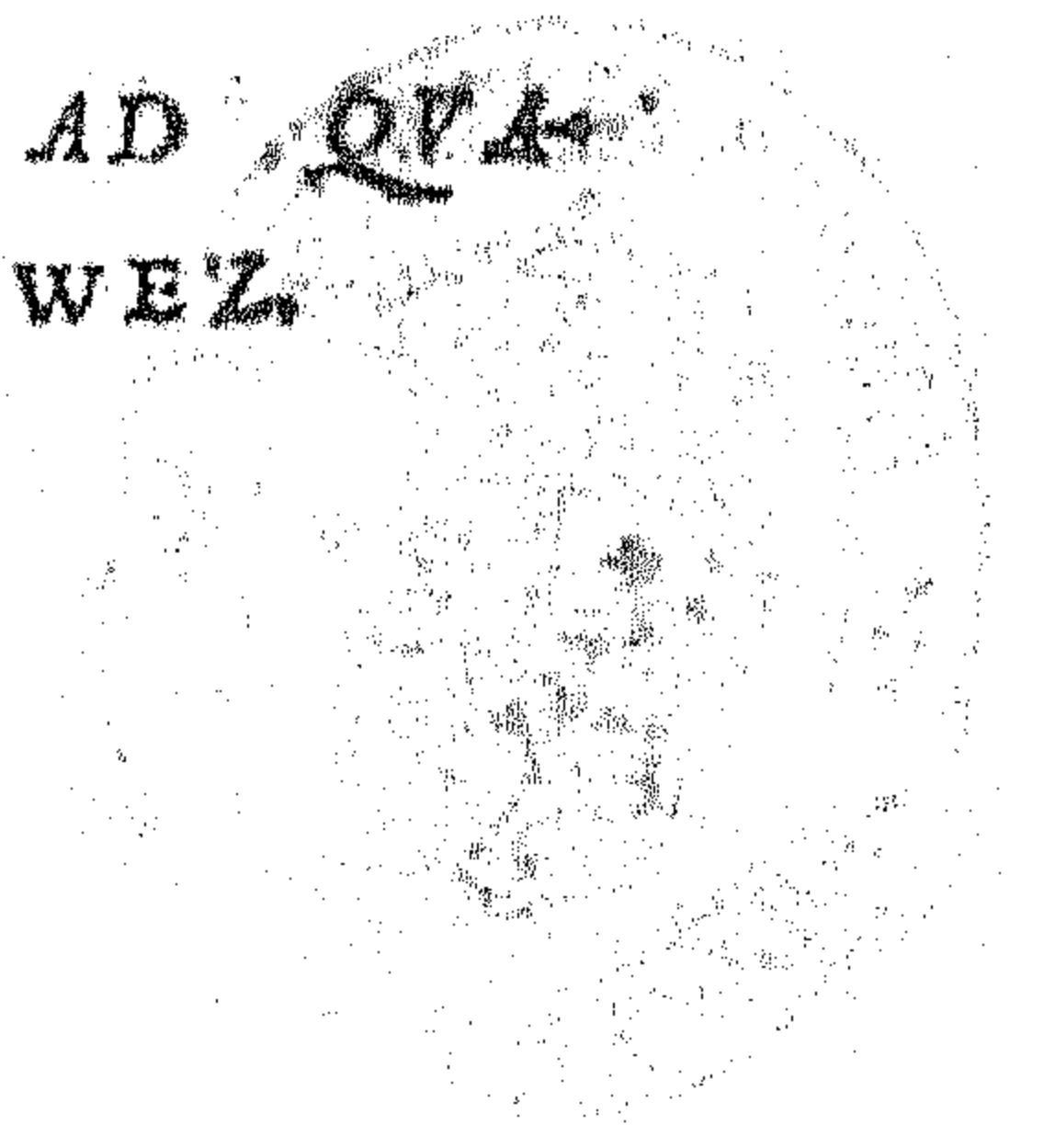
Quid verò in hac editione præter ditissimum indicem, tam scripturarum quàm rerum accesserit, versa pagina demonstrat.

LOVANI,

Ex officina Typographica Ioannis Bogardi, Bibliop. Iurat.
Sub Biblijs Aureis. Anno 1565.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO AD QVA-
DRIENNIVM SVBSIG. FAACWEZ.

ELENCHVS EORVM QVÆ
continebat antiqua editio.

Opus de prædictionibus & promissionibus Dei.
 De vita contemplatiua libri tres.
 Ad Rufinum epistola vna.

ad capitula Gallorum.
 Responsiones ad obiectiones Vincentianas.
 ad excerpta Genuensium.

Contra Cassiani Presbyteri librum cui titulus est, De protectione Dei, de
 gratia Dei & libero arbitrio liber vnus: nunc demum in capita diuisus.
 Sententiarum ex operibus D. Augultini excerptarum, liber vnus.
 Ex iisdem sententijs Epigrammatum, liber vnus.
 De prouidentia diuina opusculum alterius quàm Prosperi.
 De Ingratis contra Pelagianos, liber vnus, in cap. sectus.
 Commentarius in Psalmum centesimum & sequentes 50.

In hac editione vltima accesserunt.

De vocatione omnium Gentium libri 2. in breuiora capita distincti, non
 sublata tamen priori distinctione, sed in margine reposita.
 Ad sacram virginem Demetriadem epistola vna.
 Ad D. Augultinum epistola vna.
 Cælestini epistola pro Prospero & Hilario.
 Canones alterius concilij Arausicani.

REVERENDO

IN CHRISTO PATRI

AC DOMINO, D. CAROLO VANDER
 LINDEN, SACRÆ THEOLOGIÆ BACCA-
 LAVREO, ET MONASTERII PARCENSIS,
 Ordinis Præmonstratensis, apud Louanium Abbati.
 Ioannes Soteaux Montiniensis

S. P. D.

Ad cælestis illius aule imitationem, in qua laus gloria,
 & honor erit omni operanti bonum, terrena quoque hæc Rom. 2.
 respublica rectè factis præmia semper ac ubiq; decernit: 1. Cor. 4:
 quanquam ex multa & profunda caligine, qua dñati
 hominis iudicium obsuscaturum est, sicut quid rectè factū
 sit non nouit, ita nec verum præmium decernere potest:
 Quia parte tamen bonis constat siue ijs quos Deus de ig-
 norantia tenebris & umbra mortis eduxit, quid rectè
 geratur, ac proinde quod præmium & Læus huic operi
 debeatur, satis intelligit: illud nimirum quod Christus repromisit ijs quos velut omni
 solatio & præmio destitui mundus putat: quod utiq; si hic sint pauperes spiritu (id est, Matth. 5
 inquit Prosper, suam paupertatem sic æquanimiter serant, ut non gemant de non ac-
 quisitis diuitijs, nec doleant de perditis, sed vel gaudeant de bene expensis, vel Deum
 laudent etiam nullis vnquam habitis) ipsorum erit regnum cælorum: si mites, nec ar-
 mis pro dilatandis sudorum terminis seuerint, possidebunt terram: & cætera quæ
 apud euangelistam prosequitur. Sed licet tunc primum mercedem sint sancti acceptu-
 ri, & qui in hoc seculo ignobiles atque inglorij erant, tunc demum verè sint nobilitandi
 & glorificandi: tam indiuidua tamen bonæ vitæ comes est gloria, vt qui rectè vixerit,
 semper ab aliquibus honorem nunc quoque ac laudem consequantur, etiam dum non
 in hoc, sed potius in cõtrarium sunt intenti, scientes dominū dixisse: Attēdite ne iusticiã Mat. 6.
 vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Item apostolum: Gloria nostra 2. Cor. 1.
 hæc est testimonium cõscientiæ nostræ, quod in simplicitate & sinceritate Dei, & nõ in
 sapientia carnali, sed in gratia Dei conuersati sumus in hoc mundo. Hinc Abrabã ad Gene. 23.
 & principem Dei eũ notant. Hinc vsq; ad remotissimos populos gloria Salomonis, 3. Reg. 11.
 quando necdum cor eius a Deo recesserat, perlata erat. Hinc (vt de veteri testamento
 multa prætereay) iam recens nascenti Ecclesia, Roma ex impietate ad pietatem tra-
 ducta, amplior facta est (inquit Prosper) arce religionis quàm solio potestatis: adeo vt Cap. 16.
 Paulus ad eos qui in ea erant scribens, gaudēs diceret: Fides vestra, tñum iatur in vni-
 uerso mundo. Hinc Philppenses, licet exigua Ecclesia portio, inter infideles erãt sicut lib. 2. de
 luminaria cæli. Hinc Cornelius Centurio testimonij probitatis suæ habebat ab vni-
 uersa gente Iudæorum. Hinc Petrus fidelibus scribens, promittebat futurum, vt qui de- voc. gēt.
 treit, vant de eis tanquam malefactoribus, ex bonis operibus eos considerantes glori- Rom. 1.
 ficaret Deum. Hinc insuper etiã fidelibus dicebat: In quo admirantur (putant infideles) Philip. 2.
 A ij non con- Act. 10.
 non con- 1. Pet. 2.
 non con- Ibid. c. 4.

EPISTOLA DEDICATORIA.

non concurrentibus vobis in eandē luxuria confusione. Hinc & multo post, quum nec-
dum ita passim tam in clericis quam in laicis refrixisset charitas, sed adhuc Deū bona
vita honorificaret: clericis honor ille penē diuinus impendebatur, de quo legitur Cōcilij
Manticonensis 2. canone 15. Statuimus vt si quis quempiam Clericorum honoratorū
in itinere obuium habuerit, vsq; ad inferiorem gradum honoris veneranter illi colla
subdat, prout is officia & obsequia fidelissimē Christianitatis iure promeruerit. Et si
quidē ille secularis equo vehitur clericusq; similiter, secularis galerū de capite auferat
& Clerico sincera salutationis manus adhibeat. Si verō Clericus pedes graditur &
secularis vehitur equo, ilico ad terram desinat, & debitū honorem illi sincera chari-

Eccl. hi-
storiae
gentis.
Anglo-
li. 3. c. 16.

1. Reg. 2.

Malac. 2.

1. Reg. 8.

tatis exhibeat. Hinc (quod ad institutum nostrum propius accedit) monachus quōcūq;
aduenerit, ait Beda, gaudebat ab omnibus tanquam Dei famulus excipiebatur: &
iam si in itinere pergens inueniretur, accurrebant, & flexo ceruice vel manu signari,
vel ore illius se benedicī gaudebant. verbis quoq; horum exhortatorijs diligenter au-
ditum prebebant & cet. Hec ille. Vbi verō desit & clerus & Monasticus ordo bene
viuere, velut secundo dicit Deus Heli: Quicumque honorificauerit me, glorificabo eū:
qui autem contemunt me, erunt ignobiles. & quod Malachie secundo scriptum est:
Nunc ad vos mandatum hoc, o sacerdotes, si nolueritis audire, & si nolueritis ponere
super cor vt detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum: mittā in vos egestatē,
& maledicam benedictionibus vestris, & maledicam illis, quoniam non posuistis super
cor. Ecce ego projiciam vobis brachiū, & dispergā super vultū vestrum sterces solem-
nitatū vestrarū, & assumet vos secum. Et infra: Vos, inquit, recessistis de via & scāda-
lizastis plurimos in lege, irritum fecistis pactum Leui, dicit Dominus exercituum. Prop-
ter quod & ego dedi vos contemptibiles, & humiles omnibus populis, sicut non seruastis
vias meas. Hinc deniq; fit, vt tot hodie clerum ab officio suo deturbare submouerēq;
conentur: imitatores seditiosi illius populi Israel, dicentis Samueli: Ecce tu seruasti,
filiū tui non ambulat in vijs tuis. constitue nobis regem vt iudicet nos sicut & vni-
uersa habent nationes. Benedictus tamen sit Deus, qui non penitus auertit faciem suā
a nobis, sed Spiritum suum adhuc in multis reliquit, tam in clericis secularibus, quam
in ijs qui Monastica sunt professionis: de quorum numero R. P. domum tuam esse gau-
demus: que etiam propterea ab ijs qui foris sunt, habet bonum testimonium, non tan-
tū quia in ipsa bene vigeat Monastica disciplina, sed etiam quia instar primæ cōno-
biticæ vitæ plurimum accensa est studio sacrarum literarum: vt sp. m. non minimam
concupiam, quod hoc. D. Prosperi opus sepe numero non tibi sol. voluptatem post gra-
tiores animi distractiones allaturum sit, sed & illis calcar ad maiorem in pietate ac
studio sacrarum literarum profectum additurum. Licet enim multa acriter & ele-
gantē (adeo vt propterea Rethorē eū V. Beda nominet) de gratia Christi diserat: ha-
bet tamē & tres libros quos de vitā cōtemplatiua inscripsit, dignissimos qui imprimis ab
omnibus religionē Monasticam professis euoluantur. Quod etiā vt tātō facilius ac dili-
gentius a tuis fiat, visum est R. P. tuā ipsum opus nūcupare. Vale in Christo Iesu.

Citatē hi-
sto. lib. 1.
cap. 10

Lou. nij ex minori collegio Theologorum. 13. Calendas Maias M. D. L. XV.

Eidem R. P. tuæ obsequentis. Collegij præ-
dicti alumnus. Ioannes Sotcaux.

LECTORI CHRISTIANO

SALVTEM.

ROSPER Aquitanus, in Gallia Episcopus
fuit Regiensis, & aduersus reliquias hæresis Pela-
gianæ acerrimus atque elegantissimus Catholicæ
fidei defensor: idēq; ex autoritate Sedis Aposto-
licæ, vt dicit in præfatione suarum responsionum
ad capitula obiectionum Vincentianarum.

Extat eius epistola ad beatum Augustinū iam
senem: qua breuiter cōplectitur querelas eorum,
qui in Massiliensi vrbe constituti, sub nomine ca-
tholico Pelagianam hæresim in sinu fouebant: & plerasque diui Augustini
definitiones velut maiorum sententijs aduersas calumniabatur: cōtra quos
eiusdem Augustini inplorat auxilium. Eiusdem argumēti & Hilarius Are-
latensis ad eundem Augustinum scripsit epistolam. Responsurus itaque eis
Augustinus, duos scripsit libros, quorum vnus de prædestinatione sancto-
rum, alter de bono perseuerantiæ inscribitur. Cūq; defuncto Augu-
stino, conuiuentibus nonnullis Galliæ Episcopis, presbyteri quidam non
cessarent damnatis Pelagij sensibus inhærere, & apud imperitos diuum Au-
gustinum insimulare, quod in confutandis Pelagij erroribus necessarium
modum excessisset, multaq; asseruisset in duobus prædictis libris, cunctis
Christi fidelibus meritō detestanda: hi duo zelo fidei accensi, Cælestinum
Romanum tunc Pontificem adierunt, & querela apud eum deposita, epi-
stolam ab illo eruditissimam obtinuerunt: qua non tantū fides catholi-
ca ex præcessorum ipsius Cælestini Romanorum Pontificum decretis con-
tra reliquias hæresis Pelagianæ grauissimē defenditur, verū etiam adeo
prædicatur Augustinus, vt vel hinc non immeritō hætenus habitus sit præ-
cipuus Ecclesiæ doctor. Ait enim dictus Cælestinus, quod nunquam eum
sinistræ suspicionis saltē rumor asperserit, quodque tantæ scientiæ olim
fuerit, vt inter magistros optimos, etiam ab eius semper præcessoribus ha-
beretur: & quod de eo bene omnes in commune senserunt, vtpote qui
vbique cunctis & amoris fuerit & honori.

Inuenitur Prosper subscripsisse Synodo secundæ Vafensi, item Carpen-
toracensi: inter quas media fuit secunda Arausiana. Cui ideo fortasse non
interfuit nec subscripsit, quod capitula ad eam à Leone transmissa, eiusdem
Leonis iussu conceperat: sicut etiam Gennadius scribens de eo, ait: Episto-
læ Papæ Leonis aduersum Eutychem, de vera Christi incarnatione ad
diuersos data, ab ipso dictatæ creduntur, quod tamen an ita se habeat, iudi-
cio lectoris relinquemus.

Porro quanto studio profectus sit doctrinam beati Augustini, ex
opusculis eius manifestissimum est: quorum pleraque aut compen-
dia eorum sunt, quæ latius profectus est Augustinus, vt Sententiæ &
Commentarij in Psalmum centesimum & sequentes vsque ad centesi-
mum quinquagesimum primum, aut certè defensionēs & explicatio-
nes definitionum eius, quas Cassianus, Faustus, Vincentius, & alij in
Gallia magis peruertendo, quàm contra disserendo oppugnabant.

A iij Cuius-

Apud Je-
ronymū
in Cata-
logo il-
lustrium
virorum

Cuiusmodi sunt, epistola ad Ruffinum, responsiones ad capitula Gallorū, ad obiectiones Vincēsanās, ad excerpta Genuensium, liber cōtra Collatorem, carmen contra Ingratos, & libelli duo de vocatione omnium gentium, falsò hactenus diuo Ambrosio ascripti: quos in hac editione auctori suo restitui-
mus, non tantum ob styli & phrasim similitudinem, sed etiam quia in Biblio-
theca regularium Sancti Martini Louanij, & in Bibliotheca Abbatiae Cam-
bronensis, nec non in Bonessensi abbacia apud Namurcum, in antiquissimis
exēplaribus manuscriptis habentur nomine beati Prosperi. Certè Ambrosij
nō esse, ex stylo clariùs apparet, quàm vt vlla ostensione egeat: & ex eo ma-
ximè, quòd post damnatos Pelagianos (ante quorum damnationem è viuus
excesserat Ambrosius) sint scripti, vt videre est in cap. 22. libri prioris.

Eiusdem Prosperi cēsemus epistolam vltimam apud diuum Ambrosium
ad Demetriadem virginem: partim ob stylum, partim ob argumentum. Di-
rigitur enim post damnatam Pelagij hæresim contra epistolam eiusdē Pela-
gij de sancta virginitate ad eandem Demetriadem: quæ habetur in initio
tomi 4. apud Hieronymum. quæ epistola viuente adhuc Ambrosio non vi-
detur extitisse. Contra eam etiam scripserant Augustinus & Alipius episto-
lam vnam ad Iulianam matrem Demetriadis virginis. Huius autem Pelagij
epistolæ meminit Augustinus libro primo de gratia Christi, cap. 22. 27. 37.
38. & 40. & ipse Hieronymus eam significasse videtur in epistola ad eandem
Demetriadem virginem de custodia virginitatis: vbi monet eam deuitare
virus Pelagij, nomine tamen eius suppresso. Penè (inquit) præterij quod vel
præcipuum est. Dum esses paruula, & sanctæ ac beatæ memoriæ Anastasius
Episcopus Romanam regeret Ecclesiam, de Orientis partibus hæreticorum
fæua tempestas simplicitatem fidei (quæ Apostoli voce laudata est) polluere
ac labefactare conata est. Sed vir diuissimæ paupertatis & Apostolicæ solici-
tudinis, statim noxium perculit caput, & sibillantia Hydræ ora cōpescuit: &
vereor, imò rumore cognoui, in quibusdam adhuc viuere & pullulare vene-
nata plantaria. Illud te pro charitatis affectu præmonendam puto, vt sancti
Innocentij, qui apostolicæ cathedræ & supradicti viri successor & filius est,
teneas fidem: nec peregrinam, quamuis tibi prudens callidaque videaris, do-
ctrinam recipias. Carmen de prouidentia Dei à D. Prosperi opusculis re-
mouendum duximus, quia Pelagianæ doctrinæ est, cui Prosper infestissimus
fuit. Docet enim optimum quemq; non plus gratiæ accipere à Deo quàm
pessimum: sanctos patres ex lege naturæ bonos fuisse: à voluntate nostra
præueniri auxilium Dei, & alia multa errori Pelagij cōsona: quæ diuo Prof-
pero nunquam placuerunt. Nec nouum est magnorū virorum scriptis opera
quædam hæreticorum inseri: quum inter libros Hiero. ascriptos reperiamus
& epistolam Pelagij ad Demetriadem (de qua supra diximus) & commen-
tarios breues Pelagij in omnes Pauli epistolas, excepta ea quæ ad Hebræos
est: Similiter epistolam Cœlestij ad parentem de scientia diuinæ legis. Item
epistolam de duobus filijs, frugi & luxurioso, non illā quæ est ad Damasum,
sed quæ incipit: Omnium quidem de scripturis etc. & alia multa, quæ non
sunt hoc loco recensenda. Ad quem modum etiam inter Augustiniani opera
irrepsit liber quæstionum veteris & noui testamenti, qui inter cætera asserit
Melchisedech esse Spiritum sanctum sacerdotemque non summum: quam-
obrè merito est à diuo Hieronymo, in epistola ad Euagriū reiectus. Eodem
errore

errore inscribitur liber Gennadij de ecclesiasticis dogmatibus Augustino:
cui quoniā non satis catholicus est, studiosus quispiā, ex epistola prima Cæ-
lestini & concilio Arausicano secundo aliquot capitula subiecit: nempe 22.
29. & sequentia. Quæ licet eiusdem libri esse videantur, tamen in nonnullis
exemplaribus, tam scriptis quàm impressis, omissa inueniuntur: sicque capiti
vigesimo primo libri eiusdem ex professo repugnant, vt aliquantulum con-
sideranti, satis statim eluceat, non nisi ad eius redargutionem esse annexa.
Quo consilio & carmen de Prouidentia adiunctum videtur carmini de In-
gratis, ne, quum esset perniciosum, suo careret antidoto si seiunctim lege-
retur. Cæterum quia Gennadius in libro de viris illustr. (quem inuenies
annexum catalogo scriptorum ecclesiasticorum D. Hieronymi) conatus est
diui Prosperi fidem eleuare, dum ait quòd Casiani dogmata infamari ve-
luti nociua, cūm Ecclesia Dei ea probet esse salutaria: videndum est quan-
tum sit Gennadio tribuendum. In primis cap. 21. lib. de ecclesiasticis dogma-
tibus (quem Magister sententiarum, diuus Thomas, & alij sub nomine Gen-
nadij citant) dicit: Homo postquam seductione serpentis per Euam cecidit,
naturæ bonum perdidit, pariter & vigorem arbitrij: non tamen electionem,
ne non esset suum quòd euitaret peccatum, nec merito indulgeretur quòd
non arbitrio diluisset. Manet itaque ad querendam salutem arbitrij libertas,
id est rationalis voluntas, sed admonente prius Deo & inuitate ad salutem,
vt vel eligat vel sequatur vel agat occasione salutis, hoc est, inspiratione
Dei. Vt autem consequatur quod eligit vel quod sequitur vel quod occa-
sione agit, Dei esse liberè confitemur. Initium ergo salutis nostræ Deo mise-
rante habemus, vt acquiescamus salutiferæ inspirationi, nostræ potestatis est.
vt adipiscamur quod acquiescendo admonitioni cupimus, diuini est mune-
ris, vt non labamur in adepto salutis munere, sollicitudinis nostræ est & cœ-
lestis pariter adiutorij, vt labamur, potestatis nostræ est & ignauia. Quibus
verbis ait, in homine post lapsum mansisse electionem siue rationalem vo-
luntatem ad querendam salutem, sed admonente prius Deo & ad eam inui-
tante, vt liberum arbitrium vel eligat, vel sequatur, vel agat occasione salu-
tis, hoc est, inspiratione Dei. Quod Pelagianæ hæreseos esse cōstat. Rursum
in libro suo de viris illustribus, diuo Hieronymo præfert Ruffinum: Augu-
stinum dicit ex multiloquio non fugisse peccatum, & errorem eius nondum
quæstionem hæresis dedisse: quo dicto manifestè significat quòd periculo
hæresis non careat. laudatq; ibidem *εὐλογίας* Pelagij, quas diuus Hie-
ronymus in dialogis contra Pelagianos plenas hæresibus asserit. Item pro-
bat duos Faustii libros de gratia & libero arbitrio: quos * Petrus diaconus
& alij Orientales anathematizant, & * Ioannes Maxētius seruus Dei hære-
ticos pronunciat. Insuper, magna leuitate ac temeritate de Romano Epif-
copo, ita scribit: Iulius vrbis Romæ Episcopus scripsit ad Dionysium quen-
dam de incarnatione Christi domini epistolam: quæ illo quidem tempore
vtilis visa est aduersum eos, qui ita duas per incarnationē in Christo asserē-
bant personas sicut & naturas: nūc autem perniciosa probatur. Fomentum
enim est Eutythianæ & Timotheanæ impietatis. Denique, contra apertif-
simam sententiam Celasij pontificis in concilio septuaginta Episcoporum
(vbi opera diui Prosperi approbat, & Casiani apocripha pronūciat) dāna-
to Prospero dogmata Casiani pro salutaribus ab ecclesia suscipi mentitur:

A iij idque

Lib. de
Eccles.
dogmat.
cap. 21.

* Libelli
de incar-
& gratia
etc. ca. 8.
* Respō
sionis
sue pro
mona-
chis etc.
c. 18. etc.

idq; certè cum ecclesiæ iniuria: quandoquidè præter eos errores, quos dicitur Prosper ex collat. 13. allatos eruditissimè cõfutat, reperiuntur adhuc in Casiano alij plures errores intolerabiles, quos nũquã probavit ecclesia. Vt (verbi gratia) collatione 4. dicit bonũ esse, quòd caro cõcupiscit aduersus spiritũ: malum verò, si volũtas tota spiritui adhæreat, penitusq; carnẽ vinceret. Decima septima defendit, quandoq; mēiendũ esse. Vigesima tertia asserit, omnes sanctorum iustitias esse peccata: quòd nostra memoria in Martino Lutero à Leone decimo damnatum est. Aliaq; multa, quæ hĩc longum esset recensere. Nã sicut reliqui Pelagiani, ita & Casianus videtur fuisse magnus sectator Origenis, qui (teste Ieronymo) sexto Stromateon libro, ex Platone docet rectum esse mendacium. Et lib. 3. periarchon cap. 4. asserit melius esse animã obsequi carnĩ, quã esse in propria voluntate: & quòd melius sit, animam non penitus obedire spiritui. Nec mirum, Pelagij enim doctrina Origenis ramusculus est, inquit Hieronymus. Id quod verissimum esse comperiet, quisquis aliquot capita prima tertij libri Periarchon diligenter attenderit.

In epist. ad Ctesiphótẽ.

Libros de prædictionibus & promissionibus Dei nõ ignoramus plurimis in locis mendosos, & (vt apparet) mutilos esse: tamen haud ita atq; cum eos in manus legendos acciperemus. Sed quum nobis exemplaria correctiora nõ suppetere, nolimus quidquam ex cõiectura immutare. Si cui ob minorem eruditionem videatur à diuo Prospero adhuc iuniorẽ, iamq; primum in sacris literis sese exercente scripti: obstabit quòd trigesimo octauo capite secundæ partis autor ipse ita loquitur, velut iam annos iuuetutis excesserit. Vt certè Prosperi non videantur, non eo tantũ sit probabile, quòd Gennadius & Triterius recensentes quæ ab illo scripta sint, huius operis non meminere sed etiam ex phrasi ac styli maxima dissimilitudine, quòdq; sæpissimè toto opere autor hĩc sententijs vt sibi familiarissimis vtatur: Non tantum sibi, quantum etiam suis etc. & Non tantum præteriti, quantum etiam præsentis. etc. quas in ipsis D. Prosperi libris non reperies vsquam. Fatèdum tamen est, ab homine scriptorũ ac librorũ diui Augustini studiosissimo scriptos esse. Nã & ipsa Augustini verba nõ semel citat: quæ quo loco apud illum habeantur, in margine annotauimus. Libri contra Collatorem (qui & mendis scatebat, & ordinis erat planè perturbati: quoniam in eo passim verba Prosperi impressa erant tanquam Casiani essent) castigationes subministra.

Partis 1. cap. 7. 8. 17. 18. 36. Part. 2. cap. 1. etc.

uit eruditus & eximius vir sacre theologiæ Regius Louanij professor, M. Ioannes Hesselus à Louanio: sicut & magnam partem eorum quæ tecum hucusque locuti sumus Lector Christiane. Bene Vale.

A D. PROSPERI
AQUITANICI EPISCOPI REGIENSIS
IN LIBRVM PROMISIONVM
ET PRAEDITIONVM DEI.

PRAEFATIO.

AVLVS APOSTOLVS DICIT: Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. In hac igitur agricultura caelestis & regalis patrimonij, quam excoluerunt Apostoli, Patriarchæ, & Prophetæ, inter ceteros dominicos canes, ipse catellus dũ limites circumueo, ex diuinis scripturis, duce gratia, centumquingentatria capitula venando confeci: in quibus sunt promissiones Dei centum & tres: Prædicta quinquaginta, distributa hoc modo: Populus ante legem promissiones quas credendo vidit, & videndo credidit, habuit xviiiij. Quas credidit, & populo post se videnda reliquit, vi. Prædicta quæ vidit xij. Quæ credidit iij Populus sub lege Promissiones quas credendo vidit, & credidit, xviiij. Quam creditam post se videndam reliquit, vnam. Prædicta quæ vidit, xviiij. Quæ credidit ij. Populus sub gratia Promissiones habebat xl. Quas ante nos vidit xxxij Nos quas vidimus, & videmus impleri, vij. Et vnam, Finis mudi, quam omnes credimus. Dimidium temporis, Prædicta, quæ in fide sunt, xij. quæ vidimus ii. Promissiones quæ in fide & in fine venturæ sunt, vi. Tredecim etiam gloriæ sanctorũ in fide sunt: quia soli sancti ea percipient facta. Promissiones impletæ lxxiiij. implendæ xix. Prædicta impleta xxxv. implenda xv. Quis igitur durus adeo & ferrei ferreus sensus est, qui dubitet impleri pauca, cum tot iam cernat impleta?

1. Cor. 3. B.

CAPITA PRIMAE PARTIS.

1. Promissio. Ex libris Geneseos creaturæ, est in Adam, & in Euam: Christum, & ecclesiam.
2. Prædictio: In mandato contempto duas sequi mortes.
3. Prædictio: Diaboli sententiã eos manere, qui eius fecerunt volũtates.
4. Prædictio: In maledictio mulieris sequi originale peccatum.
5. Prædictio: In Adam omnibus posteris labor, sudor, & dolor.
6. Præd. In Cain & Abel duorum populorũ, Christianorũ & Iudeorũ.
7. Præd. In diluuium arca: quæ significauit ecclesiam.
8. Præd. In tribus filijs Noë, gentes, quas Christus Dominus sparsas inuenit, collegit.
9. Præd. In Heber. gēs Hebræa, quæ primatũ christiano populo tradidit.
10. Promissio: In Abrahæ vocatione, terra viuentum Christianorũ populo futura.
11. Prom. In Abrahæ semine multiplicari vt stellas populũ Christianũ.

B Promissio

12. Promis. In sacerdotio Abrahamæ, regale ecclesie sacerdotium. C
13. Prom. In nominis perfectione, qua in fide pater gentium est Abraham.
14. Præd. In circumcisione, qua corde circumciditur Christianus.
15. Promis. In Isaac nato, qui risus dicitur, quid ostendat in Christo.
16. Præd. In Sodoma & Gomorrha, futuri iudicij diem.
17. Præd. In Isaac immolando, Christi passio.
18. Promis. In iuratione Dei, qua semen eius in Christo supra numerum extenditur.
19. Præd. Ex femore Abrahamæ Christum hominem suscepturum.
20. Promis. In geminis Rebeccæ, populos duos, Christianos & Iudeos.
21. Promis. In eisdem, que gesserint per figuram.
22. Prom. In Esau, ex cuius femine Iob, & Christus in gentibus per fidem.
23. Prom. In Iacob, cui per visum Christus, lapis angularis, ostensus est.
24. Prom. In ipsius Iacob claudicatione, non credituros omnes Iudeos.
25. Prom. In filijs Iacob, & in Ioseph, qui gessit figuram Christi.
26. Prom. In eodẽ, qui vt Christus dominus missus est ad visitandas oues.
27. Prom. In eodem, in quo castitas patiẽdo muneratur.
28. Prom. In eodem Ioseph, quia Christi passio figuratur.
29. Prom. In eodem Christi resurrectio est figurata.
30. Prom. In eodem, qui vt Christus dominus suos dilexit inimicos.
31. Prom. In eodem figuratæ gratiæ.
32. Prom. Descensionis Iacob in Ægyptum, & Christi domini in mundũ.
33. Prom. In Mõyse, qui personam habuit mediatoris Christi domini.
34. Præd. In eo, qui vt Christus pacem intulit iurgantibus. D
35. Præd. In eo, qui vt Christus dominus diabolum interfecit.
36. Præd. In eo cum flagris, vt Pharaõ, ceditur diabolus.
37. Prom. Paschæ figuratæ, transitus Christi ad patrem.
38. Prom. In baptismo, in mari Rubro.
39. Prom. Panis cœlestis in manna, quod est Christus.
40. Prom. In signo crucis expugnare inimicos.

2

A **D. PROSPERI**
AQUITANICI EPISCOPI RE-
GIENSIS LIBER.

De Promissionibus, &
Prædictionibus
Dei.

P A R S P R I M A.

P R O L O G V S.

BONIS FIDEI RATIO SPE, DILECTIONEQ. CONCLUDITUR. Etenim diligendo quisque promissum quod credit, fidem commodat, donec potiatur omni quod sperat. Conuictione rerum, quæ non videntur, esse fidem, Paulus apostolus definiit: cuius dispensatione creator omnium Deus, omnia ex nihilo formare dignatus est (vt scriptura sancta preloquitur) ex materia inuisa, summa medijs, & media imis libratione pendens. Nam quedam inuisibilia visibilibus præferens, rationalia irrationalibus, & sensata insensibilibus, & viuentia vitæ expertibus, in mensura, numero, & pondere cuncta disposuit. Quibus pro modo subsistentibus rebus, rationale animal hominem terrenis præferens creaturis, & soli ad imaginem & similitudinem suæ diuinitatis condito tribuit liberam voluntatem. Huic & legem dedit semper viuendi, si mandata seruaret: moriendi, si sui creatoris præcepta contemneret. Verum serpentina fraude diaboli, superbia qua ipse cum socijs ceciderat, homine decepto, dum se cum tota stirpe humani generis Adam per inobedientiam præcipitaret in mortem, creatori præiudicium, bene condita natura, inferre non potuit. Mortem licet causa præuaricationis inuenerit, vitæ tamen essentiam, in quantum est, nec in morte dimisit. Immortalis quippe anima creata, in hoc stadio mundi labè vitata, corporis subuersa eluie, flagitiorum grauata ponderibus nisi sanguine redempta fuerit saluatoris, ablutaq. spiritali vnda, contagio inflicti vulneris carens, decorem collatæ gratiæ inuiolata si se seruauerit, eam in æternam pœnam cum carne victuram, Evangelica fides adnuntiat: Quæ bonis æternam vitam, malis æternam pœnam, ea autoritate firmavit, qua omnia, quæ à principio mundi prædixit, impleuit. Verum ne longum proce-

Ibidem
Gene 1.
Eccle. 1.
Gene 3.
Rom. 5.
Matr. 25.
Ioan. 5.
nium

B ij

mium huius libri humanus sterilisq; sensus extendat, quem in tres partes & dimidiam distributum, iuuante illo, cuius munere loquimur, diuina testimonia collecta vndique, coniunctaq; supplebunt, ex omnibus diuinis scripturis quæ Prædicta, quæue sint Promissiones Dei, vt occurrerint, per capitula decerpenda suscepimus: signantes trifaria tempora ab exordio mundi, vsq; in finem, in diuersis populis consistere, ante legem, sub lege, sub gratia manifesta, quæ occultis signis semper interfuit. Quorum tripartita diuisio hæc est: A prima conditione primi hominis vsque ad Moysem, ante legem est. A Moyse, cui lex data est in monte Sina, vsque in aduentum saluatoris domini nostri IESV CHRISTI, sub lege est. Manifestato autem eo in carne, crucifixo, resurgente, atque ascendente in cœlum, vsque nunc, & in finem mudi cum illo ipso breui spatio Antichristi, tempus agitur gratiæ. Quibus tribus temporibus moderatione sui creator iustissimus Deus ita iura promissaque sua ordinauit: vt non omnia fidei tantum credenda committeret, sed pleraque intuenda oculis commendaret. E quibus illa, quæ futura sperabantur, ex his quæ videbantur, crederentur implenda. Singulis igitur prædictis temporibus, singulas partes huius libri, vt promissimus, consignabimus: quæ promissa sunt, quæue Christo & Ecclesiæ figuratè exhibita: quæ credita relicta sint, intuenda futuris, capitula per ordinem posita demonstrabunt.

Exod. 20

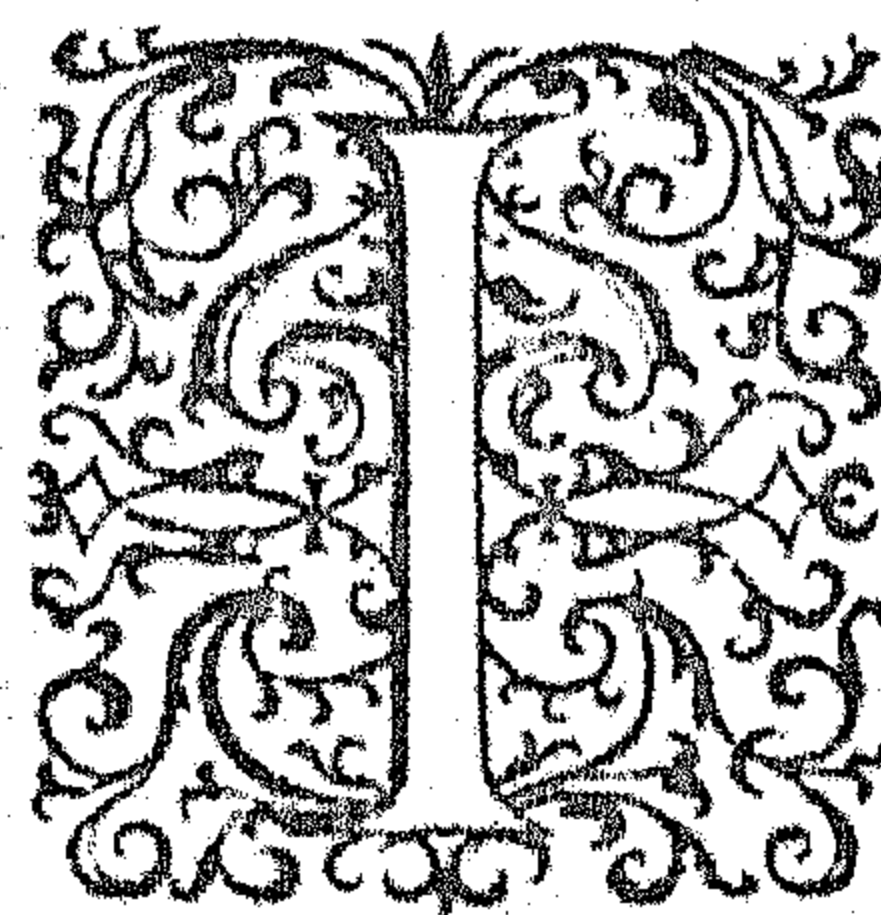
Sententia apud eum est 214. in libro. sentent.

Promissio: Ex libro Geneseos creaturæ, est in Adam, & in Eua: Christum, & Ecclesiam.

C A P V T I.

D

Gen. 1.

IN Principio fecit Deus cœlum & terram, mare, omniaque eorum, in cœlo fulgentia, gradientia in terris, in aëre volatilia, natatilia in aquis. Quibus perfectis dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Eoq; formato ex limo terræ, insufflauit in faciem eius spiritum vitæ, & factus est homo in animam viuentem. Et dixit Deus. Non est bonum solum hominem esse: Faciamus ei adiutorium simile illi, consiliarium. Et paulo post: Immisit Deus soporem in Adam, & obdormiuit. Et sumpsit vnâ de costis eius, & formauit eam in mulierem: & adduxit eam ad Adam, vt videret quid eam vocaret, Dixitq; Adam. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, hæc vocabitur Virago, quoniâ de viro suo sumpta est. Propter hoc, inquit, relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Hoc itaque factum esse, vt rem gereret & figurâ, Apostolus Paulus testis est. Exponens quippe hunc locum in epistola ad Ephesios, ait: Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in ecclesia. Sacramentum igitur magnum quod promissum sperauit Adâ, sibi coniunctam vidit, quam credidit coniugem. Nobis per fidem viuorû signauit futuram ecclesiam, matrem appellauit omnium viuorû: ea scilicet causa, qua ex latere Adæ dormientis formata Eua, ex latere Christi in cruce pendens, formandam, vt factum est, præuidit ecclesiam, quæ verè est mater omnium viuorum. Hæc est enim illa mulier, quæ custoditur per tempus &

Genes. 2.

Ephes. 5.

A tempora, & dimidium temporis à conspectu serpentis, vt in Apocalypsi de Apoc. 12. ecclesia dicitur.

Prædictio: In mandato contempto duas sequi mortes.

C A P V T II.

PRædixit Deus Adæ & mulieri eius mortem secuturam, si vetita tetigissent, dicens, Ex omni ligno Paradisi edetis, de ligno autem dignoscen-
tia: boni & mali nō edetis ex eo. Qua die autem ederitis, morte morietur-
mini. Præceptum autem fallente diabolo contemnentes, vetitum tetigerunt. Quod peccatum dum vir excusat per mulierem, mulier per serpentem mortem prædictam non tantum sibi, quantum suis etiam posteris propin-
runt. Hanc enim expendit omne simul genus humanum, aliam significans
perpetuam mortem, cuius expers erit omnis qui madata Christi seruauerit. Rom. 5.
Eum verò qui monita salutaria Domini nostri Iesu Christi temenda duxerit, sine vlla dubitatione suscipiet. Beatus enim & sanctus (ait Ioannes Apostolus) qui habet partem in hac prima resurrectione, in qua mors non habet
potestatem. Et Dominus, Qui audit verba mea, & credit ei qui me misit, ha-
bet vitam æternam. & in iudicium nō veniet, sed transiliet à morte ad vitâ. Ioan. 5.

Prædictio: Diaboli sententiam eos manere, qui eius fecerint voluntates.

In Genesi credita & visa.

C A P V T III.

SEquitur in serpentem diabolus prolata prædictaque sententia, in qua
metuendum quiddam reperitur, quod ei inter cætera dictum est: Ter-
ram manducabis omnibus diebus vitæ tuæ. Terrenis enim cupiditatibus inhiantes animæ, terræ similes comparantur, easque impias propheta
Dauid in primo Psalmo designat dicens: Erunt tanquam puluis, quem
proijcit ventus à facie terræ. Et Hieremias propheta: Recedentes à
te, ait, in terra scribentur. Iob etiam dicit: Terra tradita est in manus
impj. Item Dauid: Memento Domine, quoniam terra sumus. Se vero exui à terra, quam peccati merito serpens comedendam accepit, in alio
Psalmo dicit: Salua me de luto, vt non inhaeream. Item alibi: Hæsit in terra
venter noster: exurge domine auxiliare nobis, & redime nos propter nomē
tuum. Item alibi: Ne tradas me domine à desiderio meo peccatori. Propter
quod, quotidie monendos nos per sacerdotes censuit diuina clementia, cor
sursum erigere: nosq; profiteamur habere ad dominū: si tamen sponsio nostra firma sit, vt quod verbis proferimus, iugi gratia factis etiâ cōpleamus.

Prædictio: In maledicto mulieris sequi originale peccatum.

Prædictum peccatum originale. In Genesi credita & visa.

C A P V T IIII.

Mulierem autem dixit Deus: Multiplicans multiplicabo gemitus & dolores tuos: in tristitia paries filios. Sic nasci transgressorum filios
Dauid propheta cōfirmat: In iniquitatibus, inquit, cōceptus sum, cū
peccatis in vtero me aluit mater mea. Salomō quoq; paria testatur: Graue,
B iij ait,

Sap. 7. ait, iugum super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, vsq; in diē sepulturæ in matrē omnium. Itē ipse: Et ego natus accepi, dicit, communē aērē, & in similitē factā decidi terrā. primā vocē similitē orationibus emisi, plorās, in inuolumentis nutritus sum & curis magnis. Nemo enim ex regibus aliud habuit natiuitatis initiū: vnus est enim oibus introitus ad vitā, similis exitus. Et paulò post. Semē enī erat maledictū ab initio. Et Esaias: Semē nequam, ait, filij scelesti dereliquistis dominū. Iob etiā dicit: Nullus est immunis à forde: nec infans, cuius est vnus diei vita super terrā. Itē ipse: Nemo potest facere mūdū de immūdo cōceptū semine, nisi tu qui solus mundus es. Pro cuius expiatione maledicti seminis immūditia parientis mulieris & infantis, sacrificia sunt legalia instituta, vsq; ad C H R I S T V M regnantem: qui sui corporis oblato sacrificio, saluos facit pusillos cum magnis. Ipse enim saluum faciet populum suum, dictum est, à peccatis eorum. Hæc tamen quæ prædicta sunt, ita cernuntur impleta, vt vsque in finem mundi supplenda doceantur.

Prædictio: In Adam omnibus posteris labor, sudor, & dolor.

Prædicta propagataq; sententia, In Genesi credita & visa.

C A P V T V.

Genes. 3. **A**Dæ autem dixit Deus: Quoniam audisti vocem mulieris tuæ, & tetigisti de arbore, de qua sola præceperam tibi ne manducares ex ea, & manducasti: maledicta terra in operibus tuis, spinas & tribulos pariet tibi: in tristitia & gemitu edes pabulum agri tui. in sudore vultus tui manducabis panem tuum, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quoniam terra es & in terram ibis. Hanc prædictam pœnam peccati, quam radix humani generis Adam pro sententia excepit, ac suis posteris tanquam ramis transfudit, per vnum hominem, dicit Apostolus, peccatum intrasse in mundum, & ita in omnes homines pertansisse, in quo omnes peccauerunt. Humus enim, quæ creatoris imperio fertiles salubresq; ex se herbas, sine vlla cultura homini antè produxit, post ærumnis sentibusq; referta est, vt in sudore ac labore ex ea omnem hominem edere panem oporteat, donec recurrat in mortem. Non tantum prædicta audire ista meruimus, quàm etiam probata expendere. Vnde & Dauid dicit: Exhibet homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam. Et iterum: Labores manuum tuarum manducabis. Apostolus quoque dicit: Qui non vult operari, nec manducet. Et Dominus vsque in vn. decimam horam operarios mittit ad vineam.

Prædictio: In Cain & Abel duorum populorum, Christianorum, & Iudeorum.

Prædictio figurata, duorum populorum scilicet. In Genesi credita & visa.

C A P V T VI.

EX primis igitur hominibus mortalibus iam effectis, duo filij procreati sunt, ambo mortales, Cain maior, minor Abel. Pastor ouium vnus, alius agricola. Hi dum terram incolunt laboribus iam obnoxiam iudicio diuinæ sententiæ, seque à proprijs paternisque delictis expiare contendunt

Adunt, ex primitijs frugum suarum sacrificia obtulerunt. Minoris Abelex ouibus oblatum, acceptabile suscipitur sacrificium: repudiatur Cain, non rectè diuisa terræ particula. inuidia hinc nascitur: præsciaque diuinitas futurorum indicit patientiam furenti, diciturque ad Cain: Peccasti, quiesce, ad te conuersio eius, & tu dominaberis eius: id est, vt peccato suo ipse dominaretur, nec fieret seruus peccati, si præcipienti humilis obediret. Verum Cain contumax, suiq; impatiens, insiliit super Abel in campum, & occidit eum. Proh nefas. hæccine sunt Cain germanitatis fœdera: hæccine principia bonæ naturæ? hæccine bonæ indolis spes est: vt antè te nōrit pater homicidam quàm filium? Sed his ausibus, facinus suum Cain multis etiam vinculis connodauit: Effectus contemptor diuini mandati, superbix caput, author inuidix, princeps illatæ mortis, & primus in hominibus parricida. Hic initia bellandi instituit. vt reus innoxium sanguinem diffundat, liuoris plenus gloriam impetit alienam. Nam præclara hinc fulsere martyria, dum iusti occiduntur ab impijs. Sed vt omne nobis quod actum est, proficere demonstraret diuina prouidentia, fratrem à fraude requirit, quem iam occisum nouerat. negantem terra teste conuicit: Vox inquit, sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Cain figurasse Iudaicum populum terrenis desiderijs inhiantem, Abel Christum pastorem ouium, ab eo populo occisum, nullus iam ambigit Christianus, cuius sacrum sanguinem omnis nunc terra accipiens, clamat Amen: quod est, Verum: vt neganti Iudæo quod occiderit Christum, rectè dicatur à Deo: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Pro Abel quem occidit Cain, natus est Seth, ex quo per ordinem successione venit Enoch, qui Deo dum placeret, translatus est ne gustaret mortem, Helix sociandus, vt duo testes idonei secundo Christi aduentui præparentur, in confutationem Antichristi, & in gloriam iudicantis filij Dei: de quibus suo loco testimonia proferemus.

Prædictio: In diluuium arca, quæ significauit ecclesiam.

Prædictum diluuium.

C A P V T VII.

DV M filij Dei à proposito desciscerent sanctitatis, Deus Noe iustū sic admonuit: Finis, inquit, vniuersæ carnis venit coram me: repleta est enim terra iniquitate eorum, & ego disperdam eos cū terra. Fac tibi arcam de lignis quadratis, tricameratam facies arcam, & bituminabis intrinsecus & extrinsecus, & sic facies eā: Tredecim cubitorū erit lēgītudo arcæ, quinquaginta cubitorū latitudo, & triginta cubitorū altitudo ipsius. Fenestrā facies in arca, & in cubito consummabis eā. Ostiū autē arcæ pones ex latere. Ecce adducā diluuiū aquæ super terrā, & interficiā omnē carnem in qua est spiritus vitæ, sub cælo. Dū igitur fides cōmodat ac præparat mētē, creditq; futurū quod sperat implendū, mysticæ iusioni & fabricæ obediens Noe, arcā qua se cū mundis immundisq; animalibus, vt præceptū fuerat, conderet, fabricauit: geometrica quippe mensura, quæ vt fertur, sexies tantū quàm nostra se extendit. De his autem adserijs numeris, quantū diuinitus adiutus fuero, colligens pauca, architecti illius nostri Pauli Apostoli sententiam introducam: qui illius arcę figuratā fabricam, omnemq; eius spiritalē

ritalem constructionē ad Ecclesiam sanctam referens, instar in ea crucis expressit. Ait enim in epistola ad Ephesios: Flecto genua mea ad patrē domini nostri Iesu Christi, vt det vobis secundū diuitias gratiæ suæ, virtutem, habitare Christū per fidē in cordibus vestris, in charitate radicati atq; fundati, vt valeatis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit altitudo, latitudo, longitudo & profundū: scire etiā supereminentē scientiæ charitatē Christi.

Quinque sententias in quinque articulis dixit, vtpote is qui dixerat: Volo quinque verba mente mea in Ecclesia loqui. Quinque ergo istæ sententiæ ad prædictæ arcæ mensuras pertinere, hac ratione monstrantur. Quinariū enim numerus ex pari & impari constitutus, habet duo & tria. Tria à trinitate: duo à duobus præceptis: quæ coniuncta, quinariū firmant. Huic additur vnus, propter vnitatem indiuiduæ trinitatis, & efficitur senarius perfectus, omni ex parte sibimet respondens: In primam, tertiam ac dimidiam. De quo numero multi iam dixere maiores. Hi igitur quinariū & senarius coniuncti numeri, ac multiplicati in inuicem, extenduntur ad prædictæ arcæ mensuras quiniarias. Propter quod quinta die, excepto homine, vniuersa quæ creata sunt, fecerit Deus: atq; in quinque libris Moyse vniuersa legis madata cōscripta sunt: et quod perficiendæ legis causa, quinta feria ad patibulū traditus fuerit ipse Saluator & Dominus. Senarius verò numerus hoc continet, quod sexta die formatus est homo: & sexta ætate seculi ad redemptionem mundi hominem susceperit verbum Dei. Et sexta feria suspensus in cruce, nostrum omne pretium ex suo latere, tanquam per ostium arcæ, pretiosum sanguinem fuderit. Ex quo columba Ecclesia tanto sanguine dotata processit. Propter quod & coruus hereticus exiens, humani cadaveris cupiditate naufragus, ad arcam Ecclesiam redire noluit. De quo intus posita munda animantia clamant: Ex nobis exijt, sed non erat ex nobis: nam si ex nobis esset, mansisset vtique nobiscum. Hi igitur duo, vt dixi, numeri quinariū & senarius, dum multiplicantur in inuicem, suppleunt tricenariū. Quinquies enim seni, & sexies quini ductus numerus tricenarium format. Et ipsi sunt triginta cubiti, qui in altitudine arcæ præcepti sunt construi, ad sublimē partem pertinentes Spei: in qua caput eminus confixum est crucifixi. Omnis enim spes in capite. Propter quod & ipsum caput nostrum triginta annorū dignatus est crucifigi. Rursum quinariū numerus in decalogo multiplicatus, propter decem præcepta legis. Decies enim quini & quinquies deni numerus ductus, quinquaginta efficiunt. Et hi in latitudine arcæ ponuntur, qui ad Charitatis spatia in cruce signantur, in qua manus infixæ sunt crucifixi. Decem enim præcepta digito Dei dicuntur esse conscripta, nosque ipsi manus nostras leuare in sancta iubemur. Item quinariū & senarius numeri in quinquagenario multiplicati, arcæ longitudinem suppleunt. Quinquagies enim seni, & sexagies quini trecentos efficiunt, qui nostræ arcæ longitudini patientiæ ascribuntur, in qua corpus extensum est crucifixi: cui dicitur, Christus pro vobis passus est, relinquens vobis exemplum, vt sequamini vestigia eius. Quoniam vetus homo noster simul cum illo affixus est cruci: patientesque esse iubemur vsque in aduentum. Profundum verò crucis, diluuij magnitudinem significat, qua & illa & nostra arca portatur. Quoniam sunt iudicia Dei (vt scriptum est) sicut abyssus multa. Quod verò dictum est **Tricameratam facies eam: hanc fabricam prædictus architectus noster Paulus**

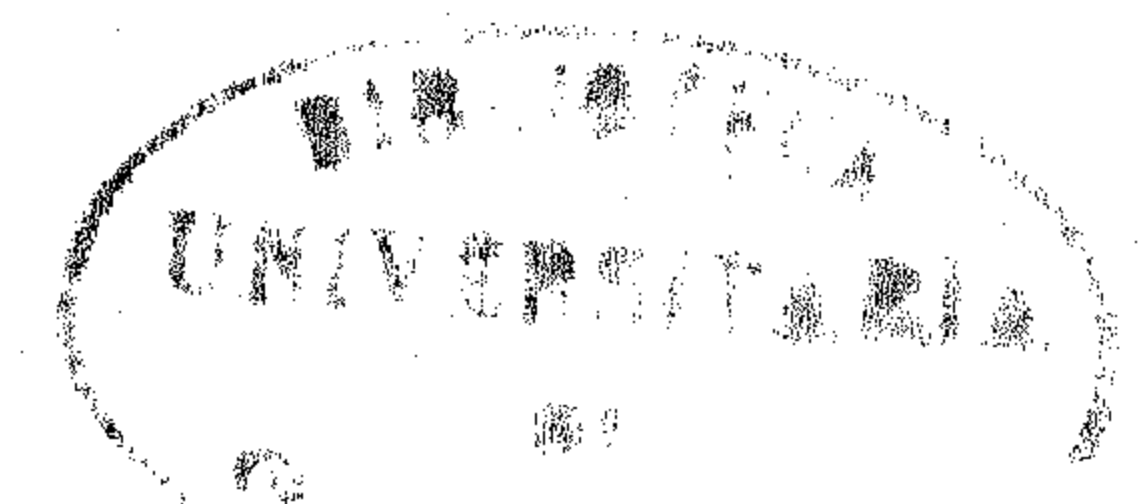
Ius expressit. Manet, inquit, fides, spes, charitas: tria hæc. Nam cum in prima ac secunda habitatione, bestię, pecora, serpentes, auesq; in fide & spe manserint: in tertia Noe cum suis in charitate manens (quia maior horum omnium charitas) diluuium formidare non potuit. Qui enim manet in charitate, in Deo manet, & Deus in illo permanet: et: quia Deus charitas est. Fenestram vero arcæ melius accepimus respectum in salutem animarum, quæ sunt bitumine intrinsecus & extrinsecus sociatæ & colligatæ inuicē in vnitatem spiritus sancti, & in vinculo pacis. In cubito dictum est consummari arcam, sic enim decuit significare ecclesiæ vnitatem. Quonia finis legis Christus ad iustitiam omni credenti. Vnde & ille diues in Euangelio diluuium huiusmodi formidans, ait ipsi domino rerum, Magister bone, quid faciens vitam æternam consequar? Et Dominus, prædictæ arcæ illi mensuras ostendens: Præcepta, inquit, nosti. Cumque ei plurima dixisset ex numero, ille velut quadratus arcæ cupiens sociari, Omnia hæc madata, inquit, feci: quid adhuc mihi super est? Et dominus perfectionem arcæ nostræ designans in vno cubito consistere, Si vis, inquit, perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, da pauperibus, & veni sequere me. Quod cum ille facere nequiuisset, quia omni ex parte quadratus non fuit, ad cubitū perfectionis arcæ nō meruit pertingere. Abijt enim, vt dictum est, contristatus. Quod verò quadraginta diebus & quadraginta noctibus diluuiū factum est super terram, non tantum præteriti in hoc numero, quantum etiam præsentis temporis animarum diluuium ostendit: quæ in scopulis seculi, atque in gurgite flagitorum, diuersarumque voluptatum, naufragis fluctibus submerguntur. Propter quod quadraginta diebus Helias, quadraginta diebus & ipse saluator ieiunia consecrassent, hac tripartita ratione monstrantur: tanquam prædictis tribus temporibus necessaria, ante legem, sub lege, sub gratia. Finis igitur diluuij, sexcentesimo primo anno Noe terminatus, finem mundi significat post sex, vt dictum, ætates seculi, & breue Antichristi spatiū. tot enim ætatibus etiam hominis longæui vita protenditur, donec ab infantia recurrat in senium. Nunc verò ecclesia aut arca, velut munda & immunda animalia, bonos malosq; portare cognoscitur, vsq; in prædictum finem: de quo dominus & saluator noster in Euangelio testatus est, dicens sic futurum aduentū suū quemadmodum fuit in diebus Noe, subito manducantibus ac bibentibus, ementibus & vendentibus. Credidit igitur Noe quæ prædicta vidit in arca. Credidit, quæ futura erat nobis præsentanda ecclesia, nobiscum sperat, quæ erit vltimo iudicio declaranda.

Prædictio. In tribus filijs Noe gentes, quas Christus dominus sparsas inuenit, collegit.

Prædictæ gentes.

C A P V T VIII.

EX tribus igitur filijs Noe, Sem, Cam, Iafeth, totidemque nuribus eius, mortalium fecunditas dum adcreuisset, radix peccati superbia, mundo pereunte diluio ipsa perire non potuit. Turris superba à superbis extruitur, cuius caput cœlum hætenus occuparet. Huius cœpta, à vero artifice Deo per confusionem linguarum in irritum deducuntur: sic enim scriptum est, Ecce labium vnum est omni terræ, & hoc cœperunt facere. [& nunc

non deficient ab eis omnia quęcunq; aggressi sunt facere] Et dixit Deus, Venite, descendamus, & confundamus ibi linguas eorum. Deus trinitas loquitur. Descendere veró Deum, est, humanos actus inspicere, vel eorum sensibus, p̄p̄quare. Quę vt prædicta sunt, mox impleta sunt. Cōfusę quippe linguę nō tantū disposita supplere nequiverunt, quantū etiā dispersę per orbē gentes qualque suo distinxere eloquio. Attamē creatoris & iudicis impleta censura, per humilem Christi gratiā charitas vno sub dogmate cōgregavit, quę superba impietas dispererat. Omnis ergo nunc in vnū lingua confiteatur, quod dominus Iesus, qui est turris fortitudinis, in gloria est Dei patris. Quē inebriatū vt Noe ex vinea, nudatumq; in passione, Cam filius irridens in Canaan filio maledictum excipiens, gentibus propinavit. Quod abstulit Iesus dominus qui pro nobis factus est maledictum.

Philip. 2.
Gen. 9.
Galat. 3.

Prædictio: In Heber gens Hebræa, quem primatum Christiano populo tradidit.

Prædicta gens Hebræa, à quo exorta sit, primatum habens in omnibus linguis.

C A P V T IX.

INter cæteros, quos linguarum confusio per gentes diuisit, Heber dictus est, in quo, vt fertur, Hebræa prima lingua resedit. vnde etiam Hebræa gens nomen accepit. Primam verò Hebræam esse linguā, mysticus ille titulus à Pilato conscriptus ostendit. Erat enim is tribus linguis insignitus, Hebræa, Græca & Latina: quę linguę primatum ferè in omnibus retinētes linguis, eidē creatori in titulo cōsignatę sunt, eo ordine diuino, quo prædicta antequā fierent, propheta Dauid testatus est, dicēs: Tituli inscriptionem ne corrumpas. Regem enim Iudæorum crucifixum ille scripserat iudex. Hunc sua lingua Hebraici dū legerent, quę primo in loco posita erat, postulantes mutandū, diuinitus actus Pilatus, Quod scripsi, inquit, scripsi: vt & tituli inuiolata, sicut promissum est, maneret integritas, & lingua Hebræa sub testimonio in principalem locū, quē post amisit, merito signaretur. Ex isto igitur Heber currit progenies vsq; ad Abraham, à quo, vt quidam dicunt, Abraei, sicut ab Heber Hebręi appellati sunt. Primitiuum verò esse hunc populum, licet ipse dominus attestetur dicens, Primitiuus meus Israel, in Deuteronomio libro plenius ostenditur: Cum dispartiretur altissimus (dictum est) nationes, statuit terminos gentium secundum numerum angelorum Dei. Et facta est portio eius Iacob, series hæreditatis eius Israel. Sed hic Iacob, qui appellatus est Israel, ex quo tramite veniat per ordinem recurramus, vt Abraham, cuius hic nepos est, promissa suppleantur.

Gen. 10.
Lucæ 23.
Ioan. 18.
Psal. 58.
Ioan. 19.
Gen. 11.
Exod. 4.
Deut. 32.

Promissio. In Abraham vocatione terra viuientium Christiano populo futura.

Promissio facta & figurata.

C A P V T X.

EX semine igitur Sem filij Noe, natus est Heber, cuius fuit filius Phaleg, sub quo diuisę sunt linguę. Phaleg genuit Reu, Reu genuit Seruch: Seruch genuit Nachor: Nachor genuit Thare: Thare genuit Abraham, cuius fuit nepos Iacob. Hūc Abraham apud Chaldæos genitū, scriptura testatur. Ex qua gente vocatus, dum primus crederet, pater fidei, gratia vocantis, me-

Gen. 10.
Gen. 11.
Rom. 4.

Atis meruit appellari. Chaldæi astronomiæ dediti, dum callidē positiones siderum perscrutantur, multū errantes circa cultum religionēq; diuinā, creatorem omnium rerū minimè perquirentes, euanuerunt, vt Paulus dicit, in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens eorum eorum. E quibus Abraham non callidē creaturę, sed calore diuini cultus accensus, ab stultis & insipientibus, domini munere segregatus est. Exi, inquit ei Deus, de terra tua, & de cognatione tua, & veni in terram quęcunq; tibi ostendero. Ad præceptum vocantis, prima sede cognationēq; relicta, per fidem credit quę non vidit: donec videre mereatur omne quod credit. Exiens igitur de terra Chaldæorum, habitauit Charrę, in qua omnibus repletus est diuitijs. Terrę quoq; ipsius, in spe sui seminis, futurā suscepit hæreditatē. Cum etiam ex anu & sterili coniuge, vergens quoq; ipse in senium; per promissionem expectat heredē hūc nobis pater fidei ostendit, nec incolatus nostri longos exitus formidandos, & in Christo domino semper sperandum. Cuius per gratiam terra viuientium sempiterna potiemur hæreditate. De qua Dauid propheta dicit: Credo videre bona domini in terra viuientium.

Promissio. In Abraham semine multiplicari vt stellas populum Christianum.

Promissio multiplicandi seminis: in Genesi credita & visa.

C A P V T XI.

Factus est sermo domini ad Abraham per visum: dicens: Noli timere Abraham, ego te protego, merces tua multa erit valde. Dixitq; Abraham: Domine quid dabis mihi? ego enim sum absq; liberis, & filius præpositus domui meę, hic Damascus Eliezer. Dixitq; Abraham: Quia nō dedisti mihi semē, vernaculus meus mihi heres erit. Statimq; sermo domini ad eū: Non erit hic heres tuus, sed qui egredietur de utero tuo: ipsum habebis heredem. Eduxitq; eum foras, & ait illi: Suspice in cælū, & numera stellas si poteris numerare eas. Et dixit: Sic erit semē tuū. Credidit autē Abraham Deo, & deputatū est ei ad iustitiā. Hęc Paulus affirmat Apostolus dicēs: Igitur fides, ait, ex auditu. auditus autē per verbū Christi. Et Esaias ait: Nisi credideritis, nō intelligetis. Fundamentum omnis rei futurę, fides est: cuius culmen ædificij terras cælumq; obtinuit in Christo Iesu, qui est ex semine Abraham,

Promissio. In sacerdotio Abraham, regale ecclesię sacerdotium.

Promissio qua Abraham, poscente Deo sacrificium, sacerdos ostēditur.

C A P V T XII.

Secundo oraculo dixit Dominus ad Abraham: Ego sum qui eduxi te de terra Chaldæorum, vt darem tibi terram istam, & possideres eam. At ille ait: Domine vnde scire possū, quod possessurus sum eā? Et dominus: Sume, inquit, vaccam triennem, & capram trimam, & arietē trimū, turturam quoq; & columbam. Qui tollēs vniuersa hęc, diuisit ea per medium, & vtrāq; partes contra inuicem posuit: aues autem non diuisit. Descenderuntq; volucres super cadauera diuisa, & abegit eas Abraham. Cumq; sol occumberet, sopor irruit super Abraham, & horror magnus & tenebrosus inuasit eum. Dictumq; est ad eū: Sciens prænoſce, quod peregrinū erit semē tuum.

C ij

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

tuum in terra non sua, & subijcient eos seruituti, & affligent annis quadringentis. Gentem autem cui seruerint iudicabo ego, dicit dominus. Post hæc egredientur cum magna substantia. Tu autem ibis ad patres tuos, nutritus in senecta bona. Quarta autem generatione reuertentur huc: necdum enim impletæ sunt iniquitates Amorreorum. In hac promissione, & in hoc sacrificio tripartito (quod in presenti ita actum est, vt tamen alia futura signaret) tria tempora quæ superius dicta sunt, in tribus his animalibus, spiritalis lector agnosce. Vaccam trimam, ante legem lasciuientem plebem sine iugo legis. Capram trimam, sub lege, quam immolare debet plebs legem transgrediens, pro peccato. Arietem trimum, sub gratia perfectum sacrificium, quod figuratè pro filio idem offerens Abraham, arietem nostrum Christum triennem, tribus temporibus prædicatum, pro peccato populi ara crucis excepit. Quoniam pro iniquitate populi, ait Esaias, ductus est ad mortem & liuore eius omnes sanati sumus. Quod verò hæc animalia contra inuicem diuisa posita sunt, diuisiones & schismata, quæ sese inuicem impugnarent, futura Apostolu: Paulus ostendit, dicens: Oportet & hæreses esse, vt probati manifesti fiant in vobis. Nam & ante legem, vt hæreticorum, Cain repudiatum est sacrificium: & in lege, Chore, Dathan, & Abiron, dum hæresum schismatumque authores, viuos terra vorauit. Et sub gratia, multarum hæresum dogmata, & aues circa diuisa cadauera mortuorum residentes, abiguntur à Paulo, cum dicit, Diuisus est Christus: nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis? Præceptum est autem Abraham in illo sacrificio, vt turturem castam, & simplicem columbam non diuideret. quoniam spiritalis filij casti, & simplices virgines, dum in charitate sacrificium illibate fidei offerunt, diuidi omnino non possunt. Peregrinum verò esse in hac vita semen eorum, qui domino suo canunt, testatur David dicens: Inquilinus sum & peregrinus, sicut omnes patres mei: Vt vexati in Ægypto annis quadringentis, dum gemunt & dicunt: Heu me quia peregrinatio mea elongata est. factis in promptu est. Quarta verò generatione ad libertatem reuerit ex hac Ægyptia seruitute: nostra à peccato eruta libertas ostenditur. quæ tribus sepe dictis expletis temporibus, in quartam, quam regenerationem dominus appellat, declarata per resurrectionem veram, omnis nostra libertas exurgat impletis peccatis Amorreorum: eorum scilicet qui non credit Dei Euangelio. Quoniam qui non credit, vt Dominus dicit, iam iudicatus est.

Promissio. In nominis perfectione, qua in fide, pater gentium est Abraham.

In Genesi credita & visa. Promissio figurata.

C A P V T XIII.

Gen. 17. Tertio oraculo promissio diuina, etiam in eius nomine, firmatur. Abraham ante vocatus, Abraham eum creator Dominus nuncupat, cuius nominis proprietates designatur. Patrem, inquit, multarum gentium posui te: Vt hæc promissio, non ad solam progeniem carnis Abraham, ex qua populus Iudaicus veniebat, crederetur pertinere. De qua gloriatiati in Euangelio dixerunt: Nos patrem, habemus Abraham: Responsumque est ab eo, qui & vocabulum tale dederat & fidem: Nolite, inquit, in hoc gloriari: potes est enim

ET PRÆDICTIONIB. DEI PARS I. 9

A enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham: vt esset Abraham in Christo pater multarum gentium per fidem: cum vnus tantum gentis fuerit per generationem. Rom. 4.

Prædicti: In circumcisione, qua corde circumciditur Christianus.

Prædictio figurata.

C A P V T XIII.

Hic Abraham iam vocato per fidem, pactum quoddam circumcisionis indicitur, in signo veteris testamenti, quod ipse suus, posteri seruare præcipitur: omnemque animam perituram de populo, quæ circumcisionem minimè celebrasset. Queritur fortasse, cur placuerit Deo circumcidi omnem duntaxat masculinum, eorum qui se ad obediendum Deo vouerunt. Grati autem sacramento res hæc acta est: quæ media & præterita tempora respiceret, ac futura. Nam primæ præuaricationis causa, à parte corporis, serpentis veneno homo percussus, ardore libidinis estuans puduit ex his, quæ pudenda creata non erant: eaque, parèere verecundiæ, statuit, quæ fuerat inuerecundè nudata. Idcirco creator & iudex Deus, in ea parte corporis signum circumcisionis indixit, temperans morbum malè conceptæ libidinis ex copula debitum, vt per continentiam bonum atque integritatis decus id repararet, quod fuerat vitiatum. Circumcisio quippe cordis, quæ in nouo fulget testamento, in illo signo figurata est: quia sunt spadones, qui se ipsos castrauerunt propter regnum Dei. Et filios Israel incircuncisos corde Deus increpat, & obiurgat. Gen. 17. Rom. 4. Fortè Operitè verecundè. Matt. 19. Hier. 9.

Promissio: In Isaac nato, qui risus dicitur, quid ostendat in Christo.

Promissio figurata.

C A P V T XV.

B Rursum eidem Abraham ad illicem Mambrae in tribus viris diuina manifestas apparuit, proximè de filio suscipiendo ferens promissionem, ac supradicta confirmans. à quo etiam Sara vxor eius inquiritur. Dixit enim Deus Abraham: Vbi est Sara vxor tua? Qui dixit: In tabernaculo est. Dixitque illi Dominus: Reuertar ad te hoc tempore opportune, & habebit Sara filium. Audiens verò hæc Sara, cum esset in ostio tabernaculi post eum risit intra se ipsam dicens: Nodum factum mihi est vsque in hoc tempus, & dominus meus senior est. ait dominus ad Abraham: Quare risit Sara intra se ipsam dicens: Ergo ego vere pariam quæ senui? nūquid nihil potest verbum Dei? Rursumque confirmat: Reuertar igitur ad te opportune, et habebit Sara filium. Timedo negat Sara risisse: quod riserit, conuincitur veritate. Quæ concipiens & pariens, appellatum est nomen eius Isaac, quod interpretatur risus. Ob quam rem & ipsa Sara, cum iam paruulum portaret in manibus, Risum, inquit, mihi fecit Deus. Omnis enim qui audierit senem & sterilem peperisse, congratulabitur mihi in risu. Proles risus excipitur, in quo benedictionem promissam omnium gentium suscepit Abraham. Gentes enim quæ Christo per illum senem in carne venienti nunc credunt, in risum à Iudæis suum saluatorem confitentur, eumque glorificantes agnoscunt illius contumeliosam passionem, suam esse veram libertatem.

C iij

Prædi.

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

Prædictio. In Sodoma, & Gomorra futuri iudicij diem.

In Genesi credita & visa. Prædictio facta & figurata.

C A P V T XVI.

Gen. 18.

Impiarum ciuitatum subuersionem prædictam Sodomorum & Gomorreorum, idem fideli famulo Abrahamæ dominus demonstrauit dicens: Clamor Sodomorum & Gomorreorū multiplicatus est, & peccata eorū valde inuisa. Descendēs, inquit, videbo si clamorē, qui venit ad me consummauerint: sin autem, vt scia. Descendit, & hīc dictū est, Deus: quia famulo gratissimo nō celauit suū iustū iudiciū, ac per quandā pactionē, quā supplex humilisq; intercessor acceperat, Deum cognoscens iure prædictas velle perdere ciuitates, vt irascentē mitigaret, hoc modo. Ne perdas, inquit, pariter iustū cū impio. Et erit iustus quo modo & iniustus? Si fuerint quinquaginta iusti in ciuitate, perdes illos? Non remittes omnē locum causa illorum quinquaginta iustorum? Cumq; promississet Deus non se perditurum, si quinquaginta iustos in illis reperisset locis, ex eo loquendi sumpsit audaciā, pias precantis adhibens voces limum pulueremq; sese confitens. Dei sententiā, pro quinquaginta iustis addens quadraginta quinq;, mira celeritate suspendit. Quorum exiguum numerum minimē reperisse dicitur. Eruensq; Loth cū vxore & duabus filiabus eius, de populis & ciuitatibus quas cœlesti igne cōsumpturus erat, eos, quos liberauit, admonuit, non stare in tota regione illa, nēve retro respicerent. Quæ vxor Loth præcepta contemnens, retroq; respiciens, statua salis effecta suo exemplo fatuos condiuit in proposito sancto quō tendunt proficientes, noxia curiositate retrō non debere respicere: nec posse euadere tales statuta supplicia, hæc fœmina demonstrauit, quæ quod euaserat perdidit. Tales dominus in Euangelio increpat dicens: Remissiū erit terræ Sodomorum in die iudicij, quam vobis. Quos vero Christi gratia liberat, admonet per Apostolum: Exite de medio eorum, & separamini dicit dominus. Item ipse, Quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extentus. Nemo enim retrō attendens, * exponens manū suam super aratrum, aptus est regno Dei. * Cū dominus diceret: Mementote, ait, vxoris Loth. Securi igitur diem iudicij expectant, quibus in cruce domini gloriantibus, mūdus eis crucifixus est, & ipsi mundo. Terruit enim dominus corda fidelium, dicens: Vt factum est in diebus Loth, ita futurum aduentum filij hominis, ne grauati in crapulis & ebrietatibus eos subitaneus inueniat dies. De quo dicit Apostolus: Quia dies domini, sicut fur in nocte, ita veniet.

Mat. 10. & 11.
He. 13. & Esa. 52.
2. Cor. 6.
Fortē: Et ponens: Philip. 3.
Luc. 9. & 17.
* Forrē: Quod cū Gal. 6.
Luc. 21.
1. The. 4. & 5.

Prædictio: In Isaac immolando Christi passio.

Prædictio figurata.

C A P V T XVII.

Gen. 22.

Tentauit Deus Abraham dicens: Abrahamā Abrahamā. Et dixit: Ecce ego. Et dominus: Accipe filium tuum vnigenitum, quem diligis Isaac, & vade in terram excelsam, & offeribi eum holocaustum super vnum montium, quē tibi dixerō. Eū sibi iubet offerri holocaustum, in quo semen Abrahamē vt itellas cœli multiplicari, & in eo gentes benedici, tot iam oraculis diuinitus ipse promiserat. Non tamē cœtatur pater in filio implere quē iussa sunt, sciens, vt Paulus dicit, quod etiam ex mortuis posset eum dominus excitare,

Heb. 11.

ET PRÆDICTIONIB. DEI PARS I. 8

A

excitare. Sed eius qui tentatur in filio, non tantum collatæ fidei virtus demonstratur, quantum etiam nobis imitanda proponitur: & vt præcepti noui ex Euangelio maneret autoritas: Qui amat patrem aut matrem super me, non est me dignus: aut qui amat filium aut filiam plus quā me, non est me dignus, Nā cū eū necdum proli sciret idoneum, Deo tamen iubenti ea intentione paruit Abraham, qua sciebat Deum nec immemorem promissionum suarum, & mysticum quoddā futuræ passionis dominicæ geri sacramentum: illum scilicet respiciens diem nostræ redemptionis, de quo dominus in Euangelio increpans Iudæos dicit: Abraham pater vester concupiuit videre diem meum, & vidit & gauisus est. Diem scilicet passionis filij Dei in suo filio figuratum vidit Abraham: quod vnico filio nō pepercit: quod velut ad aram crucis triduo cum infanti victima conuolauit: quod patiens, ac sine voce, similis agno coram tundente se, filius patri, vt percuteret, pia colla præbuit: quod se ligno quod portauerat ipse, suspendi Isaac non reluctatus est. quod aries cornibus in vepre detentus, spinis coronatum Christū ostendens, pro Isaac immolandus apparuit. quod ideo Isaac immolatus non est, quia resurrectio filio Dei seruata est. Hæc omnia credens Abraham, videre meruit per figuram, quæ nos per gratiam impleta esse cognoscimus.

Mat. 10.
Luc. 14.
Ioan. 8.

Prædictio: In iuratione Dei, quia semen eius in Christo supra numerum extenditur.

Promissio figurata Abrahamæ.

C A P V T XVIII.

B

Per me iuravi, dicit dominus, propterea quod non pepercisti filio tuo dilectissimo propter me: benedicā tibi, & multiplicabo semē tuū sicut stellas cœli, & velut arenā quæ est in littore maris. Et possidebit semē tuum ciuitates inimicorū suorū, & benedicetur in semine tuo oēs gētes terræ, quia obedisti voci meæ. Multiplicatū quidē semē Abrahamē, atq; ad grandē numerū peruenisse, liber Numerorū ostendit. Nō tamē scimus esse in numerū. Promissio verō Dei vt stellas cœli, & vt arenā maris, quæ numerari nequeunt, continet: quā in Christo per fidē gētiū, quarū pater est Abrahamā, benedictionē esse suppletā, & ipse rerū ordo demonstrat. simul & oracula prophetarum quæ filios Abrahamæ nō tātū ex semine carnis, sed fide vocari ad infinitū numerum, per David cæterosq; testantur. Benedicentur, inquit, in eo omnes tribus terræ. Oēs gētes beatū dicent eū. Itē: Adorabūt eū oēs reges terræ: omnes gentes seruient illi. Et Esaias, Erit radix Iesse, & qui exurget regnare in gētibus, in eo gētes sperabūt. Apostolus quoq; Paulus, fractos ramos Iudæos dicit per incredulitatē, atq; in fide radicis Abrahamæ gentes, vt oleastro, fuisse insertas. Itē ipse, Gentes autē super misericordiā glorificare Deū: misericordiāq; ablato, vt promissit, corde lapideo, daret eis cor carneū. Lapides enim appellat, lapideos deos colentes, cū dicit, Dico vobis, si hi tacuerint, lapides clamabunt. Mirum in modū qui erant lapides, per gratiam facti filij clamāt: Paternoster qui es in cœlis, & qui erant filij, effecti lapides dicunt: Fac nobis Deos, qui nos præcedant: quia derelinqentes Deum viuū, seruiuerunt Baal, & Idolis gentium. Gentes ē contrario, spretis idolis, secuti sunt Deum viuū. Quæ nos videmus impleri, illa scilicet quæ promissa sunt in semine suo futuro per Christum, quæ & credit Abraham.

Gen. 22.
Psal. 71.
Esa. 11.
Rom. 11.
Rom. 15.
Ezec. 10.
& 36.
Luc. 19.
Matth. 6.
Exod. 32.

¶ iij

Prædi-

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

Prædictio: Ex femore Abraham Christum hominem suscepturum.

In Genesi credita & visa. Prædictam carnem Christi ex femore Abraham venturam, sequens mystica actio ostendit.

C A P V T XIX.

Gen. 24.

VOcat Abraham præpositum domus suæ, ait illi: Pone manum tuam sub femore meo, & iura per Deum cœli, quia non accipies vxorẽ filio meo à filiabus terrę huius, cū quibus ego habito: sed de tribu mea accipies illi vxorem. In femore Abraham Deum cœli fuisse, hic ordo ostendit, quod Abraham genuit Isaac: Isaac, Iacob: Iacob, duodecim patriarchas: in quibus Iudas, ex cuius tribu Dauid, de quo per seriem generationum, virgo Maria quę peperit Christum, qui est Deus cœli: quia per ipsum facta sunt omnia.

Ioan. 1.

Promissio: In geminis Rebecca populos duos, Christianos & Iudæos.

In Genesi credita & visa. Promissio facta & figurata.

C A P V T XX.

Gen. 25.

CVM idem Isaac Rebeccam propinquam sibi accepisset vxorem, eam sentiens sterilem, pro gignenda prole, Deum, qui multiplicem promiserat, deprecatus est. Statimq; vt poposcit, accepit. Quñ autem concepisset Rebecca, gemini gestiebant in vtero eius. At illa hæc referens: Si sic mihi futurum erat, ait: vt quid mihi hoc? Abijt autem Isaac cum ea interrogare dominum, atq; huiusmodi responsum accepit: Duo, inquit, populi in vtero tuo sunt: & duæ plebes de ventre tuo prodibunt: & populus populũ superabit, & maior seruiet minori. Suscepit duos pmissos filios Isaac, duosq; populos fide tantũ futuros agnoscens, quos illa mystica actio nobis reuelatos exhibuit. Esau quippe, dum prior pilosus prodiret ex vtero, minoris Iacob manus emissã post eum, plantam eius apprehendit, quod factũ mirum magnumq; visum præbuit. Idem igitur Iacob iunior lenis, in ipsa iã pueritia per cocturã rubrã lenticulę maiore fratrẽ supplantans, abstulit eius primatus, nec vacuum esse potuit tanti mysterij sacramentum. Lenis ille iunior Iacob, lenem mitemq; signabat populum Christianum, ea lenitate præditum qua innocuum gẽtilis furor crediderat ab Esau. Hic igitur lenis populus per cocturã passionẽ scilicet Christi sanguine rubratam, edaci & læuienti Iudæico populo, cuius figuram gestabat Esau, qui etiam Edom dictus est, petenti voluntariẽ obtulit, ac primatus quos habuit ille, vendidit, iste suscepit. Iudæus quod nascendo habuit, per concupiscentiam perdidit. Christianus per gratiam, quod in natura non habuit, acquisiuit.

Promissio: In eosdem quæ gesserint per figuram.

In Genesi credita & visa. Promissio facta & figurata.

C A P V T XXI.

EA verò quæ in duobus istis geminis acta sunt, quam mira, quam grandia, quam iuxta promissiones sacramentis omnia plena sint, breuiter vt iustum fuerit explicare contendam. Cæcatus Isaac, pater eorum, exterioribus oculis, lumine verò interiore fulgente, promittit Esau primitiuo filio

ET PRÆDICTIONIB. DEI PARS I 7

A filio benedictionem, si desideratas escas ex sua venatione filius præpararet patri. Pergit ille implere quæ iussa sunt. Mater, quæ audierat benedictionẽ maiori promissam, diuinitus acta, vt minori Iacob proueniat, prophetica arte composita mysticam artem parat. Vestem accepit primogeniti sui, quæ erat apud illam in domo, hac iuniorem induit: ac super brachia eius, & nudam ceruicem pelles hœdorum imposuit: aptauitq; eum qui erat, vt posset intueri quod non erat: Tanquam iam nobis illum figuratum ostenderet Christum, qui accepit non carnem peccati, sed similitudinem carnis peccati: Legem quoq; veteris testamenti, tãquã vestẽ primogeniti excipiens, nõ eam se soluere dominus venisse dixerit, sed implere. Sic compositus minor filius ille Iacob, qui fratri iam primatus abstulerat, vsurpat insuper benedictionẽ, offerens patri paratas à matre escas, & dicit: Pater. At ille: Quis es tu fili? Ego sum, inquit, primogenitus tuus Esau. Feci sicut locutus es mihi. Cũq; pater vocem filij minoris agnosceret, palpandum æstimans, habitum mēbra maioris inuenit. Turbatũq; in filiis: factus est (vt ait quidã) gratus error parētibus. Acceptis igitur epulis quas parauerat mater, filius offerebat: pater quas libenter accepit, huiusmodi benedictionem minori filio dedit. Ecce, inquit, odor filij mei, sicut odor agri pleni, quẽ benedixit Dominus. Det tibi, inquit Deus à rore cœli & à fertilitate terrę multitudinem fumenti, vini, & olei: & seruiant tibi gentes. & adorabunt te principes: & eris dominus fratris tui, & adorabunt te filij patris tui: & qui te benedixerit, erit benedictus, & qui te maledixerit, erit maledictus. Hæc omnia Christo domino coueniunt, post eius odorem benedictæ concurrunt omnes gentes. Venit per actis illis & filius primogenitus Esau ex minoris gratia iam reprobus. Offert & ipse escas patri, & dicit: Exurgat pater meus, & manducet de venatione filij sui vt benedicat me anima tua. Ad hæc paufactus pater: Et quis est, inquit, qui venatus est mihi, & intulit priusquam tu introires? & benedixi illum, & benedictus est. Benedictus posterior populus Christianus, iam patri dicit: Dedisti lætitiã in corde meo, à fructu frumenti, vini, & olei sui multiplicati sunt. Maiori autem populo Iudæo pater dicit: Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Sacrificium enim laudis glorificabit me. Venit enim frater tuus cum dolo, & accepit benedictionem tuam. Quia igitur Iacob Deus dilexit, Esau autem odio habuit, propterea suppleto tempore, sacrificijs Iudæorum explosis, sacrificium mundum, vt prædictum est, offerri nomini eius omnis nunc populus Christianus agnoscit, qui per gratiam Iudæo & primatum & benedictionem abstulit. De isto enim dictum est: Eris dominus fratris tui. Cæterum in illis geminis non prouenit. Minor enim & munera maiori obtulit, & famulum se esse professus, eum humilis adorauit: vt res, quæ tunc signata est per literam, nobis nunc manifestaretur in gratia.

Promissio: In Esau ex cuius semine Iob, & Christus in gentibus per fidem.

In Genesi credita & visa. Promissa præmia virtuti & patientiæ.

C A P V T XXII.

EX semine Esau Idumę gens, in qua inter cæteros duces, Iob ille fortissimus athleta Dei enituit, in exemplum omnis patientiæ productus vt agonistico

vt agonistico certamine principem totius militiæ diabolum superaret, fultus auxilio Dei. Vir namque cum esset iustus, ac sine querela Deo, cumque in confusione diaboli qualis esset, Deus ostendere dignaretur: Animaduertisti, inquit Deus diabolo, ad puerum meum Iob? non enim est similis illi quisquam in terris. Et diabolus: Nunquid Iob, ait, gratis colit Deum, nõne tu benedixisti domum eius, & pecora eius multiplicasti? Sed mitte manum tuam, & tange omnia quæ habet, & scies an in facie benedicat tibi. Ecce, inquit Deus, omnia quæ habet in tuas manus do. sed ipsum caue ne tangas.

Fit grande certamen. Perfidus Apostaticusque angelus, fidelem Dei famulum insectatur: atque, vt illi est plena à se ipso procreata malitia, vastat, fugat, disperditque omnia innocentis: & cum omni hæreditate, omnẽ simul consumpsit hæredem. Tot tamen iaculis emisit, illæsus manet Iob: cuius, vt militis Dei, vno ictu percutitur diabolus. Nudus exijt, inquit, de vtero matris meæ: nudus reuertar in terram. Dominus dedit, & dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est. Sit nomen domini benedictum. Hoc superatus certamine, aliud maius inimicus indicit. Mitte, inquit Deo, manũ tuam, & tange carnes illius, & ossa, & scies an in facie benedicat tibi. Mitte

manũ tuã, nihil est aliud quàm, da potestatem. Hanc enim nec in porcis habuit diabolus, nisi ille dedisset, q. sub hac autoritate & Iob ei tradidit, vt præcepti non excederet modum. Ecce, inquit Deus, trado tibi illum: tantũ animam illius custodi. Quem percussum graui vulnere, putrefacta totius corporis compagine, omnibus artubus solutis, sanie profluente, ebullientibus vermibus, dũ in corrupto corpore integer animus cõsisteret sentiretq; diabolus intrinsecus fortẽ, quem forinsecus debilem æstimabat: mulierem viro suo illo articulo, quam sibi necessariam dimiserat, armat: atq; per vxorem fortissimum virum suo pulsat ex latere. Cum & mulier venenata iacula, quæ ab inimico sumpserat, infunderet, ait inter cætera: Dic aliquod verbum in domino & morere. Statimq; ille ruinam primi hominis recordatus, E uam nouã, atq; in illa illum inimicum qui præliabatur expugnans, ait: Tanquam vna ex insipientibus mulieribus locuta es. Si bona accepimus de manu domini, mala quare non toleramus? His diuinis iaculis prostratus est inimicus, superatusque per gratiam per hominem peruersus angelus, & humilis patientiæ pietas omnem molestiam superbiæ debellauit. Iam enim per iustum virum potentem transitura Christi vestigia in gentes signabantur. De quibus Dauid ex persona eius dicit: In Idumæa extendam calciamentum meum. Iacobus quoque apostolus, ad exemplum patientiæ credentium corda confirmans, ait: Patientiam Iob audistis, & finem domini vidistis, quia misericors dominus & miserator est. Dupla enim præmia Iob victor accepit. Pugnantibus verò suis, & sua gratia iuuante vincentibus centupla hinc se daturum dominus pollicetur, & vitam æternam in futuro seculo largiturum. Quod in Valentiano Valëtis fratre videmus impletum: qui dum pro Christo militiam tribunatus spreuit, huius mundi regnum adeptus est, & verus Christi confessor vitam acquisiuit æternam.

Iob 2.

Matth. 8.

Psal. 107

Iacob. 5.

Matt. 19.

Matc. 10.

* Valẽtiano.

Promissio: In Iacob, cui per visum Christus lapis angularis ostensus est.

In Genesi credita & visa. Promissio figurata.

Caput

A Iacob quoq; filius Isaac, nepos Abrahæ, per quasdam res secũ mirabiliter gestas accepit promissionem. Fugiens enim fratris infidias, locum ei mansionis præbuit solis vergentis excursus. Illic lapidẽ capiti suppositum, talia sibi reuelata in somnio narrat, Scalam miræ granditatis, cuius caput cœlũ hætenus occuparet, ostensam: per quam angeli dei ascendentes & descēdētes erāt, Dominiũ quoq; incũbere in ipsam, sibiq; dixisse: Terrã in qua dormis, tibi dabo eã & semini tuo post te. Qui euigilãs, in sacramento lapidem quem ad caput habuit eminus erigens, eumq; liniens oleo, Christũ nobis lapidẽ angularẽ cõsecrauit, De quo Propheta dicit: Lapidem quẽ reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Et Esaias: Ecce inquit, pono in Sion lapidem angularem, electum pretiosum: & qui crediderit in illum, non confundetur. Hic lapis angularis Christus Nathanaheli venienti ad se, somnium quod Iacob viderat exposuit: Videbitis, inquit, cœlos apertos, & angelos dei ascendentes & descendentes ad filium hominis. Qui enim descendit, Christus ipse est, & qui ascendit super omnes cœlos. vt adimpleret omnia. Scalam verò angustam viam ponens, quæ ducit ad vitam.

Promissio: In ipsius Iacob claudicatione non credituros omnes Iudaos.

In Genesi credita & visa. Promissio facta & figurata.

B Ipsi quoq; Iacob reuertẽti de Mesopotamia cum vxoribus, filijs, famulisq; suis angelus in via occurrit: qui cum eo sacratam luctam gerens & angelus ab homine superari se passus est, victorq; à victo exegit benedictionẽ: Non te, inquit, dimittam, nisi benedixeris me. Dixitq; ei angelus: Quod tibi nomen est? At ille ait, Iacob. Iam, inquit, non vocaberis Iacob, sed erit Israel nomen tuum: quia preualuisti cum Deo, & cum hominibus potens eris. Tetigitq; angelus latitudinem femoris eius, claudusque effectus est Iacob per omnes dies. Claudicatio ista quæ ex femore eius facta est, populum ipsum Hebræum significat claudicantem. Quibus ait Helias propheta: Quid claudicatis ambobus inguinibus? si Deus est, ite post illum. Et Dauid dicit: Filij alieni inueterauerunt, & claudicauerunt à semitis suis. Quod recto itinere exilio populo, viam Christum sequi non voluit, claudicans per errores varijs semitis aberrauit: quem Videns Deum (quod Israel appellatur) per gratiam Christianus populus apprehendit.

Promissio: Ia filijs Iacob, & in Ioseph, qui gessit figuram Christi

In Genesi credita & visa Promissio facta & figurata.

D Vodecim filios, quos duodecim patriarchas scriprura testatur, ex suis feminis suscepit Iacob: Non quod libere sanctos viros plurimas habere mulieres concupiscentiæ scilicet causa: sed quod gratia multiplicandæ prolis daret deus licentiam, qui & vnã permisit, & postea aliquando prohibuit. Nam cum in lege dixerit: Maledictus homo, qui non fuscitauerit semen in Israel: per Salomonem autem prophetam huic licentiæ terminum dedit. Tempus, ait, mittendi lapides, & tempus colligendi lapides

Gen. 28.

Psal. 117.

Esa. 28.

Ioan. 1.

Ioan. 1.

Ephes. 4.

Matt. 7.

Gen. 32.

3. Reg. 18.

Psal. 17.

Gen. 32.

Gen. 35.

Deut. 25.

Eccle. 3.

lapides

lapides. Tempus amplectendi, & tempus continendi ab amplexu. In his igitur duodecim patriarchis Iudas dictus est, ex quo Iudæi, Ioseph & Benjamin germani, ex patre Iacob, & ex matre Rachel: quorum actio omnis Christum sonat & ecclesiam. Dicitur enim, Iacob diligebat Ioseph. Dicit & Deus pater de Filio: Hic est Filius meus dilectus, in quo bene complacui. Fecit, inquit, Iacob Ioseph tunicam variam. Dicitur & huic nostro Ioseph Christo: Adstitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumamicta varietate. Somniauit Ioseph somnium, narravitque fratribus suis. Putabam nos, ait, ligare gremia in campo. Surrexit gremium meum & erectum est: Conuersa autem gremia vestra adorauerunt gremium meum. Hoc in Christo futurum, idem Iacob ostendit in benedictione, quam à patre acceperat Iudas dicente: Adorabunt te filij patris tui. Hi enim dicunt: Venite adoremus & prosternamur ei, qui iam dicunt: Pater noster qui es in cœlis, Et ipse in Euangelio: Cum exaltatus fuero à terra, traham omnia, ait ad me ipsum. Rursum alia sacramenta videt in somnio, & hæc suis fratribus indicauit. Quasi sol, inquit, & luna & undecim stellæ adorabant me. Dicitur & de nostro Ioseph Christo domino per prophetam: Laudate eum sol & luna, laudate eum omnes stellæ & lumen. Et, Cœli enarrant gloriam Dei. Et Abacuc. Eleuatus est, inquit, sol, & luna stetit in ordine suo. Luna ex decedentibus ac succedentibus mortalibus constans ecclesia, posteaquam sol Christus exaltatus est, resurgens ordine integro: hæc stetit in fide, fulgentibus stellis ei qui numerat eas. Discipulis enim suis, quorum nullus est numerus, ait: Luceant opera vestra sicut luminaria in mundo.

Gen. 37.
Matth. 3.
Psal. 44.
Gen. 37.
Gen. 27.
Gen. 49.
Psal. 94.
Matt. 6.
Ioan. 12.
Gen. 37.
Psal. vii.
Psal. 143.
Matt. 5.

Promiss. In eodem, qui vt Christus dominus missus est ad visitandas oues.

In Genesi credita & visa. Præfigurata promissio.

C A P V T XXVI.

Mittitur Ioseph à patre ad visitandos fratres suos, & oues. Dicit & noster Ioseph Christus dominus, Non sum missus nisi ad oues que perrière domus Israel. Dicitur est: Oderunt Ioseph fratres eius propter somnia eius. Clamat & hic noster Ioseph Christus de Iudæis fratribus: Quoniã odio habuerunt me gratis. Viso Ioseph fratres eius dixere: Ecce somniator ille venit, venite occidamus illum, & videamus quæ erunt somnia ipsius. Et apud Salomonẽ de nostro Ioseph impios dixisse refertur: Venite occidamus iustum, quoniã insuauis est nobis. Et sequitur. Promittit scientiã Dei se habere, & filiũ Dei se nominat. Videamus si sermones illius veri sunt, & tẽtemus an succedat quæ ventura sunt illi. Hæc quoque in Euangelio ipse confirmat de filio, qui ad cultores vineæ missus est, quo modo dixerint: Hic est hæres: venite occidamus illum, & nostra erit hæreditas Accipientes Ioseph fratres eius, expoliauerunt tunicam illam variam, & miserẽ illum in lacum. Hoc & noster Ioseph de sua passione per Prophetam dicit: Proiecere me, inquit, in lacum exteriorem, in tenebris & umbra mortis. Tunicam vero expoliatam desuper contextam, Euangelica autoritas narrat: quam etiam milites diuidere noluerunt, vnitatem Ecclesiæ firmantes, à cuius sorte excluduntur hæretici, quoniam sorte prouenit, vt eam vnus, id est, vnitas, possideret. Accipientes, inquit, hœdum de capris fratres Ioseph, inquit,

Gen. 37.
Matt. 15.
Psal. 34.
Ioan. 15.
Sap. 2.
Matt. 21.
Psal. 87.
Ioan. 19.

A inquinauerunt tunicam eius sanguine, quã patri sub falsa restatione profecerunt, quod bestia nequam comedisset illum. Tria illa genera sacrificiorum, quæ Abraham obtulit mutato ordine, omne suum tempus obseruat. Pro Isaac aries: pro Ioseph, hœdus ex capris: pro filio perduto redeunte ad patrẽ, ex iuuenco vitulus saginatus occiditur. Venite, inquit, vnus ex fratribus, vendemus Ioseph, & non occidamus illum. Hoc & Iudæi de Christo, quem venditum tradiderunt Pilato ad necem, dixerunt: Nobis non licet interficere quenquam. Et vendiderunt Ioseph fratres eius Ismahelitis negotiatoribus euntibus in Ægyptum viginti aureis. Venditum autem nostrum Ioseph Christum, Zacharias & Hieremias prophetæ testantur. Dederunt, inquit, pretium adpretiati triginta aureos. Quod etiam Iudam à Iudæis accepisse Euangelia narrant, ea ratione, qua distractus Christus à Iudæis transiret ad gentes. Iudas enim simul cum pretio & vitam perdidit. Iudæi & pretium & Christum, quem comparauerant amiserunt. Gentes verò lucrum gratiæ possidendo possessæ sunt.

Prædictio in eodem, quo castitas patiendo muneratur.

In Genesi credita & visa. Promissio facta & figurata qua afflictus non deseritur Ioseph.

C A P V T XXVII.

Ismahelita vendiderunt Ioseph in Ægypto cuidam* præposito cocorum Pharaonis. Ne hoc quidem vacat, quod dictum est, Præposito cocorum. Cocco enim illarubra vestis passionis Christi signatur, qua posterior populus Christianus, vt sæpe dictum est, primatum auferat populo qui semper vendere, nec nouit Christum gratia comparare. Fuit dictum: Dominus est cum Ioseph. Et noster dicit: Non sum solus, quia mecum est qui misit me pater. Immisit vxor Domini eius oculos in Ioseph, & ait illi: Dormi mecum. Cumque ille resisteret, gratiam quam apud suum dominum inuenerat narrans, & sancto timore Dei, quo plenus erat, metuens offendere, aliud opportunum tempus mulier auscultans, attraxit illum à vestimentis, dicens: Veni dormi mecum. At ille relinquens vestimenta sua in manibus eius, fugit & exiit foras. Cumque eius dominus, suus maritus, aduenisset (notum quid fuerens scemina possit) mentita est iniquitas sibi, falsa pro veris affirmat, violentiam se dicit perpeßam fuisse, quam fecerat. O impudica mulier, ardet amas, vulnus alit venis, & ceco carpitur igni. Amat & persequitur: Concupiscit & sæuit. Et quia ei ad stuprum non consentit, trucidandum eum statuit, queritque petire quem diligit. Hanc impudicam mulierem Ægyptiã impiæ idololatriæ merito comparauerim. Immisit enim & hæc oculos in Ioseph nostrum, vidit speciosum forma præ filiis hominum, eumque ad illicitum consensum à vestimentis suis attraxit. Quæ sunt vestimenta nostri Ioseph Christi, nisi sancti martyres? de quibus per Esaiam prophetam suo corpori ecclesiæ dicit: Viuo ego, dicit Dominus, quia omnibus illis vestieris. Et in Canticis canticorum: Quam rubicunda sunt tibi vestimenta! Et Iacob benedictione prophetica: Lauabit, inquit, in vino stolam suam, & vestem suam in sanguine vnae. Cum igitur attrahuntur Christiani, vt sacrificantes idolis in anima fornicentur, quid aliud quàm in suis vestimentis Christus attrahitur? Teneantur

Ioan. 18.
Zach. 11.
Gen. 37.
Prosper
lectiõne
70. inter
pretum
vtitur.
Gene. 39.
Ioan. 16.

Alludit
ad verba
Vergilij
int. 4 li.
æneidos.

Psal. 44.
Esa. 49.
Cantic. 5
Gene. 49.

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

neantur Christiani, dicit impia impudicaq; doctrina, aut consentiant, aut eis carceres, exilia, gladij, ignes, bestia, caeteraq; supplicia praeparantur. In his noster Ioseph Christus a vestimentis attrahitur. Cum vero suis dicit, Nolite timere eos qui corpus occidunt, ei que respondent: Propter te morte afficiuntur tota die, reliquit vestimenta sua in manibus eius. Quod vero dictum est: Fugit & exijt foras, relinquens vestimenta sua: animam liberatam ostendit, que clamat p David: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium.

Promissio: In eodem Ioseph, qua Christi passio figuratur.
In Genesi credita & visa. Promissa Christi passio per figuras.
C A P V T XXVIII.

Gene. 39. **T**Raditur Ioseph in carcerem. Noster Ioseph Christus, vt Esaias dicit, Esa. 53. Inter iniquos deputatus est. Inter fontes in fontem Dei sapientia dum gubernat, qua descendit cum illo, vt scriptum est, in foueam, in vinculis no dereliquit illum. Exclamat hic noster Ioseph Christus: Factus sum sicut sine adiutorio inter mortuos liber. Quod vero sequitur, gratia, qua plenus erat, inuenisse apud praepositum carceris, vniuersaq; clauis, totamq; custodiam traditam fuisse manibus Ioseph: illud intelligendum fuit, vt cui caelum in sole, stellis, ac luna, & in manipulis terra, inferna quoque carceris subderentur: vt nostro Ioseph Christo omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, & infernorum. Neq; illud a sacramento dominicae passionis esse ultimo alienum, quod duo Pharaonis spadones, cum eo in illa passione detrusi sunt: vt trium crucifixorum quodammodo numerus suppleretur. E quibus noster Ioseph Christus reuelando mysteria, vnum puniret per debitum supplicium, alterum per indebitam gratiam liberaret. Haec sacratae actiones tunc in rebus actae sunt figuratis, vt nobis reuelanda omnia seruantur.

Promissio: In eodem Ioseph Christi resurrectio est figurata.
In Genesi credita & visa. Promissa resurrectio figurata.
C A P V T XXXIX.

Gene. 41. **P**ost duos annos dierum, tertio incipiente, de carcere educitur Ioseph. Et noster Ioseph Christus dominus die tertio a mortuis resurrexit. Praesentatur Pharaoni: mundo resurrectio declaratur. Exponit Ioseph Pharaoni somnia, ac futurae famis arcendae gratia ex abundantia annorum septem per sapientem virum condi debere frumenta, & impleri horrea salubri consilio instruit. Et noster Ioseph Christus dominus mundo per septenarium numerum currenti in finem tale consilium dedit: Nisi enim, ait, granum tritici cadens in terra mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructus afferet. Quia qui seminat in lachrymis, in gaudio metet. Data est Ioseph a Pharaone in tota Aegypto potestas. Et noster Ioseph Christus dominus post resurrectionem dicit: Data est mihi omnis potestas in caelo & in terra. Misit Ioseph suos per totam Aegyptum, & collegit frumentum multum quasi arenam maris. Et noster Ioseph Christus dominus misit suos per mundum, dicens: Ite, baptizate gentes in nomine patris & filij & spiritus sancti. Et collectus est credentium numerus sine numero, quasi arena maris. Constituit Ioseph horrea per vniuersam Aegyptum, & per totum mundum Christus dominus consecrauit ecclesias, de quo Ioannes dicit:

Frumenta

ET PRAEDICATIONIB. DEI PARS I 13

A Frumenta recondit in horreo. Aperuit Ioseph horrea tempore famis, & ministrabat populis. Hoc & de nostro dictum est: Oculi domini super iustos. Psal. 33. Et sequitur: Vt eruat a morte animas eorum, & pascat eos in fame. Famem vero animae, Amos propheta ostendit: Dabo eis, ait dominus, famem: non panis & aquae, sed famem audiendi verbum Dei. Et in Euangelio ipse Dominus: Quia abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum. In hac fame positus, noster Ioseph Christus dominus ex horreis suis nobis diuinam sui corporis annonam administrat, qua gustantes, videmus quam suavis est dominus. Dictum est, quod adquisierit Ioseph Pharaoni totam Aegyptum. Et de nostro dicitur: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.

Promissio: In eodem Ioseph, qui vt Christus dominus suos dilexit inimicos.

In Genesi credita & visa. Promissa sublimitas eis qui benefecerunt inimicis.
C A P V T XXX.

Venerunt in Aegyptum fame compulsi fratres Ioseph, ab eo que venderant, sub pretio comparare frumenta. Venerunt & ad nostrum Ioseph Christum dominum, qui eum crucifixerunt, vt eius refecti cibario famem, qua eorum animae vexabantur, auferrent. Adorat illi, adorant isti. Videns Ioseph fratres suos, agnouit eos: ipsi vero non cognouerunt illum. Hoc & in nostro impletum est, quod sui fratres non cognouerunt illum. Si enim eum cognouissent, nunquam dominum gloriae crucifixissent. Alienatus est Ioseph a fratribus suis, eis que per interpreter dicit: Exploratores estis, considerare vestigia huius terrae venistis. Hoc & noster Ioseph Christus dominus per interpreter Petrum ait persecutoribus: Vos sanctum & iustum negastis, & principem vitae aeternae interemistis. Poenitent fratres Ioseph ex his que gesserunt. Dicitur his: Poenitemini. Dicunt illi: In peccato sumus de fratre nostro. Et Ruben illis: No dixi vobis, nolite vexare puerum & no me audistis. Ecce, sanguis eius exquiritur. Et Iudei qui Pilato dixerant, Sanguis eius super nos, & super filios nostros, id dicunt Apostolis: Quid faciemus viri fratres, monstrate nobis. Vt exploratores non esse crederentur fratres Ioseph duodecim, sed filios vnius patris esse: testantur vnum non esse, cum ipse esset cui ista narrabat. Alium minorem apud patrem esse confirmant. Audiens Ioseph germani sui factam mentionem, eius desiderio inardescens, In hoc, inquit, probabo exploratores vos non esse, si frater vester iunior venerit vobiscum. Accipiensque Symeonem ab eis vinxit coram ipsis tradiditque in custodia. Si nostrum Benjamin iuniorem fratrem, quem requirit Ioseph noster Christus, aduertat: ipse est ille Paulus ex Saulo, ex tribu vt ipse dicit, Benjamin, qui se asserit minimum apostolorum. Symeonem ligatum tribus vinculis negationis, quem timor ligauit, & amor soluit, possemus accipere Petrum. Sed melius per ipsum ligari & solui peccata cognoscimus, cui dictum est: Quaecunque ligaueris super terram, ligata erunt & in caelo: & quae solueris super terram, soluta erunt & in caelo.

Promissio: In eodem Ioseph figuratae gratiae.

In Genesi credita & visa. Promissio facta & figurata.

Caput

Uisit Ioseph fratrum suorum saccos impleri frumento, & reddi unicuique pretium quod attulerant: ut gratia nostri Christi non esset ex operibus: alioqui gratia iam non esset gratia. Secundò fratres Ioseph cum Benjamin veniunt, ut promiserant. Secundò ex Iudæis tria milia veniunt ad Christum, subsequente minimo Apostolorum Paulo. Vidit Ioseph Benjamin fratrem suum ex vna matre, & lachrymatus est. Vidit Iesus Paulum scævientem in ecclesiam matrem, & miseratus est. Idem enim Paulus tanquam abortiuo sibi dicit apparuisse Iesum. Benjamin autem ex eo exitio natus est, ut matrem præcipitaret in mortem. Vnde filius doloris dictus est. Dicit & Benjamin Paulus noster: Non sum dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum ecclesiam Dei. Dixit Ioseph præposito domus suæ de fratribus suis, Introducistis in domum: mecum enim manducabunt panem. Dicit & noster per prophetam fratribus suis, Venite, edite de meis panibus, & bibite vinum quod miscui vobis. Munera dedit Ioseph fratribus suis. Et noster Ioseph Christus dedit dona hominibus, cum sanctum spiritum dedit hominibus suis: Benjamin autem minori fratri ampliora Ioseph dedit, quàm fratribus, munera. Hoc prædicat & Benjamin Paulus noster: Plus, inquit, omnibus illis laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum. Rursum iubet Ioseph saccos suorum impleri frumentis, & reddi pretia. Hoc & fratres nostri Ioseph clamant, accepisse gratiam pro gratia. Poculum suum Ioseph in sacco Benjamin clam iussit immitti: quod requisitum, cum fratres perturbaret suos, inuentum est poculum in sacco Benjamin. Calix passionis Christi datus occultè per gratiam in corpore Pauli cognoscitur, què prædicans, cum omnem synagogam perturbaret in dictis inuentum etiam in suo sacco ipse faretur, cum dicit: Ego enim stigmata Domini nostri Iesu Christi in corpore meo porto. Cùm autem iam vellet cognosci Ioseph à fratribus suis, emisit vocem, dicens: Ego sum Ioseph frater vester. Adhuc pater meus vivit? Et noster Ioseph Christus, ut se ostenderet fratribus suis, dixit in Psalmis: Annuntiabo nomen tuum fratribus meis, quos docuit dicere: Pater noster qui es in caelis. Dixit Ioseph fratribus suis, Nolite metuere, non vos huc me misistis, sed Deus. Dicit de nostro Ioannes apostolus: Ad hoc enim misit Deus filium suum in mundum, ut vivamus per eum. Et ipse in Evangelio: Sic scriptum est, ait, & sic oportebat pati Christum, & introire in gloriam suam.

Promissio: Descensionis Iacob in Ægyptum & Christi domini in mundum.

In Genesi credita & visa. Promissio facta & figurata.

Vbetur Iacob visitatus in Luza descendere in Ægyptum: apparuit illi Deus, dicens: Ne timeas descendere in Ægyptum: in gentem enim magnam constituam te illic, & filius tuus Ioseph ponet digitos suos super oculos tuos. Descendit autem Iacob in Ægyptum cum animabus septuaginta quinque, occurritque illi Ioseph filius suus, quem cum vidisset: Video te fili, amodo libenter moriar. Quiddam subsimile in nostro Ioseph reperitur. Cùm enim venerabilis ille senex Symeon pater ætate, non generatione, vidisset Christum, cuius ex causa in hac luce, velut in Ægypto, decrepatus tenebatur: Nunc, inquit, dimittis seruum

* Sequitur editione 70 & Stephanus actio

A seruum tuum domine, secundum verbum tuum in pace: Quia viderunt oculi mei salutare tuum. In animarum numero septuaginta quinque descendit. Dauidicus etiam Psalmus exclamat: Notus in Iudæa Deus, in Israel magnum nomen eius. Quia igitur Israel, videns Deum interpretatur, omnis illuminatus gratia Iudæus & Græcus, necesse est ut ex hac Ægyptia seruitute liberetur, tæcti duro iugo diaboli deprimitur Pharaonis. Creuit, dicit liber Exodi, plebs, & multiplicata est in Ægypto. Hoc fit per fidem seminis Abraham: ut in Christo multiplicetur, sicut promissum est, tanquam arena maris. Licet Pharaos diabolus scævians poenas exquirat, quibus interficiat innocentes, necandos in fluvio, quod multiplicari videt minuendos arbitrans, ne populus augeatur: Augetur Dei iussu moriendo populus, frustrata potentia scævientis, quod etiam nostris provenit martyribus, & maximè parvulis, qui pro Christo ab Herode occisi, pretiosa grana dum sata sunt, fidei seges multa sur-rexit Ecclesiæ.

Promissio: In Moyse, qui personam habuit mediatoris Christi Domini.

In Exodo credita & visa. Promissio facta & figurata mediatoris.

In illo tempore natus est Moyses, & erat acceptus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui. Et hi tres menses tribus sepe dictis temporibus respondent. Cumque eum amplius celare non possent, accepit mater eius capsam, linitque à foris bitumine, & misit infantem in eam, proiecitque in amnem. Figure succedunt figuris, dum tamen omnes actiones Christum ecclesiamque significant. Tria quædam etiam in isto Moyse acta nostro mediatori comparanda reperiuntur, futurum scilicet in carne sacerdotem, aquam fluminis in baptismo, lignum etiam quo pependit in cruce. Descendens filia Pharaonis lauari in flumine, cuius noster Moyses per lignum consecraverat aquas, agnovit quod de infantibus Hebræorum esset. Eumque suscipiens educavit ut filium. Dum descenderet ad Christum doctrina huius mundi, abluta spiritali vnda, deposuit superbiam: suscipiensque quasi grandis parvum per humilem gratiam ecclesiæ sociatæ personæ, quæ filia Christi efficitur mater. Propter quod scriptum est: Pro patribus tuis nati sunt tibi filii. Sic dum erudidum suscepit, eruditur. Stulta enim mundi elegit Deus, per quæ sapientiam mundi euacuet. Omnis etenim philosophia Christianæ cessit doctrinæ, quæ utiliter expugnans, inimicorum iaculis destruxit inimicos. Sicut Moyses ab Ægyptijs eruditus, ilico expugnauit Ægyptios, ut in rubro mari tanquam in baptismo, omnis superbia mergeretur. Per Moysen filij Israel ab Ægyptijs, & per Christum à spiritibus immundis animæ liberantur. Adultus factus Moyses vidit quendam Ægyptium iniuriam facientem cuidam ex gète sua, quem vindicavit, ac defensionem dedit, mactando Ægyptium, eumque obruit in arena. Hoc agit & Moyses noster mediator Christus, eruens animas de potestate tenebrarum in illa multitudine spiritalis seminis Abraham, quæ creuit ut arena maris. Obruit Ægyptium, dum clamant dæmonia expulsa: Quid nobis & tibi Iesu fili David? venisti ante tempus perdere nos?

D

Prædictio

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

Prædictio: In eodem Moysse, qui vt Christus pacem intulit iurgantibus.

C

Prædictio facta & figurata, qua cū his, qui oderunt pacē, iubemur esse pacifici.

C A P V T XXXIII.

Exod. 2. **V**idit Moyses alia die secū Hebræos altercantes, cœpitq; eos cōponere ad pacē, dicēs: Viri fratres, vt quid alterutrū nocetis? Dixitq; ille qui alteri iniuriā faciebat: Quis te statuit iudicē, vel principē nobis? Nunquid & me vis occidere, queadmodū occidisti hesternā die Ægyptiū? **Psal. 119.** Et noster Moyses mediator Christus clamat per Dauid: Cum his qui oderunt pacem, erā pacificus: cū loquebar illis, impugnabant me gratis. Et alibi: Retribuebāt mihi mala p̄ bonis. Fugit Moyses in illo sermone, & factus est transfuga in terra Madian. Dicit & noster. Ecce elongauī fugiens, & mansi in eremo. Accepit Moyses vxorē filiā Iethri sacerdotis Madian, vt nostrum mediatorem ex alienigenis sumpsisse coniugem signaret ecclesiam. **Exod. 3.** **Ioan. 10.** Christus pascens oues dicit: Pastor bonus animam suam ponit pro ouibus suis. Terribili visione motus Moyses, pergit videre cur ignis in mōtem descenderat, rubum minimē concremaret. Noster Moyses testatur ignem se venisse mittere in terram, quem vtiliter vult ampliū inflammari. Ipse enim dicit. Ego sum ignis, vitia, non homines consumens. Vocatus Moyses dum pergit in montem conscendere, dicitur ei: Solue calciamenta de pedibus tuis, vt sint liberi & speciosi pedes mediatoris annuntiantis bona. **Esa. 52. et Rom. 10.** **Exod. 4.** **Mat. 13.** **Ioan. 8.** **Matt. 26.** **Psal. 2.** **Ast. 9.** **Exod. 14.** **D**ubetur Moyses pergere ad filios Israel, & ad Pharaonem regem Ægypti vt populum Dei (quorum clamor duræ seruitutis ascenderat) dimitteret ex terra sua, mediatio nemque futuram susciperet. Per Matthæum dicit noster mediator: Non sum missus nisi ad oues, quæ perierūt domus Israel. Excusat Moyses, quod sit impeditus lingua & gracili voce. Dicit & noster Iudæis: Sermo meus non capit in vobis. Rursum instanti Deo vt pergeret, omni ex parte excusat Moyses dicens: Domine provide alium, quem mittas: vt vox mediatoris nostri, infirmitatis humanæ susceptæ signaretur dicentis: Pater si fieri potest, transeat à me calix iste. Dicitur Moysi, vt sibi societ Aaron fratrem suum, ipseque ad Deum agenda suscipiat, ille ad populum: Et quæ signa & prodigia in manu & in virga traduntur. Dicitur & nostro mediatori: Dabo tibi gentes hæreditatem, & possessionem tuam fines terræ: reges eos in virga ferrea. Paulum verò electum qui loqueretur ad populum, per Aaron significatum possumus intelligere, de quo mediator noster in Deum, ipse ostendit Ananiæ dicens: Vas est mihi electionis homo iste, vt ferat nomen meum coram gentibus, & regibus, & filijs Israel. Sic enim Moyses & Aaron Hæbreo populo prædicantes, missos se à Deo, vt eos ex Ægypto eruerent, firmauerunt: quos audiens populus ingeniculus adorauit: quibus & signa facientibus credidit. Prædicante verò Paulo gentibus ac Iudæis, salutem animarum per Christum fiducialiter promittente, signa dum faceret ad agnitionem Dei populum mira celeritate conuertit, ipsosque reges ex futuro Dei iudicio eruit.

Prædi-

ET PRÆDICTIONIB. DEI PARS II. 15

Prædictio: In eodem Moysse, qui vt Christus dominus diabolum interfecit.

A

In Exodo credita & visa. Prædictio facta & figurata, qua diabolus à Dei ministris expugnatus.

C A P V T XXXV.

Exod. 5. **Exod. 7.** **Psal. 109.** **Exod. 4.** **Psal. 34.** **Esa. 1.** **Psal. 50.** **1. Ioan. 2.** **I**ngressi itaq; Moyses & Aaron ad Pharaonē, nō tātū iussione diuina verba que audierūt narrauerūt, quātū signa que data fuerāt exhibētes. Virga, quā manu Moyses portabat, corā Pharaone piecta, effecta est serpens. Magi quoq; Pharaonis, vt diuina potentia superaretur talia signa facere permisi, proiecientes virgas suas etiā ipsi serpentū species ostēderunt, vorauitq; serpens Moysi Magorū serpentes. vt nostri ducis Christi virga doctrinæ omnium paganorū hæreticorumq; dogmata, diuina virtute cōsumpsit. Non tātū hac actione figurata signaret, quantum etiam prophetæ Dauid præconia resonaret dicētis: Virgā virtutis tuæ emittet dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorū. Aliud signum Moyses coram populo ostentat in sinū suū manū mittens, eaq; producta [leprosa sicut] nix effecta est: rursum reducta productaq;, restituta est in colore suo. In sinu signatur oratio pro peccato, dicēte Dauid: Oratio mea in sinū meū cōuertebatur. Quod verò manus de sinu producta niuē demōstrauit, significauit mediatoris Christi domini fusa oratione pro nobis, nostra etiā peccata purgari. Sic per Esaiam ipse ostēdit: Si fuerint peccata vestra vt coccinū, vt niuē dealbabo. Et quæ cātat ecclesia: Lauabis me, & super niuē dealbabor. Aduocatū enī habemus apud patrem, Iesum Christū dominū, & ipse est exoratio pro delictis nostris.

B

Prædictio: In eodem, cūm flagris, vt Pharaeo, caditur diabolus.

Iā prædictæ plage indurato Pharaoni. eiusq; populo præsentatus. quibus iudicatus.

C A P V T XXXVI.

Gen. 15. **Eod. 7.** **Deut. 6.** **& Ex. 20.** **1. Cor. 15.** **Psal. 107.** **Mat. 9 & Luc. 8.** **Exod. 8.** **S**icut promissum est Abrahæ, filios Israel, quos captiuos diu tenuerant, sinuiti tandem aliquando dimittant: mox quoq; ipse Pharaeo digno exitio cū suis supplicioq; periturus dimisit. Decē sanē plagas illatas Ægypto, cōparandas decē præceptis que accepit populus in deserto, hac ratione domino adiuuante suscepimus demōstrare, qua fibimet respondentia cōprobētur. Prima plaga Ægyptiorū, per Moysē aquas fuisse in sanguine cōuersas: & primū præceptū cōtinet: Audi Israel. Ego sum dominus Deus tuus, qui te eduxi de terra Ægypti: Nō erunt tibi dij præter me. Nō facies tibi vllā similitudinē. Qui igitur relicto vno vero Deo, dijs falsis seruiūt, in carne & sanguine volutatur: & caro & sanguis, regnū Dei nō hæreditabunt. Corrupti enim mores elemētū aquæ corruptū habere meruerunt. Ideo aquæ in sanguinem mutantur, quia sacrificātes filios & filias suas demonijs, effuderūt sanguinem innocentem, puri liquoris fontem verum Deum Christum repudiātes: cuius gratia ex fluxu sanguinis mulier sanata, animā ab idololatriæ fluxu erutam demonstrauit. Secunda plaga Ægyptiorum est, scaturiens ranarum multitudo, foetido squalore omnem contaminans Ægyptū. Secundum quoque mandatū in lege est: Non accipies nomen domini tui in vanum.

D ij

vanum

Exod. 20 vanum. Non enim mundabit dominus talem. Omnis itaq; hæreticus, periurus, sacrilegusq;, dum aliud sonat lingua quàm nomen domini, foetore disputationis suæ ranarum in similitu diné clamat contra Deū. Labia dolosa in corde, & corde loquuntur mala. Hæc immeritò his animantibus comparantur, qui in lacunar rebaptizatorū confectas sordes non abluunt, sed potius cumulant delicta. Tertia plaga Ægyptiorum est, cynifes toto aère vibrates, morsu quoque pestifero medijs æstibus infantes Ægyptios in qua plaga omnis magorum doctrina defecit. Profesi que sunt digitorum Dei esse in illa: ipsis quoq; vexatis vacua inanis que eorum remansit altutia. Et tertium præceptum in lege est: Vacatio sabbati nisi fuerit obseruata, perituram animam de populo suo. Quam vacationem propheta Dauid, ex persona Domini anuntiat dicens: Vacate & videte quoniam ego sum Deus. Hi igitur qui votū vouentes sese offerunt Deo eius que verbo vacantes spiritale sabbatum obseruant: vt Maria quæ meliorem partem elegit. A quo declinantes in strangulatione dum mundanis curis innodantur, morsu pestifero prædictæ plagæ læduntur in animam, redimendæ per Ducem Iesum, qui Dominus est sabbati. Quarta plaga Ægyptiorum, cynomia: caninæ scilicet muscæ, secretis etiam membris pœnas morsibus infligentes. Et quartum mandatum in lege est: Honorandos esse parètes. Quod primū ad homines refertur mandatum, quoniã superiora diuinitati videntur ascripta. Hi verò qui nõ ea honestate venerantur parentes, qua mandatum est, canibus similes rabiem suæ foeditatis exerentes, longè in terra esse non possunt. Neq; talibus sanctū dandum dominus in Euangelio dicit: A quorum cõsortio Chananæa fide munda humili pioque latratu, & sibi gratiam & filiæ salutem nullis præcedentibus meritis impetrauit. Quinta plaga Ægyptiorum est, omnium pecorum iumentorum que repentinus interitus. Et quintum mandatum legis est: Nõ occides. Non igitur qui gladio tantum, verum etiam qui odiosè viuunt, homicidæ sunt. Dicit enim Ioannes Apostolus: Qui odit fratrem suum, homicida est. Tales velut Ægyptia animalia repentino imperu corruunt. Quia omnis homicida non habet in se vitam manentem. Sexta plaga Ægyptiorum est, vesicæ ebullientes, vlceraq; manantia. Et sextum mandatum legis est: Non mœchaberis. Quid enim mœchi in animantia patiuntur, compacta plaga demonstrat. Nisi enim vlcera pessimi amoris ebulliensq; libido ratione animi perrurbarent, adulter vtique non esset: neque vt scriptum est, per inopiam sensus perditionem animæ suæ acquireret. Et licet huiusmodi puniantur etiam hîc legibus humanis, fornicatores etiam & adulteros, vt Paulus noster dicit, iudicabit Deus. Septima plaga Ægyptiorum est, grando cū igne permixta: Non tantum omne animal, quantum etiam arbuſta ipsa virgulta que subuertens. Septimumque mandatum est: Non furaberis. Comparatio hæc est fur parietibus domibus que infert alienis quod seuiens grando agit in campis: obnoxius que est legi generali qua dictum est: Quod tibi fieri non vis, alij ne feceris. Octaua plaga Ægyptiorum est, locustarum multitudo vexans omnia, radicitus que exterminans. Et mandatum octauum in lege est. Falsum testimonium non dicere aduersus proximum tuum. Falsarius enim multa varia que confingens, rodit vt locusta famam, vitam, actus que alienos, donec totum aduersus quem falsa confingit, radicitus exterminet. Sed falsus testis non erit impunitus. Nona plaga Ægyptiorum est, tenebræ densissimæ.

A plenæ imaginibus terroribusq; feralibus. Et nonum mandatum legis est: Non concupisces vxorem proximi tui. Quid deterius est concupiscentia mala, que ita totam excæcat mentem, vt non tantum timorem Dei, quantum etiã ipsas pœnas legum infamemq; mortem obliuioni dans, nihil in mœcho remaneat luminis, quod non totum occupent ferales tenebræ? Quos verò ex his gratia liberat, admonet & per Apostolum dicens: Fuitis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino: sicut filij lucis ambulate. Decima plaga Ægyptiorum est: Omnium primogenitorum mors. Et decimum mandatum est in lege: Non concupisces vllam rem proximi tui. Primitiuam verò esse concupiscentiã malã, Pharaoni diabolus per illud ostendit, quod & ipse concupiuit esse quod non erat: & Adam, qui cupiditate præcipitauit se in mortem. Vitia verò angelorum eius per quem mors introiuit in orbem terrarum, in primitiua Ægyptiorum in hoc mundo tanquam in Ægypto, dux noster interfecit: dum nos docet renuntiare diabolo, pompis, et angelis eius vt vbi abundauit peccatum, superabundet gratia.

Promissio: Pascha figurata, & transitus Christi ad patrem.

In Exodo credita & visa. Prædictio facta & figurata.

G A P V T XXXVII.

B PASCHA, quod est transitus, in quo omnis actio fidei nostræ passionis que dominicæ agitur sacramentum: iubet Deus Moyſi sic fieri, vt ab Ægyptijs Hebræi vasa aurea, & argentea, & vestem poscerent: quibus sublati expoliarent Ægyptios commodantes, urgente necessitate primæ amissæ sobolis. Sibi quoq; dum metuunt ocyus Hebræos, cum vniuersis que dederunt, pepulerunt vt redderetur iustis, ait Propheta, merces laborum illorum. Duas enim Ægyptijs construxerunt ciuitates, pro quibus spolia illa non sunt furto ablata, sed merces est reddita. Transitus verò ipse mysticus hic fuit, agnum sine macula anniculum iussione diuina per tabernacula occidendum, ac de eius sanguine postes domus liniendos, non comminuendo os ex illo, cum picridibus & azimis, succinctis lumbis in omni festinatione comedendum, nihil ex eo relinquendum in manè. Quæ omnia figurata dum fuerint, quomodo sint impleta, Euangelica authoritas narrat, quæ nobis carnes agni vsque in manè quod vesperum non habebit, id est, vsque in resurrectionem, comedendas præcipit: Nõ in fermento veteri, sed in azimis sinceritatis: Signatis sanè sanguine postibus, quorum in frontibus crux eius elucet. Cum picridibus dictum est, amaram vitam lugendo agentibus. Sed beati, quia ipsi consolabuntur. Sanè expoliatos Ægyptios à nostris, hac ratione colligimus, quod omnis mundialis scientia, qua inflati super ea superbiebāt moralis que sapientia transijt ad Christum, vt ea humilis recta fide possideat populus que iure superbus amittat. Expulsi Hebræi per eremum ductitantur, quia omni Christiano renuntianti mundo, arcta illi angustaq; necessaria est via, quæ ducit ad vitam. Huic populo columna nubis in die, & columna ignis per noctem iter ostendit: quoniam Christiani hominis gressus à Domino diriguntur, & vias eius volet. Vbi verò populum eremus ac rubri maris littus excepit, induratus Pharao vt totus cum suis periret, curribus

D iij

equi

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

equitibusque coniunctis secutus est fugientes. Hoc agit saeuens diabolus cum vitijs angelisque suis, dum nostros a se fugientes insequitur. Omnis enim qui his renuntiat, ad baptismum tanquam ad rubrum mare festinas hostem fugit, ut saluator eum inueniat.

Promissio. In baptismo, ut in mari rubro.

In Exodo credita & visa. Promissio facta & figurata in baptismo.

C A P V T XXXVIII.

Exod. 14. **D**ixit dominus ad Moysen: Quid clamas ad me? dic filiis Israel & iungant se, & tu leua virgam tuam super mare & diuide illud, & intrent filij Israel per medium mare per siccum. Ego enim indurabo cor Pharaonis & Aegyptiorum omnium, ut insequatur eos, & magnificabor in Pharaone & in omni exercitu eius. Cumque id fieret, mare exequendo iudicium sui creatoris & regis sententiae diuina iussa compleuit. Dein puniendo rebelles, innocuis viam, rescisis vndis suspensisque; gurgite, sicco puluere gradientibus prebuit: reductaque; in sese vnda hostes in ima demersit. Et vindex aqua sacra ta verbo, rubrata sanguine, ligno crucis in mysterio virgae percussa, salutem ad saluatorem venienti ministravit. Peccata vero cum autore diabolo, ut Aegyptios cum suo rege, in profundo detrusit. Hic est Deus noster, de quo **Mich. 7.** Micheas dicit propheta: Ipse conuertetur, & miserebitur nostri: & demerget in profundum maris omnia peccata nostra. Post dura exilia, post labores eremi ac rubri maris transitum, Dei populum victrix palma suscepit: quamuis marath aqua amara fatigauerit sitientem, quae ligno in eam misso dulciseffecta, ostendit, sitientem Christianum statim ut amarum passionis poculum biberit, ligni & crucis dulcedine, omni amaritudine liberandum. **D Gal. 6.** Vnde & Paulus dicit: Mihi absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Idem enim locus qui illi populo requiem prebuit in duodecim fontibus aquarum ex septuaginta palmarum arboribus, nostris in mysterijs sacratu fuit. Namque post baptismum, duodecim apostolorum fontium fluente purae doctrine exuberant fatiandis peccatoribus, quibus sacer Psalmus insonat: In ecclesijs benedicite dominum Deum de fontibus Israel. In septuaginta vero arboribus palmarum, omnis numerus sanctorum martyrum in milibus consignatur, qui pro veritate vsque ad mortem certantes, palmam supernae vocationis accipiunt. Hos etiam Apocalypsis Ioannis Apostoli designat dicens: Vidi turbam multam, quam dinumerare nullus hominum poterat, ex omni tribu, populo, & lingua. Et induti erant alba veste, & palmae fuerunt in manibus eorum, quas vincentibus illa palma sapientia dedit quae exaltata est in Cades.

Promissio: Panis caelestis in manna, quod est Christus.

Promissa manna de caelo.

C A P V T XXXIX.

Exod. 16. **C**onsumptis panibus quos secum attulerat ex Aegypto, panem a Moyse murmurando poposcit, carnes etiam desiderans Aegypti. Verum mediator ille Moyses panem eis & carnem ocyus a domino impetrauit. Iubetur populus manere panem, in vesperum carnes accipere. Sed haec, figurae no-

ET PRAEDICATIONIB. DEI PARS II. 17

A figurae nostrae fuerunt. Panem enim illum sanctum qui de caelo descendit, suscepit primo populus manducandum, postea carnem Christi in passione confectam. De qua ipse Dominus dicit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis. Sane sub certa diurna mensura, manna sanctus populus vescebatur: Quam si quis excederet, vermibus corruptum putrefactumque proiebat, avaritiae atque intemperantiae suae cupiditate frustratus. Tales doctor gentium Paulus exprobrat dicens: Victum & tegumentum habentes, his contenti simus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in desideria multa stulta & noxia, quae mergunt hominem in interitum & perditionem. Haec est putredo & hi vermes eorum, qui pereunte mundo cupiunt suas augeri diuitias, nec sunt diurno pane contenti. Sed idem populus in deserto potatae aquae causa, aduersus Moysen rursus murmurauit. Petenti Moysi a domino dictum est: Praecedam te, inquit, in * Chorem: & stabo super petram, & tu veniens percuties petram, & exibit aqua, & bibet populus meus. Hoc factum est. Et Dauid testatur: Disrupit in deserto petram, & potauit eos, sicut in abyssio multa. Quae sit verò haec petra, Paulus exponit Apostolus, omne quod tunc actum est in mysterio, Christo domino assignans: Patres, inquit, nostri omnes sub nube fuerunt, & oes per mare transferunt, & oes in Moysen baptizati in nube & in mari. Et omnes escam spiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt. Bibebant enim de spiritali sequenti petra: petra autem erat Christus. Haec petra etiam nos satians dicit: Qui biberit ex aqua quam ego dederò, non sitiet unquam: sed fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam. Haec petra percussa in cruce, sanguinem produxit & aquam, quibus sobriè inebriamur.

B

Promissio: In signo crucis expugnare inimicos.

In Exodo credita & visa. Promissio figurata qua omnes nostros aduersarios signo crucis expugnare praecipimur.

C A P V T XL.

Hic populo, in quo omnis nostra figurata actio est, Amalech & omnis cum suo duce gens aduersa occurrit, bellum rudi plebi indicens, quam a se credebat facile superandam. Conferta pugna aduersarij dum plurimum praeualerent, extendens Moyses manus ad Deum, crucifixi inter expressit. Quo signo cadentes hostes, dum manus Moysi inclinarentur, aduersarius fortior vincebat. Ut autem manus Moysis stabiles fierent, Aaron & sustentantibus manus eius, & quadam stabilitate firmantibus, cadēs fugiēsque; Amalech omnis extinctus est. Si nostri mediatoris hic respiciamus signum, cum per Dauid canentem recordemur: Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum: cuius in passione, sol & luna habitum cursumque; mutauit: quis spiritus aduersarius, quaeue inimica potestas huic signo poterit obuiare, ac non potius aufugiat: si tamē spes pugnatīs ex manibus crucifixi pēdeat, per quā quotidie eruimur de potestate tenebrarum? Nunc iam recurrētes oēs figuratas actiones tēporis ante legē, cū omnia quae gesta sunt, ita ille populus promissa suscepit: ut ipse quoque; fide multo prospiciens sibi credenda, posteris videnda reliquerit. Quia igitur ad montem Sina per certas praedictiones promissionesque; perductus est populus, in quo Moyses legē

D iij

a donu

A domino percipiens, regendis tribubus iura cœlestia panderet (Vnde æstimo quod ideo nuncupentur Iudæi, tanquam portantes vel sequentes ius Dei) Huc vsque tempus ante legem conclusum lector agnosce: tanquam vnum diem quatuor ex cardinibus mudi surgentem, patriarcharum scilicet procerum Abraham, Isaac, & Iacob, Orientis radio fulgente Melchisedech rege & sacerdote, in duodenario horarum numero. Qui ex illis progeniti, nostri quoq; patriarchæ nuncupantur. Vt in vesperum conclusum aliud tempus sub lege, velut alius dies per cæteros numeros inchoatus exurgat.

FINIS PRIMAE PARTIS.

Incipit pars secunda legis tempore, quo per Moysen legislatorem annis XL. gubernatus in eremo est populus Dei, & deinceps vsque in aduentum domini & saluatoris nostri Iesu Christi. Quæ pars, promissa prædictaque continens, connexis capitulis subsequitur.

CAPITA SECUNDÆ PARTIS.

1. Prædictio: In monte leges datæ, & Christi domini mandata in monte.
2. Promissio. Facta & figurata domus Dei in ecclesia sancta.
3. Prom. In Aaron sacerdotium figuratum in Christo.
4. Præd. In populis vindicta, qui præuaricati, & qui mandata Christi nõ seruauerunt.
5. Prom. In sacrificijs omnibus Christum dominum figuratum.
6. Præd. In lepræ inspectione hæreticos varios simillasse.
7. Præd. In escis mundis & immundis, eleemosynis munda omnia fieri.
8. Præd. In escis desideratis Ægypti, Christum manna renuisse.
9. Præd. In Moyse Christo domino & ecclesiæ fratres detraxisse.
10. Præd. In virga Aaron germinante confirmatio sacerdotij Christi domini.
11. Præd. In æneo serpente, Christum dominum à morfu diaboli liberatorem.
12. Prom. In eis, qui pro Christo parentes contempserint, venire benedictionem.
13. Præd. In Moyse transeunte, Iesum signasse dominum rectorem.
14. Prom. In Iesu Naue. Iesu domini figuram ostendit, terrenam expugnantem ciuitatem.
15. Pro. Per Iesum Dominum animæ à prostitutione idolorum liberantur.
16. Pro. Per Iesum dominum omnia vitia expugnanda.
17. Præd. In figura ecclesiæ Delbora hostem superauit.
18. Prom. In figura Gedeon gratiã domini Christi commendat.
19. Præd. In Abimelech concubine filium, hæreticos signat.
20. Prom. In Iephthe, figuratæ carnis Christi, immolatio virginis.
21. Prom. In Sanson Nazareus dominus Christus fortis in capite.
22. Præd. In eodem, quod ligatus Christus dominus à Iudæis, vincula omnia dirupit.

Præd.

- A 23. Præd. In Ruth ecclesia ex gentibus Iudæis illudens.
24. Prom. In Samuele Christus dominus dux, sacerdos, & propheta sacerdotum arguens.
25. Pro. In Dauid Christum pastorem cytharizantem.
26. Pro. In eodem inimicos diligentem, lapsos reparantem.
27. Præd. In Abisac animas Christi gratia calore feruentes.
28. Præd. In Roboam scissuram hæreseom, è quibus Christus suas colligit oves.
29. Prom. In Helia Christum, & in vidua misericordiæ principatum.
30. Pro. In Hiliseo discipulos Christi duplum accipientes spiritum.
31. Pro. In eodem cum mortuum figuratum Christus dominus gratia suscitauit.
32. Præd. In Ezechia, qua suos Christus docet in bono nõ debere efferi.
33. Præd. In regibus peccatibus qui secum populum in captiuitatem ducant.
34. Præd. In Daniele qui Christum dominum suis visionibus enarrauit.
35. Præd. In eodem, dum eum de lacu leonum eruit, vt Christum dominum a Iudæis.
36. Prom. In Ezechiele manifesta resurrectio per Christum dominum.
37. Præd. In Esdra domus Dei, id est, per Christum dominum restauratio.
38. Præd. In eodem cum in figura ecclesiæ parabolam pandit.
39. Præd. In Tobia ex pisce Christo & dæmonia fugari, & illuminari cæcos.
- B 40. Præd. In Machabæis, qui & martyria, & ipsum Christum regem natum susceperunt.

De Promissionibus, & Prædictionibus

NIBVS DEI, PER D. PROSPE-

RVM AQTIVANICVM EPISCOPVM

REGIENSEM.

PARS SECVNDA.

*Prædictio: In monte leges data: & Christi domini
mandata in monte.*

Prædictio facta & figurata. In Exodo credita & visa.

CAPVT I.

Exod. 19.
31. & 34.

Matth. 5.

2. Cor. 3.

Ocans Deus Moysen in monte Sina, legem in tabulis lapideis conscriptam, vt populo traderet, dedit: quam ritè seruans, terram promissionis acciperet. Noster verò mediator Iesus dominus (cuius figuram gestabat etià Moyses) ascendens montem eum discipulis suis, quibus modis beati homines fierent, legem, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus, Dei spiritu scripsit: qui non terra, sed cælo atq; vita potiantur æterna, qui eius mandata seruauerint. Sed eidem cætero

populo, prælati decè præceptis, per Moysen cœlestia iura traduntur: De successione hæredum: De cessante hærede, fidelè amicū & domesticū loco hæredis debere succedere: De furto in quadruplū restituendo: De depositis seu comodatis, casu vel vi aliqua sublatis: De puniendis adulteris: De virgine vi-

Exod. 22.

Exod. 21.

Exod. 24.

Exod. 24.

Heb. 9.

Matth. 5.

Matth. 27.

Marc. 15.

Ioan. 19.

Gal. 3.

2. Tim. 1.

1. Cor. 13.

Philip. 2.

Ephes. 4.

riata in agro vel in ciuitate: De muliere prægnate percussa. Oculū pro oculo: Dentè pro dente, & cætera quæ in his iuris diuini tenet autoritas. Populus sub lege ea testificatione suscepit à Moysè, qua sponndit oia esse facturū. Mactans itaq; Moyses in sacrificio vitulū, sanguinè ipsius in testimonium accipiens, cū hyssopo & lana coccinea populū ipsumq; librū asperxit, dicens:

Hic sanguis testamenti, quod vobis mādauit Deus. Ad hæc mediator noster

Christus dominus, legē nō vacuans, sed adimplens, nō tantū liberis & potētibus, quantū etià ignobilibus seruisq; facientibus præcepta sua, testamentū nouū suo sanguine consecrauit, non sine hyssopo quod mixtū aceto in passione bibit: in quo testamento, discretio nulla est personarū. Ait enim Apostolus Paulus: Non est Iudæus neq; Græcus, non est seruus neq; liber, non est masculus neq; fœmina. Omnes enim vos estis vnum in Christo Iesu, qui est fidelīū indiuisa sempiternaq; hæreditas. Fidē seruandam proximo comandanti vel deponenti, per eundem Apostolum mandat. Bonū, inquit, s̄ Timothee, depositū custodi. Et iterū: Non quæ sua sunt quisq; intendentes, sed & quæ aliorum. Et per prophetā Solomonē: Fideli homini totus mundus diuitiarū est: infideli autē, nec obolus. Item Paulus: Qui furabatur, iam non

fure.

ET PRÆDICTIONIB. DEI PARS II. 19

A furetur. Ipse quoq; virgini castæ timet serpentinā diaboli corruptionē, cū se, pio affectu cōcipiens, spiritu prægnantē esse cōfirmat, dicēs: Filioli mei, quos iterū parturio, donec Christus formetur in vobis. Hos omni ex parte illæsos edere cupit, cum dicit: In Christo enim Iesu per Euāgelium ego vos genui. Addidit quoque noster mediator nouæ legis mandata, veteris testamenti temperans vindictā. Nam cū illic adulteros puniēdos statuit, hīc adulterā ea pietate liberat, qua legem non destruit, dicens: Vade, & noli amplius peccare. Non solū non mœchandū, sed nec oculis consentiendū ad cōcupiscentiam. Homicidiū non tantū perpetrandū non est, quantū qui odit fratrem, homicidam esse. Oculū pro oculo nullatenus expetendū, verū in super malum pro malo reddendū non esse. Qui abstulerit tunicam, dimittendum illi & pallium. Qui percusserit in maxillam, præbendam illi & alteram. Qui angariauerit, duplum cum illo eundū. Benefaciendū inimicis. Orandum pro persequentibus: & cætera quæ ab ipso cœlesti iuris conditore mādantur in Euangelio, Non esse contraria legi huic ostenduntur: quod ibi mandatū fuerit, animal in via si ceciderit inimici, erigendum cum eo, nec prætereundum: Dolosē nō loquendum cum proximo: neq; pignus pauperis retinendum vsq; in vesperum. Septimo anno sata frumenta, non metenda. Fructusq; omnes eiusdem anni, proselitis, viduis, & orphanis relinquendos. Eodemq; anno dandam Hebræis seruis libertatē: Decimas omniū fructuum primitiasq; in domum domini inferendas: Debitum, septimo suppleto anno non repetendum: relaxatis etiam pignoribus. Quinquagesimo verò anno reddenda omnia prædia quæ cautionum nexu obstrinxerāt, pecunia non recepta. Et omnia, quæ, vt dixi, noui ac veteris mandata continent, discussa, nulla ex parte sibi met repugnantia inueniuntur: Cū & in nouo testamento non parua terribiliaq; exempla vindictæ processerint, Dum spiritui immundo superbus traditur, vt discat non blasphemare, Dum adulteri traduntur Sathanæ in æternum interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die domini nostri Iesu, Dum fraudantes mendacesq; Anania & Saphira, subita morte plectuntur, Dum manibus pedibusq; ligatis in tenebras exteriores mittitur, qui vestem non habuerit nuptialem: quæ est charitas de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Et quæcunque alia ex veteribus signis in nouo suppleta noscuntur, sacro, vt dictum est, sanguine mediatoris simul cum ipso populo consecrata sunt.

Promissio: Domus Dei in Ecclesia sancta.

Promissio facta & figurata. In Exodo credita & visa.

CAPVT II.

E Idem Moysi dicitur, Vide vt facias tabernaculum, quemadmodū tibi demonstratum est in sancto monte: et ex quibus rebus oblati illud tabernaculū surgat, indicitur. Dabūt, inquit deus, in oblatione filij Israel lanam hyacinthinam, byssum tortum, purpuram, coccū bis tinctum. Equibus opere vario tentoria tabernaculi, simulq; & vestis sacerdotalis confecta, mystica omnia in tempore futuræ Ecclesiæ reuelarentur. In opertoria sanè tabernaculi pelles hyacinthinas aliaq; rubratis, & vndecim vela ex pilis caprarum cōficienda, diuina authoritas mādāt. Quæ omnia signa fuisse, ipsius legis resonāt testimonia. In hyacinthino colore pallor quidā est cū splendore concor-

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

Tob. 12. concordans, ieiunijs eleemosynisq; conueniens. Vnde & sanctus Raphael archagelus ad Tobiam: Bona est, inquit, oratio cum ieiunio & eleemosyna. In ieiunijs pallor, in eleemosynis splendor refulget, qui hyacinti figuram ostendit. Byssum verò mundum, vt Apocalypsis dicit, Iustitię sanctorũ sunt. Quod dictum est, totum: per multas tribulationes oportet iustos introire, in regnum Dei. Purpura vestis est regia, qua ipse rex noster Christus dominus, in sua passione indutus est. In cocco bis tincto martyria sancta rutilant: quæ semel baptismo Christi in sanguine tinguntur, atque suo effusionis cruore denuo sunt retincti. Sic enim & ipse tinctus est dominus semel in Iordane, iterum in passione, de qua dicit discipulis suis: Baptisma habeo baptizari quod vos ignoratis. Hoc pelles rubratæ hyacinthinæq; testantur.

Luc. 12. Centum, per centum cubitos duo latera tabernaculi protenduntur: aliaq; duo frontalia, quinquaginta per quinquaginta, tanquam misericordia & veritas occurrentes sibi, iustitia & pax osculantes inuicem. Quatuor ex partibus coniunctis angulis, dignum tabernaculum demonstrarent: futurum templum Dei Ecclesiam, quæ in centenarij & quinquagenarij numero Psalmorum misericordiam & iudicium suo Domino cantat. Neque sine mysterio vndecim velis cilicinis tabernaculum desuper operitur; quo reũ esse ostendat totum mundum Deo, ac sub pœnitentiam degere. Ipsius enim numerus Psalmi habet principium: Saluum me fac Deus, quoniam defecit sanctus. Et cur defecerit, narrat: Quoniam diminutæ sunt, ait, veritates à filiis hominũ: pro quibus saluandis veritas ipsa de cœlo descendit, quæ dignata est habitare cum hominibus in terra. Interiora verò tabernaculi, his ex rebus ornantur, bis denæ in parte columnæ ex lignis imputribilibus, non tam sanctos Apostolos, quàm doctores quoque Ecclesiarum præsignant, quos etiam Paulus ostendit, dicens: Petrus & Ioannes qui videbantur columnæ esse, dexteram dederunt mihi & Barnabę societatis. Barnabas enim in Apostolatum est susceptus in ordine, domino præcipiente & dicente: Separate mihi Barnabam & Paulum in opus, in quod prouocauit eos. In quo opere ipsa sapientia fabricans sibi domum, subdidit colũnas septem. Quas, terra cum defluxisset peccatis incurfantibus, columnas eius ipsa confirmavit. Harum igitur columnarum numerus. In duabus partibus tabernaculi vndecim sunt, quadragesimum diem ascensionis domini demonstrantes, in qua suis ait discipulis: Vos sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. Ternis seris connectuntur columnę: quoniam fidei, spei & charitatis, trinitatis vinculo doctores Ecclesiarum salubriter astringuntur ex vasis argenteis, capitibusque aureis tanquam in operibus misericordiæ, vt sanctitate virginali columnarum omne decus exurgat. Sancta sanctorum in interioribus sunt tabernaculi, habentia arcã testamenti refertam mysterijs. In qua ingrediuntur sacerdotes in anno semel cum sanguine alieno: ex qua accipiens responsum diuinum illud verbum resonat: Quod verbum carnem suscipiens nostram ob redemptionem consecrauit arcam non veteris sed noui testamenti: in qua sunt omnes thesauri sapientiæ absconditi. Ad quam cum suo sanguine verus ipse princeps sacerdotum introijt semel in sancta, quoniam semel CHRISTVS oblatu est, vt multorum peccata portaret. Cui dicit Propheta: Exurge domine in requiem tuam, tu & arca sanctitatis tuæ. Mensam quoque positam & arcam

ET PRÆDICTIONIB. DEI PARS II. 20

A & arcam, quæ carnem sacram & sacrificiis exciperet: quid aliud in his quam crucem intelligimus, in qua noster agnus immolatus est? Ipse sacerdos & victima panem sanctificatum, suum sacratum corpus in sua mensa confirmans. Cui lucerna septiformi spiritu accensa toti lucet tabernaculo. Quoniam fulgor illius, vt lumen: atria verò huius spiritualis tabernaculi, corda piorum scilicet confitentium & laudantium Deum. De quibus Propheta dicit Dauid: Atria eius in hymnis confitemini ei.

Promissio: In Aaron sacerdotium figuratum in Christo.

Promissio facta & figurata. In Exodo credita & visa.

C A P V T III.

P Ræcepit dominus Moysi, vt Aaron fratrem suum ex oleo sanctificato vnctum, sacerdotio consecraret: vt vnctum nostrum præ participibus suis Christum dominum nomen ipsum vnctionis ostenderet. Ipsius quoque Aaron vestis, mystica texatione describitur: Indues, inquit, eum tunicam talarem ex lana hyacinta, scapulisq; eius superhumerali impones. Duos lapides * smaragdinos sculptos singulos singulis nominibus filiorum Israel: quibus catenulæ ex auro purissimo percurrentes vmbones vltimos humeralis apponent. Quadratum quoque ex diuersis coloribus pretiosisque duodecim lapidibus, fibulam rationalem sacerdotis in pectore collocandam quæ duas principales partes superhumeralis astringat. Cingulum quoque lumbis eius dandum, atq; in ora talaris tunicæ quinquaginta tintinabula aurea totidemq; mala granata in medio tintinabulorum poni iubentur: vt omnis vestis ex supradictis speciebus vario opere confecta fulgeret. Capiti quoque ipsius hæc imponenda præcepta sunt: Cidarim ex bysso mundo, mitrã quoque, ex qua lamina conscripta in titulum pendens, caput frontemq; sacerdotis consecraret. Quæ singula nostro Christo domino sacerdoti conueniunt. Nam cidaris ex bysso in capite eius, iustitiæ, vt diximus sanctorum sunt. Quoniam omnis viri caput, Christus est. à quo est omnis iustitia. Quod mitram regalem, indicat sacerdotium spiritualeque connubium. Quod titulus conscriptus, in passione sacerdoti nostro Pilatus imposuit. Tunica talaris viscerum electos Dei viscera misericordiæ. Superhumerali verò, principatum eius ostendit de quo dicit Esaias: Datus est vobis filius, & factus est principatus super humeros eius. Duo lapides in humeris, duo præcepta sunt dilectionis Dei & proximi, quibus duodecim tribuum sculpta nomina continentur, duodecim discipulos in hoc numero iam designantes, quos noster sacerdos in humeris perfecta dilectione portauit: Cum enim dilexisset, ait Euangelista Ioannes, discipulos suos, vsque in finem dilexit eos. Ex his catenulæ portantes vmbones, fructus sunt spiritus: charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia. Rationalis in pectore, ex pretiosis moribus omnis est doctrina pontificis, vt sit, sicut Apostolus dicit, habens rationale obsequium. Præcinctum sanè nostrum sacerdotem nonagesimus secundus Psalmus ostendit. Induit, inquit, Dominus fortitudinem & præcinctus est. In quinquaginta verò tintinabulis, totidemq; malis granatis, linguæ sunt Ecclesiarum, quæ per sanctum spiritum

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

Coloss. 3. die Penthecostes in specie ignis diuisæ discipulis insederunt. Vt etiam numerus ipse ostendit, ex quo mala granata omnis ecclesia per mundum, conexos. vt grana intrinsecus, continens populos in vinculo pacis, & gratiæ vnum eos tegmen operiat charitatis. Resonantibus enim tintinabulis apostolis, mala granata statim mota sunt, in Actibus Apostolorum dicentia: Nō ne hi qui loquuntur natione sunt Galilei? & quomodo agnoscimus in illis sermonem in quo nati sumus? & sequitur: Varijs enim linguis magnificabant Deū. Sed hæc omnia gressibus liberi sacerdotis mouentur, dum ingreditur in sancta sanctorum, quō pro nobis noster iam mediator ascendit apparere ante faciem Dei.

Act 2.
Heb. 9.
Prædictio: In populis vindicta qui prauaricati, & qui mandata Christi non seruauere.

Prædictio: facta & figurata. In Exodo credita & visa.

C A P V T IIII.

Exod. 32. **D**Um hæc quæ supradiximus, in monte Sina Moyse facienda mandantur, populus prauaricatus à Deo idolatriæ crimē incurrit. Fingitur per Aaron vitulus ex auro, eiq; in contumeliam Dei veri victimas sacrificiaq; obtulit, dicens: Hi dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Et oblitus est Deū qui liberauit eos, qui fecit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Cham, & terribilia in mari rubro. Per nostrum quoq; sacerdotem huiusmodi apostaticæ animæ in Euangelio increpantur. Sic enim ait: Nisi fecissem in eis signa quæ nemo alius fecit, peccatum nō haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Sequiturque ex graui culpa vindicta. Dixit autem dominus ad Moysen, descende celeriter, prauaricatus est enim populus tuus, quos eduxisti ex Ægypto. Fecerunt sibi deos aureos eisq; dixerunt: Hi dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Et nunc sine me, deleam eos, & faciam te in gentem magnam amplioresq; quàm hæc est. Pius dominus dat intercedendi tēpus, cum dicit: Sine me. Non enim Deus ex hominis, sed homo ex Dei voluntate pendebat. Cūq; multis modis precaretur dominum Moyses, seipsum pro peccato populi offerens, nostrum mediatorem sub figura expressit, qui animam suā pro impijs posuit. Christus enim, vt Apostolus dicit, pro impijs mortuus est. Nec tamen illud tam grande peccatum caret vindicta: quoniā peccatum impunitū esse nō potest. Descendens enim de monte Moyses, diffluentē populum dum videret, stans in medio castrorum ait: Si quis est domini, veniat ad me. Cumq; vna tantum ex duodecim tribubus ad eum transiret, præceptū ei tale dedit: Hæc dicit dominus: Accipiat vnusquisq; vestrum gladium in manu sua, & pertranseat à castris vsq; in castra, & percutiat vnusquisque patrem, fratrem, filium. Quod cum incunctanter fecissent: Impleuistis, ait Moyses, manus vestras hodie domino vnusquisque in filio & in fratre, vt daretur super vos benedictio. Tales in his discipulos nostri mediator ostendit, quibus ait Iesus: Si quis veniat ad me, & non odio habet patrem, matrem, fratrem, filios, in super & animam suam, non potest meus discipulus esse. Et iterum scriptum est: Qui dicit patri suo & matri suæ, Nescio vos & fratribus suis, Ignoro illos: & filios suos oderunt, hi testamentum tuum seruabunt.

ET PRÆDICTIONIB. DEI PARS II. 21

A seruabunt. Quod sancti fecere martyres vocati per gratiam, felicitate perpetua munerati.

Promissio: In sacrificijs omnibus Christum dominum figuratum.

Promissio facta & figurata. In Exodo visa & credita.

C A P V T V.

Rursum Moyses secundò motem iubetur ascendere. Eiq; mandat, quæ in sacrificijs ex animalibus auibusq; populus offerat, sub certa mensura similaginis conspersæ ex oleo pro peccato, pro solennibus, pro votiuis vel certis Neomenijs, diebusq; festiuis. Vitulum, dictum est, sine macula: referens ad Christum veritatem, quæ signa sunt rerum. Placebit, dictum est, Deo super vitulum nouellum cornua producentem & vngulas. Agnum anniculum sine macula: ipse est agnus Dei, qui tollit peccatū mundi. Ouem ex grege, idem ipse de quo Esaias Sicut ouis ad immolandum ductus est. Arietem ex grege, idem ipse est Christus dominus, qui dicit per prophetam: Exaltabitur sicut vnicornis cornu meum. Et Abacuc: Cornua, inquit, in manibus ipsius sunt. Hædum ex grege, ipse est Christus dominus, qui non propria, sed aliena peccata portans, pelles è quibus cilicia collatæ pœnitentiæ texuntur, suo intulit tabernaculo: qui & per Dauid dicit: Omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iusti. In turture verò & columba ecclesiam agnoscimus. Quoniam turtur inuenit sibi nidum, vbi ponat pullos suos. Vnamque dicit esse suam colubam, sponsam electam suam. Cuius pullos in sacrificium offerri iubet, dum dicit dominus Iesus. Sinite paruulos venire ad me. Quoniam & paruuli dum eius baptismo consecrantur, simul cum illo sepeliuntur in morte, vt etiam in eis euacuetur corpus peccati. Illa verò distinctio peccatorum ignorantie & scientie, pro quibus sacrificium contriti cordis, vt similago frixa ex oleo, offertur: etiam in nostro seijungitur sacrificio, cum dicit anima: Delicta iuuentutis & iuuantie meæ ne memineris. Quæ beatus Petrus minus cautus incurrit dum prædicenti domino passionem suam, ignorans eam per legem atque Prophetas promissam fuisse, Absit à te, ait, Domine, propitius tibi esto, non fiet istud. Et dominus: Vade retrò Sathanas: non enim sapias quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum. Quod peccatum ignorantie, & scientie negationis simul & iuuentutis (de qua præsumens dixerat domino, Animam pro te ponam) respectus atq; compunctus omnia flendo deleuit. Docuitq; in his peccatorem præsumptoremq; dicere: Auertisti faciem tuam, & factus sum conturbatus. Sana animā meā quia peccaui tibi. Pro votiuis verò & solennibus quæ Christi domini offerat populus, Paulus apostolus ostendit: Offeramus, inquit, sacrificium laudis semper Deo, id est, fructum labiorum contentium nomini eius. Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuisci: talibus enim sacrificijs placatur Deus.

Prædictio, In lepræ inspectione hæreticos varios simillasse.

Prædictio facta & figurata. In Leuitico credita & visa.

C A P V T VI.

Iubet

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

Luc. 13. & 14. **I**ubet Deus Moyſi, vt lepræ inſpectio atque purgatio, huiusmodi ſacrificijs expietur. Par gallinarum offerendum ſacerdoti, ex quibus vnam offerat, aliamque relinquat. Similiter quæ ex hircis cæteriſque pecudibus. Sed hæc myſteria noſter Sacerdos Ieſus dominus euidenter oſtendit in Euangelio dicens: Duo erunt in agro: vnus aſſumetur, alius relinquetur: & duæ in molendino vna aſſumetur, alia relinquetur. Quantum autem interſit inter aſſumi & relinquere, columba coruusque dimiſſi ex arca oſtendunt. Columbam enim Noe ad ſe recipiens in arca ſeruandam ſacrificio cuſtodiuit, coruum vagantem errantemque relinquens. Sic agnos ab hœdis diſcerni, ſic virgines ſapientes à ſtultis voluit ſegregari, animas ſcilicet per gratiã: quas digna oblatione purificans ſacrificio contriti cordis (quod ſimilago frixa ex oleo ſignauit) ſecum in æternam Hieruſalem, cuius ſpiritalis ſponſus eſt, introducit in patriam, repulſis hæreticis, quia leproſi foras extra caſtra mittuntur. Nec prætereundum exiſtimo, ipſam diſtinctionem lepræ vt datum fuerit, aliqua ex parte diſcutere. Nam lepra in capite, Manichæos, Prifillianos, complicesque eorum demonſtrat. Etenim cum viri caput Chriſtus ſit, caput verò Chriſti, Deus: Deo ipſi capiti dum aduerſarium neſcio quem principem tenebrarum diſputantes opponunt, ipſi in capite ſui erroris aſperſi lepra foris extra caſtra pelli meruerunt. Lepra in barba, Arrianos, Fotinianos, Neſtorianosque designat: Qui noſtrum pontificem Chriſtum, dum minorem in diuinitate: aut ſolum hominem, non Deum & hominem prædicat aliterque de Chriſto ſentiunt, quàm tenet tradiditque fides catholica, leproſi in barba eum laceſſunt, quem in ſimilitudinem Aaron, Dauid propheta introducit, verum principem ſacerdotum Chriſtum dominum dicens: Ecce quàm bonum & quàm iucundum fratres habitare in vnum. Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barba, in barba Aaron. Hi igitur qui vnitatem catholicam relinquentes, vnguentum quod in noſtri pontificis barba deſcendit erroris ſui dogmate foedandum exiſtimarunt: vt leproſi in barba inuenti, etiam ipſi extra caſtra pulſi ſunt. Lepra in corpore, Donatiſtæ, Maximianiſtæ Luciferiani, cæteriſque ſimilibus erroribus obuoluti, dum per totum mundum Chriſti corpus, domini eccleſiam humanis calumnijs inſectantur, in lepra corporis ſui eiecti, niſi à vero ſacerdote Chriſto charitate mundati fuerint, caſtra eos populi Dei non ſuſcipiunt. Pelagiani verò omni ex parte lepræ macula turpantur, dum capiti & corpori nebulas ſuas peruerſæ doctrinæ infundere contendunt. Capiti, quòd Deus ante peccatū, mortalē hominē fecerit: qui mortē nō fecit, nec lætatur in perditione viuorū: creauit enim, vt eſſent, omnia. Corpori, quòd gratia Dei neceſſaria non ſit, quòd Chriſtus gratis mortuus ſit, quòd vnum baptiſma in minoribus maioribusque diuiſum ſit: cum vnum conſecratum ſit in remiſſionem omnium peccatorū. Sic in toto lepræ macula vitiati, è caſtris dominicis etiã ipſi pulſi ſunt. Cum verò hæc noſter Sacerdos inſpicit, variasque dirimit plagas, vtrum ſit tetra in Manichæis, an rubea in Arrianis, an in Pelagianis alba, vel varia: Quoniam oportet, ait Paulus, & hæreſes eſſe, vt probati manifeſti fiant in vobis. Quamdiu, in his varijs erroribus velut in lepræ maculis animæ detinentur, caſtra eos, vt dictum eſt, dominica non admittunt. Ex quibus omnibus hæreſibus compuncti Dei gratia dum mundandi redeunt, in illis quodammo- do decem leproſis, noſtro ſe offerunt ſacerdoti. Eoſque iuxta legis præceptum

ET PRÆDICTIONIB. DEI PARS II. 22

A tum dum ad ſacerdotem Iudæorum mittit, euntes in via, id eſt, in hac vita, potentia verbi mundauit. Pro quorum mundatione ſacrificium ſeiſum obtulit gallina, illa pretioſa que dicit: Quoties volui Hieruſalem colligere filios tuos, ſicut gallina colligit pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? Colligit ſanè etiam illa nolentes, quos ad vnitatis ſuæ mēbra pertinere cognoſcit: quoniam nouit dominus qui ſunt eius. Vnus enim ex decem mundatis reuerſus gratias egit noſtro pontifici: quia vnitas non in ſe cognoſcit, ſed in domino gloriandum, quæ ſpem noluit habere in homine, que intellexit bonam voluntatem à domino præparari, quæ verè libera eſſe voluit, quoniam cognoſcit quòd etiam filius liberauit. Hi verò qui mundati ingrati, vel in erroris ſui lepræ maculis perſiſtunt, in caſtris dominicis ſuſcipi omnino nō poterunt. Contra quos excluſos claudens oſtium dicturus eſt noſter pontifex: Non noui vos: vt à longè illi dimiſſi foris remaneant, canes malefici, & omnes homines qui operantur & faciunt mendacium. Multa hinc dicere non oportuit, cum Origenes ſingula diſcutiens, quæ recta fide ſenſit domino cõſignauerit Chriſto.

Prædictio: In eſcis mundis & immundis: eleemoſynis munda omnia fieri.

Prædictio facta & figurata. In Leuitico credita & viſa.

CAPVT VII.

Inter omnia mandata que ad erudiendum Dei populum Moyſi in monte Sina à Deo tradebantur, expleto ordine ſacrificiorum, animalia munda ab immundis, quæ populus in eſcam ſumeret, iſta ſunt diſtinctione ſignata: Ruminantia, quæque fiſſa vngula, habenda munda eſſe, & in eſcam ſumenda. Quæ animas ſignat ruminantes verbum Dei ex fiſſa vngula duorum ſcilicet præceptorum. De auibus quoque, vel piſcibus nominatim mandata ſunt, quæ contingere quæue abnuere populus debuifſet. Quam legem in tabulis lapideis iuxta duritiam cordis Iudæorum datam, Dominus in Euangelio teſtatus eſt. Verum cum de ſingulis priores noſtri patres, quibus reuelatum eſt, allegoricas omnes diſputationes longo volumine ſplendidoque ſtylo conſcripſerint, quid opus fuit cuncta perſequi? cum de compendio noſter mediator Ieſus dominus, in quo iſta omnia perſonabant, vecordes Iudæos, qui legem litera, non ſpiritu ſequebantur, increpauerit, dicens: Væ vobis ſcribæ & Phariſei hypocritæ, quia decimatis mētā, cyminum, & omne olus, mundantes catinum & calicem, cum intus pleni ſitis rapina & iniquitate. Eiſque ſingularis ipſe tranſiens, ſingulare ſacrificium oſtendit, dicens: Verū tamen dico vobis, date eleemoſynam, & ecce vobis munda ſunt omnia. O quàm breue cõpendioſumque ſacrificiū, quod intrinſecus atque extrinſecus totūque hominē mundat. Eleemoſyna à morte liberat, & ipſa purgat peccata. Eleemoſyna munus bonum eſt omnibus facientibus eam coram ſummo Deo. Hæc eſt quæ perpetuos ignes extinguit: hæc eſt quæ reſiſtit peccatis: hæc eſt quæ Chriſtum paſcit eſurientem in paupere: hæc veſtit nudum: hæc viſitat infirmum: hæc peregrinum hoſpitiū accipit: hæc, quæ omnem anguſtiam carceris tollit: hæc omnem inopiam finit: hæc diuitibus conſert remedia: hæc vitam æternam comparat: hæc ſcenerat Deum: hæc continet regnum cœlorum:

rum: hæc est quæ discernit agnos ab hædis: hæc est quæ ad dexterâ collocat iudicis: hæc angelis sociat: hæc ex seruis filios Dei fieri præstat. Cōcurrere omni ex genere peccatores: concurrere oēs ex vitijs erroribusq; leprosi: cōcurrere omnes quolibet flagitio maculati atq; immundi pœnitentes vouētēsq; concurrere ad tā magnū, cōpendiosum, vtileq; sacrificiū, cū omni lætitia offerentes. Hilarem enim datorem diligit Deus. Prout quisq; quod offerat habuerit, hoc offerat munus. Quod ita noster princeps sacerdotum instituit, acceptumq; præ omnibus esse mandauit, vt vsq; ad duo minuta calicemque aquæ frigidæ mensuras huius perdixerit sacrificij: pacem promittens, etsi hæc defunt, hominibus bonæ voluntatis. Ista sunt posteriora Dei, quæ faciē eius dū videre nō posset Moyses, spiritu sunt ei reuelata prophetico in Christo Iesu domino & homine: qui est æternus princeps omnium sacerdotum. Hæc in Leuitico suppleta noscuntur.

Prædictio: In escis desideratis Ægypti, Christum manna reuuisse.

Prædictio facta & figurata. In libro Numerorum credita & visa.

CAPVT VIII.

Numerorum libro populus, principibus sibimet à Moysē constitutis, certa sub descriptione quantus sit designatur. Immemor quoq; factus libertatis & gratiæ Ægyptiæ, idem escas desiderans, aduersum Deum & Moysē murmurasse compertus est. Quis nos, inquiunt, cibabit carne? Rememorati enim sumus pisciū, quos manducabamus in Ægypto gratis: cucumeres, porros, allium, & cepas. Nunc autem, aiunt, Arida facta est anima nostra, nihilq; aliud nisi manna in oculis nostris. Repudiuntur dulcia, desiderantur amara. Hoc periculosa grauisq; animę ingerit egritudo, vt noxia sumere velit, & quæ vtilia sunt ac salutari proficiunt, spernat ac reuocat. Sic repudiauerunt manna Christū, dicentes: Nos scimus, quia cū Moysē locutus est Deus, hic verò, nescimus vnde sit. Eosq; increpans dicit: Si crederetis Moysi, crederetis & mihi: de me enim ille scripsit. Ego enim sum panis viuus, qui de cœlo descendi. Nōne manna sanctū repudiauerunt, quando Pilato, volenti Iesum dimittere, dixerunt: Noli ipsum dimittere, sed Barrabā, Barrabas autē fuit insignis latro, quē sibi dimitti poscentes, velut porros, cepas, alliū, asperas lachrymas, absq; Ægyptijs escis ex latronis sceleribus desiderasse professi sunt. Sanè murmurantibus, carnes diuina maiestas exhibuit. Nō quæ reficerēt, sed quæ vexarēt potiūs comedentes. Quoniā igitur animalis homo, nō percipit quæ sunt spiritus Dei, & in concupiscentijs est omnis segnis, recteq; spiritalis petijt auferri à se ventris concupiscentias: ostensum est, impiū esse eā desiderare vel peti à Deo, quæ sint animę perniciofa: & maximè quod cū murmure postulatur. Fugiat anima tali desiderio Deū offendere, si terrā promissionis cupit intrare.

Prædictio In Moysē, Christo domino & ecclesiæ fratres detraxisse.

Prædictio facta.

CAPVT IX.

Erat

ERat, dicit scriptura, Moyses mitis præ omnibus hominibus qui sunt super terram. In hac mansuetudine noster resonat mediator, cui dicit Daud: Tu domine suavis ac mitis es. Et ipse in Euangelio: Tollite iugū meū super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde. Detraxerunt Aarō & Maria Moysi germano suo, quod Æthiopiā accepisset vxorē. Detraxerunt & nostro domino sui fratres, quod cū publicanis & peccatoribus vesceretur, quibus cū dixisset, Nō est opus sanis medicus, sed malè habentibus: Nō veni vocare iustos, sed peccatores in pœnitentiā: ostēdit illam Æthiopiā se accepisse ex gentibus: quæ dicit, fusca sum, & decora filiæ Hierusalē. Maria quæ detraxerat, illico ex vindicta pœnā lepræ suscepit, quā metuere animæ debent, quæ Christo detrahunt & ecclesiæ. Dicit enim de talibus per Prophetam: Pro eo vt diligerēt me, detrahebāt mihi, ego autem orabā. Oratione enim Moysi, Maria mundata indulgentiā meruit, vt talis anima tanto exorante pōtifice, omni ex culpa sanetur. Iussu tamē diuino Moyses, duodecim electos de plebe viros explorandā Chananæorum terram misit, quibus in mandatis dedit, non tantum ciuitates hominēve prospicere, quantum etiam secum ex terræ fructibus asportare. Pergentes dum agunt quæ iussa sunt, vallis eos quædam excepit: ex qua botrum abscondentes promagnitudine phalangæ impositum, simul cū malis granatis ficusq; portātes ad castra redeunt. fructus ostendunt, ea narrantes quæ viderant. In tribus his fructibus, mysteria Christi domini resonant ecclesiæ. Botrus in Christo, vox ecclesię in Canticis Cantorum: Botrus cypri, fratruelis meus. Quod ligno portatur crucifixum significat. Agnosce quod in medio duorum exploratorum. Abacuc Propheta, In medio, inquit, duum animalium cognosceris. Item ecclesiā de seipsa in eodem Cantico: Floruit, inquit, vitis, floruerunt mala granata. Ficus verò, cuius ex folijs transgressores primi homines sibi succinctoria fecerunt, ostendunt originale peccatū, quod per mala granata Ecclesiæ botriq; sanguinem absoluitur, qui fulus est in remissionem omnium peccatorum. Hi autem qui cum exploratoribus ascenderant, his dictis populum terruerunt: Terræ illius promissæ audaces esse homines, magnosq; viros, ciuitatesq; munitas. Gigantes se quoque illic vidisse confirmant, quorum in conspectu ipsi vt locustæ fuerint super terrā. Horum metu percussus populus, rursus aduersum Moysē murmurauit, sibiq; statuit eligere ducem, qui eos reduceret in Ægyptum. Hoc malum eorum est, qui liberati per baptismum metu dæmonum, non antè, sed retrò respiciunt, Dei beneficia eiusq; mira facta obliti, deprecantes erga se impleri promissa Dei. Eligunt ad eum reuerti, cui iam renunciauerant: illum cui crediderant spernentes, eiusq; potentiam abnegantes. Hos increpans dicit: Verterunt ad me dorsum suum, & non facies suas. Et Petrus Apostolus: Melius illis erat non cognoscere viam salutis, quā cognoscentes retrò respicere à tradito sibi sancto mandato. Contingit illis res veri Prouerbij: Canis reuersus ad vomitum, & sus lota in volutabro luti. Iesus verò filius Naue, & Caleph Iephonæ qui terram inspexerant, simul cum Moysē & Aaron sacerdotibus prostrati, agunt pietatis officia, ab intentione desperatæ voluntatis populum reuocant, dicentes: Nolite metuere populū terræ, quoniā deuoratio nobis sunt. Discessit enim * tempus ab illis, Dominus autem in nobis est, nolite timere eos. Quæ omnia subuersione idolorum.

E ij

lorum

Num. 12.
Psal. 85.
Matt. 11.
Num 12.
Lucæ 15.
Matt. 9.
Canti. 15.
Psal. 108.
Abac. 1.
Canti. 2.
Canti. 6.
Gene. 3.
Num. 19.
Philip. 3.
2. Par. 24.
2. Pet. 2.
Proue. 26.
Num. 14.
Secundū.
70. inter.
pretes.

lorum etiam populo resonant Christiano, ne sint homines apostatae à Deo, qui homines metuunt, à quibus iam per Dei gratiam liberati sunt. Quorum pompam inanem describens Hieremias ait: Inter cætera ingressi in Babiloniam videbitis ibi Deos aureos & argenteos portari in humeris. Ipsi autem sunt manufacta & inania, sed neq; præstare, neq; nocere possunt, ideo quòd nihil sint: ne ergo timueritis eos. Dominum autem sanctificate in cordibus vestris, & ipse erit vobis timor, sicut Esaias ait. De dæmonum autem cultoribus Hieremias scribens ait: Ibi fuerunt gigantes nominati scientes prælium. Non hos elegit Dominus, nec viam scientiæ dedit eis. Et perierunt, propter quòd consilium non habuerunt. Et Solomon ab initio ait: Cum perirent superbi gigantes: Contra quorum superbiam humilis Christi populus, victor exurgit. Sed cum Hebræus populus indignatus vellet lapidare precantes pro se, honor domini apparuit in tabernaculo. Sic enim semper audacia malorum comprimitur præsentia diuinæ virtutis. Cumque exacerbantes se dominus perdere voluisset, mitis ille præ omnibus Moyses, gratiæ intercessionis verba quæ proferret, inuenit: Audient, inquit, Ægyptij, cum contriueris hunc populum, & dicent: Quoniam nõ potuit illos introducere in terram quam iurauit illis, prostrauit illos in deserto. Et nunc exaltetur manus tua domine sicut dixisti: Ego sum Deus patiens & multum misericors & verax. Quibus precibus propitiatus Deus, ita temperauit iram suam, vt tamen peccantes sequeretur digna vindicta. Non ipsos intraturos in requiæ promissæ terræ, testificando prædixit: excepto Iesu filio Naue, & Caleph filio Iephonix, omnesque defuncti in eremo. Filij eorum obedientes susceperunt hæreditatem, quam illi amiserant contumaces. Sic noster mediator Iesus dominus, rebelle aduersum se eodem populo, & cum Herode de sua nece conferente, spretis atq; in hac vita mortuis etiam in anima Iudæis, filijs eorum sempiternam hæreditatem dedit, quos pro eo impius Herodes occidit.

Prædictio: In virga Aaron germinante, confirmatio sacerdotij Christi domini.

Prædictio facta & figurata. In libro Numerorum credita & visa.

C A P V T X.

Contemptores præceptorum suorum, officiumque sacerdotale vsurpare volentes Chore, Dathan & Abiron, præsens Dei iudicium dum puniret, condemnans in illis omnes hæreticos (vt iam supra posuimus) signum quoddam indicit Moyse, quòd à se electum confirmet principem sacerdotum. Dixit dominus Moyse: Sic dices filijs Israel, vt dent omnes principes illorum singuli in tribus virgas suas. Duodecim igitur virgas accipiens Moyses, & virgam Aaron inter virgas illorum, posuit eas coram domino, intulitque in tabernaculum testimonij. Et factum est, in crastinum introijt Moyses, & virgam Aaron in tabernaculum. Et ecce germinauit virga Aaron ex domo Leui & produxit germen, florem germinauit & nuces. Quo profecto signo quietum populum esse iubet, dicens: Desinat murmuratio eorum à me, & non morientur. Sic omnes hæretici pereunt contra domini sacerdotem legitimum murmurantes. Quod verò florens virga Aaron produxit

A duxit nuces, nostrum hæc Christum dominum indicant sacerdotem. De quo dicit Esaias: Exiet virga de radice Iessæ, & flos de radice eius ascendet. In nuce verò mundum, Ecclesiamque in mundo ostendi, qui piè quærit, intelligit. Ex duabus quippe partibus couiunctis, tanquam intra cameram cæli, & spatia terræ velut quatuor partes orbis, intrinsecus cum populis continentur. Tenue quoddam coriù habens in medio sui, vt maria diffusa per partes. Ecclesiæ quoque myteria hæc in ea sunt, duorum veteris & noui testamētōrū operta secretis, quatuor cornua crucis, quibus orbis redimitur, & aquam baptismi in medio sui habens, qua virens semper fructificans florescit. Huius pomi arbor celsa petens, opacis ramis aspersa, per tenues mollesque furculos aut singulas in vnitatem, aut binas in duobus præceptis, aut ternas in trinitatis numero, quatuorue connexas in quatuor Euangelij gemmarum in modum producens, sui artificis pulchritudinem operaque mira declarat. Harum expressus succus ex tegmine, quædam in se tineta alba colorat ac mededi gratia exasperatis faucibus adhibetur. Hæc virentium nemorum fronde vestita tegmina, fouent æstuantem in requiem suorum scilicet foliorum, temperantque flatu suo ægotantis incendia. Nec immerito Hieremiæ Prophetæ iubet dominus baculum sibi nucem facere debere, in quo omnis ecclesia in mundo, & mundus in ea Christi sustentetur auxilio, eiusque gratia sufferratur, quæ canit in Psalmis, & dicit: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt.

Prædictio In aneo serpente, Christum dominum à morsu diaboli liberantem.

Prædictio facta & figurata. In Numerorum libro credita & visa.

C A P V T XI.

Stiens rursus in alia eremi parte populus, aduersus Moysen & aduersus dominum murmurauit. Ex Petra qua, vt prius aderat, Moyses produci posse aquam diffidit, is qui talia vel ampliora signa iam fecerat, ex hoc offensam incurrens, quòd non clarificauerit Deum coram filijs Israel. non ipsam introducturum populum in terram promissionis, vindex sententia diuina confirmat. Ibi Aaron in Or monte defunctus Eleazarum filium sacerdotemque dimisit. Moyses paululum referuatur, cuius in locum Iesus Naue filius transijt, qui populum in terram promissionis induxit. Rectè huic nomini etiã terrena hæreditas distribuenda seruata est. Quoniam nõ esse aliud nomē sub celo datum hominibus, in quo nos oporteat saluari, Apostolica est sententia præfinitum, quæ nostrum ducem Christum Iesum dominum ostendit, suis hæreditatem perpetuam seipsum distribuentem, qui eum percipientes dicunt: Hæreditas mea præclara est mihi. Dum verò idem populus pergit per certas gentes, quas ei dominus mandauerat extirpandas, quarum scilicet ex culpa idolatriæ, suppletis peccatis iam finis aduenerat, fatigatus itinere aduersum dominum murmurans serpentum moribus vexatus in eremo est, poenitensque Moysen supplicem pro se domino fieri precibus exorat. Verum ille semper pius & misericors Deus, qui partibus iudicans dat locum poenitentiae, remedium exaltati serpentis in ligno contra mortiferos serpentum morsus dedit. Iubetur enim Moyses æneum formare serpentem, eumque alto lig-

D. PROSPRI DE PROMISSIONIB.

no confixum populo præcipere, vt si quis se vulneratum cuiuslibet serpentis morfu sentiret, statim æneum respiceret serpentem, cuius aspectu continuo sanaretur. Hic etiam sic ille illuditur serpens diabolus, de quo per Dauid dicitur: Draconem quem finxisti ad illudendum ei. Cum enim in huius vitæ cremo diuersis ex vitijs, iam consecratis in baptismo tanquam in mari rubro, pestiferos morsus infixit diabolus, statim exaltatum in ligno crucis Iesum dominum respiciat, id est, à cœlesti medico non recedat, vt omnis qui viderit & crediderit in eum (sicut ipse in Euangelio dicit) nō pereat, sed habeat vitam æternam.

Promissio: In eis, qui pro Christo parentes contempserint venire benedictionem.

Promissio facta & figurata. In Numeris credita & visa.

C A P V T XII.

Num. 22. **B**enedictū à Deo populum, Balaac rex Moab conducens Balaam Pro-
tam ex gentibus (licet vnus veri Dei vatem) vt malediceret inuitauit: quem maledictū existimabat se facile superaturum. Sed Propheta à domino requirit, vtum pergat an maneat. Prohibeturq; à domino ne veniat, ac regi mandat sibi interdicitum. Alijs nūtijs Rex ampliora munera promittens, Prophetam hortatur vt veniat. Rursum ille ab eo qui iā prohibuerat corde peruerso quærit tentans, vtum locus daretur eundi. Huic Deut. 6. rectè resonat scriptura: Non tentabis dominum Deum tuum. Datur igitur Matth. 4. iam mente saucio pergendi potestas, ita vt si quid dominus in os eius dedisset, hoc ipse proferret. Dum vadit auaritiæ suæ iam corde captiuus, obuius ei D angelus, iumento ipsius quo vehabatur se potiùs manifestare voluit, quàm illi: quia homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insensatis, & non similis, sed peior factus est illis. Subiugale enim (vt Petrus 1. Petr. 2. Apostolus dicit in epistola sua) humana voce respondens vetuit Prophetæ dementiam. Tunc coram rege conductus ille Propheta, dum cogitat maledicere, benedixit: Illorum deputatus ex numero, quos Propheta Dauid designat, dicens: Maledicet illi, & tu benedices. Et alibi: Ore suo benedicebat. Psa. 108. Hoc enim exitus posterior docuit. Suppletam enim benedictionem Propheticam, qua etiam per talem aduentum vnici filij sui ex illo populo Deus Psa. 61. gentibus promittebat. Quo vaticinio actus dixit inter cætera: Orietur stella Num. 24. ex Iacob, & exurget homo ex Israel, & confringet omnia regna terræ. Quæ Matt. 2. de Christo domino dicta, Euangelia diuina attestantur. Is igitur qui maledicere voluit, consilium nequissimi serpentis exquisitum regi dedit, Speciosas Num. 24. quasq; scæminas, quarum forma ornatusq; ferrum virtutemq; molliret, electas à suo populo ad concitandam libidinem Hebraico populo dimittendas, & 25. Apoc. 2. Harum ex concupiscentia persuasi, sacrificanteis idolis ac sacrificata vescētes, offenso Deo, totum penè Israel in mortem duxere captiuum. Diuina quippe manu percussi, dum plurima multitudo caderet in deserto, tota penè synagoga perisset, nisi Phynes sacerdos, adulteros mente & corpore ferro transfodiens, iram Dei hoc facto placasset. Admonetur Ioannes Apostolus in Apocalypsi, scribere angelo, id est, rectori ecclesiæ Pergami, quod in plebe eius essent tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balaac mittere

ET PRÆDICTIONIB. DEI PARS II. 25

A tere scādālū sub oculis filiorū Israel, edere de sacrificio, & fornicari: Esse etiā nunc tales ostendens. quos aut vindex ira cōsumit, aut obiurgatos sub poenitentia indulta gratia liberat sacerdotis. Num. 25.

Prædictio: In Moysse transeunte, Iesum signasse dominum rectorem.

Prædictio facta & figurata. In Deuteronomio credita & visa.

C A P V T XIII.

M Oyses vicinum se dum cognosceret sepulturæ, populo omnem recapitulans legem, benedictionibus maledictionibusq; atq; terribili illo Deuteronomij cantico totam synagogam atrinxit, testem inducens cœlum & terram, nihil se ex mandatis domini celasse, omniq; vigili cura egisse, nequid existeret, quod læderet populum monetq; à præceptis domini non discedendum, neque ab eo in aliquo declinandum: metuendumq; esse prosperis, ne sequantur aduersa. Addit quoq; prophetico spiritu eis futura designans, post suum obitum relicto vero Deo post gentium eos vana & noxia concursuros: quorum ex cultu peccatorum ponderibus grauati in ima merguntur: eosq; dimitti à Deo, si ipsi dimiserint Deū. Quibus dictis oēs tribus mystica benedictione cōsignas, Iesu filio Naue tradita gubernanda plebe, ipse iā prouectus ætate, ad dominū ex hac vita migravit. Cōmendauit quoq; noster mediator Iesus dominus fidē ac spaciē suā discipulis suis transiens de hoc mūdo ad patrē, eosq; vt Ioannes Euangelista dicit, vsq; in finē diligēs, erudijt. Illud quoq; propheticū, futurū discentibus per suū Paulū apostolū mandans, quod post eius obitum introirent graues lupi nō parentes gregi, & ex ipsis discipulis exurgerent pseudoprophetę loquētes peruersa. De quibus in epistola sua dicit: Videte canes, videte malos operarios videte concisionem. Commendansq; Deo & verbo gratiæ, eius vlteriùs nō visuros faciem suam Paulus affirmat, eosq; domino Iesu tradidit gubernandos, qui est cum suis vsq; in consummationem seculi.

Promissio: In Iesu Naue, Iesu domini figuram ostendit, terram expugnantem ciuitatem.

Promissio facta & figurata.

C A P V T XIII.

I Esus Naue filius, iubēte Deo manu Moysi cōsecratus, dux effectus est populi. Neq; enim, quod sæpe dicēdū, decebat Dei populū in terrā promissionis aliū introducere, nisi illū qui & nominis, & rei sacramēta salutēque portaret. Hic exploratores duos in Hierico mittit, quæ prima in ciuitatibus promissę terrę esse videbatur. Misit & noster Iesus dominus exploratores duos qui sui primi aduetus terrā prædicādo cōciterēt, Zachariā scilicet sacerdotē, eiusq; filiū Ioannē. De quo idē pater sacerdosq; idē suo filio dicit: Tu puer propheta altissimi vocaberis, præbis enim ante faciē domini, preparare vias eius. Item de ipso Ioanne angelus: Præcedet, inquit, ante eum in spiritu & virtute Eliæ. Exploratores terræ illius excepit Rahab meretrix, quæ eos abscondens, à suis persequentibus liberauit. Et quos dominus Iesus misit

E iij. susce-

Gen. 38. suscepit anima fornicaria, quæ nominis Iesu expectans salutem à prostitutione idololatriæ, per coccinum signū eius sacri sanguinis liberata est. Has animas ex hac fornicatione vehementer etiam Thamar illa nurus Iudæ in suis geminis signat, dum minor eius filius manum prior ex vtero cœpit mittere, & accepto signo coccino posterior natus est: Gentium in se populum ostentans, qui vagus, dū prior manū misisset in sacris idolorū, posterior ad Christum per signum eius sanguinis baptismo renatus aduenit. Sub lino illa Rahab exploratores abscondit. Sub lino & nostri Iesu domini exploratores fuisse abscondos, Esaias Propheta testatur, dicens: Arundinem quassatam non comminuet, & linum fumigans non extinguet: Gentem ipsam Iudæam signans, quæ ut linū fumigās in sacrificijs, omnem vsq; ad Christum rectam celauit prophetiam, ipsosq; præcursores nostri Christi Iesu. A quo nō extincta nunc vsq; seruat: vt quæ in ea adhuc tecta latent futura, in tēpore reuelentur. Metu enim Iesu ducis suosterritos ciues mulier illa explorantibus prodidit, vt etiā illud impleretur, quod de nostro Iesu domino dictum est: A facie tua gentes turbabuntur, cum feceris mirabilia. Reuersi exploratores ad Iesum, cū omnia quæ egerant, retulissent, iussu diuino duodecim tribuū Israel iubet castra moueri, simulq; omnes transire Iordanē arca præeunte: quæ iam figura, vt dictum est, nostri Iesu ducis sacramenta portaret. Hæc dum in medio fluminis moraretur, diuisas in partes inferior vnda dum iret, superiorque immota subsisteret, solum siccū ipse alueus præbuit transeuntibus. Statimque præcepto domini duodecim lapides à singulis tribubus de medio fluminis Iesus iussit auferri: quibus, in sacro numero duodecim Apostoli nostri Iesu signarentur. Transeunte autem populo, famulatu, quē vnda Dei iussu præbuerat, suppleto, rursus recurrens in sese fluuius lætos per se reddidit transeuntes. Baptismi & hīc instar expressum, vt hī qui in eremo nati rubri maris sacramenta non nouerant, Iordanis in transitu abluti, circumcisionem ex cultellis susciperent petrinis. Omnis enim sub nostro Iesu consecratus in baptismo, ex petra corde circumciditur: quia omnis virtus eius in petra firmatur. Quam petram Christum esse, iam supra ostenditur.

Promissio: Per Iesum dominum anima à prostitutione idolorum liberantur.

Prædictio facta & figurata. In Iesu Naue credita & visa.

CAPVT XV.

Iosue, 6. **H**ericonta Dei populus cum Iesu duce veniens, eamq; munitam omni ambitu prospiciens ciuitatem, obsidione vallauit. Mirabilis autem in diuinis præceptis illic videtur virtus fuisse. Conflictus actumq; quodammodo certamen spiritale, septem tubarum clangoribus septies in die septimana tota recurrēte die vltimo cōcrepantibus, iubilantibus cunctis, omnis illa superba murorum constructio, non humana, sed diuina manu concussa intercidit: Subuersa ciuitas, concremataq; cum populis incendio, sola ex eo Rahab cum suis per signum sanguinis potuit liberari. His tubis, hoc fremitu iubilantum, præcepto Iesu domini etiam noster pugnat exercitus. **Esaiæ, 2.** Nam septiformi spiritu, sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ

A entia & pietatis ac timoris Dei, dum resonant qui canunt in tubis ductilibus & voce tubæ corneæ, iubilatq; populus in conspectu regis domini, septies in die dū laudes dicūt super iudicia iustitiæ eius, omnis Hierico ciuitatis terrenæ superbia debellatur: Concrematur incendio ab eo de quo dicitur, Ignis ante eum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. In qua spes salutis datur fornicariæ animæ poenitenti, dum signo sanguinis Iesu domini liberata dicitur elatis & tumidis: Meretrices & publicani præcedunt vos in regnum Dei. Tales quippe animas inuenit Iesus dominus noster, siue in Iudæis, siue in gentibus. Quarum exemplo vt à sua prostitutione transfirent ad legitimum virum, iubetur Osee propheta mulierē accipere fornicariam, atq; ex ea procreare filios, vt sit iā vxor, quæ paulo ante fuerat meretrix, habeatq; filios, quæ studebat filios non habere, nec iam libidini, sed suscipiendæ seruiat proli. Euidentiùs hoc per Hieremiā prophetā exponitur, cum tota arguitur Iudæa: Si contaminata fuerit mulier, ait Dominus, nūquid reuertetur ad eam vir suus? Et tu fornicata es in pastoribus multis, & sic reuertere ad me dicit dominus. Et per Oseā: Vocabo nō plebē meā plebē meā: & nō dilectā, dilectā. Apostolus quoq; Paulus, huiusmodi animas salubriter obiurgat, dicens: Audiur in vobis fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes. Sed tales etiam sua gratia Iesus noster dominus dum suscipit ad salutem, diuinitate illa potentia suæ fornicariam, virginem facit. Quā pronubus in se Paulus casto spiritalique connubio componit, dicens: Aptau enim vos vni viro virginem castā exhibere Christo. De qua filios nō carne, sed spiritu excipiens, facit ecclesiam virginem, matrem filiorum fecunditate lactantē. Quos secū admonet Ioannes Apostolus dicens: Charissimi, filij Dei sumus, & necdum apparuit quod erimus. Coniungit & Paulus: Si autem filij & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autē Christi.

Promissio: Per Iesum Dominum omnia vitia expugnanda.

Prædictio facta & figurata. In Iesu Naue credita & visa.

CAPVT XVI.

Expugnat Iesus Naue filius Chananæum, Cetheum, Pherefeum ceterasq; gentes, quarum terras populo suo dominus in hereditatē promiserat. Expugnat & noster Iesus dominus idololatriam, superbiam, inuidiam, luxuriā ceteraq; vitia, vt suis seipsum præparet æternā hereditatē. In funiculo Iesus Naue filius, victori populo terram diuisit. Dicit & noster triumphans in Christo Iesu populus, Funes ceciderunt mihi in præclaris. Nam & hereditas mea præclara est mihi. Iubet dominus filijs Salphat, quia virū hæredem non reliquit, paternam suscipere hereditatē, vt in his animæ auxilio destitutæ signarentur. Quas dū respicit Deus, dicunt: Dominus portio hereditatis meæ & calicis mei, tu es qui restitues mihi hereditatē meam. Terminos positos queque tribus inuiolata fide custodit. Dicitur & nostro populo: Non transgredieris terminos æternos, quos posuerunt patres tui. E mundo migraturus Iesus, vltima contestationis suæ verba, sicut Moyses hæc populo tradidit: A mandatis domini non discedendū, si vellent semper esse

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

esse liberi, & ab inimicorū infidijs alieni: Nihilq; se ab eis accepisse, vel eos in aliquo læsisse cōfirmat. Et suos Iesus noster dominus transiens, hac pacto cōstrinxit: Si feceritis, inquit, quæ mando vobis, verè mei discipuli estis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Quibus cū dedisset exercendorum miraculorum potestatem, nequid ab aliquo speraret, quod ipsi nō derant, dixit, Gratis date. Post abcessum Iesu populus ille non Ducem, sed Iudices regendus accepit. Et cum noster Iesus dominus transfret de hoc mundo ad patrem, rectores ecclesiæ suæ per vniuersam instituit mundum.

Ioan. 8.
Matt. 10.
Iud. 2.

Prædictio: In figura ecclesiæ Delbora hostem superauit.

Prædictio facta & figurata. In Iudicium credita & visa.

C A P V T XVII.

Primus Iudas inter cæteros iudices fuit qui iudicauerunt Israel. De cuius tribu, vt sæpe diximus, dominus Christus huic mundo in carne iudex omnium animarum præsentatus est. Relicto verò Deo populus Israel oblitus mandatorum Moyfi & Iesu famulorum Dei seruiuit idolis gentium eosq; sequens vindicta, per confines inimicos vexauit. Hoc & nunc agitur, dum renati per baptismum filij Dei, vanis superstitionibus curisq; huius seculi implicantur, vinculisq; peccatorum suorum vnusquisque cōstringitur. Clamauerunt filij Israel ad dominum, cum pressuram paterentur: & de necessitatibus eorū liberauit eos. Dicit etiã noster dominus per Prophetã: Erit cū clamaueritis ad me & dixeritis, Pater, exaudiã vos vt populū sanctū. Cuius in manifestatione clamantē ad patrē filiū perditū, cū magna miseratio ne pius pater in Euangelio pœnitentem suscipit redeuntē. Subsequēs in iudicibus Delbora prophetes, mater surrexit in Israel, quæ iudicauit populum annis quadraginta. Huius in tempore Sizaram regē Iabin aduersus plebē domini rebellantē, diuina virtus in manu fœminæ conclusit illū: Illū scilicet terribilē curribus, equitibus, populisq; metuendū. Nec eū ferro, sed fœmina virū ligno confixit, palo ac malleo tempora illius transfodiens: quæ nostræ matris ecclesiæ similitudinem gerens, voce resonaret in Psalmis: Hi in curribus & hi in equis, nos autē in nomine Dei nostri magnificabimur. Ipsi obligati sunt pedes & ceciderunt, nos verò surreximus & erecti sumus. Hæc & alia cantat ecclesia expugnans idola idolorumq; cultores, nec non & vicinos hostes suos hæreticos: Qui dum aduersus eam castra constituunt, nō timere cor suum dicit. & Si exurgat, ait, in me bellum, in illud ego sperabo. Et in alio Psalmo: Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi. Quia dominus iustus, per crucis lignum contriuit ceruices peccatorum.

Iud. 1.
Iud. 2.
Psal. 105.
Esa. 58.
Luce 15.
Iud. 4.
Psal. 119.
Psal. 26.
Psal. 119.

Promissio: In figura Gedeon gratiam Christi domini commendat.

Promissio facta & figurata. In Iudicium credita & visa.

C A P V T XVIII.

Rur.

ET PRÆDICTIONIB. DEI PARS II. 27

A Rvsum pro peccato idololatriæ affligitur populus, eum deprimente Madian. Missus angelus domini ob redemptionem eorum, Gedeon filium Ioab vnum ex Hebræis ad iudicandum præliadumq; pro eo mittens, hoc dicto instruit: Dominus tecū potēs in virtute. Et Gedeon, Si dominus nobiscū est, ait, quare nos inuenerunt mala hæc? Et angelus, Vade, ait in manu enim tua liberabitur Israel, de manu Madian. Cumq; Gedeon in minima tribu se esse in Israel coram domino fateretur, ab eo qui exaltat humilem, eunq; sedere facit cum principibus populi sui, roboratus, statim aram Baal, quam filij Israel construxerant, subuertit. Hunc populus pro hoc facto insectatus, in domum patris sui fugientem obsedit. Cumq; impetum populi declinasset, pater eius Ioas furentem plebem his mitigauit verbis: Nunquid vos, ait, iudicatis Baal. aut saluum facitis eū? qui in eū iniurias ingessit, morietur in manē. Si Deus est, ipse se vindicabit. Verū cū populus placatus abscederet, spiritus domini induit Gedeon, eūq; virtute suffultum ad præliadū mittit, signū victoriæ voluntati eius assignās. duo tamen ipse poposcit, quæ in magno mysterio vsq; in tēpus velata noscerentur. Volo, inquit domine, vt vellus quod est in area, impleatur aqua, & area sicca sit. Factum est: Sicca area ros descendit in vellus: quod expressum peluim repleuit aqua. vellus repletum in area sicca, agnoscimus synagogam, Ecclesia tunc sicca in fide gentiū quæ cū nullo imbre supernæ doctrinæ rigaretur, synagoga, vt vellus repleta erat diuinis oraculis sacrisq; mysterijs. Quod vera virtus Iesus dominus eō vsque expressit in peluim, vt propinquante passione pedes in ea lauans, suis discipulis omnem synagogæ gloriam vacuans, tanquam vellus expressum inanem relinqueret: Gentibus gratiam noui testamenti ministrās quam in secundo signo euidenter ostendit, Volo domine, inquit Gedeon, vt vellus siccum sit, & area omnis compluatur. Vtrumq; factum futurum. que in Christo & per Christum, Dauid Propheta confirmat dicens in Psalmo septuagesimo primo: Descendet sicut pluuia in vellus (quod pertinet ad synagogā): & sicut guttæ destillātes super terrā (quod pertinet ad ecclesiā) Et in Deuteronomio: Excipiat, inquit, sicut pluuia pronuntiatio mea, & descendant, velut ros, verba mea. In vellere ros, tunc refertā synagogam. & pluuia in area, nunc repletam ecclesiā gratia ostendit: Dicit & Esaias: Sicut ros aut pluuia descendēs, nō discedit quousq; inebriet terrā & germinet, & det panem ad edendum his qui eam colunt: ita & verbum quodcunque exierit ex ore meo, nō reuertetur quousq; perficiat quæ volui. Perfectis igitur vniuersis sacramentis, quæ alijs condita tegebantur in vellere, Iudæorum scilicet synagogam inanē remansisse, omnis iam mundus agnoscit: Areā verò, ecclesiam per omnes gentes gratia repletam, fœcunditate credentium populorum. Sed eidem Gedeon præceptum est, congregato agmine egredi ad præliandum contra inimicos populi Dei. Verū tamen quia sacramentis omnia tegebantur, idem qui ductabatur exercitus, ad aquam probandus accessit. Dixit enim dominus ad Gedeon: Deduc populum ad aquam, adhuc enim multi sunt tecum: eritq;, qui lambens lingua vt canis biberit, statues eos seorsum, cæteros dimittes ē castris. Repertiq; sunt trecenti viri. Hos, inquit dominus, adduces tecum, ne dicat Israel, Quoniam manus meæ saluū me fecerunt. Sic enī agit diuina providentia gratiā cōmendans, vt non in se quisquam, sed in domino gloriatur. Quoniam non in multitudine exerci-

Iud. 6.
Iud. 7.
Deut. 32.
Esa. 55.
Iud. 7.
1. Cor. 1.
rus

1. Reg. 14. tus potentia est belli, sed de celo est fortitudo Dei. Præliantur autem milites C
domini hoc modo, succincti lumbis, hydriaeque portantes in manibus, faces quoque succensas. Igniti mente & corpore, in hoc victoriae signo gladius domini & Gedeon. Explorans igitur Gedeon per noctem castra partis aduersae, sentiensque quibus somnijs dominus eorum terruerit aduersarios, diluculo suos ad milites redit, eosque, ut certa victoria potitos alloquitur. Iubetque Dei milites hydrias eius manibus in terram proijcere, ac protinus in aduersarios omni cum fiducia profligare. Ita etiam sub nostro iudice Iesu domino, noster vicit & vincit exercitus. Cui praecipitur: Sicut lumbi vestri accincti & lucernae ardentes, portantes gladium bis acutum, verbum Dei. Quorum fortium corpora martyrum in terra illisa, velut hydriae dum concrepant, eorum scilicet qui pro veritate certant usque ad mortem, suo grandi sonitu omnes fugauerunt inimicos. Horum triumphus suavi cantu resonat dicentium: Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, ut eminentia virtutis sit Dei, & non ex nobis: Gratias agentes Deo, qui dedit eis victoriam, per dominum nostrum Iesum Christum. Transferunt enim & nostri probandi per ignem & aquam, lambentes lingua ut canes domini: quos Psal. 67. Dauid memorat, dicens: Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso. Hi enim pro eo nunc latrant, qui eum aliquando adorant, quorum latratu omnis Christi fugatur aduersarius.

Prædictio In Abimelech concubina filium haereticos signat.

Prædictio facta & figurata.

CAPVT XIX.

Iud. 9. **A** Bimelech filius ex concubina, post obitum patris sui Gedeon, interfectis a se septuaginta legitimis eius filijs sollicitato populo iudex effectus in Israel. Unus est septuaginta dum euasisset absconditus, traesentem, sub quadam parabola totum increpat Israel: quod infructuosa ligna syluestria vite & ficu, dum sibi peterent regem, respondisse fructuosa infructuosis, non se posse relinquere fructus pinguedinis suae, & regnare in lignis. Haec figura praesumptam audaciam haereticorum ostendit, qui cum sint non filij liberae, sed ancillae, ut syluestria syluestribus, id est, infructuosis animabus, ea intentione, delictorum spinis obruti, potentantur, ut filios veri regis & iudicis in anima baptizando interficiant. Hunc tamen Abimelech audacem principem mulier est muro misso fragmento quassato capite occidit. Sic enim decet perire haereticos, qui caput nostrum Christum dominum, contumeliosa disputatione expugnare nituntur. Quoniam haeredes esse non poterunt ancillae filij, sed liberae. Ecclesia ut mulier ex gentibus, molam asinariam eorum collo assignans, eos mergit in profundum.

Promissio: In Iephte immolata carnis Christi immolatio virginis.

Promissio facta & figurata.

CAPVT XX.

Iud. 11. **I**ephte quoque ordine subsequente Dei populum per annos sex iudicauit. Hic dum bellum gerit aduersus filios Ammon, viditque sibi aduersarios praeualere, temeraria praesumptione votum vouit, quod si inimicos vincere.

A vincere contigisset, quidquid ei primitus ex domo sua obuiam fieret, offerret in sacrificium. Cuius audacia hoc modo correpta est, ut non animal cuiusque pecoris existimatum, sed vnica filia virgo, triumphantis more concurreret, affligeret grauiter de promissione victorem. Quam respiciens: Heu mihi, ait, filia: offensus facta es in oculis meis. Voui enim super te votum Deo, & non poterit auerti. Dixitque ei filia: Si in me aperuisti os tuum, pater, ad dominum, fac ita ut promisisti: propter quod fecit Dominus vindictam de inimicis suis. Induciasque petit a patre, quibus in monte cum sodalibus suis fleret virginitatem suam. Quae consummato tempore reuersa, sui sacrificij ex ea Iephte vota compleuit. Et haec, ut dictum est, non nouerat virum. Quæritur fortasse, cur non ei praeeperit Deus parcere debere vnicae filiae, sicut Abraham vnico iussit ut parceret filio? Nasciturque famosa illa & ad soluendum difficilis quaestio, quam reuelante Domino hoc modo persoluam. Primum quod Deus non poposcerat a Iephte tentando eum, sicut ab Abraham. Sed hic sponte vouit, non, ut dixi, tentatus a Deo, sed ipse quodammodo tentans Deum. Secundum, dignum fuit ut non taxata victima, canem vel subiugale, aut quodlibet aliud dignum pecus sibi primitus occurrens, ut promiserat, immolaret. Quia ergo non tentatus tentare voluit Deum, hoc ei occurrit, quod probaret virtutem, votum, & animum promittentis. Sed hunc Iephte Paulus Apostolus in epistola ad Hebraeos, inter ceteros fide plenos, ex hoc ipso operatum dicit fuisse iustitiam: commemorans Barach, Samson, Samuelem, ceterosque heroas nostros, ne sola terrena ciuitas plausu vanitatis suos extolleret ciues, si pro ea filium Torquatus occidit, si Mutius dexteram porrexit in flamas, si Curtius se praecipitem dano voragini, pro eius saeuitia vita priuauit: cum longe celsiora nostri & multi ac multiplicia fecerint ciues Hierusalem caelestis ciuitatis magnae. Huius tamen Iephte operatio iustitiae admonet nos inquirere mysteria actionis dominicae, velut datum fuerit tantae rei explicare secretum. Haec itaque figurata mysteria ad Iudicem ducemque nostrum Iesum Dominum ita referunt, ut cognoscamus eum pro nostra redemptione de inimicis nostris vindictam volente suscipere, vnicam virginem carnem suam eamque filiam immolasse. Et a seipso quippe formatus in utero dicitur per Dauid Prophetam: Mater Sion dicet homo, & homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Haec occurrit in hora passionis, cum creator eius, principatus & potestates aeris huius exemplaret, fiducialiter triumphans eas in semetipso. Occurrit, inquam, in hora de qua in Euangelio dicit: Pater quid dicam? Transeat haec hora: Sed propterea veni in hanc horam, ut is, qui eam creauerat, immolaretur. Quod verum illa petit inducias, ut fleret in monte virginitatem suam cum sodalibus suis: Ascendit in montem Iesus cum sodalibus propinquante passione, illic orans, ut Euangelista testatur, sudans: pro lachrymis guttae sanguinis stillare videbantur in terram. Admonuitque sodales suos vigilare & orare, ne intraret in temptationem: adiiciens, tristem esse animam suam usque ad mortem. Descendens vero de monte, hanc, quam pro nobis susceperat carnem, sine corruptione virginem quam non nouerat virum, obtulit sacrificium Deo patri. Quoniam & hic aperuit os suum super carnem suam dicens per Prophetam: Quae procedunt de labijs meis, non reproba-bo. Et ipse in Euangelio: In hoc me, ait, diligit pater meus, quoniam animam meam pono pro ouibus meis. Et iterum: Maiorem hac charitate nemo habet, quam

Hebr. 11.

Psal. 86.
Coloss. 2.
* Id est, palam traduceret: ac ostentui iudicari; haereticus enim significat.
τὸ πάρεσθαι τὸ γένος.
Luca. 22.
Matt. 25.
Psal. 88.

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

quàm vt animá suam ponat quis pro amicis suis. Neque enim vel in morte, caro illa corrupta est. De qua dicit in Psalmo : Caro mea requiescet in spe. Quoniam non derelinques animam meam apud inferos, neque dabis sanctum tuum videre corruptionem. Viuit itaque Deo, qui vitam istam finit propter Deum. Mihi enim viuere, ait Apostolus, Christus est, & mori lucrum.

Psal. 15.

Philip. 1.

Promissio: In Samson Nazareus dominus Christus fortis in capite.

Promissio facta & figurata. In Iuda credita & visa.

CAPVT XXI.

MAnue dictus est in tempore illo, quo iudices Dei populum gubernabant, cuius vxor sterilis fuit. Huic angelus domini adstitit promittens filiũ talem futurum. Ferrũ, inquit, non ascendet super caput eius & vinũ & ficerã non bibet: quoniã Nazareus erit puer à die natiuitatis vsq; in finẽ mortis. Iam Nazareus virtus sonat in capite, quoniã viri caput Christus. Natus est igitur Samson ille fortissimus, plenus, vt dictum est, virtute ex coma capitis sui, qui iudicauit Israel annos viginti. Huius omnis actio in figura Christum dominum resonat. Cuius gestorum ordinem adiutus Dei gratia ita percurram: Descendit, dicit scriptura, Samson in Taumatha, & dilexit illic mulierem alienigenam, suosq; parẽtes petit, vt eam sortiretur vxorem. Descendit & noster de cœlo fortissimus, de quo dicit angelus ad Mariam, Quoniam Nazareus vocabitur: vt sibi dilectas ex gentibus animas sociaret, & fide coniungeret. Dum pergit Samson videre desponsatam sibi, catulus leonis ei obuiam factus est, quem repletus spiritu disperfit, eumq; misit per partes. Rursum rediens declinansq; viam, dum cadauer inspicit animantis, fauum mellis in ore leonis suspiciens abstulit. Idq; comedens suis ex eo parentibus dedit, neq; illis factum sui operis intimauit. Hoc & noster Nazareus Iesus dominus egit. Discerpfit populum Iudæorum & catulum leonis, misitq; per partes. De quo Balaam Propheta gentilis ait: Catulus leonis Iuda fortissimus Israel. Huius particulas per orbem sparsas Dauid propheta testatur dicens ipsi forti nostro domino: Disperge illos in virtute tua. Quod factum non credimus sed videmus. Fauum verò mellis quem in ore leonis huius inuenit, legem spiritalem populi huius auditor intellige, quod apes patriarchæ atq; Prophetæ construentes, in eum mella infuderint diuini eloquij, hoc ex ore leonis mortui abstulit, qui repulsis Iudæis legem ipsam etiam gentibus ministravit. Idq; comedit corpus fortissimi nostri iudicis Christi domini, vt dicit: Quàm dulcia faucibus verba tua super mella & fauos ori meo. Et Solomon ait: Fauis mellis, sermones boni. Dedit ex eo, dicitur vt est, parentibus suis, siue discipulis, cum aperuit sensum eorum, vt intelligerent scripturas: siue his qui ex Iudæis transierunt ad fidem Christi, vt etiam ipsi gustantes viderent, quàm suavis est dominus. Huius actionis ænigma

Iudi. 31.

1. Cor. 11.

Iudic. 14

Num. 3.

Psal. 53.

Psal. 118.

Prou. 16.

Iean. 61.

Iudic. 14.

ET PRÆDICTIONIB. DEI PARS II. 29

Aænigma Samson in conuiuio nuptiarum protulit sub certa sponsione triginta sindonum totidemq; stolarum viris qui aderant, si proposita narrauissent. Ex deuorante, inquit, exijt esca, & ex forti dulce. Quam propinquante solutionis die cum intelligere nequiuissent, eius mulierem nimis terroribus coactam explorare faciunt sensus viri, ac per ipsam propositionis solutione comperta parabolam pandunt, dicentes: Quid dulcius melle, & fortius leone? Quibus ille ait: Si non domassetis vitulam meam, nunquam intelligeretis parabolam meam. Magnum igitur illud pietatis dominicæ sacramentum, quod in lege fuit velatum, fuitq; absconditum à seculis in Deo, reuelatum per Christum, manifestatum est in gentibus. Sanè à se prostratus exuens se spolijs, promissa Samson omni celeritate perfoluit, vt de nostro quod dictum fuerat, etiam signaretur, Fortium diuidet spolia. Salubriter enim noster suos occidit inimicos, dum peccato peccatum occidit in carne reddens spoliolum promissiones, non merita meritis, sed pro malis bona conferens miseris. Pergens verò Samson ad diem festum Hebræi populi, vt cum suis agere potuisset, mulierem eius viro alij parentes tradiderunt. Hoc faciunt leues vilesq; animæ, quæ consortiũ vnici sponsi Christi casto fidelique corde minimè retinentes, cui libet se hæreticæ tradunt sociantq; doctrinæ. Admonetq; Apostolus animas vnici sponsi Christi, pudico amore cubile seruantes: Videre ne quis vos seducat vlllo modo. Reuersus igitur Samson, cum cognosceret vxorem suam alteri viro fuisse coniunctam, insidijs illam gentem pro dolore confecit. Trecentis itaque vulpibus apprehensis, earum in inuicem caudas innectens, faces his ardentes posuit, compendio succendit. Dicit quidem & noster fortis dominus (hæreticos signans): Capite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas, quibus sunt faces incendij potius erroris quàm diuini amoris. Nec sunt in capite, sed in cauda. Ardent enim studijs peruersisq; doctrinis, quibus imperitos vel potius peritos vaporis sui aspersione afflantes, omnes eos, quasi ignis ageste fœnum, consumunt. Quoniam in cõspectu nostri iudicis Christi Domini ignis ardebit, eruntq; vt dicit Propheta, omnes alienigenæ, stipula: & succendet eos adueniens dies, dicit dominus. Illa verò mulier, quæ relicto tanto viro alij se credidit sociandam, incendio cum suis parentibus à suis ciuibus dignoscitur esse consumpta: Vt omnis anima hæretica cum suis parentibus, id est, doctoribus, igni inextinguibili, peccatis traducentibus exuratur. Quoniam traducent illos ex aduerso iniquitates illorum, cum eis dixerit dominus: Discedite à me in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.

Colo. 1.

Esa. 53.

Rom. 8.

Iud. 19.

Colo. 2.

Iudi. 15.

Cant. 32.

Psal. 66.

Mal. 4.

Sap. 4.

Matt. 25.

Prædictio In eodem Samson, quod ligatus Christus Dominus à Iudæis, vincula omnia dirupit.

Prædictio facta & figurata.

CAPVT XXII.

Idem

Iudic. 16. **I**dem Samson in illo populo alia dilexit mulierem, quam dum pergit accipere, transeunti via inimicorum insidiae irruerunt. Cui virtus diuina statim adfuit. Apprehensa etenim asini maxilla, mille viros ex ea prostravit, ceterosque vertit in fugam. Qui cum siti praeliando deficeret, inuocato Deo ex rima eius maxillae aqua profluens praece virtuti reddidit satiatum, eumque aduersarijs superatis fecit esse victorem. Si nostrum fortem dominum respicias hoc animali vectatum, tantumdem atque ampliore numerum ab eo prostratum inuenies inimicorum: Cum ei dicit Dauid Propheta, Cadent a latere tuo mille, & decem milia a dextris tuis: tibi autem non appropinquabunt. Quoniam sitiienti corpori eius, ex latere tanquam ex rima, sanguis & aqua manauit: qua satiata omnis anima Christiana dicit: Super aquas refectiois educauit me, animam meam conuertit. Post illud mirabile praelium Sampson sociauit sibi aliam quam dilexit mulierem nomine Dalila. Duas istas mulieres (vt ipsa actio mystica multipliciter discussa reuelat) duas illas existimo ciuitates quas Ezechiel propheta his vocabulis consignauit, Oolla & Ooliba, Samariam scilicet & Hierusalem. Samaria, quae scissuram regni in vndecim particulis suscepit, tanquam illa prima mulier, quae relicto legitimo viro se haereticis tradidit. Hierusalem vero vt haec Dalila, quae mysteria passionis Christi domini, ordinata omni actione conclusit. Quae res gestae, ita sequuntur. Dixerunt Allophili ad Dalilam: Seduc virum tuum, & indicet tibi in quo sit virtus eius, & dabimus tibi singuli mille centum argenteos. **E**cce est illa triplex venditio. Venditur Christus in Ioseph ante legem, venditur in Samson sub lege, venditur a Iuda Iudeis sub gratia. Seducit Dalila mulier virum illis suadentibus, & dicit: Indica mihi in quo infirmari possit virtus tua. Aperuit quodam modo os suum Samson in parabolis & dixit, Si ligatus fuero neruis humidis, id est, recentibus, infirmabor, & ero sicut omnes homines. Sinit se fortis his vinculis colligari, insidiantibusque aduersarijs ac dicente illi vxore: Philistijm super te Sampson: ita illa vincula virtute dissoluit, tanquam stupa cum tetigerit ignem, aduersariosque omnes vertit in fugam. Noster etiam Dominus fortitudinis, apud Hierusalem velut his vinculis se ligari permisit. Adducunt enim ad eum foris mulierem in adulterio deprehensam, & dicunt tentantes, Magister, modo hanc deprehendimus, Moyses iussit huiusmodi lapidari, tu vero quid de ea statuis? Neruorum velut ex lege vinculis se crediderant ligasse Iesum, & maxime recentium, cum dixerunt, modo. Quae noster fortis hoc responso dirupit: Qui inquit, vestrum sine peccato est, prior in illam lapidem mittat. Quo audito vnus post alterum discesserunt, vt illud vinculum, quo ligauerant, ita solueretur quemadmodum dixit Propheta: Sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei. Rursum Allophili per mulierem insidias tendunt. Dixit mulier ad Samson: Indica iam mihi, in quo infirmetur virtus tua. Et Samson: Si ligatus fuero funibus nouis, infirmabor, & ero sicut omnes homines. Cumque id fieret, Aduersarij ad te, inquit, Samson. At ille repletus spiritu dirumpens funes a brachijs suis tanquam filum spargit, omnesque fugauit aduersarios. Ligari se sinit & noster Dominus fortis, dum secundo veniunt ad eum Pharisei & dicunt: Magister, scimus quia in veritate doces, & nullius personam accipis, Licet tributum dare Caesari, an non? In hac tentatione fortem nostrum bicipiti quasi laqueo ligauerunt. Sed spiritu virtutis for-

Atis, fortis noster nodos omnes ista voce dirupit: Quid me, inquit, tentatis hypocritae? adferre mihi numisma census. At illi attulerunt ei denarium. Et dominus: Cuius est imago & superscriptio? Dixerunt, Caesaris. Reddite, ait dominus, Caesari quae sunt Caesaris, & Deo quae Dei sunt. His dictis mira celeritate vincula illa dirupit, ille susceptus homo qui Deo suo canit in Psalmis: Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo sacrificium laudis. Tertiò sollicitat mulier virum. Quousque, inquit, illudis me? Indica, inquit, mihi in quo infirmetur virtus tua. Penè eadem verba & Iudaei dixerunt nostro iudici Christo. Quousque, inquit, animas nostras tollis? Si tu es Christus dic nobis palam. Sed Sampson tertiò se ligari hoc modo permisit: Si alligati fuerint, ait, capilli capitis mei in palo orforio, infirmabor & ero sicut omnes homines. Quod cum faceret mulier: Idem insidiantes ad te, inquit, Sampson. At ille exurgens diruptis omnibus, fugatos plagatosque, inimicos prostravit. Fit & nostro forti Iesu domino huiusmodi colligatio velut in orforio palo contextio capillorum. Dicunt Scribae & Pharisei ad Iesum: Scripsit nobis Moyses, quod si quis mortuus fuerit non habens filios, accipiat vxorẽ eius frater ipsius, & suscitet semẽ fratri suo. Septẽ autẽ fratres erant, accipit vxorẽ fratris secundus & tertius, & mortui sunt non relictis filijs, postea verò oēs eã acceperunt, sine liberis mortua est & mulier. in resurrectione, ait, cuius erit vxor? Quantò vehementius se ligasse nostrum fortem crediderunt, tanto velocius soluit quã intulerant quæstionem. Et verè sicut potestatem habens, quia nec ligari his tentationibus posset, nisi ipse permitteret: Filij, inquit, seculi huius generant & generantur, qui autem digni fuerint seculum illud contingere, neque nubunt neque nubentur. Non enim iam mori poterunt, quoniam sunt similes angelis & filijs Dei. Quibus dictis omni confusione prostrati, eius fugati sunt inimici, Et venit hora mortis Samson. Dicit & noster: Venit hora vt clarificetur filius hominis. Nisi enim granum tritici cadens in terra mortuum fuerit, solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Inflante & flente monaciter corã se muliere, pusillanimis factus est, ait scriptura, Sampson vsque ad mortem: Vt nostri figurata actio impleretur, dicentis: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Si rasi, inquit Sampson, fuerint capitis mei capilli infirmabor, & ero sicut omnes homines. Antè quàm hæc fierent, mittit mulier ad viros dicens: Afferte argentum, iam enim mihi omnia veraciter indicauit. Fit certa traditio, quam suppleuit Iudas percepto argento. Impleturque in Sampson perfiguram, quod in nostro Christo domino actum est etiam manifestè. Nã quod eum accipiens mulier dormire fecit in sinu suo, hoc est quod noster fortis dominus dicit: Non expetit mori Prophetam extra Hierusalem. Quod eum inebriauit poculo mortifero, hoc est quod & noster dixit: Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Quod verò nouacula adhibita rasi caput eius, hoc est quod eum in loco Caluarie crucifixit. Raso capite Sampson discessit & virtus: & noster pendens in ligno clamauit: Deus. Deus meus respice me, quare me dereliquisti? Et iterum: Multiplicati sunt super capillos capitis mei qui me oderunt gratis. Effoderunt inimici Sampson duos oculos eius. Duæ partes, velut lumina, discipulorum effusa sunt ad tempus: Alij fugiendo, pro quibus clamat noster fortis: Oculi mei defecerunt a sperando in Deum meum. Et iterum: Illumina oculos meos, ne vnquam obdor-

Luc. 24. obdormiam in mortem. Quod factum in discipulis nouimus, quando illo C
resurgente aperti sunt oculi eorum, eumq; cognouerunt in fractione panis.
Accipientes inimici Samson, ligauerunt eum ferro. Hoc clauis indicant cru-
cifixi. Quæ verò illudentes fecerunt dando palmas in facie: sputis linire, fla-
gellis cedere: hæc omnia Esaias propheta prædixit, & impleta in Christo
Esa. 50. Lucæ 22. domino sancta Euangelia testantur. Vbi velut cæcatum illudūt Iudæi, dum
calamo percutientes caput eius dicūt, Prophetiza nobis Christe, quis te per-
cussit. Vnum verò extremum in morte sua miraculum fecit Samson, quod
etiam noster dominus & fortis impleuit. Crescente coma capitis cum ei cre-
uisset & virtus, ad templum ductus ab inimicis, quò omnis populus ille cõ-
uenerat dare laudes & victimas dijs suis, quòd eis acerrimum suum tradide-
rant hoste, illic positus, puero qui sibi ducatum præbebat, eius manibus co-
lumnas supra quas totū illud ædificium ferebatur traderet, imperauit. Quas
singulis manibus apprehendens, inuocato Deo, semel se adhuc confirmari
perit: atq; impetu spiritus columnas euellens, omne illud ædificium cū po-
pulis cadens, plures Samson occidit in morte sua, quàm occiderat in vita sua.
Noster etiam dominus manifestus, quod ille mysticè fecerat exhibuit: duos
angulos mundi circumcissionem scilicet ac præputium velut duas columnas
in sua morte mouens, omnem culturam idololatriæ subuertit: soluens ini-
micitias in carne sua, vt duos condaret in se, in vnū nouum hominē: faciēs
pacē vt reconciliet vtraq; in vno corpore Deo, per crucē interficiēs inimi-
citas in semetipso. Hucusq; in iudicijs figuratè, quæ acta sunt, cucurrerunt.

Prædictio In Ruth, ecclesia ex gentibus Iudæis illudens.

Prædictio facta & figurata. In Ruth credita & visa.

C A P V T XXIII.

Ruth. 1. Ruth in illo populo dicta est, quæ cum esset alienigena, id est, ex Moa-
bitis veniens, sub lege Dei & populo posita, ea egit, quæ figurā gesta-
rēt ecclesiæ venientis ex gentibus. Cuidā enim ex populo Hebræo se
in coniugio matrimonij obtulit. At ille seruans mandata legis nō specie tra-
ctus iuuentulæ, non adolescentiæ suæ captus ardore, sese ingerentem ad eū
mittit, cui propinquiore ex lege debebatur. Recusat eam is: qui iure diuino
Deut. 25. pullatus est. Excalciandum lex censuit, qui propinquam accipere nolisset:
Ruth. 4. qua nota iste vexatus, illa illi sociata est, qui locum in propinquiore seruaue-
rat. Sic ecclesia gentium etiam populo Israelitico in fide Christi domini, in
propinquiore sese obtulit, quam suscipere nolens ritè excalciatus est gloria
collatæ legis, & infamiæ nota iniustus: quoniam noluit benedictionem, &
Aet. 13. longè fiet ab eo. Sicut Apostolus eidem populo dicit: Vobis primò oportuit
annuntiari verbum Dei: sed quoniam expulistis illud, nec vos dignos vitæ
æternæ iudicatis, ecce conuertimus nos ad gentes. Domus enim excalciati
in illo populo hoc crimine notabatur. Qui verò eam posterior accepit, po-
pulus est, calciatos pedes habens in preparatione Euangelij pacis. Quod
Eph. 6. Euangelium adnuntiat, Booz & Ruth Obed genuisse, cuius per successio-
nem seminis vsque ad Ioseph & Mariam ipsiusque Christi domini natiuita-
tem peruentum est.

Pro-

*Promissio: In Samuele Christus dominus dux, sacerdos, &
Propheta sacerdotes arguens.*

Promissio facta & figurata. In Regum credita & visa.

C A P V T XXIII.

A Nna vxor Helchanæ, quæ sterilis fuit, votum vouit Deo, Si ei daret 1. Reg. 1.
filiū, eū ab infantia vsq; ad seniū futurū in domo domini. Datus, atq;
ex ea natus est Samuel, quæ ablactatū, vt pmiserat, reddidit Domino.
Eiusq; gratiæ fuit, dū paruulus versaretur in templo, vt & diuina responsa ac-
ciperet, & ei futura dominus nuntiaret. Sed is nō tātū in figura mutauit or-
dinē sacerdotij, quārū in illo tria quædā inueniūtur, quæ Christo sunt domi-
no cõsignāda: Dux enī & sacerdos atq; Propheta effectus est populi. Ducem
si quæris Christū, Daniel propheta de ipso: Dux, ait, militiæ cœlestis. Sacer-
dotē si quæris Christū, Dauid dicit: Tu es sacerdos in æternū secūdū ordinē
Melchisedech. Prophetā si quæris Christū, ipse de seipso in Euangelio dicit:
Non est propheta sine honore nisi in patria sua. Dū igitur filij Heli sacerdo-
tis malignè agerent, indebitè præsumentes partes alias vesci ex carnibus im-
molandis, quas illis non mandauerat Deus: ac primitus sibi, postea Deo de-
bere offerri: insectantes etiam mulieres venientes ad templum, cū eis flagitia
perpetrabāt. Quibus sceleribus confectis iratus Deus preliū eis aduersæ gē-
tis immisit. In quo non tantū cæsus populus, quantū etiā illi ipsi sacerdotes
interfecti. Ipsa quoq; arca Dei ab hostibus capta est. Sic enim Deus Israel
irascitur peccantibus sacerdotibus, vt etiā sacratis locis suis vasisq; nō parcat.
B Dicit enī Dauid: Repulit Deus tabernaculū suū, in quo habitabat in homi-
nibus, & tradidit eos in manus gētiū, & dominati sunt eorū, qui oderūt eos.
Et iterū: Repulit eos Deus sanctificationē suā. Itē alibi: Si peccauerit popu-
lus, exorabit pro eo sacerdos, si autē sacerdos, quis exorabit pro illo? Hei mi-
hi cū magno gemitu & inexplibili fletu dicā: dicā præcurrētibus peccatis im-
pieq; agētib; nobis, nostris quoq; hæc mala prouenire tēporibus. Arcā verò
Dei quam ceperant hostes, ea veneratione colendam esse crediderunt, vt in
tēplo Dei sui Dagō, collocandam arbitrarentur. Sub cuius potentia sequēti
die idolū suū elisum, prostratūq; viderunt. Sed hoc casui dantes, eum vncis
fortioribus, validioribusq; defigunt. Quem postera die confractum commi-
nutumq; corā arca intuentes, quidnam illud esset minimè repperunt: ipsaq;
gēs graui atrocq; plaga percussa est. Quā Dauid propheta sub quodā pudore
testatur, dicens: Percussit inimicos tuos retrorsum, opprobriū sempiter-
num dedit illis. Nec valuerunt huius turpitudinis euadere vltimam pœnam,
nisi arcam Dei quam ceperant, donis appostis reddidissent. Videant,
metuantq; reges & gentes, quæ penes se sacrata omnipotentis Dei va-
sa nūc vsq; captiua retinent ea; reddere detractāt. Quæ enī mala ventura
credimus eis, qui nomē illud, quod est super omne nomē, in vasis eius sacra-
tis honorare noluerunt: cū sic punitos arcā Dei honorantes diuina testetur
historia, ob quam visam & hīc cœperit vindictam facere Deus de inimicis
suis! Idem verò ille contumax Hebræus populus spreto Samuelis ducatu
sibi regem fieri petijt. Iratusq; dominus ait Samueli: Non te isti, sed me spre-
uerunt: vt illud tunc signaretur quod post dixerunt Pilato spernentes do-
minum
F ij

Joan. 19. minum Iesum regem : Nos non habemus regem nisi solum Cæsarem. De-
dit tamen eis dominus regem Saul, filium Cis de tribu Benjamin, qui eos re-
gia potentia afflixit annis quadraginta. Omnis itaque anima quæ legē Chri-
sti domini iugum repudiat, sic meretur affligi. quibus dum dominantur mali
duces, principes, sacerdotes audiunt: Dedi vobis regem secundum cor ve-
strum. Ipsi quoque caueant qui has accipiunt potestates, si cupiditate
dominantis, nec consulentis affectu suscipiunt: si ministrari eligunt, ac
non potius ministrare. Quod dominus per semetipsum, & per Prophetam
Osee 12. Osee increpāt, dicens: Chanaan in manu eius statera iniustitiæ, domina-
tionem enim elegit. Et in Euangelio ipse: Qui voluerit maior esse in vobis
Matt. 12. erit vester seruus: sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.

Promissio: In David Christum pastorem citharizantem.

Promissio facta & figurata.

CAPVT XXV.

1. Reg. 15. **C**Vm idem rex Saul superbia captus Dei præcepta contemneret, spretus
à Deo, David ille (quod dicitur manu fortis) paruus licet in fratribus,
vnctiois regiæ sacramenta suscepit: pastor sanæ ouium, vt nostrū sig-
naret pastorem vnctum Christū dominū, qui dicit: Ego sum pastor bonus.
Ioan. 10. Eripuisse se prædam ex ore leonis David fatetur. Et noster manu fortis de
1. Reg. 17. ore leonis diaboli, & Petrum negantem & latronem eripuit consistentem.
1. Reg. 16. Suauī sono citharizans David non tantum animalium mulcebat auditus,
quantum etiam in ipso Saule vexationem mali spiritus temperabat. Si no-
stri manu fortis Christi domini citharam respicias personantem, quam ligno
crucis carnis membrorumque suorum chordis aptatam plectro dum tan-
git, sancti spiritus omne animal replens benedictione, ipsū quoque diabolū
Psal. 144. fugauit de cordibus inimicorū, pro quibus orās in cruce suaue illū sonū pro-
Luc. 12. tulit, dicens: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Idem tamen Da-
uid dum Sauli regi gratus esset ex cithara, eumque turbatū nuntijs Goliæ cog-
nosceret, qui sub cōditione seruitutis prouocaret singulare certamen, con-
tra potentē illū virū hic se David paruus opponit. Non, inquit, corruat cor
domini mei: ego ibo & pugnabo huic Allophilō. Cui Saul: Non potes,
ait, quia tu puer es, & ille vir bellator est à iuuentute sua. Et leonem, ait Da-
uid, & vrsū occidit seruus tuus. Sic erit iste vnus ex illis: ex semine suo, vt
Psal. 90. promissum fuerat, signās illū esse vcturū, qui cōculcauit leonē & draconem.
Suscepto itaque prælio renuit David Saulis arma quib⁹ erat indutus. Quinq;
sibi lapides leues eligens de torrente, fundibula manu capta, nō in specie re-
gis regem, sed magnū hostē paruus pastor expugnat. Ita noster pastor Chri-
stus dominus, sapientiā huius mundi tanquā illa arma reiiciēs, in quinq; lapi-
dibus stulta mundi elegit, quibus cōfunderet fortia. Omnis etenim ille ter-
ribilis ambitus superbi, vno ictu lapidis fronte percussus prostratus est, suoque
gladio digno scitur esse truncatus. Ex quinq; enim libris legis vnus lapis præ-
dictus, fundibula carnis locutus, manu forti expressus, totā superbiam dia-
boli elisit, suoque peremit gladio, dū mortem morte occidit. Invidia enim
Sap. 2. diaboli mors introijt in orbē terrarum. Hanc suscepit innocuus pastor ille
Ioan. 10. bonus, qui pro suis animam posuit, vt sua morte diabolū debellaret. Ex-
tincto

A tincto prostratoque hoste aduersus David Saul iniquē inuidiam concepit ex
victoria. Retribuensque mala pro bonis, fugat, odit, persequitur innocentem.
Dicit & noster dominus de talibus: Retribuebant mihi mala pro bonis, &
odiu pro dilectione mea. Quod verò David per latebras montium, per
speluncas & per deserta Saule persequente discurrit: corporis sui noster do-
minus, id est, sanctorum membrorum suorum martyrum videlicet in hac fi-
gura persequentes expressit. De quibus apostolus Paulus dicit: Cū his
dignus non esset orbis terrarum, per deserta errabant, & per speluncas, &
per cauernas terræ. Quod verò persecutorem suum Saulem non occidit
David, cum ei traderetur in manibus, abscindensque pinnam clamydis eius, se
odienti pepercit: hoc quotidie agit noster pastor & rerum Christus dominus
circa ofores persecutoresque suos. A quibus dum abscindit vitium magnum
superbiæ, parit etiam regibus sæuientibus: quia non vult mortem impiorū,
sed vt reuertantur, & viuant. Quod in omnibus suis fecit, & facit inimicis il-
le: ille qui non meritis, sed gratis iustificat impium. Eundem David decli-
nantem rursus insidias Saulis, gentes excipiunt. Sic se noster Christus do-
minus sæuientibus subtrahens Iudæis, gentibus dedit. Prodiderunt Allo-
phili Sauli regi, quod David esset penes eos absconditus in Geth. Proditum
& nostrum regem idem Propheta, dicens: Aduersum me, inquit, susurrabāt
oēs inimici mei, aduersum me cogitabāt mihi mala. Et iterū: Astiterūt reges
terræ, & principes cōuenerūt in vnū aduersus dominū, & aduersus Chri-
stū eius. Sed David proditū sese cognoscens agit quædā, imò per eum agū-
tur futura mysteria, areptitium simulans, saluæ eius in barbam desluebāt,
ferturque, vt dicit scriptura totus in manibus suis. Talem gentis illius rex aspi-
B ciens, à se proijciendo dimittit dicens: Quid mihi introduxistis istum fana-
ticum? Nihil enim in lege dictum gestūve est, quod vacuū esse possit, aut
à figurata actione sit aliquatenus alienum. Dicunt enim & nostro domino
Iudæi inimici: Samaritanus es, & dæmonium habes. Quem conspuentes
etiam de quibusdam ciuitatibus miserunt foras. Portatus est quippe & Iesus
dominus in manibus suis dum suum corpus in sanctificato pane gestans mas-
nibus suis, dixit: Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. De quibu-
mysterijs, qui etiam illud nosse desiderat, quomodo sit David saltans ante
arcam nudatus coram seruis & ancillis suis, vt Christum crucifixum præsen-
tibus viris & fœminis demonstraret, venerandæ memoriæ Augustini epis-
copi dicta inspiciat, quibus latius in his peruagatus penè omnia compre-
hendit.

Promissio: In eodem David inimicos diligentem, lapsos reparantem.

Promissio facta & figurata. In Regum credita & visa.

CAPVT XXVI.

VT promissionis ordo poscebat, vnctus David in totū Israel, nō partē
vt prius, excepit gubernandū, ex tincto Saule in prælio. Quem gra-
uiter occisum doluit, eumque insuper vindicauit, omnisque ad eū cōgre-
gatus est Israel. Hoc etiā nūc agitur, dum noster rex Christus dominus suos
plurimū diligit inimicos, & vindicat: totus ad eum, vt promissum est, colli-
gitur

Psal. 2. gitur mundus. Cui dictum est: Dabo tibi gentes hereditatē tuā, & possessio-
nē tuā terminos terræ. Et licet iam penē omnes occupauerit gentes, super-
est tamen, vt plenitudo gentium cum intrauerit, totus prædestinatus Israel
Rom. 11. saluus fiat, vt per eum omnis mundus reconcilietur Deo. Ea verò quæ Da-
uid sublimatus gessit in regno, eos respiciunt qui præsumptione quadā su-
perbiæ lapsi per pœnitentiam emendati Christi corpori sociantur ecclesiæ
secundæ. Quippe res, vt ait quidā, sapientū animos fatigant, quibus hic Dauid
elatus, duo principalia quæ lex prohibet, adulteriū homicidiumq; commisit.
2. Reg. 11 Monitusque per Nathā prophetā, dū magna cōpunctione cordis actus age-
ret pœnitentiam (quoniam peccata impunita esse non possunt) mortem li-
cet repentiam euaserit, in his tamen quæ gessit, cōstat grauiter vindicatum.
2. Reg. 12 Iam enim ex ore Prophetæ audierat: Fecisti in abscondito, patieris in sole.
Qua sententia omnis status domus eius isto ordine perturbatus est. Vnus ē
2. Reg. 13: filius ipsius, sororis suæ, ex alia licet matre, turpi concupiscentia captus, clam
oppressit vitiauitq; virginem. Germanus puellæ Abfalon stupratorem in-
2. Reg. 15. terfecit fratrem. Quo factō percussus Abfalon, a facie sui patris aufugiens to-
rum sollicitat Israel, rebellisq; effectus fugat, atq; insequitur patrem, torum
quoq; eius in concubinis sceleratē contaminans. Quæ patienter Dauid ferēs
ea in se puniri iustitia vindicatē cognouit, quæ sibi vt videbatur, absolutē cō-
miserat. Quorum gesta lex diuina dum resonat, speculum se esse ostendit,
non celans ipsorum quoque facta maiorum, ac splendoris sui serenitate vt
pulchritudines, ita scelerates quorumcunq; demonstrās: ea veritate pollēs,
quæ reatus etiā suorum & probat, & vindicat, nō fanē sine misericordia, quæ
totum egit totumq; ostēdit: & lapsus tāti viri, & sententiam iusti iudicis, &
indulgētiā clementissimi patris. Positus verū hic in exēplū sobrijs animabus,
Psal. 106. vt discant amplius metuere prospera, quā formidare aduersa. In tribulatione
quippe, vt Propheta dicit, memores sumus Dei. Periculosum est autem ani-
Prouc. 3. mæ dimitti in voluptatibus suis, cum ipse dicat dominus: Ego quos amo re-
darguo, & castigo.

*Promissio In Abisac animas, Christi gratia
calore feruentes.*

Promissio facta & figurata. In Regum credita & visa.

CAPVT XXVII.

3. Reg. 1. **H**Vic ipsi Dauid iam senili ætate confecto Abisac Sunamitis virgo,
quæ regem calefaceret, applicatur, nullam ob causam concubitus:
quæ etiam post obitum eius, virgo reperta est. Hæc in similitudinem
animam signat Dei gratia castitatis calore succēsam, quæ frigidas in fide ani-
Psal. 16. mas, vt mēbra regis magni suo accendit affectu. Caput enim de se ipsa in Psal-
mis: Igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas. Aliosq; suo fla-
Psal. 65. tu calefaciens, dicit, Venite & audite, & narrabo vobis omnibus, qui timetis
3. Reg. 2. dominum, quanta fecit animæ meæ. Defecto itaq; rege: Solomon patri Da-
uid successit in regnum. In cuius nomine multa diuina promissa dum reso-
nant, ne quis ipsi personæ deputaret quæ fuerant figurata, dū a præceptis
domini declinaret, & vitam in senectutē & sapientiam simul amisit: vt pa-
cifico Christo domino (quod Solomon interpretatur) omnia illa quæ figu-
rata fuerant, seruariantur, Quæ tamen, vt propheta ex persona Christi domi-
ni ges-

A ni gesserit, vt donatum fuerit, parumper excurram. In principio regni eius vi-
sus est ei dominus per somnium dicens: Pete tibi aliquam petitionē. Nihilq;
aliud expetit quàm sapientiam. Christū ergo petit, quia Christus est Dei vir-
tus, & Dei sapientia. Dabis, inquit, domine seruo tuo cor sapiens ad iudicādū
gubernandūq; populum tuum. Quæ petitio dum placeret (vt donū col-
latē sapientiæ omni populo panderetur) duæ mulieres astiterunt regi, quæ
simul in conclau commanentes, vno in tempore filios procreârunt. E qui-
bus vna dormiens cum suum paruulum præfocasset, sociæ dormienti suppo-
suit. Expletis igitur nocturni somni officijs, dum clarus solis ortus redderet
aspectibus diem, torpore omni discusso, mulier quæ viuum perdidit, dum
suis vberibus crederet applicandum, respiciens mortuum, non agnouit suū.
A furante igitur dum viuum repetit, atque illa ipso inuasō fortiter contra-
dicit, in hac controuersia concertantes regi se pariter obtulerunt. Cumque
cuius esset viuus paruulus demonstrari non posset, sapientia illa Christus quæ
regi fuerat tributa, gladium asserre iussit, non quo paruulum feriret, sed quo
denuo parturientis matris viscera demonstraret: Diuidite, ait rex suis, par-
uulum viuum in duas partes, & date dimidiū huic, & dimidium huic. Vera
mater vt tantū viuat, aduersariæ totum cedit: falsa, ne vera possideat, di-
midium petit. Sic hæreticorū nostro sub rege Christo animæ iudicatur: qui-
bus dū vera mater catholica nomen suum viuū iurgantibus offert totū, illi
volētes discedere, petūt dimidiū. Sed rex noster qui venit gladiū mittere in
terrā, hæreticorū fraudes remouens, veræ matri petēti vitā viuū reddidit sta-
tum. Quoniā vitā petit, ait Propheta, & dedisti ei. Idē verò ipse paruulus nō
diuisus, veræ catholicæ matris filius, iudiciū pacifici summi regis Christi do-
mini laudat & dicit: Viuet anima mea, & laudabit te, & iudicia tua adiuua-
būt me. Tēplū idē Solomon domino fabricauit: illud amplum mirabili am-
bitu constructū, omni cū regia potentia dedicatū. Quod pater eius dum vo-
ueret implere, permissus non est. Multas enim bellando prostrauerat gētes,
eiq; dictū est, quod plurimū sanguinis effudisset in terra: nō ipsum, sed eius
filiū pacificū debere cōstruere domū deo. Sed quoniā illud, spiritale hoc edi-
ficiū signat, scriptū est, Altissimū nō habitare in edificijs manu hominū factis.
Propter quod rex noster vera pax Christus dominus ex lapidibus viuus do-
mū cōstruēs spiritale, fidelium corda suorū nō tantū singula tēpla in singulis,
sed vnum ex omnibus templū fecit. Quibus dicit Apollolus: Nescitis quia
templum Dei estis, & spiritus sanctus habitat in vobis? In quo spiritales ho-
stias, per ipsum principē sacerdotū offeruntur Deo. Ipse enim est pax nostra
qui fecit vtraq; vnū. Pacificus Solomon omne tempus cum gentibus habuit
quietum, pacem domino largiente. Qui cum se totū sapientiæ dedisset, sentē-
tias quasque & icas, id est, immortales partes ascribens, ænigmata etiam my-
stica dum conderet præclarē, regni ipsius fama nuntij sparsa est per orbem.
Ad videndum igitur talem, regina Aultri venit a finibus terræ audire sapiē-
tiam Solomonis. Cuius cum miraretur doctrinam, muneribus oblatis, lau-
dibus præferens præsentiam, eius a conspectu discessit. Hoc ex facto
rex noster Christus dominus Iudæos increpat, quod regina Aultri omnes
moras regiasque necessitates abrumpens, neque grāditate itineris præpedita
omni cum festinatione venerit videre atq; audire sapientem: ipsi verò vltro
ad se venientem sapientiā ipsam contēpserunt. Merito dicit exurgere hæc in
iudicio

3. Reg. 3
1. Cor. 1.

Matt. 10.
Psal. 20.

Psal. 118.

3. Reg. 6.
3. Reg. 2.

Esa. 66.

1. Cor. 3.

1. Pet. 2.
Ephes. 2.

3. Reg. 10.
Matt. 12.

Lucæ 11.

Psal. 44. iudicio cum illa generatione, & condemnare eam. Sed hæc regina nostram sanctam ostendit ecclesiam: de qua dicitur ipsi regi nostro: Astitit regina à dextris tuis, quæ ab ortu solis vsque ad occasum nunc accurrit Christu dominu audire sapientiã: laudans nomen domini muneraq; offerens, quoniã sublimia fecit vniuersa. Itaq; quæ de Solomone dicta vel ab eo Prophetice gesta sunt, rectè Christo domino consignantur. Cæteru ipse, vt supra dictu est, elatus, in senio fornicatus mente & corpore, domino ipsum deserente, malè obijt: Metuendum exemplum posteris relinquens, ne felicitate huius vitæ turbati Christum deserant, qui est suorum æterna felicitas.

Prædictio In Roboam scissuram hæresum, è quibus Christus suas colligit oues.

Prædictio facta & figurata. In Regum credita & visa.

C A P V T XXVIII.

3. Reg. 12.

Regnante Roboam filio Solomonis, & tam suo quàm etiam peccato paterno constricto, cum penè totu post idoloru culturam peruerteret Israel, regnu è manibus eius scissum est. Hieroboã quippe seruus Solomonis, iudicio diuino in vndecim tribubus ampliorem regni partè suscepit. Per quã diuisionem Samaria & Hierusalè regum Iuda & Israel suoru principum per successione ordinè seruauerunt. Sed hæc hæreticorum schismaticorumq; sicut sæpe dictu est, ostentat figurã: donec ille qui vnitate facit, & diligit, alias oues quas habet extra suum ouile, sua gratia illustrante adducat, vt, sicut promittere dignatus est, sit vnus grex & vnus pastor. Non omnes

Ioan. 10.

3. Reg. 16

3. Reg. 17

Lucæ 4.

3. Reg. 18

3. Reg. 19

Rom. 11.

Psal. 118.

Psal. 15.

3. Reg. 17

nunc in ordine exequimur reges, sed eos tatum quorum temporibus aliqua vel gesta vel dicta sunt, quæ redemptoris nostri nuntiãrunt aduentum breuitatis intuitu, & lectori fastidium minimè inferentes. Achab igitur pessimo rege regnante in Iudæa, Helias propheta ad arguendum regem & populum mittitur, quod relicto Deo secuti fuerint Baal. Cũq; Hiezabel vxor Achab regis incomprehensibili iudicio illo Dei, quo datur potestas malis, Prophetas domini occidisset, Helias orando in sterilitate à facie se regis abscondit. Suppletoq; triennio & sex mensibus cum totam Iudæam sæua fames affligeret, Helias iubetur seipsum præsentare regi. Cumq; domino, interfectis omnibus Prophetis, solum se relictum esse dixisset, ait ei responsum diuinum: Reliqui mihi septem milia virorum qui non curauerunt genua ante Baal. Hinc etiam sanctorum comprimitur elatio, ne quis se in quolibet bono opere arbitretur necessarium Deo: cum omne opus suum per què vult impleat Deus, quoniam omnia seruiunt illi. Homo enim Deo, non Deus homine indigere monstratur. Vnde ait ille sanctus Propheta: Dixi domino, Deus meus es tu quoniã honoru meoru non eges. Helias verò quæ fuerant diuinitus imperata, coram rege & populo, per mysticu illud sacrificium vespertinum ignem cœlitus impetrando perfecit. Quo noster per figuram vitulus immolatus sacerdotes omnes idololatriæ, sicut Helias cum ipso errore Baal simul extinxit, replens terram gratiæ pluuia, qua fames fidelis animæ repellatur. Quod verò in eremo constituto eidem Helias, iussu diuino corui manè panè & carnes vespere ministrãrunt, totius corporis domini figura monstrata est quan-

A quando prius in præceptis panè, postea carnè dominicæ passionis Iudæi, vt corui, gētibus ministrãrunt, tetri colore, voce raucifona, odore foetidi, horretes aspectu. Quibus auibus similes Iudæi, carnè crucis ex ligno decoctã gētibus preparãtes, vt corui vna & raucifona voce Pilato clamauerunt: Crucifige, Crucifige. Hæc comedūt, qui audiūt dicentē: Nisi manducaueritis carnè filij hominis, & biberitis sanguinè huius, nō habebitis vitam in vobis. Tria tamen etiam hïc tempora & dimidium temporis in tribus annis & sex mensibus (sicut & superius memorauimus) cœlestis pluuia Dei alto iudicio negatur eis, qui carnem eius non comedentes, neq; eius sanguinem bibendo redempti, ab eius corpore inueniuntur alieni.

Matt. 26.

Ioan. 6.

Promissio: In Helia Christum, & in vidua misericordia principatum.

Promissio facta & figurata.

C A P V T XXIX.

Dixit dominus Helias: Vade in Sarepta Sidoniæ: ecce enim mandauit mulieri viduæ, vt pascat te illic. Et hic mysticas actiones spiritualis lector agnoscit. Neque enim defecerat omnipotens, quãto vellet tempore per easdem aues suum pascere Prophetam. Quem tamen necessarium viduæ sciebat, cui ex fame copiam, potentia verbi, per suum ministrum voluit preparari. Hanc viduã in agro duo minuta vt duo præcepta colligentem diuino nutu prospiciens Helias, actus etiam spiritualis fitis ardore, aquã à muliere poposcit. Quæ dum pergit afferre, & pusillum panis petit ab ea Propheta. Illa verò testando dicit modicum se farris habere in hydria, & parum olei in oleario, vnus scilicet & cum liberis diei victum, quo absumpto esset moritura cum liberis. Ex hoc ipso sibi Propheta prius offerri iubet, tum etiam sibi suisq; filijs præparandum: vt misericordia primum occupet locum, quam præire ante faciem Dei scriptura testatur. Ex ipso enim omnis copia. Quoniam hæc dicit dominus, ait Helias, hydria farinæ non deficiet, & capsaces olei non minuetur vsque in diem quo dabit dominus pluuiam super terram. Sic anima misericors fœneratur Deum, sic dum dat in necessitate, sibi consulit ad salutem. Sic repletur anima, quæ corpore abscedente domino, castigantem diligens, vnus thori fidem pudico amore custodit, sacramento farris & olei vnctione munita, secura expectans gratam pluuiam, cum ei dixerit dominus: Euge bone serue & fidelis, quoniam in modico fidelis fuisti, supra multa te constituam: intra in gaudium domini tui. Cuius in similitudinem & illa laudatur à domino, quæ duominuta vidua dū mitteret in gazophylaciũ, plus omnibus eam misisse dixit ille qui vidit, quia sibi nihil dimisit.

3. Reg. 17

Matt. 25.

Lucæ 21.

Promissio In Helisæo discipulos Christi, duplum accipientes spiritum.

Promissio facta & figurata. In Regum credita & visa.

C A P V T XXX.

Helias

4. Reg. 2. **H**elias discipulum Helisæum reliquit, quia tempus assumptionis suæ domino reuelante cognoscens ait discipulo: Pete tibi aliquam petitionē priusquā tollar à te. At ille ait: Volo vt spiritus qui in te est, duplū in me sit. Dixitq; ei Helias: Durē petisti. veruntamen si me respexeris euntē, fiet tibi. Hac promissione factus certior Helisæus, vt optato petitionis suæ omni ex parte potiretur, ita inhæsit magistro, vt nulla eū ab illo necessitas sequestraret. Cumq; Propheta studium vellet exercere discipuli, necessariō se per deuia sequi illum sustinentem imperat. At ille ait: Viuit dominus & viuit anima tua, si dimiseris te quocunq; ieris. Hoc actum est, donec ad eum peruētum est locū, vbi curru igneo susceptus, quasi vsq; in cœlū peruectus est. Atq; ita intentio discipuli vigilauit, vt raptum sibi magistrum fletu ac voce magna sequeretur dicēs: Pater mi Helias, Pater mi auriga Israel. His vocibus percussus Helias, spiritale illi viaticū ac pignoris donū, suum palliolū dimisit. Quo percepto rescisso ex eo & percusso ex eo Iordane fluuiū, quem per seipsum non valuerat, pallij adiutorio pertransijt. Vnde & Prophetarum filij dicunt, Requieuit spiritus Helisæ super Helisæum. Et in hac mystica actione, similitudo domini & magistri nostri Iesu Christi. Cum enim dixisset discipulis suis: Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet: Vt dupla se dona Christus dedisse ostenderet, adiecit: Et maiora horū faciet. Ioan. 14. Sed hoc inherētibus his, & duplū spiritum hoc modo infudit. Semel post resurrectionem, quando insufflauit in facie eorum, dicens: Accipite spiritum sanctum. Si cui dimiseritis peccata, dimissa erunt: si cui detinueritis, detenta erunt in cœlis. Lucæ 24. Secundō verō cum nube susceptus vectantibus angelis, ipsis quoq; discipulis oculis deducētib; ait: Vos sedete in ciuitate, donec induamini virtutem ex alto. Isque die Pêthecostes in linguis igneis donum sanctum spiritum misit. Nō hic duos spiritus intelligere debemus, cum vnus sit spiritus sanctus, sed ipse idem spiritus est, charismatum dona dispensans ita multipliciter prærogatus ab ipsa indiuidua trinitate, vt in ea non duo, sed vnus sit spiritus. Quoniam, vt Paulus Apostolus dicit: Vnus Deus, vna fides, vnum baptisma, vnus spiritus. Vnde & ipse Helisæus non ait magistro: Fiant in me duo Spiritus sed duplex spiritus. Quem exposuit dominus cū dixit: Donec induamini virtutē ex alto: Vt ampliora per eos faceret, quā fecerat per seipsum. Tactus namq; fimbriæ à fluxu sanguinis mulierē sanauit. Mat. 9. Discipulorū verō vmbra infirmitates omnes. Ipsi resurgenti, palpantes videntesq; vix crediderunt, etiam ipsi discipuli. Ascendenti in cœlū, illis prædicantibus, in eū, quē non viderunt, totus credidit mundus. Postremō, amplius est impiū iustificare, quā resuscitare mortuum. Quæ omnia per suos discipulos idem ipse fecit, qui eis hanc tribuit potestatem, dicens: Sine me nihil potestis facere. Ioan. 15.

Promissio In eodem Helisæo, cū mortuum figuratū Christus dominus gratia suscitauit.

Promissio facta & figurata. In Regum credita & visa.

CAPVT XXXI.

4. Reg. 4. **I**dem ipse Helisæus dum excurrit per diuersa annuntians verbum domini, quædam cum mulier Sunamitis hospitio suscepit. Cui pro munere, sterilitate

A rilitate sublata, filium ei impetrauit à domino. Quæ suscipiens paruulū enutrijt. Adultus verō cum patre in agrum dum pergeret, solis ardore percussus recurrens domum, æstuans in sinu matris spiritum emisit. Statim mulier ad hominem Dei recurrit, in Carmelo pedibus eius prouoluta, filium, quem eius gratia susceperat, nuntiat fuisse defunctum. Celatum sibi hoc à Domino Propheta miratur: Vt nostri domini Iesu totam figuram impleat Prophetia, qui cum omnia nōrit, aliqua se nescire simulat, Vt est illud de Lazaro: Vbi posuistis illum? Et: De die & hora nemo scit, neque angeli, neq; filius, cum eo die & ea hora ipse venturus sit filius. Et illud: Narrantibus duobus discipulis de passione eius & dicentibus ei: Nescis quæ facta sunt in Hierusalem ante tertium diem? Et ipse in quo facta sunt, nesciēti similis dicit, Quæ? Sed hæc quæ celantur, aut in magno aguntur mysterio, aut intentio cordis extenditur in Deum, vt quantum non capit, auidiū nosse quærat: & cū quæsitā nō intellexerit, amplius metuat, sciēs diuinū esse atq; profundum, quicquid mortalibus nosse fuerit denegatum. Agit verō Helisæus quæ sunt dominicæ actionis sacramenta. Mittit per seruum suū baculū, quem supra exanime corpus positū, mortuū vitæ restituat. Misit & dominus per Moysen seruum suū legem, quæ mortuum mundum sicut illud baculum viuificare nō potuit: quia si data esset lex, quæ posset viuificare, vt Apostolus dicit, omnino ex lege esset iustitia: quia litera occidit, spiritus autem viuificat. Postea ipse Helisæus descendit magnus ad paruū, saluator ad saluandū, viuus ad mortuum, Descendit & noster dominus. Qui descendit ipse est & qui ascendit super omnes cœlos, vt adimpleret omnia, quæ mysticē gessit Helisæus. Vt enim mortuum paruulum suscitaret, iuuenilia membra cōtexit. Et dominus Iesus seipsum exinaniuit formā serui accipiens, paruū se illi paruo coaptauit, vt efficeret istud corpus humilitatis nostræ cōforme corpori gloriæ suæ. Iacens subter se frigidum, suo calore succendit. Similiter & noster saluator dominus mundum, à cuius calore non est iam qui se abscondat, insufflauit ille tertio iacenti, vt trina confessio infunderetur credenti. Sic suscitatus est mortuus, dum à morte perpetua iustificatus est impius. Multa & varia signa, spiritus domini fecit per Helisæum, sicut eadē Regum narrat historia. Quæ omnia persequi longum est. Pauca tamen exequar, sint cuncta signa futurorum Christo domino coaptanda, qui per Elaiam cū dicit: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, bene euangelizare pauperibus misit me, dimittere quassatos in requiem, reddere captiuis libertatem, & cæcis visum. Iordanem Helisæus eo spiritu operante transijt quo noster dominus Iesus eundem fluuium suo in baptismo conscrauit. Insultantes sibi Propheta bestijs tradidit pueros. Et noster Iesus Dominus de paruulis in Paulo dicit: Nolite pueri effici mentibus. E quibus quosdam bestijs tradidit vt discant non blasphemare. Rex Israel ad perimendum Heliam quinquagenos viros tribus vicibus cum tribunis misit, quos cœlesti incendio Propheta consumpsit. Dicitur etiam de nostro Propheta & domino, quod ignis ante eum ardebit, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Ipsum postea regem cum omni exercitu se obsidione vallantem, quadam cæcitate percussos hostes, captiuos in Samariam induxit. Quibus reddito visu, simul & indulgentiam impetrauit. Hæc licet in multis signentur, euidentius tamen in Paulo & qui cum eo ecclesiā insequen-

Ioan. 11.
Matt. 24.

Lucæ 24

Gal. 2.

2. Cor. 3.
Aug. ser.
11 de ver
bis Apo.
Ephe. 4.

Philip. 2.

Philip. 3.

Psal. 18.

Esa. 61.

4. Reg. 2.
Matth. 3.

1. Co. 14.
4. Reg. 1.

Psal. 96.

4. Reg. 6
Act. 9.

ban.

bantur, dominus ostendit. Cæcatus quippe prostratusque in via captiuus Dei dum fieret: reddito lumine, qui fuerat persecutor, factus est prædicator. **C**
1. Tim. 1. Atque in ipso ostendit Deus omnem longanimitatem ad informationem eorum, qui credituri sint illi in vitam æternam. Item Naaman Syrus amicus regis ad regem Israel directus est, vt ab Heliseo lepræ macula mundaretur. **4 Reg. 5.** Quem respiciens homo Dei, iussit eum in Iordane tingi, si vellet corporis sui maculas auferri. Quod cum faceret, mundatus est. Munera homini Dei offerenda credidit, quæ iure diuino renuens, gratiam gratis datam nostri præsignauit Christi domini, quam in Euangelio suis discipulis commenda- **Matt. 10.** uit, dicens: Gratis accepistis, gratis date. Septiformi spiritu mundari animam à vitijs, quibus interior exteriorque homo polluitur, aqua etiam ipsa demō- stratur, qua tinguntur consecrati in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Giezi verò puer Prophetæ, qui secutus Naaman Syrum composito men- dacio vendere voluit, quod Propheta gratis dederat, ea lepræ percussus ma- cula, qua ille mundatus fuerat, hæreticorum figuram ostendit: qui suæ ra- pacitatis cæcitate compulsi, dum venditant suis velut expiationes videlicet peccatorum, ipsi quoque maculis, quibus illi fuerant aspersi, insigniuntur. **Matt. 25.** Vt meritò audiât à domino: Non noui vos: Discedite à me omnes qui ope- **Psal. 6.** rati estis iniquitatem.

Prædictio In Ezechia, qua suos Christus docet in bono non debere efferri.

Prædictio facta & figurata. In Regum credita & visa.

C A P V T XXXII.

DUm alternanter reges Israel, alij à vijs domini declinantes erroribus implicantur, alij fideliter viam domini gradiuntur, ad Ezechiam re- gem ordo perductus est. Hic exterminans omnia simulachra, om- nemque idolorum culturam subuertens, penè totum Israel errantem con- uertit ad dominum. Huic diuinum datum est responsum, vt ordinare ac disponere deberet domum suam, quod ipse iam iret in mortem. Qui cum flens orasset, dicens: Memento domine quo modo ambulauerim in via tua: quindecim anni sub hoc signo ei adijciuntur ad vitã. Duodecim gradus sol, cursu quo ascenderat, descēdit. Quod mirè euenisse finitimi dū aduer- terent reges, nuntios ad Ezechiam miserunt, quærentes quidnã illud esset ostenti. Elatusque in bono non tantum pro se factum narrat, quantum & iactantiæ gratia vniuersa regalia eis domus suæ & vasa ostendit. Indigna- rusque dominus per Prophetam Esaiam regem increpat, testas venire dies, quibus illa omnia quæ monstauerat, captiua in Babiloniam cum populo ducerentur. Nec immeritò noster Rex per Apostolum Ioannem in Apoca- **Apoc. 3.** lypsi nos admonet, dicens: Tene quod habes, ne quis alius accipiat coronam **Apoc. 6.** tuam. Item alibi: Beatus qui vigilat, & seruat vestimenta sua, ne nudus am- **Matt. 6.** bulet. Et in Euangelio: Non sciat sinistra tua quid faciat dextera tua: admo- **1. Cor. 1,** nens in bonis operibus, quæ Dei dona sunt, non esse in homine, sed in do- mino gloriandum: ne quod humilis accipit, superbus amittat.

Præ-

Prædictio: In regibus peccantibus, qui secum populum in captiuitatem ducunt.

Prædictio facta & figurata. In Regum credita & visa.

C A P V T XXXIII.

Regnante Iosia, atque Sedechia filio eius, populus omnis Israel vtilia **4. Reg. 22.** vincla legis, quibus regebatur, abrumpens, multis ex grauibus causis **Hier. 24.** totius pietatis authorẽ Deũ, ad magnã iracundiã prouocauit. Hiere- miam prophetã ad obiurgandũ corrigendumque regem & populũ dominus misit, prædicens, si conuersi legis mandata seruarent, suo in loco semper ma- nere illos: si verò monentem contempnerent, in Babiloniam ire captiuos Spretis igitur & mandatis & prædicantis verbis, dum malis ausibus rex & populus suis peccatis vrgentibus premerentur, sententiam diuinam Hiere- mias plebi iam captæ & regibus per epistolã expressit, dicens: Propter pec- **Hier. 29.** cata quæ peccastis ante Deum, ducemini in Babiloni, & eritis illic per tem- **4. Reg. 25** pus longum vsque ad generationes septem. Rex igitur Nabuchodonosor, comprehensis regibus Iuda, totum Israel captiuum transmigravit in Baby- loniam, effosis oculis in itinere regi Sedechiæ: vt duorũ prophetarum de eodem rege prædicta implerentur. Hieremias dicit, visurum regem Baby- **Hier. 27.** loniam: Ezechiel, non visurum. Qui dum sibi quasi contrariare visi essent, **Ezec. 12.** hoc modo vtrumque videtur impletum: cum exemptis oculis adductus Se- dechias Babiloniam & vidit, quia præsens fuit, & non vidit quia in via ocu- los perdidit. Admonet noster dominus suos huius exemplo, & dicit: Am- **Iuan. 12.** bulate dum lumen habetis, ne vos tenebræ comprehendant. Contempto, res verò mandatorum suorum etiam reges cæcos esse, idem dominus in **Matt. 15.** Euangelio dicit. Cæci sunt duces cæcorum. Cæcus autem dum cæcum du- cit, simul in foueam cadunt: quæ est dura captiuitas animæ impœnitenti: de qua dicitur, Dedi illi tempus, vt pœnitentiam ageret, & pœnitere non vult. Sic donec suppleretur mensura per annos septuaginta, in Babilonia **Apoc. 2.** populus ille captiuus fuit. Vasa sanè omnia templi Dei, idẽ rex Nabuchodo- nosor per suos arripuit. Væ peccatis hominũ, dū pro his sacrificia ipsa con- culcantur ab exteris, quæ semper pro remedijs fuerunt in salutẽ. Quo gemitu, quibus amarissimis fletibus, qua animi angustia hæc descripserit Hiere- **Thre. 2.** mias, Threni eius indicant, tabernaculum domini fuisse pollutum, diem fe- stum ductũ in obliuionẽ, sabbata omniaque solennia exterminata: Sacerdotes & principes, paruulos, senes, iuuenes virginesque suas gladiũ comedisse, partẽ remãssisse captiuã. En dolorũ nostrorũ vlcera, en luctus nostri opprobrij, en peccata grandia, quorũ ex causis etiã nos hæc videre meruerimus, amplioreque pœnarum plaga quasi vulnerati curari nolumus: elisi stare nos credimus, ex- pulsi exiliatique, vt oportuit, non dolemus, satisfactio nulla, mœsticia nulla, manet ira, nec veniam postulamus. Hæreditas nostra cõuersa est alijs: do- mus nostræ, peregrinis. Sic castigati non plangimus, sic emendati nolumus suscipere disciplinã. Recedamus à malis quibus dominum offendimus, pœ- niteamus in his quæ sacratis eius contumeliosa ingessimus. Superbia nostrã humilitate curetur. Collatum tempus remedijs non spernamus, ne is quem placidum mitẽque sensimus, iracundiam non pœnitentibus æternam con- **situat**

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

stiatualemque sententiam, Paratus est enim ignoscere ille dominus qui dicit: Conuertimini ad me, & conuertar ad vos: Si modo voces filij cum poenitentia reuertentis pius pater agnoscat. In eadem captiuitatem, Daniele & Ezechielem narrat historia prophetasse. Daniel vir desideriorum (qui Balthasar a rege nuncupatus est) tres viros gentis sue amicos habuit Ananiam, Azariam, Misaelem. Omnis vero eius prophetia mysterijs licet plena sit, quedam tamen pars eius ita elucet claritate sui fulgoris, vt etiam tempus signauerit, quo veturus esset ipse saluator & dominus. Duodecim sane cum sint propheticae visiones eius, in Hebraeo decem reperiuntur. Quas duodecim domino donante certa cum comparatione percurrat. In prima, contra impudicos seniores castitatem Susannae defendit. Hoc agit Iesus dominus, dum aduersus sceleratos haereticos, Ecclesiae suae integritatem tuetur, quam peruersis suis disputationibus vitare contendunt. Quos etiam per Apostolum Paulum notat, dicens: Ex his sunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quae ducuntur varijs desiderijs. In secunda ipse Daniel sui que amici statuerunt legis suae mandata seruantes, ex cibis mensae regis, quibus caeteri eorum sodales vescerantur, non contaminari. Desiderijs huius mundi non solum contaminatus non est noster magister & dominus, verum etiam suos amicos prohibuit, dicens: Nolite diligere mundum neque ea quae in mundo sunt. Omne enim quod in mundo est concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum & ambitio seculi. Quae omnia, velut escas illas regias, repudianda ostendit. Et per Apostolum Paulum euidentius mandans: Esca ventri, ait, & venter escis. Deus autem & hunc, & has euacuabit, vt sit animae vnus cibus ipse saluator, qui e varijs diuersisque saporibus exhibeat. In tertia sacramentum diuinae dispositionis, quod regi ostensum fuerat. Itaque erat oblatum, non humana doctrina Daniel qua instructus erat, sed domino reuelante, & somnium & interpretationem somnij regi narrauit. Quatuor regna in quatuor metallis, e quibus statua formata ante faciem eius aderat. Mundo exurgere caput aureum, ipsum esse Babylonicum Orientis: Pectus & brachia eius argentea, Macedonum Septentrionis: Venter & femora aerea, Punicum Meridiani: Crura ferrea & digiti pedum partim ferrei, partim fictiles, vltimum Romanum, videlicet Occidentis: sicut & vir eruditissimus Orosius historiographus posuit. Quod regnum tanquam ferrum cominuit omnia, & domuit: Christi quoque regnum subiungit Daniel in lapide abscisso de monte sine manibus concidendum, tanquam sine manibus concidentium, Deum hominem ex virgine natum. Qui cum illam statuam percussisset, oes eius partes redegit in puluerem, eaque auferens spiritus ventri, locus eius inuentus non est: ipsum autem lapidem, qui percussit statuam, factum esse montem magnum & implisse omnem faciem terrae. Vacuatis enim oibus regnis, regnum Christi domini exurget, quod nulli alteri populo relinquatur, quonia permanebit in aeternum. Hoc nunc oratio ois eius petit ecclesia, cum dicit: Adueniat regnum tuum. In quarta, statuam imaginemque suam Nabuchodonosor quam statuerat adoranda, cum tres praedicti amici Danielis adorare noluisent, camino detrusi, illud mirum diuinitas praebuit, quod fugato incendio ipsos potius ministros regiae iussione vorax flamma consumpsit. Tres vero viri illaesi, hymnum regi vero dum canerent in medio camini, secum filium Dei habere meruerunt. Quem reuelante gratia rex ipse cognouit, qui suos

ET PRAEDICATIONIB. DEI PARS II. 37

A suos veros adoratores signata vanissima continentem esse flammis praesentis seculi ad caelestem gloriam perducit triumphantes.

Prædictio In Daniele, qui Christum dominum suis visionibus enarrauit.

Prædictio facta & figurata. In Daniele credita & visa.

CAPVT XXXIII.

QVinta vero visio continet somnium eiusdem regis, quod Daniel ita interpretatus est: arborem magnificam quam viderat, sub cuius ramis omnes bestiae, pecora, auesque habitarent, ipsum esse regem: praecedendam vero cum dominus iussisset, seruata duntaxat radice: regnum eius auferendum ab eo, ipsumque cum bestiis mansurum. Capillos eius vt mulieris: & unguis eius vt aquilae crescere: Pœnũ vt bos edere, donec septem diuinitus tempora iussa compleretur. dans consilium regi elemosynis sua peccata redimere debere, quod cum facere neglexisset, praedicta omnia regi aduenerunt, superpletaque mensura temporum, regnum quod amiserat recuperauit. Sic praesumptores caduntur, sic castigantur superbi ab eo, qui potat in lachrymis in mensura, quia sunt iudicia eius suauia. Sic Petrum apostolum negantem, dum respectum flentem videret, in eum locum restituit, quem praesumptor amiserat. Sic in suis interfectores sacrum eius sanguinem propinauit bibendum, quod regiam susciperet dignitatem. Sic quotidie rex noster lapsos reparat, quibus collatae gratiae caelestis regni donum seruat in posterum. In sexta ex quatuor sibi apparentibus bestiis illius supra dictae, quatuor partium orbis regna confirmat. Quibus quartam bestiam grandiorẽ fuisse atque terribilem, idẽ Propheeta testatur, habentem cornua decem, ac de medio eorum cornu aliud paruum ascendens, tria ex illis ante faciem eius excussa sunt cornua, donec vetustus dierum sedit in iudicio. Sed haec eo modo sunt exposita, quo regna illa quatuor sibi met succedentia. Bestia quarta, quae omnibus regnis eminens domauit omnem terram, subiecitque eam, post ipsam vno tempore decem reges exurgent: & post eos, ille qui nomen perditionis suae, id est, Antichristi, portaturus est. De quo suo loco, vt iam promissum est, diuina testimonia proferebantur. In septima ex ariete & hirco, Persarum atque Graecorum sibi praelia reuelata describit: Sub persona quoque Antichristi, qui corde suo dum magnificabitur, dolo corrumpet multos, donec veniat qui venturus est Iesus dominus, & non tardabit. In octaua idem vir desideriorum Daniel, prouidam iustitiam Dei iudicantem reges superbos ea ratione insinuat, qua Balthasar rex coenam faciens principibus suis, vasa templi Dei quae Nabuchodonosor pater eius abtulerat sublata, biberit in eis concubinis principibusque suis, laudans deos suos aureos & argenteos, ligneos & lapideos. Satimque in conspectu eius exierunt articuli manus hominis, & scripserunt in pariete regis domus, qua visione turbatus rex, cum omnes quos habuit curiosos, scripturam legere nequiuissent, Daniel accitus, causa vasorum domus Dei id factum fuisse regem constanter obiurgans, scripturam etiam recitauit, Mane, Tethel, Fares: eamque interpretatus est, Mane, Numerauit Deus regnum tuum, & impleuit illud. Tethel, Ponderatus es, & inuentus es minus habens. Fares, Diuisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis

Perfis. Promissa itaque munera quæ Daniel abnuerat, cum rex contulisset Prophetæ, suppleto vitæ cursu, vt prædictum fuerat, regnum reliquit Medis & Persis, Videant videant superbi reges, qui ausu mentis suæ vasa domus Dei diripientes, quæ iustè ille ministris peccantibus tradidit sine vlla reuerentia contrectantes, Deo, cuius nomine consecrata sunt, videntur contumelias irrogasse. Quorum finis vtique mors est, quæ non habet finem.

Prædictio In eodem, dum eum de lacu leonum eruit, vt Christum dominum à Iudæis.

Prædictio facta & figurata. In Daniele credita & visa.

C A P V T XXXV.

Dani. 6. **I**N nona: Darius Medus successit in regnū: qui cum satrapas centum viginti statueret in regno suo, tres ei præpositos constituit. Daniel vnus erat ex tribus, gratiā habens in oculis regis. Exquirunt inuidi aduersū Dei seruum consilium, ac regi persuadēt, diebus triginta petitionem à nullo Deo vel homine, nisi à solo rege esse poscendam: In eo pœna interposita, qua si quis præceptum regis contemneret, in viuarium missus leonibus in escam daretur. Quod præceptum propositū reperiens Propheta, dominū suū tribus temporibus diei solita oratione precatus est. Detentum vt contumacem, regi offerunt, quem cū eripere inuidis non valeret, Deo suo Prophetā sub hac confessione dimisit, qua eum de mortis periculo solus possit eruere. Quod & factum est. Ex hac tamen mœstitia incœnatus rex, dū neq; cibū, neq; somnū caperet, diluculo ad videndū Danielē ipse perrexit. Quē viuū illēsumq; respiciens, Deo vero dans gloriā, educi de lacu præcepit, eosq; qui Danielē criminati erant, in lacū misit, & deuorati sunt continuo in conspectu eius.

Eccl. 27. In his etiam suppleta est prophetia, dicens. Qui foueam fodit proximo, incidet in eam. Et qui statuet laqueum proximo, deperibit in illo. Et ipse noster Iesus dominus, in quo omnia ista figurata surgebant, per prophetam dicit: Foderunt ante faciem meā foueam, & inciderunt in eā. Et iterū: Misit dominus misericordiam suam & veritatem suā, & liberauit animam meam de medio catulorū leonū. In Decima: Propinquāte fine tēporis septuaginta annorū desolationis Hierusalem, quā per Hieremiā Prophetā dominus prædixerat: Daniel cum omni fletu & ieiunio orationē fudit pro se ac pro delictis populi sui, miserationē domini implorans. Oranti Gabriel astitit archangelus, eiq; futura mysteria reuelauit, septuaginta hebdomadas breuiatas esse in populo eius, & in ciuitatem sanctam, vt consummarentur peccata, & signarentur delicta, & vt finiatur iniustitia, & adducatur iustitia sempiterna. Impleri quoq; visus Prophetarū, & vngi sanctum sanctorū ab exitu sermonis in respondendo. Et iterum ædificabitur Hierusalem vsque ad Christū ducem hebdomadæ septem, & hebdomadæ sexaginta duę. Et rursū ædificabitur platea & muri in angustia temporum. Et post hebdomadas septuaginta duas, interibit chrisma, & iudicium non erit in eo: vel sicut Hebræus habet interpres: Occidetur Christus & nō erit eius populus, qui eum negaturus est. Et ciuitatem & sanctuarium dissipauit populus cum duce veniente, & finis eius vastitas, & post finem belli statuta desolatio. **Confirma.**

A firmavit autem pactum multis hebdomada vna, & in medio hebdomadæ deficiet hostia & sacrificium, & in templo erit abominatio desolationis, & vsq; ad consummationem & finem perseueravit desolatio. Ad confutandū errorem Iudæorum hæc sibi reuelata scripsit Daniel. Qui ergo expectant adhuc venturum Christum, credituri sunt Antichristo. Sic enim eos dominus Iesus in Euangelio increpat, dicens: Ego veni in nomine patris mei, & non credidistis mihi: alius veniet in nomine suo, & ipsi credetis. Labore ingenioq; magno beatæ memoriæ Hieronymus, per supputationes annorū regū Babylonix, septuaginta hebdomadas, vsq; ad nostri redēptoris natiuitatē Christi domini annos quadringētos nonaginta pduxit seiungēs septem in restaurationē tēpli hebdomadas, sexaginta & duas vsq; ad domini natiuitatē, & vsq; ad passionē ipsius, & vnā vastationis quæ facta est à Vespasiano duce, vel Tito filio eius. Inimici igitur domini Iudæi fallētes semetipsos, cum multiplicia prophetata de Christo ad quasq; suorum regū personas referre contēdūt, huic prophetæ Danieli volētes nolētēsq; colla submittūt: qui nō tantū signa omnia supradicta conscripsit, quantum etiam tempora ipsa aduentus domini designauit. Quæ omnia luce clariū impleta omnis iam mūdus agnoscit. Gloriam igitur Christi domini diffusam in gentibus, eūq; vt scriptum est, omnem terram adorantem, Iudæi adhuc credere nolunt, nobiscum intuentes impleri omnia, quæ prædicta sunt oraculis Prophetarum. In vndecima eidem Prophetæ reuelata sunt sub persona bellantium regum, ipsius facta Antichristi, angustiaq; vltimi temporis, resurrectio etiam mortuorū, qualiter impij, qualiter vel sancti resurgant. Hæc & Esaiæ, & Ezechiello ita ostensa sunt, quemadmodum eorum dicta Evangelica firmat autoritas. In duodecima spectaculum quoddam lætissimum, non tantum regi, quantum etiam spiritalibus mentibus exhibuit Daniel. Bel quippe idolum, quod omnes Babylonij simul cum rege cultui habebant, magnos regios apparatus velut quotidie comedens, quos sacerdotes cum suis per occultum intrantes ostium consumebant: Daniel eorum fraudes subtili arte demonstrans, feri in pauimēto templi cinerem suis præcepit. Signatis igitur foribus annulo regis in posterum diem venientibus, non illa ab illo figmento consumi, virorum ac mulierum impressa vestigia demonstrāruut. Confessione etiam sacerdotum, occultum est illud ostium proditū, per quod introēuntes omnia deuorabant. Confracto itaque regia iussione figmento, draconē, quem simul vt diuinum suspiciebant, sine gladio & fuste ita peremit Daniel, quē admodum sciebat corruptibilem posse corrumpi: Docens & ostendens vnū & solum verum Deum esse colēdum, relictis vanis superstitionibus, quibus nō tantū Babylonios, quantum etiam totū mundum sub potestate demonum captiuum teneri Propheta cernebat. A quorum dominatu Christi domini gratia liberandū, præconio etiam suo futuro tempore designauit. Sed quoniam, vt ait quidam, veritas odium parit (vnde & Paulus noster dicit: Inimicus factus sum vobis verum prædicans) pro munere veræ religionis ostense, in lacum Babylonij deuorandum Prophetam miserunt. Nec defuit diuina potentia, quæ & custodiam solitam suo, & prandium per eius socium ministraret incluso. Cuius ob meritum gratiæ, ferales leonum impetus in ouium mansuetudinem commutauit. Educto itaq; Daniele, cum rex miraretur illæsum, inimici eius in escam leonum dati sunt vt perirent.

G Non

Pfal. 37.
1. Petr. 5. Non sine signo eius domini hæc acta sunt, qui pro suis orat, dicens: Ne tradideris bestijs animam confitentem tibi. Rugiens enim ille leo diabolus, qui circuit quærens quem deuoret, inimicos nostri Prophetæ Christi domini quos reperit, accepta potestate consumit.

Promissio In Ezechiele, manifesta resurrectio per Christum dominum.

Promissio facta & figurata.

C A P V T XXXVI.

Ezec. 37. **E**zechiel quoque, Propheta inter cætera quæ arcanis recondita scripsit, resurrectionem sibi ostensam, quæ futura est mortuorum, hoc modo initiauit. In caput se quendam adductum, qui erat plenus ossibus mortuorum: Illic potentia verbi Dei vnumquodque os suis partibus coniungi, carnes, neruos, cutesque ascendere, eisque vitales auras infundi eo spiritu ipse vidit, quo nos futuram speramus & credimus resurrectionem. Multa quoque sub figura regis Tyri de Antichristo narrans, describit etiam ciuitatem, quæ congregatur in gentibus & lapidibus viuis, Hierusalem cœlestem. Cuius portam Orientalem clausam semper ostendit, dicens: Hæc porta clausa erit, solus princeps sacerdotum transibit per eam, & ipsa clausa erit principi: Marię virginalis vterum signans, quæ semper virgo integra protulit saluatore. Solus enim Christus dominus, vt ait beatæ memorię Augustinus Episcopus, per inuiolata matris virginea viscera, membra infantis eduxit, qui post resurrectionem per clausa ostia membra iuuenis introduxit: Solus peccatum non habens infantilis ætatis exortu, qui peccatum non habuit grandioris ætatis accessu, ipso dicente: Ecce venit princeps huius mundi, & in me nihil inueniet. In hac captiuitate Babylonis, etiam Esdras sacerdos & propheta fuit, qui gratus in conspectu regis dum esset, & cum flentem rex aspiceret, qua ex causa tristis esset ab eo perquirens, solennia regionis ac populi sui agi solere eo tempore firmat, à quibus se alienum esse docebat. Dat rex eundi licentiã, iubetque restaurari templum Dei. Veniens quoque, Esdras ad Hierusalem zelo legis accensus, purgandam à vitijs primitus plebem statuit. Quoniam rex sapiens, vt Propheta dicit, populi stabilimentum est. Reperto itaque libro Moyfi ostendit inzer cætera, etiam hinc iram Dei fuisse succensam, quod contra Dei mandatum ex alienigenis sibi populus accepisset vxores: persuasitque censura qua valuit, suas quisque cum filijs proieceret mulieres. Nulla itaque tenenti carnali dulcedine, cum sibi vellent Deum esse propitium, incunctanter quæ fuerant imperata fecere, vt populi Christiani figuram ostenderet, quos admonet & princeps omnium sacerdotum dicens: Si quis dimiserit domum, aut agrum, aut vxorem, aut filios causa nominis mei, & hic multiplicia accipiet, & vitam æternam consequetur.

Prædictio In Esdra domus Dei, id est, per Christum dominum restauratio.

Prædictio facta & figurata. In Esdra credita & visa.

C A P V T XXXV.

Tem.

A Templum quoque Dei dum restauraret Esdras, inuidia quorundam malorum, qui socij fabricæ nec tamen socij religione esse vouerunt, cum eos incircuncisos non susciperet Esdras, malitiosè regi insnuantes ab opere templi cessatum est vsque ad Cyrum regnatem. Qui diuino actus imperio suppletis annis septuaginta, quos Hieremias ex ore domini prædixerat, omnem populum simulque & vasa domus Dei ex Babylonica captiuitate ad Hierusalem dimisit, adiiciens munera rex, è quibus præcepit vt fabrica surgeret templi. Quod sub Dario cœptum vsque ad perfectionem eius quam Cyrus fieri & iussit & iuuit, anni euoluti sunt quadraginta sex. De quibus Iudæi, domino restorationem sui corporis promittente ac dicente: Soluite templum hoc, & in triduo suscitabo illud, non intelligentes illius dicti sacramentum, dixerunt: Quadraginta & sex annis constructum est, & quomodo hic dicit: Triduo suscitabo illud? A Solomone autem ea celeritate constructum est, qui omnia præparante Dauid patre repererat. Non ergo Solomonis fabricę emensa priora Iudæi dixerunt, sed Esdræ, cui, ne perficeret, fuerat interdictum. Reparato itaque templo ac muro Hierusalẽ, iuxta Danieli tempora constituta (quo exorante simul cum Zacharia populus mansit in Hierusalem) septuaginta hebdomadarum vsque ad Christi domini natiuitatem, vt supra diximus, tempora cucurrerunt. Cuius indulgentia, etiam nunc animæ de captiuitate seculi in compunctione cordis suppleta mensura, gratia & misericordia liberantur. Iucundantur enim pro illis diebus, quibus sunt humiliati, quibus viderunt mala, donec aspiciat dominus super seruos suos & opera sua. Seruiamus igitur domino in timore, & exultemus cum tremore, quousque reducamur ad ciuitatem, quam rex & sacerdos noster restaurat Hierusalem cœlestem, vt in templo corporis eius, quod triduo suscitauit, sacrificium laudis iurgiter offeramus.

Prædictio In eodem, cum in figura ecclesię parabolam pandit.

Prædictio facta & figurata. In Esdra credita & visa.

C A P V T XXXVIII.

R Ex Babyloniæ Artaxerxes dum suos vellet exercere captiuos, tres elegit prudentes Iudæos, quorum sententias Esdras sacerdos scripsit. Vnus vinum omni rei protulit: Alius regem: Tertius Zorobabel mulieres, ac super omnia veritatẽ. Qui cum suas sententijs protulissent, sapiẽtior oibus iudicatus est Zorobabel qui mulieres, ac supra omne, veritatẽ astruxerat. Et re vera quid muliere fortius? quæ primũ Adã ita illexit virum, vt Dei præcepta conteneret. Quod fortius muliere? cuius species omni se cupiditati extollit. Quid fortius muliere? quæ & regiã fortitudinẽ emollit, & vinum. Quid, etiã in bono, fortius muliere? quæ credidit integram se Christum parere veritatẽ. Quid fortius muliere? quæ fugientibus discipulis mysteria ipsius crucis intrepida ac plena fiducia aspexit. Quid fortius muliere? quæ prima præ omnibus viris excurrens, videre meruit dominum resurgentem. Quæ cum in typo ecclesię hæc Esdras scripserit, subsecuta est etiam actio figurata. Hester enim quæ à Mardocheo fuerat in filia educata, dum aulam regiam Mardocheus cura-

G ij

cura-

euraret, à Deo qui exaltat humiles ad regiam Hester perducta est dignitatē. **C**
 Hæc cum populum suum, agente amico regis Aman causa Mardochei, dā-
 natum intelligeret morti, gladiusque eorū ceruicibus immineret, animam
 suam Hester pro suo populo ponēs, inuocato diuino auxilio penetralia reg-
 is ingressa est, quō mulieri non vocatæ accedere non licebat. Quam cum
 rex indignatus aspiceret, illa quoq; tacuisset: Conuertit, dictum est, cor eius
 Deus in lenitatem, eiq; rex multa bona promittens, dum eius salutē repara-
 re contenderet, ad conuiuium cū Aman venturū se, vt regina poposcerat,
 non negauit. Illic narrans quæ secum & cū suo populo acta erant, Aman eo
 ligno crucifigi rex statuit, quo Mardocheum idem Amā suspendere statue-
 rat innocentē. Vt qui cogitant in me nequissima, sicut ait Propheta, super
 ipsos voluerentur. Sic ecclesia sancta ligno crucis perimit inimicos. Sic se
 pro suis, periculis huiusmodi opponit. Sic datis in morte, suis laboribus vi-
 tā conferendo ministrat: vtpote regina, quæ à suo rege sponso & domino
 admonetur, eiq; dicitur: Libera eos, qui ducuntur ad mortē: & redime eos
 qui occiduntur. Cuius beneficiorum refugia, ipsi quoque eius appetunt ini-
 mici. Nec impari etiam loco Iudith sancta, ordine subsequente ponitur, quæ
 etiam ipsa figurā sanctæ ecclesiæ personamq; suscipiat. Nā cū dux militiæ re-
 gis Babylonis Betullia Holofernes obsidione cinxisset, sublatisq; aquis siti
 totam affligeret ciuitatē, primores eius in deditiōē statuerunt tradere Ho-
 loferni. Hæc disponentibus Iudith obstitit, paucorū dierū inducias poscens.
 Quibus ieiunijs orationibusque supplex regem regum, & dominum domi-
 norum exorauit. Exuta igitur veste viduali, sese omni ex parte, mente, **D**
 corpore, moribusque cōponens, mirabilē cunctis exhibuit: eo vsa consilio,
 quo, custode Deo, credebat pulchritudine captum hostem posse perimere,
 suam pudicitiam illo seruante, qui dator & custos est castitatis. Quæ cū
 ille sa caput hostis afferret, quam viri non valuerant, scemina patriæ reddidit
 libertatem. Nostram, vt diximus, cuius hæc figuram gestabat, si agnoscas ec-
 clesiam, vides quemadmodum posteaquam eius vir Christus dominus
 passus resurgens ascendit in cælum, omni mœstitia & veste viduali depul-
 sa sit induta pulchritudine ab eo, de quo in Esaia Propheta dicit: Induit me
 vestimento salutari, & stola iucunditatis circumdedit me, sicut sponsam or-
 natam monilibus suis. Missa est enim & hæc in vulnere capitis inimicorum
 quoniam corpus illius est qui confregit caput draconis magni. Non peper-
 cit & hæc animæ suæ sicut illa, quoniam ipsa est quæ dicit per Ioannem apo-
 stolū: Sicut Christus pro nobis animam suam posuit, ita & nos debemus
 pro fratribus animas ponere. Quod fecisse in sanctis martyribus cōstat, quæ
 est benedicta apud omnipotentem Deum.

*Prædictio In Tobia, ex pisce Christo, & demonia fuga-
 ri, & illuminari cacos.*

Prædictio facta & figurata.

C A P V T XXXIX.

Tobias quoq; captiuus apud Niniuen fuit, ea religionis suæ patientia
 præditus, quia sciebat iram domini æquo animo iustinendam. Dignis
 operi-

A operibus confessionibusq; satisfaciens Deo, moribus quoq; sanctis filiū eru-
 dijt. Cui in mandatis dedit neq; penuriam paupertatis, neq; labores diutur-
 ni exilij formidandos, si modò in mandatis domini perseuerans discederet
 ab omni iniquitate, & bene ageret. Et hæc fulgente iustitia interioris lumi-
 nis itinera, dum cæcus corpore, filio recta monstraret, Raphael archangelus
 missus à Deo, non tantum captiuis solatia, quantum etiam beneficia cœle-
 stia orantibus ministravit: Filio pro recipienda pecunia ducatum præstans,
 filiam Raguelis ei vxorem dedit, à qua Asmodeum dæmonum nequissimū
 expulit, qui illi iam septem occiderat viros. Reductus locuples cum vxore
 filius, ipsi quoque Tobia ex iocinoribus piscis, quibus & dæmonem fuga-
 uerat, oculorum maculas auferens, pristinum reddidit visum. Eosque mo-
 nuit semper glorificare Deum, & in bonis operibus permanere. Hic Tobias
 Christum dominum inter cætera præconia suæ laudis prophetavit, dicens:
 Nationes multæ de longinquo venient, habitatores à nouissimis partibus
 terræ ad nomen domini Dei, & munera sua in manibus habentes regi cœ-
 lorum offerent cum lætitia, quod nos nunc videmus impleri. Mysticum ve-
 rò actionis huius hoc est, quod ex interioribus piscis, & dæmon fugatus est
 & Tobias illuminatus. Hoc agit piscis magnus ex passione sua Christus, pur-
 gans Mariam, à qua expulit septem dæmonia: animæ sic captæ desperatio-
 nem tollens, quam septem spiritus nequiores dum vexauerint, purgari sa-
 narique etiam tale necesse est per iocinora nostri piscis, si pœnitens reuer-
 sa intelligat, quia ex illa spiritus maligni fugentur, eosque caueat inimicos.
 Nam spiritus malus, est spiritus superbix: nequior illo simulatio humilita-
 tis. Spiritus malus, spiritus inuidiæ: nequior illo simulatio charitatis. Spi-
 ritus malus, spiritus mendaciæ: nequior illo simulatio veritatis. Spiritus malus,
 spiritus luxuriæ: nequior illo simulatio castitatis. Spiritus malus, spiritus aua-
 ritix: nequior illo simulatio misericordiæ. Spiritus malus, spiritus in tempe-
 ratix: nequior illo simulatio parcitatis. Spiritus malus, spiritus erroris: ne-
 quior illo simulatio religionis. His igitur possessa, cū sint posteriora eius
 deteriora prioribus, piscis nostri liberatur medecina: quia vbi abundauit de
 licium, superabundauit & gratia: Qui tributum pro se & pro Petro, & cæ-
 cato lumen reddidit, paulo, satias ex seipso in littore discipulos, & toti se of-
 ferens mundo ἰχθύς Nāq; Latine piscem sacris literis, maiores nostri hoc
 interpretati sunt ex Sibyllinis versibus colligentes, quod est Iesus Christus
 filius Dei saluator, piscis in sua passione decoctus, cuius ex interioribus re-
 medijs, quotidie illuminamur, & pascimur.

*Prædictio: In Machabæis, qui & martyria, & ipsum Chri-
 stum regem natum susceperunt.*

Prædictio facta & figurata. In Machabæis credita & visa.

C A P V T XL.

Post redditam libertatem ex captiuitate Babylonix, Machabæi duca-
 tum Hebræo populo præbuerunt. Quorum virtus ita enituit, vt nō
 tantum Macedones & Ptolomæus rex Egypti, quantum eos ipsi Ro-
 mani ad amicitiarū fœdera conuocarent. Illic apud Iudæos in quadā parte
 quam Romani iam cœperant, Antiocho regnante, præclara illa femina
 Macha-

G iij

Machabæorum mater, pro spe æternæ vitæ legitimisq; suis, ne vetitas carnes suillas filij sui tangerent, vno die septem martyres edidit Deo, quos terra contempta non huic mundo, sed ipsi peperit cælo: suo exemplo nos admonens pereuntia contemnere, appetere sempiterna, velocius finienda finire, quò possent certantes atq; vincentes illud apprehendere, quod non habet finem. Sic ipsa statim secutura, filios præmisit ad vitam, quam verâ sciens omniq; metu carentem, sibi suisq; filijs fideli testimonio acquisiuit. Propter quam & alios in bello mortuos, Iudas Machabæus duodecim millia talentorum Hierosolymam misit offerre sacrificium pro mortuis, bene & optimè de resurrectione cogitans. Hac exoratione sancta ecclesia suos agit filios, quibus contemptum mortis inculcans ad veram vitam Christum transire compellit: vt sit ipsa in regno Dei perfecta cum filijs qui ei dicunt. Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Sanè apud Machabæos vltimus dux & Pontifex fuit Hircanus. Nam fratrem eius Aristobolum, Pompeius magistratus populi Romani dum Hierosolymam expugnaret, victum cum liberis Romam misit, sicut Iosephi narrat historia: Impleta tamen Iacob patriarchæ prophetia dicentis, Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femoribus eius, donec veniat cui reposita sunt omnia, & ipsi erit expectatio gentium. Intuemur quiescente ordine regum Iuda & Israel, vel Leuitico sacerdotio, cum Herodes rex alienigena Hebræo populo imperauit, cessante etiam vnctione, quam Daniel Propheta prædixerat cessaturam, ne vnctos reges vel sacerdotes sequeretur ille populus, præsertim veniente rege & sacerdote Christo, qui est expectatio gentium. Herodes igitur (cuius patrè ex Idumæis, matrem verò ex Arabia fuisse idem Iosephus dicit) à Cæsare Augusto attributum sibi illius gentis, eo tempore sumpsit imperium, quo Cæsar pacati orbis totius sub edicto descriptionem fieri præcepit. Itaque eo anno professionis illius quæ facta est præside Syriæ Cirino, natus est Christus dominus. in qua descriptione venit & Paulus. Sic enim intelligendum est quod tribuno Lysie dixit, Ego autem natus sum Romanus. Omnes enim pretio comparabant huius nominis dignitatem. Hic verò Iudæus cum dixit natum se esse Romanum, clarius ostendit in illa se descriptione venisse, nato iam præcurfore & præcone domini regis & iudicis, à quo tempus gratiæ sumpsit initium. Huc vsq; iuuante domino, sub lege figuratas promissiones prædictaq; vt datum est, colligere valui. Secundum & hic tempus, velut secundum diem ex quatuor partibus mundi surgentem Prophetarum patrū, oriëntali plaga migrante Esaia, Hieremia, Ezechiele ac Daniele tribus in partibus constitutis, duodenario & hic Prophetarū minorum tanquam horarum numero diem secundū velut in vesperum concludens, vt tempus tertium manifestatæ gratiæ simul cum ipso æterno die, ascriptis capitulis, tertia pars libri sumat initium.

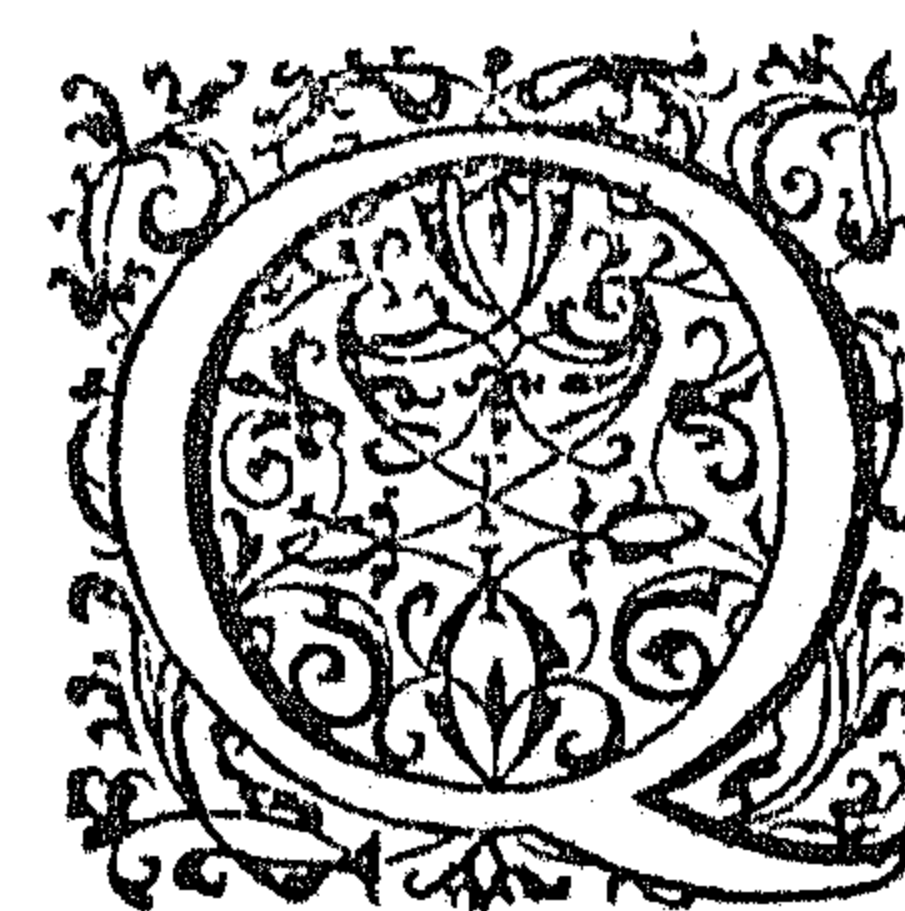
Amen.

FINIS.

A DE TEMPORE GRATIÆ PROMISSIONVM DEI, PER D. PROSPERVM A QVITANICVM, Episcopum Regiensem.

PARS TERTIA.

P R A E F A T I O.

Voniam Christi Domini gratia rutilante illustratus iam mundus eluxit, non reor adhuc, vt supra factū est, figuratas promissiones, seu prædicta discutiens, huic tertiæ parti prælatis capitulis consignare. Præsertim, quia lex omnis & prophetia Christum dominū sonuit & ecclesiam. Cuius cœlestis regis & iudicis aduentum, præconia omnium spirituum eo ordine nuntiârūt, quo per linguas etiam inimicorum suorum veritas clamitaret. Quia & dæmones credunt & contremiscunt, falsiq; sunt præsentis, Scimus qui sis, qui aduenisti ante tempus torquere nos. Quare, iuuante domino placuit huic operi non tantum eorum vaticinia inserere, qui Dei spiritu acti sunt, quantum & eorum, qui errantium spirituum seductione decepti, cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificauerunt. Pauca itaq; de multis expendens, & quædam Sibyllæ vel quorumcunque congrua de Christo domino dicta subiungens, primo in loco Ioannem præconem præcurforem; ipsius singularis regis, & veri iudicis introducam. Cui testimonium ipsa veritas præbuit, quòd in natis mulierum nemo exurrexit maior Ioanne Baptista, in quo lex omnis & prophetia cessauit.

Iacob. 2.
Iac. 4.

Rom. 1.

PARTIS TERTIÆ ARGVMENTA.

- 1 Promiss. De Ioanne Baptista præcurfore Christi.
- 2 Promiss. De cælo venturi regis & iudicis Christi.
- 3 Promiss. De verbo Dei & homine.
- 4 Promiss. De nato Christo ex Virgine.
- 5 Promiss. De Christo posito in præsepio.
- 6 Promiss. De stella signo.
- 7 Promiss. De pace & salute natiuitatis eius.
- 8 Promiss. De fuga in Ægyptum.
- 9 Promiss. De paruulis pro Christo occisis.
- 10 Promiss. De Christo, quòd in templo ex Esaia Iudæos conuicit.
- 11 Promiss. De vncto Christo per columbam.
- 12 Promiss. De electione discipulorum.
- 13 Promiss. De miraculis Christi.
- 14 Promiss. De Christo, quòd mare pedibus ambulauit.
- 15 Promiss. De Christo, quòd populos mirabiliter pavit in eremo.
- 16 Promiss. De Christo, quòd portatus a fello est.

G iij

Pro-

- 17 Promis. De Christo, quod expulit de templo mercatores.
 18 Promis. De traditore Christi oskenso.
 19 Promis. De iniuriato Iesu.
 20 Promis. De Christo spinis coronato.
 21 Promis. De Christi cruce & vulneribus,
 22 Promis. De eo, quod inter latrones crucifixus est.
 23 Promis. De vestimentis forte diuisis.
 24 Promis. De felle & aceto.
 25 Promis. De Christo lancea in latere percusso
 26 Promis. De obseruato Sole in passione.
 27 Promis. De sepultura Christi domini.
 28 Promis. De sanctorū corporibus in morte domini suscitatis.
 29 Promis. De diei tertiæ resurrectione.
 30 Promis. De incredulis discipulis increpatis.
 31 Promis. De ascensione Christi in cœlū, & donis spiritus sancti.
 32 Promis. De exortu ecclesie.
 33 Promis. De testamento, cantico, & homine nouo.
 34 Promis. De martyribus.
 35 Promis. De vocatione gentium,
 36 Promis. De fide regum.
 37 Promis. De iugo legis Christi, quod reges, gentesq; acceperunt.
 38 Promis. De subuersione idolorum, atque templorum.
 39 Promis. De mensa Christi, generale regibus & pauperibus.
 40 Promis. De Euangelio omnibus gentibus prædicato & fine.

C

D

A

Tempus Gratia.

PROMISSIO I. IMPLETA.

De Ioanne Baptista præcurfore Christi.

Saias propheta: Vox, ait, clamantis in eremo, parate viâ domino, rectas facite semitas Dei nostri. Esa. 40.
 Omnis riuus implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. Et erunt tortuosa in directum, & aspera in vias planas. Et videbit omnis caro salutare Dei. Firmat hæc Ioannes Euangelista, dicens: Ioan. 1.
 Hoc testimoniū est Ioannis de Christo, quâdo ad eum miserunt Principes sacerdotum interrogâtes, utrū ipse esset Christus. Et confessus est, & nō negauit, dicens: Quia non sum. Qui ei dixerunt, Helias es tu? & dixit, Non. Quis ergo es? aiunt: dic, vt habeamus renuntiare his, qui nos miserunt. Quid de teipso dices? qui dixit, Ego sum vox clamantis in eremo, parate viam domino sicut dicit Esaias Propheta. Testatur & Petrus in Actibus Apostolorum, dicens: Cūm impleretur cursus Ioannes dicebat: Quem me suspicamini esse non sum ego, sed ecce venit post me, de cuius pedibus non sum dignus soluere corrigiam calciamentorum eius. Fatetur & Sibylla Erythrea, dicens: Iudicij signum tellus sudore madescet. Iam æquantur campis montes, & cœrula Ponti. Seq; ipsam exponens adiunxit: Non erit in rebus hominum sublime vel altum. Quod impletum per Christum dominum ipsi cognoscimus & videmus. Act. 17. Augu. de ciui. Dei li. 18. c. 23. videatur pro Sibyllarū dictis huc adductis.

PROMISSIO II. IMPLETA.

De cœlo venturi regis, & iudicis Christi.

DAuid propheta: A summo cœli, ait, egressio eius. Et iterum: Regnum tuum, regnum omnium seculorum. Item: Ipse regnauit dominus super omnes gentes. Et Esaias: Regem cum claritate videbitis. Item: Ecce rex tuus, ait, venit sedens super nubem leuem. Carnem scilicet nullum pondus habentem peccati. Firmat hæc Euangelium Matthæi, dicens: Magi ab Oriente venerunt dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorum? Testatur & Paulus: Regi, ait, seculorum. Et iterum: Ostendet beatus & solus potens rex regum, & dominus dominorum. Fateturq; Sibylla: E cœlo rex adueniet per seclâ futurus. Psal. 18. & 144. Psal. 46. Esa 33. & Matth. 2. 19. 1. Tim. 2. et 6.

PROMIS. III. IMPLETA.

De verbo Dei & homine.

DAuid propheta: Misit, ait, verbū suum, & sanauit, eos. Et Hieremias: Hic Deus noster, & nō est alius absq; eo, qui inuenit omnē viâ prudentiæ, &

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

Abba. 2. tia, & dedit eam Iacob electo sibi, post hæc in terris visus est, & cum homi- C
nibus conuersatus est. Et Abbacuc propheta: Ambulauit, ait verbū, & exijt
Ioan. 1. in campos. Firmat hæc Ioannes Euangelista, dicens: Verbū caro factū est, &
Philip. 2. habitauit in nobis. Testatur & Paulus: Cū in forma Dei esset, nō rapinā ar-
bitratus est esse æqualis Deo, sed semetipsum exinaniuit formā serui acci-
piens, in similitudinem hominū factus, & habitu inuētus vt homo. Fateturq;
Sibylla: Scilicet in carnem præfens vt iudicet orbem.

PROMIS. III. IMPLETA.

De nato Christo ex virgine.

Esa. 7. E Saia propheta: Ecce, ait, virgo in vtero accipiet, & pariet filiū, & vo-
cabitis nomē eius Emanuel: quod interpretatū, Nobiscū Deus Firmat
Lucæ 1. hoc Lucas Euangelista, dicens: Missus est Gabriel angelus ad virginē
despōsatam, cui nomen erat Maria, qui & ingressus sic eam salutauit: Aue,
inquit, gratia plena, dominus tecum. Et paulo post: Spiritus sanctus, ait, su-
perueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, propterea, quod nasce-
tur ex te sanctū, vocabitur filius Dei. Testatur & Paulus, dicens: Cū autem
Gal. 4. venit plenitudo tēporis, misit Deus filiū suū factum ex muliere: Hebræam
locutionē sequens, quæ oēs scēminas mulieres nominat, Fatetur & Sibylla:
Deū cernēt, inquit, incredulus, atq; fidelis. Dicit Maro: Iam noua progenies
cælo demittitur alto: Iā redit & virgo. Redit dixit, quia virgo adhuc Eua
Aeglo. 4. mortē intulit mundo: rediens virgo Maria protulit saluatorem.

PROMIS. V. IMPLETA.

De Christo in præsepi posito.

Esa. 1. E Saia propheta: Agnouit, ait, bos possessorem suum, & asinus præsepe
Abba. 3. domini sui. Et Abbacuc: In medio, inquit, duū animalīū cognosce-
ris. Firmat hæc Lucas Euangelista, dicens: Cū autē impleti sunt dies
Lucæ 2. Mariæ, peperit filium & pannis eum inuoluit, & posuit in præsepe, quoniam
nō erat locus in diuersorio. Et angelus ad pastores: Natus est vobis, ait, Chri-
stus dominus in ciuitate Dauid, & hoc vobis signū: Inuenietis infantem pā-
nis obuolutū & positū in præsepe. Testatur & Paulus, dicens, Pauper factus
2. Cor. 8. est, cū diues esset, vt eius paupertatē nos ditaremur. Fatetur & Sibylla:
Cū iacet incultus densis cū vepribus orbis.

PROMIS. VI. IMPLETA.

De stella signo,

Num. 24 B Alā propheta ex gentibus: Orietur, inquit, stella ex Iacob, & exurget
Esa. 9. homo ex Israel, & cōfringet omnia regna terrę. Esaias propheta: Gen-
tiū populus, ait, sedēs in tenebris vidit lucē magnā. Et Dauid dixit: Re-
psal. 71. ges Tharsis & insulæ munera offerēt, Reges Arabū & Saba dona adducēt.
Item Esaias: Omnes à Saba venient, ferentes aurum, tus, & lapidem pretio-
sum, salutare domini bene nuntiabunt. Firmat hæc Matthæus Euangelista
Matth. 2. dicens: Ecce stella quam viderant Magi in Oriente, præibat eos, donec ve-
nit, &

ET PRÆDICTIONIB. DEI PARS III. 43

A nit, & stetit supra locum, vbi erat puer. Vidētes autē stellā gauisi sunt gaudio
magno. Ingressi itaq; inuenerunt puerum & matrem eius. Apertisque the-
sauris obtulerūt ei munera: aurum, vt regi: tus, vt sacerdoti: & myrrhā, pro
dominica sepultura. Testatur & Paulus: Deus, inquit, qui dixit de tenebris lum- 2. Cor. 4.
men clarescere, claruit in cordibus nostris ad illuminationem gloriæ scienti-
æ eius Christi Iesu. Fateturque Sibylla, dicens: Exuret terras ignis pontum
populūq;. Dicit & Maro quædam congrua: Stella facem ducens multa cū
luce cucurrit: Muneribus cumulant, & sanctum fidus adorant.

PROMISSIO VII. IMPLETA.

De pace & salute natiuitatis eius.

P ER Esaiam prophetam: Datus est, ait, nobis filius. Et paulo post: Addu- Esaiæ. 9.
cam pacem super principium eius, pax & salus illi magna est, potestatis
& pacis eius non erit terminus. Firmat hæc Lucas Euangelista dicens: Luca 2.
Cōtinuō facta est cū angelo multitudo exercitus cœlestis, laudatiū & dicē-
tiū: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonę voluntatis. Et
Ioan. 14. ipse: Pacem meam, ait, do vobis, pacem meā relinquo vobis. Testatur &
Ephes. 2. Paulus Apostolus, dicens: Ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraq; vnū. Fa-
teretur & Maro: Pacatumq; reget patrijs virtutibus orbem.

PROMIS. VIII. IMPLETA.

De fuga in Ægyptum.

B ER Oseam prophetam: Ex Ægypto, ait, vocaui filium meū. Hoc firmat Osee 11.
Euangelista Matthæus: Angelus domini, ait, apparuit Ioseph in som- Matth. 2.
nis, dicēs: Surgēs accipe puerū & matrē eius, & fuge in Ægyptū: Quę-
siturus est enim Herodes puerū, vt eū perdat. Ad hoc enim in Ægyptum
Christus introductus est, vt, sicut Apostolus Paulus dicit, vbi abundauit de- Rom. 9.
lictum, superabundaret gratia.

PROMIS. IX. IMPLETA.

De paruulis pro Christo occisis.

I N Hieremia propheta: Vox, inquit, in Rama audita est, fletus & vlula- Hier. 31.
tus, Rachel plorās filios suos & noluit consolari, quia nō sunt. Et per Da-
uid dicēs: Innocētes & recti adhęserūt mihi. Itē alibi: Ex ore infantū &
lactētiū perfecisti laudē. Firmat hæc Euāgelista Matthæus: Herodes verō,
vt vidit quia illusus est à Magis, irat⁹ est valde, & misit & occidit oēs pueros
qui erant in Bethleē & in oibus regionibus eius, à bimatu & infrā, secūdū tē- Matth. 2.
pus quod exquisierat à Magis. Testatur & Ioannes in Apocalypsi: Hi sunt,
dictum est, qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas, &
Apoc. 7.
candidas eas fecerunt in sanguine agni. Numerusque eorum ex omni tribu
Israel ostensus est centum quadraginta quatuor milia signati, quos etiam à
nolente Hierusalem Christus suo numero sociauit, quia, sicut Paulus dicit:
Quos

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

Rom 8. Quos prædestinavit, illos & vocavit. Ad hæc Maro: Infantumq; animæ stātes in limine primo. Item ipsa: Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores.

PROMIS. X. IMPLETA.

De puero Iesu, qui in templo seniores Iudæorum ex Esaiâ propheta conuicit.

Esa. 61. **E** Saias propheta ex persona Christi domini: Spiritus domini, ait, super me. Propter quod vnxit me, bene Euangelizare pauperibus misit me, curare contribulatos corde, prædicare captiuis remissionem & cæcis visum. Firmat hæc Euangelium Lucæ, dicens: Venit Iesus in templum & accepit librum Esaiæ, qui cum legisset ea, quæ supra posita sunt, ait illis: Amē dico vobis, quia hodie impleta est scriptura ista in auribus vestris. Et mirabatur omnes qui erant in templo, dicentes: Quomodo hic legit, qui literas non didicit? Testatur Apostolus Petrus: Non enim, ait, voluntate humana allata est vnquam propheta, sed spiritu sancto acti locuti sunt homines Dei. Dicit & Paulus: Superædificati super fundamentum apostolorum & prophetarum, ipso summo angulari lapide existente Christo Iesu.

PROMIS. XI. IMPLETA.

De Christo vncto per Columbam, postea quam eum Ioannes in Iordane baptizauit.

Esa. 44. Psal. 45. Psal. 44. **E** Saias propheta: Exaltabuntur, ait, deserta Iordanis. Et sequitur: Plebs mea videbit altitudinem Dei, & claritatem domini. Dicit & Dauid: D Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Item ipse: Vnxit te Deus, Deus tuus oleo letitiæ præ participibus tuis. Firmat hæc Euangeliū Matthæi, dicens: Venit Iesus à Galilæa in Iordanem, vt baptizaretur à Ioanne. Et prohibebat eum Ioannes dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respondit ei Iesus: Sine modo, sic enim decet implere nos omnem iustitiā. Tunc tinxit eum, & baptizato Iesu statim ascendit de aqua, & aperti sunt ei cæli: & vidit spiritum sanctum descendentem de cælo sicut columbam, & manentem super eum. Et vox facta est de cælo, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo bene complacui. Testatur in hoc Petrus apostolus, dicens: Et hanc vocem audiimus de cælo delatam, cum essemus, cum illo in sancto monte Tertiō enim hæc de cælo sonuit vox, sicut nōrunt, qui Euangelia intelligūt vel audiunt. Per colūbam verō vnctionem intelligit, qui nouit post diluuiū ramū oleæ columbam ad arcam portasse.

PROMIS. XII. IMPLETA.

De electione discipulorum.

Hier. 16. **P** Er Hieremiam prophetam: Mittam, inquit, ad eos piscatores, & piscabuntur eos: & venatores, & venabuntur eos. Firmat hoc Euangeliū Marci: Inuenit Iesus, ait, Simonem Petrum, & Andream fratrem eius, iuxta mare Galilææ componentes retia. et ait illis: Venite post me, & faciam vos piscatores hominum. Venientibus dedit montes altissimos cernis: Petram refugium erinacijs & leporibus: Discantibus verō, volucres cæli

ET PRÆDICTIONIB. DEI PARS III. 44

A cæli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris. Quod breuiter exponit Dauid dicens: Principes populorum conuenerunt cum Deo Abraham. Firmatur & Sibylla: Celsum cum sanctis æui iam termino in ipso.

Psal. 8.
Psal. 46.

PROMISSIO XIII. IMPLETA.

De miraculis Christi.

E Saias propheta: Exhortamini, ait, qui estis pusillanimes, confortamini & iam nolite timere. Ecce enim Deus noster retribuet iudicium, ipse veniet, & saluos vos faciet. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum audient. Tunc saliet claudus sicut ceruus, & plana erit lingua mutorum. Firmat hoc Euangelium Marci dicens: Venerunt discipuli Ioannis missi ab eo ad Iesum, & dicunt ei: Hæc dicit magister, Tu es, qui venisti. alium expectamus? Respondit eis Iesus: Ite, dicite Ioanni quæ vidistis & audistis. Cæci vident, claudi ambulant, surdi audiunt, leprosi mūdantur, pauperes euangelizantur: & beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Testatur & Petrus in Actibus Apostolorum Iesus, ait, qui venit benefaciens & curans in plebe omnem infirmitatem, quia Deus erat in eo. Dicit ad hæc & Maro: Ipse Deum vitam accipiet.

Esa. 40.
Esa. 35.

Marci 11.

Actuū 5.

Eadē egl.

PROMISSIO XIII. IMPLETA.

De Christo, quod mare pedibus ambulauit.

D auid propheta: In mari est via tua & semitæ tuæ in aquis multis. Dicit & Abacuc: Dispergens aquas itineris dedit abyssus vocem suam. Firmat hæc Euangeliū Matthæi, dicens: Quarta autē noctis vigilia venit Iesus ad discipulos suos, ambulans supra mare. Videntes verō eum discipuli timuerunt, dicentes: Phantasma est. Accedēs autē ad eos Iesus dixit eis, Ego sum, nolite timere. Solomon etiam dicit: Dedisti in mari viam, & inter fluctus semitam firmissimam. Ostendens quoniā potest etiam sine rate transeuntes mare seruare. Quod etiam in Petro Iesus fecisse cognoscitur. Testatur & Paulus in naufragio astitisse sibi Iesum dicentem: Ne timeas Paule, ecce enim donauit tibi Deus omnes qui tecū nauigant. Ex quibus nullus hominum perijt nisi nauis tantū. Sibylla verō supradicta ad vtrumq; respondit: Exuret terras ignis, pontum, populumq;.

Psal. 76.
Abac. 3.
Matt. 14.

Sap. 14.

Actuū 17.

PROMIS. XV. IMPLETA.

De Iesu, quod mirabiliter populos panit in deserto.

D auid propheta: Satiavit, ait, animam inanem, & animam esurientem bonis repleuit. Et Esaias dicit: Cibabit te in hæreditate patris tui Iacob. Firmant hæc Euangelistæ: quod Iesus iussit discipulis suis, quinquagenos in scæno discumbere: Et ex quinque panibus & duobus piscibus, hominum quinque milia panit in eremo, & ex reliquijs duodecim cophini repleti sunt. Testatur & Paulus: Omnes enim de vno pane participamus. Et iterum: Sanctificantur omnia per verbum Dei & orationem, Et ad hoc signum supradicta Sibylla resonat.

Psal. 106.
Esa. 58.
Matt. 14.

1. Cor 10.

1. Tim. 4.

Pro.

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

PROMIS. XVI. IMPLETA.

De Iesu, quod portatus a fello est.

Zach. 9. **Z**Acharias propheta, Dicit, ait, filiæ Sion. Ecce rex tuus venit tibi iustus & saluans, ipse mansuetus sedens super subiugalem asinam & pul-
 Matt. 21. lum nouellum. Hæc omnes Euangelistæ confirmant: quod Iesus se-
 Lucæ. 16. derit in pullo asinæ, eique indumenta sua populus strauerit. In hoc factò Ie-
 Marc. 11. sus Cornelium ostendit ex gentibus venientem ad fidem, in quo sedit gra-
 Ioan. 12. tia vocantis. Quoniam in disco illo gentes mundatas Petro dominus osten-
 Actu. 10 dit, credente Cornelio.

PROMIS. XVII. IMPLETA.

De Iesu, quod de templo Dei pepulit peccatores.

Psal. 68. **P**ER Dauid Prophetam ipse dicit: Comedit me zelus domus tuæ, quoniã
 obliti sunt verborum tuorum inimici mei. Item ibidem: Quoniam non
 cognoui literaturam, introibo in potentiam domini. Et hæc Euange-
 listæ confirmant: Iesum Dominum ex flagello resticulæ pepulisse de tēplo
 Matt. 20. ementes & vendentes columbas, & mensas nummulariorum euerit, dicens:
 Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis eam speluncam
 1. Cor. 3. latronum. Testatur & Paulus. Si quis, inquit, templum Dei violauerit,
 2. Cor. 10 violabit illum Deus: Et iterum, Scripta autem sunt hæc ad correptionem
 nostram, in quos finis seculorum obuēnit. In quo etiam amatores pec-
 unia notat inter cætera, & proditores, qui, vt columbas, innocentes pro-
 dendo distrahunt. Hinc est etiam illud Maronis: Paulatim ac decolor ætas.
 Et belli rabies & amor successit habendi.

PROMIS. XVIII. IMPLETA.

De Christo domino qui sui traditorem ostendit.

Psal. 40. **P**ER Dauid Prophetam ipse dicit: Qui edebat panes meos, amplificauit
 Ioan. 13. super me calcaneum. Item ibi: Egrediebatur, ait, foras: & loquebatur in
 Psal. 54. eodem, aduersum me susurrabant omnes inimici mei, aduersum me co-
 gitabāt mihi mala. Et iterum: Si inimicus malè dixisset mihi, sustinuissem vtiq;:
 & si is qui oderat me super me magnum dixisset, abscederem me vtiq; ab eo.
 Tu autem homo vnanimis dux meus & notus meus, qui simul mecū dulces
 capiebas cibos. Et apertius: Traditus sum, ait, & non egrediebar. Dicit & per
 Zach. 11. Zachariam: Dederunt mercedē meam triginta argētos. Hæc omnes Euan-
 Matt. 26. gelistæ confirmant: quod Iesus dominus discumbentibus discipulis dixerit:
 Ioan. 13. Scitis quia vnus ex vobis tradet me? Cumq; singuli dicerent: Nunquid ego
 Marc. 14. sum rabbi? ait: Cui tinctam buccellam dederō, ipse est. Dicente verò Iuda:
 Lucæ 22. Nunquid ego sum magister? ait illi Iesus: Tu dixisti. Et continuo cum acce-
 pissent buccellam, introijt in eum Satanās. Et abiit, & exijt foras, vt eum tra-
 deret Iudæis. Et iterum abiit Iudas, & retulit argētum principibus sacer-
 dotum, dicens: Peccaui tradendo sanguinem iustum. Testatur & Paulus:
 1. Cor. 11. Dominus Iesus, ait, ea nocte qua tradebatur, accepit panem: & cætera que
 vsque ad traditionem acta sunt. Fateturq; Sibylla: Tradetur, fontes æter-
 na flamma cremabit,

Pro-

ET PRÆDICTIONIB. DEI PARS III. 45

PROMIS. XIX. IMPLETA.

De contumelijs in Iesum.

PER Esaiam Prophetam: Ipse dorsum meum, ait, posui ad flagella, Esa. 50.
 maxillas verò meas ad palmas, faciem verò meam non auerti à fœdita-
 te spu torum. Et Hieremias dicit: Dabit percutienti se maxillam, satura-
 bitur opprobrijs. Et hæc omnes Euangelistæ confirmant: quod flagellatum Thren. 3.
 Iesum eis Pilatus tradidit crucifigendum: eique palmas & colaphos dabant, Matt. 27.
 dicentes: Prophetiza nobis Christe, quis te percussit? Testatur in his & Pe-
 trus Apostolus dicens: Christus pro nobis passus est, vobis relinquens exē-
 plū vt sequamini vestigia eius. Qui cum malediceretur non remaledicebat: 1. Pet. 2.
 cum pateretur, non minabatur: commendabat autem iudicanti se iniustē.
 Fatetur Sibylla alia: In manus, inquit, impiorū postea veniet, dabūt Deo
 alapas manibus incestis, & impurato ore expuent venenatos sputos. Dabit
 verò ipse ad verbera sanctū dorsum, & colaphos accipiens tacebit: ne quis
 agnoscat quod verbū, vel vnde veniat. Quæ omnia impleta in Christo do-
 mino, omnis iam mundus agnoscit.

PROMISSIO XX. IMPLETA.

De Christo spinis coronato.

PER Dauid ipsum: Conuersus sum, ait, in ætēna, dū infingeretur spina. Et
 hoc Euangelistæ confirmant: quod spineam coronā imposuerunt ca- Psal. 31.
 piti eius: & crucem suam portans exijt. Hoc etiam aries ille signauit, qui Matt. 27.
 in spinis cornibus detentus immolatus est pro Isaac. Fatetur & Sibylla, Gene. 22.
 Vt inferis loquatur, & corona spinea coronetur.

PROMISSIO XXI. IMPLETA.

De Christi cruce & vulneribus.

ESaias Propheta, Sicut ouis, ait, ad victimā ductus est, & sicut agnus co- Esa. 53.
 rā tondente se, non aperuit os suū. Et iterū: Pro iniquitate populi mei
 ductus est ad mortē. Dicit & per Dauid: Foderunt manus meas & pe- Psal. 22.
 des: dinumerauerunt omnia ossa mea. Hieremias etiã dicit: Ante faciē no- Thre. 4.
 strā Christus dominus cōprehensus est in corruptionē eorū. Itē ipse, Veni-
 te, ait, mittamus lignū in panē eius. Firmant hæc omnes Euangelistæ: quod Hier. 11.
 venientes ad locum qui dicitur Golgotha, quod est Caluarie locus, ibi eū Matt. 27.
 crucifixerunt. Testatur in hæc Petrus apostolus dicens: Peccata nostra 1. Pet. 2.
 pertulit in corpore suo super lignū. Dicit & Paulus: Et si crucifixus est ex 2. Cor. 13.
 infirmitate, sed viuuit in virtute Dei.

PROMIS. XXII. IMPLETA.

Quod Christus in medio latronum sit crucifixus.

ESaias propheta, Inter sceleratos, inquit, deputatus est, qui peccatū non Esa. 53.
 fecit, cuius liuore sanati sumus omnes. Firmat hoc Euangeliū Ioannis Ioan. 19.
 dicens: Cum eo alios duos hinc & inde latrones crucifixerunt, in me-
 dio au-

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

1. Pet. 4. dio autem Iesum. Dicit ad hæc Petrus Apostolus: Nemo autem vestrum C
patietur quasi homicida, aut fur, aut maledicus. Si verò quasi Christianus nõ
erubescat, glorificet autem dominum in hoc nomine.

PROMIS. XXIII. IMPLETA.

Quod vestimenta eius diuisa, & sortem super tunicam miserint.

Pfal. 21. Ioan. 19. P ER Daud prophetam: Ipsi diuiserunt sibi vestimenta mea, & super ve-
stem meam miserunt sortem. Firmat hæc Ioannes Euangelista: Milites
verò, ait, crucifigentes Iesum acceperunt vestimenta eius, & fecerunt
quatuor partes. Similiter & tunicam, quæ erat desuper contexta per totũ:
dixerunt, Non scindamus eam, sed fortiamur de illa cuius sit. Hanc tunicam
vnam esse ecclesiam catholicam, Apostolus Paulus ostendit, dicens: Chri-
stus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt eam sanctificaret, mun-
dans eam lauacro aquæ in verbo, vt exhiberet sibi ipse gloriosam ecclesiam,
Ephes. 5. non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi: sed vt sit sancta
& immaculata.

PROMIS. XXIII. IMPLETA

De Christo, qui felle & aceto potatus est.

Pfal. 68. Ioan. 19. P ER Daud Prophetam ipse: Dederunt, ait, in escam meam fel, & in siti
mea potauerunt me aceto. Et hæc omnes Euangelistæ confirmant.
Sciens Iesus, ait Ioannes, quia omnia consummata sunt, vt impleretur
scriptura, ait, Sitio. Vas positum erat aceto plenum. Spongiam plenam aceto
D hyssopum circumponentes obtulerunt ori eius. Cum ergo accepisset Ie-
sus acetum plenum felle ait: Consummatum est: & inclinato capite tradi-
dit spiritum. Et per Daud hanc herbam non tacuit, dicens: Asperges me
Pfal. 50. hyssopo, & mundabor. Fatetur & Sibylla: Ad cibum autem, ait, fel, & ad si-
tim acetum dederunt, inhospitalitatis hanc monstrabunt mensam. Ad hæc
quoq; Vergilianum illud respondet: Occidet & serpens, & fallax herba ve-
Aeglo. 4. neni, Occidet. tunc enim diabolus victus est.

PROMIS. XXV. IMPLETA.

*De Christo, quod lancea percussus, & ex latere eius
sanguis & aqua manauit.*

Zach. 12. Exod. 12. Thren. 3. Ioan. 19. P Acharias Propheta: Videbunt in quem pupugerunt. Et iterum in Ie-
ge dictum est: Os non comminuetis ex eo. Hieremias verò dicit: Da-
bit in fossura os suum. Firmant hæc omnes Euangelistæ dicente Ioã-
ne. Ad Iesum autem cum venissent milites, eumq; vidissent mortuum, non
fregerunt eius crura vt latronum, sed vnus è militibus lancea latus eius ape-
ruit, & cõtinuò exijt sanguis & aqua. Testatur in his Petrus Apostolus: Sciẽ-
1. Pet. 1. tes, ait, quia non auro vel argento redempti estis à vana vestra conuersatio-
ne paternæ traditionis, sed pretioso sanguine agni immaculati. Dicit & Io-
1. Ioan. 5. annes apostolus: Tria sunt quæ testimoniũ dicunt, spiritus, sanguis, & aqua.
Et sequitur: Si testimonium hominum acceperimus, testimonium Dei ma-
ius

ET PRÆDICTIONIB. DEI PARS II. 46

A ius est. Fatetur & Sibylla increpans Iudæam gentem: Ipse enim insipiens,
ait, tuum Deum non intellexisti, ludentem mortalium sensibus, & spinis co-
ronasti, & horridum fel miscuisti.

PROMISSIO XXVI. IMPLETA.

Quòd in Christi passione Sol Lunaq; obscurati sunt.

E Saia Propheta: Ante faciem eius, ait, confundetur terra & mouebi-
tur cælum, sol & luna contenebrescent, & sydera abscondent lumen
suum. Et hæc Euangelistæ dicentes confirmant: Postquam crucifixus
est Iesus, tenebræ factæ sunt per vniuersam terram à sexta hora vsq; in no-
nam. Et iterum: Postquam emisit spiritum Iesus, velum templi scissum est
in duas partes à summo vsque ad deorsum. Dicit & Paulus apostolus: Cum
conuersi fuerint ad Christum, auferetur velamen. Fatetur & Sibylla: Tem-
pli verò velum scindetur, & medio die nox erit tenebrosa nymbis in tribus
horis.

Esa. 24.
Ioel. 2.
Matt. 27.
Amos. 8.
2. Cor. 3.

PROMIS. XXVII. IMPLETA.

De sepultura Christi domini.

P ER Daud prophetam ipse: Factus sum, ait, sicut homo sine adiutorio
in mortuis liber, sicut vulnerati dormientes proiecti in monumento.
Item: Non derelinques animam meam apud inferos, neq; dabis sanctũ
tuum videre corruptionem. Hic etiam Matthæus & cæteri Euangelistæ te-
stantur, quod Ioseph ab Arimathia permittente Pilato, accepit corpus Iesu
& linteaminibus obuolutum posuerit in monumento nouo. Testatur &
Paulus, dicens Corinthijs: Tradidi enim vobis in primis quod & accepi,
quia Christus mortuus est pro peccatis nostris secundũ scripturas, & quia se-
pultus est, & quia resurrexit tertia die secundum scripturas. Fatetur & Si-
bylla: Et morte morietur tribus diebus somno suscepto.

Pfal. 87.
Pfal. 15.
Matt. 27.

PROMIS. XXVIII. IMPLETA.

Quòd in morte Christi sanctorum corpora surrexerunt.

E Saia propheta dicit: Exurgent mortui, & excitabuntur qui in monu-
mentis sunt, & exultabunt omnes qui sunt in terra. Ros enim qui à te
est, medicina illis est. Hæc firmat Matthæus Euangelista, dicens: Ter-
ra mota est, & petra scissæ sunt, & monumenta aperta sunt, & multa cor-
pora sanctorum dormientium surrexerunt. Et exeuntes de monumentis
post resurrectionem ipsius, venerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt
multis. Dicit & Paulus: Si consurrexistis cũ Christo, quæ sursum sunt quæ-
rite, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Testatur & Petrus Apostolus,
dicens: Ideo & mortuis euangelizatum est. Fatetur & Sibylla: Tartareũq;
chaos monstrauit terra dehiscens: Inquirens tetri portas infringet Auerni:
Sanctorum sed enim cunctæ lux libera carni.

Esaia 26.
Matt. 27.
Coloss. 3.
1. Pet. 4.

H Pro.

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

PROMIS. XXIX. IMPLETA.

Quod tertia die a mortuis resurrexerit.

O See propheta dicit: Post biduum sanabit nos. Die tertia surgemus, & ante lucem paratum eum inueniemus. Dicit & per Dauid: Ipse exurgam ante lucem. Item ibi: Exurrexit tanquam dormiens dominus, quasi potans crapulatus a vino. Hæc Matthæus & cæteri Euangelistæ confirmât, quod venientes principes sacerdotum dixerunt Pilato: Domine memorati sumus, quod seductor ille dixerat, Adhuc viuens post tertium diem resurgat. Iube ergo custodiri sepulchrum. Dixerat enim eis: Generatio hæc generatio nequam est: signum quærit, & signum non dabitur illi, nisi Ionæ prophete. Sicut enim Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita oportet & filium hominis in corde terræ esse tribus diebus & tribus noctibus. Vespere autem sabbati, quæ lucefcit in prima sabbati, venit Maria Magdalene & alia Maria videre sepulchrum. Et ecce terræ motus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de caelo, & accedens reuoluit lapidem & sedebat super eum. Fuit autem aspectus eius metuendus, & vestimenta eius velut nix, a metu autem eius expauerunt custodes & facti sunt veluti mortui. Dixit autem angelus mulieribus: Nolite timere vos. scio enim quod Iesum, qui crucifixus est, quæritis, non est hic. Surrexit enim sicut dixit. Testatur & Paulus Timotheo: Memor esto, ait Christum Iesum resurrexisse a mortuis secundum Euangelium meum. Et Corinthijs, Christus, ait, resurrexit a mortuis, primitiæ dormientiū. Quæritur hic, quo modo primitiæ dicatur, cum & ipse suscitauerit mortuos, & Helias atque Helisæus a mortuis excitauerunt? Respondetur quod hi qui suscitati sunt, denuo mortui, cum sic dormientibus hodieque; requiescunt. Christum autem Paulus Apostolus dicit ideo primitias dormientium, quia surgens ex mortuis iam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur. Fatetur & Sibylla: Tunc ab inferis regressus, ad lucem veniet primus resurrectionis principio reuocatis ostenso.

PROMISSIO XXX. IMPLETA.

De incredulis discipulis increpatis.

O See propheta dicit: Sicut leo ructauit Dominus, quia ipse rugiet & obstupescet filij aquilarum iuxta illud dictum Iacob, Ascendisti recubens, dormisti ut leo. Firmat hoc Euangelium Marci: Discipulis illis, ait, apparuit illis Iesus, & increpauit incredulitatem eorum & duritiam cordis, quia eis, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt. Et Thomæ in Ioanne dicit: Inijce huc digitum tuum, & vide manus meas, & manum tuam mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis. Testatur & Ioannes in epistola sua, dicens: Quod audiuiimus, quod vidimus nostris oculis, & manus nostræ cõtractauerunt de verbo vitæ, & vita palam facta est nobis. Et Paulus dicit: Apparuit Cephæ, postea vndecim. Deinde apparuit plusquam quingentis fratribus simul ex quibus plures manent usque; adhuc. Item: Si Christus prædicatur quia resurrexit a mortuis, quo modo dicunt quidam in nobis, quia resurrectio mortuorum non est? Dicit & Maro: Te duce si qua madet sceleris vestigia nostri, Irrita perpetua soluent formidine terras.

PRO.

ET PRÆDICTIONIB. DEI PARS II. 47

PROMIS. XXXI. IMPLETA.

De ascensione Christi in caelum, & donis spiritus sancti.

D Auid propheta dicit: Ascendit in altum, captiuam duxit captiuitatem dedit dona hominibus. Itē ipse: Ascendit super Cherubin & volauit, volauit super pēnas ventorum. Et iterum: Domini est assumptio & sancti Israel regni nostri. Itē dicit: Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Firmat hæc Euangelistæ: dicente ipso in Marco: Signa autem credentes hæc subsequetur, In nomine meo demonia eijcient, linguis loquentur nouis. Et alibi: Ego, inquit, promissum patris mei mittam vobis, vos autem sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto. Et postquam hæc locutus est, ascendit in caelum, & sedet ad dexteram Dei. Testatur & Actus apostolorum. Nubes, ait, suscepit eum, & sublatus est a discipulis. Et quo modo cõtemplantes erant: cum iret in caelum, duo viri astiterunt eis in albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid statis intuentes in caelum? Hic Iesus, qui assumptus est a vobis, sic veniet quemadmodum eum vidistis euntem in caelum. Et iterum: Die autem Penthecostes fuerunt omnes discipuli eadem animatione simul in vno. Et factus est de caelo subito sonus, quasi ferretur flatus vehemens, & impleuit totum illum locum, in quo erant credentes. Et visæ sunt illis lingue diuise quasi ignis, & insedit in vnumquemque eorum, & loquebantur varijs linguis, prout spiritus dabat eis pronuntiare. Et iterum: Spiritu sancto, ait, missio de caelo, quem ditissime effudit super nos, & super omnes credentes.

PROMIS. XXXII. IMPLETA.

De exortu ecclesie.

D Auid propheta dicit: Qui habitare facit sterilem in domo matrem filiorum letare. Et Esaias, Lætare, ait, sterilis, quæ non parit: erupe, exclama, quæ non parturit: quia multi filij desertæ magis, quam eius quæ habet virum. Et quo modo hæc pariat, in Euangelio Marci ipse dominus ostendit. Ite, ait discipulis, baptizantes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Itē ait: Si quis non renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum Dei. Et in Actibus apostolorum: Eritis, inquit, mihi testes in tota Iudæa & Samariam, & usque; in fines terræ. Dicit & Petrus: Sicut modo geniti infantes rationale & sine dolo lac cõcupiscite, ut in eo crescatis in salutem. Testatur & Paulus: Si decem milia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres: In Christo enim Iesu per Euangelium ego vos genui.

PROMIS. XXXIII. IMPLETA.

De testamento nouo, cantico nouo, homine nouo.

H Ieremias propheta: Ecce dies veniunt, dicit dominus, & consummabo super domum Israel & super domum Iuda testamentum nouum, quod dedi patribus eorum. Et paulò post: Hoc est testamentum, quod dispono ad eos dans leges meas in mentibus eorum, & in cordibus eorum scribam eas, & non docebit vnusquisque fratrem suum dicens: Cognosce dominum. Quia.

Esaia 43. Quia oēs cognoscēt me à maiore vsq; ad minorē eorū. Et per Esaia: Ecce ego noua facio, quæ nunc orientur. Et iterum: Eis verò qui mihi seruiūt, nomen nominabitur nouum. Intelligitur vtiq; Christianum, quod nomen terras obtinuit. Dicit & Dauid: Cantate domino canticum nouum: cantate domino omnis terra. Quis hæc nisi cæcus corde, impleta non videat? Firmat hæc dominus in Euangelio Matthæi. Omnis, ait, scriba eruditus in regno Dei, similis est viro proferenti de thesauris suis noua & vetera. Et iterum: Quod nascitur de spiritu, spiritus est. Testatur & Paulus: Primus, ait, homo de terra terrenus: secundus homo de cælo. Quo modo portauimus imaginem terreni, induamus & imaginem eius qui de cælo est. Et iterum: Renouamini, ait, spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, eū qui secundum Deum creatus est. Item: Si qua, ait, in Christo noua creatura, vetera transferunt, & ecce facta sunt noua. Dicit & Maro: Quo ferrea primū Desinit, ac toto surgit gens aurea mundo.

PROMIS. XXXIII. IMPLETA.

De Martyribus.

Pfal. 43. Per Dauid prophetam dicunt: Propter te morte afficimur tota die, deputati sumus vt oues occisionis. Et iterum: Dedisti nos tanquā oues ad escam. Item: Pretiosa in conspectu domini, mors sanctorū eius. Firmat hæc ipse in Euangelio, dicens: Ecce mitto vos sicut oues in medio luporū. Et iterum: Qui perdidit animam suam propter me, in vitam æternā conferuabit illam. Item: Trademini autem, ait fratribus, cognatis, & amicis, & morte afficient ex vobis. & eritis odio omnibus propter nomē meum. Qui autem sustinuerit vsq; in finem, hic saluus erit. Et in Ioanne: Nisi, ait, granū frumenti cadens in terra mortuum fuerit, ipsum solū manet: si autē mortuū fuerit, multū fructū affert. Testatur & Ioannes Apostolus, dicens: Sicut Christus pro nobis animam posuit, sic & nos debemus pro fratribus animas ponere. Dicit & Paulus: Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angelus, neque principatus, neque præsentia, neque futura (& concludit) neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Ad hæc illud Maronis: Permixonēque, ait, diuis videbit heroas, & ipse videbitur illis. Decem sanè persecutiones à Nerone vsque ad Diocletianum & Maximinianū fuisse, Orosius historiographus veluti decē plagas Ægyptias, scripsit. Alias sanè quā plures, beatæ memoriæ Augustinus scriptis suis inseruit. Quas haud procul à nobis & sensit & vidit nobisq; memorias sui martyrij consecratas tradidit venerandas, credens & ipse augmenta ecclesiæ, quæ nos videmus impleri. Sanè nostris temporibus apud Persas persecutionem factā nouimus, imperante Arcadio religioso & Christiano principe: Qui, ne traderet ad se confugientes Armenos, bellum cum Persis confecit. Eo signo, antè quàm potitus victoria iam coeuntibus prælium militibus, aëriæ cruces in vestibus paruere. Vnde etiam victor auream monetam cum eodem signo crucis fieri præcepit, quæ in vsu totius orbis & maximè Asiæ hodieque persistit.

PROMIS. XXXV. IMPLETA.

De

De vocatione gentium.

A Dauid dixit: Deus deorum dominus locutus est, & vocauit terram, a solis ortu vsq; ad occasum. Et Esaia: Mirabuntur gentes multæ super eum, & continebunt os suum reges. Quibus non est nuntiatum à Deo, videbunt: & qui nō audierūt intelligēt. Itē virtutes eius in insulis pronuntiabunt. Item Esaia dicit. Gentes quæ non nouerunt te, inuocabunt te & populi qui ignorabant te, ad te confugient. Item ipse de Apostolis: Qui sunt hi, qui vt nubes volabunt, adducere filios tuos de terra longinqua? Et iterum: Ecce hi de longinquo veniunt, hi autē ab Aquilone & mari, hi autem de terra Perfarum. Et per Dauid dicitur: Populus quē nō cognoui, seruiuit mihi, in obauditu auris obaudiuit mihi. Firmat hæc dominus in Euangelio: Multi, ait, ab Oriēte & Occidēte veniēt, & recumbent cum Abraham & Isaac, & Iacob in regno patris sui. Testatur & Petrus: Qui aliquando ait, non populus, nunc autem populus Dei. Dicit & Paulus: Vobis dico gentibus, quandiu quidem ego sum gentium Apostolus, ministeriū meū glorificabo, si quo modo ad emulationem prouocare potero carnem meam, vt saluos faciam aliquos ex illis. Et iterum: Cæcitas, ait, ex parte Israel facta est donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fiet. Omnis, dicit, qui scriptus est in libro vitæ agni, qui occisus est ab origine mundi.

PROMIS. XXXVI. IMPLETA.

Quod reges Christum in ecclesia persequentes, ad eam humiles adducuntur.

B IN Dauid propheta: Adorabunt eū omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi. Et Esaia propheta: Gentes, ait, & reges qui tibi nō seruiērūt, peribunt. Et iterū: Ecce, ait dominus, tollo in gentes manum meā, & in insulas tollam signum meum, & adducunt filios tuos in gremio, filias autē tuas super humeros tollēt. Et erunt reges nutritores tui, & principes scæminæ eorū psaltrices tuæ. Et super faciem terræ adorabunt te, & puluerem tuorum pedum lingent. Firmat hæc dominus in Euangelio, dicens: Regina Austri exurget cum generatione hac, & cōdemnabit eam. Venit enim à finibus terræ audire sapientiam Solomonis. Et ecce plus quàm Solomō hic. Ideo plus hic quia ad illum vna, ad istum omnia regna venerunt: Sicut nunc nos, qui tāta credidimus, & credimus hæc impleri, & cernimus & vidimus. Fatetur & Sibylla, dicens: Et coram hoc domino, reges sistentur ad vnum.

PROMISSIO XXXVII. IMPLETA.

Iugum legis Christi etiam reges suscepisse.

DAUID propheta dicit: Nunc reges intelligite omnes, qui iudicatis terram. Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Contine te disciplinam, ne quando irascatur dominus, & pereatis de via iusta. Et iterum: In conueniendo populos in vnum, & regna vt seruiant domino. Dicit & Solomō: Diligite iustitiam, qui iudicatis terrā. Firmat hæc dominus in Euangelio, dicens: Tollite iugum meū super vos, & discite à me, quia mitis

H iij: mitis

Matt. 7. Iacob. 2. 1. Tim. 2. mitis sum & humilis corde. Et iterum: In qua mensura mensi fueritis, in ea remetietur vobis. Testatur in hæc Iacobus apostolus: Iudicium, inquit, sine misericordia illi qui non fecerit misericordiam. Superexaltat enim misericordia iudicio. Paulus etiã orandũ pro regibus censet, & pro his qui in sublimitatibus sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus. Ad hæc Maro ait: Discite iustitiam moniti, & non temnere diuos.

PROMIS. XXXVIII. IMPLETA.

De subuersione idolorum, atque templorum.

Deute. 7. & 12. Esai. 19. Hier. 10. Zach. 13. Psal. 95. Lucæ 11. Matt. 12. 1. Cor. 8. Acto. 14. IN lege sua dominus per Moysem dicit: Aras eorũ subuertetis, & lucos eorũ succidatis, & sculptilia eorum igni concremabitis. Et Esaias propheta: Fugient omnia manufacta Ægypti. Itẽ: Abscondent deos suos in spelũcis & cauernis petrarũ, neq; ibi celabunt eos. Hieremias etiam dicit: Dij qui cœlum & terram non fecerunt, pereant de sub cœlo & terra. Et per Zachariam dominus dicit: Perdam nomina idolorum de terra. Dauid quoq; dicit: Omnes dij demonia. Hæc dominus in Euangelio Lucæ firmat, dicens: Omne regnũ diuisum in semetipsum desolabitur. Et: Si Sathanas in semetipsum diuisus est, quo modo stabit regnum eius? quia dicitis in Beelzebub eijcere me demonia. Quod si ego in Beelzebub eijcio demonia, filij vestri in quo expellunt? Propterea ipsi iudices erunt vestri. Testatur & Paulus, dicens: Scimus quia nihil est idolum in hoc mũdo, & quia nullus Deus, nisi vnus. Fateatur & Sibylla: Reijcient simulachra viri, cunctam quoq; gazam. Multa igitur hæc, quæ de Christo dicta, & de Christo acta sunt, nos credimus, quæ ante nos populus videns ista credidit, quæ nos videmus impleri. Namq; vt de nostris temporibus aliquid dicam: Constantino Christiano imperatore regnante, & schisma Donatianũ confutatum est ex iudicio, & Arrius est diuina autoritate punitus. Theodosij verò religiosi principis imperio, per Iouium & Gaudentium comites omnia tẽpla expoliata, quæ vana signenta, quis nostrũ permittitur ignorare? Cui Symmachus ille, mirabili eloquio & scientia præditus, tamen paganus, præconio laudum in cõsistorio recitato, subtili arte qua valuit, arcam Victoriæ in senatu restitui, Christiano, vt nouerat principi, intimauit. Quem statim a suis aspectibus pulsum, in centesimo lapide, rhedæ non stratæ impositũ ea die, manere præcepit. Eutropius quoque, præpotens plurimũ anima & mente paganus, cum in cõtumeliã ecclesiæ edictũ obreptitiẽ ab Arcadio Christiano imperatore sculperet, vt si quis ad eã confugeret, etiã ab altari sublatus pœnas lueret ampliores, diuino iudicio suæ sententiæ prior ipse propinatus est. Offensam quippe prædicti regis incurrens, ad eius refugiũ, quã oderat, conuolauit. Quem sancta mater pietatis gremio suũ excepit inimicũ. Cui per venerabilẽ sacerdotẽ Ioannẽ impetrans veniã, osori & superbo vitã cõtulit & salutẽ. Eius exemplo cunctos admonẽs inimicos, vanũ eis esse contra stimulũ calcitare. Honorius etiam Theodosij minor filius Christiana religione ac deuotione præditus, tẽpla omnia cum suis adiacentibus spatijs, ecclesijs cõtulit. simulq; eorũ simulachra cõfringẽda in potestati dedit. Quæ verò eodẽ imperate in hac Dei promissione acta sint, quantũ memoriã gratia diuina iuuerit, duo vel tria loca memoriter ac breuiter excurrã. Apud Alexãdriã in tẽplo Serapis hoc argumẽtũ demonis fuit.

Quadri-

A Quadriga ferrea nulla basi suffulta, nullis vncis infixis parietibus colligata, in aere pedes, cunctis stuporẽ, ac velut diuinũ subsidiũ oculis mortaliũ exhibebat. Quã tamẽ lapis magnes, qui ferrũ sibi met attributũ suspedit, eo loco cameræ affixus, totã illã machinã sustinebat. Itaq; cũ quidã Dei seruus, inspiratus intellexisset, magnetẽ statim vt cameræ subtraxit, omne illud ostentũ cadẽs cõfractũ cõminutũq;, ostẽdit diuinũ nõ esse, quod mortalis homo firmauerat. Apud vrbẽ Romã specus quidã fuit in quo draco miræ magnitudinis mechanica arte formatus, gladiũ ore gestãs, oculis rutilantibus, gẽmis metuẽdus ac terribilis apparebat. Huic annuẽ deuotæ virgines floribus exornatæ, eo modo in sacrificio dabatur: quatenus insciẽ munera de ferẽtes, gradum scalæ (quo tota illa diaboli arte draco pẽdebat) cõtingentes, impetus venientis gladij perimeret, vt sanguinẽ funderet innocẽtẽ. Et hũc quidã monachus bene ob meritum cognitus, Stiliconi tunc patritio, eo modo subuertit. Bacula, manu singulos gradus palpando, inspiciens, statim vt illũ tangẽs fraudem diabolicam respexit, eo transgresso descendens, draconem scidit misitq; per partes: ostendens & hũc, Deos non esse qui manu fiunt. Apud Aphricam Carthagini Cœlestis inesse ferebant templum nimis amplum omnium Deorum suorum ædibus vallatum. Cuius platea lithostrata, pauimento ac pretiosis columnis & mœnibus decorata, propẽ in duobus ferẽ milibus passuum protendebatur. Cum diutius clausum incuria, spinosa virgulta circumseptum obruerent, velletq; populus Christianus vsũ veræ religionis vindicare, dracones aspidẽsq; illic esse ob custodiam templi, gentilis populus clamitabat. Quo magis Christiani seruore succensi, ea facilitate omnia amouerunt illæsi, qua templum suo verò cœlesti regi & domino consecrarent. Nam cũ sancta Paschæ solennis ageretur festiuitas, collecta illic & vndique omni curiositate etiam adueniens multitudo sacerdotum multorum, pater & dignæ memoriẽ nominandus antistes Aurelius, cœlestis iam patriæ ciuis, cathedrã illic loco Cœlestis & habuit, & sedit. Ipse tunc aderã cum socijs & amicis, atq; (vt se adolescẽtiũ ætas impatiens circumquaq; vertebat) dũ curiosi singula quæq; pro magnitudine inspicimus, mirũ quoddam & incredibile nostro se ingessit aspectui, titulus æneis grandioribusq; literis in frontispicio templi conscriptus, Aurelius pontifex dedicauit. Hunc legentes populi mirabantur. Præsago tunc spiritu acta, quæ præsciũs Dei ordo certo isto fine concluderat, cumq; a quodam pagano falsum vaticinium, velut eiusdem Cœlestis proferretur, quo rursus & via, & templum prisco sacrorũ ritui redderentur, ille ille, inquã, verus Deus, cuius prophetica vaticinia nesciunt omnino mentiri nec fallere, sub Cõstantio & Augusta Placidia, quorum nunc filius Valentinus pius & Christianus imperat, Vrso insistente tribuno, omnia illa templa ad solum vsq; perducta, agrum reliquit in sepulturam scilicet mortuorum: ipsamq; viam sine memoria sui, nunc Vãdãlica manus euertit. Noui quoque ipse in quadam parte Mauritanie Prouinciæ de spelæis & cauernis ita antiqua producta simulachra, quæ fuerant absconsa, vt omnis illa cum clericis in sacrilegio periurij ciuitas teneretur. Quid verò per cæteras prouincias in re hac actum sit, & omnibus notum est, & exitus ipsi demonstrant. Doluit hæc futura Hermes Trimegistus, & mœrens inter cætera scripsit, dicens: Tunc terra ista sanctissima sedes delubrorum atque templorum, mortuorum erit cadauerumq; plenissima.

Nota tẽpus quo hos libros scripsit.

H iiiiij. futura.

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

Marci. 1. futura. At spiritus Dei antè prædixit: spiritus etiam dæmonum confitendo tacere nequiuerunt, & maximè qui ipsi dixerant Domino: Quid venisti ante tempus perdere nos? Hic tanta Deorum illa turba certorum atq; incertorum quos Varro prodit, illi etiam proceres & electi dij cum ipso rege suo Ioue fulmina vibrante, consilio potentiaq; (vt eorum cultores ferunt) metuendi aruisq; terribiles, hinc hinc aliquid, si non pro mundo, saltem pro se oportebat agere, ne scilicet vnus eos perderet crucifixus. Perijisse verò & nos nouimus, & Dauid propheta confirmat, dicens: Perijt memoria eorum cum strepitu, & dominus in æternum manet.

PROMIS. XXXIX, IMPLETA.

Reges, & mediocres, ad vnam Christi mensam pariter conuenturos.

Esaiæ. 11. **E**Saias propheta: Tunc, ait, vnâ pascent simul lupo cum agno, & pardus acquiescet hædo, & bos, & leo, & agnus simul manducabunt paleas, & puer pusillus pascet eos. Et Dauid dicit: Quoniam ecce reges terræ collecti sunt, & conuenerunt in vnum, ipsi videntes ita admirati sunt. Item ipse: Quis est, ait, qualis dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit: Qui erigit à terra inopem, & de stercore exaltat pauperem, vt collocaet eum cum principibus, cum principibus populi sui? Dicit & Solomon: Pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi pro omnibus. Et iterum: Sapientia, ait, fabricauit sibi domum & subdidit columnas septem, mactauit suas hostias, miscuit in catere vinum suum, & parauit suam mensam, misit seruos suos conuocans, & dicens: Venite, edite de meis panibus, & bibite vinum quod miscui vobis. Firmat hæc dominus in Euangelio, in cœna illa quam diues ipse magnus parauit filio suo. Misit, ait, seruos, vt venirent inuitati, & excusauerunt hoc modo. Vnus dixit: Villam emi, eo videre illam, habe me excusatum. Alius dixit: Quinque iuga bouum emi. Alius dixit: Vxorem duxi. In his tribus excusationibus concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio sæculi. Quibus detenti Iudæi, vocati ad cœnam Christi venire noluerunt. Ite, ait paterfamilias, circa plateas & vias, & quos inueneritis adducite. Ex his adductæ sunt gentes. Adhuc, inquit, locus vacuus est: ite, ait, circa sepes ac vias, & quos inueneritis cogite intrare. Et ex his diuites, reges, & quosdam hæreticos (quos habet extra ouile suum) coactos adducit ille qui dicit. Nemo venit ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum. Etiam venientibus dicit: Qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum, habet vitam æternam, & ego suscitabo illum in nouissimo die. Qui verò isti sunt, Paulus apostolus ostendit: Non est, inquit, Iudæus neque Græcus, non est seruus neque liber, non est masculus & scæmina. Omnes enim vos vnum estis in CHRISTO Iesu. Huic etiam capitulo, quæ suprâ posuimus, verba Sibyllæ conueniunt dicentis: Deiecit colles, valles extollet ab imo. Non erit in rebus hominum sublime vel altum. Cui consonans Maro dicit: Nec magnos metuent armenta leones.

Loco citato.

PRO-

ET PRÆDICTIONIB. DEI PARS III. 50

PROMIS. XL. IMPLETA.

Quòd quum omnes crediderint gentes, veniet finis.

ESaias propheta: Adorabunt, inquit, eum de locis suis omnes insulæ gentium. Et per Malachiam prophetam: A solis ortu vsque ad occasum clarum erit nomen meum in gentibus, dicit dominus. Et sacrificium mundum inferetur nomini meo in omni loco. Item Esaias: Quia repleta est terra vt cognoscat Deum quasi aqua multa tegens mare. Firmat hæc dominus in Euangelio Matthæi, dicens: Et prædicabitur Euangelium hoc in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. De fine mundi per Aggeum prophetam hæc signa data sunt: Ecce ego, dicit Dominus, semel adhuc commouebo cœlum ac terram, & ponam orbem terræ desertum & ciuitates, ita vt non habitentur. Et Abacuc dicit: Consummatio in impios veniet. Et iterum: Ficus, ait, non dabit fructum suum, & non erunt nascentia in eis. Mentietur opus oliuæ & campi non afferent escas. Deficient ab escas oues, & non erunt in præsepibus boues. Ego autem, ait, exultabo in domino. Ipsi quoq; sapientes mundi in hæc attestati sunt, vt est illud Sallustij. Necessè est vt omnia orta occidant, & aucta senescant. Academici etiam noui, oia vergentia incerta esse putauerunt. Et Plato: Si initium mundo dedit, dedit & finè. Vnde & alius dicit, Quid est hoc? istud in quo est aliquid extremum. Quæ dominus ipse rerum omnium dans signa confirmat: Cum videritis hæc omnia, scitote quoniam in proximo est finis. Dicit & Ioannes apostolus: Mundus transibit & concupiscentia eius. Extrema autem futura, dimidium temporis quod subsequitur connexis capitulis demonstrabit: vt hoc tertium tempus, tanquam tertium diem, ex quatuor Euangelistis velut cardinibus mundi surgentem, orientali radio migrante Ioanne Euangelista Matthæo, Marco, Luca tribus in partibus constitutis, & in duodenario discipulorum horarum numero, vesperum quo passus est dominus concludamus: vt ipse dies qui à mortuis resurrexit, cum æternus venerit in maiestate, æternos nos faciat secum viuere, semperq; Deum laudare.

FINIS TERTIÆ PARTIS, DE TEMPORE SVB GRATIA.

DIMI-

DIMIDIUM TEMPORIS

RIS, AD CUIUS FINEM IMPLENDAE

Sunt visiones in scripturis sanctis factae de Antichristo.

PROLOGVS.

IN hoc dimidium temporis, finem mundi, & signa quae futura sunt, ipsiusque Antichristi facta, superbiam eius, breuisque temporis potestatem, domino donante, & operante eius gratia, ascriptis capitulis ex diuinis testimonijs probanda suscepimus: ostendentes sane prius ac demonstrantes quid fuerit, qui nunc diabolus dicitur, qualisve ab autore bonorum omnium formatus sit, tum etiam lapsus eius ruinam & finem, ex omni Prophetiae, vel non testamenti autoritate breuiter intimabo: ne sint fastidio, si cuncta fuerint huic operi ascripta.

DIMIDIUM TEMPORIS CAPITA.

- 1 Præd. De angelo per superbiam effecto diabolo.
- 2 Præd. De elatione eius.
- 3 Præd. De præcipitio eius, & aëreo carcere.
- 4 Præd. De diabolo ligato, & missio in abyssum.
- 5 Præd. De mysterijs iniquitatis, quæ diabolus agit per suos.
- 6 Præd. De signis Antichristi.
- 7 Præd. De muliere & bestia, qua portatur.
- 8 Præd. De decem regibus.
- 9 Præd. De moribus Antichristi.
- 10 Præd. De persecutionibus eius.
- 11 Præd. De superbia Antichristi.
- 12 Præd. De Antichristo conuincendo, quod Christus non sit.
- 13 Præd. De missione Heliæ & Enoch.
- 14 Præd. De vestimento Christi.
- 15 Præd. De passione Heliæ, & Enoch.
- 16 Prom. De eorum resurrectione.
- 17 Præd. De aduentu filij Dei, & hominis.
- 18 Prom. De resurrectione carnis.
- 19 Prom. De iudicio Christi domini.
- 20 Prom. De igni purificatorio.

A

Dimidium Temporis.

Quomodo creatus est angelus, qui per superbiam diabolus factus est.

Prædictio impleta.

CAPVT I.

DE Ezechielem dicit de eo dominus: Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore, in paradiso Dei tui fuisti. Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, in medio lapidum igneorum ambulasti, perfectus in vijs tuis a die conditionis tuae, donec inuenta est iniquitas tua. Et Esaias: Quomodo, ait, cecidit Lucifer, qui manere oriebatur? Firmat hæc dominus in Euangelio: Vos, ait Iudæis, a patre diabolo estis. Ille enim homicida fuit ab initio, & in veritate non stetit. In veritate factus

est in qua non stetit, quia subditus creatori esse noluit: cuius potentiam nec malus euasit.

Qua elatione ceciderit diabolus.

Prædictio impleta.

CAPVT II.

ESaias propheta de eo: Dicebat, ait, in corde suo, In coelum ascendam super astra Dei, exaltabo solium meum: sedebam in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo. Et in Ezechiele: Leuatum est, ait, cor tuum in decore tuo, perdidisti omnem sapientiam. Nunc, ait, iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi missus est deorsum. Testatur & Petrus Apostolus in epistola ad gætes: Deus enim, ait, angelis peccatibus non pepercit: parcat tamen peccatibus hominibus, quia homo diabolo seducete peccauit, ille vero seipsum peccando seduxit.

Quò fuerit præcipitatus diabolus.

Prædictio impleta.

CAPVT III.

ESaias propheta: Veruntamen, ait, in infernum demergaris in profundum lacu. Et paulo post: Tu autem piectus es de sepulchro tuo, quasi stirps inutilis. Et Ezechiel dominus de eo: In terram proieci te, ante faciem regum dedi te, ut cerneret te & multitudinem iniquitatum tuarum. Et iniquitate negotiationis tuae perdidisti sanctificationem tuam. Firmat hæc dominus in Euangelio dicens. Videbam Sathanam sicut fulgur de caelo cadentem. Tunc enim amplius cecidit, quando se ab eo Iesus tettare permisit: ostendens nequitas seductionis eius, & doces suos quemadmodum debeant resistere tentatori. Dicit & Petrus apostolus:

Ius: Carceribus caliginis inferi retrudens, tradidit in iudicio puniendos feruari. Et in Apocalypsi Ioannis dicitur: Missus est draco ille magnus, ille serpens antiquus qui vocatur diabolus & Satanus, qui seducit totum orbem terræ, & præcipitatus est in terrâ, & angeli eius cum eo missi sunt ruinosam eius superbiam sequentes. Væ dictum est terræ & mari, quoniam descendit diabolus ad vos, iram magnam habens, sciens quia breue tempus habet in negotiatione seductionis sue. Quæ egerit decipiendo elatos & cupidos, superiores partes huius libri continent. Nunc verò in breui, id est, in fine temporis, quæ futuræ sint eius fallaciæ, signis, ut dictum est, præcurrentibus exequamur.

De diabolo ligato, & misso in abyssum.

Prædictio impleta.

CAPVT III.

DAuid propheta dicit: Draconem quem finxisti ad illudendum ei. Et iterum: Tu contriuisisti capita draconum super aquas, tu confregisti caput draconis magni, & dedisti eum escam populis Æthiopicis. Et in libro Iob dicitur: Hoc est initium figmenti domini quod fecit, ut illudatur ab angelis eius. Firmat Euangelista, dicens: Rogabant Iesum demonia, ne eos mitteret in abyssum. Et alibi: Dixit Iesus discipulis suis, Ecce dedi vobis potestatem calcandi serpentes & scorpiones, & non vobis nocebunt. Item dominus: Nemo, ait, intrat in domum fortis, ut vasa domus eius diripiat, nisi prius alligauerit fortem. Super hæc testatur Apocalypsis Ioannis: Vidit, ait, angelum descendentem de cælo, habentem cathedram magnam in manu sua, & apprehendit draconem illum magnum, illum serpentem antiquum, qui vocatur diabolus & Sathanas, & alligauit eum mille annis, & misit in Abyssum. Et clausit, & signauit super eum, ne ultra seduceret nationes, donec finiantur mille anni, post hæc oportet eum solui in breui tempore. Hic exposuit quod in eodem libro dictum est. Gog & Magog verba Hebræa, quæ Latinè Tectum & Detectum dicuntur. Ut sic accipiamus tectum, quod in abyssum missus sit diabolus clausam signatamque; super eum: detectum verò, quia oportet eum solui & produci in breui tempore. Mille verò anni, aut à parte totum accipiendi sunt (ut Petrus dicit apostolus: Vnus dies enim domino, sicut mille anni: & mille anni sicut dies vnus) aut ab exitu sermonis, quando à Daniele septuaginta hebdomadæ taxatæ sunt futuræ vsque; ad Christum ducem. Nam tunc esse bellum factum, ut Michael & angeli eius pugnarēt cum dracone, & Danieli angelus ostendit dicens: Missum se esse ut pugnaret cum principe regni Persarum: & non est, ait, qui me adiuuet nisi Michael princeps vester. In quo bello diabolus victus est & principatus eius, sicut eidem prophætæ in initio, ita Ioanni in fine temporis ostensum est. Ut illi quadringentis nonaginta anni, & isti qui excurrunt ab aduentu saluatoris vsque; in solitudinem eiusdem diaboli, concludant mille annos, in quibus ligatus est diabolus ne ultra seduceret nationes, quas antè possederat in idololatrijs. Quanta autè virtute, ut ait beatæ memoriæ Augustinus, pollebunt tunc sancti, qui luctaturi sunt cum diabolo soluto, cum quo ligato tantis periculis dimicatur? Iam enī, ut Paulus dicit, mysteria iniquitatis operatur. Sed quæ sint eius mysteria, iuuante domino, subter adnexis capitulis continetur.

Quo-

Quomodo per omnes suos diabolus mysteria iniquitatis operatur.

Prædictio impleta.

CAPVT V.

APocalypsis Ioannis dicit: Apprehensa est bestia cum illo pseudopropheta qui fecerat signa, quibus signis seduxit eos, qui acceperunt seductionem bestie, in fronte & in manu sua. Inscriptio in fronte & in manu hæc est, non tantum diaboli facta imitari, quantum & gloriari in eius malis operibus, ut sub figura Christi Antichristi facta exerceant. Quos etiam dominus Iesus in Euangelio testatus est, dicens: Multi venient in nomine meo dicentes: Ego sum Christus. & multos seducunt. nolite ire post eos. Et apostolus Ioannes: Audistis, ait, quia Antichristus venit: nunc multi Antichristi facti sunt. Et qui isti sunt, ostendit. Ex nobis, inquit, exierunt, sed non erant ex nobis, Si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. Hereticos omnes ostendit, & maximè Arrianos, quos nunc videmus multos seducere, aut potentia temporali, aut industria mali, aut certè abstinètia parcitatis, vel quorumlibet signorum deceptione. Dicente apostolo: Ipse enim Sathanas transfiguratur se velut angelum lucis. Non ergo magnum, si ministri eius transfigurantur, sicut ministri iustitiæ: quorum fines secundum operationem ipsorum, cum eis dixerit dominus iactantibus se in mirabilibus: Non noui vos. Discedit à me omnes qui operati estis iniquitatem, tanquam vestem Christi, tanquam retia piscantium Apostolorum lacerantes. A quorum confortio alieni inueniuntur omnes hæretici, qui relicta pace communionis & pannis vnus Dei & Apostolorum, in suis non ecclesijs, sed plateis prædicant, & eorum memorijs non comunicant, separati à toto catholicum sibi nomen asciscunt: cum in ipsa Hierusalem Iacobus & Stephanus primus martyr: Ioannes apud Ephesum: Andreas & cæteri per totam Asiam: Petrus & Paulus apostoli in vrbe Roma gentium ecclesiam (in qua Christi domini doctrinam erudierunt) pacatam vnamque; posteris tradentes, sanguine memorijsque suis ex dominica passione sacrarunt. Huic generali ecclesiæ comunicans Christianus, est catholicus. Ab hac segregatus hæreticus est, & Antichristus: qui cum palam manifestatus fuerit, ampliora signa eum esse facturum, sequentia demonstrabunt.

De signis Antichristi.

Prædictio impleta.

CAPVT VI.

IN libro Iob de Antichristo dicitur: Virtus eius in lumbis est, & potentia eius super umbilicum ventris: Et iterum: Non est, ait, super terram potestas quæ comparetur ei, qui sic factus est, ut nullum timeret. Omne sublimè videt, ipse est rex super vniuersos filios superbiæ. Dicit & Paulus apostolus: Secundum operationem Sathanæ in omni virtute, signis, & prodigijs mendacij, & in omni seductione iniquitatis his qui pereunt. Et dominus in Euangelio: Exurgent, inquit, pseudochristi & pseudoprophætæ, & dabunt signa

1. Tim. 4. signa magna, & prodigia, in quibus seducantur, si dici potest, etiam ipsi ele-
 2. Tim 4. cti. Ecce, ait, prædixi vobis. Quamquam apostolus Paulus aliquos tacite me-
 Aet. 20. moret cauteriatam habentes conscientiam, alios aperte, vt Hymenæum &
 Filetum: Demam, Hermogenem, & Alexandrum ærarium. Quorum erro-
 res doctrinasq; varias & multa mala commemorat. Nec defuturos post suū
 abcessum lupos graues, ipsumque qui etiam nunc operatur in filijs diffiden-
 tiæ, ipse testatur. Nostri quoq; temporibus Aspere VI. COS. Carthagini
 constituto, hoc signū diabolicum monstrumq;, quod illic accidit, quis il-
 lius patriæ ciuis ignorat? Quædam iuuenula Araba natione, ancillæ Dei
 habitum gestans: cum in balneo lauans simulachrum quoddam veneris im-
 pudicè respiceret & seipsam, eiq; se consimilans, domicilium se diabolo præ-
 buit. Statim ille leo qui rugiens circuit, quem querebat inuenit. Meatus igitur
 gutturis ipsius occupans, nullum cibum nullumque potū traiciens per
 septuaginta ferme dies totidemq; noctes, ieiunium sibi diabolus ex capta
 possessioq; vase exhibuit. Hoc monstrum parentes puellæ per tot dierū spatia
 auferri posse sperantes, dum iuge malum vltius tolerare nō possent, simul
 cū filia sese ingesserunt sacerdoti, quæ acta erant fideliter intimantes. Hoc
 tantū puella fatebatur, auē quādā noctis medio apparere, quæ sibi ore nes-
 cio quid infunderet. Stupor tunc inerat cunctis videre puellā nullis indi-
 cijs diurni ieiunij fœdatā, nullo pallore seu tabe vel debilitate confectam:
 qui potius robustā succo viscerū, mole membrorū. Cumq; incredibilia vi-
 derentur, quæ dicebatur, habito cōsilio, in monasterio puellarū, in quo reli-
 quæ sancti Stephani sitæ sunt, sacerdos puellā simul & preposito commen-
 dauit. Illic prima tantum die apparuisse illā auem asseruit, sibiq; increpasse
 quod neq; fame neq; siti cōpulsā illū appeteret locū, quod sibi accedere nō li-
 ceret. Per duas sanē hebdomadas nihil cibi vel poculi sumēs in monasterio
 māsit. Accidit autē vt quintusdecimus dominicus illucesceret dies, ascenden-
 te nobiscū sacerdote, vt matutinū illic sacrificiū solito offerretur: puellam
 prepositus ad altare præduxit, eo incessū & habitu quo solēt rubore perfu-
 ex epulis poculisq; mulieres aduenire. Sed vt se illa prostrauit altari; clamo-
 re fletus sui cūctis altatibus gemitus lachrymasq; induxit, quibus tātū malum
 auferēdū præfens plebs dominū exorabat. Erat enim iā indicēs murmur
 in populo. Peractō itaq; sacrificio cū eadē inter cæteras breuē particulā cor-
 poris domini tinctā à sacerdote perciperet, semihora mādēs trajcere nō va-
 luit, nōdum illo fugato, de quo dicit Apostolus: Quæ cōsonātia Christi ad
 Belial? Et iterum: Nō potestis calicē domini bibere, & calicē demoniorum.
 1. Cor. 10. Non potestis mensæ domini participare & mensæ demoniorū. Manu igitur
 2. Co. 6. faciē eius sustentate sacerdote, ne sanctū proijceret, à quodā diacono sug-
 gestū est vt calicem salutarem gutturi eius Pontifex applicaret. Quod vt fa-
 ctum est, statim vt locum illum quem diabolus obsederat saluatoris imperio
 reliquit, sacramentum quod ore gestabat cum laude redemptoris transglu-
 tisse puella clamauit. Hinc lætitia, hinc voces in gloriā Dei, quod post octo-
 ginta & duos dies diabolo expulso, puella de potestate fuerit eruta inimi-
 ci. Oblatio itaq; rursus gratiarū actionis pro ea fit, sacrificijque percipiens
 certam partem, prisco est reddita vsui. Tunc etiam dum hæc agūtur, spiritu
 diuino actus diaconus eiusdem tituli statuam illam sublatam confregit in-
 puluerē, omnemq; insidiantis astutiā superauit diuina maiestas. Nouimus.
 etiam.

etiā aduenisse illuc quendam sub specie monachi, qui quædā signa curatio-
 nū se operari fatebatur. Cumq; circa cæcos & claudos phantasticos quosdā
 ageret iusus, eosq; oleo nescio cuius mortui ossis liniret, vt sibi visus gressus-
 que redditos æstimabāt, discedētes in illis quibus antea tenebantur infirmi-
 tatibus permanebāt. Sed in his proditū sese cognoscēs seductor ille, aufugit.
 In Asia vero siue ipsum, siue aliū talia fecisse, quidam Christianus religiosus
 & nobis enarrauit. In Italia quoq; nobis apud Cāpaniā cōstitutis, dū vene-
 rabilis & Apostolico honore nomināus Papa Leo Manichæos subuereret
 & contereret Pelagianos & maximē Iulianū: ambiens tū quidā, Florus no-
 mine, spiritu seductionis arreptus, virtutē & meritū sibi sancti Sossij marty-
 ris assignās, cū haud procul à Neapolitana ciuitate in subuersionē animarum
 quædā promitteret faceretq; illicita, à germano venerabilis Nostriani epis-
 copi, & Herio præbytero simul cū clericis prædictæ ecclesiæ tentus & coër-
 citus, sic à præfata prouinciæ liminibus pulsus est. Multa sanē per diuersas
 terras agit ille, qui suę perditionis socios quærit. Ideoq; pauca ipsius in hoc
 opere intimanda credidi, vt qui post nos futuri sunt, legendo cognoscant,
 qua cautela Deo iuuante superare valeant inimicum.

De muliere, & bestia, qua portatur.

Prædictio implenda.

CAPVT VII.

IN Apocalypsi Ioānes apost. dicit: Venit vnus ex septē angelis sanctis, & Apoc. 17
 locutus est mecū, dicēs: Veni ostēdā tibi iudiciū meretricis magnæ sedētis
 super aquas multas. Et duxit me in spiritu, & vidi mulierē sedētē super bestia
 habētē capita septē & cornua decē, ferētē poculū in manu sua plenū execra-
 tionibus immūditij & fornicatiōe toti⁹ terræ. Et paulō post: Vidi mulierē il-
 lā ebriā sanctorū sanguine, & sanguine martyrū Christi Iesu. Hæc est Babylo-
 nia illa magna p mūdū expoliāda trophæis. Eiusq; filia est misera, quæcūq; fa-
 cta eius & superbiā imitatur. Nec eā vno in loco existimes ciuitatē, quæ tota
 est sparsa in orbe. De qua dicit & ppheta Dauid: Filia Babylonis misera, bea-
 tus, ait, qui retribuet tibi retributionē tuā, quā retribuisti nobis. Et in Apo-
 calypsi Ioānis dicitur: Reddite ei sicut & ipsa reddidit vobis: in poculo, quo
 miscuit vobis, miscete ei duplum. Et inquātū se clarificauit & potestatis ha-
 buit, in tātū date ei cruciatus, & luctus. Quia dicit: Sedeo regina, & vidua,
 nō sum, nec luctus visura sum. Ideoq; vna hora plagæ eius aduenerūt, Mors,
 Fames, & Luctus. Et ipsa igni cremabitur, quoniā fortis est dominus qui eā
 iudicabit. Quis autem non intelligat, quā dicat ferentem poculum plenum
 execrationibus immunditię, & fornicationis totius terræ? Eterna cum dici-
 tur quæ temporalis est, vtiq; nomen est blasphemij: Cum mortales licet re-
 ges, in ea dicantur Diui, eisq; supplices dicunt, Nomini vestro, altaribus ve-
 stris, perennitati vestræ, & cetera: quæ vanitas, non veritas tradit, atq; exe-
 crabilia sunt. Hęc enim æterno Deo debentur. Sanē in sacris sacrilegij &
 mollibus tum sacerdotibus, ad fornicationem idololatriæ omnes gentes in-
 nitans, se ipsam in subditis contaminauit. De quibus sacer insonat Psalmus:
 Perdidiisti omnes qui fornicantur abs te. Veruntamen quia sunt in ea ciues
 supernæ patriæ Hierusalē, qui dicunt: Mihi autē adiungi Deo bonū est: di-
 citur

Heb. 12. citur eis. Exi de ea populus meus, ne particeps sis delictorum eius, & ne perstringaris plagis eius. Exeunt enim hi qui non factus eius, sed humilem viam Christum sequuntur, qui non rapinam, sed misericordiam diligunt, qui pacem & sanctificationem custodiunt, sine qua nemo poterit videre Deum. Qui gemunt, & dolent ob iniquitates, quæ fiunt in medio eorum, nec sunt iugum ducentes cum infidelibus. Quos etiam dominus in Euangelio, suo exhortatur alloquio dicens inter cætera: Beati mites, quia ipsi possidebunt terram. Beati misericordes, quia ipsi misericordiam consequentur. Beati pacifici, quia ipsi filij Dei vocabuntur. Beati lugentes, quia ipsi consolabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Testatur & Paulus, dicens. Tantum qui modo tenet, teneat. donec de medio fiat, & tunc reuelabitur iniquus, quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & euacuabit in illuminatione præsentis suæ.

De decem regibus, quos Antichristus inueniet.

Promissio impleta.

CAPVT VIII.

Apoc. 17. **I**N Apocalypsi Ioannes. Dixit, ait, mihi angelus. Propter quid admiratus es? Ego dicam tibi sacramentum huius mulieris & bestiae, qua portatur. Bestia quam vidisti fuit, & non est, sed ascensura est ex abyssu & itura in interitum. Illa septem capita eius, septem montes sunt, supra quos mulier sedit: & reges septem sunt, vnde quinq; ceciderunt, vnus superest, alius nondum venit: & cum venerit, oportet breui tempore illuminare. Bestia quæ fuit & non est, & ipsa octauo loco est: cum sit ex septem, & in perditionem ibit. Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt, hi regnum nondum acceperunt, sed potestatem regni vna hora accipient post bestiam. Hoc à Daniele ostensum est. Bestia quarta quæ grandior omnibus bestiis fuit tot cornua habes. Sed quod ibi dicit, cornu minus surrexisse ante se, hic septem reges nominat illis tribus expulsis, ipsum autem octauum Antichristum esse, cum sit ex septem. Ergo in quantum datur existimatio, aut priores reges memorat, qui truculentiores fuerunt in religione Christiana, aut ex decem, tribus extinctis septem futuros, qui & ipsi sæuiant in Ecclesia. Omnes sane hæreticos Arrianos vult intelligi, cum dicit: Hi aduersus agnum pugnabunt & agnus vincet eos. Pugnare enim exsufflando et rebaptizando membra agni, quæ iam Christus suo sanguine sacrauerat. Sed nemo perijt, ait dominus, nisi filium perditionis. Octauum igitur regem, quæ dicit Antichristum, quidam Neronem intelligi volunt: vt ipse sit bestia, quæ fuit, et non est, et iterum venturus est. Sed siue ipsius formam et speciem corporis sumat, et in ea appareat (sicut è contrario angelus sanctus in Tobie libro, speciem et similitudinem Azarie Ananie magni suscepit) siue in alterius speciem appareat Antichristus, ipsius tamen Neronis luxuriam et spurcitiam sæuitiamque, morum habiturum, Daniel propheta testatur, quæ in sequenti capitulo demonstranda sunt.

De moribus Antichristi.

Prædictio implenda.

CAP.

CAPVT IX.

A **D**aniel propheta dicit angelum dixisse sibi: Filij quoque præuicatorum populi tui extollentur, vt impleant visionem. Et paulo post: Stabit, ait, in loco regis vilissimus & indignus decore regio, & in paucis diebus conteretur, non in furore nec in prælio. Et faciet iuxta voluntatem suam rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum deorum loquetur magnifica, & diriget donec compleatur iracundia, perpetrata est quippe definitio. Et Deum patrum suorum non reputabit, & erit in concupiscentijs foeminarum, & Deum, quem ignorauerunt patres eius, colet, & Deum Moazi in loco suo statuet. Hic ostenditur quod ex Iudeis de tribu Dan, quæ hodieque in Perside est, veniat. Antichristus, iuxta prophetiam benedictionem Iacob patriarchæ dicens: Dan iudicabit populum sicut aliæ tribus. Fiat coluber in via, cerastes in semita mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò. Statimque, verum Christum dominum venturum ostendit, dicens. Salutare tuum expectabo domine. Hoc etiam in Euangelio quod supra posuimus, testatus est dominus Iudæis, dicens: Veni ego in nomine patris mei, & non credidistis mihi: alius veniet in nomine suo, & ipsi credetis. Quos præuicatos legis Paulus redarguens, ostendit Antichristo credituros: Pro eo, ait, quod dilectionem veritatis non acceperunt vt salui fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris vt credant mendacio, & iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Notandum sanè, post bestiam hæc omnia esse ventura: id est, sublato regno in quo mulier sedet ebria sanctorum sanguine, quæ nos credentes, posteris videnda relinquimus.

De persecutionibus Antichristi.

Prædictio implenda.

CAPVT X.

B **I**N visione Danielis angelus de Antichristo: Cor eius, ait, aduersus testamentum sanctum. Item ibi: Brachia ex eo exurgent, & polluent sanctuarium fortitudinis, & auferent iuge sacrificium, & dabunt abominationem in desolatione, & impij in testamentum simulabunt fraudulenter. Et hic Arrianos signat præcursores Antichristi. Populus autem, ait, sciens Deum suum obtinebit, & docti in populo plurimi. Et erunt in gladio, & in flamma, & in captiuitate, & in rapina dierum. Cumque corruerint, subleuabuntur auxilio modico, & applicabuntur eis plurimi fraudulenter. Et de eruditibus ruent, vt conflentur & eligantur, & dealbentur sancti vsque ad tempus præfinitum. Itè ibi: In tempore illo, dictum est: Consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui, & veniet tempus, quale non fuit ab initio ex quo gentes esse cœperunt, vsque ad tempus illud. Et in tempore illo saluabitur populus tuus omnis, qui inuetus fuerit scriptus in libro vite. Firmat hæc in Euangelio: Cum videritis, ait, vastationem desolationis, quæ dicta est in Daniele propheta, qui legit intelligat. Et iterum: In diebus autem illis erit tribulatio & angustia qualis non fuit ab initio. Et nisi breuiasset Deus dies illos, non mansisset omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi. Testatur & Ioannes.

annes in Apocalypsi: Data est, ait, potestas bestiae loquendi magna, & aperuit os iuu in blasphemia aduersus Deū, blasphemare nomen eius & tabernaculū eius. Et data est ei potestas faciēdi bellū cū sanctis, & vincere, & occidere eos. Et data est ei potestas in omni tribu & lingua & gēte, & adorabūt eā oēs qui nō sunt scripti in libro vitæ agni qui occisus est ab origine seculi. Hic etiā martyria Christi domini refulgent, vt sicut primus eius aduentus milia infantū, ita secundus electorū suppleat numerus.

De superbia Antichristi.

Promissio implenda.

CAPVT. XI.

Ezechiel propheta: Eleuatum est, ait, cor tuū & dixisti, Deus ego sum, & in cathedra Dei sedeo in corde maris: cū sis homo, & non Deus. Et dedisti cor tuū quasi cor Dei. Dicit & Paulus apostolus: Cūm venerit refuga primū, & reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis, qui superextollitur supra omne quod dicitur Deus aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat ostētas se tāquā sit Deus. Et dominus in Euangelio: Cūm vobis dixerint, ecce hīc est Christus, ecce illic, nolite ire post eos. Et in Apocalypsi Ioannis: Vidi, ait, bestia ascēdentē de terra, & habebat cornua duo agni similia, & loquebatur sicut draco. Et paulō post: Et fecit signa magna ita vt ignē faceret de cœlo descēdere in terrā sub oculis hominū, & seduxit eos, q̄ habitāt terrā ppter signa quę data sunt ei facere. Hīc metuāt curiosi & maxime Iudæi. Qui Iudæi signa petunt, vt Apostolus dicit, & Græci sapientiam quærunt. Vnde quidam conijciunt in templū Solomonis Antichristum esse sessurū, vel se efferre signis, quibus Christus esse credatur. Nā eū & præcones mēdaciū sui habiturū, ostēsum est, cū dictū sit duo cornua habiturū agni similia. Dicit etiā Ioānes in Apocalypsi: Vidi, inquit, ex ore draconis & ex ore bestiae, & ex ore pseudoprophetae spiritus tres immundos exeūtes velut ranas. Sunt enim spiritus dæmoniorū facientes signa. Exibunt ad reges totius orbis terræ cōgregare illos in pugnā ad diē illū magnū omnipotētis. Quod enim in Daniele dictū est: Examina ex eo exurgēt: hīc apertē dictū est, exire velut præcones eius spiritus tres immūdos, tāquam in tres partes orbis, id est, Asię, Europæ, & Africæ: qui & signis persuadeāt Antichristū ipsum esse Christum. Sed eum non esse, sequentia demonstrabunt.

De Antichristo conuincendo, quōd Christus non sit.

Prædictio implenda.

CAPVT. XII.

Antichristus in qua superbia sit venturus, superius dicta declarant. Nō ergo erit humilis eius aduentus, sicut de Christo omnis resonat prophetia, Eiaia dicente: In humilitate iudiciū eius sublatū est, generationem autem eius quis enarrabit? quia tolletur à terra vita eius. Non ducetur sicut ouis ad victimā, id est, ad passionem, vt Christum ductum Euangelia testantur & prophetia, Non dabit percutienti se maxillam, nec sputa & colaphos accipiens tacebit. Quæ in Christo facta ita credimus, vt ea omnis prædicit prophetia. Non ponet dorsum suum ad flagella, nec fatiabitur

Atur opprobrijs. Quod Christū impleſſe, omne Euangeliū prædicat & prophetia. Nō diuidētur vestimēta eius, & in tunicā sortem nemo missurus est. Quod in Christi veste factū euangelia testātur & prophetia. Nō crucifigetur, nec fel & acetū accipiet. Quod Christū percepisse & Euangelia dicūt & prophetia. Nō suscipiet latus eius lācēā, & vulnera clauorū in eo nō erūt. Quę in Christo etiā post resurrectionē fuisse, & Euangelia testātur & prophetia. Sanguine suo nō redimet mundū. Quod de Christo omnis prædicat prophetia. Nō morietur, & tertia die resurget. Quod Christū fecisse & euangelia testātur, Apostolica quoq; literæ & prophetia. Nō ascendet in cœlū, nec spiritū sanctū in linguis igneis super discipulos effundet. Quod Christū impleſſe, omne euāgeliū sonat & prophetia. Super hęc, mūdus ipse iā testis est totus. Quare his examinatis atq; perspectis intelligūt qui post nos futuri sunt Antichristum nō esse Christum. Cuius finē Apocalypsis ipsa demōstrat: Venit, ait, angelus & apprehēdit draconē, & bestia, & pseudoprophetas. Isti viui simul missi sunt in stagnum ardēs igne & sulphure, & cruciabuntur illic in secula seculorum. Hic finis erit diaboli & angelorum eius, & eorum hominum, qui sub nota & signo, ad eius societatem transferunt. Sicut etiā Daniel & Ezechiel prophetae de eius fine testantur. In his autem quę dicta sunt bene facient qui tunc fuerint intendere prophetia, sicut lucernæ in obscuro loco, donec ipse dies qui vēturus est clarescat in cordibus credentium. Alia verō signa vltima, quę futura sunt, sequentia demonstrabunt.

De missione Helie & Enoch.

Promissio implenda.

CAPVT. XIII.

In Malachia propheta: Ecce, ait, dicit dominus, Mittā vobis Heliā Theſbitē priusquam veniat dies domini magnus & manifestus, qui restituet cor patris ad filium, & cor hominis ad proximū suum, ne veniens percutiā terram funditus. Sic enim isti prophetae conuertent corda patrum ad filios, vt ostendant, quæ Patriarchæ vel Prophetæ dixerunt de Christo in humilitate venturo, cōuincentes Antichristum non esse Christum. Hoc euidentius Apocalypsis Ioānis ostēdit: Dabo, ait, dominus, duobus martyribus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta amicti saccis. Hi sunt duæ oliuæ & duo candelabra cōsistentia in conspectu domini terræ. Et paulō post: Hi habebunt potestātē claudendi cœlum, ne imbrē pluat per dies prophetia eorum. Et potestatem habent omnium aquarum cōuertendi eas in sanguinē, percutere terrā in omni plaga quotiescunq; voluerint. Ecce & hic tripartita etiam testium diuisio. Contra Pharaonē duo testes Dei missi sunt, Moyses & Aaron: & duo Magi Pharaonis, Iamnes & Mambres resistentes Moysi, qui simul cum suo rege perierunt: & contra Neronē duo, Petrus & Paulus apostoli, at contrario Simon Magus, qui & se perdidit & Neronem decepit: & contra Antichristum duo, Enoch & Helias prophetae, aduersus quos tres pseudoprophetae Antichristi exurgunt. Ideo hic plus vnus, quia supra vnus minus, vt senarius numerus ex vtrisque partibus suppleatur, propter sex dies creaturæ in principio dispositos, & sex angelos canentes tubis totidemque plagas mundo inferentes, vt septimus finem laborum

D. PROSPER. DE PROMISS. ET PRÆD.

laborum requiemq; sanctorum significet, tanquam septimus dies qui manet tantum, & vesperum non habebit. Quam requiem sabbati omni precepto diuinitas ipsa seruandam commendat, vt vacantes ab omni opere malo mane adstemus, vt contemplemur eum, qui coronat in miseratione & misericordia omnes iuste iudicans, & inique neminem danans. sed de his Tyconius multa conscripsit. Consummationem vero perfectionemq; temporum trium annorum & sex mensum, qui dicti sunt dies mille ducenti sexaginta, & menses faciunt quadraginta & duos, non tantum Apocalypsis Ioannis, quantum & Daniel propheta commendat. Quibus ciuitatem sanctam calcari vt existimatur ab haereticis, & maxime Arrianis, qui tunc plurimum poterunt, Gog & Magog, vt quidam dixerunt Gothos & Mauros, Getas & Massagetas, per quorum lauitiam ipse iam diabolus ecclesiam vastat, & tunc amplius persequentur. Cessare etiam facient iuge sacrificium, propter quod admonet dominus, dicens: Venio cito. Beatus qui vigilat, & seruat vestimenta sua, ne nudus ambulet. Quae autem sint vestimenta seruanda, sequens capitulum demonstrabit.

De veste seruanda Christianis.

Prædictio implenda.

CAPVT XIII.

Paulus apostolus dicit: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Et dominus in Euangelio: Qui semel lotus est, non opus habet lauare nisi pedes tantum, quia est mundus totus. Omnis itaque ab haereticis rebaptizatus, aut voluntarie vestem suam Christum amisit, aut in persecutione deficiens indumentum quod habuit perdidit. Dum igitur tempus est, recurrat expoliatus & nudus poenitendo ad pium patrem, qui redeunti perditio filio, & primam stolam reddi iubet, simul & annulum dignitatis. Qui adhuc tortuosis haereticorum disputationibus velut siliquis porcorum pasci desiderat, panis recordetur & patris, fugiat latrones expoliatores suos, pudeat Dei filium Antichristi factum esse mancipium, sponte vel compunctus redeat, vt vestiatur, ne nudus exhibitus iudicetur. Haec illi cum perditis filijs acturi sunt Dei testes. In his Helias & Enoch suum martyrium consummabunt, sicut capituli sequentis narrat autoritas.

De passione Heliae & Enoch.

Prædictio implenda.

CAPVT XV.

In Apocalypsi Ioannis dicitur: Cum finierint martyrium suum, bestia quae ascendet de abyssu, faciet cum his bellum, & vincet eos, & occidet eos, & corpora eorum iacebunt in platea ciuitatis illius magnae, quae vocatur spiritualiter Sodoma, & Aegyptus, vbi & dominus eorum crucifixus est. Haec platea conscientia est omnium impiorum in mundo plaudentium in morte sanctorum, quod acerrimis quasi caruerint inimicis. Propter quod corpora eorum non sinent poni in sepulcho, quia hi videlicet duo prophetae cruciauerunt eos qui habitant terras, quibus occisis cum dixerint Pax & securitas, tunc illis adueniet repentinus interitus, sicut dolor partus habetis in vtero, & non effu-

DEI. DIMIDIUM TEMPORIS. 56

A effugiet. Quia dies domini (vt Paulus dicit apost.) sicut fur in nocte veniet. 1. Theff. 5. De resurrectione Heliae, & Enoch. Promissio implenda.

CAPVT XVI.

Apocalypsis Ioannis dicit: Post tres & dimidium diem spiritus vitae a Deo intrauit in illos, & steterunt super pedes suos. De his arbitror apostolum dixisse Paulum, Et mortui in Christo resurgent primi. Tres igitur & dimidius dies, tribus annis & sex mensibus respondent, quibus potestas erit Antichristo, eisq; suppletis coram oculis inimicorum Helias & Enoch ascendentes in caelum ibunt in occursum Christo vero regi & iudici venienti. Qui Antichristum omnesq; eius interficiet spiritu oris sui, vt regnet in domo Iacob ipse, de quo dictum est, Regni eius non erit finis.

De aduentu claritatis filij Dei & hominis.

Promissio implenda.

CAPVT XVII.

Quid propheta dicit: Deus manifestus veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis ante eum ardebit, & in circuitu eius tempestas valida. Dicit & propheta Malachias: Vae desiderantibus diem domini, & vt quid vobis illam? Ite: Ipse subito veniet in templum suum dominus, quem vos ignoratis, & angelus testamenti quem vos vultis, ecce veniet dicit dominus. Et quis sustinebit introitum eius? aut quis resistet in aspectu eius? quia ipse introibit sicut ignis conflatorij. Dicit & Esaias: ecce dies domini sicut ignis veniet, & sicut procella currus eius reddere in ira vindictam & retributionem in flamma ignis. Dicit & dominus in Euangelio: Sicut enim fulgur exiens ab Oriente pergit in Occidentem, sic erit & aduentus filij hominis. Et iterum: Sol tenebrabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellae de caelo erunt decedentes, & virtutes caelorum mouebuntur, & tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute magna & gloria. Testatur & Apocalypsis Ioannis dicens: Sol factus est niger vt faccus silicinus, & luna sanguinea facta est, & stellae ceciderunt, eo modo, quo ficus vento magno agitata amittit acerbos fructus suos, & caelum recessit vt liber cum euoluitur: & omnis mons & insulae de locis suis motae sunt: & reges terrae maximiq; tribuni, & diuites, & nobiles, & serui absconderunt se in speluncis & petris montium, dicentes, montibus & petris: Cadite super nos, & abscondite nos a conspectu patris sedentis super thronum, & ab ira agni, quoniam venit dies magnus ire illorum. Et quis poterit stare? Dicit & Paulus apostolus: Ipse dominus in iussu in voce archangeli, & in tuba Dei descendet de caelo. Fatetur & Sibylla inter caetera dicens: Eripitur solis iubar, & chorus interit astris: Voluetur caelum: luminaris splendor obibit. Sed tuba tum sonitum tristem demittit ab alto Orbe, gemens facinus miserum variosq; labores. Tartareumq; chaos monstrauit terra dehiscens. Multa per singula capita etiam necessaria testimonia praetermissi, suscepti operis modum cogitans. Quare aduentus filij Dei, sicut bonis laetitiam infert, ita malis exitium. Nunc enim cum viuimus & tempus est corrigendi, actus moresq; mutemus. Sequitur autem resurrectio mortuorum.

Promissio implenda.

CAPVT XVIII.

Ezechiel propheta: Dixit mihi dominus, Fili hominis prophetiza super ossa hæc & dic, Hæc dicit dominus: Ecce eiciã vos de monumētis vestrīs, & inducã super vos neruos, & imponã carnes, & extedã cutē. Et dabo spiritum meum in vos, & viuetis, & scietis quia ego sum dominus. Et Esaias: Exurgēt mortui, & excitabuntur qui in monumētis sunt. Et ipse in Euangelio: Veniet, inquit, hora quando omnes qui in monumentis sunt, au-
 Ioan. 5. dient, vocem filij Dei, & procedent qui bona egerunt in resurrectionē vitæ qui mala egerunt in resurrectionem iudicij. Testatur & Paulus hæc in ictu oculi fieri, in nouissima tuba: Canit enim, ait, tuba & mortui resurgunt incorrupti, & nos immutabimur. Et Apocalypsis: Exhibuit, ait, mare quos pene se habebat mortuos, similiter & mors, & infernus: Hic illa absoluenda sese ingerit quæstio, quæ insipientium gentiliumq; ore profertur, Quo modo resurgant ij, quorum cadauera beluæ, bestiæq; comederint, ipsiq; ab alijs bestijs, auibus, canibusq; consumptæ sint: Ignorãtes oĩa quæ ex terra creata sunt, in eandem materiam resoluta recidere, ac facile esse potētiae creatoris, ex ea rursus reparare quæ fuerant, qui potuit inter cætera primū ex illa hominē formare qui nō erat. Si quē verō mouet, quōd impij in iudicio non resurgūt, intelligat nō eos ad iudiciū, sed ad pœnã resurgere, iuxta illã domini sententiã: Qui nō credit, ait, iã iudicatus est. Fateretur & Sibylla: Sic animę eū carne aderūt, quas iudicat ipse. Resurgentibus cunctis iudiciū sequitur.

De iudicio Christi domini.

Promissio implenda.

CAPVT XIX.

David propheta dicit: Annunciabunt cœli iustitiã, quoniã Deus iudex est. Itē aduocauit cœlū sursum, & terrã, vt discerneret populū suū. Itē ipse iudicabit orbē terræ in æquitate. Firmat hæc dominus in Euangelio. Cū venerit, ait, filius hominis in claritate sua, cōgregabūtur ante eum oēs gētes, & separabit eos ab inuicē, sicut separat pastor oues ab hœdis, oues ponet à dextris, hœdos autē à sinistris. Tūc dicit his q; à dextris sunt, venite benedicti patris mei, percipite regnū quod vobis paratū est ab origine mundi. Esuriui enim & dedistis mihi manducare, & cætera quæ pertinet ad opera misericordiæ, in quibus est sacrificiū magnū purgās omne peccatū, ipso dicēte domino: Misericordiã volo magis q; sacrificiū. Sinistris autem diciturus est, Ite in ignē æternum, quem parauit pater meus diabolo & angelis eius.
 Matth. 9. Esuriui enim, ait, & nō dedistis mihi manducare: & cetera similiter quæ ad crudelitatis exitia pertinet, quæ mergūt hominē in interitū & perditionem
 Matth. 25. dum avari nō pascūt Christū esuriētē in paupere, qui dicit: Quādiu vni ex minimis meis nō fecistis, neq; mihi fecistis. Sequiturq; inter partes lata sentētia iudicātis Ibūt, dictū est, impij in ambustionē æternã. Testatur & in hæc Paulus apostolus: Oēs, ait, adstabim⁹ ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; secundū ea quæ per corpus gessit, siue bonū siue malū. Et Apocalypsis Ioannis dicit: Vidī mortuos tā magnos quā minimos stantes in cōspectu throni

A throni Dei. De hīs aperti sunt libri, & alius liber apertus est qui est vitæ vniscuiusq; hominū, & iudicati sunt mortui ex ipsis scripturis librorū secundū facta sua. Libri aperti, cōscientiæ singulorū. Alius liber qui oīm continet actus, iustitia Dei est cuncta producēs in lucem. De quo dicit Paulus: Donec veniat dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis, & tunc laus erit vniciq; à Deo. Concludit Ioannis Apocalypsis: Mors & infernus missi sunt in stagnū ignis, & qui non sunt inuenti in libro vitæ, missi sunt in stagnum ignis, in quo cruciabuntur in secula seculorum. Sicut dicit & Esaias: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt vsq; ad satietatem visionis vniuersæ carni. Fateretur & Sibylla, occultos actus tunc detegens, Quis loquetur secreta? atq; Deus reserauit pectora luci: Tunc erit & luctus stridebunt dentibus omnes. Et paulō post: Et coram hoc domino reges sistentur ad vnum. Recidet è cœlo ignis & sulphuris annis. Post hæc sequitur, per ignem purificatorium, quosdam fideles homines ipsaq; elementa purgari.

De igni purificatorio

Promissio implenda.

CAPVT XX.

David propheta: Omnia sicut vestimentū veterascent. Et sicut operatoriū mutabis ea, & mutabūtur tu aut ipse idē es. Itē ipse: Igne nos examinasti, sicut examinatur argentū. Et iterū: Transiuimus per ignem & aquam, & induxisti nos in refrigeriū. Et Malachias ppheta: Ipse introijt, ait, sicut ignis cōflatorij, & sedebit conflans, & purgans sicut argētum & aurum, & purgabit filios Leui. Et in Euāgelio Matthæus hæc de domino cōfirmat, dicēs: Hic est qui baptizat in spiritu sancto & igni, ferens ventilabrū in manu sua, & purgabit arēã suam. Frumenta recondet in horreo, paleas autem comburet igni inextinguibili. Et iterum ipse dominus dicit: Priusquam cœlum & terra transeat, iota vnum, aut vnus apex non cadet ex lege, qui non impleatur. Et Petrus apostolus: Qui autem nunc sunt cœli, eodem verbo repositi sunt, igni reseruandi in diem iudicij. Et paulō post: Properātes, ait, ad præsentiam domini per quam cœli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore decoquentur. Dicit & Paulus: Quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Fateretur & Sibylla dicens: Omnia cessabunt, tellus contracta peribit: Sic pariter fontes torrentur, fluminaq; igni. His igitur peractis, cum respiciētes impij iustos dixerint, Hi sunt quos habuimus aliquādo in derisum, & in similitudinem improprij. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. quomodo cōputati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorū est? Infructuosam tunc agentes pœnitentiã, cū scriptū sit. In inferno autem quis confitebitur tibi? Redactisq; malis in tenebris exterioribus, in quibus nulla lux, nullusq; dies erit, ac vox illa terribilis & metuenda sonuerit, Auferatur impius, & non videat claritatem domini sanctorum: tunc sequetur eminens illustrisq; gloria, quæ alio est intimanda capitulo.

GLORIÆ REGNIQUE SANCTO-
RVM CAPITA.

C

- 1 Promiss. De cœlo nouo, & de terra noua.
- 2 Promiss. De commutatione sanctorum.
- 3 Promiss. De noua Hierusalem.
- 4 Promiss. De eo, quod sancti fulgebunt vt sol.
- 5 Promiss. De Sanctorum sicut stellarum in gloria differentia.
- 6 Promiss. De virginitate sanctorum.
- 7 Promiss. De inexplicabili dono sanctorum.
- 8 Promiss. De facie ad faciem videndo Deum.
- 9 Promiss. De reuelata facie sanctorum.
- 10 Promiss. De eo, quod tradat filius regnum Deo & patri.
- 11 Promiss. De iugi cantico Alleluya.
- 12 Promiss. De innouatione omnium.
- 13 Promiss. De eo, quod Deus sit omnia in omnibus.

De Gloria, Regnoque Sanctorum.

De cœlo nouo, & de terra noua.

Promissio implenda credendaque.

CAPVT I.

D

Apoc. 21.
2. Pet. 3.
Psal. 26.

A Pocalypsis Ioannis dicit: Vidi cœlum nouum & terram nouã. Testatur & Petrus: Nouos verò cœlos & nouam terram secundum ipsius promissa expectamus, in quibus iustitia inhabitat. Et Dauid dicit: Credo videre bona domini in terra uiuentium. Hæc impij non videbunt.

De commutatione Sanctorum.

Promissio implenda, atq; primò credenda.

CAPVT II.

Eph. 4. **P**aulus dicit apostolus: Donec occurramus omnes in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi. In quam sancti, omnis ætas, & utròq; sexus, cum hac gloria ad tricennem iuuetutem (in qua Christus dominus passus) transeant cù ipso rege suo, quem impij non videbunt.

De noua Hierusalem.

Promissio implenda, & credenda prius.

CAPVT III.

Apoc. 21.
Galat. 4. **A** Pocalypsis dicit: Hierusalem nouam vidi à Deo descendentem, aptatã & exornatam, vt sponsa marito. Dicit & Paulus: Quæ sursum est Hierusalem

DEI. DE GLORIA SANCTORVM. 58

A rusalem, libera est, quæ est mater nostra. In hac ciuitate non erit nox, nec lumen lucernæ opus erit, non luctus, neq; mors, neq; clamor, sed nec dolus ullus, quia priora abierunt: & huius patriæ gloriam impij non videbunt.

De eo, quod Sancti fulgebunt vt sol.

Promissio implenda, & credenda.

CAPVT III.

Dominus in Euangelio: Tunc, ait, iusti fulgebunt sicut sol in conspectu patris sui: quoniam erunt æquales angelis domini, & hanc gloriam impij non videbunt. Matt. 13.
Luc. 20.

De Sanctorum, sicut stellarum in gloria differentia.

Promissio implenda & credenda.

CAPVT V.

Paulus apostolus dicit: Stella à stella differt in gloria: sic & resurrectio mortuorum. Quo modo alij pro cõsensione martyrij, alij pro integritate virginali, alij pro cõrinentia viduali, alij pro pudicitia cõiugali, diuersis honoribus sine inuidia fulgeant: impij non videbunt. 1. Cor. 15.

De virginitate Sanctorum.

Promissio implenda, & credenda.

CAPVT VI.

B A Pocalypsis Ioannis dicit: Hi sunt qui cum mulieribus se non coinquinauerunt, virgines enim permanerunt. Hi sunt qui sequuntur agnum, quòcunq; ierit. Quò sequuntur virgines, quò eum sequi nequeant non virgines, impij non videbunt. Apoc 14.

De inexplicabili dono Sanctorum.

Promissio implenda, & credenda.

CAPVT VII.

Paulus dicit apostolus: Quod oculus non vidit, & auris non audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Sancti cum hæc acceperint, impij non videbunt. 1. Cor. 2.

De facie ad faciem videndo Deum.

Promissio implenda.

CAPVT VIII.

Paulus dicit apostolus: Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad facie. Quemadmodum sancti videant Deum trinitatẽ, patrem in filio, filium in patre, spiritũ sanctum & in patre & in filio, impij non videbunt. 1. Cor. 13.

De re-

2. Cor. 3. **P**Aulus dicit Apostolus: Nos. ait, reuelata facie gloriam domini specularantes, in eandem imaginem transformamur à gloria in gloriam tanquam à domini spiritu. Et hæc impij non videbunt.

De eo, quod tradat filius regnum Deo & patri.

Promissio implenda,

CAPVT X.

1. Cor. 15. **Q**uo modo tradidit filius regnū Deo & patri, sicut Paulus dicit apostolus, impij non videbunt.

De iugi cantico Alleluja.

Promissio implenda,

CAPVT XI.

Apoc. 19. **Q**uo modo iugi cantico, vt Apocalypsis dicit, Sancti cantēt Alleluja sine defectu, sine fine: impij nec audient, nec videbunt.

De inuolutione omnium.

Promissio implenda.

CAPVT XII.

Isaie 43. **Q**uo modo inuoluentur omnia (vt Esaias propheta & Apocalypsis dicunt) permaneantq; in æternum: Et quo modo ex ligno vitæ sine corruptione cibum sancti captant, & de fonte Christo non necessitate, sed potestate bibant, impij non videbunt.

Quod Deus sit omnia in omnibus.

Promissio implenda,

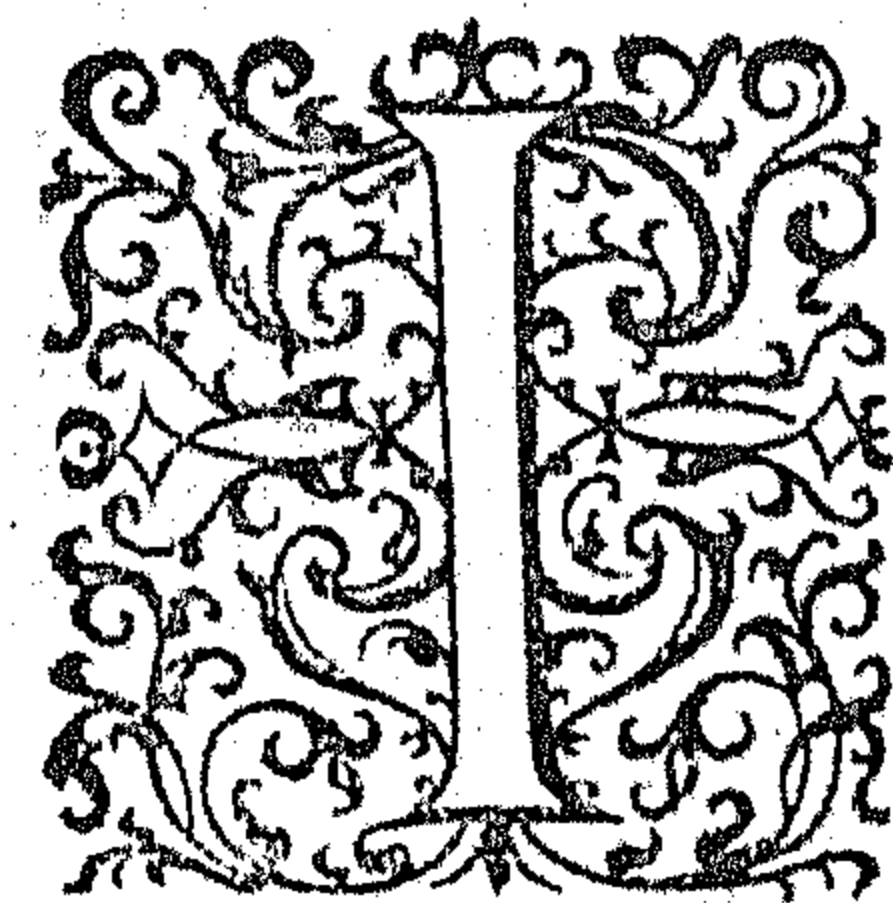
CAPVT XIII.

1. Cor. 15. **Q**uo modo erit Deus omnia in omnibus, vt Paulus dicit apostolus, impij non videbunt, quia soli sancti & redempti his voluptatibus & delicijs cœlestibus perfuerunt. Hæc est ciuitas virtus & saluatio nostra. Hæc est Hierusalem cœlestis perpetua. His in ea positis sanctis verus Deus rex nec metas rerum, nec tempora ponit, Imperium sine fine dedit. Hi sunt qui regnant cum rege Christo: de quo dicit Daniel: Regnum eius alteri populo non derelinquetur, quoniam regnabit in infinita secula, & regni eius non erit finis.

Danie. 2. & 3.

Pero.

Peroratio sancti Prosperi, & conclusio huius fidelissimi, utilissimiq; libri sui.

LVuante gratia Dei hunc conclusi librū, tribus eius primis partibus quadragena capitula annotādo, velut quadragenos dies, quibus in huius vitæ curriculis Moyfes, Helias, & dominus Iesus ieiunia celebrāunt. Ter enim quadragies ducta, centum viginti faciunt. Accedūt alia viginti, in Dimidia parte finis mūdi: & sunt cētū quadraginta. Tredecim quoq; in gloria sanctorū superaddūtur & perficiūt cētū quinquaginta tria. In quo numero sacri illi pisces reti veritatis incorrupto, post resurrectionem domini iussione capti sunt, millia sanctorū significātes, quos dominus ex omni genere, tribu & lingua, per omne tēpus cōgregās, nobis infinitū sibi cognitū numerū cōsecrauit. Habes primā piscādi voluptatē, si huius rei amator es, lector spiritualis: præsertim quia in hoc libro, vt existimo, oēs voluptates, oēsq; affectiones inuenies. Ingredere ergo huc adolescēs, & huc auocāre, hīc lude, & age cōceptiones tuas. Nā si te fortassis tabulæ lusus inuitat, in alle vno duo & tria, quina & sena habes, quibus numeris mensuræ arcæ consurgunt, trinæ vnitatis tesseras voluens. Calculos etiam in bonis operibus candidos, in passione purpureos, spectante illo qui dicit: Vincenti dabo calculum, & per calculum nomen nouū, quod nemo scit, nisi qui accepit. In calculis eburneis nomina pro cōsulū cōscripta Carthagini in foro corā populo à præsentī iudice sub certis vocabulis citabantur, & erat solennis dies albi citatio. Hi qui auaritiā superātes remp. fideliter egerāt absq; flagitijs, fauoribusq;, etiam absentes honorabantur. Eos verō quos rapacitas vicerat, populus conuictijs sibilisq; notabat. Habes igitur quid vincas, qui rempub. gubernando ludis in seculo: auaritiā vince, quæ radix est omnium malorū. Nec iam terrenæ, quæ quocunq; modo labuntur, sed cœlestes, æternæq; alliciant potestates. Si venādi est affectio, habes montes altissimos, ceruos velociter apostolorū prophetarūq; dicta percurrentes. Habes & in campis petram, refugiū erycijs & leporibus, quos in simplicitate cordis Christus dominus per suos canes venatur, vt spinis careāt delictorū. Si spectandi voluptas est, habes hic aurigam spiritalem Christum Heliam, qui curru igneo vsq; ad metas peruectus est cœli, curusq; Pharaonis demersos in profundo. In munere habes Danielem sanctum, leonem non ferro sed oratione vincentem: vrsosq; vexantes eos, qui Helisæum prophetam contumelijs lacererāt. Habes quoq; in sancto spectaculo non mimicas turpitudines, sed Christo sacratas virgines. Habes cadalistarum loco, Rebecæ geminos mysticè ludentes. Habes David coram arca saltantem, & nudatum in passione Christum, coram seruis & ancillis suis, illa ipsa sua historia exhibentem. Habes postremò fletus, planctusq; Hieremię decantatos, non arte tragica, sed prophetiba. Edificandi si est affectus, habes fabricam mundi, mensuras arcæ, ambitum tabernaculi, fastigium templi Solomonis, ipsius per mundum membra Ecclesiæ, quam illa omnia figurabant. Epulandi si est delectatio, habes hic sapientię paratam mēsam, in qua est panis angelicus, & vitulus saginatus, sobriēq; inebriās poculum salutare. Neque flores sancti desunt huic conuiuio, lilia virginum, cōtinentiæ

D. PROSPER. DE PROMISS. ET PRÆD.

tię violę, & rosę coronę martyrum. Restat, vt arbitror, musicorum volu-
 ptas: habes organum ex diuersis fistulis sanctorum apostolorum, doctorūq;
 Apoc. 3. omnium ecclesiarum, aptatum quibusdam accentibus graui, acuto, & circū-
 flexo, quos musicus ille Dei spiritus, per verbū tangit, implet, & resonat:
 habens clauem Dauid, qui claudit, & nemo aperit: aperit, & nemo claudit:
 chrismatis oleo & aqua baptismi cuncta consecrans, ac decorans. Ad huius
 organi suauissimas & dulcissimas voces peruenerunt principes, coniuncti
 Psal. 67. psallentibus in medio adolescentularum tympanistiarum. Et quę sint hæc
 sequitur: In ecclesijs benedicite dominum. Hęc adolescentulę ecclesię dum
 tympanum tangunt, id est, pellem mortui animantis extensam in ligno, sci-
 licet Christum prædicant crucifixum. Huius tympani tam magnus sonus to-
 tius mundi iam mulcet auditur. Nec decem chordarum psalteriū huic deest
 conuiuio, dum in clusione centum quinquaginta psalm. laudant sancti do-
 minum in sono tubę, in psalterio & cithara, in tympano & choro, in chor-
 dis & organo, in cymbalis bene sonantibus, in cymbalis iubilationis, quo-
 niam omnis spiritus laudat dominum. Hęc in templo Dei mei prospiciens,
 Rom. 7. in quo omnis quisque dicit, Gloria: quoniam adhuc passiones, quę per le-
 gem sunt, operantur in membris nostris, vt fructum ferant morti, multisque
 Iob 7. vitijs implicati tenemur in hac vita quę tota tentatio est, sacrificium ex adi-
 pibus vitulorum Patriarcharum & Prophetarum, caprarum pinguium, &
 Apoc. 8. arietum, Apostolorum ducum gregis, pro peccato animę meę, ac munda-
 tione totius hominis mei in hoc libro & confessionem voui, & in ara con-
 triti cordis immolaui holocausta, non sine incenso orationum omniū san-
 ctorum, quibus me ab omni peccato expiari posse cōfido. Quiescat inuidus
 Gene. 4. lector, ne sicut Cain ferro, ille dente, vel lingua percutiat. Filij enim homi-
 Psal. 56. num dentes eorum arma & sagittę, & lingua eorum gladius acutus. Siquid
 autem displicet, si pius est, emendet in misericordia, & arguat in lenitate, o-
 retq; pro nobis, vt simul in arca inter munda animalia reperti, in cubito per-
 fectionis eius pariter adnexi, charitatem domini, trinę maiestatis vni-
 tatem per eminentem viam duce gratia sequamur omnes:
 eodem manente in nobis, & nobis in illo: a quo om-
 nia, per quę omnia, & in quo omnia, qui est
 Deus benedictus in secula.

AMEN.

PROMISS. ET PRÆDICTIO:
NVM DEI FINIS.

D. Prof-

A. D. PROSPERI

AQVITANICI, EPISCOPI REGIENSIS
IN LIBROS DE VITA CON-
TEMPORATIVA AD IULIA-
num Pontificem-

PROLOGVS.

IV Multumq; renisus sum voluntati tuę, do-
 mine studiosissime pontificum Iuliane: nõ velut
 pertinaciter durus, sed proprię impossibilitatis
 admonitus. Videbatur enim mihi: & iure forstã
 videbatur, quod etiam ipsi præsumptionem meã
 potuissetis improvidę temeritatis arguere, si tant-
 tam rem, quę vtique esset operosę tractanda, fa-
 cilē ac sine vllã deliberatione susciperem, cum me
 oporteret prius ipsius rei pondus, vnde dicendum
 foret, expendere: & sic adiuuante domino, si v-
 res facultas explorata promitteret, ad hoc arripiendum, quod iuberetis, ac-
 cedere. His, & talibus sollicita consideratione perspectis, necessariam duxi, vt
 me aliquandiu a scribendi præsumptione suspenderem. Sed quia, sicut co-
 gitanda fuit iniuncti operis difficultas, ita cogitari debuit iniungentis au-
 thoritas, nec volui nec debui vsquequaq; resistere, certus quod vires meas
 multo amplius adiuuaret tua præcipientis oratio, quàm grauaret ipsius ma-
 terię magnitudo. Deinde illa consideratio animum meum suis viribus dif-
 fidentem, in audaciam subeundę præceptionis vestrę perduxit: quod iam
 non humilitatis esset, perseueranter tenere silentium, sed superbicę vltra re-
 nuere, quanuis infirmis ceruicibus onus impositum graue sit: cui oneri susti-
 pendo, etsi me mea rusticitas faciebat in ualidum, vestra fieri credidi fide qui
 iubebatis, idoneum. Hoc quoque mihi audēdi aliquid fiduciam dabat: quod
 magnarum rerum magnus ipse conatus esset, etiam si nullus disputantem se-
 queretur effectus. Siquidem necessariarum tractatio quęstionum, etsi non
 instruit inuenientis, quod quærit animum, exercet saltem quęrentis ingeniū
 vt aut nouerit se quærendo, & nihil inueniendo nescire, quod se fortē nosse
 præsumperat: & ignorantia suę consequenter admonitus, quod sibi deesse
 viderit, quærat, quod inuenerit teneat, & quod tenuerit, diligenter exerceat:
 aut si quod sibi de diuinis literis propositum fuerat, salubriter tractare, &
 sufficienter explicare potuerit: non de inuentione veritatis infletur, sed in
 domino qui eum intus illuminauit, vt illuminanda cognosceret, gloriatur.
 Quandoquidem scientia, sicut sine dono Dei, quod est charitas, inflat: ita si
 ei charitas admisceatur, ædificat. Ac per hoc, qui de Deo loqui voluerit, aut
 nihil dicit, & nulla eum præcipitat inflatio: aut si aliquid dixerit, & se credi-
 derit a Deo accepisse quod dicit, habet vnde Deo gratias agat: non habet
 quod ingenij sui viribus elatus adscribat.

Sed iam ipsa capitula quę vtunq; soluenda proposuistis, adtexam. Itaq;
iubetis,

Hic vide-
tur esse il-
le Iulianus
q; in vtro-
q; cōci-
lio Aua-
sicano, &
carpēto-
racensi
subscri-
bit.

*alias ex-
periri.

1. Cor. 8.

iubetis, vt paucis edisseram, quæ sit vitæ contemplatiuæ proprietates: & quid inter ipsam & actiuam vitam intersit, quanta possum breuitate distinguam, Vtrum is cui ecclesiæ regendæ cura commissa est, contemplatiuæ virtutis fieri particeps possit. Vtrum æquanimiter sustinendi sint diuina præcepta calcantes, an pro modo peccati debeant ecclesiastica seueritate cogari. Vtrum congregandis fratribus aut alendis, expediat facientia ecclesiæ possideri, an perfectionis amore contemni. Quæ sit abstinentiæ credenda perfectio: & vtrum tantum corpori, an & animæ necessaria debeat iudicari. Quantum à virtutibus veris virtutum similitudines distent. Quibus præcedentibus causis & subsequenter incrementis nasci soleant vitia, vel augeri: & quibus possint adiuuante domino remedijs, velut quibusdam medicamentis immitti, vel sanari. Quot modis, vel gradibus vnaquæque virtus possit impleri. Et an vera sit illa philosophorum sententia, quæ virtutum omnium velut fontes quosdam quatuor virtutes: vitia quoque quatuor, velut quosdam origines malorum omnium definiuit. Hæc sunt nimirum decem, quæ à me voluistis enodari capitula: non vt absolutio eorum vobis aliquid cognitionis afferret: sed vt vestra magis cura sciret, si regulariter imperatum munus impleuero, non nihil ædificationis talium studiosis horum & his similibus capitulorum explicatione conferri. Cæterum si tu ea nescires, nunquam tanto ordine dilucidanda proponeres. Ideo autem voluistis cognita à nostris vobis disputationibus illustrari, vt aut me, si aliquid secus quàm ratio habet exponerem, faceretis emendari vel corrigi, aut certè per sollicitudinè vestram meumque sermonem ad aliorum notitiã possent catholicè disputata perducere. Nunc igitur quæ sit vitæ contemplatiuæ proprietates, domino vestris orationibus adiuuante tractemus.

PROLOGI FINIS.

CAPITULA

A CAPITA PRIMI LIBRI DE VITA CONTEMPLATIVA.

CAP. 1. Quod ea sit vitæ contemplatiuæ proprietates, vbi dominus mundo corde videbitur.

Cap. 2. De qualitate vitæ futuræ.

Cap. 3. Quod eo iudicio Dei ab iniquis hominibus separandi sunt sancti, quo antè sunt beati angeli ab immundis spiritibus separati.

Cap. 4. De resurrectione, vel vita sanctorum.

Cap. 5. Quod præsentium contemptores etiam hinc contemplatiuæ vitæ beatitudo delectet.

Cap. 6. Quod perfectio contemplatiuæ vitæ quæ hinc haberi potest, illic perfectioni futuræ comparari non possit.

Cap. 7. Quod dominum perfectè sancti videre non possint, nisi cū ad beatitudinem futuræ vitæ peruenerint.

Cap. 8. Quæ & quanta sit in hac carne vitæ contemplatiuæ perfectio, vel qualiter ei perfruendæ mundi contemptores inhæreant.

Cap. 9. Quod tantum interit inter perfectionem vitæ istius & futuræ, quātum interest inter perfectos qui peccare nolūt, & eos qui peccare iam non possunt.

Cap. 10. Quod hinc sancti Deum in assumpta creatura viderunt.

Cap. 11. De qualitate glorificatorum corporum, quæ in resurrectione futura sunt.

Cap. 12. Quātū inter contemplatiuam & actiuam vitam intersit.

Cap. 13. Quod sacerdotes sancti contemplatiuæ vitæ fieri participes possint.

Cap. 14. Vbi locutor se excusat, quod ecclesiæ magistris docere non audeat.

B Cap. 15. De negligentia sacerdotis qui doctrinæ suæ agendo contraria, personam non potest implere doctoris.

Cap. 16. Quale periculum maneat eos, qui ecclesiam sibi creditam vel relinquunt, vel itrenuè gubernare contemnunt.

Cap. 17. Vbi anxium quod ecclesiam nec relinquere, nec regere possit, prouocat, suggerendo quod eam meliùs regat exemplo.

Cap. 18. Quod parum valeat exemplo agenda monstrare, nisi etiã quæ sint credenda, docendo sacerdos ostenderit.

Cap. 19. De virtute fidei, quod ad eam non solum credere, vel intelligere sed etiam bene operari pertineat.

Cap. 20. Quod nihil profit sacerdoti, etiam si bene viuat, si malè viuente tacendo non corrigat.

Cap. 21. Luëtiosa descriptio sacerdotis carnaliter viuientis.

Cap. 22. Quod secundum sermonem prophetæ culpa sua pereant, qui sacerdotum increpationes vel admonitiones peruersa voluntate contemnunt.

Cap. 23. Quod sacerdotes etiam qualiter possunt, tam simpliciter docere debeant, vt omnes eos docentes intelligant.

Cap. 24. Quid intersit inter doctores, qui ecclesiam simpliciter docentes ædificant, & eos qui eloquentiam suam luculentis declamationibus iactant.

Cap. 25. Quales esse debeant sacerdotes, qui volunt fieri vitæ contemplatiuæ participes.

D. Prof-

D. PROSPERI
AQUITANICI EPISCOPI
REGIENSIS,

De vita contempla
tiua liber Pri
mus.

Quod ea sit vita contemplatiua proprietatis, ubi
Deus mundo corde videbitur

CAPVT I.

Contemplatiua vita, in qua creatorem suum crea-
tura intellectualis ab omni peccato purgata,
atq; ex omni parte sanata visura est, a contempla-
do, id est, videndo, nomen accepit. Quod si ita
est, illa vita, ubi Deus videri potest, ipsa est con-
templatiua credenda. In presenti autem vita mi-
serijs, erroribusq; plenissima, Deum, sicuti est, vi-
deri non posse, dubium non est. In futura igitur
vita, quæ ob hoc appellatur contemplatiua, vide-
dus est nec in merito. Si enim videre Deum, sum-
mum solidumq; est gaudium: summum verò gaudium præmium bene cre-
ditur beatorum: & præmium non adhuc pugnantibus, sed iam vincenti-
bus dabitur post triumphum: quis non videat, quod omnes sancti Deum
in illa vita æterna videbunt, ubi sine fine gaudebunt? Ibi gaudebunt, ubi
præmium reportabunt: ibi recepturi sunt præmium, ubi non solum deuidis,
sed etiam finitis hostibus triumphabunt: ibi triumphabunt, ubi ulterius ad-
uersarium non habebunt. Ceterum in hac vita quamuis strenuè dimicemus,
& adiuuante domino cateras hostium, quibus circumfundimur, proster-
namus: tamen si ab eis nolumus vinci, nunquam pugnare desinamus. Nec
vincentes securos faciunt viriliter desudata iam prælia, sed magis sollicitant
aduersariorum reditiua certamina: Ac sic, quia secundum scripturæ sacræ
fermōsent tota humana vita tentatio est super terram, tunc est tentatio fi-
nienda, quando finitur & pugna: & tunc est finienda pugna, quando post
hanc vitam succedit pugnae secura victoria: ut omnes milites Christi, qui
vsque in finem vitæ presentis diuinitus adiuti, suis hostibus infatigabiliter
resisterunt, laboriosa iam peregrinatione transacta regnēt fœlices in patria.
In qua, humana natura ita reparanda est, & ab omni prorsus infirmitate sa-
nanda, ut nec peccata ei vlla remaneant, nec peccare iam valeant. Cuius hoc
erit totum præmium, ut vitæ contemplatiuæ semel composita, inexplē-
biliter

Job 7

DE VITA CONTEMPL.

62

A biliter authorē beatitudinis suæ cōspiciat, de illo gaudeat, de illo quod sper-
rauit obtineat, & in eo ad quod sanctē viuēdo puenerit, sine fine pmaneat.

De qualitate vitæ futuræ.
CAPVT II.

I Am verò de qualitate ipsius vitæ futuræ quid dicā, quæ potius debet credi,
quā dici? Nec ideo tamē debeo inde tacere quod valeo: quia dicere quā-
tū volo nō valeo. Neq; enī quia Deū ineffabilē credimus, fari de illo quod
possumus, non debemus. Ita sanē, ut plus credatur de illa vita, quā scriba-
tur: quia nec potest tantum inde proferri sermone, quantum potest mente
complecti: & minus concipit mentis humanæ quamlibet profunda com-
plexio, quā se habet rei ipsius magnitudo. Ergo futura vita creditur beatē
sempiterna, & sempiternē beata. ubi est certa securitas, & secura trāquillitas
& tranquilla iucunditas, fœlix æternitas, æterna fœlicitas: ubi est amor per-
fectus, nullus timor, dies æternus, alacer motus, & vnus omnium spiritus de
contemplatione Dei sui, ac de sua cum illo permanfione securus: ubi ipsa ci-
uitas, quæ est angelorū sanctorū & hominū cōgregatio beata, meritis fulgē-
tibus micat, & æterna salus exuberat, veritas regnat: ubi nec fallit quisque,
nec fallitur: vnde nullus eijcitur beatus, quò nullus miser admittitur.

Quod eo iudicio Dei ab iniquis hominibus separandi sunt san-
cti, quo antè sunt beati angeli ab immundis
spiritibus separati.

CAPVT III.

B Ed & hoc futurum credimus per iustum Dei iudicium, in quo non so-
lūm meritis, sed etiam locis sic ab iniquis iusti separandi sunt in æternum
vt iam nec remunerati præmium finiant, nec damnati supplicium:
quandoquidem propterea incorruptio & immortalitas dabitur etiam cor-
poribus miserorum, ut nec ipsi æternam pœnam finiant, nec ipsos consumat
immortalis pœna, sed puniat. Ideo autem beata incorruptione & immorta-
litate iustorum corpora donabuntur, ut & ipsi in gloria, & in ipsis gloria
æterna permaneat. Hoc iudicium, quod inter sanctos angelos & immundos credimus factum. Nā cū
essent vtriq; sine peccato creati, & ad seruiendum Deo suo feliciter instituti,
eorum quidam voluntate propria deprauati noluerunt permanere quod fa-
cti sunt, & cū se contra creatorem suū typho superbiæ letalis hostiliter ex-
tulissent, de superna cœli regione proiecti sunt. Quos diuina sentētia eo sup-
plicio cōdēnauit, ut quia noluerūt perseuerare cū possent, nec vellēt repara-
ri, nec possent. Siquidem præuaricationis eorū fuit, quod irrevocabiliter iu-
dicij animaduersione percussi sunt: & ad damnationem iustissimā profectō
pertinuit, quod voluntatem redeundi ac facultatem penitus amiserunt: sicut
econtrario voluntatis sanctorum angelorū fuit, quod malis sponte cadenti-
bus ipsi in sua dignitate manserunt: & diuino iustoq; iudicio actū est, ut quæ
fuit cum Deo suo manendi voluntas, fieret permanendi voluntaria felixq;
necessitas. Et ideo, quia nec peccauerunt vnquam nec peccare iam possunt,
K illius

Esaię 4.

illius contemplatiuæ vitæ semel facti participes, inexplēbiter authorē beatitudinis suæ conspiciunt, ac merito suæ stabilitatis in æternum fœlices effecti de sua permanēte securi sunt. Qui summum solidumq; gaudium, quo infatigabiliter perfruuntur, de diuina contemplatione percipiūt, ac Deo suo infatigabiliter & amanter inserviunt, ita perfectē beati, vt nec cupiant beatiores fieri vltā, nec valeant.

De resurrectione, vel vita sanctorum.

CAPVT III.

HÆc est contemplatiua vita beata, ad quam qui bonorum operū consummatione peruenierint, beatis angelis similes erūt, & simul cū Deo suo sine fine regnabūt. Quod hīc crediderant, ibi videbunt, sui creatoris substantiam mundis cordibus contemplantes: æterna exultatione gaudebunt: diuina ac mutua dilectione possessi, Deo suo in æternum & inuicē sibi fœliciter adhærebunt: receptis cum incorruptione atq; immortalitate corporibus municipatum patriæ cœlestis accipient, atq; eius in æternum ciues effecti promissa præmia reportabunt. Ibi eis exuberabit tanta lætitia, tanta cœlestium gratia gaudiorū, vt & remuneratori suo pro tantis muneribus gratias agāt, & nullū fastidiū ex ipsa affluentiū bonorū perceptione sustineāt. Ibi ita patebunt singulorum singulis mentes, sicut corporalibus oculis subiacent facies corporales: quia humanorum pectorum tanta ibi erit & tā perfecta mundicia, vt habeant vnde mundatori suo Deo gratias agant, nō vnde offensi aliquibus peccatorum sordibus erubescant: quia nec vlla peccata ibi nec peccatores erunt, & qui ibi fuerint, iam peccare non poterunt. Nec latebit iam perfectē beatos aliquid secretorum, qui, quod est longē præstantius, ipsam visuri sunt mundis cordibus Deum: quandoquidē humana creatura ita perfecta erit, vt in melius aut deterius vltā mutari non possit. Cuius humanæ substantiæ ad conditoris sui similitudinem sublimatæ, omnia bona quæ naturaliter accepta peccato corruperat, reparabūtur in melius: id est, intellectus sine errore: memoria sine obliuione: cogitatio sine peruagatione: charitas sine simulatione: sensus sine offensione: incolumitas sine debilitate: salus sine dolore: vita sine morte: facilitas sine impedimento: saturitas sine fastidio, & tota sanitas sine morbo: quoniam quidem quicquid hīc corporibus humanis vitiandis aut ferarum morsus ademerint, aut improuisi casus abstulerint, aut malarū valetudinum genera diuersa discerperint, aut humana crudelitas amputauerit, aut si ignis, vel quælibet alia res aliquid debilitatis intulerit, aut ipsa senectus etiā sanis onerosa negauerit, hæc & his similia corporum damna vna ibi resurrectio reparabit, atq; ea corpora membris omnib; instaurata, incorruptibilis sanitas obtinebit. Propterea quicūq; ibi erunt, etsi differentibus meritis ab inuicē distabunt: omnes tamen vna perfectione beati erunt: quia singulis præmia sua sufficientia erunt, & capere amplius præmijs suis iam perfecti non poterunt. Sicut enim corporalis saturitas omnes saturos æqualiter habet, quamuis singuli cibum non æqualiter, sed pro possibilitate perceperint: ita omnes sancti etsi fuerint aliqua graduum suorum diuersitate distincti, vna beatitudine perfecti erunt: quia & vna perfectione beati futuri sunt. Cæterum in illa tantę beatitudinis regione nec

Nota.

Ane nec maioris meriti sibi aliquid quisque arrogabit, quia arrogantia ibi nulla erit: nec superiori inferior inuidebit, quia ibi inuidus nullus esse poterit. Et ideo etsi ibi erit distantia mansionum, summa in illis erit vnus perfectio: nis æqualitas, quibus erit regni cœlestis vna felicitas.

Quod contemptores presentium etiam hīc contemplatiua vitæ beatitudo delectet.

CAPVT V.

CVi fœlicitati promerendæ illæ suspirat, qui præsentibus omnibus futurorum contemplatione renūtiat, atq; a domesticis occupationibus, quæ nonnunquam perfecte viuere cupientium processus impediunt, in illam diuinæ sublimitatem contemplationis euectus, ipsos etiam suæ carnis affectus exuperat: Qui & infra se vniuersa despiciens, quæ plerunq; animas de præteritæ vitæ sanctitate securas in terrena deiiciunt, ipsis etiam cœlestibus appropinquat, tantò diuinis vicinior factus, quantò supra humana omnia studio perfectionis ascendit, certus quòd si contemplatiuam vitā hīc incertis honoribus, diuitijs, anxijs & caducis delectationibus plena voluntate prætulit, veros honores, securas diuitias, & delectationes æternas inueniat, cū ad perfectionē contemplatiuæ virtutis, in illa beata vita vbi futura est Deo remunerante peruenierit. Et re vera quid erit honoratius eo, quem diuina clemētia angelicæ dignitatis æqualitate beauerit? Quid ditius eo, quæ regni cœlestis ineffabiliter affluens beatitudo ditauerit? Aut quid etiā hīc delectabilius contemplatione diuina quæ sibi veraciter inhiant in corruptibilem suauitatem futuræ remunerationis infundit? Quoniam quidem contemplatiua vita hīc quoq; amatores suos futurorum bonorum consideratione delectat, ac sibi tota mentis intentione vacantes, quantum in hac vita fieri potest, dono sapientiæ spiritualis illuminat, & ad illam diuinæ plenitudinem visionis, cuius spem studijs intenti cœlestibus gerunt, incertio quodam ipsius consequendæ perfectionis inflammat, vt quod nunc in ænigmatate cernunt, nec perfecte discernunt, tunc in illa reuelatione conspiciant.

Quod perfectio contemplatiua vitæ, qua hīc haberi potest, illi perfectioni futuræ comparari non possit.

CAPVT VI.

QVapropter non sic contemplatiuæ vitæ sublimitatem in futuro, vbi perfectio perficienda est, prædicauit, vt in præsentem eam negare posse ab omnibus mundi contemptoribus apprehendi, si modò se ad eam tota deuotione conuertant, si desiderio eius accensi, præsentia blandimenta fastidiant, & longe fortiores effecti quàm vt eos terrenę occupationes illaqueent, diuinis rebus ac futuris promissionibus considerandis inhæreant. Sed si consideramus apostoli Pauli sermonem, quo inter eam scientiam quæ hīc est, & eam quæ ibi futura est, discriminans ait, Ex parte scimus, & 1. Cor. 13. ex parte prophetamus: contemplationem diuinam quæ in hac vita est illi futuræ conferre nec possumus, nec debemus: quando idem Apostolus adiungat & dicat: Cū autem venerit quod perfectum est, in illa vita significans,

K ij. cans,

cans, tunc euacuabitur quod ex parte est, ac sic quod modò ex parte senti-
mus, tunc ad illam plenitudinem contemplationis diuinę perducti iam per-
fectè videbimus. Nec sanè quia ibi rerū omnium notitia non per partes, sed si-
mul & tota videbitur, ideo saltem qualiscunque in hoc fragili corpore des-
peretur. Etsi corpus quod corrumpitur aggrauet animam, & deprimit ter-
rena inhabitatio sensum multa cogitantem, tamen in quantum potest huma-
na mens, quam suus creator ad suam fecit imaginem, studeat etiam hinc intel-
ligibiliter Deum videre per fidem, vt eum plenius videat, cum peruenerit
munere ipsius conditoris sui ad speciem. Attende quàm diuinè sanctus apo-
stolus speciem fidemq; distinxit, vt diceret, Per fidem ambulamus, non per
speciem. Fides ergo est per quam ambulatur, & species quæ videtur: quia in
hac vita vbi per fidem bene viuendo proficimus, bonorum operum quodam-
modo passibus ambulamus. In futura autem peruenientes ad speciem, iam
non erit quod velut proficiendo vterius ambulemus, sed ipsam speciem ad
quam per fidem spiritualiter ambulando peruenimus, insatiabili delectatio-
ne videbimus.

Sap. 9.

2. Cor. 5.

*Quod Deum dominum perfectè sancti videre non possunt, nisi
cum ad beatitudinem futura vita peruenerint.*

CAPVT VII.

QVocirca sic hortandi sunt ad contemplatiuam vitam, quicunque ple-
nè voluerint & Deo auxiliante potuerint, vt meminerint sibi ipsius
contemplationis diuinę perfectionem in illa beata vita quę futura
est reseruari, vt ibi Deum sicuti est, perfectè videant, vbi & ipsi erunt
vitę æternę ac regni cœlestis consecutione perfecti. Ceterum si hinc perfectè
potuisset substantiã Dei humana fragilitas cõtẽplari, nunquã sanctus Euan-
gelista dixisset, Deum nemo vidit vnquã. Non dixit, nemo videbit. Denique
vt euidenter ostenderet visionem Dei non negatam sanctis hominibus, sed
dilatã: quod in præsenti tempore negauit, in futuro promisit dicens: Beati
mundo corde, quoniam ipsi Deũ videbunt. Nec hinc dixit, quoniam ipsi Deũ
vidēt. Igitur si Deus, qui in hac vita sine alicuius elemēti assumptione nec po-
tuit videri, nec potest, in futura vita videndus est: ibi est contemplationis di-
uinę speranda perfectio, vbi erit omnium bonorum plenitudo.

Ioã. 1. &
2. Ioan. 4

Matth. 5.

*Quæ & quanta sit in hac carue vita contemplatiuæ
perfectio, vel qualiter ei perfruendæ mudi
contemptores inhæreant.*

CAPVT VIII.

PROinde vitę contemplatiuę sectator ad conditorem suum corde illu-
minandus accedat, ipsi contemplando, atq; insatiabiliter perfruedo vi-
gilanter inferuiat, ipsum iugiter cõcupiscat, præ amore eius omnia qui-
bus inde potest auerti, refugiat, omnes cogitationes suas ac totam spem ex
illius* delectatione suspendat, literarum diuinarum sacris meditationibus
vacet, in his se diuinitus illuminatus oblectet, ibi se totum velut in speculo
quodam refulgente consideret: quod in se prauum deprehenderit, corrigat:
quod

Alias
* Dele-
statione.

A quòd rectum est, teneat. quod deforme, componat: quod pulchrum, exco-
lat: quod sanum, seruet: quod infirmum, assidua lectioe corroboret: domi-
ni sui præcepta infatigabiliter legat, inexplebiliter diligat, efficaciter impleat
& quid sibi cauendum quidve sectandum sit, ex eis sufficienter instructus
agnoscat, mysterijs earundem diuinarum scripturarum pericrutãdis insitat,
Christum promissum legat, representatum videat, prophetatam perditio-
nem populi contumacis intelligat, impleri lugeat, de salute gētium gaudeat,
ex præteritis quæ prædicta sunt & impleta teneat, futuris promissionibus
credat, ab strepitu negotiorum secularium remotissimus ea feruenter exco-
gitet, quibus animum suum in desiderium futuræ remunerationis inflamet,
studijs spiritualibus quibus in dies singulos melior ac melior fiat, inuigilet,
amet ocium sanctum, in quo exerceat animæ suę negotium, mortuum sibi
deputet mundũ, ac se mundi* blandientis illecebris exhibeat crucifixũ, de-
lectationis spectaculorum præsentium incõparabiliter anteponat. sui crea-
toris intuitũ, semper se proficiente successu in fastigium diuinę contempla-
tionis attollat, nunquam ne ad momentum quidem à promissionibus futu-
ris considerandis auersus ad terrena respiciat, eò aciem mentis indefinenter
intendat, quò peruenire desiderat: beatitudinem vitę futuræ ante oculos
animi sui proponat & diligat, nec metuat aliquid temporale nec cupiat, nec
aut metus amittendæ rei temporalis, aut cupiditas acquirendę intentionem
mentis eius emolliat: non eum blanda corrumpat, nec aduersa concutiant:
non inflat opinio secunda, nec sinistra deijciat, nec falsa vituperatio siue lau-
datio augeat gaudia eius aut minuat, non gaudeat de temporalibus omni-
no, nec lugeat. Inter læta inuictus ac tristia vnã faciem animo constanti
obteneat, nec pectoris eius stabilem firmitatem, quicquid promittit mundus
aut minatur, excutiat: sed idem semper ac sibi similis, perseueras, mundi hu-
ius damna simul & lucra non sentiat. Et cum hæc & his similia contempla-
tiuę vitę desiderio affectus impleuerit, non se hinc iam ex parte omni perfe-
ctum, sed perficiendum in illa beata vita, quæ futura est, immobiliter credat:
atq; ad eandẽ se vbi Dei substantiã reuelata facie videre possit, extēdat.

Ioan. 1.

* Alias:
bladimē-
tis illece-
brisque.

*Quòd tantum interest inter perfectionem vitę istius & futuræ,
quantum interest inter perfectos qui peccare nolūt, &
eos qui iam peccare non possunt.*

CAPVT IX.

NAm sicut hinc comparatione iustè viuentiũ dicitur quisque perfectus
quia iustus præcepta facit, perfectus autem præcepta transcendit: ita
idem collatus illis absolutè perfectis, qui in vita beata futuri sunt, nõ
est, vt ita dicam, perfectè perfectus, cui etsi dimissa est omnis iniquitas, non
est adhuc sanata, sed sanatur eius infirmitas: & ideo etsi non peccat, vt sit ve-
re perfectus, peccare tamen potest: quia non est consumpta omni infir-
mitate sanatus: ac per hoc, vbi ab omni peccato mundatus, peccare non po-
terit, ibi erit perfectè sanus ac summè perfectus. Hinc autem, quãtalibet quis
excellencia sanctitatis emineat, quantalibet eminentia perfectionis excellat,
potest quidem fieri pro modulo huius vitę perfectus: sed non est sic de sua
perfectione securus, vt non debeat esse de casu sollicitus, & utique vbi est so-
licitudo, non est absoluta beatitudo. Quæ nequaquam perfecta credenda est,
si se-

si secura non fuerit: nec secura erit, nisi omnē solitudinē securitas æterna cōsumpserit. Quapropter, qui dicuntur in hac vita beati, spe beatitudinis futuræ beati sunt: ipsa autē re nō hīc, sed in illa vita beati futuri sunt: quia ibi omnium beatorū beatitudo perfectā erit, vbi humana natura sui gloriā cōditoris, & suam perfectē beatificata visura est, atque ei sine vllō defectu suæ tudinis adhærebit.

Quod hic sancti Deum in assumpta creatura viderint.

C A P V T X.

Nec moueat quod hic quoq; à iustis antiquis visum legimus Deum, quia non est in hac humiliatione nostra sic visus, sicut in illa clarificatione videndus est, quandoquidē sine forma visibilis creaturæ. in qua pro dispēlatione tēporū, vbi voluit, & quibus voluit iustis apparuit, nec potuit nec potest videri, sed poterit cū ad supernam patriā peregrinatio nostra peruenit, & mortale, nostrum immortalitas beata vestierit, atq; ad cōtemplationem diuinam, vel perceptionem cœlestium præmiorū omnes verē fideles fides ipsa, qua hīc futura credebantur impleta, perduxerit.

De qualitate glorificatorum corporum, qua in resurrectione futura sunt.

C A P V T XI.

Ibi diuersi quidem sexus corpora, sed sine vlla concupiscentiā corporali futura sunt. Ibi erit omnium perfectā charitas, & nulla cupiditas. Ibi etiā corporales oculos nihil visibilis creaturæ latebit, quia incorruptibilium corporum visus vtique incorruptibilis erit, & ita sine cōparatione viuacior, quā hic fuit, vt ei aliquid visibiliū clausum esse nō possit. Corporibus quippe immortalitate donatis auferenda est tarditas, nō integritas: necessitas, non voluntas: vt tibi sine * tēporis mora aut impedimento ponderis sint, vbi esse voluerint; atque eō sequatur sine vlla difficultate spirituale iam corpus, quodcūque ire voluerit spiritus, angelicæ beatitudinis equalitate perfectus. Tunc filiorum, parentum, coniugum miseria, qui ibi non fuerint, beatos contristare non poterit: quia nomina omnium necessitudinum corporaliū, quæ hīc nostra fragilitas habuit, excellentia illius beatitudinis non admittit, vbi omnes quicūque fuerint, vnum corpus erunt, & singuli de sua vel singulorum fœlicitate gaudebunt. Hæc de contemplatiua vita dicta sufficiant.

Au. de ci. Dei li. 22. c. 17.

Alias tēporum.

Au. libro x. retrac. c. 13 & 19.

Quantum inter contemplatiuam & actiuam vitam intersit.

C A P V T XII.

Iam nunc quid inter ipsam contemplatiuam & actiuam vitam intersit, breuiter disseramus. Quod vt euidenter eluceat, ipsas sibi inuicem vitas, contemplatiuam scilicet & actiuam, prolatis earum virtutibus conferamus. Ad actiuam vitam pertinet inter humana proficere, & rebelles corporis motus rationis imperio temperare: ad contemplatiuam supra humana de-

Ana desiderio perfectionis ascendere, & indefinenter augendis virtutibus incubare. Habet actiua profectum, contemplatiua fastigium. Hęc facit hominem sanctū, illa perfectum. Huius vitæ est, nulli profus iniurias irrogare: illius, irrogatas æquanimiter sustinere. Imò vt propius dicam, executor actiuæ studet in se peccanti dimittere: contemplatiuæ sectator offensas quibus pulsatur, nec omnino concutitur, & ignorare magis paratus est quā donare. Ille iram patientiæ virtute compescit, immoderatis cupiditatibus parsimoniæ frænos imponit: tangitur desiderijs carnalibus, nec consentit: pulsatur mundi huius curiositate, nec rapitur: quatitur diabolica impugnatione, nec vincitur: & Deo suo deuota mente subiectus, non atteritur diuersis tentationibus, sed probatur. Ille omnes affectiones, quibus vita mortalium variatur, sanctis virtutibus vincit: cupiditatum ac perturbationum omnium liber beata quiete perfuitur, & illecebris ac voluptatibus factus expedita mente superior, ineffabili gaudio diuinæ contemplationis erigitur. Ille suscipiendo peregrinum, vestiendo nudū, gubernando subiectum, redimendo captiuum tuendo violēter oppressum, iugiter se ab omnibus iniquitatibus suis emaculat, & vitā suā bonorū operū fructibus ditat, ille facultatibus suis in vsu pauperum distributis, * simul se expoliavit mundo, & admouit se totis viribus * Alias: cœlo, res mundi mundo proiecit, & seipsum deuota mente Christo restituit semel. à quo immortales diuitias sibi dari orat, vt pauper: protegi se cotidie postulat, vt infirmus: immortalitatis indumento vestiri cupit, vt nudus: defendi se ab impugnatione inuisibilium hostium supplicat, vt fragilitate carnis oppressus: cœlestem patriam sibi * dari desiderat, vt peregrinus. Actiua vita habet sollicitum cursum, contemplatiua gaudium sempiternum. In hac adquiritur regnum, in illa percipitur. Hęc facit pulsare bonorum operum, velut quibusdam manibus, ianuam: illa vocat consummatos in patriam. In hac contemnitur mundus: in illa videbitur Deus. Et vt multa præteream, quæ commemorare non valeo, in hac vita actiua qui immundis spiritibus extiterint fortiores, in illa contemplatiua, quæ summe beata est, remunerante Deo fient angelis sanctis æquales, atq; in æternum cum illo regnabunt in illa ciuitate superna fœlices. Itaque, quoniam de contemplatiua vita in superioribus multa iam dicta sunt, & secundus liber ea quæ de actiua dicenda sunt, continebit: sufficiant ista quæ diximus, vt cōsideremus & reliqua, quæ de tertio capitulo vsque ad finem libri huius sequenti disputatione tractabimus. Videamus nunc, vtrum is, cui ecclesiæ regendæ cura commissa est, contemplatiuæ vitæ fieri particeps possit.

Quod sacerdotes sancti contemplatiua vitæ fieri particeps possint.

C A P V T XIII.

Qui diligenter ea quæ superius de vita contemplatiua dicta sunt cōsiderat, & sufficienter instructus intelligit, quando & vbi possit eius perfectio comprehendere: non dubitabit, ecclesiarum principes vitæ contemplatiuæ posse, & debere fieri sectatores: quia siue secundum opinionē quorundā nihil aliud sit vita contemplatiua, quā rerum latentium futurarumq; notitia, siue vacatio ab omnibus occupationibus mundi, siue di-

uinarum studium literarum, siue quod his probatur esse perfectius ipsa visio **C** Dei, non video quid impedimēti sanctis sacerdotibus possit afferri, quo minus ad hæc quatuor quæ commemorauī perueniant. Duo enim, primum & vltimum, id est, rerum latentium futurarumque, notitia, & ipsa visio Dei, incōparabiliter præstantiora erunt in illa vita beata, quàm in ista diuersis erroribus implicata: quandoquidem tam rerum omnium notitia, quàm ipsa Dei substantia plenè & perfectè videbitur. Duo autem media, vacationem videlicet ab omnibus occupationibus mundi, & diuinarum studium literarum, etiam hic possunt habere pontifices: sed illi, qui se ab omnibus implicamentis negotiorum secularium remouentes, non torpent ocio, sed insistant perfectio- nis suæ negotio, & ab stultitia secularis sapientiæ auersi, verbo Dei infatigabiliter vacant, sapientes veraciter fiunt, cœlestia sapiunt, terrena despiciunt, contradicentes sanæ doctrinæ redarguunt, obediētes instituunt, sanctis virtutibus, quibus in dies singulos fiant Deo propinquiores, incumbunt: illi qui tam suis quàm omnium, qui per eos erudiuntur, profectibus clari, hic quidē velut gustum quandam contemplatiuæ vitæ, quo ad eam feruentius prouocentur, accipiunt: sed ibi iam in æternum fœlices effecti, de eius perfectione gaudebunt. Proinde verò non inflantur, quia hîc omnium fidelium catholicorum honorantur vt capita: sed letantur potius, quia ibi Christi, qui est sacerdotum ac fidelium caput, clariora membra futuri sunt. At si (quod absit) secularibus negotijs implicati, fundorum terminos sine termino cupiditatis extendant, ac se passim exquisitis delitijs dedant, quæ animum corpusque debilitant: si gloriam non Christi, sed suam, decepti vulgi adulantis honoribus quærant: plusque, de se alienæ linguæ, quàm suæ conscientiæ credant: si omne gaudium suum non futurorum remuneratione, nec in sanctitate vitæ **D** sed in sua tantum dignitate constituent, & dum tales esse se, quales creduntur amant, nunquam sibi displiceant, ac placentes sibi non sint de sua salute & correctione solliciti: quis non intelligat, tales, si in talibus perseverent, nec se ante finem vitæ præsentis emendent, contemplatiuæ vitæ participes esse non posse: ad quam non perueniunt, nisi qui studuerint esse, quod facti sunt: nec affectant videri, esse quod non sunt: non alienis laudibus, sed moribus eximij: non solum de sua dignitate, sed potius de sacerdotalis vitæ nobilitate conspicui: qui sunt non appellatione tenus, sed virtute pontifices, vitæ contemplatiuæ capaces, & gaudiorum cœlestium cohæredes.

Vbi locutor se excusat, quod ecclesiæ magistrus docere non audeat.

CAPVT XIII.

AC ne cuius meus sermo presumptuosus appareat, si quales non esse vel esse debeant omnes sacerdotes ostēdat: non generaliter, sed de vno mihi video esse dicendum, & de re potissimum qui hoc mihi (tua pace dixerim) temerè delegasti periculosi sermonis officium. Nec incognita vobis, sed vitata debeo comprehendere, quæ solemus inter nos mutua cōfabulatione conferre. Quibus breuiter declaratis, non puto quod relationē meā magis, quàm disputationē quiscquā iuste posset alicuius temeritatis arguere, quasi patres meos audeam docere, à quibus normā viuendi accipere sum paratus & discere.

De ne-

A De negligentia sacerdotis, qui doctrina sua agendo contraria personam non potest implere doctoris.

CAPVT XV.

REcolite ergo quanta, & qualia me audiente atque probante dicere soleatis de administratione pontificis, qui populi sibi commissi cura posthabita ardentius bona presentia desiderat, quàm futura: & oblitus quod non solum de se, sed etiam de grege sibi credito rationē pastori pastorum omnium reddat, sua suorumque, detrimenta non cogitat. Quem non delinquentium peccata contristant, nec proficientium bona lætificant: sed de se tantum, plerumque, autem nec de se omnino sollicitus, quid à suis boni malive geratur ignorat: qui non prædicat perseverantiam iustis, poenitentiam prauis, contemptum mundi conuersis, futuras poenas auentis: qui non potest dicere contemptoribus admonitionis suæ. Futurum cogitate iudicium, quod ipse forte non cogitat: amatoribus mundi, Nolite diligere mundum, si eum mundi amor oblectat: ambitiosis, ambitioni finem imponite, si eum ambitio ruinosam præcipitat: ebriosis, ebrietatem cauete, si se mero usque, ad alienationem mentis ingurgitat: sumptuosos dapibus crudus, non potest suis abstinentiam laudare, quam calcat: vitio cupiditatis addictus, cupidus amorem non potest dissuadere pecuniæ: inimiciorum tenax, non audebit animos dissidentium sacerdotali tranquillitate componere: iustitiam prædicare iudicibus erubescit, quam ipse personæ potentis fauore corrumpit: nec defendit oppressos, si personas aut honorat, aut despicit: & quicquid boni non facit aut mali committit, nec iubebit fieri, nec vetabit: quia necessariam docendi auctoritatem contrarietate suæ actionis aut amittit, aut minuit.

B

Quale periculum maneat eos, qui ecclesiam sibi creditam vel relinquere volunt, vel strenuè gubernare contemnunt.

CAPVT XVI.

HÆc atque his similia memorantes, episcopatus vos accepti poenituit, qui, sicut administratorem suum, si probe administratur, illustrat: ita contemptorem sui condemnat. Denique volentes ecclesiam vobis creditam, velut impares ei regendæ dimittere, atque in aliquam solitudinem non tam studio quietis, quam ipsius officij vestri desperatione sedere: nulla res alia vobis exegit in melius mutare consilium, nisi quod veriti estis periculum maius incurere: quoniam si periculosum est nauim inter fluctus caute non regere, quanto periculosius est eam undis intumescētibus fluctuantem in tempestate relinquere? Ad quam sicut fatius est non ascendere, ita semel susceptam conuenit fluctuantis pelagi proiecta formidine, ac spe perueniendi concepta, usque in portum sine vlla mercium iactura perducere. Quæ cum vobis comparatio placuisset, adiunxi: Et idcirco ecclesia quæ velut naus magna per mare mundi huius enauigat, quæ diuersis tentationum fluctibus in hac vita contunditur, quæ immundorum spirituum persecutionibus velut quibusdam procellosis fluctibus in diuersa iactatur, quæ scandalorum cautibus vadosis illiditur, quæ velut aggere arenæ grauantis cingitur

gitur, non relinquenda est, sed regenda: quæ sicut omnes quos vehit perducit incolumes gubernatoris vigilantia gubernata, ita non solum omnes quos habet, sed etiam ipsum gubernatorem perdet submersa fluctibus aut soluta,

Vbi anxium quod ecclesiam nec relinquere, nec regere possit, prouocat suggerendo, quod eam melius regat exemplo.

CAPVT XVII.

HÆc atque huiuscemodi me prosequente permoti grauer ingemuitis, vos in eam necessitatem fuisse perductos, quam nec implere aliquo studio, nec sine peccato relinquere valeritis: ac deinde, cum pijs gemitibus vestris ea qua vobis obstrictus sum cordis affectione compassus, orando vos posse perficere, quod non possitis docendo suggerere: plusque fideles catholicos bonis exemplis, quam luculentis verbis solere proficere: eaque esse summam perfectamque doctrinam, quam conuersatio spiritualis ostenderit, non quam inanis sermo iactitaret: nec a nobis in die iudicij verba querenda, sed opera: nec facile persuaderi esse possibile quod docet lingua, si a lingua vita dissentiat. Illud autem probari possibile, quod siue prædices, siue non prædices, faciendo confirmas, & imitari volentibus cum quadam delectatione ipsius possibilitatis inculcas: vos mea suggestione paululum delectati, hoc protinus, si me non habet obliuio, retulistis.

Quod parum valeat exemplo agenda monstrare, nisi etiam quæ sint credenda docendo sacerdos ostenderit.

CAPVT XVIII.

Etiam si tota perfectio in opere tantum, non etiam in fide consisteret: nec quid homo credidisset, sed quid egisset, in die iudicij quaereretur: quis erit tantæ arrogantia, qui ecclesiasticæ doctrinæ autoritate neglecta, de sua sibi iustitia blandiatur? At cum non solum, secundum Apostolum, nos oporteat formam præbere fidelibus, sed etiam eos ipsos fideles, qui nobis diuinitus instituendi commissi sunt, instruere debeamus, de patre quomodo solus accipiatur inginitus: de filio, quomodo ex ipso sit genitus & de S. sancto, quomodo ex patre ac filio procedens: nec inginitus possit dici, nec genitus: qualiter ista tria vnū sint: & hoc vnū non diuidatur, sed distinguatur in tria: quemadmodum nec pater, nec spiritus sanctus, sed solus filius de solo patre ineffabiliter natus, hominem totum sine vlla mutatione substantiæ suæ suscepit: ac se Deum & hominem verum per virtutes, passionesque probauerit, comprehendi permiserit, occidi voluerit, tertia die resurrexerit, in cœlo hominem de nobis assumptum sua virtute leuauerit, suæ resurrectionis exemplo nobis regeneratis in seipsum feliciter resurgendi præstiterit: membra sua nos fecerit: non credentibus sibi, vel a se recedentibus supplicium comminatus sit, & adherentibus sibi regnum cœlestis promiserit.

De

De virtute fidei, quod ad eam non solum credere, vel intelligere, sed etiam bene operari pertineat.

CAPVT XIX.

HÆc & alia, & sacerdos nosse debet, vt doceat: & populus credere, vt quæ doceatur, intelligat: dicente Apostolo: Nisi credideritis, non intelligetis. Vnde datur intelligi, quod non fides ex intellectu, sed ex fide intellectus existat: nec qui intelligit, credat: sed qui credit, intelligat: & qui intellexerit, bene agat: sicut alibi scriptum est: Noluit intelligere vt bene ageret. Non dixit, non potuit, sed noluit intelligere, vt nihil aliud nolle intelligere dictum, quam nolle credere nouerimus, ac per hoc vt bene agat quis, intelligere studeat, & vt intelligat, credat. Sed quia idem Apostolus dicit, Fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei, debet doctor ecclesiæ prædicare, quod audiat crediturus: quia sine prædicatione nullus erit auditus, eodem Apostolo cōtestante atque dicente: Quomodo audient sine prædicante? Si ergo quilibet sine prædicante non audit, sine auditu non credit, sine fide non intelligit, sine intellectu bene non agit: verbum fidei prædicandum est, vt audiens credat, credens intelligat, & intelligens bonum opus perseveranter exerceat: quoniam eum qui potest vti liberæ voluntatis arbitrio nec opera sine fide nec fides sola sine operibus iustificat. Et ideo si corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, qui non crediderit non habendo fidem, nec iustitiam cordis habere poterit, nec salutem.

Quod nihil profit sacerdoti, etiam si bene viuat, si malè viuente tacendo non corrigat.

CAPVT XX.

Quod verò dicit Apostolus, vt nos formam debeamus exhibere fidelibus, quid valebit, si cui vel exhortandi bonos, vel castigandi malos cura commissa est, bene viuendo se imitandum bonis exhibeat, & malos tacendo non corrigat? Ad hoc enim, nisi me fallit opinio, sanctè viuendum est sacerdoti, ne dicta sua repugnantibus factis euacuet: si quod prædicat fieri debere, non faciat. aut si quod non facit, prædicare præsumpserit. Si autem aliter egerit, nihil apud eos, qui eius vitam nouere, proficit: quia ad hoc est ecclesiæ Dei præpositus, vt non solum bene viuendo, alios exemplo suæ conuersationis instituat, sed etiam fiducialiter prædicando, singulis ante oculos peccata sua constituat: quæ poena maneat duos, quæ gloria obedientium ostendat, nullius salutem desperando contemnat: animas emendari nolentium plangat, imitatus Apostolum, qui ait: Vt lugeam multos ex his qui ante peccauerunt, & non egerunt poenitentiam, & iterum: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Quapropter sciens, quod si quibuslibet diuitibus ac potentibus parcat, malè viuentibus autem faueat, eos perdat simul & pereat: & sanctè viuere debet propter exemplum, & docere propter suæ administrationis officium: certus, quod ei nihil sua iustitia suffragetur, de cuius manu anima pereuntis exigitur: quando quicumque alius perierit, quem nulla docendi necessitas manet, solus poenas sceleris sui dabit: Ille autem, cui dispensatio

Esa 7. iu.
xta lxx.
& Matt.
13. ac Act
18.
Psalm. 37
Rom. 10.

Ibidem.

1. Pet. 5.

2. Cor. 12
2. Cor. 11.

latio

2. Thef. 3
1. Pet. 5.

fatio verbi commissa est, etiam si sancte viuat, & tamen perdit viuentes ar-
guere aut erubescat, aut metuat, cum omnibus, qui eo tacente perierunt, pe-
rit. Et quid ei proderit non puniri suo, qui puniendus est alieno peccato?
Ezech. 33 Mentior, si non hoc dominus per Ezechielem prophetam sub cuiusdā ter-
roris denuntiatione loquitur, dicens ad eum: Et tu fili hominis, speculato-
re dedi te domui Israel. Nec hoc trāseunter debemus audire, quod sacerdotē
speculatore appellat: vt sicut speculatoris est, de loco editiori prospicere, &
plus omnibus contemplari: ita sacerdos debet esse proposita sublimitate cel-
sior cunctis, & maioris scientiæ habere gratiam, qua possit sub se viuentes
instruere. Videamus iam quid diuinus sermo contineat. Audiens, inquit, ex
Ibidem. ore meo sermonem, annuntiabis eis ex me: vt hoc dicat sacerdos, quod ex di-
uina lectione didicerit: quod illi Deus inspirauerit, nō quo d'præsumptione
humani sensus inuenerit. Annuntiabis eis, inquit, ex me. Ex me, non ex te
* quod ex eis. meo verba loqueris. Non est * quo in eis tanquam de tuis inleris. Ex me, in-
Ibidem. quit, eis annuntia. Sed iam quid annuntiet, audiamus. Si me dicente ad im-
pium, Impie morte morieris: si non fueris locutus, vt custodiat se impius a
via sua ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem verò eius de manu
tua requiram. Quid potuit expressius, quid apertius potest dici? Si impio,
inquit, non locutus fueris, vt ab impietate sua se custodiat, & ille perierit,
sanguinem eius de manu tua requiram. Hoc est dicere: Si ei peccata sua non
annuntiaueris, si eum non argueris, vt ab impietate sua conuertatur, &
viuat: & te, qui non increpasti, & ipsum, qui te tacete peccauit, flammis per-
ennibus perdam. Quis rogo tam laxei pectoris, quis tam ferreus erit, quem
sententia ista non terreat? quis tam alienus à fide, qui sententiæ isti non
credat?

*Luctuosa descriptio sacerdotis carnali-
ter viuentis.*

C A P V T XXI.

Sed nos præsentibus delectati, dum in hac vita commoda nostra, & ho-
nores inquirimus: non vt meliores, sed vt ditiores: nec vt sanctiores, sed
vt honoratiores simus cæteris festinamus: nec gregem domini, qui no-
bis pascendus, tuendusq; commissus est: sed nostras voluntates, domina-
tionem, diuitias, & cætera blandimenta carnaliter cogitamus, pastores dici
volumus, nec tamen esse contendimus, officij nostri vitam laborem, appe-
timus dignitatem. Immundorum spirituum feras à grege dilacerando non
pellimus, & quod eis remanserit, ipsi consumimus, quando peccantes diui-
tes vel potentes non solū non arguimus, sed etiam veneramur, ne nobis aut
munera solita offensi nō dirigant, aut obsequia desiderata subducāt: ac sic
muneribus eorum, & obsequijs capti, imò per hæc illis addicti, loqui illis de
peccato suo, aut de futuro iudicio formidamus. Et ideo minaciter super-
biam nostram diuinus sermo contundit: sed noster auditus nihil vnde pro-
ficiamus admittit: quia præsentis vitæ capti dulcedine, quæ pœna negli-
gentiam nostrā maneat in æternum, nolimus cogitare. In pastores ergo di-
cuntur ista, de quorum nobis inani appellatione blādimur. Hæc dicit do-
minus: Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Nonne greges pascun-
tur à

A tur à pastoribus? Lac comedebatis, & lanis operiebamini: quod crassum erat
occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit, non
consolidastis: & quod ægrotum, non sanastis: quod fractum, non alligastis:
& quod abiectum, non reduxistis. Quod perierat, non quæstistis, sed cum au-
steritate imperabatis eis, & cum potētia: & dispersæ sunt oues meæ, eò quod
non esset pastor, & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum agri. Et
paulò pólt: Propterea pastores audite verbum domini: Viuo ego, dicit do-
minus: quia pro eo quod facti sunt greges mei in rapinam, & oues meæ in
Ibidem. deuorationem omnium bestiarum agri, eò quod non esset pastor: neq; enim
quæsierunt pastores gregem meum: sed pascebant pastores semetipsos, &
gregem meum non pascebant. Propterea pastores audite verbum domini:
Ibidem. Hæc dicit dominus: Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum
de manu eorum, & cessare eos faciam, vt vltra non pascant gregem meum,
nec pastores ampliùs pascant semetipsos. Quis adhæc non contremiscat?
Quis ista sine intolerabili metu futuræ examinationis accipiat, nisi qui aut
non intelligit, aut futura non credit? Sed quia omnia quæ Deus obseruari
vult, tam apertè posuit, & ita nominis sui autoritate firmavit, vt ea faci-
lius (quod dictū quoq; nefas est) contemnamus, quam nos intelligere vel
non credere tam apertè, & diuina fingamus, quando audimus, Hæc di-
cit dominus: quis non futurū esse credat, quod dicit dominus, nisi qui Deo
non credit? Quod autem dicit, Væ pastoribus, istud væ, pro maledicto poni
& pastorum nomine nos significari, quis non intelligat, nisi qui futura non
cogitat? Gregem domini pascendum pastores facti suscepimus, & nos ip-
sos pascimus, quando non gregum vtilitati prospicimus, sed quid fo-
ueat, & augeat nostras voluptates, attendimus: lac & lanas ouium Christi
oblationibus cotidianis ac decimis fidelium gaudentes accipimus, & curam
B pascendorum gregum ac reficiendorum, à quibus peruerso ordine volumus
pasci, deponimus. Non sanamus spirituali consilio peccatis infirmum, non
sacerdotali ope consolidamus atq; reficimus diuersis tribulationibus fractū,
non ad viam salutis reuocamus errantem: non requirimus solitudine pa-
storali veniē desperatione iam perditum: ad hoc tantum potentes effecti, vt
nobis in subiectos dominationem tyrannicam vindicemus: non vt afflictos
contra violentiam potentium, qui in eos ferarum more læniunt, defendamus.
Inde est quod tam à potentibus huius mūdi, quàm à nobis, quod peius
est, nonnulli grauitè fatigati depereunt, quos se de manu nostra dominus
requisiturum terribiliter comminatur dicens: Requiram oues meas de ma-
nu pastorum, & cessare eos faciam, vt vltra non pascant. Quod quid est
Ibidem. aliud, quàm, pastores qui semetipsos, non gregem meum pascunt, sublimi-
tate suę dignitatis expoliam, & inter reprobos, quia honorem suum * no-
* aliàs venerūt. luerunt custodire projciam? Horum & his similium consideratione per-
territus propheta, Timor & tremor, inquit, ceciderunt super me & contexe-
runt me peccatorum meorum tenebræ, & dixi: Quis dabit mihi pennas si-
cut columbæ, & volabo, & requiescam? Et hoc est totum propter quod
imperitiæ meæ ac futuri finis recordatus ingemui, & volui sarcina episcopa-
tus mei deposita elongare fugiens, & manere in solitudine, & ibi expectare
dominum, qui me saluū faceret à pusillanimitate mea, & ab ipsa intolerabi-
lium mihi solitudinum tempestate.

Quod

Quod secundum sermonem Prophetæ, culpa sua pereant, qui sacerdotum increpationes, vel admonitiones peruersa voluntate cōtēnūt.

CAPVT XXII.

AD hæc ego tunc, Sic, inquam, ista inuidiosis questibus iactas, & in sigillatione pōrificū, vel certē ipsius pontificatus exaggeras, quasi non vbi ista legisti, quibus rationabiliter permoueris, ibi & illa sint, quæ à vobis prætermiſſa, breuiter in excusationem officij sacerdotalis attingam. Post illa verba, quibus negligentū sacerdotū finis ostenditur, de pontifice officū suū curante propheta sic loquitur: Si autē adnuntiante te ad impium vt à vijs suis conuertatur, non fuerit conuersus à via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, & tu animam tuā liberasti. Hic certē satis euidenter ostenditur, quod siue proficiant, siue non proficiant auditores, tacere eis nō debeant sacerdotes: nec ideo rei sint, si forte eorum verba populi non audiunt, vel audita contemnunt: sed si ab eis corrigendis absistunt: quia si nec exemplo vitæ præpositorum suorū, nec verbo doctrinæ populi contumaces emendati proficiunt, ipsi sibi causa suæ perditionis existunt, & doctores suos quorum exempla simul ac verba despiciunt, inuoluere criminibus suis omnino non poterunt. Quod idem propheta euidentius alio loco profequitur dicens: Speculator si viderit gladium venientem super terram, & cecinerit buccina, & annunciauerit populo: audiens autem, quisquis ille est, sonū buccinæ non se obseruauerit, veneritq; gladius, & tulerit eum: sanguis ipse super caput eius erit. Sonum buccinæ audiuit, & se nō obseruauit, sanguis eius in ipso erit. Si autem se custodierit, animā suam saluabit. Hic autē quid agere debeat qui fungitur speculatoris officio, diuinus sermo satis ostendit, scilicet vt quādo viderit veniētē gladiū super terrā, hoc est, irā dei super peccatores, operibus terrenis addictos, omnino non taceat, atq; eis quādiu inhæserint iniquitatibus suis, impendēre diuinę indignationis interitum denunciare nō desinat, sed clare ac publice arguat: quia hoc buccinæ nomen insinuat, vt sic se à suis criminibus emendantes, supplicium futuræ damnationis effugiant. Quod si corripientem, si iram futuram, quæ contemptoribus iam imminet, nūnciantem homines terreni despiciunt, sanguis eorum in ipsis erit: & sacerdos qui eis peccata sua non tacuit, pœnæ, quæ eos expectat, particeps esse non poterit.

Quod sacerdotes, etiam qualiter possunt, tam simpliciter docere debeant, vt omnes eos docentes intelligant.

CAPVT XXIII.

NEc verò se per imperitiam pontifex excusabit, quasi propterea docere non valeat, quod ei sufficiens & luculentus sermo non suppetat, quando nulla alia sacerdotis doctrina debet esse quā vita, satisq; auditores possint proficere, si à doctoribus suis quod vident spiritualiter fieri, hoc sibi etiam simpliciter audiant prædicari, dicente Apostolo: Et si imperitus sermone, sed non scientia. Vnde datur intelligi, quod nō se debeat eccle-

2 Cor. 11.

sue

Aſiæ doctor de accurati sermonis ostentatione iactare, ne videatur ecclesiam Dei non velle ædificare, sed magis se, quantæ sit eruditionis ostendere. Non igitur in verborum splendore, sed in operum virtute totam prædicandi fiduciam ponat: non vocibus delectetur populi adclamantis sibi, sed fletibus, nec plausum à populo studeat expectare, sed gemitum. Hoc specialiter doctor ecclesiasticus elaboret, quò fiant qui audiūt eum sanis disputationibus meliores, nō vana assentatione fautores. Lachrymas quas vult à suis auditoribus fundi, ipse prinitus fundat, & sic eos compunctione sui cordis accēdat. Tam simplex & aperrus, etiā si minus Latinus, disciplinatus tamē, & grauis sermo debet esse pontificis, vt ab intelligentia sui nullos, quāuis imperitos, excludat: sed in omniū audientū pectus cum quadam delectatione descendat.

Aliàs in se prius.

Quid intersit inter doctores, qui ecclesiam simpliciter docentes ædificant, & eos qui eloquentiam suam luculentis declamationibus iactant.

CAPVT XXIII.

DEnique alia est ratio declamatorum, & alia debet esse doctorum. Illi delucibratę declamationis pompam totis facundiæ suæ viribus concupiscunt: isti sobrio vſitatoq; sermone Christi gloriam quærunt. Illi rebus inanibus pretiosa verborū induunt ornamenta: isti veracibus sententijs ornant, & cōmēdant verba simplicia. Illi affectant suorum sensuum deformitatem tanquam velamine quodam phalerati sermonis abscondere: isti eloquiorum suorum rusticitatem student pretiosis sensibus venustare. Illi totā laudem suam in fauore vulgi: isti in virtute Dei constituunt. Illi plausibiliter dicunt, & nihil auditoribus suis declamando proficiunt: isti vſtatis sermonibus docent, & imitatores suos instituunt: quia rationem suam nulla sucatæ compositionis affectatione corrumpunt.

Quales esse debeant sacerdotes qui volunt fieri vita contemplatiua participes.

CAPVT XXV.

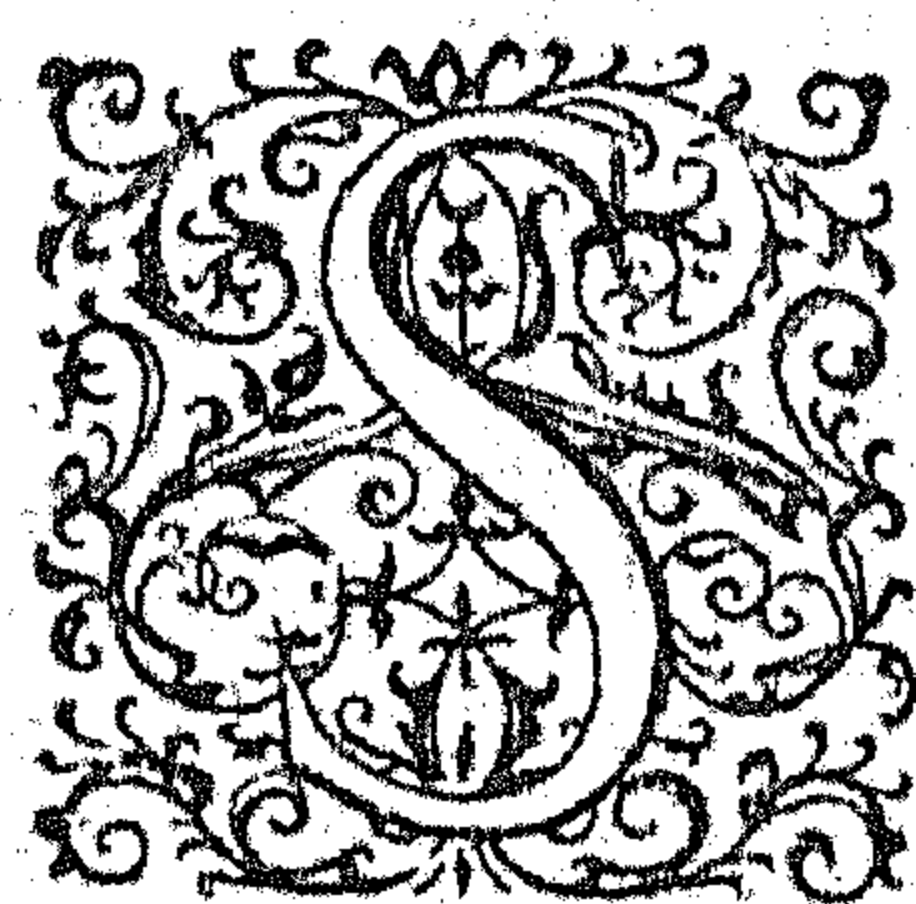
QVocirca, si sacerdotes sancti (non quales illi sunt, quos iudicandos, atque damnandos, comminatio diuina pronuntiat: sed quales apostolica doctrina commendat) multos ad Deum sancte viuendo & prædicando conuertant: si nihil ex imperio, sed omnia humiliter agāt, ac se cōmunes eis quibus sunt præpositi, studio sanctæ dilectionis exhibeant: si infirmitates carnaliter viuientium fratrum modò verborum salubrium medicaminibus curent, modò quas incurabiles iudicant, patientiæ virtute sustineant: si moribus ac prædicationibus suis non suam, sed Christi gloriam quærant: nec verba ac facta sua in pretium fauoris conciliandi miserabiliter perdant, sed quicquid sibi sacerdotaliter viuentibus atque docentibus honoris impeditur, Deo semper adscribant: si non inflentur officiosis occurrentium salutationibus, sed grauentur: nec honorari se, sed onerari fauentium sibi laudibus credant: si consolentur afflictos, pascant egenos, vestiant nudos, redimant captiuos, suscipiant perēgrinos: si errantibus

viam

viam salutis ostendant, desperatis spem veniæ consequendæ promittat, currentes impellant, remorantes accendant, & quicquid ad officiū suū pertinet constanter exercent: quis sic erit alienus à fide, vt dubitet tales contemplatiuæ virtutis esse participes, quorū exēplo simul ac verbo plures sūt regnōrū coelestiū coheredes? Isti sunt ministri verbi, adiutores Dei, oraculū spiritus sancti. Per tales Deus placatur populo, populus instruitur Deo. Isti sunt Apostolorū Domini successores, qui ecclesias quas illi editis mirabilibus fundauerunt, mirabiliter apostolicis præditi virtutibus regunt: qui fidem catholicam aut disputationibus, aut si ita necessitas poscat, membrorū suorum laceratione defendunt, pro qua totis viribus retinenda amissis facultatibus suis etiā mori parati sunt. Fidelium catholicorum virtutibus crescant, qui per eos Deo autore proficiunt, & Deo suo inseparabiliter adherētes, in quo sibi credunt solida ac permanens bona reposita, mūdi huius gaudia fugitiua fastidiunt. Hactenus super tribus capitulis sermonē lacinosē disputationis prolixitate produximus: in quo quæ esset vitæ contemplatiuæ proprietates, quæ differentia ipsius & actiuæ: & qualiter contemplatiuæ virtutis sacerdotes fieri participes possint, sufficienter, vt opinor, ostendimus: ideoq; huic tandē libro terminum dantes, in secundo volumine alia tria capitula, adiuuante Deo conatum nostrum vestris orationibus, tractabimus, vt in tertio libro de reliquis quatuor, quibus vitiorum atque virtutum discutienda continetur ratio, disseramus.

FINIS LIBRI PRIMI.

Præfatio libri Secundi.

Vperiori libro rationē contemplatiuæ vitæ cōplexus, pro viribus quas dominus donare dignabitur, de actuali vita, sicut promisi, disputare constitui. Quapropter sicut in præfatione primi voluminis feci, h'c quoq; officij mei necessitatem paucis aperio: quia si potuissem sine inobedientiæ noxa quod iubebatis abnuere, nunquā me propriæ voluntatis instinctu cōmitterē obrectatorū maleuolo dente carpendum: qui nolentes aduerrere quā inuitus hæc scribenda susceperim, totū quod est vestræ iussiois applicaturi sunt fortè vitio vanitatis: maximē si de rebus talibus locuturus, quibus ecclesiasticorū penē omniū conuersatio tenenda describitur, aliquid tale posuero, quod seculariter viuentiū mentes offendant: Et dum in descriptione ecclesiasticæ vitæ mores suos (quos nesciri magis, quā emendari volunt) viderint publicari, in me tanquā suorū actū proditorē, carnaliter cōmoti defæuiant: atque ea quæ fuerint donante Deo prolata, etsi rationabiliter dicta dijudicent, à me dici tamen non debuisse contendant: sicque aut materiā disputationis, aut personā disputantis irrideant. Sed quoniam sana mēs incomparabiliter ampliūs obedientiæ fructum debet appetere, quā vitare

A tare iniustæ obrectationis opprobrium, leuius me credidi grauari reprehendentium dicta mea iudicio, quā pertinacis inobedientiæ subiacere periculo. Proinde securus, quod vos mihi perficiendi facultatem precibus impetretis à domino, qui iussistis vt loquerer, & præsumptionem meam apud eos qui me iudicaturi sunt excuseris, opus susceptum vobis orantibus adiuuandum expediam. Sed priusquam membratim singula quæ proposuistis abfoluam, vniuersaliter de ipsa re, quæ in hoc libello tractanda est, pauca mihi video esse dicenda: quibus euidenter appareat, qua ratione mihi succenseri posse præfatus sum, ab eis qui magis quis dicat, quā quid dicat attendunt: nec rationem dictorum, sed dignitatem dicentium praua examinatione discutunt: & quod facere aut fieri nolunt, dici quoque sibi fastidiunt: paratiores aliquid doctrinæ, etiam quod scire cupiunt, ignorare, quā à persona inferiore cognoscere: cū veritas, vnde cunq; claruerit, non sit ingenio humano deputanda, sed Deo: nec aliquorum debeat credi, sed omnium, quæ per se tanta & talis est, vt non sit tunc magna, si eam magni docuerint, sed potius ipsa magnos faciat eos, à quibus doceri vel * dici potuerit. Voluistis itaq; vobis proprietatem vitæ actualis exponi, vt vos cum vestris secundum Alias * dilci ipsam vixisse semper, & viuere probaretis: non qualiter vobis esset viuendū, meis disputationibus disceretis. Siquidem conuersatio religiosa actualis est vita, quæ docet, quomodo præpositi sub se regāt viuentes, & diligant: ac nō minus de eorum, quā de sua solliciti salute, quod eis expedire sciunt, paternam cura provideant: & qualiter præposito suo subiecti, tanquam capiti mēbra deferuiant, ac præcepta eius velut imperium Dei summo amore custodiant: hoc esse sanctum, hoc sibi salubre & necessarium iudicantes, quod rectori suo placuerit: non quod eis in perniciem sui arrogantia vitiosæ mentis dictauerit. Ideoq; obedientiæ ac patientiæ virtute fundati, maiorum suorū non discutiunt constituta, sed faciunt: & quando rigor exigit disciplinæ, vt seueritate arguantur, acceptam correptionē magnanimitè ferunt: nec motibus eorum, à quibus fuerint obiurgati, sed suis negligentijs, quod castigantur, adscribunt. Ciues quoq; suos plebeios & nobiles, diuites ac potētes, qualiter tractare & regere debeant sacerdotes, huius libelli series continebit. Quæ ego, sicut sæpe iam dixi, scribere non auderem, si vobis negare aliquid potuissem. Sed iam capitula ipsa disserenda ponamus. Quæ siltis igitur vtrū æquanimiter sustinendi sint diuina præcepta calcantes, an pro modo peccati debeant ecclesiastica seueritate coargui.

CAPITA LIBRI SECUNDI.

- CAP. I. Quod pro diuersitate peccantium, alij portandi sunt, alij castigandi.
 Cap. 2. De laude sanctorum sacerdotum.
 Cap. 3. De testimonijs apostolicis, vel de expositione eorum.
 Cap. 4. Obiectio, quare sacerdotes sancti, quorum cura est perditè viuentes arguere, simulatores religionis æquanimiter ferant.
 Cap. 5. Responsio, vbi ostenditur, quibus exigentibus causis, quorundam infirmitas blandè tractetur.
 Cap. 6. Quod illi peccata aliena impatienter accusant, qui sua non cogitant.

- Cap. 7. Quantum remedij habeat confessio peccatorum, & quale mereatur occultatio dolosa supplicium.
- Cap. 8. Quòd iniquè, & non simpliciter arguentes, vani sint, ac diuino iudicio condemnandi.
- Cap. 9. Quòd sacerdotes nihil proprij habere debeant, & ecclesiæ facultates quasi communes, vtpote Deo rationem reddituri, suscipiant.
- Cap. 10. Cum quo damno animæ suæ ab ecclesia, quæ pauperes pascit, accipiunt illi, qui sibi de suo sufficiunt.
- Cap. 11. Qui sint, qui etiam cum profectu animæ suæ opibus sustentantur ecclesiæ.
- Cap. 12. Quid facere debeant clerici, quorum infirmitas non potest sua contemnere.
- Cap. 13. Quæ sint gaudia vera, vel veræ diuitiæ: & quid impediendi afferant bona præsentia amatoribus futurorum.
- Cap. 14. Qualiter intelligatur, quod dicit Apostolus, Qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edant.
- Cap. 15. De cupiditate, qualiter eis, quos semel inuaserit, dominetur.
- Cap. 16. Quòd Deum perfectius illi possideant, qui terrenis possessionibus ex corde renuntiant.
- Cap. 17. Quòd nihil proficiant, qui abstinentes à cibis, vitijs seruiunt: nec profit facultates abijcere, qui suas faciunt voluntates.
- Cap. 18. Quanta bona primus homo, abstinentiæ bonum negligendo perdidit.
- Cap. 19. De peccato primi hominis, & de malis quæ illum peccantem, Deo iudicante, secuta sunt.
- Cap. 20. Quòd omnia bona, quæ in Adam corrupti perdidimus, in Christo reparati recipiemus.
- Cap. 21. Qualiter viuere debeant, qui Christum imitari desiderant.
- Cap. 22. Quali temperantia uti debeant, qui à voluptate delectabilium, vel ab immoderata perceptione ciborum communium, atq; à vini immoderato vsu cupiunt abstinere.
- Cap. 23. Quòd vtentes carnibus concupiscentia carniū polluat, non natura.
- Cap. 24. Quàm vtile sit, ieiunio vel abstinentiæ, aduenientium charitatē plerunque præferre.

D. PROS-

71

A. D. PROSPERI

AQUITANICI DE VITA CON- TEMPLATIVA LIBER S E C V N D V S.

*Quòd pro diuersitate peccantium alij portandi sunt,
alij castigandi.*

C A P V T I.

SI vna omnes ægritudine mentium laborarent, ac paribus animorum morbis affecti, nihil ab inuicè discreparent, aut sustineri omnes necesse esset, aut argui. Nunc verò, propterea portandi sunt alij, alij castigandi: quia pro diuersitate peccantium, modus quoque diuersus est præceptorum. Et vtique ita dissimilia sunt peccatis adhibenda remedia, sicut ex dissimilibus causis veniunt ipsa peccata. Alias * peccatorum Quosque enim peccandi consuetudo delectat, alios ad peccandum occasio alicuius lucri temporalis inuitat, fragilitas nonnullos inclinat, quosdam ignorantia boni facit nescire quòd peccant, & impedit mali dulcedo, ne correpti aliquando sapiant, quod ignorant. Taceo de illis, quos aliena delicta, quibus consentiunt, decolorant. Illos etiam prætermitto, qui cupientes adipisci quod diligunt, vel refugientes pati quod metuunt, aut fidem catholicam produnt ac mendacio præstantiam veritatis addicunt. Illud vero dico: Quis nesciat aliter homines cogitatione subita, aliter definitione delinquere, aliter sermone, aliter opere, aliter necessitate, aliter voluntate peccare? Cùm igitur tam multiplicibus, ac multum ab inuicem distantibus modis homines peccent, quis non intelligat vno modo eis non posse vtique mederi, quorum tam diuersi sunt morbi? Et ideo dupliciter quidem fragilitas humana Dei præcepta contemnit, aut faciendo quod vetuit, aut non faciendo quod iussit. Sed quomodo non solum ex illis causis quas commemorauimus, sed etiã ex alijs quas non commemorauimus, in præceptis suis eum contemnunt, qui eius præcepta non faciunt: sic debent omnes modò docendo modò exhortando, modò sustinendo, modò increpando curare, vt sub ope Christi nullius salus in hac vita bebeat desperari. Iam nunc, si satis apparuit quòd diuina præcepta calcantes non solum portandi sunt, sed etiam castigandi: à quibus id fiat, qui, vel quo ordine, & quandiu curandi sint qui curantur, adiuantibus me meritis & orationibus vestris, debeo declarare.

De laude sanctorum sacerdotum.

C A P V T II.

L ij

Ac ne

AC ne fidem meus sermo velut humana coniectura non habeat, effectumque, dum ei parum creditur, perdat. ea quæ adiuuante domino demonstrare constitui, vera esse diuinis testimonijs conabor ostendere: si prius pauca de laude verorum sacerdotum, qui sunt ecclesiarum magistri protulero. Ipsi enim propriè animarum curandarum sollicitudo commissa est, qui pondus populi sibi commissi viriliter sustinentes, pro peccatis omnium velut pro suis infatigabiliter supplicanti Deo: Qui ac velut quidam Aaron incensum contriti cordis, & humiliati spiritus offerentes, quo placatur Deus, auertunt iram futuræ animaduersionis à populo, qui per Dei gratiam fiunt diuinæ voluntatis indices. ecclesiarum Christi post Apostolos fundatores, fidelis populi duces, veritatis assertores, prauæ doctrinæ hostes, omnibus bonis amabiles, & malè sibi conscijs etiam ipso visu terribiles, vindices oppressorum, patres in fide catholica reparatorum, prædicatores celestium, primi * phalanges inuisibilium prælorum, exempla bonorum operum, documenta virtutum, & forma fidelium. Ipsi sunt ecclesiæ decus, in quibus amplius fulget ecclesia. Ipsi columnæ firmissimæ, quibus in Christo fundatis, innititur omnis multitudo credentium. Ipsi ianuæ ciuitatis æternæ, per quos omnes qui credunt in Christum, ingrediuntur ad Christum. Ipsi ianitores, quibus clauæ datæ sunt regni cælorum. Ipsi etiam dispensatores regie domus, quorum arbitrio in aula regis æterni diuiduntur gradus, & officia singulorum. Hi sunt qui non ambiendo, sed spiritualiter viuendo sacerdotium meruerunt: qui que non fauoris humani suffragio, sed diuino munere sublimati, nihil sibi de præstantia sui principatus adplaudunt. Quos non inflamat honor acceptus, sed exercet labor impositus. Qui non excellentiâ suâ cogitat prouecti, sed sarcinâ: nec gloriuntur de officij dignitate, sed sudant potius constituti sub onere. Tales diuina scriptura speculatores appellat, qui speculantur actus oim, & qualiter vnusquisque cū suis in domo, qualiter in ciuitate cum ciuibus viuat, intentione religiosæ curiositatis explorant: Quos bonos probauerint, honorando confirmant: quos deprehenderit vitiosos, arguentes emendant: aut si emendari noluerint, æquanimitè portant, habituri vberimum fructum, aut de sua districtiōe, si correpti profecerint: aut de sua patientia, etiam si illi quos sustinent, emendari noluerint.

Exod. 30.
Leuit. 16
Num. 16

* Aliàs
Præliates
aliàs etiã
Præliato-
res

Ezech. 3.

De testimonijs apostolicis, & expositione eorum.

CAPVT III.

SEd iam diuina testimonia, sicut promissimus, proferamus. In Actibus Apostolorum Paulus Apostolus sacerdotibus dicit: Ecce ego scio, quod amplius non videbitis faciem meam vos omnes, inter quos ambulauit prædicans regnum Iesu Christi. Ideoque contestor vos hodierna die, quia mundus sum ab omnium sanguine. Non enim subterfugi, quominus adnuntiare vobis omne consilium Dei. Adtendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos, regere ecclesiam Dei, quam adquisiuit sanguine suo. Regnum Dei, inquit, inter vos ambulans prædicauit, vt me alienum ab oim perditione seruarè, qui verbo doctrinæ salutaris audito, nihil promouentur ad salutem. Regnum Dei prædicat, qui de vita futura, quæ non habet finem, de contèplatione diuina, quæ non habet fastidiosam fatietatem.

Act. 20.

Atietatè: de sanctorum beatitudine, quæ non habet defectiōem: de angelorum similitudine consequenda prædicare non cessat: ita vt si ad hæc ineffabilia bona qui audiunt prouocari noluerint, absolutus sit ille qui eis prædicando non tacuit. Quod autem secutus adiungit: Non enim subterfugi, quod minus adnuntiarè vobis omne consilium Dei: quid aliud facit intelligi, nisi vt ecclesiasticus doctor dispositionem Dei (quod consilium Dei vocat Apostolus) eis quos docet, aperiat? Aperit dispositionis diuinæ consiliū, quando docet vt patres pietatem filijs suis impendendo, eam mereantur à domino, qui est omnium pater: aperit diuinæ consilium pietatis, cum docet vt filij honorè debitū patribus suis exhibeant, non exhæredationis metu deterriti, sed futuræ remunerationis desiderio prouocati: quia præceptū domini tam patres filios diligendo, quã filij honorificentiam suis exhibendo patribus cōplēt, qui vtrumque iussit vt fieret. Docet vt mariti fidem conjugalis thori suis vxoribus feruent: vt vxores maritos suos non studio formæ lenocinantis adhibito, aut accuratione vestium diuersarum, sed grauitate morum delectent, & operum sanctitate. Docet vt domini seruos velut eorum in Christo conserui misericorditer tractent: & serui dominis ita ex corde deseruiant, vt voluntatem non solum dominorum suorum, sed etiã Dei, hoc ipsum iubentis, efficiant. Vt inter se ciues cū ciuibus, cū amicis amice, cum parentibus parentes veram concordiam teneant: vt in nullo negotio alter alterum callida fraude decipiat: aut ne in communi contractu fidem, quam sibi seruari aliquis cupit, ipse corrumpat. His & talibus & sacerdos adnuntiat prædicando, & obediendo populus accipit Dei consilium, sine quo non peruenitur ad regnum, in quo solo executores diuini consilij participes Deo autore futuri sunt celestium præmiorum. Deinde quod dicit apostolus: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos, regere ecclesiam Dei, quam adquisiuit sanguine suo, quis non videat, quod tunc sibi sacerdotes attendunt, quando sanctè viuendo, ac voluntatem domini fiducialiter prædicando, ecclesiæ Dei prospiciunt: vt eis iam graue non sit, infirmos ecclesiæ sustinere, pro quibus redimendis se dignatus est morti vitæ autor offerre? Sed & ipsi qui docentur, vt sapiant: qui increpantur, vt saltem obiurgati proficiant: qui sustinentur, vt de suis aliquando criminibus erubescant, & gaudiū suis doctoribus, quorum patientia blandè tractantur, * de utilitate suæ profectu exhibeant, & ipsi inquam libenter audiāt, quid eis apostolico ore diuinus sermo præcipiat: Obedite, inquit, præpositis vestris & subiecti estote eis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cū gaudio hoc faciant & nō gemetes, hoc enim expedit vobis. Ergo doctoribus suis debet obedire qui audiūt, atque eis cum reuerentia esse subiecti. Quod faciūt illi, quic castigati libetè accipiūt, nec increpatibus contradicūt. Quod verò ait: Ipsi enim peruigilāt, quasi rationem reddituri pro animabus vestris, sacerdotale curā pro populo sibi commissio satis ostēdit, qui tā in suis actibus, quā in prædicationibus vigilātes, sollicitè hostis antiqui rimantur insidias, ne, quæ velut dormiente pastore, lupus diabolus astuta fraude subripiat, & in damnū pastoris abreptū, secū vsq; ad supplicia sempiterna pducatur. Verū quia ex his quæ arguūtur, aliqui se obediētis emēdat, aliqui in sua peruersitate perdurant, ideo de sacerdotibus ait: Vt cū gaudio hoc faciāt, & nō gementes. Cū gaudio sacerdotes arguūt, quando correpti proficiunt: &

Ibidem.

Aliàs *
de utilitate suæ
correctionis.
Heb. 13.

Ibidem.

Ibidem.

L iij tristes

tristes hoc faciunt, quando se nihil proficere in suis contemptoribus ingemiscunt: ac sic hoc dicit illis expedire, ut cum gaudio, non gementes eos increpent sacerdotes, qui doctores suos sua correctione lætificant, & eorum gaudia incremento sui profectus accumulunt.

Obiectio: Quare sacerdotes sancti, quorum cura est, perdite viuētes arguere simulatores religionis æquanimiter ferāt.

CAPVT III.

Necdum sermonem de sacerdotibus sanctis, unde plura dicere conabar, impleueram, cum ecce ad me quidam de nostris ingressus, quid dicitur curioſus interrogat. Cui cum recitari fecissem, Omnes, inquit, episcopos tales esse debere, quales tuus sermo descripsit, & nunc esse plures apud nos plenos sacerdotalibus bonis, qualia veraciter prædicasti, dubium non est. Sed cum ad eorum probetur officium pertinere, ut inquietos sacerdotali autoritate corripiant, rudes doceant, contradicentes sanę doctrinę redarguant: quid est, quod non in omnes hæc eorum cura porrigitur: cur non & alios simili autoritate castigant? Illos dico, qui velut cœuersi, ex pristinis moribus nihil abijciunt, non mente mutati, sed veste: nec actu, sed habitu. Hi sunt, qui sermone rantum, non opere, seculo renūtiasse contenti seculariter viuunt, & vitia sua inani professione vitæ melioris abscondunt, ac religionis imaginarię nomine palliati, opinionem virtutis pro virtute suscipiunt. Prædicant magna, nec faciunt: accusant vitia, nec deponunt. Publice sibi displicere simulant, quod occulte committunt. Magni student videri, non fieri. Laudant eos, quorum cupiunt prædicatione laudari. Ieiunant, ut vultus sui pallorē perniciosus laudibus vendant. Ad reprehendendos alios prompti, se non patiuntur a quibuslibet vel leuiter reprehendi. Ad faciem publicam patientiam fingunt, & in animo iracundię virus abscondunt, ad nocendum parati, cum nocendi tempus inuenerint, suorum actum negligentes fiunt aliorum procaci libertate censores. Impudenter se assuunt virginibus sacris ac viduis, quibus tanto inglutinantur affectu, ut facilius ab ecclesię (quod dictu quoque nefas est) quam ab earum communione discedant. Qui etsi cum illis forte non peccant, tamen malę suspicionis de se præbendo materiam, vitam suam maculis sinistra opinionis infamant. Taceo de illis, qui vndante lapsabundi corporis motu, defluentibus in talos vestimentis incedunt, & vagis laterum flexibus quodammodo fluctuantes, animorum dissolutione vestigijs sinuosa mobilitate nutatibus produnt. Illos quis ferat, qui adumbratę prætendentes honestatis imaginem, ad hoc pupillorum, ac viduarum causas, velut tuendas simulata pietate suscipiunt, ut earum facultates suis adijciant, & diuites ex pauperibus facti, vel ex diuitibus ditiores, tenuem censum per nefas accumulunt, ut cum fuerint exundante patrimonio sumptuosiores effecti, nunquam materia voluptatis gulę suę deficiat? Hos igitur tales quare non arguunt, qui arguendi potestatem diuinitus acceperunt? Non veretur, ne forte cum tam flagitiosę viuētib; parcunt, videantur probare quę faciunt? Quid quod etiã eos ad officium clericatus admittunt, & (proh nefas) quasi parum sit quod tales dissimulata seueritate non increpant, insuper & honorant?

Alias *
pereant.

Ref-

A *Responsio: vbi ostenditur, quibus exigentibus causis, quorundam infirmitas blandē tractetur.*

CAPVT V.

EGo verò, si recolis, inquam, quid de sanctis sacerdotibus fuerit disputatum, sufficiens accepisti responsum. Ecclesię quippe doctoribus, sicut supra iam diximus, & celsura inesse debet, ut arguat: & patientia, ut emendari nolentes fortiter ferant, apostolico satisfaciētes imperio, qui Timotheo præcipit dicēs: Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Quasi diceret: Argue cœquales, obsecra seniores, increpa iuniores. Sed propterea addidit, In omni patientia & doctrina: quia leniter castigatus exhibet reuerentiam castiganti: asperitate autem nimie increpationis offensus nec increpationem recipit, nec salutem. Item alio loco idem apostolus dicit: Vos qui firmiores estis, imbecillitates infirmiorum sustinete. Sustinent ergo æquanimiter ut infirmos, quos emendare non potuerint castigatos. Proinde quia nec obiurgari omnes expedit, nec omnes blandē tractari, sciunt sancti sacerdotes, atque discernunt, quos debeant temperata seueritate corripere & quos sacerdotali magnanimitate portare: & ideo omnium quos per Dei gratiam curant, non voluntati, sed vtilitati prospiciunt. Denique alios honorari deformiter ambientes, quibus non expedire nouerunt: non vitio alicuius inuidiæ, sed altę prudentię consilio prætermittunt: & alios latere cupientes honorant, ut eis aditum ad maiores profectus aperiant. Eos quos probat increpationem posse pati castigant: & impatientes obiurgationis ut languidos palpant: non eis adulando, quod tales sunt: sed infirmitatibus talium compatiendo, si forte aliter sanari non possunt. Cæterum si ecclesię communione priuentur infirmi, qui curari adhibita increpatione non possunt, aut intolerabilis mole tristitię supra modum grauati succubunt, & sanctorum omnium vultus, per quos possent restitui Deo, refugiunt: aut certe ad omnem peccandi impudentiã, si fuerint exacerbati, prosiliunt: & quicquid mali occulte faciebant publice perpetrabunt: in tantã vesaniã reparandę salutis desperatione prolapsi ut serua verba corripientium in iocos exitiabiles impudenti vrbaniatate cœuertat, ac maledicaces in se ex ipsa iactatione turpitudinis suę, turpiter viuētiū maleuolas lætitijs pascat. Propter hoc ergo, blanda pietate portandi sunt, qui increpari pro sua infirmitate non possunt. Et re vera, si peccanti salubrem pudorē, dum pro eo erubescis, incutias, ac verecundiã, quã pro peccatis eius assumis, in eum pia animi cõpensione transfundas, facile in illo reprimis omnem peccandi licentiã: atque ei totã impudentiã demis, licentiosę turpitudinis hortatrici. Tunc mores eius verecundia cultos integritatis ornabit, ut ei placeat quod ante sordēbat: quãdo in sordibus erat, & sordidus erat, ut sordēat quod ante placebat, quãdo ipse bonis omnibus displicebat. Sanctos viros amando sectabitur, & sectando in eorum similitudinē paulatim vitæ prioris emendatione formabitur, ut ei quod laboriosum fuit in sublimitate virtutis euadere, tã deformis sit in vitia rursus, quibus se gaudet caruisse, descendere: Quia sicut virtus onerosa est vitioso: ita virtutis amico vitiosa voluptas amara est. Ecce quomodo peccantes omnes blandē tractat, aut increpat, qui nihil aliud, nisi eorum salutem, quibus vult prodesse considerat.

2. Tim. 4

Rom. 15.

*Deinde

Alias *
salutaria

Alias *
sicut est
amara vitiosa
voluptas vir-
tutis amici.

L. iij.

Quod

*Quod illi peccata aliena impatienter accusant, qui
sua non cogitant.*

CAPVT VI.

Tamdiu enim quis peccata sua, quæ nosse, ac deslere debet ignorat: quã-
diu curiose aliena cõsiderat. Quod si mores suos ad seipsum cõuersus
aspiciat, non requirit quod in alijs specialiter reprehendat, sed in se
ipso quod lugeat. Proinde fratrum nostrorum vitia nõ facillè debemus accu-
sare, sed gemere: vt inuicè onera nostra portantes, legè Christi possimus im-
plere: qui vtiq; nõ accusauit peccata nostra, sed tulit, Evangelista dicente,
Eccè agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Itaq; si ille qui sine peccato
fuit, nos peccatores ineffabili pietate sustinuit, & sustinere nõ desinit, nõ in-
teritũ nostrum desiderans, sed profectũ: nec mortem peccantium, sed salutẽ
quare nos exemplo nostri, saluatoris & domini non sustineamus infirmos,
cũ & ipsi aut infirmi sumus, & volumus à Deo portari: aut si sani sumus,
possimus adhuc vt fragiles infirmari?

*Quantum remedij habeat confessio peccatorum, & quale merea-
tur occultatio dolosa supplicium.*

CAPVT VII.

Huc accedit, quod & ipsa peccata sic habentur occulta, vel aliena no-
bis, vel alijs nostra, vt plerunq; & sanctus inter peccatores lateat, &
famã sancti obtineat peccator. Innocetẽ si se tueri nõ potest, suspicio
iudicis incauta cõdènat: & reũ calliditas ingenij viuacis excusat. Veruntamẽ
nõ diuinũ, sed humanũ fallunt ista iudiciũ. Et quid mirũ, si animos aliorum
quales sint, sine ipsorũ confessione nescimus, cũ nos ipsos ita hodie noueri-
mus, vtuales futuri simus crastino nesciamus? Cũ verò nobis fratres qui-
libet peccata sua tanquã medicis vulnera quibus vrgentur aperiant, operam
dare debemus, vt quãtotius ad sanitatẽ Deo autore perueniant, ne in peius
dissimulata curatione proficiant. Ea autem crimina quorumlibet, si ipsis cri-
minosis confiteri nolentibus vñdecunq; claruerint, quæcunq; nõ fuerint pa-
tientia leni medicamento sanata, velut igni quodam piæ increpationis vrẽ-
da sunt, & curanda. Quod si nec sic quidem æquanimiter sustinentis, ac piẽ
increpantis medela profecerit in eis, qui diu portati, & salubriter obiurgati
corrigi noluerint: tanquam putres corporis partes debet ferro excommuni-
cationis abscindi: ne sicut caro morbis emortua, si abscisa nõ fuerit, salutem
reliquæ carnis putredinis suæ contagione corrumpit: ita isti, qui emendari
despiciunt, & in suo morbo persistunt, si moribus deprauatis in sanctorũ so-
cietate permanserint, eos exemplo suæ perditionis inficiant. Porrò illi, quo-
rum peccata humanam notitiã latent, nec ab ipsis confessa, nec ab alijs pub-
licata, si ea confiteri, aut emendare noluerint, Deum quem habent testem,
ipsum habituri sunt & vltorẽ. Et quid eis prodest humanum vitare iudiciũ,
cũ si in malo suo permanserint, ituri sint in æternum Deo retribuente sup-
plicium? Quod si ipsi iudices fiant, & veluti suæ iniquitatis vltores hinc in se
voluntariam pœnam seuerissimæ animaduersionis exercent: temporalibus
pœnis

Gal. 6.

Ioan. 1.

Excom-
municati-
onis.
vltusPœnitẽ-
tia vtili-
tas.

Apœnis mutabunt æterna supplicia: & lachrymis ex vera cordis compunctio-
ne fluentibus restinguent æterni ignis incendia. At hi, qui in aliquo gradu
ecclesiastico constituti aliquod occultè crimen admittunt, ipsi se vana per-
suasione decipiunt, si eis videtur propterea communicare & officium suum
implere debere, quod homines occultatione sui criminis fallunt. Excep-
tis enim peccatis, quæ tam parua sunt, vt caueri non possint, pro qui-
bus expiandis cotidie Deo clamamus, & dicimus: Dimitte nobis debi-
ta nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris illa crimina cauean-
tur, quæ publicata suos autores humano faciunt damnari iudicio. Qui autẽ
ea commiserint, & ideo prodere metuunt, ne sententiam iustæ excommu-
nicationis accipiant, sine causa cõmunicat: imò verò dupliciter contra se irã
diuinæ indignationis exaggerant, quod & hominibus innocentiam fingunt
& cõtempo Dei iudicio abstinere se ab altari propter homines erubescunt.
Quapropter Deum sibi facilius placabunt illi, qui non humano conuicti iu-
dicio, sed vltro crimen cognoscunt: quia aut proprijs illud confessionibus
produnt, aut nescientibus alijs quales occulti sunt, ipsi in se voluntariẽ ex-
communicationis sententiam ferunt, & ab altari cui ministrabant, nõ ani-
mo sed officio separati, vitã tanquam mortuanam plangunt, certi quod recõ-
ciliatio sibi efficacis pœnitentiæ fructibus Deo non solũ amissa recipiant,
sed etiam ciues supernæ ciuitatis effecti, ad gaudia sempiterna perueniant.

Matth. 6

*Quod iniquè, & non simpliciter arguentes vani sint, ac di-
uino iudicio condemnandi.*

CAPVT VIII.

Iam de illis, qui leui suspitione permoti, simpliciter viuentes obiurgant,
vt et illos incondita correptione confundant atq; deijciant, & sibi per
hoc nescio cuius dittrictionis gloriam quærant, non est meum aliquid di-
cere, super quibus tam perspicuè diuinus sermo pronuntiat, vt expositore
non egeat. Ait enim in Ecclesiastico spiritus sanctus: Est correptio mendax
in ira contumeliosus: & est iudicium quod non est bonum. Vtiq; contume-
liosus hominis & superbi correptio quæ dicitur mendax, superbia est nõ ali-
cuius humilitatis iudiciũ, & ideo non est bonum. Quid potuit euidentius,
quid apertius dici, quã vt cõtumeliosum dicere mendaciter arguẽtẽ? Quia
& cõtumeliosus est qui mendaciter arguit, & mendaciter arguit qui contu-
meliam facit. Item in prouerbij: Testis falsus non erit impunitus, & qui
arguit iniquè, non effugiet. Quis est falsus testis, nisi qui hominem quemli-
bet de criminibus indiscussis obiurgat? Quem propterea iniquè increpantẽ
dicit non impunitum futurum: quia innocentem nullis prouocantibus me-
ritis arguendo vult esse reum. Quod autem dicit de eo qui iniquè arguit, nõ
effugiet: quid aliud debet intelligi, nisi iram Dei non effugiet, qui aliquem
non sic corripit, vt emendet, sed vt se procaciter iactet? Sed de contempto-
ribus præceptorũ Dei, & de correptionis ac patientiæ virtute, sufficiant ista
quæ diximus: ne in vno capitulo iusto amplius immorati, aut cætera bre-
uius quam necesse sit transcurramus, aut intentionem vestram longitudi-
ne nimium protelati voluminis oneremus. Videamus itaq; quid nos etiam
cõtinentia capituli sequentis edoceat: Vtrum, inquit, cõgregandis fratribus,
aut

Eccle. 19

Proue. 19

aut alendis expediat facultates ecclesie possideri, an perfectionis amore contemni.

Quod sacerdotes nihil proprii habere debeant, & ecclesie facultates quasi communes, pro quibus Deo rationem reddituri sunt, suscipiant.

CAPVT IX.

EXpedit facultates ecclesie possideri, & amore perfectionis proprias contemni. Non enim propriae sunt, sed communes ecclesie facultates: & ideo quisquis oibus quae habuit dimisisit aut venditis, sit rei suae contempitor, cum praepositus fuerit factus ecclesie, omnium quae habet ecclesia efficitur dispensator. Deinde sanctus Paulinus (vt ipsi melius nostis) ingentia praedia, quae fuerunt sua, vendita pauperibus erogauit, sed cum postea factus esset episcopus, non contempsit ecclesie facultates, sed fidelissimè dispensauit. Quo factis ostendit, & propria debere propter perfectionem contineri, & sine impedimento perfectionis posse quae sunt communia ecclesie possideri. Quid sanctus Hilarius: nonne & ipse omnia bona sua aut parentibus reliquit, aut vendita pauperibus erogauit? Is tamen cum merito perfectionis suae fieret ecclesie Arelatenensis episcopus, quod illa tunc habebat ecclesia non solum possedit, sed etiam acceptis fidelium numerosis hereditatibus ampliauit. Isti ergo tam sancti, tam perfecti pontifices factis euidentibus clamant, posse, & debere fieri quod fecerunt. Qui utique, homines tam secularium, quam diuinarum literarum sine ambiguitate doctissimi, si scirent res ecclesie debere contineri nunquam eas debuerant, qui omnia sua reliquerant, retinere. Vnde datur intelligi, quod tales ac tanti viri (qui volentes esse Christi discipuli, renunciarunt oibus quae habebant) non vt possessores, sed vt procuratores facultates ecclesie possidebant. Et idcirco scientes, nihil aliud esse res ecclesie, nisi vota fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, non eas vendicauerunt in usus suos, vt proprias, sed vt commendatas pauperibus diuiserunt. Hoc est enim possidendo continere, non sibi, sed alijs possidere: nec habendi cupiditate ecclesie facultates ambire, sed eas pietate subueniendi suscipere. Quod habet ecclesia, cum oibus nihil habentibus habet commune. nec aliquid inde eis, qui sibi de suo sufficiunt, debet erogare: quando nihil aliud sit habentibus dare quam perdere.

Cum quo damno animae suae ab ecclesia, quae pauperes pascit, accipiunt illi, qui sibi de suo sufficiunt.

CAPVT X.

NEc illi qui sua possidentes, dari sibi aliquid volunt, sine grandi peccato suo, vnde pauper victurus erat, accipiunt. De clericis quidem dicit spiritus sanctus: Peccata populi mei comedunt. Sed sicut nihil habentes proprium, non peccata, sed alimenta quibus indigere videtur, accipiunt: ita possessores non alimenta quibus abundant, sed aliena peccata suscipiunt. Ipsi quoque pauperes si se possunt suis artificijs aut laboribus expedire, non praesumant, quod debet debilis aut infirmus, accipere: ne forte ecclesia, quae potest omni solatio destitutis necessaria ministrare, si omnes etiam nihil indigentes accipiant, grauata, illis quibus debet, subuenire, non valeat. Qui autem.

A autem ecclesie seruiunt, & labori suo velut debita reddi oportere credentes, ea quibus opus non habent aut accipiunt libenter aut exigunt, nimis carnaliter sapiunt: si putant, quod ecclesie fideliter seruientes stipendia terrena, ac non potius praemia aeterna percipiant. Secularis quippe militia quia caelestia non habet, terrena strenue militantibus praestat. Vnde satis indignum est, si fidelis, & operosa deuotio clericorum, propter stipendium temporale praemia sempiterna contemnat. Quod si quilibet minister ecclesie non habeat vnde viuat: non ei praemium hic sed necessaria praestat ecclesia, vt in futuro praemium laboris sui recipiat, quod in hac vita iam spe dominicae promissionis certus expectat. Illi quoque, qui vel idonei nihil quidem sibi dari velut debitum poscunt, sed tamen ecclesie sumptibus viuunt, non est meum dicere, quali peccato cibos pauperum praesumendo suscipiant: qui ecclesiam quam iuuare de proprijs facultatibus debuerunt, suis expensis insuper grauant: propter hoc fortassis in congregatione viuentes, ne aliquos pauperes pascant, ne aduenientes suscipiant, aut ne suum censum expensis quotidianis imminuant. Quod si aliquid de fructibus suis ecclesie, velut pro ipsa expensa sua contulerint, non se preferant inani iactantia illis, quos nihil habentes pascit & vestit ecclesia: quia perfectior est ille, qui se mundi rebus expoliat, aut qui cum nihil habuerit nec habere desiderat, quam ille qui ex multis quae possidet, ecclesie aliquid praestat, ac se de eo quod praestiterit, forsitan iactat. Dura sunt quae dico, nec ego diffiteor. Dura sunt, sed obseruare nolentibus. Caeterum si faciant ista, quae difficilia non facientibus sunt, statim facientibus facilia fiunt. Non ergo ea quae nolumus obseruare, impossibilitas nobis facit dura, sed nouitas. In usum veniant, & neminem frequentata conturbant, Nam quaero, quid eorum sit quae dixi difficile: vt homo id quod opus non habet ab ecclesia non accipiat? an vt quod habet sine causa contemnat? Si propter hoc non vult sua relinquere vt habeat vnde viuat: vt quid accipit vnderationem reddat? vt quid de peccatis alienis sua multiplicat?

Alias *
excipiunt.

Qui sunt, qui etiam cum profectu animae suae, opibus sustentantur ecclesia.

CAPVT XI.

ITaq; sacerdos cui dispensationis cura commissa est, non solum sine cupiditate, sed etiam cum laude pietatis accipit a populo dispensanda: & fideliter dispensat accepta, qui omnia sua aut parentibus reliquit, aut pauperibus distribuit aut ecclesie rebus adiungit, & se in numero pauperum paupertatis amore constituit: ita vt vnde pauperibus subministrat, inde & ipse tanquam pauper voluntarius viuat. Clerici quoque, quos pauperes aut voluntas aut natiuitas fecit, cum perfectione virtutis vitae necessaria, siue in domibus suis, siue in congregatione viuentes accipiunt: quia ad ea accipienda non eos habendi cupiditas ducit, sed cogit viuendi necessitas.

Quid facere debeant clerici, quorum infirmitas non potest sua contemnere.

CAPVT XII.

Illi autem, qui tam infirmi sunt, ut possessionibus suis renuntiare non possint: si ea quæ accepturi erant dispensatori relinquunt, nihil habentibus conferenda, sine peccato possident sua: Quia & ipsi quodammodo sua relinquunt, quâdo proprijs contenti rebus, nihil eorum quæ labori, vel ordini suo debent arbitratur, accipiunt. Quod si putant ideo accipi debere eorum, quæ conferuntur ecclesiæ, portionē, ne eam videantur abijcere, se verò non posse sua relinquere, quod eis deforme sit inter suos pauperes reddi, non verint esse deformius, possessores de elemosynis pauperum pasci.

*Quæ sint vera gaudia, vel veræ diuitiæ, & quid impediementi
afferant bona præsentia amatoribus
futurorum.*

CAPVT XIII

Heu quàm subtiliter nos ille decipiendi artifex fallit, quanta cæcitate oculos nostræ mentis obducit, ne discernamus gaudendi auidi, unde iustius gaudeamus: aut ne cupiētes augeri diuitijs, nouerimus, quas quibus incōparabiliter præferamus? Nam gaudere quidē bonū est: sed qui gaudet, si nō inde gaudeat unde debet, nō potest bonū esse quod gaudet. Si quidē gaudet & raptor, quū desiderata rapuerit: gaudet & ebriolus, quum exoptatæ occasionē potationis inuenerit: gaudet & adulter, quum ad delectationem fruēdi corporis concupiti peruenerit. Sed cum sit gaudere bonū, de his atq; huiusmodi gaudere grande est malū. Hæc & his similia sunt unde gaudere nos vult mundus, cū suis amatoribus periturus. Hæc sunt quæ repudiare debemus, ut de bona cōscientia, de sanctitate morū, de acquisitione virtutū, de dono Dei, & de promissione futuri regni ineffabiliter gaudeamus. Ditari quoq; diuitijs grande est bonū, sed inde ditari unde non debeas non est habenda facultas, sed detestanda calamitas. Nihil enim calamitosius nihilq; miserius eo, qui iniquis acquisitionibus crescit, quē locupletem fraudes faciunt ac rapinæ. Illæ nobis sunt ambiendæ diuitiæ, quæ nos ornare possint pariter & munire: quas nec acquirere possumus inuiti, nec perdere: quæ nos contra hostiles impetus armant, à mundo determinant, Deo commendant, ditant animas nostras atq; nobilitant, nobiscum sunt, intra nos sunt. Diuitiæ nostræ credendæ sunt pudicitia, quæ nos pudicos, iustitia quæ iustos, pietas quæ pios, humilitas quæ humiles, mansuetudo quæ mansuetos, innocentia quæ innocentes, puritas quæ puros, prudentia quæ prudentes, temperantia quæ temperantes, & charitas quæ nos facit Deo & hominibus charos, virtutum potentes, seculi contemptores, ac bonorum omnium sectatores. Hæc sunt non omnium, sed sanctorum sanctæ virtutes, non diuitum superborum, sed humilium pauperum facultates, patrimonium cordium, diuitiæ incorruptibiles morum, quibus non abundant, nisi illi qui illis carnalibus ex corde renunciant. Quæ quamuis & ipsa sint bona, utpote à bono Deo creata: tamen quia sunt bonis malisque communia, student ea spirituales viri contemnere, quō possint ad illa incomparabiliter meliora, quæ sunt bonorum omnium propria, peruenire: quoniam nō est tale bonum quod habent & mali, quale illud est, quod non habent nisi boni. Corporale bonum quando habent iniqui, ipsorum est præmium: quando

A quando habent iusti, non est eorum præmium, sed temporale solatium. Item boni temporalis amissio, sit exercitium iusti, & iniusti supplicium: quia & iustus desiderio cœlestium captus, omnia temporalia siue habeat, siue amittat, omnino non sentit: & iniquus quod cum delectatione habet, sine dolore non perdit. Propter hoc igitur eis, qui militant Deo, fugiendæ sunt ex toto corde diuitiæ, quas qui habere volunt, sine labore non quærunt, sine difficultate non inueniunt, sine cura non seruant, sine anxia delectatione non possident, sine dolore non perdunt. Apostolus autem Christi militibus dicit, Volo vos sine sollicitudine esse. & Radix omnium malorum est auaritia. Quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis, ac sic census iste terrenus eis, à quibus vitiosè diligitur, non est voluptatum materia, sed dolorum. Quapropter expedit facultates ecclesiæ possideri, ut inde viuant, qui non seculo, cuius gaudia fugitiua repudiāt, sed Deo seruiunt, cuius ineffabilia bona desiderant.

1. Cor. 7.
1. Tim. 6

*Qualiter intelligatur quod dicit Apostolus, Qui in sacrario
operantur, quæ de sacrario sunt edunt.*

CAPVT XIII.

DE talibus dicere videtur Apostolus, Qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt: & qui altario deseruiunt, cum altario participant. Qui nisi hoc de contemptoribus facultatum suarum vellet intelligi, nūquā secutus adiūgeret, Ita & Deus ordinauit his, qui Euangelium adnūtiant, de Euāgelio viuere. De euāgelio viuūt, qui nihil habere propriū volūt, qui nec habēt nec habere aliquid cōcupiscūt, nō suorū, sed cōmuniū possessores. Quid aliud est de Euāgelio viuere, nisi laborantē inde vbi laborat necessaria vitæ percipere? Apostolus tamen qui sic Euangeliū prædicauit, ut nec de euangelio viueret, sed necessaria sibi suis manibus ministraret, de se confidenter eloquitur. Ego autem nullo horum vsus sum. Et quare hoc dixerit, secutus aperuit, dicens: Expedit mihi magis mori, quàm ut gloriam meam quis euacuet. Euacuare dicit gloriam suam, si ab eis, quibus prædicabat, voluisset accipere vitæ * corporalis expensam. Nolebat quippe in præsentis laboris sui fructum, sed in futuro recipere. Si ergo ille, qui nihil habebat, noluit de Euangelio vbi laborabat, sed suis manibus viuere, ne gloriam suæ mercedis amitteret: quid nos, qui & propria nolumus amore possidendi, non viuendi necessitate, relinquere: & accipere insuper volumus, non unde viuamus, sed vnde censum nostrum incrementis damnabilibus augeamus?

1. Cor. 9.

Ibidem

Ibidem

Aliàs tē-
poralis

* *De cupiditate, qualiter eis, quos semel inuasit, dominetur.*

CAPVT XV.

Ibet ecce nobis imperiosa cupiditas, ut diuina paruipendentes possessionum terrestrium damnosa compendia cogitemus: ut in eis totā sollicitudinem curamq; ponamus, ut inde nos morbida vanitate iactemus, ut amplitudine patrimonij diffusoris elati, fieri pauperes spiritu negligamus.

Aliàs De
qualitate
cupidita-
tis.

mus. O facinus inauditum: Suavi iugo Christi contempto, ferreum cupiditatis imperium voluntaria mentiū inclinatione suscipimus, & domini nostri * leui onere, quod subiectos non onerat, sed subleuat, posthabito, plūbeū pondus nostris ceruicibus aggeramus, quod citius potest deponi, quā ferri: quia & ipsa cupiditas, quæ nobis subijci vltro volentibus hoc pondus imponit, contemni potest facilius, quā expleri: & ideo qui se illi volentes dediderint oppugnanti, voluntatem resistendi vltcrius non habebunt tyrannicè dominantī. Et hoc fit iusto Dei iudicio, vt qui cupiditati resistere nolimus ingressuræ, iam resistere nequeamus ingressæ. O plāgendum miserabiliter mentis expugnatae seruitiū. O * intolerandū dæmoniacæ cupiditatis imperiū, vt ex hostibus suis, quos potest vincere, victores faciat suos, promittit ingentia, & bonorū temporalium pollicitatione deceptos impellit iam miseros, & miserandos in turpia. Tenet nos lucrorum pœnaliter dulciū catenis addictos, & in sua ditone captiuos: nec trahit inuitos, sed quod est deterius, quòcunque voluerit, volētes ducit. Vastat * in nobis quicquid verecundiæ, aut pudoris inuenit: & quos suis triumphis addixit, adhuc tanquam respiscēdi suspectos omnibus viribus honestatis exarmat, ne quādo contra eam, qui bellare nolimus, rebellemus. Rapit nos ac passim per omnia acquisitionum genera cupidos acquirendi dispergit. Non permittit animum liberum, non stabile corpus * vagante animo mobiliter, aut quietū, & velut quædam cadauera in pastum feris auibus bestijsque proiecta, captiuos suos immundis spiritibus tradit, non lacerandos, sed auidissimis mortiferorū criminum faucibus deuorandos: nec tamen vt esse iam desinat sed vt pœnaliter viuant. Denique iu viuis corporibus adhuc portant funera sua: id est viui simul & mortui. Hinc est, quod peccato viuētes quantum nos congestarum opum * oblectet accessio, ipsa fruendi carnalibus delectatione sentimus: & quantam virtutum sustineamus inopiam, velut mortui virtutibus ignoramus.

Quod Deum perfectius illi possideant, qui terrenis possessionibus ex corde renuntiant.

CAPVT XVI.

HÆc sunt propter quæ non explendis voluptatibus ac fouendis, sed congregandis fratribus, aut alēdis expedit facultates ecclesiæ possidere, vt vno solitudines omnium in sua societate viuentiū sustinēte, omnes, qui sub eo sunt, fructuosa vacatione potiātur spiritualiter & quiete: Ideo interposui istud aduerbium: quoniam qui ociosa quiete perfruitur, nisi spiritualiter vixerit, more pecudum viuit. Et ideo is, quem nulla corporeæ necessitatis cura sollicitat, nulla occupatio domesticæ sollicitudinis inquietat, nullus litigator infestat, nullus calūniosus exagitat, quid aliud curare debet harum molestiarum, & his similiarum liber, nisi vnde ad meliora proficiat, vnde vitia sua profectibus cotidianis imminuat, virtutes augeat & pro carnalibus, quæ contempsit, spiritualia bona possideat: in his se diuinitus adiutus exerceat: ea semper amplectatur ac diligat: & non solum omnibus alijs delectationibus suis, sed etiā ipsis suæ carnis cruciatibus anteponat. vt qui nihil sibi reliquit, quod formidaret amittere: ea, pro quibus omnia quæ habebat abiicit, tanta firmitate fidei retineat, vt si necesse fuerit, pro

A pro eis libenter suū corpus impēdat? Proinde quæ possidendi delectat ambitio, Deū, qui possidet omnia quæ creauit, expedita mēte possideat, & in eo habebit quæcunq; habere sanctè desiderat. Sed quoniā nemo possidet Deum, nisi qui possidetur à Deo, sit ipse primitus Dei possessio, & efficietur ei Deus possessor & portio. Et quid potest eo esse felicius, cui efficitur cōditor cēsus, & hæreditas eius dignatur esse ipsa diuinitas: si modò eū sanctis operibus colat, omnes fructus ex illo percipiat: in illo, & de illo iugiter viuat: & nihil terrenū cū illo possideat? Quia omniū cōditor, cui nihil eorū quæ fecit valet æquari, nō dedignatur cū his quæ cōdidit possideri. * Denique quid vltiā quærit, cui omnia suus conditor sit: aut quid ei sufficit, cui ipse nō sufficit? Hunc possidebat, & ab illo possidebatur ille, qui dicebat in spiritu: Portio mea dominus, dixi custodire legem tuam. Et: Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei. Sed & ipse cū dicit: Filijs Leui nō dabit partē inter fratres suos: ego dominus portio eorū: fati ostēdit, quod hi, qui terrenæ hæreditatis cōtēpserint portionē, Deū, spiritualiter mereantur possidere: cuius ditati muneribus, omnia quæ præclara habentur in hoc mūdo, fastidiunt: & ipsum possidere, vel ab ipso possideri, eo solo perfrui, atq; illi adhærere inseparabiliter concupiscunt. Vnde datur intelligi, quod qui temporalia bona, qui seculi gaudia peritura sectatur, ac diligit, quæ & quāta sit multitudo supernæ dulcedinis non didicit. Quis enim cui Deus dignatur esse possessio, aliquid aliud quærit? aut quis non pro amore illius omnia quæ putantur magna, contemnit? Ergo qui vult Deū possidere, renūtiat mundo, vt sit illi Deus beata possessio. Nec renuntiat mundo is quæ terrenæ possessionis adhuc delectat ambitio: quia quamdiu sua non relinquit: mundo, cuius bona retinet, seruit: & vtiq; nō potest mundo seruire simul, & Deo: ac sic propterea voluit Deus cultores suos omnibus renūtiare, propter quæ diligitur mundus, vt exclusa cupiditate mundi, diuina in eis charitas possit augeri, vel perfici. Et ideo decimas atq; primitias frugum, primogenita & sacrificia pro peccato, vel vota quæ sibi Deus iussit offerri, sacerdotibus ac ministris distribui debere constituit: vt deuotissimo populo vitæ necessaria ministrante, ipsi creatori ac pastori suo liberis mentibus ministrarēt, atq; in eius cultu sine vlla solitudine corporali proficerent, ne terrenis occupationibus implicati officio suo dignas excubias strēnuè curare nō possent. Nunc autem, quod Christiani tēporis sacerdotes magis sustinent quā curant possessiones ecclesiæ, etiam in hoc Deo seruiunt: quia si Dei sunt ea quæ cōferuntur ecclesiæ, Dei opus agit, qui res Deo cōsecratas nō alicuius cupiditatis, sed fidelissimæ dispensationis intentione nō deserit. Quapropter possessiones, quas oblatas à populo suscipiūt sacerdotes, non sunt inter res mundi deputari credendæ, sed Dei: quoniā si vestes, ac vasa, & cætera, quæ in sacris vsui ministrantibus erant, sancta vocabātur: nec in vsus humanos reuocari iam poterant, diuinis semel ministerijs cōsecrata: quomodo nō ea quæ cōferuntur ecclesiæ, sacra credēda sunt, quibus nō vt seculi rebus luxuriosè, sed sanctè, vt Deo cōsecratis vtuntur ad necessaria sacerdotes: vt illis omnibus, qui se perfectionis amore sub vno cōstituūt, & sua sibi non vdicāt, ecclesiæ facultates ad hoc ipsum collectæ sufficiant: vt quicquid omnibus occupationibus absoluti proficiunt, fructus illius, qui vnus pro multis occupatus est fiat: atq; ita ille, qui solitudines omnium sub se * seruien-

* Deinde

Psal. 118.

Psal. 115.

Num. 18

Deut. 18.

Ibidem.

Alias *

viuentiū

tium

tium portat, in congregatione sua proficiente proficiat: vřsicut illius occupatio omnium suorum facta est fructuosa vacatio, ita omnium discipulorũ perfectio gloriosa magistri honor habeatur & gloria.

*Quod nihil proficiant, qui abstinētes à cibis, vitijs seruiūt:
nec profit facultates abijcere ijs, qui
suas faciunt voluntates.*

CAPVT XVII.

Item quęstis, quę sit abstinentię credenda perfectio: & vtrum tantũ corpori, an & animę debeat necessaria iudicari. Si hominem totũ virtus hęc quę abstinentia nominatur, perfecta sanctificat, non solũ corpori, sed & animę necessaria est: quia omnis homo ex corpore constat & anima. Sed in eis, qui diuersis vitijs subiacentes, aliquid sibi eorum, quę vsui nostro * necessaria sunt, interdicit: abstinentia quidem, sed carnalis & imperfecta esse debet intelligi. Ea autem spiritualis atq; perfecta est censenda, quę abstinētē tā ab illecebris carnaliũ voluptatũ, quā à peccatis omnibus facit alienũ: cuius nec animum desideriorum morbi corrumpunt, nec imperio gulę dominātis quęsitę delitię vires corporis frangũt. Proinde ille abstinens verē credendus est, qui vitiorum omnium liber effectus est: ac recisis * corporalibus voluptatibus elaborat, non vt concupiscentiam suę carnis exatiet, sed vt mortalem vitam necessariorum perceptione sustentet. Quoniam quidē quicquid sine quo potest viui percipitur, non sustentandę vitę, sed fouendę luxurię carnis impenditur. Hęc itaque virtus, quę abstinentia, non solum delicatiorum ciborum, sed etiam malorum omnium nuncupatur, cum omnibus omnino necessaria sit, tũ maximē illis familiarior, atq; coniũctior esse credenda est, quibus iuxta illud quod in Actibus apostolorum legitur factum, vnum cor est, & anima vna diuinę charitatis igne cõflata, & quibus sub vnius ordinatione viuētib; omnia omnium communia fiunt: si tamen ita eis vna sit vita, sicut fit vna substantia: & nulla sit in eis diuersitas animorum, quibus est communio facultatum: quia vt fieret & esset animorum sancta coniunctio, necessaria est facultatum iudicata communio. Cæterum quid eis prodest, quod facultates suas abijciunt, qui voluntates proprias non relinquunt, cum sit longē præstantius, voluntatibus proprijs abrenunciare, quam rebus? Res suas etiam mundi quicuis philosophi abijcere potuerũt, & nunc quilibet hæretici possunt. Sed nec illi, cũ suę * voluptatis fuerint amatores, secundũ voluntatē Dei vixerũt: & isti dominicę voluntati suę volũtatis studio contradicunt. Non ergo res ea nos Deo cõmēdat, quam & inimici Dei faciunt: sed illud, quod non nisi verē Christiani, & per hoc amatores Dei perficiunt. Hi sunt, qui volũtatibus suis & rebus proiectis suo se creatori ex toto corde subijciunt, ac suum velle ex eius voluntate suspendunt: & ideo quicquid eis sensus carnis sequendum faciendũque suggerit, iustitię capti delectatione contemnunt.

*Quanta bona primus homo abstinentiã bonum
negligendo perdiderit.*

Caput

CAPVT XVIII.

Quod si primus homo voluisset se in illa Paradisi beatitudine custodire, vt à fructu vnus interdicitę arboris ieiunasset, nec statum illum tantę felicitatis amitteret, nec eum voluntaria salutaris præcepti transgressio necessitati corruptionis ac mortalitatis addiceret: vt tanta beneficia Dei sui, quę in natura suę cõditionis acceperat, aut corrūperet peccato corruptus, aut perderet. Quis enim sufficienter enumeret, quę & quanta bona illi abstinentię contemptus ademertit? quod intellectualis mentis dignitate donatus, imaginē sui creatoris accepit: quod soli Deo suo subiectus, omnia visibilia sibi subiecta conspexit: quod ei ad viuēdi vsus affatim lignorum omnium, quę erant in Paradiso, feracitas diuina iussione seruiuit: quod arbor vitę mysticum cibum non vnde viueret, sed vnde vitam corporis nõ finiret, sui creatoris munere ministravit: qui cibus quãdiu perciperetur, ita percipientem se in vno statu sacramenti cuiusdam latētis figurata significatione seruaret, vt eum nec vlla infirmitate corrumpi, nec ætate mutari & senescere, nec dissolui morte permetteret. Non inquietabat molesta sollicitudo quietum: non fatigabat labor anxius ociosum: non somnus opprimebat inuitum: non amittendę vitę timor angebat de immortalitate securum. Habebat facilem victum, corpus ex omni parte sanũ, tranquillũ motum, cor mundum, ignarus pœnalis mali, habitator Paradisi, expers peccati, capax Dei. Postremò quid eo felicius fuit, cui erat orbis subiectus, nullus infestus, liber animus & visibilis Deus? Quoniam quidem nisi ante peccatum Deum videre in assumptione visibilis creaturę soleret, quomodo se iã peccator effectus, à facie domini, quem nunquam viderat, abscondere? Potuit ergo ita videre Deum priusquam peccaret Adam, sicut eum patriarchę viderunt. Sed quando ait: Vocem tuam audiui & timui: ex illa iam videndi Deum sanctitate ceciderat, iam se indignum videndi Deũ reddiderat. Vocē tuam, inquit, audiui, & timui, eo quod nudus essem, & abscondi me. O quantum securitatis habent, qui sibi bene sunt conscij: & quantum perturbatos humiliat perpetratio pudenda peccati: sicut isti qui se absconderunt à facie domini, de sua turpitudine, non de nuditate confusi: qui non ideo erubescabant, quia veste erant extrinsecus nudi, sed quia intrinsecus protectione diuina nudati. Denique & ante peccatum nudi erant, & non erubescbāt: quia nihil contra voluntatem Dei, vnde confunderentur admiserant.

De peccato primi hominis, & de malis quę illum peccantem Deo iudicante secuta sunt.

CAPVT XIX.

Sed iam videamus (si placet) qualiter illi homines primi commiserint tantę grande peccatum, quod & ipsos de Paradiso proiecit in hoc vitę pœnalis exiliũ, & in eis originaliter totum damnauit genus humanum. Et mihi quidē videtur, quod nõ ederēt de ligno prohibito, nisi concupissent: nec concupissent, nisi tētati: nec tētarentur, nisi deserti: nec desererentur à Deo nisi ipsi prius desererent Deum: nec desererēt Deum, nisi superbirent, & similitudinem Dei * miserabiliter appetissent: ad quam peruenturi essent sine corporis morte, si sub Deo suo viuētes, præceptum quod acceperat

M. custo.

Damnũ
quod
Adã peccado
incurrit.

Genes. 2.

Genes. 3.

Alias *
damna-
biliter.

Alias
cõcessa:

alias cor-
poreis.

Actu. 4.

Alias vo-
luntatis
fierent:

custodissent: vt qui posse nō mori acceperant in natura, nō posse mori cōsequerentur in gloria: & ibi accepturi essent præmium non posse peccare, si hic eorum meritū fuisset, peccare noluisse. Non igitur à creatore suo in creaturā diuinitatis affectatione collapsos moueret aperta concupiscentia, nisi eos antè corrupisset occulta superbia: nec eis per serpentem diabolus propinaret tam ferale consilium, nisi prius eorum deprehenderet appetitum. Si inquit, gustaueritis de ligno scientiæ boni & mali, aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dij, scientes bonum & malum. Hæc sunt illa tria, quæ in mundo esse, & diligere non debere à dilectoribus Dei, contestatur Ioannes apostolus
 Genes. 3.
 1. Ioan. 2.
 Alias * concupiscenterent.
 Genes. 2.
 D
 Quod omnia bona quæ in Adam corrupti perdidimus, in Christo reparati recipiemus.

CAPVT XX

Quamuis enim ex Adam simus carnaliter nati, non ipsum tamen debemus imitari, sed Christum, in quo renati sumus, & viuimus, quando veterem conuersationem salubriter innouati deponimus. Quid est imitari Adam, nisi pro carnalibus desiderijs ac concupiscentijs morte multari? Et quid est imitari Christum, nisi carnalibus concupiscentijs ac desiderijs crucifigi? Sicut aliud non est veterem conuersationem deponere, quam non secundum carnem, quæ ueterascit & moritur, sed secundum Deum uiuere, qui solus potest perseverantes in se inuouare perenniter, & beare.

Quapropter, sicut quando in Adam fuimus omnes, ipso cadente * occidimus: ita quia in Christo iam esse cœpimus, qui pro nobis oibus dignatus est mori

A mori, & nos peccatis nostris illi commorui, cum illo spiritualiter resurgamus, in illo omnia bona quæ potuimus habere perdidimus, in hoc etiam maiora, & sine fine habenda recepturi sumus, si perseveranter eius vestigia teneamus. Adam nos * sub noxa habuit malis omnibus per propriam culpā, à quibus nos liberauit aduentus Christi per gratiam. Ille in nos culpam suam transmisit, & pœnam: hic, qui culpam nostram suscipere, vt pote conceptus & natus sine peccato non potuit, de susceptione pœnæ nostræ culpam nostram simul aboleuit, & pœnam: & vt totum dicam, Adam nobis eripuit Paradisum, Christus donauit cœlum.

Alias * subnoxa uit: vel, subuocauit: vel, obnoxiauit

Qualiter viuere debeant, qui Christum imitari desiderant.

CAPVT XXI

ET ideo si in Deo esse volumus, quod esse debemus, sicut Ioannes apostolus dicit, quomodo ille ambulauit, & nos spiritualiter ambulemus. Quid est ambulare sicut ille ambulauit, nisi cōtēnere omnia prospera quæ contempsit, nō timere aduersa quæ pertulit, libenter facere quæ fecit, fieri docere quæ * docuit, sperare quæ promisit, & sequi quō ipse præcessit. Quid est enim sequi, nisi præstare beneficia etiam ingratis, non retribuere secundū merita sua maleuolis, & orare pro inimicis, amare bonos, misereri peruersis, inuitare auersos, suscipere in charitate conuersos, & æquanimiter pati subdolos ac superbos? Ad hoc etiam pertinet, quod ait sanctus Paulus apostolus: Si resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Illi resurgunt cum Christo, qui moriuntur sicut ille peccato, ea tamen distinctione seruata, quod ille mortuus est peccato, non suo, sed nostro. Vnusquisque autem nostrum, non omnium moritur peccato, sed suo. Quid est peccato mori, nisi damnandis operibus omnino non viuere, nihil concupiscere carnaliter, nihil ambire? Vt sicut qui mortuus est carne, nulli iam detrahit, nullum aduersatur aut despicit, nullius pudicitiam callida circumuentione corrumpit, nemini violentus existit, neminem calumniatur aut opprimit, non inuidet bonis, aut insultat afflictis, non luxuriæ carnis inseruit, non violentiæ deditus, in se bibendi sitim bibendo magis ac magis accendit, non odiorum facibus inardescit, non compendia iniusta sectatur, non potentibus aut diuitibus adulatur, non inquieta curiositate raptatur, non domesticæ sollicitudinis cura distenditur, non officiosis occurrentium salutationibus delectatur, nec superborum iniurijs fatigatur, non eum superbia inflat, non ambitio ventosa præcipitat, non vana gloria turpiter iactat, non desiderium gloriose opinionis inflammat, non * distentio alieni actus illaqueat, non ad societatem turpium turpitudinis amor inuitat, non rabies insani furoris exagitat, non sumptuosarum deliciarum studium macerat, non ardor animosæ contentionis exanimat, non facit impudentem audacia, iniquum iniustitia, feram inclementia, varium inconstantia, pertinacem contumacia, insarum uesania, delitiosum gula, rebellem inobedientia, vanum iactantia, infidelē perfidia, leuem facultas, seuum crudelitas, * manducatorem turpis edacitas, impatientem mobilitas, mobilem instabilitas, vagam spiritualis infirmitas, iracundum animo.

Alias * mandauit

Coloss. 3.

Alias * distitio.

Alias * manducatorum edacitas.

M ij. animo.

animositas, suspiciosum peruersitas, verbosum vanitas, iniuriosum malignitas: qui remotus est prorsus à secularibus illecebris, remotus ab immundicijs & inimicitijs, remotus ab insidijs alienis, remotus à rapinis vel occultioribus vel apertis, remotus à mendacijs siue periurijs, postremò remotus ab omni genere flagitiorum atq; facinorum, quibus carnaliter viuentes Deum offendunt: & mortui peccato non seruiunt. Sicut, inquam, carne mortuus nec facere potest ista quæ dixi, nec pati: ita & his, & talibus vitijs omnino non viuunt, qui * viuentes Deo carnem suam cum vitijs & concupiscentijs vt viuât, crucifigunt.

Quali temperantia vti debeant, qui à voluptate delectabilium, vel ab immoderata perceptione ciborum communiū, atque à vini immoderato vsu cupiunt abstinere.

CAPVT XXII.

Membra sua, quæ sunt super terram, mortificant, quando insolens corpus ieiuniorum continuatione castigant: quando intra necessarium modum suum temperant appetitum: quando non solum se à delicatioribus cibus moderata districtione suspendunt, sed etiam in ipsis cõmunibus nihil carni suæ pro desiderio, sed pro sustentandæ vitæ necessitate permittunt: certi quòd nec delitiæ quælibet, si absque desiderio percipiuntur, efficiunt: & viles cibi plerunq; abstinentiæ profectum, si appetenter accipiantur, impediunt. Hinc est quòd sanctus Dauid aquæ in se concupiscentiam castigauit, atq; eam sibi à suis oblatam, ne desiderio suo ex ea satisfacere videretur, effudit: & sancto Helix perceptio carniū non concupita nõ nocuit. Vnde datur intelligi, quod veraciter abstinentes escarum non naturas, sed concupiscentias damnent, ac * voluptates suas desiderati cibi, vel potus abusione mortificent. Qui autem non solum à qualitate, sed etiã à quantitate ciborum cupiunt abstinere, nihil aliud student, nisi vt quantum stomacho reficiendo ac fami eximendæ satis esse videtur indulgeant: nec expleant suos appetitus aueritate percipiendi, sed comprimant: atq; eis saturitas edendi finem non faciat, sed voluntas: qui tam à cupiditate pretiosorum ciborum animos, quã à nimia perceptione vilium continebunt: qui cibus nec lautioribus volunt carne luxuriante dissolui, nec distentione ventris onerari, quando abstinentes viri nec delitiosi soleant esse, nec auidi. Iam de vino abstinendo, vel percipiendo quid dicam? Vnde sanctus Apostolus certam fixit regulam, dicens: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Quasi diceret: Luxuriam facit, & nutrit vini perceptio nimia, nõ natura: & propterea non vti vos vino, sed inebriari prohibeo: quãdoquidem infirmum stomachum moderatus vsus vini confortat, ebrietas animum corpusq; debilitat. Deniq; Timotheo suo discipulo, qui se longa abstinentiæ districtione iam frægerat, & stomachum suum aquæ perceptione corruperat, modico vino vti debere præcipit dicens: Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino vtere propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates. Ac per hoc, nihil contra abstinentiam faciunt, qui vinum non pro ebrietate, sed tantum pro corporis salute percipiunt: nec hoc eis offert voluntas, sed permit-

2. Reg. 23
1. para. 11
3. Reg. 17

Alias *
voluntas

Ephes. 5.

1. Tim. 5.

Atit infirmitas. Quæ si defuerit, à vino est abstinendum, ne vini perceptio quæ infirmum sustentat, sanum corpus incendat: quandoquidem vino vti, & vsui habere oleū, nullus dixerit esse peccatū. Sed hæc ideo nõ debemus carni desideranti præstare, ne cū illi licita concedere cœperimus, poscat illicita: & sibi obsequentes in minimis, in flagitia punienda compellat: ac naturali ordine perturbato, non spiritui corpus, sed spiritus corpori dominanti deferuiat. Huc accedit, quòd & ipsam mentem abstinentiæ fructus alacrem facit: carnem quoq; non vsq; ad lassitudinem fatigatam, sed spiritui ordinanti subiectam mobilem reddit. Sensus etiam quos dicuntur crassos efficere, vel grauare congestæ delitiæ, consuetudo parcitatis exonerat, & velut quadam politura religiosæ exercitationis attenuat.

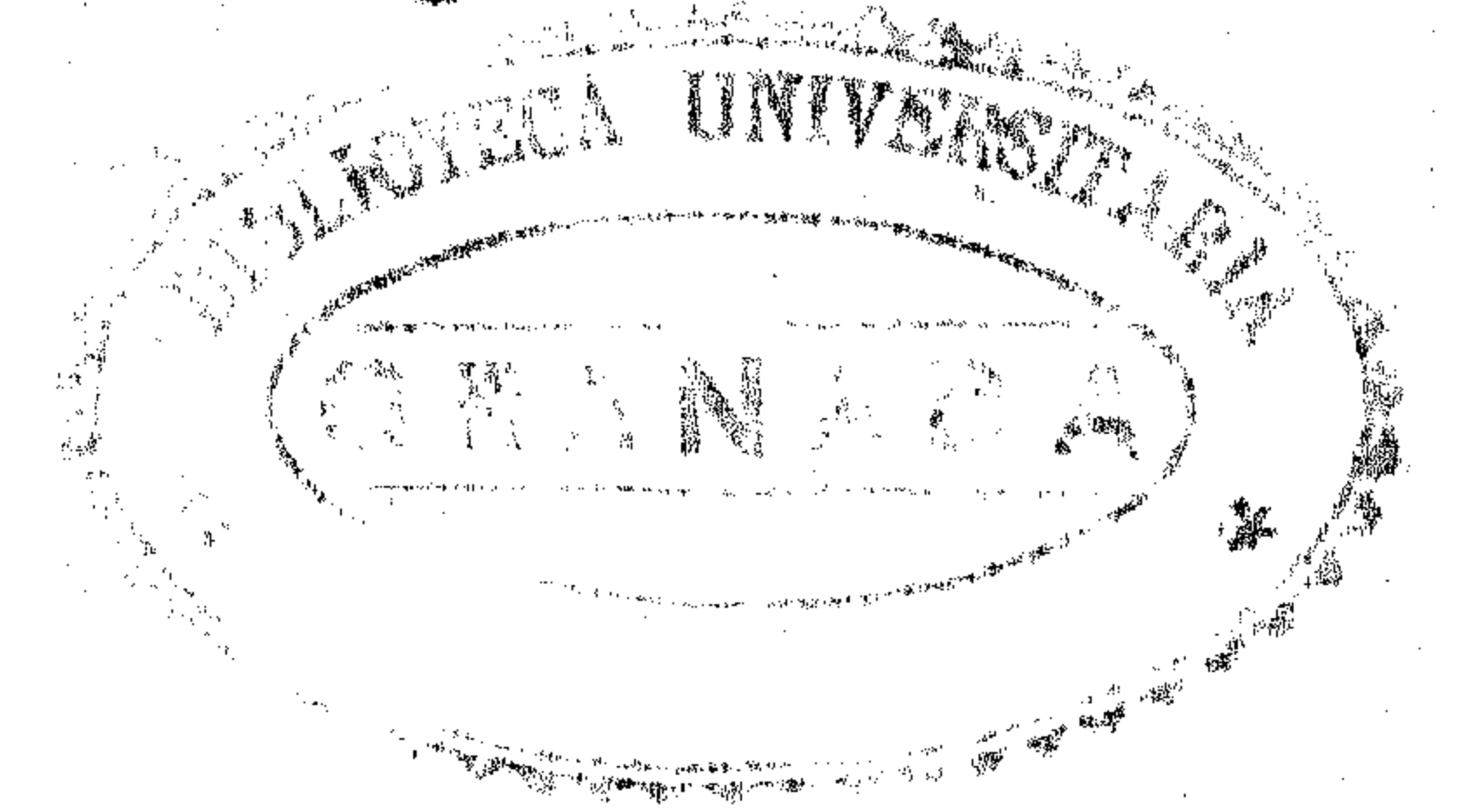
Quod vtentes carnis concupiscentia carniū polluat, non natura.

CAPVT XXIII.

Ceterum si à quadrupedibus abstinentes, phasianis altilibus, vel alijs auibus pretiosis, aut piscibus perfruantur, non mihi videntur refecare delectationes sui corporis, sed mutare: nec pro abstinentia, sed velut pro nescio qua immundicia, vel certè, quod verius est, pro stomachi nauisantis teneritudine delicias illas cõmunes ac viles abijcere, quòd possint alijs non solum carnis, sed etiã delicatioribus, ac pretiosioribus carnis suas voluptates explere: cū, sicut iam supra patuit, non aliquarum carniū, quæ vsui humano concessæ sunt, nobis naturæ damnandæ sint, quas Deus instituit: sed carnales concupiscentiæ fugiendæ, quas sensui carnis diabolus introduxit. Illi autem qui parciores videri volunt, & gloriam sibi velut de abstinentia districtiore conquirunt, sic ab omnibus animalibus iudicant temperandū, vt peregrinis pomis, ac sorbitiunculis delicatis, cæterisq; alijs cibus immanem sui corporis impleant appetitum: cū spiritualis abstinentia non aliquorū ciborū vsus, sed desiderium suadeat cõpescendum. Et illi magis parsimoniæ seruire censendi sunt, qui sibi non aliquarum rerum perceptiones, sed delectationes corporis interdiciunt. Illi quoq;, qui negata sibi vini perceptione, diversorum poculorum potionibus inundantur, nequaquam mihi abstinentiã videntur implere: quia ad hoc fortassis à vino se suspendunt vt mercentur ab hominibus laudē: & interdicti sibi vini perceptione cõpescant suauioribus poculis voluptatum. In vini enim vsu non à vino tantum sed ab omnibus quæ accipientes inebriant, vel ab alijs quæ etsi non ebrietatē, suauitatē certè percepta conciliant, abstinere, vt sit veritate abstinentiæ perfectè consummatus: non eius imagine foris splendidus, intus cauus: hominibus velut purus, & Deo simulatę virtutis sordibus plenus. Nec minus à cupiditate possidendi superflua, quàm à voluptate percipiendi nobis est abstinendū: quoniã cū omnia quæ habemus, pro nostris vsibus habeamus, ea quibus vti nolis ardentem habere velle, vel etiam lucris hinc inde quæsitis augere, nihil est aliud, quàm non tolerandæ necessitati, sed intolerandæ cupiditati seruire: nec possum dicere, Vt sit vnde pauperibus cotidie erogetur, mea possideo: quando nemo perfectiùs erogauerit eo, qui nihil sibi perfectionis intentione relinquit ex proprio.

M iij

Quam

Quam utile sit, ieiunio, vel abstinentiæ, aduenientium charitatē
plerunque præferre.

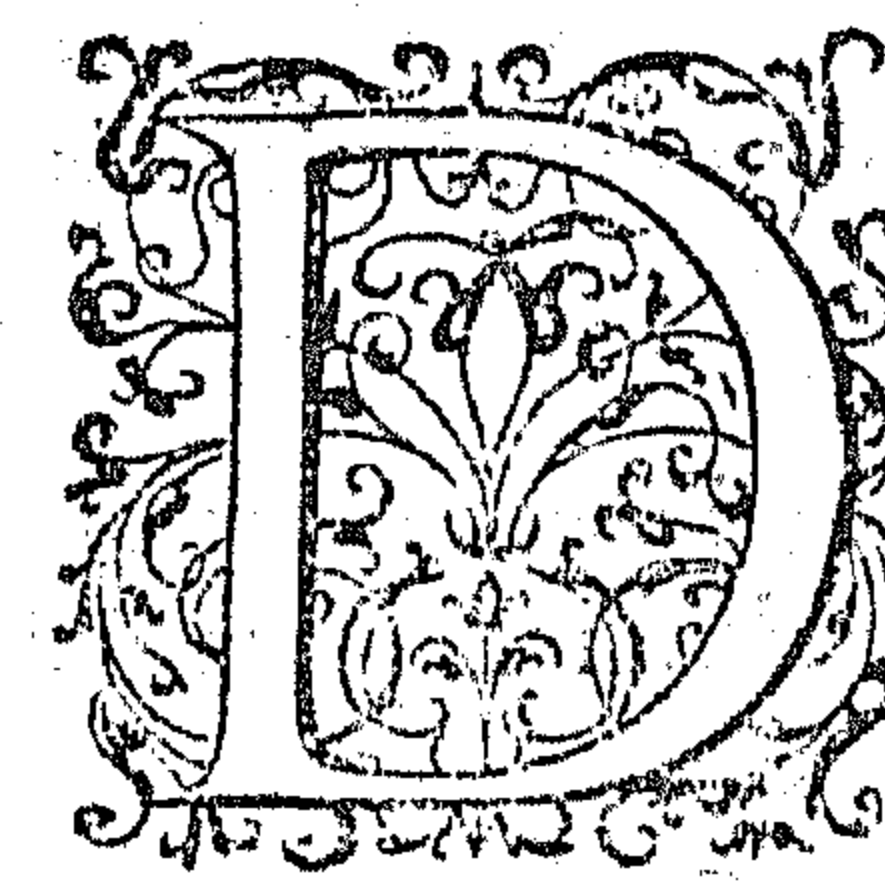
CAPVT XXIII.

Veruntamen sic abstinere, vel ieiunare debemus, vt non nos ieiunādi vel abstinendi necessitati subdamus: ne iā non deuoti, sed inuiti rem volūtariā faciamus. Si enim quoslibet adueniētes ieiunio intermisso reficio, non soluo ieiunium, sed impleo charitatis officium. Cæterum si propter abstinētiā spirituales fratres, quos noui mea remissione delectari, cōtristo: abstinentia mea non est virtus dicenda, sed vitium: quoniam quidem ipsa abstinētiæ ac ieiuniorum continuatio, nisi fuerit, quando res exigit, prætermittit, & me inflat, & fratrem meum, cui charitas iubet seruire, contristat: vel certē mihi nihil inesse charitatis fraternæ demonstrat, cum sine abstinentiā quemlibet hominem catholicum charitas sola periciat. & omnes abstinentia aut perdat sine adiunctiōe charitatis, aut pereat. Quia ergo abstinere aut ieiunare etiam Manichæi, vel quilibet alij hæretici possunt: vt pote, qui omnes carnes non pro abstinentia, sed pro immundicia detestātes, corpora sua panis & aquæ perceptione afficiunt: non pro magno ducamus, quando ab his, quæ illi quoque reijciunt, abstinemus: sed quando abstinētiā nostram fides commendat, charitasque consummat: quas virtutes illi non habentes occidere se possunt, ædificari autem, aut perfici taliter abstinēdo non possunt. Ipsi vero catholicis Christianis, qui siue non valendo abstinere, siue nolendo, omnia vsui nostro concessa cum gratiārū actione percipiunt, non nos propter abstinētiā præferamus: ne fortē plus humilitatis, aliarumque virtutum habeant illi, vnde nobis iure abstinētibz præferantur. Quocirca si volumus nobis abstinētiā nostram, ieiuniaque nostra proficere, à superbia in primis, quæ aut expellit omnes virtutes, aut minuit, & iactantia cunctis inimica virtutibus, atque ab omnibus vitijs omnino discedamus, vt proficit nobis, quod à cibus delicatioribus abstinēamus: quia tūc nobis proderit, quod corpora nostra, vel certe corporum incentiua rigore districtioris abstinētiæ castigamus, si carnalibus desiderijs absoluti, sanctis virtutibus floreamus. Sed iam si nō liber * accipiat, vt de virtutibus ac vitijs, vnde hic pauca tetigimus, latius ac plenius in tertio volumine donante Deo disputemus.

Alias *
postulat,

FINIS LIBRI SECYNDI,

A P R A E F A T I O
LIBRI TERTII.

DE vita contemplatiua, & quantum ab ea differat actualis: vel qualiter possitis ipsius contemplatiuæ virtutis fieri adiuuante Deo participes, in primo volumine abfolui. De actuali quoque vita, vbi quæ esset religiosæ increpationis vtilitas, ac patientiæ virtus ostensa est: & qualiter tractandæ essent ecclesiæ facultates, vel de dono spiritualis abstinētiæ, quæ dicenda visa sunt, Deo donante, in secundo libro disserui. Nunc superest, vt disputationem de vitijs atque virtutibus, non ingenio fretus, cuius mihi cōscius non sum, sed orantibus vobis adiuuandus incipiam.

CAPITA LIBRI TERTII.

- C**AP. I. Quantum à veris virtutibus virtutum similitudines distent.
 Cap. 2. Quod superbia sit malorum omnium causa.
 Cap. 3. Quod superbia, ex qua procedunt omnia mala, humilitatis virtute vincatur, & omnia vitia tunc fugata depereant, si virtutibus cedant.
 Cap. 4. De cupiditate, quæ ita est mixta superbiæ, vt nihil peccati fiat, quod non ex vtraque procedat.
 Cap. 5. Quo animi tormento inuidos affligat inuidia.
 Cap. 6. In quæ & quanta mala concupiscentia carnis erūpat, si eis mēs corrupta consentiat.
 Cap. 7. Quod etiam hi, quos ab impudicitia quælibet necessitas vetat, si viuere pudicè consuescant, ad amorem castitatis ascendant.
 Cap. 8. Quibus indicijs possit ostendi superbia, quæ vel in perditis aperta est, vel in fictis occulta.
 Cap. 9. Quibus signis inuidorum declaretur inuidia.
 Cap. 10. Quantis malis vanitas vanos inuoluat.
 Cap. 11. De vtilitate timoris, & quod efficaciter peccatis obstitat.
 Cap. 12. De futuro iudicio, vel æternitate supplicij, ac de qualitate gehennæ.
 Cap. 13. De laude charitatis.
 Cap. 14. Qualiter possint ea, quæ de charitate sanctus Apostolus dixit, intelligi.
 Cap. 15. Quantum perfectionis charitas in se fundatis exhibeat.
 Cap. 16. De qualitate virtutis, & qualiter sibi consentientes informet.
 Cap. 17. Quibus gradibus conuersi in culmen perfectionis ascendant.

M iij. Cap.

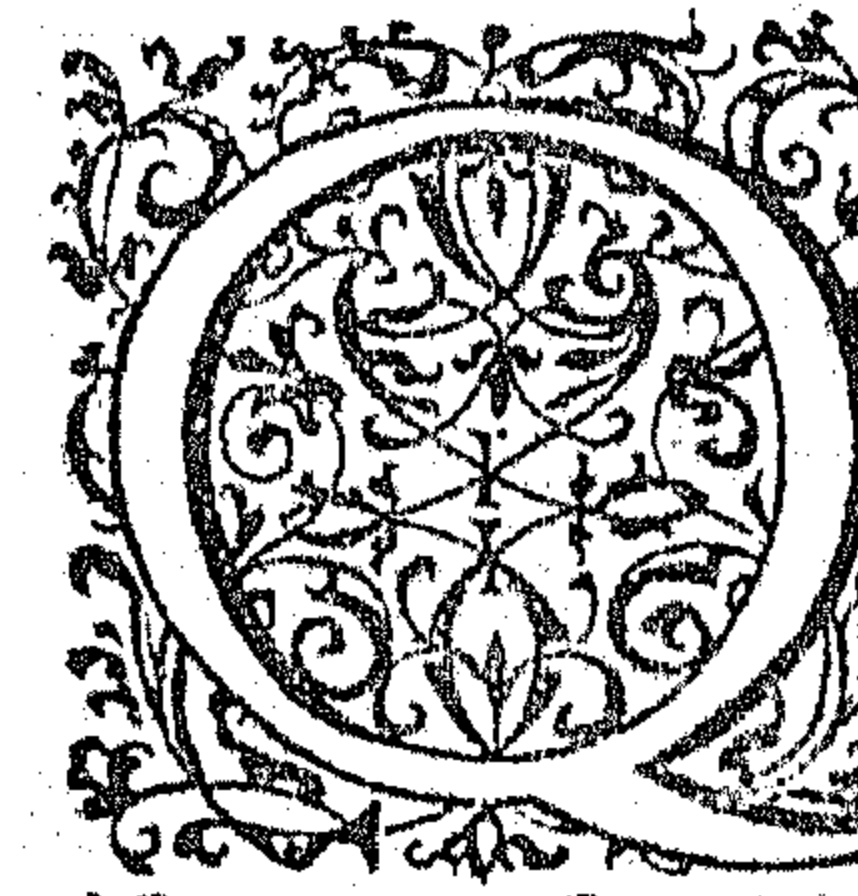
- Cap. 18. Quæ sit quaternarij numeri credenda perfectio: & quod quatuor virtutes, quæ dictæ sunt principales, ex fide viuentes à Deo collatæ iustificent.
- Cap. 19. De temperantiæ qualitate, vel opere.
- Cap. 20. Quales esse debeant, quos animi fortitudo nobilitat.
- Cap. 21. De iustitia, vel fide, quæ ex ipsa procedit.
- Cap. 22. De æqualitate, quod ad eandem pertineat humanæ societatis utilitas.
- Cap. 23. Quod duo sint iniustitiæ genera.
- Cap. 24. De liberalitate, & qualiter beneficentiæ opus debeat exerceri.
- Cap. 25. De differentia amorum, & quantum ab eis differat perfecta dilectio.
- Cap. 26. Quid sit, sua cuique tribuere.
- Cap. 27. Quod actualement vitam tres virtutes, id est, temperantia, fortitudo, iustitiæque consumment: & prudētia, quæ & quarta virtus, mēti cognitionem rerum latentium præstet.
- Cap. 28. De sociali virtute: & quod non rectè faciant, qui cūm possint nihil humanæ societati proficiunt.
- Cap. 29. Quod de prudentiæ ac sapientiæ fonte cognitionem omnium rerum bibant, qui percipiendæ scientiæ feruenter inuigilant.
- Cap. 30. Quod prudentes nec alijs noceant, nec sibi noceri permittāt: & quod eis ibi sit sine admixtione alicuius erroris consummata prudentia, ubi erit sine vlllo peccato vita perfecta.
- Cap. 31. De affectionibus quatuor, quod inter vitia numerari non debeant, si earum vsus ex bona voluntate procedat.
- Cap. 32. Quod hi affectus, sine quibus in hac vita rectè non viuitur, in illa futura beatitudine non sint, quæ nec timorem habitura est, nec dolorem.
- Cap. 33. Qualiter virtutes quatuor, quæ dictæ sunt principales, aut in præsentem nos à peccato defendant, aut in æternum nobiscum sine vlllo peccato permaneant.
- Cap. 34. Vbi se locutor de toto opere excusat.

D. PROS-

A D. PROSPERI
AQUITANICI DE VITA CON-
TEMPLATIVA LIBER
TERTIVS.

Quantum à veris virtutibus virtutum similitudines distent.

C A P V T I.

Veritas quantum à veris virtutibus virtutum similitudines distent. Non dico, quantum à medicamento venenum: quia medicamentum ita corpus aliquoties sanat, vt id defendere à mortis necessitate non valeat. Et venenum non auferri facit vitam corpori, quasi auferenda non esset, nisi fuisset acceptum: sed accelerat corporis mortem, quod erat aliquantò diutius fortè victurum. Sed planè dico à veris virtutibus tantum similitudines distare virtutum, quantum distat à veritate mendacium: quia & similitudo virtutis, quæ videtur virtus esse, cūm virtus non sit, nihil est aliud, quàm mendacium: & ideo non est virtus dicenda, sed vitium. Et vera virtus est veritas, cui qui amanter adhæserit, à peccati morte resuscitatus, mori vltra non poterit: nisi cūm ab ea deprauata voluntate recesserit. Sicut econtrario virtutis simulatio, quæ est, vt dixi, mendacium veritati contrarium, animam separat à Deo, vita sua non interituram, sed in supplicio, quæ est illius mors, pœnaliter sine fine victuram, scriptura dicente: Os Sapien-1.
quod mentitur, occidit animam. Ac per hoc, sicut virtus animam, sibi veraciter inhærentem, si fuerit vera, iustificat: ita simulata condemnat. Et quid iustificatio animæ, nisi eius est vita perpetuè beata, ac beatè perpetua? Sicut condemnatio animæ pœna eius est sentienda, quæ mors probatur & ipsa perpetua. Itaque dupliciter rea est anima, si & bonum non faciat, vnde spiritualiter viuat: & appetat similitudinem boni, sub qua malè viuat & lateat. Superbus vult se credi constantem, prodigus liberalem, auarus diligentem, temerarius fortem, inhumanus parcum, gulosus humanum, ignauus quietum, timidus cautum. Impudentia fiduciæ sibi nomen adscribit, procacitas appellationem libertatis * ostendit, eloquentiam fingit verborum, & curiositatis malum sub studij spiritualis colore delitescit. Hæc etsi possunt humano ingenio discerni, tamen sine dono Dei, quantum mihi videtur, nec virtutes possunt appeti, vel haberi, nec earum similitudines, quæ sunt vitia, virtutes imitantia, declinari in tantum, vt infidelibus nihil profuisse credamus, etiam si sunt aliquas per corpus operati virtutes: quod eas nec à Deo suo se accepisse crediderunt, nec ad eum, qui est finis omnium bonorum, referre voluerunt. Et quid dico? Nihil eis profuerunt: imò etiam nocuerunt, dicente Apostolo: Omne quod non est ex fide, peccatum est. Non dixit, Omne quod non est ex fide, nihil est: sed dicendo, Omne, Rom. 14
quod

Alias *
obten die

quod non est ex fide, peccatum est: declarauit, quod omnia bona aut ex fide gesta, virtutes sunt, quæ profectò iustificat. aut si fuerint sine fide, non sunt aliqua bona credenda, sed vitia, quæ non iuant suos operarios, sed condemnât, inflatosque præcipitant, atque à finibus æternæ salutis eliminant. Sed quid ego hæc de infidelibus, vnde nullus ambigere videtur, exaggero? cum sanctus Apostolus etiam fideles quosdam, qui credentes in Deum, non secundum Deum, sed secundum hominem viuunt, carnales nominet, dicens: Et ego fratres cum venissem ad vos, non vobis potui loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: nondum enim poteratis: sed nec adhuc quidem potestis: adhuc enim estis carnales. Et tanquam quæreremus, quid carnales velit intelligi, securus adiunxit: Cum enim sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Quid potest his duabus animi pestibus inueniri deterius, zelo & contentione, quibus carnales, qui secundum hominem viuunt, etiam in hac vita torquentur: cum & contentio hæreticos reddat, & zelus imitatores diaboli Paradisum primis hominibus inuidens efficiat? Ac sic, quando fideles iustitia, pietate, misericordia, mansuetudine, humilitate, innocentia, cæterisque virtutibus gaudent: aut secundum Deum viuunt & virtutes veras habere credendi sunt, quæ spiritualiter viuentes adeptæ sanctificant, & Deo commendant: aut secundum hominem viuunt, & non sunt veræ virtutes, sed virtutum similitudines, quæ nihil carnaliter viuentibus profunt. Quapropter qui religiosè, qui continentèr, qui sobriè, qui misericorditer viuit, si Deo, cuius munere vt bene viuat, adiuuatur, adscribit, secundum Deum spiritualiter viuit. Si verò omnia quæ bene facit, suis viribus adscribat, quasi etiam sine adiutorio Dei ad bene agendum sibi sufficiat, secundum hominem carnaliter viuit: & ideo, aut bene non viuit, aut nihil ei proderit quicquid boni propter homines facit: quia humanis laudibus delectatus, hic iam temporalem mercedem recipit suorum operum, quæ temporaliter fecit. Igitur ille secundum hominem viuit, qui secundum seipsum viuit: quia & ipse homo est, & secundum seipsum viuit, qui si potuerit esse cum quibus vult pergit quod vult, dormit quando & quandiu vult, loquitur quæ vult, & vbi vult, manducat & bibit quando & quod vult, & quantum vult ridet, ac lætatur inter quos vult: postremo quicquid naribus suaue est, quicquid tactui blandum, quicquid oculis delectabile, quicquid cæteris sensibus carnis suæ iucundum, exercet, ac sequitur qualiter vult, qui omnia licita vel illicita carnaliter vult. Qui autem secundum Deum viuit, non quod eum carnaliter delectat, sed quod edificat spiritualiter facit, & omnia desideria carnis spiritualis desiderij delectatione cõpescit, futura presentibus anteponit, carnem spiritui subdit, & quicquid cupit aut agit, nõ vult ex sua sed ex dei sui voluntate procedere, cui placere totis viribus concupiscit. Itaque, si vtrunque iam claruit, quod virtutes veras non videantur habere qui simulant: & illi simulant, qui non ex fide, aut non propter Deum, sed propter homines tantum boni aliquid operantur, eleemosynis ac ieiunijs vel abstinentiæ cæterisque bonis operibus seruiendo, non vt boni fiât, sed vt se bonos hominibus fingant, nec ad recipiendam sempiternam mercedem, sed ad comparandam gloriam popularem: videamus nunc quibus præcedentibus causis & subsequenibus incrementis, nasci soleant vitia vel augeri: & quibus adiuuante.

A iuuante Deo remedijs possint velut quibusdam medicamentis imminui, vel sanari,

Quod superbia sit malorum omnium causa.

CAPVT II.

Est quidem hoc caput valde perplexum, sed si oretis illum qui dixit: Non vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis, & alibi: Dilata os tuum, & ego adimplebo illud: ea quæ mihi vt homini impossibilia sunt, illuminante domino, vel docente possibilia fiunt. Consideremus ergo quæ causæ præcedant, quæ vitia subsequantur. Quod vt credibilius videatur, non hoc à me prudentia vestra perquirat, sed vobis, & mihi, vel omnibus scriptura diuina consulta respõdeat: quæ velut si iâ quæreremus ab ea immobilem sententiam protulit, dicens: Initium omnis peccati superbia. Quid potest apertius, quid probabilius dici? Initium, inquit, non alicuius, sed omnis peccati superbia: vt euidenter ostenderet, quod ipsa sit peccatorum omnium causa: quoniam non solum peccatum est ipsa, sed etiã nullum peccatũ fieri potuit, potest, aut poterit sine ipsa. Siquidem nihil aliud omne peccatum, nisi Dei contemptus est, quo eius præcepta calcantur. Quem contemptum Dei nulla res alia persuadet hominibus, nisi superbia, quæ etiam in ipso diabolo, vt diabolus ex angelo fieret, æternæ perditionis extitit causa. Denique & ipse sciens se per superbiam de cœlestibus corruisse & in hunc caliginosum aeris carcerem trusum, homini subuertendo, quem Deus fecerat sine vilo peccato, vitium persuasit serpentina calliditate superbiæ: certus, quod recepta superbia, quæ est malorum omnium causa, facile iam peccata omnia, quæ non nisi superbo concipiuntur animo, perpetraret. Hinc est, quod idem primus homo superbi spiritus elatione corruptus, omnem posteritatem suam, quæ in illo radicaliter fuit, necessitati corruptionis ac mortalitatis addixit: vt corruptibilis & mortalis effectus, corruptibiles mortalesque generaret: atque ita quod in illo egerat puniendâ superbia, in omnibus ex illo natis peccati fieret pœna. Et propterea non eo modo iam possumus peccato resistere, sicut ille potuit, cui nihil aliud fuit nõ peccare, quã nolle. Nobis autẽ irreprensibiliter viuere velle nõ sufficit, nisi ipsum velle nostrum, quod languida possibilitate desicit, diuina virtus adiuuerit: quia illum ad non peccandum etiam iuuare poterat adhuc sana natura, nos iam * impedit vitiata. & illum peccare fecit sola peccandi * voluptas: nos etiam cogit plerunque peccati iam facta necessitas. Propter quod Deo clamamus, & dicimus, De necessitatibus meis libera me. Ac sic ideo fortassis dicit diuina scriptura, Initium omnis peccati superbia: quod ipsa præcessit in diabolo, & per ipsam subuersus est homo, de quo dicit apostolus: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundũ, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Cæterum nos qui primo homine peccante peccauimus, non in nostra separata iam vita, sed in eius natura, in qua fuimus, & corruptionem velut de radice superbiæ morbo conceptam contraximus, & in ipsa corruptione nostra omnes peccatorum causas habemus, qui non corruptibiles efficiamur, quia peccamus, sed quia corruptibiles sumus, omne peccatum ex ipsa corruptione nostra

1. Cor. 3.

Ibidem.

1. Cor. 3.

Matt. 10.
Psal. 50.

Eccle. 10

Esa. 14.
Lucæ 10

Genes. 3.

Alias *
impulit.
Alias *
voluntas
Psal. 24.
Eccle. 10
Rom. 5.

nostra committimus. Primus autem homo non ideo peccauit, quia corruptibilis fuit, sed cum incorruptus esset, seipsum peccando corrumpit, & corruptionem suam in nos propagatione transiecit: & idcirco ibi nobis auferenda est tota mortalitas, omnisque corruptio, quæ facta est ex peccato, vbi erimus sine vilo peccato, hic verò vbi non iam sanata est, sed adhuc sanatur per gratiam nostra natura, quæ infirmata est per culpam, pijs conatibus nostris resistit ipsa concupiscètia vitiosa, nõ naturalis, sed naturæ nostræ indita pœnalter & inserta, quæ peccato facta est: & peccatum si vicerit, facit. Quam licet quamdiu mortaliter viuimus, habeamus: non eam tamen studio nostræ voluntatis adiuuemus, & vincimus: quoniam non eam in nobis sentiendo, sed ei consentiendo peccamus: nec ipsa statim vt nos pulsauerit, vincit: sed si mentem nostram (quod absit) de sublimitate propofiti sui in cõsensum peccati deiecerit.

Quòd superbia, ex qua procedunt omnia mala, humilitatis virtute vincatur: & omnia vitia tunc fucata depereant, si virtutibus cedant.

CAPVT III.

PRoinde si superbia est initiũ omnis peccati, & concupiscètia pœna peccati: non potest aliter vinci concupiscètia vitiosa, nisi prius caueatur humilitatis virtute superbia, quæ eius est inimica. Superba voluntas facit Dei præcepta contemni, humilitas custodiri. Superbia ex angelis demones fecit, humilitas homines sanctis angelis similes reddit. Illa rebelles diabolo subditos facit, hæc humiles Christo coniungit. Superbi cupiunt in se, quod non faciunt, prædicari: humiles refugiunt, quicquid boni operantur, agnoscere. Illi vitia sua à se alienando peruersitatem suæ voluntatis excusant, & bona sua suis viribus deputando semetipsos turpiter iactant: illi si qua peccata commiserint, voluntariè cõfitemdo semetipsos accusant, & omnia bona sua diuino muneri deputando, Deũ iugiter laudant. Quapropter si virtus non habitat in animo vitioso, superbia humilitatis cedit imperio: quia non potest mens regnum habere virtutum, nisi prius iugum excusserit vitiorum. Tunc enim vitia fideliter expulsa discedunt, si virtutibus cedant. Alioquin vel subsidunt ad tempus eiecta, vel redeunt, nisi virtutes in locis vitiorum, quæ fuerint depulsa, successerint. Quapropter pietas in nobis crudelitati resistat, iram patientia fundata coerceat, pudicitia libidinem vincat, animositatem tranquillitas tollat, verbositatē taciturnitas moderata cõpescat, delectatio spiritualis desideria carnalia imminuat, abstinentiæ rigor aculeos carnis obtundat, curiositati studium spirituale succedat, sobrietati cedat ebrietas, mansuetudini succumbat immanitas, dominetur leuitati maturitas, Dei & proximi charitate crescete cõsumatur tota mudi cupiditas, excludat parcitas vera luxuria, castiget industriæ virtus ignauia, reprimat humilitas profunda iactantiã pellat simplicitas pura vecordiam, non impediatur varietas fucata constantia, emendati mores augeant disciplinam, frangat clementia religiosa sæuitiam, & funditus eradiceat bonitas aduersa malitiam, vt expulsione vitiorum celebretur introductio gloriosa virtutum. Sed de virtutibus in capite sequenti videbimus, nunc de vitijs, vt cœpimus, prosequamur.

De

De cupiditate, quæ ita mixta est superbia, vt nihil peccati fiat, quod non ex vtraque procedat.

CAPVT IIII.

SI vtcunq; iam patuit, qualiter intelligatur, quod scriptura dicit, Initium Eccle. 10 omnis peccati superbia: hoc etiam videamus quod sanctus Apostolus 1. Tim. 6 dicit, Radix omnium malorum est cupiditas: cum spiritus sanctus, qui locutus est per prophetam, per Apostolum quoque locutus sit, nec sibi possit esse diuersus. Sollicitè considerare debemus, quare ille initium peccati superbiam, hic radicem omnium malorum cupiditatem nominari voluerit. An fortè sermonem propheticũ Paulus Apostolus, vt solet, exposuit? quãdo quidem siue initium omnis peccati, siue radicem omnium malorum dicas, vnum idemq; significes. Porro cupiditas atq; superbia intantum est vnum malum, vt nec superbus sine cupiditate, nec sine superbia cupidus possit inueniri. Siquidem & diabolus, in quo tenet superbia principatum, propriæ Alias * potestatis, voluntatis, ac perditionis humanæ cupidus fuit: & ipse homo per appetitũ arboris interdictæ, ac diuinæ similitudinis affectationem, morbosæ affectum cupiditatis ostendit. De superbia namque nascuntur hæreses, schismata, detractiones, inuidia, verbositas, iactantia, contentiones, animositates, ambitio, elatio, præsumptio, vanitas, inquietudo, mendacium, periurium, & cætera eiusmodi. Sed hæc quis dubitet ex cupiditate quoque procedere, cum omnes qui fuerint illis omnibus morbis, quos nominavi, corrupti, habeantur B & cupidi? Item cum gulosos, intemperantes, ebriosos, auidos, rapaces, fornicarios, adulteros, stupratos, incestos, flagitiosos, cupiditas reddat, quando possunt sine superbia tales fieri? Sine qua omnino non possunt Dei præcepta contemni, quibus prohibentur illa omnia mala, quæ superius cõprehendi. Ideoq; si volumus consummare nostri certaminis cursum, caueamus in primis cupiditatem atq; superbiam, non duo mala, sed vnum, à quo trahunt omnes mali actus initium. Nam sine superbia quæ possunt saltem inchoari peccata, cum dicatur, Initium omnis peccati superbia? Aut sine cupiditate, quæ est malorum omnium radix, quæ possunt fieri mala, cum sine radice omnia, aut nulla deputetur, aut mortua? Deinde si quodlibet peccatum perpetrare non possum, nisi Alias * meæ male delectationi consentiam, quod cupiditatis est proprium, & Dei præcepta contemnam, quod est superbiæ malum: quomodo non ex cupiditate, quæ est radix malorum omnium, & ex superbia, quæ initium omnis peccati dicitur, procedit omne peccatum?

Quo animi tormento inuidos affligat inuidia.

CAPVT V

Inuidus certè, qui alienum bonum, suum facit inuidendo supplicium, nulla videtur ad inuidendum concupiscètia prouocari, sed tantum superbiæ morbo vexari. Sed si animi eius pestem, qua precipitatur incensus, subtiliter alteq; rimemini, inuenietis eum & perditionis eius cupidine, cuius cupit interitum, & superbiæ malo teneri, quo sibi iugiter ingemiscit meliorem

Inuidiæ
pernicies

liorē cui inuidet anteferri. Quis facile potest, quale sit hoc malū, verbis ex-primere, quo inuidus odio hominis persequitur diuinū munus in homine: quam potius amari homo debeat, etiam pro sui meriti sanctitate? Tantos inuidus habet pœna iusta tortores, quantos inuidiosus habuerit laudatores. Siquidem inuidiosum facit excellentia meriti, inuidum pœna peccati: nec ei ab homine potest remedium adhiberi, cuius est vulnus occultum.

In quæ, & quanta mala, concupiscentia carnis erumpat, si ei mens corrupta consentiat.

CAP. VI.

Quid concupiscentiæ carnis addictus? Nunquid non videtur nihil habere superbiæ, cum præsertim passio ipsa eū videatur humiliare luxuria? Et tamen nisi prius Deo rebellis existeret, cuius salubre præceptum de pudicitia conseruanda, superbi spiritus præsumptione contemnit, nulla eum lasciuæ cupiditas prouocaret. In animo eius diu disceptant Dei contemptus & metus. Sed aut contemptus Dei præponderat, & superbus animus recepta cupiditate pudicitiam perdit: aut obtinet metus, & animus Deo subiectus cupiditati simul ac superbiæ contradicit. Plerosque enim gula & abundantia vini turpiter in luxuriam soluunt: alios in iniuriam pudicitiae sordidæ cogitationes incendunt: nonnullos de proposito castitatis occasiones oblatae deiciunt: quosdam sub impudicitiae iugum exempla perditæ uiuentium mittunt. Sunt alij, quorum vitam lingua turpis inflamat, aut turpem conscientiam manifestat: qui prius inuerecundos sermones aut proferunt libenter, aut audiunt, ac deinde paulatim morbo crescente ab honestate deficiunt, attritoque pudore viles effecti, dum indecenter elegantes videri volunt, passim iam turpibus verbis impudenter insanunt. Hoc enim loquuntur quique, quod diligunt: & delectabiliter audiunt, quod assiduis cogitationibus volunt. Cogitatio quippe est, quæ mentem, sicut turpis inquinat, ita si fuerit honesta, purificat. Aut si non ex cogitatione facies mentis existit, sed qualitas cogitationis ex mente, non sordidæ cogitationes mentem sordidam reddunt, sed ex mente sordida sordidæ cogitationes existunt.

Alias
exceunt.

Quod si ita est, pulchrorum corporum formæ per oculos irrepentes, animū non mouent incorruptum: & quando corruptibiliter mouent, non corrumpunt sanum, sed ostendunt propria voluntate corruptum. Turpia quoque verba per aures ingressa, quid præualent, si non fuerint arbitrio mentis admissa? Quando autem præualent, non ipsam corrumpunt mentem, sed iam corruptam sponte reperiunt. Auribus enim castis obsceni sermones cum sono deficiunt, nec secretum pudici cordis irrumpunt. Quid palpatum tenent, quod menti iam vitiosæ blanditur? Nunquid potest ad animum admitti per tactum, si animus incorruptum seruet professionis suæ propositum? Ac sic, prius integritatem sui animus sponte vitiosus amittit, & sic delectationem tactus admittit. De cibi vel potus cauenda delectatione, iam dixi sufficienter. ut arbitror, in secundo volumine, ubi quanta potui breuitate perfectionem spiritualis abstinentiæ commendavi. Sed & hic hoc breuiter dico, quod per os carnis non irrumpit delectatio gultus ad meatem,

nec

A nec erumpit sermo turpis ex mente, nisi se volūtariē mēs antē corrupat, quā recipiat aliquid vnde corrupatur, aut proferat. Cæterū si animus sub Deo suo firmus ipsius Dei sui munere perseueret: nec quibuslibet delitijs lenocinantibus cedit, nec profert aliquid turpe, nec recipit. Iā de odoribus pauca perstringā, vt totā tentationē quinq; partiti sensus verbis includā. Quos odores per aditū nariū aut affectat mēs ægra, aut diuinitus adiuta repudiat: quæ si se suo creatori subijciat, atq; ei, qui dignitas eius est & salus, amāter inhæreat nō solū nulla eā vitiorū fœditas decolorat, sed nec delectatio vlla carnalis effœminat. Quod si à charitate sui cōditoris & illustratoris inflata resiliat, ac se relicto interiore solidoque bono, foras in exteriora bona projiciat: quicquid in ea neruorū potest esse, resoluitur: quicquid virium, debilitatur & frangitur: tuncq; ei actio spiritualis efficitur onerosa, & ipsa in carnalibus fit inquieta: ita vt oīa quæ per sensum corporis sentit, nō vitiāda, sed iā vitiata turpiter concupiscat: & quando corpus nihil sensibilem sentit, ipsa sibi delectabiliter recordando, sensarum rerū imagines repræsentat, apud se intus audit sine voce, quicquid cātilenæ suavis ac iocationis obscœnæ per fluxuosos auriū meatus influxit. Ibi ei odor malè suavis corruptibiliter fragrat, qui per patulas nariū cauernas irrepit. Ibi eam sapor oblectat, quæ ad se per illecebrā voluptuosi gustus admittit. Ibi per sentit nescio quid molliter blādum, quod ei exterior tactus impressit. Ibi colores varios & illices formas concupiscibiliter videt, quas ei oculorū curiositas nunciauit. Quæ mēs ita absentibus plerūq; imaginibus corporū delectatur affecta carnaliter, vt nimia fordidæ cogitationis intentione defixa, nō sibi imagines corporū videatur amplexari, sed corpora. Hinc est quod ille corporis fluxus, qui fit in dormientibus sine culpa, interdū vigilatibus cōtingat ex culpa. Aliud est enim quod in dormiente fit, aliud quod vigilans facit. Ibi naturaliter plenitudo humoris expellitur: hic turpiter cōcupiscentia publicatur. Sed hæc concupiscentia illis vigilantibus hunc elucit fluxum, quibus per fœda colloquia sordidum commouerit appetitū. Hi sunt, quibus vsui est fœminarū descriptio: Illa rudis est, illa dicacula, illa deformis, illa formosa, alterius placet ornatus, gestus alterius, illius etiā laudatur sine forma festiuitas, illius sola formositas. Inde transitur ad mores, & aliam talibus cōmendat taciturnitas moderata, aliā turpē videri facit libertas incondita. Hęc & his similia colloquentes, suggerūt cōcupiscentiæ suæ materiam. Hęc tamē ideo cōcupiscūt, quia aut loquuntur libenter, aut audiunt. Qui nisi cōcupiscentiæ morbo corrupti essent, nūquam vel loquerentur talia, vel audirent: quia non eos ista corrumpunt, sed corruptos ostendunt. Ac ne me ista veraciter arguentem quisquam iudicet arguendum, nouerit propter hoc fortē ab antiquis fuisse decretum, ne qui adolescentium legerent Genesios librum, ac partem pariter Ezechielis prophetæ, vel Canticum canticorum, & cætera talia, in quibus generationes, & actus, & nomina quarundam scripta sunt mulierum. Quas licet secundum historiam fuisse credamus, earum tamen nominibus virtutes figuratas accipimus: quoniam sicut illæ non solum viris suis per sanctos mores, sed etiam extraneis sine dispendio sui pudoris ob nimiam pulchritudinem placuerunt, ita sanctæ virtutes & suos mirabiles omnibus reddunt, & extraneos quadam admiratione sui perstringunt. Hinc est quod & ipsi, qui vitiosè viuunt, virtutes vitij anteponunt: quia aliud est quod faciunt morbo aliud

Lege Hierony. in primo Cōmētariorū Ezechielis pœmio & eundē ad Paulinum de oībus diuinæ historiæ libris.

Cap. 21.
& 23.

Alias *
probare.

aliud quod coguntur * placere iudicio. Sed ne fortè hæc spiritualia secundum carnem adhuc carnales acciperent, nec virtutes cogitarent, quas mulieres illæ significant, sed ipsas cogitando carnaliter deperirent, cōsultō iuniores legere sunt illa prohibiti, quæ sicut spiritualiter accepta viuificat, ita carnaliter intelligentibus, ipsa carnalis intelligentia, occasiones carnalis concupiscentiæ subministrat. Earum quisque nomina frequenter habet in ore, quarum desideria vulnerato gestat in corde: aut turpitudinem quã exercere verecundatur in facto, tenet in animo, reus non humano iudicio, sed diuino.

Quod etiam hi, quos ab impudicitia qualibet necessitas vetat, si viuere pudicè consueverint, ad amorem castitatis ascendant.

CAPVT VII.

Tales, pudicos aut temperatio corporum facit, aut timor supplicij temporalis ab impudicitie actione suspendit, aut occasio denegata destituit. Sed licet voluntate sit impudicus, qui necessitate pudicus est: tamen si & ille temperati corporis de beneficio nature suæ, Deo, auctori omnium naturarum gratias agat: & ille, quem timor in bono pudicitie tenet, atque is cui facultatem mœchandi negat occasio, viuere pudicè consueverint, in virtutem plerunque de necessitate proficiunt: & paulatim ipsius pudicitie delectatione crescente, pudici veraciter fiunt, & ita proficiunt, ut iam non sermone, sed virtute sordes impudicitie detestantes, non timore poenæ carnalibus incentiuis obsistant, quod est incipientium proprium, sed execratione peccati refrenent inquietos carnis affectus, quod est castitatis consummate fastigium: non quod animus vnquam desinat in hac carne cum vitijs habere conflictum, sed quod eum alat ac prouehat, & quantum fieri potest, in presenti vita perficiat ipsa numerositas triumphorum: si modò non se in corpus sensibile captus delectatione deiiciat, sed execratione delectationum sublimiter roboratus, supra corpus se corporalium victor adtollat, ac Deo suo, sub quo cum viuente desideria repudiata non vincunt, in æternum glorificandus adhæreat.

Quibus iudicijs possit ostendi superbia, quæ vel in peritiis aperta est, vel in fictis occulta.

CAPVT VIII.

Iam nunc videamus, quibus iudicijs possit superbia deprehendi: ut sicut in superioribus claruit, nullum peccatum sine illa posse committi: ita hæc signa eius eluceat, quibus cauenda possit ostendi. Omitto illos, quos etiã ipse habitus, & incessus superbos ostendit, quorum erecta ceruix, facies torua, truces oculi, & sermo terribilis, nuda superbia clamant. Qui libidine dominandi possessi, quos possunt, violenter sibi subiiciunt, humana iura diuinaque confundunt, honoribus intumescunt, passim cuncta diripiunt, suis criminibus gaudent, & seipsos, superbiæ corrupti morbo, non capiunt. Hos ergo prætereo, in quibus superbia tam aperte regnat, ut nec dignetur se occultare, non valeat. Illos tantum dolendos ostendo, atque eorum exempla cauenda

A cauenda denuncio, quos iam conuersos & aliquantulum proficientes superbia occultè captiuat, quos in profundum malorum fraudulenta dominatione præcipitat, & ne inde vnquã possint emergere, iugiter calcat. Ipsa in cordibus talium locum diabolo facit. Ipsa ei aduenienti immunum pectus familiariter pandit. Ipsa introeuntem suscipit. Ipsa captis ius perditè viuendi constituit. Ipsa * omnes virtutibus exarmat, quos semel inuaserit. Ipsa quicquid in eis remanserit, quod vitijs posset obniti, ne contra se fortè conualescat interimit. Inde est, quod hi quos superbiæ mentis tabes purulenta corruperit, seniorum suorum non obseruant imperata, sed iudicant: de suis negligentijs obiurgati, aut rebellant insolenter, aut murmurant: de loco superiori disceptant, præferri se etiam melioribus impudenter affectant: simplicitatem spiritualium fratrum irridenter exagitant, suas sententias procaciter iactant: obsequia delata fastidiunt, negata pertinaciter quærunt: natales moribus anteponunt: iuniores suos elati despiciunt, conferri sibi aliquos posse non credunt: æquari senioribus dedignantur, super eos se solo animi tumore constituunt. Non seruant in obsequio reuerentiam, in sermone modestiã, in moribus disciplinam. Habent in intentione pertinaciam, in corde duritiã, in sermocinatione iactantiam: in humilitate fallaces, in iocatione mordaces, in odio pertinaces: subiectionis impatientes, potentie sectatores, omnibus bonis odibiles: ad opus bonum pigri, ad communionem feri, ad obsequium duri, ad loquendum quod nesciunt prompti, ad supplantandũ parati, ad omnia quibus subsistit fraterna societas inhumani: temerarij in audendo, clamosi in loquendo, fastidiosi in videndo, præsumptuosi in docendo, efferati deformiter in cachinno, onerosi amicis, infesti quietis, ingrati beneficijs, inflati obsequijs, & imperiosi subiectis. Hæc sunt superbiæ grassantis indicia, quibus Deus offenditur, & recedit, ac superba corda destituit. His malis diabolus passus exultat: inuitatur, ut veniat: superbas mentes intrat, ut teneat. erigit, ut elidat: fouet, ut perdat, qui inexplabiliter de ipsa perditorum captiuitate tripudiat, ut captiuos suos quos superbiæ viribus sibi subiecit, iure possideat, & omnia illa mala, quæ superius comprehendit, per illos exerceat. Merito igitur per iultum Dei iudicium deseruntur huiusmodi occulto damnati supplicio: quoniam non violenter addicti, sed spontè cedunt superbiæ decipientis imperio: cui utique possunt, si voluerint, repugnare liberæ voluntatis arbitrio: liberati per donum spiritus sancti, & muniti. Veruntamen etiam tales, si ad recipiendam salutem diuinitus animati, spem respiscendi concipiant, nec se in peccatis suis desperando contemnant, poterunt fructuosæ satisfactionis medicamento sanari, & superbiã, quæ eos à deo suo tumefactos excusserat, fundatæ humilitatis assumptione damnantes, vinculis æternæ damnationis absolui. Quod qualiter fieri possit, supra iam diximus, cum de ipsa superbiã, unde processerit, quò peruenit, & quid egerit, tractarem. Nam quia à diabolo processit, ad hominem primum peruenit, & in ipso totum genus humanum velut in radice, fructum nature spontè peccati vitiatione corrupit.

Alias *
bonis omnibus.

Alias *
peccatis.

Quibus signis inuidorum declaretur inuidia.

CAPVT IX.

N Ordo

Ordō ipse exigere videtur, vt de inuidia quoque pauca dicamus, quæ in tantum de superbiæ fonte manauit, vt diabolus qui per superbiam perijt, hominem primum statim, succensus inuidiæ felle, perdiderit: namq; à diabolo processit. Proinde, quia idem diabolus superbiendo inuidus non inuidendo superbus apparuit, non superbia fructus inuidiæ fuit, sed inuidia ex superbiæ radice processit. Vnde, quoniam quantum inuidos affligat inuidia, superior iam sermo prodidit, non hîc de illius supplicio dicendum videtur, quo suos animos inuidi laniando conficiunt: sed hoc tantum donante domino debemus ostendere, qualiter inuidi sanctè viuentium merita sua faciant inuidendo peccata: & quantum in eis * bonum corrumpat inuidia, qui quicquid boni fieri, vel dici à sanctis audierint, aut omnino nõ credunt, aut res bene gestas in malum malè interpretando conuertunt. Omne malum, quod de illis mendax fama iactauerit, statim, tanquam si ipsi viderint, credunt. Feraliter eis qui illud verum non esse probare voluerint, contradicunt. Omnia suis æmulis fingunt, eorum profectu deficiunt, odia intra se absconjunt, & in suos cruciatus enutriunt, proficientibus inuidet, peccantibus fauent. De bonorum malis gaudent, de profectibus lugent, de inimicij gratia ardent, deprehendi pectoris sui malitiam timent, semper amari, nunquam certi. Amici diaboli, inimici etiam sui, omnibus odiosi. Ad gaudenda anxij, ad plangenda læti, vtrobique * dispersi. Inter amicos discordias seminant, discordantes ad tempus, si possunt, in dissensione confirmant. Opinionem bonorum mendacijs decolorant: in spiritualibus carnalia laudant, vt spiritualia bona eis deesse persuadeant. Amicitias simulant, vt eos, qui se incautè sibi commiserunt, qua possunt arte decipiant. Odiorum sibi occasiones prauis suspicionibus coaceruant: dæmones, quorum sectantur facta, lætificant. Sanctos viros quibus sunt noti contristant, velut amici in obsequio, hostes in animo. Continentes in verbo, turpes in facto. Prodigia secretorum, tenaces malorum. Prompti suspicionum malarum, inanes bonorum. Pleni sordium, præditi fraudibus. Aduersarij corde virtutibus, prauis moribus, & insidioli cunctis secum in simplicitate viuentibus. Hæc & his similia sunt, quæ omnes inuidos bonis voto siue animo inimicos ostendunt. In hæc mala deueniunt, qui insectando sectandos, & diligendos abominando, feraliter à communione bonorum omnium seipsos excludunt, vt illud bonum iure non sit in eis, quod persequuntur in bonis. Considerate, obsecro, qualiter inuidos punitura sint mala sua, quos etiam bona puniunt aliena. Vbi isti fieri poterunt boni, qui sunt in bono mali: aut quâdo bene malis vsuri sunt, qui malè bonis vti non desinunt? Bene malis vsi sunt martyres sancti, in testimonio saluatoris nostri veraces, & in castris spiritualibus strènuu bellatores, qui tribulationibus, & damnis, ac varijs cruciatibus affecti, pariter & probati, terrenis cœlestia mutauerunt: & de bono vsu malorum profecti ad gaudia bonorum perennium peruenierunt. Item bonis vitur inuidus malè, quia omnibus bonis, quæ miser execratur abiunctus, animi sui supplicio relinquetur affligendus. Et quis ei poterit subuenire, qui se sibi exhibet inuidendo carnificem? Aut vnde sibi parabit salutem, qui de salutis materia (bonis malè vtendo) facit perniciem? Veruntamen si inuidi quoque sicut alij peccatores diuinitus inspirati, in spem recuperandæ salutis adsurgant, ac sibi quales sint, Deo placituri displiceant, si non imitentur Cain,

Cap. 5

Alias * bonorū.

Alias * peruersi.

A Cain, qui postquàm dominantis inuidiæ furore cæcatus, germano suo vitam per scelus extorsit, & animam suam fraterni corporis morte percussam, supplicio æternæ mortis addixit, consequendæ veniæ desperatione depressus, ait ad dominum: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear: hoc est dicere Deo, Indulgeri mihi non peto: quia peccatorum meorum magnitudine indulgentiæ tuæ vincitur magnitudo. Denique nusquam legitur aut poenituisse de suo scelere, aut veniam meruisse. Si ergo huius adhorrentes exemplum se sibi auferant, & se Deo suo restituant, nec se in profundū malorum salutem desperando projiciant: quis dubitet, imò quis non firmiter credat, eis prioris malitiæ veniam posse conferri, si modò inuidiæ vulnere sanato correcti, amaritudinem sui pectoris dulcedine fraternæ dilectionis expellant, eos simpliciter amando quos oderant, vt ad bonum fraternæ communionis ac pacis, bonorum omnium quorum grauabantur meritis, adiuuentur exemplis?

Genes. 4.

Quantis malis vanitas vanos inuoluat.

CAPVT X.

His itaque super inuidia disputatis, quàm graui malo etiam vanitas vanos inuoluat, consequenter expediam. Quæ vt facilius vitari possit, quid in se corruptionis habeat, breuiter declaremus. Est enim vanitas inflata quædam circa delectationes varias animi languentis affectio, potendi honoris auida, simul & nescia, morbo excellentiæ inanis afflata, caua, morbida, turbulenta, animorū leuiū domina, malè fundatis omnibus blanda, repugnantibus fumea, capiendis seductoria, captis inuicta, simulatio quædam virtutū, * anima vitiorum, fomes carnaliū delectationum, labes morum, appetitio dignitatum, dulcis miseris, amara perfectis, periculosa dubijs, imperiosa subiectis, infirma fundatis, facile captiuat, captiuatos oblectat, ambiciosos vexat, angustos inflat, inflatos humiliat: cui feruiunt tumidi, sub qua iacet elati, quam inueniunt perdit, ad quam currunt lapsuri, in qua sibi videntur stare iam lapsi. Hæc est vanitas, quæ nõ aliquas virtutes, vt putatur, exantlat: sed licetiam vitiorum, cùm fuerit à vitiosis recepta, corroborat: cæterū mētes virtutum plenas omnino non penetrat. Vacuos ergo, ac nullis fultos virtutibus tentat: & ipsos factu ruinosa ambitionis inflatos, in œculta dedecora quadam publicè furendi delectatione præcipitat: sicut vacuam nauim tempestas in diuersa tumidis fluctibus iactat, & in area frumentis sua grauitate manentibus leues ex ea ventus paleas raptat. Quod si ita est, non vitiosos facit vanitas, sed ostendit: quæ illos sui afflatus vento circumfert, ac lubricis circumactos affectibus rotat: qui se ad omnes eius impulsus studio propriæ voluntatis ad commodant: qui se de operibus, quorum sibi conscij non sunt, turpiter iactant: qui se ab omnibus prædicari per nefas affectant: qui sanctos viros sui comparatione depretiant: qui vitio auræ popularis elati, nihil sibi deesse perfectionis existimant. Occurrentium salutationibus gaudent, suis adulatoribus fauent, voluptatibus parent, omnibus turpibus placent. Gestunt docere quod nesciunt: credi de se sublimia volunt, delectabilia grauibus anteponunt: execrantur verbo, quod animo concupiscunt: appellationes virtutum vitij suis imponunt.

Alias * amica

N ij Scip.

Seipſos fallunt, fauentes ſibi decipiunt. In promiſſione honeſta veloces, in exhibitione mendaces. A bono mutabiles, mali tenaces. In verbo graues in animo turpes, vbiq; fallaces. Læti ad proſpera, fragiles ad aduerſa. Inflati ad obſequia, auxij ad opprobria. Immoderati ad gaudia, faciles ad humana, difficileſ ſemper ad honeſta. Hiſ ergo & ſimilibus delinitoſ vanitas premit, nec eos aut ſuū morbū ſentire, aut ad medicū venire pmittit. Et quid eſt ad medicū venire, niſi infirmū ſuas infirmitates agnoſcere, nec placere ſibi, ſed de factis quæ illi videbantur eſſe glorioſa, cōfundi? Quod certè illi nō faciūt, qui deſiderio cōparandæ opinionis incēſi, eiſ tātū operibus, quibus emitur fauor humanuſ, inſeruiunt, & morū bona contemnunt: tantūq; eos ardor humanæ laudis inflammat, vt laborioſa opera, quæ populuſ admiretur, & quibus fama diffunditur, ſine labore ſuſcipiant, & libenter exercent. Inde eſt, quòd ieiunare, abſtinere, vigilare, eccleſiam frequentare, vel pſallere, cum hæc omnia ſine labore non ſiant, etiā cū delectatione illi faciunt, qui ex hiſ hominibus placere cōſpiciūt: non quòd iſta & homineſ Dei non faciāt: ſed quòd illi probentur ea Deo magis, quā hominibus exhibere, qui feruentiuſ ſtudent etiam moribus ſanctiſ excellere. Cæterum ſi quiſquam foriſ, vbi poteſt magnuſ credi, reſplendeat, & intuſ vbi Deuſ ſoluſ videt, ſqualeat: quiſ non intelligat, quòd illæ omneſ abſtinentiæ, ac ieiuniorum, vigiliaruſque continui laboreſ, quos nobiſ Dei amor, eiſ amor humanæ laudis, & inflammata vanitas facit tolerabileſ, non ſint ornamenta morum, ſed velamina vitiorum? Quapropter vera ieiunia, abſtinentiæ, vigiliæ, elemoſynæ, & cætera huiuſmodi, augere debent bonum noſtrum, nō velare peccatum: nec pro iuſtitia, ſed cum iuſtitia Deo ſunt exhibenda: quoniam quideſ multo attentiuſ debent præcepta perficere, qui ea parati ſunt perfectioniſ opere tranſcendere. Alioquin ſi inuidi, ſi ſuperbi, ſi elati, ſi cupidi, hæc & hiſ ſimilia mala peccatoriſ ſui non reprimant, & tamen ſuum corpus ieiunijs, ac labore abſtinentiæ, quamuiſ continuatæ, conficiant: nec illa eoſ opera impenſa vanitati iuſtificant, & hæc vitia quæ negligunt emendare condemnant. Itaque, licet vbiq; libri huiuſ ſinguliſ quiſque vitijſ abſolutiſ, remedia quoque quibus poſſint caueri vel emendari, ſubiecerim: hîc tamen compendij gratia generalis quædam regula domino illuminante monſtranda eſt, cui regulæ * veraciter innitenteſ, omnibuſ peccatiſ obſiſtant. Nulla reſ ſic noſ ab omni peccato ſeruat immuneſ, ſicut timor ſupplicij, & amor Dei. Sed de charitate, quòd dominuſ, cuiuſ donum charitaſ ipſa eſt, donat, poſtea differemus.

Alias *
velociter.

De utilitate timoris, & quod efficaciter peccatiſ obſiſtat.

CAPVT XI.

Alias *
peccatiſ.

Nunc de timore ſupplicij pauca dicamus. Ad pœnam, quæ * peccanti debetur, meſ antequā peccet, aſpiciat: cruciatuſ, ac doloreſ, qui ſolent ſequi peccantem, carnalibuſ incentiuſ opponat: & nihil eam peccati oblectat, nec ad peccandum vlla delectatio corporaliſ inclinat. Denique non ideo cedimus illecebris, ac voluptatibuſ noſtriſ, quia repugnare non poſſumus: ſed quia ſecuritateſ nobiſ occultandi criminis ipſi promittimus: & dum credimus colorari, vel redimi poſſe quòd facimus, ſpe præſumptæ

A ſumptæ impunitatiſ illeceſti, dominationem in noſ noſtræ voluptatiſ permittimuſ. Cæterum ſi eo tempore, quo quiſ peccare deliberat, ſana mente conſideret, quæ pœna expectet in ſuiſ facinoriſ ac flagitijs deprehenſoſ, quòd ſuppliciuſ conuictoſ excruciet, qui tremor membra quatiat, pallor ora perfundat, quantum denique humiliet & execrabileſ omnibuſ reddat: etiā ipſum ſordidæ opinionis opprobriuſ, neſcio an poſſit quibuſlibet vitijſ accommodare conſenſum. Quid enim mali operiſ fieri poteſt, vnde nec erubescant etiam illi, quos ipſa flagitia ſua delectant? Hinc eſt quòd hi qui bona ſua vanè ac deformiter iactant, dedecora, quibuſ remordentur, & humiliantur, occultant. Quid, quòd in peccantè, etiam ſine humano iudicio conſcientiæ iudicantiſ tormenta deſæuiunt, & malè ſibi conſciam mentem ipſæ etiam cogitationeſ ſecreti reatuſ, cruciatoria recordatione conficiunt?

De futuro iudicio, vel aternitate ſupplicij, ac de qualitate gehennæ.

CAPVT XII.

AGè iam cum ad illud vltimuſ iudiciuſ venerimus, ab eo iudice iudicandi, qui nec falli occultatione criminuſ poteſt, nec ad impunitatem promerendam muneris alicuiuſ oblatione corrupi: cum ceperint omnium ſecreta reuelari, & non ſolū actus ac verba, ſed etiam ipſæ cogitationeſ oſtendi: quid faciemuſ ſub tanti iudiciſ maiestate? quid excuſationiſ obtendere poterimuſ? qua noſ deſenſionis arte purgabuſ? qua nobiſ ſubuentura eſt pœnitentia, quam in hac carne contempſimuſ? Quæ noſ deſenſura ſunt opera bona, quæ in hac vita non fecimuſ? Ad quos apoſtoloſ, aut ad quos alioſ ſanctoſ conſugituri ſumuſ, quorum exempla ſimul ac verba deſpeximuſ? An forte aliquoſ ibi fragilitateſ corporiſ excuſabit? Sed excuſationiſ eorum reclamabuſ omnium ſanctoruſ exempla, qui cum fragilitateſ carniſ in carne viuenteſ fragilitateſ carniſ in carne vincenteſ, quòd fecerunt, vtique fieri poſſe docuerunt: maximè, quia nec ipſi peccato ſua virtute, ſed domini miſerantiſ auxilio reſtiterunt: qui ſe & non querentibuſ, vt quæratuſ, aq; in eum credatur, oſtendit: & credenteſ in ſe, ne à peccato vincantur, inuicta proteſtione defendit. Quid ergo reſponſuri ſunt, ſi eiſ dominuſ dicat, Si potuiſtiſ, quare non reſtituſtiſ deſiderijſ peccatoruſ: ſi nō potuiſtiſ, quare meum contra peccata non quæſiſtiſ auxiliuſ? aut vulnerati, quare pœnitendo non adhibuiſtiſ vulneri veſtro remediū? Nonne ad hæc obmuteſcenteſ, & quid excuſationiſ referant non habenteſ, dicet. Matt. 22. Eſa. 66 et Marci 9. Ligate eos manibuſ & pedibuſ, & mittite in tenebraſ exterioreſ, ibi erit fletuſ & ſtridor dentiuſ, vbi vermiiſ eorum non morietur, & igniſ eorum non extinguetur? Et quid eſt, obmuteſcenteſ manibuſ & pedibuſ ligari, niſi in inferno, vbi Deo nemo cōfitetur, actione priuari: ſicut in exterioreſ tenebraſ mitti, nihil aliud erit, niſi à domino, qui eſt mentū lumen, expelli? Fletuſ autem & ſtridor dentiuſ acerrimoſ eorum doloreſ oſtendunt, qui ſupplicio æternæ mortiſ addiſti, non videndi ſenſuſ habituri ſunt, ſed dolendi. Quorum continuuſ gemituſ, cruciatuſ æternuſ, dolor ſummuſ, pœnaliſ ſenſuſ, torquent animas, nec extorquent, puniunt corpora damnata, nec finiunt.

N iij

Quoſ

Quos ideo sibi deputatos ignis inextinguibilis non extinguit, vt permanente sentiendi vita, pœna permaneat, & ad dolendum magis, quàm ad viuendum æternis corporibus compeditos habeat, quos in flammis viuacibus immortalitas secundæ mortis occidat. Iam verò quod dicit: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, ad totam refertur damnati hominis pœnam, quem inefficacis pœnitentiæ ignis exurit, & cõsumentis conscientiæ vermis immortaliter rodit. Proinde omnes qui in gehenna dicuntur occidi, non id cum illis agitur, vt maximis consumpti doloribus, aliquando deficiant, sed vt in illis pœnaliter viuant. Hæc & his similia libenter audire vel legere, iugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, sine vlla perturbatione metuere, cogitare quale malum sit ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi, beatissima sanctorum omnium societate priuari, fieri patriæ cœlestis extorrem, mori vitæ beatæ, morti viuere sempiternæ, in æternum ignem cum diabolo & angelis eius expelli, vbi sit mors secunda damnatis exilium, vita supplicium, non sentire in illo igne quòd illuminat, sentire quòd cruciat, exundantis incendij terribiles crepitus pati, Barathri fumantis amara caliginè oculos obcæcari, profundo gehennæ fluctuantis immergi, edacissimis in æternum dilaniari vermibus, nec finire: Hæc & multa similia cogitare, nihil est aliud, quàm vitijs omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrænare. Sed nos iam, si videtur, ab his terribilibus malis, quæ fidelium mentes salubri terrore concutiunt, atque ab omnibus vitiosis delectationibus abducunt, & quæ amatores voluptatum suarum tunc suæ damnationis experimento probabunt, quando iam, quod est omni infœlicitate miserius, se emendare non poterunt: ab his inquam terrificis ac tristibus malis ascendamus ad illa sublimia, quibus proficientium mentes in spem promerendæ beatitudinis assurgunt, abiuratisque terrenis, cœlestia concupiscunt: & quoniam proficere cupientes à salubri timore incipiunt, & ad charitatem proficiendo perueniunt, nos quoque sufficere iudicantes, quod de incipientium timore tractauimus, etiam de charitate, quod ipse, cuius munus est, domauerit, disputemus.

De laude charitatis.

CAP. XVIII.

Charitas est, vt mihi videtur, recta voluntas ab omnibus terrenis, ac presentibus prorsus auersa: iuncta Deo inseparabiliter, & vnita: igne quodam sancti Spiritus, à quo est, & ad quem refertur, incensa: inquinamenti omnis extranea, corrumpi nescia, nulli vitio mutabilitatis obnoxia, supra omnia quæ carnaliter diliguntur excelsa, affectionum omnium potentissima, diuinæ contemplationis, auida, in omnibus semper inuicta, summa actionum bonarum, salus morum, finis cœlestium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, anima sanctarum mentium, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum. In peccatis suis mortuos suscitât, languentes sanat, perditos instruat, spem desperatis inspirat, pacificas mentes inhabitat: fructuosa in pœnitentibus, læta in proficientibus, gloriosa in perseverantibus, victoriosa

Ariosa in martyribus, operosa in omnibus omnino fidelibus. Quam fides concipit, ad quam spes currit, cui profectus omnium seruit, ex qua quicquid est boni operis, viuunt, sub qua obedientia crescit, per quam patientia vincit, propter quam carnalia blandimenta deuotio religiosa contemnit: sine qua nullus Deo placuit, cum qua nec potuit aliquis peccare, nec poterit. Hæc est charitas vera, germana, perfecta, quam excellentiorem viam nominat sanctus Apostolus. Et verè ipsa est via, quæ ducit per se ambulantes ad patriam: quia sicut sine via peruenit nullus quò tendit: ita sine charitate, quæ dicta est via, non ambulare possunt homines, sed errare.

Qualiter possint ea, quæ de charitate sanctus Apostolus dixit intelligi.

CAPVT XIII.

ITaque iam qualis, & quanta sit hæc charitas, nõ pedum via, sed morum, Apostolo * docente discamus: Si linguis, inquit, hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habuero, factus sum velut ærumentum sonans, aut cymbalum tinniens. Hominum vel angelorum linguis inanem facundiam quorundam significatam debemus accipere, qui omnia quæcunque voluerint, accuratè quidem, atque eloquenter enuntiant: sed quamuis ornatè copioseque, differant, tamen si docendi officium vanitate placendi magis, quàm consulendi charitate suscipiant, non vt aliquos doceant, sed vt se doctos ostendant: nec profectum, sed plansum à suis auditoribus quærant: si totam conscientiam diligentiam transferant maledicaces ad linguam, & studiosius eloquentiam velint curare, quàm vitam: si supercilio vanæ loquacitatis elati, dicta sua magis cupiant laudari, quàm fieri: nec sint de sanctitate operis, sed de sermonis elucubrati venustate solliciti: nuquid non tales merito ærumento sonanti, aut tinnienti cymbalo comparantur? qui in modum tinnientis ærumenti, vel cymbali præclara magis, quæque appetunt sonare, quàm facere: nec erubescunt à seipsis aliter viuendo, quàm prædicant discrepare: qui vt quoquo modo turpitudinem suæ conuersationis obnubulent, honesta prædicare non cessant: non vt auditores sui eorum prædicatione proficiant, sed vt ipsi videantur curare quæ prædicant. Sed videamus quæ his adnectat Apostolus: Si habuero, inquit, prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem, ita vt mōtes transferam: charitatè autè non habuero, nihil sum. Non ad hoc ista dicit, quasi aliqua bona sine charitate habere aliqui non possint: sed quia nihil profint habentibus ea, si à charitate defecerint. Ipsa autè et hic necessaria est, vt omnia bona, summū bonum charitatis habentibus profint: & ibi eis etiam perfectior permanebit, cum omnes perseverantes in se ad visionem Dei perduxerit. Cæterum prophetia, & mysteriorū omnium notitia, vel scientia, nec non & ipsa fides, vel cetera talia, quæ non perfectioni fidelium, sed fragilitati necessaria indicantur, in illa sancta perfectione sanctorū, quò in charitate radicati peruenire cõtendunt, peruenientibus necessaria esse non poterunt, cum illis incomparabiliter meliora, ac perfectiora successerint: quia nec prophetia ibi opus erit, cum ad illud, quod futurum promittebat, impleta perduxerit: nec scientia, quæ velut lucerna quædam in huius seculi nocte fideles illumina-

Ibidem.

1. Cor. 12

Alias *
dicente.
1. Cor. 13.

Ibidem.

1. Tim. 1.

nat, cum in illius vitæ die perpetuo Sol vitæ iustis effulserit: nec mysterio-
rum notitia, aut ipsa fides necessaria erit, quando ad ea, quæ per mysterium
significabantur & credebantur, ex fide perfectio Christiana peruenerit. Cha-
ritas verò hîc quidem necessaria est, quæ nos separat a diabolo, purificat à
peccato, reconciliat Deo: sed ibi perfecta erit, cum perfectos Deo, à quo est
donata, cõiunxerit. Adhuc Apostolus laudem diuinæ charitatis amplificas,
adiungit, & dicit. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas,
& si tradidero corpus meum, vt ardeat: charitatem autem non habeam, ni-
hil mihi prodest. Nec immerito: Si enim non quid, sed propter quid facia-
mus, in illa vltima examinatione quærendum est, elemosynæ, vel traditio-
nes corporis in mortem, quid proderunt non habentibus charitatem? Ipsa
ergo habenda est, ipsa sectanda, sine qua nec elemosynæ, nec occisio cor-
poris, nec illa omnia superius dicta, vel alia quæuis bona perducunt aliquos
ad salutem: quia quælibet actio bona vel falsio, nisi ex fide, quæ per dile-
ctionem operatur, extiterit, nobis prodesse non poterit. Quapropter nihil
eis peccati damnabilis remanere poterit, nec deerit aliquid boni, quibus cha-
ritas, omnis inquinamenti mundatio, & bonorum omnium mater affuerit:
quoniam quidē si charitas patiens est, benigna est, si nō æmulatur, non agit
perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non
irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet au-
tem veritati: si omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, &
eos in quibus fuerit, omnibus his bonis quæ habet impertit: quid illis esse
potest in hac vita perfectius, qui tantis abundant charitate in se regnante
virtutibus? Proinde, quando videmus aliquos patientiæ mole fundatos, D
inconcussam pectus seuientibus malis opponere: abundantia sanctæ be-
nignitatis affectos, bonum suum velle cum omnibus habere commune: non
aliquibus ardentibus inuidiæ facibus coqui, non agere perperam, sed sim-
pliciter cum omnibus, quibuslibet puritatem exhibere: nullo fastu pernicio-
sæ vanitatis inflari: nihil eorū quæ sunt aliena, crimine cupiditatis ambire:
quæ sua sunt, piæ communionis bono non quærere: nulli malum, qui-
buslibet irritatos iniurijs, cogitare: non super* alicuius, aut sui operis iniqui-
tate, sed de veritate gaudere: omnes inquietos, vel inquietudines, fundata
animi tranquillitate, sufferre: post hanc vitam pœnas diuinitus commina-
tas credere metuendo, præmia promissa sperare gaudento, reuelationem
filiorum Dei desiderare fortiter sustinendo. quando ergo videmus hæc, &
talia bona aliquos posse, nouerimus, non eos magnitudine virtutis suæ pos-
se, quod volunt ardentem, & faciunt: sed de beneficio illius charitatis, quæ
non est ex nobis, sed diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctū, qui
datus est nobis,

*Quantum perfectionis charitas in se fundatis
exhibeat.*

C A P V T XV.

Ergo si charitatem Deo exhibeamus, & proximo, de corde puro, & cõ-
scientia bona, & fide nō ficta, facile peccato resistimus, bonis omnibus
abundamus, seculi blandimenta contemnimus, & omnia quæ difficilia
sunt

Ibidem.

Galat. 5.

1. Cor. 13.

Alias *
alicuius
aduerli
operis

Rom. 5.

1. Tim. 1.

A sunt humanæ fragilitati, vel aspera, etiam cum * delectatione perficimus: si
tamen Deum charitate perfecta, quæ nobis ex illo est, ex toto corde, ex tota
anima, & ex totis viribus diligamus. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua
minus diligit Deum. Quæ si ex toto corde diligamus, nihil erit in nobis, vnde
peccati desiderijs seruiamus. Et quid est diligere Deū, nisi illi * occupare
animum, concipere fruendæ visionis eius affectum, peccati odium, mundi fa-
stidium, diligere etiam proximum, quem ipse in se censuit diligendum, in ip-
so amore seruare legitimum modum, nec peruertere dilectionis ordinē con-
stitutum? Ordinem dilectionis illi peruertunt, nec modum diligendi custo-
diunt, qui aut mundum, qui contemnendus est, diligunt, aut corpora sua mi-
nus diligenda, plus diligunt, aut proximos non sicut seipfos, aut Deum plus
quàm seipfos fortè non diligunt. Sed de mundo, quod diligi omnino non de-
beat, ipsius Dei nostri per sanctum Ioannem Apostolum vox est, dicentis:
Nolite diligere mundum. Corpus autem nostrum, quia pars nostri est, ad
hoc nobis diligendum, vt saluti eius, ac fragilitati naturaliter consulamus, &
agamus quatenus spiritui ordinatè subiectum, ad æternam salutem, accepta
immortalitate, & incorruptione perueniat: non suis voluptatibus distuen-
do, animæ rigorem sibi cedentis emolliat, puritatem polluat, & totam digni-
tatem suæ delectationis morbo corrumpat. Proximos autem tunc diligi-
mus sicut nos, si non propter aliquas vtilitates nostras, non propter sperata
beneficia vel accepta, non propter affinitates vel consanguinitates, sed prop-
ter hoc tantum, quod sunt naturæ nostræ participes, diligamus: quia non eos
sicut nos ipsos amamus, quando propter illa superius dicta diligimus. Neque
B enim ideo proximum tanquam seipsum diligit quisque, quia sibi frater, aut
soror, pater aut filius, mater aut filia, nepos aut neptis est: Carnaliter quippe
amat, qui taliter amat: quoniam non illi tantum proximi nostri credēdi sunt,
quos nobis gradus sanguinis iungit, sed proximi nostri credendi sunt, omnes
homines naturæ nostræ, sicut dixi, participes. Nam si propinquos nostros,
quamuis incompositos, turpes, ac malè moratos plusquàm quolibet sanctos,
quos à nobis secundum sanguinem vocamus extraneos, diligamus: non so-
lùm carnaliter diligimus, sed etiam grauitè in tali eorum dilectione pecca-
mus. Proinde secundum nos proximos omnes diligimus, quando ad mo-
res bonos, & ad æternam vitam consequendam, sicut nobis saluti eorum
consulimus, quando nos in eorum peccatis ac periculis cogitamus: & sicut
nobis subueniri optamus, ita eis pro viribus subuenimus: aut si facultas de-
fuerit, voluntatem subueniendi tenemus. Quapropter hæc est proximi tota
dilectio, vt bonum, quod tibi conferri vis, velis & proximo: & malum, quod
tibi nolis accidere, nolis & proximo. Illi verò plus quàm se diligunt Deum,
qui pro eius amore suæ ad tempus saluti non parcunt, seipfos tribulationi-
bus ac periculis tradūt, nudari facultatibus proprijs, patriæ suæ extorres fieri,
parentibus & vxoribus ac filijs suis renunciare parati sunt, & vt totum di-
cam, ipsam corporis mortem non solùm non refugiunt, sed etiam libenter
excipiunt, ambientes à corporis sui vita magis, quàm à Deo, vita vitæ
suæ, discedere. Ille igitur nobis dilectionis ordo seruandus est, iuxta illud
quod dicit Spiritus sanctus: Ordinauit in me charitatem: vt sicut ordina-
ta charitas poscit, Deum principaliter diligamus: & propter ipsum, in ip-
so ea, quæ diligenda sunt, tantum, quantum ipse præcipit, diligamus. Ipse
enim

Alias *
dilectio
Deut. 6
Matt. 22.
Luc. 10.
Marci 12
Alias *
copulari
animo.
Matt. 5.
Videatur
Aug. ca.
27. lib. 1.
de doct.
christia.
1. Ioan. 2

Cantic. 2

Leuit. 19 enim præcipit, vt corpora nostra propter nos, proximos sicut nos, & C
 Matt. 22. ipsum plus diligere quàm nos debeamus. ita sanè, vt eis quos nobis coniū-
 ctiores familiaritas facit, si eos fama non reprobatur, & vita commendat, nos
 amplius impendamus, omnium profectus nostros esse credamus, & de alio-
 rum peccatis tanquam de nostris misericorditer lugeamus. Sic ergo possunt
 in hac vita illi esse perfecti, qui perfectè diligunt Deum. Et illi perfectè Deū
 diligunt, qui volendo, quod vult Deus, & nolendo, quod non vult, nec vl-
 lis peccatis quibus offenditur acquiescunt: & semper se ad virtutes, quas ip-
 se dignatur donare, diligendas & habendas, extendunt. Hi sunt, qui om-
 nia bona quæ implere potuerint, ab illo se adiutos vt possint, veraciter cre-
 dunt: quicquid mali commiserint, vitio suæ voluntatis adscribunt: quic-
 quid boni nō potuerit implere, ab illo, vt possint, iugiter petūt: cū potuerit,
 illi gratias agunt. Bona eius quæ fuerint consecuti, etiam alijs conferri so-
 cialiter volunt, & vsque in suos inimicos dilectionis suæ latitudinem porri-
 gentes, hoc omnes cupiunt esse quod ipsi sunt. Satis de vitijs, eorumq; re-
 medijs disputatum: nunc iam qualiter vnaquæque virtus possit acquiri,
 breuiter differamus.

*De qualitate virtutis, & qualiter sibi consentientes
 informet.*

CAPVT XVI.

Omnis sancta virtus res est diuina, incorporea prorsus atq; mundissi-
 ma: quam mentes inquinatæ non inquinant, sed ipsa inquinatas emaculat: cuius participatione formantur informia, suscitatur mortua, sa-
 nantur infirma, corriguntur praua, reconciliantur auersa. Hanc non habet
 nisi Deus, & is cui dedit Deus. Quæ in animo habitat, sed animū corpusq;
 sanctificat. ad quam nullus accedit inuitus, quā nullus amittit, nisi propria
 voluntate deceptus. Nemo eā sibi cōferre potest, cum possit auferre: alteri
 autē nec conferre præualet, nec auferre. Itaq; cū talis ac tanta virtus cui-
 libet inter voluptates suas adhuc marcescenti refulserit, atq; ei ad se concu-
 piscendam desiderium salubre cōmouerit, protinus in animo eius duarum
 delectationū contrariarum rixa confurgit: & mentem voluntas aduersum
 se ancipiti delectatione diuisam, in diuersa ducit, ac reducit, modò reprehē-
 dendo quod elegerat, modò quod reprehenderat eligendo: atq; ita in alter-
 utrum latus se cogitationū varietate versantem, ipsa velut virtutis ac vitij
 repida medietas, vexat ac lacerat. Quoniā quidē quemlibet hominē, donec
 se in eo quod elegerit certa definitione confirmet, quandiu modò nō vult
 quod volebat, modò velle incipit, quod nolebat. vel in quodam delibe-
 rationis incertæ biuio constitutum discerpit ipsa diuersitas volūtarū. Hinc
 eum virtus admonet suæ salutis, & vocat: inde consuetudo vitiosa discede-
 re à se volētem remoratur, & reuocat: & paulisper à se auerso, nec ad virtu-
 tem plenè conuerso, vsitata voluptatis admonitione blāditur: & omnes il-
 lecebras, quibus olim perditè fruebatur, ostēdit. Turpia quoq; desideria qui-
 bus vinciat immittit, ac iā penè fastidienti blandum nescio quid molliter
 insuffurat: & supplicat, ne præponat mollibus dura, lætis tristitia, certis dubia,
 præfenti voluptati futura: cogitet quàm pœnale sit atque difficile, dulcibus
 carere

A carere delitijs, illecebris renunciare carnalibus, abstinentiæ iugis grauari la-
 boribus, ieiuniorum ac vigiliarum continuatione torqueri, certa carnis af-
 flictione præmium dubiæ remunerationis ambire, contra diabolū deci-
 piendi peritum resistendo arma corripere, insidias eius ac fraudes vigilantis
 animi cautione vitare: quàm denique miserum sit enormitate tantæ asperi-
 tatis euictum, ac diabolica fraude deceptum, ad repudiata redire, voluptati-
 bus quas abiecerat frui, & omnibus, quæ incautè laboriosum suscipiendo
 propositum contempserat, delectari. His & talibus vitiosa consuetudo, du-
 bium sanctæ definitionis affligit. Virtus contrā, quæ continentia nomina-
 tur, morantem confidenter obiurgat, ad delectationes puras, castasque de-
 litias, quibus fruuntur omnes sui amatores, inuitat: offert nudo iustitiæ ve-
 stimentum: illuminato sui apparatus demonstrat ornatum: diffidenti de se
 protectionis suæ promittit auxilium: hortatur & prouocat, vt definitionis
 ambiguitate deposita, propositum spirituale suscipiat: perseveraturum se in
 suscepto labore propositi sui, non sua possibilitate, sed domini miseratione
 confidat: nec suis viribus, sed gratiæ omnipotentis fretus auxilio, contra dia-
 bolicas impugnationes victricia arma corripit: cogitet quanti, & quantæ
 potuerunt, & possunt, quod se posse desperat: vnde illi, vel illæ potuerunt,
 inde se posse firmiter credat: certa spe spiritualia carnalibus, & terrenis cœ-
 lestia, & futura præsentibus anteponat.

*Quibus gradibus conuersi in culmen per-
 fectionis ascendant.*

CAPVT XVII.

B Vm verò quis persuasione ac pulchritudine virtutis illectus aliquan-
 tulum à priore conuersatione recesserit, statim ei alia tentatio, contra
 quam luctetur, occurrit. Nam quem carnalis voluptas superata dimi-
 serit, mundi vanitas occupabit: sicut nobis illi exemplo sunt, qui delectatio-
 nem sibi fatiæ libidinis interdunt, & ventosæ vanitatis licentiam suæ
 voluptati permittunt: turpitudini concubitus contradunt, & ambitioni
 succumbunt: vtuntur delitijs ac vestibus accuratis ad luxuriam, comatulis
 pueris, ac potentibus equis ad pompam, accipitribus ac saginatis cani-
 bus ad venatum, venationibus crebris ad luxum, & ad ambitiosi ap-
 paratus iactantiam necessarium mentiuntur ornatum: Iam ridere effusè,
 vocem procacibus cachinnis attollere, turpes iocos libenter audire, alio-
 rum pœnam, suam facere fatigando lætitiā, yrbanos quosque quamuis
 turpes, explere delitijs, seruos necessarijs indigentes abijcere, domos am-
 plissimas & ornatas extruere, facultates suas indefinenter augere, alienis
 peruadendis si possibilitas patitur inhiare: non rem cupiditatis, sed nescio
 cuius vtilitatis existimant: vt illa, quæ dixi, vel alia multa similia, non
 solum libenter exercent, sed etiam hinc eos obiurgantes irrideant: inepti-
 re credentes illos, qui licita & vsitata nobilibus, crimine ambitionis infamant.
 Sed * qui hoc quoque malum diuinitus adiutus euicerit, & spiritualis
 continentiæ viribus fultus omnia, quibus potest à perfectione retardari,
 calcauerit, mentem suam sanctæ virtuti, studio bonæ voluntatis inclina-
 uerit: tunc delectabiliter, ac deuotè nutus omnes reginæ virtutis in se reg-
 nantis

Aliàs *
 si quis

nātis obseruat: ac sic cum Deo suo vnus Spiritus factus, nihil aliud agit semper aut cogitat, nisi vnde clarior ac nobilior fiat, & oblectationes vitiorum omnium puris delectationibus vincat.

Quæ sit quaternarij numeri credenda perfectio: & quod quatuor virtutes, quæ dictæ sunt principales, ex fide viuentes à Deo collatæ iustificent.

CAP. XVIII.

Videamus nunc, an vera sit philosophorum illa sentētia, qua quatuor virtutes, velut quosdam virtutum omnium fontes: vitia quoque quatuor, velut quasdam origines omnium malorum definiunt. Principales quatuor esse virtutes non solum philosophi sentiant, sed etiam nostri cōsentiunt. Sed quare quatuor, vel quæ sint opera singularum, hoc domino illuminante debemus breuiter demonstrare. Quaternarium numerum perfectioni sacratum, penè nullus ignorat. Siquidem totus orbis Oriente & Occidente, Aquilone & Meridie, quatuor determinari partibus siue angulis inuenitur: & ipse Adam qui est humani generis pater, vel generale nomen, quod dicitur homo, quatuor literis explicatur. Corpus quoque quatuor elementis extructum, quaternarij numeri in se continet sacramentum. Ipsius etiam animæ quatuor esse affectiones, quibus vel ad bona vitimur, vel ad mala, & antiqui subtiliter inuenerunt, & eorum inuenta probantes posteris susceperunt. Sed & quatuor flumina, quæ de Paradisi fonte procedunt, vel quatuor Euangelia, diuini currus rotæ quatuor, & animalia, alæ eorum quatuor ac facies, dignitatem numeri huius abudè cōmendant: & ideo virtutes istæ quæ tantum continent perfectionis in numero, sollicitè considerare debemus, quantam sanctitatem conferant animo Christiano, & quàm nihil perfectionis vsquam sit, quod in istis virtutibus non sit. Nam si temperantia facit temperatē, prudētia prudentem, iustitia iustum, fortitudo fortem, eo qui temperanter, & iustè, & prudenter agit ac fortiter, nescio quid possit esse perfectius. Itaque difficilè quidem est nobis nomina virtutum, quæ ex illis quatuor, quas principales diximus, oriuntur ostendere: sed cū proprietates, & actus earum cœperint aperiri, ex ipsis affectionibus singularum, quæ virtutes ex quibus existant, forsitan apparebit. Veruntamen hoc in primis nosse, & tenere debemus: quod istæ quatuor virtutes, vel omnes quæ ex illis existunt, dona sint Dei: & quod nullus eas habet, habuit, aut habebit, nisi cui Deus, qui est omnium virtutum proprietates & origo, contulerit: quoniam quicumque, quocumque tempore, in quacumque gente in Deum credentes ex fide vixerunt, illius dono temperantes ac prudentes, iusti ac fortes fieri vtique potuerunt. Qui autē nesciētēs Deū, vel etiam blasphemantes, sine fide vixerunt, nihil earum virtutum à Deo accipere, vel habere potuisse credendi sunt.

De temperantiæ qualitate, vel opere.

CAPVT XIX.

Sed iam videamus, quæ sit proprietates singularum. Temperantia temperantem facit, abstinentem, parcum, sobrium, moderatum, pudicum, tacitum.

A citum, serium, verecundum. Hæc virtus si in animo habitat, libidines frenat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confusa ordinat, ordinata corroborat, cogitationes prauas remouet, inserit sanctas, ignem libidinosæ voluptatis extinguit, animi teporem desiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & totam semper ab omni vitiorum tempestate defendit. Temperantiam nostram ad honestum modum redigit in cibo ipso vel potu, vt contenti simus appositis, ne poscamos impudenter, quod aut ille, qui poscitur, fortè non habeat: aut alios quod desiderio nostro placet, offendant: aut gulæ nostræ intemperans appetitus appareat: nec iudicemus eos, qui volunt cibis, quos ipsi percipimus, abstinere: nec eis verecundiam faciamus, qui ea quibus ipsi abstinemus, fortè percipiunt, & Deo gratias agunt: certi quod factis miserum sit, aliquos de cibi vel potus perceptione damnare, aut nobis arrogare per abstinentiam sanctitatem. Temperantiæ est quod reuerentiam senioribus exhibemus, æquales germanitus honoramus, junioribus gratiā paternæ dilectionis impendimus, quod præstamus loquenti seniori silentium, quod ipsius ad loquendum præstolamur imperium, quod non ad tollimus immoderatum in colloquutionibus sonum, quod risui prorumpere non permittimus in cachinnum, quod nulli detrahimus, nec detrahentes æquanimiter sustinemus: scientes, quod tam illi qui detrahunt, quàm illi qui detrahentibus adquiescunt, vanitatis morbo corrupti sunt. Qui ad hoc alios viles videri volunt, vt se commendent eorum comparatione quos carpunt, & videantur ea vitia non habere, quæ malitiosè in alijs reprehendunt: quod malum temperantiæ tollit, cui qui seruire voluerit, non quod reprehendat in fratribus, sed vnde Deum laudet attendit. Ac per hoc, ipsius temperantiæ est, quod non solum temperantes in omnium membrorum officijs sumus: sed etiam quod omnia libenter, quæ nos moderatos ac sobrios faciunt, obseruamus. Sed de temperantia hæc dicta sufficiant, vt & de fortitudine disseramus.

Quales esse debeant, quos animi fortitudo nobilitat.

CAPVT XX.

A Nimi fortitudo ea debet intelligi, quæ non solum diuersis pulsata molestijs inconcussa permaneat, sed etiam nullis voluptatum illecebri resoluta succumbat. Alioquin si impetus quidem malorum tentantium frangat: si calamitatibus quibuslibet impactis obstet: si inter iniuriarum sæua, inter procellas argentium pressurarum, inter inimicitias ac damna præsentia, atque multimodas persecutiones infatigata persistat: & tamen de ipsa se aduersariorum sustinentia iactet, nec de dono Dei, quo illustratur, exultet: sed carnaliter se de vulgi fauore, quo prædicatur, oblectet: plusque gaudeat ex eo, quod laudatur, quàm ex eo quod habet vnde laudetur: & per hoc humanam laudem diuinis muneribus anteponat: quis dubitet hanc animi intentionem virtutem dici non posse? Quæ si virtus esset, fortiter etiam blandimentis talibus repugnaret, nec adquiesceret molibus, quæ adiuuante domino, dura quæque vel aspera superasset. Quosdam nanque insuperabiles asperis passionibus facit mundi cupiditas: in quibus non patientia laudanda est, sed miranda duritia. Eos verò quos ad tolerantiam

Alias *
operibus

raritiam passionum fortes Dei charitas reddit, nulla delectatio carnis, nulla voluptas male blanda corrumpit: quoniam si non quid, sed propter quid patiamur, plurimum refert, non in eis patientia est, qui equanimiter patiuntur angustia, sed in eis tantum, quos fortiter facit sustinere iustitia. Denique dominus non ait: Qui persecutionem patiuntur, & tacuit, sed adiecit, Propter iustitiam: ut evidenter ostenderet, quod patientiam veram non facit poena, sed causa; & ideo beatitudinem non persecutionem patientibus; sed propter iustitiam patientibus repromisit. Quod si ita est, superandorum malorum sustinentia, tunc est vera patientia, si fuerit iusta: & in eis iusta est patientia, quorum nec doloribus, nec voluptatibus cedit metis inuicta constantia. Sed haec animi fortitudo ab illo est nobis, cui cum propheta cantamus. Fortitudo mea, & laus mea dominus, & factus est mihi in salutem. Fortitudo nostra est, quia ita nos contra omnia vitia inuicta protectione corroborat, ut animum nostrum nec blanda dissoluant, nec aduersa deiciant: & tunc laus nostra dominus fit, si non nos de muneribus Dei, sed diuina in nobis cupiamus munera praedicari. Nec illi suam possunt iactare virtutem, quibus dominus factus est in salutem. Is ergo cui dominus est animi fortitudo, nullis carnalibus desiderijs cedat, nullis voluptatibus adquietat, ambitionem ac popularem gloriam vincat. Non eum pecuniae amor addicat, non acerbitas passionum damnorumque subijciat. Sit illi Deus laus tota, perfecta gloria, * delectatio pura, spes certa, securitas firma, possibilitas sana, sanitas in corrupta: ut ei quicquid carnalibus placet, in hoc mundo displiceat: quicquid preciosum videtur esse, vilescat: quicquid nitidum, futurorum contemplatione sordescat: nec ab his quae iam per gratiam Dei eliste, se patiatur elidi: quia & turpius videtur animum ab his vitijs vinci, quae vicerat: & nihil ei profit aliqua superasse, si alicui, quod neglexerit superare, subiaceat: quando non ille fortis haberi solet, qui in aduendis laboribus periculisque claruerit, aut frenandis voluptatibus ac domandis institerit: sed ille magnus & sublimis, ille potens atque dignus fortitudinis appellatione censendus est, qui nihil sibi vitij rebellare, aut dominari permiserit, modo absit ignauia, ne nos id desperemus posse, quod possumus: absit praesumptio vitiosa, ne nobis hoc, quod per Dei gratiam possumus, ascribamus: quia siue de munere Dei, quo fortes efficitur, desperemus: siue nos de nostra possibilitate iactemus, idonei ad resistendum vitijs esse non possumus. Et utique animi fortitudo tam desperandi ignauiam debet excutere, quam iactantiae contraire.

De iustitia, vel fide, quae ex ipsa procedit.

CAPVT XXI.

Hactenus de virtute, cui nomen est fortitudo, disputauimus. Videamus iam quid etiam iustitia nobis afferat in hac vita praesidij, & qualiter ipsa quoque in eorum pectoribus, qui se illi tradiderunt, nullis vitiorum valeat impugnationibus superari. Fides enim, quae est iustitiae fundamentum, quam nulla bona opera praecedat, & ex quo omnia procedunt: ipsa nos a peccatis omnibus purgat, mentes nostras illuminat, Deo conciliat, eunctis participibus naturae nostrae consociat, spem nobis futurae remunerationis inspirat: auget in nobis virtutes sanctas, ac nos in earum possessione confirmat.

De aqua-

De aequitate: quod ad eandem pertineat humanae societatis utilitas.

CAPVT XXII.

EX iustitia manat, & aequitas, quae nos facit ut omnium necessitates hominum nostras esse dicamus, nec nobis tantum, sed etiam generi humano nos natos esse credamus: & quicquid cuiuslibet homini nocere potest, tanquam si nobis noceat eitemus: quia qui homines fumus, nihil humani a nobis alienum putare debemus. Siquidem belluarum est, sibi viuere, nec suas utilitates in commune conferre. A quibus non solum mentis praerogatiua, sed etiam seruata iuris aequalitate distabimus, si nos in omnium commodis vel incommodis cogitantes, sicut nostris utilitatibus, ita omnium sociorum utilitate naturae nostrae viuamus. Deinde si inuicem persequi, lacerare, vel perdere, ferarum est proprium: quis dubitet excellentiae humanae competere, ut se alterutrum iuuent, instruant, aedificent, & utilitatem communem tanquam propriam curent? Unde datur intelligi, quod qui opprimendis, ac decipiendis hominibus, homines nati persistunt, in mores ferinos, non naturae, sed vitae mutatione degenerent.

Quod duo sint iniustitiae genera.

CAPVT XXIII.

Duo sunt iniustitiae genera: vnum quo iniurias irrogamus, alterum quo ab alijs irrogatas, cum possumus, propulsare negligimus. Quodammodo enim nos opprimimus, quando oppressos defendere, cum possumus, ab oppressione, contemnimus. Nec mihi aliquid prodest, quod non circumuenio aliquem, neque decipio, si decipi, aut circumueniri permitto. Hoc idem de peccatis licet intelligi: quia si peccantem video, & non solum non arguo, sed etiam ei peccanti consentio, participem me damnationis eius efficio: & in omnibus peccantibus pecco, quando eos quos scio peccasse, siue peccare, quadam crudelis animi malignitate non increpo. Nec vero audiendi sunt illi, qui se dicunt propterea delinquentes obiurgare non posse, ne eos qui se emendare noluerint, sibi faciant inimicos. Qui dum parcunt eorum voluntati, saluti non parcunt: At si non ex iactantia, sed ex misericordia, & cum quadam pietate compatientis animi castigemus, & illi nos sentiant non minus peccatis suis moueri, quam nostris, aut in bonum statum reformati, nobiscum Deo gratias agunt: aut si eos in peccato tenet adhuc peccandi dulcedo, & salutem suam nobis curae esse cernentes, malum reddere pro bono, voluerint, magis male debemus eorum inimicitias, qui noluerint emendari, contrahere: quam Dei offensam, dum peccantes palpamus, incurrere. Sed de his quoniam in libro secundo plura iam diximus, reliquas iniustitiae partes, ut coepimus, exequamur.

De liberalitate, & qualiter beneficentiae

operis debent exerceri.

CAP. XXIII.

De iu-

DE iustitiæ adhuc fonte procedunt liberalitas, beneficentia, charitas, & cætera eiusmodi, quibus multipliciter iuvari homines possunt. Liberalitas, quæ etiã in eos, qui nihil indigere videtur, exuberat: in qua liberalitate rei familiaris ponitur amplitudo: Beneficentiæ multa sunt opera, quibus necessitati laborantium misericorditer subuenitur, & de terreno censu regni cœlestis hæreditas comparatur: si modo absque vlla ostentatione opus beneficentiæ fiat, nec nos ad misericordiam faciendam turpis amor-gloriæ popularis impellat. Inuenti sunt quidam, qui diuersis quidem diuersorum necessitatibus subuenirent, sed aut appetitu comparandæ opinionis impulsæ, aut carnali pietate commoti, aut spe recipiendi quod darent, aut reddendi quod accepissent, necessitate constricti. Sunt alij quos ad largiendum aliquid in pauperes sola mouet versuta cupiditas: qui ad hoc aliqua erogant, vt hic maiora recipiant: & quicquid eis velut pauperum * pastoribus datum fuerit erogandum, esurientibus illis, pro quibus sustentandis accipiunt, totum, aut propè totum quod acceperint, in suas voluptates expendunt: & quod est deterius, inter munificos ac misericordes haberi, vel etiam præ illis prædicari, turpiter concupiscunt. Ab his omnibus, & horum similibus, longè diuersi sunt illi, qui non se in operibus suis, sed Deum cupiunt prædicari: quos ad opus bonum spes futuræ remuneræ adducit: & ipsum solum volunt habere sui operis testem, à quo se recepturos credunt tota fidei firmitate mercedem.

Alia *
patribus

De differentia amorum, & quantum ab eis differat perfecta dilectio.

CAPVT XXV.

ITaque iam de charitate, vnde plura in hoc libro supra disserui, quia locus exigit, hinc quoque pauca perstringam. Taceo de carnali amore, qui incipiens à coniugio manat in filios: quia talem amorem cum pecoribus habemus, bestiisque communem. Propinquorum etiam prætereo: quia & ipse adhuc ad carnem pertinere videtur, & sanguinem. Nec de illo aliquid dico, quo etsi amicos amamus, tamen etiam ipse refertur ad aliquod commodum temporale. Non quod hi amores honesti non sint, cum sint omnibus naturales: sed quod his omnibus sit ille incomparabili diuersitate præstantior, quod Deum diligimus gratis, & amicum. Cæterum qui amicum propter commodum quod libet amat, non amicum conuincitur amare, sed commodum. Et vtique qui aliquem propter rem temporalem quamlibet amauerit; cum res ipsa temporalis deserit esse, amare cessabit. Qui autè diligit propter Deum, sicut Deus æternus est, ita in æternū ipsa amici dilectio permanebit. Et ideo Deus, quo nihil est maius aut melius, propter quid diligatur? Propter se ipsum perfecte diligitur. Si vero saltem propter illa quæ præstat, amatur, non vtique gratis amatur: quia iam illud propter quod diligitur, ei, quod dictum quoque, nefas est, anteferatur. Ipse quippe est oibus amatoribus suis vita beata, ac salus æterna, & regnum, gaudiumque perpetuum. Hæc accipient qui Deum diligunt: quia solus erit illis omnia, quando ipse fuerit in omnibus omnia.

Quid sit cuique sua tribuere.

CAPVT XXVI.

Quapro-

DE LIBRO SENTENTIARVM

AD LECTOREM.

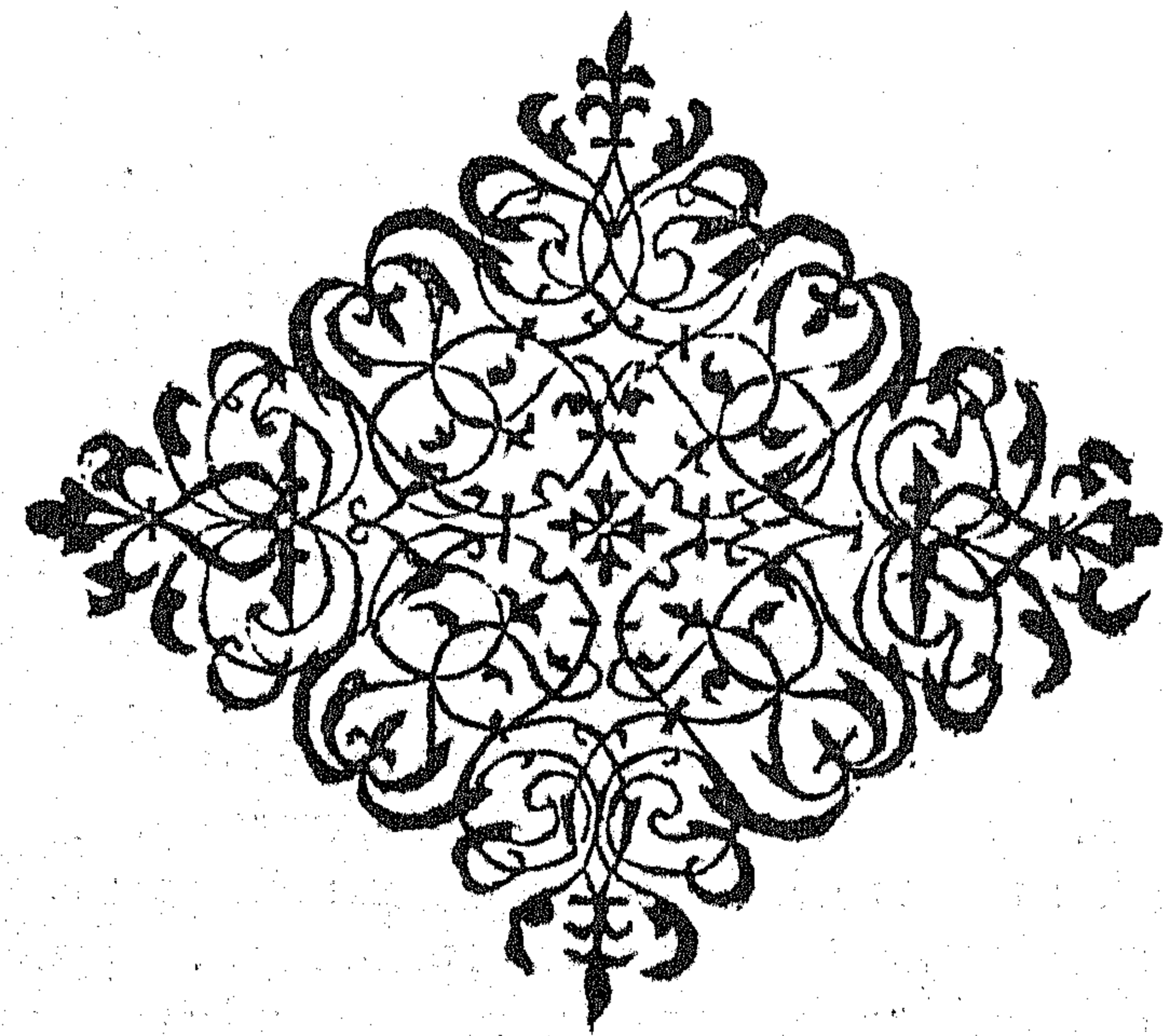
Qum paulo festinantior esset typographus, plures locos Sententiæ designandi nobis otium non fuit. Quos tamen post inuenimus non piguit hic annotare, vt & tu in reliquis colligendis, dum Augustinum euolues, operam adhibeas. Vale.

PRima sumpta est ex ipsius Prosperi commentario ad eum vers. Psal. 100. Deambulabam in innocentia etc. & triginta sex proximè sese sequentes ex eodem commentario in Psalmos sunt collectæ: vt in margine annotatum inuenies. Quadragesima nona ex c. 8. primi libri Aug. de ciui Dei sumitur. 65. ex eodem Prosperi cōmentario ad illud Psal. 138. Perfecto odio oderam etc. 70. ex eodem cōment. ad illud Psal. 144. Magnificentiã gloriæ etc. 139. ex Aug. lib. 11. de ciuit. Dei c. 17. 140. ex eiusdem lib. c. 18. 141. ex eiusdem lib. c. 21. 142. ex eiusdem lib. cap. 28. 143. ex eiusdem operis lib. 12. c. 1. 144. ex eodem lib. c. 3. 146. ex eiusdem lib. c. 24. 151. ex eiusdem operis lib. 14. c. 6. 153. ex eiusdem lib. c. 13. 154. ex c. 25. eiusdem libri. 155. ex eiusdem operis lib. 15. c. 1. 156. ex c. 2 eiusdem lib. 158. ex eiusdem operis lib. c. 51. 161. ex c. 13. lib. 19. de ciu. Dei. 162. ex c. 14. eiusdem lib. 211. est canon Concilij Arausici. 225. est canon 15. eiusdem concilij. 238. videtur sumi ex c. 13. octauo de Gene. ad literam. 258. ex Aug. lib. de spiritu & lit. c. 27. collecta. 259. ex c. 28. eiusdem libri. 265. ex Aug. lib. 4. c. 5. de doctrina Christi. 269. sumi videtur ex Aug. enchirid. c. 17. 278. ex c. 13. lib. 4. de Gene. ad literam. 279. eod. lib. c. 16. 280. ex c. 5. lib. 5. eiusdem operis. 281. ex c. 21. & 22. eiusdem libri. 282. ex c. 12. lib. 6. eiusdem operis. 283. ex eiusdem lib. c. 13. 284. ex c. 12. & 20. lib. 7. eiusdem operis. 285. ex c. 12. lib. 8. eiusdem operis. 286. ex c. 13. eiusdem libri. 287. ex c. 14. eiusdem libri. 288. ex c. 4. lib. 11. eiusdem operis. 289. ex c. 5. eiusdem lib. 290. ex c. 7. eiusdem libri. 291. ex c. 11. eiusdem libri. 292. ex c. 14. eiusdem libri. 293. ex c. 7. libri 12. eiusdem operis. 311. ex eiusdem Aug. lib. 1. contra 2 epist. Pelag. c. 11. 313. ex eiusdem lib. 3. c. 7. contra eandem epist. 321. ex tractatu 3. in Ioannem. 322. ex eod. tractatu. 323. ex tract. 5. in Ioannem. 324. ex eodem tractatu. 325. in re videtur esse in tract. eodem. 326. ex tract. 8. in Ioannem. 327. ex tract. 9. in Ioan. 328. ex eod. tract. 329. ex eodem tractatu, & repetitur tract. 15. in Ioan. 330. ex tract. 30. in Ioan. 331. ex tract. 11. in Ioan. 332. ex tract. 13. in Ioan. 333. ex tract. 15. in Ioannem colligitur. 334. ex eodem tract. 335. ex tract. 18. in Ioan. 336. ex tract. 19. in Ioan. colligitur. 337. ex eodem tract. Sequens, ex eodem tractatu. Sequens, ex tract. 26. in Ioan. 338. ex eodem tract. 339. ex eod. tract. verbis paululum mutatis. 340. ex tract. 28. in Ioan. 341. ex tract. 32. in Ioan. 342. ex tract. 33. in Ioan. 343. ex tract. 35. in Ioan. 344. ex tract. 36. in Ioan. 345. ex eod. tract. 346. ex tract. eod. 347. ex tract. 37. in Ioan. 348. ex tract. 39. in Ioan. 349. ex tract. 40. in Ioan. 350. ex eodem tract. 351. videtur collecta ex tract. 50. in Ioan. 352. ex tract. 53. in Ioan. 355. ex tract. 57. in Ioan. 356. ex tract. 58. in Ioan. 357. ex eodem tract. 358. ex tract. 65. in Ioan. 359. ex tract. 66. in Ioan. 360. ex tract. 67. in Ioan. 361. ex tract. 68. in Ioan. 362. ex tract. 73. in Ioan. 365. ex tract. 75. in Ioannem.

ERRA.

Folio 14. a in margine, Lib. 16. etc. Ibidem b sociata personæ etc. Fol. 17. c infestantes Aegyptios. Ibidem d In anima patiuntur. Fol. 25. b eidem suo etc. Fol. 30. b instante & flente. Fol. 35. b cum sint cuncta etc. Ibidem: per Esaiam dicit etc. Fol. 39. b iugiter etc. Fol. 40. b lege sic: Paulo, satians. Fol. 46. d manent scel. Fol. 47. c à frat. Fol. 50. c vel noui. Fol. 51. b per Ezech. Fol. 52. c quin potius. Ibidem d perusæ ex. Fol. 59. b sed prophetica. Fol. 60. b in margine: Alias, Enubilanda. Fol. 61. d iam valeat. Fol. 64. a delectationibus spectac. Ibidem c beatitudinis adhærebit. Fol. 66. b desperatione secedere. Fol. 69. d offendat: & Fol. 79. a vt nos. Fol. 85. d nec val. Fol. 88. d instaurat, spem. Fol. 94. a. tas, appareat. Fol. 96. c malæ mentis. Fol. 99. b ieiunijs & Fol. 105. b Redemptor mundi dedit pro mundo etc. Fol. 107. b aut plest. Fol. 108. a discens bon. Fol. 119. c obediendi non. Fol. 121. a deficiētis sumi. Fol. 122. b cruori ac. Fol. 124. d in eum qui. Fol. 126. d vnde habeatur. Fol. 127. b nō eum. Fol. 143. a si amatur & habetur, cæteris etc. Eodem b quàm certa est præsciētia. Eodem c. esse autem natura. Fol. 144. c qua incolumis. Fol. 149. d odor bonus. Fol. 153. a morbidum, & instit. etc. Fol. 74. a qui aut proprijs. Fol. 157. c vnus enim Deus, & vnus est mediator etc. Fol. 160. b est, mutabilitatem. Fol. 162. a charitas Dei etc. Fol. 168. a ausibus illicitis. Ibid. b finis malus est. Fol. 173. b ambitum mundi. Fol. 189. a verentes. Fol. 191. d perfugium. 199. d discernantur merito. Fol. 200. a nesciatque. Fol. 206. d & solitudo. Fol. 209. c vt misereri. Fol. 210. d Apostolus. Fol. 211. a ad gentes. Fol. 224. b viuorum pcena. Fol. 226. a ad patrem. Fol. 230. b inimici eius. Fol. 244. a miseria viuere. Fol. 248. d iudicium quod. Fol. 50. b. est: quia. Fol. 257. c hæreditas. Fol. 287. a exulant volun. Fol. 298. b qua piæ. Fol. 301. c sic semper. Fol. 302. d Hæc autem etc. pone in margine Caput 4. Fol. 305. a non aut pec. Fol. 306. b scientiam comprehendere. Fol. 309. b tentatione formidinis.

P R A E F A

Quòd de prudentiæ ac sapientiæ fonte, cognitionem omnium rerum bibant, qui percipiendæ scientiæ feruenter inuigilant.

CAP. XXIX.

Prudentiã, ac sapientiam plerique in indagacione veri, & inuentione constituunt. Credo propterea, quòd nec sapiens ritè dici possit, cui prudentia, nec prudens, cui sapientia desit. Quapropter, si nihil aliud prudentiæ ac sapientiæ munus accipitur, nisi inquisitio & comprehensio veritatis: qui veritatem prudenter quærere, & sapienter inuenire poterit, is prudens, is sapiens iure vocabitur. Hoc idcirco præmiserim, vt quicquid de prudentia fuerit disputatum, id totum etiam de sapientia dictum possit intelligi: quia ita sibi hæc duæ virtutes implicatæ sunt & vnitæ, vt vna quælibet earum sine altera non possit esse: vt nec imprudens sapientia, nec insipiens possit dici prudentia. Si ergo tota humanæ vitæ perfectio in actione & cognitione consistit: sicut * in plerisque actionem tempe. Alias * rantiæ, ac fortitudinis, atque iustitiæ consummatione probauimus: ita impleri cognitionem rerum prouenire consecutione prudentiæ comprobemus. Cognitione rerum, quæ de prudentiæ fonte confertur, spirituales omnes à carnalibus vitijs defecatos illustrat, & ab omni delectatione noxiæ curiositatis auersos desiderio contemplandæ virtutis inflamat, vt humanarum rerum, diuinarumque scientiam consecuti, prudentes, ac sapientes veraciter fiant, prospiciant imminentiã mala simul & caueant: nec putent vlla esse mala, nisi ea quæ malos efficiant: nec eis vllæ perturbationes, velut ignaris earum, modestiæ aliquid, aut tranquillitatis excutiant: inter fallentia & solida bona discernant: nihil in hoc mundo casu aut iniuste, sed omnia Deo volente, ac permittente fieri prudenter accipiant: aliter intelligentes aut doceant sapienter, aut arguant: dolores varios ac diuersas infirmitates, quæ mortaliter viuentes affligunt, non semper peccatis præcedentibus sequi, sed plerunque ex ipsa conditione mortalitatis accidere corruptibiliter natis intelligant: & scientes se non damnari aduersis præsentibus, sed probari ex ipsa tolerantia passionum: occasionem comparandæ sibi patientiæ viriliter agentes arripiant: nec ipsi alijs noceant, nec sibi nocere permittant. Tales dominus in Euangelio fieri præcepit: Estote prudentes, sicut serpentes: & simplices sicut columbæ: quia nec simplices circumuenire aliquos possunt, nec prudentes se circumueniri permittunt. Cæterum si in contractu quolibet, siue in colloquio, vel in alia quaque re, se decipi quisque non sinit, & alium tamen ipse decipiat: iste non habet prudentiam, quæ salutis magis quàm perditionis est causa: sed simulat. Quoniam quidem hæc virtus à vitio distat, quòd illud corrumpit sanã, hæc sanat vitij accessione corrupta: ac sic, aut omnibus quibus potest, prodesse festinat veraciter prudens, vt eius meritis omnium, qui per eum Deo adquirentur, fructus accrescat: aut si cogitat de perditione cuiuspiam, vel de casu percuntis exultat, necesse est vt prius pereat ipse quàm alium perdat: & ab ipso ea perditio, qua perire alium cupit, incipiat.

Matt. 10.

O ij

Quòd

Quod prudentes nec alijs noceant, nec sibi noceri permittant: & quod eis ibi sit sine admixtione alicuius erroris consummata prudentia, ubi erit sine vlllo peccato vita perfecta.

CAPVT XXX.

Alias *
participa-
tione,

Psal. 18.

Alias *
per

Alias *
aliquate-
nus

Psal. 26.
* scientie

2. Cor. 13.

HI ergo, qui prudentia * participes, prudetes effecti, Deo suo non pe-
dibus, sed sanctis moribus appropinquant: ex ea parte, qua sunt do-
no Dei prudentes, nec suo perire possunt, nec alieno peccato. Ex eo
autem quod necdum ita est eorum perfecta prudentia, sicut in illa vita erit,
ubi perfecte viuentibus vllus error obrepere omnino non poterit, etiam
prudentes aliquoties peccatis fallentibus adquiescunt: non voluntate deprau-
nati, sed humano errore, vt homines, lapsi, nec adhuc tota prudentia ac sa-
pientia perceptione perfecti, sicut ibi erunt, ubi nec ignorare aliquid, nec
peccare iam poterunt. Hic vero, si potuisset a peccato recte factum perfecte
discerni, nunquam ab occultis suis oraret ille mundari, qui ait: Ab occultis
meis munda me domine: & ab alienis parce seruo tuo. Quibus verbis satis
ostendit, quod illi quoque, qui sancte * secundum donum sancti Spiritus vi-
uunt, tamen propter aliquas infirmitates humanas quas trahunt, siue scien-
tes, siue nescientes, * aliquoties aut suo peccato cedunt, aut alieno consen-
tiunt. In hac igitur vita, ubi aut voluntate, aut errore, aut infirmitate pecca-
tur, quicumque diuinitus adiuti voluntate non peccant, vtique irreprehensibi-
liter viuunt. Sed quia potest eos error aut infirmitas peccatis inuoluere, ab
illo se illuminari fideliter postulet & sanari, cui exultans ille clamabat in spi-
ritu, dicens: Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem trepidabo? vt cum
illuminatio, per donum * prudentia ac sapientia collata, detraxerit caecita-
tem, & sanauerit per gratiam Dei salus refusa languorem: tunc mens illumi-
nata diuinitus & sanata, nec in eis quae cauenda vel appetenda sunt humano
decipiatur errore, vt aut pro veris falsa defendat, aut pro falsis vera reijciat:
& sine vlllo infirmitatis obstaculo bonum quod elegerit, implere praeualeat.
Sed alia est salus huius vitae, qua mortaliter viuunt: alia illius, ubi mortale
nostrum immortalitate donabitur: & aliter salui facti sumus in spe, aliter
salui erimus in re. Hic ita salui facti sumus, vt adhuc perire possimus: ibi qui-
cunque saluus fueris, perire vltra non poteris: ac per hoc, scientia quae cog-
nitionem rerum nobis in huius seculi nocte viuentibus praestat, plenitudini
futurae collata, pars scientiae est credenda, non tota: propter quod dicit san-
ctus Apostolus: Ex parte enim scimus, & ex parte prophetamus: cum autem
venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Hic euacuari af-
ferit, illic consummari: quoniam quidem pars scientiae quae est perficienda, per-
fectis non euacuanda est, sed implenda. Proinde ibi erit omnium fidelium
catholicorum salus plena, corruptibilitas nulla, & immortalitas beata: ibi erit
prudentia ac scientia perfectio vera, rerum omnium cognitio tota, quando
scientia ad perfectum fuerit partis euacuatione perducta.

*De affectionibus quatuor, quod inter vitia numerari non debeant,
si earum usus ex bona voluntate procedat.*

CAPVT XXXI.

Videa-

AVideamus nunc, quid diligentia disputationis inueniat etiam de qua-
tuor affectionibus, quas vitia esse stultitia sapientium mundi huius
existimat. Nam si timere, ac dolere, cupere, vel laetari omnino non pos-
sent nisi peccatores aut periti, recte non affectus aliqui possent dici, sed mor-
bi. At cum tales animorum metus inueniantur in sanctis Apostolis & Pro-
phetis, quis ita desipiat, vt eos vitia credat, ex quibus Deo placuerunt illi, qui
vitijs plusquam caeteri homines resistunt? Itaque Paulus Apostolus de ti-
more sic loquitur: Timeo autem, ne sicut serpens seduxit Euam sua astutia,
sic & vestri sensus corrumpantur a castitate, quae est in Christo. Item de cu-
piditate fiducialiter dicit: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Sed & de tri-
stitia, quam alij dolorem appellant, idem vas electionis & doctor gentium
ait: Quia tristitia magna mihi est, & continuus dolor cordi meo pro fratri-
bus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem. Sed & de laetitia ad Ro-
manos scribens, cum dixisset: Vestra obedientia in omnem locum diuulgata
est: Gaudeo, inquit, de vobis, sed volo vos sapientes esse in bono, & simpli-
ces in malo. Hunc timorem, vel dolorem, hanc cupiditatem, hoc gaudium
qui reprehendere voluerit, ipsum reprehendit Apostolum, qui per tales af-
fectiones non solum Deo placuit, sed etiam quosdam inter criminosos, quod
essent sine affectu, culpauit. Sed & propheta dicendo: Laetatus sum in his
quae dicta sunt mihi. & ex persona domini, Sustinui qui simul mecum con-
tristaretur, & non fuit: talem laetitiam, tristitiamque commendat. Cum vero
alius dicit, Timor domini expellit peccatum, & concupiscentia sapientiae per-
ducit ad regnum: non solum non reprehendit, sed etiam laudat spiritualis
concupiscentiae & diuini timoris affectum. Non ergo has affectiones haben-
do, sed eis male vtendo delinquimus: quia humanorum affectuum pro-
prietas, hominis indicat * creatorem: qualitas bonam vel malam signifi-
cat voluntatem: ac sic, motus hi qui in hominibus affectiones sunt, ijde ipsi
in bene vtentibus virtutes, & in male viuentibus passiones, siue perturbati-
ones, aut, vt quidam volunt, aegritudines sunt. Nec audiendi sunt Stoici, qui
eas penitus eradicari posse, & debere contendunt: quoniam omnino nullus
est sensus, ubi timendi vel dolendi, cupiendi siue gaudendi nullus inuenitur
affectus. Denique quasi & ipsos poeniteret suae sententiae, excepta tristitia,
quam cadere in sapientis animum negant, reliquos affectus nominibus in-
mutatis inesse sapientibus dicunt, cautione pro timore, pro laetitia gaudium,
& voluntatem pro cupiditate ponentes: quasi sapiens non timeat, sed caueat:
& velit, non cupiat: nec laetetur in hac vita, sed gaudeat. Non autem credunt
eius contristari animum, quod tristitia, quae accidere solet ex commisso pec-
cato sapientem, quem putant nullum habere peccatum, stimulare non pos-
sit aliqua recordatione peccati. Quod esse vanissimum dominus noster secun-
dum carnem natus ostendit, qui & tristis fuit, & fleuit. Nec tamen ea tristitia
qua tristis fuit, ei ex peccatis suis accessit, qui sine peccato conceptus & natus,
non solum non peccauit, sed etiam peccare non potuit. Vt autem de suis quoque literis
istorum reuincantur ineptiae, qui putant sapientem contristari vel dolere non
posse, legant illud quod eorum doctissimus ait: Nam omnino non dolere, non
sine magna mercede contingit immanitatis in animo, stuporis in corpore. De
timore autem, quae illi ponunt in malo, scriptura nostra loquitur, dicens: Timor
domini sanctus permanens in seculum seculi. Sed quod verum fatendum est, ab
illo

2. Cor. 11.

Philip. 3.

Rom. 9.

Rom. 16.

Psal. 127.

Psal. 68.

Eccle. 19.

Sapie. 6.

Alias *
creatura,
melius.
Naturam:

Matt. 26.

Cice. 3.
Tulcu. 9.
de indo-
lencia.
Psal. 18.

O iij illo

1. Ioan. 4 illo alio timore pœnali distinguitur, de quo dicit Apostolus : Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Quia ille peccare volentes deterret à malo, & inuitos tenet in bono : iste autem de quo dicit Propheta: Qui sine timore est, non potest iustificari: magis incremento * veritatis augetur: & aliter quis timet, ne malum, quo puniatur, incurrat: aliter, ne bonum quo delectatur, amittat. Non igitur omnis timor haberi debet in vitio, sed ille tantum, de quo scriptum est, Quia timor pœnam habet. Cæterum iste, de quo dicitur, Timor domini expellit peccatum. &, Qui sine timore est, non potest iustificari. &, Timor domini sanctus permanens in seculum seculi: non est inter vitia numerandus, sed potius intelligendus est vitij inimicus. Iam illud quod dicunt, Boni volunt, mali cupiunt: vel, boni gaudent, mali lætantur: quis sanæ mentis admittat? Imò quis sana mente non redarguat, cum & scriptura nostra hominem malæ voluntatis increpet, dicens: Noli velle mentiri omne mendacium. & Tullius orator amplissimus cupiditatem ponat in bono, vbi dicit, Cupio, patres conscripti, me esse clementem. & apud illos Vergilius gaudium vituperet, dicens: Hinc metuunt, cupiuntque dolent, gaudentque, item cum in malum malæ gentis gaudia, & apud nos lætitia ponatur in bonum, Propheta dicente: Lætamini in domino, & exultate iusti? Proinde omnes iusti & tota morum sanctitate perfecti sine aliqua Stoicorum distinctione superflua timent & cauent, volunt & cupiunt, lætantur & gaudent, contristantur & dolent. Sed interest multum, quid timeant aut caueant, velint aut cupiant, vnde lætentur aut gaudeant, contristentur aut doleant. Metuunt hæreditatem regni cœlestis amittere, cupiunt ad cœlestem patriam peruenire. Dolent tentati, gaudent de tentationibus liberati: ac per hoc, recta mens rectos habet affectus, peruersos peruersa. Sanctus Augustinus Episcopus acer ingenio, suavis eloquio, secularis literaturæ peritus, in ecclesiasticis laboribus operosus, in quotidianis disputationibus clarus, in omni sua actione compositus, in expositione sua fidei nostræ catholicus, in quæstionibus absoluendis acutus, in reuincendis hæreticis circumspectus, & in explicandis scripturis canonicis cautus: ipse ergo, quem in his libellis proposibilitate secutus sum, hanc quæstionem de qua agitur, hoc modo determinat, dicens. Hi motus, hi affectus de amore boni & de sancta charitate venientes, si vitia vocanda sint, sinamus, vt ea quæ vera vitia sunt, virtutes vocentur. Sed cum rectam rationem sequantur istæ affectiones, quando vbi oportet adhibentur, quis eas tunc morbidas seu vitiosas passiones audeat dicere? Quas affectiones vt ex mortalitatis conditione nobis inesse monstraret, & huic vitæ necessarias, non futuræ, post aliquanta idem Doctor adiungit, & dicit: Etiam cum rectas & secundum Deum habemus has affectiones huius vitæ sunt, non illius quam futuram speramus.

Aug. lib. 14. de ciuit. Dei, cap. 9.

Ibidem.

Quod hi affectus, sine quibus in hac vita rectè non viuunt, in illa futura beatitudine non sint, quæ nec timorem habitura est, nec dolorem.

CAPVT XXXII.

Ac sic

AC sic nisi ex cõditione nostræ infirmitatis nobis inessent affectus isti, nunquam plerunque dolendo vel flendo eis crederemus inuiti. Sed idcirco eos huic necessarios vitæ sentimus: quia in hac mortalitate sine eis omnino rectè non viuimus: quando si non timeat quisq; vel caueat, ne aut ipse quamdiu mortaliter viuat, aut alius quem in Christo diligit, fide sua deficiat, si nec de suo nec de proximi sui peccato contristetur nec doleat, de profectu lætetur aut gaudeat, si nihil boni velit aut cupiat nõ solum rectè non viuunt, sed etiam sensum ipsius humanitatis amittit. In illa autem vita beata, ad quam consumpta omni corruptibilitate ac mortalitate perueniunt, quicumque ibi futuri sunt, vbi nec fletus vllus potest esse, nec gemitus, habebunt omnes sancti amorem perfectum, timorem nullum, & gaudium sempiternum. Ibi eis erit voluntas recta, cupiditas nulla, quoniam fruendo cœlestibus bonis, ad quæ peruenire cupiebant, nihil eis deerit quod vltius concupiscant: & in illa regione perpetuæ securitatis ac pacis perfectè beati, nec timoris stimulos passuri sunt, nec doloris. Sed timor ille, non quem charitas foras mittit, sed quæ charitas nutrit, ideo fortassis in seculum seculi permanebit: quia in seculum seculi permanebunt illa, ad quæ timor ipse perduxerit.

Qualiter virtutes quatuor, quæ dictæ sunt principales, aut in presenti nos à peccato defendant, aut in æternum nobiscum sine vlllo peccato permaneant.

CAP. XXXIII.

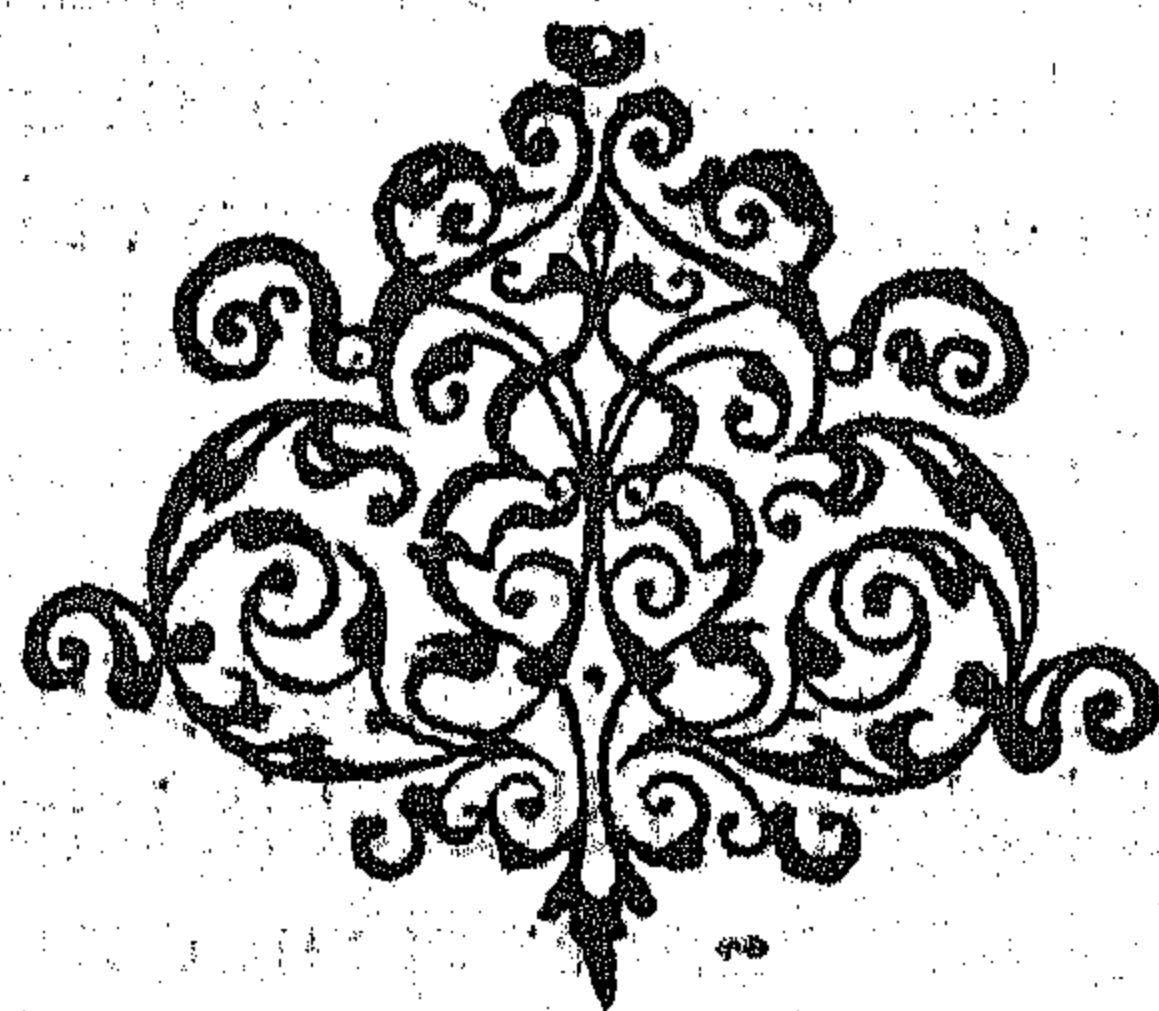
PORRÒ illæ virtutes quatuor, de quibus pauca perstrinxi, etsi ibi erunt, longè tamen alio modo quàm in hac vita sunt, vbi contra vitia sine intermissione confligunt, & pro ipso ancipiti dubiæ concertationis euentu, modò negligentes, qui sibi nolunt obedire, destituunt: modò ad alios, quibus displicent sua peccata, vel accedunt Deo miserare, vel redeunt. Nam ibi & si erit temperantia, non vt desideria mala vel vitia refrænet, aut vincat: sed vt eos, quos hic ab intemperantiæ impugnatione defendit, ibi perficiat, vt ex omni parte perfectis præmij sui beata perceptio perfectè sufficiat. Ibi enim & animi fortitudo, nõ vt aliqua mala propulset, aut equanimiter ferat: sed vt sine vllis malis, beatos fortiter in æterno contineat. Ibi in omnibus perfectis erit perfecta iustitia, non vt inter virtutes discernat & vitia, vbi nec ipsa erunt iam corpora vitiosa: sed vt perfectis præmia tribuat sempiterna. Quod tunc fiet, quando omni concupiscentia carnali consumpta, nec aduersus carnem spiritus, nec caro aduersus spiritum concupiscet: sed Galat. 5. animus Deo subiectus, cum carne sibi subiecta in pace sempiterna regnabit, & creatori suo in æternum fœliciter adhærebit. Iam prudentia, quæ hic quoq; habetur clara, vbi in ænigmate quodam prudentes illuminat, qualis ibi erit, vbi veritatem perfectis, quos hic eius inquisitio delectabat, sine vllis figuris fallentibus demonstrabit, vt prudentiæ ac sapientiæ plenaria perceptione diuinitus illustrati, omnia illa, quæ hic perfectè cupiebant nosse nec poterant, sine vlllo impedimento corruptionis ac mortalitatis agnoscant: & non solum omnium creaturarum rationem, sed etiam ipsam sui creatoris eminentiam facie reuelata conspiciant.

O iij

Vbi:

ITaque, si placet, huius quoque libelli iam terminus fiat: ne amplius iusto productus, non solum de sui squalore, sed etiam de nimia prolixitate displiceat. Hoc sane omnes, qui hæc fortè lecturi sunt, contestor, & obsecro, ut quicquid in rebus ipsis, quæ utcumque digestæ sunt, reprehensionis inuenerint, vitio meæ rusticitatis ascribant, & mihi dignanter indulgeant. Qui dum studeo præceptum iubentis implere, etiam maiora viribus meis præsumpsi suscipere. Ea autem, quæ secundum fidem catholicam dicta probauerint, deputent Deo, qui dat omnibus affluenter, & nõ improperat: & pro his omnibus mecum gratias agant. Cæterum de accuratione dictionis elucubrata non fatago, nec mihi pudoris est, si disputatio mea, quæ fortè probatur in rebus, aliquos verborum inanum sectatores horrore incomptæ orationis offendat: quia quod ab homine doctore studendo non didici, id exhibere loquendo non potui. Et tamen cum sententiæ viuacitatem sermo ex industria cultus eneruet, & totam vim dictorum splendor elaboratus euacuet, quis non iudicet me affectationem compositionis debuisse cõtemnere, etiam si eam potuissim velut dicendi peritus implere? Quapropter ea mihi visa est compositio satis ornata, quæ cõceptiones animi cum necessaria quadam perspicuitate proferret: nõ quæ illecebris auriũ deseruiret. Ea est enim, nisi fallor, iudicata latinitas, quæ breuiter & apertè obseruata duntaxat vñtatorum verborum proprietate res intelligendas enunciat: non quæ vernatis eloquij venustate atque amœnitate luxuriat: & prudentibus viris non placent phalerata, sed fortia: quando non res pro verbis, sed pro rebus enuncian-
dis verba sunt instituta.

FINIS LIBRI TERTII D. PROSPERI DE VITA CONTEMPLATIVA.

98
A D. PROSPERI
A QVITANICI DE GRATIA
ET LIBERO ARBITRIO EPIS-
TOLA AD RVFFINVM.

DOMINO FRATRI DILECTISSIMO IN
CHRISTO, ET MERITO VENERA-
BILI RVFFINO, PROSPER
ÆTERNAM DICIT
SALVTEM.

ACCEPI per communem amicam fraternæ erga me sollicitudinis tuæ signa, & curam sincerissimæ charitatis gratulanter agnoui. Ac nequid maligni rumores, in quantum se auribus tuis subtrahere nequeunt, formidinis tibi aut anxietatis inferrent, absoluere te ab omni scrupulo, quatum epistolari licuit sermone, curavi: intantum studēs omnia plenissima veritate tibi pandere, ut quia non potuisti in totum, quæ ab aduersantibus disseminantur, audire: per me ipsum queas, quicquid
B de nobis ad inanem inuidiam fertur referturque, cognoscere. Sed insinuanda prius sanctitati tuæ est qualitas quæstionis, de qua ista nascuntur: quò tibi magis pateat falsitas obloquentum: & videas quam lucem quibus tenebris conentur obducere.

PELAGIANA igitur hæresis, quo dogmate catholicam fidem destruere adorta sit, & quibus impietatum venenis viscera ecclesiæ, atque ipsa vitalia corporis Christi voluerit occupare, notiora sunt, quam ut opere narrationis indigeant. Ex his tamen vna est blasphemia, nequissimum & subtilissimum germen aliarum, qua dicunt, GRATIAM DEI SECVNDVM MERITA HOMINVM DARI. Cùm enim primùm tantam naturæ humanæ vellent astruere sanitatē, ut p̄ solū liberum arbitrium posset assequi Dei regnum: eò quòd tam plenè ipso conditionis suæ præsidio iuaretur: ut habens naturaliter rationalem intellectum, facilè bonum eligeret, malumque vitaret: Et vbi in vtraque parte libera essent opera voluntatis, non facultatem his qui mali sunt ad bonum deesse, sed studium. Cùm ergo, ut dixi, totam iustitiam hominis ex naturali vellent rectitudine ac possibilitate subsistere, atque hanc definitionem doctrina sana respueret, damnatum à catholicis sensum, & multis postea hæreticæ fraudis varietatibus coloratum, hoc apud se ingenio seruauerunt, ut ad incipiendum, & ad proficiendum, & ad perseuerandum in bono necessariam homini Dei gratiã profiterentur. Sed in hac professione, quomodo vasa iræ molirentur irrepere, ipsa Dei gratia vasis misericordiæ reuelauit. Intellectum est enim, saluberrimèq; perspectum, hoc tantum eos de gratia confiteri, quòd quædam libero arbitrio sit magistra, seque per cohortationes, per

nes, per legem, per doctrinam, per creaturam, per contemplationem, per miracula, perque terrores extrinsecus iudicio eius ostendat, quo vnusquisque secundum voluntatis suę motum, si quęserit, inueniat: si petierit, recipiat: si pulsauerit, introeat. Quia scilicet gratię ipsius vocatio, hoc primum circa nos agat, vt nostrę facultatis arbitrium admoneat, nec aliud sit gratia, quã lex, quã propheta, quã doctor, cui circa omnes homines per vniuersum mundum commune & generale sit studium, vt qui voluerint credant, & qui crediderint, iustificationem meritò fidei & bonę voluntatis accipiant: ac si gratia Dei secundum hominum meritum tribuatur. Atque hoc modo gratia non sit gratia. Quia si meritis redditur, & non ipsa est bonorum creatrix, frustra gratia nominatur. Has autem versutias, quibus se filij tenebrarum, in similitudinem filiorum lucis transfigurare voluerunt, cum & Orientalium Episcoporum iudicia, & Apostolicę sedis autoritas, & Africano- rum conciliorum vigilantia deprehenderit: beatissimus quoque Augustinus, præcipua vtique in hoc tempore portio domini sacerdotum, copiosè, & pulchrè, in multis voluminum disputationibus destruxit: vtpote inter multa Dei dona, quibus illum abundantissimè spiritus veritatis impleuit, habens etiam hanc scientię & sapientię ex Dei charitate virtutè, vt non solum istam adhuc in suis detractionibus palpitantem, sed etiam multas prius hereses inuictò verbi gladio debellaret. Cui inter tot certaminum palmas, inter tot triumphorum coronas, ad illuminationem Ecclesię, & ad gloriam Christi, qua ipse illustratus est, perfulgenti, quidã nostrorum (quod de ipsis multum dolendum est) occultis, sed non incognitis susurrationibus obloquuntur. Et prout sibi noxias aliquorum aures opportunasque repererint, scripta eius, quibus error Pelagianorum impugnatur, infamāt: dicentes, eū liberū arbitrium penitus submouere, & sub gratię nomine necessitatem prædicare fatalem. Adijcientes etiã duas illū humani generis massas, & duas credi velle naturas, vt scilicet tantę pietatis viro Paganorum & Manicheorum ascribatur impietas. Quę si vera sunt, cur ipsi tam negligētes, ne dicãtã impij, sunt, vt tam abruptam perniciem ab Ecclesia non repellant? tam insanis prædicationibus non resistant? nec saltem aliquibus scriptis eum, à quo talis emanat doctrina, conueniãt? Magna enim gloria sua humano generi cõsuluerint, si Augustinum ab errore reuocauerint: nisi fortè modesti homines, noniūq; censores, magnorū prius meritorū seni honorabiliter ac misericorditer parcūt, & securi, quia libros eius nemo vsquã recipiat, cõquiescūt, atq; ignouerint. Imò nouerunt, non solū Romanã, Africanamq; ecclesiã, & per omnes mundi partes vniuersos promissionis filios cum doctrina huius viri, sicut in tota fide, ita in gratię confessione congruere. Sed etiam in ipsis his locis, in quibus aduersus eum querimonia concitatur, esse, propitio Deo, plurimos, qui ad perceptionem Euangelicę Apostolicęq; doctrinę, saluberrimis eius disputationibus imbuuntur, & quotidie in membris corporis Christi, in quantū ea ipse multiplicat, dilatantur: Si rectè reprehendimur, cur nõ constanter arguimur? Si arguendi non sumus, cur occulta obrestatione mordemur? Sed quis nescit, cur ista priuatim de stomacho garriant, & publicè de consilio conticescant? Volentes enim in sua iustitia magis, quã in Dei gratia gloriari, molestè ferunt, quòd his, quę aduersum excellentissimę autoritatis virum, inter multas collationes asseruere, resistimus. Nec dubitant, si quã hinc mouerint quę-

Collatio

sionem,

A sionem, in qualibet frequentia sacerdotum, in qualibet congregatione populorum, centenis sibi beatissimi Augustini voluminibus obuiandum. Quę cum cordibus audientium manifestare cœperint, potentissimã Christianę fidei veritatem, & de fontibus diuini eloquij præsentium animos inundare, quis fidelium, quis piorum, recognitis & cõmendatis sibi salutis suę causis, amaritudinè istã volet fumosę recipere vanitatis? Ego quidè etiã hoc de diuitijs misericordię Dei spero, quòd quos nunc libero falli arbitrio suo, & ab humilitatis via patitur euagari, nõ vsquequaq; neq; in finè sit intelligētia fraudaturus: sed huc ipsum in lōginquiora progressum, ideo ab eo tardiùs reuocari, vt opus gratię eius maiore gloria celebretur, cū sibi etiã aduersantium corda subdiderit, quibus de virtutum studio exortum est periculū, & de morū probitate discrimē. Non quia quisquã carere his debeat, sed quia miserrimus eorū vsus est, cū ex naturali putatur facultate prodissè, aut ex largitate quidè gratię, sed aliquo vel boni operis, vel bonę voluntatis merito præcedēte venissè. Asserūt quidè hæc quibusdã sanctarū scripturarū testimonijs, sed nõ rationaliter adsumptis. Ad defensionem enī alicuius definitionis ea promenda sunt quę alteri intellectui, à quo videtur definitio dissonare, nõ cedant, & eã regulã, cui sunt aptata, nõ deserat. Dictū ergo aiunt libero arbitrio vtētibus: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiã. Tollite iugū meū super vos, & discite à me, quoniam mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiē animabus vestris. Iugū enim meū suaue est, & onus meū leue. Quod ad omnes homines volūt pertinere, laborātes in incerto istius vitę oneratōsq; peccatis: vt qui voluerint mansuetudinè & humilitatē saluatoris imitari, & iugū mādatorū eius subire, inueniãt requiē animabus suis in spe vitę eterne. Qui autè hæc facere noluerint, sua culpa careāt salute: quã si voluissent, potuerint obtinere. Sed audiāt & dictū à domino libero arbitrio vtētibus: Sine me nihil potestis facere. & Nemo venit ad me, nisi pater, qui misit me, adtraxerit eum. & Nemo potest venire ad me, nisi datum ei fuerit à patre meo. & Sicut pater viuificat mortuos, ita & filius, quos vult viuificat. & Nemo nouit filium, nisi pater: neq; patrem quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Quę omnia cum sint incommutabilia, & nequeãt vlla interpretatione in sensum aliū detorqueri, quis ambigat tūc liberum arbitriū cohortationi vocantis obedire, cū in illo gratia Dei affectū credēdi obediēdiq; generauerit? Alioquin sufficeret moneri hominem, non etiam in ipso nouã fieri voluntatē: sicut scriptum est: Preparatur voluntas à domino. Et sicut ait Apostolus: Deus est enim qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate. Pro qua bona volūtate, nisi quã in ipsis operatus est Deus? vt quod donauerat velle, donaret & facere. Dicunt etiã ad demonstrandam liberi arbitrij facultatem, magnum in Centurione Cornelio extare documētum: eò quòd ante gratię perceptionem timens atq; orans Deum, eleemosynis & ieiunijs orationi spontaneo studio fuerit intentus. Atq; ob hoc diuino testimonio laudatus, donum regenerationis acceperit. Neq; intelligūt omnē illam preparationem Cornelij per Dei gratiã fuisse collatam. Siquidem cum sanctus Petrus per visionem omne genus animalium de baptizãdo Cornelio, ac perinde de omnibus gentibus doceretur, atque ille immundum & indifcretum cibum Iudaica obseruantia recufaret, trina ad eum vox facta sit, dicens: Quę Deus mūdauit, tu ne commune dixeris. Quo satis apertè ostenditur,

nes Cas-
siani cõ-
trarię Au-
gustino.

Matt. 11.

Ioan. 15.
Ioan. 6.
Ioan. 5.
Lucæ 10.Prou. 8.
Philip. 2.

Act. 10.

ditur, omnia bona opera, quæ in Cornelio præcesserunt, Dei gratia ad emundationem ipsius inchoasse: vt cui dominus iam impertierat hoc donum, non dubitaret Apostolus conferre sacramentum: ne nouæ, & necdum reuelatæ vocationis vacillaret exordium, nisi per ipsa indicia præcedentium studiorum, Deum in adsumendis constaret operatum. Non enim omnium est fides nec omnes credunt Euangelio. Sed qui credunt, Dei aguntur spiritu: qui non credunt, libero auertuntur arbitrio. Conuerso ergo nostra ad Deum, non ex nobis, sed ex Deo est: Sicut Apostolus dicit, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est: & non ex operibus, ne quis gloriatur. Agnoscat se humana debilitas, & in primo homine vniuersarum generationum damnata successio: & cum mortui viuificantur, cum cæci illuminantur, cum impij iustificantur, consiteantur vitam, & lumen, & iustitiam suam Iesum Christum. Et qui gloriatur, in domino gloriatur, non in se. Qui cum esset impius, & cæcus, & mortuus, à liberatore suo gratia accepit & iustitiam, & lumen, & vitam. Non enim iustè agebat, & aucta est iustitia eius: nec ad Deum gradiebatur, & confirmatus est cursus eius: nec diligebat Deum, & inflammata est charitas eius. Sed cum esset sine fide, ac proinde impius, accepit spiritum fidei, & factus est iustus. Iustus autè ex fide viuit: &, Sine fide nemo potest placere Deo: & Omne quod non est ex fide, peccatum est: vt scilicet intelligat iustitiam infidelium non esse iustitiam: quia sordet natura sine gratia. Amissa quippe naturali innocentia, homo exul ac perditus ambulans sine via, profundiores intrabat errores: sed quæsitus & inuentus & reportatus est, & in via, quæ veritas & vita est, introductus ad dilectionem in Deum, qui illum non diligentem prior dilexit, agnitus est: sicut dicit beatus Apostolus Ioannes: Non quasi nos dileximus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos. & iterum: Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos. Et idem dicit: Charissimi, diligamus inuicem, quoniam charitas ex Deo est. Et omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum. Qui non diligit, non nouit Deum: quia Deus charitas est. Cui beatus Paulus congruit, dicens: In Christo Iesu, neq; circuncisio, neq; præputiū valet aliquid: sed fides quæ per dilectionem operatur. Vnde habetur hæc fides connexa charitati, nisi vnde eam ipse monstrat acceptam? dicens. Quia vobis donatum est pro Christo, non solum vt in eum credatis, sed etiam vt pro ipso pariamini. Quod vtiq; fieri sine magna charitate non poterat. Et iterum: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Sine qua charitate Apostolus, quantam fidem, quantamque scientiam, quas virtutes, quæ studia, quos labores, nihil prodesse testatur? Quia scilicet multa laudibilia atq; miranda possunt in homine reperiri, quæ sine charitatis medullis habent quidem pietatis similitudinem, sed non habent veritatem. Hoc ergo tanto & tam ineffabili bono, nemo inuentus est dignus. Sed quicumque electus est à Deo, factus est dignus: sicut dicit Apostolus: Gratias agentes patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ. Et idem ad Timotheum: Conlabora, inquit, Euangelio secundum virtutem Dei, qui nos liberauit & vocauit vocatione sancta: non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum, & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora secularia. Et ad Titum: Erasmus,

A mus, inquit, & nos aliquando insipientes & increduli, errantes, & seruentes desiderijs & voluptatibus varijs in malitia & inuidia agentes, odibiles, odiētes inuicem. Cum autem benignitas & humanitas apparuit saluatoris nostri non ex operibus iustitiæ quæ fecimus, sed secundum suam misericordiā saluos nos fecit. Gratia igitur Dei quoscunq; iustificat, non ex bonis meliores, sed ex malis bonos facit: postea per profectum, ex bonis factura meliores: non adempto libero arbitrio, sed liberato. Quod donec sine Deo solū fuit mortuum fuit iustitiæ, vixitq; peccato. Vbi autem ipsum illuminauit misericordia Christi, erutum est à regno diaboli, & factum est regnū Dei, in quo vt permanere possit, ne ea quidem facultate sufficit sibi, nisi inde accipiat perseuerantiam, vnde accepit * industriam. Quoniam & ipsius sancti Petri ardentissima fides in tentationibus defecisset, nisi pro eo dominus supplicasset. sicut Euangelista manifestat, dicens: Dixit autem Iesus Petro: Simon, ecce Satanas postulauit, vt vos cribraret velut triticum. Ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua: & tu tandem conuersus, confirma fratres tuos, & roga, ne intretis in tentationem. Et vt magis probaretur, liberū arbitrium nihil posse sine gratia: cui dictum fuerat, Confirma fratres tuos, & roga ne intretis in tentationem: quiq; respondit, vtiq; ex libero arbitrio: Domine tecum paratus sum & in carcerem, & in mortem ire: eidem prædicitur quod prius quàm gallus cantet, ter dominum negaturus sit. Quod quid est aliud, quàm quod in fide defecturus sit? Certè rogauerat pro eo dominus ne deficeret fides ipsius. Nec vtiq; frustra rogauerat, cuius vnà erat cū eo, quæ rogauerat, operatio. Sed ne liberū arbitrio videretur stare, qui de se magna promiserat, permittitur periclitari, vt conturbatum ac deficientem ille respiciat & reficiat, sine quo nemo consistit, nemo persistit. Ab hac autem confessione gratiæ Dei, ideo quidam resiliunt, ne cum eam talem cōfessi fuerint, qualis diuino eloquio prædicatur, & qualis opere suæ potestatis agnoscitur, etiam hoc necesse habeant confiteri, quod ex omni numero hominum per secula cuncta natorum, certus apud Deum, definitusque sit numerus prædestinati in vitam æternam populi, & secundum propositum Dei vocantis electi. Quod quidem tam impiū est negare, quàm ipsi gratiæ contra ire. Neq; enim remotum est ab inspectione communi, quot seculis, quàm innumera hominum milia erroribus suis impietatibusque dimissa, sine vlla veri Dei cognitione defecerint. Sicut etiam in Actibus Apostolorum, Pauli & Barnabæ verba declarant, dicentium Iconijs: Viri fratres, quid hæc facitis? & nos mortales sumus similes vobis homines, adnuntiantes vobis, vt ab his vanis conuertamini ad Deum viuum, qui fecit cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt: qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum relinquens, benefaciens eis, de cælo dans pluuiam, & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda eorum. Cum vtiq; si eis vel naturalis intelligentia, vel vsus beneficiorum Dei ad capessendam vitam æternam sufficere potuisset, nostro etiam tempore rationalis nos contemplatio, & temperies aeris, & fructuum copia ciborumque saluaret: quia scilicet melius, natura vtentes, creatorem nostrum propter cotidiana ipsius dona coleremus. Sed absit ab animis piorum, & Christi sanguine redemptorum, stulta nimium & perniciofa persuasio. Naturam humanam non liberat extra vnum mediatorem Dei & homi-

Ephef. 1.

Rom. 1.

Hebr. 11.

Rom. 14

1. Ioan. 4

Galat. 5.

Phil. p. 2.

Rom. 5.

1. Cor. 13

Coloss. 1.

2. Tim. 1.

Titum. 3

Fortè *
iustitiā.

Lucæ 12.

Lucæ 11

Act. 14.

Psal. 99. hominum, hominem Christum Iesum: sine illo nemini salus est. Sicut **C** ipse fecit nos, & non ipsi nos: ita ipse reficit nos, & non ipsi nos. Ac ne sibi facultas hominis precium reparationis huius, vel post restitutionem sui, per opera videretur iustitiæ repensare, effuderunt se diuitiæ bonitatis Dei in ipsa quorundam primordia paruulorum: In quibus nec præcedens eligitur, nec sequutura deuotio, non obedientia, nec discretio, non voluntas. De his enim loquor, qui mox vt nati sunt, renascuntur: & rapti ab hac vita æternæ beatitudini deputantur. Cum tamen innumerabilis multitudo, eiusdem naturæ, eiusdem conditionis, infantium, sine regeneratione decedat. De qua dubitari non potest, quod partem in Dei ciuitate non habeat. Et vbi est illud, quod nobis quasi contrarium, à non intelligentibus semper opponitur: quod Deus omnes homines velit saluos fieri, et ad agnitionem veritatis venire? Nunquid nõ sunt de omnibus hominibus, qui à præteritis generationibus vsque in hoc tempus sine Dei cognitione perierunt? Et si maioribus natu (quod non rectè dicitur) mala opera, quæ libero arbitrio commiserant, obfuerunt, quasi boni, non mali gratia liberentur: inter saluos paruulos & non saluos paruulos, quæ meritorum potuit esse discretio? quid istos introduxit in regnum Dei? quid istos exclusit à Dei regno? Equidem si meritum consideres, non vna pars saluari meruit, sed vtraque damnari, Quia omnibus in Adæ præuaricatione prostratis, nisi quosdam adsumeret misericors gratia, maneret super vniuersos inculcata iustitia. Quæ autem sit discretionis istius in secreto consilio Dei causa vel ratio, & supra facultatem humanæ cognitionis inquiritur, & sine fidei diminutione nescitur: modò confiteamur neminem immeritò perdi, neminem meritò liberari, & omnipotētissimam domini bonitatem omnes saluare, & omnes ad agnitionem veritatis imbueri, quos vult omnes fieri saluos, & ad agnitionem veritatis venire. Nisi enim ipso vocante, docente, saluante, nemo venit, nemo **D** eruditur, nemo saluatur. Quia etsi indifferenter omnibus hominibus iubentur prædicare doctores, & semen verbi vbique differere, tamen neque qui plantat, neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat Deus. Vnde cum Apostoli gentibus Euangelium prædicare cœpissent, de parte quadam eorum qui audierant, scriptura commemorat, dicens: Audientes autem gentes gauisæ sunt, & glorificabant verbum Dei, & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam. Et alibi: Cum multæ mulieres audirent Paulum docentem, quædam, inquit, mulier nomine Lydia, purpuraria ciuitatis Tyatirorum, colens Deum, audiuit: cuius dominus aperuit cor vt intenderet his, quæ dicebantur à Paulo. Et rursus eo ipso tempore, quo ad omnes gentes prædicatio Euangelij mittebatur, quædam loca Apostolis adire prohibebatur ab eo, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: multis vtique in illa retardatis atque auersis Euangelij mora, sine agnitione veritatis & sine regenerationis consecratione morituris. Dicat ergo scriptura quod gestum est: Transeuntes autem, inquit, Phrygiam & Galatiæ regionem, vetiti sunt à sancto Spiritu loqui verbum in Asia. Cum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam, & non permisit illos spiritus Iesu. Quid autem mirum, si inter ipsa Euangelicæ prædicationis exordia, non poterant ire Apostoli, nisi quò eos spiritus Dei ire voluisset, cum videamus plerasque gentes modò primùm Christianæ gratiæ fieri

A fieri cœpisse participes: aliàs autem nullum adhuc odorè boni istius attigisse? An dicendum est, voluntati Dei humanas obsistere volūtates, & tã feros tãque intrastabiles horum hominum mores, vt Euangelium ideo non audiatur, quia prædicationi impia corda nõ pateant? Et quis istis corda mutauit, nisi qui finxit singillatim corda eorum? Quis huius rigoris duriciem ad obediendum molliuit affectum, nisi qui potens est de lapidibus Abrahamæ filios excitare? Et quis dabit prædicantibus intrepidam illæ famam, constantiam, nisi ille qui ait Paulo: Noli timere, sed loquere, & ne taceas: propter quod ego sum tecum, & nemo apponetur tibi vt noceat te: quoniam populus est mihi multus in hac ciuitate? Puto autem quod nemo audeat dicere vllam mundi gentem, vllam terræ prætermittendam esse regionem, in qua non sint Ecclesiæ tabernacula dilatada, dicente Deo ad filium: Postula à me, & dabo tibi gētes hæreditatē tuā, & possessionem tuā terminos terræ, et iterum: Reminiscentur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ, et adorabunt in conspectu eius omnes patriæ gentium. Dicente quoque ipso domino: Prædicabitur hoc euangelium in vniuerso mundo in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Quæcumque ergo gentes nondum audierunt, audient Euangelium, & credent quotquot ex eis præordinati sunt in vitam æternam. Non enim alij venient in consortium hereditatis Christi, quam qui ante constitutionem mundi electi sunt, & prædestinati atque præsciti, secundum propositum eius qui omnia operatur secundum consiliū voluntatis suæ. Cōfiteamur igitur opera domini, & glorificemus misericordias eius. Nec impatienter feramus, quod quæ aut quanta sint electionis vasa non nouimus. Quia & in anterioribus seculis, quando de vniuersi generis populo dicebatur: Notus in Iudæa Deus, in Israel magnum nomen eius: futura gentium latebat electio, & postmodum innotuit, quod reuelatum ante non fuerat: sicut dicit Apostolus, Quod alijs generationibus non est agnitus filijs hominum, sicut nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius, & Prophetis in spiritu, esse gentes cohæredes, & cōcorporales, & cōparticipes promissionis in Christo Iesu. Et in Actibus Apostolorum: Obstupuerunt, inquit, ex circuncisione fideles, qui venerant cum Petro, quia & in nationes gratia Spiritus Sancti effusa est. Si enim hoc consiliū vocationis suæ dominus, quando voluit, abscondit ac distulit, & quando voluit reuelauit, sanctisque eius ignorantia ista non nocuit: cur spei nostræ obesse credimus, si in quo numero, quibusve hominibus vasa misericordiæ in gloriam præparantur, occultatur? cum tamen constet regnum cœlorum omnes ingressuros bonos, hoc eis donante Dei gratia: & nullos ingressuros malos, hoc ipsorum merente nequitia. Nimirum verò ineptè, nimirumque inconsideratè ab aduersariis dicitur, quod per hanc Dei gratiam libero nihil relinquatur arbitrio. Quamuis enim in paruulis baptismum transeuntibus, manifestissimè nullum opus nullusque appetitus eorum voluntatis existat: & plerisque, vtentes quidem libero arbitrio, sed auersos à vero Deo, vitamque in flagitijs exigentes, liberatrix regeneratio in ipso exhalandi spiritus sine sanctificet, tamen si eam filiorum Dei partem, quæ ad pietatis opera referuatur, pio consideramus intuitu, nonne in eis non peremptum inueniemus liberum arbitrium, sed renatum? Quod vtique cum solum esset sibi permittum, non nisi in suam perniciem mouebatur. Ipsum enim se excæcauerat, & ipsum se illuminare non poterat. Nunc autem idem arbitrium cōuersum est, nõ euersum: et donatum est ei aliter sapere, aliter agere, & incolumitatem suam

suam non in se, sed in medico collocare. Quia necdū tā perfecta vtitur sanitate, vt ea quę ei nocuerāt, nequeāt iam nocere: aut ab insalubribus possit iā viribus suis tēperare. Proinde homo qui in libero arbitrio fuit malus, in ipso libero arbitrio factus est bonus: sed per se malus, per Deū bonus: q̄ eū ita in illū initialē honorē alio initio reformauit, vt ei non solū culpā malę voluntatis & actionis remitteret, sed etiā bene velle, bene agere, atq; in his permanere donaret. Omne enim, inquit apost. Iacobus, datū optimū, & omne donū perfectū desursum est; descēdēs à patre luminū. Qui quale sit liberū arbitriū quod humano spiritu agitur, & quale sit quod à Deo regitur, euidenter ostēdit, dicēs: Quod si zelū amarū habetis & cōtētionē in cordibus vestris, nolite gloriari aduersum veritatē, & mēdaces esse. Non est ista sapiētia de sursum descēdēs, sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & cōtētio, ibi incōstantia & omne opus prauū. Quę autē de sursum est sapiētia, primū quidē pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, plena misericordię & fructibus bonis, nō dijudicās, sine simulatione. Quicūq; ergo his virtutibus studēt atq; inherēt, nō sua, sed supernā sapiētia illustrati sunt: quoniā dominus dat sapiētia, & à facie eius scientia & intellectus. Et hęc eorū verissima gloria est, si nō in se, sed in domino gloriantur. Ea autē quę de fato, & de duabus māsīs, duabusque naturis stultissimo mēdacio, intēri viri in iurię iactitāt, neq; ipsum quidē onerāt, in cuius libris copiosissimē huiusmodi destruuntur errores: nec nos perturbant, qui tales opiniones cum suis autoribus execramur. Sed videant quomodo se à dedecore istius exuant falsitatis, qui possunt tā inepta cōfingere, si hi quorū abutuntur auribus, aliquātulū diligentia ad cognoscenda ea quę pręstantissimus minister gratię disputauit, intenderint: licet omnem istius inquisitionis morā, ipsi, qui hęc loquuntur, pręuenire deberent, proferendo atq; explicando libros, vllamve eorū particulā demōstrādo, quam per dubiū saltē intellectū tali interpretationi obnoxiiū vir sanctus ediderit. Sed prorsus nihil apud nos tale audierūt nihil tale legerūt: quia nō fato quicquā geri, sed omnia Dei iudicio nouimus ordinari. Nec ex duabus māsīs, duabusve naturis, sed ex vna massa, quę est caro primi hominis, vnā scimus omniū hominū creatā, creatiq; naturā: et eādem per ipsius primi hominis liberū arbitriū, in quo omnes peccauerūt, esse prostratā: nec vllō modo ab æternę mortis debito liberā, nisi eā ad imaginē dei secūdx creationis Christi gratia reformauerit, liberūq; eius arbitriū agēdo, * sperādo, auxiliando, & vsq; in finē pręeūdo seruauerit. Vnde quia perspicit sanctitas tua (si tamē sermonis mei nō obsistit obscuritas) frustra quosdam de nobis conqueri, & oēs illas ineptas criminationes, ad exasperandos auertendosque animos eorum, quibus aliud volunt persuadere, contexi: cōfide ergo in virtutē misericordię Dei, quoniam hęc cōtradictio sicut in alijs mundi partibus, ita & in his regionibus conquiescet: vt prędicatio summi hoc tēpore in ecclesia viri etiā ab his à quibus ad pręsens reuellit, adiuetur. Tu autē dilectissime & venerādisimē mihi frater, si verē de his quęstionib; instrui desideras, sicut desiderare te cōuenit, ipsis beati Augustini disputationibus cognoscendis impendē curā, vt in confitenda Dei gratia defecatissimam ac saluberrimā Euangelicę Apostolicęq; doctriņę intelligentiam consequaris. Gratia Dei & pax domini nostri Iesu Christi custodiat te in omni tempore, & per viam veritatē dirigat in vitam æternam.

Iacob. 1.

Iacob. 3.

Prover. 2.

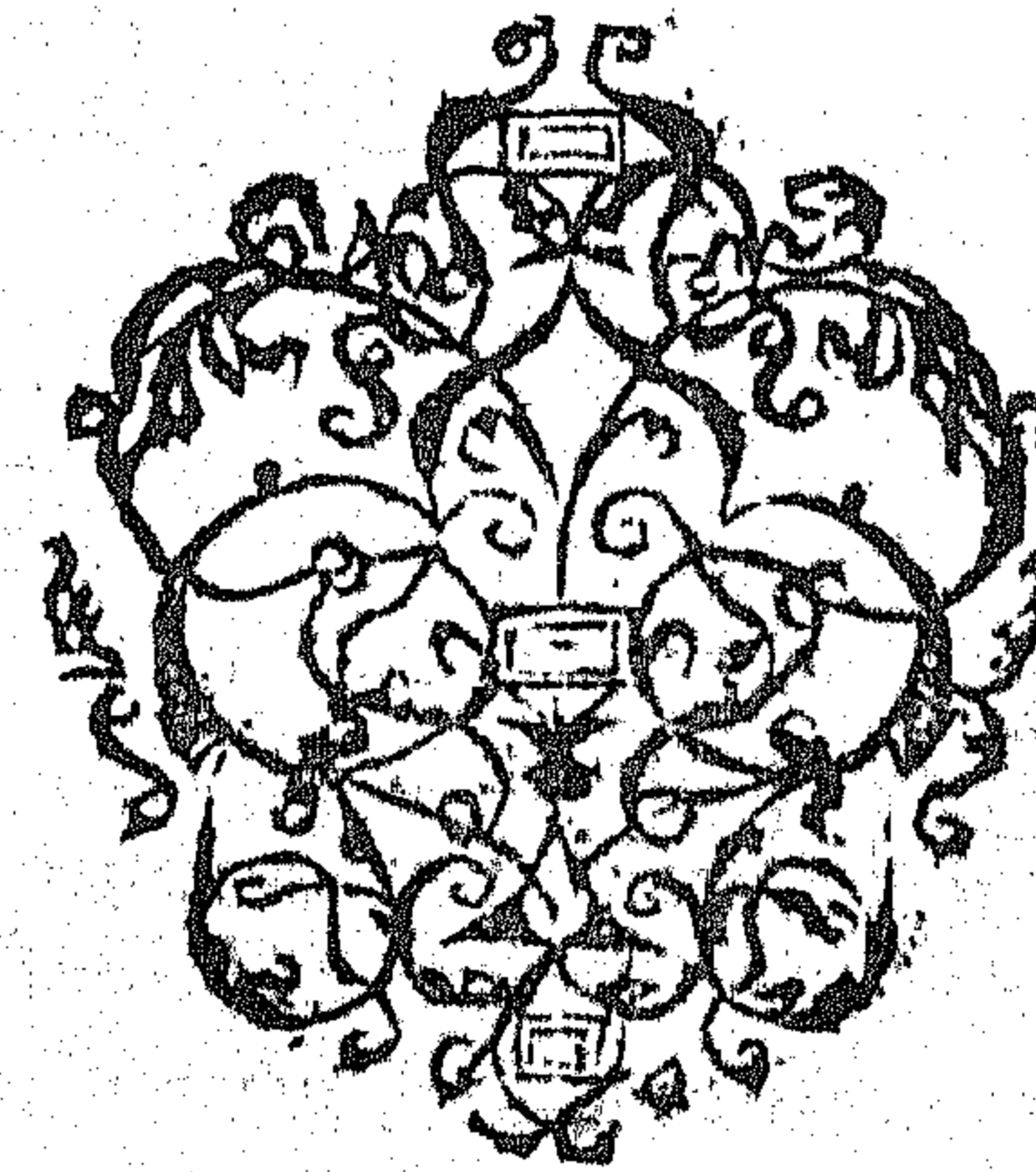
Videatur
lib. 2. cō-
tra 2. epi.
Pelag. c.
7. l. 4. cō-
tra Iulia.
cap. 8.Fortē *
inspiran-
do.

D E

Præfatio D. Prosperi in Respon- SIONES AD CAPITVLA GALLORVM.

DOCTRINAM, quam sanctę memorię Augustinus episcopus contra Pelagianos, inimicos gratię Christi, & liberi arbitrij decomptores, per multos annos apostolicę asseruit, literisq; mandauit: quibusdam visum est aut nō intelligendo, aut intelligi eam nolendo, reprehendere: Et hoc quasi compendium cognitionis his, qui iudicio eorum ducebantur, asserre: vt quę in libris prædicti viri damnabilia reperisse iactabant, breuium capitulorum indiculis publicarent: talique commento & detestationem eius quem impeterent, obtinerent: & ab his quę infamassent, curam exterriti lectoris auerterent. Ne ergo hanc persuasionem temerē quis recipiat, & talem puter sensum scriptis catholici inesse doctoris, qualem eum, qui frustra calumniantur, ostentant, singulis capitulis, quę rationis titulo prænotarunt, breui & absoluta professione respondeo: in nullo recedens à tramite earum definitionum, quę in sancti viri disputationibus continentur: vt facili vel tenuis diligentia aduertat inspector, quā iniustis opprobrijs catholici prædicatoris memoria carpatur: & in quod peccatum cadāt, qui aliena investigatione cōmoti, scriptorem celeberrimi nominis promptius habeant culpāre, quā nosse.

D. PROSPERI

AQUITANICI EPISCOPI REGIENSIS
AD CAPITVLA OBIECTIONVM GAL-
LORVM CALVMNIANTIVM
responsiones.

OBIECTIO. CAPITVLVM I.

Quòd ex prædestinatione Dei, velut fatali necessitate, homines ad peccata compulsi, cogantur in mortem.

RESPONSIO.

DE prædestinatione Dei nullus catholicus negat: fatalem autem necessitatē, multi etiam non Christiani refutant. Peccatum ergo ad mortem trahit, sed ad peccandum neminem Deus cogit. Nemini enim mandavit impiè agere: & Odisti domine omnes qui operantur iniquitatem: perdes eos qui loquuntur mendacium. Proinde qui prædestinationis nomine fatum prædicat, tam non est probandus, quàm qui fati nomine veritatem prædestinationis infamat. Fati enim opinio vana est, & de falsitate concepta. Prædestinationis autem fides, multa sanctarum auctoritate scripturarum munita est: cui nullo modo fas est ea, quæ ab hominibus malè aguntur, adscribi: qui in procliuatē cadendi nō ex conditione Dei, sed ex primi patris præuacatione venerunt. De cuius pœna nemo liberatur, nisi per gratiam domini nostri Iesu Christi præparatam & prædestinationem in æterno consilio Dei ante constitutionem mundi.

OBIECTIO. CAP. II.

Quòd ab eis, qui non sunt prædestinati ad vitam, non auferat percepta baptismi gratia originale peccatum.

RESPONSIO.

OMnis homo, qui credens in Patrem & Filium & Spiritum sanctum regeneratur in baptismo, tam à proprijs peccatis, quæ mala voluntate & actione contraxit, quàm ab originali, quod à parentibus traxit, absoluitur. Sed relapsus post baptismum ad infidelitatem & impios mores, qui negat originali peccato fuisse purgatum, tam falsà opinatur, quàm qui eundem adserit, non æterna morte esse damnandum. Qui enim recedit à Christo, & alienus à gratia finit hanc vitam, quid nisi in perditionem cadit? Sed non in quod remissum est, recidit, nec in originali peccato damnabitur: qui tamen propter postrema crimina ea morte afficietur, quæ ei propter illa quæ remissa sunt, debebatur. Quod quia Dei præscientiam nec latuit, nec fefellit: sine dubio talem nunquam elegit, nunquam prædestinauit,

D. PROSPERI RESPONSIONES

103

A nauit, & perituum nunquam ab æterna perditione discreuit.

OBIECTIO. CAP. III.

Quòd non prædestinati ad vitam, etiam si fuerint in Christo per baptismum generati, & piè iusteque vixerint, nihil eis profit, sed tandiu reseruentur, donec ruant & pereant: nec antè eos ex hac vita, quàm hoc eis contingat, auferri.

RESPONSIO.

A Sanctitate ad immundiciam, à iustitia ad iniquitatem, à fide ad impietatem plerosque transire non dubium est: & tales ad prædestinationem filiorum Dei, coheredum Christi, non pertinere, certissimum est. Quòd ergo huiusmodi in hæc prolapsi mala, sine correctione pœnitentiæ defecerunt, nō ex eo necessitatem pereundi habuerūt quia prædestinati non sunt: sed ideo prædestinati nō sunt, quia tales futuri ex voluntaria præuacatione præsciti sunt. Quòd autē illos non eo tēpore, quo in fide recta & bonis moribus erāt, ab hac vita abstulit: ad occulta eius iudicia, quæ tamē nūq̄ sunt iniusta, referendū est. Quis enī nesciat intra vnā conditionē mortalitatis humanæ, ab vnus horæ infantia, vsque ad annosissimam senectutē, exitus morientium, impari ætatis sine variari? neque cuiusquam animam citiùs vel tardius quàm Deus voluerit, à corpore quod viuificat, abscedere? Si ergo aliquis in vitæ suæ longitudine deseruit Deum, bono, quod erat ex Deo, malè vsus est. Nam longæuitas non est nisi ex Deo. Et quod ex Deo est, non nisi bonum est: & quod bonum est, mali causa non est. Non itaque rectè opinatur, qui putat prorogatore vitæ, lapsuris autorem esse peccati: Cùm vtique non peccatum sit diu viuere, sed malè viuere: quod etiam in paucorum annorum ætate fieri potest. Igitur sicut bona opera ad inspiratorem eorum Deum, ita mala ad eos sunt referenda qui peccant. Non enim relictī sunt à Deo, vt relinquerent Deum: sed reliquerūt & relictī sunt, & ex bono in malum propria voluntate mutati sunt. Atque ab hoc licet fuerint renati, fuerint iustificati, ab eo tamen qui illos tales præsciuit, non sunt prædestinati.

OBIECTIO. CAP. IIIII.

Quòd non omnes homines vocentur ad gratiam.

RESPONSIO.

NON omnes vocari ad gratiam eos, quibus omnibus Euangelium prædicatur, non rectè dicitur, etiam si sint qui Euangelio non obaudiant: nisi ad eos respicitur, quibus nondum sacramentum crucis Christi, & redemptio sanguinis eius innotuit. Quia etiam si constaret, quòd iam in vniuersis nationibus, & omnibus sinibus terræ totus mundus Euangelium recepisset (quod vtique futurū verissimè prænuntiatum est) non esset tamen dubium, à tempore resurrectionis domini vsq; ad præsentem ætatem fuisse homines, qui ab hac vita sine Euangelij cognitione transferint: de quibus dici possit, quòd vocati non sint, quia nec spem vocationis audierint. Quòd si quisquam hanc vocationis plenariam generalitatem, ita semper asserit celebratam, vt ab ascensione domini in cælum, ne vnus quidem annus effluerit, intra quem non ad omnes prædicatio missa peruenerit, videat

P ij. quomodo

Eccle. 15.
Psal. 5.

Act. 16. quomodo tunc Asianos vocatos probet, quando Apostoli (sicut scriptum est) veriti sunt à Spiritu sancto, loqui verbum Dei in Asia, aut Bithynios, ad quos ijdem Apostoli tentabant ire, & non permisit eos Spiritus Iesu. Vide at etiam quomodo tueatur denuntiationem ipsius veritatis, dicentis: Prædicabitur hoc Euangelium in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Nutat namq; (quod dici nefas est) fides verbi, si ante quadringentos annos Euangelio impletus est mundus, & adhuc domini differatur aduentus. Postremò respiciatur etiam inter Christianos populos tot milia paruulorum, qui ab hac vita sine baptismo trāsierūt, & aliquo modo probentur vocati, quibus nec plātator prædicare, nec rigator potuit subuenire.

Matt. 24. bitur hoc Euangelium in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Nutat namq; (quod dici nefas est) fides verbi, si ante quadringentos annos Euangelio impletus est mundus, & adhuc domini differatur aduentus. Postremò respiciatur etiam inter Christianos populos tot milia paruulorum, qui ab hac vita sine baptismo trāsierūt, & aliquo modo probentur vocati, quibus nec plātator prædicare, nec rigator potuit subuenire.

OBIECTIO. CAP. V.

Quòd qui vocati sunt, non æqualiter sint vocati: sed alij vt crederent: alij vt non crederent.

RESPONSIO.

SI Vocatio in Euangelij tantum prædicatione intelligatur, non veraciter dicitur, quòd alijs atque alijs, aliter atque aliter prædicetur: cum vnus sit Deus, vna fides, vna regeneratio, vna promissio. Si autem ad effectum plantationis & rigationis aspicitur, aliud actum est cum eis, quorum exteriores aures corporali voce pulsatae sunt: aliud in eis, quorū interiorem sensum Deus aperuit, & in quorum corde posuit fidei fundamentū, dilectionisq; feruorem. Quosdam autem ideo vocatos dicere, vt nō crederent, nimis absurdum est: quasi vocatio eis causa infidelitatis extiterit, & prædicatione fidei fecerit infideles. Quāuis enim dispēsatores verbi Dei quibusdā sint (sicut scriptum est) odor mortis ad mortem: Deo tamen bonus Christi sunt odor, qui prædicant Christū crucifixum, Iudæis quidē scandalum, Gentibus autem stultitiam: ipsis autē vocatis Iudæis & Græcis, Christū Dei virtutem & Dei sapientiam. Quòd ergo prædicatus Christus crucifixus, Iudæis erat scandalum, & gentibus stultitia, humanæ voluntatis faciebat auersio, Quòd verò ipsis vocatis Iudæis & Græcis, Christus erat Dei virtus & Dei sapientia, diuinæ gratiæ præstabat operatio.

2. Cor. 2.

1. Cor. 2.

OBIECTIO. CAP. VI.

Quòd liberum arbitrium in homine nihil sit: sed siue ad bonum, siue ad malum, prædestinatio Dei in hominibus operetur.

RESPONSIO.

Liberum arbitrium nihil esse, vel non esse, perperam dicitur: sed ante illuminationem fidei in tenebris illud & in umbra mortis agere, non rectè negatur. Quoniam prius quàm à dominatione diaboli per Dei gratiam liberetur, in illo profundo iacet, in quod se sua libertate demersit. Amat ergo languores suos, & pro sanitate habet, quòd ægrotare se nescit, donec prima hæc medela conferatur ægroto, vt incipiat nosse quòd langueat, & possit opem medici desiderare, qua surgat. Iustificatus itaque homo, id est, ex impio pius factus, nullo præcedente bono merito accipit donum, quo medio adquirat & meritum: vt quod in illo inchoatum est

per

A per gratiam Christi, etiam per industriam liberi augeatur arbitrij, nunquam remoto adiutorio Dei, sine quo nec proficere nec permanere in bono quisquam potest. Prædestinationem autem Dei siue ad bonum, siue ad malum, in hominibus operari, ineptissimè dicitur, vt ad vtrūq; homines quædam necessitas videatur impellere: cum in bonis voluntas sit intelligenda de gratia, in malis autem voluntas intelligenda sine gratia.

OBIECTIO. CAP. VII.

Quòd Deus quibusdam filijs suis, quos regeneravit in Christo, quibus fidem, spem, dilectionem dedit, ob hoc non det perseverantiam, quia non sunt à massa perditionis præscientia Dei & prædestinatione discreti.

RESPONSIO.

EX regeneratis in Christo Iesu, quosdā, relicta fide & pijs moribus, apostatate à Deo, & impiā vitā in sua auersione finire, multis (quod dolendum est) probatur exemplis. Sed horū lapsus Deo ascribere, immodicæ prauitatis est: quasi ideo ruinæ ipsorū impulsor atq; autor est, quia illos ruinosos propria ipsorum voluntate præsciuit: & ob hoc à filijs perditionis nulla prædestinatione discreuit. Nam quomodo eos haberet præordinata in Christo electio, cum dubium non sit, donum Dei esse perseverantiam in bono vsq; ad finem: quam istos ex eo ipso, quòd non perseverauerunt, non habuisse manifestum est. Non est calumniandum Deo quare istis non dedit, quod alijs dedit: sed confitendum est, & misericorditer eum dedisse quod dedit, & iuste non dedisse quod non dedit: ne quemadmodum ex libero arbitrio oritur causa labendi, ita ex ipso videatur & standi: cum illud humano fiat opere, hoc diuino impleatur ex munere.

OBIECTIO. CAP. VIII.

Quòd non omnes homines velit Deus saluos fieri, sed certum numerum prædestinatorum.

RESPONSIO.

Sic circa vniuersitatem generis humani saluandam, & in agnitionem veritatis vocandam, ita indifferens per omnia secula asserenda est voluntas Dei, vt vsquequaque neminem hominum prætermisisse monstratur, impenetrabilis iudiciorum Dei altitudo pulsatur. Quare enim in præteritis seculis dimiserit Deus omnes gentes ingredi vias suas, quando Iacob elegit sibi dominus: & non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis: Et cur qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei sit: & quorum aliquando non misertus est, nunc autem misereatur: & vbi dictum est. Non plebs mea vos, ibi votentur filij Dei viui: & quare quod quærebatur Israel non sit consecutus, electio autem consecuta est, cæteri verò exæcati sunt: impossibile est cōprehendere, & periculosa curiositatis est quærere: cum tamen, quòd nulla sit apud Deum iniquitas, nemini liceat ignorare: nec alia gratia, aut alia fide, quenquam hominum siue ante legem, siue legis tempore iustificatum esse credendum sit, quàm hac eadem, per quam dominus noster Iesus Christus secundum consilium voluntatis suæ, in fine seculorum

Psal. 134.

Psal. 147.

1. Petr. 2.

Osce 2.

Rom. 11.

2. Par. 19.

D. PROSPERI RESPONSIONES

lorum venit querere & saluare quod perierat. Causas verò operum & iudiciorum Dei, qui ex toto ad humanas voluntates & actiones refert, quas tamen in paruulorum adoptione aut abdicatione non inuenit, & dispensationes Dei ex liberi arbitrij vult mutabilitate variari, profiteretur sibi scrutabilia iudicia Dei, & vestigabile vias eius. Et quod doctor gentiũ Paulus non audebat attingere, hic se existimat referatũ posse vulgare. Quodque non minoris impietatis est, ipsam gratiam, qua saluamur, aut bonis meritis docet rependi, aut malis adfirmat arceri. Remoto ergo obscurarum turbine quæstionum, ad reuelatã nos gratiã latitudinem conferamus Dicamusq; cum Apostolo, Quomodo Deus vult omnes homines saluos fieri, & in agnitionẽ veritatis venire. Et iterum dicamus cum Apostolo: Qui est saluator omnium, maximè fidelium Et audiamus dominũ dicentẽ Apostolis suis: Euntes ergo docete omnes gẽtes, baptizãtes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docẽtes eos quacunq; mandauì vobis. Audiamus quoq; ad Abrahã promissionem Dei, dicentis: In semine tuo benedicentur omnes tribus terrã. Et si filij promissionis sumus, non hæsitemus diffidentia, sed cum patre nostro Abraham demus gloriam Deo, & plenissimè credamus, quoniam quod promissit, potens est & facere. Audiamus Dauid prophetãtem: Commemorabuntur, & conuertentur ad dominum vniuersi fines terrã, & adorabunt in conspectu eius omnes patrię gentium. Et alibi: Benedicentur in ipso omnes tribus terrã, omnes gentes magnificabunt eum. Et alibi: Omnes gentes quascunq; fecisti, venient, & adorabunt coram te domine, & glorificabunt nomen tuum. Quæ promissiones, quia verissimæ sunt, nec possunt ex vlla parte nutare, in his implentur qui salui fiunt per vniuersos fines terrã: quoniam quod promissit Deus potens est & facere. Hæc ergo est illa totius humani generis adsumptio, hæc filiorum Dei adoptio, hæc gentium plenitudo, præscita & prædestinata in Christo ante constitutionem mundi. hæc est Hierusalem, quæ ab initio vsque in finem lapidibus viuis & electis ædificatur, vt ciuitas fundata in ipso angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis edificatio constructa, crescit in templum sanctum in domino. De his lapidibus nihil eiicitur, nihil minuitur, nihil rapitur. Veritas enim dicit: Omne quod dat mihi pater, veniet ad me, & eum qui venit ad me, non eiiciam foras. Et iterum: Non creditis, quia nõ estis de ouibus meis, Oues meæ vocem meam audiunt, & ego nõ uis illas, & sequuntur me, & ego vitam æternam do illis, & non peribunt in eternũ, nec quisquam rapiet eas de manu mea. Omnium ergo hominum cura est Deo: & nemo est, quem non aut Euangelica prædicatio, aut legis testificatio, aut ipsa etiam natura conueniat. Sed infidelitatem hominum, ipsis adscribamus hominibus. Fidem autem hominum, donum Dei esse fateamur, sine cuius gratia nemo currit ad gratiam. Et cum ducentis quatuordecim sacerdotibus, quorum constitutionem contra inimicos gratiæ Dei totus mundus amplexus est, veraci professione, quemadmodum ipsorum habet sermo, dicamus, gratiam Dei per Iesum Christum dominum, non solum ad cognoscendam, verum etiam ad faciendam iustitiam nos per actus singulos adiuuare: ita, vt sine illa nihil veræ sanctæque pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus. Neque hæc dona ita ex Deo esse opinemur, vt quia ipse naturæ nostræ autor est, per conditionem iam hæc contulisse videatur. Quia dedit quidem ab initio hanc homini facultatem:

AD CAPITVLA GALLORVM. 105

A cultatem: sed omnes eam in illo amisimus, in quo omnes peccauimus. Unde alia creatione, alioque principio renouari egenus in Christo: in quo sumus noua creatura, nouumque figmentum: & per quem nobis, nullis bonis, & multis malis meritis præcedentibus, donatur, vt simus ex vasis iræ, vasa misericordiæ. quatuor
lynedos
in Afri-
ca fuisse
celebra-
tas.

OBIECTIO CAP. IX.

Quòd non pro totius mundi redemptione saluator sit crucifixus.

R E S P O N S I O.

NVllus omnino est ex omnibus hominibus, cuius natura in Christo domino nostro suscepta non fuerit, quamuis ille natus sit in similitudine carnis peccati: omnis autem homo nascatur in carne peccati. Deus ergo Dei filius, mortalitatis humanæ particeps factus absque peccato, hoc peccatoribus & mortalibus contulit, vt qui natiuitatis eius consortes fuissent, vinculum peccati & mortis euaderent. Sicut itaque non sufficit hominum renouationi, natum esse hominem Iesum Christum, nisi in ipso eodem de quo ipse ortus est, spiritu renascantur: sic non sufficit hominum redemptioni, crucifixum esse dominum Christum, nisi comoriatur ei, & consepeliantur in baptismo. Alioquin nato saluatore in carne substantiæ nostræ, & crucifixo pro omnibus nobis, non fuerat necessarium, vt renasceremur, & similitudine mortis eius complantaremur: sed cum sine hoc sacramento, nemo hominum consequatur vitam æternam, non est saluatus cruce Christi, qui non est crucifixus in Christo. Non est autem crucifixus in Christo, qui non est membrum corporis Christi, qui non per aquam & Spiritum sanctum induit Christum. Qui ideo infirmitate nostra communionem subiit mortis, vt nos in virtute eius haberemus consortium resurrectionis. Cum itaque rectissimè dicatur saluator pro totius mundi redemptione crucifixus, propter veram humanæ nature susceptionem, & propter communem in primo homine omnium perditionem: potest tamen dici pro his tantum crucifixus, quibus mors ipsius profuit. Dicit enim Euangelista: quia Iesus moriturus erat pro gente, non tantum pro gente, sed etiam vt filios Dei dispersos congregaret in vnum. In sua enim venit, & sui eum nõ receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: Qui non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Diuersa ergo ab istis fors eorũ est, qui inter illos cõsentur, de quibus dicitur: Mundus eũ non cognouit, vt possit secundũ hoc dici redemptor mundi: dedit pro mundo sanguinem suum, & mundus redimĩ noluit: quia lucem tenebrę non receperunt. Et tenebrę receperunt: quibus dicit Apostolus: Fuiſtis aliquãdo tenebrę, nunc autẽ lux in domino. Ipse verò dominus Iesus, qui dixit se venisse querere & saluare, quod perierat. Nõ veni, inquit, nisi ad oues quę perierat domus Israel. Neq; quia sunt semẽ Abrahę, omnes filij, sed in Isaac vocabitur tibi semẽ: id est, non qui filij carnis, hi filij Dei: sed qui filij promissionis æstimantur in semine. In istis ergo sunt illi, de quibus dictũ supra memorauimus: quia Iesus moriturus erat pro gente: nõ tantum pro gente, sed etiã vt filios Dei dispersos congregaret in vnum. Quia non solum ex Iudeis, sed etiam ex gentibus, per eum, qui vocat quę non sunt, tanquam quę sunt, & qui dispersos

D. PROSPERI RESPONSIONES

disperfos Israel congregat, filij Dei, filij promiffionis in vnam ecclefiam congregentur: vt impleatur quod promiffum eft Abrahæ cui dictum eft, quod in femine eius benedicendæ effent omnes tribus terræ.

OBIECTIO CAP. X.

Quod quibusdam Euangelij prædicatio à domino fubtrahatur, ne percepta Euangelij prædicatione faluentur.

RESPONSIO.

SI probari poteft, quod ex quo Euangelij prædicatur, nemo profus fuerit, cui Christiana gratia adnuntiata nõ fuerit, nõ rectè dicitur tacitum, quod oftenditur prædicatũ. Si autem aliquo modo inueniuntur homines, quibus Euangelium non fuerit prædicatum, non poteft dici fine iudicio Dei factũ: quod nefas eft ideo reprehendi, quia nõ poteft comprehendĩ.

OBIECTIO CAP. XI.

Quod per potentiam Deus homines ad peccata compellat.

RESPONSIO.

NVllus catholicorum dixit aut dicit, quod Deus homines piè rectèq; viuentes, per potentiam in peccata compellat, & innocentie humane, potestas diuina vim faciat, vt eam à proposito bonæ conuerfationis excutiat. Non funt Dei opera ifta, fed diaboli: cuius gaudium eft ruina fanctorum: fed alleuat dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elifos: quibus dat pœnitentiam, vt refipifcant à diaboli laqueis, à quo captiui tenebantur ad ipfius voluntatem. Cum verò aliquos à Deo aut traditos defiderijs fuis, aut obduratos legimus, aut relictos, magnis peccatis fuis hoc ipfos meruiffe profiteremur: quia talia eorum crimina præcefferunt vt ipfi fibi pœnas debuerint, quæ eis etiam fupplicium verterent in reatum. Atque ita nec de iudicio Dei quærimur, quæ defert meritis deferi: & misericordie eius gratias agimus, quæ liberat non meritis liberari.

OBIECTIO CAP. XII.

Quod quibusdam vocatis, & piè iuftèq; viuentibus, obedientia fubtrahatur vt obedire defiftant.

RESPONSIO.

SI Deus hominem fibi obedientem à pietate deturbat, & bene currentem cadere facit: ergo pro bonis mala retribuit, & iniuftè punit, quod vt fiat impellit. Quid tam peruerfum, quid tam inftanum dici aut cogitari poteft? Sed in talem fenfum trahuntur, qui putant in omnibus hoc effe præficientiam Dei, quod & voluntatem: cum voluntas eius nunquam velit nifi bona: præficientia autem & bona noftit & mala: fed bona quæ aut ipfe faciat, aut etiam vt nos faciamus, imperat: mala autem, quæ omnino ipfe non fecit, neque fieri fuafit, aut impulit. Viri itaque obedientie non ideo cuiquam fubtrahit, quia cum non prædestinavit:

Pfal. 144
2. Tim. 2.

Roma. 1.

Cõfer cõ
21. ca. li.
2. de bo-
no perfe-
ue. Aug.

AD CAPITVLA GALLORVM. 106

A. deftinavit: fed quia recessurum ab ipfa obedientia effe prævidit, * ideo cum non prædestinavit.

Hoc * ideo cõ non prædestinauit: vide tur mihi addẽdũ. Quod nõ imp- babis, fi conferas cõ 2. 3. 7. responf. fuprà po fitis.

OBIECTIO. CAP. XIII.

Quod quidam homines non ad hoc à Deo creati funt, vt vitam adipifcerentur æternam, fed vt habitũ tantummodo feculi præfentis ornarent, & ad vtilitatem nafcerentur aliorum.

RESPONSIO.

Vniuerfos homines non ignoramus à Deo fingillatim creati: & de hac vniuerfate alios damnados cum diabolo, alios regnaturos effe cum Christo. Quod ergo etiam hi creantur, qui æternæ vitæ participes non erunt, nulla eft culpa creatoris, qui nature autor eft, non vitij, quod natura contraxit. Ornari autem etiam talium conditione mundi huius varietatem, quis non intelligat, qui videat ftudijs & operibus quorundam impiorum tot commoda vitæ præfentis inftituta in inuentione artium, in extruictione vrbium, in conftitutione legum, in confederatione populorum? Quod fi quæritur an de iftis, quos à vera religione impius error auertit, aliquid boni profectibus fanctorum, & incrementis ecclefie prouidentia diuina contulerit, infpiciatur primũ ipfa crux Christi: in qua magno scelere Iudæorum misericors voluntas Di, vt pro redemptione nofta vnicus filius eius occideretur, impleta eft. Infpiciatur apoftolorum gloriofa tolerãtia, inter perfequentium fremitus hac animi voce ad Deum clamantiũ: Conueniunt ergo verè in ciuitate ifta, aduerfus fanctum puerum tuum Iefum quem

Act. 4.

B. vnixifti, Herodes & Pontius Pilatus, cũ gentibus & populis Israel, vt facerent quæ manus tua & confiliũ prædestinavit fieri. Infpiciatur deniq; innumerabilem martyrum palmæ, quibus de crudeliffima infidelium feuitia foelix eft collata victoria. Audiatur etiam Apoftolus ecclefiam Dei ad perfeuerãtiam pietatis inftituẽs: In nullo, inquit, terreamini ab aduerfarijs, quæ eft illis caufa perditionis, vobis autem falutis, & hoc à Deo. Vobis enim donatum eft pro Christo, nõ folũ vt in eũ credatis, fed etiã vt pro illo patiamini. De illis quoq; erroribus cõfultens nobis Dei bonitas fenfietur, quos Deus in ecclefia contra ecclefiam filiorum fuorum, ad inquisitionẽ & custodiam veritatis exercens, dicente Apoftolo: Oportet hærefes effe, vt probati manifefti fiant in vobis. Quis autem refpiciẽs ad tenebras impiorũ, & ad illuminationẽ filiorum, non ad gratias agendas Deo, ex ipfa fiat collatione feruetior: & in ruina pereuntium difcat, in quæ mala per liberum arbitrium rueret, nifi ei per dominum noftro Iefum Christum Dei gratia fubueniret?

Philip. 1.

1. Cor. 11.

OBIECTIO. CAP. XIII.

Quod qui Euangelicæ prædicationi non credunt, ex Dei prædeterminatione non credant: & quod Deus ita definierit, vt quicumque non credunt, ex ipfius conftitutione non credant.

RESPONSIO.

Infidelitas non credentium Euangelio, nequaquam ex Dei prædeterminatione generatur. Bonorum enim Deus autor eft, non malorum. Prædestinatio

designatio igitur Dei semper in bono est, aut ad retributionem iustitiæ, aut ad donationem pertinens gratiæ. Vniuersæ enim viæ domini misericordia & veritas. Proinde infidelitas non credentium, non ad constitutionem Dei, sed ad præscientiam referenda est. Quæ non ideo necessitatem non credendi, inquit, quia falli de ea, quæ futura erat, infidelitate, non potuit. Fides autem & charitatis opera, atque in eis, si que in finem perseverantia, quia homini per Dei gratiam conferuntur, rectè & ista, & quæ eis retribuenda sunt, prædestinata dicuntur ex autoritate apostoli, qui ait: Gratia Dei salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est. Nō ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipsius enim sumus signum, creati in operibus bonis, quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus. Tam ergo in errore est, qui infidelitatem impiorum ad Dei constitutionem refert, quam qui fidei iustitiæque sanctorum, non Deum profitetur autorem. Qui enim quod acceperat perdidit, non inde id recipit unde perdidit, sed ab illo recipit, quod habet, a quo quod amisit acceperat.

Eph. 2.

OBIECTIO CAP. XV.

Quod idem sit præscientia quod prædestinatio.

RESPONSIO.

Qui præscientiam Dei in nullo ab ipsius prædestinatione discernit, quod tribuendum est Deo de bonis, hoc ei etiam de malis conatur ascribere. Sed cum bona ad largitorem, cooperatoremque eorum Deum, mala autem ad voluntariam rationalis creaturæ nequitiam referenda sint, dubium non est, sine vlla temporali differentia Deum & præscisse simul, & prædestinasse, quæ ipso erant autore faciendæ, vel quæ malis meritis iusto erant iudicio retribuendæ. Præscisse autem tantummodo, non etiam prædestinasse, quæ non ex ipso erant causam operationis habitura. Potest itaque sine prædestinatione esse præscientia. Prædestinatio autem sine præscientia esse non potest. Quamvis ergo ad omnes obiectiones seu querule imperitiæ, seu fallacis invidiæ, planissime ac plenissime, quantum dominus dedit, existimem esse responsum, professionem tamen sensus nostri etiam in brevia coartemus: vt sub paucorum verborum simplicitate, magis magisque appareat, nos, quod de supra scriptis capitulis intelligimus, nulla circumloquendi arte prætere, sed absolutè ac liberè & praua respuere, & consensum probabilibus non negare.

DE SINGVLIS CAPITVLIS SINGVLÆ SENTENTIAE.

SENTENTIA SVPER I.

Visquis igitur ex prædestinatione Dei, velut fatali necessitate homines in peccata cõpulsos, cogi dicit in mortè, non est catholicus. Nullo enim modo prædestinatio Dei iniquos facit, neque cuiusquam omnino est causa peccati.

SEN.

SENTENTIA SVPER II.

Item, Qui dicit, quod ab his qui nō sunt prædestinati ad vitã, non auferat percepta baptismi gratia originale peccatũ, nō est catholicus. Sacramentũ enim baptismatis, quo omnia profus peccata delètur, etiã in eis verũ est, qui nō sunt in veritate máluri, & ob hoc ad vitã verã non sunt prædestinati.

SENTENTIA SVPER III.

Item, Qui dicit, quod non prædestinati ad vitã, etiã si fuerint in Christo baptismatè regenerati, & piè iustèq; vixerint, nihil eis profit, sed tandiũ reseruètur, donec ruat: nec ante eos ex hac vitã, quã hoc eis cõtingat, auferri, tãquã ad cõstitutionẽ Dei talũ hominũ ruina referenda sit: non est catholicus. Quia nō ideo Deus tempus ætatis cuiquã prolongauit, vt diũ viuẽdo corrueret, & à fide rectã in sua longæuitate deficeret: cum inter beneficia Dei numeranda sit ipsa longæuitas, qua homo melior debuit esse, non peior.

SENTENTIA SVPER IIII.

Item, Qui dicit, quod non omnes vocentur ad gratiam, si de his loquitur quibus Christus annunciatus non est, reprehendi non debet: quia scimus quidem in omnes fines terræ Euãgeliũ destinatũ, sed non putamus iam in omnibus terræ finibus prædicatum. Nec possumus dicere quod ibi sit gratiæ vocatio, vbi matris ecclesiæ adhuc nulla est regeneratio.

SENTENTIA SVPER V.

Item, Qui dicit, quod qui vocati sunt, non æqualiter vocati sint, sed alij vt crederent, alij vt non crederent, quasi cuiquam vocatio causa fuerit non credendi: non rectè dicit. Quamuis enim fides non sit nisi ex Dei dono, & hominis voluntate: infidelitas tamen nō est, nisi ex sola hominis voluntate.

SENTENTIA SVPER VI.

Item, Qui dicit, quod liberũ arbitrium in homine nihil sit, sed sive ad bonum sive ad malum prædestinatio Dei in hominibus operetur: non est catholicus. Arbitrium enim hominis gratia Dei non abolet, sed adolet, & ab errore in viam reuocat ac reducit: vt quod sua libertate erat prauum, spiritu Dei agente sit rectum. Prædestinatio quoque Dei semper in bono est: quæ peccatum, sola hominis voluntate commissum, aut remittendum nouit cum laude misericordiæ, ac plectendum cum laude iustitiæ.

SENTENTIA SVPER VII.

Item, Qui dicit, quod Deus quibusdã filijs suis quos regenerauit in Christo, quibus fidem, spem, dilectionem dedit, ob hoc perseverantiã non dederit, quia à massa perditionis præscientia Dei, & prædestinatione non sint discreti: Si hoc vult firmare, quod Deus huiusmodi homines in bonis quæ donauerat noluerit permanere, & ipse eis causa auersionis extiterit, contra iustitiã Dei sentit. Quamuis enim omnipotentia Dei potuerit vires standi præbere lapsuris: gratia tamen eius non prius eos deseruit, quã ab eis desereretur. Et quia hoc ipsos volũtariã facturos defectionẽ præiudit, ideo in prædestinationis electione illos non habuit.

SEN.

D. PROSPERI RESPONSIONES

SENTENTIA SVPER VIII.

Item, Qui dicit quòd nò omnes homines velit Deus saluos fieri, sed certũ numerum prædestinatorum, durius loquitur, quàm loquendum est de altitudine inscrutabilis gratiæ Dei: qui & omnes vult saluos fieri, atque in agnitionem venire veritatis: & volùtatis suæ propositum in eis implet, quos præscitos prædestinavit, prædestinatos vocavit, vocatos iustificauit, iustificatos glorificauit. Nihil amittens de plenitudine gentium, & de omni semine Israël, cui præparatum est in Christo regnum æternum ante constitutionem mundi. Ex toto enim mundo totus mundus eligitur, & ex omnibus hominibus, omnes homines adoptantur. Nec potest villo modo per infidelitatẽ atq; iacobedientiam multorum, Dei promissio vacillare, dicentis ad Abraham: In semine tuo benedicentur omnes gẽtes. Quòd autem promisit Deus, potens est & facere: vt & qui saluantur, ideo salui sint, quia illos voluit Deus saluos fieri: & qui pereunt, ideo pereant, quia perire meruerunt.

Genes. 26

SENTENTIA SVPER IX.

Item, Qui dicit, quòd non pro totius mundi redemptione saluator sit crucifixus: non ad sacramenti virtutem, sed ad infidelium respicit partem: cum sanguis domini nostri Iesu Christi pretium totius mundi sit: A quo pretio extranei sunt, qui aut delectati captiuitate, redimere noluerunt: aut post redemptionem ad eandem sunt seruitutẽ reuersi. Non enim cecidit verbum domini, neque euacuata est mundi redemptio. Quia etsi nò cognouit mundus Deum in vasis iræ, cognouit tamen mundus Deum in vasis misericordiæ. Quæ Deus nullis eorum bonis meritis præcedentibus, eruit de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ.

D

SENTENTIA SVPER X.

Item, Qui dicit, quòd quibusdam Euangelij prædicatio à domino subtrahatur, ne percepta Euangelij prædicatione saluentur: potest obiectionis inuidiam declinare patrociniò ipsius saluatoris: qui apud quosdã, quos ait fuisse credituros, si mirabilium eius signa vidissent, noluit operari. Et quibusdam populis vetuit apostolos euangelizare: & nunc aliquas adhuc gentes patitur extra gratiam suam degere: cum tamen constantissima fide perceptum habeamus, in omnes mundi partes ecclesiam dilatandam. Nec antè esse hoc seculum finiendum, quàm in vniuersas fines terræ Euangelium dirigatur, et omnis lingua confiteatur, quoniam Iesus in gloria Dei patris est.

Philip. 2.

SENTENTIA SVPER XI.

Item, Qui dicit, quòd per potentiam Deus homines in peccata compellat, meritò reprehèditur. Nec enim Deus, qui iustitiæ & bonitatis autor est, & cuius omnia statuta & mandata cõtra peccatum sunt, quenquã ad peccandum cogere, & ab innocentia in facinora præcipitare credendus est. Si qui autem tam profundæ impietatis sunt, vt extra remedium correctionis habeantur, non à Deo incrementa iniquitatis accipiunt, sed per semetipso: deteriores fiunt: quia relinqui à Deo, ac sibi ac deceptoribus suis tradi propter præcedentia peccata meruerunt, vt eis peccatũ sit ipsa etiã pœna peccati.

SEN.

AD CAPITVLA GALLORVM

108

SENTENTIA SVPER XII.

Item, Qui dicit, quòd quibusdam vocatis, & piè iusteq; viuentibus, obedientia subtrahatur, vt obedire desistant: malè opinatur de bonitate Dei atq; iustitia, vt videatur ad impietatem pios cogere, & innocentiam bonis adimere: cum ipse sit pietatis atq; innocentia & largitor, & custos. Qui ergo Deo adhæret, spiritu Dei agitur: qui autè à Deo recedit, propria voluntate obedire desistit.

SENTENTIA SVPER XIII.

Item, Qui dicit, quòd quidam homines non ad hoc à Deo creati sunt, vt vitam adipiscerentur æternã, sed vt habitũ tantummodo seculi præsentis ornarent, & ad vtilitatẽ nascerentur aliorũ: melius loqueretur dicẽs, quòd Deus, qui creator est omnium, nò frustra etiam eos condat, quos præuidit vitæ æternæ participes nò futuros: quia etiam in malis hominibus bonũ Dei opus est ipsa natura, & laudabilis est in impiorum damnatione iustitia. Non potest autem meritò reprehendi qui dicit, quòd etiam talium conditione mundus ornetur: & quòd hi, qui sibi sua iniquitate nocituri sunt, ad vtilitatem nascantur aliorum: neq; enim quamlibet innumerabilis multitudo impiorum in decora est mundo, aut inutilis Dei regno: cum etiam per ipsorum veniat propaginem regeneranda generatio, & in eis tolerandis ac diligendis, populus Dei fiat illustrior: ducens bonitatem & patientiam ab illo, qui pluit super iustos & iniustos: & Solem suum oriri facit super bonos & malos.

Matth. 5.

SENTENTIA SVPER XIII.

Item, Qui dicit, quòd qui Euangelicæ prædicationi non credunt, ex Dei prædestinatione non credant: & quòd Deus ita definit, vt quicumque non credunt, ex ipsius constitutione nò credant: non est catholicus. Sicut enim fides, quæ per dilectionem operatur, Dei donum est: ita infidelitas constitutio Dei non est: quia Deus pœnas criminum notuit ordinare, non crimina. Nec consequens est, vt quod non remisit, ipse commiserit. Prædestinatus itaq; viuit ex fide sibi donata: non prædestinatus perit infidelitate voluntaria, non coacta.

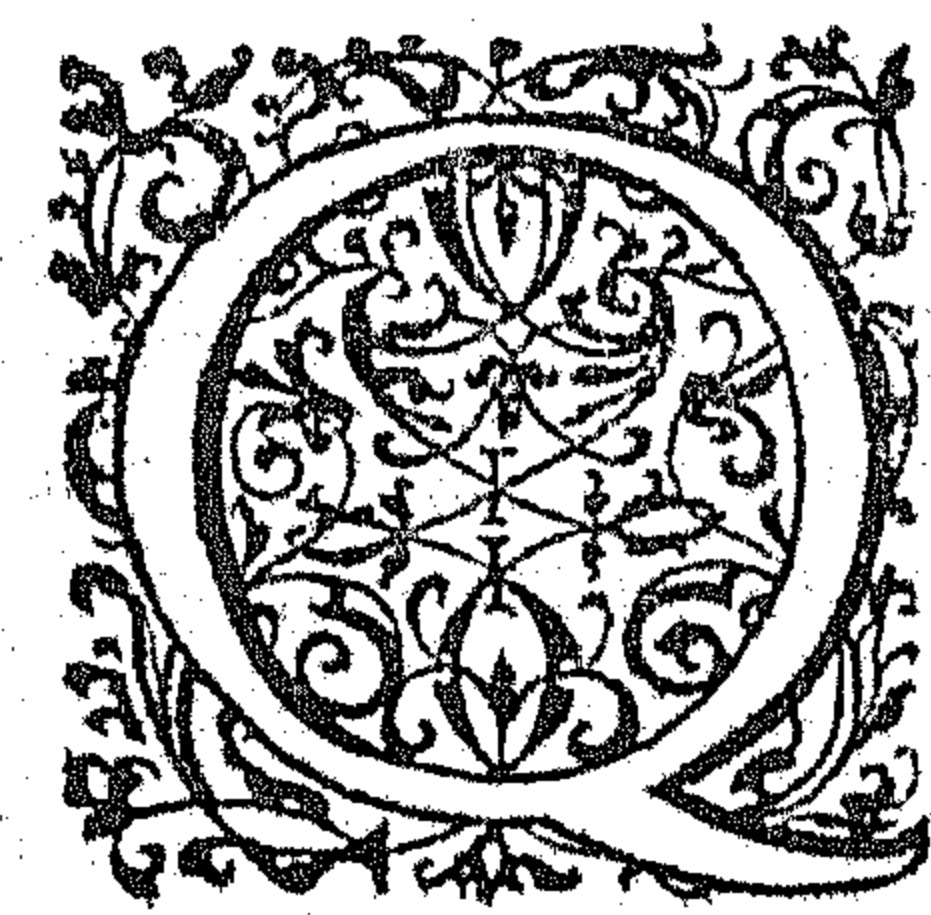
SENTENTIA SVPER XV.

Item, qui dicit, quòd idem sit præscientia quod prædestinatio, in bonis sine dubio operibus nostris, duo ista permiscet. Quæ enim ex Dei munere habemus, & quæ præscita dicuntur, non possunt non esse prædestinata: & quæ prædestinata appellantur, non possunt non esse præscita. In malis autem operibus nostris, sola præscientia Dei intelligenda est.

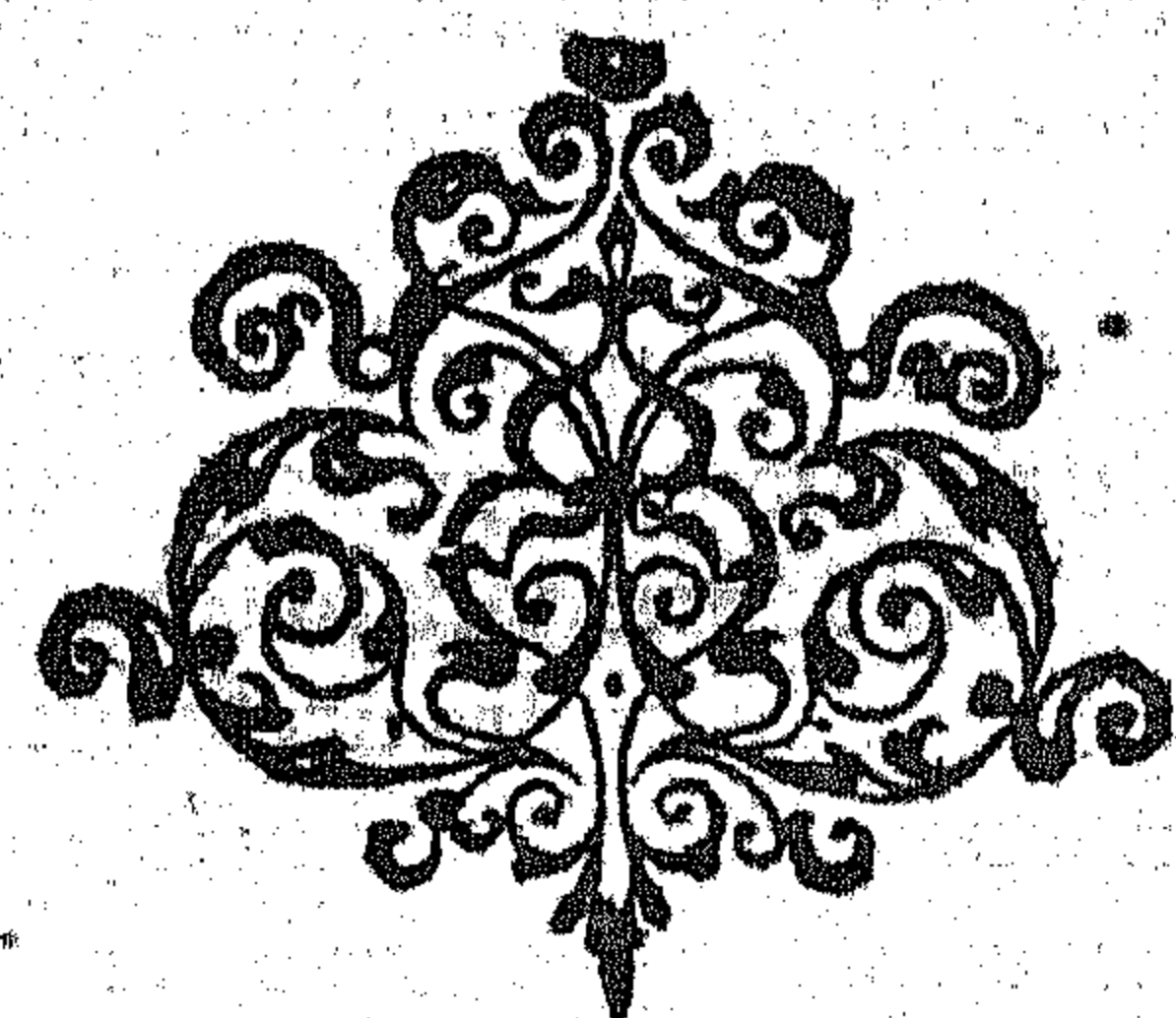
Quia sicut præsciuit & prædestinavit quæ ipse facit, & vt faceremus dedit: Ita præsciuit tantum non etiam prædestinavit, quæ nec ipse fecit, nec vt faceremus exegit.

FINIS

Præfatio D. Prosperi in Respon-
SIONES AD CAPITVLA OB-
IECTIONVM VINCENTIANARVM.

VIDAM Christianæ ac fraternæ charitatis obli-
tantum existimationem nostram, quoquomodo stu-
dent lædere, vt suam se euertere, nocēdi cupiditate, non
videant, Contexunt enim, & qualibus possunt senten-
tiji comprehendunt ineptissimarum quarundam blas-
phemiarum prodigiosa mendacia: eaque ostendenda &
ingerenda multis publicè priuatimque circumferunt:
Afferētes talia in nostro esse sensu, qualia diabolico con-
tinentur indiculo. quæ falsò in nos, ad excitandam inuidiam iactitari, facilè
& sufficienter subscriptione vnus probaremus anathematis, nisi malignitas
eorum, qui se grauari putant si de nobis bene sentiat, ipsam subscriptionis
nostræ breuitatem suspectam esset habitura. Vnde ne huius querelæ inueni-
retur occasio, necessarium conueniensque credidimus, vt siue ad calumnian-
tium animos mitigandos, siue ad eos quorum auribus tale aliquid insonuit in-
struendos, quantum adiuuante domino fieri potuerit, plenè lucideq; panda-
mus, quid de peruersis definitionibus iudicemus. Propositis igitur singilla-
tim sedecim capitulis, sub vnoquoque eorum, sensus nostri & fidei quam
contra Pelagianos ex Apostolicæ sedis auctoritate defendimus, verba po-
nemus: vt qui paululum se ad legenda hæc dignati fuerint occupare,
euidenter agnoscant, impiarum profanarumque opinionum
nullum cordibus nostris inhæsisse vestigium: & blas-
phemias quas perspexerint nostra professio-
ne damnari, in earundem reperto-
ribus. censeant debere
puniri.

A D. PROSPERI
AQVITANICI EPISCOPI REGIENSIS,
AD CAPITVLA OBIECTIONVM VIN-
CENTIANARVM RES-
pensiones.

OBIECTIO PRIMA.

Quòd dominus noster Iesus Christus non pro omnium hominum sa-
lute & redemptione sit passus.

RESPONSIO.

B

CONTRA vulnus originalis peccati, quo in
Adam omnium hominum corrupta & mortifi-
cata natura est, & vnde omnium concupiscentia-
rum morbus inoleuit, verum & potens ac singu-
lare remediū est mors filij Dei domini Iesu Chri-
sti: qui liber à mortis debito, & solus absque pec-
cato, pro peccatoribus & debitoribus mortuus
est. Quod ergo ad magnitudinem & potentiam
pretij, & quod ad vnam pertinet causam generis
humani, sanguis Christi redēptio est totius mun-
di. Sed qui hoc seculum sine fide Christi, & sine regenerationis sacramento
pertranseunt, redemptionis alieni sunt. Cum itaque propter vnam omnium
naturam, & vnam omnium causam à domino nostro in veritate susceptam,
rectè omnes dicantur redempti, & tamen non omnes à captiuitate sint eru-
ti, redemptionis proprietates haud dubiè penes illos est, de quibus princeps
mundi missus est foras, & iam non vasa diaboli, sed membra sunt Christi.
Cuius mors non ita impensa est humano generi, vt ad redemptionem eius,
etiam qui regenerandi non erant pertinerent: sed ita, vt quod per vnicum
exemplum gestum est pro vniuersis, per singulare sacramentum celebraretur
in singulis. Poculum quippe immortalitatis, quod confectum est de in-
firmitate nostra & virtute diuina, habet quidem in se vt omnibus pro-
fit: sed si non bibitur, non medetur.

OBIECTIO II.

Quòd Deus nolit omnes saluare, etiam si omnes saluari velint.

RESPONSIO.

CVM veritas dicat: Si vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis
vestris, quanto magis pater vester coelestis dabit bona petentibus se?
qui fieri potest, vt Deus, qui etiam illos saluat, de quibus dici non po-
test quòd saluari velint, nolit aliquos saluare etiam si saluari velint, nisi ali-
quæ causæ existant, de quibus, quamuis sint nobis incognoscibiles, ita tamen
bene iudicat, de quo dici non potest, aliter eum quicquam facere debuisse,
quam

D. PROSPERI RESPONSIONES

quàm fecerit: Remota ergo hac discretione, quam diuina sciētia intra secre-
tum iustitiæ suæ continet, syncerissimè credendum atque profitendum est, **1. Tim. 2.**
Deum velle, vt omnes homines salui fiant. Siquidem Apostolus, cuius ista
sententia est, sollicitissimè præcipit, quod in omnibus ecclesijs pijsimè custo-
ditur, vt Deo pro omnibus hominibus supplicetur: ex quibus quod multi
pereunt, pereuntium est meritum: quod multi saluantur, saluantis est donū:
vt enim reus damnetur, inculpabilis est Dei iustitia: vt autem reus iustificetur,
ineffabilis Dei gratia est.

OBIECTIO III.

Quod Deus maiorem partem generis humani ad hoc creet, vt illam perdat in æternum.

RESPONSIO.

OMnium quidem hominum Deus creator est: sed nemo ab eo ideo
creatus est vt periret: quia alia est causa nascendi, & alia est pereundi.
Vt enim nascantur homines, conditoris est beneficium: vt autem pe-
reant, præuaricatoris est meritum. In Adam quippe, in quo omnium homi-
num præformata natura est omnes peccauerunt: eadēq; sententia quam ille
excepit, obstricti sunt Neque ab hoc vinculo, etiam si proprijs peccatis ca-
reant, resoluuntur, nisi in sacramento mortis & resurrectionis Christi per
spiritum sanctum renascantur. Nimis ergo impius & indoctus est, qui vitium
naturæ non discernit ab authore naturæ: à quo prorsus alienū est quicquid
in vno quoque damnandum est. Creat enim homines vt sint homines: nec
multiplicandis generationum successionibus opificium suum subtrahit, secū-
dum consilium bonæ voluntatis suæ reparaturus in multis quod ipse fecit,
puniturus in multis quod ipse non fecit. Sicut per inobedientiam vnus ho-
minis peccatores constituti sunt multi, ita & per vnus hominis obedi-
entiam iusti constituuntur multi. **Rom. 5.** **Roma 5.**

OBIECTIO IIII.

Quod maior pars generis humani ad hoc creetur à Deo, vt non Dei, sed
diaboli faciat voluntatem.

RESPONSIO.

Insanum omnino & contra rationem est, dicere, voluntatem Dei ex Dei
voluntate non fieri: & damnatorem diaboli eiusque famulorum, velle vt
diabolo seruiatur. Sed hoc catholicis Pelagiani consequenter se objicere
existimant, qui Adæ peccatum transisse in omnes dissentent. Quoniam si
primam natiuitatem originalis culpa non obliget, non sint obnoxij diabolo
paruuli: nec indigeant erui de potestate tenebrarum, qui nūquam à suo au-
tore discesserint. Nos autem, qui omnes in Adam perisse profiteamur (venit
enim filius quærere & saluare quod perierat) nec dicimus ideo creari quæ-
quam hominem vt diaboli faciat voluntatem: & agnosimus omnem ho-
minem non redemptum, diabolo esse captiuum. Præuaricatio enim
hominum, dispositæ à seculis creationis ordinem turbare non potuit, & me-
ritò creatura peccatrix pœnalem dominationem illius patitur, cui relicto ve-
ro do-

AD OBIECT. VINCENTIANAS. 110

Aro domino, sponte se vendidit. Hæc quippe seruitus non institutio est Dei,
sed iudicium, quo fraus deceptoris diaboli facta est decepto & malè credulo
homini pœna peccati. De qua nemo eruitur, nisi per mediatorem Dei & ho-
minum hominem Christum Iesum, cuius gratuita gratia & multorum malis
meritis non tribuitur, & nullorum bonis meritis præuenitur.

OBIECTIO V.

Quod peccatorum nostrorum autor sit Deus, eò quod malam faciat vo-
luntatē hominū, plasmet substantiā quæ naturali motu nō possit nisi peccare.

RESPONSIO.

Huius quoque obiectionis vanitas de illa procedit schola, in qua natu-
ra humana immunis à peccato Adæ, & illæsa defenditur, vt quia om-
nes homines præuaricationis reos & damnationi obnoxios nasci, pe-
riturosque nisi in Christo renascantur asserimus, eundem videamur dicere
autorem culpæ, quem profiteamur conditorem esse naturæ. Quod nos à sen-
su nostro penitus abdicamus, qui Deum iustum, bonū, sic humanæ substantiæ
& interiorum exteriorumq; sensuum nouimus creatorem, vt prorsus ab illo
sit quicquid pertinet ad naturam, & prorsus non ab illo sit quicquid contra
naturā est. Peccatum autē contra naturā est, de quo mors & omnia quæ sunt
mortis oriuntur. Quibus malis tunc se homo induit, quando illum fide obe-
dientiaq; priuatū, in suas promissiones diabolus à Dei lege traduxit, omniaq;
sibi posteritatis eius germina, per conditionem deprauatæ stirpis, obstrinxit.
Vnde si qua in Christo noua creatura est, libera sit diabolo, et subijciatur deo
reformata à deformitate sua ad imaginem eius qui creauit eam. Quod nisi
fiat, remanet in illo, in quo omnes moriuntur, non habens sortē in eo, in quo
omnes viuificantur. Non igitur cuiusquā peccati autor est, sed naturæ crea-
tor est. Quæ cum potestatem habuerit non delinquendi, sponte deliquit, &
deceptoris suo propria voluntatē se subdidit. Nec naturali, sed captiuo motu
versatur in vitio, donec moriatur peccato & viuat Deo: quod sine gratia
Dei facere non potest: quia libertatem quam libertate perdidit, nisi Christo
liberante non recipit. Non est enim aliud nomen sub cœlo datum homini-
bus, in quo oporteat saluos fieri. **Act. 4.**

OBIECTIO VI.

Quod Deus tale in hominibus plasmet arbitrium, quale est dæmonum:
quod proprio motu nihil aliud possit, vel velit, nisi malum.

RESPONSIO.

Totus quidem mundus, sicut ait Ioannes apostolus, in maligno posi-
tus est: & multorum hominum talis est malitia, qualis & dæmonum. **1. Ioan. 9.**
Qualibus dicebat dominus: Progenies viperarum, quomodo potestis **Matt. 3.**
bona loqui, cum sitis mali? & Vos de diabolo patre nati estis, & concupiscē- **Ioan. 8.**
tias patris vestri facere vultis. Sed hoc inter malos homines distat & dæmo-
nes, quod hominibus etiam valde malis super est, si Deus misereatur, recon-
ciliatio: dæmonibus autem nulla est in æternum seruata conuersio. Sicut
ergo præuaricatoribus angelis non Deus indidit illam, quæ in veritate non
stetit

D. PROSPERI RESPONSIONES

Ioan. 8. **stetit, volutatē: ita nec hominibus hūc affectū, quo diabolū imitarētur, infe-**
ruit. Mendax enim de proprio loquitur & liber à mendacio nō erit, nisi eum
veritas liberauerit.

OBIECTIO VII.

Quòd hęc sit voluntas Dei, vt magna pars Christianorum salua esse nec
velit, nec possit,

RESPONSIO.

Pfal. 144. **S**I de his hoc dicitur, qui pietatem Christianæ conuersationis & fidei de-
serentes, in prophanos errores, aut in damnabiles mores irreuocabiliter
transierunt, non dubium est, quòd talem voluntatem habentes salui esse
nolunt: & quandiu salui esse nolunt, salui esse non possunt. Sed nullo mo-
do credendum est huiusmodi homines, in hanc desperationem ex Dei vo-
luntate cecidisse, cum potius alleuet dominus omnes qui corruunt, & erigat
omnes elisos. Nemo enim nisi illius gratia erigitur, nemo nisi illius gratia ita-
bilitur. Dei ergo voluntas est, vt in bona voluntate maneat: qui & prius
quam deseratur neminē deserit: & multos desertores læpe cōuertit.

OBIECTIO. VIII.

Quòd nolit Deus, vt omnes catholici in fide catholica perseuerent, sed
velit vt magna ex inde pars apostatet.

RESPONSIO.

Non est dissimilis blasphemie huius impietas, à præcedēte sentētia: quod
ergo ad illā, hoc etiā ad istā, quæ in nullo est diuersa responsum sit.

OBIECTIO. IX.

Quod velit Deus, vt magna pars sanctorū à sanctitatis proposito ruat.

RESPONSIO.

Nec huius definitionis insania aliud sonat, quā gemina obiectio præ-
locuta est. Vnde mirandum est, obijcientem tertio repetisse, quod
semel dixisse suffecerat: sed vt res est, numerum criminationis auge-
re voluit, quia sensum variare non potuit.

OBIECTIO. X.

Quòd adulteria & corruptelæ virginum sacrarum ideo contingant, quia
illas Deus ad hoc prædestinauit vt caderent.

RESPONSIO.

Pfal. 24. **D**etestanda & abominanda opinio, quæ Deum cuiusquam malæ vo-
luntatis, aut malæ actionis credit autorem: Cuius prædestinatio nū-
quam extra bonitatem, nunquam extra iustitiam est: Vniuersæ enim
viæ domini misericordia & veritas. Adulteria enim maritatarum, & corrup-
telas virginum non instituere nouit sancta diuinitas, sed damnare: nec dis-
ponere, sed punire. Quæ mala homines cum admittunt, suis concupiscentijs
Pfal. 36. & cupiditatibus seruiunt, quas ab illa prima volūtariæ præuaricationis labe
traxerunt: cum autem declinant à malo, & faciunt bonum, à domino gres-
sus homi-

AD OBIECT. VINCENTIANAS. III

A sus hominis diriguntur, & viam eius volet. Propter quod dicit Apostolus: **2. Cor. 13.**
Oramus autem ad dominum, vt nihil mali faciatis: non vt nos probati appa-
reamus, sed vt vos quod bonum est faciatis. Non ergo casus ruen-
tium, nec malignitatem iniquorum, neque cupiditates peccantium præde-
stinatio Dei aut excitauit, aut suauit, aut impulit: sed planè prædestinauit iu-
diciū suum, quo vniciq, retributurus est prout gessit, siue bonum, siue ma-
lum. Quod iudiciū futurum omnino non esset, si homines Dei vo-
luntate peccarent. Erit autem manifestissimè. Et omnis homo quem discre-
tio diuinæ scientiæ in sinistra constituerit parte, damnabitur: quia non Dei
sed suam executus est voluntatem.

OBIECTIO XI.

Quòd quando incestant patres filias, et matres filios: vel quando serui do-
minos occidunt, ideo fiat, quia ita Deus prædestinauit vt fieret.

RESPONSIO.

SI diabolo obijceretur, quòd talium facinorum ipse autor, ipse esset in-
scenator, puto quòd aliqua ratione exonerare se hac posset inuidia, & talis
scelerum patratorum de ipsorum voluntate vinceret: Quia etsi dele-
ctatus est furore peccantium, probaret tamen se nō intulisse vim criminum:
Qua ergo insipientia, quæue dementia definitur ad Dei referendum esse cō-
siliū, quod nec diabolo in totum ascribi potest, qui in peccantium flagitijs
illecebrarum adiutor, non voluntatum credendus est esse generator? Nihil
B ergo taliū negotiorū Deus prædestinauit vt fieret: nec illā animā nequiter,
turpiterq, victurā, ad hoc, vt taliter viueret, præparauit: sed talem futurā nō
ignorauit, & de tali iustè se iudicaturū esse præsciuit. Atq, ita ad prædestina-
tionē eius nihil aliud referri potest, nisi quòd aut ad debitā iustitiæ retribu-
tionem, aut ad indebitam pertinet gratiæ largitatem.

OBIECTIO XII.

Quod Dei prædestinatione efficiantur de filijs Dei filij diaboli, & de tem-
plo sancti spiritus templū dæmonū, & de membris Christi mēbra meretricis.

RESPONSIO.

Prædestinatio Dei, etsi apud nos, dum in præsentis vitæ periculis versa-
mur, incerta est, apud illum tamen, qui fecit quæ futura sunt, incom-
mutabilis permanet: nec quæ illuminauit, obcæcat: nec quæ ædificauit
destruit: nec quæ plantauit, euellit. Sine pœnitētia enim sunt dona & voca-
tio Dei: & firmū fundamētū Dei stat, habēs signaculū hoc: Cognouit domi-
nus qui sunt eius. Nullo igitur modo prædestinatio Dei facit, vt aliqui ex filijs
Dei filij sint diaboli: aut ex tēplo sancti spiritus, tēpla sint dæmonum: aut ex
membris Christi, fiant mēbra meretricis, sed potius prædestinatio facit, vt ex
filijs diaboli, fiat filij Dei: & ex tēplo dæmonū, tēplū sit spiritus sancti: & ex
mēbris meretricis, mēbra sint Christi. Quia ipse alligat fortē, & vasa eius ra-
pit, eruens ea de potestate tenebrarum, & transferens de cōtumelia in gloriā. **Mar. 3.**
Q. ij. Hi au-

D. PROSPERI RESPONSIONES

X. IOAN. 2. Hi autē de quibus dicitur, Ex nobis exierunt, sed nō fuerūt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, mansissent utiq; nobiscū: voluntate exierunt, voluntate ceciderūt. Et quia præsciti sunt casuri, nō sunt prædestinati. Essent autē prædestinati, si essent reuersuri, & in sanctitate ac veritate mansuri. Ac per hoc prædestinatio Dei, multis est causa stādi, nemini est causa labendi.

OBIECTIO. XIII.

Quod omnes illi fideles & sancti, qui ad æternā mortē prædestinati sunt, quando ad vomitū suū relabuntur, vitio quidē suo hoc facere videntur: sed ipsius vitij causa est diuina prædestinatio, quæ illis latēter subtrahit bonas volūtates.

RESPONSIO.

Idem blasphemiarum spiritus perseverat, & à præcedētibus mēdacijs subsequēs impietas nō recedit: quā prorsus vera ratio reprobat, & incunētāter sana doctrina cōdēnat. Quia omnibus quidē à fide ad infidelitatem, à sanctitate ad turpitudinem relapsis, & ante finē vitæ nulla emēdatione purgatis, nihil aliud quā mors æterna debetur: sed nefas est Deo ascribere causas taliū ruinarū. Qui etsi ex æterna scientia præcognitam habet, quid vnus cuiusq; meritis retributurus sit, nemini tamen per hoc quōd falli non potest, aut necessitatē, aut voluntatem intulit delinquendi. Si ergo à iustitia & pietate quis deficit, suo in præceptis fertur arbitrio, sua concupiscentia trahitur, sua persuasione decipitur. Nihil ibi pater, nihil filius, nihil agit spiritus sanctus: nec tali negotio quicquam diuinæ voluntatis interuenit: cuius opere multos scimus, ne laberentur, retentos: nullos autem, ut laberentur, impulsos.

OBIECTIO. XIII.

Quōd pars magna illa Christianorū catholicorū fidelium, atq; sanctorum quæ ad ruinā & perditionē prædestinata est, etiam si petat à Deo sanctitatis perseverantiam, nō impetrabit: eō quōd mutari non potest diuina prædestinatio, quæ illos præordinauit, præparauit, præaptauit ut caderent.

RESPONSIO.

AD præuaricationem legis, ad neglectum religionis, ad corruptelam disciplinæ, ad desertionem fidei, ad perpetrationem qualiscunq; peccati, nulla omnino est prædestinatio Dei. Nec fieri potest, ut per quē à talibus malis surgitur, per eum in talia decidatur. Si ergo in sanctitate viuatur, si in virtutem proficitur, si in bonis studijs permanetur, manifestum munus est Dei, sine quo nullius boni operis fructus acquiritur. Si autē ab his receditur, & ad vitia atq; peccata transitur, nihil ibi Deus malæ tērationis immittit, & recessurū non deserit antē quā deserat: & facit plerunq;, ne deserat, aut etiā si discessit, ut redeat. Quis autē illū retineat, illū nō retineat: nec possibile est comprehendere, nec licitū vestigare, cum scire sufficiat, & ab illo esse quōd statuitur, & non ab illo esse quōd ruitur.

OBIECTIO XV.

Quod omnes illi fideles & sancti qui ad æternam mortem prædestinati sunt, postea quā ceciderint, sic à Deo dispensentur, ne possint vel velint per pœnitentiam liberari.

RES-

AD OBIECT. VINCENTIANAS

112

RESPONSIO.

A Non veraciter, nec sapienter hoc dicitur. Qui enim à fide & sanctitate exciderūt, sicut volūtate prolapsi sunt, ita volūtate nō surgunt: & dominatū concupiscentiarū, quibus succubuerūt, spōte patiuntur. Si qui autē captiuitatē suā gemūt, & iudicātes semetipsos, ad misericordiā Dei mutato corde cōfugiunt, nō sine spiritu diuinæ visitationis hæc faciūt. Hæc enim mutatio dexteræ excelsi: qui innumeris lapsis dat pœnitentiā, ut resipiscat à diaboli laqueis, à quo captiui tenebātur ad ipsius volūtatem. Nemi autē Deus correctionis adimit viā, nec quēquam boni possibilitate disponiat. Quia qui se à Deo auertit, ipse & velle quōd bonum est, & posse sibi sustulit. Non est ergo consequēs, sicut putāt qui talia obijciunt, ut Deus, quibus pœnitentiā non dederit, resipiscentiā abstulerit: & quos non leuauerit, alliserit: cū aliud sit infonem in crimen egisse, quod alienū est à Deo: aliud criminoso veniam non dedisse, quod de peccatoris est merito.

OBIECTIO XVI.

Quod magna pars illa fidelium atq; sanctorū, quæ ad æternā mortē prædestinata est, quando dicit Deo in oratione dominica: Fiat voluntas tua: nihil aliud, quā contra se petat: id est, ut cadant & ruant: quia voluntas Dei hæc est, ut æterna morte pereant.

RESPONSIO.

B Non hoc veritas dicit, quōd hæc sit volūtas Dei, ut fideles & sancti à fide atq; innocentia ruant, & pereāt in æternū: sed veritas dicit: Hæc est volūtas eius qui me misit patris, ut omne quod dedit mihi, nō perdat ex eo quicquā, sed resuscitem illud in nouissimo die. Quod ergo pater filio dedit, filius omnino non perdit. Idem enim dicit: Omne quod dat mihi pater, venit ad me, & non eijciam foras. Quōd si per generalitatem vocationis, & per abūdantiā bonitatis Dei etiā non perseveraturi perseveraturis admixti sunt, hi cum à pietate deficiunt, non ex Dei opere, sed ex sua voluntate deficiunt: nec impelluntur ut cadāt, nec eijciuntur ut deserant: casuri tamen & recessuri ab eo, qui falli non potest, præsciuntur. Quādiu itaque in oratione dominica dicūt: Fiat volūtas tua: nō hoc contra se petunt, quod Deus nullo modo vlla ratione facturū est: id est, ut cadāt & ruāt. Hoc enim ipsorū nequitia, ipsorū est cōsummatura libertas. Sed planè illud cōtra se petūt, quod diuinæ voluntatis esse nō dubiū est: ut scilicet, cum venerit filius hominis in maiestate sua, & sederit super thronū gloriæ suæ, congregentur ante eū omnes gentes, & separet eos ab inuicem, alios ad dextram, alios statuens ad sinistrā: & audiāt eū dextri dicentē: Venite benedicti patris mei, possidete regnū paratū vobis à cōstitutione mūdi: Audiant & sinistri: Discedite à me maledicti in ignē æternū, quē parauit pater meus diabolo & angelis eis. Igitur qui facturi non sunt volūtate Dei, & petunt ut fiat voluntas Dei, in eo quod Dei voluntate faciendū est, audiuntur, ut imitatores diaboli cum diabolo iudicentur. Qui enim voluntatem Dei spreuerūt inuitantē, voluntatem Dei sentiēt vindicantem.

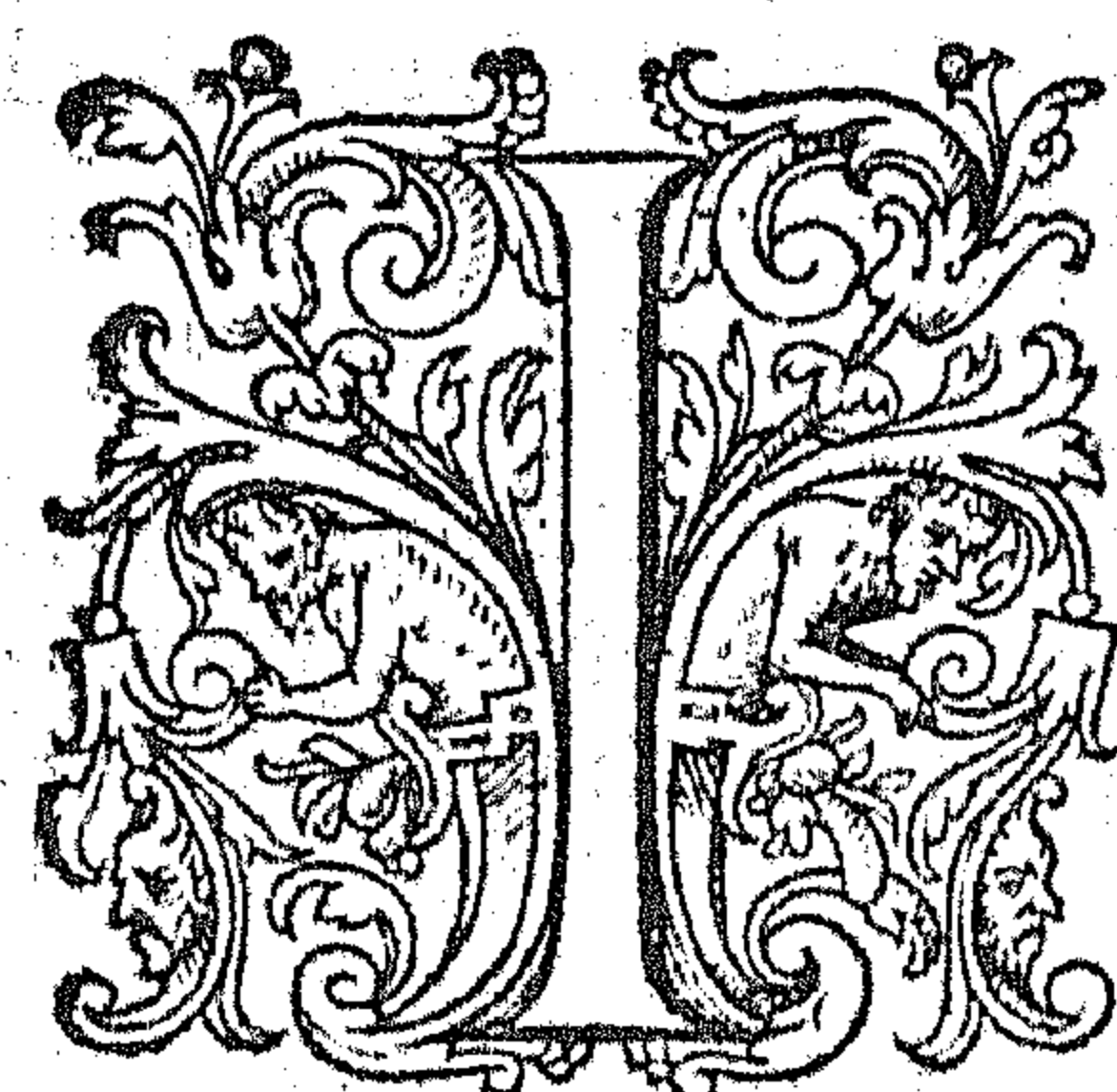
FINIS

Q iij

D. PROSPERI^C

AQVITANICI EPISCOPI REGIENSIS
AD EXCERPTA, QUÆ DE
GENVENSIS CIVITATIS SVNT
missa, responsiones.

CAMILLO ET THEODORO VENE-
RABILIBVS PRÆSBYTE-
RIS, PROSPER.

N Libris beatæ memoriæ Augustini Episcopi, quorū titulus est de prædestinatione sanctorum, quædã sanctitatē vestrã vel insolita aut minus clara mouerūt. quæ ad humilitatē meã, de contextu disputationis excerpta, misistis: vt quo intellectu, vel quo iudicio ea acceperĩ, nosceretis: quasi plus in me, quàm in vobis ad hæc introspicenda esset ingenij: ac nõ magis in hoc examine vestrę facultatis debueritis exercere mensuram: & si aliqua

Jacob. 1.

minum, a quo descendit omne datum optimum, & omne donum perfectum & a quo datur spiritus sapientiæ & intellectus: verũtamen præceptis vestris obsequium meum non subtraham, & adiuvante domino, qui sapientiã præstat paruulis, de capitulis istis, quid cum sanctis & eruditis fratribus sentiam, breuiter indicabo, petens, ne vbi est simplicitas obedientiæ, præsumptionē esse putetis doctrinę. De excerptis itaque hæc prima proposuistis: in quibus verba sunt sancti Augustini Episcopi.

Psal. 18.

Aug. li. 1.
de præd.
Sanct. c. 3
Rom. 9.

DVBIVM I.

Iacob dilexi, Esau odio habui. Ad hoc perduxit ratiocinationem, vt dicerem: Non ergo elegit Deus opera cuiusquam quæ ipse daturus sit, sed fidem elegit in præscientia. Vt quem sibi crediturum esse præsciret, ipsum elegerit, cui sanctum spiritum daret: vt bona operando etiam vitam æternã consequeretur. Non dum diligentius quæsieram, nec adhuc inueneram, qualis esset electio gratiæ.

Idē ibidē

DVBIVM II. In verbis eiusdem

1. Cor. 12

AC deinde subiunxi: Quod ergo credimus, nostrum est: quod autem bona operamur, illius est, qui credētibus dat spiritũ sanctum: quod profectò non dicerem, si iam scirem etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ datur in eodem spiritu, vtrunque nostrum est propter arbitrium voluntatis: vtrunque tamen datum est propter spiritum fidei & charitatis.

DVBIVM III. In verbis eiusdem.

Ac per

AC per hoc, quod etiam postea dixi: Quia neq; velle possumus, nisi vo-
cemur: & cum post vocationem voluerimus, non sufficit voluntas
nostra & cursus noster, nisi & Deus vires credentibus præbeat, & di-
cat quod vocat. Ac deinde subiunxi: Manifestum est ergo non volentis, ne-
que currentis, sed miserētis Dei esse quod bene operemur. Omnino verissi-
mum est, sed parum de ipsa vocatione disserui, quæ sit secundum propositũ
Dei. Non enim omnium qui vocantur talis est, sed tantũ electorum.

RESPONSIO AD HÆC TRIA.

In his tribus capitulis, licet diuisa sint a disputatione corpora, & eo ipso
obscuriora sint facta, quod & præcedentibus, & medijs, & subsequentibus
non coherent: intelligo tamen quod vnam atque eandem causam scrip-
tor exequitur: de eis loquens, qui dicebant eum primo conuersionis suæ
tempore meliora sensisse, quando æstimabat, quod fides qua Christiani sumus,
& ex arbitrij libertate: Modò autem errare eũ, quia assereret ipsam etiã fidẽ,
Dei esse donum: & ad hanc quoque pertinere quod dictum est: Quid autem
habes quod non accepisti: neque recte eum nunc electionem Iacob ad pro-
positum Dei referre, quam prius ad præscientiam retulisset. Ad hanc ergo
obiectionem respondet, se, antè quàm cognosceret gratiæ veritatem, & antè
quàm regendæ præponeretur ecclesiæ, in hac opinione ignoranter er-
rasse: sed in ipso episcopatus sui exordio, sanctæ memorię Simpliciano Me-
diolanensi antistite, de Iacob electione & de Esau reiectione consulto, totam
quæstionem ad hos geminos pertinentẽ, sagaciorẽ diligentia ventilasse: &
omnibus ratiocinãdi viribus hoc indubitãter agnouisse, quod electio nẽ gra-
tiæ nulla merita humana præcedãt: & quod fides, vnde incipiũt omnia meri-
ta, donũ sit Dei: ne gratia non sit gratia, si aliquid eam, propter quod tribua-
tur, anteuenit. Itaque in eo quod dictum est, Iacob dilexi, ostensum esse quid
homini donaretur: & in eo quod dictum est, Esau autem odio habui, ostensum
esse quid homini deberetur. Hoc autem se in libro Retractationum se-
cundo suo opere studiose recoluisse. Et cum omnes opinionies suas censo-
ria grauitate discuteret, istam, quam obtrectatores eius eligunt, improbasse,
quam ante Pelagianæ hæresis ortum futuro errori amicam esse præuidit, &
reuelata sibi gratiæ veritate reiecit. Quæ igitur ratio est, vt hanc viri huius
professionem non approbemus, qua nos ad castigandas opinionies nostras
si quas fortè imprudenter incidimus, exemplo suæ correctionis instituit: &
quæ docet a Deo nos accipere, quod vt accipiamus iubemur orare? Si enim
consideremus Pelagianæ argumenta perfidiæ, quid magis nititur obtinere,
quàm vt videatur gratia Dei secundum merita nostra dari, vt in eo ipso
in quo gratiam necessariam consistetur, meritis eam humanæ voluntatis
eneruet? Quam peruersitatem omnino incurrit, qui fidem ad Dei mune-
ra non putat pertinere: Aut ideo eam se iactitat ad Deum referre, quia ab
ipso sit creata natura, cui rationabilem inseruit libertatem, per quam
vnusquisque & credere & non credere in sua habeat potestate. Et de hoc
naturali bono qui nullis præcedentibus meritis, cum crearetur, accepit,
cetera dona mereatur. Hoc autem qui asserit, fatetur (credo) nobiscum
quod in primo Adam omnium hominum natura vitiosa sit: nec negat
eam

Q. iij

eam

D. PROSPERI RESPONSIONES

eam in illo lapsu, suas amisisse virtutes, quas nisi per gratiam recipiat, habere non possit. Quid est autem quod eidem naturæ solam fidem non vult esse præreptam, quam nisi primam amisisset, cæteris bonis omnibus non careret? Credendo enim Adam diabolo, non credidit Deo. & cum spiritu superbiæ inebriatus esset, discessit à domino cor eius: & factus est seruus apostatæ, dū liber vult esse iustitiæ. Cùm itaq; non haberemus continentiam, nisi Deus daret: nec haberemus dilectionem sanctam, nisi charitas Dei diffunderetur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis: cùm postremo nemo haberet sapientiam & intellectum, consilium & fortitudinem, scientiam & pietatem ac timorem domini, nisi has virtutes spiritus sanctus daret, quomodo fides in Adam perditâ, in quoquam filiorum eius inueniretur, nisi eam idem spiritus, qui omnia in omnibus operatur, infunderet? Vnde si quod Adam perdidit, posteritas non amisit, ipsum solum læsit peccatum eius, & non genus humanum. Sed omnes in vno peccauerunt, & præuicationis merito, tota eius prologo damnata est. Omnes igitur quod Adam perdidit, perdidit. Perdidit autem primitus fidem, quam omnes, quia primam potuimus amittere, primam habemus accipere. Placeat ergo nobis hæc gratiæ prædicatio, qua fides donum Dei esse defenditur, & in nullo nobis potuerit Pelagianus error illudere: qui, vt gratiam persuadeat debitam, fidem non vult esse donatam. Quia ergo nec iusta, nec rationabilis intelligitur eorum fuisse persuasio, qui huius viri sciētiam tot incrementorum profectibus ædificatam, tot annorum studijs expolitam, ad adolescentiæ rudimenta reuocabant, vt magis suffragaretur hæreticis, quod inter initia conuersionis suæ imperitè senierat, quam prodesset catholicis, quod pontificali diligentia veritas reuelarat: merito illos hoc præiudicio vtentes, & in his, quæ dudum abdicata fuerant, immorantes, pij doctoris grauitas notat: quod qui curauerunt omnes sensus ipsius indagare, noluerint cum eius eruditione proficere. Sed iam cōsideremus quale sit, quod de subsequentibus adnotatis.

DVBIVM III.

Non quia credere vel non credere, non est in arbitrio voluntatis humanæ, sed in electis præparatur voluntas à domino.

RESPONSIO.

Ingamus quod sequitur, vt quod propositum est, de connexo sermone sit clarius: Ideo ad ipsam quoque fidem [quæ in voluntate est] pertinet. Quis enim te discernit? quid autem habes quod non accepisti? Multi audiunt verbum veritatis, sed alij credunt, alij contradicunt. Volunt ergo isti credere, nolunt autem illi. Quis hoc ignoret? quis hoc neget? Sed cùm alijs præparetur, alijs non præparetur voluntas à domino, * discutiendum est vtique, quid veniat de misericordia, quid de iudicio. Quod querebat Israel, hoc non est consecutus: electio autem consecuta est, cæteri verò excæcati sunt, sicut scriptum est: Dedit illis spiritum compunctionis, oculos vt non videant, & aures vt non audiant vsque in hodiernum diem. Et Dauid dicit: Fiat mensa eorum in laqueum, & in venationem, & in scandalum, & in retributionem illis: Obscurentur oculi eorum, ne videant, & dorsum eorum semper incurua. Ecce misericordiam & iudicium:

Sap. 8.
Roma. 5.
Isa. 11.

1. Cor. 12

Rom. 5.

Eiusdem lib. ca. 5.

Hod. c. 5.

1. Cor. 4.

Eiusdem lib. ca. 6.

* discernendum

Rom. 11.

Esa. 6.

Psal. 68.

AD EXCERPTA GENVENSIVM. 114

Audicium: misericordia in electione, quæ consecuta est iustitiam Dei: iudicium verò in cæteros, qui excæcati sunt: & tamen illi quia voluerunt crediderunt: illi, quia noluerunt, non crediderunt. Misericordia igitur & iudicium, in ipsis voluntatibus facta sunt: electio quippe istis gratiæ est, non vtique meritorum. Superius enim dixerat: Sic enim in hoc tempore reliquiæ per electionem gratiæ salutæ factæ sunt. Si autem gratia, iam non ex operibus: alioquin gratia, iam non est gratia. Gratis ergo consecuta est quod consecuta est electio. Non præcessit eorum aliquid quod priores darent, & retribuere illis. Pro nihilo enim saluos fecit eos. Cæteris autem qui excæcati sunt (sicut ibi non tacitum est) in retributione factum est. Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Inuestigabiles autem sunt viæ ipsius. Inuestigabilis igitur misericordia qua gratis liberat, & veritas qua iuste iudicat. Hæc omnia apud primum catholicumque lectorem, quid offensionis pariunt? quid contradictionis incurrunt? Nunquid falsum est, quod præparatur voluntas à domino? Nunquid non quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij Dei? Nunquid hominem ab homine natura discernit, ac non potius gratia ab infideli fidelè? Nunquid potest vllus dicere habere se, quod non accepit? aut quasi de non accepto, sed proprio gloriari? quod si non accepisset, vtique non haberet. Nunquid dubium est, cùm verbum veritatis prædicatur, alios voluntate credere, alios voluntate non credere? Sed cum illorum cor Deus aperuerit, illorum autem non aperuerit, discernendum est quid veniat de misericordia, quid de iudicio. Post commemorationem autem Apostolicæ sententiæ, quam prophetis testimonijs astruit, quod iustitiam Dei, quam Israël quærens consecutus non est, electio sit consecuta per gratiam, cæteris ex retributione cæcatis, nunquid non verissimè dictum est: Ecce misericordia & iudicium: misericordia in electione, quæ consecuta est iustitiam Dei: iudicium verò in cæteris, qui excæcati sunt? Et paulò post: Gratis ergo consecuta est, quod consecuta est electio. Non præcessit aliquid eorum quod priores darent, & retribuere illis: pro nihilo saluos fecit eos. Cæteris autem qui excæcati sunt (sicut ibi non tacitum est) in retributione factum est. Quis hic locus querimoniæ, nisi apud inimicos gratiæ: qui nisi ad retributionem referatur quod gratis datur, ad iniquitatem voluntatis pertinere quod redditur? Deinde quod de Prophetis intulit verbis: Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas: quis negauit? Aut quod de Apostolico adnexuit sensu: Inuestigabiles sunt autem viæ ipsius? Inuestigabiles igitur sunt, & misericordia qua gratis liberat, & veritas qua iuste iudicat. Non est ergo sanarum mentium ista reprehendere: & inuestigabiles vias domini, hoc est, dona misericordiæ & iudicia veritatis, Pelagianorum elationi penetrabilia deputare. Quia secundum ipsos non latet consilium Dei, nec in occulto est diuinæ ratio voluntatis, si erga omnem hominem tam gratia Dei, quàm & ira merito est.

DVBIVM V.

Post hæc posuistis quod infra dictum est: Fides igitur & inchoata, & perfecta, donum Dei est. & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari non dubitet, qui non vult manifestissimis sacris literis repugnare.

RESPON-

Rom. 11.

Psal. 55.

Psal. 14.

Rom. 11.

Prosper.

Rom. 8.

1. Cor. 4.

Rom. 11.

Ab August. c. 6.

Psal. 14.

Rom. 11.

Eiusdem lib. cap. 9.

RESPONSIO.

Hoc qui non recipit, cuius videtur esse sententiæ, nisi dicētis: fides per quam iustificor, ex me est: & hoc bonum, ex quo iustus viuit, nō accepit per gratiā, sed habeo per naturā? Si ergo fides donū Dei non est, frustra & Ecclesia pro non credentibus orat vt credant, & sufficit impijs magisterium legis adhiberi: de qua dictū est: Si ex lege est iustitia, ergo Christus gratis mortuus est: quod similiter dici potest etiā de natura. Frustra etiā apostolus gratias agit Deo pro his qui Euangelium receperunt: eū hoc secūndū Pelagianos nō Deū sit præstitū munere, sed ex sola habeatur hominū voluntate. Et frustra quibusdā precatur idē Apostolus, vt sit eis pax & caritas cum fide à Deo patre & domino Iesu Christo: vt iā nō solū de fide, sed etiam pace & caritate, superbia hæreticorū conuincatur dicere de proprio se has habere virtutes. Quod si hæc ex homine sunt, quid obest vt non ex semetipso habeat & cætera bona quæ inferiora sunt, cum audeat sibi deputare quæ summa sunt, & sine quibus alia, quamuis multa & clara, nō profunt? Non potest itaque meritō refutari quod dictum est: Fides igitur & inchoata & perfecta, donum Dei est: quia eadem & Apostoli vox est, dicentis: Gratia salui facti estis per fidē, & hoc non ex vobis: Dei enim donū est, non ex operibus: ne forte quis extollatur. Et, Vobis donatum est pro Christo, non solū vt in eum credatis, sed etiā vt patiamini pro eo. Et iterū, Per patientiam curramus ad propositū nobis certamen, aspicientes in autorem fidei, & cōsummacorem Iesum. Quibus, & plurimis alijs testimonijs diuinarū scripturarum, indubitanter agnoscitur: quoniam, sicut ab hoc viro, definitum est, fides & inchoata & perfecta, donum est Dei: & hoc donum, inquit, quibusdā dari, quibusdā non dari, omnino non dubitat, qui non vult manifestissimis lacris literis repugnare. Non putemus hoc veraciter dictum, si omnes homines fideles sunt: sed cum alij credant, alij vero non credant, dicatq; Apostolus: Non enim omnium est fides: quis non videat fidem, quam acceperunt qui habent, non accepisse qui non habent?

DVBIVM VI.

Deinde ait: Cur autem non omnibus detur, fidelem mouere non debet, qui credit ex vno omnes esse in condemnationem sine dubitatione iustissimam: ita vt nulla esset Dei iusta reprehensio, etiam si nullus inde liberaretur. Vnde constat, magnam esse gratiam quod plurimi liberantur, & quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur agnoscūt: vt qui gloriantur, non in suis meritis, quæ paria vident esse damnatis, sed in domino gloriantur. Cur autem istum potius quā illum liberet: inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles vię ipsius. Melius enim & hic audimus [aut dicimus]: O homo, tu quis es qui respondeas Deo? quā dicere audeamus, quasi nouerimus quod occultum esse voluit, qui tamen aliquid iniustū velle non potuit.

RESPONSIO.

Hæc oīa si nō recte dicta sunt, scrutabilia sunt iudicia Dei, & vestigabiles vię eius. Nec occultū est, quare ille potius quā ille saluatur, & in se nō in domino gloriabitur, qui alijs vitio suo pereūtibus electione dignus inuen-

A inuentus est. Ac sic iustitia quidem erit quod plurimi damnantur: sed nō erit gratia quod plurimi liberantur. Absit hæc à catholicis cordibus, absit talis impietas, vt quenquam putemus meritis suis erui de potestate tenebrarū, & in regnū filij Dei debita nō gratuita adoptione trāsferri. Magno peccato perijt Adam, & in illo omnes perierunt. Quia omni homini dānata natiuitate genito, hoc in Adā debetur vt pereat. Et sicut non possumus conqueri de eo quod in præteritis seculis dimisit omnes gentes ingredi vias suas: ita iustā nō habemus quærelā, si cū eis, cū quibus nobis fuit causa cōmunis, cessante adhuc gratia, periremus. Quæ tamen sicut tunc de omni mundo eruit paucos: ita nunc de vniuerso genere hominum saluat innumeros: non secūdu opera nostra, sed secūdu suū propositū, & gratiam quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora æternā.

DVBIVM VII.

Subnexistis etiam, quod post multa differens ait: Est ergo in malorum potestate peccare: vt autē peccādo hoc vel hoc illa malicia faciant, nō est in eorum potestate, sed Dei, diuidentis tenebras, & ordinantis eas: vt hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur nisi voluntas Dei.

RESPONSIO.

Quod cum sit apertissimæ veritatis, miror inter obscura decerptum: quasi nou ex coherentibus potuerit omnis hesitatio lectoris absolui. Inspicite ergo quod sequitur: Legimus, inquit, in Actibus apostolorum, quod cū dimissi à Iudeis apostoli venissent ad suos, & indicassent quanta eis sacerdotes & seniores fecerunt, leuauerunt illi vocē vnanimis omnes ad dominum, & dixerunt: Domine tu es qui fecisti cœlū & terram, & omnia quæ in eis sunt, qui per os patris nostri David sancti pueri tui dixisti: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania. Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduersus dominum, & aduersus Christum eius? Conuenerunt enim in veritate, in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuum Iesum quem vnxiisti, Herodes & Pilatus & populus Israel, facere quanta manus tua & consilium prædestinauit fieri. Si ergo quæ per os patris nostri David spiritus sanctus prophetauit, aliter intelligi villo modo quā ab apostolis sunt intellecta non possunt, & Herodes ac Pilatus & populus Israel fecerūt quanta manus Dei & cōsiliū prædestinauit fieri, quid inconueniens ait admirabilis disputator? est, inquit, in malorum potestate peccare: vt autem peccando hoc vel hoc illa malitia faciant, non est in eorum potestate, sed Dei diuidentis tenebras & ordinantis eas: vt hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur nisi voluntas Dei. Malè enim velle facillimum est malis: & eorum damnabilem voluntatem non dubium est à Dei potestate concludi, vt effectum cupiditatis suæ, nisi ille permiserit, habere non possint. Vti autem sapientiam & iustitiam Dei etiam malorum opéribus, quæ ex ipsorum prodeunt appetitu, ad implenda consilia & iudicia sua, nullus, vel tenuiter secūdu pietatem doctus, ignorat: qui videt Dei patris optimam voluntatem, non parentis filio suo, sed pro nobis omnibus tradentis eum, pessima traditorum

Ioan. 19 rum Iudæ & Iudeorum voluntate completam: Et qui in Euangelicis paginis legit, dicente Pilato ad Iesum: Mihi non loqueris? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimitte di te? respondisse dominum: non haberes in me potestatem ullam, nisi esset tibi data de super. Diuidit itaque Deus inter lucem & tenebras: nec ideo inculpabiles sunt tenebræ, quia eis bene utitur Deus, qui etiam de opere ipsorum, quod filijs lucis in bonum procederet, ordinauit: tantum progredi sinens maliciam nocere cupientium, quantum eam sanctis suis vel castigandis nouit utilem vel probandis: ut hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur nisi voluntas Dei.

D V B I V M V I I I.

August. de bono perseuer. li. 2. c. 14. Sequitur deinceps quod in libro inuenitur secundo: An quisquam dicere audebit, Deum non præscisse quibus esset daturus ut crederet, aut quos daturus esset filio suo, ut ex eis non perderet quenquam? Quæ utique si præsciuit, profecto beneficia sua, quibus nos dignatur liberare, præsciuit. Hæc prædestinatio sanctorum, nihil aliud est, quam præscientia scilicet & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicumque liberantur. Ceteri autem, ubi, nisi in massa perditionis iusto diuino iudicio relinquantur, ubi Tyrij relictæ sunt & Sidonij, qui etiam credere potuerunt, si mira illa Christi signa vidissent? Sed quoniam, ut crederent, non eis erat datum, etiam unde crederent est negatum.

R E S P O N S I O.

QVI istis resistunt, hoc sentire apertissime probantur, quod fides non sit donum Dei, & quod gratia non præueniat liberum arbitrium, sed sequatur; & quod gratia Dei secundum merita nostra detur. Nam si aliquid conferri homini per gratiam consistitur, & id non accipit nisi fides, quæ accepta non est, in ipsa est meritum, cui non donum datur, sed debitum redditur. In hac sententia positi, consequenter sapiunt, eos esse prædestinatos in vitam æternam, quos per liberæ voluntatis arbitrium fideles futuros præseierit Deus, ut ipsa electorum prædestinatio non sit nisi retributio. Atque ita, in his qui prædestinati sunt secundum propositum eius qui vniuersa operatur, non operetur Deus fidem: nec vlla sint hominis merita, si Deus operatur vniuersa. Verè qui ista sentiunt, fidem non acceperunt: aut quam acceperant perdiderunt, sequendo vanissimam Pelagianorum superbiam, & in se, & in domino gloriando, qui operatur omnia in omnibus, bona profecto, non mala. Et si omnia bona, utique, & fidem, sine qua nemo potest placere: & quæ est virtutum omnium fundamentum. Quale est autem, ut, cum Dei sit ædificatio: Et nisi dominus ædificauerit domum, in vanum laboret qui ædificat eam: aut nolint isti fundamentum ad ædificium pertinere, aut se velint inchoare, quod dominus possit extruere? Non erit ergo illis principium filius Dei, non fundabuntur in ipso angulari lapide Christo Iesu: nec de eis dictum est: Firmum autem fundamentum Dei stat: quia totam electionem suam solubili arenæ & succiduo cineri superponunt. Agnoscamus itaque sapienter, pieque fateamur, præscisse incommutabiliter Deum quibus esset daturus ut crederent, aut quos daturus esset filio suo, ut ex eis non per-

1. Cor. 5. Psal. 116

2. Tim. 2

Aderet quenquam. Et si hæc præsciuit, beneficia sua illum, quibus nos dignatur liberare, præscisse. Et hanc esse prædestinationem sanctorum: præscientiam scilicet & præparationem gratiæ Dei, qua certissime liberatur. Ceteros autem quicumque non liberantur, quos à generali perditione humani generis gratia non exemit, iusto nouerimus iudicio non exemptos: & quid nobis remissum sit, in eis discamus, de quorum queri damnatione non possumus. Non est enim iniquitas apud Deum, neque quisquam sub iudicio eius innocens perit. Sicut enim hic ipse insignis gratiæ prædicator alibi ait: Reddet omnino Deus & mala pro malis, quomodo iustus est: & bona pro malis, quomodo bonus est: & bona pro bonis, quomodo iustus & bonus est: tantummodo mala pro bonis non reddit, quomodo iniustus non est. Reddit ergo mala pro malis, poenam pro iniustitia: & reddit bona pro malis, gratiam pro iniustitia: & reddit bona pro bonis, gratiam pro gratia: cum aliqui pereunt, non dubitemus ipsorum meritis deputari quod pereunt: quos utique posset Deus misericorditer liberare, si vellet. Et cum aliqui liberantur, non audeamus definire, quod digni fuerint liberari: quos utique posset Deus iuste damnare: si vellet. Quare autem non omnes, aut quare illos potius quam illos liberet; nec necessarium est querere, nec possibile reperire: cum omnis discretionis altius causis scire sufficiat, quod nec misericordia iustitiam, nec iustitia auferrat misericordiam apud eum, à quo nemo nisi iuste damnatur, nemo nisi misericorditer liberatur. De Tyrijs verò & Sidonijs quid aliud possumus dicere, quam non esse eis datum ut crederent, quos etiam credituros fuisse ipsa veritas dicit, si talia, qualia apud non credentes facta sunt, virtutum signa vidissent? Quare autem hoc eis negatum fuerit, dicat, si possunt, qui calumniantur: & ostendant, cur apud eos dominus mirabilia, quibus profutura non erant, fecerit. Nos etiam si rationem facti, & profunditatem iudicij eius penetrare non possumus, manifestissime tamen scimus, & verum esse quod dixit: & iustum esse quod fecit. Et non solum Tyrios & Sidonios, sed etiam Corazin & Bethsaida potuisse conuerti, & fideles ex infidelibus fieri, si hoc in eis dominus voluisset operari. Neque enim vlli falsum videri potest quod veritas ait: Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à patre meo: Et, Vobis datum est nosse mysterium regni coelorum, illis autem non est datum: Et, Nemo nouit filium nisi pater, neque patrem quis nouit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare: Et, Sicut pater viuificat mortuos, ita & filius quos vult viuificat: Et, Nemo potest dicere dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto. His diuinarum vocum autoritatibus eruditi gratias agamus Deo, qui dedit nobis spiritum fidei & virtutis, scientiæ & pietatis ac timoris sui. Quæ bona si non dedisset nobis, qui omnia operatur in omnibus, profus non haberemus in nobis: & cum his, qui non cognouerunt dominum, aut cum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: sed hoc ipsum suæ sapientiæ deputantes, stulti facti & obscurato corde euauerunt in cogitationibus suis: Cum his, inquam, sederemus in tenebris & in umbra mortis, nec querelam habentes de poena, nec excusationem de ignorantia, nec presidium de natura.

D V B I V M X.

Nunciam quod sequitur, quale sit videamus: Sed aiunt, ut scribitis, neminem posse correptionis stimulis excitari, si dicatur in conuentu

2. Par. 16

August. cap. 23. li. de gratia & libero arb. Et re eandem habet concione 7. i. Psal. 118

Matth. 11 Luc. 10

Ioan. 6. Luc. 8. Matth. 13 Luc. 10. Ioan. 5. 1. Cor. 12.

1. Cor. 12. Rom. 2.

Aug. lib. 2. cap. 15. de bono perseuer. Eccle.

D. PROSPERI RESPONSIONES

Ecclesie audientibus multis: Ita se habet de predestinatione definita scientia voluntatis Dei, ut alij ex vobis de infidelitate accepta obediendi voluntate veneritis ad fidem, vel accepta perseverantia permaneat in fide. Ceteri vero qui in peccatorum delectatione remoramini, ideo nondum surrexistis, quia necdum vos adiutorium gratie miserantis erexit. Veruntamen si qui estis nondum vocati, quos gratia sua predestinaverit eligendos, accipietis eandem gratiam qua velitis, & sitis electi. Et si qui obeditis, si predestinati estis rejiciendi, subtrahentur obediendi vires, ut obedire cessetis.

R E S P O N S I O.

Stupeo sanctitatem vestram obiectionem calumniantium, a persona defensoris gratie non potuisse discernere, & verba obtreptantium ei ipsi, qui obtreptatoribus suis respondet, aptasse. Hec enim de doctrina catholicis viri quidam nequiter & nugatorie iactabant, quod qui talem Dei gratiam predicaret, ut fides & obedientia, ceteraque virtutes, & in eis usque in finem perseverantia, non nisi ex dono Dei habere posse credantur, conseques esse, ut talibus verbis vteretur ad populum, & huiusmodi denunciationibus omnem liberi arbitrii evitaret industria. Quod quia piissimus doctor literis eorum, ad quos scribit, agnouerat, ideo ait: Sed aiunt, ut scribitis: & postea: Ista cum dicunt. Ex hoc ergo potuistis advertere non ipsum hac dicere, sed eos, de quibus dixit, Sed aiunt, ut scribitis: &, Ista cum dicunt. Quod similiter Apostolus ait: Sicut aiunt nos quidam dicere, faciamus mala, ut veniat bona. Inferius autem ubi plenius ad ista respondet, multo manifestius patet, quam hac a ipso nunquam taliter dicta sint, & quantum ei huiusmodi predicationis forma displiceat. Quam corrigens & mundas atque emendans, tolerabiliorem audientibus facit: quae vera sunt temperans, quae falsa sunt refecans, & post

multa adiciens: Iam vero quod illis verbis connectitur, miror si vilo modo potest in populo Christiano, quisquam infirmus passim audire, cum dicitur: Et si qui obeditis, si predestinati estis rejiciendi, subtrahentur obedientiae vires, ut obedire cessetis. Hoc enim dicere, quid videtur aliud esse, quam male dicere, aut mala quodam modo prophetare? Et post haec cum diceret, qualiter de his loquendum esset in populo, proprii sensus verba connexit dicens: Illum etiam modum, quo utendum esse in predestinationis predicatione nos diximus, loquenti ad populum non existimo debere sufficere, nisi hoc, vel aliquid huiusmodi addat, ut dicat: Vos itaque etiam ipsam obediendi perseverantiam a patre luminum, a quo descendit omne datum optimum, & omne donum perfectum, sperare debetis, & quotidianis orationibus poscere: atque hoc faciendo confidere, non vos esse a predestinatione populi eius alienos: quia etiam hoc, ut faciatis, ipse largitur. Absit autem a vobis ideo desperare de vobis, quoniam spem vestram in ipso habere iubemini, non in vobis. Mandatus enim omnis qui spem habet in homine: & bonum est confidere in domino, quam confidere in homine: quia beati omnes qui confidunt in eum. Et hanc spem tenentes, Servite domino in timore, & exultate ei cum tremore, quoniam de vita aeterna, quam filijs promissionis promisit non mendax Deus ante tempora aeterna, nempe potest esse securus, nisi consummata fuerit ista vita, quae tentatio est super terram, sed faciet perseverare in se usque ad huius vitae finem, cui quotidie dicimus: Ne nos inferas in tentationem. Videtisne obsecro,

Rom. 7.

De bono persever. cap. 22.

Eodem cap. 22.

Iacobi 1.

Hier. 17.

Psal. 117.

Psal. 2.

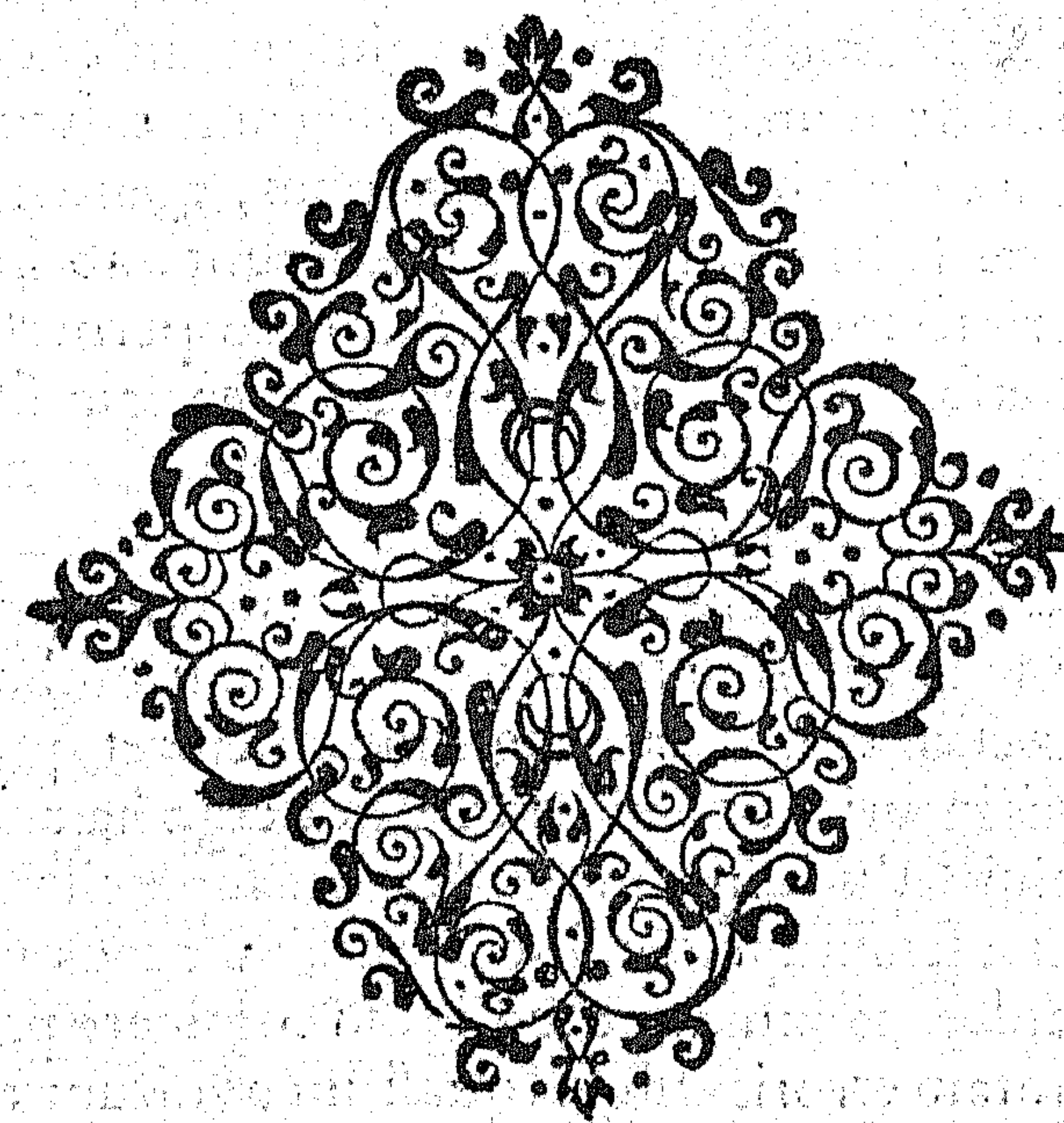
Prophet.

AD EXCERPTA GENVENSIVM.

A obsecro, quantum distet hic sermo ab eo, quem composuit malignitas obloquentium; qui studuerunt etiam ea quae recte dicit, exquisita verborum fraude corrumpere? De quo idem doctor rectissime ait: Dolosi autem vel imperiti medici est, etiam vtile medicamentum sic alligare, ut aut non prosit, aut obsit. Et iterum de simili ineptia: Nempe, inquit, hoc verissimum est: ita sane, sed improbissimum, importunissimum, incongruentissimum; non falsum eloquio, sed non salubriter valetudini humanae infirmitatis appositum. Non igitur necesse est de his rationem reddere, quae & ab alijs dicta, & ab ipso ostendimus improbata: ita tamen, ut nihil sibi per falsorum admixtionem praecripi pateretur ex veris. Quamvis enim nunquam tam insipienter locutus sit ad populum Christianum, & id quod mendax obtreptatio ineptissime finxit, horruerit: pia tamen, constantique doctrina abundanter probavit, praedicandam esse Ecclesiae predestinationem, in qua est gratiae praeparatio: & gratiam in qua est predestinationis effectus: & praescientiam Dei, quae ante secula aeterna quibus esset collaturus sua dona, praesciuit. Cuius praedicationis quisquis est impugnator, apertissimus est Pelagianae elationis adiutor. Hoc autem quod in fine posuistis, superiori capitulo, ubi Tyriorum & Sydoniorum mentio facta est, debuit copulari: quia etiam in libri corpore, eidem causae, sine cuiusquam diversae disputationis interiectione, connexum est. Unde & responsio, quam praecedentibus subdidi, potest etiam ad istas sufficere in quibus nulla est obscuritas, si de fide predestinationis & gratiae Dei, ex qua est omnium bonorum origo perseverantiaque meritorum, hoc teneatur, quod habet veritas.

B

FINIS.

Aliquid posuerat quod hic non ponitur ex cap. 14. lib. 2. de bono perseverantiae Augustini: & hoc sic incipiebat: Ex quo apparet habere quosdam in ipso ingenio etc.

LIBER SANCTI

PROSPERI DE GRATIA DEI ET
LIBERO ARBITRIO, PRO DEFENSIONE
DIVI AVRELI AVGVSTINI HIPONENSIS
Episcopi contra Casiani Presbyteri librum, qui
titulo: De protectione Dei, præ-
notatur.

CAPVT PRIMVM.

DRATIAM Dei, qua Christiani sumus, quidam dicere aucter à sancte memorie Augustino Episcopo non recte esse defensam, librosque eius contra errorem Pelagianum conditos, immoderatis calumnijs impetere non quiescunt. Quorum intus interitrepes domestica malignitas non minus spernenda esset, quam foris latrans hæretica loquacitas: nisi eiectis extra ouile dominicum lupis, sub nomine ouium suffragaretur, essentque eiusmodi ut nec ordo eorum in Ecclesia, nec ingenia

despicienda videantur. Siquidem habentes speciem pietatis in studio, cuius virtutem diffitentur in sensu: trahunt ad se multos ineruditos, & non habentia spiritum discretionis corda conturbant: atque in eum statum deducere causam Ecclesie moliantur, ut dum nostros affirmant non veraciter pro gratia locutos, inimicos gratie persuadeant iniuste damnatos esse. Non ergo negligendum est hoc malum, quod ab occultis, & prauisque seminibus augetur quotidie, & ab ortu suo latius longiusque distenditur: sed studendum est, in quantum dominus adiuuat, ut fallacium calumniatorum hypocrisis detegatur: qui ex ipsa iniurie magnitudine, quam in vno cunctis, ac præcipue apostolicæ sedis Pontificibus intulerunt, ab indoctis & parum cautis, excellentioris scientiæ iudicantur, & misero peruersoque successu facile mendacio consensum eliciunt, quia reuerentiam sibi præsumptione pepererunt. Nec enim, cum sint bonæ opinionis viri, creduntur vlllo modo tarditate intelligentiæ, aut temeritate iudicij, in superflue querelæ conclamationem potuisse prorumpere: ac non potius magno ingenio ac vehemēti studio laborasse, ut subtilissimi tractatoris disputationibus comprehensis, censura nunc districtior & inspectio sagacior inueniret, quod antea securus fauor, & benignitas incuriosa non viderat. Vnde ergo hæc diligentia tam seueri emerfit examinis? Vnde in hanc austeritatē superciliū tā tetricæ frōtis se armavit, ut mensuras sensuū, pōdera locutionū, numeros syllabarū insidiosus scrutator euentilet, magnumque se aliquid conficere presumat, si catholico prædicatori notam erroris affigat: quasi incognitum aliquod opus, & quod hæctenus latuerit impetatur: ac non illa his morsibus doctrina lanietur, quæ nouorum hæreticorum commenta discicit, & diabolicum tumorem

Pela-

A Pelagianæ elationis elisit. Vingtiamplius annis contra inimicos gratiæ Dei catholica acies, huius viri ductu pugnat, & vincit. Vincit, dico, quia non partitur respirare quos vicit, & in quorum excidium, vnam cunctorum sacerdotum manu sententiam scripsit. Pulsi pontificio, & communionē privati, querantur quasi de felicitate nostræ victoriæ, & arment in nos linguas suas qui exulare à veritate, quam ciues esse ecclesie maluerunt: nostri autem corporales, ac participes gratiæ Christi, cur de his armis quibus communis fides est defensata, cauantur? Cur bellum confectum retractant, & munitiones securæ dudum pacis infirmant? An victores displicent, & victi placent? tantaque insolentia damnati fouentur errores, ut prauitatis inuidia, & autores nostri pulsantur & iudices? An verò ita se nouorum ceforum norma exactior temperavit, ut & nulla eorum quæ excisa sunt, asserat, & quædā ex his quæ defensa sunt, respuat? Ecce salua catholicæ pace victoriæ, salua indissolubilium reuerentia decretorum, parati sumus patronos doctrinæ emendatioris audire, & circuncisas ab omni errore lineas subtilissime discretionis agnoscere constituatur in medio quod de nouis emerfit ingenijs.

Ne ad obscurandam scientiam doctiorum ea exagitare videamur, quæ vulgus ignobile, & procax ineptorum loquacitas intemperanter effundit, vnus potissimum definitiones, quem non dubium est illis omnibus in sanctarum scripturarum studio præstare, referemus. Quas etiam ob hoc solum interim in disceptatione oportet adsumere, quia vtrum ita se habeant, non potest dubitari. Scriptæ enim sunt, & autoris sui editione publicatæ: nec iam, an sint, quærendum est: sed quid doceant, demonstrandum. Igitur in libro cuius prænotatio est, De protectione Dei, vir quidam sacerdotalis ordinis, qui disputandi vsu inter eos, quibus cum degit, excellit, abbatem quendam introducit de gratia Dei & libero arbitrio differentem, cuius se ostendit per omnia probasse, ac suscepisse sententiam. Ut iam non cum illo nobis sit negotium, qui fortè tales opinionēs suas aut negando refutaret, aut corrigendo dilueret: sed cum isto, qui ad instrumentum inimicorum gratiæ Dei, talem studuit proferre doctrinam. Quæ tamen inter initia disputationis, à veritatis pietate non dissonat, & iusto honorari præconio mereretur: nisi præcipiti leuōque progressu, ab inchoata rectitudine deuiaret. Nam post comparationem agricolæ, cui formam sub gratia ac fide viuentis aptauit: & cuius infructuosum esse dixit laborem, nisi per omnia Dei auxilio iuuaretur, intulit definitionē catholicissimam dicens:

Quibus manifestè colligitur, non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium: qui nobis & initia sanctæ voluntatis inspirat, & virtutem atque opportunitatem eorum quæ rectè cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum bonum & omne donum perfectum de sursum est, descendens à patre luminum, qui & incipit quæ bona sunt, & exequitur, & consummat in nobis, dicente Apostolo: Qui dat semen seminanti, & panem ad manducandum: præstabit, & crescere faciet fructus iustitiæ vestræ.

Hic, ne quis putaret nihil superesse, quod per liberum ageretur arbitrium, non irrationabiliter adiecit quò probaret non auferri illud his donis, sed potius

R tius

Est collatio 13. Abbatis Chere-

Matth. 7.

Alias * parus

Caput. 2.

Est collatio 13. abbatis Chere-

Cap. 3.

Casiani verba collationis citata c. 3. Iacob. 1. 2. Cor. 9.

Prosper

Vel si le- tius roborari: nisi * reuolutū ad iniquitates suas, ab auxilio Dei se malit auer- C
gas i ma- tere:
culino

genere, Nostrum verò est vt quotidie attrahentem nos gratiam Dei humiliter subsequa-
adde * mur: ne dura ceruice & incircuncisis auribus eidē resistentes, per Hieremiam merea-
homo mur audire: Nunquid qui cadit, non resurget? aut qui auersus est, nō reuertetur? Quare
Actu. 7 ergo auersus est populus iste in Hierusalem auersione contentiosa? Indurauerunt cer-
Hier. 8. uices suas, & noluerunt reuerti.

Et infra, cum omnia virtutum studia Dei gratia indigere docuisset, pro-
babiliter addidit dicens:

Quæ omnia, sicut desiderari à nobis iugiter absq; diuina inspiratione non possunt:
ita ne perfici quidem sine eius auxilio vllatenus queunt.

Nunc id In septimo autē capitulo, generalē volēs ostēdere gratiā Christi, quæ nul-
habetur lū vsquequaq; hominū p̄mittat, & rebelles quoq; aduersosq; nō deserat:
cap. 8.

Adest (inquit) inseparabiliter nobis semper diuina protectio, tantaq; est erga crea-
turam suam pietas creatoris, vt non solum comitetur eam, sed etiam p̄cedat iugiter
prouidentia.

In quo potest videri ob hoc comitem dixisse prouidentiam, quia etiam
deserentes se plerunq; non deserat: vel quia omnes quos p̄uenit, eosdem
etiam subsequatur. Sequitur autem dicens:

Qui cum in nobis ortum quendam bonæ voluntatis inspexerit, illuminat eā cōfe- D
stim, atq; cōfortat & incitat ad salutem: incrementū tribuens ei, quā vel ipse plan-
tauit, vel nostro conatu viderit emeruisse.

Et hic potest adhuc dicere, illius se ortum bonæ volūtatis significasse, cu-
ius à Deo sint plantata vel inspirata principia: quia ab illuminatis iā cordibus
possunt salubres prodire conatus, qui ideo ipsius hominis proprij esse dicū-
tur, quia iā bonorū conatuū acceperit facultatem, & eorū semina ad suū re-
ferantur autorem, Sed capitulo nono subdit & dicit:

Cap. 4.

Vnde non facillē humana ratione discernitur, quemadmodum dominus petentibus
tribuat, à quærentibus inueniatur, aperiatq; pulsantibus: Et rursus inueniatur à non
Esa. 65. quærentibus se, palam appareat inter illos, qui illum non interrogabant. Tota die ex-
tendat manus suas ad populum non credentē sibi & contradicentē: resistentes ac longē
positos vocet: inuitos attrahat ad salutem. Peccare cupientibus, explenda copiam sub-
prahat voluntatis: ad nequitiam properantibus, benignus obsistat.

Iam hic quasi per inscrutabilē diuersitatē introducit definitio, qua do-
cetur multos ad gratiā venire sine gratia, & hūc affectū petēdi, quērēdi, atq;
pulsandi habere quosdā de vigilatā liberæ volūtatis. Quæ tamē in alijs tā-
ta auersione obcæcata p̄hibetur, vt nullis cohortationibus sit reuocabilis,
nisi per vim trahētis inuita ducatur: quasi nō tōto multiformis gratiæ opere
hoc in omnī agatur animis, vt ex nolētibus fiāt volētes: aut quisquā ex his
qui iā iudicio rationis vtuntur, possit fidem nisi voluntate suscipere. Vnde tā
inep-

A ineptum est dicere, quòd quisquam ad participationem gratiæ tendat inui-
tus, quā asserere quòd vllus ad eam non spiritu Dei veniat incitatus. Citò
ergo hic disputator p̄missæ definitionis oblitus est, citò à sententiā sua in-
stabilitate & leuitate discessit. Dixerat enim, regulariter, non solum actuū,
verū etiā cogitationū bonarum ex Deo esse principiū. Et ne hoc de doctri-
na extrinsecus adhibita deberet intelligi, vigilanter addiderat:

Qui nobis & initia sancta voluntatis inspirat, & virtutem atq; opportunitatē eo- Cap. 5
rū quæ rectē cupimus, tribuit peragendi. Omne datum optimū, & donum perfectum
de sursum est descendens à patre luminum: qui & incipit quæ bona sunt, & exequitur
& consummat in nobis.

Doctor catholice, cur professionē tuā deseris? cur ad famosam falsitatis ca-
lignē relicta serenissimē veritatis luce deuolueris? Quod in petētibus, quæ-
rētibus, pulsantibusq; miraris, cur nō eidē gratiæ, quæ desideratur, adscribis?
Vides bonos conatus, pia studia, & dubitas esse Dei dona? Latuerit opus
gratiæ donec fides infra cogitationis claudebatur arcano: at vbi supplex
oratio, vbi diligens inquisitio, vbi apparet crebra pulsatio: quare nō ex qua-
litate operis sumministratōne intelligis incitantis? Et satis te contra Pe- Cap. 5.
lagianorū calumnias p̄cauere existimas, si quod in vniuersitate vocatorū
sentiendum est, id nobis in portione concedas? Sed nec cum hæreticis tibi,
nec cum catholicis plena concordia est. Illi in omnibus iustis hominū ope-
ribus, liberæ voluntatis tuentur exordia: Nos bonarū cogitationū ex Deo
semper credimus prodire principia. Tu informe nescio quid tertium, & vtriq;
parti inconueniens reperisti, quo nec inimicorū cōsensum acquireris, nec in

B nostrorū intelligentia permaneres. Quo modo autem non aduertis, te Cap. 6.
in illud damnatum incidere, quod velis nolis conuinceris dicere, Gratiam
Dei secundum merita nostra dari, cum aliquid p̄cedere boni operis ex ip-
sis hominibus, propter quod gratiam consequantur, affirmas? Nō enim nul-
lius meriti haberi potest petentis fides, quærentis pietas, pulsantis instantia:
p̄cipuē cum oēs eiusmodi, & accipere, & venire, & intrare dicantur, In quo
superfluum, imò impium est, sic velle meritis ante gratiam existentibus locū
facere, vt nōn ex toto verū sit, quod ait dominus: Nemo venit ad me, nisi pa-
ter, qui misit me, attraxerit eum, si cuiusquam hominis sine Dei illuminatio-
ne esset credenda cōuersio: aut vllō modo se voluntas hominis ad Deum si-
ne Deo posset extendere, qui eum vocatum ad filium trahit: non resistentē,
inuitumq; compellit: sed ex inuito volentē facit, & quibuslibet modis infide-
litate resistentis inclināt: vt cor audientis, obediendi in se delectatione ge-
nerata, ibi surgat, vbi p̄mebatur: ibi discat, vbi ignorabat: inde fidat, vnde
diffidebat: inde velit, vnde nolebat. Et enim dominus dabit suauitatē, & ter-
ra nostra dabit fructum suum. Sed videamus qualia subsequantur: Cap. 7.

Cui autē facillē pateat, quo modo salutis summa nostro tribuatur arbitrio? De quo
dicitur: Si volueritis, & audieritis me, quæ bona sunt terræ māducabitis. Et quomodo
Esa. 1. non volētis, neq; currentis, sed miserentis est Dei. Quid etiā sit illud, quòd Deus red-
dit vnicuiq; secundum opera eius. Et: Deus est, qui operatur in vobis & velle, & perfici-
Rom. 9.
Matt. 16.
Philip. 2.
cere, pro bona voluntate: & hoc non ex vobis, sed Dei donum est: non ex operibus vt ne
quis gloriatur.

R ij Et cō-

Et cetera quæ collecta de scripturis, quasi alterno sibi sensu aduersa colle-
git, vt donis gratiæ studium humanæ committat industriæ: & hominum om-
nium diuisione facta, alij sint quos gratia Dei saluet, alij quos lex & natura
iustificet. Sed lex potest, ne quid mali fiat, iubere: à malo autem non potest
liberare. Notum facit mandatum, sed obedienti non præstat affectum: nisi
quod est occidens per imperium literæ fiat viuificans per spiritum gratiæ.

Cap. 8.

Post hæc concludit, dicens:

Ibid.

*Nisi quod in his omnibus & gratia Dei, & libertas nostri declaratur arbitrij. &
quia etiam suis interdum motibus homo ad virtutum appetitus possit extendi, semper
verò à domino indigeat adiuuari.*

Et vbi est, quod regulari definitione præmissum est, Non solum actum,
verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium, qui & incipit
quæ bona sunt, & exequitur, & consummat in nobis. Ecce hic etiam si bo-
nis cœptis necessarium Dei fateris auxilium: ipsos tamen laudabiles motus
appetitusq; virtutum, remota gratia Dei nudæ libertati adscribis arbitrij;
vt boni salubresq; conatus nequeant quidem proficere, nisi Deus adiuuet:
possunt tamen, etiam si non à Deo inspirentur, incipere. Deinde vt euiden-
tius definias, quid homo ex libero arbitrio habeat, quidumat ex gratia Dei,
addis, & dicis.

*Nec enim cum voluerit quis, sanitate perfruitur: aut de aegritudinis morbo pro ar-
bitrij sui desiderio liberatur.*

Doces ergo, non posse quidem hominem per semetipsum apprehendere
sanitatem, sed habere eum à semetipso desiderium sanitatis. Et sua tantum spō-
te venire ad medicum: non etiam hoc ipsum medici esse, quod veniat. Qua-
si verò anima ipsa non langueat, & corpori suo remedium sana prospiciat.
Atqui totus homo ex ipsa & cum ipsa in profundum miseræ suæ decedit, vbi
eam prius quam à medico notitiam suæ calamitatis accipiat, iacere delectat,
amantem semper errores suos, & amplectentem falsa pro veris. Cuius salus
prima est, vt sibi incipiat displicere, & vetustatem suæ debilitatis odisse. Se-
quens verò est, vt & sanari desideret, & à quo sananda sit, nouerit. Quæ cu-
rationem ipsius sic præcedunt, vt ei ab illo, qui ægram sanaturus est, inse-
rantur. Ne, cum ei villo modo hæc inesse possint, merito videatur saluata, nō
gratia. Deinde adijcijs:

Sic & in
respō, ad
6. obiect.
Gallorū.

*Vt autem euidentius clareat, etiam per naturæ bonum (quod beneficio creatoris
indultum est) nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia: quæ tamen, nisi à
Deo dirigantur, ad consummationem virtutum peruenire non possunt, Apostolus testa-
tur, dicens: Velle enim adiacet mihi: perficere autem bonum non inuenio.*

Rom. 7.

Falsò ergo secundum hanc definitionem antè dixisti, Non solum actum
verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium: qui & incipit
quæ bona sunt, & exequitur, & consummat in nobis. Sed hoc nullo modo
ex aliqua parte potest esse falsum. Cui nequaquam inferri contraria debue-
runt: vt, quod rectè professus es ex gratia incipere, id postea confirmares
per naturæ bonum, & per liberum arbitrium nos habere. Dixit quidem bea-
tus Apostolus: Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inue-
nio.

Rom. 7.

Auenio: Sed idem dixit: Nō quòd idanci sumus, cogitare aliquid ex nobis ipsis; 2. Cor. 3.
sed sufficientia nostra ex Deo est. Et idem dixit: Deus est enim, qui opera-
tur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate. Non ergo Apollolus. Philip. 2.
sibi contrarius est. Sed cum donatum nobis fuerit bonum velle, non statim
inuenimus & facere, nisi quærentibus, petentibus, atq; pulsantibus qui dedit
desiderium, præster effectum. Vox nanque ista dicentis: Velle enim adiacet Rom. 7.
mihi, perficere autem bonum, non inuenio: vocati est, sub gratia constituti:
qui condelectatur quidem legi Dei secundum interiorem hominem: sed vi-
det aliam legem in membris suis, repugnantem legi mentis suæ, & captiuam
tem se in lege peccati. Et quamuis acceperit scientiam rectè volendi, virtutem
tamen in se non inuenit eorum quæ optat operandi: donec pro bona volū-
tate, quæ sumpsit, mereatur inuenire qui faciat. Post hæc ponis plurima Cap. 9.
testimonia, quibus nunc validum, nunc infirmum liberum arbitriū demon-
stretur. Quasi quidam sint, qui proprijs viribus impleant, quod alij facere
Deo non adiuuante non possant: aut ob aliud homo accipiat præceptū, nisi
vt diuinum quærat auxilium. Concludis ergo, & dicis.

*Et ita sunt hæc quodammodo indiscretè permista, atq; confusa, vt quid ex quo pe-
deat, inter multos magna questione voluatur. Id est: Vtrum, quia initium bonæ volu-
tatis præbuerimus, misereatur nostri Deus: an quia Deus misereatur, consequamur bo-
næ voluntatis initium. Multi enim singula hæc credentes, ac iusto amplius asserentes,
varijs sibiq; contrarijs sunt erroribus inuoluti.*

B Ecce, vt tibi videtur, quæ permista erāt, discreta sunt: & quæ explicari nō
poterant, absoluta. Duos enim esse contrarios sibi definitos errores, quibus qui
inter liberum arbitriū & gratiā, quid tenendum sit nesciunt, implicentur. Et
in vno constituis eos qui dicunt, idèo nostri misereri Deū, quia ex nobis præ-
bita sunt bonæ initia voluntatis, significans sine dubio Pelagiani dogmatis
sectatores, qui dicunt: gratiā Dei dari secundum merita nostra: in alio autè illos
ponis, qui dicunt, ex misericordia Dei bonarū voluntatū prodire principia
eos intelligi volēs, qui inimicos gratiæ debellāt: Si ergo error est, initia bo-
næ voluntatis non adiuto diuinitus homini adscribere, & error est, confiteri
quoniā preparatur volūtas à domino, quò dirigēdi sumus, vt vtrūq; vitemus?
Si vtrūq; iniquis, sequamur, nos nulli errori acquiescemus. Tu nos subdis
duobus, & geminas, sicut intelligis, prauitates: diuidendo damnas, miscendo
iustificas. Hac lege ac regula poteris prædicare, quòd tam errent qui dicunt,
semper esse fallēdum: quàm qui definiunt, Nunquam esse fallēdum. Sed vt
in neutro peccetur, vtrūq; sectandum: quia nec semper declinanda falsitas
nec semper negligenda sit veritas. Fallit te prorsus opinio tua: De duobus
malis vnum fieri bonū nō potest: Vnā virtutē duo vitia nō gignunt: Vnum
verū duo falsa nō faciunt. Quæ enim paria sunt merito, non miuuntur co-
eundo, sed crescunt. Non itaque oportuit eos qui bonarū voluntatū initia,
ex Dei asserunt inspiratione generari, ea sententia reprehendi, qua arguuntur
qui ad hæc liberū arbitriū putant sibi sine ope gratiæ posse sufficere. Ha-
rum enim definitionum vna ab ecclesia expugnata est, alia defensa. Nec eis
villo modo huius noui fœderis cōgruit pactū, quo catholica sit corruptior,
quā Pelagiana correctior. Multi, inquis, singula hæc credentes, ac iusto
R iij amplius

Prosper.
Notatur
17. colla.
Calsiani
in qua
docet
quadoq;
esse licitū
mētū
ri,

Cap. 10.

amplius afferentes, varijs sibiq; contrarijs sunt erroribus inuoluti. Placet igitur tibi, cū hæreticis catholicos, cū victis dānare victores: & eos erroris nota adurere, qui errorē ab ecclesia depulerūt? Secundū quippe tuā censurā, qua sanctarū & fidelīū voluntatū asseris non in omnibns hominibus ex Deo esse principiū (quasi multū gratiæ tribuas, si hoc eā in quorundā operari mētibus adquiescas) errauit Papa Innocentius & Petri sede dignissimus, qui cū de istis loqueretur, qui in libero arbitrio gloriantur: Nam quid, inquit, nos de eorū post hæc rectū mentibus existimemus, qui sibi reputant deberi, quod boni sunt? Et iterū cum de primi hominis scriberet lapsu: Liberum enim, inquit, arbitrium olim ille perpeffus, dum suis inconsultius vtitur bonis, cadens in præuicationis profunda demersus, nihil quēadmodum exinde surgere posset, inuenit: suaq; in æternū libertate deceptus, huius ruina iacuisset oppressus, nisi eū post Christi pro sua gratia releuasset aduentus. Errauerunt Orientales episcopi, in quorū iudicio Pelagius, eos qui dicunt gratiā Dei secundum merita nostra dari, vt catholicus posset videri, anathematizare cōpulsus est. Errauerūt Aphricana episcoporum concilia, quæ decretis suis cōstituerē, vtrunq; Dei donum esse, & scire quid facere debeamus, & diligere vt faciamus: vt ædificante charitate scientia non possit inflare. quia sicut de Deo scriptum est: Ille est qui docet hominē scientiā: ita scriptū est, Charitas ex Deo est. Errauerūt ducenti quatuordecim sacerdotes, qui in epistola quā suis constitutionibus prætulerunt, ita apostolicæ sedis antistitem beatū Zosimum sunt allocuti: Constituimus, in Pelagium atq; Celestium per venerabilem episcopum Innocentium de beatissimi apostoli Petri sede prolatā manere sententiā, donec apertissima confessione fateantur, gratiā Dei per Iesum Christum dominum nostrum, non solum ad cognoscendam, verum etiā ad faciendam iustitiā, nos per actus singulos adiuuari: ita vt sine illa nihil * veræ sanctæq; pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus. Errauit sacrosancta beati Petri sedes, quæ ad vniuersum orbē Papæ Zosimi sic ore loquitur: Nos tamen instinctu Dei (omnia bona enim ad autorem suum referenda sunt, vnde nascuntur) ad fratrum & coepiscoporum nostrorum conscientiam vniuersa retulimus. Errauerunt Aphricani episcopi ad eundem Papam Zosimum rescribentes, eumq; in sententiæ huius salubritate laudātes cum ait: Illud verò, quod in literis tuis, quas ad vniuersos curasti esse mittendas, posuisti, dicens: Nos tamen instinctu Dei (omnia enim bona ad autorem suū referenda sunt, vnde nascuntur) ad fratrum & coepiscoporū nostrorū conscientiā vniuersa retulimus: sic accepimus dictum, vt illos qui cōtra Dei adiutorium extollunt humani arbitrij libertatem, districto gladio veritatis, velut cursum trāsens amputares. Quid enī tā libero fecisti arbitrio, quā quod vniuersa in nostræ humilitatis conscientiam retulisti? & tamen instinctu Dei factum esse, fideliter, sapienterq; vidisti, veraciter fidenterq; dixisti. Ideo utiq;, quoniam preparatur voluntas à domino, & vt boni aliquot enim spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei, vt nec nostrum sentiamus deesse arbitrium, & in bonis quibusque ac voluntatis humanæ singulis motibus, magis illius valere non dubitemus auxilium. Videsne regulas tuas inuistarum constitutionum soliditate fractas, & in fidei structura prauas ruinasque iuncturas, velut Hierichontinos muros ad sacerdotalium turbarum

Epist. 97.
inter ep.
sto. Aug.

Vide epi.
sto. Aug.
106. Mi-
leuita-
num &
Cartha-
ginense
cap. 4.
Psal. 93.
1. Ioan. 4

Idē ref-
pon. ad
ost capi-
tulū Gal-
lorum.

Rom. 8.

Isaie. 6.

barum ruisse concentum? Cū enim de sanctarū origine voluntatū, & fidei charitatisque principijs, inter nostros & Pelagianos quæstio versaretur, non ancipiti victoria, nec dubio diremptum est sine certamine vt adhuc nobis de iniquissima huius fœderis tui pace tractandum sit: Prostrata est inimica acies, bellum contractum est, victores sumus per illum qui fecit potentiam in brachio suo, qui dissipauit superbos mente cordis ipsorum: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles: Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Per illum, qui faciens misericordiam cum patribus nostris, memor fuit testamenti sancti sui, & iurisiurandi quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis, vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus ipsi in sanctitate & iustitia in conspectu eius omnibus diebus nostris. Per illum, qui dedit nobis victoriam per I E S V M C H R I S T V M dominum nostrum, Per illum, à quo non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis: Quid de elisarum argumentationum ratiunculis fracta studes arma colligere? Quid cineres extincti dogmatis refouendo, deficientes fumi nidorem in rediuuiam flammam conaris accendere? Non est periculum liberi arbitrij ex gratia Dei, nec voluntas aufertur, cū in ipsa bene velle generatur. Nam si ideo non putanda est nostra, quia formatur, regitur, ordinatur, imbuitur: spoliatur libertate filij Dei qui aguntur spiritu Dei: perdunt vigorem rationalis animi, & omni voluntariæ deuotionis laude præuantur, quibus datur spiritus sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis, ac timoris domini. Prorsus qui his reformationibus se non putant indigere, de veteris morbi consuetudine in phrenesim * transeunt: respicientes remedium, clamant, infaniunt, reluctantur. Sed si repromissionis sunt filij, quiescent & sanabuntur. Sed iam videamus quid inferat sobrietas disputantis: qui vt vitium vitio pelleret, & errorem errore curaret, contrarias sibi definitiones noua arte confudit: vt que hoc compositionis suæ poculum securis auditoribus propinaret, exemplis voluit colorare quod miscuit, ait enim.

Si enim dixerimus, nostrum esse bonæ voluntatis principium: quid fuit in persecutore Paulo? quid in publicano Matthæo? Quorum vnus creatori ac supplicis innocentum, alius violentijs ac rapinis publicis incubans, attrahitur ad salutem? Sin vero gratia Dei semper inspirari bonæ voluntatis principia dixerimus: quid de Zacharæ fide? quid de illius in cruce latronis pietate dicemus? qui desiderio suo vni quandam regnis caelestibus inferentes, specialia vocationis monita præueniunt:

Per istam ergo quorundā principiorū dissimilitudinē probare nititur, hos posse quosdā per liberū arbitriū sine adiutorio Dei, quod quidā nisi Deo cooperante, non possint. Et hoc vult: de quorundā tardiore obedientia & quorundam sequaciore consensu intelligi. Quasi vbi dura infidelitas Deo subditur, & Euangelio quod diu impugnauit, repente succumbit, ibi mutationem hominis dextera operetur excelsi: Vbi autem post tranquillam cohortationem solum, veros mores, sine vlla hesitatione diffidentiæ docilis

R. iij audi-

Cap. 11.

Lucæ 14.

1. Cor. 15.

1. Cor. 2.

Cap. 12.

Rom. 8.

1. Cor. 12.

Alis *

trāsierūt

Cap. 13.

Psal. 76.

auditor amplectitur, bonum talis conuersionis humanæ sit tantummodo voluntatis. Quasi verò potentia gratiæ Dei eos tantum ad filium attrahat, quos aut voce increpauerit, aut pœna obtriuerit, aut terrore tremefecerit: Illorū autem mentibus nihil suæ virtutis admoueat, qui ad promissiones redemptoris sui, spe alacri, & audio desiderio, cucurrerunt. Sed veritas dicit: Nemo venit ad me, nisi pater, qui misit me, attraxerit eum. Si ergo nemo venit, nisi attractus: omnes, quocumque modo veniant, attrahuntur. Trahit igitur ad Deum contemplatio elementorum, omniumque quæ in eis sunt ordinatissima pulchritudo. Inuisibilia enim eius, à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur. Trahit rerum gestarum cognitio, & diuinorum operum, relaturæ animum audientis inflammât, narrantes laudes domini & virtutes eius, & mirabilia eius quæ fecit. Trahit timor: Principium enim sapientiæ timor domini. Trahit læsitia: quoniam, Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domū domini ibimus. Trahit desiderium quoniā, Cōcupiscit & defecit anima in atria domini. Trahit delectatio lectionis: Quam dulcia enim faucibus meis eloquia tua, super mel & fauori meo. Quis perspicere aut enarrare possit, per quot affectus visitatio Dei animam ducat humanum, vt quæ fugiebat, sequatur: quæ oderat, diligat: quæ fastidiebat, esuriant: ac subito commutatione mirabili, quæ clausa ei fuerant, sint aperta: quæ onerosa, sint leuia: quæ amara, sint dulcia: quæ obscura, sint lucida. Hæc autem operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Quoniam Deus qui dixit de tenebris lumen, splen descendere, illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in facie Christi Iesu: id est, in manifestatione filij sui, qui est in sinu patris. Qui ergo illuxit in corde Matthei publicani & Pauli tunc ecclesiā persequentis, ipse & in corde Zachæi, & in corde crucifixi latronis cum domino, illuxit: nisi domini vox forte otiosa fuit, cum Zachæum, qui quærebat videre eum quis esset, compellere dignatus est, dicens: Zachæe festina, descende, quoniam hodie in domo tua oportet me manere: & non præparauit sibi eius animum, cuius elegit hospitium. Denique, cum murmurarent omnes, quod ad virum peccatorem introisset hospitari: Zachæus iam pœnitentiam agens, dimidio bonorum suorum in pauperes erogato, redditurum se in quadruplum cum fraudata promitteret, dominus ait: Hodie salus huic domui facta est, quia & hic filius est Abrahæ. Et ne lateret causa huius salutis, adiecit, Venit autem filius hominis saluum facere & quærere quod perierat: Ut quem agnoscebamus saluum factum, sciremus à quærente præuentum. In latronis quoque iustificatione, etiam si nulla operantis gratiæ intelligerentur indicia, nonne cum omnibus credentibus etiam ipsum acciperemus attractum: Dicente domino: Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Et: Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me. Inter omnia autem, hunc vel traditum esse, vel tractum, etiam ipsius confessio docet: qui cum aliquandiu blasphemasset in IESVM CHRISTVM, repente est mutatus, & dixit: Domine memor esto mei, cum veneris in regnum tuum. Sed vnde in vno homine tanta compugnantium vocum sit orta diuersitas, instruat nos Apostolus, & dicat: Nemo in spiritu Dei loquens, dicit anathema Iesu. Et: Nemo potest dicere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto: Vt non dubitemus in eiusdem hominis voluntate, & de proprio fuisse quod blasphemam-

phemauit, & de Spiritu sancto quod credidit. Frustra igitur disputator iste, inscrutabilem vnus gratiæ varietatem, ad argumentum definitionis suæ voluit aptare, vt portio iustificatorum, solius voluntatis suæ motibus ad Christum venire credatur: portio autem reluctans trahatur, & iniura compellatur, cum Deus sit qui operatur omnia in omnibus, siue alios sic, alios autem sic attrahere velit: ad quem nemo, nisi aliquo modo trahatur, venit. Post hæc subiicit testimonia sacre historiarum, quibus ostendit, obseruatiam mandatorum Dei, consummationemque virtutū diuinæ gratiæ deputandam: quod & nos promptissimè confitemur. Et commemoratis exemplis de Baalam, quem volente Israëlitis maledicere, Deus in benedictionis verba transtulerit: & de Abimelech, qui peccare non permixsus sit in Sarâ: & de Ioseph à fratribus vendito: quorum malam voluntatem in bonum Deus verterit: recurrit ad confirmationem definitionis suæ: vt liberum arbitrium, quod gratiæ se dicit iungere, à parte quadam humani generis, quantum in ipso est auferat: & in quadam parte constituat, dicens:

Hæc enim duo, id est vel gratia Dei vel liberum arbitrium, sibi quidem inuicem videntur aduersa: sed vtraque concordant. Et vtraque nos pariter debere suscipere, pietatis ratione collegimus: ne vnum horum homini subtrahentes, ecclesiastica fidei regulam excessisse videamus.

Ecclesiastica regula est prædicante Apostolo: Nemo potest dicere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Ecclesiastica regula est: Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti quid gloriaris, quasi non accepisti? Ecclesiastica regula est, Gratia Dei sum id, quod sum: & gratia eius in me vacua non fuit, sed plūs omnibus illis laboraui. Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Et: Misericordiam consecutus sum, vt fidelis essem. Ecclesiastica regula est: Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, vt sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis. Ecclesiastica regula est: Gratia saluati estis per fidem: & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis extollatur. Ecclesiastica regula est: In nullo terreamini ab aduersariis, quæ est illis causa perditionis, vobis autē salutis, & hoc à Deo: quia vobis datum est per Christum, non solum vt in eum credatis, sed etiam vt patiamini pro eo. Ecclesiastica regula est: Cum tremore & timore vestra ipsorum salutem operamini. Deus enim est qui operatur in nobis, & velle & operari pro bona voluntate. Ecclesiastica regula est: Non quia idonei sumus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Hanc regulam firmat Deus dicens: Nemo potest venire ad me, nisi datum fuerit ei à patre meo. Et: Omne quod dat mihi pater venit ad me. Et: Sine me nihil potestis facere. Et: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Et: Nemo nouit filium, nisi pater, neque patrem quis nouit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Et: Sicut pater viuificat mortuos, ita & filius quos vult viuificat. Et: Beatus es Simon Bariona, quoniam caro & sanguis non reuelauit tibi: sed pater meus, qui in cœlis est. Hac regula nulli hominum aufertur voluntas: quia virtus gratiæ, non hoc in voluntatibus operatur vt non sint: sed vt ex malis bonæ, & ex infidelibus sint fideles: & qui ex semetipsis erant tenebræ, lux efficiatur in domino, quod mortuū erat, viuificetur: quod iacebat, erigatur: quod perierat, inueniatur. Hoc in omnibus prorsus hominibus, qui eruntur de pe-

de potestate tenebrarum, & transferuntur in regnum filij dilectionis Dei, sine cuiusquā exceptione personæ agere credimus gratiam saluatoris. Quia, sicut hic idē probabiliter, sed nō stabiliter definiuit, dicimus atq; defendimus, nō solūm actuū, verū etiā cogitationū bonarū ex Deo esse principiū: qui nobis & initiū sanctæ voluntatis inspirat, & virtutē atq; opportunitatē eorum quę rectē cupimus, tribuit peragēdi. Omne enim datū optimū, & omne donū perfectū de sursum est, descēdēs à patre luminū: qui & incipit quæ bona sunt, & exequitur & cōsummat in nobis. In qua sentētia si autor ipsius permaneret, ecclesiasticā regulā nō excederet: neq; simul & libero arbitrio offēsus, & gratiæ Dei esset ingratus. quorū duorū dū vnū in Paulo & Matthæo, aliud in Zachæo & latrone iudicat operatū: non intelligit, in illis se liberū arbitrium, in istis gratiam fultulisse. Deinde adiecit:

Nam cum viderit nos Deus ad bonum velle deflectere, occurrit, dirigit, atque confortat. Ad vocem enim clamoris tui statim vt audierit, respondebit tibi. Et: Inuoca me, inquit, in die tribulationis, et eripiam te, & glorificabis me.

Quis non videat, quod hæc doctrina meritū libero assignet arbitrio, quo præueniatur gratia, quæ ei famuletur reddens debitū, non conferēs donum? Quæ definitio in Episcoporum Palæstinæ synodo, etiam à Pelagio anathemate damnata est. In eo enim qui bonum incipit velle, & cupit ab iniquitate atq; ab errore discedere, gratiā Dei hoc ipsum profitemur operari. Quoniā à domino gressus hominis diriguntur, & viā eius volet. Et omnis vir videbitur sibi iustus, dirigunt autē corāa dominus. Et à domino diriguntur gressus viri. Mortalis autē quomodo intelligit vias suas? Et quod ait Ap. ost. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorū, in quo clamamus: Abba pater. Post hæc persequitur, & dicit.

Nec enim Deus talem hominē fecisse credendus est, qui nec velut vnquā, nec possit bonum. Alioquin nec liberū ei permisit arbitriū, si ei tantummodo malum, & velle & posse: bonum verò, nec velle nec posse concessit. Et quo modo stabit illa domini post prauaricationem primi hominis lata sententia: Ecce Adā factus est sicut vnus ex nobis, sciens bonum & malum? Non enim talis antē fuisse putandus est, qui boni esset prorsus ignarus. Alioquin velut, quoddā, irrationabile atq; insensatū animal eum fatendū est fuisse formatum: quod satis absurdum, & à catholica fide omnimodē alienum est. Quinimō secundum sententiam sapientissimi Solomonis, fecit Deus hominem rectum: id est, vt tantum boni scientia iugiter frueretur. Sed ipsi quaesierunt cogitationes multas. Facti enim sunt, vt dictum est, sciētes bonum & malū. Concepit ergo Adā post prauaricationem, quam non habuerat, scientiam mali: boni verò, quā acceperat, scientiā nō amisit.

Rectum atque omni vitio carentem creatum esse hominem primum, in quo omnium hominū concreata natura est, dubitare fas non est, eumq; tale accepisse liberum arbitrium, vt si auxiliantem sibi dominum non desereret, posset in bonis quæ naturaliter acceperat perseuerare quia vellet: & merito voluntariæ perseuerantiæ in eam beatitudinē peruenire, vt nec vellet decidere in deteriora, nec posset. Sed ipso libero arbitrio, quo quādiu voluit bonus māsit, à proposita sibi lege discessit, nec denuntiatiæ sibi mortis supplicium formidauit, deserēs Deū, & sequēs diabolū: rebellis domino seruatori, & inimico obediēs perēptori. Fuit ergo Adā, & in illo fuimus omnes. Perijt Adam, & in illo perierunt omnes. Quod ita nō falsō dixit beatus Ambrosius, sicut:

A sicut nō falsō ipsa veritas ait: Venit filius hominis querere & saluare quod perierat. Naturæ enim humanæ, in illa vniuersalis præuaricationis ruina, nec substantia erepta est nec voluntas, sed lumen decusq; virtutum, quibus fraudis inuidenti exuta est. Perditis autem per quæ ad æternā atq; inamissibilem corporis animęq; incorruptionē poterat peruenire, quid ei remāsit, nisi quod ad temporalē pertinet vitā, quæ tota est dānationis & pœnæ? Propter quod, natos in Adā renasci oportet in Christo, ne in illa quis inueniatur generatione, quæ perijt. Nam si posteri Adæ in illis virtutibus naturaliter agerent, in quibus Adam fuit ante peccatū, nō essent natura filij iræ, nō essent tenebræ, nec sub potestate tenebrarū: saluatoris deniq; gratiā nō egerēt: quia nō frustra boni essent, nec iustitiæ præmio fraudarentur: habētes ea bona, quorum amissione primi patres de Paradiso exulare meruerunt. Nunc autē, cū sine sacramento regenerationis æternā mortē nemo possit euadere: nōne ex ipsius remedij singularitate apertissimē patet, in quā profundū malū totius humani generis natura demersa sit, illius præuaricatione, in quo omnes peccauerunt, & quicquid ille perdidit, perdidit? Perdidit autē primitus fidē, perdidit continentiam, perdidit charitatē, spoliatus est sapiētia & intellectu, caruit consilio & fortitudine. & impiē altiora scētando, à veritatis scientia, & obedientiæ pietate deiectus est: nec ipso saltē timore sibi reliquo, vt ab interdictis vel metu caueret pœnæ, * qui abstinebat amore iustitiæ. Liberū ergo arbitriū, id est, rei sibi placitæ spontaneus appetitus, vbi vsum bonorū quæ acceperat fastidiuit, & vilescētibus sibi foelicitatis suę præsidijs, insanā cupiditatē, ad experiētiā præuaricationis intendit, bibit omnium vitiorū venenū, & totā naturam hominis intēperatiæ suę ebrietate madefecit. Inde, priusquam edēdo carnem filij hominis, & bibēdo sanguinem eius lethalem digerat cruditatē, labitur memoria, errat iudicio, nutat incessu: neq; vllō modo idoneus est ad illud bonum eligendū & concupiscendū, quo se sponte priuauit. Quia nō, sicut potuit Deo nō impellēte corruere, ita potest Deo nō erigēte cōsurgere. Non igitur rectē dictū est: Non enim talē Deus hominē fecisse credendus est, qui nec vel vnquā, nec possit bonū. Quasi nos istā hominis debilitatē à creatore dicam⁹ cōditā, & nō peccati merito ab homine cōtractā. Qui ergo putat cōsequēs esse, vt si liberū arbitriū obcecatū esse dicatur, obcecatio ipsa ad naturę referatur autorē, vult persuadere, quod tā sanū sit in Adę posteris liberū arbitriū, quā in Adā fuit ante peccatū: quod satis alienū à catholica fide ducimus. Quid enim peccato lesūm est, si id lesūm nō est, vnde peccatū est? Nisi fortē dicatur in Adę posteros pœnā trāsisse, nō culpā: quod omnimodo falsō dicitur, & ob hoc fortē nō dicitur. Nimis enim impiū est, hoc de Dei sentire iustitia, quod à præuaricatione liberos, cū reis voluerit esse dānatos. Patet ergo culpa, vbi nō latet pœna, & societas peccati cōiungitur de cōmunionē supplicij: vt quod est humanæ miseræ, non de institutione creatoris, sed de retributione sit iudicis. Illud etiā ineptē positū est, & cōtra sensum oīm tractatorū, quod ad probandā liberi arbitrij incolumitatē cōnexuit dicēs: Et quo modo stabit illa domini post præuaricationē primi hominis illata sententia: Ecce Adā factus est sicut vnus ex nobis, sciēs bonū & malum? Quasi diabolus Adæ vera promiserit, & Adā trāsgrēdiēdo mādatū Dei profecerit in similitudinē Dei, et hoc ei fuisse collatū pronunciauerit Deus: cū in his verbis significatū sit potiūs, quid non fuerit assecutus, qui superbiz ingressus

Lucā 11
Iud ca. 15
filius perierat & inuentus est.
Luc. 19.

Ephes. 2
Ephes. 5
Colos. 1.

Rom. 5.

Alias *
qui non abstineret amore iustitiæ.

Cap. 20.

Cap. 21.

Genes. 3.

gressus viam, quod habebat amisit, dum quod non acciperat concupiscit: Non minus autem in ipsa huius sensus conclusione peccatum est, dum dicitur. Concepit ergo Adam post præuaricationem quam non habuerat conscientiam mali: boni verò, quam acceperat, scientiam non amisit. Scientiam boni Adam tunc habebat, quando bonum sanctumque mandatum Dei fide- li corde seruabat, & erat iustus manens in imagine creatoris sui, legisq; eius non obliuiscens. Postquam autem se, hoc est, imaginem & templum Dei de- ceptori suo subdidit, perdidit boni scientiam, quia perdidit bonam conscientiam. Iustitiam enim iniquitas depulit, humilitatem superbia destruxit, continentiam concupiscentia elisit, infidelitas rapuit fidem, captiuitas abstulit libertatem: nec potuit illi vlla portio residere virtutum, quò tanta irruperat turba vitiorum. Nemo enim potest duobus dominis seruire. Et: Qui facit peccatum, seruus est peccati. Et: A quo quis superatus est, ei seruus additus est. Nemo autem seruit nisi cum aliqua libertate: & nemo liber est, nisi cum aliqua seruitute, dicente Apostolo: Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Quem ergo fructum habuistis tunc, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Nunc autem liberi à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum in sanctificationem, finem verò vitam eternam. Qui itaque seruit diabolo, liber est à Deo. Qui autem liberatus seruit Deo, liber est diabolo: vt appareat ma- lam libertatem potuisse haberi ex humanæ voluntatis defectu: bonam autem libertatem non potuisse recipi, sine liberatoris auxilio. Sed ne hæc primi hominis calamitas in progeniem eius transisse videatur: quam integro sit omnium hominum natura iudicio, exemplo gentium probaturus hic doctor addidit, & dixit:

Luc. 6
Ioan. 8
2. Pet. 2
Rom. 6

Cap. 22.

Rom. 1

Ephes. 1
1. Pet. 2
Rom. 3
Ephes. 2

Galat. 3

Rom. 3.

Rom. 11

Denique non amisisse genus humanum post præuaricationem. Ade scientiam boni, etiam Apostoli sententia euidentissime declaratur, qui dicit: Cui enim gentes que legem non habent, naturaliter que legis sunt, faciunt: hi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt, opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddere eis conscientia ipsorum, et inter se inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die qua iudicabit Deus occulta hominum.

Si de his Apostolos loquitur, qui ex præputio sunt vocati, & cum essent longè, facti sunt propè, credentes in eum. Qui quorum aliquando non miseratus est, nunc miseretur, & iustificans circumcissionem ex fide, & præputium per fidem, duos condidit in semetipso, destructoq; pariete inimicitiae Iudeorum & gentium, in vno nouo homine fecit pacem: concludens omnia in incredulitate, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Si, inquam, de his Apostolos loquitur, in quorum cordibus digito suo Deus, id est, Spiritu sancto scribit nouum testamentum, vt legis plenitudinem & opera charitatis naturaliter exequantur, reformata scilicet renouataq; natura: quid hinc superbissimi sensus nouitas adiuuatur, cum reconciliatio inimicorum non possit nisi gratiæ mediatoris adscribi? Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius. Ergo gratia, gloria Dei est, non meritum libera. i. Quis enim prior dedit ei, vt retribuereetur illi? Nihil boni operis ex mortuis, nihil iustitiæ procedit ex impijs: tota ipsorum salus, gratia est. Et ideo gloria Dei est, vt qui gloriatur, in illo, cuius gloria eguit, gloriatur. Si autem (quod magis vult hic disputator intelligi) de illis ista dicuntur, qui alieni à gratia Christiana, quædam ad similitudinem legalium mandatorum pro-

Arum proprio iudicio fanciebant, intelligentes, mores ciuitatum concordiamq; populorum non posse aliter contineri, nisi vt rectè factis præmia, & peccatis poenæ decernerentur: quis ambigat, hanc sapientiam humano generi ad temporales vitæ vtilitatem, ex naturæ à Deo cõditæ superesse reliquijs? Si enim nec ad ista terrena ordinanda rationalis animi vigeret ingenium, non vitia- ta esset, sed extincta natura. Quæ tamen etiamsi excellentissimis artibus, & cunctis mortalium eruditionum polleat disciplinis, iustificari ex se non potest, quia bonis suis malè vtitur, in quibus sine cultu veri Dei impietatis im- munditiæq; conuincitur, & vnde se defendi existimat, accusatur. Cum ergo Paulus definiat, quòd non ex operibus legis iustificatur omnis caro: & quoniam in Christo neque circumcisio, neque præputium valeat aliquid, sed noua creatura: quid iste impiam infidelium libertatem naturalibus instruit bonis, & propijs vult iustificare principijs? Quid ad renouationem miseræ vetustatis, idoneam definit præuaricatricis scientiæ nuditatem? Quasi ista scientia vel ex naturæ opibus residua, vel ex legalis doctrinæ eruditione que- sita, possit sui perceptione prestare, vt quod faciendum nouerimus, etiam fa- cere diligamus: aut vllus sit bonæ voluntatis motus, nisi quem creauerit dif- fusæ per Spiritum sanctum charitatis afflatus. Sine fide enim impossibile est placere Deo. Et. Omne quod non est ex fide, peccatum est. Et: In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per di- lectionem operatur. Post hæc in conclusione testimoniorum quibus probare voluit, quòd hi qui per increpationem propheticam surdi appel- lantur & cæci, possint ex facultate naturæ & aures suas aperire ad audien- dum, & oculos suos ad videndum (quasi non de iisdem dicat dominus: Et dabo eis cor aliud, & spiritum nouum dabo eis, & euellam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum, vt in præceptis meis ambulent, & iu- stificationes meas obseruent, & faciant eas) addidit, & dicit:

Rom. 3.
Galat. 6.

Hebr. 11.
Rom. 14.
Galat. 5.
Cap. 23.

Ezech. 11
& 36.

Luc. 12.

Cap. 24.

Denique vt possibilitatem boni eis inesse designaret, increpans Phariseos dixit: Quid autem ex vobis ipsis (inquit) etiam non iudicatis quod bonum est? Quod vique non eis dixisset, nisi eos iudicio naturali, quod æquum est, scisset posse discernere.

Iam non solum voluntatem boni, sed etiam possibilitatem libero adscri- bit arbitrio: Tanquam ideo ab eis exigatur intelligetia, ideo iustitia reposca- tur, quia possint hæc sine Dei donis, de naturæ proferre bonis. Imperantur autem ista homini, vt ex ipso præcepto Dei quo ei hoc quod accepit, indi- citur, agnoscat id se suo vitio perdidisse, & non ideo iniquam esse exactionem, quia ad reddendum quod debet idoneus non est, sed à litera occidente con- fugiat, ad spiritum viuificantem, & facultatem quam antè non inuenit in na- tura, quærat ex gratia. Quod si facit, magna est misericordia domini: si non facit, iusta est poena peccati. Deinde ad plenitudinem præmissæ dispu- tationis, regulari sententia pronuntiat, dicens:

Vnde cauendum nobis est, ne ita ad dominum omnia sanctorum merita referamus, vt nihil nisi id quod malum atque peruersum est, humane ascribamus natura.

Quid euidentius, quid expressius secundum Pelagij Celestijque com- mentum ab vllò discipulo potuit definiri? Illi dicunt, gratiam Dei secundum merita nostra dari: & ideo dicunt, gratiam Dei non ad singulos actus dari. Aliàs * ijdem. Hic

Hic intra vnam sententiam blasphemiam vtranq; conclusit, dicens, Cauendum nobis esse, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referamus, vt nihil nisi quod malum atque peruersum est, humanæ adscribamus naturæ. Vult ergo esse multa propria hominum merita, quæ non sint gratiæ largitate collata, quibus ad augendas naturales diuitias quædam de sursum munera debeantur. Vult nos gratiâ Dei non ad singulos actus accipere: ac proinde non pro omni bono opere semper orare. Atq; ita cõsequens erit, vt in Dei muneribus nullû meritû esse credendum sit: quâdoquidẽ sine merito sit, quẽ Deus in omnib; semper adiuuerit: aut si etiã in his quẽ Deus tribuit, aliqua merita collocantur, cõstet etiam ipsa acquiri propria facultate potuisse, & ideo in aliquibus oporteat nos iuuari, vt possibilis fiat per gratiã, quod nõ erat impossibile per naturã. Ecce iã in ista paucorû breuitate verborû, nõ duarû tantû, sed multarû impietatû numerosa connexio est. Quæ si scrupulosioris diligentiæ discretione tractetur, in nullo à damnati erroris catena absoluta monstrabitur. Sed ne suspicionibus agere videamur, & latebras sensuum vltra verba rimari, quid accrescat cognitis, doceat quæ sequuntur. Qui ergo inter principia disputationis suę dixerat, Non solû actuum, verû etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principiu: qui nobis & initia sanctę voluntatis inspirat, & virtutẽ atque opportunitatẽ eorum quæ rectẽ cupimus, tribuit peragendi: nunc volens probare, quod religiosę cogitationes & sancta consilia, nulla Dei inspiratione concepta de naturali possunt prodire sapientia, ponit verba Solomonis, dicentis: Voluit Dauid pater meus ædificare domû nomini domini Dei Israel. Et ait dominus ad Dauid patrem meum: Quod cogitasti in corde tuo ædificare domû nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum mente pertractans. Verû tamen non tu ædificabis domum nomini meo. Deinde vt ostendat, quomodo intelligendum sit, infert ipse tractator:

Hac ergo cogitatio, atque iste tractatus regis Dauid, vtrumne bonus ex Deo, an malus & ab homine fuisse dicendus est? Si enim bona & ex Deo fuit illa cogitatio, cur ab eo, à quo inspirata est, eidem negatur effectus? Si autẽ mala, & ex homine fuit, cur laudatur ab domino? Restat ergo vt & bona, & ex homine fuisse credatur: in quem modum etiam nostras quotidie cogitationes possumus iudicare. Neque enim aut soli Dauid bonum ex semetipso cogitare concessum est, aut nobis ne quid boni vnquam sapere, aut cogitare possumus naturaliter, denegatur.

Nullo modo hoc testimonio atque argumento probare potest, quod piæ cogitationes ex solo libero arbitrio, & non ex Dei inspiratione nascantur. Non enim ideo voluntas Dauid, quæ vtique bona erat, non ex Deo fuisse credenda est, quia templum sibi dominus non ab eo ædificari, sed à filio ipsius voluit. Quærendum ergo est, de quo spiritu processerit affectus ipsius voluntatis, nempe de illo in quo dicebat: Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum stratus mei: Si de dero somnum oculis meis, aut palpebris meis dormitationem, aut requiem tẽporibus meis, donec inueniam locum domino, tabernaculum Deo Iacob. Quod cùm propheta concupisceret, non ignorabat verû illud, perfectûq; templû ab illo esse cõdendû, qui cùm esset filius Dei, factus est etiam filius Dauid: quiq; cùm videret templum à Solomone constructû, dicebat: Soluite templû hoc, & in triduo suscitabo illud. Dicebat autem de templo corporis sui. Vt ergo hoc templû præ-

A figuraretur, quod in Christo & in Ecclesia disponebatur, meritõ ad extructionem eius non Dauid eligitur, sed filius Dauid: vt per filiû hominis significaretur filius Dei & hominis, & per templû dissolubile, indicaretur tabernaculum incorruptibile, ad cuius condendam imaginem & voluntas Dauid probata est, & opus in eum translatum est, cuius persona magis eidem imagini congruebat. Atque ita & ex Deo erat hoc velle Dauid: & ex Deo erat, hoc facere Solomonem. Quod vt exemplis magis luceat, requiramus vbi fieri Deus noluerit, quod homines facere Deo volente voluerunt. Dominus Apostolis suis præcepit, dicens: Euntes ite, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti; & docentes eos seruire quæcunque mandauit vobis. Quod cùm Apostoli audirent, sine dubio non verba nuda per corporales sonos exterioribus tantû auribus acceperunt, sed virtute * iubentis verbi accensa est in cordibus eorû inextinguibilis flamma charitatis, qua ardentissimẽ vellent Euangeliû Christi omnibus gentibus prædicare: Sed cum vetiti sunt loqui verbû in Asia, & cùm tentarent ire in Bithyniam, prohibiti sunt à spiritu Iesu. nunquid nõ ex Deo hanc voluntatem habebant, quod etiam istorû optabant ad fidẽ corda conuerrere, quos occulto iudicio Deus Euangelium tunc nolebat audire? Aut quod Ecclesia quotidie pro inimicis suis orat: id est, pro his qui nondum crediderunt, nunquid non ex spiritu Dei facit? Quis hoc dixerit, nisi qui hoc non facit, aut qui putat fidem non esse donum Dei? Et tamen quod pro omnibus petitur, non pro omnibus obtinetur. Nec est iniquitas apud Deum, qui sæpe postulata non tribuit, quæ postulare donauit. Bonam igitur voluntatem, eam scilicet qua adhæretur Deo, nec negandum est hominis esse propriã, & consistendû est Deo inspirante conceptã. Nam cùm nemo sit bonus, nisi solus Deus, quale erit bonû, quod autore nõ habet bonû? Naturæ quippe humanæ, cuius creator est Deus, etiã post præuaricationẽ manet substantia, manet forma, manet vita, & sensus, & ratio, cæteraque corporis atq; animi bona, quæ etiam malis vitiosisque non defunt: sed non in illis veri boni perceptio est, quæ mortale vitam honestare possint, æternam autem conferre, non possunt. Neque enim ignotû est * quantû Græciæ scholæ, quantum Romana eloquentia, & totius mundi inquisitio circa inueniendû summum bonum, acerrimis studijs, excellentissimis ingenijs laborando nihil egerint: nisi vt euanescerent in cogitationibus suis, & obscuraretur cor insipientis eorû, qui ad noscendam veritatem semetipsis ducibus utebantur. Si ergo quis de ærumnosæ vanitatibus & insanij fallacibus erubescens, tenebras esse & mortem, quicquid pro lumine ac vita amplectabatur, intelligit, & ab his se conatur abstrahere: non est ab ipso, quamuis non sine ipso sit, ista conuersio: nec propria virtute ad principia salutis enititur: sed agit hoc occulta & potens gratia Dei, quæ dimotis terrenarum opinionum & operum mortuorum fauillis, torrem obruti cordis exagitat, & desiderio veritatis inflammat: non vt inuitum hominem subigat, sed vt subiectionis cupidum faciat: nec vt ignorantem trahat, sed vt intelligentem, sequentemque præcedat. Manens enim liberum arbitrium, quod vtique cum ipso homine Deus condidit, à vanitatibus & cupiditatibus suis, in quas neglecta Dei lege defluxit, non à seipso, sed à creatore mutatur, vt quicquid in eo in melius reficitur, nec sine illo sit qui sanatur, nec nisi ab illo sit qui medetur, cuius

Cap. 25.

3. Reg. 6
1. Par. 28

Psal. 131

Ioan. 2

Matt. 28

Alias *
viventis
Act. 16

Cap. 26.

Luc. 18

Alias *
quod
Rom. 1.

figura-

Ephes. 2. sumus noua creatura, nouumque figmentum, creati in Christo Iesu in ope- C
 Cap. 27. ribus bonis, quæ præparauit Deus, ut in illis ambulemus. Nunc iam vi-
 deamus quò disputantis progrediatur intentio:

*Dubitari ergo (inquit) non potest, inesse quidem omni animæ naturaliter virtutum
 semina, beneficio creatoris inserta: Sed nisi hæc opitulatione Dei fuerint excitata, ad
 incrementum perfectionis non poterunt peruenire, quia secundum beatum Apostolum
 neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Adia-
 cere autem homini in quamlibet partem arbitrij libertatem, etiam liber ille, qui dici-
 citur Pastoris, apertissime docet, in quo duo angeli unicuique nostrum adherere dicun-
 tur: ad est, bonus & malus. In hominis verò optione consistere, ut eligat quem sequatur.
 Et idcirco manet in homine liberum semper arbitrium, quod gratiam Dei possit vel
 negligere, vel amare.*

Si dubitari non potest, inesse omni animæ naturaliter virtutum semina
 beneficio creatoris inserta: solus Adam præuicatus est, & in peccato eius.
 Rom. 5. nemo peccauit: in nullis iniquitatibus concepti sumus, & in nullis nos ma-
 Psal. 50. tres nostræ peperere delictis: non fuimus natura filij iræ, nec fuimus sub po-
 Ephes. 2. testate tenebrarum: qui manentibus in nobis naturaliter virtutibus, filij po-
 Colof. 1. tius nati sumus pacis & lucis. Absit ab animis piorum fallacis doctrinæ insi-
 diofa deceptio. Virtutes cum vitijs habitare non possunt: quæ enim partici-
 2. Cor. 6. patio, inquit Apostolus, iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad te-
 nebras? Virtus nanque principaliter Deus est: cui non aliud est habere virtu-
 tem, quàm esse virtutem. Huius cum participes sumus, habitat Christus in
 1. Cor. 1. nobis, qui est Dei virtus & Dei sapientia: habitat fides, spes, charitas, conti-
 nentia, intellectus, consilium, fortitudo, cæteræque virtutes. Cum verò ab
 hoc bono recedimus, omnia nobis e contrario oriuntur ex nobis: discedente
 enim pulchritudine, quid succedat nisi deformitas? abeunte sapientia, quid
 D resideat nisi insipientia? non regnate iustitia, quid dominetur nisi iniquitas?
 Virtutum itaque semina, quæ beneficio creatoris inserta sunt, præuicacione
 primi parentis euerfa sunt: nec haberi queunt, nisi eo restituente qui dederat.
 Reformabilis enim est natura humana formatori suo, & eorum bonorum
 quæ habuit capax est: ut per mediatorem Dei & hominum hominem Iesum
 Christum, in eo ipso quod ei remansit, possit recuperare quod perdidit. Re-
 mansit autem ei rationalis animus, qui non virtus, sed virtutis habitaculum
 est. Ex participatione enim sapientiæ & iustitiæ & misericordiæ, non sapien-
 tia, neque iustitia, neque misericordia: sed sapientes & iusti & misericordes
 sumus. Quæ bona, quamuis rationale nostrum vitijs occupatum sit, & præ-
 uaricantibus nobis Dei tēplum spiritus immundus inuaserit, possunt tamen
 Iohan. 12. rursus in ipsum rationale confluere, per eum qui mundi principem foras mit-
 Mar. 3. tit: & ligans fortem, vasa eius rapit, fugatoque mundi huius spiritu, largitur
 1. Cor. 2. nobis spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis, qui
 Rom. 8. autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Puto autem istum
 Cap. 28. verisimilitudine decipi, & in specie falsarum errare virtutum, dum ea bona,
 quæ non possunt nisi ex Dei munere haberi, etiam in impiorum animis exi-
 stimat reperiri: ideo scilicet, quia multi eorum sint iustitiæ, temperatiæ, con-
 tinentiæ, & beneuolentiæ sectatores: quæ omnia non frustra quidem, neque
 inutiliter habent, multumque ex eis in hac vita honoris & gloriæ cōsequun-
 tur. Sed

A tur. Sed quia in ijs studijs non Deo, sed diabolo seruiunt, licet habeant tem-
 poralem de vana laude mercedem, ad illam tamen beatarum virtutum nos
 pertinent veritatem. Et ita manifestissime patet, in impiorum animis nullam
 habitare virtutem: sed omnia opera eorum immunda esse, atque polluta, habenti-
 um sapientiā nō spiritalem sed animale, non cœlestem sed terrenam, non
 Christianam, sed diabolicam, non à patre luminū sed à principe tenebrarum,
 dum per ea ipsa quæ non haberent nisi dante Deo, subduntur ei qui primus
 recessit à Deo. Qui ergo dicit, sine vlllo opere gratiæ naturaliter omni animæ
 semina inesse virtutum: quid laborat ostendere, nisi de istis feminibus quædā
 germina præcedentiū Dei gratiā pullulare meritorum? Deniq; ut videretur
 aliquid gratiæ tribuisse, ad perfectionis, ait, incrementum semina hæc perue-
 nire nō poterūt, nisi opitulatione Dei fuerint excitata: ut scilicet opitulatio
 Dei sit cohortatio atque doctrina: mens autem, quæ virtutum est opulenta
 feminibus, vtatur facultate quam possidet: ad hoc tantum iuuada, ut earum
 virtutum adprehendat culmina, quarum sibi scit inesse principia. Igitur
 secundum * istud humana anima sic ædificabitur in Dei templum, ut non
 accipiat fundamentum, præter quod aliud nemo potest ponere, quod est
 Christus Iesus. Quando autem hoc fundamentum incipitur, nisi quando fi-
 1. Cor. 3. des in audientis corde generatur? Quæ si naturaliter iterat, non cœptum ibi
 est aliquid, sed superinstructum. Superfluo ergo infidelis videbatur, qui fidē
 habebat antequam crederet. Hoc autem & de aliarum virtutum principijs
 potest dici, quas gratia augere debeat quia sunt, non donare quia desunt.
 Sed aliud nos omnia sanctarum scripturarum eloquia docet. Legimus prin-
 1. Prou. 2. cipium esse sapientiæ timorem domini. Et legimus donum Dei hæc esse vir-
 & 9. tutem. Timor domini, inquit, super omnia se superposuit. Beatus [homo]
 Eccle. 25. cui donatum est habere timorem domini. Cū ergo timor Dei principium
 sit sapientiæ, quæ virtus haberi potest sine sapientia, cuius ex timore princi-
 2. Pet. 2. pium est? Beatus Petrus apostolus, Gratia vobis, inquit, & pax adimpleatur
 in recognitione domini nostri Iesu Christi, qui nūc omnia nobis diuina vir-
 tute sua, quæ ad vitam & pietatem pertinent, donauit. Nunquid ait, Qui vir-
 tutum semina, quæ naturaliter habebamus inserta, opitulatione sua excitauit
 in nobis? sed ait: Qui nūc omnia nobis quæ ad vitam & pietatem pertinent dona-
 uit. Quod dicēdo, cuius virtutis initiū in natura posuit, quod nō ab eo colla-
 1. Cor. 4. tū sit qui cuncta donauit? Propter quod & beatus Paulus: Quid enim habes
 inquit, quod nō accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi nō accepe-
 ris? Ergo omnia quæ ad vitam & pietatem pertinent, non per naturam, quæ vitiosa
 est, habemus: sed per gratiā, qua natura reparatur, accepimus. Nec ideo existi-
 mare debemus, in naturalibus thesauris principia esse virtutum, quia multa lau-
 danda reperiuntur etiā in ingenijs impiorum, quæ ex natura quidem prodeunt:
 sed quoniam ab eo, qui naturam condidit, recesserunt, virtutes esse nō possunt.
 Quod enim vero illuminatum est lumine, lumen est: & quod eodem lumine
 1. Cor. 3. caret, nox est: Quia sapientia huius mundi stultitia est apud Deū. Ac sic, vitium
 Alias * est quod putatur esse virtus: quando quidem stultitia est, quod putatur esse
 quæ iste magna glo-
 sapientia. Quomodo autē fieri potest, ut is qui in naturaliam virtutum semini-
 bus exuberare se putat, * quas ipse magnificas esse gloriatur, ipsas virtut
 suas ei doctrinæ subijciat prouehendas, quæ dicit: Si quis videtur inter vos
 1. Cor. 3. sapiens esse, stultus fiat, ut sit sapiens: & Quia in sapientia Dei nō cognouit hic
 1. Cor. 3. mundus

C mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiã prædicationis saluos facere credentes? Quid illa scientia scientiæque præsumptio magis ineptum esse censeat, magisque ridendum, nisi spiritus Dei aspersionem subegerit superbiorum: rationesque illas, quæ ignotæ virtuti, canina facundia repugnabant, gratiæ suæ virtute destruxerit: vt semen verbi præfulcata cordis terra concipiat, & dignos æternis horreis fructus Dei agricultura producat?

Cap. 30.

Post illud autê nullius autoritatis testimonium, quod disputationi suæ de libello Pastoris inseruit, & quo ostendere voluit, inter boni & mali contrarias suasiones, ita omnem hominem naturali iudicio & propriæ discretioni esse commissum, vt ei non plus à Deo præsidij, quam à diabolo sit periculum, addidit definitioni suæ regulam, dicens: Et idcirco manet in homine liberum semper arbitrium, quo gratiã Dei possit vel negligere, vel amare. In qua sententia etiam hoc quod ait, manere in homine liberum semper arbitrium, ex aliqua parte non constat. Siquidem multa milia infantium in regnũ Dei adsumptorum, aut à regno Dei extraneorum, sine vllius suæ voluntatis arbitrio gratiam Dei aut accipiant, aut amittant, Multique ex cordes ad omnia prorsus, & fatui, per sacramentũ regenerationis ab æternæ mortis vinculis eruantur. Accipiamus tamen ita hoc dictũ, vt ad eos propriè pertineat hæc definitio, qui vti possunt libera voluntate. Itane libera est ista libertas, vt quantum ex se habeat fastidij vt negligat gratiã Dei, tantũ ex se habeat delectationis vt diligat? Itane illum vetustæ infidelitatis glacialẽ rigore nullus meridiani caloris spiritus relaxauit, & torpor mentis obstrictæ de suo algore concaluit: vt dicente domino, Ignem veni mittere in terram, nulla ad cor frigidum scintilla peruenerit, & cinis mortuus à semetipso in flammã charitatis exarserit? Nihil tale in istius gratiæ damnatoribus factum est, quale illi experiri sunt, qui dicebant: Nonne cor nostrũ erat ardens, cum essemus cum illo in via, & aperiret nobis scripturas? Sed nec illud in eis factum est, quod de Lydia, ciuitatis Thyatirorum purpuraria, quæ inter mulieres, quibus illic

Luc. 12

Luc. 24

Act. 16

1. Cor. 13

Rom. 5
Ephes. 6

1. Ioã. 4.

1. Cor. 4

D Apostolus prædicabat, sola tunc ostenditur credidisse: Cuius, inquit, cor aperuit dominus, vt intenderet his quæ à Paulo dicebantur. Et tanta est secundum istũ liberi arbitrij vel incolumitas, vel facultas, vt charitatẽ, quæ in omnium arce virtutum est, non ex Dei munere, sed ex sola habeat voluntate. Quid ergo in anima à suo ædificatore parabitur? aut qua largitate gratiæ fiet ornatio, si illa sunt ei propria, sine quibus non possunt prodesse donata? Sed Apostolus, qui proficitur sine charitate non operationes miraculorum, nõ scientiam, non fidẽ, non prophetiam, non erogationes diuitiarũ, non ipsam sæuissimorum suppliciorũ, prodesse tolerantia: vnde ipsa charitas non tacet, Quoniam charitas, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritũ sanctũ, qui datus est nobis. Et: Pax, inquit, fratribus cum charitate & fide à Deo patre & domino Iesu Christo. Sanctus etiam Ioannes Apostolus instruat nos, vnde huius boni cœperimus esse participes. Charissimi, inquit, diligamus inuicem, quia dilectio ex Deo est. Et ne possimus opinari, ideo dilectionem dictam ex Deo, quia in natura hominis hic fatus esset affectus, paulo post ait: Non quod nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos. Et iterum: Nos diligamus Deum, quia prior dilexit nos. Agnoscat ergo humana egestas, hoc quod de quibilibet bonis rectè dicitur, multò rectius sibi dici de eo, sine quo bona cuncta non profunt: Quid enim habes quod non accepisti?

A accepisti? si autẽ accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Post hæc autem, cum tantum homini tribuisset ante gratiam, quantum ei fuerat fructuosissimum habere per gratiam, addidit quædam perplexè, atque confusa ad vigorem liberij arbitrij demonstrandum, & de his quæ iam donatis sibi viribus facit, vult illa munire quæ ei naturaliter inesse definit, vt quod est per adiutorium Dei perfecisse, hoc fit per arbitrij libertatem cœpisse. Verũ hæc vt tolerabilia transeamus: quia & nos liberum arbitrium ideo dicimus, bonæ voluntatis affectum fideique principium operante gratia concepisse, vt per hæc quæ illi nullo merito præeunte donata sunt, ea quæ operaturis sunt promissa mereatur: ab illo semper petens posse aliquid boni facere; qui ait: Sine me nihil poteritis facere. His itaque prætermittis, id quod de sancti Iob passionibus posuit, retractemus: ait enim.

Cap. 31.

Alias
virtutib.

Ioan. 15
Cap. 32.

Quod etiam in Iob probatissimo athleta suo, cum eum diabolus expetisset ad singulare certamen, diuinam legimus prouidisse iustitiam. Si enim contra inimicum non sua virtute, sed Dei solius fuisset gratia protegente congressus, & absque vlla virtute patientia suæ diuina tantum opitulatione suffultus, multiplices illas, ac tota inimici crudelitate quasitas tentationum moles & exitia pertulisset: quomodo non illam calumniosam diabolus, quam prius emiserat vocem, aduersus eum iustus iterasset? Numquid Iob gratis colet Deum? nonne tu vallaisti eum ac domum eius & vniuersam substantiam eius per circuitum? Sed aufer manum tuam, hoc est, sine eum suis mecum viribus decertare, nisi in faciem tuam benedixerit tibi. Sed cum nullam huiusmodi querimoniam calumniosus hostis post conflictum audeat iterare, non Dei, sed illius se victum viribus constitetur. Licet etiam gratia Dei non in totum illi desuisse credenda sit, quæ tantam tentatori tribuit potestatem, quantam & illum resistendi nouerat habere virtutem, non enim ab illius impugnatione sic protegens, vt nullum virtuti humana relinqueret locum, sed hoc tantum procurans, ne violentissimus inimicus animam eius auentem faciens, & impotem sensu, impari eum atque iniquo certaminũ pondere prægrauaret.

Ioã. 8.

B

Quis hæc prædicari à catholicis inter catholicos crederet, nisi quæ in colluctationibus domesticis sæpe defensa sunt, etiam scripta legerentur? Itane in omnibus hominibus intelligentiæ caligat obrutus, & à cunctis ecclesiæ filijs spiritus scientiæ & pietatis abscessit, vt non erubescant ingerere se iudicij legentium tam inhonesto mendacio? Vir grauis, doctor sapiens, verax magister, redde nobis catholicam definitionẽ, quæ inter initia disputationis tuæ aures nostras mentesque cepisti: Pronuntiaueras fidẽ Christianam voce ecclesiastica, non solum actuum, verũ etiam cogitationũ bonarũ ex Deo esse principium: qui nobis & initia sanctæ voluntatis inspirat, & virtutẽ atque oportunitatem eorũ, quæ rectè cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descenderis à patre luminum, qui & inspirat quæ bona sunt, & exequitur & consummat in nobis, & huius sententiæ soliditate omnia hostilium reliquiarũ machinameta confregeras. Cur professionem mutata, quod destruxisti, edificas: quod tuebaris, impugnas? Cur inuictissimæ veritatis arce deferta, gradatim ad præcipitiã Pelagiana decurras? Qui enim definieras, neque

Cap. 33.

Iacob. 2.

S. 15 neque

neq; piarū voluntatum, neq; bonorū actuum ex nobis esse principia: sed in-
 spiratione Dei, gratiaq; eius auxilio bona in nobis cūcta generari, & ad pro-
 fectum, perfectionemque perducī: paulo post cōpisti donis gratiæ liberi ar-
 bitrij æquare conatus: vt principia, quæ Deo assignaueras, posse hominē à se
 metipso habere mōstrares, dicendo: Quia etiā suis interdum motibus homo
 ad virtutum appetitus posset extēdi. semper verò à domino indiget adiuuari.
 Et iterum dicendo, Etiā per naturæ bonū, quod beneficio creatoris indultū
 est, nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia: quæ tamē nisi à
 domino dirigantur, ad cōsummationē virtutū peruenire nō possint. Et post
 hæc, vt quosdā præueniri à gratia ostenderes, in quorundā autē præuentibus
 meritis causam percipiendæ gratiæ collocares, dixisti quid ex quo pēdeat du-
 bitari: id est, vtrum, quia initū bonæ voluntatis præbuerimus, misereatur no-
 stri Deus: an quia Deus misereatur, consequamur bonæ voluntatis initium.
 Quas duas regulas ne in ambiguo relinqueres, vtrāque exēplis vt tibi visum
 est idoneis munire curasti: vnam de Pauli & Matthæi coactitia conuersione
 confirmans: alterā de Zachæi & Latronis voluntaria fide roborans, quorum
 desiderium tam violentum dicis fuisse, vt ad inuadendum regnum cœlorum
 specialia vocationis monita præuenirent. Deinde progressu disputationis, vt
 incolunitatē interioris hominis patefacias, ipsum Adam concepisse quidem,
 quam nō habebat sciētiam mali: sed quam acceperat, boni scientiam nō ami-
 sisse confirmas. Cumque hoc etiam ex comparatione impiorum probare vo-
 luisses, in id vsque prolapsus es, vt proclamares, cauendum nobis esse, ne ita
 ad Deum omnia sanctorum merita referamus, vt nihil nisi quod malum est,
 humanæ adscribamus naturæ. Et ne hanc naturam vllas in præuaricatione
 Adæ crederemus amisisse virtutes, desinisti, tam incolumes esse omniū ho-
 minum animas naturaliter, quàm fuit primi hominis ante peccatum, dicen-
 do: Dubitari ergo non potest, inesse omni animæ naturaliter virtutum semi-
 na beneficio creatoris inserta. Consideratis ergo his definitionibus tuis, non
 est occultum, quantum ab illius sententiæ sanitate descueris: in qua quod
 tribuendum erat gratiæ, fallaciter prædicando, catholicarum tibi aurium iu-
 dicia conciliare voluisti, quibus de præmissæ professionis fronte securis, faci-
 lè sequentiā irreperent, si prima placuissent. Sed hætenus ne in totum
 videreris à præfixa regula discrepare, ita virtutum meritorumque principia
 * ad liberum arbitrium à gratia transtulisti, vt ipsos bonorum desideriorum
 voluntarios motus sine auxilio Dei nec prouehi patereris posse, nec perfici.
 Nunc verò remoto longius Deo, & à sustentatione hominis separato, tantam
 libero arbitrio potentiam tribuis, vt non solum amissionem multiplicium
 facultatum & totius simul familiæ ac necessitudinum acerbissimum finem
 constanter æquanimiterque suscipiat: sed ipsius quoque corporis proprii in-
 effabiles cruciatus proposito, nudæ voluntatis euincat. Et vt dubitari hinc
 disputante te nequeat, sancti Iob constituis exemplum, qui aduersus illam
 insignem diabolicæ sæuitiæ crudelitatem sine Dei præsidio decertarit: &
 argumento probare niteris, quod ipse cruentissimus inimicus confessus sit,
 non domini, sed Iob se virtute superatum, in eo, quod sibi in grauiore con-
 sultu gratiam Dei obtulisse non dixit: quasi vir ille in damnis, atque orbita-
 tibus debuerit superna protectione circumtegi, in carnis autem suæ, animæque
 tormentis non egerit adiuuari. Si ergo hæc magnitudine animi, quam illata
 per sin-

Cap. 34.
 Alias *
 à libero
 arbitrio:
 sed textus
 magis
 placet.

A per singulos omnesque artus tot mortium pœna non superat, nihil inter
 sanctorum palmas memorabilius, nihil inuenitur illustrius: eamque adferis,
 ex humana tantum virtute subsistere: quid erit laudis ac meriti, quod inter
 studia quietis ac pacis nequeat arbitrij obtinere libertas, quam in tanti sine
 certaminis de suis viribus coronasti? Quæro igitur abs te, videaturne tibi
 vir iste, cum illis quæ legimus supplicijs probaretur, habuisse in se Spiritum
 sanctum? Si habuisse dicis: certum est quia Deus, quem nō deseruit, adiuuit:
 Si autem recessisse ab eo Spiritum sanctum dixeris: propheticus te eiusdem
 sermo conuincit, dicentis: Scio enim quod redemptor meus viuat, & in no-
 uissimo die de terra surrecturus sim: Et rursum circumdabor pelle mea, & in
 carne mea videbo Deum: quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspe-
 cturi sunt, & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Quod si de
 incarnatione domini nostri Iesu Christi, ac resurrectione eius, qui est pri-
 mitiæ dormientium, & de spe redemptionis, quæ in ipso reposita est omni-
 bus sanctis, rectè intelligitur prophetatum: manifestè apparet, non dis-
 celsisse à templo suo gratiam Dei: & fecisse iam tunc dominum in hoc sancto
 suo, quod postea in Apostolis & martyribus suis spondebat esse faciendum,
 dicens: Cum autem tradent vos, nolite cogitare, quomodo, aut quid loqua-
 mini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos estis
 qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Quid cum
 idem sanctus ineptis consolatoribus responderet, nonne in Dei fidebat au-
 xilio, dicens: Qui deridetur ab amico suo, sicut ego, inuocabit dominum,
 & exaudiet eum? Aut nesciebat ex illo se habere quod habebat, de quo ait:
B Apud ipsum sapientia & fortitudo, ipse habet consilium & intelligentiam.
 & quod dicit, In cuius manu anima omnis viuentis, & spiritus vniuersæ car-
 nis hominis. Et iterum: Expecto, inquit, donec veniat immutatio mea: vo-
 cabis, & ego respondebo tibi: Operi manuum tuarum porriges dexteram:
 Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parcis peccatis meis: Signasti quasi
 in sacculo delicta mea, sed curasti iniquitatem meam. Non ergo deseruerat
 dominus, quem curabat: neque opem suam abstulerat ab eo, cui purificato-
 ria remedia, quibus clariùs nitesceret, admouebat. Ad hanc passionum
 tolerantiam, in qua hic sanctus emicuit, etiam ille erat præparatus à do-
 mino, qui dicebat: Nam etsi ambulem in medio vmbre mortis, non time-
 bo mala, quoniam tu mecum es. Et illud: Salus iustorum à domino, & pro-
 tector eorum est in tempore tribulationis. Ad hanc tolerantiam etiam ille
 erat paratus à domino, qui & credere in Christum, & pro Christo pati refe-
 rebat ad Christum, dicens: Iustificati igitur ex fide, pacem habeamus ad Deum
 per dominum nostrum Iesum Christum: per quem & accessum habemus
 in gratia ista, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei: Non
 solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus: scientes, quod tribulatio
 patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem,
 spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris
 per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Et iterum: Quis nos separabit
 à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an
 nuditas? an periculum? an gladius? sicut scriptum est: Quia propter te
 mortificamur tota die, exultati sumus vt oues occisionis. Sed in his om-
 nibus superamus per eum qui dilexit nos. Huius tolerantia fortitudo vnde
 S iij descen-

Iob. 19

Mat. 10

Iob. 22

Ibidem

Iob. 14

Cap. 35

Psal. 22

Psal. 36

Rom. 5

Rom. 8

Psal. 43

Luc. 22 descenderet, beatus Petrus, & in illo omnis Ecclesia veritatis ipsius voce C
discebat, dicentis: Ecce Sathanas postulauit vt cerneret vos velut triticum:
ego autem rogavi pro te Petre, ne deficiat fides tua. Quisquis igitur in tri-
bulatione non deficit, ab illo se non dubitet adiuuari, ad quem quotidie cor-
da vniuersorum fidelium clamant: Ne inferas nos in tentationem, sed libera
Matth. 6 nos à malo: quoniam custodit Deus animas sanctorum suorum, de manu pec-
Psal. 96. catorum liberabit eos. Quòd autem dicis, gratiam Dei ab Iob ex eo intelli-
gendam non penitus recessisse, quòd tentatori eius tantam Deus tribuit potesta-
tem, quantam & illum resistendi nouerat habere virtutem: Nonne rectius
veraciusq; loquereris, si vbi dixisti, Quantam & illum resistendi nouerat ha-
bere virtutem: diceres potius, Quantam & illi resistendi nouerat se dedisse vir-
tutem? Vnius enim verbi correctio totam istam gloriam, quam humanis viribus
adsignare voluisti, sobrietate aliqua temperasset, vt illa mirabilis in tanta ad-
flictione patientia, & Dei adiutorio & libero hominis adscriberetur arbi-
trio. Sed veritus es naturam humanam minuere laudem, si ei profitereris à Deo
datam esse virtutem. Itaque confictus illius atque victorie non vis credi co-
operatorum Deum fuisse, sed tantummodo spectatorem: vt cui persuadere
poteris, per naturalem arbitrij facultatem tam arduum certamen euictum,
dubitare non audeat in leuioribus causis multo liberiores esse bonae volun-
tatis effectus: atque ita in illius damnatae sententiae foueam cadat, qua dicitur,
ideo nobis gratiam iustificationis dari, vt quod facere per liberum iube-
mur arbitrium, facilius possemus implere per gratiam, tanquam & si gratia
non daretur, non quidem facile, sed tamen possemus etiam sine illa implere
diuina mandata. Quòd quia catholici Pontifices dignum anathemate cen-
Mileuita Concil. & Carthag. capitulo 5. Ioan. 17 Cap. 36. fuerunt: vtendum nobis est eo, quo vsi sunt testimonio, dicentes: De fru-
ctibus enim mandatorum dominus loquebatur, vbi non ait: Sine me diffi-
lius potestis facere: sed ait: Sine me nihil potestis facere. His autem de-
finitionibus tuis, quas credidisti idonea autoritate munitas, tanquam de cõ-
sensu legentium securus adiugis, Solere interdum Deum ad fidem nostram
probendam plus offerre quam sufficit, vt quam infirma sit credentium fides,
possit agnosci: & hoc exemplo illius Ceterionis ostendis, qui cum pueri sui
posceret curationem, dominusq; se ad domum eius iturum esse promitteret,
Matth. 8 respondit: Non sum dignus, vt intres sub tectum meum: sed dic tantum
verbo, & sanabitur puer meus. In quo eum dominus tali admiratione lau-
dauerit, vt pronuntiaret, non se inuenisse tantam fidem in Israël. At exigua
cõclusionem penè totum tu Pelagianum dogma confirmas dicendo: Nullius enim
laudis esset ac meriti, si id in eo Christus, quod ipse donauerat, prætulisset.
Sap. 8. Falso ergo scriptum est: Quia nemo potest esse continens, nisi Deus det. Fal-
2 Cor. 7. sò prædicauit Apostolus, cum de eadem virtute loqueretur, dicens: Volo
autem omnes homines esse sicut me ipsum: Sed vnusquisq; proprium habet
donum à Deo: alius sic, alius autem sic. Falso docuit & ille qui dixit: Si quis
indiget sapientia, postulet à Deo, & dabitur ei. Nec secundum veritatem di-
Iac. 1. ctum est: Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est
descendens à patre luminum. Et: Nemo potest accipere quicquam, nisi da-
Ibidem. tum fuerit ei de caelo. An dicendum est, Omnes quidem virtutes inter Dei
Ioan. 3 dona numerandas: sed in illis hominem, quas de proprio habuerit, esse lau-
dabilem: & ibi esse merita, vbi Dei dona non fuerint: Igitur secundum regulam
tuam

A tuam, quibus donatum est, vt non solum crederet in Christum, sed etiam vt
paterentur pro ipso, & laudem & meritum perdiderunt: nec habent veram
gloriam, qui non in se, sed in domino gloriantur. Sed rectius audimus pro-
phetam dicentem: Maledictus homo qui spem habet in homine, & firmat car- Hier. 17
nem brachij sui, & à domino discedit cor eius. Et illum, qui ait: Diligam te Psal. 33
domine virtus mea. Et: In domino laudabitur anima mea. Et: Fortitudo Psal. 117
mea, & laudatio mea dominus: vt manifestissimè nouerimus, nec laudem eos
vllam habere nec meritum, in quibus non inueniuntur, quæ nisi dominus
dederit non habentur. Sic autem putasti de testimonio laudatæ fidei præ-
iudicium donis gratiæ posse generari: quasi fides, vbi ostenderetur laudata,
non doceretur esse donata. Laudat Apostolus Romanorum fidem, & pro
hoc bono agit gratias Deo, dicens: Primum quidem gratias ago Deo meo Rom. 1
per Iesum Christum pro omnibus vobis: quia fides vestra adnūtiatur in vni-
uerso mundo. Ad Corinthios quoque simili scribit affectu dicens: Gratias 1 Cor. 1
ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo
Iesu: quia in omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni
scientia. Nunquid agendo gratias Deo, credentibus sustulit laudem? aut lau-
dando credentes, meriti negauit autorem? De Ephesiorum etiam fide quid
sentiat, audiamus: Propterea, inquit, & ego audiens fidem vestram, quæ est
in domino Iesu, & dilectionem in omnes sanctos, non cesso gratias agens pro
vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis, vt Deus domini nostri
Iesu Christi pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis, in ag-
nitionem eius illuminatos oculos cordis vestri. Habebant ergo isti fidem, ha-
bebant & opera charitatis, quæ nec laude poterant carere, nec merito: sed
B pro his virtutibus Apostolus gratias Deo agere non cessat, sciens à patre lu-
minum hæc dona venisse: à quo se etiam petere protestatur, vt quibus dedit
fidem, quæ per dilectionem operatur, det spiritum sapientiæ & intellectus:
vt inde se Ephesij nouerint accepisse quod habebant, à quo discunt & spera-
re quod non habent. Pro Philippensibus quoque similes Deo gratias agit, &
meritum eorum laudemq; non supprimit, dicens. Gratias ago Deo meo in
omni memoria vestri, semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vo-
bis, cum gaudio deprecationem faciens super communicationem vestram in
Euangelio, à prima die vsque nunc, confidens hoc ipsum, quia qui cæpit in
vobis opus bonum, perficiet vsque in diem Christi Iesu. Cuius humanæ lau-
dis ac meriti non hæc causa suspensa est: quid virtutis ac pietatis exceptum est,
quod non ex gratiæ fonte profluxerit, vbi ab initio vsque ad finem & incho-
atio, & perfectio boni operis domino reputatur: cui canitur de sanctis suis:
Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt to-
Psal. 88 ta die, & in iustitia tua exultabunt, quoniam gloria virtutis eorum tu es.
Considerandum sanè est in hac sententia tua, quantum adiuues eos qui
dicunt, Gratiam Dei secundum merita nostra dari: quos, vt catholicæ fidei
defendaris vmbaculo, profanæ opinionis esse profiteris, dicens:

*Nemo autem existimet hæc à nobis ob hoc fuisse prolata, vt nitamur adstuerè,
summam salutis in nostra fidei ditione consistere, secundum quorundam profanam opi-
nionem, qui totum libero arbitrio deputantes, gratiam Dei dispensari secundum me-
ritum vnus cuiusque desiniunt.*

S. iij

Sed

Sed miror valde quomodo non vides, aut ab alijs existimas non videri, C quod te ipsum tuo ore condemnas. Dicendo enim quod Centurio, cuius fides domini voce laudata est, nullius laudis esset ac meriti, si id in eo Deus, quod ipse donauerat, prætulisset: definisti Centurionem illum non donatam fidem habuisse, sed propriam, ac perinde nihil eius principijs collatum fuisse per gratiã: in eadem autem fide causam fuisse & laudis & meriti, quorũ neutrum haberet, si id, cui & laus debetur, & meritum, dominus contulisset.

Rom. 1 Frustra ergo vt inuidiam damnati erroris euadas, summam salutis negas in fidei nostrę ditione consistere: cum omnino salus nisi ex fide esse non possit. Abac. 2 Iustus enim ex fide viuít. Quoniam veritas dicit: Amen amen dico vobis, Ioan. 5 quoniam qui audit verbum meum, & credit in eũ qui me misit, habet vitam æternam, & in iudicium non veniet, sed transibit de morte ad vitam. Et iterum: Ioan. 6 Hęc est voluntas patris mei, vt omnis qui videt filium & credit in eum habeat vitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Et iterum: Ioan. 17 Hęc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Cũ vtique huic fidei, quam ideo meritis & laudibus honorasti, quia maus eam inter liberij arbitrij bona, quã inter Dei dona numerari, æternã beatamq; vitã constet esse partã: quomodo hoc vulnus declinabis, quo te ipsum configis, pronuntiando eos profanos, qui gratiam dispensari secundũ merita humana definiant: & asserendo, quod nec laudem constet habere, nec meritum eos, qui ex dono gratiæ sint fideles. Quo- quouersum ergo te conferas, à temetipso & vinciris, & vinciris. Si enim gratiam merita non præcedunt, & fides nõ potest esse sine meritis: fides gratiam nõ præcedit, & omni modo ex gratia habetur, quicquid illud est ex quo meritum nascitur, quod ante gratiam non habetur. Vt igitur definitionum tuarũ absurditas non sibi repugnare videatur, inconuenientia miscere conaris, & vnitatẽ mēbrorũ corporis Christi in duobus generibus fidelium noua præsumptione constituis: in vno scilicet, ad quod pertineat illud, quod inter principia dixisti, Non solum actuum, sed etiã cogitationũ bonarũ ex Deo esse principium, qui & incipit quæ bona sunt, & exequitur, & cõsummat in nobis. In alio autẽ cui congruat regula ista, qua dicis, Centurionẽ nec laudẽ vllam habiturum esse, nec meritum, si id in eo dominus, quod ipse donauerat, prætulisset. Et licet totum disputationis tuæ textum ad has duas formulas, quæ nullo modo cõformes possunt esse, produxeris, nunc tamen distinctiũs, atque expressiũs quid volueris firmare, pronuncias, dicens:

Per hæc igitur exempla, qua de Euangelicis protulimus monumentis, euidentissimè poterimus aduertere, diuersis atque innumeris modis, & inscrutabilibus vijs Deum salutem humani generis procurare: & quorundam quidem volentium ac stitientium cursum ad maiorem incitare flagrantiam: quosdam verò etiam nolentes inuitosque compellere. Et nunc quidem, vt impleantur ea, qua vtiliter à nobis desiderata conspexerit adiuuare: nunc verò etiam ipsius sancti desiderij inspirare principia, & vel initium boni operis, vel perseuerantiam condonare. Inde est quod orantes, non solum protectorem ac saluatorem, sed etiam adiutorem ac susceptorem dominum proclamamus. In eo enim, quod prior aduocat, & ignorantes nos, atq; inuitos attrahit ad salutem: protector atque Saluator noster est: In eo autem, quod admi-
tentibus

A tentibus nobis opem ferre, refugientesq; suscipere ac munire consuevit, susceptor ac refugium nominatur.

Hac ergo discretionẽ præscripta erit, vt definis, in vna ecclesia ista diuersitas, vt dominus noster Iesus Christus (de quo dictum est, Et vocabis nomẽ eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Et de quo dictum est: Nec enim est aliud nomẽ sub cœlo datũ hominibus, in quo oportet saluos fieri) non omnium Christianorũ, sed quorundã saluator, quorundam verò susceptor sit: vt hi tantũ saluati, quos ad percipiendam gratiam Deus auersos, reluctantesq; compulerit: hi autẽ suscepti sint, qui vocationẽ spontanei cursus seruore præuenerint: Et illis quidem conferatur gratuitũ donum, istis verò debitum præmium rependatur. Illi nullus, sint laudis ac meriti, qui nihil boni habeant nisi quod acceperint: isti autem & gloria abundant, & remuneratione ditescant, qui propria facultate deuoti, quod non acceperant obtulerunt: atq; ita Iesus Christus alios liberos inuenerit, alios liberarit: & nõ ad oēs pertineat quod ait, Nõ vos me elegistis, sed ego elegi vos: si sunt, à quibus cũ eos nõ elegisset, electus est: Nõ ad oēs pertineat, Nemo venit ad me nisi datũ fuerit ei à patre meo: si sunt, qui nõ dante patre ad filium venire potuerunt: Non ad omnes pertineat, quod ait Euangelista, Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientẽ in hunc mundũ: si sunt, qui aut ita in hunc mundum venerunt, vt non essent tenebræ: aut ita lux esse cœperunt, vt illuminatione veri luminis non egerent: Nec de omnibus adoptatis accipiendum sit, quod ait Apostolus, Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suę: si quidem ipsi rumpunt vincula sua, & iugo veteris captiuitatis excusso, à dominatione diaboli, in regnum Dei libera alacritate transcurreunt. Hęc si possunt intra vnã ecclesiã predicari, vt neutra opinio alteri cedat, sed inuicẽ sibi vtraq; succubat: potest fieri, vt recipiamus quod Pelagiani tenent, & Pelagiani recipiant quod tenemus. Sed hoc modo nõ tã illi catholici, quã nos erimus (quod absit) Pelagiani: Contrariorum enim permixtio meliorũ defectio est: quia cum virtus vitium recipit, non à vitio, sed à virtute disceditur. Nullo igitur modo Christiana corda suscipiunt, quod persuadere conatus es, Eos qui gratia Dei sunt quod sunt, nec laudem vllam habere, nec meritum: & ab eo, qui venit saluare quod perierat, partem Christianorum saluatam, partem verò esse susceptam: quoniam discipuli Euangelicæ Apostolicęq; doctrinæ, non alta sapientes, sed humilibus consentientes, insaniam superbæ elationis horrescunt. In toto quippe ecclesiæ corpore, atq; in singulis membris, quod mortuum erat, viuificatũ est: quod captiuum fuerat, redemptum est: quod cecatum erat, illuminatum est: quod perierat, quæsitum est: quod errauerat, inuentum est. Nec secundum nouam partitionem aliorum saluator, aliorum susceptor: sed omnium vsquequaq; fidelium & saluator, & susceptor est Christus. Nec merito ac laude priuantur, qui vnde æterna bona mereantur accipiunt: tantoq; beatiore sunt, quanto pauciora habuerint, quæ ipsorum sunt: & quanto plura, quæ Dei sunt. Non enim conturbat nos superbientium inepta querimonia, quia liberum arbitrium causantur auferri, si & principia, & profectus, & perseuerantia in bonis vsq; in finem Dei dona esse dicantur: quoniam opulationes diuinæ gratiæ, stabilimenta sunt voluntatis humanæ. Vo-

Rom. 8. *nae. Volentes oramus: & tamen misit Deus spiritum in corda nostra clamante.* C
 Matt. 10. *te, Abba pater. Volentes loquimur: & tamen si pius est quod loquimur, non*
 Mar. 13. *sumus nos loquentes, sed spiritus patris nostri, qui loquitur in nobis. Volentes*
 Philip. 2. *operamur salutem nostram: & tamen ipsum velle atque operari Deus est, qui*
 1. Ioan. 4. *operatur in nobis. Volentes diligimus Deum, & proximum: & tamen charitas*
 Rom. 5. *ex Deo est, diffusa in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis.*

Hoc de fide, hoc de tolerantia passionum, hoc de pudicitia coniugali, hoc de continentia virginali, omnibusque virtutibus sine exceptione profitemur. quod nisi donata essent nobis, non inuenirentur in nobis. Et quod liberum arbitrium, naturaliter homini inditum, maneat in natura: sed qualitate & conditione mutata per mediatorum Dei & hominum, hominem Christum Iesum, qui ipsam voluntatem ab eo quod peruersum volebat auertit, & in id quod ei bonum esset velle conuertit: ut delectatione affecta, fide mundata, spe erecta, charitate accensa liberaliter susciperet seruitutem, & seruiliter amitteret libertatem.

Cap. 39.

Referatis igitur definitionibus, quas hactenus quaedam praetermittendo discussimus, non obscurum, neque ambiguum est, quid de gratia Dei sentiant, qui sincerissimis eius defensoribus obloquuntur: & pacem victricis ecclesiae, resumptis de damnatorum schola quaestiuiculis, inquietant: quas si, ut audiuimus, retexamus, fiet sermonis nostri immoderata prolixitas: cum de his quae ipsorum scholae innotuerunt, facile pius lector intelligit, ad quae praecipua perueniatur hisce callibus, & in istam lutulentorum riuorum caenosam viginem, cuius voraginis humor exudet. Necessarium sane existimo ante conclusionem voluminis, ea quae ostendimus non congruere catholicae veritati, breuiter coniunctimque digerere: ut quae interiectis responsionibus nostris possunt recordationem legentium effugere, fidelius simul recursa recolantur, D

Prima ergo definitione dictum est:

Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium, qui nobis & initia sanctae voluntatis inspirat: & virtutem, atque opportunitatem eorum, quae recte cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum optimum & omne donum perfectum desursum est, descendens a patre luminum: qui & incipit quae bona sunt, & exequitur, & consummat in nobis.

Quod & nos amplectimur, catholicumque esse confitemur.

Secunda definitione dictum est:

Adest igitur inseparabiliter nobis diuina protectio: tantumque est erga creaturam suam pietas creatoris, ut non solum comitetur eam, sed etiam procedat iugiter prouidentia, quam expertus Propheta confitetur, dicens: Deus meus misericordia eius praeueniet me. Qui cum in nobis ortum quandam bonae voluntatis inspexerit, illuminat eam, atque confortat, & incitat ad salutem, incrementum tribuens ei, quam vel ipse plantauit, vel nostro conatu viderit emeruisse.

Iam hic a praemissa definitione disceditur, & quod totum gratiae datum fuerat, ex parte nunc libero arbitrio deputatur.

Tertia

Tertia definitione dictum est:

A *Nisi quod in his omnibus, & gratia Dei, & libertas nostri, declaratur arbitrii, quae etiam suis interdum motibus homo ad virtutum adpetitum potest extendi, semper vero a domino indigeat adiuuari. Nec enim cum voluerit quis, sanitate perfruatur, aut de aegritudinis morbo pro arbitrii sui desiderio liberatur.*

Quasi medicus noster non iam etiam hoc donet morbidis, ut veram desiderent sanitatem.

Quarta definitione dictum est:

Vt autem evidentiis clareat, etiam per naturam bonum, quod beneficium creatoris indultum est, nonnunquam bonarum voluntatum producere principia, quae tamen nisi a domino dirigantur, ad consummationem virtutum peruenire non possunt, Apostolus testis est, dicens: Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio.

Quasi Apostolus ex naturali affectu, & non ex gratiae dono bonam habeat voluntatem, qui profitetur ex Deo sibi esse sufficientiam etiam cogitandi. 1. Cor. 3.

Quinta definitione dictum est:

B *Et ita sunt haec quodammodo indiscretè permixta atque confusa, ut quid ex quo pendeat, inter multos magna questione voluatur: id est, utrum quia initium bonae voluntatis praebuerimus, misereatur nostri dominus: an quia Deus misereatur, consequamur bonae voluntatis initium. Multi enim singula haec credentes, ac iusto amplius adserentes, varijs sibi contrarijs sunt erroribus inuoluti. Si enim dixerimus, nostrum esse bonae principium voluntatis, quid fuit in persecutore Paulo? quid in publicano Matthaeo? quorum vnus cruori ac supplicijs innocentum, alius violentijs ac rapinis publicis incubans, trahitur ad salutem. Sin vero gratia semper inspirari bonae voluntatis principia dixerimus, quid de Zachaei fide? quid de illius in cruce latronis pietate dicemus? qui desiderio suo vim quandam regnis caelestibus inferentes, specialia vocationis monita praenerunt.*

In errore esse dicitur & is, qui ex gratia nasci bonam asserit voluntatem: & is, qui dicit gratiam ex bona voluntate pendere: & tamen utraque sententia suscipienda decernitur, dum vnus in Paulo & Matthaeo, alterius in Zachaeo & latrone forma praefigitur.

Sexta definitione dictum est:

Haec ergo duo, id est gratia vel liberum arbitrium, sibi quidem inuicè videntur aduersa, sed utraque concordat, & utrumque nos pariter debere suscipere pietatis ratione colligimus: ne vnus horum homini subtrahentes, ecclesiasticae fidei regulam excessisse videamur.

Quasi ita utrumque recipiendum sit, ut in alijs hominibus voluntas gratia, in alijs gratia praueuiat voluntatem: & non ita, ut in omnibus voluntas gratia subsequatur. Quonia secundu ipsos, si aufertur liberum arbitrium cum a gratia praueinitur, aufertur gratia cum a libero arbitrio praueinitur.

Septima definitione dictum est:

Concepit ergo Adam post prauaricationem, quam non habuerat, scientiam mali: boni vero, quam acceperat, scientiam non amisit.

Cum

Cum vtrunque sit falsum, quia & à quanto malo Adam cauere deberet, C
Deo monente prædicitur: & in quanto bono esset constitutus, dum diabolo credidit, oblitus est. Sicut autem pessima scientia mali est, malum esse: ita pessima ignorantia boni est, bonum non esse.

Octaua definitione dictum est:

Vnde cauendum nobis est, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referamus, vt nihil nisi id quod malum est, humane adscribamus nature.

Quasi natura ante gratiam non sit in damnatione, non sit in cæcitate, nõ sit in vulnere, aut nõ gratis iustificati sunt, quorum iude sint merita, vnde iustitia.

Nonã definitione dictum est:

Dubitari ergo non potest, inesse omni anime naturaliter virtutum semina, beneficio creatoris inserta: sed nisi hac opitulatione Dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis non poterunt peruenire.

Quasi de spiritalibus nihil Adam præuaricando perdidit: & virtus nõ vt habeatur danda, sed vt facilius perfectione apprehendat, hortada sit.

Decima definitione dictum est:

Quod etiam in Iob probatissimo athleta suo, cum eum diabolus expetisset ad singulare certamen, diuinam legimus prouidisse iustitiam: si enim contra inimicum non sua virtute, sed Dei solius fuisset gratia protegente congressus, & absq; vlla virtute patientia sua, diuina tantum opitulatione sussultus, multiplices illas, ac tota inimici crudelitate quas tentationum moles, & exitia pertulisset: quomodo non illam calumniosam diabolus, quam prius emiserat, vocem aduersus eum iustus iterasset? Nõ quid Iob gratias colet Deum? Nonne tu vallasti eum & vniuersam substantiam eius per circuitum? Sed aufer manum tuam, id est, sine eum suis mecum viribus decertare nisi in faciem tuam benedixerit tibi. Sed cum nullam huiusmodi querimoniam calumniosus hostis post conflictum ausit iterare, non Dei, sed illius se victum, viribus confitetur. Licet etiam gratia Dei non in totum illi defuisse credenda sit, quæ tantam tentatori tribuit potestatem, quantam & illum resistendi nouerat habere virtutem.

Si ipse Deus sciuit tantummodo quod Iob posset, non etiam donauit vt posset: testis patientiæ eius, non auxiliator fuit. Et in quo erit necessariũ gratiæ adiutorium, si humanis solũ viribus tanta illa est parta victoria?

Vndecima definitione dictum est de Centurionis fide:

Miratur eum dominus, atque collaudat, cunctisq; illis, qui ex Israël's populo crediderant, præfert, dicens: Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israël. Nullius enim laudis esset ac meriti, si id in eo dominus, quod ipse donauerat, prætulisset.

Impius

A Impius sensus, qui putat beatiorẽ esse hominem, cui Deus nihil dederit, quàm cui vniuersa contulerit.

Duodecima definitione dictum est.

Inde est, quod orantes non solum protectorem, sed etiam susceptorem dominum proclamamus. In eo enim quod prior aduocat, & ignorantes nos, atq; inuitos attrahit ad salutem, protector atq; saluator est: In eo autem, quod adnitenibus nobis opem ferre, refugientesq; suscipere, ac munire consuevit, susceptor, ac refugium nominatur.

Huic sententiæ is potest præbere consensum, qui se à Christo non vult esse saluatum.

H Is itaq; definitionibus hoc docetur, hoc scribitur, hoc editis disputationibus prædicatur: quod Adam peccante, anima eius læsa nõ fuerit, sanumq; in eo manserit vnde peccauit. Si quidẽ scientiã boni, quã acceperat, non amiserit, nec potuerint posterius eius id perdere, cuius dñum nec ille pertulerit. Inesse autẽ omni animæ naturaliter virtutũ semina beneficio creatoris inserta, vt possit qui voluerit, indicio naturali Dei gratiã præuenire, & adiutoriũ eius, quò facilius ad perfectione perueniat, promereri: quia nullius sit laudis ac meriti, qui donatis bonis, non proprijs adornatur, Cauendum quoq; esse, ne ita ad Deum omnia sanctorũ merita referantur, quasi per se nihil boni possit agere ipsa humana natura: cum tanta sit viriũ eius integritas, vt contra ipsum diabolum, sæuitiamq; eius vsq; ad extrema supplicia, sine auxilio Dei valeat dimicare. Hanc autem possibilitatẽ in omnibus esse hominibus naturalem, sed nõ omnes ingeneratis sibi vti velle virtutibus: tantã autẽ circa vniuersos homines bonitatẽ esse creatoris, vt alij ab eo, quia sponte veniant, suscipiantur laudati: alij quia resistunt, attrahantur inuisti: atq; ideo volentium susceptor, nolentium verò saluator sit. Et cum pars ecclesię ex gratia, pars autem ex libero iustificetur arbitrio, gloriosiores sint, quos natura prouexerit, quàm quos gratia liberarit: quia ad omne opus bonũ tā libera sit volũtas in Adæ posteris, quã in Adam fuit ante peccatũ.

E N cuius dogmatis sunt magistri, qui vt catholicarũ mentium castitatẽ gratiæ defensoribus calumniando corrumpant, præcipuũ nostro tempore in doctrina ecclesiastica virum rabido ore discernunt, creduntq; se omnia autoritatũ munimina posse conuellere, si hanc pastoralis speculæ validissimam turrim crebra Pelagiani arietis illisione pulsauerint. Firmum quidem fundamentum Dei stat, sed congruenter isti non defunt partibus suis. Dignum quippe est, vt quorum sequuntur sententiam, imitentur insaniam: Nec enim alia possunt dicere, quàm quæ damnatorũ querelis, & procacissimis Iuliani sunt vulgata conuictijs. Paria sunt vnus seminis germina, et quod latebat in radicibus, manifestatur in fructibus. Non ergo cum istis nonna acie dimicandum est: nec quasi contra ignotos hostes specialia sunt inuadenda certamina: tunc istorũ machinæ fractæ sunt, tunc in superbix socijs ac principibus corruerunt, quando beatę memorię Innocentius nefandi erroris capita apostolico mucrone percussit: quando Pelagium ad proferendam in se suosq; sententiam, Palæstinorum Episcoporum Synodus coartauit: quando Africanorũ Conciliorũ decretis beatę recordationis Papa Zosimus sententiæ suę robur adnexuit, & ad impiorum detrucationem gladio Petri

Petri dexteris omnium armavit antistitum : quando sanctæ memoriæ Pa-
pa Bonifacius pijsimorū Imperatorū catholica deuotione gaudebat : & cō-
tra inimicos gratiæ Dei nō solū apostolicis, sed etiā regijs vtebatur edictis :
Et quādo idē, cū esset doctissimus, aduersus libros tamē Pelagianorū beati
Augustini Episcopi respōsa. poscebat. Vnde & venerabilis memorię Pōtifex
Celestinus, cui ad catholicæ ecclesię præsidiū multa dominus gratiæ suæ
dona largitus est : sciens damnatis nō examē iudicij, sed solū pœnitentię re-
mediū esse præstādū : Celestiū, quasi nō discusso negotio audientiā postu-
lantē, totius Italię finibus iussit extrudri : adeo & præcessorum suorum sta-
tuta, & decreta Synodalia inuiolabiliter seruanda censebat : vt quod semel
meruerat abscindi, nequaquā admitteret retractari, Nec verò segniore cura
ab hoc eodem morbo Britannias liberauit, quando quosdam inimicos gra-
tiæ solū suæ originis occupantes, etiā ab illo secreto exclusit Oæani, & or-
dinato Scotis Episcopo * dū Romanā insulā studet seruare catholicā, fecit,
etiā barbarā Christianā. Per hūc virū etiā Orientales ecclesię gemina peste
purgatæ sunt, quādo Cyrillo Alexadrinæ vr̄bis antistiti, gloriosissimo fidei ca-
tholicæ defensori, ad execadā Nestorianā impietatem, apostolico auxiliatus
est gladio : quo etiā Pelagiani, dū cognatis cōcederantur erroribus, iterum
prosterentur. Per hunc virū intra Gallias istis ipsis, qui sanctę memo-
riæ Augustini scripta reprehendunt, maleloquentiā est adempta libertas,
quando cōsultantiū actione suscepta, & librorū, qui errantibus displicebāt,
pietate laudata, quid oporteret de eorū autoritate sentiri, sancto manifesta-
uit eloquio : euidēter pronūtiās, quātū sibi præsumptionis istius nouitas dis-
pliceret, qua auderent quidā aduersus antiquos magistros insolenter insur-
gere, & indisciplinata calumnia prædicationi veritatis obstrepere, Au-
gustinū, inquiens, sanctæ recordationis virū, pro vita sua, atq; pro meritis, in
nostra semper cōmunionē habuimus : nec vnquā hunc sinistra suspicionis sal-
tē rumor asperfit, quē tantæ scientię olim fuisse meminimus, vt inter magi-
stros optimos etiā à meis semper prædecessoribus haberetur. Bene ergo de
eo oēs in cōmune senserant, vtpote qui vbiq; cunctis & amor fuerit, & ho-
nori. Cōtra istā clarissimā laudationis tubā cōtra istā sacratissimi testimonij
dignitatē audet quisquā malignæ interpretationis murmur emittere : & p-
spionæ, syncerissimæq; sententię nubē obliquæ ambiguitatis obtendere : vt
scilicet, quia in epistola Papæ librorū pro quibus actū est, nō expressus est ti-
tulus, hinc eos appareat non probatos, & istam in sanctum Augustinum
laudationē pro anteriorū scriptorū meritis fuisse collatā. Maneat, planē ma-
neat ista cōditio, vt horū librorū nouitas repudiata videatur, si in eadē cau-
sa eiusdē viri dissentit antiquitas : & vt iuuile aut incōgruū iudicetur, quod
ab his, quæ contra Pelagianos cōdidit, dissonans inuenitur. Vt itaq; omitta-
mus ea volumina, in quibus ab exordio Episcopatus sui multo prius quā
impugnatores gratiæ exurgerent, pro gratia disputauit : legātur tres ad Mar-
cellinū ipsi libri, ad sanctū Paulinū Nolanū episcopū * epistola retractetur :
Ad beatissimum quoq; apostolicæ sedis tunc præbyterū Xixtum, nunc verò
Pontificem, eni illæ paginæ recurrantur : Ad sanctū a Pinianū, ad Valerium
beomitē, ad seruos Christi Timasiū & Iacobū, & distinctim edita volumina
reuoluantur : sex libri priores contra Iulianū, vnus ad sanctū Aureliū Car-
thaginēsem Episcopū de gestis Palæstinis, alius ad Paulū & Eutropiū sacer-
dotes

Scilicet
Palladio

Cap. 42.

Cap. 43.

loquitur
de lib. de
& de bo.
perseue.
De bap-
paruulo-
rū, siue
de pecc.
me, & re-
mifsione
* Epi. est
106.
a De gra-
tia Chri-
sti & pec-
cato ori-
ginali.

A dotes, contra Pelagij & Celestij d quæstiones, & ad beatæ memorię Pa-
pam Bonifaciū libri quatuor e explicentur. Ac sic in omnibus operibus, mul-
tisq; alijs quæ enumerare longū est, idē doctrinæ spiritus, eadem prædicatio-
nis forma præcessit. Agnoscant calūniatores, superfluo se obijcere, quod his
libris nō speciale, neq; discretū testimoniū sit perhibitū, quorū in cunctis vo-
luminibus norma laudatur. Apostolica enī sedes, quod à præcognitis sibi nō
discrepat, cum præcognitis probat : & quod iudicio iungit, laude nō diuidit.
Qui ergo hos proximē libros refutant, anterioribus acquiescant, & ijs quæ
pro gratia christiana prius sunt scripta, cōsentiāt. Sed nō faciūt : sciūt enī om-
nia Pelagiana sibi esse contraria, & nihil sibi posse cōpetere ad cōsequentū
resolutionē, si cōsenteantur in præcedentibus cōsistere veritatē. Igitur hu-
iusmodi hominū prauitati nō tā disputationum studio, quā autoritatū pri-
uilegio est resistendū : vt de prostrati dudū dogmatis corpore nullū mem-
brū sinatur assurgere. Quia notū est, ita se falsitatis istius habere versutias,
vt si eis liceat prætentæ correctionis imagine aliquod sibi fauētū radicis suę
germē excipere, totā se possit in exigua sui parte reparare. Vbi enī nō aliud
habet summa quā portio, nō est deuotionis dedisse propē totū : sed fraudis
retinuisse vel minimum. Quod ne hypocritarum obtineatur insidijs, cōfidi-
mus domini protectione præstandū, vt quod operatus est in Innocētio, Zo-
zimo, Bonifacio, Cœlestino, operetur & in Xisto : & in custodia dominici
gregis hæc sit pars gloriæ huic reseruata pastori, vt sicut illi lupos abegere
manifestos : ita hic depellat occultos. Illo auribus suis doctissimi senis info-
nante sermone, quo collaborantē secū hortatus est, dicens : Sunt enim qui-
dā iustissimē dānati, qui impietates adhuc liberius defendendas putant : &
sunt qui occultius penetrāt domos : & quod in aperto clamare iā metuūt, in
secreto seminare nō quiescunt. Sunt autē qui omnino siluerunt, magno ti-
more compressi : sed adhuc corde retinentes, quod ore iam proferre non au-
dēt : qui tamen esse fratribus possunt ex priore ipsius dogmatis defensione
notissimi, Proinde alij seuerius sunt coercendi, alij vigilantius inuestigandi :
alij tractandi quidē lenius : sed nō segnius sunt docendi : vt si non timent, ne
perdant, non tamen negligantur ne pereant.

b De nu-
prijs &
cōcupif-
cētia lib-
c De na-
tura &
gratia.
d De p-
fectione
iustitiæ.
e qui sūt
cōtra du-
as epi Pe-
lagiano.
Cap. 44

Epist. 107
ad Sixtū

B

PERORATIO.

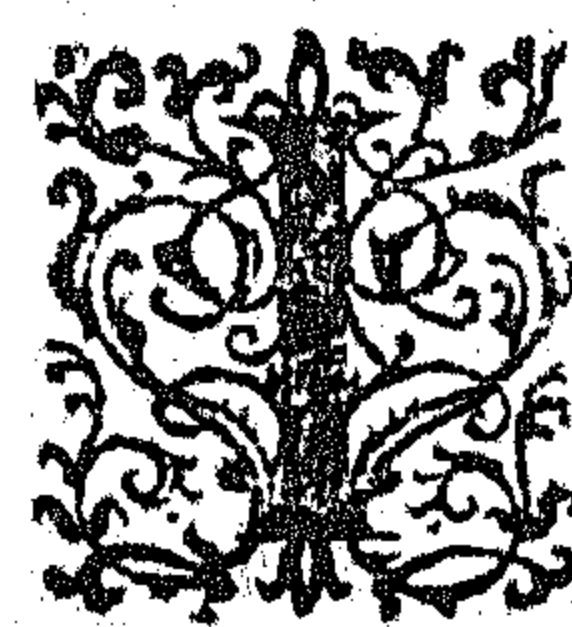
Sufficienter, vt arbitror, demonstratū est, reprehenses sancti Augustini
& vana obijcere, & recta impugnare, & praua defendere : perēptorūq;
armis intestinū bellum mouentes, dictis diuinis, atq; humanis cōstitutio-
nibus rebellare. Quorum tamē dum adhuc non sunt à fraterna societate di-
uisi, toleranda magis est intentio, quā desperanda correctio : vt donec do-
minus per ecclesię principes, & legitimos iudiciorum suorum ministros, hæc
quę per paucorum superbiam, & quorundam imperitiā sunt turbata, cō-
ponat nobis Deo adiuuante sit studium quieta modestaq; patiētia odijs di-
lectionē reddere : & ineptorum vitare cōflictus : veritatē nō deserere, nec cū
falsitate certare : semperq; à Deo petere, vt in oibus cogitationibus, in oibus
voluntatibus, in omnibus sermonibus, atq; actionibus nostris, ipse teneat
priuatū : qui dixit se esse principiū. Quoniā ex ipso, & per ipsum, & in ipso
sunt omnia : ipsi gloria in secula seculorum. Amen.

Rem. 11

FINIS.

D. PROSPERI
AQVITANICI SENTENTIARVM
EX OPERIBVS D. AVGVSTI-
NI EXCERPTARVM
LIBER.

Sententia
in re ha-
betur ad
id Psalm
100. Am-
bulabam
innocen-
tia etc.
Psalm. 10.
Vide c. 6
li. 14. ciu.
Dei.

Qua sit vera innocentia.

I.

Innocentia vera est, quæ nec sibi, nec alteri nocet. Quoniam qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Et nemo non prius in se, quam in alterum peccat.

De hominibus diligendis.

II.

Sic diligendi sunt homines, ut eorum non committantur errores: quia aliud est amare quod facti sunt, aliud odisse quod faciunt.

De vera aternitate.

Alias *
immor-
talitas
Alias *
perfectu

III.

Vera æternitas, & vera * immutabilitas non est, nisi in diuinitate trinitatis: cui quod est esse, * perpetuum est: quia natura initio carēs, incremento nō indigens, sicut nullum finem, ita nullā recipit mutabilitatem. Creaturæ autem illæ, quibus Deus æternitatem dedit, vel daturus est, non penitus omnis finis alienæ sunt, quia non sunt extra commutationem: dum finis illis est, & temporalis institutio, & localis motio, & ipsa in augmentū sui mutatio facta.

De patientia.

Ezec. 18.
* Erudi-
tio docu-
tudinis
est obla-
tio corre-
ptionis.
Sic legit
codex
scriptus,
qui est
Louanij
in Car-
shul. Idē
notabis
sol. 217.

III.

Patientia Dei, qua parit cōtemptus, parit etiam negatus: & magis vult vitam peccatoris quam mortem, * eruditio est pœnitentis, & oblatio correctionis: nec vlla ipsius opera misericordia vacant: quando homini & indulgentia consulit & flagello.

De vltione Dei.

V.

Diuina bonitas ideo maxime irascitur in hoc seculo, ne irascatur in futuro: & misericorditer temporalem adhibet seueritatem, ne æternam iuste inferat vltionem.

De vera Dei laudatione.

VI.

Vera cōfessio est benedictis, cum idem sonus est & oris & cordis. Bene autē loqui, & male viuere, nihil aliud est, quam sua se vose damnare.

De

A

De virtute charitatis.

VII.

Dilectio Dei & proximi propria & specialis virtus est piorū atq; sanctorum, cum cæteræ virtutes & bonis & malis esse possint communes.

De doctrina apostolica.

VIII.

Doctrina apostolica salubris, atq; vitalis est, ut pro capacitate videntium neminem sui relinquat exortem. Quia siue paruuli, siue magni, siue infirmi, siue fortes habent in ea vnde alantur, & vnde fatientur.

De quærendo Deo.

IX.

Deum quærens, gaudiū quærit. Sic ego quærat, ut nō in se, sed in domino gaudeat. Accedendo enī ad Deū illuminatur ignorantia, & corroboratur infirmitas, data sibi & intelligentia qua videat, & charitate qua ferueat.

De fastidio spiritali.

X.

Sicut corpori noxium est, escam corpoream non posse percipere: ita animæ periculosum est, spiritalis delicias fastidire.

De malorum, & bonorum finibus.

XI.

Nunquam multi sunt qui ad non esse tendunt: Quid enim tam est obnoxium paucitati, quam quod est debitum perditiōi?

De tranquillitate vltionis Dei.

XII.

Non concupiscit Deus pœnam reorum, tanquam saturari desiderans vltione, Sed quod iustum est, cum tranquillitate decernit, & recta voluntate disponit: ut etiam mali non sint inordinati.

De bono intellectu.

XIII.

Bonum intellectum habet, qui quod faciendū est, recte intelligit & facit. Alioqui talis est sine opere intelligentia, qualis sine timore sapientia: cū scriptum sit: Initium sapientiæ timor domini, Eccles. 1. Psal. 110.

De requie adhuc in carne viuentis.

XIII.

Habet & in hac vita requiem suam anima quæ de morte infidelitatis exempta est: & non ab operibus iustitiæ, sed ab iniquitatis se abstinet actione: ut viuens Deo, & mortua mundo, in humilitatis & mansuetudinis placita tranquillitate requiescat.

De vouendo Deo.

XV.
De

Lucę 20. Quisquis bene cogitat, quę Deo voueat, & quę vouendo perfoluat, se-
ipsum voueat & reddat. Hoc exigitur, hoc debetur. Imago Cęsarıs redda-
tur Cęsari: imago Dei reddatur Deo. Sed sicut videndum est, quid, & cui
offeras: ita etiam considerandum est vbi offeras. Quia veri sacrificij extra
catholicam ecclesiam locus non est.

De iustitia & gratia.

Sumpta
videtur
sentē. ex
conc. 7.
Plal. 118.
& infra
est ad ver-
sum Plal.
illius: Ke-
tribue
seruo etc
Plal. 108.

Duę sunt retributiones iustitię: cū aut bona pro bonis, aut mala red-
duntur pro malis. Tertia est retributio gratię: cū per regenerationem re-
mittuntur mala, & retribuuntur bona. Atq; ita manifestatur, quia vniuersę
vię domini misericordia & veritas. Illam autem retributionem impiorum,
qua pro bonis mala restituuntur, Deus nescit: qui nisi retribuere bona pro
malis, non essent quibus retribuere bona pro bonis.

De supernę patrię ciuibus.

Omnis qui ad supernam pertinet ciuitatem, peregrinus est mundi: & dū
temporali vtitur vita, in patria viuit aliena: vbi inter multa illecebrosa, &
multa fallacia Deum nosse, & amare paucorum est, quibus sit pręceptum
domini lucidum, illuminans oculos, vt nec in Dei, nec in proximi charitate
fallantur.

De carnis cupiditate vincenda.

Nemo est cuius animam corruptibile corpus, & inhabitatio terrena non
aggrauet. Sed annitendum est, vt carnis cupiditates spiritus vigore superē-
tur: & interior homo, qui semper sibi sentit resisti, semper se diuino auxilio
expectet adiuuari.

De angusta vitę via.

Angusta est via quę ducit ad vitę: & tamen per ipsam, nisi dilatato corde
non curritur. Quia iter virtutum, quo gradiuntur pauperes Christi, amplū
est fidelium spei, etiam si arctum sit infidelium vanitati.

De premio religionis Christianę.

Hoc affectu & desiderio colendus est Deus, vt sui cultus ipse sit merces.
Nam qui Deum ideo colit, vt aliud magis, quā ipsum promereatur: non
Deum colit, sed illud quod assequi concupiscit.

De occultis non iudicandis.

De occultis cordis alieni temerē iudicare peccatum est: & eum, cuius
non videntur opera nisi bona, iniquum est ex suspitione reprehendere.

Ex epist.
r. Zephe-
rini papę

XVI.

XVII.

XVIII. D

XIX.

XX.

XXI.

Cū

A Cū eorum, quę homini sunt incognita, solus Deus iudex sit iustus, qui &
inspector est verus.

De adiutorio Dei.

Diuini est muneris, cū & recta cogitamus, & pedes nostros a falsitate,
& iniustitia continemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque
nobiscum, vt operemur operatur.

XXII. Est canō
9. cōciliij
Arauf. 2.

De passionibus sanctorum.

Iusto iudicio Dei datur plerunq; peccatoribus potestas, qua sanctos ipsius
persequantur: vt qui spiritu Dei iuantur & aguntur, fiant per laborum ex-
ercitia clariore.

XXIII.

De scientia boni.

Non est vera scientia boni, nisi ad hoc compręhendatur, vt agatur. Non
enim vtiliter meditatur legem Dei, qui laborat vt memoria teneat, quod
actione non implet.

XXIII I.

De amore legis.

Qui legem Dei diligit, probat se in hominibus iniquis id, quod contra
legem est, odisse, non homines.

XXV.

De scrutandis mandatis Dei.

Mandata Dei scrutari, nisi quieta mens non potest. Vt ergo religiosum
exerceatur studium, abigenda sunt iurgia malignorum.

XXVI.

De proficiendo.

Nemo tam eruditus, nemo tam doctus est, qui superna illustratione non
egeat. Non enim ira vlla diuinorum bonorum augmenta sufficiunt, vt non
semper superfit, quod mens rationalis, & intelligendū desideret, & gerendū.

XXVII.

De duplici opere Dei.

Si omnes homines simul cōsideremus, quorū alij misericordia salui fiunt,
alij veritate dānantur. vniuersę vię domini, id est, misericordia & veritas,
suo fine distinctę sunt. Si aut solos sanctos intueamur, nō discernūtur hę vię
domini. Indiuidua enī ibi est & a misericordia veritas, & a veritate miseri-
cordia: quia beatitudo sanctorum & de munere gratię est, & de retributio-
ne iustitię.

XXVIII.

De obseruantia pacis.

Christianę perfectionis est, pacificum esse, etiam cum pacis inimicis, spe

XXIX.
T ij cor.

correctionis, non consensu malignitatis: ut si nec exemplum, nec cohortationem dilectionis sequantur: causas tamen non habeant, quibus odisse nos debeant.

De custodia Dei.

XXX.

Custodit nos dominus ab omni malo, non ut nihil patiamur aduersi, sed ut ipsis aduersitatibus anima non lædatur. Cum enim tentatio adest, fit quidam in id, quod nos impugnat, introitus. Et cum bono sine, id est, sine vulnere animæ, tentatio consummatur: ad æternam requiem de profundo temporalis laboris exitur.

De adiutorio Dei.

XXXI.

Ad cœlestis Hierusalæ non ascēdūt cōsortiū, nisi qui toto corde profitentur, non proprii operis, sed diuini esse muneris, quod ascendunt.

De odijs mundi in Christianos.

XXXII.

2. Tim 3. Omnes qui in Christo piè volūt viuere, necesse est, ut ab impijs & dissimilibus patiantur opprobria: & despiciantur tanquā stulti & insani, qui præsētia bona perdant, & inuisibilia sibi, ac futura promittant. Sed hæc despectio, & irrisio, in impios retorquetur: cum & abundantia eorum in egestatem, & superbia transferit in confusionem.

De patientia fidelium.

XXXIII.

Tota fidelium salus, tota patientiæ fortitudo, ad eū, qui in sanctis suis est mirabilis, referenda est: quia nisi in illis dominus esset, furori impiorum fragilitas humana succumberet.

De obsequijs debitis.

XXXIII.

Ita & à plebibus principes, & à seruis domini sunt ferēdi, ut sub exercitatione tolerantie sustineantur temporalia, sperentur æterna. Auget enim merita virtutis, quod propositum non violat religionis.

De toleranda varietate mundana.

XXXV.

Recti corde de præceptis Dei & constitutionibus non queruntur: quia iustum est omnia æquanimiter accipi, quæ iudicaturus voluit tolerari.

De edificatione domus Dei.

XXXVI.

Omnis sancti ædificij status, sicut Deo operante proficit, ita Deo custodiēte cōsistit. Quoniā nūc utilis præpositorū custodia est, cū spiritus Dei populo suo præsidet. & non solum greges, sed etiam ipsos dignatur custodire pastores.

De

De æternis gaudijs.

XXXVII.

Æternæ ciuitatis æterna sunt gaudia, & stantium dierum perpes infinitas nec variabitur, nec labetur. quia incommutabili pace potentur, quorū omnium erit bonum, quod fuerit etiam singulorum.

De lege Charitatis.

XXXVIII.

Lex Christi perfectio charitatis est, qua Deus proximusq; diligitur, & per quam dicitur conditori legis, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Bene enim expectat promissionem Dei, qui mandata eius exequitur: nec si ultra sperat parcendum peccatis suis, qui ignoscit alienis.

De iustionibus Dei.

XXXIX.

Nihil Deus iubet quod sibi proficit, sed illi cui iubet. Ideo verus est dominus, qui seruo non indiget, & quo seruus indiget.

De temporali scientia.

XI.

Id quod in tempore nouum est, non est nouum apud Deum, qui condidit tempora, & sine tempore habet omnia, quæ suis quibusq; temporibus pro eorum varietate distribuit.

De prouidentia Dei.

XII.

Mutabiliū dispositionē immutabilis ratio cōtinet, vbi sine tempore simul sunt, quæ in temporibus non simul fiunt: quia tempora non simul currunt.

De impunitate peccantium.

XIII.

Nihil infelicius est felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas velut hostis interior roboratur.

De legis litera.

XIIII. Ex c. 5. li.

Legis litera, quæ docet non esse peccandū, si spiritus viuificans desit, occidit. Scire enim peccatū facit potius quàm cauere: & ideo magis augeri quàm minui: quia malę cōcupiscentiæ etiā præuaricatio legis accedit.

De lege & gratia.

XV.

Lex data est, ut gratia quæreretur: gratia data est, ut lex impleretur. Neque enim suo vitio non implebatur, sed vitio prudentiæ carnis: quod vitium per legē demonstrandum, per gratiam sanandum fuit.

De promissione Dei.

XVI.

T iij.

Hoc

habeshic
infra ad
versum
Psal. 129.
Quonia
apud te
etc.
Matth. 6

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

c.24. lib. de spirit. & litera. Hoc promittit Deus, quod ipse facit: non enim ipse promittit, & alius facit: quod iam non est promittere, sed prædicere. Ideo non ex operibus, sed ex vocante: ne ipsorum sit, non Dei: & merces non imputetur secundum gratiam, sed secundum debitum: atq; ita gratia iam non sit gratia.

De fidelium culpis, & infidelium bonis.

c.27. lib. de spirit. & litera. Sicut non impediunt ab æterna vita iustum quædam peccata venialia, sine quibus hæc vita non ducitur: sic ad salutem æternam nihil profunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficilime vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur.

De male voluntatis effectu.

Exc. 30. l. de spirit. & litera. Cum voluntas mala potestatem accipit ut efficiat quod cupit, ex iudicio Dei venit, apud quem non est iniquitas. Punit enim etiam isto modo: nec ideo iniuste, quia occulte. Cæterum iniquus puniri se ignorat, nisi cum manifesto supplicio senserit nolens, quantum mali sit quod perpetravit volens.

De superbia.

Exc. 27. l. de nat. & gratia. & epi. ad Dioscorum. Omnia vitia in malefactis tantummodo valent: sola superbia etiam in recte factis cauenda est.

De impare vsu fortuna.

Exc. 27. l. de nat. & gratia. & epi. ad Dioscorum. Interest plurimum qualis sit vsus, vel earum rerum quæ prosperæ, vel earum quæ dicuntur aduersæ. Nam bonus temporalibus nec bonis extollitur nec malis frangitur. Malus autem ideo huiusmodi infelicitate punitur, quia felicitate corrumpitur.

De morte sanctorum.

Exc. 11. l. de ciu. Dei. Mala mors putanda non est, quam bona vita præcesserit. Non enim facit malam mortem, nisi quod sequitur mortem. Non itaque multum curandum necessarium morituris quid accidat ut moriantur, sed moriendo quomodo ire cogantur.

De puritate quam non perdat inuitus.

Exc. 18. l. de ciu. Dei. Ita non amittitur corporis sanctitas manente animi sanctitate, etiam corpore oppresso, sicut amittitur sanctitas corporis violata animi puritate, etiam corpore intacto.

De fortitudine tolerantia.

Exc. 22. l. de ciu. Dei. Maior animus merito dicendus est, qui vitam ærinosam magis eligit ferre, quam fugere: & humanum iudicium, maximeque vulgare, quod plerumque caligine erroris inuoluitur, præ conscientie luce ac puritate contemnere.

De

SENTENTIARVM EX AVGVST. 137

De humilitate iustorum.

LIII. Iustus quicquid malorum ab iniquis dominis irrogatur, non poena est criminis, sed virtutis examen. Nam bonus etiam si seruiat, liber est: malus autem, etsi regnet, seruus est: nec vnius hominis, sed, quod grauius, tot dominorum, quot vitiorum.

De oblatione votorum.

LIIII. Nemo quicquam domino recte voueret, nisi ab ipso acciperet quod voueret.

De essentia deitatis.

LV. Omnis substantia, quæ Deus non est, creatura est, & quæ creatura non est, Deus est. Nulla ergo differentia est in deitate trinitatis: quoniam quod Deo minus est, Deus non est.

Quales nos diligit Deus.

LVI. Tales nos amat Deus, quales futuri sumus ipsius dono: non quales sumus nostro merito.

De temporali opere Dei.

LVII. Ordo temporum in æterna Dei sapientia sine tempore est, nec aliqua sunt apud illum noua, qui fecit quæ futura sunt.

De principali rerum omnium causa.

LVIII. Voluntas Dei est prima & summa causa omnium corporaliu, spiritualiumque motionu. Nihil enim fit visibiliter & sensibiliter, quod non de inuisibili & intelligibili summi imperatoris aula, aut iubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem iustitiam premioru, atque poenaru, gratiarum, & retributionu, in ista totius creature amplissima quadam immensaque republica.

De superbia diaboli & Christi humilitate.

LIX. Diabolus superbus hominem superbientem perduxit ad mortem Christus humilis hominem obedientem reduxit ad vitam. Quia sicut ille elatus cecidit, & deiecit consentientem: sic iste humiliatus surrexit, & erexit credentem.

De spiritalibus augmentis.

LX. In rebus spiritalibus cum minor maiori adhæret, sicut creatori creatura, illa fit maior quam erat, non ille: & hoc est maius esse, quod est melius esse: quia adhærens creatura creatori, non mole auctior, sed virtute fit maior.

De ineffabili excellentia deitatis.

LXI. Excedit supereminetia deitatis non solum vsitati eloquii nostri, sed etiam intelligentie facultatem. Verius enim cogitatur Deus, quam dicitur.

T iiij tur, et

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

tur, & verius est, quam cogitatur. Non parua autem notitię pars est, si antequam scire possumus quid sit Deus, possumus scire quid non sit.

De vera beatitudine.

IXII.

Omnes beati habent quod volunt, quāuis nō omnes qui habēt quod volūt, cōtinuo sint beati. Cōtinuò autē sunt miseri, qui vel nō habēt quod volunt, vel id habent quod nō rectē volūt. Propior ergo beatitudini volūtas recta, etiā nō adepta quod cupit, quā praua, etiā si quod cupit obtinuit.

Quid sit esse cum Deo?

IXIII.

Magna hominis miseria est, cū illo nō esse sine quo non potest esse. In quo est enim, sine dubio sine illo non est: & tamen si eius non meminit, eumque non intelligit neq; diligit, cum eo non est.

De incarnatione verbi Dei.

IXIIII.

Diuinitas verbi æqualis patri, facta est particeps mortalitatis nostrę, non de suo, sed de nostro: vt & nos efficeremur participes diuinitatis eius, nō de nostro, sed de ipsius.

Qui odio odiendi sunt mali.

IXV.

Perfectum odiū est, quod nec iustitia, nec sciētia caret: id est, vt nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas. Rectē ergo in malis odimus malitiā, & diligimus creaturā: vt nec propter vitiū natura dānetur, nec propter naturam vitium diligatur.

De labore fingentium mendacia.

IXVI.

Difficilia & laboriosa sunt figmenta mendacij, Qui autem verum vult dicere, non laborat: quietiores enim sunt boni, quā mali: & absolutiora sunt verba veracium, quā commenta fallacium.

Aliās * veridicorum.

De diuinis scripturis.

IXVII.

Bonę sunt in scripturis sanctis mysteriorum profunditates, quę ob hoc teguntur ne vilescant: ob hoc queruntur, vt exerceant: ob hoc autem aperiantur, vt pascant.

De oratione domini.

IXVIII.

Orans cum sudore sanguineo dominus Iesus Christus, significabat de toto corpore, quod est ecclesia, emanaturas martyrum passiones.

De sacramentorum perceptione.

IXXIX.

Sacra-

SENTENTIARVM EX AVGVST. 138

A Sacramentum pietatis in iudicium sibi sumit indignus. Bene enim esse non potest malè accipienti quod bonum est.

Apud Augu. ex enarratione versus illius Psal. 142. Eripe me de inimicis etc.

De laudando Deum.

IXX.

Qui laudat Deum in miraculis beneficiorum, laudet & in terroribus vltionum. Nam & blanditur, & minatur. Si non blandiretur, nulla esset exhortatio: Si non minaretur, nulla esset correctio.

De acceleranda conuersione.

IXXI.

Remedia conuersionis ad Deum, nullis sunt cunctationibus differenda: ne tempus correctionis pereat tarditate. Qui enim pœnitenti promisit indulgentiam, dissimulanti diem crastinum non spondit.

De humilitate orandi.

IXXII.

Rectus est, & bene inuocat Deum, qui in omnibus malis quę patitur, se accusat, non Deum: & in bonis quę facit, non se laudat, sed Deum. Sicut enim repellit Deus peccata sua defendentem, sic recipit confitentem.

De admiratione creaturarum.

IXXIII.

B Mirabilis est fabrica mundi, sed mirabilior fabricator. Et malè occupatur creatis, qui * à creatore discedit: qui si hæserit superiori, inferiora calcabit. ne quod dilexerit contra naturam, conuertatur in pœnam.

Aliās * ab autore.

De anima inordinata.

IXXIIII.

Anima rationalis superioribus inferiora preponēs, nō potest regere quod regebat: quia regi noluit, à quo regebatur.

De pœna peccati.

IXXV.

Corpus carnis nostrę ornamentum nobis fuit: peccauiimus, & cōpedes inde accepimus, vt vinculis mortalitatis omnis humanarū actionum: cursus præpediretur.

De ratione psallentium.

IXXVI.

Rectē in Dei laudem psallit, cuius opera cum voce concordant. Nam finito carmine, vox tacet: vita autem in bonis actibus permanens, nunquā reticet eius gloriam, quem in se gaudet operari.

De timore.

IXXVII.

Omnia quę timentur, rationabiliter declinantur: Deus sic timendus est, vt ab ipso ad ipsum confugiatur.

De

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

De recta solitudine.

Ixxviii.

Sicut præpostera securitas in periculum impellit: ita ordinata sollicitudo securitatem parit.

De virginitate.

Ixxix.

Virginitas carnis, corpus intactum: virginitas animæ, fides incorrupta.

De modo habendi.

Ixxx.

Multa nos in facultatibus nostris superflua habere probabimur, si necessaria sola retineamus. Nam vana quærentibus nihil sufficit, & alienorum quodammodo retentor est, qui profutura pauperibus inutiliter habet.

De cogitationibus.

Ixxx i.

Quomodo aures nostræ ad voces nostras, sic aures Dei ad cogitationes nostras. Non potest autem fieri, ut in mala opera exeant cogitationes bonæ: quoniam hoc actione promittitur, quod corde concipitur.

De cantico nouo.

Ixxxii.

Sicut veteris hominis, vetus canticum ad temporalia, sic noui hominis, nouum canticum pertinet ad æterna: & ita vnusquisq; cantat, ut viuit. Nouum autem canticum, carmen est fidei, quæ per dilectionem operatur.

De vera humilitate.

Ixxxiii.

Vera fidelium humilitas est, in nullo superbire, in nullo murmurare: nec ingratus esse, nec querulus, sed in omnibus Dei iudicij gratias Deo agere, Deumq; laudare, cuius omnia opera aut iusta sunt, aut benigna.

De desperantibus.

Ixxxiiii.

Nimis miser est, qui non sperat in Deo, & de se sibi secunda promittit: cum ex eo ipso quod non quærat Dei auxiliu, ab omni spe veræ salutis exciderit.

De diuitijs.

Ixxxv.

In magna egestate sunt, qui de iniquitate sunt diuites, iustitiæ opes, & fidei thesauros non habent: qui autem domino seruiunt, ea bona acquirunt, quæ perire non possunt.

De vera bonitate.

Ixxxvi.

Non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est: & parum est nemini nocere, nisi studeas multis prodesse.

Sic ferè c. 14. l. 19 de ciuit. Dei.

De

SENTENTIARVM EX AVGVST.

De mali impunitate.

Ixxxvii.

Peccator qui peccat, non ideo à domino non videtur, quia malè agentis pœna differtur: grauius autem in eum decernitur, cui etiam ipsa correctio denegatur.

De bono humilitatis.

Ixxxviii.

Non acceditur ad altitudinẽ Dei, nisi per humilitatẽ: & cui propinquat subditus, longè ab eo recedit elatus.

De sepultura.

Ixxxix.

Sicut peccatoribus diuitibus nihil profunt exequiæ sumptuosæ: ita nihil nocent aut viles, aut nullæ sanctorum pauperum sepulturæ.

De gaudio recto.

x.

Non potest vnquã fraudari delectationibus suis, cui Christus est gaudiu. Æterna enim exultatio est, quæ bono lætatur æterno.

Quid hominem Deo iungat.

xi.

Deo, qui vbiq; est, non locis, sed actionibus, aut longinqui, aut proximi sumus: quia sicut separat dissimilitudo, ita nos illi coniungit imitatio.

De bono prelio.

xii.

Humanæ egritudinis est, in carne mortali delectationẽ habere peccandi: sed discipulus amatorq; virtutum, nõ pacẽ huic concupiscentiæ tribuere, sed bellum debet indicare.

De spe fidelium.

xiii.

Non te terreat Christiane, quod credita differuntur: licet in abscondito sit promissio, in spe tamen perseueret oratio. Exercere operibus, cresce virtutibus. Dum fidei constantia probatur, gloria retributionis augetur.

De temporibus.

xiiii.

Omne tempus malorum pusillum est. Quid enim tã exiguum, quàm quod in hoc tendit, ut non sit?

De charitatis augmento.

xv.

Crescit semper charitatis facultas, dum vsu maior, & largitate fit ditior.

De defectu malorum.

xvi.

Malorum impietatẽ perire necesse est, aut proprio iudicio, aut sententia Dei. Nulla enim iniquitas permanet, cui finẽ aut correctio, aut damnatio facit.

Vnde

Vnde adhæreatur Deo.

XCVII.
Adhærens Deo & semper eius faciens voluntatem, nunquam à suo habitatore deseritur: & si quædam dura atq; aduersa patiatur, non relinquitur, sed probatur.

De iustitia.

XCVIII.
Tota iustitiæ ratio est, vt declinetur mala, & fiant bona: cuius obseruantia inter quaslibet aduersitates forma seruanda est: quia hoc solum nunquam amittitur, quod operi pietatis impenditur.

De tolerantia.

XCIX.
Tolerentur præsentia mala, donec veniat beatitudo promissa. Sustineatur à fidelibus infideles, & exortorū inter frumenta zizaniorum auulsio differatur, quantumlibet sæuiant impij. Melior est etiam in hoc tempore causa iustorum, qui quanto acrius impetuntur, tanto gloriosius coronantur.

Quid sit clamor ad Deum.

C.
Clamor ad Deum est intentio cordis, & flagrantia dilectionis: quia semper petitur, quod semper optatur. Hoc autem Deo absconditum non est, quoniam ad ipsum redit, quod ab ipso processit.

De confitendo peccato.

CI.
Bona est peccati confessio, si & curatio consequatur. Nam quid prodest detegere plagam, & non adhibere medicinam?

De perfectione.

CII.
In hac vita, quæ tota tentatio est, etiam in sublimissimis sanctis non apprehenditur illa perfectio, cui non supersit ascensio.

De laboribus presentis vite.

CIII.
Dum presentis vitæ cursus agitur, etiam si valde proficiat cuius exterior homo corrumpitur, & interior renouatur: necesse est tamen, vt dum conditioni subiacet mortis, labores toleret vetustatis.

Quod imago Dei homo, sit nunc obnoxia vanitati.

CIIII.
Imago quidem Dei est homo: & qui per iustitiæ ambulat vias, ad similitudinem sui tendit auctoris, & tamen dum in hac vita degit, conturbationes vanitatis incurrit.

De

De eruditione diuina.

CV.
Prima diuini muneris gratia est, vt erudiat nos ad nostræ humilitatis confessionem, & agnoscere faciat, quod si quid boni agimus, per illum possumus, sine quo nihil possumus.

Quod tota infidelium vita peccatum sit.

CVI.
Omnis infidelium vita peccatum est: & nihil est bonum sine summo bono. Vbi enim deest agnitio æternæ & incommutabilis veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus.

De fundamento spiritali.

CVII.
Sicut fundamentum corporeæ fabricæ in imo est, ita fundamentum fabricæ spiritalis in summo est. Terrena ædificatio à terra incipit, cœlestis constructio à superno crescit exordio.

Quod recordatio vel obliuio non cadant in Deum.

CVIII.
Tunc dicitur Deus meminisse, quando facit: tunc obliuisci, quando non facit. Nam neque obliuio cadit in Deum, quia nullo modo mutatur: neque recordatio, quia nihil obliuiscitur.

Qui Dei miracula videant.

CIX.
Hi vident mirabilia Dei, quibus profunt. Nam quod non intelligitur, vel vnde non proficitur, non videtur.

De misericordia & veritate iungendis.

CX.
Non auferat veritas misericordiam, nec misericordia impediatur veritatem. Si enim pro misericordia iudicaueris contra veritatem, aut quasi rigida veritate oblitus fueris misericordiam, non ambulabis in via domini, in qua misericordia & veritas obuauerunt sibi.

De tentatione & imitatione Christi.

CXI.
Tentatio Christi, eruditio Christiani est. Imitatores enim magistri debent esse discipuli: non in faciendis miraculis, quæ nemo exigit: sed in custodienda humilitate, atque patientia, ad quæ nos dominus suo inuitauit exemplo.

De cupiditate & charitate.

CXII.
* Quomodo radix omnium malorum cupiditas est, sic radix omnium bonorum est charitas.

De gau-

* Aug. ser. 1. in Psal. 90. idē habetur c. 20. li. de gratia Christi.

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

De gaudio Christiani.

C

Christiano rectè gaudendi causa non præsens seculum, sed futurum est. Et ita est vtendum temporalibus, ne obsint æternis: vt in via, qua peregrini ambulant, hoc placeat quod ducit ad patriam.

CXIII.

De sabbato.

CXIII.

Malè celebrat sabbatum qui ab operibus bonis vacat. Ocium autem ab iniquitate debet esse perpetuum: quia bona conscientia non inquietum, sed tranquillum facit.

Bonum cum gaudio est faciendum.

CXV.

Cum bonum operaris, hilaris operare: Nam si quid boni tristis feceris, fit de te magis quàm facis.

Quod non homines, sed hominum sit fugienda peruersitas.

CXVI.

Si in mores maiorū nō transeant boni, etiā inter cohabitantes magna diuisio est. Nō ergo homines, qui meliorū exēplo corrigi queunt, sed hominū est fugienda iniquitas.

Quod sint vitanda peccata non timore pœnæ, sed amore iustitiæ.

CXVII.

Similia legas apud Aug. lib. de spirit. & litera. c. 8. & 14 & l. de natura & gratia c. 57. & l. 2. contra 2. epi. Pela. c. 9. & l. 3. c. 4

Eam Deus innocentia probat, qua homo nō metu pœnæ fit innocēs, sed amore iustitiæ. Nā qui timore nō peccat, quāuis nō noceat cui vult nocere, sibi tamen plurimum nocet: & abstinens ab iniquo opere, sola tamen reus est voluntate.

D

De pharisæo & publicano.

CXVIII.

Melior est in malis factis humilis cōfessio, quā in bonis superba gloriatio.

Quod iniqui malitia profit bonis.

CXIX.

De malitia mali flagellatur bonus: & de seruo emendatur filius.

De mundana iniquitate.

CXX.

Sicut stellas cœli non extinguit nox: sic mentes fidelium, adhærentes firmamento sanctæ scripturæ, non obscurat mundana iniquitas.

De propria facultate.

CXXI.

Ad peccandum homo abundat propria facultate: ad agendum autem bonum, non sibi sufficit, nisi ab illo iustificetur, qui solus iustus est.

De contrarijs moribus.

CXXII.

Magnus

SENTENTIARVM EX AVGVST. 141

A Magnus bonorum labor est, mores tolerare contrarios: quibus qui non offenditur, parum proficit. Tantum enim torquet iustum iniquitas aliena, quantum recedit à sua.

Qualiter accedatur, vel recedatur à Deo.

CXXIII.

Non locorum interuallis acceditur ad Deum, vel receditur ab eo: sed similitudo facit proximum, dissimilitudo longinquum. Et nimia miseria est, ab eo bono longè esse, quod vbique est.

De vera libertate.

CXXIII.

Libera semper est seruitus apud Deum, cui non necessitas seruit, sed charitas.

De tolerantia.

CXXV.

Qui ideo neminè vult hominè pati, quia multum, vt arbitratur, proficit per hoc ipsum, quod alios nō tolerat, ostendit quod potiùs non proficit.

De artifice summo.

CXXVI.

B Totum bonum quod habemus, ab artifice nostro habemus. Sed si hoc in nobis est, quod ipsi fecimus, inde damnabimur: si autem hoc, quod Deus fecit, inde coronabimur.

De verbo Dei.

CXXVII.

Verbum Dei, per quod facta sunt omnia, tempus præordinauit, quo susciperet carnem: non tempori celsit, quo verteretur in carnem. Homo quippe Deo accessit, non Deus à se recessit.

De fide & intellectu.

CXXVIII.

Intellectui fides viam aperit, infidelitas claudit.

De homine victo.

CXXIX.

Quo primū vitio superatus est homo, hoc vltimum vincit. Cū enim omnia peccata superauerit, manet periculum, ne benè sibi mens conscia, in se potius, quàm in domino gloriatur.

De perfectione desideriorum.

CXXX.

Finis curarum perfectio est desideriorum: & in id quisque tendit ac nititur, vt ad illud perueniat quo delectatur. Sapientis ergo est, hoc appetere, quod bonum facit: non id amare quod decipit.

De

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

De duobus donis gratia.

CXXXI.

Sicut duo sunt officia medicinæ, vnum quo sanatur infirmitas, aliud quo custoditur sanitas: Ita duo sunt dona gratiæ, vnum quod aufert carnis cupiditatem, aliud quod facit animi perseuerare virtutem.

De laboris fine.

CXXXII.

Nō poterit hominis labor finire, nisi hoc diligat, quod ei nō possit auferri.

De iniquitatis lesione.

CXXXIII.

Impossibile est, vt iniquitas prius lædat hominem iustum, in quem tendit, quā cor iniustum vnde procedit.

De miraculis.

CXXXIII.

Visibile miraculum ad illuminationem vocat: inuisibile autem eum, qui vocatus venit, illuminat. Omnia ergo narrat mirabilia Dei, qui credens visibilibus, ad intelligenda inuisibilia transitum facit.

De fugientibus diabolum.

CXXXV.

Melior causa est eorum, qui diabolum persequentem fugiunt, quā qui præeuntem sequuntur: quia vtilius est, eum hostem habere quā principem.

De prauis cupiditatibus.

CXXXVI.

Omnes prauæ cupiditates sunt portæ inferi, per quas itur in mortem: cuius dominarum subit, qui adeptum se ad, perfruentem lætatur, quod perditè concupiuit.

De adulatione.

CXXXVII.

Adulantium linguæ alligant animas in peccatis: delectat enim ea facere, in quibus non solum non metuitur reprehensor, sed etiam laudatur auditor.

De male conscio animo.

CXXXVIII.

Animus malè sibi conscius dum videtur sibi nullam pœnam pati, credit quia non iudicet Deus. cum abuti patientia Dei, & non intelligere parcen- tis benignitatem, iam sit magna damnatio.

Quod prior sit natura, quā vitium.

CXXXIX.

In creatura, quæ arbitrio suo peccat, prior est natura quā vitium. Quod ita contra naturam est, vt non possit nisi nocere nature. Non itaq; esset vitium recedere à Deo, nisi naturæ (cuius hoc vitium est potius) cōpeteret esse cū Deo.

De an-

SENTENTIARVM EX AVGVST. 142

De angelis & hominibus.

CXLI.

Nullum Deus vel angelorum, vel hominum crearet, quem malum futurum esse præcisser, nisi pariter nosset quibus bonorum vrbibus commendarer: atque ita ordinem seculorum, quasi pulcherrimum carmen, etiam ex quibusdam antithetis honestaret.

De conditione creature.

CXLI.

Tria quædam nobis maximè scienda de conditione creature oportuit intimari: Quis eā fecerit, per quid fecerit, quare fecerit: Dixit Deus, inquit, Fiat lux, & facta est lux: & vidit Deus lucem quod bona esset. Si ergo quærimus, quis fecerit: Deus est. Si, per quid fecerit: Dixit, Et facta est. Si, quare fecerit: quia bona est. Nec autor excellentior est Deo, nec ars efficacior Dei verbo: nec causa melior, quā vt bonum crearetur à bono.

De bono & malo amore.

CXLII.

Est amor, quo amatur & quod amandum non est: & istum amorem odit in se, qui illum diligit, quo amatur quod amandum est. Possunt enim ambo esse in vnum hominem: & hoc bonum est homini, vt illo proficiente, quo bene viuimus, iste deficiat quo malè viuimus, donec ad perfectum fanetur, & in bonum commutetur omne quod viuimus.

De bono creatura.

CXLIII.

Creaturæ rationalis vel intellectualis bonum, quo beata fit, non est nisi Deus: quod ei non ex seipsa est: quia ex nihilo creata est: sed ex illo, à quo creata est. Hoc enim adeptio fit beata: quo amisso, misera.

De vitio natura.

CXLIII.

Vitium esse nec in summo potest bono, nec nisi in aliquo bono. Sola ergo bona alicubi esse possunt: sola autem mala nusquam: quoniam naturæ etiam illæ quæ ex malæ voluntatis initio vitiatæ sunt, in quantum vitiosæ sunt, malæ sunt: in quantum autem naturæ sunt, bonæ sunt.

Quid credi debeat.

CXLV.

Non est phas credere, aliter affici Deum cū vacat, aliter cū operatur: quia nec affici dicendus est, tanquam in eius natura fiat aliquid, quod antè non fuerit. Patitur quippe qui afficitur: & mutabile est omne quod patitur. Non ergo in Deo aut pigra vacatio, aut laboriosa cogitetur industria: quia nouit & quiescens agere, & agens quiescere: & quod in operibus prius quidem est, aut posterius, non ad facientem, sed ad facta referendum est. Et: rna enim est & incommutabilis voluntas eius, nec consilio alternante variatur: in qua simul est quicquid in rebus creandis vel ordinandis, aut præcessit, aut sequitur.

Vide de ciu. Dei li. 12. c. 17

V

Quod

Quod Deus tantum est creator.

CXLVI.

Nullius, quamvis minimæ naturæ, nisi Deum creatorem credi aut dici licet ab aliquo. Quia etiam si angeli iussi vel permissi adhibeant operationem suam rebus, quæ gignuntur in mundo, tam non sunt creatores animalium, quam nec agricolæ frugum atque arborum.

De prima conditione mortis.

CXLVII.

De prima corporis morte dici potest, quod bonis bona sit, malis mala. Secunda verò sine dubio, sicut nullorum bonorum est, ita nulli bona.

Aug. lib. 12. de ciu. Dei ca. 2.

De morte piorum.

CXLVIII.

Mors etiam piorum, poena peccati est. Sed ideo bona ipsis dicitur, quia illa bene utuntur, quibus finis est ad mala temporalia, & transitus ad vitam æternam. Sicut enim iniustitia malè utitur, non tantum malis, verumetiam bonis. ita etiam iustitia bene utitur, non tantum bonis, verumetiam malis.

Ex ca. 5. eiusd. li.

De martyribus non baptizatis.

CXLIX.

Qui etiam non percepto regenerationis lauacro pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet ad abolenda peccata, quantum si abluerentur fonte baptismatis.

Aug. lib. iam citato c. 7. & epist. 108

Quod omne peccatum sit mendacium.

CL.

Cum homo secundum se uiuit, non secundum Deum, similis est diabolo: quia nec angelo secundum angelum, sed secundum Deum uiuendum fuit, ut staret in veritate, & veritatem de illius, non de suo mendacio loqueretur. Vnde non frustra dicitur, omne peccatum esse mendacium: quia non peccatur, nisi ea voluntate, quæ contraria est veritati, id est, Deo.

Videtur ex c. 4. li. 14. de ciuit. Dei. sum.

De diuersa voluntate affectionum.

CLI.

Diuersitas humanæ affectionis, ex diuersitate est voluntatis: quæ si praua est, peruersis erit moribus inquieta. Si autem recta, non solum non culpabilis affectio hominis, sed etiam laudabilis erit.

De arbitrii libertate vera.

CLII.

Arbitrium voluntatis tunc est verè liberum, cum vitijs peccatisque non seruit. Tale datum est à Deo, quod amissum, nisi à quo potuit dari, non potest reddi. Vnde veritas dicit: Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis.

De ciuit. Dei li. 14. cap. 11.

Quod cor ad Deum sit habendum.

CLIII.

Bonum est sursum habere cor, non tamen ad seipsum, quod est superbiæ: sed ad

A sed ad Deum, quod est obedientiæ: Plus autè appetendo minus est, qui dum se sibi sufficere confidit, ab eo qui verè ei sufficit, deficit.

De vita beata.

CLIIII.

Beata vita si non amatur, non habetur. Porro si amatur, habetur. Cæteris omnibus rebus necesse est vt excellentius diligatur: quoniam propter hoc amandum est, quicquid aliud est amandum. Quia verò beatus esse non potest, nisi qui eam, vt dignum est, amat: consequens est, vt eam æternam velit: quæ tunc verè beata erit, quando terminum non habebit.

Solus Deus bonus.

CLV.

Non omnes quidem mali in hoc proficiunt vt sint boni: nemo tamen est, nisi ex malo, bonus.

De ciuibus terrenis.

CLVI.

Ciues terrenæ ciuitatis parit peccato vitata natura, qui sunt vasa iræ: Ciues verò cœlestis patriæ parit à peccato naturam liberans grãtia, qui sunt vasa misericordiæ.

De ira Dei.

CLVII.

Ira Dei non perturbatio est eius, sed iudicium, quo irrogatur poena peccato. Cogitatio verò ipsius, & recogitatio, mutandarum rerum est incommutabilis ratio. Neque enim sicut hominem, ita Deum cuiusquam facti sui poenitet, cuius de omnibus omnino rebus tam fixa sententia, quam terra est presentia.

Ex ca. 27. lib. 15. peccat. Dei. 1. Reg. 17.

De persequentibus ecclesiam.

CLVIII.

Inimici ecclesiæ quolibet errore cæcentur, vel malitia deprauentur: si accipiant potestatem corporaliter affligendi, exercent eius patientiam: Si tantummodo malè sentiendo aduersantur, exercent eius sapientiã: Et vt etiam inimici diligantur, exercent eius beneuolentiam: quia Deus his, qui eam diligunt, omnia cooperatur in bonum.

De fine boni & mali.

CLIX.

Finis boni est, non quo consummatur vt non sit, sed quo perficiatur vt plenum sit. Et finis mali est, non quo esse desinat, sed quousque nocendo perducatur. Vnde vnum est summum bonum, aliud autem summum malum. Illud propter quod appetenda sunt bona cætera; ipsum autem propter se ipsam: hoc, propter quod declinanda sunt mala cætera, ipsum autem propter summum.

Ex c. 1. li. 19. de ciuit. Dei.

De natura.

CLX.

V ij

Est na-

Ex c. 13. lib. 19. de ciui. Dei. Est natura in qua nullū malum est, vel etiam nullum malum esse potest. C. Esse autem naturam, in qua nullum bonum sit, non potest.

De animi æquitate.

CLXI.

Melior est animi æquitas, quàm corporis fanitas: & conuenientiùs iustus dolet in supplicio, quàm lætatur est in delicto.

De præcepto charitatis.

CLXII.

In præcepto charitatis tria inuenit homo quæ diligit: Deum, & se, & proximum. Et quia ille in sui dilectione non errat, qui Deum diligit: consequens est, vt proximo ad diligendum Deum consulat, quem iubetur diligere sicut seipsum.

De concordia & obedientia.

CLXIII.

Ex cap. 14. lib. 19. de ciuit. Dei. Pax domestica, est ordinata cohabitantium imperandi, obediendiq; concordia. Imperant enim qui consulunt: sicut vir vxori, parentes filijs, domini seruis: Obediunt autem quibus cõsultitur: sicut mulieres maritis, filij parentibus, serui dominis. Sed in domo iusti viuētis ex fide, & ab illa adhuc ciuitate peregrinantis, etiam qui imperant, seruiunt eis quibus videntur imperare: quia non dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi: nec principandi superbia, sed prouidendi beneficentia.

De conditione seruitutis.

CLXIII.

Ex c. 15. lib. 19. de ciui. Dei. Ioan. 8. Nomen, & conditionem seruitutis culpa genuit, non natura: & prima huius subiectionis causa peccatum est, quia sicut scriptum est, Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Vnde melior eius status est, qui famulatur homini, quàm qui suæ seruituti.

De prelati.

CLXV.

Ex c. 16. lib. 19. de ciui. Dei. Veri patres familiã subditis suis, tanquam filijs, ad colendum & promouendum Deum consulunt, desiderantes venire ad cœlestem domum, vbi imperandi necessarium non sit officium: quò donec veniatur, magis debent patres quòd dominantur, quàm serui tolerare quòd seruiunt.

De regimine populi.

CLXVI.

Ex c. 19. lib. 19. de ciui. Dei. Locus superior, sine quo regi populus nõ potest, etiam si ita sit tenendus, atq; administrãdus, vt decet: tamen indeceter appetitur. Vnde otium sanctum quærit dilectio veritatis: negotium iustum suscipiat necessitas dilectionis.

De vita anima.

CXLVII.

Sicut

A Sicut non est à carne, sed supra carnem, quod eam facit viuere: sic non est ab anima, sed supra animã, quod eam facit beatè viuere: quia vt vita carnis anima est, ita beata vita hominis Deus est.

De venia.

CLXVIII.

Iustitia nostra quamuis vera sit, propter verum boni finem, ad quem refertur, tamen tanta est in hac vita, vt potiùs remissione peccatorum constet, quàm perfectione virtutum.

De plena pace.

CLXIX.

Quandiu vitijs repugnatur, plena pax non est: quia & illa quæ resistunt, periculoso debellantur prælio: & illa quæ victa sunt, nondum securo triumphantur ocio, sed adhuc sollicito premuntur imperio.

De prima & secunda morte.

CLXX.

Ex cap. 3. li. 21. de ciui. Dei. Prima mors animam nolentem pellit è corpore, secunda animam nolentem tenet in corpore. Ab vtraque morte communiter id habetur, vt quod non vult anima, de suo corpore patiat.

De causis incognitis.

CLXXI.

B Incognitis causis operum diuinorum non nihil nouimus, cùm scimus non sine ratione omnipotentem facere, vnde infirmus humanus animus rationem non potest reddere.

De negligentijs.

CLXXII.

Frustra sibi homo post hoc corpus promittit, quod in hoc corpore committere neglexit. Nemo inuitus benè facit, etiam si bonum est quod facit: quia nihil prodest spiritus timoris, vbi non est spiritus charitatis.

De humana societate.

CLXXIII.

Sicut in potestatibus societatis humanæ maior potestas minori ad obediendum præponitur: ita Deus omnibus.

De diligendo Deo.

CLXXIII.

Beatus qui diligit Deum, & amicum in Deo, & inimicum propter Deum. Solus enim nullum charũ amittit, cui omnes in illo chari sunt, qui nunquam à non dimittente amittitur.

De non corrupendis.

CLXXV.

Manifestum est, quoniam bona sunt quæ corrumpuntur, quæ neq; si summa bona

ma bona essent, corrumpi possent: quia si summa bona essent, incorruptibilia essent: si autem nulla bona essent, quid in eis corrumperetur non esset.

De incommutabili Deo.

CLXXVI.

Cum Deus incommutabiliter bonus, omnes creaturas fecerit bonas, nec vlla omnino, nisi ab ipso sit creata natura, nulla est substantia mali: quia quod autorem Deum non habet, non est: ita vitium corruptionis nihil est aliud, quam inordinata vel desiderium vel actio voluntatis.

Quod iustitia iniquis odiosa sit.

CLXXVII.

Sicut palato non sano poena est cibus, qui sano suavis est: & oculis aegris odiosa lux, quia incolumis gaudet obtutus: ita displicet iniquis iustitia Dei, cui si subicerentur, non conturbarentur.

Al. * mi
aueretur

De aegritudine animi.

CLXXVIII.

Aegritudo animi rationalis est, cum bonis inferioribus delectatus, superiora ex parte appetit, & ex parte non appetit. Ideoque in duas diuiditur voluntates: cumque vna est, tota non est: & hoc adest vni, quod deest alteri.

De homine religioso.

CLXXIX. D

Homini benigno parum esse debet inimicitias aliorum non excitare vel augere male loquendo: nisi eas etiam extinguere bene loquendo studeat.

De veritate odiosa.

CLXXX.

Beata vita est gaudium de veritate, quod Deus est: sed multis veritas odiosa est, quam audire nolunt docentem: & nolentes falli, volunt mendacia sua veritatem videri. Quibus iuste retribuitur, ut ipsi veritatem non lateant, ipsos autem lateat veritas.

De forti patientia.

CLXXXI.

Nemo quod tolerat amat, etiam si tolerare amat: quia aliud est fortis patientia, aliud secura felicitas. Nec eiusdem est temporis labor pugnae, & beatitudo victoriae.

De copiosa aegestate.

CLXXXII.

Ideo plerumque in sermone copiosa est aegestas humanae intelligentiae: quia plus loquitur inquisitio, quam inuentio: & longior est petitio, quam impetratio.

De eternitate.

CLXXXIII.

Vera eternitas Dei est, qui solus habet immortalitatem: quoniam ex nulla specie

A specie motiue mutatur, nec temporalis est voluntatis. Non enim immortalis est voluntas, quae alia, & alia est.

De non desperandis peccatoribus.

CLXXXIII.

Non est desperandum de malis, sed pro ipsis, ut boni fiant, studiosius supplicandum: quia numerus sanctorum de numero semper est auctus impiorum.

Qualiter pax à Deo queratur.

CLXXXV.

Querens à Deo pacem, sit sibi ipse pacatus, ne aliud in professione oris, aliud sit in cordis arcano. Nihil enim prodest hoc esse in corde quod verum est, si hoc dicitur voce, quod falsum est: quia veritas & credenda est, & loquenda.

Ne iuste flagellatus doleat.

CLXXXVI.

Non conqueratur homo, quando in his, quae iuste habet, patitur aliquas aduersitates: per amaritudinem enim inferiorum docetur amare meliora: ne viator tendens ad patriam, stabulum pro domo diligat.

Vt peccator sibi displiceat.

CLXXXVII.

Bene currit ad remissionem peccatorum, qui displicet sibi. Apud iudicem enim iustum & misericordem, qui se accusat, excusat.

De quarendis praesidijs.

CLXXXVIII.

In tranquillitate pacis comprehendenda est doctrina sapientiae, quae inter tribulationum turbines difficile agnoscitur. Nec facile inueniuntur in aduersitate praesidia, quae non fuerint in pace quaesita.

De altari Dei.

CLXXXIX.

Ad altare Dei inuisibile, quod non accedit iniustus, ille peruenit, qui ad hoc praesens iustificatus accedit. Inueniet enim illic vitam suam, qui hic discreuerit causam suam.

De lege.

CXC.

Finis legis Christus est, in quo lex iustitiae non consumitur, sed impletur. Omnis enim perfectio in ipso est: ultra quem non est, quod se spes fidei & charitatis extendat.

De mala conscientia.

CXCI.

Nullae poenae grauiores sunt, quam mala conscientiae: in qua cum Deus non habetur, consolatio non inuenitur: & ideo inuocandus est liberator, ut quem tribulatio exercuit ad confessionem, confessio perducatur ad veniam.

V iij

De

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

De agro.

CXCII.

Quid grauius peccato ægri, quàm medici interfectio? Sed cum in baptis-
mo hoc dimittitur, quid non dimittitur?

De ruminante verbum Dei.

CXCIII.

Auditor verbi similis debet esse animalibus, quæ ob hoc quia ruminant,
munda esse dicuntur: vt non sit piger de his cogitare, quæ in aluo cordis
accepit: & cum audit, sit similis edenti: cum verò audita in memoriam reuo-
cat, sit similis ruminanti.

De anima rationali.

CXCIII.

Rationalis anima domina est corporis sui, quæ inferiori non bene impe-
rabit, nisi superiori se Deo tota charitatis subiectione seruerit.

De misericordia Dei.

CXCV.

Sicut terra de cælo expectat pluuiam, & lucem: sic homo ex Deo debet
expectare misericordiam, & veritatem.

De bonis ecclesiæ filijs.

CXCVI. D

Gaudendum est bonis ecclesiæ filijs, quòd in discretione eorum non fal-
litur diuina iustitia. Sed non temerè diuidant congregatos: quia ipsorum
est velle colligere, domini separare.

De terreno amore.

CXCVII.

Dominus est rerum quas habet, qui nulla cupiditate irretitur. Nam qui
terrenorum amore obstringitur, non possidet, sed possideretur.

De hereditate Christi.

CXCVIII.

Hæreditas, in qua cohæredes Christi sumus, non minuitur multitudine fi-
liorum, nec fit angustior numerositate cohæredum. Sed tanta est multis,
quanta paucis: tanta singulis, quanta omnibus.

De felicitate.

CXCIX.

Nunquam debet secura esse fœlicitas, quia periculosa sunt animo se-
cunda, quàm corpori aduersa: prius enim corrumpunt prospera, vt inueniât
aduersa quod frangant.

De remedijs penitentia.

CC.

Prima salus est, declinare peccatum: secunda est, non desperare de venia.
Nam

SENTENTIARVM EX AVGVST. 146

A Nam ipse se in æternum perimit, qui apud misericordem iudicem ad pœni-
tentia remedia non recurrit.

De bonis occultis sanctorum.

CCI.

Boni latent, quia bonum ipsorum in occulto est, nec visibile enim est,
nec corporale, quod diligunt: & tam merita eorum sunt in abscondito
constituta, quàm præmia.

De inimicis bonorum.

CCII.

Nullus bonorum inimicum habet, nisi malum: qui ideo esse permitti-
tur, vt aut corrigatur, aut per ipsum bonus exerceatur. Orandum est er-
go pro inimicis, vt aut obtineatur eorum conuersio, aut in nobis diui-
næ bonitatis inueniatur imitatio.

De vigore fidei Christiana.

CCIII.

Vigor fidei Christianæ tribus temporibus initiatur: vespere, manè, & me-
ridie. Vespere enim dominus in cruce, manè in resurrectione, meridie in as-
censione. Vnum ad patientiam occisi, aliud ad vitam resuscitati, tertium ad
gloriam pertinet maiestatis in patris dextera confedentis.

De purgandis electis.

CCIIII.

Ad hoc exagitantur homines tribulationibus, vt vasa electionis eua-
cuentur nequitia, & impleantur gratia.

De bonis, quæ nemo amittit inuitus.

CCV.

Potest homo inuitus amittere temporalia bona, nunquam verò, nisi vo-
lens, perdit æterna.

De fine fidelium.

CCVI.

Finis fidelium Christus est, ad quem cum peruenerit currentis inten-
tio, non habet quod possit amplius inuenire, sed habet in quo debeat
permanere.

De tristitia.

CCVII.

Melior est tristitia iniqua patientis, quam lætitia iniqua facientis.

De peccatis præteritis.

CCVIII.

Retiocandus est animus à recordandis cum quadâ delectatione præteri-
tis, ne surrepente concupiscentia redeamus corde in Ægyptum.

De

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

De veritate.

CCIX.

Bonum est à veritate vinci. Ad correptionem superet veritas volentem. Nam & inuitum ipsa superabit.

De impunitate peccatorum.

CCX.

Peccata siue parua, siue magna, impunita esse non possunt: quia aut homine poenitente, aut Deo iudicante plectuntur. Cessat autem vindicta diuina, si conuersio præcurrat humana. Amat enim Deus confitentibus parcere: & eos, qui semetipsos iudicant, non iudicare.

De misero.

CCXI.

Nullus miser de quantacunque miseria liberatur, nisi qui Dei misericordia præuenitur.

De remedijs tribulationum.

CCXII.

Fideliter supplicans Deo pro necessitatibus huius vitæ, & misericorditer auditur, & misericorditer non auditur. Quid eni infirmo sit vtile, magis nouit medicus quam ægrorus. Si autem id postulat, quod Deus & præcipit & pmittit, fiet omnino quod poscit: quia accipit charitas, quod parat veritas.

De prouectu bonorum.

CCXIII.

Prouectus fidelium sine tentatione non euenit: nec sibi quisquam innotescit, nisi probationis examine. Nec coronabitur, nisi qui vicerit: nec vincet, nisi qui certauerit. Quis autem certat, nisi inimicum habens, & tentationi resistens?

De prophetijs implendis.

CCXIII.

Ex c. 32. lib 10. de restant, cum videat tam multa completa, que tunc non erant, quando prædicui. Dei dicebantur implenda.

vel enar ratione Psal 62.

De idolis.

CCXV.

Sic sunt qui colunt idola, quomodo qui in somnis vident vana. Si autem euigilet anima ipsorum, intelligit à quo facta sit, & non colit quod ipsa fecit.

De corporibus humanis.

CCXVI.

Omnia corporis nostri, que discerpta, vel putrefacta, vel etiam concremata

SENTENTIARVM EX AVGVST. 147

A mata, in quasdam dissoluuntur fauillas, Deo perire non possunt. In illa enim elementa mundi eunt, vnde sumpta sunt illa manu, que tenet omnia.

De siti bona.

CCXVII.

Qui Deo sitiunt, tota sua debent sitire substantia, id est, & anima & carne: quia, & animæ Deus dat panem suum, id est, verbum veritatis: & carni necessaria Deus præbet: quia vtraque ipse facit, qui vtraque fecit.

De meditatione fidelium.

CCXVIII.

Qui otiosus, & quietus non cogitat Deum: quomodo inter actus multos, & laboriosa negotia de illo poterit cogitare? Mediterur ergo que Dei sunt fidelis, cum vacat: & bene operandi substantiam quærat, ne in actione deficiat.

De simulata innocentia.

CCXIX.

Simulata innocentia, non est innocentia. Simulata æquitas, non est æquitas: sed duplicatur peccatum, in quo est & iniquitas, & simulatio.

De lumine.

CCXX.

B Anima recedens à luce iustitiæ, quanto magis quærit quod inueniat contra iustitiam, tanto plus repellitur à lumine veritatis, & in tenebrosa demergitur.

De duabus ciuitatibus.

CCXXI.

Duas in toto mundo ciuitates faciunt duo amores: Hierusalém facit amor Dei: Babyloniam, amor seculi. Interroget ergo se quisque quid amet, & inueniet vnde sit ciuis.

De præcepto Dei.

CCXXII.

Omne præceptum Dei leue est amanti. Nec ob aliud intelligitur dictum: Onus meum leue est, nisi quia dat spiritum sanctum, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, vt diligendo liberaliter faciamus: quod qui timendo facit, seruiliter facit. Nec est amicus recti, quando mallet, si fieri posset, id quod rectum est, non iuberi.

Matt. 11. Rom. 5.

De charitate.

CCXXIII.

Plenitudo legis charitas est, quia per charitatem lex impletur, non per timorem: in tantum enim fiunt mandata iustitiæ, in quantum adiuuat spiritus gratiæ.

Rom. 13.

De operibus bonis.

CCXXIII.

Non

Idē c. 26. Non sunt bona opera, nisi quæ per fidem, & dilectionem fiunt: quia al- C
 li, de gra- terum sine altero nullius virtutis fructum parit.
 tia Chri-
 sti.

De lapsu Adam.

CCXXV.

Ab eo quod formavit Deus, mutatus est Adam, sed in peius per iniqui-
 tatem suam. Ab eo quod operata est iniquitas, mutantur fideles, sed in me-
 lius per gratiam Dei. Illa ergo mutatio fuit præuaricatoris primi, hæc mu-
 tatio dexteræ est excelsi.

Psal. 76.

De temporalibus delitijs.

CCXXVI.

In præfenti vita & delitiæ temporales dulces sunt, & tribulationes
 temporales amaræ sunt. Sed quis non bibat tribulationis poculum, me-
 tuens ignem gehennarum? Et quis non contemnat dulcedinem seculi, in-
 hians bonis æternæ vitæ?

De trinitate.

CCXXVII.

In trinitate diuina tanta est substantiæ vnitas, vt æqualitatē teneat, plu-
 ralitatem non recipiat.

Nullam mali esse naturam.

CCXXVIII. D

Ioan. 1. Omnia per verbum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Cū itaque
 vniuersæ naturæ per verbum Dei factæ sunt, iniquitas per ipsum facta non
 est, quia iniquitas nulla substantia est: & peccatum non natura est, sed vitiū
 naturæ, id appetentis quod non est ordinis sui.

De iniquitate diaboli.

CCXXIX

Sublatum est diabolo iniquitate sua victo, non quod habebat propriū,
 sed quod rapuerat alienum. Auferendo enim Christus quæ de magna eius
 domo perierant, non furtum fecit, sed furtum recepit.

De profunditate iniquitatis.

CCXXX.

Tunc hominem concludit profunditas iniquitatis, quando non solum
 immerfus peccatis iacet: sed etiam volens ea defendere, perdit aditum con-
 fessionis.

De auxilio Dei.

CCXXXI.

Cū Deus permittit, aut facit, vt aliqua tribulatione vexemur, etiam
 tunc misericors est: quia excitans fidem, & differens opem, non auxiliū ne-
 gat, sed desiderium mouet.

De Christianis.

CCXXXII.

Diui-

A Diuites Christiani, si veri Christiani sunt, prorsus pauperes sunt: & in cō-
 parationem cœlestium bonorum, quæ sperant, omne aurum suū arenam
 deputant: quia ibi quisque habet diuitias suas, vbi delectationem.

De fide Abrahæ.

CCXXXIII.

Fides Abrahæ, semen est Abrahæ. Proinde qui pertinent ad credulitatis
 similitudinem, ipsi pertinent ad hæredum promissionem.

De perseverantia in bono.

CCXXXIII

Nemo fidelium quamuis multū profecerit, dicat, Sufficit mihi. Qui enim
 dixerit, remansit, & hæsit in via ante finē, qui nō perseverabit vsq; in finem.

De Deo.

CCXXXV.

Nullus in Deo locus est, nec est quò fugiatur ab ipso, nisi ad ipsum. Qui
 vult euadere offensum, confugiat ad placatum.

De duabus vitis.

CCXXXVI.

B Duæ vitæ sunt, vna est corporis, altera animæ. Sicut vita corporis, anima:
 ita vita animæ, Deus. Et quomodo si anima deserat, moritur corpus: sic ani-
 ma moritur, si deserat Deus.

De homine.

CCXXXVII

A quo habet homo vt sit, apud illum habet vt ei bene sit.

De obedientia.

CCXXXVIII.

Perfectè Deus, euidenterq; monstravit, quantū sit bonū obedientia: cū
 hominem in paradiso positum, ab ea re prohibuit, quæ non erat mala. Sola
 ibi obedientia potuit tenere palmā: sola inobedientia incidit pœnam.

Quomodo erudiantur boni.

CCXXXIX.

Interdum Deus per malos erudit bonos, & per temporalem potentiam
 damnandorum exercet disciplinam liberandorum.

De confessione.

CCXL.

Apud misericordiam Dei plurimum valet confessio pœnitentis, quem
 facit peccator cōfitemdo propitium, quem negando non facit nescium.

De scientia.

CCXLI.

Humi-

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

Humiliam virtus est, de scientia non gloriari: quia communis est omnibus sicut lucis, ita participatio veritatis. C

Qualiter regantur corpora.

Non caret regia potestate qui corpori suo nouerit rationabiliter imperare. Verè dominator est terræ, qui carnem suã regit legibus disciplinae. CCXLII.

De pœna & iustitia.

Quantum ad opera attinet quæ forinsecus aguntur, & qui timet pœnam, & qui amat iustitiam, non facit contra mandatum: & ideo pares quidẽ sunt manu, sed dispares corde: similes actione, dissimiles voluntate. CCXLIII.

Quid diligatur.

Hoc ab homine colitur, quod diligit. Vnde quia Deus omnibus rebus maior & melior inuenitur, plus omnibus diligendus est, vt colatur. CCXLIII.

De corde.

Rectum cor cum Deo est, quando propter Deum quæritur. Deus. CCXLV.

De beneuolentia.

De beneuolentia est, non de malitia, cum lætatur iustus in impios pro-
cessisse vindictam: quia non peccatoris exitium placet, quem voluit corrigi sed iustitia Dei, qua scit multos posse conuerti. D

De simulatione.

Non vincit in bono malum, qui in superficie bonus est, & in alto malus: opere parcens, corde sæuiens: manu mitis, voluntate crudelis. CCXLVII.

De amore & timore.

Ad omne opus bonum amor ducit, & timor Dei. Ad omne peccatũ amor ducit, & timor mundi. Vt ergo apprehendatur bonum, & declinetur malũ, discernendum est, quid & diligere debeat, & timere. CCXLVIII.

De felicitate.

Nulla infelicitas frangit, quem felicitas nulla corrumpit. CCXLIX.

De diuite paupere.

Diues qui talis est, vt contemnat in se quicquid illud est, vnde inflari superbia solet, pauper est Dei. CCL.

De

SENTENTIARVM EX AVGVST. 149

De gradibus pietatis.

Ascensionum ad Deum sunt gradus pietatis affectus. Iter tuum voluntas tua est: amando accedis, negligendo recedis: constitutus in terra Deo iungeris, quia quæ Deo chara sunt diligis. CCLI.

De petitionibus contrarijs Deo.

Deus cũ aliquid malè poscitur, dando irascitur, non dando miseretur. CCLII.

De mendacio.

Incredibile est nõ mentiri hominẽ ne capiatur, qui mentitur vt capiat. CCLIII.

Item de mendacio.

Quamuis omnis qui mentitur, velit celare quod verum est: non tamen omnis, qui vult celare verum, mentitur. Plerumque enim verum non fallendo occultimus, sed tacendo. Neque enim mētītus est dominus cũ ait, Multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modò. CCLIII. Ex c. 10. l. contra mēdaciũ

De libero arbitrio.

In primo homine patuit, quid hominis arbitrium valeret ad mortem. In secundo autem, quid Dei adiutorium valeret ad vitam. Primus enim homo non nisi homo: secundus verò homo, Deus & homo. Peccatum ergo factũ est relicto Deo, iustitia non fit sine Deo. CCLV.

De lege & peccato.

Legis litera quæ docet non esse peccandum, si spiritus viuificator desit, occidit. Scire enim peccatum potius facit, quàm cauere: & ideo magis auge-
ri, quàm minui: quia malæ cõcupiscentiæ etiã preuaricatio legis accedit. CCLVI. Ex c. 5. li. de spirit. & litera.

De mandato Dei & timore.

Mandatum Dei si timore fit pœnæ, non amore iustitiæ, seruiliter fit, non liberaliter: & ideo nec fit. Non enim bonus fructus est, qui non de charitatis radice procedit. CCLVII. Ex c. 14. l. de spir. & litera.

De lege.

Lex Dei secundũ naturã est, & cũ homines quæ legis sunt faciũt, natura liter faciunt, superato vitio, quod nec præsidium legis abstulerat. Cũ itaque per gratiã lex Dei in cordibus scribitur, quæ legis sunt naturaliter fiũt: non quia per naturã præuenta sit gratia, sed quia per gratiã reparata natura. CCLVIII. Rom: 2

De gloria non habendã nisi in Deo.

CCLIX.
Nemo

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

1. Cor. 4. Nemo ex eo quod videtur habere gloriatur, tanquam non acceperit: aut ideo putet se accepisse, quia litera extrinsecus, vel ut legeretur apparuit, vel Galat. 2, ut audiretur insonuit. Nam si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Porro autem si non gratis mortuus est, Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Inde habet, quæcunque habet. Quisquis autem inde habere se negat, aut non habet, aut id quod habet, auferetur ab eo.

De homine, & superbia.

CCLX.

Homo factus erat immortalis. Deus esse voluit, non perdidit quod homo erat, sed perdidit quod immortalis erat: & de inobedientiæ superbia contracta est pœna naturæ.

De laude fidei.

CCLXLI.

Laus fidei est, non visa credere: præmium erit, creditorum adeptione gaudere.

De sapientia.

CCLXII.

Sicut lac non transit, nisi per carnem, ut paruulum pascat qui panem edere non potest: sic nisi sapientia Dei, quæ panis est angelorum, ad homines dignaretur venire per carnem, nemo ad verbi contemplandam diuinitatem posset accedere. Quia ergo lux à tenebris non poterat comprehendi, ipsa lux mortalitatem subiit tenebrarum, & per similitudinem carnis peccati, participationem dedit luminis veri.

De bona fama.

ccLXIII.

Ordo bonus fama bona est, quam quisque bonæ vitæ operibus haurit: dum Christi vestigia sequitur, pedes quodammodo eius pretiosi vnguenti odore perfundit.

De cupiditate.

ccLXIII.

Non est in carendo difficultas, nisi cum est in habendo cupiditas: & ideo id solum rectè diligitur, quod nunquam bene amittitur.

De eloquentia insipientis.

ccLXV.

Quia affluit insipienti eloquentia, tanto magis cauendus est, quanto magis ab eo in his, quæ audire inutile est, delectatur auditor: & eum quem ornatè dicere audit, etiam verè dicere existimat.

De ingenio.

ccLXVI.

Bono-

SENTENTIARVM EX AVGVST. 150

A Bonorum ingeniorum clara est indoles, in verbis differentium, verum amare, non verba. Quid enim prodest clavis aurea, si aperire quod volumus non potest: aut quid obest lignea, si hoc potest: quando nihil quærimus nisi patere quod clausum est.

De homine peccatore.

ccLXVII.

Omnis peccator in quantum peccator, non est diligendus: & omnis homo in quantum homo diligendus est propter Deum: Deus vero propter seipsum à quo habet omnes qui eum diligunt, & quod sunt, & quod eum diligunt.

De incommutabili bono.

ccLXVIII.

Dominus ait, Ego sum via veritas & vita. Hoc est, per me venitur, ad me peruenitur, in me manetur. Cum enim ad ipsum peruenitur, etiam ad patrem peruenitur: quia per æqualem ille, cui æqualis est, cognoscitur, vincitur atque glutinante nos spiritu sancto, ut in summo atque incommutabili bono sine fine maneamus.

De mendacio & fallacia.

ccLXIX.

Multos inuenimus, qui fallere velint: qui autem falli, neminem. Cum verò hoc alius sciens faciat, alius nesciens patitur: satis apparet, in vna eademque re, illum qui fallitur, eo qui mentitur esse meliorem, quando quidem pati melius est iniquitatem, quam facere.

De dilectione eternorum bonorum.

ccLXX.

Inter temporalia atque æterna hoc interest, quod temporale plus diligitur antequam habetur, vilescit autem cum aduenerit. Non enim fatiat animum, nisi incorruptibilis gaudij vera & certa æternitas. Æternum verò ardentius diligitur adeptum, quàm desideratum. Nemo enim plus de illo æstimat, quàm de se habet, ut fiat vilis, quia speratum est amplius. Sed tanta est ibi excellentia, ut multo plus adeptura sit charitas, quàm vel fides credidit, vel spes desiderauit.

De fame & inedia spiritali.

CCLXXI. Idem habes ca. 6. l. 2. de doctrina christiana.

Qui in scripturis sanctis non inueniunt veritatem quam quærun, fame laborant: qui autem non quærun quod in promptu habent, fastidij languore marcescunt, & par vtrorunque periculum est, dum sapientiæ cibum & illis obcæcatio, & his inedia subtrahit.

De laboribus peccatorum.

ccLXXII.

Non sunt condignæ passionis huius temporis ad superuenturam gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Sæuiat & fremat mundus, increpet linguis coruscet armis: quicquid fecerit, quantum erit ad illud quod accepturi sumus.

mus? Appendo quod patior contra id quod spero: hoc quidem sentio, il-
Iud spero: & tamen incomparabiliter maius est quod speratur, quam quod
inferitur. Quicquid est quod contra Christi nomen fauit, si potest vinci, to-
lerabile est. Si non potest, proficit præmio citius consequendo, & finis tem-
poralis mali transit in perceptionem æterni boni.

De Charitate.

cclxxiii.

Cum duobus præceptis charitatis tota lex pendeat & prophetæ, quan-
tò magis est euangeliū, quo lex nō soluitur, sed adimpletur: & de quo do-
minus dicit, Mandatū nouum do vobis, vt vos inuicem diligatis? Charitas
enim innouat homines: & sicut malignitas veterēs, ita dilectio novos facit.

De flagello.

cclxxiiii.

Quando corripit Deus genus humanū, & flagellis piæ castigationis exa-
gitat, exercet ante iudiciū disciplinā, & plerunq; * diligit quem flagellat, no-
lens inuenire quem dānet. Flagellat autem simul & iustos & iniustos, quia
nemo est, qui possit gloriari castum se habere cor, aut mūdum se esse à pec-
cato. Ita de gratia misericordiæ eius veniunt etiam coronæ iustorum.

Alias *
nō eligit

De passionibus fidelium.

cclxxv.

Labor piorū exercitatio est, non damnatio. Nec enim conturbari debe-
mus, cum aliquis sanctus graua & indigna perpetitur, si obliti non sumus,
quæ pertulerit iustus iustorū sanctusq; sanctorum: cuius passio omnes su-
perat passiones: quia cum auctore vniuersitatis nulla cuiusquam est compa-
ratio creaturæ.

De originali peccato.

cclxxvi.

Miseria generis humani, cuius nullum hominum ab exortu vsq; ad obitū
videmus alienum, non pertineret ad iustum omnipotentis iudiciū, si non
esset originale peccatum.

De prouidentia Dei semper operantis.

cclxxvii.

Creatoris omnitenentis omnipotentia causa est subsistendi omni creatu-
ræ: quæ virtus si ab eis, quæ condidit, regendis aliquādo cessaret, simul om-
niū rerū species & natura eōcideret. Proinde quod dominus ait, Pater meus
vsq; nūc operatur: cōtinuationē quandā operis eius, qua simul omnia con-
tinet atq; administrat, ostendit. In quo opere etiā sapientia eius perseverat
de qua dicitur, Pertingit à sine vsq; in finē fortiter, & disponit omnia suaui-
ter. Idē etiā Apostolus sentit, cum Atheniensibus prædicans ait, In quo vi-
uimus, mouemur, & sumus. Qui si opus suū rebus creatis subtraheret, nec vi-
uere, nec moueri, nec esse possemus. Et ideo sic Deus intelligendus est re-
quieuisse ab omnibus operibus suis, vt iam nullam nouam conderet creatu-
ram, non vt conditas continere, & gubernare cessaret.

Li. 4. c. 12.
de Gene.
ad literā.

De

De vero sabbato.

cclxxviii.

Observatione sabbati, quæ vacatione vnius diei figurabatur, ablata, per-
petuū sabbatū obseruat, qui spe futuræ quietis, sanctis est operibus intentus:
nec ipsis bonis actibus suis quasi de proprijs, & de his quæ non acceperit, glo-
riatur: illū in se operari cognoscens, qui simul operatur & quietus est.

De requie Dei.

cclxxix.

Requies Dei rectè intelligētibus ea est, quæ nullius indiget bono. Et ideo
certa requies nobis in illo est, quia beatificamur bono quod ipse est: non ip-
se eo quod nos sumus. Nam & nos aliquid bonum ab ipso sumus, qui fecit
omnia bona valde, in quibus fecit & nos. Porro alia res bona præter ipsum
nulla est, quam ipse non fecit: ac per hoc nullo bono alieno eget, qui bono
quod fecit, non eget.

De initio temporum.

cclxxx.

Factæ creaturæ motibus coeperunt currere tempora. Vnde ante creatu-
ram frustra tempora requiruntur, quasi possint inueniri ante temporā. Mo-
tus enī si nullus esset vel spiritalis, vel corporalis creaturæ, quo per præsens
præteritis futura succederent, tēpus nullū omnino esset. Moueri autē crea-
tura utiq; nō posset, si nō esset. Potius ergo tēpus à creatura, quam creatura
coepit à tempore: vtrunque autem ex Deo. Ex ipso enim, & per ipsum, &
in ipso sunt omnia.

Omnia Dei arbitrio regi.

cclxxxii.

Cū saluator dicit, vnū passerē nō cadere in terrā sine voluntate Dei, &
quod fœnū agri, quod post paululū mittendū est in clibanū, ipse tamen for-
met, ac vestiāt: nonne confirmat, non solum istā mundi partem, rebus mor-
talibus & corruptibilibus deputatā: verū etiā vilissimas eius, abiectissimasq;
particulas diuina prouidentia regi: ne fortuitis perturbari motibus ea, quo-
rum causas comprehendere non possumus, æstimemus?

De anima rationali.

cclxxxiii.

Anima rationalis in ea debet erigi, quæ in spiritaliū natura maximè ex-
cellunt: vt quæ sursum sunt sapiant, non quæ super terram.

De miraculis naturalibus.

cclxxxiiii.

Naturarū cōditor Deus nihil in miraculis contra naturā facit, nec quod
nouū est cōsuetudine, repugnās est rationi. Nobis ergo videntur cōtra na-
turā insolita, quibus aliter naturæ cursus innotuit, nō autē Deo, cui hoc est
natura quod fecerit.

De incommutabili ratione operum Dei.

cclxxxv.

X ij Omne

Ex c. 20. lib. 7. de Genesi ad litera.

Omne corpus in omne corpus posse mutari credibile est: quodlibet autem corpus in animam rationalem posse conuerti, credere absurdum est. Quoniam Deus sic est omnipotens, ut nunquam suae rationis instituta conuellat.

De merito voluntatis.

cc lxxv.

Sicut aer ex praesente lumine non factus est lucidus, sed fit: quia si factus esset, non autem fieret, etiam absente lumine lucidus permaneret. Sic homo Deo praesente illuminatur, absente autem tenebratur: a quo non locorum interuallis, sed voluntatis auersione disceditur.

Deo obediendum.

cc lxxvi.

Magna est utilitas hominis, iubenti Deo, etiam incognita iusionis ratione seruire. Iubendo enim Deus utile facit, quicquid iubere voluerit: de quo metuendum non est, ne non profutura praecipiat: nec fieri potest ut voluntas propria non grandi ruinae pondere super hominem cadat, si eam voluntati superioris extollendo praeponat.

De bono humanae naturae.

cc lxxvii.

Quam excellens bonum sit natura humana, hoc maxime apparet, quod datum ipsi sit ut possit summi & incommutabilis boni adherere naturae. Quod si noluerit, bono se priuat, & hoc ei malum est. Unde per iustitiam Dei etiam cruciatus consequitur. Quid enim tam iniquum, quam ut bene sit desertori boni? Aliquando autem amissi superioris boni non sentitur malum, dum habetur quod est amatum inferius bonum. Sed diuina iustitia est, ut qui voluntate amittit quod amare debuit, amittat cum dolore quod amauit, & naturarum creator ubique laudetur. Adhuc enim bonum est, quod dolet amissum bonum. Nam si aliquid bonum remansisset in natura, nullius amissi boni dolor esset in poenam.

De potestate nocendi.

cc lxxviii.

Nocendi cupiditas potest esse a suo cuique animo praua. Non est autem potestas nisi a Deo, & haec abdita, atque eius iudicia, quoniam non est iniquitas apud Deum.

Quale bonum sit Deus?

cc lxxix.

Quantum, & quale bonum sit Deus, etiam ex hoc euidenter ostenditur, quod nulli ab eo recedenti bene est: quia & qui gaudent in mortiferis voluptatibus, sine doloris timore esse non possunt. Et qui omnino malum desertionis suae maiore superbiae stupore non sentiunt: alij, qui haec discernere nouerunt, quantum miseria premantur apparet: ut si nolint recipere medicinam, talia deuitandi valeant ad exemplum quae possunt habere.

Quod

Quod nulla creatura mala sit in natura.

ccxc.

Sicut vera ratio docet, meliorem esse creaturam quam profus nihil delectat illicitum ita eadem ratio docet, etiam illam bonam esse, quae in potestate habet illicitam delectationem ita cohibere, ut non solum de caeteris licitis, recteque factis, verum etiam de ipsius pravae delectationis coercitione laetetur.

De magnis operibus domini.

ccxci.

Magna opera domini exquisita in omnes voluntates eius. Praeuidet bonos futuros, & creat: praeuidet futuros malos, & creat: seipsum ad fruendum praebens bonis, multa munerum suorum largiens etiam malis, misericorditer ignoscens, iuste uiscens: itemque misericorditer uiscens, iuste ignoscens: nihil metuens de cuiusquam malitia, nihil indigens de cuiusquam iustitia: nihil sibi consulens de operibus bonorum, & bonis consulens etiam de poenis malorum.

De superbia.

ccxcii.

Cum superbia sit amor excellentiae propriae, inuidia uero sit odium felicitatis alienae, quod unde nascatur in promptu est. Amando enim quisque excellentiam suam, vel paribus inuidet, quod ei coaequantur, vel inferioribus ne sibi coaequantur, vel superioribus quod eis non coaequetur. Superbiendo ergo quisque inuidus, non inuidendo superbus est.

De plenitudine diuinitatis in Christo.

ccxciii.

Plenitudo diuinitatis in Christo dicta est corporaliter habitare, non quia diuinitas corpus est, sed quia sacramenta ueteris testamenti appellatur umbrarum futuri. Propter umbrarum comparationem corporaliter dicta est in Christo plenitudo diuinitatis habitare, quod in illo impleantur omnia, quae illis umbris figurata sunt. Ac sic quodammodo umbrarum praecedentium ipse sit corpus: hoc est, figurarum, & significationum illarum ipse sit ueritas.

De uitijs expugnandis.

ccxciiii.

Actio in hac uita pia est, Deum colere, & in eius gratia contra uitia interna pugnare, eisque usque ad illicita inastigantibus, cogentibusue non cedere: & ubi ceditur, indulgentiam, atque ut non cedatur adiutorium Dei, affectu religiosae pietatis exposcere. In paradiso autem si nemo peccasset, non esset actio pietatis expugnare uitia: quia felicitatis esset permanens, uitia non habere.

De fortitudine Christiana & gentilium.

ccxcv.

Fortitudinem gentilium mundana cupiditas, fortitudinem autem Christianorum Dei charitas facit, quae diffusa est in cordibus nostris, non per voluntatis arbitrium, quod est a nobis: sed per spiritum sanctum, qui datus est nobis.

X. iij.

Vitium:

Vitium nisi in aliquo bono esse non potest.

Enchiridij 13. res eadē inō ferē & verba habentur. Est canō 18. conc. Arauf. 2.

Non potest esse vllum malum, nisi in aliquo bono: quia non potest esse nisi in aliqua natura. Omnis autem natura in quā tum natura, bona est.

CCXCVI.

Nullus meritis gratiam praueniri.

CCXCVII.

Debetur merces bonis operibus, si fiant: sed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiant.

De circuncisione & baptismo.

CCXCVIII.

Circuncisio carnis lege præcepta est, quia non posset melius, per Christū significari regenerationis autorem tolli originale peccatum. Cū præputio quippe, omnis homo nascitur, quemadmodū cū originali peccato. Et octauo die lex circūcidi carnē præcepit: quia Christus die dominico resurrexit, qui post septimū sabbati octauus est. Et circuncisus præputiatū gignit, traiciens in illū, quo ipse iam caruit: sicut baptizatus in filium quē generat carne, reatum tamen traicit originis, a quo ipse iam liber est.

De Adam primo & secundo.

CCXCIX.

Primus homo Adā sic olim defunctus est, vt tamē post illū secundus homo sit Christus, cū tot hominū milia inter illū & hunc orta sint: & ideo manifestū est, pertinere ad illū omnē, qui ex illa successione propagatus nascitur: sicut ad istū pertinet omnis, qui gratiæ largitate in illo renascitur. Vnde fit, vt totū genus humanū quodammodo sint homines duo, primus & secundus.

De iudicijs Dei.

CCC.

Nullō modo iudicijs hominū comparāda sunt iudicia Dei: quē non dubitādū est, esse iustū, etiā quādo facit quod hominibus videtur iniustum.

De natiuitate iustorum.

CCCI.

Alias * regenerati.

Iustus, ex Deo, non ex hominibus nascitur: quoniam renascendo, nō nascendo fit iustus. Vnde etiam * renati filij Dei vocantur.

De natura humane qualitate.

CCCII.

Natura humana etsi mala est, quia vitiata est, non tamen malum est, quia natura est. Nulla enim natura, in quantum natura est, malum est: sed prorsus bonum, sine quo bono vllum esse non potest vitium: quamuis sine vitio, possit esse vel nunquam vitiata, vel sanata natura.

De morte peccatorum.

CCCIII.

Iustum

A Iustum Dei iudicium est, vt peccato suo quisque pereat, cū peccatum Deus non faciat, sicut mortem nō fecit: & tamē quem morte dignum sensit, occidit. Vnde legitur: Mors & vita à Deo est: Quæ duo inter se nō esse cōtraria profecto videt, quisquis ab operib' diuinis iudicia diuina discernit: quia aliud est creando non instituisse mortalem, aliud iudicando pleetere peccatorem.

De poena peccati.

CCCIII.

Deus quidē mundū fecit, & corpora prorsus omnia. Sed vt corpus corruptibile aggrauet animā, & caro concupiscat aduersus spiritū, non est præcedens natura hominis instituti, sed consequens poena * peccati.

De opere in quacunque natura.

CCCIV.

Quātilibet vitijs turpetur quæcunq; natura, institutio eius semper est bona. Nam sicut institutio corporis bona est, etiam quādo nascitur morbi: & institutio animi bona est, etiam quādo nascitur fatuus: sic institutio ipsius dus: hominis bona est, quādo nascitur peccati originalis obnoxius.

De abolitione peccati.

CCCVI.

B Sicut quidā parentes aggrauāt originale peccatū, ita quidā releuant: sed nullus tollit, nisi ille, de quo dictum est, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mūdi: cui nullū bonum hominis impossibile, nullū malū est insanabile.

De gratia Dei.

CCCVII.

Non ad merita hominū, sed ad Dei misericordiā pertinet, cū ex illa massa primi hominis, cui meritō mors debetur, quisq; liberatur. Non est enim iniquitas apud Deū: quia neq; remittendo, neq; exigendo quod debetur, iniustus est. Et ibi gratuita est indulgētia, vbi iusta posset esse vindicta.

Neminem, nisi Deo miserante, saluari.

CCCVIII.

Natura humana, etiam si in illa integritate, in qua est condita, permaneret, nullo modo seipsam, creatore suo non adiuuante, seruaret. Vnde cū sine Dei gratia salutem non posset custodire quam accepit: quo modo sine Dei gratia potest recuperare quam perdidit?

Nihil excusationis competere peccatori.

CCCIX.

Inexcusabilis est omnis peccator vel reatu originis, vt additamento etiā propriæ voluntatis: siue qui nouit, siue qui ignorat, siue qui iudicat, siue qui non iudicat: quia & ipsa ignorantia in eis qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est: in eis autem qui non potuerunt, poena peccati. Ergo in vtrisque non est excusatio, sed iusta damnatio.

X iij

De

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

De his qui spiritu Dei aguntur.

CCCX.

Plus est proculdubio agi, quā regi: qui enim regitur, aliquid agit: & ideo regitur, vt rectē agat. Qui autem agitur, agere ipse aliquid vix intelligitur. Et tamen tantum præstat voluntatibus nostris gratia saluatoris, vt non dubitet Apostolus dicere, Quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Nec aliquid in nobis libera voluntas melius agere potest, quā vt illi se commēdet, qui mala agere non potest.

De resurrectione.

CCCXI.

Liberari à corpore mortis huius, omni sanato languore concupiscentiæ carnis, est non ad pœnam corpus recipere, sed ad gloriam.

Nihil hominem posse sine Deo.

CCCXII.

Aug. li. 2. contra duas epi. Pela. c. 8. Multa Deus facit in homine bona, quæ non facit homo: nulla verò facit homo, quæ non Deus facit vt faciat homo.

De vera iustitia.

CCCXIII.

Iustitia, secundum quam iustus ex fide viuit, quoniam per spiritum gratiæ homini ex Deo est, vera iustitia est: quæ licet non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur: parua tamen est ad illam magnam, quā capit æqualitas angelorū: quā qui nondū habebat, & propter illam quæ iam inerat, perfectū: & propter istā quæ adhuc deerat, imperfectū se esse dicebat. Sed planè minor ista iustitia facit meritū: maior illa, facit præmium. Vnde qui istam non sequitur, illam non assequetur.

De mortalitate Christi secundum carnem.

CCCXIII.

Ex c. 4 l. 4. contra duas epi. Pelag. & est canō 2. secūdi concil. Araus. De vno solo mediatore Dei & hominū homine Christo Iesu fides catholica nouit, quòd p nobis mortē, id est, peccati pœnā sine peccato subire dignatus est. Sicut enim solus ideo factus est hominis filius, vt nos per illum Dei filij fieremus: ita solus suscepit sine malis meritis pœnā, sicut nos per illū sine meritis gratiam. Quia sicut nobis non debebatur aliquid boni, ita nec illi aliquid mali. Commendans ergo dilectio nem suā in eos, quibus daturus erat indebitam vitam, pati pro eis indebitam mortem voluit.

De natura & gratia.

CCCXV.

Ex c. 13 l. de gratia & libero arb. & est canō 21. secū. concil. Araus. Sicut eis, qui volentes in lege iustificari, à gratia exciderunt, verissimè dicit Apostolus, Si ex lege iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est: sic eis, qui gratiam quam commendat & percipit fides Christi, putant esse naturam, verissimè dicitur: Si per naturam iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est. Iam hęc enim erat lex, & non iustificabat: iam hęc erat & natura, & non iustificabat. Ideo Christus non gratis mortuus est, vt & lex

SENTENTIARVM EX AVGVST. 154

A lex per illum impleretur, qui dixit: Non veni soluere legem, sed adimplere: & natura per Adam perditā, per illum repararetur, qui dixit, venisse se quærere & saluare quod perierat.

De misericordia & iudicio.

CCCXVI.

Posse habere fidem, sicut posse habere charitatem, naturæ est hominum. Habere autem fidem quæadmodū habere charitatē, gratiæ est fidelium. Sed cum voluntas credendi alijs præparetur, alijs non præparetur à domino, discernendum est, quid veniat de misericordia eius, quid de iudicio. Vniuersæ enim viæ domini misericordia & veritas. Inuestigabiles autem sunt viæ ipsius. Inuestigabiles igitur sunt & misericordia, qua gratis liberat, & veritas, qua iustè iudicat.

Ex lib. 1. de prædestina. sanctor. c. 5. Ex cap. 6.

De auxiliando.

CCCXVII.

Nemo erigit quicquam ad id, in quo ipse est, nisi aliquantum ad id, in quo est ille descendat.

De contemnenda mundi gloria.

CCCXVIII.

B Quas vires nocendi habeat humanæ gloriæ amor, non sentit, nisi qui ei bellum indixerit: quia etsi cuiquam facile est laudem non cupere, dum negatur: difficile est ea non delectari, cum offertur.

In epist. ad Aure. 64.

De temporalibus bonis relinquendis.

CCCXIX.

Omnes mundi opes contemnit, qui non solum quātum potuit, sed etiam quantum voluit habere contemnit. In quo cauendum est, ne surrepat elatio. Vtilius enim terrena opulentia humiliter tenetur, quā superbè relinquatur.

Epist. ad Paulinū quæ est 34.

De cohibenda ira.

CCCXX.

Nulli irascenti ira sua videtur iniusta. Vnde ab omni indignatione citò redeundum est ad mansuetudinis lenitatem. Nam pertinax motus facile in eius odium transit, cui non celeriter ignoscitur.

De lege & gratia.

CCCXXI.

Qui dedit legem, ipse dedit & gratiam: sed legem per seruum misit, cum gratia ipse descendit: vt quia lex ostendit peccata, non tollit: volentes legem suis viribus exequi nec valentes, cogantur ad gratiam, quæ & impossibilitatis morbum, & inobedienciæ aufert reatum.

Ex ser. 17 de verb. apost. vt apparet.

De sabbato.

CCCXXII.

Verum sabbatum Christianus obseruat, abstinens ab opere seruili, id est, à

Ioan. 8. est, à

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

est, a peccato: quoniam qui facit peccatum, seruus est peccati.

De his quæ hominum propria sunt.

CCCXXIII.

Est 22. ca non cita ti cõcilij sumpt, ni fallor, ex prologo libro- rum de doctrin. christ. Ioan. 10. Nemo habet de suo, nisi mendacium & peccatum. Si quid autem habet homo veritatis atque iustitiæ, ab illo fonte est, quæ debemus sitire in hac eremo: vt ex eo quasi quibusdam guttis irrorati, non deficiamus in via.

De inseparabili opere patris & filij.

CCCXXIII.

Quod pater cum Christo facit, Christus facit: & quod Christus cum patre facit, pater facit: nec seorsum aliquid agit inseparabilis charitas, maiestas, potestas. Sicut ipse dominus dicit: Ego & pater vnum sumus.

Cui proficit baptismi sacramentum.

CCCXXV.

Gal. 5. Regenerationis gratiam ita etiam hi non minuunt, qui eius dona non seruant: sicut lucis nitorem loca immunda non polluant. Qui ergo gaudes baptismi perceptione, viue in noui hominis sanctitate: & tenens fidem quæ per dilectionem operatur, habe bonum quod nondum habes, vt proficit tibi bonum quod habes.

De veritate.

CCCXXVI.

Sic est veritas Christus, vt totum verum accipiatur in Christo: verum verbum Dei Deus, æqualis patri: vera anima: vera caro: verus homo: verus Deus: vera natiuitas: vera passio: vera mors: vera resurrectio. Si aliquid horum dixeris falsum, intrat putredo: de veneno serpentis nascuntur vermes mēdaciorem, & nihil integrum remanebit: quia vbi fuerit falsi alicuius corruptio, ibi veritatis integritas non erit.

De charitate.

CCCXXVII.

Quanta est charitas: quæ si desit, frustra habentur cætera: si adsit, habentur omnia.

Quomodo Christus reliquerit patrem & matrem.

CCCXXVIII.

Philip. 2. Reliquit Christus patrem: quia cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinanivit, formam serui accipiens. Hoc est enim, Reliquit patrem: non quia deseruit, & recessit a patre, sed quia non in ea forma apparuit hominibus, in qua equalis est patri. Reliquit autem matrem, relinquendo synagogam Iudæorum, de qua secundum carnem natus est: & inhærendo ecclesiæ, quam ex omnibus gentibus congregauit.

De comparatione primi Adam & secundi.

CCCXXIX.

Dormit Adam, vt fiat Eua: moritur Christus, vt fiat Ecclesia. Dormiente Adam,

SENTENTIARVM EX AVGVST. 155

A Adam, fit Eua de latere. Mortuo Christo, lancea perforatur latus: vt profluant sacramenta, quibus formetur Ecclesia. Vnde merito Apostolus ipsum Rom. 5. Adam dicit formam futuri. Quia sicut omnes in Adam moriuntur: ita & in Christo omnes viuificabuntur.

De incarnatione verbi.

CCCXXX.

Deus homo factus est: quid futurus est homo, propter quem Deus factus est homo?

De duabus natiuitatibus hominum.

CCCXXXI.

Vna est natiuitas de terra, alia de celo: vna est de carne, alia de spiritu: vna est de æternitate, alia de mortalitate: vna est de masculo & foemina, alia de Deo & ecclesia. Sed ipse duæ singulares sunt. Quomodo enim vterus non potest repeti, sic nec baptismus iterari.

De diuersitate bonorum.

CCCXXXII.

B Si visibilia attendas, nec panis est Deus: nec aqua est Deus: nec lux ista est Deus: nec vestis est Deus: nec domus ista est Deus. Omnia enim hæc visibilia sunt, & singula sunt. Quod enim est panis, non hoc est aqua: & quod est vestis, non hoc est domus: & quod sunt ista, non hoc est Deus: visibilia enim sunt. Deus autem totum tibi est, quod rectè desideras, & omnium bonorum varietas vno fonte profunditur. Quoniam cum sua tribuit, seipsum sub diuersis munerum suorum nominibus impertit.

De intellectu.

CCCXXXIII.

Anima carnalia appetens foeminae comparatur non habenti rectori virum, qui est intellectus, cuius eam oportet sapientia gubernari: non quasi aliud sit quam anima: sed quia obtutus quidam occultus sit animæ. Sicut enim exteriores oculi quiddam sunt carnis: ita mens quiddam est animi, quod in eo secundum participationem diuine rationis excellit. Et tunc omnibus motibus suis bene præsidet, cum superna luce radiatur, vt sit in ea lumē verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

De loco orationis.

CCCXXXIII.

Qui supplicaturus Deo locum aptum & sanctum requirit, interiora tua munda, & omni inde mala cupiditate depulsa, præpara tibi in cordis tui pace secretum. Volens in templo orare, in te ora: & ita age semper, vt Dei templum sis. Ibi enim Deus exaudit, vbi habitat.

De homine interiore.

CCCXXXV.

Sensus corporis corporalia nuntiant cordi. Et non omnium facultas eadem: quia non inde videtur, vnde auditur: nec vnde sapor, inde & odor capitur. Nec hi ministri sine tactu ad læuia & aspera, calida & frigida, humida & sicca,

& sicca, discernēda sufficiunt. Incorporea verò animus suo tantū sensu dijudicat, & omnes varietates vno motu attingit: & quicquid discretionis inter bona & mala, iusta & iniusta rationabiliter inuenit, vnus est intentionis affectus. Vt tibi imago Dei appareat, vbi vnum idemq; est quod mens potest, quantum potest.

De vitæ filij Dei.

CCCCXXXVI.

Dei filius Deus vitam habere in semetipso, sicut habet pater, non participando adeptus est, sed nascendo. Vitam enim genuit pater vita, nec differt in aliquo essentia gignentis & geniti: cum sic ex patre sit filius, vt consempiternæ æqualitatis non vna quidem persona, sed vna sit deitas.

De iudicio.

CCCCXXXVII.

Quamuis nunquam recedat à filio pater, ad iudicandos tamen viuos & mortuos non ipse dicitur, sed filius affuturus: quia ibi nec patris, nec filij deitas, sed illa forma videbitur filij, quam sibi per sacramētum incarnationis vniuit. Ipsa ergo erit iudex, quæ sub iudice stetit. Ipsa iudicabit, quæ iudicata est, vt videant impij eius gloriam, in cuius mansuetudinem * fremuerunt. Talis ergo apparebit iudex, qualis videri possit, & ab eis quos coronaturus, & ab eis quos damnaturus est. Pater autem non apparebit: quia forma serui non est indutus: sed filio, qui etiam homo factus est, dedit iudicij potestatem.

Al. * fremuerunt.

De voluntate Dei & hominis.

CCCCXXXVI.

Suam voluntatem homines faciunt, non Dei, quādo id agunt quod Deo displicet. Quando autem ita faciunt quod volunt, vt diuinæ seruiant voluntati, quamuis volentes agant quod agunt: illius tamen voluntas est, à quo & preparatur, & iubetur quod volunt.

De doctrina patris per verbum.

CCCCXXXVII.

Si illum docet pater, qui audit verbum eius: quære quid sit Christus, & inuenies verbum eius. In principio erat verbum: nō autem in principio Deus fecit verbum: sicut in principio Deus fecit cælum & terram. Verbum enim Dei Deus est, non creatura: nec factum inter omnia, sed per quod facta sunt omnia. Vt ergo ad talis verbi doctrinam homo in carne constitutus possit accedere: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.

De corpore Christi.

CCCCXXXVIII.

Caro Christi fidelium vita est, si corpus ipsius esse non negligent: fiat ergo corpus Christi, si volunt viuere de spiritu Christi: de quo non viuit, nisi corpus Christi.

Qui edunt corpus Christi.

CCCCXXXIX.

Escam vitæ accipit, & æternitatis poculum bibit, qui in Christo manet, & cuius

A & cuius Christus habitator est. Nam qui discordat à Christo, nec carnē eius manducat, nec sanguinem bibit: etiam si tantæ rei sacramētum ad iudicium suæ præsumptionis quotidie indifferenter accipiat.

De malorum felicitate.

CCCCXI.

Vellet mundana sapientia, vt nunquā permetteret Deus eos qui mali sunt esse foelices, quod vtique non finet: sed ideo mali cum habent quod volunt, felices putantur: quia quid sit felicitas, ignorant.

De mutatione cordis.

CCCCXII.

Aliud est migrare corpore, aliud corde. Migrat corpore, qui motu corporis mutat locum: Migrat corde, qui motu cordis mutat affectum. Si aliud amas, aliud amabas: non ibi es, vbi eras.

De chrismate.

CCCCXLII.

Christi nomen à chrismate est, id est, ab vnctione. Quia ideo omnis Christianus sanctificatur, vt intelligat, se non solum sacerdotalis & regie dignitatis esse confortem, sed etiam contra diabolum fieri luctatorem.

Tract. in Ioannē.

B

De lumine.

CCCCXLIII.

Sequamur Christum lumen verum, ne ambulemus in tenebris. Tenebræ autem metuendæ sunt morum, non oculorum: & si oculorum, non exterio- rum, vnde discernitur non album & nigrum, sed iustum & iniustum.

Ibidem.

De incarnatione verbi.

CCCCXLIII.

Catholica fides dominum Iesum Christum & verum Deum, & verum hominem credit, & prædicat. Vtrunque enim scriptum est, & vtrunque verum est. Qui Deum tantummodo asserit Christum, medicinam negat, qua sanatus est. Qui hominem tantummodo asserit Christum, potētiam negat, qua creatus est. Vtrunque ergo anima fidelis ac recta suscipe: & Deus Christus est, & homo Christus est: qualis Deus Christus, equalis patri, vnum cum patre: qualis homo Christus virginis filius, trahens de homine mortalitatē, non trahens iniquitatem.

De missione verbi.

CCCCXLV.

Missus est dominus Christus à patre, non recessit à patre. Missio eius incarnatio fuit, & inuisibili deitati hoc fuit, in hunc mundum venire quod apparere. Quod si citò caperetur, non opus erat, vt crederetur. Credendo ergo capitur, quod nisi credatur, nunquam intelligitur.

De patre & filio.

CCCCXLVI.

Vt rectè

Ioan. 10. Vt rectè credatur pater & filius, ipse filius audiendus est, dicens, Ego & pater vnum sumus. Duobus enim verbis duæ simul hæreses detruncantur. Nam per id quod ait, vnum, Arrium perculit: per illud quod ait, sumus, Sabellium strauit: quia nec, sumus, de vno: nec, vnum, diceret de diuerso.

De Deo & homine Iesu Christo.

CCCXLVII.

Vtrunque oportet nouerimus in Christo: & vnde æqualis patri est: & vnde illo maior est pater. Illud verbum est, illud caro: illud Deus est, illud homo. Sed vnus est Christus Deus & homo.

De vnitae diuinae trinitatis.

CCCXLVIII.

Multorum hominum multæ sine dubio animæ, & multa sunt corda: sed vbi per dilectionem fidemque adhæreant Deo, fiunt omnes vna anima, & cor vnum. Si ergo charitas Dei, quæ diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, tantam vnitatem multarum animarum, & multorum cordium facit. quanto magis certiusque in patre & filio & spiritu sancto æterna & incommutabilis vnitatis manet: vbi indifferens trinitas, vnus Deus est, vnum lumen, vnumque principium?

De doctrina patris ad filium.

CCCXLIX.

Non sic docuit pater filium, quasi indoctum genuerit, & scientiam contulerit nescienti: sed temporalis doctrina est temporalis essentia: & hoc est à patre doceri, quod est à patre generari: quia simplici veritatis naturæ esse & nosse, non est aliud atque aliud, sed ipsum.

De fide & veritate.

CCCL.

Fides semper præuenit visionem. Credimus enim, vt cognoscamus: non cognoscimus, vt credamus. Fides ergo est, quod non vides, credere: veritas, quod credidisti, videre.

De bona odore Christi.

CCCLI.

Al. mo-
sibus Bonus Christi odor est prædicatio veritatis, quo odore vitam capit, qui Euangelio bonis * operibus seruit & congruit. Mortem autem incurrit, cuius ab his, quæ benè loquitur, vita dissentit: quæ cõditio etiam auditores obstringit, cum recta prædicatio ab alijs per incredulitatem auditur in mortem: ab alijs per fidem suscipitur in salutem.

De facultate credendi.

CCCLII.

Fides Christi est, credere in eum, qui iustificat impium: credere in mediatorem, sine quo nullus reconciliatur Deo: credere in saluatorem, qui venit quærere, & saluare quod perierat: credere in eum qui dixit: Sine me nihil potestis.

A potestis facere. Sed hanc fidem non apprehendit, qui ignorans Dei iustitiam, qua iustificatur impius, suam vult constituere, qua conuincatur superbus. Talia enim sentientes sua elatione obdurantur, & excæcantur: quia negando Dei gratiam non adiuuantur.

De vera dilectione.

CCCLIII.

Charitatem habens, quæ est de corde puro & conscientia bona & fide non ficta, diligit Deum et proximum sicut seipsum. Amator enim Dei, amator est sui: & non diligens Deum, non diligit proximum: quia non diligit seipsum. Pro hac autem dilectione paciēter etiam mundi odia sunt toleranda: necesse est enim vt nos oderit, quos videt odisse quod diligit.

De bipartita mundi significatione.

CCCLIIII.

Duo hominum genera sub vno mundi nomine nuncupantur. Sicut enim dicitur mundus in impijs, ita dicitur mundus in sanctis. Vnde cum totus à semetipso & in odio, & in amore discordet, nos eum & odisse iubemur, & amare, cum dicitur nobis: Nolite diligere mundum: & cum dicitur: Diligite inimicos vestros: vt quorum execramur iniquitatem, optemus salutem.

1. Ioan. 2
Matth. 5

De vitanda scientiæ gloria.

CCCLV.

B Ad vitandam tentationē vanæ gloriæ, melior est discantis conditio, quam docentis. Tutius enim auditur veritas, quam prædicatur. Quoniam cum doctrina recipitur, humilitas custoditur. Cum autem disputatio placet, vix est vt differentem non pulset quantalacunque iactantia.

Tract. in
Ioannē.

De laude qua se prædicat Deus.

CCCLVI.

Periculosum est homini sibi placere, cui cauendum est superbire. Deus autem quantumcunque se laudet, non se extollit excelsus, nec vult se suaderi maiestate maiorem. Sed cum homini loquitur potentiam suam: nõ hoc agit, vt gloriosior ipse, sed vt ille melior fiat, & doctior. Nobis enim prodest autorem nostrum agnoscere: & ei, qui est super omnia, subiacere: ne de quo non possumus comprehendere quid est, possumus sentire quod non est.

De remittendis peccatis.

CCCLVII.

Christiana obseruatiã ad perfectæ pietatis profectum per mutuã maximè peruenit indulgentiam peccatorum, dante nobis domino suæ bonitatis exemplum. Nam si ille, in quo nullum omnino fuit peccatum, interpellat pro peccatis nostris: quanto magis nos inuicè pro proprijs orare debemus? Amplectenda quippe est homini, qui non omni potest carere peccato, tam benigna conditio: vt dimittendo delicta aliena, diluat sua.

De aternitate sanctorum.

CCCLVIII.
Iusto.

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

1. Cor. 15. Iustorum desideriorum societati tunc nihil deerit, quando Deus omnia in illis omnibus erit. Ad quam beatitudinem hi perueniunt, qui huic seculo ante separationem animæ carne moriuntur. nec in eis inueniuntur cupiditatibus, quas sola superat dilectio Dei. Vt & id patiat iniquitas, quod elegit: eo bono fruatur iustitia, quod amauit.

De confitendo homine Iesu Christo.

CCCLIX.

3. Tim. 2. Rom. 5. Qui sic confitetur Christum Deum, vt eundem hominem neget verum: habentem scilicet vnitam sibi nostræ carnis animæque naturam: non est pro illo mortuus Christus: quia secundum hominem mortuus est Christus. Non reconciliatur per mediatorem Deo: & vnus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, non iustificatur per ipsum: quia sicut per inobedientiam vnus hominis peccatores constituti sunt multi: ita per obedientiam vnus hominis iusti constituentur multi. Non resurget in resurrectione vitæ: quia per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Nec vllus se beati Petri defendat exemplo, qui se multis lachrymis & accusauit, & lauit: vt principem suum Ecclesia non negationis, sed pœnitentiæ imitatione sequeretur.

De aternitate.

ccc l x.

In quibusdam aternis potest aliqua esse distantia. Ipsa autem aternitas absque diuersitate mensuræ est. Multæ quippe mansiones in vna vita, varias meritorum significant dignitates. Sed vt Deus omnia in omnibus erit, fiet etiam in dispari claritate per gaudium, vt quod habent singuli, commune sit omnibus. Quoniam per connexionem dilectionis, à gloria capitis nulla erit aliena pars corporis.

De fide.

ccc l x x.

Al. * col. Fides eorum qui Deum visuri sunt, quod non videt credit: nam si videt, non est fides: credenti * pollicetur meritum: videnti redditur præmium.

De petitione contraria.

ccc l x i i.

Male vsurus eo, quod vult accipere, Deo potius miserante non accipit. Proinde si hoc ab eo petitur, vnde homo exauditus lædatur: magis metuendum est, ne quod possit Deus non dare propitius, det iratus.

De dilectione.

ccc l x i i i.

Trac. 75. in Ioan. Ioan. 14. Qui diligit me, inquit dominus, diligetur à patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Quid est, diligam? tanquam tunc dilecturus sit, & nunc non diligit? Absit. Quomodo enim nos pater sine filio, aut filius sine patre diligeret: cum inseparabiliter operentur, quomodo separabiliter

SENTENTIARVM EX AVGVST. 158

A. diligunt? Sed ad hoc diligam eum, ad quod sequitur, & manifestabo ei meipsum. Diligam & manifestabo, id est, ad hoc diligam, vt manifestem. Nunc enim ad hoc dilexit, vt credamus, & * mādātū eius teneamus. Tunc ad hoc diliget, vt videamus, & ipsam vistonē mercedē fidei capiamus. Quia & nos nunc diligimus credendo quod videbimus: tunc autem diligemus videndo quod credidimus.

De palmitibus vitis.

CCCLXIII.

Ita sunt in vitē palmites, vt viti nihil conferant, sed inde accipiāt vnde viuāt. Sic quippe vitis est in palmitibus, vt vitale alimentum subministrat eis, nō sumat ab eis. Ac per hoc & manēt in se habere Christū, & manere in Christo, discipulis prodest vtrunque non Christo. Nam præciso palmitē potest de vna radice alius pullulare: qui autē præcisus est, sine radice nō potest viuere.

De humana iustitiæ modo.

CCCLXV.

Diuinitus dictum est: Noli esse iustus multum: quoniam non est iustitia sapientis, sed superbia præsumptis. Qui ergo sit nimis iustus, ipso nimito sit iniustus. Quis est autem qui se facit iustum, nisi qui dicit se nō habere peccatum?

De simplicitate.

CCCLXVI.

B. Nullius, etiam incorporeæ creaturæ, verè simplex substantia est, cui non hoc est esse, quod nosse: potest enim esse, nec nosse: at illa diuina non potest, quia id ipsum est quod habet. Ac per hoc non sic habet scientiam, vt aliud sit illi scientia qua scit, aliud essentia qua est, sed vtrunque vnum: quamuis non vtrunque dicendum sit, quod verè simpliciter & vnum est. Haber enim pater vitam in semetipso: nec aliud est ipse quàm vita, quæ in illo est: & dedit filio habere vitam in semetipso: Hoc est, genuit filium, qui & ipse vita est. Sic itaque debemus accipere, quod de Spiritu sancto dictum est: Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audierit loquetur: vt intelligamus, non eum esse à semetipso. Pater quippe solus de alio non est: Nam & filius de patre natus est: & Spiritus sanctus de patre procedit. Pater autem nec natus est de alio, nec procedit. Nec ideo sanè aliqua disparilitas in summa illa trinitate cogitationi occurrat humanæ: quia & filius ei de quo natus est, & Spiritus sanctus ei de quo procedit, æqualis est.

De intemporalitate deitatis.

CCCLXVII.

Quamuis natura incommutabilis non accipiat, fuit & erit, sed tantum, est: ipsa enim veraciter est: quia aliter quàm est, esse nō potest: tamen propter mutabilitatē tēporū, in quibus versatur nostra mortalitas & nostra mutabilitas, non mendaciter dicimus, & fuit, & est, & erit: fuit in præterito: est in præsentibus: erit in futuris. Fuit quippe, quia nunquā defuit: erit, quia nunquā deerit: est, quia semper est. Neque enim velut qui iam non sit, cum præteritis occidit: aut cum præsentibus, tanquam non maneat, labitur: aut cū futuris tanquam non fuerit, oriatur. Proinde cū secundū volumina tēporū locutio hu-

Al. * mā dātū fidei dei etc.

Tract. 81 in Ioan. Est & can. non 24. concilij. Arauc.

Eccles. 7.

Ex tract. 99. in Io.

Ioan. 18.

Ad illud 16. Ioan. Quecūq; audier etc. tra. statu 99.

io humana variatur: qui per nulla esse potuit aut potest aut poterit tempora. C
vera de illo dicuntur cuiuslibet temporis verba. Semper itaq; audit Spiritus san-
ctus, quia semper scit: & scire, & audire, hoc illi est, quod semper esse. Semper
verò illi est esse, de patre procedere. Nemo autem potest dicere, quòd nò sit
vita Spiritus sanctus: cù vita pater, vita sit filius. Ac per hoc sicut pater cum
habeat vitam in semetipso, dedit & filio habere vitam in semetipso: sic Spiri-
tui sancto dedit vitam, procedere de illo, sicut procedit & de ipso.

De dilectione qua diligimus Deum. CCCLXVIII.

Prorsus donum Dei est, diligere Deum. Ipse ut diligeretur dedit, qui non
dilectus dilexit: displicetes amati sumus, ut fieret in nobis unde placeremus.
Diffudit enim charitatem in cordibus nostris spiritus patris & filij, quem
cum patre amamus & filio.

De pace Christi. CCCLXIX.

Pax Christi finem temporis non habet, & ipsa est omnis piæ intentionis,
actionisq; perfectio. Propter hanc sacramentis eius imbuimur: propter hanc
mirabilibus eius operibus & sermonibus erudimur: propter hanc Spiritus
sancti pignus accepimus: propter hanc in eum credimus, & speramus, & amore
ipsius, quantum donat, accendimur: propter hanc denique omnem tribula-
tionem fortiter toleramus, ut in ea feliciter sine tribulatione regnemus. Ve-
ra enim pax unitatem facit: quoniã qui adhæret Deo, vnus spiritus est.

De temporibus. CCCLXX.

Omne tempus ab illo est dispositum, qui tempori subditus non est. Quo-
niã quæ futura erant per singula tempora, in Dei sapientia habent * effi-
caces causas, in quæ nulla sunt tempora: Non ergo credatur hora passionis
domini fato urgente venisse, sed Deo potiùs ordinante. Non enim sydera
necessitas Christo intulit crucem: nec sydera coegerunt mori syderum con-
ditorem: qui intemporalis cum patre, sic tēpus quo carne moreretur, quem-
admodum & quo de matre nasceretur, elegit.

De unitate Trinitatis. CCCLXXI.

In eo quod dicitur, Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum
verum Deum, & quem misisti Iesum Christum: ordo verborum est: ut te,
& quem misisti Iesum Christum, cognoscant solum Deum verum. Conse-
quenter enim intelligitur & Spiritus sanctus: quia spiritus est patris & filij,
tanquam charitas substantialis & consubstantialis amborum. Quoniam non
duo dij, pater & filius: nec tres dij, pater & filius & Spiritus sanctus: sed ipsa
trinitas vnus, solus verus Deus. Nec idem tamē pater, qui filius, nec idē filius,
qui pater: nec idem spiritus sanctus qui pater aut filius: quoniam tres sunt,
pater, & filius, & spiritus sanctus: sed ipsa trinitas vnus est Deus.

Quid dedit pater filio. CCCLXXII.
Quicquid

Ioan. 5.
Trac. 103
in Ioan.
Est cano
27. citati
antē cō-
cilij.
Rom. 5.

Trac. 104
in Ioan.

1. Cor. 6.

Trac. 104
in Ioan.
Al. * ef-
ficientes
Ioan. 13.

Trac. 105
in Ioan.
Ioan. 17.

A Quicquid Deus pater Deo filio dedit, gignēdo dedit. Ita enim dedit filio
pater, sine quibus filius esse non possit, sicut ei dedit ut esset. Nam quomodo
verbo verba daret aliqua, in quo ineffabiliter dixit omnia?

Ex tract.
106. in
Ioanem

De custodia Dei qua suos seruat.

CCCLXXIII.

Custodiam circa nos Dei, non tam carnaliter debemus accipere, velut vi-
cissim nos seruent pater & filius, amborum in nobis seruandi alternante cu-
stodia: quasi alius alio discēdente succedat. Simul enim custodiunt pater &
filius & spiritus sanctus, qui est vnus verus Deus. Sed scriptura nos nō leuat,
nisi descēdat ad nos. Sicut verbū caro factum descendit, ut releuaret: nō ce-
cidit, ut iaceret. Si descendētē cognouimus, cum leuāte surgamus: & intel-
ligamus, cū ita loquitur, personas eam distinguere, non separare naturas.

Ex tract.
107. in
Ioanem

De gratia Dei, qua omne hominis meritum præuenitur.

CCCLXXIIII.

Si naturam cogitemus, in qua creati sumus, cū omnes veritas creauerit,
quis non est ex veritate? Sed non omnes sunt, quibus ut audiant veritatem,
& credant, ex ipsa veritate præstatur, nullis proculdubio præcedētibus meri-
tis, ne gratia non sit gratia. Si enim dixisset, Omnis qui audit vocē meam: ex
veritate est: ideo dictus ex veritate putaretur, quia obtemperat veritati. Nō
autem hoc ait: sed, Omnis, inquit, qui est ex veritate, audit vocem meam. Ac
per hoc, non ideo est ex veritate, quia eius audit vocē: sed ideo audit, quia ex
veritate est: id est, quia hoc illi donum ex veritate collatū est: quod quid est
aliud, quàm, donante Christo credit in Christum?

Trac. 115
in Ioan.

Ioan. 18.

De amore, quo Deum amare debemus.

CCCLXXV.

Quisquis seipsum, non Deum amat, non se amat. Et quisquis Deum, non
seipsum amat, ipse se amat. Qui enim non potest viuere de se, moritur utiq;
amando se. Cū verò ille diligitur, de quo viuatur, non se diligendo magis
diligit, qui propterea se non diligit, ut eum diligit, de quo viuut.

Ex tract.
123. in
Ioanē

De indiuiso patris & filij opere.

CCCLXXVI.

Quicquid illud est quod oportet patrem agere ad filium, non fit nisi per
eundem filium: ad ipsum scilicet, quia filius hominis est, & factus est inter om-
nia: per ipsum autem, quia filius Dei est, & per illum fiunt à patre omnia.

De subiectione filij.

CCCLXXVII.

Non est mirum dicere Apostolum, etiam in futuro seculo patri filium
subiectum futurum, vbi ait: Tunc & ipse subiectus erit ei, qui illi subiecit om-
nia: Quandoquidem in filio forma humana mansura est, qua semper maior
est pater. Quamuis non defuerint, qui illam tunc filij subiectionem ipsius
humanæ formæ in diuinam substantiam commutationē intelligendam præ-
târunt, tanquam hoc cuiq; rei subijciatur, quod in eam vertitur & mutatur.

1. Cor. 15

Y ij Sed

Sed intelligi potest, ideo magis dixisse Apostolum, etiam tunc patri filium subiectum futurum, ne quis in eo putaret spiritum & corpus humanum conuersione aliqua consumendum: ut sit Deus omnia, non tantum in illius forma hominis, sed in omnibus, quando capitis gloria vniuersum corpus implebit.

Nihil in quibuscunque creaturis à creatore indinatum relinqui.

CCCLXXXVIII.
 Ex ca. 17. lib. 2. de lib. arbit. **Quantacunque bona, quamuis magna, quamuis minima, nisi ex Deo esse non possunt. Quid enim maius in creaturis, quam vita intelligens: aut quid minus potest esse, quam corpus? Quæ quantumlibet deficient, & in id tendant: ut non sint, tamen aliquid formæ illius remanet, ut quoquo modo sint. Quicquid autem formæ cuiuspiam rei deficientis remanet, ex illa forma est quæ nescit deficere: motusque ipsos rerum deficientium vel proficientium excedere numerorum suorum leges non sinit. Quicquid igitur laudabile aduertitur in rerum natura, siue exigua, siue ampla, quod laude dignum iudicetur, ad excellentissimam & ineffabilem laudem referendum est conditoris.**

Quod præscientia Dei neminem peccare compellat.

CCCLXXXIX.
 Ex ca. 4. lib. 3. de lib. arbit. **Neminem Deus ad peccandum cogit: præuidet tamen eos, qui propria voluntate peccabunt. Cur ergo non vindicet iustus, quæ fieri non cogit præscius? Sicut enim nemo memoria sua cogit facta esse, quæ præterierunt: sic Deus præscientia sua non cogit facienda, quæ futura sunt. Et sicut homo quædam quæ fecit meminit, nec tamen omnia quæ meminit facit: ita Deus omnia quorum ipse autor est, præscit, nec tamen omnium quæ præscit, ipse autor est. Quorum autem non est malus autor, iustus est ultor.**

De cognoscendis creaturis, quæ non videntur.

CCCLXXX.
 Ex cap. 5. lib. 3. de lib. arbit. * fieret **Humana anima naturaliter diuinis ex quibus pendet cõnexa rationibus, cum dicit, melius fieri hoc quam illud: si verum dicit, & videt quod dicit, in illis supernis rationibus videt. Credat ergo Deum fecisse, quod recto intellectu ab eo faciendum fuisse cognoscit: etiam si hoc in rebus factis non videt. Qui etiam si cœlum oculis videre non posset, & tamen ratione vera tale aliquid faciendum fuisse colligeret, credere debuit factum fuisse, quamuis id oculis non viderit. Non enim cogitatione cerneret factum fuisse, nisi his rationibus, in quibus facta sunt omnia. Quod autem ibi non est, tam nemo potest vera cogitatione videre, quam non est.**

Quo remedio vulnera humana curentur.

CCCLXXXI.
 Aug lib. 3. de lib. arb. c. 10. **Quid tam dignum misericordia, quam miser? & quid tam indignum misericordia, quam superbus miser? Ex quo factum est, ut illud Dei verbum, per quod facta sunt omnia, & quo fruitur omnis angelica beatitudo, usque ad miseriam nostram porrigeret clementiam suam: & verbum caro fieret, & habitaret in nobis. Sic enim posset panem angelorum homo manducare nondum**

A nondum angelis adæquatus, si panis ipse angelorum hominibus dignaretur æquari. Nec sic descendit ad nos, ut illos desereret: sed simul integer illis, integer nobis: illos intrinsecus pascens, per id quod Deus est: nos forinsecus admonens, per id quod nos sumus: & idoneos facit per fidem, quos per speciem pascat æqualiter.

Nullum natura vitium ab autore esse.

CCCLXXXII.
 Dubium non est, contra naturam esse omne vitium, etiam eius rei cuius est vitium. Quapropter quoniam in quacunque re non vituperatur nisi vitium, ideo autem vitium est, quia contra naturam eius rei est, [cuius est vitium] nullius rei rectè vituperatur vitium, nisi cuius natura laudatur. Nō enim in vitio displicet, nisi quod corrumpit quod in natura placet.

De pœna peccati.

CCCLXXXIII.
 Ex c. 18. lib. 3. de lib. arb. De quib. & li. 2. retrac. c. 9. * dehonestat **Omni peccanti animæ duo sunt pœnalia, ignorantia, & difficultas. Ex ignorantia * deprauat error: ex difficultate cruciatus affligit. Sed approbare falsa pro veris, ut erret inuitus, & resistente repugnatione carnalis vinculi, non posse ab illicitis operibus temperare: non est natura instituti hominis, sed pœna damnati.**

De varietate remediorum.

CCCLXXXIII.
B Ut ars medicinæ cum eadem maneat, neque villo modo ipsa mutetur, mutat tamen præcepta languentibus: quia mutabilis est nostra valetudo: ita diuina prouidentia, cum sit ipsa omnino incommutabilis, mutabili tamen creaturæ variè subuenit: & pro diuersitate morborum alijs alia iubet, aut vetat: ut à vitio, vnde mors incipit, & ab ipsa morte ad naturam suam, & essentiam ea quæ deficiunt, id est, ad nihilum tendunt, reducat & firmet.

De prima hominis præuaricatione.

CCCLXXXV.
 Ex c. 20. lib. de vera relig. **Primum animæ rationalis vitium est, voluntas ea faciendi quæ vetat summa & intima veritas. Ita homo de paradiso in hoc seculum depulsus est, id est, ab æternis ad temporalia, à copiosis ad egena, à firmitate ad infirma. Non ergo à bono substantiali ad malum substantiale, quia nulla substantia malum est: sed à bono æterno, ad bonum temporale: à bono spiritali, ad bonum carnale: à bono intelligibili, ad bonum sensibile: à bono summo, ad bonum infimum. Est igitur quoddam bonum, quod si diligit anima rationalis, peccat, quia infra illam ordinatum est: quare ipsum peccatum malum est, non ea substantia, quæ peccando diligitur.**

De magistra omnium artium veritate.

CCCLXXXVI.
 Ex lib. de veritate lig. c. 30. & 31. **Lex omnium artium cum sit omnino incommutabilis, mens verò humana, cui talem legem videre concessum est, ut mutabilitatē pati possit erroris, satis**

fatis apparet supra mentē nostram esse legē, quę veritas dicitur. Nec iam illud ambigendū est, incōmutabilē naturā, quę supra animā rationalē sit, Deū esse: & ibi esse primā vitā, & primā essentiam, vbi est prima sapientia. Nam hęc est illa incōmutabilis veritas, quę lex omnīū artiū rectē dicitur, & ars omnipotētis artificis. Itaq; cū se anima sentiat, nec corporū speciē motumq; iudicare secundū seipsam: simul oportet cognoscat, præstare suā naturā ei naturæ, de qua iudicat: præstare autem sibi eam naturā, secundū quam iudicat, & de qua nullo modo iudicare potest.

Quo incitetur cor ad discendum.

CCCLXXXVII.

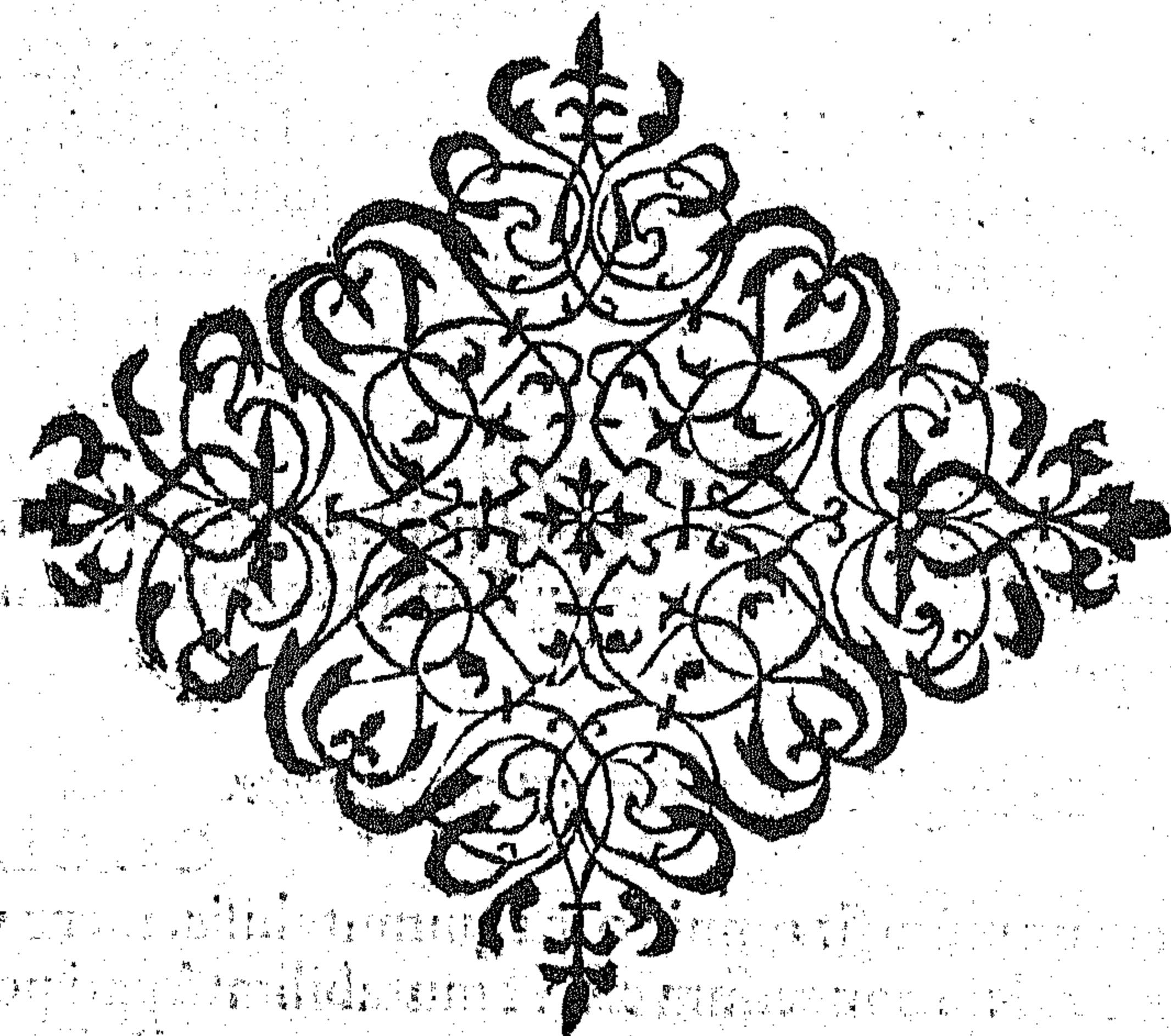
Ad discendū necessariō dupliciter ducimur, autoritate atq; ratione. Tempore autoritas, re autē ratio prior est. Aliud est enim quod in agēdo antepōnitur, aliud quod pluris in appetendo æstimatur. Quia ergo principium sapiētīę timor domini, & per humilitatē ad sublimia gradus est, incedat humana ignorantia per fidem, vt mereatur fides videre quod credit.

De diuitijs.

CCCLXXXVIII.

Diuitijs flores, & maiorum nobilitate te iactas, & exultas de patria, & pulchritudine corporis, & honoribus qui tibi ab hominibus deferantur: respice te ipsum, quia mortalis es: & quia terra es, & in terrā ibis. Circumspice eos, qui ante te similibus splendoribus fulsere. Vbi sunt quos ambiebant ciuū potentatus? Vbi insuperabiles imperatores? Vbi qui cōuentus disponebant, & festas? Vbi equorū splendidi? inuectores? Exercituum duces? Satrapæ, Tyranni? Non omnia puluis? non omnia fauilla? non in paucis ossibus eorum vitæ memoria est? Respice sepulchra, & vide quis seruus, quis dominus, quis pauper, quis diues. Discerne si potes vincitum à rege, fortem à debili, pulchrum à deformi. Memor itaque naturæ, non extollaris aliquando: Memor autem eris, si te ipsum respexeris.

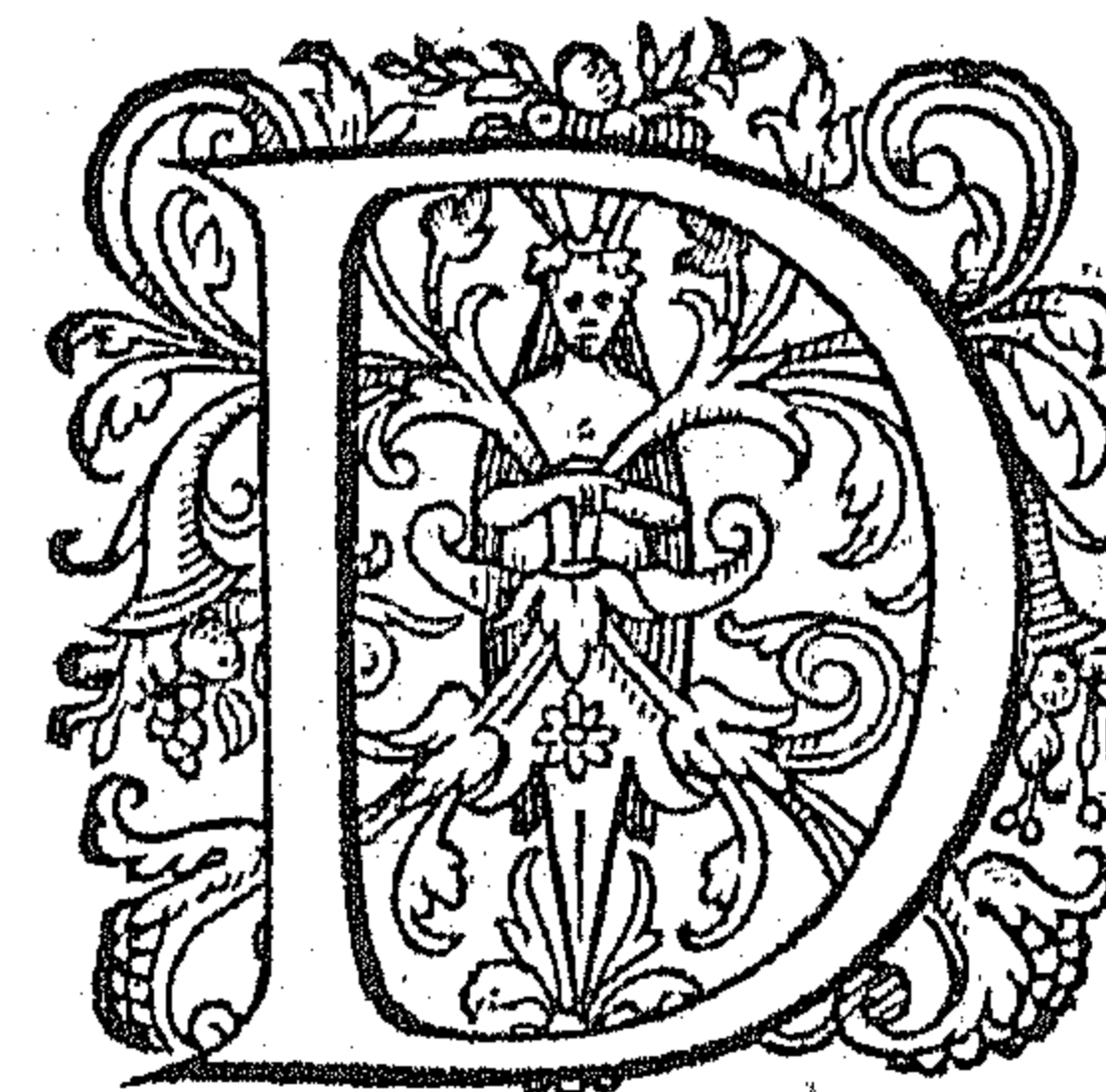
Al. * nu
critores:

A D. PROSPERI
AQUITANICI, EPISCOPI RE-
GIENSIS, EX SENTENTIIS
S. AVGVSTINI.

* * *

EPIGRAMMATON LIBER.

*VM sacris mentem placet exercere loquelis,
Cœlestiq; animum pascere pane iuuat:
Quosdam, ceu prato, libuit decerpere flores,
Distinctisque ipsos texere versiculis:
Vt proprias canerent epigrammata singula causas,
Et pars quæq; suo congrueret titulo.
Nec * nostrum hoc opus est, sed ab illo sumitur hic ros, * nostræ
hoc opis
Qui siccam rupem funderē iussit aquas,
Vt quod in affectum cordis, pietate magistra,*

Venerit, hoc promat carmine leta fides.

QVAE SIT VERA INNOCENTIA.

B Innocentia vera est, quæ nec sibi, nec alteri nocet. Quoniam qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Et nemo non prius in se, quàm in alterum peccat.
*Perfectè bonus est, & verè dicitur insons,
Nec sibi, nec cuiquam, quod noceat, faciens.
Nam quicumque alium molitur ledere, primum
Ipsam se iaculo percutiet proprio,
Et, cum fortè animum non sit secutura facultas,
Non dubium in cordis viscere vulnus habet.
Nec fugit infecti sceleris mens praua, reatum,
Cui nimis hoc solum, quod voluit, nocuit.*

DE HOMINIBVS DILIGENDIS.

2. Sic diligendi sunt homines, vt eorum non diligantur errores: quia aliud est amare, quod facti sunt: aliud est odire, quod faciunt.
*Natura quisquis propria non spernis honorem,
In quocunq; hominum, quæ tua noscis, amas:
Sic tamen, vt prauos viret concordia mores,
Nullaq; sint pacis fœdera cum vitijs.
Nanque, quod artificis summi fecit manus, vnum est,
Quæq; autore bono condita sunt, bona sunt.
Diuinum in nullo figmentum despiciatur.
Sola malis studijs addita non placeant.*

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

DE VERA AETERNITATE.

Vera æternitas, & vera immortalitas non est, nisi in deitate Trinitatis: cui, quod est esse, perfectū est: quia natura initio carens, incremento non indigens, sicut nullum finem, ita nullam recipit mutabilitatem. Creaturæ etiam illæ, quibus Deus æternitatem dedit, vel daturus est, non penitus omnis finis alienæ sunt: quia non sunt extra commutationem, dum illis finis est, & temporalis institutio, & localis motio, & ipsa in augmentum sui facta mutatio.

*Aeternus verè est solus Deus omniceator,
Vita in se viuens permanet esse quod est.
Hoc pater, hoc verbum patris, hoc est spiritus almus,
Quorum natura est vna, eademq; trium.
Non ceptum, aut auctum, non huic mutabile quicquam est
Quod subeat leges temporis, aut numeri.
Virtus præteritis prior, vltiorq; futuris,
Nil recipit varium; nil habet occiduum.
Nam quas, vt voluit, rerum sapientia fecit,
Multis vita quidem est præstita perpetua.
Sed quodcunque potest sese amplius, aut minus esse,
Quodam sine, ipsi quod fuerat, moritur.
Sic nihil æternum, quod commutabile factum est,
Quod cunctis superest, semper idem Deus est.*

DE PATIENTIA DEI.

Patientia Dei vera est, qua parcit cõtempus, parcitq; negatus: & magis vult vitã peccatoris, quàm mortẽ: eruditio est pœnitudinis, & oblatio correctionis. Nec vlla ipsius opera misericordis vacant, quando homini & indulgentia consulit, & flagello.

*Multa diu summi differt patientia regis,
Suspendens æqui pondera iudicij.
Et, dum plectendus parcit clementia factis,
Dat spatium, quò se crimine purget homo.
Denique committunt homines mala crimina semper,
Dat spatium, vt pereant crimina, non homines:
Verbere nonnunquam castigans corde paterno,
Ne cito consumant saua flagella reos.
Sic pietate Dei terrarum non vacat orbis,
Et nihil est, quod nos non trahat ad veniam:
Cum rex saluandis ipsa quoque consulit ira:
Vt curat medicus vulnera vulneribus.*

DE VLTIONE DEI.

Diuina bonitas ideo maximè irascitur in hoc seculo, ne irascatur in futuro: & misericorditer adhibet temporalem seueritatem, ne æternam iuste inferat vltionem.

Cum Deus exerta peccantes verberat ira,

Vt no-

EPIGRAMMATON LIBER.

165

*A Vt norint homines, quid mereantur, agit.
Nam, dum mortalis peraguntur tempora carnis,
Auxilium miseris ipsa flagella ferunt.
Et vindicta breuis sic noxia crimina finit,
Ne sine fine habeat debita pœna reos.*

DE VERA DEI LAUDATIONE.

Vera confessio est benedictis: cum idem sonus est & oris, & cordis: bene autem loqui, & male viuere, nihil est aliud, quàm sua se voce damnare.

*Laus vera in dominum depromitur ore precantis.
Si que voce fluunt, intima cordis habent.
Non prodest cuiquam solis bona dicere verbis,
Ni pia mens habeat, quod bene lingua sonat.
Nam, fari rectè, miserum est, & viuere præuè.
Dannat nota malum regula iustitiæ.*

DE VIRTUTE CHARITATIS.

Charitatis Dei & proximi propria & specialis virtus est piorum, atq; sanctorum: cum ceteræ virtutes & bonis & malis possint esse cõmunes.

*B Plurima sanctorum bona sunt communia multis,
Et quiddam recti constat inesse malis.
Sed pia pars summa tendens virtutis ad arcem,
Omne operum meritum vincit amore Dei:
Quo pariter quemcunque hominum sic diligit, vt se,
Hoc optans alijs, quod cupit ipse sibi.
Vnde istis geminis virtutum qui caret alijs,
Cælorum ad regnum, non habet, vnde volet.*

DE DOCTRINA APOSTOLICA.

Doctrina apostolica tam salubris tamq; vitalis est, vt pro capacitate videntium neminem sui relinquat exortem. Quia siue sint paruuli, siue magni, siue infirmi, siue fortes, habent in ea & vnde alantur, & vnde satientur.

*Exueret Deus vt tetra caligine mundum,
Doctrina accendit lumen apostolica:
Quæ nullis animis, nullis non congruit annis,
Lacte rigans pueros, pane cibans validos.
Non tempus, non sexus huic, non causa resistit,
Omnes curat, alit, iustificat, vetegat.
Sumite quæ magna apposuit sapientia mensa,
Et varijs pasci discite delitijs.
Quarum pars, totum est epulum, quo quisque iuuatur.
Iude capit vitam, quam parit vna fides.*

DE

D. PROSPERI A Q V I T .

DE QVAERENDO DEO.

Deum quaerens, gaudium querit: sic ergo quærat, vt non in se, sed in domino gaudeat. Accedendo enim ad Deum, illuminatur ignorantia & corroboratur infirmitas, data sibi & intelligentia qua videat, & charitate qua seruiat.

Scire Deum cupiens, gaudere, & viuere querit,
Si verum & summum nôrit amare Deum,
Cui tribuat, quicquid recte sapit, optat, agitq;

Et sine quo carnis gloria puluis erit.
Non ergo in quoquam sua munera deserit autor,
Perq; suum dominus se manifestat opus.
Inq; illis habitat diues penetralibus hospes,
Quo gaudent hoc * se, cuncta quod ipse dedit.

* se cõp-
ta,

DE FASTIDIO SPIRITALE.

Sicut corpori noxium est, corpoream escam non posse percipere: ita animæ periculosum est, spirituales delicias fastidire.

Vt perdunt propriam mortalia corpora vitam:
Si nequeunt escas sumere corporeas:

Sic animæ, nisi delitijs rationis alantur,
Dum verbi aeterni pane carent, pereunt.
Nam quid erit, quod dira procul fastidia pellat,
Cum se ipso refugit mens saturare Deo?

DE MALORVM ET BONORVM FINIBVS,
Nunquam multi sunt, qui ad non esse tendunt. Quid enim tam obnoxium paucitati, quam quod est debitum perditioni?

Esse Deo verum, & proprium est, cui quisquis adheret,
Aeterni in regni lumine semper erit.

Nam qui iustitiam spernunt, non esse laborant,
Inq; nihil tendunt, & nihil esse queant:

Non ergo illorum poterit pars multa videri,
Quorum in sanctorum nullus erit numero.

Sed verè magni, & multi sine fine manebunt,
In Christo, quorum gloria perpes erit.

DE TRANQVILLITATE VLTIONIS DEI.

Non concupiscit Deus pœnâ reorû, tanquã saturari desiderans vltione. Sed quod iustû est, cû tranquillitate decernit, & recta voluntate disponit: vt etiam mali non sint inordinati.

Nulla Deum oblectat miserorum pœna reorum;
Nec scelerum vindex ira mouet placidum:
Omnipotentis enim recta & tranquilla voluntas;

Quic

EPIGRAMMATON LIBER.

A Quicquid decerni conuenit, hoc statuit:
Vt nullis pateat regis censura querelis,
Cum iuste accipiet debitus ordo reos.

DE BONO INTELECTV.

Bonû intellectu habet, qui quod faciendû rectè intelligit, facit. Alio- qui talis est sine opere intelligentia, qualis est sine timore sapientia: cû initium sit sapientiæ timor domini.

13
Plal. 110.

Scriptorum domini plene videt omne profundum,

* Implet qui factis cognita verba pijs.

Nam nimis ascensu doctrinae deuius errat,

Si, quæ curauit scire, fugit facere.

* Qui fa-
ctis im-
plet.

DE REQVIE ADHVC IN CARNE VIVENTIS

Habet iã in hac vita requiẽ suã anima, quæ de morte infidelitatis exempta est: & nõ ab operibus iustitiæ, sed ab iniquitatis se abstinere actione. Vt viuens Deo, & mundo mortua, in humilitatis & mansuetudinis placida tranquillitate requiescat.

14

Est & in hac vita requies multis data sanctis,

B Quorum animas mundus non tenet occiduis:

Quos desiderijs nullis peritura fatigant,

Et quibus omne bonum est Christus, & omnis honor:

Vtuntur terra, vt cælo, fugientia temunt:

Quod credunt, quod amant, quod cupiunt Deus est.

DE VOVENDO DEO.

Quisquis bene cogitat, quid Deo voueat, & quæ vota persoluat, seipsum voueat, & reddat. Hoc exigitur, hoc debetur: imago Cæsaris, reddatur Cæsari: imago Dei, reddatur Deo. Sed sicut videndû est, quid, & cui offeras: ita etiam considerandû est, vbi offeras. Quia veri sacrificij extra catholicam ecclesiam locus non est.

15
Lucæ 10.

Quid voueat domino, quisquis bene corde volutat,

Ipsam se totum præparet, & voueat,

Maior enim * offerri nequit hostia mentis in ara,

Nec Christi ex templo suauior exit odor,

Quam cum homo castorum profert libamina morum,

Et de virtutum munere sacra litat.

Sic tamen, vt nôrit, qui reddit vota Tonanti,

Vnum diuinis cultibus esse locum

In toto mundo, quem vera ecclesia præbet,

Et sine quo nullum iustitiæ est meritum.

* nequit
offerri.

DE

D. PROSPERI AQUIT.

DE IVSTITIA ET GRATIA.

16

Duæ sunt retributiones iustitiæ, cum aut bona pro bonis, aut mala redduntur pro malis. Tertia est retributio gratiæ, cum per regenerationem remittuntur mala, & retribuentur bona: atque ita manifestatur, quia universæ viæ domini misericordia, & veritas. Illam autem impiorum retributionem, qua pro bonis mala restituunt, Deus nescit: qui nisi retribuere bona pro malis, non essent, quibus retribuere bona pro bonis.

Psal. 24.

Iustitia merces gemina est, vel cum bona rectis,
Vel pravis dignè cum mala restituit.
Saluatricem autem cunctorum gratiam Christi
Non pensans meritum, diluit omne malum:
Credentesque omnes renouans baptismate sacro,
Dat bona, quæ propter det meliora bonis.

DE SUPERNAE PATRIAE CIVIBVS.

17

Omnis, qui ad supernam pertinet civitatem, peregrinus est mundi: & dum temporali utitur vita, in patria vivit aliena: ubi inter multa fallacia, & multa illecebrosa Deum nosse, & amare paucorum est, quibus præceptum domini sit lucidum illuminans oculos, ut nec in Dei, nec in proximi charitate fallantur.

Psal. 108.

Cœlestem ad patriam Christo redimente vocatus,
Vitam * labentis temporis hospes agit:
Dumque ad promissam requiem non per sua tendit,
Mundana patitur multa pericula viæ:
Quæ nunc obsessa aduersis, nunc plena secundis,
Aut frangit trepidos, obligat aut dubios:
Inter quos laqueos currentem ad gaudia * vitam
* vera Non capiet mundus, cui via Christus erit.

DE CARNIS CVPIDITATE VINCENDA.

18

Nemo est, cuius animum corruptibile corpus, & inhabitatio terrena non aggrauet. Sed annitendum est, ut cupiditates carnis, spiritus vigore superentur: & interior homo, qui sibi semper sentit resisti, semper se diuino expectet auxilio adiuari.

Nulla anima est, quæ non mortali carne grauetur,
Nec quæ corporea conditione gemat.
Sed confirmare inuolidam, & frenare rebellem,
Legitimum & proprium est mentis opus domine:
Quæ vis natura, ut moderamine temperet aqua,
Et subdat sceptris noxia quæque suis,
Auxilium à domino, & vires petat, ut valeat se
Vincere, nec sensus incitet ipsa suos.
Nam nullus famule poterit compescere motus,
Ni fuerit Christi semper amore potens.

C

DE

EPIGRAMMATON LIBER.

164

DE ANGVSTA VITAE VIA.

A

Angusta est via, quæ ducit ad vitam. Et tamen per ipsam, nisi dilatato corde non curritur: quia iter virtutum, quo gradiuntur pauperes Christi, amplum est fidelium spei, etiam si arctum sit infidelium vanitati.
Arcta via est, veræ quæ ducit ad atriâ vitæ,
Nec recipit carnis gaudia mentis iter.
Amplis incedit spatij terrena voluptas,
Angusto virtus limite celsa petit.
Et tamen hi calles, quos mundi vana pauescunt,
Quædam magnificis æquora sunt animis.
Difficilisque nimis per dura, per * ardua gressus
Commendat fidei, quod tolerare iuuat.

19

* aspera

DE PRAEMIO RELIGIONIS CHRISTIANAE.

Hoc affectu, & desiderio colendus est Deus, ut sui cultus ipse sit merces. Nam, qui Deum ideo colit, ut aliud magis quam ipsum promeretur, non Deum colit, sed id quod assequi concupiscit.

20

Hac desiderij Deus est pietate colendus,
Iustitiæ ut merces tota sit ipse Deus.
Nam sperans alio se munere posse beari,
Non, quod poscit, amat: sed quod habere cupit.

B

DE OCCVLTIS NON IVDICANDIS.

De occultis cordis alieni temerè iudicare peccatum est: & eum, cuius opera non videntur, nisi bona, reprehendere ex suspitione, iniquum est, cum eorum, quæ homini sunt incognita, solus Deus index sit iustus qui & inspector est verus

21

Culpare in quoquam, quæ non sunt nota, malignum est,
Præsertim, quæ sunt cognita, si bona sunt.
Non pateant faciles scæuis rumoribus aures,
Quæ nescire iuuat, credere non libeat.
Linguantur secreta Deo: qui, si quid opertum est,
Inspicit, & nullis indiget indicij.

DE ADIVTORIO DEI.

Diuini est muneris, cum & recta cogitamus, & pedes nostros à falsitate & iniustitia continemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis, atque nobiscum, ut operemur, operatur.

22

Non dubiè nostri Deus est & rector, & autor,
Cum toto affectu, quæ bona sunt, gerimus.
Ex operum specie clarebunt intima cordis:
* Quæve hominis mentem spiritus intus * alit.
Sanctus enim sanctos facit: & de lumine lumen
Exoritur: nullus sit bonus absque Deo.

* Quisus
* agat

DE

D. PROSPERI AQUIT.

DE PASSIONIBVS SANCTORVM.

Iusto iudicio Dei datur plerunq[ue] peccatoribus optata potestas, qua sanctos ipsius persequantur, vt qui spiritu Dei iuuantur & aguntur, fiant per laborum exercitia clariores.

Quod plerunq[ue] mali in sanctos sauire sinuntur.

Quodq[ue] bonis prauis saepe nocere quaunt,

Absq[ue] Dei nutu non sit, qui corda suorum

His etiam bellis glorificanda probat.

* Vincuntur al Tem- nuntur. Crescunt virtutum palma, crescuntq[ue] corone,

* Mutantur mundi praelia pace Dei.

DE SCIENTIA BONI.

Non est vera scientia boni, nisi ad hoc comprehendatur, vt agatur. Non enim vtiliter meditatur legē Dei, qui laborat, vt memoria teneat, quod actione non implet.

Scit legem, doctq[ue] tenet iussa omnipotentis,

Qui quod nouit agens, diligit id quod agit.

Non satis est domini praeceptum voluere lingua,

Is meminuit legis, qui memor est operis.

DE AMORE LEGIS.

Qui legem Dei diligit, probat se in omnibus iniquis id, quod contra legem est, odisse, non homines.

Legem spernentes odit cum legis amator.

Non homines odit, sed reprobat quod agunt.

DE SCRUTANDIS MANDATIS DEI.

Mandata Dei scrutari, nisi quieta mens non potest. Vt ergo religiosum exerceatur studium, abigenda sunt iurgia malignorum.

Scrutari legem possunt vt cunq[ue] quieti;

Si mundi à strepitu libera corda vacent.

Vt mens ergo pijs studijs intenta iuuetur,

* Praelia diuinus carnea vincat amor.

* iurgia Nam templum domini per sacra silentia crescit;

Et tacite struitur, non ruitura domus.

DE PROFICIENDO.

Nemo tam eruditus, nemo tam doctus est, qui superna illustratione non egeat. Non enim ita vlla diuinorum bonorum augmenta sufficiunt, vt non semper super sit, quod mens rationalis & intelligendum desideret, & gerendum.

Doctrina domini penetrat a tempore in isto.

Ad plenum nulli peruia sunt homini.

Semper enim sanctis superest, quo crescere possint.

Et per-

EPIGRAMMATON LIBER.

A Et perfectorum gloria, principium est.

Virtutem virtus pariat, de lumine lumen

Prodeat, atque omnis palma gradum faciat.

Nam cur non cupide mens querat, que Deus offert,

Cui, danda vt recte posceret, ipse dedit?

DE DVPLICI OPERE DEI.

Si oēs homines simul cōsideremus, quorū alij misericordia salui fiunt alij veritate danantur: vniuersa viæ domini, id est, misericordia & veritas, suo sine distinctæ sunt. Si autem solos sanctos intueamur, non discernuntur hæc viæ domini. Indiuidua enim ibi est & à misericordia veritas, & à veritate misericordia: quia beatitudo sanctorum & de munere gratiæ est, & de retributione iustitiæ.

Omnibus in rebus geminum est opus omnipotentis,

Totum iustitia est quod gerit, aut pietas

Que simul in * terris descendunt lucis ab arce,

Ne cuiquam parti desit vtrunq[ue] bonum.

Et quoniam cuncti auxilio miserantis egemus,

Præcedit semper gratia iustitiam.

Damnantem elatos, saluantem iustificatos,

Quos Deus & donis auxerit, & meritis.

DE OBSERVANTIA PACIS.

Christianæ perfectionis est, pacificum esse, etiā cū pacis inimicis, spe correctionis, non consensu malignitatis: vt si nec exemplum, nec cohortationem dilectionis sequantur, causas tamen non habeant, quibus odisse nos debeant.

Moribus in sanctis pulchra est concordia pacis,

Cum multis vnum conuenit, atque placet.

Sed * tantum hoc toleranda modo sunt fœdera amoris,

Vt solis pax hæc sit tribuenda bonis.

In iustis etiam præstetur iusta voluntas,

Nec quenquam spernant vota benigna hominem.

Non, vt amicitia vitijs socientur iniquis,

Ad sit: sed prauis vt medicina animis.

Que si pace sua non sedat turbida corda,

Nobis non possit nostra perire quies:

DE CVSTODIA DEI.

Custodit nos dominus ab omni malo, non vt nihil patiamur aduersi sed vt ipsis aduersitatibus anima non lædatur. Cū enim tētatio adest fit quidam in id quod nos impugnat introitus: & cum bono fine, id est, sine vulnere animæ tentatio consummatur, ad æternā requiem de profundo temporalis laboris exitur.

Sape

D. PROSPERI AQUITANI

*Sape quidem dominus sic cuncta a duersa repellit,
Vt nullo attingi vulnere possit homo,
Sed mirabilior tunc est manus omnipotentis,
Illata afflictum cum mala non superant.
Laudetur custos, virtutem dans tolerantis.
Intima corrumpat ne furor exterior.
Nam non certanti nulla est speranda corona.
Palmam, qua capitur gloria, finis habet.*

DE ADIVTORIO DEI.

31 *Ad caelestis Hierusalem consortium non ascendunt, nisi qui toto
corde profitentur, non proprii operis, sed diuini esse muneris quod
ascendunt.*

*Caelestem ad patriam tendens cognosce vocantem,
Cuius proueberis, si bene curris, ope.
Nam si te virtute tua ad caelestia credis
Scandere, de superis pulsus ad ima * cades,*

* ruis

DE ODIIS MVNDI IN CHRISTIANOS

32 *Omnes, qui in Christo volunt pie viuere, necesse est, vt ab impijs, &
dissimilibus patiantur opprobria: & despiciantur tanquam stulti, & in-
fani, qui praesentia bona perdant, & inuisibilia sibi, ac futura promittant.
Sed haec despectio, & haec irrisio in ipsos retorquetur, cum & abundan-
tia eorum in egestatem, & superbia transferit in confusionem.*

*Impia pars mundi parti est infesta piorum,
Nec tolerare potest dissimiles animos:
Ridens nolentes opibus praesentibus uti,
Sperantesq; sibi credita posse dari.
Sed spernenda haec sunt populis opprobria sanctis,
Qua stultè iaciunt corda aliena Deo.
Nam spes nostra ex hoc visu fit certior omni,
Quod spondens, quicquid credimus, hoc Deus est.*

DE PATIENTIA FIDELIVM.

33 *Tota fidelium salus, tota patientiae fortitudo ad eum, qui in sanctis
suis est mirabilis referenda est: quia nisi in illis Deus esset, furori impio-
rum fragilitas humana succumberet.*

*Cum constans anima aduersis non frangitur vllis,
Et fidei virtus intemerata manet,
Necrit inesse sibi dominum patientia fortis,
Inq; eius donum, quod steterit, referat.
Nam quod non cecidit, proprijs si viribus aptat,
Hoc ipso, quo se stare putat, cecidit.*

DE

EPIGRAMMATON LIBER.

166.

DE OBSEQUIIS DEBITIS.

A *Ita & a plebibus principes, & a fernis domini sunt ferendi, vt sub
exercitatione tolerantiae sustineatur temporalia, sperentur aeterna. Au-
get enim meritum virtutis, quod propositum non violat religionis.* 34

*Reddendum est, quicquid mundi bene postulat ordo,
Propositumq; pia non violat fidei.
Mitibus, & sanctis nulla est spernenda potestas:
Aequum seruire est regibus, & dominis:
Vt Christi famulis ad verum profuit honorem,
Dilexisse bonos, & tolerasse malos.*

DE TOLERANDA VARIETATE MVNDANA.

*Recti corde de praecipis Dei, & constitutionibus non queruntur:
quia iustum est aequanimiter omnia accipi, quae iudicaturus voluit to-
lerari.* 35

*Dum mutabilium decurrunt tempora rerum,
Dumq; suis mundus motibus atteritur,
Rectorum est aduersa pati, & tolerare modestè,
Nec querula in quoquam voce mouere Deum.
B Cuius iudicio nulli parceret iniquo,
Et perpes iustos gloria suscipiet.*

DE AEDIFICATIONE DOMVS DEI.

*Omnis sancti aedificij status, sicut Deo cooperante proficit, ita Deo
custodiente consistit. Quoniam tunc utilis prepositorum custodia est,
cum spiritus Dei populo suo praesidet, & non solum greges, sed etiam
ipfos dignatur custodire pastores.* 36

*Dum lapides viui pacis compage ligantur,
Inq; pares numeros conuenit vna domus:
Claret opus domini, qui totam construit aulam,
Effectumq; pijs dat studijs hominum,
Quorum perpetui decoris structura manebit,
Si perfecte autor protegat, atque regat.*

DE AETERNIS GAUDIIS.

*Aeternae ciuitatis, aeterna sunt gaudia, & stantium dierum perpes
infinitas: nec variabitur, nec labetur: quia incommutabili pace potietur,
quorum omnium erit bonum, quod fuerit etiam singulorum.* 37

*Semper erunt, quod sunt, aeterna gaudia vita,
Gaudendi quoniam causa erit ipse Deus.
Nec varios pariet motus diuersa voluntas.*

z

Finis

D. PROSPERI AQUIT.

Vnum erit in cunctis lumen, & vnus amor,
Inq; bonis summis posita experientia foelix,
Nec volet augeri, nec metuet minui.

DE LEGE CHARITATIS.

38. Lex Christi perfectio charitatis est, qua Deus proximusq; diligitur
& per quam dicitur conditori legis, Dimitte nobis debita nostra, sicut
& nos dimittimus debitoribus nostris. Bene enim expectat promissio-
nem Dei, qui mandatum eius exequitur: nec frustra sperat parcendum
peccatis suis, qui ignoscit alienis.

Verus amor Christi vera est custodia legis,
Et mandata Dei complet amans homines:
Quorum ignoscentes culpis sua crimina soluunt,
Quodq; alijs tribuunt, hoc sibi prospiciunt.
Det peccatori veniam peccator, & equa
Conciliet dominum conditione sibi,
Cuius iudicium de nostro examine pendet,
Quod serimus metimus, quod damus accipimus.

DE IVSSIONIBVS DEI.

39. Nihil Deus iubet, quod sibi proffit, sed illi cui iubet. Ideo verus est
dominus, qui seruo non indiget, & quo seruus indiget.

Non ideo quicquam mandat Deus, vt sibi proffit,
Nec serui officio verus eget dominus.
Cuius preceptis augetur, qui famulatur,
Fitq; minor, quisquis negligit imperium.

* Ipse si-
bi sum-
mū per-
petuūq;
bonum.
* habet,
Nam Deus omnipotens, simul omnitenensq; potestas
* Nil perdit proprium, nil * capit occiduum.
Nunquam non habuit quod habet, dans quicquid haberi
Proderit, & sumens non nisi quod dederit.

DE TEMPORALI SCIENTIA.

40. Id quod in tempore nouum est, non est nouum apud Deum qui cō-
didit tempora, & sine tempore habet omnia, quæ suis quibusq; tempo-
ribus pro eorum varia ætate distribuit.

Insoluitum si quid labentia tempora promunt,
Hoc mirum mundus dicit, habetq; nouum.
Sed rerum autori nullus non cognitus ordo est,
Cernenti quicquid secula cuncta ferunt.
Quæ non incerto voluunt magna agmina motu,
Sed sub iudicio stantq; fluuntq; Dei.
Vt nihil existat nature in partibus vllis,
Quod non ille suo temperet arbitrio.

DE

EPIGRAMMATON LIBER.

DE PROVIDENTIA DEI.

A Mutabilium dispositionem immutabilis ratio Dei continet, vbi si-
ne tempore simul sunt, quæ in temporibus non simul sunt: quia te-
pora non simul currunt.

Lex æterna Dei stabili regit omnia nutu,
Nec mutat vario tempore consiliū.
Vt locis presens simul est Deus omnibus vnus,
Sic rerum metas secum habet, & numeros.
Nec serum, aut properum sibi sentit in ordine rerum,
Cui cuncta assistunt acta, & agenda simul.

DE IMPVNITATE PECCANTIVM.

42. Nihil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur im-
punitas, & mala voluntas, velut hostis interior roboratur.
Qui se peccatis gaudet feliciter vti,
Infelix nimis est prosperitate sua.
Dumq; capit miseros effectus praua voluntas,
A vera semper luce fit exterior,
Sumens pestifera de consuetudine robur,
Et sua complectens vincula mortis amor.
Deficiant potius vana oblectamina mundi,
Subdanturq; pio colla domanda iugo.
B Inq; putres fibras descendat cura medentis,
Vt * blandum morbum pellat amica salus.

* causas
morbi.

DE LEGIS LITERA.

43. Legis litera, que dicit non esse peccandum, si spiritus viuificans de-
fit, occidit: scire enim peccatum facit potius, quam cauere. Et ideo ma-
gis augeri, quam minui: quia malæ concupiscentiæ etiam præuarica-
tio legis accedit.

Index peccati lex est, plectenda vetando,
Que, nisi cor mundet spiritus, interimit.
Nullus enim est insons sola formidine pœna,
Qui sanctum & iustum non amat imperium.
Hunc tamen effectum non lex, sed gratia confert.
Quodq; iubet legis littera, velle facit.

DE LEGE ET GRATIA.

44. Lex data est, vt gratia quæreretur: & gratia data est, vt lex implere-
tur. Neque enim suo vitio non implebatur, sed vitio prudentiæ carnis:
quod vitium per legem demonstrandum, per gratiam sanandum fuit.

Non seruit ius legis prudentia carnis,
Peccati stimulos nec superare potest.
Sed quia mens anceps patitur mala corporis ægri,
Querere diuinum cogimur auxilium.

Lex igitur

D. PROSPERI AQUIT.

*Lex igitur facit, ut poscatur gratia Christi,
Ardua qua legis iussa queant fieri.
Nec iam non valeant carnales vincere sensus,
Quos iusta legis conditor ipse iuuat.*

DE PROMISSIONE DEI.

45. Hoc promittit Deus, quod ipse facit. Nō enim ipse promittit, & alius facit: quod iam non est promittere, sed predicere. Ideo nō ex operibus, sed ex vocante: ne ipsorum sit, non Dei: & merces non imputetur secundum gratiā, sed secundū debitum, atque ita gratia iam non sit gratia.

*Quod Deus omnipotens promittit, perficit ipse,
Nec proprium externis viribus implet opus.
Hinc securā fides sperat, quod credit, amatq;
Autorem, qui quod spondet, id efficiet.
Nam, si quae dominus promittit, non operatur,
Sed solum humanum prauidet arbitrium:
Non hac dona eius, sed sunt praedicta vocanda,
Ceu quisquam ex proprio sit bonus absque Deo.
Quod quia non recipit pietas, verōq; repugnat,
Gratia nos reparaet, gratia iustificet:
Quae sic in cunctis implet sua dona vocatis,
Ut quorum dux est, fiat & ipsa comes.*

DE FIDELIVM CVLPIS, ET INFIDELIVM BONIS.

46. Sicut non impediunt ab aeterna vita iustum quaedam peccata venialia, sine quibus haec vita non ducitur: sic ad salutem aeternam nihil profunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillime vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur.

*Ut quaedam tenues maculae in splendore piorum,
Maior virtutum quas vacuat numerus,
Aeternae donis nequeunt obsistere vitae,
Nec merita obscurat grandia culpa leuis:
Sic aliquid plerunq; boni pars impia gestat,
Magni mole mali quod facile obruitur.
Nec prodest quiddam recti sapuisse malignis,
Si verum, & summum non coluere Deum.
Vna fides igitur, spes vna est, atque amor vnus,
Quo fiat iustus, sitq; beatus homo.
Nam bona, quae prauis naturae ex dote supersunt,
Augent peccati pondera, non minuunt.*

DE MALAE VOLVNTATIS EFFECTV.

47. Cum voluntas mala potestatem accipit efficiendi quod cupit, ex iudicio Dei

EPIGRAMMATON LIBER.

168

A. dicio Dei venit, apud quem non est iniquitas. Punit enim etiam isto modo, nec ideo iniuste quia occulte. Caterum iniquus puniri se ignorat, nisi cum manifesto supplicio senserit nolens, quantum mali sit, quod perpetravit volens.

*Cum datur iniusto peccandi optata potestas,
Ut mala mens, prauē quod cupit, efficiat,
Ira Dei magna est, qua multos sic quoq; punit,
Ut quibus exultant, criminibus pereant.
Crescit enim occulte cum longo poena reatu,
Ausibus illitis si nihil obstiterit.
Et magis, erranti ne parcant flagra, timendum est,
Quam ne non fiat, quod voluisse nocet.*

DE SVPERBIA.

Omnia vitia in malefactis tantummodo valent, sola superbia etiam in recte factis cauenda est. 48

*Omne genus vitij proprio tantum valet actu,
Et peccata suam quaeq; gerunt speciem,
Sola est innumeris armata superbia telis,
Cui possunt vires, & bene gesta dare.*

DE IMPARI VSV FORTVNAE.

B. Interest plurimum, qualis sit usus, vel earum rerum quae prosperae dicuntur vel earum quae dicuntur aduersae. Nam bonus temporalibus nec bonis extollitur, nec malis frangitur. Malus autem ideo huiusmodi infelicitate punitur, quia felicitate corrumpitur. 49

*In rebus mundi non idem est omnibus usus,
Nec cuncti paribus cuncta ferunt animis.
Namq; bonos non blanda inflant, non aspera frangunt:
Sed fidei inuicta gaudia vera iuuant.
Terra autem, & feni breuiter florentis amator,
Seu caret optatis seu fruitur, miser est.*

DE MORTE SANCTORVM.

Mala mors putanda non est, quam bona vita precesserit. Non enim facit malam mortem nisi quod sequitur mortem. Non itaque multum curandum necessario morituris quid accidat ut moriantur, sed, moriendo quod ire cogantur. 50

*Cuncta bonis profunt, quos & mors ipsa beatos.
Efficit, ut sumant praemia principium.
Ille igitur finis malus malus est, quem poena sequetur,
Et qui perpetui porta doloris erit.
Non quo * assumuntur lachrymae, cunctiq; labores,
Ut veteris pereant omnia signa mali.*

Z iij

De

* absumuntur

D. PROSPERI AQUIT.

51. DE PURITATE QUAM NON PERDIT INVITVS. C

Ita non amittitur corporis sanctitas manente animi sanctitate, etiã corpore oppresso: sicut amittitur sanctitas corporis violata animi puritate, etiam corpore intacto.

Mens illæsa nihil violato corpore perdit,

Inuitam carnis vulnera non maculant.

Nec crimen facti recipit non mixta voluntas,

Velle magis facimus, quàm tolerare nocet.

Sic autem ad cordis penetralia cuncta recurrunt.

Vt plerunq; animus sit sine carne Deus.

* sub-*Dum, quod ab intacto * semotum est corpore, solus*
motum. *Concipit, & tectis motibus intus agit.*

DE FORTITVDINE TOLERANTIAE.

52. Maior animus meritò dicendus est, qui vitam ærumnosam magis potest ferre, quàm fugere: & humanum iudicium, maximèq; vulgare, quod plerunq; caligine erroris inuoluitur, præ cõscientiæ luce, ac puritate contemnere.

Qui valet aduersis oneratam ducere vitam,

Et tolerare magis vult mala, quàm fugere,

Maioris multo est animi, quàm ferre pauescens

Indocti iniustum iudicium populi.

Mens etenim recta, & puri sibi conscia cordis

Hoc plus spendescit, quo magis atteritur.

DE HVMLITATE IVSTORVM.

Iustus quicquid malorum ab iniquis dominis irrogatur, non pœna est criminis, sed virtutis examen. Nam bonus etiam si seruiat, liber est. Malus autem etiam si regnet, seruus est, nec vnius domini, sed quod est grauius, tot dominorum, quot vitiorum.

53. *Oppressis quoties iustis dominantur iniqui,*

Non est puniti supplicium meriti.

Sed virtus fidei sub tali examine crescit,

* seruit *Nec seruile grauat libera corda iugum.*

malè *Solus peccator * malè seruit, qui licet amplo*

Viatur regno, sat miser est famulus:

Cum mens carnalis, nimium dominante tyranno,

Tot seruit sceptris, dedita quot vitijs.

DE OBLATIONE VOTORVM.

54. Nemo qui quã domino rectè voueret, nisi ab ipso acceperit, quod voueret.

Optima vota Deo, quorum est dator ipse, vouentur.

Hoc sursum dignum est ire, quod inde venit.

DE

EPIGRAMMATON LIBER.

169

DE ESSENTIA DEITATIS.

Omnis substantia, quæ Deus non est, creatura est: & quæ creatura non est, Deus est. Nulla igitur differetia est in deitate Trinitatis, quoniam quod Deo minus est, Deus non est.

Natura omnipotens vna est, quæ cuncta creauit,

Et propriè quod sunt, omnibus esse dedit.

Quodq; Deo minus est, non est Deus, à patre natum

Verbum, & qui amborum spiritus est, Deus est.

Vna eademq; trium quoniam est essentia, quæ se

Nunquam vel maior, vel minor esse potest.

55

QVALES NOS DILIGAT DEVS.

Tales nos amat Deus, quales futuri sumus ipsius dono: non quales sumus nostro merito.

Tales à domino, quales formamur, amamur:

Non quales nostris extitimus meritis.

Sanctificet, doceat, plantet, riget, excolat, ornet.

Et sibi perpetuò quod placeat, faciat.

Nam nihil est hominis, quod dignè possit amari,

Perficiat proprium ni bonus autor opus.

56

B

DE INTEMPORALI OPERE DEI.

Ordo temporum in æterna Dei sapientia sine tempore est, nec aliqua sunt apud illum noua, qui fecit, quæ futura sunt.

Artifice in summo sine tempore temporis ordo est,

Inq; Deo rerum non variat series.

Æterno autori simul adsunt omnia semper,

Cum quo in factorum est ordine, quicquid erit.

57.

DE PRINCIPALI RERVM OMNIVM CAUSA.

Voluntas Dei est prima, & summa causa omnium corporalium, spiritaliumq; motionum. Nihil enim fit visibiler ac sensibiler, quod nõ de inuisibili, atq; intelligibili summi imperatoris aula aut iubeatur, aut permittatur secundum ineffabilem iustitiam premiorum atq; pœnarum, gratiarum, & retributionum in ista totius creaturæ amplissima quadam immensaq; republica.

58

Principium Deus est mundi, quo cuncta mouentur,

Et quæ permittit, vel iubet, autor agit.

Hinc mutabilium rerum immutabilis ordo,

Æterni seruit legibus artificis.

Inq; suos fines procedit quæq; voluntas,

Nec varijs meritis arbiter æquus abest,

Corda regens, vires tribuens, peccata remittens,

Mitis subiectis, implacidus tumidis.

Z iij

YI iiii

59. *Vt nec pœna malum quenquam, nec gloria iustum
Suscipiat, nisi cum laude & honore Dei.*

DE FINIBVS BONORVM MALORVMQVE.

*Scire volens, in qua rerum sis parte locandus,
Discute, quid timeas, quidue sit id quod amas.
Nam cuncti hoc gemino nascuntur fomite motus,
Respondentq; suis germina principijs.
Et quod quisque bonum sibi tempore duxit in isto,
Hoc summi regis iudicio capiet.
Angelicos ciues & Christi in membra renatos,
Non trahat ad veterem carnis origo hominem.
Multa quidem in nostros mundus bona procreat vsus,
Et pleno tellus seruit opima sinu.
Sed terra hospitibus, cœli super astra vocatis,
Virtutis palma est spernere blanda soli:
Et sic presentis spatium percurrere vita,
Ipsa peregrinis ne via sit laqueus.
Nam declinantes pro summis ferre laborem,
Terrenorum auidos infima suscipient.*

DE INEFFABILI EXCELLENTIA DEITATIS.

60. *Excedit super eminentia deitatis non solum vsitati eloquij nostri, sed
etiam intelligentiæ facultatem. Verius enim cogitatur Deus, quam
dicitur, & verius est quam cogitatur. Non parue autem notitię pars est,
si ante quam scire possumus quid sit Deus, possumus scire quid nō sit.*

*Nulla quidem mens est mortali in corpore viuens,
Quæ plena videat cognitione Deum.
Sed miris operum signis ostenditur autor,
Rectoremq; suum condita queq; canunt.
Vnde licet sandi vires, animiq; vigorem
Vincat, & excedat gloria lausq; Dei:
Nos tamen officio cordis gaudemus, & oris,
Et tanto oblectat succubuisse bono.
Hinc fidei virtus, hinc flammæ oriatur amoris.
Quod latet, exercet, quod superat, reparat.*

DE SVPERBIA DIABOLI, ET CHRISTI
HVMILITATE.

61. *Diabolus superbus hominem superbientem seduxit ad mortem:
Christus humilis hominem obedientem reduxit ad vitam. Quia sicut
ille elatus cecidit, & deiecit consentientem: sic iste humiliatus surrexit,
& crexit credentem.*

Letifer

A *Letifer * immodico natura elatus honore
Angelus, inde hominem subruit, vnde ruit.
Sed Christus miserans deceptum fraude maligni,
In se illi ad vitam posse redire dedit,
Si caueat pactis hostis seruire superbi,
Sectari & studeat formam humilis domini.
Qui patris in deitate manens Deus omnificator.
Verus de sacra virgine natus homo est.
Sic nostrum assumens matris de corpore corpus,
Effet vt assumptæ carnis origo Deus:
In quo per lauacrum fidei viriute renata
Cœlesti accipiet gens noua principium:
Nil hominis primi retinens, sed plena secundi
Splendore * in capitis glorificanda sui.* * immodicè

DE VERA BEATITVDINE

62. *Omnes beati habent quod volunt, quamuis non omnes qui habent
quod volunt, continuo sint beati. Continuo autem miseri, qui vel nō
habent quod volunt, vel id habent quod non recte volunt. Propior er-
go est beatitudini voluntas recta, etiam non adepta quæ cupit, quam
praua, etiam si quod concupiuit obtinuit.*

B *Non semper verè est felix impleta voluntas,
Cum sepe iniustus sint mala vota animis.
Recta igitur cupiens, etiam si non sit adeptus,
Persistendo tamen velle bonum, bonus est.
At prauus, quod fert animo, si non habet actu,
Tam miser est, quam si, quod cupit, obtineat.*

QVID SIT ESSE CVM DEO.

63. *Magna hominis miseria est cum illo non esse, sine quo non potest
esse. In quo enim est, sine dubio sine illo non est: & tamē si eius nō me-
minit, eumq; non intelligit neque diligit, cum illo non est.*

*Maiestate Dei concluditur omne quod vsquam est
Qua sine nil rerum stare, vel esse potest.
Huic homo si recte famulatur, proximus haret:
Si resilit, misero degit in exilio.
Omnia sic dominus discriminat ordine iusto,
Quo sint summa bonis, ima parata malis.*

DE INCARNATIONE VERBI DEI.

64. *Diuinitas verbi æqualis patri, facta est particeps mortalitatis nostræ
non de suo, sed de nostro: vt & nos efficeremur participes diuinitatis
eius, non de nostro, sed de ipsius.*

Omnipotens

Omnipotens genitor, natusque, & spiritus almus,
Vna in personis, par tribus est deitas:

Qua genus humanum prostratum fraude maligni
Ad vitam hac fecit posse redire via,

Natura vt nostra Christus causæq; redemptor
Mortalis fieret, non minuens quod erat:

Perq; habitum serui, vacuaret iura tyranni,
Et lethum letho vinceret * innocuo.

* immie-
rito.

Hinc verbum carni insertum, carnemque receptans,
Nec se confundit corpore, nec geminat.

Sic naturam hominis virtute augente superna,
Esset vt in vero lumine lumen homo.

Qui vires mortis per vite absorbit haustum.

* Factum est eternum, quod fuit occiduum.

Quisquis consilio eterno contraria sentis,
Et verbum in nostra carne manere negas,

Diuina pietatis opus dissoluere quaris,
Spæque sua mundum dispoliare cupis.

Nam quis ventura quenquam saluabit ab ira?

Quisve hominis primi crimine liber erit,

Si deitas verbi non nostra est insita carni,

Aut Christus falsi corporis umbra fuit?

Qui genitus puer est intacta virginis aluo?

Que natura annis creuit, & aucta cibis?

In qua prole patrem mundi se credidit Abram?

Quæve eius stirps est omnia sanctificans?

Quod regale genus simul est & pontificale?

Qui ve idem Dauid filius & dominus?

Peccati seruis, & mortis compede vincis

Vnam est dignatus ferre redemptor opem.

Qui nostri generis carnem cum morte receptans

Nostra, hosti, vt nobis vinceret, opposuit.

Et carne exuta dominantem perculit hostem,

Vt caperet palmam præda vetusta nouam.

QVO ODI ODIENDI SVNT MALI.

65.

Perfectū odium est, quod nec iustitia, nec scientia caret: id est, vt nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas. Rectè ergo in malis odimus malitiam, & diligimus creaturam, vt nec propter vitium natura damnetur, nec propter naturam vitium diligatur.

Recta volens animus sapiens, & amator honesti,

Quosdam

A Quosdam odio dignos iudicat esse suo.
Nec tamen hos toto depellit fœdere, gnarus
Naturam errantem diuidere à vitijs.
Sic generi indulgens proprio, vt peccata recidit
Optet, & vt damnet crimina, non homines.

DE LABORE FINGENTIVM MENDACIA.

Difficilia & laboriosa sunt figmenta mendacij. Qui autem verū vult dicere, non laborat. Quietiores enim sunt boni, quàm mali: & absolutiora sunt verba veridicorum, quàm commenta fallacium.

66.

¶ Fallaces curis semper torquentur amaris,
Et mala mens nunquam gaudia pacis habet:
Lubrica dum trepido mendacia plasinate fingit,
Consumens totum tempus in arte mali.
At simplex animus, commentis & liber iniqui,
Nil amat iniustum, nil gerit implacidum.
Sectator veri potietur luce serena,
Est quoniam mendax, noxque, dolorque sibi.

¶ Ad patriam vita noctis de valle vocati
Virtutum gradibus scandite lucis iter.

B Arduus, atque arctus fert ad cœlestia callis:
Deuexa ad mortem ducit, & ampla via:
Qua fallax tumidi incedit sapientia mundi,
Commentisque suis ludificata ruit.
Et mala corporei sequitur dum gaudia sensus
Exulat à vero lumine cæca procul.
Nec falsarum habitu virtutum ornata iuuatur,
Perdit mens veri nescia, quicquid agit.
Nouerit ergo Deum sapiens, totisque medullis
Diligat, inq; ipso se quoque amator amet.
Sit bonus & iustus sit verax atque benignus,
Sit forma & speculum, lux & imago Dei.
In Christo factus nouus, & iam carne vetusta
Exutus, vilem mente relinquat humum.
* Vt sacri templi quacunq; in parte locetur,
Magnum erit, in capitis corpore quicquid erit.

* Et

DE DIVINIS SCRIPTVRIS.

Bonæ sunt in scripturis mysteriorum Dei profunditates, quæ ob hoc reguntur ne vilescant: ob hoc quaruntur, vt exerceant: ob hoc aperiuntur, vt pascant.

67.

Quamuis

D. PROSPERI AQUIT.

Quannīs in sacris libris, quos nosse laboras,
Plurima sint lector clausa, & opaca tibi,
Inuigilare tamen studio ne desine sancto,
Exercent animum dona morata tuum.
Gratior est fructus, quem spes productior edit,
Vltro obiectorum vilius est pretium.
Oblectant adoperta etiam mysteria mentem,
Qui dedit, vt queras: addet, vt inuenias.

DE ORATIONE DOMINI.

Orans cū sudore sanguineo dominus Iesus Christus significabat de toto corpore suo, quod est ecclesia, manaturas martyrum passiones.

69. Ferre parans Christus pœnam, mortemq; propinquam,
Inuictamq; suis ingenerare fidem:
Cum prece sanguineas fundebat corpore guttas,
Et precium mundi sudor erat domini.
Nec crucis asperitas poterat terrere volentem,
Quæ regnaturæ gloria carnis erat.
Sed cruor ille pares sanctis spondebat honores,
Orturis toto corpore martyribus.
Nam, cum sacra seges terrarum impleuerit orbem,
Omnis ab hoc vno semine messis erit.

DE SACRAMENTORVM PERCEPTIONE.

Sacramētum pietatis in iudiciū sibi sumit indignus: bene enim esse non potest, malè accipienti quod bonum.

70. Magnum præsidium est sacro libamine pasci,
Si cor participis crimina nulla premunt.
Nam geminat sibi met peccati pondera quisquis,
Quæ bona sunt, sumit, quæ mala, non refugit.

DE LAVDANDO DEVM.

Qui laudat Deum in miraculis beneficiorū, laudet etiā in terroribus vltionum. Nam & blanditur, & minatur. Si non blandiretur, nulla esset exhortatio: si non minaretur, nulla esset correctio.

71. Qui laudat dominum de mundi conditione,
Et rerum in speciem prædicat artificem,
Laudet & eternam mortem flammæque minantem.

Et iusti

EPIGRAMMATON LIBER.

A Et iusti regis iudicium metuat.
Spes de promissis nihil ambigat, omne dabit rex,
Quod parat, & meritis gratia maior erit,
Si properent fontes peccati abrumpere nodos,
Ante diem mortis, dum locus est veniæ.

DE ACCELERANDA CONVERSIONE.

Remedia conuersionis ad Deum nullis sunt cunctationibus differenda, ne tempus correctionis pereat tarditate. Qui enim poenitenti indulgentiam promittit, dissimulanti diem craftinum non spondit.

Conuerti ad mores rectos, & viuere sanctè
In Christo medians, quod cupit acceleret.
Cedant virtuti vanarum obstacula rerum,
Ne perdat voti tempora lenta fides.
Quid iuuat in longum causas producere morbi?
Cur dubium expectat cras hodierna salus?
Scimus correctis veniam non esse negandam,
Sed nulli nostrum est vltima nota dies.

DE TIMORE.

B Omnia, quæ timentur, rationabiliter declinantur. Deus sic timentus est, vt ab ipso ad ipsum confugiat.

Vtile prudenti est mundana aduersa cauere,
Et quod vitandum est, prospiciat fugere.
Sed cum peccati merito, manus omnipotentis
Omnia concludens arctat vbique reum,
Vnum profugium tutum est Deus ipse timenti,
A quo discedens, ne pereat, redeat.
Conuerti namque ad dominum certissima vita est,
Et pacem offensi querere sola salus.
Qui terret, parcit: qui percutit, ipse medetur.
Viuerè vis? illi subdere, quem metuis.

DE VIRGINITATE.

Virginitas carnis, corpus intactum: virginitas animæ, fides incorrupta.
Carnis virginitas intacto corpore habetur:
Virginitas animæ est intemerata fides:
Qua sine corporei nil prodest cura pudoris:
Sed mentis pietas auget vtrunque bonum.

DE MODO HABENDI.

Multa nos in facultatibus nostris habere superflua probamur, si necessaria sola retineamus. Nam vana querentibus nihil sufficit: & alie-

norum

norum quodam modo retentor est, qui profutura pauperibus inutiliter habet.

Magnum peccatum est amor immoderatus habendi, Et plus, quam vita sufficiat, cupiens. Nam quod nos vestit, quod pascit, cura salutis, Si vanis sit mens libera, non onerat. Si qua igitur superant, quorum non indiget usus, Debilibus profint, atque iuuent inopes. Quisquis enim cupide non *expedienda recondit, Quæ nulli tribuit, pauperibus rapuit.

*expedienda.

DE DIVITIIS.

76. In magna egestate sunt qui de iniquitate sunt diuites, iustitiæ opes, & sapientiæ thesauros non habent. Qui autem domino seruiunt, ea bona acquirunt, que perire non possunt.

Terrenis opibus cum diues gaudet iniquus, Veris se miserum nescit egere bonis. Nam quid erit, quod non momento temporis vno, Perdere mundana conditione queat? Cui licet, aduersis cessantibus, omnia parcant, Lege tamen mortis sit faciendus inops. At bona iustorum nullis obnoxia damnis, Hostes, furta, ignes, & mare non metuunt. Indemnis proprium seruat sapientia censum, Nec perdunt meritum paxq; fidesq; suum. Omnis virtutum semper substantia salua est, Inuitis Christi munera nemo rapit.

DE VERA BONITATE.

77. Non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est: Et parum est nemini nocere, nisi studeas multis prodesse.

Dignus laude quidem est, vitam sine crimine ducens, Et quæcunque sibi *sunt nocitura, cauens. Sed non hoc pietas contenta est limite claudi, Nec *iustis, vetitis abstinnisse, sat est. Maior cura boni est, fratrum releuare labores, Et ferre optatum trisibus auxilium: Pascere ieuunos, nudos vestire, ligatos, Soluere, discordes conciliare sibi: Et quæcunque homines miseri, solatia, querunt, *Hoc, vt possibile est, promere corde pio. Vi recti verè cupidus, verèq; benignus, Quæ mala sunt, fugiat, quæ bona sunt, faciat.

*Scit, al. Sint.

*iusto

*hæc

C

D

B E

DE MALI IMPVNITATE.

Peccator cum peccat, non ideo à domino non videtur, quia malè agentis pœna differtur: grauius autem in eum decernitur, cui etiã ipsa correctio denegatur.

Gaudet trãsgressor, peccato impunè potitus, Si non infertur debita pœna reo, Ceu nulla offendant hominum commissa Tonantem, Aut aliqua excelsi notitiam lateant. Sed vetitorum atidis grauior tunc ira timenda est, Cum sese remouent verbera iustitiæ. Nam quid erit morbi, quod non dominabitur illi, Cui supera auxilium iam medicina negat?

DE GAUDIO RECTO.

Non potest vnquam fraudari delectationibus suis, cui Christus est gaudium. Aeterna enim exultatio est, quæ bono lætatur æterno.

Felices verè faciunt, semperq; beatos De vero & summo gaudia nata bono. Nam mundi ex opibus breuis ac peritura voluptas Editæ perpetuæ semina mortis habet. Non placeat vanis animum submittere rebus, Pestiferisq; auidam mentem onerare cibis. Cor mundum, & sapiens fructu virtutis alatur, Et Christi in nostro pectore regnet amor: Quo semel impletus, nunquam vacuabitur illo: Aeterna aeterni flumina fontis erunt.

QVID HOMINEM DEO IUNGAT.

Deo, qui vbiq; est, non locis, sed actionibus aut longinqui, aut proximi sumus: quia sicut separat dissimilitudo, ita nos illi coniungit imitatio.

*Ambit mundi totum] Deus implet, & ambit, Nec præsens vlli desinit esse loco: A quo longinquus multum est, ni miunq; remotus, Quisquis sincera luce caret fidei: Cuius si radijs depulsa nocte nitefcet, Diuino impletus lumine lumen erit. Non igitur terrarum orbis, non æquora ponti Inuia, circuitu sunt obeunda vago, Vi possit rerum dominator & autor adiri.

78.

79.

80.

* Omne habitum mundi totus.

Quem

D. PROSPERI A QUIT.

Quem templo in cordis mens pia semper habet.
A quo. vt dissimilis terra in deserta recedit.
Sic vita merito proximus est. similis.

QVOD TOTA INFIDELIVM VITA
PECCATVM SIT.

81. Omnis infidelium vita peccatum est: & nihil est bonum sine summo bono. Vbi enim deest agnitio æternæ, & incommutabilis veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus.

Quamuis multa homini post vulnera prima supersint,

Que vitam hanc faciant laudis habere decus:

Si tamen ingenio claro, & probitatis amori

Fons desit, fidei subdita corda rigans,

Cunctorum frugum marcescit inutile germen,

Nec fruitur vero lumine falsus honor.

Ignoratus enim Deus, & non credita virtus,

Que vera ad summum prouehit arte bonum,

Non sinit eniti regna ad cœlestia mentem

Obstructam vanis, occiduisq; grauem.

Perq; omnes calles errat sapientia mundi,

Et tenebris addit, qua sine luce gerit.

DE SABBATO.

82. Malè celebrat sabbatum, qui à bonis operibus vacat: ocium autem ab iniquitate debet esse perpetuum. Quia bona conscientia nō inquietum, sed tranquillum facit.

Non recto seruat legalia sabbata cultu,

Qui pietatis opus credit in his vetitum.

Nulla dies actus hominum non damnat iniquos.

Omnia conueniunt tempora iustitia.

Nec corrumpuntur virtutibus ocia sancta.

Tantum à peccatis libera corda vacent.

DE VERA LIBERTATE.

83. Libera semper est seruitus apud Deum: cui non necessitas seruit, sed charitas.

Libertas nulla est melior, maioris potestas,

Quam seruire Deo, cui bene seruit amor.

Absque iugo posita est ditionis amica voluntas,

Qua viget affectu, non gemit imperio.

DE SUPERBIA.

84. Quo primum vitio superatus est homo, hoc vltimum vincit. Cum enim

EPIGRAMMATON LIBER.

A enim omnia peccata superauerit, manet periculum, ne bene sibi mens conscia, in se potius quam in domino gloriatur.

Qua primum in mortem est homo pulsus fraude maligni,

Hanc illi extremam bella peracta mouent,

Sublimes vt cum palmas, claraeque coronas

Sumpserit, etque hostem subdiderit pedibus,

Virtuti propria velit assignare triumphum,

Non domino, cuius munus, opusque fuit.

In quo vno semper superat, qui non superatur,

Quo dignante manum subdere, nemo cadit.

† Ancipitis vita qui vis superare labores,

Dilige, quod semper verus amator habet.

Instant terrenis infesta pericula rebus.

Feruent pro damnis praelia, proque lucris.

Et nihil est inter carnalia vota quietum,

Nec pax sollicitis, nec modus est cupidis.

In solo est mens tuta Deo, quem linqere volens,

Nunquam erit eterno non opulenta bono.

DE ADVLATIONIS VITIO.

B Adulantium lingua alligant animas in peccatis: Delectat enim ea facere, in quibus non solum non metuitur reprehensor, sed etiam laudator auditur.

Lingua assentatrix vitium peccantis aceruat,

Et delectatum crimine laude ligat.

Nulla sit vt lapsa reparanda cura salutis,

Blanditur fonti dum malè suafus honor.

Libera sit potius vox correctoris amici,

Serpere nec fibris caca venena sinat.

Nec credens medici verbis fallacibus ager,

Noxia laudata vulnera pestis amet.

DE MARTYRIBVS NON BAPTIZATIS.

Qui etiam non percepto regenerationis lauacro pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet ad abolenda peccata, quantum si abluerentur fonte baptismatis.

Si mundo moritur diuino fonte renascens,

Fitq; nouus vita, qui sepelitur aqua.

Fraudati non sunt sacro baptismate Christi,

Fons quibus ipsa sui sanguinis vnda fuit.

Et quicquid sacri fert mystica forma lauacris,

Id totum impleuit gloria martyrij.

D. PROSPERI AQUIT.

DE VENIA.

88. Iustitia nostra quamuis vera sit propter verum boni finē, ad quem refertur, tamen tanta est in hac vita, vt potius remissione peccatorum constet, quam perfectione virtutum.

*Magna quidem in multis est excellentia sancti,
Quorum animos superi gratia roris alit.
Sed dum mens quadam patitur mala corporis aegri,
Et pugnam interius exteriora mouent,
Nunquam ita perfecto capitur victoria bello,
Vera vt securus pace fruatur homo.
Inter discordes motus contagia serpunt,
Ipsaq; virtutum gaudia vulnus habent,
Vt faciat notum longa experientia cunctis,
Non esse hoc plenam tempore iustitiam:
Ni dominus miserando lauet delicta suorum,
Et dans virtutum muneris, det veniam.*

DE CAUSIS INCOGNITIS.

89. Incognitis causis operum diuinorum non nihil nouimus, cum scimus non sine ratione omnipotentem facere, vnde infirmus humanus animus rationem non potest reddere.

*Diuinorum operum secretas noscere causas
Humanis non est possibile ingenijs.
Nec nullo tamen intuitu speculatur operta,
Qui, multa vt lateant, scit placuisse Deo.
In quo mens imbuta fide simul omnia discit,
Perq; operum speciem suscipit artificem,
Fingentem rebus formas, loca, tempora, matris,
Mensuris, numeris, ponderibusque suis.
Scrutari nec cura procax obstrusa laboret,
Cui cuncta in Christo nosse, & habere datur.*

DE NON DESPERANDIS PECCATORIBVS.

90. Non est desperandum de malis, sed pro ipsis, vt boni fiant, studiosius supplicandum. Quia numerus sanctorum de numero semper est auctus impiorum.

*Vt morbo oppressis prestanda est cura medendi,
Donec in aegroto corpore vita manet:
Sic prauis multa vitiorum mole grauatis,
Sanctarum pietas est adhibenda precum,
Vt, dum possibile est mutari corda malorum,
Horrescat noctis deuia lucis amor.
Conuersisq; nouam mentem det gratia Christi,
Qua sunt homines iustificante boni.*

DE QVAE-

EPIGRAMMATON LIBER.

175

DE QVAERENDIS PRAESIDIIS.

A In tranquillitate pacis comprehendenda est doctrina sapientiae, quae inter tribulationum turbines difficulter agnoscitur: nec facile inueniuntur in aduersitate praesidia, quae non fuerint in pace quaesita.

*Dam non perturbant animum discrimina mundi,
Dumq; diem pacis praelia nulla mouent,
Exercere fidem diuinis conuenit armis,
Consilioq; omnes anticipare minas.
Tranquillam & curis vacuum sapientia mentem
Imbuet, & placidi pectoris hospes erit.
Nam, quod non fuerit conceptum corde quieto,
Acquiri in saeuo turbine non poterit.*

DE BONIS, QVAE NEMO AMITTIT INVITVS

92. Potest homo inuitus amittere temporalia bona. Nunquam vero nisi volens perdit aeterna.

*Omne bonum mundo concretum, & tempore partum,
Quacunque amitti conditione potest.
Et quamuis damnis vigilanter cura resistat,
Saepe tamen proprijs disponitur homo:
At bona, quae verè bona sunt, nec sine tenentur,
Semper habet, quisquis semper habere cupit.
Nec vim ferre potest Christo subnixam voluntas,
In quo persistens omnia vincit amor.*

DE REMEDIIS TRIBVLATIONVM

93. Fideliter supplicans Deo pro necessitatibus huius vitae, & misericorditer auditur, & misericorditer non auditur. Quid enim infirmo sit utile, magis nouit medicus, quam aegrotus. Si autem id postulat quod Deus praecipit & promittit, fiet omnino quod poscit. Quia accipit charitas, quod parat veritas.

*Inter mundana mala consistit aetna vite,
Saepe quidem domini corripitur populus:
Qui tempestatum varia sub clade laborant,
Noscant se iusti ferre flagella Dei,
Atque ipsum toto gemitu, planctuq; precentur,
Vt, qua scit, miseris auxilietur ope.
Non etenim proprio arbitrio curabitur aeger,
Nec vero leges ipse dabit medico.
Morbida rimetur penetrata dextra salutis,
Et depressa graui viscera peste leuet.
Absque dolore quidem nequeunt mala sucta repelli.*

DE QVAE

D. PROSPERI AQUIT.

Sed quod laeserunt dulcia, amara movent.
Peniteat morum, & vitij virtute fugatis,
Regnum peccati respuat aula Dei.
Ad veniam tendunt iusti pia verbera regis.
Ira brevis rectis gaudia longa dabit.
Nunquam bella bonis, nunquam discrimina desunt.
Et cum quo certet, mens pia semper habet.
Quae carnem oblectant, sancto sunt noxia cordi.
Contra animi legem praelia corpus habet.
Pulsant exterius diuersis motibus hostes.
Intus ciuile est, & sociale malum.
Ut possit mundi illecebris, vitijq; resisti,
Vis est corporei mortificanda hominis.
Sed quae mens recto famulam sub iure tenebit,
Edomite vt regnet carnis in officijs:
Excelsa nisi quae seruit bene subdita regi,
Vnde est facta volens, fiat & inde valens?

NULLAM MALI ESSE NATURAM.

Omnia per verbum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Cui itaq;
vniuersae naturae per verbum Dei factae sunt, iniquitas per ipsum facta
non est. Quia iniquitas nulla substantia est, & peccatum non natura est,
sed vitium naturae, id appetentis, quod non est ordinis sui.

Per verbum omnipotens Deus omnia condidit vnus,
A quo natura est nulla creata mali.
Et quod non fecit diues sapientia verbi,
Non habet in rerum conditione locum,
Nulla igitur vitij substantia, nullaq; vita est,
Quae veteget corpus, materiamq; suam.
Sed cum libertas discedat ab ordine recto,
Nec seruant proprium, quae bona sunt, modulum,
In culpa & vitio est vagus in contraria motus,
Fitq; malum veram deseruisse viam.
In quam si toto properet quis corde reuerti,
Nullus neglecti limitis error erit.
* deleti. Totaq; * debenti peccati poena peribit,
Condita in integrum restituente Deo.

DE PETITIONIBVS CONTRARIIS DEO.

Deus, cum aliquid male poscitur, dando irascitur, non dando miseretur,
Cum Deus effectum precibus non prestat iniquis,
Multum concedit, quod nocitura negat.
Errantes voto non vult delinquere factq.

Iratus

EPIGRAMMATON LIBER.

A Iratus sineret, quod prohibet placidus.
Discat felici supplex gaudere repulsa.
Incipiatque animo pellere, quod voluit.
Parcentemque Deum noscat sibi, cum xuiturus
Non exaudiri, ne rueret, meruit.

DE IUDICIIS DEI.

Nulla modo iudicij hominum comparata sunt iudicia Dei, quem
non dubitandum est esse iustum, etiam quando facit quod hominibus
videtur iniustum.

Iudicium humanum, quod falli saepe necesse est,
Non semper recipit regula iustitia.
At domini in cunctis aqua est, veraxque potestas.
Aspectum cuius nulla remota latent.
Talis laudetur iudex, timeatur, ametur,
Qui verè iustus permanet, atque bonus:
* Aduersos reuocant, conuersis cuncta remittens,
Atque malis veniam dando bonos faciens.
Non ergo audacter mens veri nescia culpæ,
Quod placuit summi iudicis arbitrio.
B Sed subdat sese iusto ignorantia regi,
Qui nunquam, quae sunt non bona, velle potest.

* Auer-
fos

DE COHIBENDA IRA.

Nulli irasceti ira sua videtur iniusta: vnde ab omni indignatione ei-
re redeundū est ad mansuetudinis lenitatem. Nam pertinax motus
eile in eius odium transit, cui non celeriter ignoscitur.

Nemo suae mentis motus non estimat equos.
Quodq; volunt homines, se bene velle putant.
Vnde animus celeri pace est reuocandus ab ira.
Ne robur saeuis tempora dent odijs.
Offensas sibi met parcentia corda remittant.
Nam nemo est, qui non indigeat venia.
Quam nostri memores, mundi inter vana vicijs.
Omnibus in causis & damnis, & petimus.
C Cultor iustitiae, & diuinae pacis amator,
Quem vocat ad summum vita beata bonum,
Scandere constanter dextros admittere calles,
Despicens leua noxia plana via.
Tutius est duros mundi tolerare labores.

99.

Le iii Inscitq;

In festisq; hostis praelia seuu pati.
 Quam victum officijs animum submittere blandis,
 Captaq; seruili subdere colla iugo.
 Tempore in occiduo non longi est vsus honoris,
 Et celeri lapsu gaudia falsa fluunt.
 Finem igitur proprii sapiens speculabitur eui,
 Et via qua currit, quid ferat, afficiet.
 Nam mundo innexis pars est cum principe mundi,
 At seruis Christi gloria Christus exit.
 100. Corporeos inter sensus, moribundaq; membra,
 Multa animus patitur carnis ab hospitio:
 Quae vitæ, de qua vivit, contraria querens,
 Legem vult mentis soluere lege sua.
 Sed prudens praesul famulam franare rebellem
 Aeterni regis discat ab imperio:
 Et verum accipiens supero de lumine lumen,
 Noctem peccati cordis ab ade fuget.
 Nam quae cuncta Deus bona condidit, ipsaque nostris
 Exilii regio est pulchra decore suo.
 Auditus, visus, gustus, contactus, odorque,
 Praeberi gaudent vndique, quod placeat.
 Fitque nocens homini praesentis temporis vsus,
 Si captum blandis inferiora ligant.
 Mens igitur sapiens superas admittere ad arces,
 Et summis fieri suesce beata bonis.
 Delicias iam nunc promissi concipe regni,
 Virtute atque fide, quod cupis esse, tene:
 Neve ad spem dubiam frustra te currere credat,
 Natura in Christo prospice liba tua.
 A quo susceptum si te non ambigus esse,
 Totus homo in capitis corpore semper eris.
 Tantum vt iussa velis nutu obseruare docentis,
 Qui, quod ait verbo, prauehit auxilio.
 101. In deitate gradus, mensura, & tempora non sunt,
 Et quod idem est, maius non habet, atque minus.
 Corporeæ moles longè formaq; recedant,
 Virtus summa caret finibus, & spatijs:
 Quod pater, hoc verbum patris est simul hoc vtriusque
 Spiritus, hic Deus est vnus, & vna fides.
 Per quam verorum spes non incerta bonorum
 Sublimem ignito scandit amore viam:
 Et praeustata superi dulcedine roris,
 Doctrinis pasci gaudet apostolicis.

A Tu, qui ergo indignas non vis incurrere curas,
 Innecti vanis, occiduisque caue.
 Mortalis vita breuitas non multa requirit,
 Paucorum exigui temporis vsus eget.
 102. Esse volens, gaudere optans, scire abdita querens,
 Vt te non teneant infima, summa pete.
 Delectare Deo rege, in caelestibus esto,
 Et quae spe sequeris, credita amore tene.
 Nulli in te maneant hominis vestigia primi,
 Nec formam veteris gestet imago noui.
 Exulta agnoscens te verbi in carne renatum:
 Cuius si pars es, pars tua Christus erit.
 Qui, ne damnandi legeres mala gaudia mundi,
 Promissum ad regnum se tibi fecit iter.
 103. Cum pater in verbo sit semper, & in patre verbum,
 Sitq; idem verbi spiritus, atque patris,
 Sic de personis tribus est tibi non dubitandum,
 Vnum, vt docta fides, confiteare Deum.
 Corde patris genitum creat, & regit omnia verbum,
 Nec tamen est aliquid, quod sine patre gerat.
 Vnus en amborum motus, ratio vna volendi est.
B Par virtus, idem spiritus, vnus amor.
 104. Sic Deus est magnus, de se valet, & manet in se,
 Cui summum & proprium est, semper id esse quod est.
 Splendet enim verum vero de lumine lumen,
 Vt genitum agnoscens nouerit ingenitum.
 Vna trium deitas, vna est essentia ab vno.
 Idem est & verbi spiritus, atque patris:
 Nullum opus abiunctum, nulla est non aqua potestas,
 In cunctis vnum sunt tria principium.
 105. Cum pia mens in laude Dei superata labores,
 Gaude, quod tantum te bene vincit opus.
 Teq; aliquid superi cognosce hausisse, vigoris,
 Si tibi non satis est, quod cupis atque sapi,
 Quare bonum sine fine, bono & persiste reperto:
 Querere non habeant talia vota modums.
 Nam qui se nullo iam munere credit egere,
 Crescere non cupiens, perdit adepta tepens.
 Metrum anacreontium, quod & colopon dicitur, recipis
 anapaestum, duos iambos, & vnam syllabam, vt
 age iam, precor, mea, rum.
 * Age iam precor mearum
 Comes irremota rerum,
 A a iij Trep

102.

103.

104.

* Vide
 tur esse
 carmen
 Paatum,
 poitea
 Nol: n:
 episcopi,
 ad vxore

DE PROSPERITATE A QUIT.

Trepidam, breuemq; vitam
Domino Deo dicemus.
Celeri vides rotatu
Rapidos dies meare,
Fragilisq; membra mundi
Minui, perire, labi.
Fugit omne quod tenemus,
Neque fluxa habent recursum.
Cupidas, vagasq; mentes
Specie trahunt inani.
Vbi nunc imago rerum?
Vbi sunt opes potentum,
Quibus occupare captas
Animas fuit * voluntas?

* volup
tas,

Qui centum quondam terram vertebat aratris,
Aესuat, vt geminos possit habere boues.
Vetus magnificas carpentis saepe per vrbes,
Rus vacuum sehis ager adit pedibus.
Ille decem celsis sulcans maria alta carinis,
Nunc lembum exiguum scandit, & ipse regit.
Non idem status est agris, non vrbibus vllis,
Omniaq; in finem precipitata ruunt.

* omnis
furor he
sitat ar
mis,

Ferro, peste, fame, vinclis, algore, calore,
Mille modis miseros mors rapit vna homines.
Vndique bella fremunt, * hominis furor excitat, armis
Incumbunt reges regibus innumeris.
Impia confuso sequit discordia mundo.
Pax abijt terris, vltima quaque vides,
Et si concluso superessent tempora seculo,
Vt posset longos mundus habere dies,
Nos tamen occasum nostrum obseruare deceret,
Et finem vita quemq; videre sua.
Nam mihi quid prodest, quod longo fluminis cursu
Semper inexhaustis prona feruntur aquis?
Multa quod anno se vicerunt secula silua,

ab ur
reunt

Quodq; suis durant florea rura locis
Ista manent, nostri sed non mansere parentes.
Exigui vitam temporis hospes ago.
Non ergo sumus hic nequicquam in secula nati,
Que pereunt nobis, & quibus occidimus:
Sed vitam aternam vita vt mereamur in ista,
Vt subeat requies longa, labore breuis.
Et tamen iste labor sit sorte rebellibus asper.

EPIGRAMMATON LIBER.

Ac rigidas leges essera corda putent:
Non tamen hec grauis est mansueti sarcina dorso:
Nec ledit blandum mitia colla iugum.
Tota mente Deus, tota vi cordis amari,
Pracipitur, vigeat cura secunda hominis.
Quod sibi quis nolit fieri, non inferat vlli,
Vindictam laesus nesciat exigere.
Contentus modicis, vitet sublimis haberi.
Sperni non timeat, spernere non sibeat.
Parcus, vera loquens, & mente & corpore castus,
In fontem vitam pacis amator agat.
De * proprio cunctis, quos cernit egere, benignus.
Non sua non cupiat: que sua sunt tribuat.
Quid rogo mandatis durum censetur in istis?
Aut quid erit, quod non possit obire fides?
Qui credunt sacros verum cecinisse prophetas,
Et qui non dubitant verba manere Dei,
Qui Christum passum pœnas crucis, vltima mortis,
In toto excelsi patris honore vident,
Quiq; ipsum multa cum maiestate tremendum,
Expectant pingui lampade peruigiles,
His sordent terrena, patent celestia, nec se
Captiuos seruos temporis huius agunt.
Non illos fallax cepit sapientia mundi,
Nec curas steriles inseruere polis
Imperia, & fasces, indocti munera vulgi,
Quasq; orbis scelerum semina fecit, opes,
Calcarunt sancta cælum ambitione petentes,
Suffragijs Christi, & plaussibus angelicis.
Nec labor hos durus vincit, nec blanda voluptas,
Querere nil cupiunt, perdere nil metuunt.
Omnia non Christi, qui Christi est, odit, in illo
Se statuens, in se qui gerere optat eum.
Ille Deus cœli, rerum, terraq; creator,
Me propter sacra virgine natus homo est.
Flagris dorso, alapis maxillas, ora saluis
Præbuit, & figi se cruce non ruit.
Non vt tanta Deo quicquam patientia ferret,
Cuius nec crescunt, nec minuuntur opes:
Sed quod erat victum in me, vt superaret in illo,
Factus sum Christi cœporis, ille mei.
Me gessit moriens, me victa morte resurgens,
Et secum ad patrem me super asira tulit.

* Et pro
prio pas
car locu
lo quos
nôrit
egentes.

Quid

D. PROSPERIO A QUIT.

Quid nam igitur tanta pro spe tolerare recusem?
 Aut quid erit, quod me separet à domino?
 Ignem adhibe, rimare manu mea viscera tortor,
 Effugient penas membra soluta tuas.
 Carcere si cæco claudar, nectarq; catenis,
 Liber in excessu mentis adibo Deum.
 Si mucrone paret ceruicem abscindere licet,
 Impavidum inueniet mors cita, pœna breuis.
 Non metuo exilium, mundus domus omnibus vna est,
 Sperno famem, domini sit mihi sermo cibus.
 Nec tamen ista mihi de me fiducia surgit,
 Tu das Christe loqui, tuq; pati tribuis.
 In nobis nihil audemus, sed fidimus in te,
 Quos pugnare iubes, & superare facis.
 Spes igitur mea sola Deus, quem credere vita est,
 Qui patria ciuem me dedit alterius.
 Sorte patrum occiduum iussus transcurrere mundum,
 Sub Christi sacris, aduena miles eo.
 Nec dubius me iure breui terrena tenere,
 Sic utar proprijs, ceu mea non mea sint.
 Non mirabor opes, nullos sectabor honores,
 Pauperiem Christo diuite non metuam.
 Qua stetero aduersis, hac utar mente secundis:
 Nec mala me vincunt, nec bona me capient.
 Semper agam grates Christo, dabo semper honores:
 Laus domini vigeat semper in ore meo.
 Tu modo fida comes mecum isti accingere pugnae,
 Quam Deus infirmo prœbuit auxilium.
 Sollicita elatum cohibe, solare dolentem.
 Exemplum vitæ simus vterque pie:
 Custos esto tui custodis, mutua redde.
 Erige labentem, surge leuantis ope.
 Et caro non eadem tantum, sed mens quoq; nobis:
 Vna sit, atque duos spiritus vnus alat.

FINIS EPIGRAMMATON.

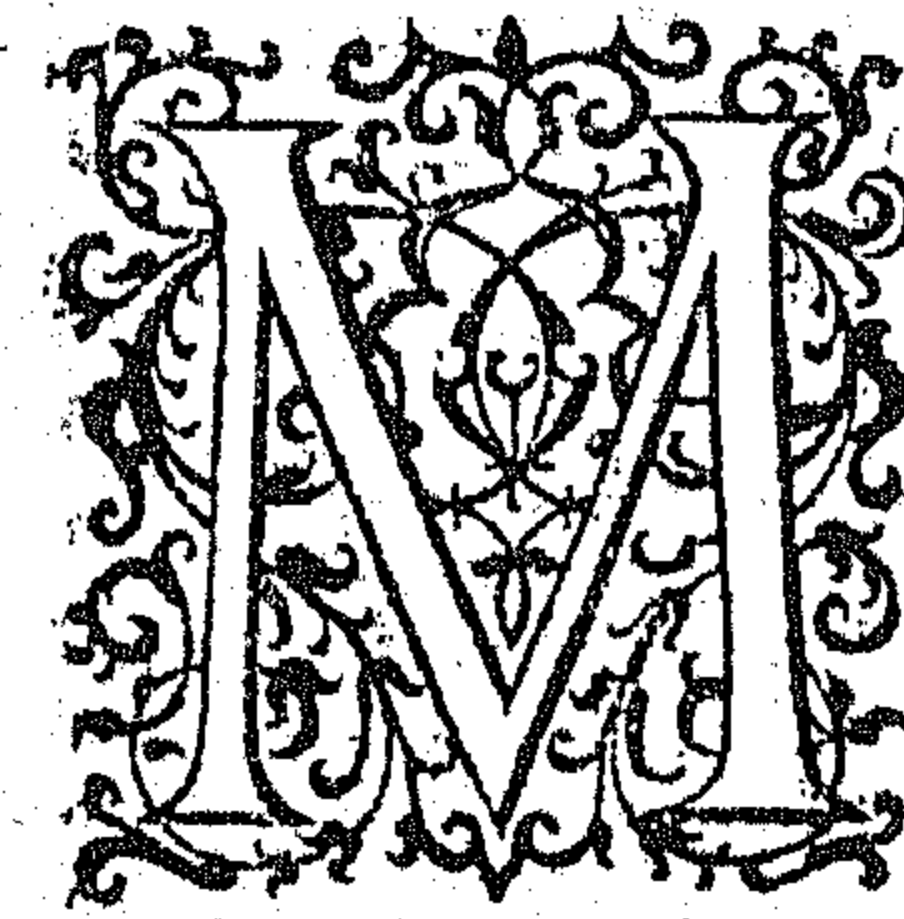
D. PROSPERIO

DE

De Providentia diuina

OPVSCVLVM.

PROLOGVS.

Maxima pars lapsis abiit iam mensibus anni,
 Quo scripta est versu pagina nulla tuo.
 Qua tam longa tibi peperere silentia cause?
 Quisue dolor maxstum comprimit ingenium?
 Quanquam & iam grauibus non absint carmina curis,
 Et proprios habeant tristia corda modos:

Ac si te fracti perfringunt vulnera mundi,
 Turbatumq; vna si rate fert pelagus,
 Inuictum deceat studijs seruare vigorem:
 Cur mansura pauent, si ruitura cadunt?
 O felix cui tanta Deo tribuente facultas
 Contigit, vt tali tempore liber agat:
 Quem non concutiat vicina sirage ruina,
 Intrepidum flammis inter, & inter aquas.
 Nos autem tanta sub tempestate malorum,
 Inualidi passim cadimur, & cadimus.
B Cumq; animum patria subit sumantis imago,
 Et stetit ante oculos quicquid vbiq; perit,
 Frangimur, immodicis & fletibus ora rigamus:
 Dumq; pios agimus, vertimur in querulos.
 Nec parcunt quidam turbatam incessere mentem,
 Linguarum & iaculis saucia corda petunt.
 Dic (aiunt) causas, qui rerum hominumq; labores
 Arbitrio credis stare, regi; Dei:
 Quo scelere admisso, pariter periére tot vrbes:
 Tot loca, tot populi, quid meruére mali?
 Si totus Gallos sese effudisset in agros
 Oceanus, vasis plus superesset aquis.
 Quod sanè desunt pecudes, quod semina frugum,
 Quodq; locus non est vitibus, aut oleis:
 Quod tendorum ades vis abstulit ignis, & imbrâ,
 Quarum stare aliquas tristius est vacuas.
 Si toleranda mali labe heu cede decenni,
 Vandalicis gladijs siernimur & Geticis.
 Non castella petris, non oppida montibus astis
 Imposita, aut vrbes annibus equoreis:
 Barbarici superare dolos atque arma furoris
 Eualuére omnes, vltima pertulimus.

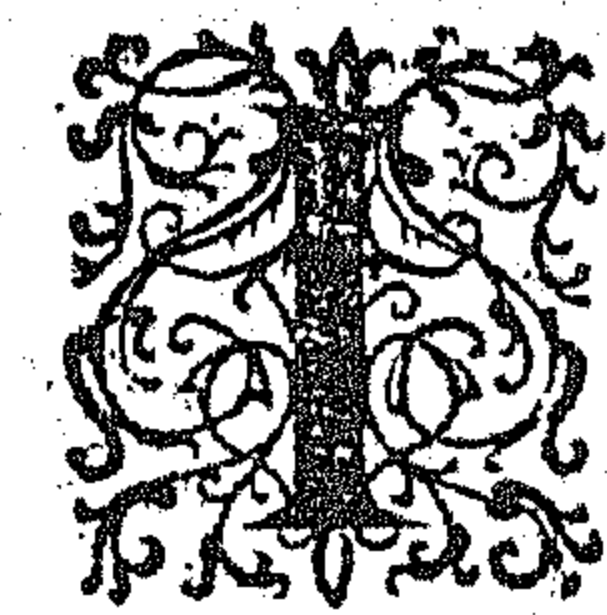
Nec

Prosperi
 nō vide-
 tur car-
 men hoc
 sed cuius
 pia haud
 integrè
 gratiam
 Christi
 explicat
 is.

Nec querar extinctam nullo discrimine plebem,
 Mors quoque primorum cesset ab iniuria.
 Maiores anni ne forte & nequior aetas,
 Offenso tulerint qua meruere Deo.
 Quid pueri insontes? quid commiserit puella,
 Nulla quibus dederat crimina vita breuis.
 Quare templa Dei licuit populariter igni?
 Cur violata sacri vasa ministerij?
 Non honor inuictas deuote virginitatis,
 Nec texit viduas religionis amor.
 Ipsi desertis qui vitam ducere in antris
 Suerant laudantes nocte dieque Deum,
 Non aliam subiire necem, quam quisque prophanus
 Idem turbo bonos sustulit, atque malos.
 Nulla sacerdotes reuerentia nominis alnis
 Discreuit miseri supplicij populis:
 Sic duris caesi flagris, sic igne perusti,
 Inclusae unclis sic genuere manus.
 Tu quoque puluereus plaustra inter & arma Getarum
 Carpebas duram non sine fasce viam:
 Cum sacer ille senex plebem, vltima pulsus ab vrbe,
 Ceu pastor laceras duceret exul oues.
 Verum haec sub belli fileantur turbine gesta,
 Confusis quoniam non fuit ordo malis.
 Fortè etenim placidas res mundi, & tempora pacis,
 Arbitra dignetur cernere cura Dei.
 Si cunctos annos veterum recolamus aeternam,
 Et quicquid potuit nostra videre dies,
 Maximus iniustus locus inuenietur in orbe,
 Oppressis autem pars propè nulla bonis.
 Qui fuerit violentus, atrox, versutus, auarus,
 Cuius corde fides cesserit, ore pudor,
 Hunc omnes mirantur, amant, reuerentur, honorant:
 Huic summi fasces, huic tribuantur opes.
 Quod si quis iustus castam, & sine crimine vitam
 Dissimili studio ducere maluerit,
 Hic inhonoratus, inops, odium iuuenumque senumque,
 In totis mundi partibus exul agit.
 Impius exultat maturis integer annis:
 Carpere non cessant vlcera dira piuum.
 Falsi valent in iudicijs, & vera laborant:
 Insontes sequitur poena, salusque reos.
 Ignorata pijs illudit adultera sacris:

Blasph.

Blasphemus templi limina tutus adit,
 Quae si cura Dei celsa spectaret ab arce,
 Resq; ageret nostras sub ditione sua,
 Aut non effugerent vlrices crimina poenas,
 Aut virtus terris sola reperta foret.
 Talia cum facilis vulgi spargantur in aures,
 Quam multis rudibus lingua maligna nocet?
 Nec tantus dolor est Scythicus consumier armis,
 Quantus ab infidis cordibus ista feri.
 Prope igitur sanctis caelestia tela pharetris,
 Et medicis hostem confice vulneribus.
 Fortè aliqui poterunt errorum euadere noctem,
 Inq; viam visa luce referre pedem.
 Ac ne sermo moram patiat ab impare versu,
 Heroi numeris porridge pentametrum:

Sta quidem melius diuinis edita libris
 Cognoscenda forent, vbi legis in aequore aperto
 Promptum esset ventis dare libera vela secūdis:
 Sed quoniā rudibus metus est intrare profundū,
 In tenui primū discant procurrere riuo.

Qua iacet extremo tellus circumdata ponto,
 Et qua gens hominum diffusa est corpore mundi.
 Seu nostros annos, seu tempora prisca reuoluas,
 Esse omnes sensere Deum: nec desuit vlli
 Autorem natura docens: & si impius error
 Amisit, multis tribuens, quod debuit vni.
 Innatum est cunctis, genitorem agnoscere verum.
 Hic autore carens, & tempore permanet idem
 Semper, & immensum nec secula nec loca claudunt.
 Hic nullis mundi causis extantibus, in se
 Quicquid vellet habens, cum visum est omnia solus
 Condidit vt voluit, formas, numerosq; modosq;
 Et genera, & vitas, statueus & semina rebus.
 Quicquid inest caelo, quicquid terrae, mariq;
 Quicquid quocumque est in corpore, siue animatum
 Siue expers anima, calida, humida, frigida, sicca,
 Vno extant autore Deo: qui diuine verbo
 (Quod Deus est) rerum naturas, atque elementa
 Protulit, & summis opifex intentus & imis.
 Quod vero aduersis compugnant condita causas,
 Atq; alijs alia obfistunt: contraria discors
 Omnia motus alit: dumq; illi occurritur illo,

Vita.

OPUSCULUM

Vitalem capiunt cuncta exagitata vigorem:
 Quae vel pigra situ, vel prono lubrica lapsu,
 Aut cursu instabili, stabili aut torpore perirent.
 Mollia sic duris, sic raris densa resistunt,
 Et liquidis solida, & tardis velocia, claro
 Obscurum obiectum, & dulci contendit amarum.
 Nec mihi fas dixisse aliquid non rite creatum:
 Aut vllas ausim mundi reprehendere partes:
 Cum sator illè operum teneat momenta suorum,
 Et carptim varios in totum temperet usus,
 Denique quicquid obest, aut causa, aut tempore verso
 Prodest, & gemino subsistunt cuncta periclo.
 Frigora perpessus, solem cupit: vltus ab aestu,
 Inter Hyperboreas mauult algere pruinas.
 Iniusto pluuiam metuit sub fasce viator:
 Quam poscit votis sitienti rusticus agro.
 Ceruleos angues timor isti est visere: at illi
 Intrepida excoctis oneratur mensa chelydris.
 Quod si forte lupos, lyncasq;, vrsosq; creatos
 Dissplicet, ad Scythia proceres regesq; Getarum
 Respice: queis ostro contempto, & vellere Serum,
 Eximius decor est tergis horrere ferarum.
 Singula sectari longum est: sed munere Christi
 Scire datum, quod alit tellus, quod in aquore viuit
 Quicquid in arboribus, quicquid variatur in herbis,
 In laudem auctoris, certis subsistere causis:
 At quae sola nocent, eadem collata mederi.
 Est igitur Deus: & bonus est, & quicquid ab illo
 Effectum est, culpa penitus vacat, atque querela.
 Omnem autem hanc molem mundi qui condidit, ipse
 Et regit, vtq; nihil non * ortum sumpsit ab illo:
 Sic nihil est, quod stare queat factore remoto.
 Nam qui pigra Deo dant otia, credo verentur:
 Ne cura intentum vigiles duriq; labores
 Conficiant, & tanta simul non explicet vnus.
 Omersi in tenebras, diuinig; ignis manes,
 Et plus corporeis oculis quam mente videntes:
 Qui vestra aeternum natura & conditioni,
 Audetis conferre Deum, cui si quid amatis
 In laudem prauè adijcitis, vestrisq; beatum
 Creditis esse bonis, aut vlla incommoda ferre.
 An quia cum magnas vires, populosq; tenetis
 Sub vestro imperio, miserum est in somnibus agram

* hocum

Partiri

DE PROVIDENTIA DEI.

Partiri curis in multa negotia mentem:
 Cumq; graues trepidis incumbant vndique cause,
 Non fert vrgentes industria victa labores:
 Et si animis agris depulsa est sollicitudo,
 Blanda voluptatem requies creat otia nactis:
 De domino hoc sentine piuum est, quem semper eundem
 Nil grauat, ex toto nil occupat, effluit etas
 Ac venit, & spectant gentia & gignentia finem:
 Ille manet simul acta tenens & agenda: futuris
 Vlterior, tum prateritis prior: omnibus vnus
 Praesens: & solus sine tempore, tempora condens.
 Vtq; cui spatia, ac numeros praecedit & exit,
 Sic nullo immensus cohibetur sine locorum.
 Nilq; adeo est magnum, quod non certus modus arcet:
 Et caelum, & terras, & totum denique mundum
 Limes habet: meta est altis, & meta profundis.
 Sed nusquam non esse, Dei est: qui totus vbique,
 Et penetrat mundi membra omnia liber, & ambit.
 Hac igitur vis sola potest moderamina rerum
 Diuidere, & placidis eadem persistere curis:
 Quam non effugiant cita, nec remorantia tardent:
 Quae nunquam ignara, nunquam longinqua, nec vllis
 Translata accedens regionibus, absit ab vllis:
 Nec de noscendis egeat * manifesta doceri.
 Hac testis rerum tacita audiat, abdita cernat:
 Det vitas, adimatq; datas, pereuntia saluet,
 Deiecta attollat, premat ardua, proroget annos
 Et minuat, mutet corda, & peccata remittat.
 Sed qui virtutem concedunt omnipotenti,
 Fortè voluntatem demant: & magna regentem,
 Curam hominis renuisse putent, in tempora nati
 Exigua, & varia sub tempestate relictæ.
 Quò vos sponte iuuat cadere, oblitòsque parentis
 In pecudum genus, & sortem transire ferarum?
 Incomperta latent natura exordia, nostrae?
 Aut spem propositam in Christo praesentia turbant?
 Parcite sublimes aeterna gentis honores
 Degeneri violare metu: potiùsque relictum
 Immortale decus, superato apprehendite caelo.
 Nota via est, Christo cunctis referante magistro,
 Qui vocat, & secum nos deducturus, & in se.
 Ac ne vaniloqui spondere incerta putemur,
 Res monet à primis aperire parentibus ortum

* mani-
 festa, pro
 Cesta.

Humani

OPUSCULUM

Status
iā creati
mundi.

Humani generis: causaque eoluere vita
Amisse, & rursus Christo donante recepta.
Dispositis rebus, totum iam conditor orbem
Fecerat, & pulchra vernabat origine mundus.
Iam sol dimensis in tempora cursibus ibat,
Lunaque cum stellis praebebat lumina nocti:
Iam pecudes tellus, iam pisces pontus alebat,
Et liquidum volucres innabant aëra pennis:

Hominis
creatio.

Sed quod diuina posset ratione potiri,
Nondum erat in terris animal: dedit optimus autor
Hoc homini speciale decus, cumq; omnia verbo
Conderet, hunc manibus, quod plus genitoris haberet,
Dignatur formare suis, substantia duplex
Iungitur, inq; vnā coeunt contraria vitam.
Nanque anima ex nullis, vt caetera gignitur: expers
Interitus, nisi quod domino cruciabilis vni est.
Et rea, ferre potest pœnam, sub nomine mortis,
Terrenamque illapsa domum, dat viuere secum
Consortem, & pariter diuinum haurire vaporem.
Nec quia dissimilis rerum natura duarum est,
Dispar conditio est: manet exitus vnus vtriusque,
Seu potior iuri subdatur posterioris,
Seu se maioris virtuti infirmior aequet.
Est etenim ambarum vincere, est & vincere posse:
Proficere, & minui: regnare, & perdere regnum.
Non quia plus cuiquam, minus aut in origine causa
Nascendi attulerint, aut vlla externa creatos
Vis premat, ignarusque agat in discrimina morum:
Sed quia liber homo, & sapiens, discernere rectis
Præua potest, in se intus habens discrimina rerum,
Iusque voluntatis, quo temperat arbitrium mens.
Si tamen ancipitis caeca inter prælia vite,
Non de se timeat: sed votis tuta modestis,
Inde putet totum posse, vnde accepit & esse.
Insita sic nobis patrie virtutis imago est,
Longo iustitia qua multum exercita cultu
Ceu speculo lumen diuinum imitata referret.
Cumque bonis positum transisset in artibus æuum,
Aeternam victrix arcem mansura teneret.
Totaque res effecta Dei, iam nulla subiret
Prælia, nec trepidè secum decerneret in se:
Nec vellet quod mox no" et, voluisse, timere:
Ignorare, optare, pati iam nescia: nullis

Crescere:

DE PROVIDENTIA DEI.

182

A Crescere egens cumulis, nullisq; obnoxia damnis.
Et quò promissis adsit fiducia magnis,
Ac spes proposita sit non incerta corona:
Munere præsentis vitæ, documenta futura
Sumit homo, & dandis considerare discit adeptis.
Huic cæli volucres, & cuncta animalia terra
Subiecta: & pisces quos nutrit pontus & amnes.
Huic Solis, Lunaq; vices, & sidera noctis
Nosse datum: numerisq; dies comprehendere & annos:
Scire potestates herbarum, & nomina rebus
Indere: & ingenium variis augere per artes.
Hunc potiozem vnum cunctis spirantibus, vni
Subiectum seruire Deo: nec corporea vi,
Sed rationis ope, præsortibus imperitare

Quod si quis non totus homo hæc extendere verbis
Me putat, & nondum sese cognouit in istis:
Audiat à primis distare parentibus actum
Per delicta genus, multa & rubigine morum
Corrupti exiguum semen superesse vigoris.
Vtq; suæ tantum naturæ discat honorem,
In summum sancti generis redeat caput, & se
B Aestimè à manibus domini, afflatuq; regente:
Qualis Adam, nondum terram damnatus in istam,
Et liber culpa paradisi diuitis orbem
Cultarum locuples virtutum fruge tenebat.
Cui cum tanta Deus largitus dona fuisset,
Viperei populi princeps inuidit, & alta
Deiectus regione poli (quia summa tenere
Non nisi pura potest bonitas) maiora nocendi
Concepit verso mutatus corde venena.
Qui possessorem tantarum deliciarum
(Mandato exclusum quia nouerat arbore ab vna)
Perpulit à vetitis pomum decerpere ramis,
Queis inerat recti & prauis experientia maior
Tunc ditione hominis: quia nondum acceperat hanc vim,
Que posset vitanda suo sine nosse periclo.
His illata dolis, hoc crimine nata subegit
Mors hominem, culpa in cunctos manante minores,
Que semel antiqua pulsos virtutis ab arce,
Non vno tantum transfuso errore parentum
Implicuit: sed cum populis nascentibus aucta,
Multiplicem lata porrexit strage ruinam.
At quanquam immissa regnaret morte præemptos,

B b Nulla

Diaboli
inuidia
aduer. ho
minē a.

» Nulla tamen placitos domino non edidit etas:
 » Cunctaq; diuersos habuerunt secula iustos.
 » Quos licet ob meritum vita bona multa manerent,
 » In mortem vitata tamen natura traheret,
 » Non prius à primi vinclo absoluenda parentis,
 » Quàm maiestate incolumi generatus in ipsa
 » Destrueret lethi causas & semina Christus.
 Cuius perpetuam cunctis assistere curam
 Promptum est exemplis ab origine nosse petitis.
 Non latet hanc sanctis onerans altaria sacris
 Iustus Abel, qui primitijs ouium grege lectis
 Conuertit domini syncera in muneris vultum:
 Nec fallit specie deuota religionis
 Dona Chaim reprobanda dicans, cui virus amarum
 Inuidia in fratrem succenso felle coquebat.
 Nec reuocare serum dominus sermone benigno
 Abstulit: quantumq; nefas strueretur ab ipso
 Ingestit, formamq; dedit, qua vincere sese
 Posset, & insane regnaret fortior ira.
 Sed concepta semel facinus crudele peregit
 Impietas, scelere immenso primordia mundi.
 At nunquid placitum sibi iustum à cade nefanda
 Non potuit seruare Deus? sed finis acerbi
 Occasum, potior vita & tribuenda corona,
 Immodico aeterni superabant pondere honoris.
 Quid? cum viuentem de terris transtulit Enoch,
 Spernebat terrena Deus? namq; omnibus illud
 Proderat exemplum, quo mortis terror abiret,
 Spemq; inconcussam caperet substantia carnis.
 Sic alio post multa auo documenta minores
 Proposita in Christo meruerunt sumere vita,
 Cum raptum ignitis per inane iugalibus Helina
 Scandentem rutilo viderunt aethera curru.
 An aberat tum cura Dei, cum effusa per omnes
 Gens hominum culpas, penitus pietate relicta
 Dirac toris vetitis generaret monstra gigantas?
 Illa quidem mundi exitium presata futurum
 Tempora larga dedit, queis in meliora deducti
 Mortales, scelerum seriem virtute piarent.
 Cumq; nefas placitum toto persisteret orbe,
 Nec nisi diluio deleri crimina possent,
 Sola Noë seruata domus: qua libera cladis
 Conclusis paribus spirantum de genere omni,

Vnde

A Vnde forent vacuis reparanda animalia terris,
 Illasa mundo pereunte superfuit arca.
 Non quia non alios populos Deus edere posset,
 Sed multis fractus morbis, vt semine ab ipso
 Idem homo in Christi corpus nascendo veniret:
 Vtq; Deo iusto meritorum iudice, partam
 Nossemus requiem sanctis in clade malorum.
 Nonne etiam in nostram domini iam tum miserentis
 Progeniem tendebat amor, cum credulus Abram,
 Multorum, pariente fide, genitor populorum,
 Promissum genus innumeris censebat in astris?
 Aut cum in Pentapolim descenderet igneus imber,
 Nonne prius multo dilata examine venit
 Iudicis ira Dei? qui promptus parcere, nullas
 Inuenit causas venia: deq; omnibus vnum
 Disimilem Sodomis incesta in plebe repertum
 Exemit: paruiq; dedit dominum oppiduli Loth.
 Cum verò Aegyptum Chananaeq; regna teneret
 Dirac fames, totos septem toleranda per annos,
 Prastruitur certè patriarchis causa mouendis:
 Et domus externos inter placitura paratur,
B Que blandè foueat populi incrementa futuri.
 Mystica dum Ioseph prodentem somnia fratres
 In seruum vendunt pretio, falluntq; parentem:
 Dum castum domina petulantia carcere damnat:
 Dum rex obscuri narrato enigmate somni,
 Exemptum vatem dignatur honore secundo:
 Dumq; pijs traducta dolis Hebraea iuuentus
 Gaudet adoratum venia cognoscere fratrem:
 Qui cum multa insons ferret mala, nonne remotum
 Resq; hominum dedignantem potuisset inepto
 Incusare Deum questu, nisi cuncta profundis
 Iudice sub iusto scisset decurrere causis?
 Qua licet infidas soleant confundere mentes,
 Non possunt turbare pias: quia tempore in isto
 Hac posita est virtus, vt libertate potitos
 Exiguo in spatio, iusti patiantur iniquos,
 Quos Deus ipse modò dilata sustinet ira.
 Sic gens chara Deo, & sauo suspecta tyranno,
 Iniustum imperium regis tolerabat acerbi:
 Mæstarum & matrum fetus potiore necato,
 Condensas iussos lateres praebebat ad vrbes,
 Vt durus labor, & saua inclementia mortis,

B b ¶ Omnes

Omnes terribilis populi consumeret annos.
 Sed non ista Deo patribus illata remoto
 Ipse docet, cur amq; sibi probat esse suorum:
 Nam iubet electum Pharaoni edicere Mosen,
 Vi fiat Aegypto domini discedere plebem:
 Ni faciat, multis plectenda superbia plagis,
 Sentiet excitam qua regni vis habet iram.
 Ille quidem, quoties patitur caelestia tela,
 Cedit, & obsequium simulat: sed clade remota,
 Duratur parcente Deo: causas pereundi
 Impius inde trahens, quo posset habere salutem.
 Donec vi victus laxat fera iura tyrannus.
 Ditia barbaricis & Moses agmina gazis
 Promouet, insigni sulco monstrante columna
 Per deserta viam, qua formam in tempus vtrunque
 Temperat, alterna vt tribuat vice commoda castris,
 Luce tegens, & nocte regens, eadem ignis & umbra,
 Discutiens flammis tenebras, & nube calores.
 Quid loquar? & trepidis patribus cum incumberet hostis
 Diuisum pelagus, solidoq; rigore ligatas
 Instar montis aquas, vacuo cecisse profundo,
 Quaq; gradum illasa tulerant tot millia plebis,
 Oppressum Aegypti populum coeuntibus yndis.
 Omnis enim auctori seruit natura potenti,
 Quaq; ad opem cedunt, eadem famulantur ad iram.
 Sed mihi nec vacuum cunctas percurrere formas
 Virtutum: & gestis oris non aequa facultas.
 Nam quis tantarum euoluat miracula rerum?
 Manne imbrem, & cunctos in caeli pane sapes,
 Sicca rupis aquam, & dulcorem fontis amari:
 Aut inter deserta actos denos quater annos,
 Nec membris nocuisse auo, nec vestibus vsu.
 Legis in exemplum iuuat ire, & querere ab ipsis
 Qui curam domini remouent, an tempore ab illo
 Ceperit humanas in vite fœdera mentes
 Informare Deus: nec per tot secula mundi
 Permotus vitijs, tunc ius perscripserit aequum?
 Ite ipsi in vestra penetratia mentis, & intus
 Incisos apices, ac scripta volumina cordis
 Inspicite, & genitam vobiscum agnoscite legem.
 Nam quis erit (modo non pecus agri aut bellua ponti)
 Qui vitijs adeo stolidè oblectetur apertis,
 Vt quod agit, velit ipse pati: mendacia fallax.

Furta

A Furta rapax, furiosum atrox, homicida cruentum
 Damnat, & in mœchum gladios disstringit adulter.
 » Vnus enim pater est cunctorum: & semine recti
 » Nemo caret: similisq; omnes produxit origo.
 » Vnde etenim nondum descripta lege fuerunt
 » Qui placidum sanctis agerent in moribus auum
 » Nec summi patris ignari, nec iuris egeni.
 » Ergo omnes vna in vita cum lege creati
 » Venimus, & fibris gerimus qua condita libris.
 » Nec noua cura fuit nostri, cum tradita Mosi
 » Littera presenti dammaret crimina pœna.
 » Sed super adiecta est generi custodia sancto,
 » Qua memor in patriæ fidei perstaret honore,
 » Et promissorum domini succederet hæres.
 » Cum tamen & quoscunque eadem sub sacra liceret
 Ire, nec externos arcerent limina templi,
 Cumq; Dei monitu canerent ventura propheta,
 Sæpe etiam ad varias gentes sint multa locuti.
 Sic regina Austri cupidis Salomonis ab ore
 Auribus eloquium domini venerata trahebat.
 Sic Niniue monitis Ionæ sub tempore cladis
B Credidit: & tribus in luctu ieiuna diebus
 Promeruit morum excidio consistere regno.
 Verum ne longo sermone moremur in istis,
 Quæ sparsim varieq; suis sunt edita seclis:
 Nèue quod in parte est, in toto quis neget esse,
 Dum solidam domini diuisa negotia curans
 Velant, & nulla accipitur qua rara videtur:
 » Dicite quem populum, qua mundi in parte remotum,
 » Quosve homines, cuius generis, vel conditionis
 » Neglexit saluare Deus? vir, femina, seruus,
 » Liber, Iudæus, Gæcus, Scythæ, Barbarus: omnes
 » In Christo sumus vnum: non persona potentis,
 » Nec domini, regisve prior, distantia nulla.
 » Lumini vnius speculi nisi discrepet vsus.
 Nanque velut speculum mens est: qua quo magis tersa est.
 Expoliente fide, radijsq; intenta supernis,
 Hoc magis confessi resplendet imagine Christi:
 Qui cum patre Deo semper Deus: inq; paterna
 Maiestate manens, miscetur conditioni
 Humana: & verbum caro fit, rerumq; creator
 Nascitur, atque annis succedit conditor aui.
 Hoc etenim lex, hoc veneranda volumina vatam,
 B b ij Hoc pa-

Hoc patriarcharum spes non incerta tenebat:
 Ultima cum mundi finem prope curreret atas,
 Venturum ad terrena Deum, qui morte perempta
 Solueret inferni leges: longamq; ruinam
 Humani generis, meliore attolleret ortu.

Contra Euticem

Sed tu qui geminam naturam hominisq; Deiq;
 Conuenisse vides angusti in trauitit ora,
 Firma tene cautus vestigia, ne trepidantens
 Alterutram in partem, propellat deuius error:
 Si cernens operum miracula diuinorum
 Suspicias sine carne Deum: cumve omnia nostri
 Corporis agnoscas, hominem sine numine credas.
 Nulla etenim soli vita est mihi: morsq; subactum
 Detinet, & non est quo victus vincere possim,
 Si non vera Dei virtus mihi consociata est,
 Aut me non vera saluator carne recepit:
 Cuius maiestas stabilis non hoc violatur
 Quo redimor: neque se minor est, dum mutor in illo:
 Sed mortale meum subit: vt quia morte teneri
 Vita nequit pereat mihi mors: & non ego iam in me
 Viuam sed Christus, qui se mihi miscuit in se.

Victus enim terrenus Adam, transfudit in omnes
 Mortem homines, quoniam cuncti nascuntur ab illo,
 Et transgressoris decurrit causa parentis.
 Sed nouus e caelis per sacra virginis aluum
 Natus homo est: aliudq; bonus mortalibus in se
 Fecit principium, carnemq; refusus in omnem,
 Et vita sanctos naturam participando
 Edidit, & viuos vitam mutando creauit.
 Utq; illos veterum complexa est gratia solos
 Qui Christum videre fide: sic tempore nostro
 Non renouat quenquam Christus, nisi corde receptus,
 En homo quanta tibi est gratis collata potestas?

» Filius esse Dei, si vis, potes, omnipotens te
 » Spiritus umbratum verbi virtute creauit,
 » Nec te corporeo patrum de femine natum
 iam reputes: pereant captiua exordia carnis:
 Nil veteris coniunge nouo, non hic tibi mundus,
 Non hac vita data est: nulla hic tua, nec tuus ipse es,
 Emptus enim es, pretiumq; tui resolvere fas est,
 Quo * potes vt soluens sit ditior, & tibi crescant
 Quae dederis, cedatq; tibi pars ipse redemptor.
 Nec te difficilis nunc obseruantia legis

Qua

Sub

A Sub durum iubet ire iugum: mens libera sanctum
 Obsequium ratione ferat, quam spiritus
 In tabulis cordis describat sanguine Christi:
 Qui nobis quicquid sermonibus insinuauit,
 Condidit, exemplo factis praecepta coaquans:
 Rex ille, & rerum dominus: sed pauperis egit
 In specie, nec veste nitens, nec honore superbus.
 Infirmis fortis, rex seruis, diues egenis:
 Iustitia iniustis cedit, sapientia brutis.
 Sacrilegis manibus percussus, non parat ictum:
 Reddere: nulla refert auida conuicia lingua.
 Damnatur iudex, verbum tacet: inspuitur lux:
 Ipse ministerium sibi poena est: felq; & acetum
 Dulcius ille fauis haurit: sanctus maledictum
 Fit crucis, & moritur Christus, viuente Barabba.
 Impia gens, tantum ausa nefas, sentisne furorem
 Iam mundo damnante tuum? sol fugit ab orbe:
 Et medio nox facta die est: concussa, tellus
 Intremuit: mortemq; Deo subeunte, sepulchris
 Excitanda sanctorum sumpserunt corpora vitam,
 Velum etiam templi discissum est, ne quid opertum

B In sacris aditis, iam plebs indigna teneret:
 Sancta, pontifices fugerent offensa cruentos.
 Te vero extincta calcantem spicula mortis,
 Et de carne nouum referentem carne trophaeum,
 Tertia discipulis Iesu dedit attonitis lux.
 Nec dubijs dominum licuit cognoscere signis,
 Cum documenta fides caperet visusq; manuq;
 Romani clauorum vestigia, vulnus & hasta.
 Cumq; quater denis firmans promissa diebus,
 Conspicuis multis, saepe & tractabilis esset.
 Haec tunc in nostris te, Iesu, nouimus: ex hinc
 In tua nostra abeunt: nec iam diuersa, sed vnum
 Sunt duo: dum vita in vita est, in lumine lumen,
 Augmento, non sine hominis: quo glorificato
 Sic homo, sic Deus es, vt non sis alter & alter:
 Nosq; ad te ire iubes sursum, tecumq; potiri
 Luce tua: si calle tamen curramus eodem,
 Edocti, non posse capi nisi de cruce caelum.
 » Iamne Dei compertus amor, diffusaq; in omnes
 » Cura patet? notum & cunctis a stare salutem?
 » Et tamen, heu, rursus querulis homo garrula verbis
 » Bella moues, iaculisq; tuis tua viscera figis.

Contra Nestoriam

B b iij

Civ

» Cur non sum bonus? hoc non vis. cur sum malus? hoc vis.
 » Cur volo, quae mala sunt? & cur quae sunt bona nolo?
 » Liberè sed cum recta queas discernere prauis,
 » Deteriora legis, placitisq; improvidus haeres:
 » Erro, ais: & vellem non posse errare duobus
 » Subiacet haec votis sententia: nam penitus te
 » Aut esse exanimam capis, aut rationis egenam.
 Error enim est eius, qui cesserit limite recti,
 Quiq; potest ad iter Christo ducente reuerti.
 At quem nulla via suscepit linea, nusquam
 Declinat: nullumq; timent non stantia casum.
 Nunquid cura Deo de bobus? nunquid ad vllas
 Fit verbum domini volucres? num lege tenentur
 Monstra maris? quae cum faciunt iussa omnipotentis,
 Ignorant sese facere: affectumq; volendi
 Sumunt, & quod agunt alijs, sibi cedere credunt.
 Sic etiam quae non spirant sunt semper in illo,
 In quo sunt formata modo: non plana tumescunt
 Collibus, aut celsi sternuntur in aequora montes:
 Non veniunt alpes in pontum, aut pontus in agros:
 Saxa iacent, amnes decurrunt, stantq; paludes:
 Et tamen his nihil est mercedis, quae sine sensu
 Dispositos in se praebent viuentibus vsus.
 Quod si horum prestare tibi natura videtur,
 » Iam boue mutari velles, vel rupe, vel amne.
 » Deterior nollem fieri: potior voluiffem,
 » Nunquid qui domino placuerunt moribus almis,
 » Displacere sibi? nunquid non semine ab vno
 » Venimus, aut alia est hominum natura bonorum?
 » Non aliter diues quam pauper nascitur: vnum est
 Principium seruis & regibus: optimus ille
 Non plus accepit, quam pessimus: aqua creantis
 Mensura est, vno qui lumine lumnat omnes.
 Sed mundum ingressi varijs rerum speciebus
 Suscipimur, mentemq; adeunt quaecunque videntur,
 Iudicio censenda hominis: stant vndique forma
 Innumera, possuntq; omnes spectando probari.
 Quaedam etiam patulas intrant stipata per aures,
 Errores veterum studiorum, & vana parentum
 Dogmata, cum quodam fuco ostentantia veri,
 Hac modulata sono veniunt, hac leuia tactu,
 Hac blandis late funduntur odoribus, illa
 Conciliant varias in mille saporibus escas.

Magna

A Magno ergo haec homini sunt discernenda periclo:
 Ne nimium trepidus nullum procedat in aequor:
 Ne vagues effusus sine lege feratur habenis.
 Est etenim sanctus rerum vsus, quem cohibentes
 Intra modum numeri & momentum ponderis equi,
 Pro cunctis soli domino reddemus honorem.
 Omnia quae fecit bona valde, vt non vitiorum
 Incentiua, sed vt superas caperemus in illis
 Hic decerto virtutis agone coronas.
 An tibi caelestes illi, quos protulit orbis
 Fertq; viri, non haec eadem tolerasse videntur, |
 Quae patimur? motus, animi, affectusque rebelles,
 Et circumiectis vitia oppugnantia castris?
 Sed gladio verbi fideiq; vmbone potenti
 Vincant arcus tenebrarum, & spicula mortis:
 Cumq; opus hoc mundi magnum pulchrumq; viderent,
 Non mare, non caelum, non ignem, aut sidera coeli
 (Quae numero subiecta sibi, visusq; tenebant)
 Suspexere Deos: vnum, ratione magistra,
 Autorem & dominum rerum, non facta, calentes.
 At tu nobilius qui factum te voluiffes,
 B Nunquid in angelico satus ordine, non quereris?
 Nam cum ille, excelsus deiectus Lucifer, axe
 Conciderit, rueritq; illo pars tertia pulso
 Astrorum, quero in quam tunc parte fuiffes?
 Clara Dei semper bonitatis imago maneres?
 An castra inuidiae sequereris & agmina noctis?
 Sed quid te praecipit rapit orbita? vis bonus esse:
 Absque labore tuo? credis hoc cedere posse,
 Si tibi mutantur natalia sidera, quorum
 Te prauum decursus agit, quid vana vetusti
 Perfugia erroris Chaldaei queris in astris?
 Quamuis sollicitis adeas caelestia curis,
 Et penitus causas rerum scruteris apertas,
 Non renuis mage nosse Deum quam cuique elemento
 Naturam dederit, qua pontum lege moueri
 Iusserit, aut teneris quam vim conseruit auris,
 Sideresque ignes in qua momenta creantur:
 Qui cum syncerus sit fons aequiq; bonique,
 Immittem iussis legem praescripsit iniquis,
 Si prius ipse hominum mores constrinxerat astris.
 Nanque aduersa sibi sunt haec, nimiumq; repugnant,
 Exigere insones actus: delictaq; poenis.

Afficere.

Contra
pactorem

Afficere, & cunctos eadem ad promissa vocare:
 Contra autem natis violentum assigere sydus,
 Quod nec velle homini cedat, nec posse: sed omnes.
 Desuper ignaros & virtus ducat, & error.
 Ergo aut athereis nullum est ius ignibus in nos,
 Aut si quid nostri retinent, amittere possunt:
 Cum mihi progenito ad vitam, mandata salutis.
 Et cordi insinuet bonus autor & auribus, ac me:
 Currentem mercede vocet, terrore morantem.
 Solum, inquit, venerare Deum, soli q̄ memento
 Servire: externas & despice religiones.
 Hoc operis sectare boni, hoc fuge cautus iniqui:
 Vita beata isto paritur, mors editur illo.
 Coram adsunt aqua seruatrice, populator & ignis:
 Ad quod vis extende manum, patet aqua facultas:
 Quod legis monitus, & vatum scripta piorum,
 Et Deus ipse suo nequicquam promeret ore,
 Arbitrium nostrum si vis externa teneret.
 Verum si quid obest virtuti, animosque retardat,
 Non superi pariunt ignes, nec ab athere manant,
 Sed nostris oritur de cordibus: ipsaque bellum
 Libertas mouet, & quatimur ciuilibus armis:
 Otia cum mollis complexa ignaua voluptas:
 Difficili negat ire via, brauiusq̄ potitos
 Ardua queq̄ piget pro spe tentare latent.
 Cumq̄ hac intus agi prospexit callidus hostis,
 De studijs vestris vires capit: vtq̄ parentis
 Auertat veri cultum, persuadet ab astris
 Fata feri, frustra que homines contendere diuis:
 Hinc vario vita dominos mercantur honore.
 Error abi, procul error abi, satis agnita prisca
 Sunt commenta doli: monitos quibus omnipotens nos
 Elaqueat, cultusque docet vitare profanos.
 Scimus enim quanta steterit mercede quibusdam
 Sydus adoratum Rempham: veterataq̄ cœli
 Militia: & cultus Soli Lunaq̄ dicatus.
 Nec latet hæc verbis hominis subsistere iussa:
 Ad vocem seruisse mora: noctisque repulse:
 Temporibus creuisse diem: cum lux famulata:
 Nesciret nisi quem faceret victoria finem.
 Nouimus & cœlo præscriptas conditiones
 Arbitrio quondam sancti mansisse prophete:
 Cum positum ad tempus clausos sitientibus agris.

Non:

A Non licuit rorare polos: ipsumq̄, vocata
 Partibus è superis in sancta altaria flamma,
 Quem dederat sacris, ignem immisisse profanis.
 Cuius vis etiam Christi delapsa fuisset
 Discipulis, pœnam hospitij exactura negati,
 Ni patiens dominus venia prauerteret iram.
 Nullum ergo in nos permissum est ius elementis,
 In qua ius hominis: nec possunt condere legem,
 Quæ legem accipiunt, solus Deus omnipotens rex,
 Omnia qui nostra dispensat tempora vitæ,
 Nec seruire astris vult, quos super astra locauit.
 Nam quoscunque sacro renouauit spiritus amne,
 In Christo genitos mortali ex stirpe recisos
 Iam sedes cœlestis habet, nec terrea nequit
 Progenies, templum in domini corpûsque redactos.
 Quod si quis cursu astrorum effectusq̄ notato,
 Contendit naturam hominis vitamq̄ videri:
 Quæro quid hac trepidis mortalibus afferat arte?
 Hic (inquit) felix, miser hic erit, hunc rapiet mors
 Impubem, hic senio transcendet Nestoris annos.
 Falsum hoc, aut verum est? si stant prædicta canentis,
B Nec misero superest spes, nec formido beato.
 Et que sideribus danda est reuerentia fixis,
 Si que ferre queunt, nequeunt decreta mouere?
 Dent sese scelerum potius torrentibus omnes:
 Fallant, diripiant, iugulent, fas omne nefasque
 Confundant: persistet enim nihilominus astrum.
 Cuius ab effectu firmato cardine rerum,
 Vt mala non poterunt sancta probitate repelli,
 Sic bona non fugient peruersos debita mores.
 At si prædictæ fortis mutabilis ordo est,
 Et declinari possunt ventura, soluta est
 Omnis ab ancipiti casu vis pendula fati.
 Scrutatis igitur stellarum motibus, hoc est
 Artis opus, totam subuertere religionem:
 Dum nullum curare Deum mortalia suadet:
 Aut dum posse docet votis elementa moueri,
 Innumeram miseris plebem insinuare Deorum.
 Sed quia detectis laqueis iam fraudis operta,
 Quo captos vanis studijs deduceret error
 Compertum: superest nunc respondere querelis,
 Quæ mundi rebus diuinam absistere curam
 Obijciunt, dum sepe bonos labor anxius vrget,

Et tran-

Contra
 Epicu-
 reos.

Et tranquilla fuit laborum vita malorum.
 Dic age, qui nullis domini moderantis habentis
 Humanas res ire putas, quid ab ordine cessat
 Nature? quæ bella mouent elementa? quid vsquam
 Dissidet à prisco diuisum fœdere rerum?
 Sic interiecta Solis reuocatur in ortum
 Nocte dies: idem est Luna astrorumq; recursus:
 Et relegunt notas subeuntia tempora metas.
 Non aliter venti spirant: ita nubibus imber.
 Læta negant seruantq; genus trudentia flores.
 Semina quæq; suum: nec abest ab origine rerum:
 Ordo manens, isdem subsistunt omnia causis.
 Quæ nisi perpetui, solers prudentia regis
 Astrueret, molemq; omnem spirando foueret:
 Conciderent subita in nihilum redigenda ruina.
 Et cum hæc peruigili cura omnipotentis agantur:
 Quæ certum ad finem deuexo limite vergunt:
 Quis neget in nostram gentem specialius æquum:
 Partiri sua iura Deum? cui perpetis æui
 Spem tribuit, propria largitus imaginis instar.
 At qui nec penam iniustus, nec præmia sanctis
 Restitui ad præsens quereris: velle sine per omnes
 Vlticem culpas descendere iudicis iram?
 Et quo magnanimi clemens patientia regis
 Distaret seua immitis feritate tyranni?
 Aut quæ pars hominum peccati nescia mundum
 Possessura foret? vel sanctæ quis locus esset.
 Virtuti in terris? cui, si præsentia dona
 Affluerent, cælo potius sublata maneret.
 Sic mundi meta abruptis properata fuisset.
 Temporibus: neque in sobolem generanda venisset:
 Posteritas, pariter cum iustos atque nocentes
 Aut promissus honos, aut pœna auferret ab orbe.
 Nunc verò & generis nostri profunda propago
 Tenditur: ac duplici succedit origine pubes
 Nata patrum membris, & Christi fonte renata:
 Et pia dum populis domini patientia parcit,
 In lucem multos de tetra nocte reuersos.
 Ac posita claros peccati labe videmus.
 Ille per innumeros vultus, & mille per aras,
 Barbatos leuèsq; Deos inuenèsq; senèsq;
 Vt quondam fecère, colens, iam errore parentum
 Abiecto, solum virginam summissis adorat.

Hic

A Hic sophicas artes Græcorum, & vana secutus
 Dogmata, iam Christo sapere, & brutescere mundo,
 Gaudet apostolico doctus cœlestia ludo.
 Quam multos procul à portu rationis in altum
 Dedecorum turbo abstulerat, quos æquore toto
 Iactatos, nimiumq; vagis erroribus actos
 Nunc reduces iuuat excipere, amplexuq; paterno
 Confotos nusquam statione abscedere vitæ:
 Quos si multa inter morum delicta priorum
 Plectisset properè rigor implacabilis ira,
 Intercepta forent melioris tempora vitæ,
 Nec standi vires licuisset sumere lapsis.
 Mortem (inquit dominus) peccantis nolo, nec vllum
 De pereunte lucrum est: redeat magis, inq; relictum
 Mutatus referatur iter, vitæq; fruatur.
 Et quia virtutum similes vult esse suarum
 Quos genuit, Vindictam (inquit) mihi cedite: reddam
 Iudicio quæ digna meo: detur locus ira.
 Sic dum multorum differtur pœna malorum,
 Nonnulli plerunque probos reuocantur in actus,
 Ac sit quisque sibi iudex, vltorq; seuerus.
 B Quod fuerat prius interimens, aliisque resurgens.
 At qui persistunt errori incumbere longo,
 Quamuis in multis vitijs impunè senescant,
 In seuum finem venient: ibi non erit vlla
 Spes veniæ, minimo ad pœnam quadrante vocando.
 Nos etenim quoties causa quacunque mouemur,
 Vindictam celerem cupimus: quia rara facultas
 Non patitur, lapsis tempus transire nocendi.
 At vero æternum nil effugit, omniæque ad sunt
 Salua Deo: nihil est illi tardumve, citumve:
 Nec dilata vnquam, nec festinata putemus:
 Quæ veniunt nostris mutantur tempora rebus.
 Nam quod vbique agitur, quod gestum est, quodq; gerèdū est,
 Ante oculos domini puncto subsistit in vno.
 Vna dies cui semper adest, cras, atque heri nostrum.
 Sed quanquam examen Deus omnia seruet in illud,
 Quo, quæ nunc occulta latent, reserata patebunt:
 Multa tamen mundum per secula cuncta regentis
 Iustitiæ documenta dedit: dum maxima bellis
 Regna quatit, dum sæpe vrbes, populosque potentes
 Exhaustis morbis, cremat ignibus, obruit vndis:
 Dumq; inopes ditat, deiectos eleuat, auctos

Inmi-

OPVSCVLVM

Imminuit, soluit vinclos, subigitq; superbos.
 Nec verò hoc nisi cum magna ratione putandum est
 Accidere, vt quoties iram experiuntur iniqui,
 Supplicia infontes videantur obire nocentum.
 Multa quidem semper mundo communia in isto
 Indignos dignosque manent: sol omnibus idem est,
 Idem imber: pariter subeuntur frigora & aestus.
 Vig; indiscreta est cunctis aqua, lumen, & aura,
 Sic iniustorum iustos mala ferre necesse est:
 Vt dum multa malis infontes compatiuntur,
 Sint quorum merito populis parcatur iniquis,
 Et qui conuersos virtutis imagine ducant.
 Sed cum perdendis, indemutabilis instat
 Finis: non eadem incumbit sententia sanctis.
 Sunt quos diluuium mundi non obruat, & quos
 Arsuris liceat Sodomis euadere. nòrat
 Angelus Aegypti vastator limina signo
 Scripta crucis, sacro remouens a sanguine plagam:
 Nec rutilo mulier decepta est vellere, cuius
 Sola domus tanta pereunte superfuit vrbe.
 Fit mare per tumidum sanctis via, fitq; per annem:
 Et per inane pijs gradus est: cibus a lite serua
 Suggestitur, perduq; auibus sua fercula messor.
 Vig; Dei seruis nihil obsit, vertitur ordo
 Natura, vinclos labentia vincula soluant:
 Carcer sponte patet, sera non tenet obice valuas:
 Deficit humor aquas, ignes calor, ira leones.
 Non autem dubium est, in magna turbine cladis
 Inuolui teneros annos, & more parentum
 Criminis expertes aliena occumbere culpa.
 Nam cum homines pontus tegetet, deleta per orbem
 » Multa puellarum & puerorum milia notum est.
 » Nec tamen iniuste terris exempta videtur
 » Progenies auctura malos: cui multus in ipso
 » Exitio est collatus honos, quod crimine patrum
 » Occidit ante, sua caderet quàm noxia culpa.
 Quod si & iustum aliquem complexa est pœna malorum,
 Ne dubites placuisse Deo: nec enim mala mors est
 Vlla bonis, quibus è vario longoq; labore
 Quilibet in requiem patet exitus, aspera vitam
 Dat via, nec campo capitur, sed sine corona.
 Verùm nos blandis capti, offensiq; seueris,
 Nec bona iudicio spectamus nec mala vero:

C

D

Dans

DE PROVIDENTIA DEI.

A Dum non nostrarum curanda negotia rerum
 Suscipimus, propriisq; iuuant aliena relictis.
 Nec quemquam vitijs miserum, aut virtute beatum
 Censentes, frustra externis culpamq; decusque
 Lungimus, & caelo ascripti terrena fouemus.
 Felices dici mos est, quos blanda potestas
 In summos apices tumidorum euexit honorum:
 Quos magni questus ditârunt, & quibus amplos
 Congessit reditus totum res fusa per orbem.
 Laudantur vestes pretiosa, & pulchra supellex,
 Magna ades, famuli innumeri, vigilisque clientes,
 Et quicquid non est nostrum: quòdque vt dare quiuit
 Vna dies, sic vna potest auferre: nec illud
 Quod speciale bonum est hominis, nullamq; timet vim,
 Amplexi, miseros, quibus hæc perdentia desunt,
 Et per mille modos pereuntia, credimus, ac si
 Iustitiam durus labor vrgeat, & dolor agri
 Corporis, & mortes natorum, & turpis egestas:
 Non quantas pariat constans tolerantia palmas,
 Nec quò pugna breuis sit processura videmus:
 Sed calicem crucis ac vitæ libare vertentes,
 Vipereum obducto potamus melle venenum.
 B Dulcia sunt etenim gustu, specieque decora,
 Quæ morbos mortemque anima generantque, fouentq;
 Canceris & ritu languentia viscera carpunt.
 Cùmque Deus medicam caelo demittere curam
 Dignatur, penitusque putres abscindere fibras,
 Incusamus opem teneri, & tabescere morbo
 Malumus, antidoti quàm vim tolerare seueri.
 Non igitur mala sunt, quæ nos mala ducimus: & cùm
 Vlcibus diris non parcat dextra medentis,
 Amplectenda salus, non exacuenda querela est.
 Iam quos peccantes Deus arguit, hos etiam nunc
 Diligit, & patrio vult emendare flagello.
 Meq; istis potius societ, quàm congreget illis,
 Quos iam summoto permisit verbere cursu
 Ire voluntatis, propriaq; libidine ferri.
 Hi sunt verò illi, quos inter crimina tutos
 Et scelerum dites fructu, impunita senectus
 Extrema turpis vita produxit in oras:
 Hi iustum iniustis odijs presere: per istos
 Bella excita pijs, & flagra medentia tardis.
 Namque eadem cunctos exercent tela fideles,

Sub

OPVSCVLVM

Sub duplici causa: dum quo torquentur iniqui,
 Hoc sancti crescunt: & quod poenam attulit illis
 Pro culpa, hoc illis dat pro virtute coronam.
 Denique si quicquid mundanis rebus acerbum
 Accidit, excutias, totum iam sponte videbis
 Anticipasse Dei famulos, gemit ille talentis
 Argenti atque auri amissis: hunc rapta supellex,
 Perq; nurus Geticas diuisa monilia torquent:
 Hunc pecus abductum, domus vsta, potaq; vina
 Afficiunt, tristes nati, obscœniq; ministri.
 Sed sapiens Christi seruus, nil perdidit horum,
 Quæ spreuit, cœloque prius translata locauit.
 Ac si quid mundi sub tempestate laborum
 Incidit, intrepidè subiit: * manifestus honoris
 Promissi, & cupidus victo certamine solui.
 At tu, qui squalidos agros, desertaq; deses
 Atria, & exusta proscœnia diruta villa,
 Nonne magis proprijs posses lachrymas dare damnis,
 Si potius vastata tui penetralia cordis
 Inspiceres? multaque obiectum sorde decorem?
 Grassantèsque hostes captiuæ mentis in arce?
 Quæ nisi per cunctas patuisset dedita portas,
 Inq; suam cladem facibus fomenta dedisset,
 Hæc etiam quæ facta manu speciosa fuerunt,
 Deuoti meritum populi testata manerent.
 Sed cum deformi iaceant prostrata ruina,
 Obijciunt nobis casus nostròsque, suosque.
 Hos igitur cineres temporum, hæc busta potentum,
 Quæ congesta iacent, populati cordis in aula
 Plangamus captiuæ manus, nos splendida quondam
 Vasa Dei, nos alma ara, & sacraria Christi.
 In quibus argentum eloquij, virtutis & aurum,
 Et sceptrum captum est crucis, & diadema decoris.
 Nec rabidis iustam moueamus questibus iram,
 Iudicium culpando Dei, quod mentis & oris
 Officium multa transcendit maius abisso.
 Quamuis exiguo hoc fugientis tempore vitæ
 Iniusti tumeant, & tuta pace suorum
 Latentur scelerum: nonq; illos vinea fallat,
 Non ager: & noceant illesi, & crimine crescant:
 Nos, quibus in Christo sunt omnia, non capiant res
 Occidue: quas nec nobiscum inueximus orti,
 Nec discessuri mundo exportabimus isto.

manife-
 stus * pro
 certus

Sed ff

DE PROVIDENTIA DEI.

A Sed si quis superest animi vigor, excutiamus
 Peccati seruire iugum: ruptisque catenis
 In libertatem & patriæ redeamus honorem.
 Impia non oberunt cum sauo pacta tyranno
 Captiuæ conscripta manu, resolubile Christo est
 Hoc fœdus, quod iure potest subvertere iusto:
 » Auersos reuocans, & suscipiens conuersos,
 » Sanguine quos proprio quasiuit prodigus emptor.
 » Si tamen assertoris opem festina voluntas
 » Præueniat, fletu dominum motura fidei.
 » Nam vt nemo inuitus, somnoque quietus in alto
 » Fit saluus, nec vi petitur qui sponte recessit,
 Sic pulsata patent redeuntibus atria vitæ,
 Et recipit cœli seruatos curia ciues.
 Cuius spem venia firmato corde fouentes,
 Implorate Deum, pugnâsque relinquite fratres
 Verborum, & lites de prauis sensibus ortas.
 Nec quia procidimus fusi certamine primo,
 Stare & consuetum vereamur mire secundum.
 Cuncta licet varijs terroribus impleat hostis,
 Et vigili clausas obsidat milite portas:
 B Cum victo tamen est bellum, si carne vetusta
 Exuti, in Christi renouemur corpus, & omnem
 Vincendi nobis vim de victore petamus.
 Qui dum nostra suis sociat, iunxit sua nostris:
 Vt non humanis fidens homo, totus in illum
 Se referat: sine quo non stant, qui stare videntur:
 Et per quem sparsi coeunt, stratiq; resurgunt.
 Hæc sat erit paruo rudibus scripsisse libellor:
 Qui cum sincerum viuo de fonte liquorem
 Gustarint, ipsi profudent flumina ab aluo
 Cordis, & irriguas prebebunt fratribus vrnas.

FINIS LIBRI DE PROVI-
 DENTIA DEI.

Cc IN OB.

LIBER OCTAVUS
IN OBTRACTATOREM
AVGVSTINI EPISCOPI.

Pelagius
Brito.
Iulianus
Cāpanus

Contra Augustinum narratur serpere quidam
Scriptor, quem dudum lior adusit edax:
Qui caput obscuris cōtectum vtcunq; cauernis,
Tollere humo miserū perpulit anguiculum.
Aut hunc fruge sua equorei pauere Britanni:
Aut huic Campano gramine corda tument.
Que concepta fouet, promat: que parturit, edat:
Seu vetere armatur dogmate, siue nouo.
In quoscūque sinus, spirarum torqueat orbes,
Et fallax multa contegat arte caput:
Currentem attritos super aspidas & basiliscos
Declinare senem vipera non poterit.

ITEM IN EVNDEM.

Quidam doctiloqui libros senis Augustini
Carpere, & aduersum condere fertur, opus.
Vsque adeone bonum ingenium, & facundia diues:
Ostentare artem non aliter potuit,
In noua prostratas acies nisi bella cieret,
Impiaq; extinctis hostibus arma daret?
Hec pugna, incentor, mors est tua: te stylus iste
Conficit, & verbis perdit ipse tuis.
Dumq; doces quantum valeat mens libera, monstras
Velle tuum tibimet sufficere vt pereas.
Verte gradum, fuge perniciem, stratosque rebelles
Oris apostolici fulmine vbique vide.
Nec te mutato defendi nomine credas.
Si pastorem ouium ladere vis, lupus es.

EPI.

DE INGRATIS.
EPITAPHIVM NESTORIA-
RIANÆ ET PELAGIA-
NÆ HAERESHON.

190

Nestoriana lues successi Pelagiana,
Quæ tamen est vtero prægenerata meo.
Infelix misera genitrix & filia nata,
Prodiui ex ipso germine quod peperit.
Nam fundare arcem meritis prior orsa superbis,

De capite ad corpus ducere opus volui.
Sed mea dum proles in summa armatur ab imis,
Congrua bellandi tempora non habui:
Et consanguinea, post tristia vulnera fraudis,
Aspera conferui prælia sine pari.
Me tamen vna dedit victam sententia letho,
Illa volens iterum surgere, bis cecidit.
Mecum oritur, mecum moritur, mecumq; sepulchrum
Intrat, & inferni carceris ima subit.
Quò nos præcipites insana superbia merfit,
Exutas donis, & tumidas meritis?
Nam Christum pietate operum & mercede, volentes
Esse Deum, in capitis fœdere non stetimus:
Sperantesque animi de libertate coronam,
Perdidimus quam dat gratia iustitiam.
Quique igitur gemina miseraris busta ruina,
Ne nostro exitio consociare caue.
Nam si que domini data munera serò fatemur,
Hæc homini credis debita, noster eris.

Præfatio in librum

DE INGRATIS.

Vnde voluntatis sanctæ subsistat origo,
Vnde animus pietas insit, & vnde fides:
Aduersum ingratos, falsa & virtute superbos,
Centenis decies versibus excolui.
Quos si tranquilla studeas cognoscere cura,
Tutus ab aduerso turbine lector eris.
Nec libertate arbitrij rapiere rebellis,
Vlla nec audebis dona negare Dei,
Sed bona que tibi sunt, operante fatebere Christo,
Non esse ex merito sumpta, sed ad meritum.

Cc ij NEPI

ΠΕΡΙ ΑΧΑΡΙΣ

ΤΩΝ, HOC EST,

DE INGRATIS

CONTRA PELAGIANOS

D. PROSPERI

LIBER.

Proce-
mium.

Ongenta in Christo gentis mihi castus ab alto
Insinuatus amor proprias excedere vires
Me iubet, atque pias accendere carmine mentes:
Ne post confectum celebris victoria bellum,
Securos animos incauta pace resoluat:
Ceu metus eliso iam nullus ab hoste superfit:
Nec caput attriti virosum palpitet anguis.
Vnde igitur commenta mali sopita resurgant,
Quemve ipso de sine dolum noua promat origo,

Da fari pater omnipotens, artemq; malignam
Pandere, prostratus qua rursus nititur error.

Cap. I.

Dogma quod antiqui satiatum felle draconis,
Pestifero vomuit coluber sermone Britannus:
Hac primos homines cretos ditioe ferebat,
Vt seu prescriptum mandatum transgrederentur,
Sive inculpati seruata lege manerent,
Mortem istam prorsus, qua carnem vita relinquit,
Oppeterent: qua non peccato parta, sed ipso
Instituente Deo comes esset fixa creatis.
Progenitos igitur nullum traxisse reatum
De patribus: neque dissimiles nunc nascier illo
Ortu primorum, qui libertate male vsi
Peccarunt, forma nocui non semine proli:
Posse autem infantes omnes virtutis in arce
Vitam agere, & menti ingenitum seruare decorem:
Arbitrio quoniam subsistat recta volentis
Naturalis honos, lexq; insita cordibus intus
Hoc moneat, quod scripta foris: cui gratia Christi
Addita, per fugium lapsis generaliter in se
Condiderit, sacro si vellent fonte nouari:
Vt sponte attractum venia soluent e reatum,

Sponte

D. PROSPERI LIBER DE INGRATIS. 192

A Sponte sua in vires proprias natura rediret:
Quoq; per errores esset spoliata vigore,
Hunc seruare semel posset purgata receptum.
Tam diues verò hoc donum baptismatis esset,
Et tam multa homini conferri federe in isto:
Vt paruis, etiam vitiisq; carentibus omni
Congruat, vt qui sunt geniti bene, sint meliores,
Naturaq; bonum adiecto illustretur honore.
Nullum autem ex cunctis exortem muneris huius,
Iudicio genitum esse Dei: sed quemq; mereri
Libertate sua, vt capiat promissa vocantis:
Que sint auersis indebita, debita rectis.

Talia cum demens late diffunderet error,
Commentisque rudes traheret lethali bus aures,
Adfuit exhortante Deo prouisa per orbem
Sanctorum pia cura patrum, non dispare motu
Consciens diros iaculis celestibus hostes,
Hisdem nanque simul decretis spiritus vnus
Intonuit, pestem subeuntem prima recidit
Sedes Roma Petri: que pastoralis honoris
Facta caput mundo, quicquid non possidet armis,
B Religionem tenet, non segnior inde Orientis
Rectorum cura emicuit: captumq; nefandi
Dogmatis autorem constrinxit lege benigna
Commentum damnare suum, nisi corpore Christi
Abiungi, & sancto mallet grege dissociari:
Lene quidem hoc, nimumq; malos tolerasse videtur
Iudicium: sed sancta fides examine in illo.
Vicit oborturam diro de semine prolem:
Prospectum nanque est, diuino & munere cautum,
Vt licet instantem declinans bestia penam,
Perfidia secum sensus tenuisset eosdem:
Ipsa tamen proprium germen damnando necaret:
Ore malam exinguens sobolem, quam protulit ore.
Tunc etiam Bethlei praclari nominis hospes,
Hebraeo simul & Graio, Latioq; venustus
Eloquio, morum exemplum, mundi magister
Hieronymus libris valde excellentibus hostem
Dissecuit: nosciq; dedit, quo turbine veram
Vellent exorta lucem obscurare tenebra.
Quid loquar? & curam magna quam gessit in vrbe
Constantinopoli docto bonis ore sacerdos
Atticus, antiqua Legatos hereticorum

Cap. 2.

Sedes
Petri.
Palestina
Synodus

Hierony.

Atticus.

Cc iij

Confu-

Confutando fide? de qua tunc impia corda
Quamuis se obducta tegerent velamine forma,
Iudicij & tacita tulerant tormenta repulsa.
Prætereo quanto fuerit bene mota tumultu
Clara Ephesos, non passa suis consistere tectis
Vasa ire, & morbi flatus, & semina mortis:
Quaque fide tellus etiam Trinacria feruens,
Agmen vipereum proprijs exegerit oris.
Tu causam fidei flagrantius Africa nostra
Exequeris: tecumq; suum iungente vigorẽ
Iuris apostolici solio, fera viscera belli
Conficis, & lato prosternis limite victos.
Conuenere tui de cunctis vrbibus almi
Pontifices, geminoq; senum celeberrima cœtu,
Decernis quod Roma probet, quod regna sequantur.
Nec sola est illic synodorum exerta potestas,
Ceu quos non possent ratione euincere nostri,
Vi premerent: discussæ artes, virûsque reiectum est
Heretici sensus: nullumq; omnino relictum,
Docta fides quod non dissolueret argumentum.
Condita sunt, & scripta manent, quæ de cataractis
Aeterni fontis fluxere vndante meatu,
Et tercentenis procerum sunt edita linguis:
Sic moderante suam legem bonitate seuera,
Vt qui damnato vellent de errore reuerti,
Acciperent pacem, pulsas quæ praua tenerent.
An alium in finem posset procedere sanctum
Concilium, cui dux Aurelius ingeniumq;
Augustinus erat: quem Christi gratia cornu
Vberiore rigans, nostro lumen dedit euo,
Accensum vero de lumine: nam cibus illi,
Et vita, & requies, Deus est: omnisque voluptas
Vnus amor Christi est, vnus Christi est honor illi:
Et dum nulla sibi tribuit bona, fit Deus illi.
Omnia: & in sancto regnat sapientia templo.

Ephesus.
Sicilia.
Africa.
Dux synodi Africana contra Pelagium.
At vide quæ in margine g. obiect. Gallorũ annotamus.
Vide respõ. ad g. obiect. Gal. & c. 10. li. contra Collat. Aurelius August.

Cap. 3.

Istius ergo inter cunctos, qui de grege sancto
Insanas pepulere feras, industria maior:
Maius opus, totum præstantius imbuit orbem.
Nam quocumque gradum conuertit callidus hostis,
Quaque per ambages anceps iter egit opertas,
Huius ab occurſu est præuentus, mille viarum
Insidijs aditum non reperientibus vllum.
Cumq; foris rabies auidorum exclusa luporum

Fren-

C

D

A Frenderet, inq; omnes mendacia verteret artes,
Ne mentes vllarum ouium corrumpere posset,
Neu dubia obliquis turbaret corda querelis.
Istius ore viri fecit Deus: istius ore:
Flumina librorum mundum effluxere per omnem,
Quæ mites humilesque bibunt, campisque animorum:
Certant vitalis doctrina immittere riuos.
Iamque procellosa disiecto turbine noctis,
Heu noua bella, noui partus oriuntur in ipso.
Secura matris gremio: qua crescere natis
Visa sibi, discors horret consurgere germen.
Degeneres pauitans inimico ex semine fetus:
In quibus antè diu, specie fallente, benignus
Errarat genitricis amor, cum obducta decoxis
Moribus, externa stirpis tegetetur origo.
Sic veris subeunt falsa, & discrimine caco:
Fronte placent, quæ sine latent, sic laudis amore,
Virtutum studium corrumpitur: atque ab honesto
Principio in vitium exitur plerunque tumoris:
Quo quidam instantur nunc turpiter, atque perempti
Dogmatis extinetas tentant animare fauillas.
B Dum libertatem arbitrij, affectumq; volendi
In naturalis motus virtute locantes,
Tam bona quemque docent sectari posse suoapte
Ingenio, quam posse subest cuique in mala ferri.
Quod qui confirmas, qui nam distabis ab illis,
Qui dicunt nullo peccati vulnere laesum
Naturale bonum, cumq; illo lumine nasci
Nunc omnes homines, quod primis ingeneratum est?
An verò excerptis quedam, quæ parte recisa
Suscipias, cordisque sinu purgata recondas?
Dic igitur quidnam inde probes, quid verò refutes,
Et de damnatis quid sit, quod crimine soluas.
An dextram pacis palam dare te pudet hosti?
Nec tutum est vlla pulso ex parte tueri:
Simpliciter? Quos non dubitas excludere templo,
Pelle animo: noua te discordia diuidit abs te:
Corde foues, quod ore premis, coniungere amicis
Mentibus, & tecum cupidis componere fœdus:
Lege tua iam parce minis, & congrue pactis.
Ecce pererratis terrarum finibus adsunt,
Implentisque tuas lacrymosis questibus aures
Incipiunt: Pulsi mando, nullaq; recepti

Cap. 4.

Cap. 5.

Cap. 6.

Cc iij Sede

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

Sede vagi, tandem fama exhortante redimus,
 Quaeque placent vobis amplectimur. edita nobis
 Doctrina vestra est pietas: nihil inficiando
 Discutimus: liceat vobiscum iungere sensum.
 Immortalem hominem factum si creditis, & nos
 Credimus: inciderit mortem peccando, suamque
 Progeniem culpa & letho deuinxerit omnem,
 Nullus non egeat sacro baptismate Christi,
 Infantesque etiam purgentur fonte lauacri:
 Dum nostri decus arbitrij, lumenque creatum
 Principio, quod sponte potest insistere rectis,
 Manserit illesum, nec viribus absit ab illis
 Quas condente Deo generaliter omnis in Adam
 Suscepit natura hominis, nec suppetat vlli
 De non accepta arbitrij virtute querela:
 Cum sine delectu seu lex seu gratia Christi
 Omnem hominem saluare velit: donumque vocantis
 Sic sit propositum, vt nullus non possit ad illud
 Libertate sua proprioque vigore venire:
 Sitque salus dignis saluari ex fonte volendi.
 Hec si vestra fides, vestra est doctrina, remotis

fortè *
 bonos.
 Cap. 7.

Que vestro exemplo reiecimus, addite sanctis
 Nos gregibus, tandemque * bonis defendite vestros.
 Talia submissus si defleat hostis apud te
 Quid referes? quo te affectu comperta mouebunt?
 Consultas, trepidas, nutas, cunctaris, & haeres:
 Quove anceps se precipitet sententia voluis.
 Iniustum est animis cognatis non dare pacem:
 Et quos vna fides, eadem sapientia necit,
 His communem aditum sanctorum ad Sancta negare:
 Iungere sed foedus cum talibus, & violare
 Sanctorum decreta patrum regumque piorum
 Scriptas lege Dei leges contemnere, multum
 Hostile est, nimiumque audax & perniciosum.

Cap. 8.

Ergo Petri solum Romam & Cathaginis alta
 Concilium repetant humiles: eademque perorent,
 Que frustra hic trepido sunt deplorata fauori.
 Sed cum mille senum prudentia peruigil olim,
 Perspectum notumque tenens, quod tota nefanda
 Hereseos summa, exigua sub parte tegatur,
 De qua plena mali labes renouetur, & omne
 Commentum corpus per singula membra resurgat:
 Antiquas adhibentem artes reiecerit hostem,

Limitis

DE INGRATIS.

Limitibusque suis steterit censura salubris:
 Nunquid non iustus poterit dolor abdita cordis
 Rumpere, & in tales miseros excire querelas,
 Vt dicant: Quenam ista patres in cordibus almis
 Iustitia est? quo sine graues, quo sine seueri,
 Claudere terrarum nobis persistitis orbem?
 Nosne sumus toto mundo, quorum vndique vobis
 Sit suspecta fides, quos non tolerare queatis?
 Si nostra a vestro vel syllaba dissonet ore,
 Non verbis iam nos argumentisve tuemur.
 Iudicium extemplo petimus. Quod pace manente
 Libera multorum vox adstruit, hoc sine bello
 Cedatur nobis, non nostra inuenta fouemus,
 Nec primis studijs insisimus. ecce recisum est
 Vnde olim certamen erat: vestrisque reuersi
 Cedimus, & quacunque illis placuere probamus.
 Quid superest culpa, quo nos decet vsque repelli?
 Si vero haec etiam, quae nos pia ducimus, absunt
 A veris, & vestra illis bene cura repugnat:
 Cur extra inuidiam, poenamque erroris habentur
 Qui damnata docent, & per clara oppida tuti

B

His magnos implent populos, quae nos perhibentes
 Plectimur, & nulla sinimur consistere terra?
 Hec in Pontificum sancto de prompta senatu,
 Quam curam exigent, & quae decreta mouerent,
 Perspicis? an quoniam culpa securus operta
 Non premeris synodo, nec te poena metus vrget,
 Spernis propositi speciem terroris, & isthaec,
 Plena velut vanis simulachris somnia rides?
 Ergo gerendorum euentu, & sine remoto,
 Hec tantum in medium quae iam sunt gesta vocemus:
 Vt facile ex illis, quale hoc sit discutatur,
 Quod disceptantes dudum in diuersa mouemur.

Cap. 9

Inter multa suis quae tradidit heresiarches,
 Quod cognoscis, ait, naturam quae bona facta est,
 Nullis cum vitijs in quoquam omnino creari,
 Nec cuiquam primi culpam nocuisse parentis:
 Et quoniam tales nascantur nunc quoque, qualis
 Ille fuit nostri generis pater ante reatum:
 Posse hominem sine peccato decurrere vitam,
 Si velit, vt potuit nullo delinquere primis
 Libertate sua. Nempe haec damnata fateris
 Concilij, mundi que manu. Connekit & illud

Idem

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

Idem autor, quod lex ita sanctos miserit olim.
Caelorum in regnum, sicut nunc gratia mittit.
Hoc quoque iudicio sancto scis esse peremptum.
Obiectum est aliud, ipsum dixisse magistrum
Quod meritis hominum tribuatur gratia Christi,
Quantum quisque Dei donis se fecerit aptum.
Sed nimis aduersum hoc fidei, nimiumque repugnans
Esse videns, dixit se non ita credere, & illos
Damnari dignos quorum mens ista teneret.

Cap. 10.

Quo cernis, cum iudicibus damnantibus istas,
Consensisse reum: nec quenquam haec posse tueri.
Qua tamen ipse suis rursus excoluisse libellis
Detegitur, reprobum in sensum fallendo reuersus.

Sup. fol. 184. B.

Nunc igitur, quoniam quid nostris displicuisset
Ostensum est: quam sana fides sit vestra patecat.
Gratia qua Christi populus sumus, hoc cohibetur.
Limite vobiscum, & formam hanc adscribitis illi:
Vt cunctos vocet illa quidem, inuitetque: nec vllum
Præteriens studeat communem adferre salutem.
Omnibus, & totum peccato absoluere mundum.
Sed proprio: quenque arbitrio parere vocanti,
Iudicioque suo, mota se extendere mente
Ad lucem oblatam, qua se non subtrahat vlli.
Sed cupidos recti inuict illustreque volentes.
Hinc adiutoris domini bonitate magistra
Crescere virtutum studia, ut quod quisque petendum
Mandatis didicit, iungi sectetur amore.
Esse autem edoctis istam communiter aquam
Libertatem animis, ut cursum explere beatum
Persistendo, queant: finem, effectumque, petitem
Dante Deo, ingenijs, qui nunquam desit honestis.
Sed quia non idem est cunctis, vigor, & variarum
Illecebris rerum trahitur dispersa voluntas:
Sponte aliquos vitijs succumbere, qui potuissent
A lapsu reuocare pedem, stabilesque manere.

Sup. fol. 185. D.

Iam quia summam, ut potuit, sententia vestra
Decursa est: Dic vnde probes, quod gratia Christi
Nullum omnino hominem de cunctis qui generantur
Prætereat, cui non regnum vitamque beatam
Impertire velit: nec enim vel tempore nostro
Omnibus in terris iam certum est insinatum.
Christi Euangelium: ne dicam, exordia doni
Non potuisse simul toto decurrere mundo.

Cap. 11.

Sup. fol. 184. B.

Illam qui

DE INGRATIS.

A

Illam quidem ad cunctos ferri sunt iussa: sed vno
Tempore non agitur, quod tempore dicitur vno.
Dumque suis aditus domino pendente ministris
Crescunt primitiæ, fuerint omnino necesse est
Quaedam terrarum partes, vbi gratia nondum
Corda hominum tenebris absorpserat impietatis,
Et dura innumeri demersi nocte peribant,
Cum multa, accepto fulgerent lumine mentes.

Mat. vii.

Cap. 12.

An bonitas diuina quidem non destitit omnes
Velle vocare homines, sed non simul apta fuerunt
Corda, quibus possent conferri dona salutis:
Dum morum obstetit feritas truculenta magistris,
Difficilesque aditu transcurrit gratia gentes,
Vt quoniam lucem offerri voluisset, & ipsis
Demonstrare Deus: sua quemque aduersa voluntas
Arguat, & culpa obstringat: quia lumine primo
Per vitia oppresso, sit facta indigna secundo?
Quod si firmatur, * nequicquam plectimus illos,
Qui nullum * illatum vitium nascentibus aiunt,
Incolumique omnes cum libertate creari,
Gratia quos Christi meritorum examine iusto

* pro fru
stra
* innatū

B

Eligat, & dignos vita vocet accipiatque.
Namque vtrunq; simul sapitis, qui dicitis, omnes
Omnibus oblatum potuisse apprehendere munus:
Natura quoniam non sit detracta facultas:
Nec sine iniuria pereant, qui mentis honorem
Sordibus obruerint vitiorum: ut lumen ab alto
Emissum, indigna nollet requiescere sede:
Sic, quod nascendo est vnum, distare, volendo:
Vt meritum ad paucos, natura spectet ad omnes
Sed tamen hæc aliqua si vis ratione tueri,
Et credi tam stulta cupis: iam pande quid hoc sit,
Quod bonus omnipotensque Deus, non omnia subdit
Corda sibi, pariterque omnes iubet esse fideles?
Nam si nemo vsquam est, quem non velit esse redemptum:
Haud dubie impletur quicquid vult summa potestas.
Non omnes autem saluantur, magnaque pars est
Que sedet in tenebris mortis, nec viuificatur.
An varij motus animorum talia gignunt?
Libertasque facit causam non omnibus vnā?
Ergo hominis valida arbitrio diuina voluntas,
Aut etiam inuvalida est, operis cui finis in illo est.
Quem frustra iuuisse velit, nisi præferat ille

Sup. fol. 185. D
Cap. 13.

Psal. 113.

Affectum

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

Cap. 14

Affectum, cuius comitetur gratia cursum.
 At si dimota certandi nube, serenis
 Quae sunt vera oculis. mecum intueare modestè:
 Et vetera exemplis manifestis plena videbis
 Secula, & in nostro cognosces tempore multa,
 Quae doceant, virtute Dei conuersa malorum
 Corda, quibus recti nihil vnquam infederat, & quae
 Nullum iniustitiae signum sensumve gerebant.
 Namq; vt nunc sauas gentes & barbara regna,
 Ignoti prius aut spreti noua gratia Christi
 Attrahit, & terra templum sibi condit in omni:
 Sic prius, immites populos, vrbesq; rebelles
 Vincente obstantes. animos pietate, subegit:
 Non hoc consilio tantum hortatuq; benigno
 Suadens atq; docens, quasi normam legis haberet
 Gratia: sed mutans intus mentem, atq; reformans,
 Vasq; nouum ex fracto fingens, virtute creandi.
 Non istud monitus legis, non verba prophetae,
 Non praestata sibi praestat natura: sed vnus
 Quod fecit reficit. Percurrat apostolus orbem,
 Praedicet, hortetur, plantet, riget, increpet, instet:
 Quaq; viam, verbo reseratam inuenerit, intret:
 Vt tamen his studijs auditor promoueaturs:
 Non doctor, neque discipulus, sed gratia sola.
 Efficit: inq; graues adolet plantaria fructus.
 Hac semen fidei radicem adfigere menti,
 Eq; sinu cordis validum iubet edere germen.
 Hac maturandam segetem seruatq; fouetq;
 Ne lolium & tribuli & vana dominantur auenae:
 Ne ventus frangat, torrens trahat, aestus adurat:
 Ne cum se nimium leta, & praefortis in altum
 Extulerit, turpi procumbat strata ruina.

Cap. 15.
 Folio
 184 C

Et nos ista, inquit, sentimus de bonitate.
 Ac virtute Dei: quae ni foueatq; regatq;
 Quos vocat, & tutos peccato praestet ab omni.
 Non sua seruabit quenquam prudentia, nec se.
 Perficiet solis natura viribus vllus.
 Sed quia iam in nobis & velle, & nolle creatum est,
 Arbitriq; sui quod vult intendere motus
 Libertas accita potest, patuit per aurem:
 Iudicio cordis, quo mundum proposuisset
 Consilio seruare Deus: mens excita longum
 Excutiat somnum, seq; illi subdat & aptet.

DE INGRATIS.

196

A Qui cupidam & fidam promissa in gaudia ducat.
 Hoc est nobiscum quod te sentire ferebas?
 Hac sincera fides? hac Christi gratia tecum est?
 Cuius opus fixo distinctum limite totum,
 Extra hominem statuis clausa penitus & fore inentis,
 Vixq; Deum sensus carnis permittis adire,
 Per quos sumpta foris, animus diiudicet intus:
 Seq; ferat, quoquò librata examina pondus
 Presserit arbitrii, veluti cum voce loquentis,
 Aut rerum actarum species quas vidimus, aut quas
 Legimus, exoritur secreta cordis in aula
 Nunc amor aut odium, nunc spes, metus, ira, dolorq;
 Nec tamen hos motus scriptor, narrator, & autor
 Inseuere animo (quamuis forte hoc quoque vellent)
 Sed de perceptis mens iudex sponte mouetur,
 Et pro more suo, quantum se exercuit istis,
 Transit in affectum quem confirmauerit ex se,
 Illa volendo sequens, istis nolendo resistens.
 At verò omnipotens hominem cum gratia saluat,
 Ipsa suum consummat opus: cui tempus agendi
 Semper adest quae gesta velit, non moribus illi
 Fit mora, non causis anceps suspenditur vllis.
 B Nec quod sola potest, cura officioq; ministri
 Exequitur, famulisve vicem committit agendi:
 Qui quamuis multa admoueant mandata vocantis,
 Pulsant, non intrant animas. Deus ergo sepultos
 Suscitatur, & soluit peccati compede victos.
 Ille obscuratis dat cordibus intellectum:
 Ille ex iniustis iustos facit, indit amorem
 Quo redametur amans: & amor quem conferit ipse est.
 Hunc itaque affectum, quo sumunt mortua vitam,
 Quo tenebrae fiunt lumen, quo immunda nitescunt,
 Quo stulti sapere incipiunt, aegriq; valescunt,
 Nemo alij dat, nemo sibi, non litera legis,
 Nec naturalis sapientia: quae semel acta
 In praecipis, labi nouit, consurgere nescit.
 Et licet eximias studeat pollere per artes,
 Ingeniumq; bonum generosis moribus ornet:
 Ceca tamen finem ad mortis per deuia currit,
 Nec vita aeterna veros acquirere fructus
 De falsa virtute potest: vnamq; decoris
 Occidui speciem, mortali perdit in auro.
 Omne etenim probitatis opus, nisi semine vera

fore *
 est abla-
 tiui casus

Sic Aug.
 l. de praedest.
 San.
 c. 8. item
 contra
 colla. c. 6

Cap. 16.

Exoritur

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

Exoritur fidei, peccatum est, inq̄, reatum
Vertitur, & sterilis cumulat sibi gloria pœnam.

Cap. 17. Vsq̄ adeo donum est quod credimus: & data gratis

Gratia, non merita ditat mercede vocatos:
Nec iustorum operum discernit facta, sed omnes
Sola ex immundis mundos facit: vtq̄, legentem
Lectus amet, non hoc studio, sed munere sumit.
Nam si spectatrix meritorum est gratia, & illis
Se tribuit, quorum est animus purgator, & quos
Per libertatem arbitrij sibi repperit aptos:
Infontes tantum iustosq̄, adsumere solos
Debit, & veri cupidos, ac recta volentes.
Peruersos autem, & scelerum assuetudine turper,
Deturbare procul: lucemq̄, negare tenebris.
Atqui saluator mundi non premia iustis
Soluere, nec sanis venit conferre medelam:
Sed quod di persum exciderat, fractum atque iacebat,
Quarere: & inuentum reparare, ac reddere cura.

Cap. 18. Deniq̄ ne quisquam ex morum splendore putetur

Censeri, aut fidei merito ad bona summa vocari,
Ceu non diuino sit munere mentibus ipsa
Inspirata fides: recole innumerabile vulgus
Retrò senum & iuuenum, qui cæca turpiter vsi
Libertate animi, per cultus demoniorum,
Per magicas artes, per amorem rapta tenendi,
Per supra, per cædes vitam duxere nefandam:
Et tamen incumbente obitu, iam limite in ipso
Extremi flatus, miserantem nocte remota
Cognouere Deum: purgatorisq̄, lauacri
Munere, nulla mali linquentis signa prioris,
Exempti mundo mutarunt tartara cœlo.
Que merita hinc numeras? si precedentia cernas,
Impia: si queris post addita, nulla fuerunt.

Cap. 19. Si verò merito ascribis, voluisse renasci.

Nempe vtero fidei parta est tam recta voluntas.
Porro fidem quis dat, nisi gratia? sic bene velle.
Gratia dat tribuendo fidem que credita poscat,
Queq̄, voluntatis meritum creet, ipsaq̄, solo
Nascatur spirante Deo, mentemq̄, reformans,
De cinere argenti sopitum suscitet ignem.
Ergo voluntatis genitrix, operumq̄, creatrix
Non est ex merito: quoniam quod non fit ab illa,
Non bene fit, quem non recto via limite ducit,

Quanto

DE INGRATIS.

197

Quanto plus graditur, tanto longinquius errat.

A Siue igitur meritum, credens existere posse
Ante fidem, donas virtutibus impietatis:
Siue illam vis esse tuam, non munere dantis
Sumptam, sed genitam de libertate volendi:
Nullam habet in vobis saluatrix gratia sedem,
Inflato exclusa arbitrio, quod fronte superba
Erigitis, spatio vt grauius maiore ruatis.

Diuinorum operum quod ponitis in redimendis
Principium? Mandata Dei facere ante lauacrum,
Nosse & amare Deum, promissis credere Christi,
Querere, pulsare, & petere, proprium omnibus esse
Asseritis, qui se studeant aptare vocanti.

Anne ab aquis diuina manus renouare receptos
Incipit? & vita causa est sua cuiq̄, voluntas:
Vt merces operum sit gratia, iudiciumq̄,
De pretio, quo, quod donum perhibetur, ematur?
An verò auxilium verbo Deus inchoat, & se
Voce ministrorum mundo declarat in omni:
Vt pulsante aures sermone illecta voluntas
Iudicio præcurrat opem, nec gratia iam sit

B Gratia: que legis fungens vice, iure monentis
Solum agat: atque agro cum plantatore ministret,
Terraq̄, seminibus det, non Deus, incrementum:
Vbere ceu gleba subsistat, & arte colentis
Exortura seges: neque quicquam cordis in aruo
Præsulcet diuina manus, quo temperet aquor
Edomitum, faciatq̄, satis gaudere nouales?
Talibus adsumptis inimico ex dogmate, nōme
Perspicuum est quantum damnatos confoueat,
Dum cuique ad vere capienda exordia vita
Naturam affectum fidei conferre docetis:
Dumq̄, aliud non est vobiscum gratia, quam lex,
Quamq̄, propheta monens, & quam doctrina ministri:
Scilicet vt tale arbitrium generaliter insit
Semine damnato genitis in corpore mortis,
Quale habuit nondum peccati lege subactus
Primus homo: & nullum in prolem de vulnere vulnus
Transferit, nisi corpoream per conditionem:
Que sic exterius respondeat, vt nihil intus
Imminuat, teneatq̄, suum substantia mentis
Splendorem, & nulla pœnali nocte prematur.

Addite quod superest tumidi, ruiturq̄, vani

Idē lib. 1
de voca.
gen. c. 6.

Cap. 20

Idē lib. 2
pec mer.
& rem.
c 7.

Cap. 21.

Conge-

D. PROSPERI A Q V I T . L I B E R

C
 Congerite, & causis causas aptate sequentes.
 Et quia nil primæ perijt virtutis apud vos,
 Dicite ab illæsis animis procedere veram
 Iustitiam, regno dignam cæloq; locandam:
 Galat. 2. Et frustra Christus sit mortuus edite; multos
 Arte & sponte sua sanctos ab origine mundi
 Absque Deo placuisse Deo: decretaq; legis
 Sup. foli. 188.a. Tunc data, cum peior mos & corruptior etas,
 Terrore instanti & formidine mortis egeret.
 Dicite plectentes apices mortisq; ministros
 Hoc explese operis, quod gratia viuificatrix.
 Nunc agite, & quoniam fuerit sine lege voluntas
 Libera, quam scripti munibat pagina cordis:
 Sic vitam eternam adquiri potuisse, vacante
 Hac ope qua legem supereminet, vt sine lege
 Ex naturali potuit virtute capestr:
 Nunc autem, studijs vergentibus in mala multa,
 Creuisse auxilium: non quo cessante, salutem
 Non caperet per difficiles natura labores,
 Sed quo conatus operum affectusq; iuuante,
 Propositam citius ferret mens libera palmam.
 Dicite, cum infantes renouantur, non renouari
 Sup. foli. 188.d. Infontes animas: & sola carne renasci
 Exteriùs lotas, non existentibus illis
 Interiùs maculis: quoniam licet edere recta
 Signa voluntatis nequeant, tamen hoc magis omni
 Sorde vacent, super auctoris quod conditionem
 De proprio nihil addiderint, quod fons aboleret.
 Cap. 22. Hæc si non vestris spirant de cordibus, & vas
 Non cum dammatis eadem ratis extulit alto
 Mergendos pelago, summittite vela tumoris:
 Nobiscumq; humiles placido consistite portu:
 Edite constanter nature vulnera victa,
 Exatam virtute animam, cacataq; cordis
 * superantia. Lumina, & in pœnam propriam iaculis * superatis
 Armatum arbitrium nunquam consurgere posse:
 Inq; nouos lapsus semper nitendo reuolu:
 Cui sua sit laqueus sapientia, morsq; subactum
 Deineat, nisi vera salus ex munere Christi
 Adsit, & oppressam dignetur gratia mentem.
 Cap. 23. An vestrum sublimem animum pudet ista fateri?
 Ne sub tam multis morbis sit vilior eger?
 Cum nihil ex omni maiorum dote super sit.

D E I N G R A T I S .

A Quo medici mereatur opem, & mercede valeat?
 Ergo in castra gradum reuocate hostilia, & illis
 Addite vos, quorum ingenio & fallacibus armis
 Luditis, eiusdem vibrantes spicula lingue.
 Exultate bonis natura, & mentis honorem
 Omnibus à seclis * illapsum stare docete.
 Neu vos in totum retegatis dogmate nudo,
 Corporeo tantum decurrere tramite pœnam
 Peccati perhibete, animis nihil imminuentem:
 Vulnere transfixos absoluite crimine, & ipsam
 Iustitiam accusate Dei, transire sinentis
 Supplicium, quod non vultis transire reatum.
 Sed non iniustus Deus est, manifesta q; Pauli
 Vox docet, vno omnes homines cecidisse ruenite:
 In quo tota simul series prostrata nepotum
 Deperijt, nec habet quisquam quo surgere possit
 Ad vitam, sacro nisi rursum nascitur ortu.
 Quotquot enim summo iustos numeratis ab auo,
 Hac ope non dubium est saluatos, quam modò toto
 Latius omnipotens exercet gratia mundo.
 Hæc, sicut dictum est, non iudex est meritorum:
 B Quæ nisi plena malis non inuenit: & nisi donet
 Quæ bona sunt, nihil efficiet bene cæca voluntas.
 Hæc vt cuiusquam studio affectusq; petatur,
 Ipsa agit, & cunctis dux est venientibus ad se:
 Per q; ipsam nisi curratur, non itur ad ipsam.
 Ergo ad iter pariter ferimur, sine lumine lumen
 Nemo videt, vitam sine vita inquirere mors est.
 Hic vanam insano profertis corde querelam:
 Omne opus arbitrij sublatum vociferantes,
 Currere currentum si non & velle volentum est:
 Nec vitij pœnam deberi, aut præmia laudi:
 Si vel naturam obstrictam mala velle necesse est,
 Vel nostro ascribi nequeunt bene gesta labori.
 Nunquid non eadem sapiunt, eademq; perorant
 Vestri illi, quorum ructatis verba, magistris?
 Sed quia consimili cognata superbia questu
 Profilit, & vobis nunc respondetur & illis.
 Inuiolata Dei quondam & sublimis imago
 In primo cuncti fuimus patre, dum nemore alio
 Degit, & edicto parens cauet arbore ab vna.
 At postquam rupta mandati lege, superbum
 Consilium mixtum inuidia de fonte recepit,
 D d Corruit:

* illæsa

Sic cõtra Col. c. 20 Cap. 24 Rom. 5.

Sup. fol.

Cap. 25.

Idẽ ad 8. obi. Gal.

Cap. 26

Cap. 27.

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

Corruit, & cuncti simul in genitore cadente
 Idē cōtra *Corruimus: transcurrit enim virosa per omnes*
 Col. c. 19. *Peccati ebrietas, corrupti & cordis in aluo*
Perfistit, cruda seruet carbunculus esca.
Hinc animi vigor obtusus, caligine tetra
Induitur, nec fert diuina fulgura lucis
Lumen iners: hinc arbitrium per deuia lapsum
Claudicat, & cecis conatibus inq̄ ligatis
Motus inest: non error abest. manet ergo voluntas
Semper amans aliquid quō se ferat: et labyrintho
Fallitur, ambages dubiarum ingressa viarum.
Vana cupit, vana timet & timet: omnimodaq̄
Mobilitate ruens, in vulnera vulnere surgit.

Cap. 28. *Hoc itaque arbitrium cū sanat gratia, tolli*
Dicitis, & perimi vita aspirante putatis.
Quid mirum rabido si corde phreneticus ager
Morbum amat, & pellit medicum? cognoscite tandem
Antiqui commenta doli: & desuescite captas
Aures vipereo rursus prebere susurro.
Parcite de fractis præcerpere noxia poma
Arbitrii ramis. non hæc vos esca reformat,
Nec speciem angelici nutrit cibus iste decoris.
Sed vitiorum auidos, & tetra bile tumentes,
De fastidita procul abripit arbore vita:
Huius ope & fructu vescendum est, vt reualescens
Languida mens, etiam proprijs bene viribus vti
Posit: & in Christo inueniat, quod perdidit in se.

Cap. 29. *Non igitur, quisquis terreni veste parentis*
Exueris, priscum nature perdis honorem,
Sed recipis: sic acquirens quibus antè carebas,
Vt tua sint, si collatis vtare modestè,
Et quod habes, hoc te acceptum fatearis habere.
Fons igitur meriti est, lucis pater: inde quod in nos
Fluxerit, hoc nobis maiorum est causa bonorum,
Dum largitori sua reddimus: eq̄ relatis
Augemur, nostrumq̄ bonum sit gloria dantis.

Cap. 30. *Sed qui iudicium arbitrii meritumq̄ tueris,*
Quisq; hominum studijs ascribis dona vocantis:
Infantum discerne animos, & differe quales
Affectus qualesq̄ habeant hæc pectora motus.
Da teneris mores, & libertate volendi
Instrue, vix aure tenuis lactisq̄ capaces.
Nulla tibi arbitrii respondent signa, nec vllis

Diffocia

C

D

DE INGRATIS

A *Dissociare pares meritis potes: omnibus vna est*
Natura, & pariter nequeunt bona vel mala velle.
Et tamen ex istis miseratrix gratia quosdam
Eligit, & rursus genitos baptismate transfert
In regnum æternum, multis in morte relictis.
Quorum causa fuit similis de vulnere eodem.
Nec meritis istud poteris aptare parentum:
Ceu pia profuerit redamendis cura bonorum,
Abstuleritq̄ alijs aliena ignauia vitam:
Cum videas multos sanctis genitoribus ortos,
Nullo saluari studio potuisse suorum.
Expositisq̄ alijs ob turpia crimina matrum;
Missam externorum curam, qua stercore raptos
Per fontem vita, cœlesti traderet aule.

Quid si diuersum hunc finem, quo gratia Christi
Vnum alio pereunte legit, donatq̄ salutes
In geminis etiam videas? quod diuidis vno
Tempore conceptos atque vno tempore natos,
Non vllos potes arbitrii prætere motus.
Cessat opus, cessat meritum, nihil editur impar.
Sed Deus & tales discernit, quō magis Christi
 B *Excellat bonitas, qua sola est causa vocatis*
Et fidei & meriti: quoniam sapientia diues
Hoc etiam tribuit multis, vt sancta operatis,
In finem vita, fieret de munere merces.

Non autem rectè, nec verè dicitur, illos,
Qui sunt exortes diuini muneris, & quos
Gratia neglexit degentes mortis in vmbra,
Peccati non esse reos quia recta gerendi.
Non data sit virtus nature compede victos
Procuruisse negant, nec ab vno germine credunt
Omnigenam prolem cum pœna & crimine nasci.
Quod qui non renuit, videt huius pondera culpa:
Tam valida pariter miseris incumbere mole,
Vt si nulla etiam cumulent mala, sit tamen vnum hoc:
Sufficiens scelus, ad mortem nascendo luendam.
Hanc igitur legem, quam per se nemo resoluit,
Si merito & iuste positam impositamq̄, fatemur,
Cūr querimur quod non omnes saluantur ab illa?
Cū si progeniem super omnem irrupta maneret,
De cunctis iuste damnatis non quereremur.
An quod de toto ferretur, non toleratur
De parte? & melius foret omnia debita cogi.

D d ij

Quam

Cap. 31.

Sap. 4
 Cap. 32.

Idem in
 epist. ad
 Ruf. & ad
 6. dubiū
 Genens.

D. PROSPERI A QUIT. LIBER

Quam summa ex solida clementer multa remittis
 Quis vero exemptus squalenti carcere pulset
 Invidia miserantis opem, quia non simul omnes
 In lucem veram tenebris eduxerit isdem:

Cap. 33. Denique tunc illum socialem mente benigna
 Concipit affectum, quo * cum summa prece Christum
 * sum. Conciliet miseris, fuerat qui nocte grauari
 missa. Nulla gerunt vota effugij, tantum nocet error

Idé ad 6. Vt iuuet errare: & veteris contagia morbi
 obi. Gal. Tam blandè obrépunt, vt quo languetur ametur.
 Vnde ergo hac oritur querimonia, non mouet illos
 Talis cura: quibus necdum est sua pœna dolori,
 Et qui se nulla credunt à luce relictos,
 Qui verò tenebris exempti in lumine viuunt,

Idé ad 13. Gaudent: & quantum sibi sit bonitate vocantis
 obi. Gal. Dimissum, ex illis discunt qui debita soluunt
 & ad 8 du. Vos igitur soli queruli, soli q̄ superbi:
 hui Gen. Vos soli ingrati quos vrit gratia: cuius

Cap. 34. Omne opus arbitrio vultis subsistere vestro:
 Et quod non cuncti mortales atria vita
 Ingrediuntur, ita ex ipsis pendere putatis,
 Vt tam ex iudicio constet cuiusque quod intrat,
 Quam quod non intrat: ceu par in vtrunq; facultas
 Suppetat: vt tam sit proprium bona quam mala velle.
 I procul insana impietas, artesq; malignas
 Aufer, & autorem comitare exclusa Britannum:
 Nos humiles tenuesq; sumus, grex paruus, & altis
 Inimici metuens: quia sufficientia nostra
 2. Cor. 3. Ex Christo est, si quid recti sapimus volumusq;
 Illi debemus: qui vincla nostra resoluit,
 Proq; malis bona resituit, non inueniendo
 Quod merito legeret, sed donans quo legeretur,
 Vt de perceptis prodiret causa merendi:
 Deq; datis in danda gradus, industria crescens
 Scanderet, atque bonum fieret Deus omnibus vnum.

Cap. 35. Cur verò humani generis de germine toto
 Pars quedam in Christo rursum generanda legatur,
 Pars pereat, cum causa eadem simul implicet omnes:
 Nec discernatur merito, qui munere distant:
 Non satis audemus scrutari, nec per opertas
 Ire vias, callesq; gradu pulsare remotos,

Multa

DE INGRATIS.

A Multa etenim bene tecta latent, nesciat aq; profunt:
 Dum mansuetas fides quadam dilata modestè
 Sustinet, & nullo ignorat non edita damno.
 Sic quando electum ex cunctis populum Deus vnum
 Lege, sacris, templo, vnguento, signisq; fouebat,
 Quod fuit occultum, mundi q; in fine reiectum est,
 Non oberat nescire, omnes quandoq; vocandas
 In regnum æternum gentes, totumq; per orbem
 Donandum, quod spes parua tunc plebis habebat.

Sic postrema dies qua mundi clauditur ætas,
 Notitia nostræ non est data: nec tamen huius
 Secreti impatiens sanctorum turba laborat.

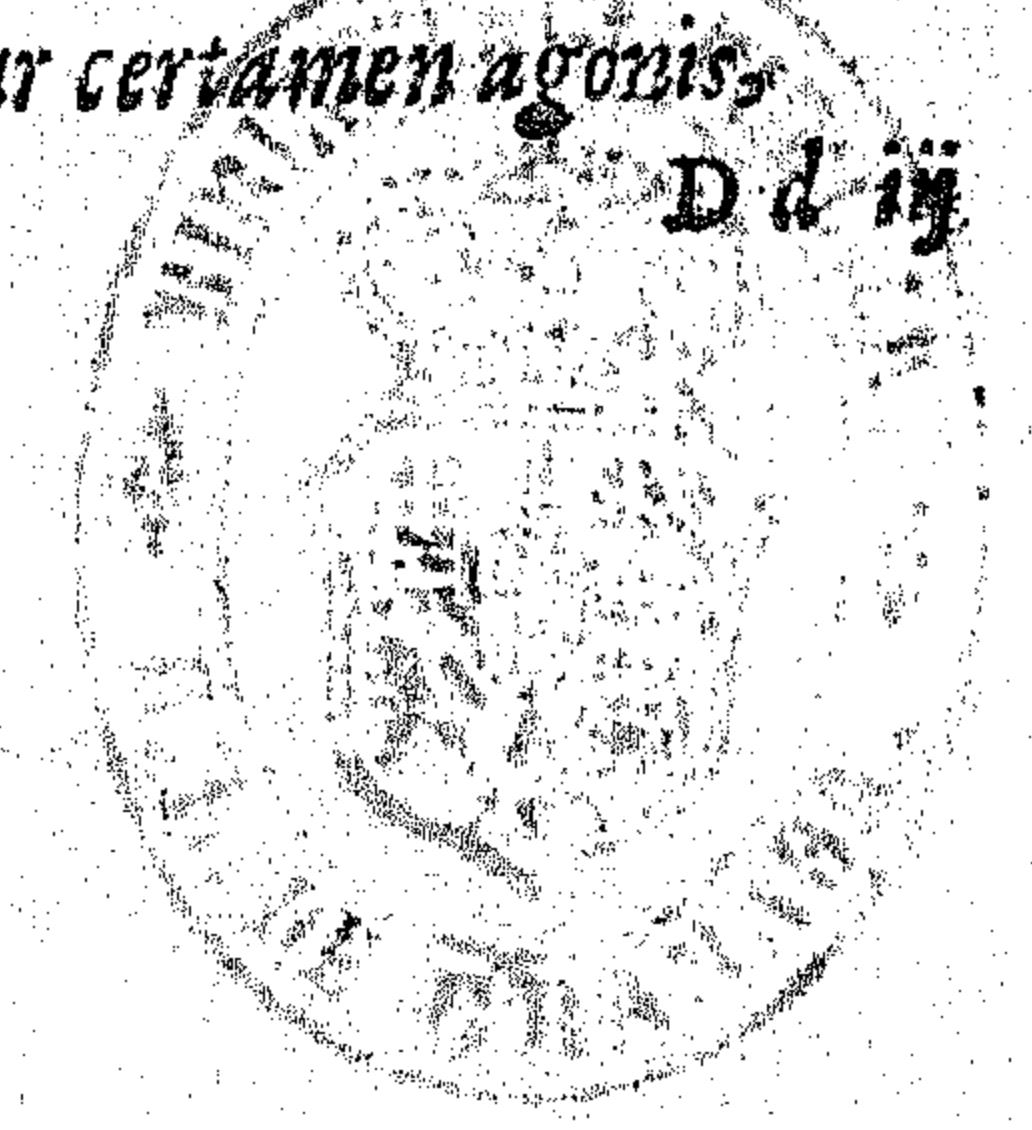
Ipsa quoque humani generis carnalis origo,
 Quam multas vario circumtegit ordine causas?
 Cumq; omnes de fermento producat eodem
 Vna manus, nec diuersis elementa parentum
 Principijs coeant: limo * procedat ab vno
 Dispar opus, mutat numeros per vascula fictor,
 Materiamq; vnã discernit iure creantis.
 Ergo eadem natura animæ, naturaq; carnis
 Diuersis mundum sub conditionibus intrat.

B His regnare datum est: illos seruire necesse est:
 Hos decor, & vires valida, viridisq; senectus
 Suscipit: hos species inhonora, & debile corpus:
 His viget ingenium præclaris artibus aptum:
 Horum tarda premit gelidus præcordia sanguis.
 Quosdam nec licitus calor incitat ad generandum:
 Ast alij insanunt nequeunt frenare furorem.
 Hunc mitem & placidum tranquilla modestia comit.
 His & mille modis semen variantibus vnum,
 Impariles subeunt distincta exordia formas.
 Nec tamen hæc inter tam compugnantiã quisquam
 Arguit autorem, qui secum continet huius
 Legem operis, dum iudicio placita explicat æquo:
 Et rerum causas obscurat iusta potestas.
 Si terrenum igitur sigmentum, addictaq; morti
 Progenies, ita dissimili producitur ortu,
 Vt cum operis species pateat, tamen edita non sit
 Norma voluntatis de qua venit hic modus impar:
 Quid mirum si consilij super omnia magni
 Arcanum latet, & placito subducitur alto?
 Quod dum vana fluunt mundi, dum in corpore mortis
 Viuitur, & positi expletur certamen agonis,

Mar. 13.

* proce-
 dit
 Rom. 9.

Aug. lib.
 4. contra
 Iulian. c. 3.

Non

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

Non cognoscendum texit Deus: vtiliusq;
Duxit, ad examen quadam velare piorum.

Non ergo instamus clausis, nec operta procaci
Vrgemus cura: jatis est opera omnipotentis
Cernere, & autorem cunctorum nosse bonorum:
Quo sine nil rectum mens inchoat, audeat amens
Impietas tumido arbitrio subnectere causas
Diuinorum operum: nos cum manifesta videmus
Dona Dei, quorum est fons vnus, summa voluntas,

Rom. 11. Cum Paulo tremuisse iuuat, stupidumq;
Inuictum ad solium Christi suspendere nutum:
Cuius iudicium sic inscrutabile & altum
Dicimus, vt verax prorsus fateamur & equum.

Rom. 5 Nam meritum ad mortem subeundam sufficit vnum:
Ad vitam, nisi quod donarit gratia, nullum.

Cap. 37. Tu vero o noua gens veteris qua stirpe oleastri

Rom. 11. Velleris, & sacra ramis inolescis oliuae,
Querere formata sentis te frondis honorem
Non studio coepisse tuo, sed iure potentis
Agricole insertam fecundo viuere ligno:
Vince superbiorum flatus, & vana furentum:
Turbibus stabili fortis pietate resiste.
Nec tibi fallacis subrepat imago decoris,

Nullum ex his errare putes? licet in cruce vitam
Ducant, & iugi afficiant sua corpora morte,
Abstineant opibus, sint casti, sintq; benigni,
Terrenisq; ferant animum super astra relictis:
Si tamen haec propria virtute capefcere quenquam
Posse putant, sit ve vt dignus labor iste iuuari,
Ingenium meruisse aiunt bona vera petentis:
Crescere quo cupiunt, minuuntur: proficiendo,
Deficiunt: surgendo, cadunt: currendo recedunt.
Vnde etenim varij frustra splendescere querunt,
Inde obscurantur, quoniam sua, laudis amore,
Non qua sunt Christi, quarunt: nec fit Deus illis
Principium: & capiti non dant in corpore regnum.

1. Cor. 3. Non horum templo est Christus petra fundamentum:
Sed super instabilem arbitrij nutantis arenam
Assurgunt, fœda lapsuri mole tumoris.
Isti, quem quidam reprobant adificantes,

A& 4 Nunc etiam reprobant lapidem: pariesq; sine ipso

Psal. 117. Tertius esse volunt, quem nullo sedere neccat

Ephc. 2. Angulus, & quem nulla habeat compago ligatum:

Hi

C

D

DE INGRATIS.

201

A Hi thalamum ad sponsi non perducuntur, & intrant
Libertate sua, qua Christi gratia confert,
Non acceperunt, & habent, non attrahit illos
Vis patris ad verbum, sed sponte & prapete cursu:
Praueniunt cessantis opem: nec ad omne gerendum:
Eius egent, sine quo sibi plurima posse videntur,

Matt. 22.

Ioan. 6

Ioan. 15.

Cap. 38.

Quid prodest verbis commentum Pelagianum
Respuere, & sola damnatos plectere voce?
Cum paucis squalida sublatis de cute neruis,
Intima viperei foueantur viscera sensus?
O bene quod diri erroris malus ille magister:
Nullo preleuit lethalia pocula melle:
Sed non ambigua infectum feritate venenum
Protulit, & gustu virus detexit amaro:
Nam si argumenti primordia non onerasset
His, qua discipuli demperunt callidiores,
Innumeras dubio cepisset plasmate mentes:
Que dum multa vident informia limine in ipso,
Horrida terrifica declinant atria mortis:
Nec tam illis possunt attriti illudere fures:

B Quorum quod tendant artes, atque vnde oriantur,
Non dubijs promptum est cuius cognoscere signis.

Non igitur cum damnatis sentire videntur,
Cum dicunt mortem in cunctos transisse, per vnum
Primum hominem, cuius crimen resperferit omnes.
Nec quenquam in vitam eternam, nisi fonte renatum:
Venturum: infantesq; reos hoc munere solui,
Quos prima ad mortem generaliter edat origo.
Sed cum damnatis sapiunt, damnataq; promunt
Cum dicunt nihil esse animis per vulnus autum:
Detractum decoris, splendoremq; omnibus illum:
Nunc talem innasci, qualis fuit ante ruinam.
Hinc libertatem arbitrij discernere sano
Posse oculo cordis, quicquid sit rite gerendum,
Nec solum ad vitæ presentis commoda solers
Sufficere ingenium, quo se tueatur & ornet:
Sed summis etiam mentem aptam percipiendis,
Aeternisq; bonis, sponte ad caelestia ferri:
Perq; viam ad Christum, quam fecerit ipsa, venire:
Hinc hominem multa recti assuetudine firmum
Posse repugnare aduersis, nec cedere pœnis,
Quas superanda anima per carnem admouerit hostis,
Auxilio abscedente Dei, qui deserat apte.

Cap. 39.

D d iij Vill.

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

Vtiliterq; suos, vt de certamine agonis
 Quasit. ut referant palmas: ne nulla piorum
 Sint merita, & vera prouentur laudis honore:
 * Sicut natura sensum noluntq; voluntq;
 Preceptisq; tenent legalibus insinuatam,
 Diuini auxilij manus hoc operetur in illis:
 Ceu solis Christi famulis virtute carere
 Sit dignum, & non posse probos apprendere mores,
 Quos plerunque habeant etiam simulachra colentes.

Fortè *
 Si quod
 natura
 sensu.

Cap. 40

Talia lingua procax cum verbis fundit ineptis,
 Effuge tu noua gens, hostiles effuge sensus,
 Et procul à laqueis sapiens abiungere mortis.
 Christus enim tua iustitia est, quo te duce oportet
 Currere: ne cursus, Christo sine, sit vagus error.
 Nemo etenim nemo est, qui non cum vulnere primi
 Sit patris genitus: quo vulnere mens prius intus
 Percussa est, quam membra foris: cum mente receptum est
 Quod regione poli dissecta superbia suasit.
 Sic animus cui lumen erat de lumine summo,
 Arbitrium inuoluit tenebris: & luce relicta
 Consilio legit tetra nigrescere noctis.
 Nec iam captiuos oculos extollere in altum
 Sponte potest: quoniam hoc etiam spoliante tyranno
 Perdidit, vt quanto iaceat sub vulnere nōrit.

Cap. 41

Si quid enim de principijs foelicibus illi
 Et vita exilij superest prudenter agenda.
 Hoc sanum, & quo nil fuerit sublimius in se
 Credit: amatq; suum mundi sapientia sensum,
 Innumeras sese claram mirata per artes,
 Quod coniecturis sublimibus abdita querit,
 Quod meminit recte, sapit acriter, aestimat apte,
 Quod studium sancti excoluit, quod legibus vrbes
 Instituit moresq; feros ratione recidit,
 Vt poena metus officio certarit amoris.
 Iam cum exercetur numeris, ad sidera caeli
 Per cursus noscenda suos: & scire videtur

Fortè *
 effectus.

Cap. 42

Defectus Solis varios, Lunaq; labores,
 Quam speciosa sibi est? & quam vanescit in ipsis?
 Quae licet ex primo natura habeantur honore,
 Non tamen ad veram possunt perducere vitam.
 Denique ab his praecipua in multis religiones
 Decidit, & factis haesit fastore relicto.
 Nam si nunc etiam illaesis vigor ille maneret,

In quo

DE INGRATIS.

A

In quo insons natura sui: sua quaeque voluntas
 Conciliare Deo, poenaeq; absolvere possit:
 Nequicquam Christus mortem moriendo * piaret:
 Peccatum & mundi sanguis non tolleretur agni:
 Nec genus humanum generari rursus egeret
 Conditione noua, quoniam sapientia sana,
 Sana fides, sanum arbitrium, mens libera morbo,
 Vitam agerent dignam summorum participatu.
 Sed prostrata semel, quanto natura profundo
 Immersa, & quanta sit mole oppressa ruina?
 Verbum homo sit, rerumq; sator sub conditione
 Seruili forma dignatur virgine nasci:
 Inq; infirmorum cunctos descendere sensus.
 Vexatur virtus, sapientia ludificatur:
 Iustitia iniustos tolerat, clementia sauos:
 Gloria contemptum subit, & tormenta potestas:
 Inq; crucis poenam nulli violabilis vsquam
 Vita agitur cuius perimatur morte peremptor,
 Iusto vt pro iniustis effuso sanguine, sit mors
 Vnius infontis multorum vita reorum.

* ligaret
 Ioan 1,
 Ioan 3.

Cap. 43

B

Hoc igitur pretio captiui cum redimuntur,
 Agnoscant quali conclusi carcere, quove
 Obsessi fuerint morbo: quibus eripiendis
 Succurri haud aliter potuit, quam morte medentis.
 Et quia de magnis opibus nonnulla supersunt,
 Quae decorent nudos, & quae solentur egenos:
 Non ita pro summus oblectent vltima lapsos,
 Vt de supplicio tumeant: atque ordine verso
 Quo sunt effecti miseri, sint inde superbi.
 Aut cum hebetes visus, longa ex caligine tandem,
 Natura hoc potius libertatiq; volendi,
 Quam Christo tribuant: ne scilicet euacuetur
 Arbitrii virtus, si desit recta legendi.

Hoc patribus primis mortis sator insinuat
 Consilio est: hac arte omnes prostravit in vno:
 Dum suadet multo praestantius esse, quod ipsis
 (Non tribuente licet domino) sponderet habendum
 Prudens libertas, vetitoq; instructa cupido:
 Quae nunc per veteris serpens vestigia fraudis,
 Deceptos simili studet inflammare furore:
 Vt quoniam pulchrum est veris impendere curam,
 Iustitiaq; auidos bona nosse & velle, salubre est:
 Suadeat ingemo cuiusque hoc lucis inesse,

Vt natu-

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

Fortè * nobilitate, *Vt naturali mens viuida * mobilitate,
Non spirante Deo, Christi exardescat amore.
Vtq; ita saluatricis nil gratia conferat istis,
Sed referat: pretioq; bonos, non munere ditet.
His de seminibus multo iam plura oriuntur,
Et frumenta inter primo turgentia lacte,
Spinis fulta subit seges horrida zizaniarum.
Cap. 44 Sed nos qui domini semen sumus, agricolarumq;
1. Cor. 3. Stamus ope, & supera perflati viuimus aura:
Viperei calicis gustum procul excutiamus,
Diuinumq; operis constanter consiteamur
Ephes. 2. Figmentum nos esse nouum: quod prorsus ab illa
Stirpe vetustatis discretum est, atque recisum.
Et iam sit penitus carnalis originis exors,
Ephes. 4 Qui membrum est Christi, capitisque in corpore uiuit:
Ioan. 15. A quo subiectos vigor omnis manat in artus:
Et sic queq; suo vegetantur in ordine partes,
Vt quod agunt, & dispositis quod motibus explent,
Colos. 1. Ex illo possint, qui summa atque vltima pacans,
Vt nos insereret summis, se miscuit imis.
Cap. 45. Conticeant igitur, qui dicunt esse cauendum,
Ne desit sanctis sumenda: causa corone,
Si non ipsorum bona repperiantur in illis.
Hoc etenim tumida nimis impietate docentes,
Quid nisi iustitia nos, & virtute Deoq;
Dispoliare volunt: ne lux in nocte coruscet,
Languida ne in vires redeant, ne mortua uiuant?
Sed nobis summo verorum à fonte bonorum
Haurire hæc, supero & semper splendore nitere,
Gloria sit: non spes in fœni flore caduco.
Ioan. 15. Sicut enim palmes nullos valet edere fructus
Non in vite manens, qua de radice ministra
Succum agat in frondes, & musto compleat vuas:
Sic infœcunda virtutum, & fruge carentes
Perpetui cibus ignis erunt: qui vite relicta
Audent effusa de libertate comarum
Edere, ne Christi sint vbertate feraces:
Et magis se credunt proprijs excellere posse,
Quam si virtutum placitarum sit Deus auctor.
Viles ergo putent se, deformeque futuros,
1. Cor. 15. Cum transformatis fiet Deus vnica sanctis
Gloria: corporei nec iam pressura laboris
Cantaret incertos, sed in omnibus omnia semper*

Christia

C.

D.

DE INGRATIS.

203

Christus erit. quod si pulchrum, & super omnia magnum est:
A Cur pudet hac etiam fletus in valle potentes
Esse Deo, minimumq; operis mortalis habere,
Quod non est nisi peccatum, quo discrucietur
Libertas: ad quam solam male gesta recurrunt?
Et tamen in sanctos animum cum intendimus actus,
Cum desiderijs carnis mens casta repugnat,
Cum tentatori non cedimus, & per acerbas
Vexati pœnas, ille so corde manemus,
Libertate agimus: sed libertate redempta
Cui Deus est rector, summoq; ex lumine lumen,
Vita, salus, virtus, sapientia: gratia Christi est,
Qua currit, gaudet, tolerat, cauet, eligit, instat,
Credidit, sperat, amat, mundatur, iustificatur.
Si quid enim recti gerimus, Domine, auxiliante
Te gerimus: tu corda moues: tu vota petentis
Que dare vis, tribuis: seruans largita creansque
De meritis merita, & cumulans tua dona coronis.
Non autem hoc curam minui, studiumq; resolui
Virtutum, aut opus ingenij torpere putandum est,
Quod bona sanctorum tua sunt: & quicquid in illis
Aut sanum aut validum est, de te viget: vt videatur
B Nil actura hominis, te cuncta gerente, voluntas.
Que sine te quid agit? nisi quod procul exulet à te,
Præcipites semper calles, & deuia motu
Ingressura suo: nisi fessam tu bone & egram
Suscipias, referas, foueas, tuearis, honestes.
Tunc fiet cursus velox, oculiq; videntes,
Liber a libertas, sapiens sapientia, iustum
Iudicium, & fortis virtus, & sana facultas.
Huius opis semper pater indigeamus: ab ipsa
Prodeat arbitrium nostrum. nihil, hac sine, sensus
Corporei possunt, opus vt seruile quiescat.
Et tua dum in nobis agitur, non nostra voluntas,
Legitima in sanctis ducamus sabbata festis.

FINIS.

ARGV.

ARGUMENTA CAPITVM
CARMINIS PROSPERI
DE INGRATIS.

Proœmium.

- Caput 1.** Dogma Pelagij proponitur
Caput 2. Summa cura Pelagij doctrinam fuisse reiectam ratione, & auctoritate, à Sede Apostolica, Concilijs & Patribus.
Cap. 3. Augultini in primis eruditione illam fuisse confutatam.
Cap. 4. De defensoribus reliquiarum illius hæresis, rectè volèdi affectum dicentibus homini tam naturalem quàm malè volendi.
Cap. 5. Illos à Pelagianis non discrepare: & proinde publicam pacem cum illis inire debere.
Caput 6. Inducit Pelagianos verbis querulosis eos interpellantes, quò in gratiam recipiantur ab eis, vt quorum probent sententiam.
Caput 7. Quomodo reliquiarum defensores suspensì sint & anxij. auditis eusmodi querelis.
Caput 8. Pelagianos rationabiliter posse petere, sic de se iudicari, vt vel in Ecclesiam recipiatur, quòdque illi docèt docere permittantur: vel etiam illi vnà secum foras pellantur.
Caput 9. Aduersario ostendit, quam Pelagij doctrinà Patres damnârint.
Caput 10. Quæ & quàm sana sit fides aduersarij.
Caput 11. Eam confutaturus, primùm ostendit, Deum non semper voluisse omnes saluos facere.
Caput 12. Responderi non posse: Deum quidem nunquam destitisse omnes vocare etc. sed gratiæ vocanti plurimos restitisse fera voluntate qui per se potuerint acquiescere: primò, quia tunc verum esset, naturam humanam non esse læsam etc.
Caput 13. Secundò, quia sequeretur Dei voluntatem esse infirmam.
Caput 14. Ostendit, gratia & virtute Dei omni tempore còuersa esse pessima corda quibus nihil recti vnquam insederat: & hanc conuersionem non esse expectàdam ex legis monitis, nec ex prophetæ aut Apostoli cohortatione.
Caput 15. Per gratiam Dei non tantùm nos protegi in virtute, sed & ipsum primùm bonum affectum accipere, idque nulla ei facta mora: nec hoc vel ex naturali sapientia vel lege contingere.
Caput 16. Natura per se nõ valet vitæ æternæ fructus edere: quinimò peccatum esse etiam quod probè videtur sic gerere.
Caput 17. Ipsum Credere, donum est gratiæ: quæ sola ex immundis mundos facit, nec spectat quos se dignos inueniat, sed ipsa dignos facit.
Caput 18. Idem confirmat, quòd perceptus baptismus in vitæ ultimo multos flagitiosissimos ad cœlum mittit.
Caput 19. Illis ipsi gratia Dei inspiratum esse baptismi desiderium, ac fidem quò tam salubre quid poscerent: sine qua etiam longinquius errent, quo plus gradientur.

Caput

ARGUMENTA CAPITVM. 204

- A Caput 20.** Supradictos errantes, nullum aliud Deo assignare principiũ reparationis humanæ naturæ, quàm quòd per legem & prædicatores humanæ insinuat voluntati quæ facere eã oporteat.
Caput 21. Eisdem pari posse ratione dicere, veram virtutem ab illæsis animis sine Christo prodire: multos sua sponte Deo placuisse ab origine mudi sine Deo: quod præstatur gratia, id territamētis legis præstitum (quæ etiam data sit in remedium, cum corruptior esset ætas) & inualescentibus malis legi gratiã demum superadditam, nõ quasi sine ea salutem natura consequi non posset, sed vt facilius id posset: atq; ita, infantes infantes esse, & corpore non animo per baptismum ablui.
Caput 22. Errantes eosdem hortatur, vt tumore deposito naturam sic vulneratam confiteantur, vt nunquam per liberum arbitrium confurgere possit: sed nitendo, etiam in nouos lapsus semper reuoluatur, sua sapientia laqueata.
Caput 23. Eos, si hæc confiteri recusent, Pelagianis pacem negare nõ posse: & Deum iniustitiæ arguere, si nentem eò transire supplicium, quò negant transire reatum.
Caput 24. Deum non esse iniustum: quoniam ruente Adã omnes etiam sic ceciderint, vt ad vitam postea resurgere nisi Christi gratia nemo potuerit.
Caput 25. Gratia Dei nulla inuenit bona hominis merita: dat sui desiderium, & dux est ad se venientibus.
B Caput 26. Queruntur aduersarij hac prædicatione gratiæ auferri liberum arbitrium.
Caput 27. Liberam voluntatem remansisse in humana natura: tametsi eadem natura, quæ ante peccatũ imago Dei erat, per peccatum sit errore, vano timore, ac tumore inebriata.
Caput 28. Suadet nõ in vigore arbitrij confidant, sed in Christo arbore vitæ, quæ languidam mentem & reualefcere facit, & proprijs viribus bene vtĩ.
Caput 29. Gratia Christi non perdimus, sed recipimus priscum naturæ honorem: qua gratia quod facimus & nostrum est, & maiorum causa bonorum.
Caput 30. In paruulis à baptismo mox hinc migratibus, maximè lucere, gratiam Dei non dari secundum humanæ voluntatis studia.
Caput 31. Eorundem salutem baptismo concessam non esse in primis parentum sollicitudini: nec damnationem ignauitæ ascribendam, maximè eũ etiã in geminis diuersum hunc euentũ cernamus.
Caput 32. Peccati reos rectè etiam eos dici, quos gratia neglexit in vmbra mortis: nec excusari quia rectè agendi negata est virtus, cum etiã si nemo à dånatione liberaretur, iuste nemo cõquereretur
Caput 33. Consideratione iustæ totius generis humani condemnationis, pios ad Deo gratias agendas excitari, concipereq; affectum precandi Christum vt miseri reconcilientur ei, qui de sua ipsorum captiuitate non dolent.
Caput 34. Non esse homini tam proprium bona quàm mala velle: sed si quid

ARGVMENTA CAPITV M:

- quid recti sapimus volumusve, ex Christo esse.
- Caput 35. Scrutandum non esse, cur de toto humani generis germine pars vna eligatur altera reiecta, quā eadē causa totū genus humanum implicet: eò quod id ignorare nō obsit. sicut nec oberat nescire omnes gentes fore ad fidem vocādas: nec nunc, quando mundus finietur, vel quā sit tantæ in genere humano varietatis causa, vt licet eadem omnium sit natura, vnus tamen regnet alter seruiat etc.
- Caput 36. Consilio diuino nō perspecto agnoscat interm vnus cuncto- rum autor bonorum: sine quo nil rectum mens inchoet, & sine cuius gratia nullum ad vitam meritum, omnibus verò vnum ad mortem suppetat.
- Caput 37. Aduersarios optat non falli imagine vel specie virtutū Pelagianorum: quod illi hisce virtutibus, si partas putēt sola liberi arbitrij libertate, non crescant, sed minuantur, non proficiant, sed deficiant etc. eo quod ædificij spiritalis fundamentum & lapis angularis Christus esse debeat.
- Caput 38. Ab illis vocetenus dānari Pelagium: & quod Pelagius innumeros seduxisset, si doctrinæ suæ poculum aliquo melle præliuisset; quosdam errores suos minū planè tradendo.
- Caput 39. Quid ab istis de Pelagiano dogmate & dānetur & retineatur.
- Caput 40. Nemo nascitur sine primi parentis vulnere; quo prius mēs intus est læsa quā corpus foris. & hinc, cursus sine Christo est vagus error, inuoluto arbitrio tenebris, vt nec quidem oculos mentis sponte possit in altum attollere.
- Caput 41. Quod si quid ei supersit de primi honoris ac felicitatis reliquijs, falsò parat id sanum, eo quē nihil ynquā in se fuisse sublimius, hinc suam amans fatuitatem, sese quē vehementer demirans.
- Caput 42. Ex reliquijs legis naturæ hominem non perducit ad salutem: & non necessarium fuisse mediatorem, si illæsa fuisset natura humana post peccatum Adæ.
- Caput 43. Ex ineffabili Dei humilitate, qua homo miser fieri dignatus est, vt hominem redimeret: agnoscat homo captiuus quo carcere clausus, quōve morbo obsessus sit: cui eripiendo non nisi morte mediocri succurri potuit: nec quibus decoratur nudus, aut solatium capit egenus, his tumeat, quasi vt bene ei sit, ex vna arbitrij libertate pendeat.
- Caput 44. Nos, qui fideles sumus, confiteamur nos nouum esse signum, discretum prorsus à vetustatis Adami radice per Christū; per quem vnum possumus, quicquid possumus.
- Caput 45. Sanctis non auferri causam obtinendę coronæ, si in eis non reperiantur bona quæ solis suis viribus fecerint: nec studium virtutum resolui, aut opus ingenij torpere, si eorum bona, Christi dona sunt.

F. I. N. I. S.

105
A. D. PROSPERI
AQUITANICI PSALMORVM A
CENTESIMO VSQVE AD
CL. EXPOSITIO.
PSALMVS C.

Misericordiam, & iudicium cantabo tibi domine.

PSALMVS iste de primo versu toto intelligendus est corpore, & cōfrendū Deo, quoniam vniuersæ viæ eius misericordia & veritas: vt quælibet se nostris cogitationibus de rerum veritate ingerant causæ, non in aliquam moueamur querelam: sed misericordiam & iudiciū domino pia confessione cantemus. Ad resoluēdas enim vniuersas quæstiones, quas contra prouidentia Dei exercere audeat mundi huius stulta sapiētia, inuictissima est ratio,

per quam intelligitur, inter præsentis vitæ inæqualitates nec à iustitia Dei misericordiā, nec à misericordia abesse iustitiā, donec peractis tēporalibus iusto iudicio fiat vtraque perpetua, cū pro qualitate gestorū dextros gloria, sinistros pœna susceperit. Mat. 25.

Psallam, & intelligam in via immaculata: quando venies ad me.

In hac, inquit, confessione boni intellectus ero, & per immaculatam conuersationis meæ viam ad me venire te sentiam: cum enim sine te bonus esse non possim, si recta sunt quæ ago, te mihi inesse non dubito.

Deambulabam in innocentia cordis mei; in medio domus meæ.

Innocentia vera est, quæ nec sibi, nec alteri nocet: Quoniam qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Deambulare in latitudine animæ suæ, id est, in habitaculo cordis sui, non potest, quem angustat reatus, & vita illicitę actionis accusat. Pia autē, & impolluta conscientia liberis intra se vtitur spatijs: & quæ integros habet suæ ædificationis recessus, in appetitus nō euagatur alienos. Sentēt. r in libro Sentētia. Psal. 10.

Non proponebam ante oculos meos rem malam.

Ante oculos habemus, quæ diliguntur: & in quibus delectatur animus, in his moratur aspectus. A re ergo mala oculos auertere, est quicquid Deo displicet non amare.

Facientes prauaricationes odio habui.

Diligēdi sunt homines, vt odio habeātur prauaricationes: quia aliud est, amare quod facti sunt: aliud, odisse quod faciunt. Sentētia est 2.

Non adhaesit mihi cor prauū: declināte a me malignū non agnoscebam.

Prauo, inquit, cordi consensum non præbui: & ab immaculata via declinan-

D. PROSPERI A QUIT. EXPOSITIO

declinantem malignum non cognoscebam: hoc est, propter dissimilitudinem non probabam.

Detrahentem proximo suo occultè, hunc persequabar.

Bona persecutio, quæ non hominem, sed peccatum hominis infectatur.

Superbo oculo & insatiabili corde, cum hoc simul non edebam.

Superbia fomes inuidiæ est, quæ nunquam nisi maligna est, & malis non fatiatur alienis. Cum his igitur qui tali delectabantur veneno, non conuecebar: quia cibum iniquitatis ipsorum, quo incessabiliter replebantur, horrebam. Beati enim, qui esuriunt iustitiam: quoniam saturabuntur.

Matth. 5.

Oculi mei super fideles terræ, ut simul considerent hi mecum.

Mat. 19.

Vox domini dicentis imitatoribus suis, Sedebitis super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel.

Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.

Philip. 2.

Mihi ait, non sibi: multi enim non synceri prædicatores Euangelij sibi ministrant, sua quærentes, non quæ Iesu Christi.

Non habitauit in medio domus meæ faciens superbiam.

Non habitauit in corde iusti, quæ est domus eius, iniustus: quia semper & se dissimilitudo longinqua est.

Loquens iniqua non direxit in conspectu oculorum meorum.

Iniquorū iter non est directum: & diuersum longè est ab illa via, cui oculi domini præsent, & per quam ad suos venit.

In matutinis interficiebam omnes peccatores terræ: ut disperderem de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem.

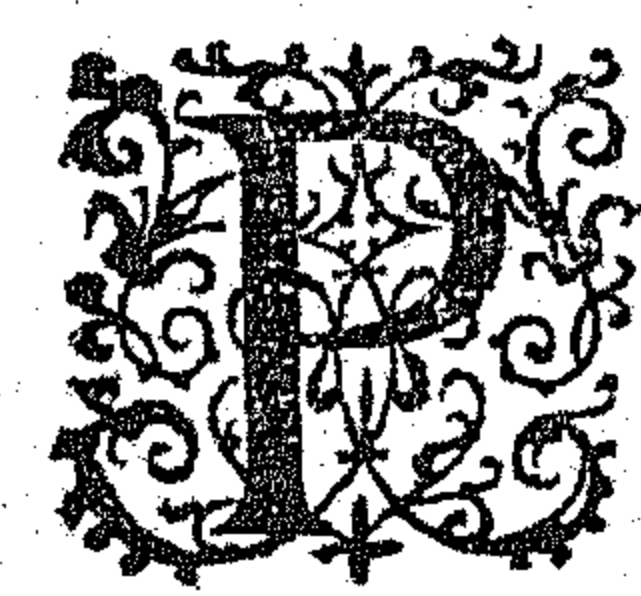
2. Cor. 4.

Diem iudicij sui denuntiat Dominus, qui loquitur in Propheta: quoniam secundum veritatem in principio Psalmi dictum est, Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Nam quia tempus huius seculi tempus est noctis & ignorantie & tribulationis, nec cuiquam patet in quem finem sit quisque venturus: dat locum pœnitentiæ misericordia Dei, & diuersis modis agit, ut proficiant iusti, ut erigantur lapsi, ut conuertantur auersi. Sed hæc patientia manente adhuc nocte præstat. Vbi autem illuxerit dies, & omnia occulta fuerint reuelata, discretis impijs à societate iustorum, non ultra parcetur malis, sed interficientur omnes peccatores terræ: in illo manè, quo declarabitur quid quisque mereatur.

PSAL

A

PSALMVS CL.

Salmi huius titulus est, Oratio inopis cum angetur, & in conspectu domini effundit precem suam. Iste ergo pauper Christus est, qui formam serui accipiens, nostra indutus est paupertate: & cum sit mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, idem est in humilitate corporis, qui est in gloria patris: ut quorum suscepit naturam, exequatur & causam.

1. Tim. 2.

E

Exaudi domine orationem meam, & clamor meus ad te perueniat. Ne auertas faciem tuam à me: in quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

Quod est, Exaudi orationem meam: hoc idem est, Et clamor meus ad te perueniat. Sed geminata petitio ostendit petentis affectum. Ne auertas, autem, faciem tuam à me, dicit pro humilitate membrorum. Nam quando pater à filio, quando Deus auerteretur à Christo? Et ideo petit se, in quacunque die tribularetur, exaudiri: quia pietas capitis cum omni corporis portione compatitur: & labor omnium, qui & locis & temporibus variatur, nunquam sine illo est, qui omnium miseretur.

In quacunque die inuocauero te, velociter exaudi me.

B

Cito obtinentur, quæ bono desiderio postulatur: nec differuntur preces, quæ hoc petunt, quod vult ille qui petitur. Velox itaque exauditio est, cum ipsa primitus exauditur oratio: nec tardat auxilium, qui dedit votum.

Quia defecerunt sicut fumus dies mei.

Dies primi hominis, quem suscepit secundus, fumo in sua elatione deficienti aptissime comparantur. Et quia nemo in nouitatem Christi nisi ex Adæ vetustate transfertur, gemit in his, quos reparat ipse reparator.

Et ossa mea sicut in frictoriolo confixa sunt.

Ossa dicuntur hi, qui sunt in Christi corpore fortiores, quorum firmitate omnium compago membrorum munitur: dicente esse fortissimo Paulo, Quis scandalizatur, & ego non vror?

2. Cor. 12.

Percussum est sicut fenum, & aruit cor meum.

Omne humanum genus in Adam, à quo est vniuersalis propago, percussum est: & de illius vulnere gemunt, qui spe saluantur in Christo, non sine miseris mortalitatis inde contractæ.

Rom. 8.

Quoniam oblitus sum manducare panem meum.

Acceperat primus homo panem verbi in lege mandati: sed vitium cibum

Et bum

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Ioan. 6 bum sumens, panis illius de quo vivebat oblitus est: & ob hoc, sicut percussus sum scenum, cor eius exaruit. Modò ergo reuiuifcat, & edat panem quem fuerat oblitus, qui iam in corpore est dicentis: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi.

A voce gemitus mei adhaferunt ossa mea carni meae:

Rom. 15 A voce, inquit, gemitus mei, non à voce gemitus illorum: de quibus gemo quòd non rectè gemunt, quòd carnalia cupiunt, quòd corporalia concupiscunt. Sed quia non desunt validiora membra, quæ curam habeant infirmorum, nec ab affectu capitis discrepent, voce gemitus mei erudiuntur ossa: id est, fortiora corporis, vt adhæreant carni meæ, id est, infirmioribus meis, secundum quod scriptum est, Debemus enim nos firmi infirmitatem infirmorum portare.

Similis factus sum pellicano solitudinis: factus sum sicut nycticorax in parietinis.

Vigilauit, & factus sum sicut passer singularis in tecto.

Matt. 10 **2. Cor. 5** **Ephes. 5** **Ioan. 3** **1. Cor. 15** **Colos. 1** **Apoc. 1** Omnis strenuus & deuotus Euangelij prædicator, his tribus quæ commemoratæ sunt, a quibus comparabilis inuenitur, secundum eorum formam, quibus verbum veritatis adnuntiat. Si enim infidelibus loquitur, in solitudine est tanquam pellicanus, nec fastidit desertam & incultam: quia etiam in talibus facit sibi Spiritus sanctus habitaculum. Si autem his prædicat, qui acceptam gratiam perdididerunt, sicut quidam modo nycticorax in parietinis, non deserens eos qui corruunt, vt ædificij bene fundati & stabilitatem recipiant & decorem. Si verò eos cohortatur, quicùm videantur fideles, tepidi tamen sunt atque carnales, sit sub tecto positus, id est, sub carnis infirmitate viuentibus quidam passer, increpans eos atque incitans, vt in tecto sint potius quàm sub tecto: hoc est, vt subiectam sibi carnem habeant, non vt ipsi ei subijciantur. Qui enim in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo. Et quod in aure auditis, prædicat super tecta. Sed harum affectionum sedulitatem nemo magis, quàm dominus Iesus Christus voluntarius pauper exequitur: qui veniens peccatores saluos facere, omnium labores infirmitatesque suscepit. Quia Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi: vt & sollicitudo gentilis acciperet notitiam veritatis: & ob cæcatis Iudæis, ac sua præuacatione ruinosis, & lux & stabilitas præstaretur: dum ille qui tenebrarum illuminator est, per Apostolum dicit, Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Idem verò à tenebris, quas dilexit, occisus vigilauit: id est, surrexit, & factus est sicut passer singularis in tecto: id est, in cœlo, quò adhuc nemo ascendit nisi qui de cœlo descendit, qui est primitiæ dormientium, & primogenitus ex mortuis.

Tota die exprobrabant mihi inimici mei: & qui laudabant me, aduersum me iurabant.

Ea significantur, quæ in tempore passionis gesta sunt. Exprobratur domino,

IN PSALMV MICHAÏ 207

Amino, quòd qui alios saluat, seipsum supplicio eruere non possit: & qui fuerant falsi laudatores, in occisione ipsius conspirabant. **Mat. 27**

Quoniam cinerem sicut panem manducabam: & potum meum cum lachrymis miscebam.

Ostenditur sacramentum misericordiæ Saluatoris, qui etiam eos membra sua facit, quibus talis congruit medicina: & personæ suæ eorum copulat causam, in quibus se cinerem dicit sicut panem manducasse, & potum cum lachrymis miscuisse: quod quidem infideles opprobrio deputant, dicentes spem remissionis fomitem esse peccandi.

A facie iræ tuæ, & indignationis tuæ, quoniam eleuans allisisti me.

Ipsa est ira, quam Adam meruit, & in qua omnes nati sumus, secundum quam dicit Apostolus, Eramus natura filij iræ sicut & cæteri, non ex condicione Dei, sed ex iudicio. Et ideo natura filij iræ dicimur, quia ita ipsis nostris principijs insedit, vt ab illa, præter dominum nostrum Iesum Christum, nullius hominis natura sit libera. Eleuatus est autem homo quia rationalis & ad imaginem Dei factus est. Elifus verò est, quia suæ dignitatis oblitus est, sicut scriptum est, Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis in sapiantibus se. **Ephes. 2** **Psal. 48**

Dies mei sicut umbra declinauerunt: & ego sicut fœnum exarui.

B Recessi ab æterno die per peccatū, & in dies transitorios decidi per iudiciū: & quia sicut scenum arui, per eū qui inter mortuos liber est, spe saluus fio. Sicut enim in Adā omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. **1. Cor. 15**

Tu autem domine in æternum permanes, & memoriale tuum in generatione & generationem.

Temporalem, inquit, seruet æternus: non enim quia cecidi, tu senuisti: qui eras ad me humiliandum, ipse es ad me liberandum: & promissionum tuarum non obliuisceris.

Tu exurgens misereberis Sion: quia tempus vt miserearis eius.

Quod tempus, nisi de quo dicitur, Cum autem venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret. **Gal. 4**

Quoniam beneplacitum habuerunt serui tui lapides eius, & pulueris eius miserebuntur.

In Sion multi sunt lapides, & plerique sunt puluis. In lapidibus gaudium sanctorum est, in puluere miseratio. De Sion sancti patriarchæ, sancti Apostoli, & prædicatoris euangelij: hi omnes lapides electi, & probati: Cæteri autem **Ec. ij.**

autem qui istis non sunt connexi, puluis sunt, quos auferet ventus a facie terrae, nisi agnoscant se, & dicant, Memento domine quod puluis sumus.

Et timebunt gentes nomen tuum domine, & omnes reges terra gloria tuam.

Hoc fundamento posito in Sion, & hac misericordia pulueri eius impensa veniet etiam de gentibus alius paries, qui angulari lapidi coaptetur, & duo in vno condantur, qui facit vtraque vnum.

Quoniam edificauit dominus Sion, & videbitur in gloria sua.

Matt. 25. Crescit quotidie ecclesia in templum Dei, & ab ipso capite totum corpus extruitur. Et apparebit Iesus Christus in gloria sua, cum venerit iudicare mundum, a dextris & sinistris alios assumpturus in regnum, alios in supplicium detrusurus.

Respexit in orationem humilium dominus, & non desepit precem eorum.

Hæc est ædificatio Sion, & structura eius: sic viui lapides instruuntur: quia ad compagem decoris eius non nisi per humilitatem & orationem, per gemitus & lachrymas peruenitur: ne perfecta & dedicata domo frustra pulset, qui secus aduenerit.

Scribantur hæc in generatione altera: & populus qui creabitur laudabit dominum.

2. Cor. 5. Scribuntur hæc in veteri testamento per prophetiam pertinentem ad noui testamenti generationem, hoc est, ad populum qui creandus erat in Christo, de quo Apostolus dicit, Si qua igitur in Christo noua creatura, vetera transierunt, ecce facta sunt noua. Omnia autem ex Deo, hoc est, vetera & noua, quoniam per vnam fidem vterque populus accepit iustificationem.

Quonia prospexit ex alto sancto suo, dominus de caelo in terram prospexit.

Vt videret gemitus compeditorum: vt solueret filios mortificatorum.

Psal. 115. Prospiciete in terram Deo: hoc est, misericordiam suam hominibus tribuente, tam fortia facta sunt vincula charitatis, vt ea non potuerit vincere violentia persecutionis: per timorem enim Dei superauerunt martyres timorem mundi: & compedes fidei continuerunt eos ab excessu transgressionis, qui labor perueratiae transijt in libertatem gloriæ: vt gemitus verteretur in gaudia, & compedes in coronas. Soluuntur autem etiam filij mortificatorum, id est, martyrum, qui eadem inflammata fide secularium cupiditatum vinculis liberati possunt dicere, Dirupisti vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis.

Vt annuncietur in Sion nomen Domini: & laus eius in Hierusalem.

Vt solutis vinculis peccatorum libera charitas seruiat Deo, & laus domini multi-

A multiplicetur in Sion, id est, in specula, quæ est Ecclesia, quæ non presentia diligens, sed futura prospiciens, in spe promissionum lætatur.

In conueniendo populos in vnum, & regna vt seruiant domino.

Factum est sanguine martyrum & gemitibus compeditorum, vt exauditis illis qui erant in gemitibus & pressura, hanc nostris temporibus haberet ecclesia libertatem, qua omnium gentium populi in fidei coeant unitatem: & regna quæ persequebantur Christianos, iugo Christi subiecta sint.

Respondit ei in via fortitudinis suæ.

Sive Sion sive Hierusalem, quæ est ecclesia, in qua laus domini celebratur, respondit ei, quem per fidem laudat, per spem, per charitatem. Nam vocationi eius respondere, est credere atque obedire, & in præceptis ipsius ambulare. In via fortitudinis: quia ab ipso est vt perseueretur inter omnes illecebras & labores.

Exiguitatem dierum meorum adnuncia mihi.

B Exiguum est omne quod finitur, & transit: vita enim temporalis in comparatione æternitatis exigua est: cuius dies ideo sibi adnunciare ecclesia postulat, vt nouerit se vsque in finem seculi esse maturam, donec veniant illi dies, qui nec numerum poterunt habere, * nec terminum.

Al. * nec imminui.

Ne reuoces me in dimidium dierum meorum.

Non imminuantur, inquit, dies mei, quousque in consummationem seculi spondisti, donec plenitudo gentium introeat, & omnis Israel saluus fiat.

Rom. 11.

In generatione & generationem anni tui.

Ab initio vsque ad consummationem sanctos Dei diuersa secula alios & alios protulerant: quorum iustificatio non est nisi in Christo, per quem omnium generationum vna generatio est, quam Deus æternitatis facit esse participem: vt absque commutatione sit omnia in omnibus.

1. Cor. 15.

Principio domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt.

Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent.

Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.

Vera æternitas, & vera immortalitas non est nisi in deitate trinitatis, cui quod est esse, perpetuum est: & neque per initium, neque per incrementum, neque per defectum vllam recipit mutabilitatem. Creaturæ autem, etiam

Ee. iij. illæ

Illis quibus æternitatem creator dedit vel daturus est, non penitus carebunt C
fine, dum illis finis est ipsa in augmentum facta mutatio. Et terra ergo quam
tu domine fundasti, & cœli qui opera sunt manuum tuarum, sicut vestimen-
tum & opertorium veterascent & peribunt: non vt non sint, sed vt aliter
sint: nouatione scilicet substantiæ, non defectiōne naturæ. Tu autem idem
ipse es, nec ab alio in aliud transis: quia tu es qui veres es, & qui in gloria tua
nec minor potes esse, nec maior: dans filijs seruorum tuorum, vt ad nō defi-
cientēs annos tuos valeant peruenire.

Filij seruorum tuorū inhabitabunt, & semen eorum in seculū dirigetur.

Eph. 5. Filij seruorum Dei, sunt filij iustorum, filij patriarcharum, prophetarum,
apostolorum, & martyrum: filij postremo totius Ecclesiæ, quæ corpus est
Christi, & quæ mater est omnium patrum omniumque filiorum. Hi ergo in
æternitate annorum Dei habitabunt, & semen eorum in æternum dirige-
tur. Semen autem eorum recte intelligitur, opus iustitiæ ipsorum, quod de-
bet vnumquemque præcedere: quoniam sterilem & infructuosum illa æter-
nitatis beatitudo non recipit.

PSALMVS CII.

Benedic anima mea dominum: & omnia interiora mea nomē sanctum eius.

Eph. 5. **NOTA** Ecclesia cū suo capite, quod est Christus, vnus est ho- D
mo: cuius proprium officium est in omni tempore benedicere
dominum: seque in laudem eius, quem ex tota virtute sua dili-
git, cohortari. Interiora autem eius sunt ratio intelligentiæ, spes
in dei, humilitas timoris, fortitudo charitatis: & si quæ sunt aliæ
affectiones, quibus mens in admirationem sui autoris erigitur.

*Benedic anima mea dominum: & noli obliuisci omnes retributio-
nes eius.*

Iterata cohortatio docet, nunquā à Dei benedictione cessandum. Erit
autem perseverans benedictio, si retributionum eius nulla vnquam subrepat
obliuio: quæ retributiones non secundum merita humana sunt factæ. Nam
damnatio peccatoribus debebatur: sed gratia præstita est malis, & salus per-
ditis: Quoniam filius hominis venit querere, & saluare quod perierat: & non
venit vocare iustos, sed peccatores. Benedicendus ergo est, qui non solum
non plectit malos, sed etiam bona pro malis reddit, & bonos facit.

Luc. 19.

Luc. 5.

*Qui propitius fuit omnibus iniquitatibus tuis: qui sanat omnes languo-
res tuos.*

*Qui redimet de corruptione vitam tuam, qui coronat te in miseratio-
ne & misericordia.*

*Qui satiāt in bonis desiderium tuum: renouabitur sicut aquila iu-
uentus tua.*

Enume-

A Enumeratio retributionum Dei ostendit per quos gradus gratiæ anima
humana saluetur. Qui propitius sit, inquit, omnibus iniquitatibus tuis. Non
ait, Omnibus virtutibus tuis: quæ vtique nullæ ei inessent, nisi fieret remis-
sio peccatorum. Quæ ne rursus exurgant; sanat, inquit, omnes languores
tuos. Qui autem sunt isti languores, nisi concupiscentiæ malæ, desideria car-
nalia, & morbi omnium vanitatum: de qua corruptione redimitur vita in-
firmorum: quia corpus mortis nostræ corpus factum est ipsius vitæ, vt co-
ronaret nos in miseratione & misericordia: sicut scriptum est, Miserebor, Rom. 9.
cui misertus ero: & misericordiam præstabo, cui misericordiam præstitero:
vt intelligamus, per eandem misericordiam dari coronas meritorum, per
quam data sunt merita coronarum. Deinde additur: Qui satiāt in bonis de-
siderium tuum. His enim curationibus perducta est anima ad desideria bo-
na, vt spretis & abiectis carnalibus, atque terrenis, spiritalia, & cœle-
stia concupiscat: quoniam beati qui esuriunt iustitiam, quia ipsi satiabun-
tur. Renouabitur ergo sicut aquila iuuentus tua: hoc est, à vetustate in
nouitatem, & in iuuentam à senectute mutaberis, ad similitudinem aquilæ,
quæ depositis alis rostroque mutato, in nouas vires rediituo vigore iu-
uenescit.

Matth. 5

Faciens misericordias dominus, & iudicium his, qui iniuriam accipiunt.

B Nouit dominus, quod in hac vita serui ipsius laboribus iniurijsque sub-
iecti sunt: sed vult eos esse mites, esse patientes: quia sicut misericors est ad
liberandum, ita etiam iustus ad iudicandum. Dicens enim omnibus iniu- Rom. 12.
riam accipientibus, Mihi vindictam, & ego retribuam: non denegat opem
qui denunciat vltionem. Facit ergo dominus misericordiam: facit & iudi-
cium. Sed perfectiorum est, etiam his qui iniuriam fecerint, misericordiam:
magis quam optare vindictam.

Notas fecit vias suas Moysi, filijs Israël voluntates suas.

Magnum mirandumque mysterium est, ideo datam legem, vt crescente Rom. 5.
peccato humiliarentur superbi, humiliati confiterentur, confessi sanarentur. Gal. 3.
Itæ sunt viæ occultæ quas notas fecit Moysi, per quem legem dedit: quia
peccatum non haberet, vt superabundaret gratia: quam vtique viri Israël ite
intellexerunt, & à Deo reuelante viderunt quæ ratio dispositionum, quod
consilium diuinarum fuerit voluntatum.

*Miseratur & misericors dominus: longanimis, & multa miseri-
cordia.*

Quid tam longanimū, quid tam abundans quam Deus, qui in misericor- Matth. 5
dia pluit super iustos & iniustos: & solem suum oriri facit super bonos &
malos. Parcit contēptus, parcit negatus: & maruit vitā peccatoris quam
mortem. Quoniā omnis longitudo patientiæ eius, eruditio est penitentiæ, Senten-
& oblatio correctionis: nec vlla opera ipsius misericordia vacant: quando est 4.
homini & mansuetudine consulit, & flagello.

Ee iij Non

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Non in finem irascetur: neque in aeternum indignabitur.

C

Senten-
tia est 5.

Diuina bonitas ideo irascitur, ne irascatur: & misericorditer adhibet tempora-
poralem seueritatem, ne aeternam referat ultionem.

Non secundum peccata nostra fecit nobis: neque secundum iniquitates
nostras retribuit nobis.

Quoniam secundum altitudinem caeli a terra confirmavit dominus
misericordiam suam super timentes se.

Sicut caelum, inquit, protegit terram, sic timentes se protegit Deus.

Quantum distat Oriens ab Occidente, longè fecit a nobis peccata nostra,

Tit. 3.

Regenerationis hæc virtus est, quæ homines exuit peccatis: & gratiæ in-
duit donis: vt vetustas occidat, & veritas oriatur. Facta enim mutatione sta-
tus, innocentia constituitur in Oriente, peccata remanent in Occasum.

Sicut miseretur pater filiorum, ita misertus est dominus timentium se.

Quia ipse cognouit figmentum nostrum: memento quod puluis sumus.

Qui personam suscipere dignatus est patris, nihil circa filios non miseri-
corditer facit: flagellet adoptatos potius quam deserat abdicandos. Nouit
autem ipse quod nos fecerit, & de quo lapsu in quem statum reformauerit, D
quantumque nos puluis terrenæ fragilitatis infirmit. Petitur ergo Deus, vt
meminerit conditionis humanæ: id est, vt miseri ipsius perseueret. Quoniam
non ipse obliuiscitur: sed vt nos gratiæ eius non obliuiscamur, facit.

Homo tanquam fœnum dies eius: & sicut agri flos ita florebit.

Non superbiat homo, cuius dies sunt sicut fœnum paululum florens, &
mox arefcit: sed nō desperet homo, cuius infirmitas a Dei virtute suscipitur.
Ioan. 1. Verbum enim caro factum est, vt flos qui in Adam erat caducus, in Christo esset
aeternus.

Misericordia autem domini a seculo & in seculum super timentes
eum: & iustitia eius in filios filiorum.

Timentibus dominum aeterna gaudia promittuntur: & quia timor obe-
dientiam parit: obedientia autem mandatorum gignit effectus: ideo iustitia
Dei, hoc est, retributio super filios filiorum: qui melius intelligantur in ger-
mine bonorum operum, quam in prole natorum, quos multi iusti nō habuisse
noscentur: & qui habuerunt, non omnes sunt aut in omnibus gloriati.

Custodiētibus testamētū & memoria retinentibus mandata eius, vt faciāt ea.

Mat. 22.

Ille mandata Dei memoriter tenet, qui, quod mandatis Dei continetur,
operatur: nec falli potest in latitudine præceptorum, cum in duobus man-
datis tota lex pendat & propheta.

Domi-

IN PSALMVM CIII.

219

A

Dominus in caelo parauit thronum suum: & regnum eius, omnium
dominabitur.

Quid aliud significatur, nisi domini descensio & ascensio, & adsumpti ho-
minis in paterna sede confessio? cui genu omne flectitur caelestium, terre- Philip. 2
strium, & infernorum, & omnis lingua confitetur quoniam dominus Iesus
Christus in gloria patris est.

Benedicite dominum omnes angeli eius, potentes virtutes, faciētes ver-
bum eius, ad audiendam vocem sermonum eius.

Potentes sunt verbo, qui Verbi famulantur imperio: quia ipsius imple-
tur virtute, cui seruiunt.

Benedicite dominum omnes virtutes eius, ministri eius facientes volū-
tatem eius.

Vera est confessio benedicientis, cum idem sonus est oris & cordis. Benè
autem loqui & malè viuere, nil aliud est quam sua se voce damnare. Bene- Senten-
dicendus ergo est dominus ipsis maximè operibus, quibus sic debet vt
conscientia, vt de ipsis in domino gloriatur. 1. Cor. 1.

B

Benedicite dominum omnia opera eius, in omni loco dominationis eius.

Sicut nullus est locus, qui nō dominationi eius subijciatur: ita nullus est
locus, in quo eius debeat cessare benedictio.

Benedic anima mea dominum.

Ipsa verba Psalms conclusus est, quo inchoatus: vt intelligamus, perse-
uerari in Dei benedictione debere: quæ verè continuatur, si sine cessatione
bene viuatur.

PSALMVS CIII.

B

Benedic anima mea dominum.

Sicut in præcedente Psalmo, ita etiam in isto qui sequitur, vox
est membrorum corporis Christi. Vnus est homo, & cuius in
vna fide vnum cor & anima vna est, cohortans & excitans se
in laudem Dei: vt in contemplatione creaturarum magnifice-
tur creator.

Domine Deus meus magnificatus es vehementer.

Magnitudini Dei nec accedere aliquid, nec decedere post: qui quod est,
incommutabiliter semper est. magnificatur ergo non sibi, sed nobis: tanto
vehementius, quanto magis se intellectui nostro innotescere facit, vt non
illius gloria, sed admiratio nostra proficiat.

Confessio-

Confessionem & decorem induisti.

Induit se dominus Deus noster confessionem & decorem, id est, induit se ecclesiam, quæ per confessionem desposuit fœditatem, & accepit decorẽ: ipsa enim confessio peccatorum, decus est rectè factorum.

Circumamictus lumine, sicut vestimentum.

Ephes. 5. Ipsa est vestis eius, non habens maculam neq; rugam, & splendida facta per gratiam, quæ & lux vocatur: dicente Apostolo, Fuisti aliquando tenebrę: nunc autem lux in domino.

Extendens cœlum, sicut pellem.

Genes. 1. Si facturam cœli secundum literã cogitemus in similitudinem pellis extensæ, celeritas quædam demonstrata est, qua sine vlla difficultatis mora opus suũ creator explicuit. Dixit enim, Fiat firmamentũ inter aquã, & aquã: & factũ est sic. Quoniã verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorũ. Si autẽ figuratã significationẽ adnitamur inspicere, inuenimus extendisse Deũ cœlũ sicut pellẽ: cum intelligimus sanctã scripturam cœlũ appellatã, cuius autoritatem primò quasi firmamentũ in ecclesia sua posuit: & quam super omnẽ orbẽ terrarũ per ministeria prædicantium quasi pellẽ extendit. Pellis autem nomine significata est mortalitas ministrorũ, manente ipsorum opere, per quod vbiq; veritas innotescit, & inuisibilitas Dei per visibilia literarum elementa intellecta conspicitur.

Qui protegis in aquis superiora eius.

Roma. 5. Et hoc secundum literam bene intelligitur: quia iussit Deus, vt fieret firmamentũ inter aquas & aquas, factũq; est sic: & pars aquarũ resedit in terrã, pars autẽ est cœlo superposita, remota ab aspectu nostro, & fidei cõmẽdata. Secundũ verò figurã, qua scripturã sanctã diuina autoritate firmamentũ cœlum accepimus, quod super orbẽ terræ sicut pellem per samã prædicationis extenditur: superiora cœli protegi aquis in eo intelligamus, quod in hoc cœlo, id est, in eloquijs, præceptisq; diuinis, nihil est sublimius charitate: quæ inter Dei oia dona supereminet. Diffusa est enim in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Quæ diffusio aquas sonat, de quibus dicitur: Et in plateis tuis discurrent aquæ. Nemo alienus communicet tibi. Hęc quippe aqua, id est charitas Dei & proximi, propria & specialis virtus est priorũ atq; sanctorũ: cum cæteræ virtutes & bonis & malis possint esse cõmunes. Superiora itaq; cœli his aquis proteguntur: quia præceptum charitatis super omnes cœlos, id est, super omnes libros est. cui militat omnis lingua & omnis doctrina sanctorum. Protectio autem huius aquæ, subiectum cœlum scripturarum non erat, sed suspendit: quia in gemino charitatis præcepto, tota lex pendet & prophete.

Qui ponis nubes ascensum eius.

Act. 1. Impletum est hoc visibiliter, cum in conspectu discipulorũ dominus nube susceptus, ascendit in cœlum, & de resurrectione apostolis loquens, dicit: Deinde

A Deinde nos qui viuimus, simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Christo, & ita semper cũ domino erimus. Sed videndum est quæ sint illæ nubes, quibus in cœlũ diuinarũ scripturarũ ascenditur. Prædicatores vtiq; veritatis, qui corda audientũ à terrenis sensibus erigũt, & ad sublimitatẽ cœlestis intelligentiæ subuehunt. Ab istis nubibus verbũ Dei diffundentibus, vinea domini sabaoth, quæ est ecclesia, fœcundatur: vt accepta pluuia edat fructum, & edat vuas, non spinas: & nõ sit talis vinea de qua dicit dominus per prophetam, Mandabo nubibus meis ne pluant super eam. Et qualis illa, cui dixerunt apostoli: Ad vos missi eramus: sed quia repulistis verbum Dei, imus ad agentes.

Qui ambulat super pennas ventorum.

Potest ad literã ita accipi, vt velocitatẽ verbi omnia peruagantis in hoc intelligamus, quod super ventorũ pennas dicitur ambulare: quia velocius nihil nouimus ventis, quorum celeritas significata est nuncupatione pennarum: sed his perniciosior est veritatis adnuntiatio, quæ attingit à fine vsq; ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Per figuratam autem significationem ventorum nomine nõ absurdè animẽ intelliguntur: non quia eiusdẽ naturæ sint, sed quia similiter inuisibiles. Quarum pennæ sunt duo præcepta charitatis, quibus ad dominum tendunt. Sed quia maior & sublimior est Dei charitas qua dilexit nos, quàm in eundem nostra dilectio: ideo super pennas ventorum, hoc est, super charitatem animarum dicitur ambulare: quia charitatem nostram supergreditur charitas Dei: qui ipsam charitatem qua diligimus, diffudit in cordibus per spiritum sanctum, qui datus est nobis.

Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem.

Secundum literam nõ dubitamus esse spiritus nobis inuisibiles, ministros Dei: qui ab officio quod agunt, angeli nuncupantur. Spiritus enim naturę nomen est, angelus actionis. Hos itaq; ministros suos Deus facit etiam ignẽ vrentẽ siue flagrantem: sicut legimus ignem in rubo apparuisse, & missum ignem desuper, & implese quod præceptum est, ministerio executionis angelicę. Figuratè verò spirituales quiq; in ecclesia spiritus appellantur: qui sũt angeli, cum fiunt prædicatores & nuntij veritatis. Idemq; sunt ignis, cum feruent spiritu, & eos quos exhortantur accendunt: duplicem habentes efficientiam, vt & illustrent animas & adurant, cum eadem vi & ardorem virtutis iniiciunt, & peccatorum spinas tribulosq; consumunt.

Fundauit terram super firmitatem eius: non inclinabitur in seculum seculi.

De terra ista laboriose adseritur, quod non inclinanda sit in seculum seculi, cum dictum sit, Cœlum & terra transibunt. Nam fundatam eam super firmitatem suam, possumus ita intelligere, vt illa vis qua sustentatur & continetur, firmitas ipsius dicta sit: quæ licet abscondita à nobis sit, ta-

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO.

Hebr. 1.
& 2.
Colof. 1.
1. Cor. 3.

fit, tamen rectè creditur in sapientia & virtute creatoris, qui omnia in se firmavit, in quo & omnia condidit. Mystico verò intellectu accepimus terram ecclesiam, cuius firmitas & fundamentum eius, super quod fundata est terra, Christus est. Fundamentum autem nemo potest ponere, præterquam quod positum est, quod est Christus Iesus. A quo fundamento non recedens non inclinabitur in seculum seculi.

Abyssus sicut vestimentum amictus eius: super montes stabunt aquæ.

Terræ nomine ecclesiam intelleximus prophetatâ, quæ Christû habens fundamentum, non inclinabitur in seculum seculi. Veruntamè diluuiio persecutionû (quæ abyssi & aquarum nomine præsignantur) ita circumtegens da indicatur, vt quasi vestimento ab impugnantibus operienda sit populis: in tantum persecutione crescente, vt etiam super montes, id est, eminentissimos quosque sanctorum, attollenda sit oppressio persequentium.

Ab increpatione tua fugient: à voce tonitrus tui formidabunt.

Factum est hoc, quum Deus conterruit gentes increpationis suæ tonitru. cessauerunt enim impij ecclesiâ premere: & montes Dei, quorum sublimitas aquis superstantibus obtegebatur, iisdem aquis recedentibus, receperunt eminentiam: tonante enim domino formidauerunt aquæ, & montes à diluuiio exui sunt.

Ascendunt montes, & descendunt campi, in locum quem fundasti eis.

Montes elationes aquarû sunt, id est, fluctus persequentium populorû, qui cû sequirêt, môtēs erât: sed increpati quieuerunt, & capi facti sunt, fundato ipsis loco in quo cohiberentur. Qui locus intelligitur quedâ mēsurâ formidinis, intra quâ sæuientium corda conclusa sunt: vt etiâ si adhuc retinēt infidelitatis suæ amaritudinē, super dulces tamen aquas, id est, fideles populos nequeant eleuari, neque reuertentur tegere terrâ fluctus illi magni & amari, acceperunt modum, quem non transgredientur: neque poterunt ecclesiæ inferre diluuium.

Qui emittit fontes in conuallibus.

Ioan. 7.

Super humilem & quietum requiescit spiritus Dei: & qui credit in me (inquit) flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Conualles ergo humilitatem significant, quæ nunquam sine fonte gratiæ est. Non est autem insolens, vt qui môtēs sunt propter sancti spiritus magnitudinem, conualles sint propter sui spiritus humilitatem: sicut apostolus Paulus mons erat, dicēdo: Non autem ego, & habebat fontem, dicendo: Sed gratia Dei mei mecum.

1. Cor. 15.

Inter medium montium pertransibunt aquæ.

Montes sunt prædicatores magni, qui de humilitatis conuallibus aquas veri-

D

IN PSALMVM CIII.

A veritatis emittunt: de qua abundantia nihil sibi adscribunt, nihil quasi proprium vendicant: sed communis, & media est emanatio spiritualium fluentorû. Aut de aquis, id est, de prædicatione, nulla sit discordia montium: sed pax consensionis & societas charitatis faciat vnum, & commune quod profuit.

Potabunt omnes bestia syluæ.

Vidimus quidem hoc etiam in ista creatura, bestias syluæ bibere de fontibus, & de riuis inter montes currentibus: sed quia per hæc quæ omnibus nota sunt, quedam significantur abscondita, quibus inuentis studia spiritualium gaudeant, bestias syluæ, gentes intelligimus: quoniam sæpe inueniuntur in scripturis sanctis gentes indicatæ nomine bestiarum. Sicut congregatæ in arca Noë totius generis bestia: & discus quatuor lineis in visione Petri apostoli, demissus de cœlo omnium plenus animalium, non aliud declaratur, quàm vniuersi generis homines in vnitatem ecclesiæ congregandos. De his ergo aquis in medium montium pertransentibus, id est, de doctrina apostolica in medio fluente, propter concordiam communionis omnis bestia syluæ: Omnes enim erant in arca, omnes in disco. Pertransentes autem sunt aquæ istæ: quia omnis doctrina, quæ in hoc tempore dispensatur, transit: dicente Apostolo, Et scientia destruetur, & prophetia euacuabitur. Ex parte enim scimus, & ex parte prophetamus. Cùm autem venerit quod perfectum est: quod ex parte est, euacuabitur.

B

Suscipient onagri sitim suam.

In onagris maiores fortioresque bestia nominantur, quæ de aquis prætereuntibus tantum suscipiunt, quantum sitiunt. Sunt enim aquæ istæ ita sufficientes, vt & parua & magna animalia, quantum ex eis desiderauerint, hauriant. Doctrina quippe apostolica, tam salubris tamque vitalis, vt per capacitatem ventium, neminem sui dimittat exortem: quia siue paruuli siue magni, siue infirmi siue fortes, habent in ea vnde alantur, vnde fatientur.

Super illos volatilia cœli inhabitabunt: de medio petrarum dabunt vocem suam.

Sunt quædam volatilia, quæ non habitant nisi super montes: & horum nomine spiritales animæ significantur, aère libero, & cœli serenitate gaudentes: quibus tamen habitatio & pastus in montibus est. Montes enim sunt prophetæ, montes apostoli, montes omnes prædicatores veritatis, & sublimes quique doctores, à quibus qui spiritualis est non aberrat, sed in eis & cibum sumit & requiem. Tales ergo aues in montibus, in quibus habitant, inueniunt petras, firmamenta quædam præceptorum. Sicut enim vna illa petra Christus verbum Dei: sic multa verba Dei, multæ petrae: de quarum medio dat vocem suam, & illis sonantibus respondent & resultant petrae, cùm disputationibus consonant testimonia scripturarum.

Rigans montes de superioribus suis.

Montes

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Mōtes isti, quicquid de cōuallibus suis aquarū fundūt, quicquid vocum de medio dāt petrarū, desuper acceperūt, & diuina gratia sunt rigati, vt & aq̄s & vocibus abūdarēt: quibus & sitiētes implet, & audientes delectarent, ea proferētes quæ vnicuiq; secundū mensurā capacitatis suæ congruerent.

*De fructu operum tuorum satiabitur terra.
Producens fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum.*

Nemo gloriatur in operibus suis, quasi de proprio habeat quod habet: sed qui gloriatur, in domino gloriatur: quia nō meritorū suorū, sed gratiæ fructus est vnde satiatur. Terra igitur iustificata, & supernis rigationibus fœcūdata, producit fœnū iumentis, & herbā seruituti hominū: vt agri domini cultoribus semē verbi seminantibus necessaria præbeantur: & qui euāgeliiū adnuntiant, de Euāgelio viuant. Perceptores enim spiritalium, debitorum sunt carnaliū, quæ fœni & herbæ nomine significata sunt. Nam quis vnquā militat suis stipendijs? aut quis plantat vineā, & de fructu eius non edet? vel quis pascit gregē, & de lacte gregis nō percipit? Præbenda ergo sunt pabula præsentiu seruituti. Quoniā prædicatores verbi, & iumēta & serui sunt. Et qui suscipit iustum in nomine iusti, mercedē iusti accipiet. Qui suscipit prophetam in nomine prophete, mercedem prophete accipiet: & qui dederit calicem aquæ frigidæ vni ex his minimis, tantum in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

Vt educat panem de terra: & vinum letificet cor hominis.

Terra fœnū producit, vt panē de terra producat, plebes scilicet sanctę piē seruientibus sibi seruiūt. & præbētes carnalia, accipiūt spiritalia à prædicatoribus verbi Dei, qui est panis qui de cœlo descendit: per quos adhuc in terra ambulātes, & terrenū corpus portātes (propter quod & ipsi terra dicuntur) calix præclarus & inebrians ministratur, vt bibentes sancti spiritus lætitia repleantur.

Vt exhilaretur facies in oleo.

Gratia quædam, quæ est hominum ad homines, præcipua ad conciliādū sanctum amorem, oleum dicitur, in nitore diuino, quo totum vngitur corpus Christi, qui principaliter vnctus & fons huius est olei.

Et panis cor hominis confirmat.

Manifestauit de quo pane loqueretur. Panis enim visibilis ventrem satiat, stomachūq; cōfirmat. Ille autē cibus, cordis est & animæ fortitudo, de quo ipse dominus dicit: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi.

Saturabuntur ligna campi.

De ista gratia saturabuntur ligna campi, id est, plebes Iudæorum.

Et cedri libani, quas plantasti.

Satu-

IN PSALMVM CIII. 213

A Satiabuntur hac gratia, non solū humiles huius mundi, sed etiam nobiles atq; sublimes: qui propter excellentiam suā dicuntur cedri: sed quas plantauit dominus, qui etiam de diuitibus & illustribus, multos iustificauit.

Illic passerēs nidificabunt: fulicæ domus dux est eorum.

In istis cedris Libani, quas gratia Dei plantat & satiat, nidificabūt passerēs, hi scilicet qui elegerunt humilitatē, & relictis quæ habebant, aut veditis, nihil sibi in hoc seculo reseruarūt: sed diuitum Christianorū domibus agrisq; suscepti, necessarijs solatijs adiuuātur. Qui tamē licet in cedrorū altitudine requiescant, nō ipsis cedris ducibus vtuntur, sed fulicæ domus dux est eorū. Domus autē fulicæ, quæ marina est auis, non est in terræ foraminibus, neq; in ramis arborum, sed in petra, quæ aquis sit circumdata. Petra verò intelligitur Christus, qui exemplum patiētiae præbuit humilibus & passeribus: quorū ipse est fortitudo, vt circūfremetibus fluctibus non moueantur: & si quid in cedris Libani offenderit, fulicæ domum sequantur.

Montes altissimi ceruis, petra refugium ericijs.

Cerui sunt magni & præcipui spiritalis, qui mandatorū Dei sublimissima quæq; sectātur, & in mōtibus habitāt scripturarū. Sed & qui excelsa tenere non possunt, habēt humilitatis suæ refugiū: ac licet sint minutis quibusdam peccatis hispidi & spinosi (quod significatū est ericiorū nomine) tamen & ipsi suscipiuntur à petra, quæ siue in mōtibus, siue in mari, siue in cōuallibus, omnium est vbiq; præsidium.

Fecit lunam in tempore.

Fundauit dominus ecclesiā, quæ per temporalia trāsit ad æterna: & quāuis ad claritatē destinata sit perpetem, mutationibus tamen, dum hic degit, obnoxia est.

Sol cognouit occasum suum.

Christus agnouit passionē suā. Occasus Christi, passio Christi est. Sed nūquid sol sic occidit, vt nō oriatur? nunquid qui dormit, nō adjiciet, vt resurgat? Quid est autem, Agnouit occasum suum: nisi, placuit ei vt moreretur? Voluntate enim suscepit crucē & mortē: & sicut aliena sunt ab eius notitia, quæ ipsi non placent: ita ea quæ voluntati ipsius congruūt, nouit atq; cognoscit.

Posuisti tenebras, & facta est nox.

Cum passus esset dominus, conturbata sunt tenebris formidinis corda apostolorum: & quædam illic nox facta est, cum occisus est qui redemptor omnium videbatur.

Ibi pertransibunt omnes bestia syluæ.

Catuli leonum rugientes vt rapiant, quærentes à domino escam sibi.

In hac nocte desperationis, & in his tenebris ignorantie insidiabantur bestia syluæ, id est, maligni spiritus, & catuli leonū, hoc est, seuiiores quiue demo-

dæmonum, furentes ad rapiendos in escam suam, quos in tenebris infidelitatis inuenerint. Quibus tamen nihil noxiè inferre possunt, nisi Deus permiserit: & ideo ab ipso petunt rapiendi potestatem, cuius iudicio homo inimicis suis aut castigandus traditur, aut probandus.

Alia *
cubabunt *Ortus est sol, & congregati sunt: & in cubilibus suis * collocabuntur.*

Ortus est sol, quia occidit sol: id est, Christus mortuus resurrexit, & uniuersum mundum claritatis sue manifestatione impleuit: & quamuis in cordibus infidelium tenebrę perseuerent, ecclesia tamen toto orbe terrarum, cui sol est ortus, in lumine est. Vnde illi spiritus, qui ad persequendos Christianos impiorum animos incitant, in tanta luce ubiq; receptę veritatis scire non audent, in sua cubilia congregati, intra infidelium corda cohibentur.

Exiit homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam.

Quia modò in pace ecclesię homo Dei, iustitię Dei seruiens, liberè agit, & ad profutura sibi opera securus egreditur vsq; ad vesperam. In fine enim mundi erit quędam contenebratio persecutionis externa.

Quam magnificata sunt opera tua domine? omnia in sapientia fecisti.

Admiratio hæc, qua magnificentia stupetur operum diuinorum, ad vtrąq; conditionem pertinet: id est, & mundi huius & ecclesię: quia temporalium pulchritudo gloriam significat æternorum: & per visibilia, ea quę non apparent, intellecta conspiciuntur. Omnia autem in sapientia fecisti, id est, in Christo facta sunt, qui est Dei virtus & Dei sapientia.

Roma. 1.
Heb. 1. &
2.
Coloss. 1

Repleta est terra creatura tua.

Latè oculis apparet, & multipliciter spectabilis est pulchritudo mundana, quę sapientiã & virtutē sui testatur autoris. Sed illam magis creaturã debemus attendere, de qua dicit Apostolus, Si qua igitur in Christo noua creatura: vetera trãsierunt, ecce facta sunt noua. Venit enim qui renouaret opus suum, qui conflaret & argentum suum: qui formaret monetam suam. Et videmus plenam terram Christianis in eum credentibus: & ad spem noui seculi, relicta præterita vanitate currentibus.

Hoc mare magnum, & spatiosum: illic repentia, quorum non est numerus.

Licet ad nouum seculum noua creatura pertineat, in hac tamen vita peregrinatur, & non potest ad patriam suam, nisi per hoc magnum & inquietum mare inter pericula nauigare: insidiante innumerabilium repētium dolo, hoc est, multarum tentationum incursum: à quibus cauendum est, ne dum

A dum repunt, subrepant: & non recedendum à ligno crucis, in quo hoc sæuum mare sub Christi gubernaculis transeat.

Animalia pusilla & magna: illic naues commeabunt.

In hoc mari sunt infideles, & inter aquas amaras sterilesque versantur. Pusilli & magni, id est, & infirmi & primates istius seculi: qui licet christianę religioni aduersentur: tamen inter ipsos tutus est nostrorum nauium commeatus: hoc est, inter procellas & fluctus maris gubernante Christo ecclesiarum tutus est cursus.

Draco iste, quem formasti ad illudendum ei:

In mari isto magno, vbi sunt repentia, quorum non est numerus, vbi animalia pusilla & magna, vbi etiam nostrarum nauium commeatus: ibi est & draco, qui de summis in ima deiectus iudicio Dei, ad hoc ex angelo diabolus factus est, vt malitię & nequitię ipsius à sanctis illuderetur. Qui etsi in deum enter habet nocendi cupiditatem, nemini tamen plus tentationum potest inferre, quàm sinitur.

Omnia à te expectant domine, vt des illis cibum in tempore opportuno. Dante te illi colligent:

B Vniuersis repentibus cunctis animalibus, atque ipsi draconi non suppetit cibus, nisi quem dominus dederit. Quamuis enim draco semper sit cupidus ad vorandum, vorare tamen non potest, nisi quod Deus iustus ciborum omnium distributor esui eius addixerit. Est autem esca ipsius terra. Non igitur edendus dabitur, qui terra non fuerit: hoc est, qui non se terrenis cupiditatibus actibusque dediderit.

Aperiente te manum tuam, vniuersa replebuntur bonitate. Auertente autem te faciem tuam, turbabuntur.

Aperitio manus Dei, reuelatio est Christi: manus enim domini, Christus est, & brachium domini cui reuelatum est: quod cui reuelatur, illi aperitur, & cui aperitur, bonitate impletur. Vtque hanc bonitatem desuper accepisse se nouerit, nonnunquam dominus auertit faciem suam: & qui videbatur plenus bonitate, turbatur: vt per subitam inopiam intelligat illam boni abundantiam non sibi fuisse de proprio.

Auferes spiritus eorum, & deficient: & in puluerem suum reuertentur.

Qui in se gloriabantur, docentur derumescere: auferitur ab eis spiritus superbię, vt conuertantur in puluerem suum, agnoscentes quod terre sint, & poenitentes quod superbierint, vt rursus bonitate repleantur.

D. PROSPERI A Q V I T. EXPOSITIO

Emitte spiritum tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terra.

Ephes. 2. **I**psius enim sumus figmentum, dicit Apostolus, creati in operibus bonis, quæ præparauit Deus ut in illis ambulemus. Ab spiritu Dei accepimus gratiam, ut iustitiæ viuamus. Deus enim iustificat impium, & renouat faciē terræ, condens in toto mundo nouam creaturam per spiritum gratiæ, ut deposito vetere homine, in nouitate vitæ ambulemus.

Sit gloria domini in eternum: letabitur dominus in operibus suis.

Deo ergo sit gloria, Deus lætetur in operibus suis: quia si quid laudandum, si quid lætandū ab homine agitur, opus Dei est, & munus gratiæ eius, qui aufert spiritum superbum, & dat spiritum sanctum.

Qui aspicit terram, & facit eam tremere: qui tangit montes, & fumigabunt.

Hæc opera Dei conuertentis auersos, ut aspiciat ad terram præfidentem sibi, ac de suis viribus præfumentē, & faciat eā tremere, & hanc sibi esse causam tremoris agnoscat: quia Deus in ipso operatur ut bona sit, quo se auertente defecerat. Eodem autem opere tanguntur & mōtes, id est, sublimiores quidam, & potentiores huius seculi: & fumigabunt: id est, dabunt Deo cōfessionē, & preces ipsorū ad Deū, qui illos tetigit, quasi fumus ascendit.

Cantabo domino in vita mea: psallam Deo meo quamdiu sum.

Omnia, inquit, ad laudem Dei referam, & dominum in omnibus suis sine fine laudabo.

Suavis sit ei disputatio mea: ego autem iocundabor in domino.

Suavis est domino disputatio illius, qui per humilē cōfessionem se indicat scienti Deo, & cui se indicat nesciēti Deus. De hac autem tali disputatione oritur delectatio: quia cōfessio nō in se gloriantis, in agnitiōē Dei proficit.

Deficient peccatores à terra, & iniusti, ita ut non sint.

Iracundiæ & odij videtur esse vox ista, sed est præcipuē charitatis: hoc enim ait quod & supra, ut auferatur spiritus superborum, & deficient: & mittatur in illos spiritus Dei, ut fiat noua creatura, deficiente malitia, nō pereunte substantia. Qui enim, cū esset impius, iustificatus est, non erit impius, sed erit iustus.

Benedic anima mea dominum.

Benedicat anima fidelis in omnibus Deo, & qui gloriatur, in domino gloriatur.

PSAL-

IN PSALMVM CIIII. 215

PSALMVS CIIII.

A Prius hic Psalmus prænotatur Alleluia: quod est, laudate dominum, ideo à laude cœpit.

Confitemini domino, & inuocate nomen eius.

Laudate, inquit, dominum, & inuocate: semper enim inuocationē debet præire laudatio, quæ hīc dicta Confessio est.

Adnuntiate in gentibus opera eius.

Euangelistis hoc dicitur in propheta, ut vniuerso mundo Christus adnuncietur.

Cantate ei, & psallite ei:

Hoc est, verbo & opere prædicate: quoniam ore canitur, manibus autem psallitur.

Narrate omnia mirabilia eius.

Laudamini in nomine sancto eius.

Opera, inquit, Dei confitendo narrate: & in operibus vestris sic estote laudabiles, ut Deus laudetur in vobis.

Latetur cor quærentium dominum.

Querite dominum & confirmamini:

Dominum quærens, gaudium quærit: sic ergo quærat, ut non de se, sed Deo gaudeat & confortetur. Accedendo enim ad dominum & illuminabitur ignorantia, & corroboratur infirmitas: data sibi & intelligentia qua videat, & charitate qua ferueat.

Querite faciem eius semper.

Facies pro presentia ponitur, sicut facies venti, & facies ignis. Presentia ergo Dei semper querenda est: & perseueranti studio agendum, ut qui presentem se tribuit, non recedat. Hoc autem in ista vita fides quærit, spes inuenit, charitas verè obtinet in vita æterna, vbi amor veræ presentie nec minuitur, nec finitur.

Mementote mirabilem eius qua fecit: prodigia eius & iudicia oris eius.

Semen Abraham serui eius: filij Iacob electi eius.

Quia multum est paucisque possibile est, secundum id semper Deum quærere, quod ipse de se ait, Ego sum qui sum: secundum id saltem à paruulis est quærendus, quod ipse ait: Ego sum Deus Abraham, & Deus

F f ij Hæc,

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Isaac, & Deus Iacob. hoc mihi nomen est inæternū. Mementote ergo mirabilium eius quæ fecit, qui semen estis Abraham, & filij eius Iacob, quem elegit Deus: ut si altiùs Deum non potestis desiderare, vel secundū ea quæ cū patribus vestris operatus est, præsentiam ipsius expetatis.

Ipsè dominus Deus noster: in omni terra iudicia eius.

Rom. 9. Manifestavit, quòd hi essent filij Abraham, qui essent filij promissionis, dicendo, In omni terra iudicia eius: quia in toto mundo fuerant filij Abraham, quos nunc sermo propheticus cohortatur, ut meminerint mirabilium Dei.

Memor fuit in seculum testamenti sui, verbi quod mandauit in mille generationes:

Quod disposuit Abraham: & iuramenti sui ad Isaac.

Et statuit illud Iacob in præceptum, & Israel in testamentum æternum.

Dicens, Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hereditatis vestrae.

Per ea quæ transierunt, significantur ea quæ manebunt: & per imaginem veteris testamenti, confirmata est promissio hereditatis æternæ, per verbum quod mandauit Deus in mille generationes: hoc est, in omnes. Nam ut nihil vacui præmitteret, eum numerū posuit generationū, quæ constat nec ab ipso Adam vsque ad finē mundi posse cōpleri, donec omnes generationes finiuntur, quæ ex abundanti millenario numero cōprehensæ sunt. Verbū mandati permanet. id est, verbum fidei, cui promissa est hæreditas æterna. Quod enim ait, Tibi dabo terram Chanaan non mandatum est, sed promissum. Mandatum autem est, ut iustus ex fide viuat, cui patria æterna promittitur nomine cuiusdam terræ. cuius dum non est perpetua possessio, certum est quia alia significatur.

Gene. 12.
Abac. 2.
Rom 1
Heb 11
Heb. 13.

Cum essent numero breui, paucissimi & incola in ea.

Id est, in terra Chanaan.

Transferunt de gente in gentem, de regno in populum alterum,

Non reliquit hominem nocere illis, & corripuit pro eis reges.

Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignare.

Quando, inquit, in terra Chanaan habitauerunt patres Abraham, & Isaac & Iacob, peregrini erant illic, priusquam illam acciperent in hæreditatē: & cū essent paucissimi, transierunt de gente in gentem sine noxa. Non enim permisit Deus, ut quisquam illis noceret: ita ut ipsa protectio Dei dicere videtur, Nolite tangere Christos meos, & cætera. Quæ verba etsi non sunt in historia, fuerunt tamen in ipso rerum effectu: cū diuinitus hoc ageretur in cordibus alienigenarum, ut electi Dei essent illesi. Qui ideo iā tunc Christi dicti sunt, cū adhuc in vsu christia non esset: quia & ipsi in ea vivebant fide, quæ erat nouissimis temporibus reuelanda. Ab initio enim omnibus sanctis non nisi in Christo, iustificatio fuit.

Et vo-

A *Et vocauit famem super terram, & omne firmamentum panis contriuit. Misit ante eos virum: in seruum venundatus est Ioseph.*

Per hanc dispositionem factum est, ut transirent de gente in gentem, de regno in populum alterum. Quod autem vocauit famem, non sic accipiendum, quasi fames aliqua persona sit, vel res substantialis & viuens, quæ imperio vocantis acta sit: cū fames nihil aliud sit, quàm ex inedia cōtra perniciēs: sed vocata, dictum est, pro facta. Vocat enim Deus quæ non sunt, tãquam quæ sint: quæ non ideo vocata sunt quia erant, sed ideo erunt quia vocata sunt: id est, existere iussa sunt per eum qui fecit quæ futura sunt. In eo verò, quòd misit ante eos virum, in seruum venundatus est Ioseph: diligens inspectio necessaria est, qua videamus, quomodo malis operibus hominum bene vtatur: cū homines bona opera Dei ad instrumentum malitiæ suæ transferant.

Humiliauerunt in compedibus pedes eius: ferrum pertransiuit animam eius

Donec veniret verbum eius: eloquium domini inflammauit eum.

Compedes quidem Ioseph accepisse non legimus, sed dubitandū nō est de eo: quòd licet historia prætermiserit, tamen propheta non tacuit. In ferro autem, quod pertransiisse animam eius dixit, tribulationem duræ necessitatis debemus accipere: quæ tribulatio tã diu mansit, donec implerentur somnia quæ verbo ipsius fuerant interpretata, & per quæ commendatus est Regi, ut etiam ipsi futura prædicaret. Ne quis autem hæc homini tribueret, non gratiæ Dei, congruenter adiectum est, Eloquium domini inflammauit eum: ut etiam ipse intelligatur sancto spiritu feruisse.

Misit rex, & soluit eum: princeps populorum, & dimisit eum.

Ipsè est rex, qui princeps populorum. soluit eum compeditum, dimisit inclusum.

Constituit eum dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ.

Vt erudiret principes eius sicut semetipsum: & seniores eius prudentiam doceret.

Ne hoc quidem in illa sublimitate Ioseph historia refert, quòd Ægyptios senes sapientia imbuerit spiritalis. Sed qui fieri posset, ut vir tantus, vnius veri Dei cultor, alendis tantummodo Ægyptiorum corporibus, & solis terrenis rebus prospiciendis esset intentus: non autem curaret, ut eorum quos habebat subditos, etiam animos erudiret?

Et intrauit Israël in Aegyptum: & Iacob acoola fuit in terra Cham.

F f ij

Quod

Quod est Israel, hoc est Iacob: & quod est Ægyptus, hoc terra Cham. **C**
De semine enim Cham filij Noë, exorta est gens Ægyptiorum: apud quos
peregrinati sunt Israelitæ. Si autem queritur, quomodo de regno in populū
alterum transisse dicantur, cum terra Chanana necdum in regnū accepissent:
potest per anticipationē, id est, prolepsim, sic dictum accipi, ut quod futurū
erat, quasi factum dictum sit.

*Et auxit populum suum vehementer, & firmavit eum super inimicos
eius.*

Quod breviter præmissum est, Firmavit populum suum super inimicos
eius: tanquam quereremus, quomodo factum sit, incipit dicere, donec id etiā
narrando determinet.

*Et conuertit cor eorum, ut odissent populum suum: ut dolum facerent in
seruos eius.*

Cor Ægyptiorum non Deus deprauauit à recto, sed cum sponte mali ef-
fent, & tales ut possent inuidere felicibus, in odium illos Hebræorum conuer-
sit beneficentia sua, qua populum suum multiplicabat: beneficiēdo autē suis
Ægyptios ad eorum inimicitias incitauit: non ipsos malos faciendo, sed illis
bona, que malos vrerent, largiendo.

Misit Moysen seruum suum, & Aaron, in quem elegit ipsum. **D**
Posuit in eis verba signorum suorum, & prodigiorū in terra Cham.

Multa sine vllis verbis facta sunt, vel virga, vel manu extenta, vel fauilla
in coelū missa: sed quia illa ipsa sine verbo facta sunt, non erant ab aliquibus
significationibus vacua, sicut verba que loquitur. Ideo etiam ipsa dicta sunt
verba, non vocum & sonorum, sed signorum & prodigiorum.

Misit tenebras, & obscurauit: & non exacerbauerunt sermones eius.

Id est, Moysen & Aaron Ægyptij, quamuis essent durissimi, patienter tu-
lerunt, donec omnia que Deus facere disposuerat, complerentur.

Conuertit aquas eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum.

Dedit terra eorum ranas in penetrabilibus regum ipsorum.

Hyperbolicos dictū est, tanquam ipsam terram eorum, conuertisset in ranas.

Dixit, & venit cymonia, & cimifex in omnibus finibus eorum.

Si queritur quando dixerit: in verbo eius erat antequam fieret, & sine tē-
pore ibi erat, quo tempore fieret.

Posuit pluias eorum grandinem: ignem comburentem in terra ipsorum.

Et

A *Et percussit vineas eorum, & ficulneas eorum: & contriuit lignum finium
eorum.*

Hoc vi grandinis, & fulminibus factum est: Vnde & ignem dixerunt cō-
burentem.

Dixit, & venit locusta & bruchus, cuius non erat numerus.

Vna plaga est locustæ, & bruchi: quoniam altera est parens, altera foetus.

Et comedit omne fœnum terræ eorum.

Etiā fœnum fructus est, sicut loqui scriptura consuevit, quæ etiam se-
getes frugum fœnum appellat.

*Et percussit omnem primogenitum in terra eorum: primitias omnis la-
boris eorum.*

Hæc plaga nouissima est, excepta morte in mari rubro: quæ plagæ cum
sint decem, nec omnes commemoratæ sunt, nec eodē ordine quo in Moysē
leguntur: libera est enim prophetica laudatio à lege narrationis historicæ.

Et eduxit eos in argento & auro.

B Dolus quidem, quo Ægyptij decepti sunt, ut argentū & aurū Hebræis **Exod. 12.**
discidentibus darent, non ad præceptum nec ad inspirationē Dei referendus
est, sed ad permissionem tantū, qua carnales quoq; hac decipi cupiditate pa-
teretur. Veruntamen habeat aliquid fraus ista iustitiæ, quæ ab iniquis hoc
quodammodo abstulit, quod pro mercede multorum operum debebatur.

Et non est in tribubus eorum infirmus.

Etiā hoc magnum beneficium Dei fuit, ut in illa profectioe nullus
esset infirmus, corpore scilicet, non animo.

*Latata est Ægyptus in profectioe eorum: quia incubuit timor eorum
super eos.*

Intelligendum, quod hoc tunc factum sit, quādo oppresso aquis Pharao-
ne cum exercitu suo, residui Ægyptiorum timere potuerunt, ne ad delen-
dos eosdem, Hebræi reuerterentur: quibus profectis in longinquiora, causas
habuerunt lætandi.

*Expandit nubem in profectioe eorum: & ignem, ut luceret eis per
noctem.*

Petierunt, & venit coturnix:

FF iij

Que

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Quę utiq; caro est: quę petitio non querulorum, sed electorum prestita est, ad carnalium munera comprimenda. Quoniam hic Psalmus non de eis loquitur, in quibus non est beneplacitum Deo, sed de fide filiorum promissionis, propter quos etiam illi iuabantur.

Et pane cęli saturauit eos.

Id est, manna.

Dirupit petram & fluxerunt aque: abierunt in sicco flumina.

His omnibus beneficijs Dei, fidei Abrahę meritum commendatur.

Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod locutus est ad Abraham puerum suum.

Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in letitia. Et dedit illis regiones gentium: & labores populorum possederunt.

Tanquam quereremus, cui bona ista data sint: ne hoc ipsum putaretur summum bonum, quod ista felicitas temporalium rerum data est, continuam ad aliud retulit, vbi summum bonum oportet inquiri.

Vt custodiant iustificationes eius: & legem eius requirant.

Ergo intelligendū est, Dei seruos, & electos filios promissionis, imitates fidei Abrahę, propterea ista bona terrena sumere a domino, vt nō in eis luxa diffuāt, sicut peruersa securitate torpescāt: sed deo habeāt hęc omnia ex diuina misericordia pręparata, in quibus querendis possent negotiosissimis laboribus occupari: vt ad hoc vacēt, vnde bonū eternū possit acquiri: hoc est, vt custodiant iustificationes eius, & legem eius requirant.

PSALMVS CV. ALLELUIA.

Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculū misericordia eius.

Duo isti Psalmi, id est, c. l. i. i. & cv. ita inter se coniuncti sunt, vt in vno eorū, qui pręcedit, cōmendetur populus Dei in electis eius, de quibus nulla querela est, & in quibus beneplacitū est domino: in isto autē qui sequitur, hi cōmemorantur, qui in eodē populo amaricauerunt. Nec tamen etiam ipsis misericordia Dei defuit. Dicuntur autē ista ex eorum persona, qui veniā conuersi precantur: & exēpla cōmemorantur illorū, in quos etiam peccatores diues apparuit misericordia Dei. Incipit ergo iste Psalmus, sicut ille, Confitemini domino: sed ibi sequitur, Et inuocate nomen eius: hic autem, Quoniam bonus, quoniam in seculū misericordia eius. Confessio igitur peccatorum habet laudationem Dei: quoniam qui indulgentiam petit, cum spe debet orare, & cum laude eius misericordię quam credit eternam.

Quis

IN PSALMVM CV.

218

A Quis loquetur potentias domini: auditas faciet omnes laudes eius?

Quis enarrabit opera omnipotentis misericordię Dei, vel poterit facere, vt omnes laudes ipsius audiantur: quia quod ore promitur, & quod opere agitur, in laudem Dei dicendum est, atque faciendum.

Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore.

Iustitia & iudicium tam similia sibi sunt atque vicina, vt quodlibet eorū pro altero poni possit: veruntamen si proprietates eorum diligentius seruanda sit, iudicium custodire dicendus est, qui rectē iudicat: Iustitiam verō facere, qui rectē agit.

Memento nostri domine in beneplacito populi tui.

Id est, vt in eis simus, in quibus beneplacitum est tibi: quia non in omnibus illis beneplacitum est Deo.

1. Cor. 10.

Visita nos in salutaris tuo.

Hoc est, in Christo tuo, in quo peccata dimittuntur, & animę sanantur, vt custodiant iudicium, faciantque iustitiam.

B Ad videndum in bonitate electorum tuorum: ad letandum in letitia gentis tue:

Visita nos, inquit, ad videndum: id est, illumina nos, ne simus cęci, & extra bonitatem electorum tuorum. Quoniam oculi interiores recta vident, æquitatem vident, bona concupiscunt. In hac ergo bonitate fac & nos videre, & lætari in lætitia populi tui, quę non est præter te: quia omnes tui non gaudent nisi de te.

Vt lauderis cum hereditate tua.

Id est, vt omnia bona hereditatis tuę, quam elegisti & adoptasti, ad tuam gloriam laudemque referantur: Quia quos visitas in salutaris tuo, laudari nisi in tua laude non possunt, qui eos laudabiles facis.

Peccauimus cum patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus.

Dupliciter intelligi potest, quod peccauerint posteri cum patribus suis, tanto antiquioribus: siue quia in lumbis patrum erant, quando illi in Aegypto fuerunt: quia & Leui cum Abraham decimatus est: siue quia imitatores fuerunt per similitudinem contumacię, & cum illis peccauerunt, quos suis moribus retulerunt.

Patres nostri in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua: non fuerunt memores multitudinis misericordię tuę.

Et intel.

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Et intellectum redarguit, & memoriam: intellectu quippe videre debuerunt, ad quorum bonorum æternitatem, per illa temporalia vocarétur. Memoria verò ad hoc saltem instrui debuerunt, vt mirabilium Dei non obliuiscerentur: cum ad confirmationem eorum multum posset valere beneficiorum Dei fidelis recordatio.

Et irritauerunt ascendentes in mare, in mare rubrum.

Ascendentes; dictum est, pro terræ positione: quæ talis est, vt descensio dicatur in Aegyptum de terra Chanaan, & in eam de Aegypto ascensio.

*Et saluauit eos propter nomen suum: vt notam faceret potentiam suam.
Et increpuit mare rubrum, & siccatum est:*

Non legitur vlla vox facta, qua siccaretur mare: potentia ergo qua id factum est, increpatio dicta est.

Et eduxit eos in abyssis, sicut in deserto.

Quia siccitate factum erat sicut desertum, vbi fuerunt abyssis.

Et saluauit eos de manu odientium: & redemit eos de manu inimici.

Quid pretij datum est in hac redéptione? an prophetia est, quòd in figura baptismi hoc factū sit, vbi redimimur de manu diaboli magno pretio, quod est sanguis Christi? Vnde cōuenienter hoc magis mari rubro figuratum est.

*Et operuit aqua tribulantes eos: vnus ex eis non remansit.
Et crediderunt in verbis eius: & cantauerunt laudem eius.*

Talis locutio est, cum dicitur, hanc seruitutem seruiuit: aut, talem vitam vixit. Laudem verò Dei illam dixit, quæ cantico Exodi continetur.

Citò fecerunt, oblitii sunt operum eius: non sustinuerunt consilium eius.

Festinauerunt beati fieri temporalibus rebus, & magis concupierunt presentia, quàm futura: cum debuerint de tantis erga se beneficijs intelligere, quòd ad aliquam sine fine beatitudinem vocarentur.

Concupierunt concupiscentias in deserto: & tentauerunt dominum in iniquo.

Talis locutio est, Concupierunt concupiscentiam: qualis est superior, Laudauerunt laudem.

Et dedit eis petitiones eorum: & misit saturitatem in animam eorum.

Animam hoc loco, non secundum quòd rationalis est, dixit: sed secundum

IN PSALMVM CV.

219

A dùm id quòd animatum corpus anima facit: ad cuius animalis sustentationem pertinet cibus & potus.

*Et irritauerunt Moysen in Castris, & Aaron sanctum domini.
Et aperta est terra, & deglutiuit Dathan: & operuit super congregationem Abiram.*

Quod est deglutiuit, hoc est, superoperuit: amborum autè vna erat causa, ob impium schisma.

Et exarsit ignis in synagoga eorum: & flamma combussit peccatores.

Licet iusti quoque & laudabiliter viuentes, non sint absq; peccato, scriptura tamen peccatores non leuium culparum homines, sed multorum facinorum, & profundæ iniquitatis, hoc nomine appellare consuevit.

*Et fecerunt vitulum in Choreb: & adorauerunt sculptile:
Et mutauerunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum.*

Deus erat gloria eorum, si eius consilium sustinerent: cui dicitur, Gloria Psal. 3, mea, & exaltans caput meum. Istam gloriam suam, id est, domini, immutauerunt in similitudinem vituli comedentis fœnum, vt ab eo comederentur, à quo comeduntur qui sapiunt secundum carnem: Omnis enim caro fœnum. Esa. 40.

Obliti sunt Deum, qui liberauit eos: qui fecit magnalia in Aegypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.

Quæ sunt mirabilia, eadem terribilia. Nulla quippe est admiratio sine quadam formidine.

Et dixit disperdere eos, si non Moyses electus eius steterisset in confectione in conspectu eius.

Non ita dixit, In cōfractio, quasi vt cōfrangeret iram Dei: sed in plaga, quæ erant illi conterendi: in qua Moyses obiecit seipsum pro eis. Et demonstratum est, quantum pro malis valeat apud dominum sanctorum intercessio.

Vt auerteret iram eius, ne disperderet eos: & pro nihilo habuerunt terram desiderabilem, nec crediderunt verbis eius.

Nullo modo isti culparentur, quia pro nihilo habuerunt terram, cuius temporale regnum etiam nos pro nihilo habere debemus: nisi terra illa, quæ dicebatur fluens lac & mel, magni sacramenti habuisset significationem: quod non intelligentes nec desiderantes, sed in terrenis tantum fœlicitatem suam constituentem, non crediderunt verbis Dei: & pro nihilo habuerunt terram desiderabilem: id est, æternam atque cœlestem.

Et mir

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

*Et murmurauerunt in tabernaculis suis: non exaudierunt vocem domini. C
Et eleuauit manum suam super eos, vt prosterneret eos in deserto.
Et deijceret semen eorum in nationibus: & dispergeret eos in gentibus.
Et consecrati sunt Belphegor: & manducauerunt sacrificia mortuorum.
Et irritauerunt eum in adinventionibus suis: & multiplicata est in eis ruina.*

Suspensa fuerat ira iustitiæ, & in peccatores dilata vindicta: sed postea quam consecrauerunt se idolis, & manducauerunt sacrificia mortuorum, id est, quæ mortuis hominibus immolabant: fornicationi quoque alienigenarum mulierum miscuerunt, multiplicata est in eis ruina, vt ob augmentum criminum grauius vastarentur: in qua vastatione dominum Phinees sacerdos placauit: quia masculum & foeminam, in complexu adulterino deprehensos, pariter interemit: & deputatum est hoc ei ad iustitiã: quia vidit Dominus, quod hoc totius populi charitate fecisset.

*Et stetit Phinees, & placauit: & cessauit quassatio.
Et reputatum est ei ad iustitiam in generatione & generationem, vsq;
in sempiternum,
Et irritauerunt eum ad aquã contradictionis, et vexatus est Moyses propter
eos, quia exacerbauerunt spiritum eius: & distinxit in labijs suis.*

Sanctus Moyses perturbatus murmure populi, non tenuit fiduciam quam debuit, & dubitanter petrã virga percussit, distinguens hoc miraculum à cæteris, quasi non posset qui cætera fecerat, etiam istud efficere. Hinc ergo meruit prior mori, quam terram repromissionis intraret. Cui tamen Deus, tanquam electo suo, etiam post mortem, bonum perhibet testimonium: vt intelligamus, eum huius tantum hæreditatis priuatione mulctatum: nõ autem illius æternæ, quam significabat temporalis & terrena possessio. D

*Non disperdiderunt gentes, quas dixit dominus illis.
Commixti sunt cum gentibus, & didicerunt opera eorum: & serui-
erunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum.*

Illud, quod gentes non disperdiderunt, & quod eis permixti sunt, factum est illis in scandalum.

*Et immolauerunt filios suos & filias suas demonijs.
Et effuderunt sanguinẽ innocentem, sanguinem filiorum suorum et filiarum
suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan.*

Historia quidem talium sacrificiorum non meminit: sed nemo dubitet, psalmum vera narrare.

*Et interfecta est terra in sanguinibus: & contaminata est in operibus
eorum:*

Tropica locutio est, qua significatur per id quod continet, id quod continetur: sicut

A tur: sicut dicimus, malam domum, in qua mali habitant: & bonam, in qua boni. Interfecta ergo terra in sanguinibus, cum ipsi, qui eam habitant, interfecti sunt in animam, & contaminati in operibus suis.

Et fornicati sunt in adinventionibus suis.

Non sic dictæ sunt adinventiones ipsorum, quasi ab ipsis repertæ, nullo præcedente, quod sequerentur, exemplo. sed in eo dictæ sunt ipsorum, quia illas suas imitando fecerunt.

Et iratus est furore dominus in populum suum:

Perturbatio iræ in Deum non cadit: sed consuetudine loquendi, potentia vindictæ indeclinabilis hoc vocatur.

*Et abominatus est hereditatem suam:
Et tradidit eos in manus gentium: & dominati sunt eorum, qui ode-
runt eos.*

Et tribulauerunt eos inimici eorum: humiliati sunt sub manibus eorum.

B Quando eos hæreditatem Dei vocat, non ad perditionem, sed ad disciplinam hæc abominatio fuit.

Sæpe liberauit eos: ipsi autem exacerbauerunt eum in consilio suo:

Perniciosum consilium est hominis ipsi homini, quo ea quærit quæ sua sunt, non quæ Dei: & ideo exacerbatur consilium Dei, qui seipsum suis promittit hæreditatem, vt non temporalibus beati fieri cupiant, sed æternis.

*Et humiliati sunt in iniquitatibus suis.
Et vidit cum tribularentur, cum audiret orationem eorum:
Et memor fuit testamenti sui: & penituit eum secundum multitudinem
misericordiæ suæ.*

Pœnituit, dictum est, quia sententiã, qua eos puniturus videbatur, in misericordiam vertit: quod Deus sine commutatione consilij sui facit. Quia etsi apud nos quædam ipsius iudicia & opera variantur: apud ipsum tamen, omnium rerum exitus præscientem, nihil noua dispositione agitur: qui fecit quæ futura sunt. Cum ergo pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ: hoc fecit, quod disposuerat, vt concederet, quod se concessurum esse præscierat.

Et dedit eos in misericordias, in conspectu omnium qui cœperant eos.

Bene hoc ad omnes filios promissionis refertur, qui redimuntur per sanguinem, & eruantur de potestate tenebrarum: vt respiciat de diaboli laqueis: 2. Tim. 2. a quo captiuati tenentur, ad ipsius voluntatem.

Saluos

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Saluos fac nos domine Deus noster: & congrega nos de nationibus:
Ut consueamur nomini sancto tuo: & gloriemur in laude tua.
Benedictus dominus Deus Israel, a seculo, & vsque in seculum.

Psal. 83. Id est, ab æterno vsque in æternum: quia sine fine laudabitur ab eis, de quibus dicitur, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Tunc enim perficietur quod in primordio Psalmi huius oratum est, Memento nostri domine in beneplacito populi tui: visita nos in salutari tuo. Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ, vt lauderis cum hæreditate tua. Non enim de gentibus solas congregat oues, quæ perierunt domus Israel: sed etiam illas, quæ non sunt de hoc ouili: vt sit vnus grex, vt dictum est, & vnus pastor. Iudæi verò computant ad suum regnum visibile istam pertinere prophetiam: quia spe inuisibilium bonorum gaudere nõ nõrunt, in laqueos illius ruituri sunt, de quo dominus ait, Ego veni in nomine patris, & non suscepistis me: alius veniet in nomine suo, hunc suscipietis.

Et dicet omnis populus:

Id est, omnis electio prædestinatorum, omnes filij promissionis, qui sunt ex circumcissione, & in præputio gens sancta, populus adoptionis.

Fiat fiat.

PSALMVS CVI.

Confitemini domino quoniam suavis est: quoniam in seculum misericordia eius.

Confiteri potest suauitatem domini, qui gustauit. Nam quomodo dicet suauis esse, quod nescit? Accedat ergo ad gustandam, vt possit ructare ad confitendum. In seculum autem, id est, in æternum, est misericordia eius: quia æterni erunt, quorum in hoc tempore miseretur.

Dicant qui redempti sunt a domino, quos redemit de manu inimicorum, de regionibus congregauit eos, Ab oriente & occasu, ab aquilone & mari.

Redemptus quidem videtur Israel de terra Aegypti, de domo seruitutis: sed hic hi vocantur redempti, qui in toto orbe terrarum, de magna & lata Aegypto, quasi per mare rubrum baptismum sacratum Christi sanguine liberantur. Dicant ergo Christiani, qui vocati sunt de vniuerso mundo, quoniam suavis dominus, & in seculum misericordia eius.

Errauerunt in solitudine, & in siccitate: viam ciuitatis habitationis non inueniunt.

Esurien-

IN PSALMVM C V.

A Esurientes & sitientes, anima eorum in ipsis defecit.
Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos.
Et duxit eos in viam rectam, vt irent in ciuitatem habitationis.
Confiteantur domino misericordiam eius, & mirabilia eius filijs hominum.

Quater in hoc Psalmo repetuntur hi versus: & miserationum domini toties facta confessio, significat vnumquemque redemptorum, vt perueniat ad perfectam pacem, quatuor tentationum periculis liberari. Nam primū periculum est, deuium a veritate hominem, in ignorantie solitudine atque errore versari, & carentem cibo potuque sapientie, fame, siti, deficere. Sed cum hoc labore fatigatus exclamauerit ad Dominum, deducitur ad viam fidei, per quam incipiat pergere ad ciuitatem quietis, & confiteatur domino miserationes eius, & mirabilia eius filijs hominum.

Quoniam satiauit animam inanem: & animam esurientem impleuit bonis.

Sedentes in tenebris & in vmbra mortis: compeditos in mendicitate, & in ferro.

Quoniam exacerbauerunt eloquia Dei: & consilium altissimi irritauerunt.

Et humiliatum est in laboribus cor eorum: infirmati sunt, nec fuit qui adiuuaret eos.

B Sicut prima tentatio fuit erroris & famis, in ignorantia veritatis: ita postea quam quis agnouerit viam Christi, & nosse cœperit quid sibi credendum, quid ve faciendum sit, laboribus secundæ tentationis excipitur: vt cum vult quasi viribus suis contra peccata configere, inueniat cupiditatum difficultatibus præpeditum, & non posse viam quam didicit, propter compedes ambulare. Exclamet ergo & in hac tribulatione, & de gratia Dei poscat auxilium, vt ruptis vinculis impossibilitatis suæ, ad recte agendum accipiat facultatem, quam vtique posset dominus, remotis obstaculis, sponte præuenire, nisi utile esset homini, experiri infirmitatem suam: & de bonis operibus, non in se, sed in domino gloriari, vt nouerit confiteri domino miserationes eius, cuius munera accipit, vt cupiditates suas possit euincere.

Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur: & de necessitatibus eorum saluauit eos.

Et eduxit eos de tenebris & vmbra mortis: & vincula eorum dirupit.
Confiteantur domino misericordias eius: & mirabilia eius filijs hominum.

Quia contriuit portas areas, & vectes ferreos confregit.

Suscepit eos de via iniquitatis eorum: propter iniustitias enim suas humiliati sunt.

Quia priusquam a dominatione peccati per gratiam liberarentur, suam Rom volebant

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

volebant iustitiam cōstituerē, ignorantēs Dei iustitiam: humiliati ergo sunt per experimenta impossibilitatis suę, & inuenerunt se sine Dei adiutorio nihil posse. Sed tertia eos tentatio suscipit, quę infert fastidium verbi Dei: Plerunque enim, quos ignorantia & concupiscentia non extinxit, inedia & tædium, & fastidij languor occidit: nisi fortē non est periculum, quando nec in lectione, nec in oratione est delectatio.

Omniem escam abominata est anima eorum: & adpropinquauerunt vsq; ad portas mortis.

Sentent. est 10.

Sicut corpori noxium est corporalem escam non posse percipere: ita animæ periculosum, spirituales delicias fastidire.

Et clamauerunt ad Dominum cum tribularentur: & de necessitatibus eorum liberauit eos.

Misit verbum suum, & sanauit eos: & eripuit eos de corruptela eorum.

Quædam mentis corruptela est, cum salubria & suauia non amantur: ergo & de hoc liberari malo, plurimum bonum est.

Confiteantur domino miserationes, & mirabilia eius filijs hominum. Et sacrificent sacrificiū laudis: & adnuntient opera eius in exultatione.

Non cum tædio, non cum mœrore, non cum anxietate: sed in exultatione. Verum superest quarta tentatio, & quæ ad prædentes, & ad subditos pertinet: quoniam cum gubernator tempestate vrgetur, omnes qui simul nauigant, eodem periculo premuntur, & simul in portu sedata tempestate saluantur. Denique sequitur:

Qui descendit in mari in nauibus: faciētes operationē in aquis multis. Ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia eius in profundo.

Quorum ergo opera est vt populos regant, hi de profundo cordis humani tempestates seditionum & dissensionum frequenter exortas, quæ nauem possint perturbare, patiuntur & agnoscunt, ideo Deū finire vt hæc fiat, vt probati manifestiores sint: & vt ipse in pressuris à fidelibus inuocetur.

Dixit, & stetit spiritus procella:

Id est, permanfit & perdurauit, vt turbati vehementius supplicarent.

Et exaltari sunt fluctus eius.

Ascendunt vsque ad cælos, & descendunt vsque ad abyssos: anima eorum in malis tabescebat.

Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius: & omnis sapientia eorum exorta est.

Qui

IN PSALMVM CVI. 222

A Qui sedent ad gubernacula, & nauem fideliter amant, vim huius perturbationis agnoscunt. Quoniam plerunque talibus scandalis exagitur ecclesia, vt prædientium corda deficiant. Et quid restat, nisi quod sequitur?

Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur: & de necessitatibus eorum eduxit eos.

Et imperauit procella, & stetit in auram: & siluerunt fluctus eius.

Et letati sunt quoniam siluerunt, & deduxit eos in portum voluntatis eorum.

Confiteantur domino miserationes & mirabilia eius filijs hominum.

Vbique omnino confiteantur domino, non merita nostra, non vires nostræ, non sapientia nostra, sed miserationes eius: ille ametur in omni nostra liberatione, qui est inuocatus in omni tribulatione.

Exaltent eum in ecclesijs populi: & in cathedra seniorum laudent eum.

Iam ergo dubium non est, quod omnes supradictæ tentationes, tribulationes, liberationes, in ecclesia agantur: quid ergo in hac ecclesia operatus est dominus, nisi vt superbis resisteret, humilibus autem daret gratiam? qui Iudæos extollentes se de genere Abrahæ, & de legis eloquijs spreuit, & amputatis naturalibus ramis, oleastrum oleæ inseruit, & de omnibus gentibus Abrahæ, spirituale semen elegit.

Iac. 4. 1. Pet. 5. Rom. 11.

B

Posuit flumina in desertum: & exitus aquarum in sitim.

Terram fructiferam in salinis, à malitia inhabitantium in ea.

Propter hanc superbam malitiam Iudæos deseruit gratia, & facta est terra eorum sterilis atque deserta, quia omnis prophetia, omne sacrificium, omnia ibi sacramenta cessarunt, & ad humilitatem gentium transferunt.

Posuit desertum in stagna aquarum: & terram sine aqua in exitus aquarum.

Et habitare fecit illic esurientes.

Opera gratiæ narrantur, quæ effusa est in nationes immundas prius, atq; desertas, & à cultu veritatis alienas.

Act. 10.

Et constituerunt ciuitatem habitationis.

Quoniam cœlestem Hierusalem iam sponte obtinet, qui fide iustificatus est.

Et seminauerunt agros, & plantauerunt vineas: & fecerunt fructum frumenti.

De quo gaudet ille operarius, qui dicit, Non quia quæro datum, sed re- Philip. 4. quiro fructum.

Gg

Et be-

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Et benedixit eos, & multiplicati sunt nimis: & iumenta eorum non sunt diminuta.

Iumenta & pecora dicuntur in ecclesia, simpliciter ambulancia, sed vtilia: non multum docta, sed fide plena. Ergo & spirituales & carnales benedixit Deus, & multiplicauit, ita vt non minuerentur.

Et pauci facti sunt. & vexati sunt à tribulatione malorum & dolorum.

Ecclesia catholica in electis suis, præcognitis à Deo, filijs promissionis, membris corporis Christi, non minuitur, nec ad paucitatem redigitur: quia ipsi verè sunt: aut eùm lapsi fuerint, reparantur ac permanent: & semper multi sunt, quia de numero eorum nihil perit. Qui ergo in hanc soliditatem æternæ multitudinis, aut non introierunt, aut eùm videretur introisse, ab eadem recesserunt, ipsi pauci facti sunt: quia ab illa, quæ permanet, multiplici vnitæ diuisi sunt. Nunquam enim multi sunt, qui ad non esse tendunt. Et quid tam obnoxium paucitati, quàm quod est debitum perditioni?

Benedictio sit xx.

Effusus contemptus est super principes.

Hæretici & Schismatici ab Ecclesia reprobati: & ideo magis contempti, quia principes esse voluerunt.

Et seduxit eos in inuio, & non in via.

Illi qui ad ciuitatem habitationis tendebant, directi sunt & deducti: isti autem ciuitatem sanctam, id est, ecclesiam catholicam deserentes, per erroris sui inuio abire permisi sunt, & suæ sunt traditi voluntati. Deus enim non deceptionis malignitates educit, sed iudicij veritate discernit.

Et adiuuit pauperem de mendicitate:

Pauper & mendicus est ille, qui nihil sibi tribuit, sed totum de misericordia Christi expectat, ante dominicam ianuam cotidie clamans, & pulsans, vt ei aperiatur, & vt eius nuditas vestiatur.

* patriâ

Et posuit sicut oues * familias.

Hunc quasi vnum pauperem, & vnum mendicum adiuuit Deus, eumque in familias multiplicauit: id est, vnam ecclesiam, vnam plebem, vnam ouem in latitudinem totius orbis extendit.

Videbunt recti & iocundabuntur: & omnis iniquitas oppilabit os suum.

Iniquitas illa garriens contra vnitatem, conuicta à veritate, obstruet os suum, non habens quod loquatur.

Quis

IN PSALMVM CVIII.

A Quis sapiens & custodiet hæc, & intelligens miserationes domini?

Quid custoditurus est sapiens, nisi vt sit pauper, non diues: id est, non sit superbus, non sit inflatus: quia hæc custodiens intelliget miserationes domini, non merita sua, non vires suas: sed miserationes domini, qui errantem & egentem in viam deduxit, & paut: qui pugnantem aduersum difficultatem peccatorum, & colligatum vinculis sollicitudinis soluit, & liberauit: qui fastidio languentem & penè morientem, missa verbi suauitate recreauit: qui periclitantem inter naufragia scandalorum, à discrimine maris in portum deduxit tranquillitatis: qui eum denique constituit in eo populo, vbi humilibus dat gratiam: non in illo, vbi superbis resistit. Et fecit eum suum, vt in- tus manens multiplicaretur, non vt foras exiens minueretur.

PSALMVS CVII.

Psalmus autè ceterimus septimus prætermisus est, quia in postremis quinquagesimi sexti, & in quinquagesimi noni videtur expositus. Itaque incipit.

PSALMVS CVIII.

D Deus laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris, & dolosi super me apertum est.

B Psalmum istum de Christo habere prophetiam, quisquis Actus Apostolorum fideliter legit, agnoscit: vbi euidenter ostenditur, de Iuda traditore domini prophetatū quod hic scriptum est, Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter. Sed Act. x. si de vno illa omnia, quæ hic in malo dicta sunt, conemur accipere, expositionis ratio vacillabit. Melius ergo vniuersa clarebūt, si quædam ad omne genus inimicorum Christi, quorum Iudas primatū gerit: quædam autem ad ipsum Iudam propriè pertinere intelligatur. Vox ergo domini est: Deus laudem meam ne tacueris. Laus verò ipsius vera & maxima est, qua hoc ipsum quod est vnigenitus Dei filius, prædicatur. Contra quem os dolosi peccatoris erupit, eum virtus mea infirmitatis carne tegetetur.

Locuti sunt aduersum me lingua dolosa:

Tunc utique, quando eum tanquam magistrum bonum captiosa adulatione laudabant.

Et sermonibus odij circumdederunt me: & expugnauerunt me gratis

Illi qui dolose antea loquebantur, postea in me aperti odij vocibus saue- runt gratis: quia causam inimicitiae non habuerunt, nisi iniquitatem suam: & nullo sibi proposito commodo gratuito, maligni & crudeles fuerunt.

Pro eo vt diligerent me, detrahebant mihi:

Gg ij

Non

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Non paruum aliquid putari debet, quia non ait, Pro eo ut diligenter me, interficiebant me: sed, Detrahebant mihi. Ideo quippe interfecerunt, quia detraxerunt, negantes filium Dei, & dicentes quod in principe dæmoniorum eijcit dæmonia: & dæmonium habet & insanit: quid eum auditis? & cætera talia: qua detractio auertebant ab eo, quorum conuersionem ille quærebat: quod nocentius erat, quàm quod mox resurrecturum parabant occidere.

Ego autem orabam.

Non quidem dixit, quid orabat: sed illud intelligimus, quod in cruce pendens ait: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Quàm bene intelligitur pro discipulis suis orasse, quod etiam ante passionem suam dixit, ne deficeret fides eorum: quâdo ipse fixus in ligno, non utebatur potentia sua, sed patientiæ præbebat exemplum: ne inimicos suos diuina potestate delendo, ad hoc nos edificaret, ut impatiēter festinarem de his, quos malos patimur, vindicari: cum scriptum sit, Melior est patiens, quàm fortis.

Et posuerunt aduersum me mala pro bonis: & odium pro dilectione mea.

Quamuis voluntaria sit pœna patientis, hoc est tamen maximum persequentium crimen, quod bonitati malitiam, & dilectioni odia reddiderunt: pro quâ impietate quid recepturi sint, optantis similitudine incipit prophettare. Non autem pœnam reorum concupiscit Deus, tanquam exaturari desiderans ultione: sed quod iustum est, cum tranquillitate disponit, ut etiam mali non sint inordinati.

Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius.

Cum superius querela de pluribus fuerit, nunc de vno loquitur Psalmus, & in vnus intellectam personam ultio futura disponitur: non quia illi extra supplicium sint futuri: sed quia in caput sceleris bene fertur sententia, quæ confortes impietatis non omittit in ultione, quos damnat in principe. Quid est ergo, Constitue super eum peccatorem: nisi, ut ei diabolus præsit, cui ipse sese subdidit: & ipsum in dextris habeat, quem elegit? Quia unicuique, siue in bono, siue in malo, hoc fiet dextrum, quod omnibus præfert.

Cum iudicatur, exeat condemnatus: & oratio eius fiat in peccatum.

Iudas non potuit orare per eum, quem vendidit. Oratio quæ non fit per Christum, non solum non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit ad peccatum.

Fiant dies eius pauci:

Id est, dies apostolatus eius.

Et epif.

IN PSALMVM C VIII.

A *Et episcopatum eius accipiat alter.*

Hoc ita factum esse, ut prophetatum est, Actus Apostolorum lo-
quantur. Act. 1.

Fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua.

Mortuo ipso vtrunque factum est.

Nutantes transferantur filij eius, & mendicent:

Nutantes, incerti quid eant:

Eijciantur de habitationibus suis.

Hoc est quod supra dixerat, Transferantur.

Scrutetur fenerator omnem substantiam eius, & diripiant alieni labores eius.

Non sit illi adiutor: nec sit qui misereatur pupillis eius.

Id est, nec adiutorem habeat, nec tutorem.

B *Fiant nati eius in interitum: in vna generatione deleatur nomen eius.*

Id est, ut quod de eo generatum est, iam non generet, & citò transeat.

In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini: & peccatum matris eius non deleatur.

Si Iudas maneret in eo, ad quod vocatus est, nullo modo ad eum vel sua præterita, vel parentum iniquitas pertineret. Quia autem non tenuit adoptionem in familia Dei, sed iniquitatem potius vetusti generis elegerit: reijcit iniquitas patrum eius in conspectu domini, ut in eo etiam ipse puniretur: & peccatum matris eius non est in eo deletum.

Fiant contra dominum semper: & dispereat de terra memoria eorum.

Fiant contra dominum, dixit, non ut domino aduersentur, sed ut sint in conspectu domini, ne vlla meriti ipsorum fiat obliuio. Dispereat autem memoria eorum in eo, ut nomen ipsorum, nulla succedente generatione, deficiat. Si autem quæritur, an credibile sit, miseras viventium posterorum ad pœnam mortui pertinere: sequestrata omni disputatione, quæ de hac multiplex oritur, rectè credimus, hæc quæ per Spiritum sanctum prophetata sunt, accidisse: ac si possit adseri, quod defunctos virorum pœna non cruciet: in Iudam tamen scelestissimum eam damnationem esse prolatam, ut inter supplicia sua etiam suorum miseria infelicio fieret, & generationis suæ

G g ij semper

semper doleret interitum. Hæc sanè omnia quæ in Iudam dicta sunt, etiam C
 in Iudeorum populum prophetata intelliguntur. Quia & super ipsum con-
 stitutus est peccator, id est, diabolus, cui se subdidit: & idem stat à dextris
 eius, quem prætulit saluatori: & ipse in iudicio. condemnabitur, quia perse-
 uerando in impietate, thesaurizet sibi iram in die iræ. Et oratio eius fiat in
 Rom. 2. peccatum: quia non fit per mediatores Dei & hominum, hominem Chri-
 1. Tim. 2. stum Iesum, & sacerdotem in æternum, secundum ordinem Melchisedech.
 Psal. 109. Et facti sunt dies eius pauci: quod de regno ipsorum accipiendum est: quia
 non diu mansit post crucem Christi. Et episcopatum eius accipiat alter:
 Matth. 17. quoniam Christum, qui non venerat nisi ad oves perditas domus Israel, res-
 Matth. 8. puerunt. Facti sunt quoque filij eorum orphani: de quibus dictum est, Filij
 autem regni ibunt in tenebras exteriores: qui utique Deum patrem bene in-
 1. Ioan. 2. telliguntur omisisse. Qui enim filium non habet, ait veritas, nec patrem ha-
 bet. Et vxor eius vidua. Vxor regni, plebs intelligi potest, quæ amisso ipsa
 regno vidua facta est. Nutantes translati sunt filij eius, & mendicant. Nu-
 tantes quippe periculis debellati sunt filij ipsius regni, qui ostenduntur
 mendicare: quia non dubium est, eos ad alienam misericordiam viuere.
 Eijciantur, inquit, de habitationibus suis: ita factum est. Scrutetur foenera-
 tor omnem substantiam eius: ut scilicet omnis vita eorum, quæ substantiæ
 nomine significata est, inquiratur: & nullius debiti, id est, peccati eorum,
 remissio fiat: quia illum respuerunt, in quo solum est abolitio peccatorum.
 Et diripiant alieni labores eius. Diabolus, & angeli eius, rapiant fructus ope-
 rum sibi impiorum. Non sit illi adiutor: à quo enim iuari potest, qui non
 habet Christum? Nec sit qui misereatur pupillis eius: Quia amisso Deo D
 patre, cuius filium persecuti sunt, non habent qui eorum misereatur: non
 ad temporalem vitam sumendam, vel sustentandam: sed ad veram vitam,
 id est, æternam. Fiant nati eius in interitum: utique sempiternum. In gene-
 ratione vna deleatur nomen eius: Quia generati sunt, non regenerati:
 ideo in vna generatione deleatur. In memoriam redeat iniquitas patrum
 eius in conspectu domini: ut reddat eidem populo dominus, perseveranti
 in malitia, etiam patrum iniquitatem. Peccatum matris eius non deleatur:
 Peccatum in Hierusalem, quæ feruit cum filiis suis, quæ interficit prophe-
 tas, & lapidat missos ad se. Fiant contra dominum semper: iniquitas & pec-
 catum eorum à conspectu domini non auferatur, Deo in æternum vindi-
 cante. Et dispareat de terra memoria eorum. Terra Dei, ager Dei, Ecclesia
 Rom. 11. Dei est, de qua terra perijt memoria eorum: quia cum essent rami naturales,
 propter incredulitatem fracti sunt.

Pro eo quod non est recordatus facere misericordiam.

Siue Iudas, siue ille populus: sed melius de populo accipitur, qui recor-
 dari potuit pœnitendo, quod occiso Christo, saltem in discipulos & mem-
 bra eius scire non debuit.

Quia persecutus est hominem pauperem & mendicum:

2. Cor. 8. Non enim dedignatus est dominus pauper fieri, cum diues esset, ut illius
 pauper-

A paupertate nos ditaremur. Mendicum autem, in eo intelligi potest, quod
 Samaritanæ mulieri dixit, Da mihi bibere: vel quod in cruce ait, Sitio: quæ
 verba tanquam indigentis sunt.

Et compunctum corde mortificare:

Cordis compunctio, quæ proprie ad conuersos à peccatis pertinet, non
 conuenit Christo, qui solus extitit absque peccato: in membris itaque suis
 pœnitentiam agēibus, & ad caput suum cum compunctione redeuntibus,
 ipse quoque erat compunctus corde: quia non aberat à capite, quod gere-
 batur in corpore, in quo vsque in finem patitur persequentes.

Et dilexit maledictionem, & veniet ei.

Quamquam & Iudas maledictionem dilexerit, vendendo atque traden-
 do ipsum benedictionis autorem: apertius tamen ille populus maledictio-
 nem dilexit, quando dixit: Sanguis huius super nos, & super filios nostros. Mat. 27.

Et noluit benedictionem, & elongabitur ab eo:

Et Iudas quidem benedictionem abiecit in Christo: sed apertius eam po-
 pulus refutauit, quando illi illuminato dicenti, Nunquid & vos discipuli
 eius vultis fieri? respondit, Tu sis discipulus eius. Et longè facta est ab eo be-
 nedictio, quia transiit ad gentes. Ioan. 9.

Et induit maledictionem, sicut vestimentum:

Siue Iudas, siue ille populus.

Et intravit sicut aqua in interiora eius:

Ergo & foris, & intus: foris, sicut vestimentum: intus, sicut aqua: quoniam
 in eius incidit iudiciū, qui potest & corpus, & animam occidere in gehennam. Mat. 10.

Et sicut oleum in ossibus eius.

Ostendit impium hominem, vel populum, cum voluptate mala facere: &
 iniquitate intus, quasi aqua: & foris, quasi oleo delectari. Quæ actio ideo
 maledictio dicitur, quia talibus Deus æterna tormenta denunciat.

Fiat ei sicut vestimentum quod operietur:

Apertior malitia est. qua se peccator quasi pallio tegit, & inde opertus
 videtur, vnde etiam in oculis hominum gloriatur: malum se dissimulans,
 sed ostentans.

Et sicut zona, qua semper præcingitur.

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Maledictione se praeingit, quia malum non repentinum, sed dispositum C
aggreditur: & ita discit male facere, vt semper paratus sit.

Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud dominum:

Hi sunt qui detrahunt Christo, ipsi quem lex domini & prophetæ præ-
nuntiârunt.

Et qui loquuntur mala aduersus animam meam.

Joan. 10 Negádo eum posse resurgere, cum dicat, Potestatem habeo ponendi ani-
mam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam.

Et tu domine, domine fac mecum:

Quidam subaudiendum putârunt, misericordiam: quidam & addide-
runt. Sed emendatiore codices sic habent: Et tu domine domine fac me-
cum, propter nomen tuum. Vnde intelligédum est. ideo dixisse filium patri,
Fac mecum: quia eadem sunt opera patris, & filij. quod etiam misericordia
sentiri potest. sequitur enim,

Quia suavis est misericordia tua.

Quia misericordiam rectè intelligimus & patrem & filium simul facere in D
Rom. 9. vasa misericordiae. Potest autè & sic intelligi quod ait, Fac mecum: ac si dixis-
set, Aduua me. pater quippe adiuuat filium, inquitum Deus hominè, prop-
ter formam serui. Nam in ea forma, in qua æqualis est patri, non indiget ad-
iuuari: quia vtriusq; vnum opus est, & par atq; inseparabilis potestas. Egestas
& paupertas susceptæ infirmitatis est, ex qua crucifixus est.

*Libera me, quia egenus & pauper sum ego: & cor meum turbatum est
in me.*

Secundùm illud quod propinquante passione ait, Tristis est anima mea
vsque ad mortem.

Sicut umbra, cum declinat, ablati sum:

In hoc ipsam mortè significauit: Sicut enim ex umbra declinante fit nox,
ita mortali carne fit mors.

Excussus sum sicut locustæ.

Iam hoc in membris eius conuenientiùs intelligimus. Excussi enim, id
est, fugati sunt à persecutoribus fideles eius: quorum vel multitudinem
significare voluit nomine locustarum, vel quod transierunt de loco in
locum.

Genua

IN PSALMVM CVIII.

A *Genua mea infirmata sunt pro ieiunio: & caro mea immutata est prop-
ter oleum.*

Propter oleum, propter gratiam spiritalem: quia cum caro eius mutata
esset per gloriam resurrectionis, cumque ascendisset patrem, misit spiritum san-
ctum ad vngendos credentes: quorum stabilitas, que ablato sibi pane, id est,
Christo, quasi ieiunio fuerat infirmata: accepto dono spiritus sancti valida
effecta est: vt in suis afflictionibus non vinceretur, que in domini passione
defecerat.

Et ego factus sum opprobrium illis:

Per mortem crucis. Christus enim nos redemit de maledicto legis, factus Gal. 3
pro nobis maledictum.

Viderunt me, & mouerunt capita sua.

Quia viderunt in ligno pependisse, & non viderunt de sepulchro resur-
rexisse.

*Aduua me domine Deus meus: saluum me fac propter misericordiam
tuam.*

B Hoc & ad caput referendū est, propter formā serui: & ad corpus, prop-
ter seruos. Potuit enim & in ipsis dicere domino, Aduua me, & saluum me
fac: in quibus Saulo dixerat, Quid me persequeris? Quod autem ait, Secū- Añ. 9
dum misericordiam tuam, gratuitam gratiam commendauit.

Et sciant quia manus tua hæc: & tu domine fecisti eam.

De eis dixit, sciant, pro quibus scruentibus & orauit: quia inter illos erāt
etiā hi, qui in eum postea crediderunt. Manus autem Dei Christus est, sicut
dictum est, Et brachiū domini cui reuelatum est: Hęc ergo manus erat, & fe
cit eū: Quia in principio erat verbum, & verbum caro factum est. Ioan. 1.

Maledicent illi, & tu benedices.

Vna est ergo maledictio filiorum hominum, diligentium vanitatem, &
querentium mendacium. Deus autem cum benedicit, facit quod dicit.

Qui insurgunt in me, confundantur.

Qui se aduersus me proficere arbitrantur, cum exaltatus fuero super cœ-
los, & effusa fuerit super omnem terram gloria mea, confundentur.

Seruus autem latabitur.

Sive

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Siue in dextera patris, siue in suis membris: Senunc in spe, & post in-
æternum.

Induantur qui detrahunt mihi pudore:

Id est, pudeat eos detraxisse mihi, sed hoc potest bonum esse correctis.

Et operiantur sicut diploide confusione sua.

Diploidis palliū duplex est, per quod inimicis Christi duplex denuntiatur
cōfusio: hoc est, intus & foris, coram Deo scilicet, & coram hominibus,

*Confitebor domino nimis in ore meo: & in medio multorum lauda-
bo eum.*

Mat. vii. In medio multorū laudabo eū: accipi potest Christus, quia ipse in eccle-
sia præsens est, vsq; ad consummationē seculi. In medio autē esse dicitur, cui
Ephe. præcipuus honor præbetur. Si verò cor hominis quasi medium eius est, re-
ctissime intelligitur quòd in multorū cordibus, id est, in multorum medio
laudaturus sit dominum. Habitat enim Christus per fidem in cordibus no-
stris: & ideo ait, In ore meo: id est, in ore cordis mei, quod est ecclesia.

*Qui adstitit à dextris pauperis, vt saluam faceret à persequentibus ani-
mam meam.*

De Iudā dictum erat, Et diabolus stet à dextris eius: qui suas diuitias vo-
lebat augere Christo vendito: hic autem dominus adstitit à dextris pauperis
vt diuitiē eius sint ipse dominus. Salua fiet autem à persequentibus anima,
si non eis cōsentiatur ad malū: non autē eis consentitur, cūm dominus ad-
stitit à dextris pauperis, ne ipsa paupertate, id est, infirmitate succumbat.

PSALMVS CIX.

Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis:
Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.

Mat. 2. 2. Dominus noster Iesus Christus cūm à Iudæis quæreret, cuius fi-
lium esse dicerent Christum, & respondissent Dauid: cōtinuò
illis respondentibus ait, Quomodo ergo Dauid in spiritu dicit
eum dominū, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis,
Donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis? Si ergo in spi-
ritu vocat eū dominū, quomodo filius eius est? Iudæi sub hac interrogatio-
ne tacuerunt: ipsum quoque esse dominum, & filium Dauid non agnouerunt,
nec agnoscere voluerunt: & maluerunt inflata taciturnitate disrumpi,
quàm humili confessione eruditionem mereri. Nos autem Euangelio ipsius
Ioan. 1 veritatis edocti, nouimus Iesum Christum & dominum esse Dauid, secundū
quòd in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat
verbum:

IN PSALMVM CIX. 227

A verbum hoc erat in principio apud Deum: Omnia per ipsum facta sunt, &
sine ipso factum est nihil. Et filiū esse Dauid, secundū quòd verbū caro fa-
ctū est, & habitauit in nobis. Nouimus dominum Dauid, quia cūm esset in
Ioan. 1. forma Dei, non rapinā arbitratus est esse se æqualem Deo. Et nouimus filiū
Philip. 2. Dauid, quia semetipsum exinanivit formā serui accipiens. Hoc ergo & Da-
uid ipse in spiritu videns, initio Psalmi huius effatus est, dicens, Dixit domi-
nus domino meo, sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos scabel-
lū pedū tuorū. Sedet autē Christus ad dextrā patris post resurrectionem à
mortuis, & ascensionem in cælo. Vnde etiam eo ipso quò erat Christus fi-
lius Dauid, factus est dominus Dauid. Illud enim quòd natum est ex semine
Dauid, ita honoratū est, vt ei cūm esset filius, esset & dominus: secundū hāc
enim dispensationē, etiā ab Apostolo de Christo dicitur, Propter quod eum
Philip. 2. exaltauit à mortuis, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen: vt
in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestriū, & inferorum:
& omnis lingua confiteatur, quoniam dominus Iesus, in gloria Dei patris
est. Sedet autem dominus ad dextram patris, & inimici eius subijciuntur sub
pedibus. Omnis enim qui ei aduersatur, erit eius subditus, aut per correctio-
nem, aut per cōdemnationem. Nam necesse est, vt omnis aut adoptatus, aut
virtus sub pedibus eius sit, siue per gratiam, siue per pœnam.

Virgam virtutis tua emittet dominus ex Sion:

B Quæ est Sion, ipsa est Hierusalem: ex qua prenuntiatur emittendā
virga virtutis Christi, id est, regnum potentiē eius: quod regnum incipit à
Christianis, & non habet finem. Nam secundum quòd est verbum patris,
vnius deitatis & omnipotentis, semper cum patre regnavit. Hoc ergo regnū
quòd mediator Dei & hominum, homo Christus acquirit, incipit ab Hie-
rusalem: quia inde in totū mundum virtus & potestas Euangelicæ prædi-
cationis emissa est.

Dominare in medio inimicorum tuorum.

Tu, inquit, fili Dauid, & domine Dauid, in medio paganorum, in medio
Iudæorum, in medio hereticorum, & in medio fratrum fallorum domina-
re: quod fieri quotidie videmus, donec impleantur tempora gentium.
Cecitas enim ex parte in Israel facta est, donec plenitudo gentium intra-
ret, & sic omnis Israel saluus fieret, & dominaretur Christus in medio ini-
micorum suorum. Rom. 11.

Tecum principium in die virtutis tue.

Dominus, interrogantibus quis esset, respōdit, Principium, qui & loquor
Ioan. 8 vobis: hoc est, Ego qui loquor vobis, principium sum. Est autem & pater
principiū, in quo principio erat verbum, & verbum erat apud Deū. Nun-
quid ergo quia pater principium, & filius principium, duo sunt principia?
absit. Sicut enim pater Deus, & filius Deus: pater autē & filius nō duo dij,
sed

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

1, Cor 1
sed vnus est Deus: sic pater principiu, & filius principiu: pater autē, & filius non duo principia, sed vnū principium. Tecum ergo principium in die virtutis tuæ, in die qua videbitur quomodo creditur. Quamuis enim etiam in forma serui, ipsa illa nostræ infirmitatis susceptio, non caret virtute diuina, quando & infirmū tuū fortius est hominibus, & in virga virtutis tuę dominaberis in medio inimicorū tuorū: veniet tamen dies illē, quo omnibus dispensationibus temporalibus peractis atq; finitis, manifestabis te sanctis tuis, & in illa eis apparebis gloria, in qua æqualis es patri, vt videant tecū principium, in die virtutis tuæ.

In splendoribus sanctorum.

Præsens vita sanctorū, quamuis gratia floreat, quamuis moribus niteat, nō est in splendore, quia nondū exēpta est à corruptione. Cū ergo apparuerit Christus, vita sanctorū, tūc & ipsi apparebūt cum illo in gloria. Tūc iusti fulgebunt, sicut sol in regno patris sui, id est, in vita æterna.

Ex vtero ante luciferum genui te.

Gene 1
Luc 1
Si de illa generatione hoc dictū est, qua ex patre Deo genitus est Deus: filius, ex vtero significat, ex secreto, ex occulto, de ipso patre, de substantia patris. Ante luciferū verō, ait, ante tēpora. Per luciferū enim, vtpote per fulgentissimū sydus, tanquā à parte totū, omnia sydera significata sunt; quæ in hoc facta sunt, vt sint in signis, & tēporibus, & in diebus, & annis. Quod est ergo ante luciferū, hoc est ante sydera: & quod est ante sydera, hoc ante tēpora, atq; ideo ex æternitate. Si verō hoc ex persona prophetæ dictū est, qui ait, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: non est dubiū illam natiuitatē significatam, quā dominus Dauid, filius est Dauid. Potuit enim dicere Dauid propter propaginem, qua de ipsius stirpe Maria virgo descendit, Ex vtero genui te: hoc est, ex vtero virginali, ex vtero quō masculus nō accessit. In quo sola fuit conceptio matris, sine semine genitoris. Et conuenienter dictum est, Ante luciferum: quia ante exortum diei natus est dominus, hoc indicantibus testimonijs pastorum, qui vigilias exercebant super gregem suum.

Iurauit dominus, & non poenitebit eum: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.

Si natū ex vtero virginis ante luciferū intelligimus saluatore, exinde pcul dubio sacerdos est in æternū, secundū ordinē Melchisedech. Nā secundū quōd dominus natus ex patre est, gignētī co æternus & æqualis, nō est sacerdos. Iurauit ergo dominus: hoc est, cū cōstitutione promisit. Et non poenitebit eū: hoc est, nō mutabit consiliū, non aliud faciet, nec vnquā ei hæc sentētia displicebit. Tu es sacerdos in æternū: hoc est, non finitur sacerdotium tuū: nec sicut Aaron ordo cessauit, ita etiā tuū pontificium commutabitur. Sacerdotij tui non erit finis: sed secundū ordinē Melchisedech, hoc est secundū mysteria quæ per eum declarata sunt, in æternum permanebit.

Domi-

IN PSALMVM CX.

228

A Dominus à dextris tuis, conquassauit in die iræ suæ reges.

Ad ipsum dominum, qui dixit domino, Sede à dextris meis, prophetæ sermo directus est: Ipse, inquit, domine cui iurasti, tu es sacerdos in æternum. dominus à dextris tuis, qui conquassauit in die iræ suæ reges: illos de quibus dictum est, Adfliterunt reges terre, & principes conuenerunt in vnū aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Quicumq; enim talium, qui Christianum nomen oderunt, in sua impietate persistunt, iam quidem conquassati sunt, nec potuerunt efficere quod volebant: sed in die iræ, id est, retributione iusti iudicij Dei, penitus conterentur.

Iudicauit in gentibus, repleuit ruinas:

Qui in superbiam eriguntur, & in sua elatione persistunt, sic destruentur vt non ædificentur: Non enim desinunt destitui, qui non desinunt eleuari. Qui autem per humilitatem cadunt & se prosternunt, vt fiant sub pedibus eius cui dixit dominus, Sede à dextris meis, donec ponā inimicos tuos scabellum pedum tuorum: reparabuntur in integrum: quia non damnauit has ruinas dominus, sed repleuit: quod fit in hoc tempore, cū vniuersis gentibus ruinarum reparationem Christus operatur.

B Conquassauit capita in terra multa.

Multorum capita, in hac vita conquassata, Christus inclinat, dum è superbis humiles facit.

De torrente in via bibit: propterea exaltabit caput:

Sicut torrens pluuiabilibus aquis collectus, redundat, perstrepat, currit, & currendo decurrit, id est, cursum finit: sic est omnis iste cursus mortalitatis humane. Nascuntur homines, viuunt, atq; moriuntur, rursusque morientibus alij oriuntur, succedunt, accedunt, decedunt. De hoc ergo torrente, de hoc strepitu transeunte, de hac mortalitate bibit filius Dauid, dominus Dauid dignatus propter nos nasci & mori: & ita bibit de torrente in via, quod in via peccatorum non stetit. Propterea ergo exaltabit caput: quia humiliatus est, & factus est subditus vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod exaltauit eum à mortuis, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quoniam Iesus Christus in gloria est Dei patris. Philip. 2.

PSALMVS CX. ALLELVIA.

C Onfitebor tibi domine in toto corde meo:

N On semper confessio peccatorū est, sed etiā laus Dei deuotione confessionis exprimitur. Illa luget, hæc gaudet: illa medico vulnus ostendit, hæc de sanitate gratias agit.

In con-

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

In concilio reſtorum & congregatione.

Matt. 19. Eorum, ſine dubio, qui ſedebunt ſuper duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Iſrael. A quorum concilio & congregatione, omnis hypocrita ſegregatus, omnis erit tentator exclusus.

Magna opera domini: exquiſita in omnes voluntates eius.

Scrutare, exquirere, veſtiga, ſi potes, omnes voluntates domini, in omnibus ſemper magna opera eius inuenies. Nulla enim voluntas potentior eſt ipſius voluntate: contra quam cum aliquid fieri ſinit, miſericordiã ſuã iuſtitiaq; demõſtrat. Sicut enim vult, vt homo nõ peccet, ita vult peccanti parcere vt reuertatur & viuat: ita etiã vult in peccatis perſeuerantẽ punire, vt iuſtitie potentiã contumax non euadat. Ac ſic quicquid elegeris, õ homo, non deerit domino, vnde ſuã de te compleat voluntatẽ. Siue ergo iuſtificet impium, ſiue arguat pigrum, ſiue expectet auerſum, ſeu deſerat puniẽdum: ſemper miſericors eſt, ſemper iuſtus, ſemper omnipotens.

Confefſio & magnificentia opus eius: & iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi.

Rom. 5 Magnificentia domini circa nos in eo appareat, quõd nullis præcedentibus meritis conſitentem iuſtificat peccatorem: vt vbi abundauit peccatum ſuperabundet gratia, per quam excitata eſt etiam ipſa confefſio: vt nemo in ſe extollatur, ſed qui gloriatur, in domino gloriatur: quia & confefſio peccatoris, & magnificentia iuſtificationis, opus domini eſt: apud quem iniquitas non eſt, etiam ſi nos iudicia eius non comprehendimus. Quoniam iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi.

Memoriam fecit mirabilem ſuorum, miſericors & miſerator dominus: eſcam dedit timentibus ſe.

Joan. 6 In omni quidẽ creatura Dei mirabilia eius & quotidiana & magna ſunt, ſed quia parum ea conſuetudo miratur, quãdam dominus ſigna & prodigia certis temporibus promenda diſpoſuit, vt per inuſitata & noua, humana excitaretur intentio, & nutrireretur in ea de inſolitis vtilis timor, cui tamen miſericors dominus daret eſcam virtutis & vitæ: panem ſcilicet illum incorruptibilem qui de cœlo deſcendit, vt verbum Dei eſſet eſca hominum, ſicut cibus eſt angelorum.

Memor erit in æternum teſtamenti ſui, virtutem operum ſuorum adnuntiavit populo ſuo.

1. Cor. 11 Impleuit dominus promiſſiones ſuas, qui eſt virtus & fortitudo ſanctorũ, quoniam quæ hominibus difficilia ſunt, Deo facilia ſunt, & ipſe operatur omnia in omnibus.

Vt det

IN PSALMVM CX.

229

A Vt det illis hereditatem gentium:

Id eſt, quam præparauit omnibus gentibus.

Opera manuum eius, veritas & iudicium.

Hoc eſt, vt veritas iudiciumque ſeruetur: manus enim operatur, hoc eſt, vt non ſeparet à Chriſto tribulatio, anguſtia, fames, nuditas, gladius.

Fidelia omnia mandata eius, confirmata in ſeculum ſeculi,

Qui dedit mandata, & dedit promiſſa: quæ fideliter retribuit confirmata in æternum, nec vnquam defectura.

Facta in veritate & iudicio.

Hoc enim verum, & iuſtum, vt hinc laboretur. ibi requieſcatur.

Redemptionem miſit populo ſuo.

B Ciues, & hæredes cœleſtis Hieruſalem, ab huius peregrinationis captiuitate redimuntur.

Mandauit in æternum teſtamentum ſuum.

Teſtamentum ſuum, vtique nouum, quod æternum promiſit: non illud vetus, cuius tranſitorie promiſſiones fuerunt.

Sanctum & terribile nomen eius.

Sapientia vera eſt, noſſe & diligere Deum: ſed ad hunc gradum de timore conſcenditur: quia ſicut deſideranda ſunt eius munera, ſic metuenda iudicia.

Initium ſapientie timor domini.

Intellectus bonus omnibus facientibus eum:

Is bonum habet intellectum, qui quod faciendum rectè intelligit, facit: quia talis eſt ſine opere intelligentia, qualis ſine timore ſapientia. Sententia eſt 13.

Laudatio eius manet in ſeculum ſeculi.

Nemo ergo quicquam ſuæ iuſtitie adſcribat, nemo de ſuis quaſi proprijs meritis exultabit: ſed in Dei laudem & gloriam, omnis ſanctorum beatitudo in æternum refertur.

PSAL-

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO
PSALMVS CXI. ALLELVIA.

TITVLVS Psalmi est reuersionis Aggei, & Zachariæ, qui post euerfionem templi Hierufalem, & transmigrationē in Babylo-
niam, completis sub Dario LXX. captiuitatis annis, propheta-
re cœperunt ea, quæ ad relaxationem captiuitatis, & reparatio-
nem templi pertinerent. Sed quia quæ corporaliter tunc gere-
bantur, rerum futurarum indicia præferebant, per illam captiuitatis remis-
fionem, & templi restitutionem, spiritaliter figurabatur fabrica ipsius tem-
pli, cuius Christus est fundamentum: in quo etiam angulari lapide, viuis la-
pidibus coaptatis, cœlestis edificij structura cōfurgit, vt ex ruina vetere, quæ
facta est in Adam, nouum Dei templum cum reparatione omnium gētium
reformatur. Ad hoc ergo templum pertinet prophetatio Aggei & Zacharię
qui in Psalmi titulo præferuntur: vt qui hoc sacramentum intelligit, & qui
cupit in huius ædificij compage solidari, sciat reuersionis & renouationis suę
in timore Dei esse principium.

Eph. 2

Beatissimus vir qui timet dominum: in mandatis eius volet nimis.

Beatitudo viri iusti, timore incipit domini, & proficit in desiderium mā-
datorum Dei, quibus templum eius efficitur.

Potens in terra erit semen eius.

Gal. 6.

Semen futuræ mēsis operæ esse misericordiæ Apostolus testis est, dicens:
Bonum autem facientes non deficiamus: tempore enim proprio metemus.
Quid autem potentius hoc semine, cuius impendio comparatur regnū cœ-
lorum, & vita æterna?

Generatio rectorum benedicetur.

Id est, opera eorum qui recto sunt corde, non turbantur propter promif-
forum dilationem: nec transeuntia carnaliter appetunt, sed mansura fide-
liter, patienter expectant.

Gloria & diuitia in domo eius, & iustitia eius manet in seculum
seculi.

Qui talis est in domo sua, id est, in corde suo, vbi templum Dei est, glo-
riam & diuitias habet: quia spe non dubia futura iam possidet, & regnum
Dei intra ipsum est. Huius iustitia manet in seculum seculi, quia ipsa est glo-
ria atque diuitiæ.

Exortum est in tenebris lumen rectis cordes:

Merito

IN PSALMVM CXII. 230

A Meritò dirigunt cor in dominū suū, meritò ambulant recti cum domino
suo, qui cū essent in tenebris, lucē viderunt magnam, & meminerunt fuis-
se se aliquando tenebras, nunc autem lucem in domino. Epe. 5.

Misericors & miserator & iustus dominus,

Qui miseretur vt misereatur, & iustus est in retributione, quia nulli faciet
iudicium sine misericordia.

Suauius homo qui miseretur & commodat,

Hunc suaue & mitē atq; iocundū, non euomit Deus ex ore suo, tāquam
mali odoris, aut fastidienti saporis: tota autem suauitas eius in eo est, qui mi-
seretur & commodat, remittendo scilicet peccata, & largiēdo beneficia, qui-
bus duobus benignitatis officijs, omnia pietatis opera continentur, dicente
domino, Dimittite, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis. Luc. 6.

Disponet sermones suos in iudicio: quoniam in æternum non commo-
uebitur:

Qui hæc facit, disponit sermones suos in iudicio. Facta enim quædā ver-
ba sunt testiū, quibus in iudicio defenderetur. Quia in æternū non commo-
uebitur, qui ad dexterā segregatus audiet, Venite benedicti patris mei: perci-
pite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Matt. 25.

B In memoria æterna erit iustus, ab auditu malo non timebit.

Non timebit audire quod dicitur sinistris: Ite in ignem æternum, qui præ-
paratus est diabolo, & angelis eius. Matt. 25.

Paratum est cor eius sperare in domino:

Quia non sua quæsiuit, sed quæ Iesu Christi, & promissa eius confiden-
ter expectat,

Confirmatum est cor eius, non commouebitur, donec videat super inimi-
cos suos.

Inimici eis præsentia concupierunt, & cū eis inuisibilia promitteren-
tur, dicebant, Quis ostendit nobis bona? Illi voluerunt videre bona homi-
num in terra morientium: hic credidit videre bona domini, in terra viuē-
tium. Non ergo commouebitur cor eius, nec transitoria malorum felicitate
turbabitur, donec videat, non dorsum, quod inimici eius, sed sursum, super
inimicos suos: quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis
ascendit, quod preparauit Deus diligentibus se. 1. Cor. 2.

Hh

Disper-

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi.

Dispersit visibilia, vt invisibilia compararet: dedit temporalia, accepturus æterna.

Cornu eius exaltabitur in gloria.
Peccator videbit, & irascetur.

Sap. Irascitur peccator: cui magis quàm sibi? sed fera illa atq; infructuosa pœnitudine, cum dicit: Quid nobis profuit superbia, aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis?

Dentibus suis frendet, & non reuifcet.

Sicut fieret, si opportuno eum tempore pœniteret: sed tunc frendet quando desiderium peccatorum peribit.

PSALMVS CXII. ALLELVIA.

Laudate pueri domini: laudate nomen domini.

2. Cor. 14. **H**ortatio hæc non ad pueriles tantum annos, sed ad omnem profertur ætatem: omnibus enim Apostolus dicit, Nolite effici pueri mentibus, sed malitia paruuli estote, vt mentibus, perfecti sitis. Qua malitia, nisi superbia? ipsa enim de vana granditate præsumens, nõ sinit hominem ambulare per arctam viam & intrare per angustam portam. Puer autem facillè intrat per angustam: & Luc. 4. ideo nemo, nisi conuersus fuerit vt puer, intrat in regnum cœlorum. Puerorum ergo nomine, non etas infantium, sed animorum humilitas compellatur: quia non laudant nomen domini, qui se magnos putant, & suam iustitiam volentes cõstituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Non enim sunt pueri: & dum prædicari se volunt, non laudant nomen domini.

Sit nomen domini benedictum, ex hoc nunc & vsque in seculum.
A solis ortu vsque ad occasum, laudate nomen domini.

Vt scilicet nomen domini semper benedicatur, & ybique laudetur.

Excelsus super omnes gentes dominus: super cœlos gloria eis.

Non solum super omnes gentes maiestas domini, sed etiam super cœlos gloria eius excelsa est.

Quis sicut dominus Deus noster, qui in altis habitat: & humilia respicit in cœlo & in terra?

Per

IN PSALMVM CXII. 231

A. Per Esaiam spiritus ita loquitur: Hæc dicit altissimus in excelsis habitans in æternum, nomen ei dominus altissimus, in sanctis requiem habens. Meritoq; cœlũ intelliguntur, qui habitantur à domino: qui cum sint sancti, atq; ideo excelsi, iidem tamen sunt humiles, neque aliunde, nisi de humilitate sublimes. In altis itaq; dominus habitat: id est, in sanctis, & spiritalibus, atque celestibus. Et humilia respicit: id est, ipsos sanctos, nunquam in se, sed semper in domino gloriantes. Delectatur enim altitudine humilium, & humilitate celsorum in cœlo & in terra: hoc est, quorum conuersatio in cœlis est, licet mortali sint carne circumdati. Si verò alia sunt, quæ dominus noster in cœlo humilia respicit: alia, quæ in terra, possunt cœlũ hi intelligi, quos vocatos, & sanctificatos iã inhabitat: Terra autẽ, quos vocat, vt habitet in eis. Sed absolutior sensus est, si cœlos dictos accipiamus eos, qui sedebunt super duodecim thronos, & cum domino iudicabunt. Terrę autem nomine, ceteram multitudinem sanctorum, qui constituentur ad dexteram, vt per opera misericordiæ collaudati recipiantur ab eis in tabernacula æterna, quos amicos sibi de mammona iniquitatis in huius vitæ mortalitate fecerunt. Et hos ergo & illos humiles respicit Deus, quia meminerunt vtrique quid fuerint per suam malitiam, & quid facti sint per Dei gratiam.

Qui erigit de terra inopem, & de stercore exaltat pauperem.
Vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.

Non itaque dedignetur esse humiliã capita excelsorũ sub manu domini. Quãuis enim collocetur fidelis dominicæ pecuniæ dispensator cũ principibus populi Dei, quãuis sessurus sit in duodecim sedibus, & angelos quoque iudicaturus, à terra tamen inops erigitur, & de stercore pauper exaltatur: quia donum Dei est omnis celsitudo sanctorum.

Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum letantem.

Ecclesiã enim antea sterilem Dei gratia fecundauit, vt in multis filiis lætaretur: in qua dominus, qui in altis habitat & humilia respicit in cœlo & in terra, habet ex semine Abraham & sublimem sanctitatem sicut stellas cœli in supernis sedibus collocandam, & sicut arenam in ora maris, misericordẽ atque innumeram multitudinem, à sinistris fluctibus & ab impia amaritudine segregandam.

PSALMVS CXIII. ALLELVIA.

IN exitu Israel ex Aegypto, dormis Iacob de populo Barbaro,
Facta est Iudæa sanctificatio eius: Israel potestas eius.
Mare vidit & fugit: Iordanis conuersus est retrorsum.

PRÆTERITORVM gestorũ recoli videtur historia: & quæ ad modũ populũ Israel, q est domus Iacob, de iugo Aegyptiæ dominationis eductus

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

eductus sit, in memoriam reuocari. Sed per propheticum eloquium, magis futura indicantur, quam præterita retexuntur. Et ideo quedam aliter hinc dicuntur quam ibi acta sunt: vt vigilantè intelligatur prophetia, vbi non constat historia. Primum enim Iordanem ipsum non reuersum esse retrorsum, sed stetisse legimus, ab ea parte qua desuper influebat: deinde, montes exultasse & colles gestasse non legimus: quæ sic addidit, vt omnia ista etiam repereret. Intelligendum ergo est, quia illa facta figuræ nostræ fuerunt. Et ideo de eis aliter quid dicitur, vt quibus temporibus congruat agnoscat. Si enim gratiam Dei, quæ data est nobis, firmo corde retineamus, nos sumus Israel semen Abraham: qui non carnaliter circumcisæ genti tantummodo factus est pater. sed & omnium qui sequuntur vestigia fidei Abraham: qui cum esset in preputio, credidit domino, & iustificatus est ex fide, & constitutus est omnium gentium pater: dictumque ei est, Benedicentur in te omnes gentes. Quia ergo populus Christianus verus est Israel, & Ægyptus sæpe in figura totius sæculi ponitur, à quo spiritualiter recedendum est: quemadmodum ille populus non potuit ad terram promissionis venire, nisi diuino liberaretur auxilio: ita ab huius sæculi vinculis nullus eruitur, nisi per gratiâ Dei, in manu forti & brachio excelso, vt cœlestis Hierusalém cuius esse mereatur. Quicumque ergo sunt Israelitæ, domus Iacob, & Abraham, secundum promissionem hæredes, cognoscunt etiam se exisse de Ægypto, cum huic sæculo renuntiauerunt: exisse de populo Barbaro, cum confessione pietatis à blasphemis impiarum gentium recesserunt. Interrogent corda sua, si ea circumcidit fides, si purificauit confessio Dei Abraham, & Dei Isaac, & Dei Iacob: Facta est in eis Iudæa sanctificatio eius, & Israel potestas eius. Dedit enim eis potestatem, filios Dei fieri. Iam hic recordetur vnusquisque, qui sub dura dominatione diabolicis in hoc sæculo operibus subditus laborabat, quomodo ab hoc iugo liber effectus sit: quomodo inter dissuadentium retinacula, & obsistentium impedimenta, ad viam libertatis & ad spem eternæ hereditatis euaserit. Mare ergo vidit & fugit cum obstacula sæculi, verbo Dei tremefacta cesserunt. Iordanis conuersus est retrorsum: quoniam qui auersus à principio suo, creatorem suum deserit, tanquam fluuius in mare labitur, cui bonum est vt retrorsum conuertatur, & rediens ad autorem, retro sibi faciat mare, id quod antè tendebat: & sic Iordanis conuertatur retrorsum, cum illi conuertuntur ad dominum qui gratiam baptismi perceperunt.

Montes gestierunt velut arietes: & colles velut agni ouium.

Fideles dispensatores verbi veritatis, sancti Apostoli, sancti Euangelistæ montes & duces sunt gregum, & colles velut agni ouium sunt quibus dicitur, In Christo Iesu, per Euangelium ego vos genui. De quibus dicitur, Afferte domino filios arietum, qui montium pabulis opimantur, & sub arietum principatu exultantes reguntur.

Quid est mare quod fugisti? & tu Iordanis, quia conuersus es retrorsum? Montes quia gestierunt velut arietes: & colles velut agni ouium?

Quid

IN PSALMVM CXIII

231

A Quid est, inquit, ô sæculum, quod tua impedimenta cesserunt? Quid est, quod tot milia fidelium, toto orbe huic mundo renuntiantium conuertimini? quid est quod gaudetis? quibus in fine dicitur: Euge bone serue, quoniam in paucis fidelis fuisisti, supra multa te constituam. Quid est quod gaudetis? quibus in fine dicitur: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.

A facie domini commota est terra: à facie Dei Iacob.

Quid est, A facie domini, nisi, ab eius presentia qui dixit, Ecce ego vobiscum sum, vsque ad consummationem sæculi. Ipse ergo commouet terram, ipse pigra & inertia corda conuertit.

Qui conuertit petram in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum.

Ista est spiritalis petra, id est, Christus, qui doctrinam suam, quæ prius dura & rigida videbatur, in multa fluentia conuertit, & missis de cœlis spiritu sancto, sermonem suum fecit esse potabilem, quem discipulis insinuauit, incipiens à Moysè per omnes prophetas, quia sic oportebat Christum pati.

B *Non nobis domine non nobis: sed nomini tuo da gloriam.*

Gratia prædicatur, quæ aquam regenerationis de petra, quæ est Christus emisit, nullis hominum præcedentibus meritis: quoniam Christus pro impijs mortuus est, ne vllus nisi in domino gloriaretur.

Super misericordia & veritate tua:

Duo hæc, Misericordia, & Veritas, in scripturis sanctis penè semper iuncta inueniuntur. In sua quippe misericordia Deus vocauit impios: & in veritate iudicauit eos qui venire noluerunt.

Nequando dicant gentes, Vbi est Deus eorum?

In nouissimo enim manifestabitur misericordia & veritas. Nec dicent impij, Vbi est Deus eorum? cum apparere signo filij hominis in cœlo, & instate iudicio, non adhuc prædicabitur credendus, sed ostendetur tremendus.

Deus autem noster in cælo sursum, & super terram: omnia quæcunque voluit fecit.

Non in cælo, vbi solè & lunavidet, qui creaturam colunt: sed in cælo sursum, quod transgreditur omnia corpora cœlestia & terrestria: Quamquam nec in ipso ita sit, vt sine ipso esse non possit: quoniam in quibus est, ipse ea tanquam indigentia continet, qui in cœlis & in terra omnia quæcunque voluit fecit: hoc est, &

H h iij in superio-

D. PROSPERI AQVIT. EXPOSITIO

In superioribus & inferioribus populi sui voluntariâ gratiâ suâ constituit, ne quis de operû meritis gloriatur. Quia siue montes geltiât, velut arietes: siue colles, velut agni ouium, à facie domini commota est terra: ne in terrenis sordibus permaneret.

Simulachra gentium argentum & aurum.

Habent quidem & ærea & lignea & fictilia simulachra, & alterius alteriusque materiæ: sed pretiosum eorum maluit commemorare spiritus sanctus: quia cum in eo quisque erubuerit quod illi carius est, multo facilius auertitur à veneratione viliorum: vt intelligat etiam in auro & argento nihil aliud esse quàm terram.

*Os enim habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt.
Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt.
Manus habent & non contrectabunt: pedes habent, & non ambulabunt:
non clamabunt in faucibus suis.
Similes sunt illis omnes, qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis.*

Videant ergo impij apertis & sentientibus oculis: & adorent clausis & mortuis mentibus, nec videntia simulachra nec viuentia.

Domus Israel sperat in domino: adiutor eorum & protector eorum.

Rom. 8. Spes enim quæ videtur non est spes: quod enim videt quis quid sperat: si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus. Sed vt perduret vsq; in finem ipsa patientia, adiutor & protector est dominus.

Domus Aaron sperauit in domino: adiutor eorum, & protector eorû est.

Philip. 3. Ergo etiam sublimiores quique, atq; in summo excellentes gradu, etiam ipsi perseueranter currât, donec adprehendât in quo adprehêsi sunt, & cognoscant sicut & cogniti sunt: adiutorio & protectione domini muniuntur.

*Qui timent dominum, sperauerunt in domino: adiutor eorû, & protector eorum est.
Dominus memor fuit nostri: & benedixit nos.*

Omnes, inquit, timentes dominum, & sperâtes in domino, auxilio ipsius perficiantur. Non enim nostris meritis præuenimus misericordiam domini, sed dominus memor fuit nostri, & benedixit nos.

*Benedixit domum Israel: benedixit domum Aaron.
Benedixit omnes timentes dominum:*

Hoc est, & superiores & inferiores: quia vtriq; timent dominum. Si ergo quæ:

IN PSALMVM CXIII. 233

A go quæris, quos vtroq; benedixerit: respondetur, pusillos cum maioribus: hoc est, domum Israel, & domum Aaron.

Adjiciat dominus super vos, super vos & super filios vestros.

Et ita factum est. Accesserunt enim etiâ de lapidibus suscitati filij Abraham. Accesserunt oues quæ non erant de hoc ouili: vt fieret vnus grex, & vnus pastor. Accessit fides omnium gentium, & creuit numerus, non solum sapientium antistitum, sed etiam obedientium populorum, adijciente domino, non solum super patres, sed etiam super filios eorum, qui patrum piè vestigia sequerentur.

Matt. 3.
Ioan. 10.

Benedicti vos domino, qui fecit cælum & terram.

Tanquam diceret: Benedicti vos domino, qui vos fecit.

Cælum cæli domino, terram autem dedit filijs hominum.

B Non ergo istud visibile cælum plenum luminaribus fecit vos: sed multo excellentius, in quo sibi preparauit habitaculum, quod sunt sublimiores purioresque mentes: in quarum comparatione, quicquid cernitur terra est: quamuis possunt & paruuli in ecclesia terre nomine nuncupari, qui proficiendo futuri sunt cælum: & in ipsa spe lacte nutriuntur à magnis. Sed tamen quia illi iam non ab homine, neque per hominem, sed per ipsum dominum carpunt synceritatem vbertatemq; sapientiæ, acceperunt paruulos futuros quidem cælum, vt cælum cæli esse seiant: adhuc tamen terram, cui dicant, Ego plantaui, Appollo rigauit, sed Deus incrementû dedit. Ipsis enim filijs hominum, quos fecit cælum, terram dedit in qua operentur, qui nouit terræ providere per cælum. Maneant igitur cælum & terra in domino suo qui fecit ea, & viuant ex eo, confitentes ei & laudantes eum. Nam si ex se velint viuere, morientur: sicut scriptum est, A mortuo, quasi qui non sit, perit confessio.

1. Cor. 3.

Eccl. 17.

Non mortui laudabunt te, neque omnes qui descendunt in infernum.

Clamat enim alio loco scriptura sancta, Peccator cum venerit in profundo malorum, contemnit.

Prou. 18.

Sed nos qui viuimus, benedicimus dominum: ex hoc nunc & vsque in seculum.

PSALMVS CXIII. ALLELVIA

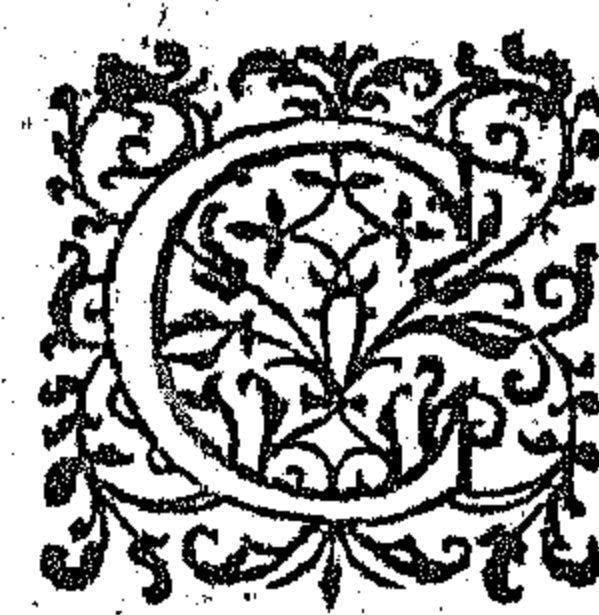
D illexi, quoniam exaudiet dominus vocem orationis meæ:

H h iij

Cantet

D. PROSPERI A QUIT. EXPOSITIO

Luc. 17.

Antet hoc anima quæ peregrinatur à domino: cantet hoc ouis: illa quæ errauerat: cantet hoc filius ille, qui mortuus fuerat & resurrexit: perierat & inuentus est. Quic est enim, Dilexi, quoniã exaudiet dominus: nisi, dilexi, quoniã in hac spe sum positus, vt exaudiendum esse me credã. Non enim frustra hoc spero.

Quoniam inclinauit aurem suam mihi:

Rom. 8.

Ideo ergo exaudiet, quia inclinauit aurem suam mihi. Iam si quæramus, vnde crediderit anima, quod ad eam aurem dominus inclinãrit: nonne respondebit, quia prior dilexit nos, & filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum? Quod mihi cum annuntiaretur, quomodo non crederem inclinasse dominum aurem suam mihi, tanta misericordia præuenientem, tanta uocatione pulsantem?

Et in diebus meis inuocaui.

In diebus scilicet miserie meæ, in diebus mortalitatis & præuaricationis, qua deserui Deũ, & merui carcerẽ, id est, tenebras ignorantie, & compedes difficultatis accepi. In his igitur diebus

Circudederunt me dolores mortis: pericula inferni inuenerunt me.

Quæ nisi aberrantem abste, non inuenient me. Ego autem illa non inueniebam: id est, nõ aduertebam. Amabam enim deceptiones meas, & gaudens falsis prosperitatibus seculi, veris periculis demergebar inferni. Sed cũ mihi illuxit gratia tua, & causas tribulationis meæ ac doloris inueni, & nomen domini inuocaui.

O domine erue animam meam,

Rom. 7.

Tanquam diceret: Et inter aduersitates, & inter prosperitates huius seculi miserum me esse cognoui: quia illa premunt, ista decipiunt. Quis ergo me liberabit de corpore mortis huius, nisi gratia Dei per Iesum Christũ dominum nostrum?

Misericors dominus & iustus, & Deus noster miserebitur.

Misericors primò, quia inclinauit aurem suam mihi: Iustus, qui facit me agnoscere vnde contererer: & rursum misericors, quia ad hoc vt inuocetur & misereatur.

Custodiens paruulos dominus, humiliatus sum: & liberauit me:

Custodit paruulos, quos vult esse perfectos, & in seruitutem per superbiam lapsos, per humilitatem facit liberos.

Conuer-

IN PSALMVM CXV.

234

A

Conuertere anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit tibi.

Conuertere, inquit, anima mea, quia conuersionis facultatem ab illo habes, qui benefecit tibi.

Quia exemit animam meam de morte:

Exempta est à morte anima, etiam mortali adhuc carne circumdata, quæ ex infideli fidelis effecta est: & præter illam perfectam, æternam à cunctis laboribus requiem, quam adipiscitur pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius: habet etiam in hac vita requiem suam anima quæ de morte infidelitatis exempta est, & quæ non ab operibus iustitiæ, sed ab iniquitatis abstinet actione. Talis autẽ anima, quæ iam viuit domino & mortua est mundo, quæ spiritali industriæ vigilanter intenta, in humilitatis & mansuetudinis non pigra, sed quieta tranquillitate requiescit: pro adeptis iã habet, quicquid non dubia spe patienter expectat. Et ideo addit, & dicit,

Oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu.

Hæc bona non temporalis vitæ sunt, sed æternæ: nec obtinere possunt mortali carne circumdati, vt non fleant, non gemant, & nulla tétatione pulsantur. Spes ergo sanctorum, qui secundum id quod spiritu Dei aguntur, iam in carne nõ sunt, meritò de his gaudet & gratias agit, quæ sibi à veritate promissa sunt. Denique vt hæc se non iam habere, sed sperare monstraret.

Placebo (inquit) domino, in regione viuorum.

Non ergo ad plenum domino, qui adhuc est in regione mortalium: nec potest talis esse in vita occidua, qualis futurus est in æterna.

PSALMVS CXV. ALLELVIA.

Redidi, propter quod locutus sum:

AM reprobi sunt, qui verum quod credunt non loquuntur: quàm qui verum quod loquuntur non credunt. Perfecta ergo huius fides est, qui dicit non tantum credidisse, sed & propter hoc locutum esse quia credidit.

Ego autem humiliatus sum nimis.

Cur addidit, Ego autem, cùm possit dicere, Locutus sum & humiliatus sum? nisi, quia homo veritatem prædicans, humiliari potest ab his qui veritati contradicunt, non ipsa veritas: quam qui credit, eloquitur. Ego credidi propter quod locutus sum.

Ego autem dixi in extasi mea, Omnis homo mendax.

Extasis,

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Extasis, hic paor intelligitur, quoniam martyrum vox est, instante cruciatu vel morte trepidantium, & agnoscentium non esse virium suarum, vt que inferuntur euincant: atque ideo mendacem inueniri humanam infirmitatem, quæ non possit non fallere, præsumens de viribus suis: cum fortitudo patientiæ ex Deo sit, qui & constantiam dat non timenti, & fiduciam reparat formidanti: quoniam verax est dicens, Cum autem tradent vos, nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Dicitur autem extasis, etiam cum mens non pauore alienatur, sed aliqua inspiratione reuelationis adsumitur.

Matt. 10.

Qui retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi?

Hoc dicens, profitetur sibi aliud retributum à domino, quàm merebatur: id est, pro malis recepisse se bona: & quærit quid ipse reddat pro bonis: nec aliud inuenit nisi quod dominus ipse donauit, & dicit,

Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo.

Mat. 20.

Quis istum dat calicem, nisi qui ait, Potestis calicem bibere, quem ego bibiturus sum? & dans exemplū patiendi, contulit donū, redimens ipsam infirmitatem suorum sanguine suo: & dans pretium imitationis ipsorum, vt fieret

Pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius.

1. Ioan. 3.

Emit enim eam sanguine suo, quem fudit dominus pro seruis: vt & serui pro domino suo fundere non timerent: Cum tamē & domini mors, & seruorum, seruis esset profutura, non domino.

O domine ego seruus tuus: ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Tanquam diceret, Multi se martyres dicunt, multi seruos tuos se profitentur, quia nomen tuum habent in varijs hæresibus & erroribus: sed quia præter ecclesiam tuam sunt, non sunt filij ancillæ tuæ: ego autem, & seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Dirupisti vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis.

1. Cor. 13.

Tu me, inquit, seruum tuum, tu fecisti filium ancillæ tuæ, qui captiuitatis meæ vincula dirupisti: & ideo laudis tibi hostiā debeo, quia tua gratia sum quod sum, & in tua est mihi gloria gloriandum.

Vota mea domino reddam:

Bentētia est 15.

Matt. 22.

Quisquis bene cogitat quid voueat domino, & quæ vota reddat, se ipsum voueat, seipsum reddat. Hoc exigitur, hoc debetur. Imago Cæsaris, reddatur Cæsari. Imago Dei, reddatur Deo: Sed sicut videndum est, quid

IN PSALMVM CXVI.

A quid offeras: ita etiam considerandum est vbi offeras.

In atrijs, inquit, domus domini:

Quæ autem domus domini, nisi populus eius? Ideo sequitur,

In conspectu omnis populi eius:

Quid est autem populus eius, nisi quod addit?

In medio tui Hierusalem.

Hierusalē verò interpretatur visio pacis. Tunc ergo quod offeretur gratam est, si de pace atque in pace reddatur. Qui autem non sunt filij huius ancillæ, bellum quàm pacem potius amauerunt.

PSALMVS CXVI. ALLELVIA.

Laudate dominum omnes gentes: laudate eum omnes populi.

B sine superioris Psalmi, ne in Hierusalem Iudæi gloriarentur, & hanc dignitatem sibi Israël etiam carnalis adsumeret, qui sint Israelitæ & in quibus sit Hierusalem, Psalmi huius principio demonstratur: omnes, scilicet, gentes, & omnes populi, qui per imitationem fidei, facti sunt filij Abraham, & spiritale semen Israël.

Rom. 4.
Galat. 3.

Quoniam confirmata est super nos misericordia eius: & veritas domini manet in æternum.

Confirmata est misericordia domini super nos, cum eius nomini, per quod liberati sumus, inimicarum gentium rabida ora cesserunt: & quem negando blasphemauerunt, credendo laudauerunt. Veritas autem domini manet in æternum: siue in his quæ promisit iustis: siue in his, quæ minatus est impijs.

PSALMVS CXVII. ALLELVIA.

Confitemini domino quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.

B Ed hic confessio non pœnitentium est, sed laudantium dominum: quibus per gratiam præstitum est, vt eruerentur de tenebris, & potestate tenebrarum, & transferrentur in regnum filij Dei: ob hoc solum, quia Deus bonus est, & ea misericordia miseretur, quæ permanet in æternum.

Dicat

D. PROSPERI A QUIT. EXPOSITIO

Dicat nunc domus Israël quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.

Dicat nunc domus Aaron quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.

Ioan. 10. Domus Israël & domus Aaron, ipsi sunt omnes, qui timent dominum: pusilli scilicet atque maiores. Ex quibus, siue Iudæis, siue Gentibus, vnus factus est populus, concurrens in vnum gregem, ad vnum pastorem Iesum Christum: quæ societas in eius gratia facta est, qui bonus est, & cuius misericordia æterna est & æternos facit.

In tribulatione inuocaui dominum, & exaudivit me in latitudine.

Qui tribulatur, in angustia est: sed qui exauditur, latitudinis infinitate suscipitur.

Dominus mihi adiutor est: non timebo quid faciat mihi homo.

Ephes. 6. Apostolus dicit, Non aduersus carnem & sanguinem nobis, quod est homo iniquus: sed aduersus principes & rectores tenebrarum, esse certamen. Quarum autem tenebrarum, nisi hominum diabolo subditorum? non ergo metuit quid ei faciat homo, qui ipsius incentorem Dei vincit auxilio.

Dominus mihi adiutor est: & ego despiciam inimicos meos.

Siue ex malis hominibus, siue ex malis angelis, despiciet inimicos is, cui adiutor est dominus.

Bonum est confidere in domino: quàm confidere in homine.

Etiã si bonus homo, aut bonus angelus adiuuet, non in eis, inquit, confidam: sed in domino, qui me per illos iuuat.

Bonum est sperare in domino, quàm sperare in principibus.

Rom. 13. Principes & homines & angeli possunt intelligi: sed in neutris spes colenda est: quia potestas non est nisi à Deo.

Omnes gentes circumdederunt me: & in nomine domini ultus sum eos.

Circundantes circumdederunt me: & in nomine domini ultus sum eos.

Circundederunt me sicut apes: & exarserunt, sicut ignis in spinis: & in nomine domini, quia ultus sum in eos.

Ipsam dominum caput ecclesiæ intelligimus, circumdatum à persecutoribus, sicut circumdant apes fauam. Sed mysticè significatum est, quod concursus ad persequentes, fauus autem ad credentes pertineret. Quoniam impij, nescientes quid facerent, dulciorem cruciando fecerunt: vt gustemus & vi-

IN PSALMVM CXVII.

236

A & videamus quàm suavis est dominus. Quòd autem exarserunt, sicut ignis in spinis: ad totum corpus Christi, id est populum eius, meliùs refertur. Omnes gentes circumdederunt me: quia ex omnibus collectus est gentibus, & vbique in eum exarserunt persecutionis incendia. Sed ultus est persequentes: quia extincta malitia, facti sunt Christiani. Siue quia omnes qui pertinaciter infideles fuerunt, quem spreuerunt vocantem, sentient iudicantem.

Impulsus euerfus sum, vt caderem: & dominus suscepit me.

Tanquam cumulus arenæ versatus sum vt caderem, & dominus suscepit me. Multitudinem fidelium in vnitatem fidei congregatam persecutio gentium non habuit quò impelleret. Et quàmuis multum vexando versaret, conuellere tamen ac projicere non præualuit: quia ab omnibus simul in eum creditum est, quia & singulos & vniuersos vbique suscepit.

Fortitudo mea & laudatio mea dominus: & factus es mihi in salutem.

Qui sibi sua fortitudo, & sua volunt esse laudatio, cadunt. Quorù autem fortitudo & laudatio est dominus, tam non cadunt, quàm non cadit Dominus. Et ideo eis factus salus: non quia ipse aliquid cœperit esse, quod non erat, sed quia salutem in eo, quam auersi non habuerant, cœperunt habere conuersi.

Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum.

Sæuitia persequentium spem sanctorum internis gaudijs priuare non poterat: nec valebant impij eorum auferre lætitiã, quorum nequibant expugnare patientiam. Vnde & Apostolus dicit: Quasi tristes, semper 2. Cor. 6. autem gaudentes.

Dextera domini fecit virtutem, dextera domini exaltauit me: dextera domini fecit virtutem.

Magna virtus exaltare humilem, deificare mortalem, præbere de infirmitate perfectionem, de subiectione gloriam, de passione victoriam. Sed quia non homo se exaltauit, non homo se perfecit, non homo sibi gloriam dedit, non homo vicit, nec ipse sibi salutem fuit: pijsima confessione laudè Dei repetit: Dextera domini fecit virtutem.

Non moriar, sed viuam: & narrabo opera domini.

Vox Ecclesiæ est, non in se, sed in domino gloriantis. Extinguendum Dei populum persecutores arbitrabantur: sed aucta est Ecclesia, & vbique Christus martyrum gloria est: in quorum passionibus Domini opera prædicantur.

Castigans castigauit me dominus: & morti non tradidit me.

Non

D. PROSPERI A Q V I T . E X P O S I T I O

Non ergo quicquam viribus suis licuisse arbitretur fremitus impio-
rum: non haberent istam potestatem, nisi desuper daretur. Sæpe filios
suos pater familiæ per nequissimos seruos emendari iubet: cum illis hæredi-
tatem, his compedes præpararet. Quæ est ista hereditas? auri est, & argenti?
an gemmarum? an fundorum, amœnorumque prædiorum? Vide quâ in-
trectur, & cognosce quid sit.

Aperite mihi portas iustitiæ, & ingressus in eas confitebor domino:

Psal. 87. Intra portas iustitiæ, vox est confessionis & exultationis. Beati enim qui
habitant in domo domini, in secula seculorum laudabunt eum.

Hæc porta domini, iusti intrabunt per eam:

Hæc porta illius est Hierusalem, quam nemo incircuncisus, nemo intrat.
iniustus, vbi dicitur, Canes foras.

*Confitebor tibi domine, quoniam exaudisti me: & factus es mihi in
salutem.*

Confessio hæc laudis est, non vulnera medico ostendens: sed de percepta
sanitate gratias agens ei, qui ipse est salus.

*Lapidem quem reprobauerunt edificantes, hic factus est in caput
anguli.*

Epist. 2. Vt duos conderet in semetipsum in vnum nouum hominem, faciens pa-
cem, & reconciliaret utrosque in vno corpore Deo: circuncisionem scili-
cet & præputium.

A domino factus est:

Quamuis enim non esset lapis angularis, nisi passus esset: non tamen hoc
ab eis, à quibus passus est, factus est. Nam illi qui ædificabant, reprobau-
erunt: sed in eo quod dominus occultè ædificabat, fecit in caput anguli, quem
reprobauerunt.

Et est mirabilis in oculis nostris:

In oculis interioribus hominis: in oculis credentium, sperantium, di-
ligentium.

*Hæc dies est quam fecit Dominus: exultemus & iocundemur
in ea.*

Dies quo mihi salutem dedit: dies quo ille mediator Dei & hominum,
factus est in caput anguli.

O domi-

I N P S A L M V M C X V I I .

237

A *O domine saluum me fac, ò domine bene prospera:*

Saluum fac quia dies salutis est, prospera iter à peregrinatione redeunti-
bus, quia tu nobis factus es via.

Benedictus qui venit in nomine domini.

Maledictus ille, qui venit in nomine suo, quem suscipient qui Dei filium Ioan. 5.
non receperunt.

Benediximus vos de domo domini:

Vox ista magnorum est ad pusillos: eorum scilicet magnorum, qui ver-
bum Dei Deum, sicut in hac vita possunt, mente contingunt, & tamen ser-
monem suum propter paruulos temperant.

Deus dominus, & illuxit nobis.

Illuxit nobis mediator Dei ille & hominum, homo Christus Iesus, qui & 1. Tim. 2.
Deus æqualis patri, quod fecit credi, fecit intelligi.

B *Constituite diem festum in frequentationibus: vsque ad cornu al-
taris.*

Id est, vsque ad interiorem domum Dei, de qua nos benediximus, vbi
sunt altaris excelsa, vbi spiritale sacrificium laudis perpetuæ: Vbi est sa-
cerdos æternus, & altare sempiternum: ad quod non tepidè, neque seg-
niter, sed in frequentatione currendum est, vt de filio Deo, qui nos propter
caro factus est: non iam humiliter secundum carnem, qua conformis nobis Ioan. 1.
esse dignatus est, sed sublimiter secundum diuinitatem, quæ patri æqualis
est, sentiendum.

*Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exal-
tabo te.*

*Confitebor tibi domine, quoniam exaudisti me, & factus es mihi
in salutem.*

Non strepitu ista verborum dicentur in illa domo ad quam vt intremus
hortatur, sed dilectio inhærens Deo, ipsa erit vox laudationis æternæ.

*Constemini domino quoniam bonus: quoniam in seculum misericor-
dia eius.*

Iisdem verbis Psalmus quibus inchoauerat, claudit: quia ab initio vsque
in finem debet in nobis laudationum Dei perseverare confessio.

PSAL-

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO
PSALMVS CXVIII. ALEPH.

BEATI immaculati in via, qui ambulant in lege domini.
BEATI esse non possunt, nisi immaculati: Immaculati autem non sunt, nisi qui in via ambulant: via verò non est, nisi lex domini. Quærens ergo beatitudinem, immaculatus in via sit: & in lege domini, quæ beatorum via est, ambulet: id est, non sit otiosus.

Beati qui scrutantur testimonia eius: in toto corde exquirunt eum.

In via domini hi sine dubio ambulant, qui scrutantur testimonia eius: sed quia multi volunt habere scientiam sine operibus, meritò addidit: In toto corde exquirunt eum. Tum enim rectè quæritur Deus, si non per ipsum alia, sed per omnia ipse quærat. Beatitudo autem quærentium dominum, in huius vitæ laboribus non potest esse perfecta. Sed beati iam dicuntur, qui hoc sine dubio sunt futuri, quia in via ambulant immaculati, & scrutantes testimonia legis domini, in toto corde exquirunt eum. Spe ergo beati sunt, quia talibus beatitudo promissa est.

Non enim qui operantur iniquitatem, in vijs eius ambulauerunt.

Hic quæritur, cum iniquitas peccatum sit, & non operentur peccatū qui ambulant in vijs domini: quomodo illi sancti in vijs domini ambulauerunt, qui dicunt: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Ergo & peccatum habuerunt, & in vijs domini ambulauerunt, secundum Paulum dicentem, Si quod nolo, ego hoc facio: non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Itaque nec operantur peccatum, qui ambulant in vijs domini, & tamen non sunt absque peccato: quia iam non ipsi operantur illud, sed quod habitat in eis peccatum. Non autem ipsi operantur illud, quando illicitis desiderijs consensum non accommodant voluntatis. Veruntamen cum omnes sancti, in carne degentes, veraciter dicant, Dimitte nobis debita nostra: Quomodo intelligitur, Immaculatos eos in via domini ambulare, quos oportet quotidiana oratione remissionem postulare peccatorū: nisi quia verum est, ambulantes in via domini nullis consentire criminibus, & tamē quibusdam cogitationum carnalium obreptionibus titillari, & ob hoc eis necessariā quotidianam remissionem, ut fiant immaculati: quoniam & hoc ipsum, ad viam pertinet domini, de qua non recedit, qui se immaculati semper exposcit.

Tu mandasti mandata tua custodire nimis.

Nimis, siue ad mandantem, siue ad custodientem referas, non pro eo, quod est plus quam oportet, accipiendum est: sed pro, valde. Valde enim mandatur, & valde custodienda sunt præcepta diuina.

Viam

IN PSALMVM CXVIII. 238

A *Viam dirigantur via mea ad custodiendas iustificationes tuas.*

Dedisti, inquit, mādatur, & custodi illud præcepisti: sed utinā præbeas & auxilium, ut possim facere te iuuante, quod faciendum didici te docente.

Tunc non confundar, cum perspicio in omnia mandata tua.

Cum, inquit, directæ fuerint viæ meæ per gratiam tuam, tunc inspectione mandatorum tuorum non confundar, quæro non utilis auditor, sed Rom. 2. efficax factor.

Confitebor tibi domine in directione cordis: in eo quod didicerim iudicia iustitie tue.

Si directum fuerit iter meum & cor meum, & prædicabo domine te, laudabo, & tui esse hoc operis confitebor.

Iustificationes tuas custodiam.

Hoc est, faciam quod iubes, si me adiuueris.

Non me derelinquas vsquequaque.

B Non ita accipiendum, quasi in aliquo se relinqui velit: sed hoc petit, ne penitus deseratur, & ita potius, ut ab eo nunquam & nusquam diuinum abcedat auxilium.

BETH.

In quo corrigit adolescentior viam suam? In custodiendo sermones tuos.

Interrogatio est, in quo iunior viam suam corrigit: & respondetur, quòd correctio eius hæc sit, ut Dei verba custodiat. Sed quæritur quis iste sit iunior, cuius ista correctio est: cum & senes multi conuertantur ad dominum, per quamlibet seram obseruantiam mandatorum. Bene ergo iste iunior intelligitur populus nouus, per Christi gratiam renouatus, qui ab erroris veteris viæ, verbum fidei custodiendo, corrigitur.

In toto corde exquisui te: ne repellas me à mandatis tuis.

Fecisti, inquit, ut toto corde meo exquirerem te: fac ut in mandatis tuis maneam: quæ ut mihi possibilis sint adiuua me, & noli me ab eis repellere: id est, noli mihi auxilium tuum subtrahere.

In corde meo abscondi eloquia tua: ut non peccem tibi.

Benedictus es domine: doce me iustificationes tuas.

Quid adhuc eloquia domini quærit discere, quæ iam abscondit in corde?

Ii Quod

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Quod utiq; non fecisset, nisi ea didicisset. Vt quid addit, & dicit, Doce me iustificationes tuas: nisi quia eas vult faciēdo discere, & operādi notitia cōprehendere, non loquendi tātum facilitate & memoriæ recordatione retinere?

In labijs meis enuntiaui omnia iudicia oris tui.

Nihil, inquit, iudiciorum tuorum tacui, sed omnia prorsus in labijs meis enuntiaui: ea scilicet, quæ mihi ore tuo, id est, eloquiorum tuorum prædicatione dixisti.

In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs.

Colof. 2. Via testimoniorum Dei Christus, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. In hac ergo via, quasi in omnibus diuitijs delectatur, qui videt per illum multa erga nos testimonia diuinæ dilectionis impleta: & non dubitat, quæ expectantur implenda.

In mandatis tuis exercebor: & considerabo vias tuas.

Psal. 24. Vniuersæ viæ domini, misericordia & veritas: quarum plenitudo inuenitur in Christo, in quo omnis Ecclesia, contra inimicos fidei Christianæ, copiosis disputationibus exercetur.

In iustificationibus tuis meditabor: non obliuiscar sermones tuos.

Ideo utique meditabor, vt non obliuiscar sermones tuos: meditabor, vt non obliuiscar: meditatio enim non obliuiscendi, est perseuerantia operandi, propter quod postulauit adiutorium gratiæ, dicens: Benedictus es domine. doce me iustificationes tuas, vt quod sermone nouerat, etiam opere completeret.

G I M E L.

Retribue seruo tuo, viuifica me: & custodiam sermones tuos.

Quatuor sunt retributiones: aut enim mala pro malis retribuantur, sicut Deus ignem æternum retributurus est impijs: aut bona pro bonis, sicut regnum æternum retributurus est iustis: aut bona pro malis, sicut Christus per gratiam iustificat impium: aut mala pro bonis, sicut Iudas per malitiam persecutus est Christum. Harum quatuor retributionum, duæ priores pertinet ad iustitiam, vt retribuantur mala pro malis, bona pro bonis. Tertia pertinet ad misericordiam, vt retribuantur bona pro malis. Quartam Deus nescit. Nulli enim malum pro bono retribuit. Hæc autem quæ tertio loco posita est, primitus necessaria est. Nisi enim Deus retribuerit bona pro malis, nullo modo essent quibus retribuerentur bona pro bonis. Qui ergo dicit, Retribue seruo tuo: & addidit, Viuifica me, & custodiam sermones tuos: scit ipsum ex fide viuere, quæ operatur pro dilectione. Et quia mortuus erat per suam iustitiam, petit sibi vitam per Dei gratiam: quam profectò nõ peteret, si om-

Sentētia est 16.

Abac. 2. Gal 5.

I N P S A L M V M CXVIII. 239

A si omnino non crederet, id est, omnino non viueret. Sed quia id quod acceperat ad desiderandum, non sufficiebat ad obediendum, poscit se viuificari: hoc est, eam in se fidem, quam accepit, augeri: vt viuificetur per omnē diem, qui renouatur de die in diem.

Reuela oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua.

Da, inquit, mihi intellectum, quo possim mirabilia tuæ legis inspicere, & virtutem præceptorum tuorum videre.

Incola ego sum in terra: ne abscondas à me mandata tuæ.

Ibi quisq; est peregrinus, vbi absens est à patria sua. Iste ergo qui supernæ Hierusalem, cuius adscriptus est, peregrinū se profitetur in terra: quia certus est de hæreditate promissa. Sed quia tentatio est vita humana super terram, petit ne in tempore tribulationis & difficultatis, abscondantur ab eo mandata Dei: quæ utiq; in medio cōstituta sunt, & possunt etiā ab impijs sciri. Nam quem latet breuissimum plenissimumq; mandatum, Diliges domum Deum quem ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: Et Diliges proximum tuū sicut teipsum? In quibus duobus mandatis, tota lex pendet, & prophetæ. Quomodo ergo hic terræ incola orat, vt ab eo nõ abscondantur, quæ penè reminent latēt, nisi quia dominum nosse paucorum est, & consequens est vt ei mandatū dilectionis sit absconditū, quia aliud pro alio diligit: & qui errat in domini amore, errat etiam in proximi charitate? Rectè itaq; qui incola est in terra, & qui terrena non diligit, postulat sibi mandatorum Dei scientiā reuelari: ne vel in Dei, vel in proximi dilectione fallatur.

Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore.

Concupiui, inquit, iustificationum tuarū desiderium habere vsq; in finem: Tu enim me iustificas, tua me facit gratia iustum & bonum: mihi est semper hoc desiderare, & in hoc tuo præsidio delectari. Alioquin iustus non ero, si aut defuerit mihi gratia tua, aut inflauerit me superbia.

Increpasti superbos maledicti qui declinant à mandatis tuis.

Illa increpatio hie intelligēda est, quā primi hominū genitores sua transgressionem eruerunt, declinantes à mandato Dei per superbiam, quā concupiuerant, non quod Deus diligendum præcepit, sed quod diabolus inuidēdo persuasit. Omnis itaque superbus, huic increpationi subiectus est, siue hæreditario, siue voluntatis arbitrio.

Aufer à me obprobrium: & contemptum: quia testimonia tuæ exquisiui.

Vox ista Ecclesiæ est, iam diligentis inimicos suos, & orantis pro persecutoribus suis. Dicat itaque omnis Christianus: dicat omnia membra corporis Christi:

li ij

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Christi: Aufer à me obprobrium, quod ideo audio: & contemptum, quod ideo contemnor. Quia testimonia tua, id est, martyria tua, exquisiui: vt inimici nostri inde venerentur, vnde contemnunt, cum quos persequēdos putauerunt, intellexerint honorandos.

Etenim sederunt principes, & aduersus me loquebantur.

Inde persecutio grauis erat, quia eam sedentes, id est, iudicarijs sedibus eminentes, principes decernebant: quod & in ipsum caput, & in corpus eius actum esse non dubium est.

Seruus autem tuus exercebatur in tuis iustificationibus.

Qualis exercitatio hæc fuerit, sequentia docent.

Nam & testimonia tua meditatio mea est: & consilium meum iustificationes tue sunt.

Sic ergo exercebatur seruus Christi, vt contra persequentes dilectione certaret. Consilium sedentium principum fuit, inuentos martyres perdere: consilium patientium martyrum fuit, inimicos perditos inuenire: reddebāt illi mala pro bonis, isti bona pro malis. Quid ergo mirum, si isti occidendo defecerunt, illi moriendo vicerunt?

Adhæsit pauimento anima mea: viuifica me secundum verbum tuum.

Qui se viuificari petit, quoniam adhæsit pauimento anima eius, videtur hoc poscere, vt à terrenis cupiditatibus eruatur. Sed non talia verba præmissa sunt, vt de eo qui dicebat, Nam & testimonia tua meditatio mea, & consilium meum iustificationes tuæ: credendum sit, quod terrenæ magis cōuersationi inhæserit quàm cœlesti. Non ergo à cōcupiscentijs mundi auelli, nec à carnis societate separari, sed ab affectibus carnalibus optat abungi: vt illa concupiscentia quæ concupiscit aduersus spiritum, magis comminatur: & concupiscentia quæ concupiscit aduersus carnem, perseverantibus profectibus augeatur. Nemo est enim, cuius animam, corruptibile corpus & inhabitatio terrena non aggrauet, donec corruptibile hoc induatur incorruptionem, & verbum Dei, quo vita æterna promittitur, impleatur.

Sentētia est 18. Sap. 9. 1. Cor. 15

Vias meas enunciaui, & exaudisti me: doce me iustificationes tuas.

Peccata, inquit, mea confessus sum, & exaudisti me: enunciaui vias meas, & delesti eas: doce me tuas. Non ergo eas iustificationes vult discere, in quibus exercebatur: sed ab illis ad illas desiderat peruenire.

Viam iustificationū tuarū insinua mihi: et exercebor in mirabilibus tuis.

Hæc petens, magis profectibus concupiscit augeri. Sunt autem quædam iustifica-

IN PSALMVM CXVIII.

A iustificationes tam sublimes, atque mirabiles, vt hi qui experti non sunt, putent ad eas humanam infirmitatem peruenire non posse.

Dormitauit anima mea præ tædio: confirma me in verbis tuis.

Fatigor namque ex infirmitate, & relabor ex tædio: confirma me in promissionibus tuis: atque per ea quæ dedisti, enitor ascendere, vt dormitans in infirmitatibus meis exciter, atque inciter in verbis tuis.

Viam iniquitatis amoue à me: & de lege tua miserere mei.

Ne lex factorum, per quam abundauit peccatum, ad iniquitates me adducat infirmum. Lege, inquit, tua, hoc est, lege fidei, miserere mei, vt per gratiam tuam faciam, quod per meipsum non valeo.

Viam veritatis elegi, iudicia tua non sum oblitus. Adhæsi testimonijs tuis domine: noli me confundere.

Viam veritatis elegi, vbi currem: iudicia tua non sum oblitus, vt currem. Adhæsi testimonijs tuis, cum currem domine, noli me confundere. Quomodo quò curro, pertendam: quò tendo, perueniam? Non enim volentis, nec currentis: sed miserentis est Dei.

B *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.*

Cordis dilatatio, veritatis est dilectio: quod Dei munere fit, vt ei non timore pœnæ, sed amore iustitiæ seruiatur, cum charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Ideo ergo ista viam mandatorum Dei cucurrit, quia cor eius dominus dilatauit.

Legem pone mihi domine viam iustificationum tuarum: & exquiram eam semper.

Qui viam mandatorum Dei se dilatato corde cucurrisse iam dixerat, quomodo nunc legem sibi postulat poni? nisi quia proficiēs loquitur, & donum Dei nouit esse quòd proficit: & vt magis magisque proficiat, quod habet, à quo accepit, poscit augeri. Ergo & cucurrit hanc viam, & currere cupit: exquisiuit & exquirere amat, donec perfectum sit gaudium sine periculo amittendi, quòd vt apprehendat semper exquirat.

Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam: & custodiam illam in toto corde meo.

Ergo altitudinem & profunditatem legis nemo penetrat, nisi qui intellectum acceperit. Cum autem plenitudo legis sit dilectio, & ille legem intelligat, qui opera mandatorum eius exequitur: profectò hic illam sibi charitatem multiplicari petit, qua Deus proximisque diligitur, vt huius duplicis manda-

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Mat. 22. mandati, de quo pendet tota lex & prophetæ, perfectam habeat scientiam, C
eamque toto corde custodiat.

Deduc me in semita mandatorum tuorum: quoniam ipsa volui.

Sententia est 19. Matth. 7. Quam prius dixit viam iustificationum, eandem dicit semitam mandatorum: quia angusta via est, quæ ducit ad vitam: Et cum sit angusta, nisi dilatato corde non curritur. Sed quoniam adhuc iste proficit & adhuc currit, ideo diuinum quo deducatur quærit auxilium.

Inclina cor meum in testimonia tua: & non in auaritiam.

Sententia est 20. Qui cor suum inclinari in aliquid petit, plenius & perfectius id, quam vult, velle desiderat. Volebat enim cum diceret, Deduc me in semita mandatorum tuorum, quoniam ipsa volui: Et orat ut velit, cum dicit, Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam. Orat ergo ut in ipsa voluntate proficiat, & cor non in auaritiam sed in testimonia Dei habeat inclinatum: quæ testimonia hoc insinuant, hoc docent, ut Deus gratis colatur. Quia si cor non in auaritiam sit declinatum, Deum non colimus nisi propter Deum, ut Dei cultus ipse sit merces. Nam qui Deum ideo colit, ut aliquid aliud promereatur quam ipsum: non quæ colit, diligit: quia non ipsum, sed aliud concupiscit.

Auerte oculos meos ne videant vanitatem: in via tua viuifica me.

Auerte, inquit, oculos meos, non corporeos: quorum intuitus etiam nolens multas vanitates videt: sed cordis oculos, ne intenti sint vanitati, ne humanam gloriam quærant, nec cum boni aliquid appetunt, non dilectione ipsius summi boni, sed amore præsentis utilitatis aut laudis hoc faciant: ne postremo iustitiam suam ad se magis quam ad dominum referat, & in se magis quam in domino glorientur. Hanc ergo vanitatem perhorrescens, merito adiecit, Ioan. 14. In via tua viuifica me, id est, in Christo, qui est contrarius vanitati: & non solum via est, sed & vita & veritas.

Statue seruo tuo eloquium tuum in timore tuo.

Stabile sit eloquium Dei in corde nostro, cum sit quod eodem iubetur eloquio, & auellitur, cum contrarium opus agitur. Petit ergo seruus Dei, ut in eo confirmetur obediencia perseverans, quæ de statu suo nullo malæ actionis moueatur impulsu: quod non habetur nisi per spiritum & castum timorem, quo cauetur ne offendatur charitas: non quo metuitur, ne damnetur impietas.

Amputa obprobrium meum quod suspicatus sum: quia iudicia tua suauia.

Sententia est 21. De occultis cordis alieni temerè iudicare, peccatum est: & eum cuius non videtur opera nisi bona, ex suspitione reprehendere. Hoc ergo obprobrium, hoc suspitionis vitium, hic, qui vult esse perfectus, à se optat auferri. Quoniam eorum

IN PSALMVM CXVIII.

241

A eorum quæ incognita homini sunt, solus Deus iustus inspector est: & iudicia eius suauia sunt, quoniam vera.

Ecce concupiui mandata tua: in tua iustitia viuifica me.

Fecisti me, inquit, cupidum mandatorum tuorum, fac & efficacem: adiuua ut faciam quod commendas, dona ipse quod mandas. Quia in me vnde morerer habui: vnde autem viuam, non inuenio nisi in te, qui homini tuo omnem æquitatem in tua & proximi dilectione posuisti.

V A V.

Et veniat super me misericordia tua domine: salutare tuum secundum eloquium tuum.

Quid poscit, nisi ut mandata quæ concupit, per eius misericordiam faciat, quæ mandauit? Et quæ est misericordia, nisi Christus? Et secundum quod eloquium, nisi secundum verbum promissionis, quo vocata sunt ea, quæ non erant, tanquam essent? Quia & quibus promissum est, etià ipsi promissi sunt, Rom. 4. ut totum corpus Christi dicat, Gratia Dei sum, quod sum. 1. Cor. 15.

Et respondebo exprobrantibus mihi verbum: quia speraui in sermonibus tuis.

B Verbum, Exprobrantibus, an verbum, Respondebo, ambiguum est: sed vtrunq; Christus sonat: ipsum enim nobis exprobrat, à quibus est crucifixus, vel scaldatum, vel stultitia: ignorantes quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quod verbum in principio erat, & apud dominum erat. Sed & si ipsi exprobratores non verbum exprobrant, quod eos latet: quia diuinitas eius ab eis non cognoscitur, à quo infirmitas in cruce contemnitur: nos tamen omnibus exprobrantibus verbum respondeamus. Parum est enim in corde habere Christum, nisi quod corde credimus, ore profiteamur. Sed hoc ita demum fieri poterit, si in promissis Dei spes fuerit firma credentis. Rom. 10.

Et ne auferas à me verbum veritatis vsque valde.

Hoc est, non ita conturber sub persecutionis flagello, ut à me penitus auferatur confessio veritatis: quia multi qui ad horam negando defecerunt, postea penitendo reparati sunt, & palmam quæ perdiderant, resumpserunt.

Quia in iudicijs tuis supersperaui.

Id est, quia iudicia tua, quibus me corripis & flagellas, non solum mihi non auferunt spem, sed etiam augment: dum quem diligis, corripis: flagellas autem omnem filium quem recipis. Et ideo plerunq; eum, qui sibi fortis videbatur, infirmari finis: ut præsumptio auferatur, & perseverantiæ virtus ex tua opitulatione reparetur. Hebr. 12.

It. iij. Et cu-

D. PROSPERI A Q V I T. EXPOSITIO

Et custodiam legem tuam semper in seculum, & in seculum seculi.

C

Rom 13. Quod dixit, semper, ne ad omne istius vitæ tempus tantummodo referretur, adiecit, Et in seculum seculi. Lex autem, quam perpetuò custodire desiderat, charitas accipienda est: quia ipsa est plenitudo legis: & cessantibus cæteris mandatis, sola permanet in æternum.

*Et ambulabam in latitudine: quia mandata tua exquisivi:
Et loquebar de testimonijs tuis in conspectu regum: & non confundebar.
Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi valde:
Et leuavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi: & exercebar in iustificationibus tuis.*

Rom 5. Superiores versus precationem habuerunt, qua adiutorium gratiæ postulatum est. Hi autem narrationem habent, qua ostenditur quid gratia petita contulerit: tanquam diceret, Hæc cum orarem, exaudisti me, & ambulabam in latitudine, id est, ambulabam in charitate, quæ diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hic est ille spiritus, in quo clamamus, Abba pater, ac per hoc ipse est quod mandata Dei exquisiuit: qui acceptus etiam hoc agit, ut largius accipiendus petendo, quærendo, pulsando quærat. Per hunc itaque dilectionis spiritum, confirmatus est, ut in conspectu regum non confunderetur, ut in mandatis Dei cogitatione suam exerceat, & valde eadem mandata diligeret: eleuans manus suas, non ad terrena opera, sed ad cælestia, exercebatur in iustificationibus Dei.

D

Z A I N.

*Memento verbi tui seruo tuo: in quo mihi spem dedisti.
Hæc me consolata est in humilitate mea: quia verbum tuum viuificauit me.*

Iacob 4. Cum dicitur Deo, memento, orantis desiderium, quo promissum accelerari poscit, ostenditur: non Deus, quasi id ei à recordatione exciderit, admonetur. Memento ergo, inquit, verbi tui seruo tuo: hoc est, imple promissum tuum, in quo mihi spem dedisti: hoc est, in quo verbo me sperare fecisti. Hæc me consolata est in humilitate mea. Hæc scilicet spes mea consolata est, quæ data est humilibus, dicente scriptura, Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Quia verbum tuum viuificauit me: quia fecit me in te sperare, & non deficere in tribulatione.

Superbi iniquè agebant vsque valde: à lege autem tua non declinaui.

Superbos intelligi voluit persecutores humilium, hoc est, impios persecutores piorum: & ideo subiecit, A lege autem tua non declinaui: quia hoc eum facere persecutio compellebat.

*Memor fui iudiciorum tuorum à seculo domine: & consolatus sum.
A seculo, inquit, ex quo genus hominum sumpsit exordium, memor fui iudicio-*

I N P S A L M V M C X V I I I . 242

A fui iudiciorum tuorum: & quia probaui, quod omnes vitæ misericordia: & veritas: consolationem accepi in auxilio gratiæ tuæ: & per ipsa quoque vasa iræ, intellexi diuitias gloriæ tuæ, in vasa misericordiæ.

*Tædium detinuit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam.
Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ, in loco incolatus mei.*

Quamuis tædium pateretur à peccatoribus, cum quibus eum præsentis vitæ peregrinatio detinebat: tamen cantabiles ei erant iustificationes Dei, quia peregrinantem gratia solabatur.

Memor fui in nocte nominis tui domine: & custodiui legem tuam.

Nox est in æternum. Nam mortalitatis nox in superbis iniquè agentibus: nox in tædio peccatoribus derelinquentibus Dei legem: nox est postremo in loco peregrinationis huius, donec veniat dominus, & illuminet abscondita tenebrarum. In hac ergo nocte memor debet esse homo, nominis domini, ut legem eius custodiat, & hoc ipsum ad gloriam Dei referat: quoniam adiutorium nostrum in nomine domini.

Hæc facta est mihi: quia iustificationes tuas exquisiui.

Iustitias utique tuas, quibus iustificas impium, non meas, quæ non pium faciunt, sed superbum. Quæ est ergo de qua dicit, Hæc facta est mihi? non enim lex intelligenda est, quam masculino genere Græcus enuntiat, cum melius accipiatur de nocte: quia superius dixerat, Memor fui in nocte nominis tui: Quæ facta est mihi, id est, ut prodesset mihi. quoniam hæc ipsa humilitas, in loco peregrinationis huius, quæ merito nox intelligitur, prodest eis, qui salubriter exercentur in ea, ut discant non superbire, propter quod malum in istam noctem pulsus est homo.

T H E T H.

Portio mea domine, dixi, custodire legem tuam.

Nisi quia ita erit portio cuiusque dominus, cum legem ipsius custodierit. Sed quia hoc non fit sine adiutorio Dei, quid præcipiat obtineri ostendit, adiungens,

Præcatus sum faciem tuam in toto corde meo: miserere mei secundum eloquium tuum.

Quid autem hac prece obtinuerit, & in quem profectum peruenerit, consequenter, ostendit, dicens:

Cogitavi vias meas: & auerti pedes meos in testimonia tua.

Auerti, inquit, pedes meos à vijs quæ mihi displicuerunt, ut irent in testimonia

D. PROSPERI AQVIT. EXPOSITIO

Sent. est
21. & ca.
cō 9. Se-
cūdi cō-
ci. Arau-

monia tua, atq; ibi haberent viam. Quod autem hic positum est, Auerti pe-
des meos. in nonnullis legitur, Auertit tibi pedes meos: vt hoc Dei potiùs gratiæ
& cūm rectè cogitamus, & pedes nostros ab errore reuocamus. Quoties
enim bona agimus, Deus in nobis atq; nobiscum, vt operemur operatur.

Paratus sum, & non sum turbatus: vt custodiam mandata tua.

Confiteretur humiliter, ad custodienda mandata constantem se factū esse
per gratiam.

Funes peccatorum circumplexi sunt me: & legis tuae non sum odlitus.

Peccatorum, non ab eo quod sunt peccata declinatū est: sed ab eo quod
sunt peccatores: Funes itaq; peccatorum, impedimenta sunt inimicorū, siue
spiritualium, siue carnalium: qui sanctos, pro Dei lege vsque ad sanguinē de-
certantes, quibuslibet difficultatibus implicare conantur: quibus eos à con-
stantia patiendi, quasi funibus ac restibus retrahebant. Sed si implicant cor-
pus, non implicant animum: in quo iste legis Dei non est oblitus, quia ser-
mo Dei non est alligatus,

Media nocte surgebam ad confitendū tibi, super iudicia iustitiae tuae.

Sent. est
23.

Media nox, profunda tribulatio est, quia non sic affligebatur, vt surgere
non valeret. Surgebat autem, vt confiteretur Deo, iusto iudicio eius datam
peccatoribus potestatem qua sanctos Dei persequeretur, quos adiuuat gra-
tia Dei, vt huiusmodi exercitia facerent clariores.

*Particeps sum ego omnium timentium te: & custodientium mandata
tua.*

Ioan. 12.

Vox ista, propriè ipsius capitis intelligenda est: nō enim efficeremur par-
ticipes diuinitatis Christi, nisi ipse mortalitatis nostræ particeps fieret: per
hāc autem participationem, eius nobis gratia subministratur, vt castè timea-
mus Deum, & custodiamus mandata eius. Ideo quippe Deus hominum, im-
mortalis mortalium, suscepit naturam, & participando suam fecit, vt gra-
num caderet in terra, mortificatumq; multum fructum faceret.

Misericordia tua domine plena est terra:

In eo vtique, quod iustificatur impius, in cuius ineffabilis gratiæ scientia,
vt proficiatur, adiungit:

Et iustificationes tuas doce me.

THE T H.

Benitatem fecisti cum seruo tuo domine, secundum verbum tuum:

Feci-

A Fecisti, inquit, domine vt me delectaret bonum, quod vtiq; magnum est
tuum donum. Secundum verbum tuum, hoc est, secundum promissum tuū
vt firma sit promissio omni semini. Rom. 4.

*Suauitatem, & eruditionem, & scientiam doce me, quia in mandatis
tuis credidi.*

Augeri sibi ista poscit, & perficit ei gratia Dei, magis magisq; in omni dul-
cedine bonitatis. Docet autem Deus suauitatem, inspirando dilectionē: do-
cet disciplinā, tēperādo tribulationē: docet scientiā, insinuando cognitionē.
Quia mandatis tuis credidi, hoc est, credidi quod tu illa mandaueris, qui do-
nas vt fiant: non autem homo, qui etsi potest notum facere præceptū obe-
dientiæ, tamen tribuere non potest donum. Doce disciplinam, docendo pa-
tientiam: doce scientiam, illuminādo intelligentiam: quoniam te credidi il-
la mandasse, qui Deus es, & homini donas ynde possit facere quod mandas.

Prusquam humiliarer ego deliqui: propterea eloquiū tuū ego custodiui.

Propter primum, inquit, delictum humiliatus sum: & ne rursus humi-
liarer, eloquiū tuum custodiui: ita per gratiam tuā profuit experiri poenā,
vt adquirem obedientiam.

Suauis es tu domine: & in tua suauitate doce me iustificationes tuas.

B

Verè vult facere iustificationes Dei, quādo eas in eius suauitate vult discere.

Multiplicata est super me iniquitas superbiorum:

Eorum scilicet, quibus non profuit, quod postea quā deliquit humili-
ata est humana natura.

Ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.

Quantalibet, inquit, abundet iniquitas, non refrigescet in me charitas: ad
hoc enim mādata tua amās scrutor, vt perfectiùs ea faciendo cognoscam.

Coagulātū est, sicut lac cor eorū: ego autē legē tuam meditatus sum.

Cor, inquit, superbiorum obduratum est: ego autem legis tuę meditatione
didici, quia superbis resistis, & humilibus das gratiam. 1. Pet. 5

Bonum est mihi, quod humiliasti me: vt discam iustificationes tuas.

Poenam conuertisti mihi ad disciplinam, & humiliationem ad eruditio-
nem: quia iustificationes tuas ita cupio nosse, vt faciam. Non enim est vera
scientia boni, nisi ad hoc cognoscatur, vt agetur. Pars est
ten. 24.

Bonum

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Bonum mihi lex oris tui, super milia auri & argenti.

Vt amplius diligit charitas legem Dei, quam diligit cupiditas milia auri & argenti.

I O D.

Manus tuæ fecerunt me & plasmaverunt me:

Manus domini, sunt potestas Dei, quæ efficit opera voluntatis suæ vt nihil de Deo per nuncupationem manus corporeæ cogitemus. Quod si pluralis numerus mouet, accipiantur manus Dei virtus, sapientia: quod vtrūq; vnus est Christus, qui & brachium domini dicitur. Accipiantur postremò manus Dei, filius & spiritus sanctus, qui & spiritus sanctus cooperatur est patris & filij, tantum vt in natura incommutabilis deitatis nulla forma corporea sentiat. Quod ergo ait, Manus tuæ fecerunt me, & finxerunt, siue plasmaverunt me: nõ incongruè ita discernitur, vt, fecerunt, ad animam: finxerunt verò, ad corpus pertineat. Licet soleant hæc indifferenter posita reperiri. Hoc autem opus Dei, non solum in primi hominis conditione præcessit, in quo omnes seminali ratione sunt conditi: sed etiam in quotidiana singulorum hominum creatione perficitur quia si operatoria illa Dei potentia, ab hoc se opere contineret, cuncta deficerent.

Vide sententiam. 277.

Dā mihi intellectum, vt discam mandata tua.

Nunquid ita condita est humana natura, vt careat intellectu? Quid igitur sibi dari postulat, quod accepit, nisi quod peccati vitio ipsum primitus rationale corruptum est, & gratiæ munere formandum est? Non enim sufficit naturæ quod ei remansit, nisi recipiat à reparatore quod perdidit. Dominus ergo Iesus in hoc Psalmo per prophetam tanquam sibi petiuit intellectum dari à Deo corpori suo, quod est ecclesia. Cū ipso enim vita corporis eius, hoc est, populi eius abscondita est in domino, & ipse in eodē corpore suo indigentiam patitur, & per id quod membris suis est necessarium.

Epe. 5. Colof. 3.

Qui timent te videbunt me, & iocundabuntur: quoniam in verba tua speraui.

Præsens vita sanctorum, timoris est, & laboris: sed habent spem lætitiæ & iocunditatis eternæ. Quia ergo adhuc timet ecclesia, & nondum se videt in eo regno, vbi secura gaudebit, ipsa est quæ videbitur: quoniam inter presentes tentationes, in promissa Dei sperare non deficit.

Cognoui domine quoniam iusta iudicia tua: & in veritate tua humilias me.

Erat autem misericordia tua, vt consolatur me: secundum eloquium tuum seruo tuo.

Quam-

IN PSALMUM CXVIII. 244

Quamuis graue iugum sit super filios Adam, quo creatura humana deprimitur: cognoui tamen, quod iusta sunt iudicia tua, & secundum veritatem humiliatus est homo. Fiat ergo misericordia tua secundum promissionem tuam, de presentibus muneribus accipiat mortalis vita solatium, & futura æternitatis bona patienter expectet.

Veniant mihi miserationes tuæ, & viam:

Tunc verè viam, quando non timebo ne moriar. Ipsa est enim vera vita, quæ sine vlllo additamento dicitur, quasi aliud ibi non sit viuere, quam sine vlllo fine, & sine vlla miseria videre.

Quia lex tua meditatio mea est.

Hæc meditatio, nisi esset in fide quæ per dilectionem operatur, ad vitam non perueniret æternam. Non ergo vtiliter meditatur legem Dei, qui laborat, vt memoria teneat, quod actione non implet.

Gal. 5. Pars altera tenet 24. Aut lectione

Confundantur superbi, quia iniuste iniquitatem fecerunt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.

Quamuis sæuiant superbi, & iniquitatem operentur in sanctos: charitas tamen piorum non refrigescit, & à mandatorum Dei exercitatione non desinit.

Conuertantur ad me qui timent te: & qui cognoscunt testimonia tua.

Non est quisquam hominum, qui possit hoc dicere, præter illum qui cū sit Deus vniuersitatis, naturam sibi vniuit humanam: ad quem conuertentur timentes dominum, & cognoscentes compleri testimonia Dei, quæ de illo per prophetas tantò antè prædicta sunt.

Fiat cor meum immaculatum in tuis iustificationibus: vt non confundar.

Redit ad vocem corporis, hoc est, membrorum suorum, quorum cor fit immaculatum per ipsum corporis caput, hoc est, per gratiam Dei, in generationis lauacro, vbi abluta sunt omnia peccata præterita, in adiutorio spiritus, quo concupiscimus aduersus carnem, ne eius cupiditate vincamur, in dominicæ orationis effectu, qua dicimus, Dimitte nobis debita nostra. Ita donata nobis regeneratione, fusa precatone, fit cor nostrum immaculatum vt non confundamur: quia & hoc ad iustificationes Dei pertinet, quando inter alia eius madata præcipitur, Dimitte, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis.

Matth. 6

Luc. 6.

C A P H.

Defecit in salutare tuum anima mea: & in verbum tuum semper speraui.

Non

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Non ait, defecit salutarum tuo: sed, defecit in salutare tuum, hoc est, ad salutare tuum, anima mea. Bonus est ergo iste defectus: indicat enim desiderium boni, nondum quidem adepti, sed avidissime concupiti: quo desiderio inflammati sunt omnium temporum sancti. Quia sicut nunquam defuerunt, qui incarnationis Christi adventum desiderarent: ita postquam ascendit in caelos non defunt, qui manifestationem ipsius, qua ad iudicandos viuos & mortuos venturus est, concupiscant. Defecit ergo in salutare tuum anima mea, & in verbum tuum super speravi. Haec enim spes promissi tui, fecit ut quod nondum video, & vehementer desiderem, & patienter expectem.

Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes, Quando consolaberis me?

In oculis interioribus, idem defectus desiderij eius ad Dei eloquia, id est, promissa, tendentis: cui speratarum consolationum longe sunt morae. Quia etiam quod subuenienti breue est, longum videtur optanti.

Quoniam factus sum sicut vter in pruina: iustificationes tuas non sum oblitus.

Per virem, carnem mortis huius: per pruinam vero caeleste beneficium vult intelligi, quo carnales concupiscentiae, velat frigore cohibente torpescant: & hinc fit, ut iustificationes Dei de memoria non labantur.

Quot sunt dies serui tui: quando facies de persequentibus me iudicium?

Apo. 6: Et in Apocalypsi est ista vox martyrum, & discipuli ad dominum indigni cari sibi diem finis exposcunt. Sed illis patientia indicitur, & istis constitutio secreta non panditur. In his ergo Psalmi verbis, bene intelligitur haec ipsa ecclesiae inquisitio prophetata.

Narrauerunt mihi iniqui delectationes: sed non ut lex tua domine.

Fabulas vanarum opinionum, delectabilis eloquij arte compositas, ab iniquis sibi dicit esse narratas: sed nihil se in eis vtile reperisse, sicut in lege domini, in qua est omnis veritas.

Iniuste persequuti sunt me, adiuua me.

Mendaciorum, inquit, fabulis veritatis mandata praeposui: & ob hoc me iniuste persecuti sunt falsitatis amatores. Ergo adiuua me, ut possim usque ad mortem pro veritate certare.

Paulominus consummauerunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua.

Strage

IN PSALMUM CXVIII. 245

A Strage martyrum facta, dum confitentur & praedicant veritatem; quam a te adiutus non deserui.

Secundum misericordiam tuam viuifica me: & custodiam testimonia oris tui.

Martyres enim, quia misericordia Dei adiuti & viuificati sunt, veritatem, quae vita est, non negantes, pro eadem moriendo, vicerunt.

L. A. M. E. D.
In aeternum domine permanet verbum tuum in caelo.

Permanet verbum in angelis custodientibus sine defectione aeternam militiam.

In generatione & generatione veritas tua: fundasti terram, & permanet.

Post caelestem Hierusalem, respexit & filiam eius ecclesiam, quae in hoc mundo conuersatur, & dixit, In generatione & generatione veritas tua: Hac autem repetitione vel omnes generationes significauit a quibus non defuit veritas Dei: vel duas intelligi voluit, vnam scilicet ad legem & prophetas, alteram vero ad Euangelium pertinentem, supra fundamentum aeternum, quod est Christus: & terra haec permanet, quae tali fundamento constabilita non inclinatur in seculum seculi.

Ordinatione tua perseverat dies, quoniam omnia seruiunt.

B Omnia, scilicet, de quibus loquebatur, & quae ad aeternum pertinent diem.

Nisi quia lex tua meditatio mea est: forsitan perissem in humilitate mea.

Lex ista, fidei est quae per dilectionem operatur: in cuius meditatione permanentes, auxilium gratiae promeretur, ut in tribulationum humilitate non pereat.

In aeternum non obliuiscar iustificationum tuarum: quoniam in ipsis viuificasti me.

Ecce vnde factum est, ut non periret in humilitate sua: quoniam vnde est iustificatus, inde est viuificatus.

Tuus sum ego, saluum me fac domine: quoniam iustificationes tuas exquisiui.

Non voluntates meas exquisiui, quibus fui meus: sed iustificationes tuas ut essem iam tuus,

Me

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Me expectauerunt peccatores, vt perderent me: testimonia tua intellexi.

Non hic morte corporis perire metuebat, quæ erat pro veritate subeunda. Expectabant ergo peccatores, vt eis consentiret ad mala, tunc enim eum perderent. Sed ideo non preualuerunt, quia testimonia Dei intellexit: id est, quia veritatem confitens, etiam si oporteret, non periret.

Omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuum valde.

Qui intellexit testimonia, & sciuit sibi vsque ad mortem pro veritate certandum, non ignorauit omnem exitum piorum quam beatus finis exceperit. Mandatum autem Dei valde latum, charitas intelligenda est, qua diligere Deus iubetur & proximus, quo quid esse latius potest, cum ibi pendeat

Matt. 22, tota lex & prophetæ?

M. E. M.

Quomodo dilexi legem tuam domine: tota die meditatio mea est.

Sic, inquit, dilexi legem fidei quæ per dilectionem operatur, vt tota die, id est, omni tempore, meditatio mea sit.

Super inimicos meos sapere me fecisti mandato tuo: quoniam in æternum mihi est.

Rom. 10. D
Rom. 3. per gratiã ipsius, in quem inimici huius non crediderunt. Hic autem, qui iustitiam non suam quæ fuit, sed quæ ex Deo est, quem supra inimicos suos sapere Deus fecit, ipsum mandatum sibi inuenit in æternum, quoniam non temporalia pro eo præmia concupiuit. Diligentis enim remuneratio est ipse dilectus.

Super omnes docentes me intellexi:

Ioan. 6. Vide 86. ten. 149. Super omnes doctores intellexit, quem pater docuit: quod ex persona verbi difficile intelligitur, nisi quis vtcunq; capere valeat, id esse filium à patre doctum esse, quod genitum. A quo enim ei est esse, ab ipso & simul doctum esse. Ex persona verò hominis, vbi formam serui accepit, facilius intelligitur à patre didicisse, quæ dixit. In qua forma puerum putauerunt homines maioris ætatis docendum. Sed ille quem pater docuit, vltioris erat intelligentiæ quam docentes.

Lucæ. 2.

Quia testimonia tua meditatio mea est.

Ideo super omnes docentes se intelligebat, quia testimonia Dei meditabatur, quæ de se prænuntiata ipse melius nouerat & implebat.

Super senes intellexi: quia mandata tua exquisiui.

Mandata

IN PSALMVM CXVIII.

A Mandata tua, non mandata hominum. mandata tua, non mandata seniorum: qui volentes esse legis doctores, non intelligunt neque quæ dicunt, neque de quibus affirmant. 1. Tim. 1.

Ab omni via mala prohibui pedes meos: vt custodiam verba tua.

Membrorum est vox ista, non capitis. Non enim ipse saluator, corporis nostri vllis concupiscentijs pulsabatur, vt ei necesse esset pedes suos à via malignæ cupiditatis inhibere. Nostros ergo motus, nostros cohibet appetitus, vt in praua itinera noxijs desiderijs non trahamur.

A iudicijs tuis non declinaui: quoniam tu legem posuisti mihi.

Perseueranter, inquit, iudicijs tuis credidi: quia tu mihi legem in corde posuisti, tanquam digito tuo scribens: vt eam, non tanquam seruus sine amore metuerem, sed tanquam filius casto timore diligerem. Iere. 31. Psal. 118.

Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua: super mel & fauam ori meo.

Hæc est illa suauitas quam dominus donat, vt terra nostra det fructum suum: & vt bonum verè benè, id est, non mali carnalis formidine, sed boni spiritualis delectatione faciamus. Psal. 84.

A mandatis tuis intellexi:

B Spiritualium membrorum Christi vox ista est. Hoc enim rectè dicit corpus Christi in eis, quibus mandata seruantibus, propter ipsam custodiã mandatorum præbetur vberior doctrina sapientiæ.

Propterea odio habui omnem viam iniquitatis.

Necesse est enim, vt oderit omnem iniquitatem amor iustitiæ, qui augetur & inflammatur. Ideoq; obtemperat Deo, & in mandatis eius intelligit.

Lucerna pedibus meis verbum tuum domine: & lumen semitis meis.

Verbum hic intelligendum est, non illud quod est æquale gignenti, & quod est verum lumen, illuminans omnem hominem: sed verbum quod factum est ad prophetas, vel quod prædicatum est per Apostolos: verbum scilicet Christi, de quo scriptum est: Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Nam & verbum propheticum lucernæ comparans apostolus Petrus. Habemus, inquit, certiore propheticum sermonem, cui benefacitis, intendentes velut lucernæ in obscuro loco. Quod itaque hic ait, Lucerna pedibus meis verbum tuum domine, & lumen semitis meis: verbum est quod scripturis sanctis omnibus continetur. Non itaq; sermo deitas, sed sermo dietatis. Ioan. 1. Rom. 10. 1. Pet. 2.

Kk

Iurati,

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Iuravi, & statui custodire omnia iudicia iustitiae tuae.

Hoc appellavit iuramento, quod statuit præter sacramentum : quia ita debet esse mens fixa in custodiendis iudicijs iustitiae Dei, ut sit omnino pro ratione quod statuit.

Humiliatus sum usque valde domine, vivifica me secundum verbum tuum.

Pro eo quod iuravit & statuit custodire iudicia iustitiae Dei, persecutionem maximam passus est : & ne in tanta humiliatione deficeret, vivificari se, secundum verbum promissionis, exposcit. Quia in nocte tribulationum lucerna est pedibus, & lumen semitis ipsa promissio.

Voluntaria oris mei fac beneplacita domine, & iudicia tua doce me.

Voluntaria oris, quae ad probari petit, sacrificia sunt laudis, confessione charitatis, non timore necessitatis oblata. Iudicia autem Dei doceri se cupit, non quia ignorat, sed ut proficiat.

Anima mea in manibus tuis semper : & legem tuam non sum oblitus.

Ita dictum, tanquam ad non obliuiscendam legem Dei, memoria eius illius manibus adiuuetur.

Posuerunt peccatores laqueum mihi, & à mandatis tuis non erravi.

Vnde hoc, nisi quia anima eius, in manibus Dei semper est?

Hereditatem adquisivi testimonia tua in aeternum, quia exultatio cordis mei sunt.

Vt testis, inquit, tuus esse cuperem, tu donasti : & ut pro veritate mori non metuerem, tuae hereditatis, tuae est gratiae quod mihi donum in aeternum est, quia non est, in eo gloria temporalis, propter quod etsi corpore afflictus sum, tamen corde lætatus sum.

Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in aeternum, propter retributionem.

Qui dicit, Inclinaui cor meum, ipse iam dixerat, Inclina cor meum in testimonia tua : ut intelligamus, simul hoc esse & diuini muneris, & propriae voluntatis. Faciat autem hoc propter retributionem, ut quia iustificationes Dei dilectione sectatur, in aeternum mereatur habere quod diligit.

SAMECH.

Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi.

Qui

IN PSALMUM CXVIII. 247

A Qui legem Dei diligit, probat, se in hominibus iniquis id quod contra legem est odisse, non homines. Sent. est 25.

Adiutor meus & susceptor meus es tu : & in verbum tuum super speravi.

Adiutor & susceptor, ad mala euadenda.

Declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei mei.

Mandata Dei scrutari, nisi quietam mens non potest : ut ergo exerceatur hoc studium, abigenda sunt studia malignorum. Sent. est 26.

Suscipe me secundum eloquium tuum, & viuam : & non confundas me ab expectatione mea.

Poscit magis magisque, suscipi à domino is, qui sperat intentus : ut tum demum, cum illa adeptus fuerit, se sciat esse victurum : quia praesentia mortis sunt similiora quam vite.

Adiuua me, & saluus ero : & meditabor in iustificationibus tuis semper.

Vt visam, ut non confundar, ut in tuis iustificationibus semper exercear, Adiuua me, inquit, & saluus ero : quia ad promissiones tuas, nisi tuo auxilio non venitur.

Ad nihilum deduxisti omnes discedentes à iustificationibus tuis, quoniam iniusta cogitatio eorum.

Omnia opera, vel bona, vel mala, à cogitatione procedunt : qui ergo corde iniquus est, ad nihilum deducitur, qui à Dei iustificationibus iniusta cogitatione discedit.

Præuicatores existimavi omnes peccatores terrae, ideo dilexi testimonia tua.

Cum præuicator dici non possit, nisi qui legis mandata transgreditur : quæritur, quomodo omnes peccatores terrae præuicatores debeant existimari, quorum multos constat sine lege peccatores : & inuenitur, omnes quidem gentes præter populum Israel extra legem fuisse : sed omnem hominem teneri lege naturæ : ut quod pati non vult, sciat alij non esse faciendum. Quamuis ergo multo amplius præuicator sit, qui non solum naturalis, sed etiam diuinæ transgressor est legis : nullus tamen, nisi transgressione peccator est : quia etiam quem non condemnat litera, arguit conscientia. Inter hos etiam paruuli congruè deputantur, propter originalis vincula peccati. Quia etiam ipsi in similitudine præuicatoris Adæ, ad illam præuicationem pertinere monstrantur, quæ in paradiso

Rom. 5
prima

Kk ij

D. PROSPERI A QUIT. EXPOSITIO

Rom. 3. prima commissa est. Cum ergo omnes peccassent, & egerent gloria Dei, nec cuiquam in sua iustitia salus esset, restabat, vt per gratiam saluatoris, donata à Deo fidei iustificatio subueniret. Vnde ait Apostolus: Per legem cognitio peccati. Cognitio, non abolitio. Nunc autem sine lege, inquit, iustitia Dei manifestata est, testificata per legē & prophetas. Merito igitur adiecit: Propterea dilexi testimonia tua: tanquam diceret: Quoniam lex siue in paradiso data, siue naturaliter insita, siue literis promulgata, præuaricatores fecit omnes peccatores terræ: propterea dilexi testimonia tua, quæ sunt in lege tua de gratia tua.

Confige clavis à timore tuo carnes meas:

Gal. 6. Quid in his verbis vult intelligi, nisi quod ait Apostolus: Mihi autē abfit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo? Et iterum: Christo confixus sum cruci. Viuo autem iam non ego: viuit verò Christus in me.

A iudicijs enim tuis timui.

Si iā timuit vel timebat, cur adhuc vt à timore suo Deus crucifigeret carnes eius orabat, nisi quia addi sibi volebat timorem, qui sufficeret mortificandis concupiscentijs affectibusq; carnalibus? Aliter quoq; ita intelligitur: Confige clavis à timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui: hoc est, à timore tuo casto, qui permanet in seculū seculi, carnalia à me desideria comprimatur, à quibus me iudiciorum tuorū formido frenauit. Cum ergo voluntatē tuam facere, & rectē viuere non metu pœnæ, sed iustitiæ amore desiderēda hunc ergo castum & liberum timorem, ad quem petendum me tāquam pædagogus legis ille perduxit, quo à iudicijs tuis timui.

A I N.

Feci iudicium & iustitiam, non tradas me nocentibus me.

Psal. 84. Psal. 70. Quisquis timore Dei casto, crucifixas habet carnes suas, & nulla carnali corruptus illecebra facit iudiciū opusq; iustitię, orare debet ne aduersantibus tradatur, id est, ne timendo perpeti mala, ad faciēda mala persequentibus cedat, à quo enim accipit victoriam, ne concupiscentiæ voluptate superetur, ab illo etiam robur patientię, ne dolore frangatur. Quoniā de quo dicitur, Dominus dedit suauitatem: de illo etiam dicitur, Ab illo est patientia mea.

Suscipe seruum tuum in bonum, vt non calumnientur mihi superbi.

Id est, ne illi impellant vt cadam in malum, tu suscipe in bonum. Illi calumniantur in superbia: tu humilitate defende, & nō mihi noceant calumniæ superborum.

Opuli mei defecerunt in salutare tuum, & in eloquium iustitię tuę.

In elo-

I N P S A L M V M CXVIII. 248

A In eloquium iustitię Dei, hoc est, in promissionem Christi, defecisse dicit oculos cordis sui: non quia intentio desiderantis animi victa succubuerit: sed quia in expectationem gratię Dei, toto mentis ardore transferit. Iustitia autem Dei, Christus est, qui iustos facit. 1. Cor. 1.

Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam:

Non vtique secundum iustitiam meam.

Iustificationes tuas doce me:

Illas proculdubio, quibus facit iustos, non ipse se.

Seruus tuus sum ego:

Neque enim bene mihi celsit, quādo esse volui liber meus; nō seruus.

Da mihi intellectum, vt discam testimonia tuā.

Nemo tam intelligens, nemo tam doctus est qui hac postulatione non egeat. Non enim horum donorum ita vlla augmenta sufficiunt, vt non semper supersit quod & intelligi desideretur, & sciri. Sent. 27.

B *Tempus faciēdi domine, dissipauerunt superbi legem tuam.*

Quid est, Dissipauerunt legem tuam? si præuaricationis iniquitate, integritatem eius nō custodierunt. Dissipata ergo lege, tempus fuit vt per unigenitum filium Dei, misericordia mitteretur. Lex enim subintravit, vt abundaret delictum, quo delicto lex dissipata est: & opportuno iam tempore Christus aduenit, vt vbi abundauit delictum, superbundaret gratia. Rom. 5.

Ideo dilexi mandata tuā super aurum & topazion.

Id agit gratia, vt mandata Dei dilectione impleantur, quę impleri timore non poterant. Diliguntur autem super aurum & topazion, id est, super ea quę pretiosa habentur in terra, quando in obseruantia mandatorum, non aliquod temporale præmium queritur, sed ipsa iustitia: quia nihil est melius eo bono, quo ipse homo fit bonus. Matth. 5.

Propterea ad omnia mandata tuā dirigebar:

Quia illis rectis, vt etiam ipse rectus essem, dilectione coherēbam.

Omnem viam iniquitatis odio habui.

Vnde enim fieri poterat, vt iniquam viam non odisset diligens rectum?

Kk ij

PHE.

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Mirabilia testimonia tua: propter hoc scrutata est ea anima mea.

Omnia quidem opera Dei, testimonia sunt maiestatis & bonitatis eius: nihilque eorum est, quod non stupendum sit atque mirandum. Sed multa mirabilia sunt testimonia legis ipsius: quorum utilitas & iustitia altissimè latent, cum quæritur, quare data sit lex quæ vivificare non possit, & ex qua non iustificaretur omnis caro coram Deo. Merito ergo hæc altitudinem scrutatus est, qui intellexit, per legis difficultates id egisse misericordiam Dei, ut qui legem implere non poterant, conuerterentur ad gratiam: sed diuina ope adprehenderent, quod proprijs viribus adsequi non valebant.

Gal. 2. Roma. 3.

* &

Manifestatio verborum tuorum illuminat, & intelligere facit paruulos.

Gal. 3.

Scrutando hoc intellexit hic paruulus, quod & apostolus Paulus, ideo datam legem quæ vivificare non posset, quia conclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Huius ergo mysterij manifestatio illuminat, & intelligere facit paruulos. Non enim hoc secretum gratiæ, nisi humilibus infirmisque referatur: qui confugiunt ad adiutorium Dei, viribus suis se iustificari non posse profitentur.

Os meum aperui, & abstraxi spiritum, quoniam mandata tua desiderabam.

Desiderabat mandata diuina ut faceret, sed non erat unde faceret infirmus fontia, paruulus magna. Aperuit os, confitens quod facere per se ipse non posset.

Respice in me, & miserere mei, secundum iudicium diligentium nomen tuum.

Id est, secundum iudicium quod in eos fecisti qui diligunt nomen tuum: quoniam, ut diligerent te, prius dilexisti eos.

Gressus meos diriget secundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniustitia.

Quid orat, nisi ut Dei præcepta, quæ imponit iubendo, impleri faciat adiuuando.

Redime me à calumnijs hominum, & custodiam mandata tua.

Tu, inquit, age infuso spiritu tuo, ne me calumniæ hominum terroribus vincant, & à tuis mandatis, ad sua malefacta traducant. Si enim me hoc modo redemeris, ut mihi inter persecutiones calumniantium constantiam dones atque patientiam, custodiam mandata tua.

Faciem

IN P S A L M V M CXVII. 249

Faciem tuam illumina super seruum tuum, & doce me iustificationes tuas.

Præsentiam, inquit, tuam subueniendo & opitulando manifesta: & ita me iustificationes tuas doce, ut mihi eas didicisse, fecisse sit.

Exitus aquarum descenderunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.

Descensio oculorum per effusionem lachrymarum, humilitatem indicat penitentis. Cur autem non custodita lege sic fletur, nisi ut impleretur gratia, quæ confitentis delet iniquitatem, & credentis adiuuat voluntatem.

ZADICH

Iustus es domine, & rectum iudicium tuum.

Mandasti iustitiam testimonia tua, & veritatem nimis.

Idem affectus penitentiae perseverat, reddens nationem cui multum flere debuerit: quia nisi ipse se condemnaret, rectissime plecteretur. Magna est ergo in utroque iustitia Dei, rectumque iudicium, quo & poena peccatori decernitur, & penitenti iustificatio non negatur.

Tabescit me zelus domus tuæ: quia obliti sunt verba tua inimici mei.

Zelus iste, amoris est, non liuoris: sancta enim emulatione inimicos suos vult esse correctos, dolens & tabescens quod obliti sint verborum Dei.

Ignitum verbum tuum valde, & seruus tuus dilexit illud.

Diligens diuinum eloquium, ea charitate fortebat, ut ad amorem Dei, etiam inimicos suos vellet accendi.

Junior ego sum, & contemptus, iustificationes tuas non sum oblitus.

Bene hic duorum populorum intelligitur significatio, qui etiam in Rebecca vtero luctabantur: quando non ex operibus, sed ex vocante dictum est: Maior seruiet minori. Contemptum ergo se dicit hic junior: & ideo factus est maior, quia ignobilia & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt tanquam sint: ut quæ sunt, euacuentur, id est, ut superbi destruantur, & humiles iustificentur.

Gene. 25. Rom. 9.

1. Cor. 1. Rom. 4.

Iustitia tua iustitiam in æternum, & lex tua veritas.

Quomodo enim non veritas lex, per quam cognitio peccati, & quæ testimonium perhibet iustitiæ Dei?

Roma. 3.

Exultatio & necessitas inueniunt me: mandata autem tua meditatio mea est.

Kk iiij

Sequitur

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Sequitur inimicorum infert huic iuniori tribulationem, sed non adimit, charitatem. Meditatio enim ipsius mandata sunt Dei, ex quibus his qui eum oderunt, dilectionem rependit.

Iustitia testimonia tua in eternum, intellectum da mihi & viam.

Intellectum poscit iunior hic qui supra seniores se intellexit, in tribulatione, in necessitate: vt intelligat quam sit contemnendum, quod ei auferri potest, qui propter eternam iustitiam Dei temporalia negligens, vitam sperat: eterna...

C O P H.

Clamaui in toto corde meo, exaudi me domine, iustificationes tuas exquiram.

Clamor cordis, est silenti sono vocis magna cogitationis intentio: qua ad hoc iste toto corde clamaui, & hoc sibi desiderauit a domino exaudiente praestari, vt iustificationes eius exquirat: quas non solum scientia comprehendat, sed etiam opere exerceat.

Clamaui ad te, saluum me fac, & custodiam testimonia tua.

Salus animae facit, vt pro custodiendis testimonijs Dei, vita corporis contemnatur: et si hoc flagitat extrema tentatio, vt vsq; ad mortem pro veritate certetur.

Præueni intempesta nocte, & clamaui, & in verbis tuis speraui.

Nox intempesta, tempus est noctis mediae, rebus quæ per diem aguntur incongruū: quo significatur quoddam obstaculū presentis seculi, quod in cōparatione futuri seculi nox vocatur: & quo promissiones Dei, donec æternæ lucis veniat manifestatio, differuntur. In hoc ergo tempore intempeste noctis clamat ad dominum, tempus retributionis desiderio suo præuenit, qui promissa Dei vigilanter exposcit. Quod etiā ad illa referri tempora potest, quibus ecclesia prophetis vocibus Christi postulabat aduentum, & sperabat implendum vt in semine Abrahæ benedicerentur omnes gentes.

Præueniunt ad matutinum, vt meditauer eloquia tua.

Matutinum factum est ecclesie, quando qui sedebant in tenebris & in umbra mortis, lux orta est eis. Quod matutinum spes credentium præbebat. Et meditabatur eloquia Dei, quæ in lege ac prophetis, hanc lucem prænantabant.

Vocem meam exaudi domine secundum misericordiam tuam: & secundum iudicium tuum viuifica me.

Prius

IN PSALMVM CXVIII. 250

Prius enim Deus secundum misericordiam auferit a peccatoribus poenam, eisque postea iustis secundum iudicium dabit vitam: quia non frustra illi hoc ordine dicitur: Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Psal. 100.

Adpropinquauerunt persequentes me iniquitate, a lege autem tua longe facti sunt.

Tunc adpropinquant qui persequuntur, quando vsque ad carnem cruciandam perimendamve pereunt. Sed quanto viciniore sunt persequendis istis, tanto longinquiores sunt a lege iustitiæ.

Propè es tu domine, & omnes viæ tuæ veritas.

Etiā in tribulationibus suis, quod eas non immerito patiantur, Deo tribuere veritatem, sanctorum est vsitata confessio. Sed quæri potest, quomodo hoc dictum sit: Omnes viæ tuæ veritas, cum in alio Psalmo legatur: Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Si ergo omnes homines confideremus, quorum alij misericordia liberantur, alij a veritate damnantur: vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Si autem solos sanctos intueamur, non discernuntur hæ viæ. Indiuidua enim ibi est & a misericordia veritas, & a veritate misericordia, quia beatitudo sanctorum est & de munere misericordiae, & de retributione iustitiæ.

Psal. 24. Sententia est 28.

Ab initio cognoui de testimonijs tuis, quia in æternum fundasti ea.

Quæ sunt ista testimonia, nisi quibus testatus est Deus, daturum se regnum suis filijs sempiternum: & ideo ipsa testimonia in æternū fundata, quia id quod promissit, æternum est: qui, quia fundamentum promissionis est Christus, in quo huius spei testimonia vera sunt: quæ hic ab initio cognouisse se dicit, quia verbis Ecclesie loquitur, quæ ab initio humani generis exorta, nullis generationibus defuit.

R E S.

Vide humilitatem meam, & eripe me, quia legem tuam non sum oblitus.

Vox ista totius Ecclesie est, & omnium membrorum corporis Christi. Hoc autem loco, vbi ad liberandam humilitatem dominus inuocatur, nullam Dei legem conuenientius intelligimus, quam illam qua immobiliter fixum est, vt omnis qui se exaltat humilietur, & omnis qui se humiliat, exaltetur. Superbus ergo malis, vt humilietur, innectitur: Humilis a malis, vt exaltetur, eripitur.

Luc. 14.

Iudica iudicium meum & redime me: propter eloquium tuum viuifica me.

Eiusdem sensus repetitio est: hoc est enim, Iudica iudicium meum, quod, Vide

D. PROSPERI A Q V I T. EXPOSITIO

Vide humilitatem meam: & hoc est, Redime me, quod, Eripe me: Nec alitudo fonat, Propter eloquium tuum, quam illud, Quia legem tuam non sum oblitus. Tantundem est, vivificari humilem, quantum & exaltari: quia sanctorum exaltatio, vita aeterna est.

Longè à peccatoribus salus: quia iustificaciones tuas non exquisierunt.

Longè est à superbis salus, quia non exquisierunt gratiam tuam, quæ sola iustificat, & non de te tibi, sed de se sibi, placere voluerunt.

Miseraciones tue multa domine:

Etiã hoc, inquit, quod exquirimus iustificaciones tuas, pertinet ad miseraciones tuas.

Secundum iudicium tuum vivifica me.

Noui enim, quia & iudicium tuum, sine miseratione non erit super me.

Multi persequentes me, & tribulantes me: à testimonijs tuis non declinaui.

Vox ista est ecclesiae in martyribus suis, qui inter tormenta & multiplicata supplicia, persequentibus non cefferunt, & quorum exemplis gloriosissimis totus mundus illustris est: qui tamen victoriam suam non sibi, sed Deo tribuunt, dicentes in alio Psalmo: Nisi quod dominus erat in nobis, forsitan vivos deglutissent nos.

Psal. 123.

Vidi non servantes pactum, & tabescebam:

Qui sunt qui pactum non servauerunt, nisi qui tribulationes multorum persequentium non ferentes, à Dei testimonijs declinauerunt? Hos ergo, inquit, cum viderem, tabescebam, dolens eos à tanta gloria decidisse.

Quia eloquia tua non custodierunt.

Hoc erat pactum, non perseverare, promissa Dei perdere.

Vide quoniam mandata tua dilexi:

Ipsa est fructuosa tolerantia, quæ saevitiam persequentium dilectione suscipit mandatorum.

Domine in tua misericordia vivifica me:

Quis misericordia obtinuit palmam, eius misericordia poscit & vitam.

Princi-

I N P S A L M V M C X V I I I. 251

A Principium verborum tuorum veritas, & in aeternum omnia iudicia iustitia tua.

Iudicia iustitiae Dei sunt, quibus praenuntiatur in aeternum vita iusto, poena impio.

S I N.

Principes persecuti sunt me gratis: & à verbis tuis formidavit cor meum.

Terreni reges Ecclesiam Christi gratis persecuti sunt, quia nullam causam persecutionis habuerunt, cum eos Christiani in nullo laederent, & ipsi Christianis negationem veritatis extorquere non possent. Habuerunt ergo verba minacia, intulerunt saeva supplicia: sed me tua potius verba terruerunt: Nolite timere eos qui corpus occidunt, & postea non habent quid faciant: sed eum time, qui habet potestatem & corpus & animam perdere in gehennam. Ab his ergo verbis formidavit cor meum: & sperans in aeternum praemium, contempsi temporale supplicium.

Mat. 10.

Exultabo ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa.

Per ipsa verba vicit, quibus formidavit. Victis enim spolia detrahuntur: & multa spolia capta sunt, quando etiam per se custodes plurimi admirati patientiam martyrum, in eum in quem saevierant, crediderunt.

B

In iustitiam odio habui, & abominatus sum: legem autem tuam dilexi.

Lex, eloquia sunt Dei, quæ sic timuit ut amaret. consequens enim erat ut diligeret iustitiam, qui oderat pravitatem. Timor ergo ille verborum Dei à quibus formidavit, non fuit à charitate dissentiens, sed metuens ab eo quod amabat, velli:

Septies in die laudem dixi tibi, super iudicia iustitiae tuae.

Quod ait Septies, significat semper: hoc enim numero omnes explicantur dies, & tempora uniuersa voluntur. Ecclesia ergo nullis persecutionibus superata, in isto tribulationum die, semper patientiae & perseverantiae suae laudat autorem: quia cum tempus esset, ut iudicium inciperet à domo Dei, in omnibus tentationibus atque pressuris, non infirmitate, sed coronis martyrum gloriata est.

1. Petr. 4.

Pax multa diligentibus legem tuam, & non est eis scandalum.

Ipsa lex diligentibus se scandalum non est: an diligentibus eam nullum est vndeunque scandalum? Sed utrunque rectè intelligitur. Qui enim diligit Dei legem, etiam quod in ea non intelligit honorat, & in profunditate quam non penetrat, magnum aliquid ac mysticum latere non dubitat. Et item qui Dei legem diligit, si eam non ex mutabilibus hominum moribus pendit, nullum

D. PROSPERI A Q V I T. EXPOSITIO

nullum scandalum patitur: quia etiam si bonę professionis homines propo- C
situm suum deserant, legis tamen iustitia perseverat.

Expectabam salutare tuum domine, & mandata tua dilexi.

Colof. 3. Omnes quidem sancti, ante incarnationem Christi, eiusdem semper ex-
pectauerunt redemptionem: sed potest hæc prophetia etiam eorum conue-
nire personę, qui ex quo reuelata gratia Euangelium prædicatur, diligentes
mandata Christi, aduentum eius expectant: vt cum Christus apparuerit, vi-
ta nostra, tunc & nos cum ipso appareamus in gloria.

Cusodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea valde.

2. Cor. 13. Custodiuntur Dei testimonia, dum non negantur: sed quia pro testimo-
nijs Dei, etiam flammis concremari, sine charitate non prodest, ideo addi-
dit, Et dilexit ea valde.

*Custodiui mandata tua & testimonia tua: quia omnes via mea, in con-
spectu tuo domine.*

Plerumq; dum mandata Dei custodiuntur, sunt inimici qui eadem man-
data contemunt: & necessarium est vt tunc pro testimonijs Dei fortiter
stetur. Quod hic ideo fecisse se dicit: Quia omnes vię eius in domini cõspe-
ctu fuerunt, tanquam diceret: Si auertisses à me faciem tuam domine, con-
turbatus fuisset, nec tua mandata, nec testimonia custo dissem. Nunc autem
ideo vtraque seruaui, quia vias meas conspectus tui lumine direxisti. D

T A V.

*Appropinquet oratio mea in conspectu tuo domine: secundum eloquium
tuum da mihi intellectum.*

Psal. 33. Appropinquat oratio, quę recipitur: quoniam propè est dominus his, qui
tribulato sunt corde: & dat intellectum, secundum promissum suum, qui
ait, Intellectum dabo tibi. Psal. 37.

*Iniret postulatio mea in conspectu tuo domine: secundum eloquium tuum
eripe me.*

Repetiuit quodammodo quod petiuit. Nam qui & intellectum accipit,
eripitur, ne non intelligens subruatur.

*Eructabunt labia mea hymnum, cum docueris me iustificaciones
tuas.*

Laudabo, inquit, dominum, & gloriabor in te, cum docueris me illa do-
ctrina tua, qua quod iubet fieri, auxiliaris vt fiat.

Primum

IN P S A L M V M C X V I I I. 252

A. Pronunciavit lingua mea eloquia tua: quia omnia mādāta tua iustitia.

Spondet se prædicatorem futurum eloquiorum Dei, quia etsi Deus dat 1. Cor. 3.
incrementum, tamen à ministris verbi, & plantandum est, & rigandum.

Fiat manus tua vt saluum me faciat: quia mandata tua elegi.

Vt pronuntiarem eloquia tua, mandata tua elegi, & constantem me fe-
cit dilectio veritatis. Fiat ergo manus tua, vt saluum me de manu faciat
aliena: non ita, vt carnem persecutor non perimat: sed ita, vt animam tor-
menta non vincant.

Concupiui salutare tuum domine: & lex tua meditatio mea est.

Salutare Christus haud dubium est, & ipsum se concupisse, iusti anti-
qui veracissimè confitentur. Ipsum concupiuit ecclesia venturum de viscera-
ribus matris: Ipsum concupiscit ecclesia venturum à dextra patris. Legis au-
tem meditatio nutrit & firmat hoc desiderium, dum testimonijs suis pro-
nunciat Christum.

Viuit anima mea, & laudabit te: & iudicia tua adiuuabunt me.

B. Illa sunt hæc iudicia, quę & tempus erat, vt inciperent à domo domi- 1. Petr. 4.
ni: sed his Ecclesia semper adiuta est, quia Deo dante victoriam, passioni-
bus suis creuit.

*Erravi sicut ovis, quę perijt: quare seruum tuum, quia mandata tua non
sum oblitus.*

Hęc est ovis propter quam pastor eius nonaginta nouem dimisit in mon- Matt. 18.
tibus, & eam quærēs, Iudaicis laceratus est vepribus, verberibus: sed ex parte Luc. 15.
inuenta, adhuc quæritur: ex ea nanque parte quę iste dicit, Mandata tua non
sum oblitus, inuenta est: sed per eos qui mandata Dei eligunt, colligunt, di-
ligunt, adhuc quæritur, & per sui pastoris sanguinem fufum atque disper-
sum in omnibus gentibus inuenitur.

PSALMVS CXIX.

P Rænotatio tituli, canticum graduum indicat inchoari. Nomi-
ne verò graduum significatur ascensio, qua proficientes quiq;
à temporalibus ad æterna, à terrenis ad cœlestia prouehuntur.
Iidem autem gradus & ascensionum sunt & descensionū: non
quia deficient qui profecerant, sed quoniam qui se humiliat exal- Luc. 14.
tabitur: & præcipua sublimium virtus est, compati cum infirmis, & ad eos Rom. 15.
qui insipientes sunt, hoc est, ad paruulos inclinari, vt omnes quę sursum 1. Cor. 9.
sunt sapiant, & frater fratrem adiuuans exaltetur. Habent enim omnes fide-
les formam descensionis ipsum dominum Iesum Christum, qui manens in
gloria

D. PROSPERI A QUIT. EXPOSITIO

gloria sua, quæ æqualis est patri, naturam & similitudinem serui recepit: vt quibus gradibus ad nostra ima descendit, ipsis possemus ad eius summa conscendere.

Ad te Domine cum tribularer clamaui, & exaudisti me.

Omnis cogitans ingredi viam domini, & in mādatis ambulare diuinis, necesse est, vt multis tribulationibus incipiat laborare: cui nihil est, vtilius quàm eius auxilium ad quem tendit, expetere, qui ait: Sine me nihil potestis facere.

2. Tim. 3.
Ioan. 15.

Domine, libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua dolosa.

Religiosa voluntati, & piam vitam agere disponenti, amatores huius seculi contradicunt, & dolosis verbis sanctum propositum cupiunt deterrere: quorum iniqua labia difficillimum est euadere, dum per quendam affectum videntur consulere, & ab aspero labore tanquam parcendo reuocare: vt videatur piæ esse sollicitudinis, quod est nocentissimæ suasionis.

Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam?

Vis, inquit, virtutum gradus scandere? vis dolosæ linguæ officia fraudulenta superare? Dic quid auxiliij concupiscas, vt si capax es eruditionis superæ, eo ipso quo, vtilia poscis, ascendas.

Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatorijs.

Sagittæ acutæ, verba sunt Dei: quæ cum animos fidelium penetrant, inflammant corda, non sauciant. Vt autem mens superno amore transfixa ab omni cōtraria cupiditate sit libera, spiritalium carbonum petitur ignita purgatio, per quam noxiarum germinum cōgregatione vastata, fiat in homine salutifera desolatio, si interiora eius vacua sunt ab hospitalitate vitiorum.

Heu me, quia incolatus meus prolongatus est: habitauit cum habitantibus Cedar.

Gemitus iste totius ecclesiæ est, omniumque sanctorum, qui per fidem speculantes supernæ patriæ bona, inter longinqua peregrinationis aduersa suspirant, quia spiritales cum carnalibus habitant, & ad cœlestia proficientibus molesti sunt, terrena sectantes. Vnde & secundum Apostolum in duo genera diuiditur vnum semen Abraham: & alij sunt pertinentes ad Ismael filium ancillæ: alij ad Isaac filium liberæ. Tabernacula autem Ismael, appellata sunt Cedar, vt intelligantur nō esse in lumine, qui nō sunt in hæreditate.

Gal. 4.

Multum peregrinata est anima mea.

Ne peregrinationem corporalem intelligeres, animam dixit peregrinanti corpus.

IN PSALMVM CXIX.

A corpus enim absentatur loco, anima peregrinatur affectu: & ideo cauendum est, ne longè simus ab illo, cui appropinquare debemus mentis ascensu.

Cum eis qui oderant pacem, eram pacificus: cum loquebar illis, impugnabant me gratis.

Christiana perfectio est, pacificum esse etiam cum pacis inimicis, spe correctionis, non consensu malignitatis: Vt si nec exēplum nec cohortationem sequuntur, causas tamen non habeant, propter quas odisse nos debeant.

Sentētia est 29.

PSALMVS CXX.

Leuauit oculos meos ad montes, vnde veniet auxilium mihi. Auxilium meum à domino, qui fecit cœlum & terram.

Ingressus viam virtutum, in qua sunt gradus ascensionum ad montes, id est, ad sublimes quosque sanctorum, oculos cordis attollit, & per ipsos Dei poscit auxilium, qui fecit cœlum & terram. Terram scilicet, de qua cupit surgere: & cœlum, quod optat ascendere. Quis enim sicut dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit?

B

Non det in commotionem, pedem tuum: neque dormitet, qui custodit te.

Ipsa sibi fidelis anima ex Dei inspiratione respondet, & desideratē profectus contra superbiā munit: quæ & angelo & homini prima fuit causa labendi. Det igitur tibi custos tuus perseuerantiam humilitatis, ne vlla elatione mouearis: ne cum tu non habueris vigilantiam standi, protegens te dormire videatur.

Ecce non dormitabit, neque obdormiet, qui custodit Israël.

Si vis, inquit, habere custodem non dormitantem, esto Israël, id est, vidēs Deum. Vide igitur Deum primò per fidem, vt postea possis videre per speciem. Sicut enim Moyse dictum est à domino, Non poteris videre faciem meam, posteriora mea videbis. Ita & tu vide quæ posteriora sunt, vt possis videre quæ prima sunt. Prima autem sunt, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum. Posteriora sunt, Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Vnde quia hac fide corda mundantur, beati mundo corde, quia ipsi Deum videbunt.

2. Cor. 5.
Exod. 33.

Ioan. 1.

Act. 17.
Matth. 5

Dominus custodit te: dominus protectio tua, super manum dexteræ tuæ.

Frequens insinuatio inculcat auditui, quod principaliter in Dei protectione fidendum est. Dextera autem est hominis, amor Dei, & eorum quæ Deo sociant appetitus: & huius dexteræ manus est, potestas quam dedit Deus

D. PROSPERI A Q V I T . E X P O S I T I O

Deus credentibus, vt possint esse filij Dei, abstinentes à sinistris, & dextris inhaerentes. Vnde per omnia in domino confidendum est, in domino gloriantur: quia possibilitatem in dextris proficenter perseuerandi ipse dedit, ipse custodit.

Per diem sol non vret te, neque luna per noctem.

In Sole, significatur Christus, lumen verum: & Luna significatur ecclesia illuminatione lux facta. Quia ergo omne scâdulum quo homo aut infirmatur, aut vritur, ex duabus nascitur causis: cum aut in confessione deitatis erratur, aut ab ecclesiae vnitatem disceditur, hoc praestat protectio Dei, vt in fide & charitate, quae ipsius dona sunt, nulla tentatione superemur.

*Dominus custodit te ab omni malo: custodiat animam tuam dominus.
Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum, ex hoc nunc & usque in seculum.*

Sententia est. 30. Custodit dominus ab omni malo, non vt nihil patiamur aduersi, sed vt ipsi aduersitatibus anima non laedatur: cum enim tentatio adest, fit quidam in id quod impugnat introitus, & cum bono fine, id est, sine vulnere animae tentatio consummatur, ad aeternam requiem de profundo tentationis exitur: sicut Apostolus dicit, Fidelis Deus, qui non permittit vos tentari supra id quod potestis ferre, sed faciet cum tentatione etiam exitum, vt possitis sustinere.

2. Cor. 10

PSALMVS CXXI.

Letatus sum in his quae dicta sunt mihi: in domo domini habitamus.

Mhis homo fide illuminatus & promissionum Dei cupidus, merito exultat & gaudet in his, quae à prophetis dicta, quaeque ab Apostolis praedicata, & vtriusque testamenti paginis declarata sunt de vocatione Dei, quae diligentibus dominum & proximum, aeternum domus Dei spondet habitaculum.

Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem.

Mat. 23.

Non in ista Hierusalem, quae occidit prophetas, & lapidauit ad se missos, quae ob impietates multas stare non potuit: sed in illa coelesti Hierusalem, quae est sanctorum omnium mater, filij ipsius se stare laetatur: qui licet in via sint, & adhuc illò tendant: ita tamen quasi peruenerint gaudent, quia de adipiscendis fides firma non dubitat.

Hierusalem quae aedificatur vt ciuitas:

In illius, inquit, atrijs Hierusalem, fidei nostrae firmitas stabat, quae non mole saxorum, sed virtutum soliditate consurgit, & sanctorum societate, quae nunquam dissoluetur; extruitur.

Cuius

IN PSALMVM CXXI. 254

A Cuius participatio eius in idipsum:

Patuit quod de aeternae aedificatione Hierusalem, nihil deberet carnale sentiri, quandoquidem participatio eius, id est connexio, in idipsum est. Quid autem est in idipsum, nisi quod verè & sempiternè est: neque vlla varietate mutatur deitas, scilicet trinitatis, quae nunquam non fuit quod est, nihil dissimilitudinis recipiens, nihil inaequalitatis admittens, cui per incarnationem verbi vnitur humana natura, vt liberata à commutationibus temporalibus, incommutabili aeternitate potietur.

Illius enim ascenderunt tribus, tribus domini, testimonium Israël, ad confitendum nomini domini.

Ascendisse dicuntur ad aeternam Hierusalem tribus, id est, populi per suas familias distributi: sed de toto pars intelligenda est: quia in omni genere hominum alij iusti, alij inueniuntur iniusti. Nec omnes aut persecutores sunt, aut discipuli veritatis. Ad concordiam itaque coelestis Hierusalem non ascendunt, nisi tribus domini, quibus testimonium fides perhibet, quod sint Israël, id est, videns Deum, & sine simulationis dolo donum gratiae praefereutes. Ille enim verè ascendit, qui confitetur non proprii operis, sed diuini esse muneris quod ascendit.

Sententia est. 31.

Quia illuc sederunt sedes in iudicio, sedes super domum Dauid.

B Sublimiores quique sanctorum throni sunt Dei, sicut scriptum est, Anima iusti thronus sapientiae est. Et dicit apostolis suis dominus: Sedebitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israël. Tota ergo domus Dauid, id est, tota ecclesia, quae in Christo semen Dauid, & semen Abraham, veniet in iudicium: cum & ipsi qui sedebunt, sedes erunt Dei: & per examen iudicantium, omnes dilectores Dei & proximi, in vnitatem adsumetur corporis Christi.

Mat. 19.

Rogate quae ad pacem sunt Hierusalem, & abundantia diligentibus te.

Ad ipsas sedes Dei propheticus sermo dirigitur, & ait: Vos qui iudicaturi estis, per quos fiet conscientiarum interrogatio, quique estis ipsa Hierusalem, discernite à superbis humiles, ab implacidis separate pacatos: & fiat vnitatis & abundantia diligentium te. Quia qui tecum habet pacem, tuis in aeternum diuitijs abundabunt.

Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis.

Virtus tua, ô Ecclesia, ô Hierusalem, charitas est, qua & diues & fortis es, in hoc fiat pax filiorum tuorum, hoc abundet tuarum turrium celsitudo: vt vnde ipsa magna es, inde tui participes augeantur.

L. l. Propter

D. PROSPERI A.Q.VIT. EXPOSITIO

Propter fratres meos & proximos meos, loquebar pacem de te.
Propter domum domini Dei nostri, quæ sibi bona tibi.

Prædicator pacis tuæ, non propter me, sed propter fratres meos. exiti:
Nec meum honorem, sed aliorum quæsiui salutem: non ut mea cresceret
gloria, sed ut tua dilataretur hæreditas. Nam ipse apud te minuerer, si non
profectibus laborarem.

PSALMVS CXXII.

Ad te leuavi oculos meos, qui habitas in caelis.

Colof. 3.

MENS proficiens & ascendens, quæ sursum sunt sapit, nõ quæ
super terram: & ideo dirigit cordis aciem quod peruenire desi-
derat, non corporeis gressibus, sed proficientium ascensione
virtutum. Habitatio autem Dei, non hoc cælum. intelligendum
est quod videtur, & de quo dicitur, Cælum & terra transibunt:
sed de illa Hierusalem quæ ædificatur ut ciuitas, non tantum in sanctorum
angelorû sublimitate, sed etiã in totius ecclesiæ glorificatione, quæ in Chri-
sto fundata, vnum est cum supernis potestatibus Dei templum.

Mat. 24.

*Ecce sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum.
Et sicut oculi ancillæ in manibus dominae suæ: ita oculi nostri ad domi-
num Deum nostrum, donec misereatur nobis.*

Quæ humilitas, qualisve subiectio scandala ostendit, cum inter tentatio-
num molestias & eruditionum plagas, gemerium oculos ad Deum dicit esse
conuersos, donec misereatur & parcat, a cuius iudicio venit quicquid inferri
aut iubetur, aut finitur. Quia sicut serui & ancillæ in potestate sunt domi-
norum suorum atque dominarum: ita sancti modum castigationum suarum,
ex Dei sententia pendere nouerunt.

Miserere nostri domine, miserere nostri:

Iob 7.

Vox vapulantis est, & intelligentiam inter flagella postulantis: quia om-
nis hæc vita plena tentationum est, plena plagarum.

*Quia multum repleti sumus despectione.
Et multum repleta est anima nostra, obprobrium abundantibus, & des-
pectio superbis.*

Sententia
est 32.
1. Tim. 3.
Alias *
perdant,

Omnes qui secundum Christum piè volunt viuere, necesse est, ut ab im-
pijs & dissimilibus patiantur obprobria, & despiciantur tanquam stulti &
insani, qui presentia bona * sperant, & inuisibilia sibi ac futura promittunt:
sed hæc despectio & irrisio in ipsos retorquetur, cum & abundantia eorum
in egestatem, & superbia transierit in confusionem.

PSAL.

PSALMVS CXXII.

A

Nisi quod dominus erat in nobis, dicat nunc Israël, nisi quod do-
minus erat in nobis.

NORPVS Christi, quod est Ecclesia, ita distributum est, Ephes. 5.
vt alia membra eius pericula tribulationum iam euaserint, alia
ijsdem adhuc laboribus atterantur. Sed quia & præceden-
tium, & subsequen-
tium sanctorum vnus est liberator, vnã est
omnium exultatio, & illorum qui iam aduersa vicerunt, &
horum qui sperant se præsentibus periculis liberandos: & promissione
Dei firmam dante constantiam, vno vtuntur cantico, quia vno manjuntur
auxilio, dicentes: Nisi quod dominus erat in nobis, persecutionum nos
magnitudo superasset: sed illo præidente cordibus nostris, illo dante tõe-
rantiam, illo consummante victoriam, habitantis in nobis. simus gloria, non
hostium præda.

Cum insurgerent homines in nos, forsitan viuos deglutissent nos.

Tota ergo fidelium salus, tota patientium fortitudo ad Deum qui in
sanctis est mirabilis referenda est: quia nisi in illis Dominus esset, furori
impiorum fragilitas humana succumberet. Dicat ergo Israël, dicat popu-
lus redemptus, populus regeneratus, populus adoptitiuus: nisi quia domi-
nus erat in nobis, cum insurgerent homines aduersum nos, forsitan viuos
deglutissent nos. Viui autem deglutiuntur, qui persecutione superati, in so-
cietatem transeunt impiorum, & amore exiguæ vitæ, in profundum ruunt
mortis æternæ.

*Cum irasceretur furor eorum super nos, forsitan viuos absorbuif-
sent nos.*

Viui absorbentur, qui fidem quidem suam in conscientia sua retinent, sed
metu poenæ acquiescunt idolorum culturæ, viuunt itaque tenentes fidem:
sed dum contra fidem faciunt, adorantes quod nihil esse nouerunt, non oc-
ciduntur & pereunt.

*Torrentem pertransiuit anima nostra, forsitan pertransiuit anima nostra
aquam intolerabilem.*

Vel sine substantia magnitudo periculi, quod hi quibus dominus inerat,
euaserunt, facit eosdẽ qui liberati sunt mirari, quod tanta oppressi tentatio-
ne non fuerint. Ideo enim verbum dubitationis ponitur, vt id superatũ de-
monstretur, quod humana vinci facultate non potuit. Per vim autẽ aquarũ,
significauit populorum furorem, & ideo ista aqua sine substantia dicitur,
quia peccatum nullius substantiæ est: & qui diligit iniquitatem, odit animam
suam, eo plenam quod non erit, & quod egentem facit. Psal. 120.

Li ij Benedi-

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Benedictus dominus, qui non dedit nos in venationem, vel in captionem, dentibus eorum.

Fidelis anima, nō in suis viribus, sed in Dei exultat auxilio: ideo enim venantium euasit insidias, quia dominus fecit irrita omnia genera captionum.

Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium.

Laqueus vel muscipula venantium, amor est istius vitæ, cuius dolos passeres, id est, humiles quicquid, fidelium, presidio supernæ protectionis effugiunt.

Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

Præterit enim figura huius mundi, & omnes præsentium vanitatum illecebræ conteretur, cum liberati passeres, id est, humiles, à contritione temporalium, dicent exultantes atque gaudentes.

Adiutorium nostrum in nomine domini, qui fecit cælum & terram.

Merito ergo non sunt capti à venatoribus istius mundi, qui adiutorium quaesierunt in nomine domini, qui cælum & terram creauit.

PSALMVS CXXIII.

Qui confidunt in domino sicut mons Sion, non commouebitur in æternum, qui habitat in Hierusalem.

INTER mundi scandala, & rerum temporalium varietates, non discedere à domino, sed in charitate eius ac proximi stabiliem permanere, tam clarum atque sublime est, vt qui in hac firmitate consistunt, montis Sion instar obtineant. Ipsi enim fide & spe habitant in Hierusalem, non hac terrena, sed in ista celesti & æterna, quæ ædificatur vt ciuitas.

Montes in circuitu eius:

Montium nomine significantur prædicatores veritatis siue angeli, siue Apostoli, siue propheta: qui splendorem veritatis quem de supernis accipiunt, in inferiora diffundunt.

Et dominus in circuitu plebis suæ,

Quicquid ergo est lucis in montibus, ipse est, qui splendore montes facit, & quicquid per ministros auxiliij venit, illius est, qui operatur omnia in omnibus.

Ex hoc nunc & vsque in seculum.

Vt

IN PSALMVM CXXIII.

A Vt à temporalibus transferantur ad æterna.

Quia non derelinquitur virga peccatorum super sortem iustorum: vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.

Sæpe in hoc seculo peccatores mundanam potentiam cōsequuntur, cum & ipsi sint iniqui, publicarum tamen legum sunt ministri: quorum potestas etiam fidelibus honoranda est, propter utilitatem dispositæ disciplinæ; sed si in id prorumpant, vt iustos veri Dei cultu conentur auertere, nulla eis obedientia, nulla est præbenda consensio. Quia non derelinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum, quorum fors ipse Deus est, qui iustis suis eam perseverantiam dabit, vt imperia sæuentium non metuant impiorum, & ab omni opere iniquæ actionis abstineant. Ita ergo & à plebibus principes, & à seruis domini sunt ferendi: vt sub exercitatione tolerantia sustineantur temporalia, sperentur æterna. Auget enim meritum virtutis, quicquid propositum non violat religionis.

Sententia est 34.

Benefac domine bonis & rectis corde.

Recti sunt corde, qui de præceptis Dei & constitutionibus non queruntur, nec varietate rerum temporalium deprauantur: quia iustum est æquanimitè ferri, quod iudicaturus voluit tolerari.

Sententia est 35.

B Declinantes autem in obligationem adducet dominus cum operantibus iniquitatem:

Impias, inquit, querelas, à fidei limite deuiantes, & in imitationem inultorum scelerum transeuntes, adducet dominus ad iudicium retributionis, paribus conscientiarum vinculis obligatos, vt quem non crediderunt iudicem, experiantur ultorem.

Pax super Israël.

Hierusalem interpretatur visio pacis: & Israël, videns Deum. Qui ergo videt Deum, pacem videt, & pax super ipsum est, cui Deus semper placet, & in nullo ab ipsius voluntate discordat.

PSALMVS CXXV.

CVM auerteret Dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati.

Propheticus Psalmus ad ascensionem pertinet graduum, quibus bene currētium crescit profectus. Sub appellatione vniuersæ vrbis & populi, ea quæ de vniuersa ecclesia sunt intelligenda significat. Sion quippe in toto mundo est sanctorum omnium corpus, & ciuitas, à captiuitate Babylonis, quæ confusio interpretatur.

Ll iij

pretatur,

Eccl. 40. pretatur,educta: ab ipso enim Adam totum genus humanum iugum subijt C
seruitutis, per quem omnia mudi secula, & generalis captiuitas, a filijs adop-
tionis auertitur, & quicunque ad redemptionem pertinent sanguinis Chri-
sti in spem non dubie salutis, habent gaudium consolationis.

Tunc repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione.

Gaudium quidem proprie animi est, sed quia ore promitur, quod corde
concipitur, ipsam linguam exultatione dixit impletam, cuius se ministerio in
actionem gratiarum, abundantia mentis effundit: quod etiam tacete lingua
fieri potest, quia & interior homo habet os inuisibile, & linguam secretam,
cum quo tacito sono, clamat affectu.

Tunc dicent inter gentes, magnificauit dominus facere cum eis.

Magnificauit dominus facere nobiscum, facti sumus letantes.

Inter omnes gentes sunt ciues Sion, qui redemptione ac pretio sanguinis
Christi de captiuitatis iugo quotidie liberantur, & dicunt: Magnificauit do-
minus facere nobiscum, qui nos per magnificentiam gratie sue, celesti pa-
triae reformauit. Letantes, quia spei manifeste vera sunt gaudia.

Conuerte domine captiuitatem nostram, sicut torrens in austrum.

Vita presens multis tentationibus impugnatur, vt etiam redempti capti-
uitatis mala metuant, & indefinenter opem redemptoris implorant: peten-
tes, vt in via domini per ascensionem gradus, absoluti cursus habeant liber-
tatem. Et sicut aqua, quae gelu fuerint ligata, austro flante laxantur: ita ipsi
per Spiritum sanctum, resoluta glacie peccatorum, veloci ad patriam reditu
ferantur more torrentium. D

Qui seminant in lachrymis, in gaudio metent.

Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua.

Venientes autem venient in exultatione, portantes manipulos suos.

1. Tim. 3. Omnes qui volut in Christo pie viuere, persecutionem patientur: & mo-
Eccle. 3. lestia laborum sanctarum est causa lachrymarum. Sed tempus flendi, tempus
Galat. 6. est seminandi: quia opera charitatis, quae releuandis hominum miseris adhi-
bentur, aeternorum messem pariunt gaudiorum. De fructu enim bonorum ope-
rum pij coronabuntur agricolae: & cum manipulis gloriae, id est, meritis actio-
num, aduentui domini saluatoris exultanter occurrent.

PSALMVS CXXVI.

3. Reg. 11. P Salmi huius titulus est, Canticum Salomonis. Et mirum est quod as-
censionis canticum eius nomine praenotatur, quem notum est ab his
virtutum gradibus decidisse. Sed illo cadente si quae per ipsum dicta
sunt delerentur, existimaretur quod quae spiritus Dei loquutus est ipse
dixisset,

A dixisset, & repudiari quasi eius propria debuissent. Nunc autem, sequestrato
hominis merito, quod a Deo factum est non tacetur, & doctrina spiritalis
secernitur a praenotatione doctoris. Manet ergo autoritas prophetiae, quae
non humana est sed diuina: & quia templum Dei, non nisi ipsius opere aedi- 2. Petr. 2.
ficetur ostendit.

Nisi dominus edificauerit domum, in vanum laborauerunt aedi-
ficantes eam.

A Postoli vox est, dicentis populo fidei, Dei aedificatio estis, Dei 1. Cor. 3.
agricultura estis. Qua voce etiam propheta vitur, protestans
vanum laborem esse aedificantium domum, nisi auxilio domi-
ni opus aedificij, inchoarum fuerit & effectum. Quod vtique
de tota ecclesia intelligendum est, quae est Hierusalem, in om-
nium compage sanctorum vna domus, & vnu templum, & vna ciuitas: cuius
extractio, ab initio vsque in finem, domino aedificante, confurgit: sine cuius
gratia nihil est solidum, nihil firmum, sed vana omnia atque ruitura.

Nisi dominus custodierit ciuitatem, in vanum laborauit qui custodit.

Omnis sancti aedificij status, sicut domino operante proficit, ita domino 2. Cor. 3.
custodiente consistit: quoniam utilis Praepositorum custodia est, cum spiri-
tus Dei populo suo praesidet, & non solum gregem, sed etiam ipsos digna-
tur custodire Pastores.

In vanum est vobis ante lucem surgere:

Præsumptionis spiritus increpatur, cui vanum est suis viribus releua-
ri: cum gloriae Christi particeps esse non possit, nisi qui fuerit humilita-
tis eius verus imitator, & amator. Si ergo quis ante lucem surgere, & obscu-
rum noctis vult effugere, fallitur. Inordinata quippe excellendi cupiditas,
cui humilitate crescendum fuerat, dum praeproperè leuatur, in profunda
demergitur.

Surgite posteaquam sederitis, qui manducatis panem doloris:

Cum dicitur, Surgite, proijciendae sublimitatis hortatio est: cum autem
dicitur, Postquam sederitis, prius humilitati studendum esse monstratur: quo-
niam qui se humiliat, exaltabitur. Et ne dubitaretur penes quos esset hoc
meritum, Qui manducatis panem, inquit, doloris: hoc est, qui propter iustitiam
patimini, & in lachrymis tribulationum tempus vitae praesentis exigitis: vt qui
de corpore estis domini, via capitis ambuletis, seruantes participatione tole-
rantiae vsq; in finem: quoniam spes vobis in Christo certa est, & gloria resurgendi.

Cum dederit dilectis suis somnum:

Electi Dei sunt sancti eius, quotum mortem similem facit somno, de quo
L. 1. iij. Christus;

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Christus surrexit à mortuis: ita surgent & hi, qui membra sunt ipsius: sequentes enim præciam lucem, post labores humilitatis, introibunt in confortium glorificationis.

Ecce hereditas domini filij, merces fructus ventris.

Hereditas domini filij sunt Ecclesie: in quibus & merces est fecunditatis, & gaudium de fructu ventris sui, quoniam utero fidei ipsa eos concepit, parturivit, & peperit: simul quidem cum reprobis ventre gestatos, sed postmodum pro sui qualitate discretos, transacto somno, quem dilectis suis dominus dedit, ut resurrectionem consequantur.

Sicut sagitta in manu potentis, sic filij excussorum.

Filij excussorum intelliguntur apostoli, filij prophetarum, quorum prophetia multis fuit tegminibus obumbrata, quam prædicatores Euangelij excutiendo reserant. De prophetis ergo postea orti Apostoli excusserunt patres suos, & secreta eorum ventilando eruerunt: ut essent tanquam sagittæ missi in uniuersos fines terræ, arcu dominicæ iussione.

* ruminati sunt

Beatus qui implebit desiderium suum ex ipsis.

Beatitudinis Apostolicæ sit particeps, qui ea concupiscit, quæ illi desiderando adepti sunt, & adipiscendo docuerunt. Ex ipsis ergo impleri dicitur desiderium, quia imitatione ipsorum ad eadem gaudia peruenitur.

Non confunditur, dum loquitur inimicis suis in porta.

Quis est qui loquitur in porta, nisi qui euangelizat in Christo: quoniam ipse est ianua intrantium Dei regnum. Inimici autem eorum sunt, qui prædicationi veritatis resistunt: & dum deitati incarnationis domini contradicunt, ab ingressu portæ merentur excludi.

PSALMVS CXXVII.

Beatæ omnes qui timent dominum, qui ambulant in vijs eius.

Ut homines malæ conscientie timent dominum, agnoscentes quæ operibus suis retributio debeat: sed cum permanent in peccatis, quorum delectatione superantur, non medelam capiunt ex suo timore, sed poenâ. Igitur timor, beatitudinis particeps est, qui in Dei vias ambulat, & metuunt ne quid de bono quo beatificantur amittant, spe gaudentes, & in tribulatione patientes.

Adde * in ijs Rom. 8.

Labores fructuum tuorum manducabis, beatus es, & bene tibi erit.

1. Cor. 10 & 11.

A plurali numero ad singularem propheta translatus est: quia omnes in Christo

IN PSALMVM CXXVII. 258

A Christo vnum sumus: ex multis membris vnum corpus effeimus, dum siue pluribus, siue in singulis vnus est Christus: quia & caput in compage, & compago omnis in capite. Iste ergo timens dominum, & in vijs eius ambulans, quomodo fructum laborum sit manducaturus, inquiritur: & inuenitur, quod iusti non solum fructibus laboris sui, sed etiam ipso illo, quo ad fructum tendunt, labore pascuntur, dum priusquam præmia pij laboris accipiant, sit eis tolerantie amor, futuræ portio voluptatis.

Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tue.

Cum multi sanctorum non habuerint coniugia neque filios, quomodo accipientur huius benedictionis fuisse participes: nisi harum affectionum societas in totius ecclesie corpore intelligatur: per illud scilicet spiritale coniugium, quo viro suo Christo, id est, sponso, sponsa conectetur. Sacramentum verò istius copulæ, multis nominibus significatur, ut qui adhærent capiti, nunc membra eius, nunc mater & fratres, nunc vxor & filij, nunc templum & vinea nuncupentur: dum per has necessitudinum species illa indiuidua vnitas fidei, & spei, & charitatis ostenditur: & quicquid Christo subiungitur, sibi quoque inuicem colligatur, ut totius domus latera fecundæ vitis abundantia vestiantur.

Filij tui sicut nouella oliuarum, in circuitu mensæ tue.

B Qui vxoris vocabulo appellati sunt, ijdem commemorantur nomine filiorum, de fructu pacis nouellis oleis comparati: quoniam pacifici filij Dei vocabuntur, qui mensam dominicam sacramentorum atque doctrinæ cum vnanimitate circundant, ut quod inde percipitur, nulla dissensione violetur.

Matt. 5.

Ecce sic benedicetur omnis homo, qui timet dominum.

Caput & corpus, Christus & ecclesia vnus homo, vnus est Christus, qui in suis atque in se habens benedictionem & sumit & confert.

Benedicat te dominus ex Sion, & videas quæ bona sunt in Hierusalem omnibus diebus vitæ tuæ.

Non humana hæc, sed diuina benedictio est, nec terrenæ, sed cœlestis Hierusalem bona incorruptibilia promittuntur. Quamuis enim etiam temporalia commoda dona sint Dei, non ea tamen spondet proprie sanctis, quæ communiter largitur & reprobis. Eternæ igitur ciuitatis æterna sunt gaudia, & stantium dierum perpes infinitas nec variabitur, nec labetur. Ibi videbuntur filij filiorum, id est, fructus sanctorum operum, & perpetua iustitiæ præmia, quæ pacis nomine vniuersaliter exprimentur: quia omnis illa beatitudo Hierusalem incommutabili pace gaudebit, & erit bonum omnium, quod fuerit singulorum.

Sentent. est 37.

Et videas filios filiorum tuorum, pax super Israel.

Omnis

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Omni promissio æternorum bonorum, pacis nomine comprehensa est: quæ specialiter ad eos pertinet, qui sunt Israel, id est, videntes Deum: de quibus dicitur, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. C

Matth. 5.

PSALMVS CXXVIII.

Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Israel: Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea:

Prophetia spiritus ecclesiam Dei ad perseverantiam cohortatur, ut de superatis persecutionibus in domino gloriatur. Ab initio enim in sanctos, qui sunt Israel, impij sævierunt: sed ecclesia, siue in iuuentute sua, siue in ætate maiore, siue in senectute vltimi iâ seculi, nullis oppressionibus, nullis est victa supplicijs, cui per passiones & mortes suorum, coronæ semper triumphiq; creuerunt.

Etenim non potuerunt mihi. Super dorsum meum fabricauerunt peccatores: prolongauerunt iniquitatem suam.

Omni malorum intentio contra bonos, hæc est, ut eos similes sui faciat, & in consensum iniquitatis suæ à fide ac probitate traducant. Quod cum obtinere non possunt, obproprijs & criminationibus impetunt innocentium vitam, construentes super dorsum eorum congeriem falsitatum: quia perfectorum fidelium est, etiam tales & iniustorum odiorum onera sustinere, etiam si prolongent iniquitatem suam, & nulla correctione mutantur: quæ pertinacia malorum longè ab innocentibus separatur, & qui est rectus, nulla eorum societate polluitur. D

Dominus. iustus concidet ceruices peccatorum:

Generale quidem nomen est Peccatorum, quod nec sancti quidem à se existimant alienum. Sed aliud est quod quotidie aufertur, aliud quod semper augetur. Vnde ex ipsa vltionis specie, quales hic peccatores commemorantur ostenditur: cum dominus non manus peccatorum, sed ceruices concisurus denuntiatur. Per ceruices enim superbia significata est eorum, qui in nullo se reprehendi volunt, & Dei verba tanquam delirameta cõtemnunt.

Confundantur & reuereantur retrorsum omnes, qui oderunt Sion.

Oderunt Sion, qui oderunt ecclesiam, & qui Dei præcepta contemnunt. Sed quia super dorsum fabricauerunt, quid faciet ecclesia, nisi tales spe correctionis ipsorum toleret vsque in finem: veniet enim quod sequitur.

Eiant sicut fennum tectarum, quod priusquam euellatur, arefcit.

De

IN PSALMVM CXXIX.

259

A *De quo non implebit manum suam qui metit, & sinum suum, qui manipulos colligit.*

Contemptores eloquiorum Dei & amatores mundi, sceno quod super tecta & super parietes nascitur, comparantur: qui ante tempus messis arefcunt, & cum videntur stare, ceciderunt: nec inueniunt messorum, id est, angeli quod de eis dominicis horreis inferatur, quia igni deputabitur, quicquid arebit substantia charitatis.

Et non dixerunt qui præteribant, benedictio domini super vos.

Superbi & vani in agro domini nihil operati sunt, nec meruerunt ab eis qui per temporalia ad æterna transibunt, gratiam benedictionis accipere. Omnes enim prophetæ & Apostoli vniuersique sancti, bene viventibus benedixerunt in nomine domini, non in suo, sed in illius cuius gratia erant quod erant, & cuius pollicitationes bonis & fidelibus promittebant.

PSALMVS CXXIX.

D *De profundis clamaui ad te domine, domine exaudi vocem meam.*

B *Vi profunditatem malorum vite huius intelligit, & à terrenis erui cupit, iâ de his est qui ad ascensionem pertinet gradus, & qui superno auxilio cupiunt adiuuari, ut per virtutum profectus ab imis ad summa conscendant. Clamandum ergo est voce desiderij sperantis ad dominum, ut non de vno tantum, sed de multis profundis humanarum miseriarum eruat laborantes: quia etiam qui valde profecerunt, habent vsque in finem de quibus cupiant liberari, etsi magnorum & fidelium ista conditio est, ut quandiu in seculo mundani maris profunda patiuntur, quæ extremitas demersos habet eos, qui ipsis imis profunditatibus delectantur, & tãto magis sunt miseri, quanto se putant esse fideles.*

Fiant aures tue intendentes, in vocem deprecationis meæ. Si iniquitatem obseruabis domine, domine quis sustinebit?

Quia qui venit soluere opera diaboli: hoc est, peccata: & venit querere quod perierat, dedit spem etiã in vltimo profundo iacenti, per quã se ad operam saluantis erigeret: & ideo quantalibet mole malæ consuetudinis peccator oppressus, habet in Psalmo huius forma quod sequatur implorationis exemplum de sua liberatione desperet: quia si diuina iustitia hoc hominibus in hac vita redderet quod merentur, nemo posset retributionis sustinere iudiciũ. Quid ergo spei sit contenti, aperit sermo qui sequitur:

Quonia apud te propitiatio est, & propter legem tuã sustinui te domine.

Quæ est propitiatio, nisi sacrificium? & quod sacrificium, nisi occisio illius agni, qui tulit peccatum mundi, & venit ut legem veteris testamenti, noua lege Evangelicæ veritatis impleret? Lex autem perfectio charitatis est, quæ est 38. Deus

D. PROSPERI A QUIT. EXPOSITIO

Matt. 6. Deus proximusq; diligitur, & per quam dicitur conditori legis: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Bene enim sustinet promissiones Dei, qui mandatum eius exequitur: nec frustra sperat parcendum peccatis suis, qui ignoscit alienis, dicente Apostolo, Inuicem onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi.

Sustinuit anima mea in verbum tuum:

Expectationis, inquit, meae substantia Christus est, & verbi tui promissionae non fallor, quia ipse est veritas qui promisit.

Sperauit anima mea in domino.

A vigilia matutina vsque ad noctem: a vigilia matutina speret Israel in domino.

Spes fidelium, expectatioque sanctorum, non vnus diei concluditur fine, eum etiam intra breuia tempora istius vite, multorum dierum ortus atq; occasus sepe renouentur. Virtus igitur patientiae, de illa sumenda est vigilia matutina, in qua dominus Iesus Christus, in nostrae naturae carne surrexit a mortuis, vt quod praecessit in capite, hoc in se sperarent omnia membra facientium quae spes nullis terrenis aduersitatibus, nullis terroribus obscuranda, sed vsque in finem praesentis vitae, vbi nox quaedam mortis interuenit, fortiter custodienda est, vt omnis Israel quousque de hac vita exeat, hoc quod in domino factum est, in se quoque faciendum sperare non desinat. Haec enim spes propria est Israelitarum spiritualium, quorum desiderium non vana neque temporalia concupiscit, sed a vigilia matutina resurrectionis Christi, vsque in noctem finis sui eum currit, eum tendit, quod iam in praecedente peruenit.

Quoniam apud dominum misericordia est, & multa apud eum redemptio est.

Fiducia sperantium, misericordia Dei est: nec ideo quisquam debet de cessanda domini promissione dubitare, quia se participatione eius nouit indignum: cum ipsa confessio per commutationem actionis & mentis indulgentiam mereatur, & multiplex sit redemptio eius, qui nihil donorum suorum correctis negat, & vniuersa vincula captiuitatis abrupit.

Et ipse redimet Israel ab omnibus iniquitatibus eius.

Non ergo timeat aliquas iniquitates accessurus ad dominum, tantum vtroto corde se voueat, & ea in quibus etiam sibi displicet agere ac velle desistat: nec dicat quod illa forte iniquitas remittenda sit, illa autem pro sua qualitate plectenda: sed clamet de profundis, & a vigilia matutina speret vsque in noctem, quia redemptor sine peccato ideo pro iniustis pretiosum sanguinem sudat, vt omnium in se credentium omnia peccata deleat.

PSALMVS

IN PSALMVM CXXX.

260

PSALMVS CXXX.

Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei. Neque ingressus sum in magnis, neque in mirabilibus.

Sperna cuiuslibet spiritualis Israelitae, in qua totum Christi corpus ostenditur, sanctae humilitatis veritas commendatur. Et hanc Psalmi vocem omnes ecclesiae filij suam esse cognoscunt: quorum temperantia nihil humanae gloriae concupiscit, neque optat de operum mirabilibus gloriari, vt pro ostentatione virtutum pretium laudis acquirat. cum omnis gratia Dei, quae in quocunque fidelium dignatur operari, a nullo membro corporis Christi possit abungi: & suum quisque faciat bonum, quod per alium gaudet effectum.

Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam.

Sicut ablactatus est super matrem suam, sic retributio in animam meam.

Mens perfectae humilitatis delectat a proposito, intrepidè de hac se lege constringi, vt cuidam maledictioni fiat obnoxia, si alta sapere, & de aliquibus miraculis voluerit superbire. Sicut ergo male agitur cum infante nondum idoneo ad perfectionem solidioris cibi, si a matris vberibus auferatur, cum substantia alimoniae eius in matre sit: Ita, inquit, retribuat animae meae, vt cum panem angelorum edere non valeam, potum materni lactis amittam: & cum ea quae supra me sunt, adprehendere non queam, humilitatis bono caream, in quo salubrius est proficere, quam timere.

Speret Israel in domino ex hoc nunc, & vsque in seculum.

Verus ergo Israel, quae sibi sint in domino preparata prospiciens, totam spem suam confirmet in domino, & quae sursum sunt sapiat, non quae super terram: non temporalem quaerat gloriam, sed aeternam: ne dum bona fallacia amat, vera non capiat.

PSALMVS CXXXI.

Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.

Congruit quidem personae beati Dauid, vt apud dominum memoriam haberi cupiat mansuetudinis suae. cuius obseruantissimus fuit, & de qua secundum historiam testis est ordo gestorum. Sed altiore intellectu sermo propheticus accipiendus est, vt scilicet ad illum hominem, qui in capite & in corpore, id est, in Christo & ecclesia vnus homo est, haec verba referantur quibus plenè vtitur tota Dei ciuitas, & omnis copago sanctorum, mansuetudine potentium, & humilitate sublimium, huiusque propositi votum offerentium Deo, vt tabernaculum ip-

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

lum ipsius efficiantur, & templum, quod anima omnis fidelis quodam infolubili iuramento profitetur & sancit, cupiens se in æternum à domino possideri, & habitaculum esse spiritus sancti.

*Sicut iurauit domino, votum vouit Deo Iacob:
Si introiero in tabernaculum domus meae, si ascendero in lectum stratus mei:
Si dederò somnum oculis meis, aut palpebris meis dormitationem,
Et requiem temporibus meis, donec inueniam locum domino, tabernaculum Deo Iacob.*

In his omnibus voti perseuerantia, & fidei seruor ostēditur. Vt enim quis locus sit domino & tabernaculum Deo Iacob, à propria utilitate ad bonum debet comune trāsire: nō in se requiescere, nec in suis delectationibus dormire: quod faciunt, qui sua querunt, non quæ Iesu Christi: quæ autem sunt Iesu Christi, nō singulorū mēbrorū, sed totius corporis bona sunt; & nullus nō habet, de quibus nemo non gaudet. Fit ergo locus domini & tabernaculū Dei Iacob, qui ecclesiæ coaptatur, qui corpori Christi per spiritū charitatis vnitur, nec vsquā alibi beatus fieri cupit, nisi in illa domo, de qua dicitur:

Mal. 38. Beati omnes qui habitant in domo tua, in secula seculorū laudabunt te.

Ecce audiuius eam in Effrata, inuenimus eam in campis syluæ.

Effrata nomen Hebræum interpretatur Latine speculū, in quo prophetice significationis imago præcessit: per speculum enim prophetiæ, adnuntiata hæc sedes vel habitatio Dei, de qua dicitur, *Ecce audiuius eam in effrata*, id est, in eloquijs prophetarum, Inuenimus eam in campis syluæ: hoc est, in altitudine gentium, in quibus fuerunt vepres idololatriæ, concretiones errorum, & syluestres incultarum mentium feritates. Quod ergo audiuius ex libris Iudæorum, manifestum est in fide gentium.

Intrabimus in tabernaculū eius, adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius.

Qui intrant vt inhabitent, ipsi sunt qui vt inhabitentur intrantur: & hi sunt in domo Dei, qui sunt domus Dei, vt verè in regno Dei sint quibus dici potest, Regnum Dei intra vos est. Adorant ergo isti in loco vbi steterunt pedes, vel ipsius domus permanentes in domino: vel ipsius domini, qui domus perseuerantis habitator est. Sicut autem non est locus adorandi, nisi in ecclesia catholica, ita nemo potest dicere dominum Iesum Christum, nisi in spiritu sancto:

1. Cor. 12.

Exurge domine in requiem tuam, tu & archa sanctificationis tuæ.

Ecclesia, id est, corpus Christi, capiti suo dicit: Dormisti per conturbationem crucis: surge, in requiem æternitatis, tu & archa sanctificationis tuæ.

vt

IN PSALMVM CXXXI.

vt gloria resurrectionis, non solum in capite membrorum, sed etiam in mēbris capitis impleatur: quæ membra archa sunt sanctificationis Deo, siue per incarnationis veritatem, siue per gratiæ electionem: vt in persona mediatoris Dei & hominum hominis Christi Iesu intelligatur, & altare propitiationis, & archa sacrificij, & archa doctrinæ.

Sacerdotes tui induantur iustitia, & sancti tui latentur.

Te, inquit, resurgente à mortuis, & eunte ad patrem, regale illud sacerdotium induatur fide, quia iustus ex fide viuuit: & accepto pignore spiritus sancti, latentur membra spe resurrectionis quæ præcessit in capite.

Abac. 2.

Propter Dauid seruum tuum, non auertas faciem Christi tui.

Hoc Deo patri dictū est ab ecclesia, supplicante vt meminerit promissionū suarū in domum Dauid: ne omne Israeliticum genus pereat, propter facinus impiorum: qui licet receperint, & recipiant quod merentur, multa tamen ex ipsis milia iustificata sunt per fidē, & inde apostoli, inde doctores, inde tot martyres, & primogeniti, totius adoptionis electi, vt frumēta discernerentur à paleis, & reliquiæ saluæ fierēt. Pro quibus & dominus in cruce orabat dicens: Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt.

Rom. 11.
Luc. 23.

Iurauit dominus Dauid veritatem, & non pœnitebit eum.

Sicut iuramenti nomine, in Deo constitutio significatur incommutabilis veritatis, ita pœnitentiæ appellatione, conuersio sententię demonstratur. Vnde ideo dicitur dominus non pœnitere, quod statuit nūquam immutare: quo quid aliud, quàm æternitas donorum, & iudiciorum eius ostenditur?

De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.

Dauid, in quo persona est capitis & corporis, id est, Christi & ecclesiæ, hanc promissionem accepit, quod fructus ventris eius super sedem ipsius esset ponendus, cuius regnum manet in æternum: qui ideo fructus ventris dicitur, quia saluator secundum carnem virginis matris est filius conceptus, non per virilem coitum, sed per spiritum sanctum.

Si custodierint filij tui testamentum meum, & testimonia mea hæc quæ docebo eos:

Et filij eorum vsque in æternum sedebunt super sedem tuam.

Custodibus testamenti, hæreditas pollicitationum & æterni regni beatitudo promittitur, qua non solum filij Dauid, sed etiam filiorum eius filij ditabuntur: sed hanc gloriā, semen fidei, non carnis propago consequitur, & in toto mundo qui sunt in fide sanctorum patrum, ipsi in honore numerantur hæredum.

Quo-

D. PROSPERI AQUITANI EXPOSITIO

Quoniam elegit dominus Sion, praelegit eam in habitationem sibi.

Sion ipsa est ecclesia, & ipsa est Hierusalem caelestis, ad cuius pacem currunt, qui etiam nunc peregrinantur: ipsa est ciuitas Dei, quae ex meliore sui parte, semper cum autore suo mansit: & partem, quae per Dei gratiam quotidie ab exilio reuocatur, expectat, ut simul tota sit sui habitatoris edificatio.

Hae requies mea in seculum seculi: hic habitabo, quoniam praelegi eam.

Apparet quam ineffabili dilectione ecclesiam suam diligit Deus, quando eam requiem, qua ipsam facit requiescere, suam dicit: cum in demutabilem deitatis tranquillitatem nullius vnquam laboris perturbatio fatigaret. Huius vero tanti muneris quae principalis causa sit, plenissime demonstratur, cum dicit, Quoniam praelegi eam: secundum quod in Euangelio dominus ait: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.

Ioan. 15.

Vidua eius benedicens benedicam: pauperes eius saturabo panibus.

Tota ecclesia Dei, in dominum sperans, & humilitate proficiens, formam viduae gerit, quae, quonia consolatione huius mundi non habet, instat oratione nocte & die, & solo & diuino fidei auxilio. Pauperes quoque hi significantur, de quibus dicitur: Beati pauperes spiritu. Et: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur: Cibo utique gratiae & pane iustitiae, ut educant illum, qui dicit: Ego sum panis, qui de caelo descendi. Viduitas igitur & paupertas, non in solis mulieribus maritorum consortio destitutis, neque in eis tantum qui inopia laborant intelligatur: sed in omnibus membris corporis Christi. Quia aliud est quod tolerat labor necessitatis, aliud quod elegit amor religionis.

1. Tim. 5.

Matt. 5.

Ioan. 6.

Sacerdotes eius induam salutari: & sancti eius exultatione exultabunt.

Gal. 3.

Salutaris, id est, salutem adferens, Christus est, quo quisque regeneratus induitur, dicente Apostolo: Quotquot in Christum baptizati estis, Christum induistis. Et hoc vniuersa ecclesia sub nomine adsequitur sacerdotum: quia totus populus Christianus sacerdotalis, atque regalis est. Verum plenius hoc ipsi rectores plebis accipiunt, qui specialius summi pontificis & mediatoris personam gerunt.

Illic producam cornu David.

In cornu altitudo significatur, non in se, sed in domino gloriantium: quia sublimitas cornuum, mensuram totius carnis excedit.

Parauit lucernam Christo meo.

Id est,

IN PSALMVM CXXXII. 262

Id est, praemissi ante ipsum prophetiam, cuius lumine vterentur, qui erant in ignorantiae tenebris constituti. Vnde & beatus Petrus Apostolus dicit: Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis intendentes quasi lucernae luceti in caliginoso loco. Et ipse dominus ait de Baptista Ioanne, Ille erat lucerna ardens & lucens. Merito ergo sancti exultatione exultabunt, quia non in se, sed in domino glorificantur.

1. Pet. 1

Ioan. 1

Inimicos eius induam confusione: super ipsum autem florebit sanctificatio mea.

Aperte significatum est, quid debeat inimicis gratiae Christi, & quae in ipso sanctis gloria praeparetur, cum Christus in toto suo corpore refulgebit, & erit dominus omnia in omnibus.

1. Cor. 15

PSALMVS CXXXII.

Ecce quam bonum, & quam iocundum habitare fratres in vnum.

Bona & iocunda habitatio est, quae inter filios adoptionis efficit vnitatem, & praeter corpoream ac localem habitationem, fraternos animos fidei pace connectit: quod tunc verè impletur, cum in vnum caput, totius corporis Christi, omnia fidelium membra concurrunt.

Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam illius Aaron.

Per Aaron sacerdotem ille indicatur sacerdos, qui veri pontificis sacramentum, non in alieni generis hostia, sed in oblatione corporis & sanguinis sui solus impleuit. idem sacerdos, idem victima, propitiator, & propitiatio, omniumque mysteriorum quibus nuntiabatur, effector. qui mortuus sepultus, resuscitatus, ascendit in caelos, naturam humanam super omne nomen exaltans & mittens spiritum sanctum, cuius vnctio omnem ecclesiam penetraret. A capite enim, id est, a Christo, manans benedictio, non solum in barbam, sed etiam in ora vestimenti eius, id est, vsque ad infima membra descendit. In barba autem, quae vnguentum fluens a capite prima suscepit, Apostoli significantur & martyres, in quibus virtus capitis & sacramento eminet, & exemplo.

Quod descendit in ora vestimenti eius, sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.

Roris descensio, supernae gratiae significatio est, quae sanctorum est origo meritorum. Hermon autem interpretari dicitur flumen exaltatum, quod intelligitur Iesus Christus, qui ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, de qua dona hominibus. Ab ipso enim in Sion, id est, in ecclesiam, venit pluuia charismatum, exoritur ex tota compage fructus benedictionum, & fortitudo virtutum.

Psal. 67.

Eph. 4

M m

Quo

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Quoniam illic mandauit dominus benedictionem. & vitam vsq; in eternū. **E**

Gratia roris Hermon ibi descendit, ubi per vnitatem charitatis habetur participatio benedictionis: ipsi enim in vnum habitant, qui in Christo concorditer viuunt: & in diligendis non solum fratribus, sed etiam inimicis seruant præceptum, quo pro persecutoribus suis iubentur orare: quando pro inimicis suis est mortuus dominus, qui eos facit participes eternitatis, quos imitatores habuerit dilectionis.

Matth. 5.

Rom. 5.

PSALMVS CXXXIII.

Ecce nunc benedicite dominum omnes serui domini: Qui statis in domo domini, in atrijs domus Dei nostri.

Nunc, inquit, id est, in hoc tempore tribulationum & angustiarum, in tempore persecutionum & lachrymarum, benedicite dominum, omnes qui in vno corde, & vno spiritu, in confessione, & in laude domini permanetis: stantes, id est, perseverantes in latitudine fidei & spei et charitatis.

In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite dominum.

In aduersitatibus, ait, que diem vitæ huius obscurant, nolite deficere, sed manus vestras in opere sanctitatis extollite, vt benedictiones quæ voce promuntur, in conuersationis vestræ pietate videantur. **D**

Benedicat te dominus ex Sion, qui fecit cælum & terram.

Plures hortatus est vt benedicerent dominum, & ipse vnum benedicit, quia ex pluribus vnum fecit, vt omnis ecclesia, cuius corpus vnum, & anima vna, benedictionem tanquam homo vnus accipiat.

PSALMVS CXXXIII.

Laudate nomen domini, laudate serui domini: Qui statis in domo domini, in atrijs domus Dei nostri.

Bona cohortatio & utilis, qua in domini laudem serui ipsius incitantur, cum vtique hoc non egeat Deus, cuius gloria, nec minor se potest esse, nec maior, Sed quia tali officio proficiunt laudatores, & discunt eum timere atque amare quem laudant, persistat fidelis deuotio in diuinarum confessione virtutum, vt obseruantia consuetudinis fiat sacrificium voluntatis. Quales autem esse debeant prædicatores Dei consequenter ostenditur, cum dicitur. Qui statis in domo domini, in atrijs domus Dei nostri: id est, qui in præceptis Dei infatigabiles permanetis, ex hoc ipso quod in domini domo statis, ipsi gratias

IN PSALMVM CXXXIII. 263

Agitis, qui soluit compeditos, illuminauit cæcos, erexit elisos, & dedit vobis spiritum intelligentiæ, qui vos in dilectionem & in laudem eius accenderet. **Psal. 145**

Laudate dominum, quoniam bonus dominus: psallite nomini eius, quoniam suavis est.

Laus domini nec vberius significari, nec plenius potest; quam cum dicitur bonus: verum hoc non cum cæteris bonis, quæ non sunt nisi per ipsum, sed præ omnibus singulariter intelligendum est: quia aliud est bonum omnia bona faciens, & autorem sui non habens: aliud quod nisi fieret, esse non posset. Vnde dicitur: Nemo bonus, nisi vnus Deus. Nec est vlla creatura comparabilis creatori, quæ si quid boni habet, non est ei proprium, sed acceptum. Hoc itaq; summum & incommutabile bonum, laudatoribus suis participationem suæ suauitatis impertit, per hoc quod æqualis patri filius Dei factus est, mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Ipse est enim secundum quod verbum caro factum est, panis hominū, qui descendendo ad nos, per nos, nobis ad se, per se fecit ascensum, & bibendo calicem nostræ infirmitatis, fecit nos calicem suæ gustare virtutis: vt agnosceremus & confiteremur quoniam suavis est dominus. **Mar. 10. 1. Tim. 2. Ioan. 5.**

Quoniam Iacob elegit sibi dominus, Israel in possessionem sibi.

Digna suauitas bonitatis Dei in gratia ipsius demonstratur: quia Iacob elegit sibi dominus, & Israel in possessionem suam fecit: excipiens illam sibi domum, quam specialius eligeret & ornaret. Quamuis enim omnes gentes ipse condiderit, hanc tamen non sicut aliam commisit angelis, sed suo nomini propriè deputauit, ita disponens sacramentum vocationis suæ, vt electio Israel, ad salutem omnium gentium pertinere promissionis filijs, in æternam hæreditatem, non ex carnis propagine, sed ex regenerationis adoptione venturis.

Quoniam ego cognoui quia magnus est dominus, & Deus noster super omnes Deos.

Contemplatio prophetica altiora operū Dei secreta cōspiciens, Ego, inquit, cognoui quam magnus est Deus, & quod propositum eius atq; cōsiliū nullo explicatur eloquio: sed quia super omnē potentiā excellit omnipotens, neq; vlla natura est super quam non creator eius emineat: commemorantur de conditis, per quæ intelligantur mirabilia conditoris.

Omnia quæcumq; voluit dominus fecit in cælo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis.

Quicquid creaturarum est in cælo, & in terra, in mari, & in abyssis Deus fecit: nec est vlla natura, vllæue substantia, quæ non præcepto eius existerit. In creanda autem vniuersitate rerum, atq; formarum, nõ operatio

Mm ij ratio

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

ratio fuit laboris, sed ratio voluntatis: quam nullum præcessit tempus, nullus est moratus effectus. Hanc potentiam homo totius mundi consideratione cognoscens, confiteatur: quia cum in agro cordis sui, aliquid boni nascitur, de opere & munere est cœlestis agricolæ, qui ea quæ instituit per naturam, & corrupta sunt per inobedientiam, dignatur reparare per gratiam.

*Suscitans nubes ab extremo terra, fulgura in pluuiam fecit.
Qui producit ventos de thesauris suis.*

Hæc omnia in toto mundi corpore, Dei nutu & Dei aguntur arbitrio: quæ utique cum multa admiratione laudanda sunt, & in eis intelligendū est, quæ operetur Deus in ipsis hominibus, quos ad imaginem & similitudinem suam fecit, & refecit.

Qui percussit primogenita Aegypti ab homine usque ad pecus,

Primogenita hominum, sunt principia bonæ & probabilis vitæ, quæ initium sumit ex fide. Cum igitur aliqui Christiani aut schismata, aut hæreses mouent, & ecclesiam Dei quibus possunt afflictionibus imperunt, fiunt Aegyptij, quorum nomen interpretatur afflictio populi Dei: & percutiuntur in primogenitis suis, id est, in fide, quæ dum à charitate ecclesiæ desciscit, extinguitur. Hæc autem pessima plaga in homines. Percutiuntur & pecora, hoc est, qui sapientium, doctorumque speciem gerunt: & hi qui pro causa stultitiæ & imperitiæ possunt pecoribus comparari.

Immisit signa & prodigia in medio tui Aegypte, in Pharaonem & omnes seruos eius.

Nihil habent bonæ significationis eorum nomina, in quos iram suam dominus effundit: nam & Phare dissipationem: & Aegyptijs afflictionem sonat. Afflictio regem habet dissipationem, quia illi qui adfligunt ecclesiam, dissipati adfligunt, & regi suo sua primū euerfione famulantur.

*Qui percussit gentes multas, & occidit reges fortes.
Seon regem Amorreorum, & Og regem Basan, & omnia regna Chanaan.*

Interfectiones quidē regū, & gentiū aduersantiū populo Dei, ita ut narratur impletæ sunt: sed quia propheticus est textus historiarum, nō carēt figuris scriptorū nominū qualitates, ut per interpretationū significationē cognoscat ecclesia, quorū maximē hostiū cæde saluetur. Interpretatur namq; Seon tētatio colorū, & Amorreii interpretantur, amaricātes. Cū itaq; tētatio colorū nō sit nisi mendaciū, quod ut facilius obrepat, colorē sibi veritatis adsumunt, quid mirū si amaricātes, mēdacis regis simulatione ducūtur: quoniam & ipse mēdaciū pater diabolus, trāsfiguratur se in angelū lucis: & tētatio colorū cōtarios veritati faciat esse, quos decipit: sed hi homines spiritualiter occiduntur, vñ moriuntur diabolo, ut viuant Deo: & qui crediderant mendacio, credant

Ioan. 8.
2. Cor. 11

IN PSALMVM CXXXIII. 264

A dant potius veritati. Manus autem Dei quia succisiones, & viuificationes facit, Og regem, & Basan, populū eius interimit. Og enim interpretatur conclusio: & Basan interpretatur confusio. Talis quippe conclusio intercludit viā, quæ ducit ad dominū, & interceptos ad confusionē perducit, & iniquos modō concludit, ne credant in Christum: quando Christus apparuerit, confundetur, nisi nunc gratia conuertente mutentur. Chanaan verō, interpretatur Paratus humilitati. Quæ humilitas pœnalis intelligenda est, quæ paratur superbis, qui modō non in humilitate, sed in elatione sunt positi, & præordinantur in id quod retribuendum est vanitati.

Et dedit terram eorum hereditatem, hereditatem Israel populo suo.

Fit hoc quotidie: nam quod alij per meritū suū perdunt, alij per gratiæ munus acquirūt: quoniam Iacob elegit sibi dominus Israel in possessionem sibi: & habenti dicitur: Tens quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Apoca. 3.

Dominus nomen tuum in æternum: & memoriale tuum in generatione & generationem.

B Id est, virtutum tuarum miracula non cessabunt, & quæ operatus es significando, operaberis indefinenter implendo. Memoriale autem domini in eo intelligitur, quod non obliuiscitur promissionum suarum, sed omnino efficit quod sponndit, & hoc fit à generatione in generationem: quia alia est generatio hominum qua nascuntur mundo, alia qua renascuntur Deo: Sed in vtraque sub altissimo iudicio Dei, & opus naturæ impletur & gratiæ.

Quoniam iudicabit dominus plebem suam, & in seruis suis deprecabitur.

Excepto iudicio futuro iam iudicata est plebs Iudæorum. Quid est, iudicata? separati inde sunt iusti, & remanserunt iniusti. Audi dominum dicentem, In iudicium veni in hunc mundum, ut qui non vident, videant, Ioan. 9. & qui vident cæcificent: excæcati enim sunt superbi, illuminati sunt humiles: & in hoc vno populo, qui & Iacob & Israel generaliter appellatur: vna enim persona est domus Iacob & domus Israel: vna gens, vna plebs: hanc inuitat, & hanc dimittit, mites à ferocibus, credentes ab infidelibus separando. In seruis suis igitur deprecabitur dominus: id est, inuocabitur vel exorabitur, & in omnibus nationibus erunt homines Israeliticæ dignitatis, cum Iudæi ex maxima sui parte erunt impij, & veritatis inimici: sed quia spiritalis Iacob ex omni gente adsumitur, idolorum cultoribus infidelitatis cæcitas exprobratur.

Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.

Omnes ex quacunque natione verum Deum nescientes, & Christi euāgelio resistentes, idolorum cultores sunt. et cum in cordibus suis falsitatum

M m iij dog-

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

dogmata fabricantur, id quod finxerint, simulachrum est: & si quid ratiocinando minuerint, id argenteum videtur, aut aureum: qui ita humanæ sapientię argumentis & eloquio coloratur, vt reuerentiam sibi pro mēdaciōrum arte conciliet. In huiusmodi ergo figmentis, opera sunt manuum hominum, quę humanus error excogitauit, non doctrina veritatis instituit.

*Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non vident:
Aures habent, & non audiunt: nares habent, & non odorabunt:
Manus habent, & non operantur: pedes habent & non ambulabunt.
Non clamabunt in gutture suo: nec enim est spiritus in ore eorum.
Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.*

Propriè quidem hæc de paganis dici videntur: sed etiam hæreticos comprehendunt, qui dum falsis inherēt, & impia hominum commenta sectantur, omnia rationalis vitę officia perdidērunt. Nam quid est habere oculos, & non videre, quā in errorum nocte versari? Habere aures, & diuinę inobedire doctrinę? Habere nares, & bonum Christi odorem non capere? Pedes habere, & vocantem non sequi gratiam? Habere linguam, & non loqui veritatem? Habere manus & sine opere esse iustitię? Quia omne quod non est ex fide, peccatum est. Mendaces igitur conformabuntur mendacio: & quo magistro fidunt, cum eodem confundentur: & tamen ex ipsis quotidie commutantur per miracula Dei: quotidie aperiuntur oculi cæcorum, & aures surdorum: inspirantur nares insensatorum: resoluuntur ora mutorum: fiunt operarię manus paralyticorum: diriguntur pedes claudorum: ex lapidibus excitantur filij Abrahę, quibus omnibus simul dicatur.

*Domus Israhel. benedicite dominum: domus Aaron benedicite dominum:
Domus Leui benedicite dominum:*

Quia omnes hos gradus, quos vna gens habuit, per ipsam fidem, qua illa iustificata est, totus mundus obtinuit: & in cunctis iam nationibus inuenitur Abraham credentium pater.

*Qui timetis dominum, benedicite dominum.
Benedictus dominus ex Sion, qui habitat in Hierusalem.*

Habitatio Dei, non est illa Hierusalem, quę cæcidit: sed est in cordibus fidelium, atq; sanctorum, ex quibus ædificatur æternum templum Dei cum compage angelorum, qui nunquam à domino recesserunt. Benedicit ergo ecclesia dominum, ex Sion, id est, de specula, ex qua promissiones Dei prospicit venturas in Hierusalem, id est, in visionem pacis, vbi iam nullum periculum infirmitatis, nulla erit aduersitas tentatoris.

PSALMVS

IN PSALMVM CXXXV.

PSALMVS CXXXV.

Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.

PSalmus iste laudem continet Dei, & eodem modo in omnibus suis versibus terminatur, vt quicquid operum Dei percurritur, ideo intelligatur effectum, vt bonitatis & misericordię eius manifestaretur æternitas. Quamuis enim post iudicium, quo in fine seculi, viui & mortui iudicandi sunt, misis iustis in vitā æternā, impijs autē in ambulationē æternam, non sint deinceps futuri, qui diuinę gratię dispensatione saluandi sint: rectè tamen intelligi potest, in æternum futuram misericordiam eius, quam suis sanctis fidelibusq; largitur, quoniā ea beatitudo, quę ex Dei misericordiā cōsequuntur, nulla vnquam tentatione pulsabitur: sed in æterna pace & gloria, incommutabilis permanebit: quod opus ineffabilis pietatis, quia in sempiterno Dei proposito atque consilio fuit, vt per temporalia præordinarentur æterna: mirè totius mundi elementorumq; conditio propter hanc misericordiam dicitur instituta, cui perficiendę omnium rerum ordo seruiisset.

*Confitemini Deo deorum, quoniam in æternum misericordia eius:
Confitemini domino dominorum, quoniam in æternum misericordia eius:*

BDeorum nomen cum in bono positum reperitur, secundum gratiam intelligendum est; non secundum naturam, dicente Apostolo: Nam etsi sunt, qui dicuntur Dij, siue in cælo, siue in terra: quemadmodum sunt dij multi, & domini multi: sed nobis vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos per ipsum. Qui ergo sunt filij Dei, & per adoptionis sacramentum diuinę sunt consortes naturę, habent huius nominis donum: quia vni Deo seruiunt, vni domino voluntaria subiectione famulatur. Dij autē gentium demonia, que quoniā gaudēt se ab erratibus coli, in æternū ignē cū suis cultoribus dānabūt.

Qui facit mirabilia magna solus, quoniam in æternum misericordia eius.

Possunt ea mirabilia accipi à Deo solo facta, quę neq; per angelos, neq; per homines sunt effecta: sed sola Dei operante virtute: quamuis enim ipse operetur omnia in omnibus, naturas tamē cunctarū creaturarū, cælū & cælestia, terrā & mare, cum vniuersis quę in eis sunt, solus instituit: nō quod sine filio suo verbo aut spiritu sancto aliquid fecerit pater: sed quia trinitas vnus Deus est, qui creaturas nō per creaturā fecit, sed sola potētia Deitatis. Quod autem in secundis dicitur, Quoniam in seculum misericordia eius: ad reparationem humani generis referendū est, quod Dei misericordia per sacramentum regenerationis vitę reddit æternę.

Qui fecit cælos in intellectu: quoniam in seculum misericordia eius.

In intellectu facti sunt cæli, ad erudiendam eam creaturam, quę ad cognitionem

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Roma. 1. tionem sui præordinabatur auctoris: inuisibilia enim Dei, sicut ait Aposto- C
lus, à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sem-
Psal. 18. piterna quoque virtus eius & diuinitas. & hic idem propheta dicit: Cœli enar-
rant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Quia ma-
iestatis inuisibilis pulchritudo, & per corpoream creaturam incorporeus
creator agnoscitur.

*Qui firmavit terram super aquas: quoniam in seculum misericor-
dia eius.*

Bene quidem intelligitur super aquas terra fundata, in eo, quod circum-
fluentibus aquis supereminet: & ita etiam in infimis natura inuenitur humo-
ris, ut ei solidum subdatur elementum. sed secundum sacramentum eccle-
siæ, quod per totum mundum in regenerationis lauacro celebratur, sacra-
tius hoc accipitur dictum de preparatione baptismatis, supra quod naturæ
humane terra fundatur, ita ut ab aquis tota æterni tēpli structura cōsurgat.

*Qui fecit luminaria magna solus: quoniam in æternum misericordia
eius.*

Ideo & hic addidit Solus, quia cætera mirabilia quæ dicturus est, aut per
homines, aut per angelos fecit.

Solem in potestatem diei: lunam, & stellas in potestatem noctis

D
Splendor solis in die potens est, & lunæ & stellarum in nocte: sed hæc,
præter utilitatē quā mundo vicibus suis præbent, & præter decorē quo to-
tius mundi augetur ornatus, dant significationem spiritualium gratiarū. Nā
præcipuum fidelium cordiū lumen est, veniens ab ipso iustitiæ sole sapien-
tiæ: secundum autem lumen est scientiæ, quæ inter seculi huius obscura dat
quodammodo lunare solatium: deinde plurimorum charismatum munera
stellarum ignibus merito comparatur, ut ambulanti per difficilem viam
nunquam desit cœleste præsidium.

Qui percussit Aegyptum cum primogenitis eorum.

Nulla pars mundi est, quam non percutiat gladius veritatis, ut Christo
præcipua quæque subdantur.

Qui eduxit Israël de medio eorum.

Quotidie sancti ab iniquis & aduersis tribulationibus eruantur.

In manu potenti, & brachio excelso.

Ioan. 12. Quid potentius eo, de quo dictum est, Et brachium domini cui reuela-
tum est?

Qui

IN PSALMUM CXXXV.

269

A *Qui diuisit rubrum mare in diuisiones.*

Rubri maris diuisione significatur baptismus Christi, in quo sunt diui-
siones, ut vna res alijs sit in vitam, alijs in mortem: in vitam fidelibus, in mor-
tem persecutoribus.

Et eduxit Israël de medio eius.

Et educit populum suum dominus innouatum per lauacrum regene-
rationis.

Et excussit Pharaonem, & virtutem eius in mare rubrum.

Perit in aquis rex peccati: & baptizatis reatus excutitur.

Qui traduxit populum suum in deserto.

Traducit & nos per huius mundi ariditatem & sterilitatem, ne in ea
pereamus.

Qui percussit reges magnos, & occidit reges fortes.

B Percutit, atque occidit etiam per nos diabolicas & noxias potestates, quo-
ties dat victoriam per dominum nostrum Iesum Christum.

Seon regem Amorreorum.

Germen inutile, quod interpretatur Seon: & regē Amorreorum, quod
interpretatur Amarantium, percutit per ecclesiam suam dominus.

Et Og coaceruantem Basan.

Hoc est, confusionis: quid enim coaceruat diabolus nisi confusionem?

Et dedit terram eorum hereditatem, hereditatem Israël populo suo.

Dat etiam, quos diabolus possidebat, hereditatem femini Abraham, quod
est Christus.

*Quia in humilitate nostra memor fuit nostri, & redemit nos ab inimi-
cis nostris.*

Redemit nos sanguine vnigeniti sui.

Qui dat escam omni carni.

Hæc est esca, de qua dominus dicit: Caro mea vera est esca, quæ datur Ioan. 6.
omnibus

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

omnibus gentibus. Quia nullus renatorum fidelium ab esu eius excipitur. **C**

Confitemini domino cœli, confitemini domino dominorum: quoniam in æternum misericordia eius.

2. Cor. 8. Quod hic ait, Domino cœli, hoc videtur superius dixisse, Deo deorum: & quod ibi subdidit, hoc etiam hic connexuit: Confitemini domino deorum: ut si sunt qui dicantur dij, & domini, siue in cœlo, siue in terra, nobis tamen vnus sit Deus pater, ex quo omnia, & nos in ipso: & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum, cui confiteamur quoniam in æternum misericordia eius.

PSALMVS CXXXVI.

S*uper flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus, cum recordamur Sion.*

Rom. 3.
Rom. 8.
Colos. 3. **P**rophetia Psalmi non solum hoc denuntiat, quod secundum gerendarum rerum ordinem ad Israëliticum populum proprie pertinebat, sed etiam quod in omni Ecclesia Dei, quæ in toto mûdo est, agitur & impletur: vniuersi enim fideles, qui ciues sunt Hierusalem, & in hoc seculo peregrinantur, aptè his vocibus & congruenter vtuntur, vt dicant quod Psalmi verba pronuntiant. Nam qui fide iustificati sunt, & spe salui facti, ad patriam cœlestem angelicamq; desiderant, recordantes promissionis Dei: flent & gemunt de habitatione terrena, quæ in quacunq; sui parte Babylonia est, & flumina eius sunt omnes illecebræ temporales siue in moribus; siue in opinionibus, quas sibi quisque delegerit, in quibus nihil stabile, nihil firmum est, sed omnia fluida, & in maris profunda ducentia. Qui autem quæ sursum sunt sapiunt, non quæ super terram, sedent quidem super mundi flumina atque torrentes, sed tamen cursu aquarum labentium non trahuntur, nec miscentur confusioni (quam interpretatur, Babylon) sed recordâtes Sion, (quæ exprimitur, specula) in quod Deus promisit intendunt, & à temporalibus ad æterna proficiunt.

In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra.

Habent organa sua: ciues Hierusalem, scripturas, Dei præcepta, & promissa Dei, & meditationem quandam futuri seculi: sed cum agunt in medio Babyloniæ, organa sua in salicibus eius suspendunt. Ligna autem Babylonis fluminibus rigata, & nullum fructum afferentia, similitudinem gerunt hominum sterilium, qui mundanis pascuntur illecebris, & nulla sunt virtute fecundi, nec possunt eis vlla diuinarum semina scripturarum inseri, quia capaces non sunt præceptorum Dei: & meritò in eis differendo suspenditur, quod pro sua insipientia audire non possunt.

Quia illic interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt nos, verba canticorum:

Et qui

IN PSALMVM CXXXVI. 267

A *Et qui adduxerunt nos, Hymnum cantate nobis de canticis Sion.*

Ioan. 8. Omnes homines prima transgressione à diabolo captiuati sumus: quoniam qui facit peccatum, seruus est peccati: sed ab hac captiuitate redemit nos suo sanguine Iesus Christus. Pars ergo quæ captiuatoribus suis volens seruit, & eis delectatur quæ hostibus placent, præbet se ministram ad impugnandos redemptos, & per ipsam diabolus quicquid contra sanctos audet exequitur: vt meritò ipse agere dicatur, quod per homines sibi subditos gerit. Interrogant ergo Christianos pagani, & impij eorum quorumque dogmatum sectatores, quæ nobis religionis sit ratio, quæ vtilitas in fide Christi, quæ sit fructus? & interrogatio eorum non veritatem vult discere, sed credentium corda turbare: vnde à talium auribus suspendenda sunt organa: nec canticorum, hymnorumque nostrorum sacramenta pandenda: nec sanctum detur canibus, & iaciantur margaritæ ante porcos. Volentibus **Matth. 7.** igitur de confessione fidei nostræ instruere calumnias suas, respondendum est quod ait Psalmus:

Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena?

B Homo deditus carni, deditus mundo, seruiens vanitatibus, plenus erroribus, terra aliena est: in qua seriosa semina, quæ sunt diuina cantici verba, non possunt: quia nisi in Sion, id est, in Ecclesia, non congruè celebratur diuina laudatio. Ne ergo per alienorum contagia quædam cœlestis patriæ irrepreat obliuio, quodam iureiurando confirmanda est fides, & dicendum:

Si oblitus tui fuero Hierusalem, obliuiscatur me dextera mea.

Dextera nostra est vita æterna, sinistra est vita temporalis: illa plena spe beatitudinis, hæc plena periculo perditionis. Quicquid fit propter vitæ æternam, dextera operatur: sinistrum verò est quicquid propter gaudia transitoria aut optatur, aut agitur: & in obliuionem venit dextera sinistra, quum virtutis amor, & consuetudo superauerit. His ergo, qui ab Hierusalem charitate discedunt, hoc contingit, vt obliuiscatur eos dextera eorum. Vita enim æterna in se manet: illi autè remanent in delectatione mortifera, amplectentes mala pro bonis, falsa pro veris, sinistra pro dexteris.

Adhereat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui, si non præposuero Hierusalem in principio lætitiæ meæ.

Obmutescam, inquit, nisi tui meminero. Quid enim loquitur, aut quid sonat, qui cantica Sion in laude non sonat? Eloquium linguæ nostræ est Hierusalem canticum. Os autem carnalia loquens, & secularia canens, mutum est & obstructum: quia inde delectatur, vnde confunditur. Verus ergo Hierusalem amator & ciuis, hac se lege constringit, vt huius poenæ subeat damnationem, si non omnibus iucunditatibus præposuerit cœlestis patriæ charitatem.

Memento

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Memento domine filiorum Edom in die Hierusalem.

Homo Israelita inter alienigenas constitutus precatur dominum, ut meminerit, quia inter filios Edom, id est, Esau, & inter filios Iacob concordia esse non possit: & illae inimicitiae maneant, quas iam in matris utero significabat nondum natorum lucta geminorum: & post ita discreuit praesentia creatoris, ut diceret: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Unde omnes filij promissionis personam gerunt Iacob: Esau vero nomine tota pars infidelium figuratur. Petit igitur, ut meminerit Deus, quomodo Esau insurrexerit in Iacob: meminerit etiam diem laborum Hierusalem, quae superbiam toleret impiorum: vel diem felicitatis eius, quae a seruitute captiuitatis quotidie eruitur: & ad aeternae patriae bona vera perducatur.

Malac. 1.
Rom. 9.

Qui dixerunt, exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.

Persecutoribus populi Dei non sufficit qualiscumque vastatio, nisi etiam fides, quae sancti est aedificij fundamentum, seu a exinanitione subuertant.

Filia Babylonis misera.

Ipsa est eadem, quae Babylon: quae in propagine sua & mater, & filia est: mater generando: filia succedendo: infelix utique & misera, quae ad perditionem & generatur, & generat.

Beatus qui retribuit tibi retributionem tuam quam retribuisti nobis: beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petram.

Colos. 1.

Omnes primo ortu in Babylonia geniti sumus, & ab ipso carnali exordio paruulos nos accepit mundana confusio, nec aliud nobiscum egit hoc seculum, quam ut per varias opiniones & diabolicas artes diuersis implicaremur erroribus. Sed de hoc generali malo innumeros eruit Dei gratia, & adhuc inter oblectamenta Babylonis morantes iam inter Hierusalem computat ciues, quos qui beatus est & beatos facit, eruit de tenebris & de potestate tenebrarum, ut sint filij lucis & regni, allisi ad petram Christum, ut moriendo mundo, uiuerent Deo, deiecti & erecti, destructi & aedificati, in puluerem comminuti & in petra instaurante solidati.

PSALMVS CXXXVII.

Confitebor tibi domine in toto corde meo: quoniam audisti omnia: verba oris mei.

Rom. 1.

Salmi titulus sub nomine David eum significat, qui est ex semine David secundum carnem, ad quem prophetica est directa confessio, quae laudis est diuinae, non iniquitatis humanae: confessionis enim nomine solet indicari confessio poenitentis: sed hic manifestatur gratulatio laudatoris, quae toto corde profertur: quia nulla illi alia affectio sociatur: & ideo exaudita sunt verba oris.

IN PSALMVM CXXXVII. 268

Oris eius: cuius oris, nisi cordis, unde sumunt ipsa verba principium? ea ibi auribus Dei vox mentis auditur.

In conspectu angelorum psallam tibi, adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo. Super misericordia tua, & veritate tua.

Si in vera exultatione cordis spiritualiter Deo psallimus, coram angelis psallimus: quia non terrena, sed caelestia sapimus: in quo pietatis officio beatitudo excellit angelica: nam carnalia desideria non psallunt nisi coram hominibus, quorum se animi supra terrena non erigunt, & qui sanctorum gaudijs interesse non possunt: quia nec adorant ad templum sanctum Dei, quod est Hierusalem, vna simul & mater & filia: mater in angelis, filia in hominibus, quibus dicitur: Templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis. Confessio autem religiosa veritatem & misericordiam Dei praedicat: veritatem in iudicando, misericordiam in subueniendo. Non enim aliae sunt viae, quibus ad nos venit, aut aliae quibus nos ad se prouehit.

Quoniam magnificasti super nos nomen sanctum tuum.

Magnificauit dominus super omnes nomen sanctum suum, super Abraham, & Isaac, & Iacob, super duodecim tribus Israel, quas erutas de iugo seruitutis introduxit in terram promissionis, & super vniuersas nationes, de quibus tanquam de lapidibus suscitatur quotidie filios Abraham, ut in nomine domini Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris.

In quocumque die inuocauero te, velociter exaudi me.

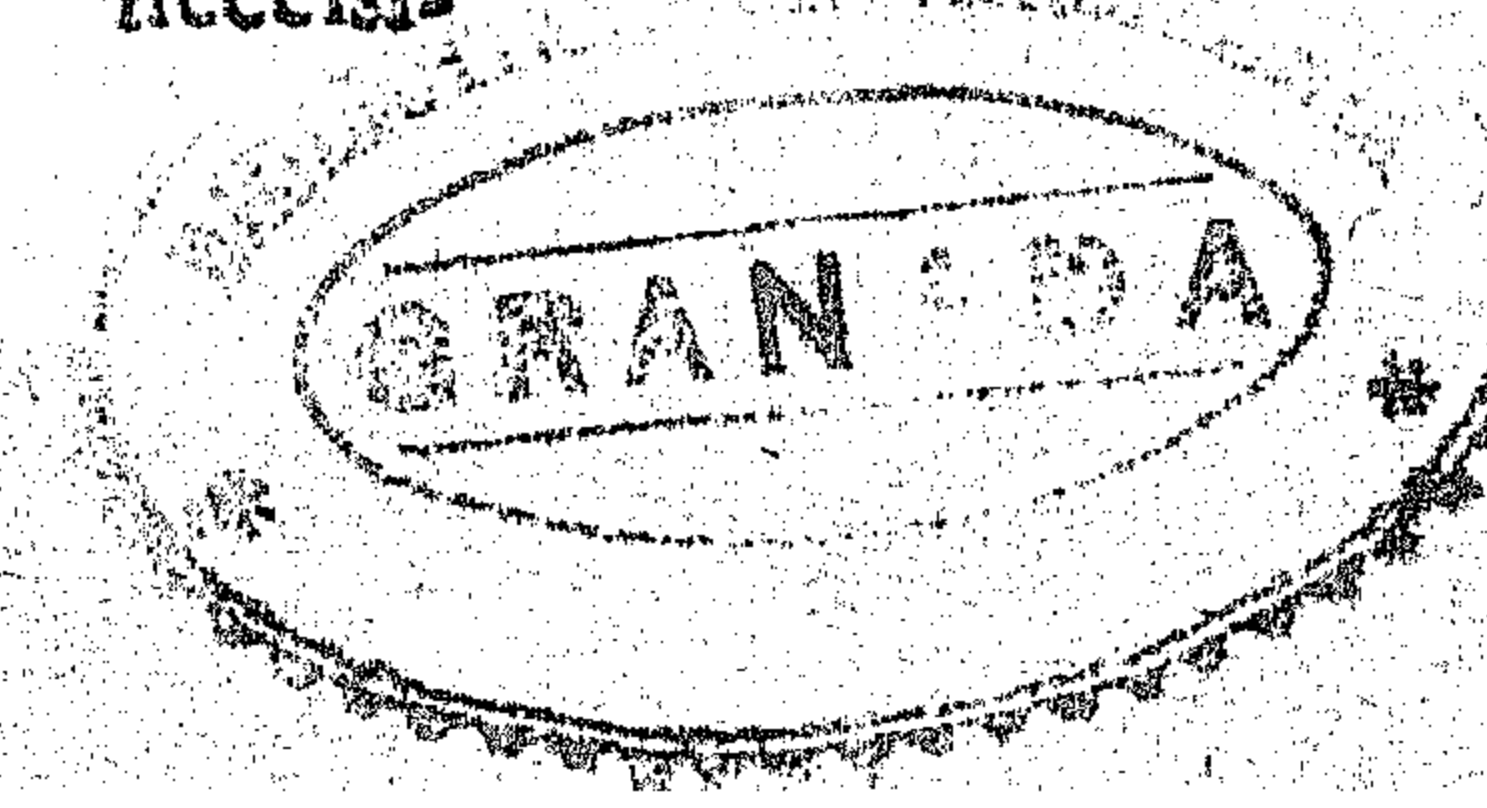
Quare velociter? quia ipse dixisti: Adhuc loquente te dicam, Ecce adsum. Quare velociter? quia non in diuersa tendo, nec superflua concupisco, sed quod docuisti peti, hoc mihi concupisco praestari.

Multiplicabis me in anima mea, in virtute multa.

Expressum votum secundum desiderium, & ab omni carnali cupiditate purgatum. Si, Multiplicabis me, tantummodo diceret, videri poterat terrena aliqua conceptio: sed cum addidit, in iustitia, nihil est quod possit plenius & perfectius postulari, quia summi boni significatio est in appellatione virtutis.

Confiteantur tibi domine omnes reges terrae: quoniam audierunt omnia verba oris tui.

Vbiq; Euangelium praedicabitur. vbiq; apostolica doctrina discetur: In omnem enim terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terrae verba eorum. Confiteantur ergo tibi domine omnes reges terrae: & quia non habent necessi-

D. PROSPERI AQUITANI EXPOSITIO

necessitatem sublimiora cupiendi, laudent te de excellentia, quam dedisti: quia latere eos iam non potest, quod eorum sceptrum, tua dona sunt.

Et cantent in vijs domini: quoniam magna gloria domini.

Psalm. 24. In quibus vijs, nisi de quibus dicitur: Vniuersæ viæ domini, misericordia & veritas: vt dum omnia opera Dei in his consummantur, nemo nisi in ipso gloria gloriatur.

Quonia excelsus dominus, & humilia respicit, & alta à longè agnoscit.

Psalm. 33. **Psalm. 118.** Sub oculis domini est & humilis, & elatus: sed humilem, quia placet, proximus videt: superbum, quia displicet, longinquus agnoscit: & cum iuxta sit his qui tribulato sunt corde, longè tamen est à peccatoribus salus.

Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me.

Si præsentia, inquit, non amauero, & si ad promissiones tuas tendens terrenis illecebris non inhæsero, viuificabis me, & citò exaudies, quia tribulationem mihi adferent temporalia, quem spes inuitat æterna.

Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & saluum me fecit dextera tua.

Protectio, inquit, brachij tui defendit me ab inimicis meis, & vt aduersitatibus non vincerer, fecit dextera tua, quæ me à sinistris omnibus liberauit.

Domine retribue pro me.

Cor. 13. Ego, inquit, debitor sum, & conditione proprii debiti liber esse non possum: tu domine pro me retribues, qui nihil debes: & qui mortem, dum moreris, occidis, soluens mea, vt sequar tua.

Domine misericordia tua in æternum: opera manuum tuarum ne despicias.

Illam, inquit, misericordiam quero, qua temporalibus eruis, & ad æterna perducis, domine: opera manuum tuarum ne despicias, quia siue in eo quod homines sumus, siue in eo quod ex nostra impietate mutati & iustificati sumus, tuarum manuum sunt opera, quibus nos & condis & renouas.

PSALMVS CXXXVIII.

Domine probasti me, & cognouisti me: tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam.

IN PRO.

IN PSALMVM CXXXVIII. 269

A **Ioan. 18.** **Ioan. 7.** **N** Prophetia Psalmi verba sunt ipsius domini Iesu Christi, qui secundum deitatem conforis & æqualis sit patri: tamen secundum quod verbum caro factum est, & habitum formæ seruili accepit, dicit patri, Domine: qui ei & pater & dominus est: pater formæ Dei, dominus formæ serui. Probasti, & cognouisti me: non quia non nouerat, sed quia rotum alijs fecerat. Sedere autem est humiliari: surgere, exaltari: vnde sedit dominus in passione, resurrexit in resurrectione. Quod inquit, tu voluisti domine, approbasti: & ideo factum est, quia sic tibi placuit. Qui autem vocem capitis ex persona corporis manuit, accipere, confessionem intelligat pœnitentium, qui sedent per humilitatem pœnitentis, & surgunt per iustificationem remissionis.

Intellexisti cogitationes meas de longè: semitam meam, & limitem meum inuestigasti, & omnes vias meas prauidisti.

B Agnoscamus hic vocem illius filij minoris, qui dissipata substantia patris in longinqua discesserat, & personam gerens gentium quæ deflexerant in idolorum culturam, tandem respiciens ait: Surgam, & ibo ad patrem meum: & cui reuertenti occurrit pater, quia intellexerat cogitationes eius de longinquo. Semitam igitur, inquit, meam qua discessi: & limitem meum, quousque perueni, inuestigasti: quia desertorem tua præsentia vbique concludebas: ideo finis me laborate vias meas, vt si perpetuò miser esse nollem, redirem ad vias tuas.

Quoniam non est dolus in lingua mea.

Confiteor, inquit, quod mihi discedenti à te ceteri miseris vile fuit: Nam si bene mihi esset sine te, nollem forsitan redire ad te.

Ecce domine tu cognouisti omnia nouissima & antiqua.

Antiquum peccatum, quo in primis parentibus ruimus: nouissimam peccatam, quam omnes per multos labores communi immortalitatis conditione dependimus.

Tu fixasti me, & posuisti super me manum tuam.

Omnes in vteris matrum Deo plasante finguntur, sub ea lege quam superbæ merito humanum genus sustinet superposita diuinae potentie manu, quæ vt humiles erigat, elatos premit.

Mirificata est scientia tua ex me: inualuit, non potero ad eam.

Mea, inquit, superbia & discessione factum est, vt obscuraretur cor meum, nec possent mihi tua patere iudicia: dum enim mee potestatis libertate delector, factus sum egentior, atq; tenerior: ex me mihi ista difficultas conualuit, ex me extra lumen scientie tuæ factus sum, ad quod nisi ex te redire non potero.

Quò

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Quò ibo à spiritu tuo, aut quò à facie tua fugiam?

Vide 56-
ten. 215.

Discendenti à spiritu Dei nullus inuenitur locus, qui eius præsentia, & potestate sit vacuus: nemo iram eius fugit, nisi qui ad iratum confugit.

Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades.

Si ad cælum extollar elatus, te inuenio resistètem: si ea quæ infra me sunt eligam, te experiar persequentem. quia sicut malum mihi est præsumptione erigi, ita malum est desperatione demergi.

Si sumptero pennas meas in directum, & habit auero in postremis maris.

Iam bono consilio utitur, qui pennas suas, geminæ scilicet præsidia charitatis, quibus in directum uolet, meditatur assumere: & in ultimis maris: id est, in fine sæculi huius habitare, ut tota intentio animi & tēporalis uitæ conclusionē sollicita nõ iam uanis occupetur cupiditatibus, sed ad promissiones Dei de hoc sæculo ualeat euolare. Verum hoc ipsum quis efficit suis uiribus, nisi adiuuet ille qui iubet? Propter quod sequitur, & dicit:

Etenim illuc manus tua deducet me, & adducet me dextera tua.

Considerans autem longinquitatem uia, & de laboris exitu timēs, addit:

Et dixi, fortasse tenebra conculcabunt me:

Hoc est, forsitan superabor aduersis, & magis magis tenebrabor, si perseverantiæ finem non apprehendero.

Et nox illuminatio in delicijs meis.

Quoniam tenebra non obscurabuntur à te, & nox sicut dies illuminabitur: sicut tenebra eius ita & lumen eius.

Tempus, inquit, laboris mei tempus est noctis, quam tamen gratiæ tuæ splendor illuminat. Verbum enim tuum lucerna factum est gressibus meis, ut quæ mihi erant tenebræ, inciperet esse delicia: quia tenebræ quæ à semet ipsis obscurantur, à te lumen accipiunt. Qui ideo agēs opera tenebrarum flagellas, ne temporalium deliciarum oblectatione cæcati, bona non desideremus eterna. Nocte autem nobis lucere soles, & tanquam diem facis, quum per austeria remedia ad uitam nos uocas, ut dulcia sint flagella patris, ne sit amara sententia patris. Quia ergo & aduersa uitæ istius, & secunda non caront tentatione, qua aut eleuamur, aut premimur, utranque sit nox, si desit illa lux, quæ nec superbire nos sinat, nec desperare permittat.

Quoniam tu possedisti renes meos domine:

Tu, inquit, domine non solum cor meum, sed & renes meos possides: & te ha-

IN PSALMVM CXXXVIII.

A te habitate interiora mea, factum est, ut me aliquid lucis delectaret in nocte.

Susccepisti me ex utero matris meæ.

Qui Paulum Apostolum segregauit ab utero matris suæ, ipse & nos segregauit ab utero matris suæ illius Babylonæ: unde in nouam uitam regenerati, noua spe, nouis delicijs, noua luce gaudemus: quoniam nec fœlicitas sæculi huius nos beatos facit: nec aduersitas miseros, si uera bona & mansura diligamus.

Confitebor tibi, quoniam terribiliter mirificatus es: mirabilia opera tua, & anima mea cognoscat ualde.

Terrorem, inquit, mihi incutiunt miracula gratiæ tuæ: & unde est ratio gaudij, inde est causa formidinis. Cognoscat enim anima mea quanta operarijs ut salues, & quæ mihi sint pericula cauenda ne peream.

Non est absconditum os meum à te, quod fecisti in abscondito:

Est quædam in sanctis hominibus Dei insuperabilis fortitudo, & inuicta patientia, quam in eis occultè finxit Deus, & absconditam fecit, habentem ossæam firmitatem, quæ nec corrumpatur secundis, nec frangatur aduersis. De qua uirtute in alio Psalmo dicitur: Veruntamen Deo subijcitur anima mea, quoniam ab ipso est patientia mea.

Et substantia mea in inferioribus terræ.

In hac, inquit, substantia fragilis & infirmi corporis, quod est in infimis terræ, fortitudinem quærit, quæ inter sæuas tribulationes etiam carni perseverantiam daret.

Imperfectum meum uiderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribebuntur.

In his uerbis persona est ipsius capitis, quod nunc in se, nunc in corpore suo loquitur: quia duo sunt in carne una. De illis ergo in quibus erat patientiæ roboranda constantia, ut ipsi pro domino pati possent qui in eius passionē titubauerant, dicit ipse: Imperfectum meum uiderunt oculi. & quia qui usque ad desperationem expauerant, usque ad uictoriæ coronas te aspicientes coronati sunt, addidit. Et in libro tuo omnes scribebuntur. Igitur omnibus timidis, & de propria infirmitate trepidantibus sperandum est supernæ uirtutis auxilium: ut inde non excidat charitas, unde præstatur facultas.

Per diem errabunt, & nemo in eis.

Siue ut in quibusdam codicibus inuenitur:

Die formabuntur, & nemo in eis.

Imperfecti, inquit, mei, qui omnes erunt in uita æterna, per diem errabunt: hoc est,

Nn

hoc est,

D. PROSPERI A QUIT. EXPOSITIO

hoc est, in me turbabuntur, & nemo erit in eis, quem non timoris tenebrae ad desperationem usque perducant. Si autem legamus, Die formabuntur: intelligendum, quod hi quorum nemo conturbabitur, die formabuntur: hoc est, illuminatione illius visionis qua beatum Petrum nimis trepidum ad remedium patientiae suae reformavit aspectu.

Mibi autem valde honorificati sunt amici tui Deus: valde confortati sunt principatus eorum.
Diminuerabo eos, & super harenam multiplicabuntur.

Ipsi, inquit, qui in die errauerunt, & quorum nullus fuit qui conturbaretur, amici mei & valde honorabiles facti sunt, & totius Ecclesiae habuerunt principatum: & quamuis a me sint diminuerati, super harenam tamen multiplicabuntur: quia in infinitum & multitudo eorum crescit & gloria.

Exurrexi & adhuc sum tecum.

Hoc tempus significat, quo adhuc in occulto est ad dexteram patris, antequam reueletur in ea maiestate, in qua iudicaturus est viuos & mortuos. Unde sequitur & dicit, quid interea per totum hoc tempus in ecclesia agatur de bonorum & malorum permutatione, & omnibus afflictionibus vitae temporalis obnoxium formali occultum, dum eis differtur a uentus.

Si occideris domine peccatores: viri sanguinum declinate a me.
Quod dicitis in cogitatione, accipient in vanitate ciuitates suas.

Occiduntur superbi, cum deseruntur gratia Dei: quibus in cogitatione humilium, & unitate custodientium dominus dicit occulte. Viri sanguinum declinate a me: quod palam in iudicij sui manifestatione diciturus est. Nunquam noui vos: discedite a me qui operamini iniquitatem. Viri autem sanguinum qui sunt, nisi qui oderunt fratres: sicut Ioannes dicit, Qui odit fratrem suum, homicida est. Ipsi ergo ab unitate Ecclesiae per superbiam recedentes, qui quasi offensi permutatione palearum, ante discretionis ventilabrum triticum deserunt, accipient in vanitate ciuitates suas: id est, in reprobam societatem, & in vana se concilia congregabunt, quia quod charitate catholica non utitur, haeretica vanitate dispergitur.

Nonne qui oderunt te domine, odio habui? & super inimicos tuos tabescebam?

Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi.

Perfecta in dominum dilectio est, non amare quod non amat, & ipsos inimicos Dei sic odio habere, ut prauitas eorum odiosa sit potius quam natura. quia aliud est in illis quod ipsi faciunt, aliud quod creator instituit. Hoc est enim perfecte, id est, scienter odisse, ut nec propter vitia homines oderis: nec vitia propter homines diligas.

Proba

Matth. 7
1. Ioan. 3

Sententia est 65.

IN PSALMVM CXXXIX.

A *Proba me domine, & scito cor meum: interroga me, & cognosce semitas meas.*
Et vide si via iniquitatis in me est, & deduc me in via aeterna.

Scrutare, inquit, semitas meas, id est, consilia & cogitationes meas, probans & examinans quo affectu diligam bonos, & quo animo tolerem malos, & deduc me in via aeterna Nisi ille qui dixit, Ego sum via, veritas, & vita: & qui est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus: per quem habemus accessum ad patrem, & qui est exoratio pro peccatis nostris.

Ioan. 14.
1. Tim. 2.
1. Ioan. 2.

PSALMVS CXXXIX.

IN FINEM PSALMVS IPSI DAVID.

FINIS non alius intelligendus est, quam qui est ab Apostolo declaratus, dicente: Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Titulo ergo suo indicat Psalmus unde locuturus sit: nam & dicendo, Ipsi David: eum significat, qui est secundum carnem ex semine David. Ergo non secundum diuinitatem, qua creator est non solum David, verum etiam visibilium atque inuisibilium naturarum: sed secundum carnem filius David esse dignatus est, ut totum corpus eius, id est, ecclesia, capitis sui utatur auxilio: & omne membrum eius, voce ipsius dicat:

Rom. 10.

Eripe me domine ab homine malo: a viro iniquo libera me.

NON ab vno maligno, sed ab vno genere malignorum: nec a vno tantum, sed ab ipso principe: id est, ab ipso diabolo se erui cupit, qui vult ab iniustitia liberari. Dicit enim Apostolus, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem: sed aduersus principes & potestates, & rectores mundi tenebrarum harum: id est, rectores peccatorum, quibus praesidet & dominatur totius malignitatis incentor. Qui autem est homo malus, idem est & vir iniquus: nullus enim iniustus malitia caret, & in dissimilibus peccatis vnius nominis est peccatoris: qui etiam si sic peccet, ut ab aliorum se lesione contineat, quo libet tamen modo sibi nocens, innocens non est.

Ephes 6.

Qui cogit auerunt iniustitias in corde, tota die constituerunt bella.

Minus noxia est iniquitas aperta quam tecta: & ille est insidiosior inimicus, qui in labijs portat bona, & in penetralibus animi occultit mala. in talibus autem secretis non nisi bella constituntur: hoc est, ea ordinantur, quae bonis sint aduersa & repugnantia. quia contra omnia vitia continua sunt bella virtutibus.

Auerunt linguam suam sicut serpentes: venenum aspidum sub labijs eorum.

Non est dubium quales sint qui serpentibus comparantur, qui sine strepitu

N n ij.

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

strepitu ac sono leniter serpunt, sed nocenter irrepunt.

Conserua me domine de manu peccatoris: & ab hominibus iniustis. erue me, qui cogitauerunt supplantare gressus meos.

Omnes quidem maligni, siue occulti siue manifesti, sollicitè sunt cauendi, nequid excitent periculi, nequid inferant damni: sed in nullo magis eorum metuenda versutia, quàm ne nos socios suos faciant, & gressus nostros à via recta in sua itinera morèsq; traducant. Ipsa est seuisissima supplantatio, quando fideles & religiosi relicto proposito bono in imitationè trahunt impiorum.

Abconderunt superbi muscipulam mihi, & restes extenderunt in laqueum pedibus meis.

Totum corpus diaboli breuiter explicauit, dicēs, Superbi. Inde est enim, quòd iustos se videri volunt, cum sint iniqui: & nihil magis refugiunt, quàm peccatorum confessionem: cumque sint falsi iusti, veris iustis inuident, quia molestè ferunt illorum synceritate suam detegi simulationem. Agunt ergo omnia arte fallaciæ, vt subruant gressus bonorum, & imitatores sui faciant, quos ad condemnationem suam dolent esse meliores. Doli autè iniquorum ideo restes dicuntur, quia insidiantes rectorum gressibus adijciunt malitiam super malitiam, & peccatis peccata contexunt.

Iuxta semitas scandalum posuerunt mihi: dixi Domino, Deus meus es tu.

Semitæ iustorum mandata sunt Dei: in quibus scandala constituere mali nequeunt, sed iuxta insidias tendunt, & veris verisimilia adiungunt, ne à lege iustitiæ discordare videantur. Non ergo discedatur à semitis, & tendicule non nocebunt. Ambulans autem per viam madorum Dei dicat domino, Deus meus es tu, quæ vox propriè iustorū est, cum Deus etiam malorum sit Deus: sed hac confessione non adiuuantur, quandiu domino conditione potiùs quàm voluntate subduntur.

Percipe auribus vocem deprecationis meæ domine: domine virtus salutis meæ.

Cum videatur rectè potiùs se dicere: Percipe auribus deprecationem meam: id est, non sonum, qui est etiam animalium, sed vocem, quæ est sperantium atque viuientium (nam infernorum soni sunt: vocès autem nisi rerum viuientium non sunt) magnus tamen affectus precantis ostenditur, cum & domini appellationem repetit, & salutis suæ non in se esse causam, sed in domini virtute proficitur.

Obumbrasti super caput meum in die belli:

Iob 7. Præsens vita, quæ tota tentatio, dies est belli: quia vel foras, vel intus nunquam

IN PSALMVM CXXXIX. 271

A nunquã deest aduersitas, cui debeat repugnari. Laborans igitur in hoc bello, rectè sibi obumbrationè petit gratiæ Dei, ne æstu laborū fatigatus areseat.

Ne tradas me à desiderio meo peccatori.

Ideo ait obumbratum se in die belli, vt non vreretur æstu desiderij: quo qui vincitur, traditur peccatori, & aduersæ subijcitur potestati. Pertinacia enim malæ voluntatis ducit in laqueum, à quo eximitur cuius concupiscentia superna obumbratione sedatur.

Cogitauerunt aduersus me: ne derelinquas me, ne forte exaltentur.

Cogitatio aduersantium fraudulenta est: sed vt mihi, inquit, non noceat, ne derelinquas me, ne de mea abiectione lætentur.

Caput circuitus illorum, labor labiorum ipsorum teget eos.

Me, inquit, vmbra alarum tuarum tegat in die belli: illi autem mendacio suo se tegere laborabunt, & hoc erit caput circuitionis ipsorum: non enim vnquam quiescent in suis cõmentis veritatis inimici: qui volentes suis se operire mendacijs, ad hoc laborant vt non finiendis laboribus implicentur: quia velare se non poterunt, nisi mendacium laborent labiorum.

B *Cadent super eos carbones ignis, in terra deiciet eos.*

Sicut prædicatio crucis Christi alijs erat odor vitæ in vitã, alijs odormortis in mortem: sic & isti carbones eius sunt operationis, quæ & illustrare valeat fideles, & punire peccatores. Fit autem hæc malorum pœna in terra, id est, in hoc seculo & in hac vita, cadente super eos igne supplicij temporalis antequam veniat ignis æternus.

In miserijs non subsistent.

Victi, inquit, tribulationibus cadent, & non subsistent: quia debitis plagis non emendabuntur, sed peiores fient.

Vir linguosus non dirigetur super terram.

Linguosus non capit scientiam veritatis: amans enim semper loqui, non potest erudiri. Præua ergo studia ipsius non dirigentur: quia loquacitas imperita mauult docere quàm discere.

Virum iniustum mala venabuntur in interitum.

Venient mala, & non subsistent iniusti: cum aliqua clade opprimuntur, intereunt: non enim quæ inciderint mala, pro iustitia patiuntur: & ideo non subsistent, quia in miserijs suis nulla possunt bonæ spei fiducia sustinere.

Nn iij Cognouit

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Cognoui quia faciet dominus iudicium inopis, & in causam pauperum ostendit iniquis.

Mat. 5. Sap. 5. Pauperes sunt humiles, & sancto semper desiderio suspirantes: qui esuriunt & sitiunt iustitiam, qua saturabuntur: quorum causam Deus non negligit: & in quorum gloria videbunt impij quid amiserint.

Veruntamen iusti confitebuntur nomini tuo: habitabunt recti cum vultu tuo.

Mat. 5. Glorificabuntur, inquit, iusti, & æterna beatitudine ditabuntur: sed tamen nihil operum tuorum suis meritis vindicabunt. Confitebuntur tibi opera misericordie tuæ, & omne bonum suum tuæ gratiæ deputabunt: & in hoc inhabitabunt cum vultu tuo: hoc est, æterna vultus tui visione potentur. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

PSALMVS CXL.

Domine clamavi ad te, exaudi me: intende voci deprecationis meae dum clamaero ad te.

Ratio corporis Christi non separatur à capite, quod in suscepta membrorum natura manet, & orare totam ecclesiam facit, dicente domino, Clamavi ad te: non alta voce, sed forti fide. Nec quia exaudisti, ideo clamare cessabo: cum humilitatis meæ conditio talis sit, vt, nō cessantibus tribulationibus semper gaudeat adiuvari.

Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

Mat. 27. Apoc. 5. & 8. Hoc de ipso capite intelligendum omnis Christianus agnoscit. Declinate enim die in vesperam, dominus in cruce emisit spiritum. Rursum inserendum corpori, vt spes omnium fidelium hoc in se non dubitaret implendum quod in capite præcessisset. Supra omnia ergo holocaustomata hoc sacrificiū fuit, quod imitantur corda sanctorum, cum de bona flagratia orationū tanquam de ara ad Deum odor tendit incensi. Cuius oblatio nō fit sine illa confessione, quam Christus ex persona sui corporis suam fecit, dicens, Verba delictorum meorum: vt agnosceremus semper nobis necessariam confessionem peccatorum, quæ inesse nobis, ipsius qui nos suscepit voce cognoscimus.

Pone domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labijs meis.

Mat. 25. Act. 8. Nunquid hoc præsidio, & hac munitione indiget caput? Sed agit causam corporis sui: & quæ membri sunt, profutura sibi postulat: quoniam qui dicit, Cum vni eorum fecistis, mihi fecistis. & persequenti Ecclesiam ait, Quid me persequeris? Ipse est, qui ex persona suorum poscit & dicit, Pone domine

IN PSALMVM CXL. 273

A domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labijs meis:

Non declines cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis: Cum hominibus operantibus iniquitatem.

Custodiam ergo sibi apponi os fidelium petit, & vt ostio continentie muniat: quod nec clausum sit ad confitenda, nec apertum ad excusanda peccata. Sunt enim qui scelera sua nolunt sibi imputari, & pondera malæ consuetudinis ad necessitatem retorquent naturæ, vt accusatione conditionis defendant crimina voluntatis: cum quibus homo corporis Christi non vult habere consortium, dicens,

Et non communicabo cum electis eorum.

Hoc est, Non sociabor cum electis eorū, quos in his excusationibus precipuos habent quadam sciētia tumidos; & causam facinorū quasi doctius defendentes, ne videantur peccata esse hominum, quæ facta sunt siderū! Nomen itaq; electorum in bonis donū est gratiæ, in malis mendacium superbiæ: qui etiam perdita innocentia defensione commissorum scelerum gloriantur.

Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me:

B Castigatio iusti non seuitia est odij, sed medicina charitatis, quæ nō laudat, sed arguit delinquentem. Melior est ergo seuera iusti misericordia, quam blanda adulatio peccatoris, de qua dicitur,

Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

Intima, inquit, conscientiæ meæ non oblectet falsa laudatio: quoniam argui me malo quam decipi. Quis enim gloriabitur castum se habere cor, aut mundum se esse à peccato, cum quotidie caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: sciatq; & suum esse quod patitur concupiscentem, & gratiæ esse quod superat rebellantem?

Quoniam adhuc oratio mea in beneplacitis eorum.

Oratio, inquit, Christi, siue quam docuit, siue qua quotidie interpellat pro nobis, adhuc placebit eis, qui ridendam putant confessionem nostram, quam dicimus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus. In toto enim mundo hæc supplicatio conualefcit, & qui se falso iustificat, probabunt hanc homines veram esse sapientiam: vt nemo de se præsumat, sed qui gloriatur, in domino gloriatur.

Absorpti sunt iuxta petram iudices eorum.

Iudices eorum, id est, magistri ipsorum; qui sibi iudicium vindicant de mundano.

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

mundanorum dogmatum disciplinis, si petra iungantur, id est, si Christo comparentur, absorpti sunt, id est, nihil loci habebunt, sed in sua vanitate deficient: quia etsi aliquid recti verique dixerint, non cuiusquam hominis, sed est ipsius veritatis.

Audient verba mea, quoniam praevaluerunt.

Euangelium veritatis nulla persecutione superabitur: cedent impij, cedent loquaces, & ingenia aduersantium discipulos Christi facient doctores. Non eos exilia, non damna, non mortes, non crux ipsa terreat: quoniam praeualebunt verba mea, & passionibus martyrum multiplicabitur gloria triumphorum.

Sicut crassitudo terra disrupta est super terram, dispersa sunt ossa nostra secus infernum.

Mortibus martyrum, & sanguine occisorum sanctorum, quorum ossa dispersa sunt, in crassata est terra: & sicut agri de cinere ac de stercore, ac de vilissimis excrementis vires ubertatis accipiunt, ita cruore caesorum testium Christi totus foecudatus est mundus, ut vbi que leges martyrum cresceret, & infererentur caelo, qui deputabantur inferno.

Quoniam ad te domine oculi mei: in te speravi, ne auferas animam meam.

Contra saevitiam persequentium vox ad dominum emittitur in tribulatione positorum: ne fidei fortitudinem superet atrocitas passionum. Petitur igitur tolerantia, ut validior sit dilectio Dei, quam magnitudo supplicij.

Custodi me a muscipula, quam statuerunt mihi: & ab scandalis operantium iniquitatem.

Quae erat muscipula, nisi vox persecutoris, dicentis: Si consentis parco: ne per cibum praesentis vitae iretur in laqueos mortis aeternae? Quae autem erant scandala, nisi exempla lapsorum, quorum impio defectu patientia perseverantium grauabatur:

Cadent in retiaculo eius peccatores.

Non quia cuiquam virtutem non cadendi iustitia sua dederit, cum gratia Dei multos etiam ex impijs martyrio coronarit: sed ideo dicuntur peccatores casuri, quia iste casus etiam eos qui iusti videbantur, facit peccatores.

Singulariter ego sum, donec transeam.

Solus Christus martyrum fortitudo, pro quo nullus est prius mortuus, quam ipse moreretur: sicut dicit: Cum exaltatus fuero a terra, omnia ad me tra-

A me traham. & Nisi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, folium manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert. Priusquam ergo moreretur, & resurgens transiret ad patrem, singularis fuit, nec habuit socios passionis, qui postea in multiplicem segetem de vnius grani foecunditate creuerunt.

PSALMVS CXLI.

Voce mea ad dominum clamaui, voce mea ad dominum deprecatus sum.

Quod dixit Clamaui, exposuit dicendo, Deprecatus sum voce mea: id est, interiori affectu, nec corporis voce, sed mentis. *Effundo in conspectu eius preceam meam.*

Id est, in secreto cordis, quod solus Deus audit & videt: in quo cubiculo clauso ostio iubemur orare, ne penetralia nostra pateat tetatori. Duo quippe sunt, quibus maxime hominis interiora pulsantur, amor scilicet, & timor: quibus geminis motibus animus aut aperitur, aut clauditur: sed cum terrenum est quod cupit vel timet, diabolo praebet introitu: cum autem quae sursum sunt sapit, non quae super terram, Deus recipitur, & tentator excluditur.

B Tribulationem meam ante ipsum pronuncio.

Quod dictum est, In conspectu eius: hoc est & Ante ipsum: sed repetitione ostenditur quam incessanter hoc faciat, & quam nihil sine Deo agat, qui semper ipsum se habere & adiutorem profiteretur & testem.

In deficiendo in me spiritus meus.

Confessio est humilitatis, quia potens fit qui in tribulatione non deficit: vinceretur enim qui spiritum non profiteretur infirmum: quia ille spiritu Dei agitur, qui suo spiritu non inflatur.

Et tu cognouisti semitas meas.

Quod, inquit, desiderium meum tendat, & ad quem finem omnes meae properent actiones, scientiam tuam non latet: quia semitas meas cognoscis esse misericordias tuas. Cognitio autem Dei salus est cogniti: eum enim non cognoscit, in quo opera sua & dona non inuenit.

In via hac, qua ambulabam, absconderunt laqueos mihi.

Via sanctorum omnium Christus est, in quo volentes pie vivere, persecutionem patiuntur: quia crux Christi ludaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitia est. Qui ergo Christo aduersantur, in via se ponere scandalum putant, cum

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Christianis crucifixi nomen exprobrant. Sed cum ab eius Euangelio gressus fidelium non absterrent, nihil possunt in via collocare laqueorum: quia in veritate falsitas non latet: nec valent tenebre in luce delitescere. Secundum animum ergo insidiantium dictum est quod in via absconderunt laqueos: qui proxima queque suis fraudibus obsidentes, nulli per viam gradiendi nocere potuerunt.

Considerabam ad dexteram, & videbam: nec erat qui cognosceret me.

Dextra sunt, que Dei sunt, & ad Dei promissa perducunt: quibus animum eius qui persecutionem sustinet, non auertitur. Hæc ergo quæ dextra sunt intuens, promissa perseverantibus præmia videt, & accipit: perseverantiam tolerantie & dilectionem Dei adsequitur, ne superetur. Hanc tamen intentionem nemo cognoscit: quia impossibile est homini penetralia alieni cordis aspicere: unde merito dixerat Deo, Tu cognouisti semitas meas.

Perijt fuga à me: & non est qui requirat animam meam.

Circumclusus quidem à persecutoribus perdidit licentiam fugæ, qua vti posset absque peccato, si manente fide, supplicij membra hærent. Sed cum in proposito mentis sit lapsum magis timere quam pœnam, perijt ab eo fuga, qui mauult omnem seuitiam tolerare, quam cedere. Secundum autem multitudinem persequentium dixit, non esse qui requirat animam eius: quia præter donum Dei nulla hominum consolatio. Hoc cuiquam potest conferre præsidij, vt inter vrgentia mala fides illæla permaneat.

Clamavi ad te domine, dixi, tu es spes mea, portio mea in terra viuientium.

Ostendit unde tribulationum magnitudinem tolerauerit, quia scilicet & hic tota spes ipsius Deus est, & in futuro totum præmium ipsius Deus est, qui erit omnia in omnibus.

1. Cor. 13

Intende ad deprecationem meam, quia humiliatus nimis: erue me à persequentibus me.

Eph. 6

Nimia humiliatio, nimia persecutio: cuius vim sola protectio Dei vincit. Potest quidem præstare sanctis, vt in eos non habeant aduersarij potestatem: sed mirabilius tribuens vt omnem superent passionem. In persecutoribus autem non humana tantum cauenda sunt odia, sed multo magis inimicitie spirituum malignorum, qui opere ministrorum suorum iustos Dei latenter impugnant: de quibus dicit Apostolus: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem: sed aduersus principes, & potestates, & rectores huius mundi tenebrarum harum. Quem vero rectorem habeat iniqui, nisi diabolus: quum & fideles non habeant nisi Christum.

Quomodo corroborati sunt super me?

Vox

IN PSALMVM CXLI.

A Vox est ecclesie conquerentis, quod multum creuerit numerus impiorum, quod abundet iniquitas, & refrigeret charitas multorum.

Educ de carcere animam meam, ad constituendum nomini tuo.

Omnes quidem angustie & conclusiones turbationum carcerem faciunt, quia coartant animam, & auferunt libertatem: sed ipsa inhabitatio corporis potest carcer intelligi: non quia malum sit quod Deus fecit, qui omnia quidem bona condidit: sed corpus quod corrumpitur, adgrauat animam. Non à corpore, sed à corruptione corporis animam suam optat educi, vt confessionem laudationis Dei nulla necessitas mortalitatis impediat.

Genes. 1. Sap. 9.

Me expectant iusti, donec retribuas mihi.

Totus Psalmus ipsius capitis voce concluditur: cui & quod membra eius patiuntur inferitur, & in quo omnis ecclesia glorificabitur, quæ beatorum retributionum expectat autorem, dicentem patri: Volo vt vbi ego sum, & ipsi sint membra mea.

Ioan. 17.

PSALMVS CXLI.

Domine exaudi orationem meam, auribus percipe deprecationem meam in veritate tua. exaudi me in tua iustitia.

Intulus Psalmi passionem indicat. Christi: ipse est enim verus Dauid, qui & in se & in suis persecutionem & falsorum fratrum, & falsorum sustinet filiorum. Clamat ergo ad Deum & caput in corpore: & corpus in capite: hoc est, ecclesia in Christo, & Christus in ecclesia: & cum orans in Dei iustitia poscit audiri, mirabili confessione exprimit gratiam Dei, ne quisquam in sua iustitia precem suam existimet recipi. cum si quid boni meretur, ex Deo sit, nec possit peccator bene agere nisi ab illo iustificatus, qui neminem hominum nisi in peccatorum remissione iustificat.

Et non intres in iudicio cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

Cito aperuit, quare nollet se diuinæ comparare iustitiæ, & cum Deo metueret iudicari: Quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Quomodo præsumam de innocentia, cum à te conuincendus sim de iustitia? Aut quid mihi boni proprii vindicabo, qui quod non dederis non habeo? Expauesco igitur discuti, merito iudicari: quia nemo in hac mortali carne viuientium veraciter potest dicere, se peccati contagia non habere: cum etiam ipsi præcipui arietes ouium Christi sic orare iubentur, vt dicant, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Matt. 6.

Quonia persecutus est inimicus animam meam: humiliavit in terra vitam meam. Collocauerunt me in obscuris, sicut mortuos seculi.

Et à

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Et à corpore hoc dictum, & à capite congruenter accipitur: quoniam & diabolus persecutus est animam Christi: & Iudas animam magistri: idemq; diabolus ad persequendum corpus Christi manet, nec Iudas deest in falsis fratribus succedendo. Quid enim nobiscum quilibet aduersarius agit, nisi vt relicta spe cœlesti, corruamur in tertam? Sed contra hos vigilandum est, vt possimus dicere, Nostra autem conuersatio in cœlis est. Quod ergo dictum est, Collocauerunt me in tenebris, sicut mortuos seculi: in quo melius quàm in domino intelligitur, qui solus fuit inter mortuos liber: & cum iniquis deputatus est? qui cum vnus fuit qui propriè & singulariter diceret, Non est inuenta in me iniquitas.

Philip. 3.
Psa. 87.
Isa. 53.
Psal. 16.

Anxiatus est in me spiritus meus.

Agnoscitur dominus, dicens, Tristis est anima mea vsque ad mortem: in quo vtique & nos eramus, quia nostræ naturæ erat illa tristitia, & vetus homo noster simul crucifixus est cruci cum illo.

Matt. 26.
Rom. 6.

In me conturbatum est cor meum.

Conturbatio hæc voluntaria fuit, & in ipso tantummodo mansit confitium misericordiæ eius. Nam cæteri recesserunt nõ intelligentes magnæ pietatis sacramentum, nec resurrecturum credentes, qui & passioni subdebarur: & morti.

Memoratus sum dierum antiquorum, & annos æternos in mente habui: & meditatus sum in omnibus operibus tuis.

Hæc commemoratio antiquorum dierum, & recordatio omniũ temporum, atq; in eis diuinorum contemplatio non ex capitis, sed ex corporis sensu est. Nam auctori omniũ rerum quid vnquã nõn cõspicũ est, apud quẽ & præterita ad sunt, & futura iam facta sunt? Membrorũ igitur voce Dei gratia prædicatur, & operam misericordiæ Dei lingua ecclesiæ confitetur: quæ totius æui seriẽ reuoluẽs nihil inuenit, nisi Dei prouidẽtia & bõnitate subsistere: & à quo euncta sunt cõdita, in ipso, & per ipsum esse renouata: quoniam vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua.

2. Cor. 5.

In facturis manuum tuarum meditatus sum, & extendi manus meas ad te.

Meditatio, inquit, mea, qua vidi omne bonum à tua bonitate manare, & tui esse operis quicquid in nobis tuẽ potest placere iustitiæ, ad hoc me cõfirmavit, vt omnem spem meam in te constituerem, & tui per omnia peterẽ foris alimoniam.

Anima mea vellit terra sine aqua tibi: velociter exaudi me domine: defecit spiritus meus.

Ariditas, inquit, animæ meę tibi sitit, quia à te desiderat irrigari, & tu accendisti

IN PSALMVM CXLIII.

A cendisti æstum cordis mei, vt me exaudiri velociter petá: Defecit enim spiritus meus, vt impleat me spiritus tuus: & fecisti me pauperẽ spiritu, vt tribuas mihi quod humilibus spondesti, quorum est regnũ cœlorum.

Ne auertas faciem tuam à me, & ero similis descendentibus in lacum.

Auerso à me vultu tuo conturbatus sum, & factus sum terra sine aqua. Quia excitasti ergo desiderium, redde conspectum, ne auersa à me facie tua, similis efficiat descendentibus in lacum. Qui autem isti sunt, nisi de quibus dicitur: Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit: id est, non conuertitur. In quod profundum descendentes, in æternæ miseræ lacum decidunt: quia per contumacem superbiam remedia confessionis pœnitentiæ perdidierunt.

Audiam mihi fac mane misericordiam tuam, quia in te speravi.

Oriatur, inquit, in me lux misericordiæ tuæ, fiatque quod credidi, vt spes, quæ auditu concepta est impleatur.

Notam mihi fac domine viam, in qua ingrediar.

B Dux mihi sit veritas tua, & gressus mei tua gratia dirigantur.

Quoniam ad te leuavi animam meam.

Quoniam non de me præsumo, sed vt mihi auxiliaris posco.

Exime me de inimicis meis domine, quoniam ad te confugi.

De illis se inimicis erui cupit, per quos etiam humana odia commouentur: id est, diabolo & angelis eius, qui sunt rectores tenebrarum, & in centores impiorum, à quibus fugiens ad dominum confugit, ne veteris hominis sequatur exemplum, qui se à facie domini mala conscientia conturbatus abscondit.

Doce me facere voluntatem tuam, quia tu es Deus meus.

Imple in me, inquit, affectus gratiæ tuę, vt & hoc velim quod velle te noui: & nõ aliud sit in meo opere, quã quod in tua est voluntate. Hoc autem ideo peto, quia tu es Deus meus, qui operaris omnia in omnibus.

Spiritus tuus bonus deducat me in terram rectam: propter nomen tuum domine viuificabis me in terra iustitia.

Ab omni me errore bonus spiritus tuus eruet, & in terram rectam, quæ est viuorum regio, perducet, non propter meritũ meũ, sed propter nomen tuum: quia omnis mihi doni causa est misericordia tua.

Educes

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Educes de tribulatione animam meam, & in misericordia tua disperdes inimicos meos.

Et perdes omnes, qui tribulant animam meam: quoniam seruus tuus ego sum.

Quanta dignitas, & quanta beatitudo est, esse Dei seruum, cui nullo præcedente merito tanta præstantur?

PSALMVS CXLIII.

2. Reg. 17

D Salmi titulus rei gestæ tangit historiam, qua Goliath bellator potens à puero Dauid singulari certamine superatus agnoscitur. Sed & Goliath significat diabolum, & Dauid indicat Christum, qui etiam in corpore suo, id est, ecclesia, intelligitur: quia in nullo membra separantur à capite. Sic ergo accipiendus est Psalmus, ut historicas actiones formas esse rerum spiritualium nouerimus: & victoriam Dauid, qua Goliath perculit, ad ipsum dominum qui est ex femine Dauid, & ad omnia eius membra referamus.

Rom. 1.

Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas in prælum, digitos meos ad bellum.

VOX est membrorum corporis Christi, quibus ad superandum Goliath diuinum necessarium est semper auxilium, ut siue in prælio, siue in bello, & manus doceantur, & digiti. In manibus enim significatur omnis operis plenitudo. In digitis autem laborum quædam diuisio, ut totæ vires ad conficienda bella pertineant: ad partes animi virtutum, diuersæ species præliorum. Vnde quibus armis, quibusque præsidij milites Christi instruantur, manifestat Apostolus, dicens. Alij quidem datur per spiritum sermo sapientiæ: alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum: alij fides in eodem spiritu: alij donationes curationum in vno spiritu: alteri genera linguarum: alij prophetia: alij iudicatio spirituum: omnia autem hæc operatur vnus atque idem spiritus, diuidens propria unicuique prout vult. His ergo digitis siue in bello, siue prælio pugnat corpus Christi, & omnem hostem, siue visibilem siue invisibilem, lapidis iaculatione, hoc est, Christi soliditate prosternit.

1. Cor. 12

Misericordia mea, & refugium meum: susceptor meus, & liberator meus.

Iacob. 2.

Rectè & veraciter dicimus domino, Misericordia mea: quia non solum miseretur nostri, sed & nos ipsos misericordiam facit, ne sit iudiciu sine misericordia ei qui non fecit misericordiam. Refugium autem est, à quo reparationem & conscientiam sumit infirmitas. Susceptor est, qui pugnantem præstat ne ca fiat. Liberator est, qui tribuit ne vulneretur dimicans, propter quod addit, & dicit:

Bro

IN PSALMVM CXLIII.

A Protector meus, & in ipso speravi, qui subdis populum meum sub me.

Voce capitis dictu videtur, Qui subdis populum sub me: id est, ecclesiam mihi per fidem subdis. Voce autem corporis intelligi potest, spiritualis quisquis bellator, qui populum rebellè cupiditatu & morum carnalium desiderioru, legi mentis suæ per opem gratiæ subditum confitetur.

Domine quid est homo, quoniam innotuisti ei: aut filius hominis, quoniam estimas eum?

Magna dignitas hominis, qui sic à Deo creatus, ut suum nosset autorem: & tantu æstimatus esset, ut vnigenitus Dei sanguinem pro redemptione eius impenderet.

Homo vanitati similis factus est: dies eius sicut umbra prætereunt.

Naturæ suæ homo immemor in similitudinè vanitatis voluntaria præuacatione mutatus est, ut qui factus fuerat in æternis, esset in vanis, id est, in occiduis & non permanentibus, diesque eius sicut umbra transcurrerent: in comparatione quippe æternorum vana sunt temporalia, nec vera sunt quæ vel esse desinant, vel quod sunt perdunt. Mira ergo circa homines bonitas & dilectio Dei, quod etiam ad se cognoscendu vocat talem, & dignum æstimat, quem tato pretio redimat, & ab umbra vanitatis educat. Qui enim filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non & cum illo omnia nobis donauit?

Rom. 8.

Domine inclina cælos tuos, & descende: tange montes, & fumigabunt, Corusca coruscationes, & disperge eos: emitte sagittas tuas, & conturbabis eos.

Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me de aquis multis

Cæli sunt prædicatores veritatis enarrantes gloriam Dei, per quorum inclinationem, & tolerantiam passionu innotescit mundo coruscatio Euangelij, & fulgura miraculorum illustrant corda credentium. Montes enim, id est, elati quique & tumidi, tangente eos Dei gratia fumigabunt, & accensi cordis vaporem cum lachrymis confessionis emittent. Sagittæ autem Dei, verba sunt Dei, quibus dissipatur consideratio superborum, & percutiuntur malè sani, ut sanentur bene vulnerati: & hoc fit per emissam manum Dei de alto: quoniam brachium Dei, quod est Christus, homo factus est, & membra sui corporis non relinquit, & eruit ecclesiam suam de aquis multis: id est de populis infidelibus, siue foris oppugnantibus, siue intus insidiantibus.

Ioan. 2.

De manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem: & dextera eorum, dextera iniquitatis.

De quibus aquis eruit dominus humilitatem Dauid: id est, humilitatem corporis.

D. PROSPERI AQVIT. EXPOSITIO

corporis Christi: nisi de manu filiorum alienorū: omnes enim infideles alienigenę sunt, nec in filiorum Dei adoptione numerantur. & os eorum loquitur vanitatem, quorum lingua à confessione veritatis aliena est: & dextera est in illis iniquitas, quia in his quę iniusta sunt, gaudent, & pravis tanquam rectis lætantur.

Deus canticum nouum cantabo tibi, in psalterio decem chordarum psallam tibi.

Canticum nouum est canticum gratiæ & noui hominis, ac noui testamēti, quod in decachordo, id est, in decem præceptis legis canitur: quia perfecta est in charitate cantatio: Caritas legis est plenitudo.

Qui das salutem regibus:

Hoc est, qui tangis montes, & fumigabunt, vt humiliati subdantur tibi cum satisfactionis confessione.

Qui redimis Dauid seruum tuum.

Non caret Dauidis nomine, qui corpus est Christi, & cui contra Goliā decertatio est.

De gladio maligno eripe me.

Non sufficit vt, De gladio, diceret, nisi adderet &, Maligno: quia est sine dubio & benignus, de quo dominus dicit: Non veni pacem mittere in terram, sed gladium. Malignus ergo est, qui separat à Christo: benignus, qui abscindit à mundo.

Et eripe me de manu filiorum alienorum.

Qui scilicet vtuntur gladio maligno: Filij quippe hominum dentes eorum arma & sagittę, & lingua eorum gladius acutus. Qui ergo sunt filij alieni, ipsi sunt gladius malignus; ipsi sunt aquę multę: & ideo eadem subiungit quę prius dixerat, vt de quibus loquatur, apertius pandat, dicens:

Quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis.

Quam ergo vanitatem filij alieni loquantur, & quę sit dextera iniquitatis ipsorum, subiecta demonstrant.

Quorum filij sicut nouellę, constabilitę à iuuentute sua: Filie eorum composite, & ornate sicut similitudo templi: Cellaria eorum plenas eructuantia ex hoc in hoc.

Oues

IN PSALMVM CXLIIII.

278

Oues eorum fetosa, abundantes in egressibus suis: boues eorum crassi. Non est ruina maceris: neque transitus, neque clamor in plateis eorum.

Hęc abundantia atq; prosperitas communis est & malis, & bonis: sed à malis in dextera habetur: à bonis autem in sinistra reputatur: non quia & ipsa non Dei dona sunt: sed quia terrenis & temporalibus cœlestia, & æterna supereminet: & sicut vtuntur sancti præsentibus tanquam non vtantur, sintq; habentes quasi non habentes. Flij autem alienigenę, qui dextram sibi in transitorijs bonis, & in lubrica felicitate constituunt, non de opulentiā arguuntur, sed de peruerso rerum amissibilem amore culpantur: cuius & vanitas, & iniquitas eius sententię est, vt neque fide neque spe, neq; charitate, quę sursum sunt sapiant, sed infirma & caduca præmia diligant, quę deserunt, & à quibus deseruntur.

Beatam dixerunt populum cui hæc sunt.

Vanitate pleni, fide vacui, iniquitate armati, & à sorte æternę hereditatis alieni in hoc proruperunt, vt dicerent beatum populū cui hæc sunt. Sed dicant filij promissionis.

Beatus populus, cuius est dominus Deus ipius.

PSALMVS CXLIIII.

Exaltabo te Deus meus rex, & benedicam nomen tuum in seculum, & in seculum seculi.

Hic Orus Psalmus Dei laudē contexitur: & cum in titulo Psalmi Dauid sit prænotata laudatio, euidenter ille ostenditur prædicari, qui est secundū deitatem dominus creatorque Dauid: & secundum quod verbum caro factum est, filius Dauid est: & non duplex persona, sed vnus est Christus; qui est super omnia Deus benedictus in secula. Huius ergo laudatio etiam in presenti tempore continuanda est, quę in æternitate mansura est: à quo officio qui in hoc seculo alienus est, futura laudationis Dei gaudia non intrabit.

Per singulos dies benedicam te, & laudabo nomen tuum in æternum, & in seculum seculi.

Dubium non est, ad presentem quoque vitam pertinere Dei laudē: quãdoquidem per singulos dies benedictio Dei celebranda disponitur, nõ obfistente rerum mutabilium varietate: quia siue lætus de secundis: siue tristis de aduersis ducatur dies, nunquam à Dei laude cessandum est: qui enim nunquam tentatur, nunquam probatur: & melius est cum tribulatione exerceri quam cum prosperitate puniri.

O Magnus

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Magnus dominus, & laudabilis valde: & magnitudinis eius non est finis.

Sententia

Nulla sine laudatio eius concluditur, cuius magnitudinis, nullus terminus inuenitur: & in cuius prædicatione quicquid laudator poterit cogitare, non sufficit. Qui ergo omni laude semper est maior, sine fine laudetur: ex hoc ipso homo spem suæ æternitatis accipiat: quia nunquã nõ erit qui dominum laudare non desinit.

Generatio, & generatio laudabit opera tua, & virtutem tuam adnunciabunt.

Matt. 19.

Omne humanũ genus generatio repetita significat, quæ ab initio sui vsque in finẽ per considerationem creaturarum rationabiliter intelligit vniuersitatis autorem, vt de his quæ videre possibile est, & in quibus tanta admirationum materia est, ea quæ cerni nequeant, æstimentur: & ille omnem aciem mentis exuperet, de quo parum dignè sentit, qui putat sufficere quod intelligit. Potest autem per vnã generationem prima significari vita mortaliũ: per alteram verò generationem resurrectio accipi: quia & ipsa regeneratio nuncupatur: secundũ quod dictum est: In regeneratione autem cum federit filius hominis in maiestate sua, Laudatur ergo in hoc seculo, & multo magis laudabitur in futuro: Nam si nunc hoc faciunt compediti, quomodo non ampliũs facient coronati?

Magnificentiam glorie sanctitatis tuæ loquentur, & mirabilia tuæ enarrabunt.

Et virtutem terribilium tuorum dicent, & magnitudinem tuam enarrabunt.

Memoriam abundantia suauitatis tuæ eructuabunt, & iustitiam tuam exultabunt.

1. Cor. 12. Sententia est 70.

Veri laudatores Dei nihil operum eius iudiciorumq; non laudant, & sic omnia facta mirantur, vt mirabilior sit ipse qui fecit: quia quicquid in creatura laudabile reperitur, ad illius recurrit gloriam, qui operatur omnia in omnibus: vnde & terribilia eius, laudis honore sunt plena: Non enim blanditur, & non minatur: si non blandiretur, nulla esset correctio: ministri igitur eloquiorum Dei & misericordiam eius, & iustitiam prædicabunt. & sicut regnum æternum, ita regnum perpetuum non tacebunt, vt in via, qua ad retributionem tenditur, constituti, sciant quid eligere debeant quid cauere. Magnitudinem autem Dei, quæ non habet finem, quomodo enarrabunt, nisi quia semper hoc prædicabunt, quod finis eius nequeat inueniri: ineffabile enim nullus eloquentior est narrator, quàm qui fatetur inexplicabilia esse que loquitur. Hi ergo, inquit, narratores magnitudinis tuæ memoriam abundantia suauitatis tuæ eructuabunt, quia non es oblitus nostri, nosq; tui meminisse facis. Doctrina itaq; sana hoc de abundantia suauitatis diuinæ rustat, facitq; eructari, vt oēs boni Dei gratia se regi, Dei gratia nouerint custodi, & per ipsam sibi, vt de illa possint gaudere, præstari.

Miseri-

IN PSALMVM CXLIIII. 279

Misericos, & miserator dominus, longanimis, & multum misericors. Suauis dominus vniuersis: & miserationes eius super omnia opera eius.

Misericordia & gratia, bonitas & patientia Dei per omnia declaratur: & nemo desperet, nemo præsumat: quia sicut suavis est lenitate, ita iustus est vltione: & nihil longanimitati eius perit, quem & conuersus benignum & obduratus experitur seuerum: miserat. ones enim eius in omnia opera eius: quia in his qui saluabuntur, damnauit aliena.

Constituteantur tibi domine omnia opera tua, & sancti tui benedicant te.

Quæcunque sunt in vniuersitate rerum à summis vsq; ad infima, opera vtique sunt Dei: & quamuis rationales tantum intellectualesq; creaturæ diuinæ laudis affectione moueantur, non frustra tamen ad confitendum Deo omnia opera ipsius inestantur: quia nihil est tam exiguum, tamq; a sensu remotum, in quo non mirabilis sit creator: quem cum angeli, & homines confitentur & laudant, ipsæ infinitæ mundi partes, & species, atq; naturæ suam semper loquuntur autorem: & vtilitate ac pulchritudine sua immensam dat materiam laudatoribus: & videntur laudantia, quæ sunt laudabilia, dũ quod non possunt loqui, faciunt non taceri.

Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur: Vt notam faciant filiis hominum potentiam tuam, & gloriam magnificentia regni tui.

Omnis species, & virtus, & pulchritudo creaturæ regnum est Dei, quia diuersorũ ipse est autor & dominus: sed ab his quæ videntur, distinguuntur & ea quæ nondum innotuerunt: & intelligitur ex decore visibilium quantum excellant, & in qua gloria emineant quæ regnum Dei specialius nominantur: vnde quotidie dicimus, Adueniat regnum tuum: cuius nec magnitudinem, nec gloriam, nec decorem vlla possunt corda concipere: sed quia sicut promittitur, ita creditur, certissimo desiderio, donec adsit, expetitũ.

Matth 6

Regnum tuum regnum omnium seculorum, & dominatio tua in omni generatione, & progenie.

Repetitio generationis, & præsens seculũ indicat & futurum: quia & resurrectio generatio dicitur, quæ sanctos ad incorruptionem beatæ æternitatis creauit.

Fidelis dominus in verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.

Multa dominus, & magna promisit, & quædam credita impleuit: quædam seruanda seruauit, vt secunda esset expectatio, cui vires tot præcepta præberent.

Confirmat dominus omnes, qui decidunt, & eriget omnes elisos.

O o ij Septies

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Septies cadit iustus, & resurgit: impij autem infirmabuntur in malis. Ali-
ter ergo sancti, aliter decidunt infideles: & horum nunc fit commemoratio, **C**
quorum nullus confirmatur à domino: ruisse enim quodammodo videntur
cùm omnibus temporalibus carent, & inhonori ac pauperes spernuntur à
potentibus mundi, & inter abiecta quæq; reputantur: Sed Deus superbis re-
sistit, humilibus autem dat gratiam,

Iacob. 4

Oculi omnium in te sperant, & tu das escam illis in tempore opportuno.

Sicut bonus medicus nouit quæ esca ægrotus, & quo tempore sit ciban-
dus: ita dominus seruos suos opportunè salubribus cibis reficit: & quid cuiq;
congruat, ineffabilis scientiæ benignitate discernit, vt subiectio fidelium de
omnibus proficiat, quæ illi adhibenda censuerit, siue aspera, siue blanda, vt
in nullo murmurent egri, sed quodlibet curationis genus æquanimitè ab
autore suæ salutis accipiant, dicentes, quod ad eruditionem patientiæ no-
stræ ipse saluator dignatus est dicere: Pater si fieri potest, transeat à me ca-
lix iste: verùm non quod ego volo, sed quod tu vis: pater fiat voluntas tua.

Mar. 26.

* omne
animal

*Aperis tu manum tuam, & implet * omnem animam benedictione.*

Ex Dei largitate est quicquid benedictionis adsequitur: quia nemo eam
concupisceret, nisi ad incitandum ipsum desiderij manum suæ bonitatis
aperiret.

Iustus dominus in omnibus vijs suis, & sanctus in omnibus operibus suis. **D**

Psal. 24

Vniuersè, inquit, viæ domini, misericordia, & veritas, siue circa nos seue-
rior, siue sit mitior: quia qui etiã flagella meditatur, ideo castigat, vt parcat.

*Prope est dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus qui inuocant
eum in veritate.*

Multi non in veritate inuocant dominum, aliud ab illo quàm ipsum de-
siderantes: à quibus longè abest: quia diuersum & remotum est ab ipsius
voluntate, quod cupiunt. Si autè id concupiscunt quod præcipit, iustus, &
bonus, propinquus omnino est his, quos inspirauit affectibus: & timentium
se voluntatem facit: quia quæ erat domini, esse cœpit & serui.

*Voluntatem timentium se faciet, preces eorum exaudiet, & saluos
faciet eos.*

Custodit dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet.

Quos omnes peccatores, nisi perseverantes in peccatis, & quotidie con-
tra Deum disputantes? Pars autem dextera, cui nullum est cum sinistra par-
te consortium, quia semper illi iudicia Dei vniuersa placuerunt, quid in æter-
num sit factura profitetur, & dicit:

Lau-

IN PSALMVM CXLV.

280

*Laudem domini loquetur os meum, & benedicat omnis caro nomen
sanctum eius in æternum, & in seculum seculi.*

PSALMVS CXLV.

Lauda anima mea dominum, laudabo dominum in vita mea:
psallam Deo meo quamdiu sum.

Sancta, & spiritalis anima ipsa se ad laudandum dominum co-
hortatur: excellentiore sui parte ea quæ in se minora sunt,
incitat. Non enim alia est quæ dicit, & alia cui dicit: aut
carnis hæc vox est, quæ ab anima & vitâ sumit, & sensum: nec
sine anima aliquid potest velle, & non velle. Quia verò ipsius
animæ duplices actiones sunt, & alio officio erigitur ad dominum, alio in-
clinatur ad carnem: si bene spiritui seruit, bene præsidet, carni: & per id
quod adhæret Deo, id etiam, quod adhæret corpori, ad superiores inuitat
affectus, vt rationali dominatu tantū subditis tribuat, quantū ad salutē sat est:
ne si Deo non est subiecta, minuatur. Mens itaq; summa quædã pars ani-
mæ semetipsam in omnibus suis incitans conatibus, dicit: Lauda anima mea
dominū: nō quia hoc nō faciat quātū potest, sed quia parū est, quod infirmā-
tate corruptibilis corporis potest, ad illā perfectā & æternā laudationē pro-
ficere concupiscit: & memor præsentis conditionis, in qua desiderij sui non
inuenit vires, quantū hoc per se factura, respondit, dicēs: Laudabo dominū
in vita mea, psallā Deo meo quamdiu sum. Nunc enim quāuis fide & spe &
charitate roborer, tribulationibus tamen & scandalis ac mœroribus non
caremus: & inter innumera mortalitatis obstacula, & æternæ vitæ officia nō
implemur: Quoniam corpus, quod corrumpitur, aggrauat animā, & terre-
na inhabitatio deprimit sensum multa cogitantē. In vita igitur meam, quam
nulla ægritudo infirmat, nulla egestas facit inquietam, laudabo dominum
tota mei libertate atq; virtute, & psallam Deo meo quamdiu sum: quia sicut
esse erit mihi æternum, ita erit mea in domino æterna laudatio.

Gene. 4

*Nolite confidere in principibus: neque in filijs hominum, in quibus non est
salus*

Qui in defensione principum & hominum præsidio gloriantur, in vani-
tate confidunt: solus enim Deus, de quo speranda sit salus: & bene ab eo ex-
pectatur, quo ipse non indiget. Nam quid sit filius hominis, breuiter in eo,
quod sequitur, demonstratur.

*Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam: in illa die peribunt
omnes cogitationes eorum.*

Totum ergo quod in hoc mundo agitur, temporale est & transitoriū: &
nemo veraciter spondet alteri, quod præstare non potest sibi: mortalis enim
est emissio spiritu, in terram suam terrena carne redeunte: quicquid disposuit
quicquid cogitauit, interdicit.

O o iij

Beatus

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius, spes eius in domino Deo ipse, qui fecit caelum, & terram, mare, & omnia quae in eis sunt.

Beatus, inquit, homo cui adiutor est Deus: non ille quem sibi ignorantia humana cōfingit, sed Deus Iacob, qui ipsum Iacob Israel fecit, ut fide & intellectu videat vniuersitatis autorem.

Qui custodit veritatem in seculum, facit iudicium iniuriarum patientibus:

Et timendum Deum commendauit & amandum: timendum, quia iniqua facientes veritate damnauit: amandum, quia pro iustitia laborantes misericordia coronauit.

Dat escam esurientibus.

Dominus soluit compeditos, dominus sapientes facit cecos.

Dominus erigit elisos, dominus diligit iustos.

Dominus custodit aduenas.

Matth. 5. Omnibus quidem animantibus providentia Dei constituit & praestat alimoniam: sed hominibus non terrenum tantum, sed & spiritalem cibum praebet, quem hi accipiunt qui desiderant, de quibus dicitur: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam saturabuntur. Talis ergo est & compeditorum absolutio, qui mortalitatis compedes eternitate adoptionis euadent. Talis & illuminatio caecorum, qui sapientes ex insipientibus fiunt. Talis quoque elisorum eleuatio, qui voluntaria humilitate prostrati ad altitudinem caelestium prouehuntur. Dominus enim diligit iustos, quoniam ipse est iustitia eorum: et ipse custodit aduenas, qui omnes gentes in Christo unum facit, et in Abraham filios lapidea corda conuertit.

Pupillum, & viduam suscipiet, & viam peccatorum exterminabit.

Regnabit dominus in aeternum, Deus tuus Sion, in generatione & generatione, in seculum seculi.

Matth. 25. Istis quidem pupillis, qui mortuis patribus indefensi remanent, Deus opitulatur, & omnes viduas Deus protegit. Sed hic illos orphanos, & illas viduas melius intelligimus, quibus in hoc nullum est praesidium, nulla est consolatio, sed spes eorum in domino Deo. Ipsorum anima ergo, quae in bonis temporalibus non fidei, sed mundi istius peregrina est, supernum patrem & supernam desiderans matrem, merito pupilla appellatur & vidua: quae donec & patrem videat & sponsum, nunc videtur esse longinqua. Via vero peccatorum exterminabitur, cum omnium iniquitatum defecerint actiones, & vanitas in latitudine ambulantium in supplicia aeterna mergetur. In hunc autem finem prouentibus malis, quid audiet ciuitas Sion, quid adsequetur ciuitas Dei? Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Quoniam tu Sion in ecclesia regnum eris aeternum domini Dei tui, & regnante ipso sine fine regnabis.

PSALMVS

IN PSALMVM CXLVI
PSALMVS CXLVI.

Laudate dominum, quoniam bonus est Psalmus, Deo nostro iucunda laudatio.

Onum est dominum laudare, in gloriam Dei psallere, non voce tantum, quae incessabiliter canere non potest, sed multo amplius modulatione rationabilis vitae, quae nullo tempore omitenda est: Quoniam in conuersationem spiritualium seruorum Dei, quicquid domi forisq; agitur, laus illius est, cuius & doctrina & munere ita viuatur, ut nihil actionum non Dei laude sit dignum: dicitur Apostolo: Siue manducabitis, siue bibitis, siue [aliud] quid facitis, omnia in gloria Dei facite: quod qui faciunt, nunquam a Dei laudibus silet: & a bonis operibus ipsorum, semper Deo est iucunda laudatio.

1. Cor. 10

Aedificans Hierusalem dominus, & dispersiones Israel congregans.

Exstructio Hierusalem, quae aedificatur ut ciuitas, pace confurgit: omnem Israel pax ad soliditatem colligit unitatis. Non ergo ab operibus vox, nec a voce debent opera dissonare: & laus quae voce promitur, de bona conscientia proferatur. Nam non est firma compago, si in officio laudis non vnus sonus est cordis, & vocis.

Vide sentent. 6.

Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.

Ecce quomodo colliguntur dispersiones Israel, ut sanentur contrito corde: quoniam cor contritum & humiliatum Deus non spernet: ut humilitas sanet quod superbia vulnerauit. Per alligationes autem contritionum, significatur diuersitas remediorum, quae summus medicus misericorditer & scienter apponit: quia multarum elisionum non est curatio vna.

Psal. 50

Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocans.

Non est praecipuum in laudibus Dei stellas coeli habere numeratas, cui capilli capitum numerati sunt. De illis ergo stellis dignius intelligitur hoc dictum, quae in ecclesia Dei ad consolanda praesentis temporis nocte, bonae conuersationis exemplo & caelestis doctrinae luce resplendent: quibus dicat Apostolus, In ista natione praua & peruersa, in quibus apparetis tanquam luminaria in mundo, verbum vitae habentes. Has ergo stellas Deus numerat in aeternam praelectas gloriae, & nominatim ex omnibus gentibus aduocatas. Nour enim dominus qui sunt eius, eum quibus non computabuntur quibus dicitur: Discedite a me operarii iniquitatis, non noui vos.

Matt. 10.

Philip. 2.

1. Tim. 2

Lucas 13.

Magnus dominus, & magna virtus eius, & sapientia eius non est numerus.

Multa in natura magna sunt, & multarum naturarum magna sunt, & multarum naturarum magna virtus est: sed in comparatione Dei nihil vere magnum.

O o iiii

nihil

D. PROSPERI AQVIL. EXPOSITIO

nihil verè dicitur potès: & in illo vera est magnitudo, & magna virtus. Vni-
uerfa ergo excellentia habent limites suos: & intra modum sibi positum na-
tura quæque subsistit. Deus autè magnitudine gloriæ suæ excedit vniuersa:
& omnipotentia sapientiæ eius nullo numero comprehenditur: quoniã ex
Rom. II. ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

*Suscipiens mansuetos dominus, humilians autem peccatores vsque ad
terram.*

Non accedunt ad cognitionem Dei humiles atq; mansueti, qui etiã quod
non dum intelligunt, credunt: & reuelationem occultorum expectant. Hos
erudien dos suscipit dominus, & doctrinæ suæ capaces facit, quorum deside-
ria delectatione exercuit, & accèdit. Peccatores autem humiliat vsq; ad ter-
ram: eos utiq; peccatores, qui ad promendum scripturarum intellectũ man-
suetudine carent: & ea quæ introspicere nequeunt, tanquam superflua &
vana contemnunt. Horum contumaciam Deus in terrena demergit, cùm
ipso tradit insipientiæ, vt qui spreuerunt gratiam illuminationis, subeât sup-
plicium cæcitatũ.

Præcinite domino in confessione: psallite Deo nostro in cithara.

Desiderantibus intelligentiam sacramentorum à confessione incipien-
dum est, vt semetipso accusantes, & sibi adscribentes caliginem & tarditatẽ
suam radium supernæ lucis accipiant. Nec sit eorum ociosa confessio: sed
psallant Deo in cithara: id est, in quadam bonarum actionum conscientia:
vt misericordiam quam confitendo quærent, operando mereantur: & quod
rectè offerunt, rectè diuidant.

Qui operit caelum nubibus, descendit in terram sitientem pluuia gratiarum.

Ad hoc enim Deus obscurauit dicta prophetica, vt obumbratio pararet
imbrem: imber verò & fructum gigneret, & operiret serenum,

Qui producit in montibus fœnum, & herbam seruituti hominum.

Vtilitas pluuiæ spiritalis non solum valles, sed & montes vberes facit: in
montibus fœnum, & herbam seruituti hominum. Montes autem intelli-
guntur sublimiores quiq; hominum secularium, qui ita sæpe superioribus
opimantur, vt vnde fructuosæ sunt valles, inde altitudines etiam montium
sint feraces. Producit ergo Dei gratia in montibus fœnum: & potentes ac
diuites accepto semine charitatis præbent profutura pauperibus: & ministrant
herbam seruituti hominum, qui famulatum deuotionis suæ Deo ecclesiæq;
dependunt.

Dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum.

Iumentorum & pecorũ nomine significatur multitudo plebis, quæ neces-
sario

IN PSALMVM CXLVI. 282

A sario cibo non fraudatur: & dum spiritualium est particeps, fit minister car-
nalianum, vt impleatur illud Apostoli: Quis pascit gregem, & de lacte gregis
non percipit? Dispensatio igitur misericordiæ Dei nõ tantum ad Israëliticum
genus, sed ad omnium quoque gentium propaginem pertinet. Patres enim
idola venerantes coruorum habuere figuram, mortua & immunda sectan-
tes: quorum pulli, id est, filij Deum verum inuocant, & sancti spiritus pas-
cantur alimonia: quia parentibus non inuocantibus Deum, sed in sua ob-
durate manentibus, credidit posteritas, quod ignorauit antiquitas.

*Non in fortitudine equi voluntatem habebit, nec in tabernaculis viri
beneplacitum est ei.*

*Beneplacitum est domino super timentes eum, & in eos qui sperant in
misericordiam eius.*

In equi potentia superbix indicatur elatio, quæ Deo semper odiosa est.
Tabernacula quoque sublimia & magnifica diuitiarum manifestant tumo-
rem, in quibus nihil approbat Deus: qui superbis resistit, humilibus autem
dat gratiam: non enim illi placent nisi mites & pauperes spiritu, ad hoc ti-
mentes dominum, vt speret in misericordiam eius. Ille est enim utilis timor,
qui spe erigitur, non qui desperatione demergitur.

PSALMVS CXLVII.

B *Lauda Hierusalem dominum, lauda Deum tuum Sion.*

VM in titulo Psalmi Aggei & Zachariæ prophetarum nomi-
na prænotentur, quos in Babylonia cū populo suo captos esse
nõ dubiũ est, & reparationẽ eius ciuitatis Hierusalẽ præuidisse,
ac sicut facta est denuntiasse: intelligitur cohortatio Psalmi ita
ad vniuersam ecclesiã pertinere, vt omnes ciues & filij Hierusa-
lem in præsentivita quadã se victos captiuitate cognoscant, & consolatio-
nem de spe futuræ libertatis accipiant. Nemo enim sanctorũ sine laboribus
ac molestijs potest præsens tempus exigere: & in quadam captiuitate se esse
sentiant, cùm exurgentibus scandalis & manentibus inter spiritũ carnemq;
discordijs, non omnia quæ volunt, faciunt, & multa aduersa patiuntur. Rectè
ergo spe futurorum bonorum ipsam Hierusalem hortatur vox prophetica
in laudem & gloriam Dei, vt cum sanctis angelis, quorum adipiscitur indiui-
sam societatem, in gaudijs æternæ pacis exultet.

Quoniam confortauit seras portarum tuarum.

Conclusio Hierusalem & serarum eius confirmatio securitatem indicat
incommutabilium gaudiorum: quia nullius mali ad bona patebit introitus,
neque inde vllus iustorum timebit excludi.

Benedixit filios tuos in te.

Extra

D. PROSPERI A Q V I T . E X P O S I T I O

Extra Hierusalem nulla benedictio est: quia non sanctificatur, nisi qui ecclesie, quæ est Christi corpus, vnitur.

Qui posuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiati te.

Nulla eam ciuitatem bella perturbant, quæ pacis est septa limitibus, nec aliquid patitur inquietum, in qua nihil est à Dei voluntate diuersum. Ne autem tranquillitas istius pacis aliqua indigentia necessitate turbetur, ad eum panis indeficiens ministratur, vt iustitiæ cibus sit in epulis, qui fuit in desiderijs. Beati enim qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

Mat. 5.

Qui emittit verbum suum terra: velociter currit sermo eius.

Verbi missio Christi est incarnatio, cuius Euangelio currente per omnem terram omniū gentium fit vocatio, præueniente gratia Dei. credentiū fidem. Nihil est velocius & scientia, & opera Dei: qui quæ futura sunt & nouit, & fecit: & quæ nondum sunt orta, iam apud illum sunt præordinata.

Qui dat niuem sicut lanam: nebulam sicut cinerem spargit.

Valent quidem ista ad opimandam terram, secundum literæ superficiem: quia & nubes decedentes habent vellera speciem: & nebularum ros non aliter quam cinis spargitur atque ex eo terra pinguescit: sed sublimius in his gratiæ Dei opera sentiuntur, per niuium vellera vocatione gentium figurata: quæ ad conficiendum vestimentum Christi, quod est ecclesia, in vnum confluit, & in id ipsum tota contextitur, non habens maculam aut rugam, sed in illa puritate mansura, quæ æterna glorificatione resplendet, sitque in ea compage, de qua dicitur, Dominus amictus lumen sicut vestimentum. ad quod significandum pertinuit, quod vestis Christi transfigurati in monte, sicut nix legitur refulsisse. Per nebulam autem caligo ignorantia, quæ ad poenitentia cinerem cofugit, indicatur. Non enim quisquam ante vocationem dici iustus potest: quoniam filius hominis non venit iustos eligere, sed peccatores, & impios saluos facere.

Psal. 103.
Mat. 17.

Mat. 9.
Rom. 5.

Qui mittit crystallum suum sicut frusta panis: ante faciem frigoris eius quis subsistet?

Niues antiquius obduratæ couertuntur in crystallum: quo significantur lapidea corda infidelium, quæ gelu nimia vetustatis obstricta nullum calorem sancti Spiritus receperunt: sed tam potens est gratia Dei, vt tam annosam glaciem faciat superno igne feruescere: & eos qui crystallino frigore fuerant obdurati, afflatu suo faciat concalescere, vt etiam ipsi qui vite cibum nesciebant, panem verbi incipiant ministrare, sicut in beato Paulo factum est: qui cum esset credentium persecutor, factus est Euangelij prædicator. Quis autem poterit subsistere, quem ab hoc frigore non liberauit Christus? qui venit ignem mittere in terram, & ad feruorem fidei, quod gelu infidelitatis obtorpuerat, excitare.

Luc. 12.

Emitte

I N P S A L M V M C X L V I I .

A Emitte verbum suum, & liquefaciet ea: stabit spiritus eius, & fluent aqua.

Verbo Euangelicæ prædicationis obduratio infidelium soluitur, vt fiat hoc quod alibi dictum est: Rupit petram, & fluxerunt aquæ. Flante autem spiritu calor charitatis emittitur, vt terram sitiètem flumina rigent, & in aridis cordibus fiat fons aquæ salientis in vita æterna.

Adnuntians verbum suum Iacob, iustitias, & iudicia sua Israel.

Dans scilicet intellectum vocatis, & iustificatis: quia omnes ex quibuslibet gentibus electi, Iacob & Israël nuncupantur, & discunt omnia Dei iusta esse iudicia: nec aliquid ab eo fieri, vnde possit ignorantia humana causari: quia abundarent etiam circa iustos causæ vltionum, nisi iustitiam suam misericordia temperaret.

Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

Altitudinem diuitiarum sapientiæ suæ nulli genti Deus voluit esse perspicuam, neque cuiquam nationi iudiciorum secreta patuere: sed ex omnibus gentibus vna est gens, vnus est populus, qui se ab æterna perditione non suis meritis, sed Dei gratia intelligit liberari, & vnum quenque fidelium ministrum misericordie Dei, vt quod in ipsis factum est, etiam in alijs fiat, & in vnitatem confluat vniuersa dispersio.

P S A L M V S C X L V I I I .

Laudate dominum de cælis: laudate eum in excelsis.

Opulus Dei cuius conuersatio est in cælis. & cuius spes in domino Deo ipsius, ad supernam Hierusalè pertinens, & de æterna sanctorum angelorum societate iam gaudens, exultat in spiritu Dei, & vniuersam creaturam in laudem accendit creatoris. Non quia omnia irrationabilia & sensu carètia possunt Deum propria confessione laudare: sed quia nihil est in vniuersitate rerum à summis vsque ad infima, quod non sua equalitate naturæ potentiâ sui protestetur autoris. Duarum proprie creaturarum est tota ista laudatio, angelicæ scilicet & humanæ: quæ hunc affectum ex totius mundi consideratione concipiunt: vt cum laudatoribus Dei ipsa laudis materia Deum laudare dicatur. Quia ergo in hoc officio, cœlestia obtinent principatum, merito ipsis primitus dicitur, vt de excellentia dignitatis ac pulchritudinis suæ in domino glorientur.

Laudate eum omnes angeli eius: laudate eum omnes virtutes eius:

Laudate eum sol, & luna: laudate eum omnes stelle, & lumen:

Laudate eum cæli cælorum: & aqua, quæ super cælos sunt, laudent nomen domini.

Nihil

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Nihil est in sublimitate cœlesti, quod non pulchrum atque mirandum sit: & quia omnia in creatoris sui concinunt laudem, non quasi cessantibus ab inferioribus dicitur vt in confessionem diuinæ laudis exurgant, sed vt homo inspiratus ostendat sibi placere quod faciunt, & eo se per spem fidei delectari, ad quod per exhortationes promissionum Dei etiam ipse prouehatur. Cum autem dominus Iesus Christus verbum sit Dei, in nullo patris laude discernitur, dicente Psalmo:

Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.

Quod enim Deus dicit, verbo dicit: & verbum, per quod facta sunt omnia, mandatum dicentis exequitur.

Statuit ea in æternum, & in seculum seculi: præceptum posuit, & non prateribit.

Omnia quæ ad cœlestem beatitudinem sunt creata, hanc plenitudinem sui officij susceperunt, vt in Dei laudatione permaneant: cui operi etiam natura humana sociatur, propter quod Apostolus dicit: Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedes. Bene ergo spiritalis quisque deuotioni se cœlestium iungit, & in consideratione totius creaturæ laudat artificem, vt pro modulo suam faciat, quod sine fine factura est.

*Laudate dominum de terra dracones, & omnes abyssi.
Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procella, qui faciunt verbum eius.*

Terræ nomine appellantur, quæ vicina sunt terræ: & quicquid hoc nubilo aere aut humidum in rore, vel pluuijs, aut in niue, & gradine glaciale, aut in procellis turbidum, vel in conuulsionibus apparet ignitū, terræ, & abyssi appellatione perstringitur: quorum nihil fortuitis motibus subiacet, & singula quæque eius legibus seruiunt, qui vt vult, de omnibus atque in omnibus secundum causas occultæ rationis operatur.

*Montes, & omnes colles: ligna fructifera, & omnes cedri.
Bestia, & omnia pecora, serpentes, & volucres pennata.*

Nihil horum non in magna sapientia factum est: & ideo quædam perstringuntur, vt vniuersitatis creator in omnibus prædicetur.

*Reges terræ, & omnes populi: principes, & omnes iudices terræ:
Iuuenes, & virgines, seniores cum iunioribus laudent nomen domini.*

In multitudine hominum diuersitas est graduum, differentia sexuum, & dissimilitudo meritorum: sed in Dei laudibus omni ordini atque ætati vna materia est. Tota enim in Christo ecclesia vnum corpus est: & quod rectè agit quælibet portio, tota sibi bene vindicat plenitudo.

Quo-

IN PSALMVM CXLIX. 234

A *Quoniam exaltatum est nomen eius solius.
Confessio eius super cœlum, & terram: & exaltauit cornu populi sui.*

Super omnia enim * & omnium conditor, & vnius auctoris laus est quic. ^{Fortè *}
quid in vniuersitate laudabile est: quod ipsa rerum pulchritudo multiformi ^{est}
confitetur ornatu. Ab ipso ergo est honor sanctorum eius, & ipsos exaltat
cornu populi sui. Quoniam qui magna contulit per naturam, ipse dat maiora
per gratiam.

Hymnus omnibus sanctis eius: filijs Israël, populo appropinquanti sibi.

Hymnus est canticum, quo laudatur Deus, & quo vtuntur omnes sancti
eius, omnesque filij Israël, non illi qui frustra carnali semine gloriantur: sed
qui per illam, qua Abraham placuit, fidè nati, veri sunt filij Israël, appropin-
quantes Deo per ipsum qui est via, veritas, & vita. ^{Ioan. 14}

PSALMVS CXLIX.

B *Cantate domino canticum nouum: laudatio eius in ecclesia sanctorum.*

BENE laudantes dominum canticum nouum cantant, non
in vetustate carnis, sed in spiritus nouitate viuentes, vt laus
Dei in sanctorum ecclesia celebretur: quæ sibi ex fide & mori-
bus & charitate concordat. Nam sine hac parilitate nulla est
canentium suauitas, nec est modulatio concinens, vbi est fides
ac vita dissentiens.

Latetur Israël in eo qui fecit ipsum: & filij Sion exultent super regem suum.

Qui sunt veri Israëlitæ ipsi sunt filij Sion, siue Hierusalem. Vtrunq; enim
nomen vnius est ciuitatis, quæ constat ex angelis & hominibus, ad eandem ^{Hebr. 12.}
societatem per fidem, & spem, & charitatem de longinqua peregrinatione
tendentibus. Qui ergo spe credit, spe gaudeat: quia Deus est noui populi &
creator, & redemptor, & rector.

Laudent nomen eius in choro, in tympano, & psalterio psallant ei.

Chori nomine concordia significatur laudantium, quorum voces nisi
fuerint consonæ, placere non possunt. Rationalis itaque cantus, cuius tota
est in fide & charitate modulatio, neq; in moribus, neq; in confessione dissi-
deat: sed bene vtatur psalterio & tympano diligens Deū, diligens proximū:
& in tympano & psalterio manus concinat voci, & impleatur opere quod
ore cantatur. In tympani autem & chordarum extensione crucifixio carnis
accipitur:

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

accipitur: quia nerui quanto plūs fuerint extenſi, tanto acutiūs ſonant.

Quia beneplacitum eſt domino in populo ſuo: & exaltabit manſuetos in ſalutem.

Quid tam benignum quā eſt dōminus in populo ſuo, quem dignatur conuertere a uerſum, ſuſcipere correctum, iuuare pugnantem, coronare uicentem? Dabit enim exultationem humilibus: & inde eriguntur manſueti, vnde premuntur elati.

Exultabunt ſancti in gloria: letabuntur in cubilibus ſuis.

Exultatio ſanctorum non in diuitijs, non in honoribus, neque in vlla eſt proſperitate terrena: ſed in cubilibus ſuis. id eſt, in conſcientia bona, quam tamen non ſibi, ſed gratiæ Dei aſcribunt, ne ſint de hominibus ſibi placentibus, ſed ſint de his qui in Chriſto gloriantur.

Exultationes Dei in faucibus eorum: & gladij ancipites in manibus eorum.

Gratias agentes Deo de omnibus profeſſibus ſuis ipſum exaltant, & ad ipſum referunt quod ei placere nouerunt, habentes in manibus ſermōnes Dei, qui eſt gladius bis acutus, efficax & carnales affectus diuidere, & peccata reſecare.

Ad faciendam vindictam in gentibus: obiurgationes in populis.

Poteſtas verbi, quo infidelium corda feriuntur, non ſolūm præſidentibus data eſt, ſed omnibus etiam diſcipulis veritatis, qui poſſunt arguere errantes, & increpatione ſua deuos reuocare.

Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in vinculis ferreis.

Potentes mundi & reges ac nobiles niſi Deum timeant, quem timebunt? ſed prædicatur illis Euangelium Chriſti, & percutiuntur framea bis acuta: annunciatuſ illis iudiciuſ, & auditis æternis ſupplicijs ſiniſtrorum ligantur, & compedes ſapientiæ ab initio amoris accipiunt, vt dura præcepta molliant voluntatem, & fit obedientibus blandum, quod aſperum videbatur auerſis.

Vt faciant in eis iudiciuſ conſcriptuſ: gloria hæc eſt omnibus ſanctis eius.

Omnium ſanctorum gloria hæc eſt, vt totuſ munduſ ſubiiciatur Deo: & diuinis legibus, quarum iuſtitia vniformiter vbique conſcripta eſt, ſimili obſeruantia ſeruiatur. Ad hoc enim vtuntur in omnibus gentibus ſpirituſ poteſtate,

A teſtate, vt vbique cantetur canticuſ nouuſ, & omniſ lingua confiteatur, quoniam dōminus Ieſuſ Chriſtuſ in gloria eſt Dei patris. Philip. 2.

PSALMVS CL.

Laudate dōminuſ in ſanctis eius.

AD Confessionem pertinet gratiæ, dōminuſ in ſanctis ſuis laudare, cuiuſ habent ſanctificatione quōd ſancti ſunt. Vnde & in alio Pſalmo dicitur: Mirabilis Deus in ſanctis ſuis: vt quicquid in illis virtutum atque meritorum eſt, totuſ ad Dei gloriam referatur. Pſal. 67.

Laudate eum in firmamento virtutis eius.

Laudate eum in potentatibus eius: laudate eum ſecūduſ multitudinem magnitudinis eius.

Omnia iſta instrumenta laudiuſ Dei ipſi ſancti ſunt, per quos ad Deuſ multiplex ſonus concinentis confessionis emittitur: & ideo in omnibus eorum officijs laudatur Deus: quia omniſ canentiuſ motuſ, eiſ ſpiritu quem prædicat, animatur.

Laudant igitur eum in ſono tube.

Propter excellētiſſimam Euangelij in Chriſto declarationem: in omnem enim terram exijt ſonuſ eorum, & in fineſ orbis terræ verba eorum. Pſal. 68.

Laudant eum in pſalterio & cithara.

De ſuperioribus ſcilicet: & inferioribus, tanquam eum qui fecit cœluſ & terram: vt pſalterio cœleſtia, cithara autem terrena lauderentur: quia cauū illud lignuſ, ſupra quod chordarum reſultat extenſio, in pſalterio ſuperius, in cithara haberetur inferius.

Laudent eum in tympano & choro.

Dum ad ſimilitudinem tympani, quod de ficco extenſo que fit corio, ad confessionem Dei ſenſuſ mutæ carniſ aptantur, & ad ſpeciem chori ſocietas canentiuſ in omni modulatione concordet, vt nihil diuerſuſ de eo cui canitur, ſentiatuſ.

Laudate eum in chordis & organo.

Id eſt, in quolibet instrumento muſico, quod vel pulſu poteſt ſonare, vel ſtatu.

Laudent

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Laudent eum in cymbalis bene sonantibus.

Dum vnusquisque honoratur à proximo, non à se ipso. Cum autem dicitur:

Laudate eum in cymbalis iubilationis.

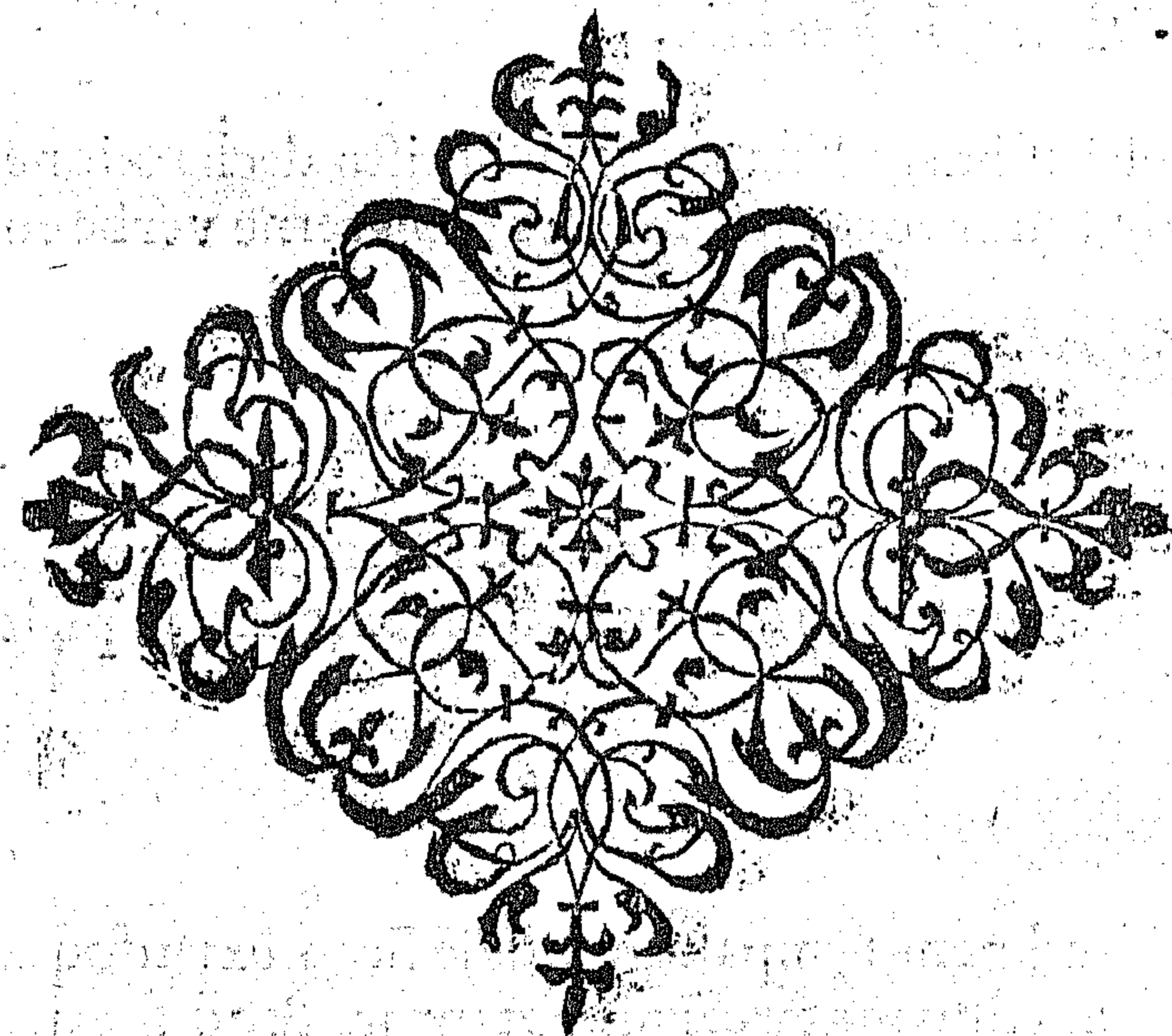
Euidenter ostenditur per omnia opera musica non corporeos sonos, sed affectus animi designatos; siquidem nulla ratio sinat, vt iubilatio esse possit in cymbalis, nisi ipsa cymbala ad motus animi transferatur: cum enim mens cœptas Dei laudes verbis non potest explicare, admiratio eius similis fit iubilationi, quæ in eo miratur sono, qui nullis syllabarum comprehenditur articulis. Nihil ergo extra ipsos sanctos, quibus laus Dei indicitur, cogitetur, nec vile aliquid spiritalibus officijs sentiatur: & quia sapere secundum carnem mors est.

Rom. 8.

Omnia spiritus laudet Dominum.

ALLELUIA.

E I N I S.

D

A. D. PROSPERI

AQVITANICI, REGIENSIS EPISCOPI, DE VOCATIONE OMNIUM GENTIUM,

LIBER PRIMVS.

LIBER PRIMVS.

Proponit hoc libro tractanda: & non sane sentire eos, qui putant gratiæ predicatōne negari liberum arbitrium.

CAPVT I.

INTER Defensores liberi arbitrij, & prædicatores gratiæ Dei, magna & difficilis dudum quæritur quæstio. Quæritur enim, Vtrum velit Deus omnes homines saluos fieri. Et quia negari hoc non potest, cur voluntas omnipotentis non impleatur, inquiritur. Cumque hoc secundum voluntates hominum fieri videatur, gratia videtur excludi: quæ si meritis redditur, constat eam non donum esse, sed debitum. Vnde iterum quæritur, Cur hoc donum sine quo nemo saluus est, ab eo

Caput I.

qui omnes saluari vult, non omnibus conferatur? Atque ita, contrariarum disputationum nullus terminus reperitur; dum non discernitur quid manifestum, quid sit occultum. De hac igitur compugnata opinionum, quam mensura & temperantia sentiendum sit: quantum dominus adituerit, annitar inquirere, exercens atque discutens modulum facultatis meæ in his quæ cordi meo sobriè (quantum arbitror) inhaeserunt; vt si in eas regulas processerit stylus, quæ nihil offensionis, nihil habeant prauitatis, non solum nobis, sed & alijs vtilis sit, ad aliquem nos limitem peruenisse, quem non debeamus excedere. Primitus itaque de voluntatis humanæ motibus & gradibus disputandum est: Inter quam & gratiam Dei quorundam non sana discretio est, existimantium quod prædicatione gratiæ liberum negetur arbitrium: nec aduertentium eadem regula sibi posse obijci, quod gratiam negeint, cum eam humanæ voluntatis non ducein volunt esse, sed comitem. Si enim tollitur volūtas, vbi ipsa est verarum origo virtutum: Si tollitur gratia, vbi est ipsa bonorum causa meritorum.

Omni anima humane naturaliter inesse qualemcunque voluntatem: que aut sensualis, aut animalis, aut spiritalis est.

CAPVT II.

SEd iam auxiliante Christo, quod tractandum concepimus, inchoemus. *Caput 2.* **S**omni animæ humane quantum intelligere atque experiri, datur: naturaliter

Pp

turaliter

turaliter qualiscunq; inest voluntas, qua aut appetitur quod placet, aut declinatur quod displicet. Huius voluntatis (quantum ad naturalem pertinet motum, ex vitio primæ præuaricationis infirmum) genera sunt duo, secundum quæ voluntas hominis, aut sensualis aut animalis est. Sed cum adest gratia Dei, accedit ei per donum spiritus tertium genus, vt possit fieri spiritalis: & per hunc excellentiorem motum, omnes affectus vndeunque nascentes, supernæ rationis lege dijudicet.

De voluntate sensuali.

CAPVT III.

Sensualis igitur voluntas, quam & carnalem possumus dicere, non erigitur supra eum motum, qui de corporis sensibus nascitur. qualis est in animis paruulorum: qui licet nullo iudicio rationis vtantur, ostendunt tamen aliquid se velle, aliquid nolle, cum videndo, audiendo, odorando, gustando, tangendo, & ea quibus delectantur, amant: & ea quibus offenduntur, oderunt. Quid autem est amare, nisi velle: aut quid est odisse, nisi nolle? Habent ergo etiã ipsi voluntatem suam, quæ etsi prouidendi & consulendi impositæque ignara sit, in his tamen amat agere, quæ carnis sensibus bladiuntur, donec vigor rationalis ingenij per maturiora ministeria corporis excitetur, & ad famulatum sibi membrorum vsum, non alieno motu, sed sua lege moueatur.

De voluntate animali: qua nihil supra mercedem temporalis gloriæ acquiritur, etiam si dono Dei in ea sublimius sapiatur.

CAPVT IIII.

Hoc ergo sensuali appetitu, in quo remanent hi, quos etiã in annis maioribus excordes videmus & fatuos, ad animalé surgitur voluntatem, quæ priusquam spiritu Dei agatur, etiam si supra sensuale motu sese attollere potest, tamé sine sui amoris participatione in terrenis occiduisq; versatur. In hac humana etiam ingenia, si corporeæ voluptati non turpiter seruiant, & cupiditates suas iustitiæ atq; honestatis legibus temperent, nihil supra mercedem gloriæ temporalis acquirunt. Et cum præsentem vitam decenter exornent, æternæ tamen beatitudinis præmium non habent, quia rectas actiones & bona studia sua, non ad eius laudem atque honorem referunt, à quo acceperunt vt in ipsa animali discretione sublimius saperent, & excellentius cæteris eniterent. Cum enim quidam non solum ad instituta vtilissimarum artium, & doctrinas liberalium disciplinarum, sed etiam ad inquisitionem summi boni aciem mentis intenderint, & inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspexerint: nõ agentes gratias tamen Deo, nec consistentes illum sibi esse huius facultatis autorem, sed dicentes se esse sapientes, hoc est, non in Deo, sed in semetipsis gloriantes, quasi ad veritatis inspectionem suis studijs atque rationibus propinquassent, euauerunt in cogitationibus suis: & quod illuminante Dei gratia inuenerant, obcæcante superbia perdiderunt, relapsi à superna luce ad tenebras suas, hoc est, ab incorruptibili atque æterno bono ad mutabilem corruptibilemque naturam. Cum ergo tales in amo-

¶ s. Dei

Roma. 1.

¶ 1. 1.

Amorem sui recidunt, & ita sibi met placent, vt totum quod in se laudabile iudicant, non ad dona Dei referant, sed sibi vendicet, & studio propriæ voluntatis ascribant, procul ab illa spiritali exultant voluntate, & nihil in se habent quo ad vitam prouehantur æternam, incipientes in semetipsis etiam illa temporalia Dei dona corrumpere, & à bono eorum vfu in consuetudinem innumerabilium transire vitiorum.

Omnes gentes in elementis accepisse præcepta legalia, vt inexcusabiles sint in idololatria.

CAPVT V.

Quamuis enim scriptum sit, quod cum dispertiret excelsus Deut. 32. gêtes, quemadmodum disperfit filios Adam, statuit terminos gentium secundum numerum angelorum Dei, & facta est portio domini populus eius Iacob, funiculus hereditatis eius Israël: & scriptum sit, dominum dicere ad Israël, Eritis mihi sancti, quia ego sanctus sum dominus Leuit. 19. Deus vester, qui segregavi vos ab omnibus gētibus, esse mihi. Et quamuis scriptum sit in libro Hester, dicente Mardocheo, Gratias Hest. 10. tibi domine, quoniam fecisti noua signa & prodigia, qualia non sunt facta in gentibus, diuides omne seculum in sortes duas, elegisti vnam tibi populi tui, In 70. relinquens aliam gentibus. Et Paulus & Barnabas dicant, Et nos mortales Interpr. Act. 14. sumus similes vobis homines, annunciâtes vobis conuerti ad Deum viuunt, qui fecit cœlum & terram & mare & omnia quæ in eis sunt, qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Quamuis ergo hæc & multa similia veritatis scriptura pronunciet, secundum ipsam tamé credimus & pijsimè confitemur, quod nunquã vniuersitati hominũ diuinæ prouidentię cura defuerit. Quæ licet exceptum sibi populum specialibus ad pietatem direxerit institutis, nulli tamé nationi hominũ bonitatis suæ dona subtraxit, vt propheticas voces & præcepta legalia conuincerentur in elementorum obsequijs ac testimonijs accepisse. Vnde & inexcusabiles facti sunt, quia deos sibi Dei dona fecerunt: & quæ creata erant ad vtendum, venerati sunt ad colendum.

Quod absque diuina gratia voluntas tanto citius propinquat iniquitati, quanto acrius intenditur actioni, quia nõ in gloria Dei viuunt.

CAPVT VI.

Nquam impietatem etiam illa gēs, quam sibi ab omnibus gentibus dominus segregauit, tota transisset, nisi misericordie suæ propositum sustentandis electorũ lapsibus præcedisset. Nã plenæ sunt paginæ veteris testamēti de Israëliticæ defectionis reatu: vt aperte appareat diuinæ semper fuisse gratiæ, quod nõ omnis ille populus discessit à domino. Ita humana natura in prima hominis præuaricatione vitata, etiam inter beneficia, inter præcepta & auxilia Dei, semper in deteriorem est procliuor voluntatem, cui committi nõ potest aliud quàm dimitti. Hæc itaque voluntas vaga, incerta, instabilis, imperitia, infirma ad efficiendum, facilis ad audendum, in cupiditatibus cæ-

ca, in honoribus tumida, curis anxia, suspicionibus inquieta, gloria quam virtutum audior, fama quam conscientiae diligentior, & per omnem sui experientiam inferior fruendo his quae concupuerit, quam carento: nihil in suis habet viribus, nisi periculi facilitatem: quoniam voluntas mutabilis, quae non ab incommutabili voluntate regitur, tanto citius propinquat iniquitati, quanto acrius intenditur actioni. Quamdiu ergo homini ea placent quae Deo displicent, voluntas eius animalis est: quia etiam si in bonis moribus agat, male adhuc vivit, si non in Dei gloriam vivit. Hoc est enim proprium & praecipuum piorum, ut in domino gloriantur, nec se nisi in Deo diligant. Bene enim se amant, qui in se opera Dei amant. Nam & Deus hoc amat in nobis, quod ipse fecit: & hoc odit, quod ipse non fecit. Si ergo opus Dei amamus in nobis, bonam voluntatem recte amamus in nobis, quae utique si opus Dei non esset, amanda non esset. Quis autem homo (nisi malae voluntatis fuerit) bonam in se non amat voluntatem, quae superni agricolae prima plantatio est? Dicente enim veritate, Omnis plantatio quam non plantavit pater meus coelestis, eradicabitur: Quicquid non est eradicandum, manifestum est a patre esse plantarum. Bona autem voluntas, omnium virtutum germen est primum. Quae innixa origini suae in illa aeterna & incommutabili voluntate requiescit, ut verè sit spiritalis: quoniam qui adhæret Deo, vnus spiritus est, dum per communionem illuminantis & illuminati, iustificantis & iustificati, regentis & subditi, omnis actio ad vnum refertur: & quod ad vnum refertur, vtriusque est. Quia nec a Deo alienari potest quod dedit, nec ab homine quod accepit.

Mat. 15.

1. Cor. 6.

In homine, cum ad pietatem redit, non aliam in eo creari substantiam, sed eandem quae fuerat labefactata, reparari, nec aliud ab eo auferri nisi vitium, priore voluntate correcta.

CAPVT VII.

Caput 3.

HIC tractandum videtur: Vtrum cum bonae voluntatis esse homo incipit, eadem quae in ipso erat corrigatur voluntas, an alia ei quam non habebat, & quae priori repugnet, detur. Quod vtriusque evidentiùs appareat, altius id non pigeat inquirere. Omnes homines in primo homine sine vitio conditi sumus, & omnes naturae nostrae incolumitatem, eiusdem hominis praevagatione perdidimus, inde tracta mortalitas, inde multiplex corporis animique corruptio, inde ignorantia & difficultas, curae inutiles, illicitae cupiditates, sacrilegi errores, timor vanus, amor noxius, iniusta gaudia, praevitanda consilia, & non minor miseriarum multitudo quam criminum. His ergo atque alijs malis in naturam humanam irruentibus, fide perditâ, spe relicta, intelligentia obsecata voluntate captiva: nemo in se vnde repararetur invenit. Quia etsi fuit qui naturali intellectu conatus sit vitijs reluctari, huius tantum temporis vitam steriliter ornauit, ad veras autem virtutes aeternamque beatitudinem non profecit. Sine cultu enim veri Dei, etiam quod virtus videtur esse, peccatum est, nec placere vllus Deo sine Deo potest. Qui vero Deo non placet, cui nisi

A nisi sibi & diabolo placet? A quo cum homo spoliaretur, non voluntate, sed voluntatis sanitate priuatus est: quia nec detrudi ab innocentiae statu posset, nisi voluntate peccaret. Quae ergo natura erat bona, qualitate facta est mala, & ille animi motus, qui nunquam potest sine aliquo esse amore, hoc est, sine aliqua voluntate, non perdidit appetitum, sed mutauit affectum id recipiens desiderio, quod debuit refutare iudicio. Cum igitur homo ad pietatem redit, de quo ideo dictum est, Spiritus vadens & non rediens: quia nisi illum Deus conuerteret, non rediret: non fit nouum figmentum, nouaque creatura, non alia in eo creatur substantia, sed eadem quae fuerat labefactata, reparatur. Nec aliud ab eo auferitur, nisi vitium quod natura non habuit.

Psal. 77.

Gratiam sic reparare opus Dei, ut liberum arbitrium non auferat: sed potius per ipsummet illud sanet.

CAPVT VIII.

Vit enim in Adam natura sine vitio, qui per voluntatis inobedientiam mala multa contraxit, & in posteros magis magisque multiplicanda transfudit. Quae ut vincantur atque in nihilum deducantur, non effecit nisi gratia saluatoris, qui opus suum opere suo reparat. Sicut enim dicit Ioannes Apostolus: In hoc apparuit filius Dei, ut soluat opera diaboli. Et sic rumpit vincula captiui, sic vestit nuditate spoliati, sic sanat vulnera sauciati: ut quod in ipso agit, etiam per ipsum geratur. Cui utique contra hostem suum non expedit sine protectore configere. Cum illo enim habet certamen, a quo aliquando superatus est. Non ergo fidat de viribus suis, quae etiam cum essent integrae, non steterunt: sed per illum quærat victoriam, qui solus non est victus & omnibus vicit. Et si quærit, non dubitet quærendi affectum ab illo se accepisse quem quærit. Nec quia spiritu Dei agitur, ideo se putet liberum arbitrium non habere: quod ne tunc quidem perdidit, quando diabolo voluntate se dedit, a quo iudicium voluntatis deprauatum est, non ablatum. Quod ergo non interfectum est per vulnerantem, non tollitur per medentem: vulnus sanatur, non natura remouetur. Sed quod in natura perijt, non restituitur nisi ab autore naturae.

1. Ioan. 3. Mar. 3. Luc. 10.

Rom. 8.

Idè c. 16. contra Collat.

Quod scriptura, siue de bonis, siue de malis loquatur, siue de electis, siue de reprobis, ita meminit vnus partis, quasi neminem hominum praetermittat.

CAPVT IX.

DICIT Dominus: Et disponam domui Israël, & domui Iudae testamentum nouum, non secundum testamentum quod disposui patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terra Aegypti: quia ipsi non perseverauerunt

Hiere. 31

runt in testamēto meo, & ego eos neglexi, dicit Dominus. quia hoc est testamētum quod disponam domui Israel post dies illos dicit dominus, Dabo leges meas in sensu ipsorū, & in corde ipsorū scribā eas, & ero illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Et nō docebit vnusquisq; proximū suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce dominum, quia omnes cognoscent me à pusillo eorum vsque ad magnum, quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum memor non ero. Et dabo illis viam alteram & cor aliud, vt me timeant omnes dies in bonum ipsis & filijs eorū post eos, & constituam illis testamentum eternum, quod non auertam post eos: & timorem meum dabo in cor eorum, ne discedant à me, & visitabo eos, vt bonos eos faciam. Per Esaiam quoque de gratia sua dominus, qua ex omnibus hominibus nouam creaturam facit, eadem prænunciat, dicens: Ecce faciam noua quæ nunc orientur, & cognoscetis ea, & faciam in deserto viam, & in sicca terra flumina. Benedicent me bestia agri, sirena & filia struthionum quod dederim in deserto aquam, & flumina in sicca terra ad potandum genus meum electum, populum meum quem mihi acquisiui, vt enarrent virtutes meas. Et iterum: Per me ipsum iuro, nisi exibat de ore meo iustitia, & verba mea non auertentur, quia mihi flectetur omne genu, & confitebitur omnis lingua Deo. Si ergo impossibile est ista non fieri, quia nec incerta præscientia Dei est, nec mutabile consilium, nec inefficax voluntas, nec falsa promissio, omnes isti de quibus hæc prædicta sunt, sine cuiusquam exceptione saluantur. Dat enim leges suas in sensum ipsorum, easque in cordibus eorum digito suo scribit, vt agnitionem Dei, non doctrinæ humanæ opere, sed magisterio summi eruditoris accipiant. Quia neque qui plantat, neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat Deus. Omnes hi à pusillo vsque ad magnum cognoscūt Deum, quia vt venirent ad Christum, à patre audierunt atque didicerunt, omnes educti ab errore diriguntur in viam vitæ, omnibus corde mutato recta sapere & recta velle donatur, omnibus timor, quo in mandatis Dei erudiantur inseritur. Fit in deserto via, & terra arida fluminibus irrigatur, vt qui prius ad confitendum Deum os non aperiebant, & velut muta atque irrationabilia animalia in feritatem transierant bestiarum, diuinorum eloquiorum fontibus mundati, benedicunt & laudant Deum, enarrātes virtutes & mirabilia misericordiæ eius, qui elegit eos, & in filios adoptauit, ac noui testamenti fecit heredes. Si autem (vt Apostolus loquitur) hominis confirmatum testamentum nemo spernit aut superordinat, quomodo fieri potest, vt ex vlla parte, diuina promissio resoluatur? Manet prorsus & quotidie impletur quod Abrahæ dominus sine conditione promissit, sine lege donauit. Quia etsi quidam quibus hæc prædicata sunt, non crediderunt, incredulitas eorum fidem Dei non euacuauit. Est enim Deus verax, omnis autem homo mendax. Et illi quidem qui audito euangelio credere noluerunt, inexcusabiliores facti sunt, quàm si nullum præconium veritatis audissent. Sed certū est, eos apud præscientiam Dei Abrahæ filios non fuisse, nec in illorum sorte numeratos, de quibus dictum est, Benedicentur in semine tuo omnes tribus terræ. Credituros enim promissit qui dixit, Et non docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce dominum, quia omnes cognoscent me à pusillo eorum vsque ad magnum. Reconciliādos promissit,

A mistit, qui dixit, Propitius ero iniquitatibus eorū, & peccatorum eorum memor non ero. Obedituros promissit qui dixit, Dabo illis viam alteram, & cor aliud, vt timeāt me omnes dies. Perseueraturos promissit qui dixit, Timorem meum dabo in cor eorum, ne discedant à me, & visitabo eos, vt bonos eos faciam. Postremò, omnes sine cuiusquam exceptione * promissit qui dixit, Per memetipsum iuro, nisi exibat de ore meo iustitia, & verba mea non auertentur, quia mihi flectetur omne genu, & confitebitur omnis lingua Deo. Hic si dicamus non fieri quod Deus iurauit esse faciendum, falsitatem Deo (quod absit) & mendacium ascribimus veritati. Si autem, vt pietas fidesque persuadent, Dei verba non excidunt, & sit omnino quod statuit: quomodo nobis veracis promissionis firmitas apparebit, cum multa adhuc hominum milia dæmonijs seruiant, & idolis genu flectant? Nisi huiusmodi denuntiationes Dei secundum illam incommutabilem scientiam editas nouerimus, in qua apud illum iam vniuersitas humana discreta est, & siue de bonis siue de malis loquatur, ita vnius partis meminit, quasi neminem hominum prætermittat. Nam cum dicit Apostolus, Vetera transferūt, ecce facta sunt omnia noua: nunquid non omnes homines videtur dixisse renouatos? Aut cum dicit: Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem habitare, & per ipsum reconciliari omnia in ipso: nunquid non ita loquitur, quasi neminem velit exortem huius reconciliationis intelligi? Aut cum ait, Nouissimis istis diebus locutus est nobis in filio, quem constituit hæredem vniuersorum: nunquid aliud sonat forma sententiæ, quàm omnes homines in Christi hæreditate à patre esse transcriptos, secundum prophetiam David, dicētis: Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ? Dicente enim domino: Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me: nonne vniuersorum videtur promissa conuersio? Aut cum de ecclesia prophetatur & dicitur: Omnis vallis replebitur, & omnis mōs & collis humiliabitur, & erunt praua in directa, & aspera in vias planas: nunquid vllus hominum videtur omissus, qui non significatus sit Christo esse subdendus? Quid cum dicitur, Et veniet omnis caro in cōspectu meo, vt adorēt in Hierusalem, dicit Dominus? Aut illud: Et erit in diebus illis: Effundam de spiritu meo super omnem carnem? Aut illud: Alleuat dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos? Nunquid non ita pronunciatum est quasi ab hoc Dei munere nemo discretus sit? Habet ergo populus Dei plenitudinem suam. & quamuis magna pars hominum, saluantis gratiam aut repellat aut negligat, in electis tamen & præcitis, atque ab omnium generalitate discretis, specialis quædam censetur vniuersitas, vt de toto mundo totus mundus liberatus, & de omnibus hominibus omnes homines videantur assumpti. Sicut etiam cum de impijs sermo est, ita locutionem suam diuinus stylus ordinat, vt ea quæ de quadam parte dicuntur, ad omnes homines pertinere videantur. veluti est illud quod ait Ioannes Baptista: Qui de cælo venit, super omnes est, quod vidit & audiuit, testificatur, & testimonium eius nemo accipit. Aut illud Apostoli: Omnes quæ sua sunt quærun, non quæ Iesu Christi. Aut illud quod Psalmus Dauidicus canit: Dominus de cælo prospexit super filios hominum, vt videat si est intelligens, aut requirens Deum. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est

Esa. 45.
* Fortè sibi obsecuturos.
Vide Roman. 14.
Philip. 2.
2. Cor. 5
Colof. 2
Hebr. 1.
Psal. 2.
Ioan. 12.
Esa. 40.
Esa. 66.
Ioel. 2.
Psal. 144.
Philip. 1.
Psal. 13.
vsque

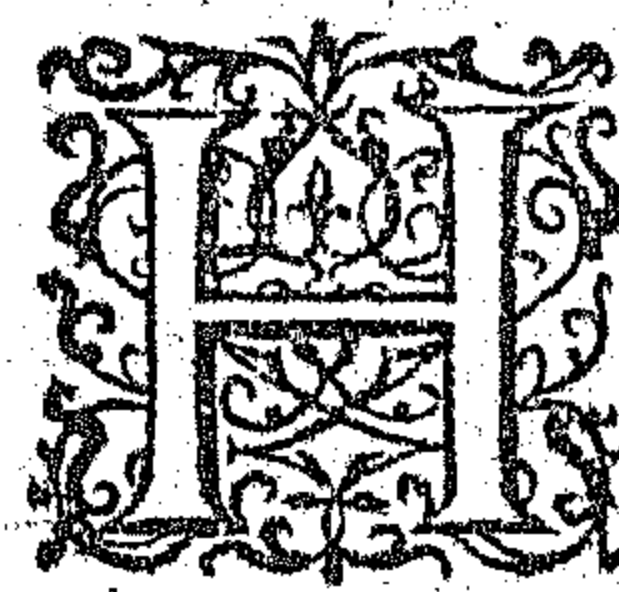
vsque ad vnum. His igitur & alijs documentis quæ possunt ab inquiren- **C**
tibus numerosiora proferri, non dubiè demonstratur, interdum & pro par-
te terræ omnem terram, & pro parte mundi totum mundum, & pro parte
hominum omnes homines nominari. Quorum tamen discretionem ple-
runque scriptura citò aperit, vt sensus legentis ab vniuersitatis appellatio-
ne ad partem quæ intelligenda est, transferatur. Sicut est illud Apostoli
dicentis: Prædicamus Iesum Christum crucifixum, Iudæis quidem scanda-
lum, gentibus autem stultitiam, ipsis verò vocatis Iudæis atq; Græcis Chri-
stum Dei virtutem & Dei sapientiam. Nunquid ipsis Christus virtus qui-
bus scandalum, aut ipsis sapientia quibus stultitia? Sed quoniam quidam ex
eisdem iustificabuntur fide, quidam autem sua impietate obdurabuntur:
vnum credentium & non credentium genus sub vocatorum appellatione
discreuit, vt quos à fide significabat alienos, eos quamuis audissent euangé-
lium, ostenderet vocationis extraneos.

1. Cor. 1.

*Quod scriptura de electis & reprobis eiusdem populi lo-
quitur tanquam de isleem.*

CAPVT X.

Isa. 42.

HAC regula per Esaiam promittit sermo diuinus, dicēs: Edu-
cam cæcos in viam quam non nouerunt, & semitas quas nesci-
unt calcabunt. Et faciam illis tenebras illucescere, & praua
in directum. Hæc verba faciam, & non derelinquam eos. Sed **D**
quod sequitur: Ipsi autem cōuersi sunt retro, ad partem quan-
dam generis ipsorum referendum est, non ad eos quibus ait: Non derelin-
quam eos. Iterum dicit dominus ad Iacob: Noli metuere, quia tecum sum.
Ab Oriente adducam semen tuum, & ab Occasu colligam te. Dicam Aquil-
oni, adduc: & Africo, noli verare, adduc filios meos de terra longinqua, &
filias meas à summo terræ, omnes in quibus vocatū est nomē meum. In glo-
riam enim meam parauī illum, & sinxi & feci illum. Quod autem sequitur:
Et produxi plebem cæcam, & oculi eorum sunt cæci, & surdas aures ha-
bent: non potest eis ylla ratione congruere, quos in gloriam suam parasse
se dicit. In his quippe omnibus verbis, quæ de vno hominum genere di-
cuntur, alijs personis priora, alijs posteriora conueniunt. Apud Apосто-
lum quoque quod in parte populi agitur, sub totius populi nuncupatione
narratur, & in reliquis plenitudo censetur. Cum enim de Iudæo-
rum obcæcatione differeret, & quosdam ex ipsis gratia saluos fieri demon-
straret, Dico ergo, inquit, Nunquid repulit Deus populum suum? Absit.
Nam & ego Israëlita sum, ex semine Abraham de tribu Benjamin, non re-
pulit Deus plebem suam quam præsciuit. Plebs ergo præscita, plebs non re-
pulsā, hi sunt qui in Christo iustificati sunt. Et quod de omni Israele dici vi-
detur, in his tantum quos sibi gratiæ electio reliquos fecit, ostenditur,
sicut sequentia Apostolici sermonis enarrant. Adiungit enim & dicit, An
nescitis in Elia quid dicit scriptura, quemadmodum interpellat Deū aduer-
sus Israel? Domine, prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt,
& ego relictus sum solus, & quæruñt animam meam. Sed quid dicit illi
respon-

Isa. 43.

Rom. 11.

A responsum diuinum? Reliqui mihi septem milia virorum, qui non curua-
uerunt genu Baal. Sic ergo, inquit, & in hoc tempore reliquæ per electio-
nem gratiæ saluæ factæ sunt. Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin
gratia iam non est gratia. Non ergo omnis Israel reprobatus, nec omnis
electus est, sed partem cæcitas voluntaria auertit, partem sibi illuminatio
gratuita reseruauit, & tamē ita de eis sermo habetur, vt et in his qui pereunt,
& in his qui salui fiunt, nulla totius generis videatur facta discretio. Nam cū
legitur, Secundum euangelium quidem inimici propter vos, secundum ele-
ctionem autem dilecti propter patres: ita locutio sonat, tanquam eosdem
dicat dilectos, quos dixit inimicos. Sed hanc caliginem Apostolus ipse de-
tersit, dicendo: Quia cæcitas ex parte in Israel contigit, vt vnum genus
in duas species intelligeremus esse diuisum, & omnem hominem, omnem
plenitudinem, omnem Israelem non semper ad vniuersitatem, sed plerunq;
ad partem esse referendum.

*Quod scriptura de diuersorum temporum hominibus loqui-
tur, quasi de eiusdem temporis ge-
neratione.*

CAPVT XI.

BINTER has autem formulas locutionum, etiam illā in scripturis
dictionem debemus aduertere, quæ id quod ad diuersorum
temporum homines pertinet, ita promittitur, quasi de vna eius-
dem ætatis generatione dicatur. Sicut est quod sanctus Petrus
Apostolus scribēs sui & futuri temporis gentibus, ait: Vos au- **1. Pet. 2.**
tem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis,
vt virtutes annuncietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lu-
men suū, qui aliquādo non populus nunc autē populus Dei, qui non con-
secuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti. Nunquid
cum prædicarentur hæc, adhuc illi homines permanebant, quos omnes
Deus in præteritis generationibus dimiserat ingredi vias suas, & ijdē ipsi qui **Act. 14.**
prius traditi fuerant voluntatibus suis, nunc de tenebris in lumen admirabi-
le vocabantur? Nonne illi iam defecerant, iam in hoc mundo nō erant, nec
ab errore ad veritatē reditus olim mortuis suppetebat? Et tamen quod post
multa secula gratia in posteris impiorum sit, loquēdi cōsuetudo perstrinxit,
vt ipsi videantur nunc eligi, qui prius fuerant derelicti. Pertinent autem hæc
non ad eosdem homines, sed ad eiusdem gentis homines, & vocatio quæ il-
luxit prope mundi finem, ad præteritam non recurrit ætatē. ita modo quo-
dam & ipsi & non ipsi sunt, de quibus & quibus ista dicuntur, dum in aliquo
speciali à generalibus nō diuiduntur, in aliquo verò à cōmunibus separantur.

*Quod illud Apostoli: Vult omnes homines saluos fieri: de om-
ni genere hominum intelligitur.*

CAPVT XII.

Sed

Capit. 4.

1. Tim. 2.

Ibidem.

Ed cum legerint hæc vel audierint, qui amant calumniosa certamina, dicent nos per huiusmodi disputationes Apostolo contradicere diffinienti quod Deus omnes homines velit saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Quam particulam verborum Apostoli, ita nos integrè pleneq; suscipimus, vt nihil ei de præcedentibus siue subiectis, quæ ad ipsam pertinet, subtrahamus. Quoniam vt cætera diuinorum eloquiorum testimonia sequestremus, hic locus sufficit ad euacuadum quod calūniose obijciunt, & ad defendendum quod impiè diffitentur. Scribens itaq; ad Timotheum Paulus apostolus, ait: Obsecro igitur primò omniū fieri obsecrationes, postulationes, gratiarū actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt: vt quietam & tranquillā vitam agamus in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum est & acceptum coram salutari nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Vnus enim Deus, & vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, qui dedit redemptionē semetipsum pro omnibus. De hac ergo doctrinæ apostolicæ regula, qua ecclesia vniuersalis imbuitur, ne in diuersum intellectū nostro euagemur arbitrio, quid in ipsa vniuersalis ecclesia sentiat, requiramus: quia nihil dubium esse poterit in præcepto, si obedientia concordet in studio. Præcepit itaq; Apostolus, immo per Apostolū dominus qui loquebatur in apostolo, fieri obsecrationes & postulationes, gratiarū actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, ac pro his qui in sublimitate sunt. Quā legē supplicationis ita omnium sacerdotum & omnium fidelium deuotio concorditer tenet, vt nulla pars mundi sit, in qua huiusmodi orationes non celebrentur à populis Christianis. Supplicat ergo vbiq; ecclesia Deo, nō solū pro sanctis & in Christo iā regeneratis, sed etiā pro omnibus infidelibus & inimicis crucis Christi, pro omnibus idolorū cultoribus, pro omnibus qui Christū in mēbris ipsius persequuntur, pro Iudæis, quorū cecitati lumen euangelij non refulget, pro hæreticis & schismaticis, qui ab vnitae fidei & charitatis alieni sunt. Quid autē pro istis petit, nisi vt relictis erroribus suis conuertantur ad Deum, accipiant fidē, accipiant charitatē, & de ignorantiae tenebris liberati in agnitionē veniant veritatis? Quod quia ipsi præstare sibi nequeunt, malæ consuetudinis pondere oppressi, & diaboli vinculis alligati, neq; deceptiones suas euincere valent, quibus tam pertinaciter inhæserunt, vt quantū amanda est veritas, tantū diligant falsitatē: misericors & iustus dominus pro omnibus sibi vult hominibus supplicari, vt cū videmus de tā profundis malis innumeros erui, nō ambigamus Deū præstitisse, quod vt præstaret oratus est: et gratias agentes pro his qui salui facti sunt, speremus etiā eos, qui nōdū illuminati sunt eodem diuinæ gratiæ opere eximendos de potestate tenebrarum, vt in regnum Dei priusquam de hac vita exeant, transferantur.

Secreti illius profunditas, quo Dei saluantis gratia aliquos pro quibus ecclesia orat, præterit, nobis in hac vita patere non potest.

CAPVT XIII.

Quod si aliquos (sicut videmus accidere) saluantis gratia præterierit, & pro eis oratio ecclesiæ recepta non fuerit, ad occulta diuinæ iustitiæ iudicia

A iudicia referendū, & agnoscendum est secreti huius profunditatē nobis in hac vita patere non posse. Ex parte enim scimus, & ex parte prophetamus, & videmus nunc per speculum in ænigmate. Nec sapientiores aut scientiores beatissimo Apostolo sumus, qui cū de gratiæ potētia disputaret, magnorū mysteriorū ingressus arcanū, ijs quæ impossibile erat enarrare, succubuit. Cū enī dixisset: Nolo vos ignorare fratres mysteriū hoc, vt non sitis vobis ipsis sapientes, quia cæcitas ex parte in Israel contigit, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret, sicut scriptum est: Veniet ex Sion qui eruat & auertat impietates ab Iacob, & hoc illis à me testamentum, cum abstulero peccata eorum, Secundū euangelium quidem inimici propter vos, secūdū electionē verò dilecti propter patres. Sine pœnitentiā enim sunt dona & vocatio Dei. Sicut enim aliquando & vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter illorum incredulitatem: ita & isti nunc non crediderūt, in vestra misericordia, vt & ipsi misericordiam consequantur. Conclufit enim Deus omnia in incredulitate, vt omnium misereatur. Cum ergo hæc diuinorum operū mysteria supra mensuras humanæ intelligentiæ excellentia, quodā mentis suæ profundiffet excessu, totam expositionis rationem transtulit ad stuporem, & admirator eorum quæ protulerat, exclamauit & dixit: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quā incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? Quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit, aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniā ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia. Ipsi gloria in secula seculorū, Amen. Præmissa enim docentis assertio locum dabat multimodę quæstioni, vt variatę per tot populos ac tempora gratiæ Dei causa quæreretur, Cur scilicet anterioribus seculis dimissæ essent omnes gentes ingredi vias suas, vno tantū Israele (qui diuinis eloquijs erudiretur) excepto, & ad cognitionem veritatis electo, cuius infidelitas locum tandem saluandis gentibus fecerit, tanquam si vnus populus in fide sui generis permaneret, misericordia Dei cæteris se nationibus præstare non posset? Cur denique ipsi quorum diminutio salus gentibus est, ab obcæcatione sua non liberentur prius quā ingrediatur gentium plenitudo, quasi illuminari cum omnibus nequeant, qui omnes facta omnium gentium adoptione saluandi sunt? Aut quomodo omnis Israel sublata obcæcatione saluandus sit, cuius innumerabilis multitudo in sua infidelitate deficiens, ad tempora saluandis promissā non peruenit? Vel quomodo ipsarum gentium (quarum prius non est facta vocatio) dicatur nunc ingredi plenitudo, cum tot promiscuæ ætatis & conditionis hominum milia in omnibus nationibus quæ sunt sub cælo, sine Christi iustificatione moriantur? Sed horum mysteriorum iudiciorumque causas pius & doctus magister maluit ad altitudinem diuitiarum sapientiæ Dei scientiæque suspendere, quā iustissimę veritatis & misericordissimæ bonitatis subtractum ab humana cognitione secretum temeraria inquisitione discutere, nihil omittens de his quæ non oportet ignorari, nihil contrectans de his quæ non licet sciri.

1. Cor. 13.

Rom. 11.

Isaiæ 59.

Rom. 11.

Capit. 5.

Act. 14.

Rom. 11.

Multa

D. PROSPERI AQUIT.

Multa esse in dispensatione operum diuinorum, quorum, causis latentibus, soli monstrantur effectus.

CAPVT XIII.

Multa enim sunt in dispensatione operum diuinorum, quorum causis latentibus, soli monstrantur effectus, ut cum pateat quod geritur, non pateat cur geratur, negotio in medium deducto, & in occultum ratione subducta, ut in eadem re & de inscrutabilibus praesumptio comprimatur, & de manifestis falsitas refutetur. Neque enim si nescio cur ille Graecus creetur, hic barbarus, iste in diuitijs, ille in egestate nascatur: hunc valida proceri corporis pulchritudo sublimet, illum debilium membrorum exilitas contracta deformet, iste a catholicis editus, in veritatis cunabulis nutriatur, ille haereticorum progenies, cum ipso lacte matris hauriat virus erroris: si denique mille alias differentias in habitu corporum, in qualitatis animorum, in conditione temporum, in more regionum, diiudicare non possum: ideo quod omnium horum Deus sit conditor atque ordinator ignoro. Qui utique singulorum hominum ita & corpora creauit & spiritus, ut praeter illam securam ex vniuscuiusque studio voluntariam diuersitatem, ipsa conditionis exordia dissimillima numerositate variaret. Turbarent autem nos, & in diuersum distraherent multae vaniloquorum opiniones, qui de incognoscibilibus deuenire in inconuenientia praesumpserunt, & has originales inaequalitates fati (quae nulla sunt) & sideribus deputarunt: nisi certissima notitia teneremus, Deum creatorem de elementis naturalibus prout vult vas vniquodque formare, & vnam naturam animarum, & vnam naturam corporum, placitis sibi temperare mensuris. Quae utique opera Dei, humanae intelligentiae cognoscibilia essent, si innouescere debuissent: & manifestaretur cur ita quidque fieret, nisi quod ita fieret, scire sufficeret. Dicit Dominus ad Moysen: Quis dedit os homini, & quis fecit mutum & non audientem, videntem & caecum? nonne ego dominus Deus? Et per Isaiam: Nonne ego fecundum & sterilem feci, dicit dominus? In libro Ecclesiastico legitur: Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas a Deo sunt. Et Iob dicit: Abundant tabernacula praedonum, & audacter prouocant Deum, cum ipse dederit omnia in manibus eorum. Et idem de omnium rerum humanarum profectu & defectu disputans, omnesque mutationes ad iudicia Dei referens. Ibidem. Apud ipsum est (inquit) sapientia & fortitudo, ipse habet consilium & intelligentiam. Si destruxerit, nemo est qui aedificet: si incluserit hominem, nullus est qui aperiat: si continuerit aquas, omnia siccabuntur: si emiserit eas, subuertent terram. Apud ipsum est fortitudo & sapientia: ipse nouit & decipientem, & eum qui decipitur: adducit consiliarios in stultum finem, & iudices in stuporem. Baltheum regum dissoluit, & praecingit fune renes eorum. Ducit sacerdotes in gloriosos, & optimates supplantat, commutans labium veracium, & doctrinam senum auferens, effundens despectionem super principes, & eos qui oppressi fuerant, releuans. Qui releuat profunda de tenebris, & producit in lucem umbram mortis. Qui multiplicat gentes & per-

Exod. 4.

Isaia 66

Ecc. 11.

Iob. 12.

Ibidem.

DE VOCATIONE GENT. LIB. I.

A & perdit eas, & subuersas in integrum restituit. Qui immutat cor principum terrae, & decipit eos, ut frustra incedant per inuium. Palpabunt quasi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet quasi ebrios. Et iterum idem, dicens voluntatem Dei irritam esse non posse: Ipse enim (inquit) solus est, & nemo auertere potest cogitationem eius: & anima eius quodcumque uoluerit, hoc fiet. Iob.

Quod pars hominum liberatur, ascribi non potest meritis voluntatum: veluti bonos elegerit gratia, malos praeterierit.

CAPVT XV.

Liberatur pars hominum, parte pereunte: & si hoc voluntatum meritis uelimus ascribere, ut malos neglexisse gratia, bonos autem elegerit gratia, resisteret nobis innumerabilium causa populorum, quibus per tot secula nulla caelestis doctrinae annuntiatio choruscauit. Nec meliores fuisse eorum posteriores possumus dicere, de quibus scriptum est: Gentium populus qui sedebat in tenebris, lucem uidit magnam, & sedentibus in tenebris & umbra mortis, lux orta est illis. Et ad quos apostolus Petrus dicit: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis eius qui de tenebris vos uocauit in tam admirabile lumen suum: qui quodam non populus, nunc autem populus Dei, quorum aliquando non est misertus, nunc autem miseretur. Non ergo meritis minorum tribuitur quod non meruere maiores. Par enim impietas & patres accusabat & filios, eademque ignorantiae caecitas omnes simul in eosdem mergebat errores. Sed cur illorum non misertus & horum misertus sit Deus, quae scientia comprehendere, quae potest inuestigare sapientia? Latet discretionis ista ratio, sed non latet ipsa discretio. Non intelligimus iudicantem, sed videmus operantem. Quid calumniatur iustitiae occultae, qui gratias debemus misericordiae manifestae? Laudemus & ueneremur quod agitur, quia tutum est nescire quod tegitur.

Ex eo quod paruum paruulorum alij ad aeternam vitam, alij ad mortem aeternam ante intelligentiae usum hinc migrent, ostenditur inscrutabilitas diuinorum iudiciorum.

CAPVT XVI.

Respice autem & ad uniuersalem multitudinem paruulorum, in quibus, excepto illo, quo in damnationem nascitur, gens humana, delicto, nec praeterita possunt merita, nec futura censerit. Omnes enim de quibus nunc loquimur, ante vllum intelligentiae usum, ante liberum voluntatis arbitrium, alij ad aeternam beatitudinem regenerati, alij ad perpetuam miseriam transeunt non renati. Si originalem culpam fateris, omnis numerus in reatu est: Si moralem innocentiam quaeris, omnis summa sine vitio est. Non inuenit quod discernat humana iustitia, sed habet quod eligat inenarrabilis gratia Dei. In abscondito est consilium, sed non latet donum: opus erexit pietas

D. PROSPERI A QUIT.

pietas, causam obscurat potestas. Sed tam indubitabile est quod non videtur, quam quod videtur: quia auctori manifesti operis negari confessio, etiam incognitæ, non potest æquitatis.

Ex impijs qui in extremis conuersi saluantur, ostenditur & gratia sine meritis dari, & inscrutabile esse Dei iudicium.

CAPVT XVII.

Quod si & ad illos dirigas mentis intuitum, qui longam agentes in flagitijs & sceleribus ætatem, sacramento baptismatis Christi in ipso vite sine renouantur, & sine villo suffragio bonorū operū in regni coelestis cōfortiū trāsferuntur, quo intellectu diuinū iudiciū comprehendēs: nisi vt indubitanter agnoscas gratuita esse Dei munera: et sicut nulla sunt tam detestanda facinora, quæ possunt gratiæ arcere donum, ita nulla posse tam præelara opera existere, quibus hoc quod gratis tribuitur, per retributionis iudiciū debeatur. Vilesceret enim redemptio sanguinis Christi, nec misericordiæ Dei humanorū operū prærogatiua succūberet, si iustificatio quæ sit per gratiā, meritis præcedētibz deberetur, vt nō munus largiētis, sed merces esset operātis. Vnde autē posset, p̄bāri, quod ad euacuandū originale peccatū nulla idonea esset industria: nisi & impij & facinorosi per lauacrū Christi assumerentur in regnū, agnoscerentq; qui in sua iustitia gloriāntur, quā nihil dignū agere possint adoptione filiorū Dei, si ad regenerationis nō perueniūt sacramentū, cū eadē qua selectissimī peccatores cōditiōne teneātur, pares futuri in sanctificatione, si affuerit regeneratio, simul perituri, si cessauerit ablutio. Si ergo etiā ex nequissimis in ipso vite exitu gratia inuenit quos adoptet, cū tamē multi etiā qui minūs nocētēs vidētur, doni huius alieni sunt: quis hoc aut sine dispensatione Dei fieri, aut sine profunda dicat æquitate decerni? Quod vtiq; non ideo iniquū est, quia occultū est, sed ideo æquū est, quia iudiciū Dei esse non dubium est: Quod enim ab illius pendet arbitrio, qua sententia iudicari debeat priusquam iudicetur, incertum est. Cum autem res ad finem suum venerit, nemini liberum est de exitu conqueri: quia certissimum est, nihil aliter Deū facere debuisse quā fecerit. Qui multo modo de vocationis varietatē, ad vnā gratiā pertinētē, etiā illa regula euangelicæ cōparationis astruxit, qua ostendit patrē familias diuerso tēpore conducentē operarios vineæ sub pastione denarij, quo vitæ æternæ significatur æqualitas. Vbi sine dubio hora undecima intromissi in vineā, totius diei operarijs exæquati, istorū, de quibus nunc loquimur, præferunt sortē, quos ad cōmendandā gratiæ excellentiā in defectu diei & cōclusionē vitæ, diuina indulgentia numerauit, nō sabbō ni pretiū soluens, sed diuitias bonitatis suæ in eos, quos sine operibus elegit, effundens: vt etiā hi qui in multo labore sudarūt, nec amplius quā nouissimī acceperunt, intelligant, donum se gratiæ, non operum accepisse mercedem. Vnde si & nos aduersum patrē familias murmuremus, eo quod nouissimē vocati totius diei operarijs cōæquentur, nec amplius multa opera quāmpenē nulla mereantur, dicetur nobis quod vnicorū responsū est: *Matt. 10. Amice, non facio tibi iniuriam, nonne ex denario conuenisti mecum? Tollē quod tuum est & vade: Volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi.* Aut

DE VOCATIONE GENT. LIB. I.

A Aut non licet mihi de re mea facere quod volo? Aut oculus tuus nequā est, quia ego bonus sum? Certē huic calūniatori iniusta videbatur hæc largitas, et quid eruditionis retulit? quid rationis accepit? nō est ei dispensationis huius reuelata iustitia, nec ad inspectiōē secreti latētis admissus est, sed vt à discutiendīs Dei iudicijs abstineret, opposita est ei bonitas miserantis, & volentis potestas, quasi illi & ab Apostolo diceretur: O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmentū ei qui se finxit, Quare me fecisti sic? *Rom. 9.*

Gratia, sine qua bona merita esse nequeunt, non accipitur à quoquam, nisi ex Dei voluntate sine meritis

CAP. XVIII.

Mnibus ergo hominibus cuiuslibet generis, cuiuslibet cōditiōnis & ætatis, causa percipiendæ gratiæ voluntas Dei est, apud quam ratio electionis abscondita est, ab ea gratia incipientibus meritis quā accipere sine meritis. Quæ si possent bona esse sine gratia, non diceretur: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nō intrabit in regnū cœlorū. Et, nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis sanguinē eius, nō habebitis vitā in vobis, sed diceretur: Nisi quis fuerit iustus & bonus, beatus in æternū esse non poterit. Nec opus esset per aquā & spiritū renasci, si per mandatū sufficeret erudiri. Et euacuaretur fides, quæ credit per baptismū omnia peccata dimitti, si gratia nō malis & impijs, sed bonis & rectis doceretur impendi. Origo itaq; veræ vitæ, veræq; iustitiæ in regenerationis est posita sacramēto, vt vbi homo renascitur, ibi etiā ipsarū virtutū veritas oriatur. Et incipiunt ad perpetuā gloriā proficere per fidē, qui vix ad tēporalē vanę laudis poterant peruenire mercedem. Sive enim Iudæus legis scientia tumens, sive Græcus studio sapiētie naturalis inflatus, priusquā iustificetur per fidē Christi, cōclusus est sub peccato. Et si in sua * infelicitate persistit, ira Dei manet super eū, illa scilicet in Adæ præuaricatione contracta, de qua apostolus loquitur, dicens: Et vos cum essetis mortui delictis & peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis secundum seculū mūdi huius, secundū principē potestatis aeris huius, spiritus qui nunc operatur in filios diffidentie, in quibus & nos aliquādo cōuersati sumus in desiderijs carnis nostræ, faciētes volūtātē carnis & cogitationū, & eramus natura filij iræ, sicut & cæteri. Et iterū: Qui eratis illo tempore sine Christo alienati à cōuersatione Israel, & hospites testamentorū, promissionis spem non habentes, & sine Deo in mundo. Et iterū: Eratis aliquādo tenebræ, nūc autē lux in domino. Et iterū: Gratias agētes patri, q̄ dignos nos fecit in partē sortis sanctorū in lumine, qui eripuit nos de tenebris et potestate tenebrarū, & trās tulit in regnū filij dilectiōnis suæ. Et iterū: Eramus enim & nos aliquādo insipientes, increduli, errātes, seruiētes desiderijs & voluptatibus varijs, in malitia & inuidia agētes, odibiles, odiētes inuicē. Cū autē benignitas & humanitas apparuit saluatoris nostri, nō ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundū suā misericordiam saluos nos fecit per lauacrū regenerationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum saluatorem nostrū, vt iustificati gratia ipsius, heredes simus secundū spem vitæ æternæ.

Joan. 3.

Joan. 6.

** infidelitate
Ephē. 2.*

Ibidem.

*Ephē. 5.
Colof. 1.*

Titum 1

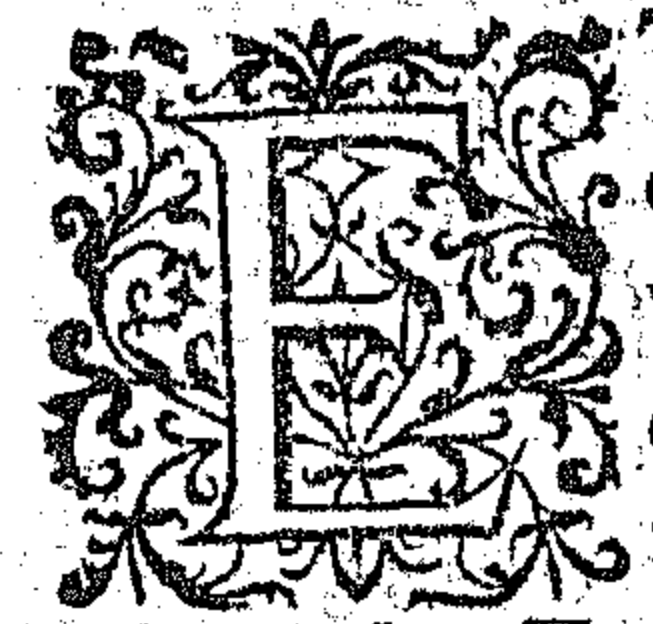
Qua-

D. PROSPERI AQUIT.

Qualis sit natura sine gratia.

CAP. XIX.

Caput 6.

ut breuissimè pateat, qualis sit natura humana sine gratia, dicat Iudas Apostolus quid agat vel ignorantia imperitorum, vel doctrina sapientium: Hi autem (inquit) quæcunque quidem ignorant, blasphemant: quæcunque autem naturaliter ut muta animalia norunt, in his corrumpuntur. Dicat etiam sub verbis Zachariæ euangelista Lucas, ante illuminationem gratiæ in qua humanum genus nocte versetur, & de quibus ignorantia tenebris Dei populus eruatur: Et tu (inquit) puer propheta altissimi vocaberis, præibis enim ante faciè domini parare vias eius, ad dandâ scientiâ salutis populo eius in remissionem peccatorû ipsorû, propter viscera misericordiæ domini, in quibus visitauit nos Oriens ex alto, Lucere his qui in tenebris & in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

Lucæ 7.

Viscera misericordiæ Dominus ad omnium nationum impendit salutem, omnesq; saluat: & tamen etiam verum est, quòd testimonium eius nemo accipit.

CAP. XX.

Ioan. 11.

Matt. 11.

Ioan. 3.

Ioan. 1.

Hæc autè viscera misericordiæ dominus non ad vnius tantû populû redemptionè, sed omnium nationû impendit salutem, dicète euagelista: Quia Iesus mortuus erat pro gente, nõ tantû pro gète, sed etiâ vt filios Dei dispersos congregaret in vnum. Hoc enim agit illa vox domini, quæ per quandâ pietatis tubam toto terrarum orbe resonantem, omnes homines & inuitat & conuenit. Nam cum dixisset: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis, Ita pater, quoniam sic beneplacitum est ante te, addidit: Omnia mihi tradita sunt à patre meo, & nemo nouit filium nisi pater, neq; patrem quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Et deinde adiecit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suauè est, & onus meum leue est. Ioannes verò Baptista in Euagelio Ioannis prophético spiritu protestatur dicès: Qui de cœlo venit super omnes est, quod vidit & audiuit, testificatur, & testimonium eius nemo accipit. Qui accipit testimonium eius signauit quoniam Deus verax est. Igitur quantum attinet ad humani generis eacitatè, longè ignoratiæ & superbiæ nocte contractam, venit in hunc mundum creator mundi, & mundus eum non cognouit. Lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt: Qui super omnes est, quod vidit & audiuit testificatur, & testimonium eius nemo accipit: Sed quia non frustra Deus Dei filius venit in mundum, & dedit semetipsum pro omnibus: mortuus est non tantum pro gente, sed etiam vt filios Dei dispersos congregaret in vnum, & vniuersis dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis,

D

DE VOCATIONE GENT. LIB. I.

A estis. & seruat sibi incognoscibilis electionis arbitrio, dat sui patrisq; notitiam, quibus eum voluerit reuelare. Omnes filij lucis, filij promissionis, filij Abrahæ, filij Dei, genus electum, regale sacerdotium, veri Israelitæ, præcogniti & præordinati in regnum Dei (qui eos vocauit non solum ex Iudeis sed etiam ex gentibus) testimonium eius qui de cœlo venit, accipiunt, significantes quia Deus verax est, id est, expresse significantes in sui saluatione quoniam Deus verax est, implens & perficiens quod promisit Abrahæ omnium gentium patri, qui pollicente Deo quod hæres futurus esset mundi non hæsitauit diffidentia, sed confortatus est fide dans gloriam Deo, & plenissimè sciens, quoniam quod promisit, potens est & facere. Quis autem tam alienus est à fide Abrahæ, quis tam degener ab vniuersarum gentium patre, qui promissionem Dei aut non impleri, aut ab alio præter eum qui promisit, dicat impleri? Ille quidem erit mendax, Deus autem est verax. & omnis qui accipit testimonium eius, hoc signat, hoc indicat, quòd per lucem illuminantem factus est videns, factus est obediens, factus est intelligens, sicut Ioannes euangelista testatur dicens: Scimus quia mundus totus in maligno positus est, & scimus quia filius Dei venit, & dedit nobis sensum vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero filio eius.

Rom. 4.

1. Ioan. 5.

Non esse scrutandum, cur Deus alios eligit, alios non eligit: sicut nec, cur antea omnibus gentibus prætermisissis, vnum Israelèlem elegit.

CAP. XXI.

B

I verò quæritur, cur saluator omnium hominum non omnibus dedit hunc sensum, vt cognoscerent verum Deum, & essent, id est, permanerent in vero filio eius: quamuis credamus nullis hominibus opem gratiæ in totum fuisse subtractam (de quo plenius in sequentibus differemus) tamè ita fortè hoc velatum sit, sicut illud absconditum est, cur antea, omnibus gentibus prætermisissis, vnum populum sibi quem ad veritatis cognitionem erudiret exceperit. de quo iudicio Dei si non est conquerendum, multo minùs de hoc quod cum electione omnium gentium geritur, murmurandum est. Quæ enim Deus occulta esse voluit, non sunt scrutanda: quæ autem manifesta fecit, non sunt neganda, ne & in illis illicitè curiosi, & in istis damnabiliter inueniamur ingrati. Non autem ignoramus esse quosdam tam inconsideratè præsumptionis, & tam superbè arrogantia, vt quod præcipuus magister gentium, non ab hominibus neque per hominem, sed diuinitus eruditus, supra mensuram scientiæ suæ longè & altè remotum esse confessus est, audeant falsi nominis temerare doctrina, & nihil illic occultum, nihil velint esse secretum, vbi Apostolus non quid sentiendum esset aperuit, sed quid non scrutandum esset, ostendit. Nullis etenim (quod supra iam diximus) studijs, nullis ingenijs indagare concessum est, quo iudicio, quo ve consilio Deus incommutabiliter bonus, incommutabiliter iustus, semper præsciens, semper omnipotens, ideo omnia in incredulitate concluderit, vt omnium misceatur, & tamen illis seculis quibus vnum Israelèlem erudit

Caput 7.

Rom. 11.

Qq.

Iem erudiebat, innumerabiles populos impiorum illuminare distulerit, & nunc eundem Israelem, donec vniuersitas gentium introeat, obcecatum esse patiat, pereuntem in tot milibus nascentium atq; morientium, & saluandum in eis quos mundi finis inuenerit. Quo mysterio toto scripturarum corpore dilatato, innotuit quidem nobis quid factum sit, quid fiat, quidue faciendum sit: sed quare ita fieri placuerit, ab humanae intelligentiae contemplatione subtractum est.

Eos qui discretionem qua Deus alios eligit, alios non eligit, ad merita referunt voluntatis humanae, docere, neminem gratis, sed ex retributione saluari: & ex paruulis aperte confutari.

CAP. XXII.

MAGISTRI autem qui nescire aliquid erubescunt, & per occasionem obscuritatis tēdunt laqueos deceptionis: omnem discretionem qua Deus alios eligit, aliosque non eligit (multi enim sunt vocati, pauci autem electi) ad merita humanae voluntatis, docentes scilicet neminem gratis, sed ex retributione saluari, quia naturaliter omnibus sit insitum, vt si velint, possint veritatis esse participes, eisque affluere gratiam, a quibus fuerit expetita. Quae diffinitio vt interim de gratiae veritate taceatur, de his videtur aliquam ostentare ratiunculam, qui libero vtuntur arbitrio. De paruulis vero, quibus sine villo bonae voluntatis merito in originali vulnere cum caeteris mortalibus causa comunis est, nihil potest expositionis afferri, qua doceatur cur isti salui fiant renati, illi pereant non renati, sub illius prouidentia & omnipotentia, in cuius manu est anima omnis viuentis, & spiritus vniuersae carnis hominis. Et cui dicitur: Breues dies hominis sunt, numerus dierum eius apud te est. Non autem puto istos voluntatum patronos, simplicitate illorum tam impudenter vsuros, vt aut fortuito ista dicant accidere, aut non renatos asserant non perire. Aperte enim aut cum Paganis conuincerentur sentire de fato, aut cum Pelagianis transfusum in posteros Adae negare peccatum. Fato autem non baptizari paruulos, nec Pelagiani potuerunt dicere: sed quia eos liberos a peccato ausi sunt profiteri, meruere damnari. Cum autē de discretionem omnium hominum quaestio ventiletur, & ab omnibus hominibus paruuli nequeant separari, simulque de totius aetatis hominibus veritas dixerit: Filius hominis venit quaerere & saluare quod perierat: frustra profunditatem inscrutabilis gratiae per liberum arbitrium conantur aperire, qui causam electionis in eorum constituunt meritis qui eliguntur. Et cum multa de maiorum voluntate ac iudicio inepta & falsa protulerint, in paruulorum tamen discretionem deficiunt, nec possunt de eius quaestione ratione reddita gloriari, quae de omnibus hominibus tractatur, & non de omnibus expeditur.

Omne boni hominis meritum ab initio fidei vsq; ad perseuerantiae consummationem donum esse diuinum, & primum hoc ostenditur de fide.

CAP. V. T. XXIII.

Multifor-

Multiformitas autem & magnitudo diuinæ gratiae, probat istos contra veritatem, etiam quod de maiorum voluntatibus loquuntur, astruere, eorumque persuasioni diuinorum eloquiorum testimonia repugnare. Quae si omnia sermoni nostro velimus annexere, modus non erit differendo. Quae tamen si se recordationi offerunt, non omittentur, vt, quantum satis est, manifestetur omne hominis bonum meritum ab initio fidei vsque ad perseuerantiae consummationem, donum atque opus esse diuinum. Igitur fides, quae bonae voluntatis & iustae actionis est genitrix, quo ipsa fonte nascatur, Apostolus Paulus exponat, qui pro Romanorum fide Deo gratias agit. dicens: Primum quidem gratias ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annunciat in vniuerso mundo. Ad Ephes. quoque scribens: Propterea (inquit) & ego audita fide vestra quae est in domino Iesu, & dilectione in omnes sanctos, non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis, vt Deus domini nostri Iesu Christi pater gloriae, det vobis spiritum sapientiae & reuelationis in agnitionem eius, illuminatos oculos cordis vestri, vt sciatis quae sit spes vocationis eius, quae diuitiae gloriae hereditatis eius in sanctis. De fide etiam Colossensium similiter Deo gratias agens: Gratias agimus (inquit) Deo & patri domini nostri Iesu Christi, semper pro vobis orantes audientes fidem vestram in Christo Iesu, & dilectionem quam habetis in sanctos omnes, propter spem quae reposita est vobis in caelis. Et vt alia bona ab eodem bonorum autore percipiant, quid pro eis oret enarrans: Ideo (inquit) & nos ex qua die audiimus, non cessamus pro vobis orantes, & postulantes, vt impleamini agnitione voluntatis eius, in omni sapientia & intellectu spiritali, vt ambuletis digni, Deo placentes, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei, in virtute confortati secundum potentiam claritatis eius, in omni patientia & longanimitate cum gaudio. Item ad Thessal. qui spiritu fidei dilectionisque seruiebant: Gratias agimus (inquit) Deo semper pro omnibus vobis memoriam facientes in orationibus nostris sine intermissione, memores operis fidei vestrae & laboris & charitatis & sustententiae spei domini nostri Iesu Christi ante Deum & patrem nostrum. Et infra: Ideo & nos gratias agimus Deo sine intermissione, quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis non vt verbum hominum, sed sicut est verum verbum Dei, qui operatur in vobis qui credidistis. Potuit ne plenius aut euidentius demonstrari, Dei esse donum credentium fidem, quam vt ideo agerentur gratiae Deo, quoniam hi quibus verbum Dei per homines praedicabatur, non quasi de hominum sermone dubitarunt, sed tanquam Deo loquenti per homines crediderunt, qui in ipsis est operatus vt crederent. In secunda quoque ad eosdem Thessalon: epistola, de fide in Christo proficientium ita Apostolus loquitur: Gratias agere debemus Deo semper pro vobis fratres, ita vt dignum est, quonia supercrevit fides vestra, & abundat charitas vniuscuiusque vestrum in inuicem, ita vt & nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesijs Dei pro patientia vestra & fide in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, vt digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini. Petrus quoque Apostolus ex Deo haberi fidem praedicans, ita scribit: Scientes quod

Mat. 20.

Job 12.

Job 14.

Luc. 19.

Cap. 8.

Rom. 7.

Ephes. 1.

Colos. 2.

1. Thess. 1.

1. Thess. 2.

1. Thess. 2.

1. Pet. 1.

Qq ij

tes quod

res quod non corruptibilibus auro & argento redempti estis de vana con-
 uerlatione vestra paternae traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni in-
 contaminati & immaculati Christi Iesu, praecogniti quidem ante constitu-
 tionem mundi, manifestati autem nouissimis temporibus propter vos, qui
 per ipsum fideles estis in Deum, qui suscitauit eum a mortuis, & gloriam ei de-
 dit, ut fides vestra & spes esset in domino. Item idem in secunda epistola de
 fidei perceptione sic loquitur: Simon Petrus seruus & apostolus Iesu Chri-
 sti, his qui coequali nobis adepti sunt fidem per iustitiam domini & saluato-
 ris Iesu Christi. Vnde autem habeatur spiritus fidei, Iohannes apostolus ma-
 nifestissimè docet dicens: Omnis spiritus qui confitetur Iesum in carne ve-
 nisse, ex Deo est, & omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est
 antichristus. Itè dicit, ab eo recipi euangelium, in quo est spiritus veritatis: Nos
 (inquit) ex Deo sumus. Qui nouit Deum audit nos; qui non est ex Deo, non au-
 dit nos. In hoc cognoscimus spiritum veritatis, & spiritum erroris. Itè in actibus
 apostolorum Petrus apostolus fidem esse per dominum Iesum pronuncians: Huc
 (inquit) quem videtis & nostis, confirmauit nomen eius, & fides quae per eum est,
 dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum. De fide quoque Lydiae,
 cuius inter alias mulieres quae euangelium pariter audiebant, dominus cor aperuit
 ita in eadem narratur historia: Die autem sabbatorum egressi sumus extra portam iu-
 xta flumen, ubi videbatur esse oratio, & sedentes loquebamur mulieribus quae
 conuenerant; & quaedam mulier nomine Lydia, purpuraria ciuitatis Thyati-
 rorum, colens Deum audiuit, cuius dominus cor aperuit, ut intenderet his quae
 dicebantur a Paulo. Non autem ex humana sapientia esse fidem, sed ex inspi-
 ratione diuina, ipsius veritatis voce firmatur. dicente enim domino ad disci-
 pulos suos: Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: D
 Tu es Christus filius Dei uiui. Respondens autem Iesus, dixit ei: Beatus es
 Simon bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui
 in caelis est. Paulus uero apostolus hanc ipsam fidem secundum mensuram dari pro ar-
 bitrio largientis ita praedicat: Dico enim per gratiam quae data est mihi, omni-
 bus qui sunt inter vos, non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad so-
 brietatem, sicut unicuique diuisit Deus mensuram fidei. Itè idem unitatem recte fidei,
 & consensionem in honorem Dei a Deo esse commendat: Deus autem (inquit) patien-
 tiae & consolationis det uobis id ipsum sapere in alterutrum secundum Iesum Chri-
 stum ut unanimis uero ore honorificetis deum & patrem domini nostri Iesu Chri-
 sti. Et infra: Deus autem spei repleat uos omni gaudio & pace in credendo, ut
 abundetis spe in uirtute spiritus sancti. Quo testimonio non solum fides, sed
 etiam gaudium & pax & abundantia spei, docentur nisi in uirtute sancti spiritus
 non haberi. Ad Ephesios uero scribens Apostolus de diuitijs gratiae, pro-
 malis bona retribuētis, & de fide quae non ex nobis, sed ex Dei dono habe-
 tur, haec loquitur: Deus autem qui diues est in misericordia, propter nimiam suam
 charitatem qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos
 Christo, cuius gratia salui facti sumus, & cōresuscitauit & confedere fecit in
 caelestibus in Christo Iesu, gratia enim estis saluati per fidem, & hoc non ex uo-
 bis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis gloriatur. Ipsi enim sumus
 figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quae praeparauit
 Deus ut in illis ambulemus. Proprium ergo hoc habet noua creatura per gra-
 tiam, ut qui figmentum Dei sunt, qui natiuitate caelesti conduntur in Christo,
 non

A non otio torpeant, nec desidia resoluantur, sed de uirtute in uirtutem pro-
 ficiant per uiam honorum operum ambulando: hoc est enim fingi, hoc de uetere
 creatura nouam fieri, hoc de imagine terreni hominis ad imaginem caelestis ho-
 minis reformari. Quod totum siue palam per cooperatores gratiae, siue oc-
 culte per subministrationem spiritus, ille inchoat, ille auget & perficit, cuius
 agricultura, cuius aedificatio, & cuius figmentum fumus.

*Omne bonum in homine esse ex gratia, & fidem dari non petitam, ut
 ipsius petitionibus caetera bona consequamur.*

CAPVT XXIIII.

A Bunde, quantum arbitror, his testimonijs (quamuis & alia do-
 cumenta aggregari potuerint) demonstratum est, fidem qua
 iustificatur impius, nisi ex Dei munere non haberi, eamque
 nullis meritis praecedentibus tribui, sed ad hoc donari, ut prin-
 cipium possit esse meritorum, * & cum ipsa data fuerit non peti-
 ta, ipsius iam petitionibus bona caetera consequantur. Vnde itaque quaedam
 de plurimis assumenda sunt testimonia, quae in diuersitate donorum osten-
 dant gratiae largitatem. Ex Deo itaque esse, ut homo uiam Dei eligat, & ut
 dirigatur a lapsu, psalmus Dauidicus canit dicens: A domino gressus hominis
 dirigentur, & uiam eius uolet. Cum ceciderit, non collidetur, quia dominus
 supponit manum suam. Itè idem quod duce Deo ueniat ad Deum: Emitte lucem
 tuam & ueritatem tuam, ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum
 tuum, & in tabernacula tua. Itè quod in domino sit hominis fortitudo, &
 Dei uoluntas praueuiat liberandum: Fortitudinem (inquit) meam ad te custodia
 quia Deus susceptor meus: Deus meus, uoluntas eius praueuiet me. In Proue.
 quoque legimus de sapientia & intellectu: Quoniam dominus dat sapien-
 tiam, & a facie eius scientia & intellectus. Item in eodem libro de dispensatio-
 nibus sapientiae Dei, sine qua nullae rectae sunt actiones, ita dicitur: Meum con-
 silium & mea tutela, ego prudentia, mea autem uirtus. Per me reges regnant,
 & tyranni per me obtinent terram. Item alibi, quod nemo possit recte ince-
 dere nisi domino dirigente: A domino corriguntur gressus uiri, mortalis
 autem quomodo intelligit uias suas? Itè alibi: Omnis uir uidetur sibi iustus, di-
 rigit autem corda dominus. Et infra: Praeparatur uoluntas a domino. Itè ibi-
 dem de cogitatione atque consilio: Multae cogitationes in corde uiri, consilium
 autem domini obtinet. In libro uero Ecclesiasticae dicitur, quod & habere
 necessaria, & eis bene uti, donum sit Dei: Non est, inquit, bonum homini,
 nisi quod mandat & bibat, & ostendat animam suam bonum in labore suo. Et
 quidem haec uidi ego, quia a manu Dei est. Quoniam quis manducabit aut
 pascet absque illo? Item in eodem libro legitur, quod corda & opera iusto-
 rum in manu sint Dei, & tantum in studijs suis proficiant, quantum ille do-
 nauerit: Quantumcumque laborauerit homo ut quaeratur, non inueniet: & quod-
 cumque dixerit sapiens ut sciat, non poterit inuenire: quia uniuersum hoc de-
 di in cor meum, & cor meum uniuersum hoc uidit, quia & iusti & sapientes
 & operationes eorum in manu Dei. In libro autem Sapientiae de eodem
 gratiae operere dicitur: Quonia ipse & sapientiae dux est & sapientium emenda-
 tor.

tor. In manu eius enim & nos & sermones nostri, & omnis sapientiae & operum scientia & disciplina. De continentia quoque quod ex Dei beatur munere, eadem scriptura sic loquitur: Ut sciui, quia aliter non possum esse continens, nisi Deus det: & hoc ipsum erat sapientiae, scire cuius esset hoc donum. Cui sententiae Pauli Apostoli doctrina concordat in prima ad Corinthios haec scribens: Volo autem omnes homines esse sicut me ipsum, sed vnusquisque proprium habet donum ex Deo, alius sic, alius vero sic.

Sap. 9. Dominus vero in euangelio secundum Matthaeum haec de continentiae dono insinuasse narratur. Dicentibus namque discipulis suis, Si ita est causa viri cum vxore, non expedit nubere: dicit illis Iesus, Non omnes capiunt verbum istud sed quibus datum est a patre meo. De timore Dei & sapientia ita in Ecclesiastico legitur: Corona sapientiae, timor domini: vtraque autem dona sunt Dei. Item in eodem, Timor domini super omnia se superposuit, beatus cui donatum est habere timorem domini. Isaias quoque de diuitijs spiritualibus, quarum autor est dominus, ita loquitur: In thesauris salus nostra aduenit, sapientia & pietas & disciplina a domino. hi sunt thesauri iustitiae. Item de altitudine diuitiarum sapientiae & scientiae Dei, cuius bonitas nullius merito preuenitur, haec dicit: Qui mensus est manu aquam, & caelum palmo & viuieram terram pugillo, qui statuit montes in libra, & rupes in statera. Quis cognouit sensum domini, aut quis eius fuit consiliarius, qui instruat eum, aut quem consuluit, & instruxit eum, vel quis ostendit ei iudicium, aut viam prudentiae quis ostendit ei, vel quis prior dedit ei, & retribuetur illi? Vnde & in libro Iob secundum eundem sensum leguntur domini verba dicentis: Quis ante dedit mihi, vt retribuam illi? Omnia quae sub caelo sunt, mea sunt. Ieremias vero quod a Deo sit homini recta sapientia, sic profatur: Scio, domine, quia non est in homine via eius, nec viri est vt dirigat iter suum. Item quod ad Deum conuersio cordis ex Deo sit, per ipsum dominus protestatur & dicit: Restituam illos in terram istam, & reaedificabo, & non destruam, & plantabo eos & non euellam, & dabo illis cor vt sciant me, quia ego sum dominus, & erunt mihi in populum, & ego ero illis in Deum, quia conuertentur ad me ex toto corde suo. Item idem praedicans quod vt Deus cognoscatur, ex Deo sit: Et sciens, inquit, quia ego dominus Deus illorum, & dabo illis cor cognoscendi me, & aures audiendi. Quod autem omne verbum bonum, & omne opus sanctum subministratio sit spiritus sancti, sine quo nihil recte agatur, in prima ad Corinthios Paulus apostolus docet, dicens: Ideo notum vobis facio, quod nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Iesu. Et nemo potest dicere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Diuisiones vero gratiarum sunt, idem autem spiritus: & diuisiones ministratum sunt, idem autem dominus: & diuisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiae, alij autem sermo scientiae secundum eundem spiritum, alij fides in eodem spiritu, alij gratia sanctorum in vno spiritu, alij prophetatio, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum. Haec autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Tantum vero vnumquemque habere gratiae, quantum dominus donauerit, idem apostolus ad Ephesios ait: Vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestrae, vnus dominus, vna fides, vnum baptisma

Atissima, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes est, & super omnia, & in omnibus nobis. Vnicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi, propter quod dicit: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Item idem in secunda ad Corin. dicit, quod ne ad cogitandum quidem quod spiritale est, idonei simus nisi per gratiam Dei: Fiduciam autem tale habemus per Christum ad Deum, non quod sufficientes simus aliquid cogitare a nobis, quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nobis ex Deo est, qui & idoneos fecit nos ministros noui testamenti non litera, sed spiritu. Litera enim occidit, spiritus autem viuificat. & iterum in eadem epistola, docens bonorum operum effectum & sufficientiam a Dei gratia ministrari: Potens est autem, inquit, deus omnem gratiam abundare facere in vobis, vt in omnibus per omnia sufficientiam habentes abundetis in omne opus bonum, sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus iustitiam eius manet in aeternum. Qui autem ministrat semen seminanti, & panem ad manducandum praestabit, & augebit incrementa frugum iustitiae vestrae, vt in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem. Ad Ephesios vero scribens apostolus docet quod omnia bona quibus placetur Deo, dona sint Dei, & quod ab ipso peti oporteat, vt ea non habentibus tribuat: Huius rei, inquit, gratia, flecto genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in caelo & in terra nominatur, vt det vobis secundum diuitias gloriae suae virtutem corroborari per spiritum eius in interiore homine, habitare Christum per fidem in cordibus vestris, in charitate radicati & firmati, vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quae sit latitudo & longitudo, sublimitas & profundum, supereminentem scientiam charitatem Christi, vt impleamini in omnem plenitudinem Dei. Eius autem qui potens est omnia facere superabundantius quam petimus aut intelligimus, secundum virtutem qua operatur in nobis, ipsi gloria in ecclesia & in Christo Iesu, in omnia secula seculorum, amen. Omnis autem boni Deum esse autorem, cuius dona nec incerta sint nec mutabilia, sed ex aeterna voluntate venientia, Iacobus apostolus ita loquitur: Nolite errare fratres mei dilecti, Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens a patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis, vt simus initiu aliquod creaturae eius. Cui & Zacharias propheta concinit, dicens: Saluabit dominus in die illo sicut oves populum suum, quoniam lapides sancti voluuntur super terram ipsius. Quia si quid bonum, ipse est, & si quid optimum, ab ipso est. In euangelio vero secundum Mattheum quod scientiae & intellectus dona sint Dei, quae quibus voluerit largiatur, ita dicitur: Tunc accedentes discipuli eius, dixerunt: Quare in parabolis loqueris ad eos? At ipse respondens, ait illis: Quia vobis datum est nosse mysteria regni caelorum, illis autem non est datum. Ioannes quoque euangelista pronunciat, neminem aliquid boni habere, nisi quod desursum acceperit, dicens: Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de caelo. In eiusdem vero euangelio doctrina est ipsius veritatis, quod nemo veniat ad filium nisi attractus a patre, quia venturum Deus & intelligente & obediente facit: Nemo, ait, potest venire ad me nisi pater qui misit me, attraxerit eum, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Scriptum est enim in prophetis: Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis qui audiuit a patre & didicit, venit ad me. Et infra: Propter hoc dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi datum fuerit ei a patre meo. In fide autem & in operibus bonis proficere ac perseverare vsque in finem, muneris atque auxilij esse diuini, sanctarum scripturarum

Philip. 1. cōfirmat autoritas. Etenim scribēs Paulus Apostolus Philippēsis ait: Cō-
 fidens hoc ipsum quia qui cōepit in vobis opus bonum, perficiet vsque in diē
 Christi Iesu. Huius autem testimonij virtutē quidā volens ad sui sensus pra-
 uitatē conuertere, ita quod dictum est: Qui cōepit in vobis, volebat intelli-
 gi, quasi dictū esset: qui cōepit ex vobis, vt & initiū & consummatio operis
 non ad Deum, sed ad hominem referretur, qui & incipere, & perficere vo-
 luisset. Sed hanc infanissimam superbiam, in eadem epistola excellentissimus
 Ibidem. gratiæ prædicator elidit dicens: In nullo terreamini ab aduersarijs, quæ est
 illis causa perditionis, vobis autem salutis, & hoc à Deo. Quia vobis dona-
 tum est pro Christo, non solū vt in eū credatis, sed etiā vt pro illo patiamini.
 Philip. 2. Et iterū: Cum metu (inquit) & tremore vestram salutē operamini, Deus est
 enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Item in
 1. ad Thessa. docet ex Deo esse principium & profectum, consummationēq;
 2. The. 3. virtutum, dicens: Ipse autem Deus & pater noster, & dominus Iesus dirigat
 viam nostram ad vos, vos autē dominus multiplicet, & abundare faciat cha-
 ritatē in inuicē & in omnes, quēadmodū & nos in vos ad cōfirmanda cor-
 da vestra sine querela in sanctitate vitæ ante Deū, & patrē nostrū in aduentu
 1. Cor. 1. domini nostri Iesu Christi cum omnibus sanctis eius. Ad Corinth. quoque
 scribens, & omnium virtutū proficientē perseverantiam Dei donū esse cō-
 mendās: Gratias (inquit) ago deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ
 data est vobis in Christo Iesu, quia in omnibus diuites facti estis in illo, in
 omni verbo & sapientia, sicut testimoniū Christi confirmatū est in vobis, ita
 vt nihil vobis desit in vlla gratia, expectātibus reuelationē domini Iesu Chri-
 sti, qui & cōfirmabit vos vsq; ad finē sine crimine, in diē aduentus domini Iesu
 Rom. 8. Christi. Itē ad Romanos de charitate Christi, qua eos quos diligit, insepara-
 biles facit, id est, vsq; in finē perseverātes. Nā quid est aliud perseverare, quā
 rētatione nō vinci? Quis nos (inquit) separabit à charitate Christi? Tribula-
 tio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gla-
 dius? sicut scriptū est: Quia propter te mortificamur tota die, existimati su-
 mus sicut oves occisionis, sed in his oibus superamus per eū qui dilexit nos.
 Psal. 43. Itē ad Corin. de victoria, quam perficit Christus: Stimulus (inquit) mortis
 peccatum est, virtus verò peccati lex, Deo autē gratias, qui dedit nobis vi-
 1. Cor. 15. ctorem per Iesum Christum dominum nostrum. Item ad Thessalonicenses
 de perseverantia quam Deus tribuit: Ipse autem (ait) Deus pacis sancti-
 ficet vos per omnia, vt integer spiritus vester & anima & corpus sine que-
 rela in aduentum domini nostri Iesu Christi seruetur. Fidelis est qui vocavit
 vos, qui etiā faciet. Itē ad Thessa. quod omnia bona nostra, siue in operādo,
 siue in loquendo, & in eis perseverantia, dona sint Dei, ita prædicat, dicens:
 2. The. 2. Ipse autē dominus noster Iesus Christus, & Deus pater noster, qui dilexit
 nos, & dedit cōsolationē æternā & spē bonā in gratia, exhortetur & corda
 vestra, & confirmet in omni opere & sermone bono. De cætero fratres ora-
 te pro nobis, vt sermo domini currat & clarificetur, sicut & apud vos, & vt
 Ibidem 3. liberemur ab importunis hominib; & malis. Nō enī omniū est fides. Fidelis
 autē Deus est, qui & cōfirmabit vos & custodiet à malo. Petrus quoq; apo-
 stolus, vnde esse virtutē perseverantiæ doceat, audiamus: Deus autē (inquit)
 1. Petr. 5. omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternā suā gloriam in Christo Iesu, modicū
 passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitq; cui est virtus & potestas in se-
 cula

A cula seculorum. Ioānes verò Apostolus, quod victoria sanctorum opus Dei
 sit, habitantis in sanctis, ita loquitur: Vos ex Deo estis filioli, & vicistis mun-
 dum, quoniam maior est qui in vobis est, quàm qui in mūdo. Itē idem: Om-
 ne quod natum est ex Deo, vincit mundum, & hæc est victoria, quæ vincit
 1. Ioā. 4. mundum, fides nostra. In Euangelio autem secundum Lucam, Deum dare
 1. Ioan. 5. vt in fide perseveretur, ita promittitur: Dixit autem Iesus Petro: Simon Si-
 mon, ecce Satanas postulavit vt vos * cerneret sicut triticum. Ego autem
 Luc. 22. rogavi pro te Petre, ne deficiat fides tua, & tu cōuersus cōfirma fratres tuos,
 * pro, se- cernere, cribrare
 & roga ne intrētis in tentationem. In Euangelio quoq; Ioannis, de ouibus
 Christi quæ de manu ipsius à nullo rapiuntur, hæc legimus dicere veritatem:
 Sed vos non creditis, quia non estis de ouibus meis. Oves meæ vocem meam
 Ioan. 10. audiunt, & ego noui illas, & sequuntur me, & vitā æternā dō illis, & nō pe-
 ribunt in æternum, nec quisquā rapiet eas de manu mea. Item in eodē Euan-
 gelio, de his quos pater dat filio, qui & omnes veniunt ad filium, & quorum
 nullus perit, hæc ipse domini ore dicuntur: Omne quod dat mihi pater, ve-
 nit ad me: & eum qui venit ad me, non eijciam foras, quia descendi de cælo,
 Ioan. 6. non vt faciā voluntatē meā, sed voluntatē eius qui misit me patris, vt omne
 quod dedit mihi, nō perdā ex eo quicquā, sed resuscitē illud in nouissimo die.

*Questionem, cur potius hic quàm ille accipiat gratiam, esse im-
 penetrabilem, nec posse ex libero arbitrio solui.*

C A P V T X X V.

Multa sunt alia in canonicarum serie scripturarum, quæ vitandę
 prolixitatis studio præterimus, quoniam quæ assumpsimus, nec
 pauca sunt, nec obscura, nec leuia: quibus plenissimè declara-
 tur, omnia quæ ad promerendam vitam æternā pertinent, sine
 gratia Dei nec inchoari, nec augeri posse, nec perfici: & contra
 omnem electionem de libero arbitrio gloriantem, illā inuictissimè reniti sen-
 tentiam dicentis Apostoli: Quis enim te discernit? Quid autem habes quod
 1. Cor. 4. non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Igitur
 profunditas illius quæstionis, quam secundum admirationem Apostoli im-
 penetrabilē cōfitemur, per liberi arbitrij velle & nolle nō soluitur: quia licet
 Nota. insit homini bonum nolle, tamen nisi donatum non habet bonū velle: & il-
 lud contraxit natura per culpam, hoc recipit natura per gratiam. Sed quid
 illud sit, quod hæc eadem natura in omnibus hominibus ante reconciliatio-
 nē mala, in omnibus misera, nō in omnibus iustificatur, & à pereūtibus qua-
 dā sui parte discernitur ab eo qui venit quærere & saluare quod perierat, hu-
 Luc. 19. mano sensu prorsus nō potest indagari. Quātūlibet enim impiorū maligni-
 tas accusetur, resistēs gratiæ Dei, nunquid probabūtur eā, quibus est collata,
 meruisse? aut illa virtus gratiæ, quæ sibi quos voluit, subdidit, cōuertere eos
 qui inconuertibiles permansere, non potuit? Tales fuerunt qui sunt attracti,
 quales hi qui in sua duritia sunt relictī. Sed illis tribuit gratia stupenda quod
 voluit, istis tribuit veritas iusta quod debuit, vt iudiciū Dei magis inscrutabi-
 le sit in electione gratiæ, quàm in retributione iustitiæ. Verūtamen illa pars
 fidei, quā piē credimus Deū velle, vt omnes homines veritatis agnitione sal-
 uentur, per hoc quod de effectibus gratiæ euidenter ostenditur, infirmata vi-
 deatur,

D. PROSPERI A QVIT.

deatur, annitendū est auxiliāte Christo, vt nobis stabilitas huius diffinitionis appareat. Sed quia necessariē inquisitionis negotiū nō leuē operā sibi poscit impendi, secuturam disputationē ab exordio alterius voluminis inchoemus.

D. PROSPERI A QVITANICI, REGIENSIS EPISCOPI, DE VOCATIONE OMNIUM GENTIUM.

LIBER II.

Tria esse in hac questione certa, Deum velle omnes saluos fieri, cognitionem veritatis et salutē esse ex gratia, et iudicia Dei esse impenetrabilia.

CAPVT PRIMVM.

Caput I.

Emotis abdicatisque omnibus concertationibus, quas intemperantiū disputationū gignit animositas, tria esse perspicuū est, quibus in hac questione de qua secundū volumen incipimus, debeat inhereri. Vnū, quod profitendū est, Deū velle omnes homines saluos fieri, & in agnitionē veritatis venire: Alterum, quod dubitandū non est, Ad ipsam cognitionē veritatis et perceptionē salutis, nō suis quēquā meritis, sed ope atque opere diuinę gratiæ peruenire: Tertium, quod cōstendum est, Altitudinē iudiciorū Dei humanę intelligentiæ penetrabilē esse non posse: & cur non omnes saluet, qui omnes vult saluos fieri, nō oportere disquiri: quoniā si quod cognosci non potest, non quærat, inter primā ac secundam definitionem nō remanebit causa certaminis, sed secura ac tranquilla fide vtrumque predicabitur, vtrumque credetur. Deus quippe, apud quē non est iniquitas, & cuius vniuersę vię misericordia & veritas: omnium hominum bonus conditor, iustus est ordinator, neminem indebitē damnans, neminē debite liberans, nostra plectēs cum punit noxios, sua tribuens cum facit iustos, vt obstruatur os loquentiū iniqua, & iustificetur Deus in sermonibus suis, & vincat cum iudicatur: Nec damnati iusta querimonia, nec iustificati verax est arrogantia, si vel ille dicat non meruisse se pœnam, vel iste asserat meruisse se gratiam.

Rom. 9. 2. Par. 19. Psal. 24. Psal. 62. Mal. 50.

Scriptura docet Deum velle omnes homines saluos fieri.

CAPVT II.

Sicut autem ea quę ad manifestationem gratiæ ex diuinis profertur eloquijs nulla possunt ratione differēdi arte violari, vt perspicuę cōsonatēsq; in tāta numerositate sententię ad aliquod prauę interpretationis trahātur incertū: ita etiā quod de saluatione omniū hominū in eodē scripturarum corpore reperitur, nulla cōtraria argumētatione temerandū est, vt quāto hoc ipsum difficiliore intellectu

DE VOCATIONE GENT. LIB. II. 299

Intellectu capitur, tāto fide laudabiliore credatur. Magna enim fortitudo est consensionis, cui ad sequendā veritatē autoritas sufficit, etiā latente ratione. Proinde vigilanter consideremus, predicatoribus Euangelij quāto cōmuni iubeatur. Secundū Mattheum quippe sic ait: Data est mihi potestas omnis in cœlo & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizātes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quęcunq; mādaui vobis. Et ecce vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad cōsummationē seculi. Secundū Marcū verō eisdem Apostolis ita dicitur: Ite in orbē vniuersum, predicāte Euangelium vniuersę creaturę: & qui crediderit & baptizatus fuerit, ipse saluus fiet: qui verō nō crediderit, damnabitur. Nunquid hac præceptione vllarum nationum vllorūve hominū facta discretio est? Neminem merito exceptit, neminem separauit genere, neminem conditione distinxit. Ad omnes prorsus homines missum est Euangelium crucis Christi. Et ne prædicantiū ministeria humano tantū viderentur opere peragēda, Ecce ego (inquit) vobiscū sum omnibus diebus vsq; ad cōsummationem seculi, id est, cum sicut oues introieritis in mediū luporum, nolite de vestra infirmitate trepidare, sed, de mea potestate confidite, qui vos vsq; ad consummationem seculi in omni hoc opere non derelinquam: non ad hoc vt nihil patiamini, sed quod multo maius est, præstiturus vt nulla sæuientium crudelitate superemini. In mea enim potestate prædicabitur, & per me fiet, vt inter contradicentes, inter furentes, Abrahę filij de lapidibus fuscitentur. Ego insinuabo quod docui, ego faciam quod promisi. Tradent enim vos in concilijs, in synagogis suis flagellabunt vos, & ante reges & præfides stabitis propter me in testimonium illis & gentibus. Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Tradet enim frater fratē in mortē, & pater filium, & insurgent filij in parentes, & morte eos afficient, & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meū. Qui autem perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Apparuit ergo (vt Apostolus ait) gratia salutaris Dei omnibus hominibus, & tamen ministri gratiæ odio erant omnibus hominibus. Et cū alij essent qui oderāt, alij qui odijs persequentiū premebatur, neutra tamē pars nūcupatione omniū hominū priuabatur, habēte quidē salutis suę dānū, rebelliū portione, sed obtinēte plenitudinis cēsum, fidelium dignitate. Dicit enim Ioānes Apost: Sed & si quis peccauerit, aduocatū habemus apud patrem Iesum Christum iustū, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris tantū, sed etiam pro totius mundi.

Inscrutabile esse cur Deus iudicārit quorundam vocationem differendam.

CAPVT III.

Agni autem & inenarrabilis sacramēti mysteriū est, quod prædicatoribus, quibus dictū est, Ite in orbē vniuersum & predicāte euāgeliū vniuersę creaturę, isdē prius dictū fuerat: In viam gentiū ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorū ne introieritis, sed potius ite ad oues quę perierūt domus Israël. Quāuis enim ad omniū hominū vocationē euāgeliū dirigeretur, omnesq; dominus saluos fieri & in agnitionē veritatis vellet venire, nō tamen sibi dispensationū suarum ab-

Mat. 28.

Mar. 16.

Mat. 28.

Mat. 10.

Mat. 3.

Mat. 10.

Tit. 2.

Ioan. 2.

Mar. 16.

Mat. 10.

1. Tim. 2.

rum abstulerat potestatem, ut aliter quam occulto iustoque iudicio statuerat, consilii sui ordo decurreret. Vnde locum non habent contumacium murmura querelarum, quia quod Deus fieri voluit, constat non aliter fieri debuisse quam voluit. Posteriori vero tempore, cum iam dominus Iesus in Dei patris gloria consideret, & praedicatores verbi suscepto negotio deseruissent, volentes apostoli euangelizare verbum in Asia, vetiti sunt ab spiritu sancto, & disponetes ire in Bithyniam, prohibiti sunt ab spiritu Iesu, non utique negata illis populis gratia, sed quantum apparuit, retardata. nam postea etiam apud ipsos fides Christiana conualuit. Quae autem fuerit differendae uocationis causa, non claret, & tamen rei gestae docemur exemplo, quod inter generalia, vel promissa, vel opera, vel praecipua, quaedam Deus a communibus excepta causis, occultiore nouit ordinare ratione. Credo ut interpositis quibusdam obumbrationibus, ea quae secretius micant, mirabilius innotescant, ne negligentior fiat acies de facilitate cernendi, & quodammodo dormitet asuetis, si non excitetur insolitis. Has autem incognoscibiles illuminationum dilationes, inter quas utique multi in infidelitate deficiunt, non solum in populis remotioribus impiorum, sed etiam in ciuitatibus fidelium per plurimas domos ac familias nouimus fieri, dum Christianae fidei etiam qui Christiani futuri sunt, aduersantur. Multi enim quod oderunt, amabunt, quod non recipiunt praedicabunt. Et quis inter haec querulis aut curiosis notum faciet, cur adhuc Sol iustitiae quibusdam gentibus non oriatur, & a tenebrosis cordibus, etiam nunc radios suos ueritas reuelanda contineat? Cur corrigendi tam diu sinantur errare, & quod senibus in fine praestandum est, per tam longam non tribuatur aetatem? Cur filii iam in Christum credentibus, necdum credant parates? Et rursum, a religiosis parentibus soboles praua discordet? Cum tamen Deo (qui ineriorum fidei, incrementique largitor est) secundum ipsius praecipuum quotidie pro omnibus supplicetur, ut etsi exaudiat, nota sit gratia miserationis: & si non exaudit, intelligatur iudicium ueritatis.

In praeteritis seculis semper admonuit diuina bonitas homines sui cultus per elementa: sicut populum Israel, peculiariter per legem & prophetas.

CAPVT IIII.

ED ne in praeteritis quidem seculis haec eadem gratia, quae post domini nostri Iesu Christi resurrectionem ubique diffusa est, & de qua scriptum est: Illuxerunt coruscationes tuae orbi terrae, defuit mundo. Quamuis enim speciali cura atque indulgentia Dei populum Israeliticum constet electum, omnesque aliae nationes suas uias ingredi, hoc est, secundum propriam permissam sint uiuere uoluntatem, non ita se tamen aeterna creatoris bonitas ab illis hominibus auertit, ut eos ad cognoscendum se atque metuendum, nullis significationibus admoneret. Coelum quippe ac terra & mare, omnisque creatura quae uideri atque intelligi potest, ad hanc praecipue disposita est humani generis utilitatem, ut natura rationalis de contemplatione tot specierum, de experimentis tot bonorum, de perceptione tot munerum, ad cultum & dilectionem sui imbueretur auctoris, implere omnia spiritu Dei, in quo uiuimus mouemur & sumus. Quoniam & si longum est a peccatoribus salus, praesentia tamen salutis ipsius ac uirtute nihil vacuum est. Igitur, sicut dicit propheta

Act. 16.

Malac 4.

Sap. 5.

Psal. 76.

Act. 14.

Act. 17.

Psal. 118.

A propheta, misericordia domini plena est terra: quae nullis unquam seculis, nullis generationibus defuit, eamque prouidentiam, qua uniuersitatem rerum administrat & continet, regendis alendisque naturis semper impendit, dispositum habens ex incommutabilis aeternitate consilij, quibus quidque temporibus distribuere, & multiformis gratiae suae inscrutabiles inuestigabilesque mensuras, per quae dona ac sacramenta variaret. Sicut enim ista gratiae largitas, quae in omnes gentes nouissimè effluxit, non euacuat eam, quae super unum Israel sub lege rorauit, nec praesentes diuitiae fidei praeteritae abrogat paritatem: ita nec de illa cura Dei, quae patriarcharum filijs proprie praesidebat, conijciendum est gubernacula diuinae misericordiae caeteris hominibus fuisse subtracta. Qui quidem in comparatione electorum uidentur abiecti, sed nunquam sunt manifestis occultisque beneficijs abdicati. Legimus enim in Actis apostolorum, Paulum & Barnabam apostolos Lycaonijs dicere: Viri, quid haec facitis? Et nos mortales sumus similes uobis homines, annunciantes uobis ab his uanis conuerti ad Deum uiuum, qui fecit caelum & terram & mare, & omnia quae in eis sunt, qui in praeteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi uias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens, de caelo dans pluias & tempora fructifera, implens cibo & laetitia corda uestra. Quod est autem hoc testimonium, quod semper domino deseruiuit, & nunquam de eius bonitate ac potestate conticuit, nisi ipsa totius mundi inenarrabilis pulchritudo, & inenarrabilium beneficiorum eius diues & ordinata largitio, per quae humanis cordibus quaedam aeternae legis tabulae praebantur, ut in paginis elementorum, ac uoluminibus temporum, communis & publica diuinae institutionis doctrina legeretur? Coelum ergo cunctaque, caelestia, mare & terra, omniaque quae in eis sunt, consono speciei suae ordinationisque concentu protestabantur gloriam Dei, & praedicatione perpetua maiestatem sui loquebantur auctoris. & tamen maximus numerus hominum, qui uias uoluntatis suae ambulare permissus est, non intellexit, nec secutus hanc legem est, & odor uitae, qui spirabat ad uitam, factus est ei odor mortis ad mortem, ut etiam in illis uisibilibus testimonijs discerneretur, quod litera occideret, spiritus autem uiuificaret. Quod ergo in Israel per constitutionem legis & prophetica eloquia gerebatur, hoc in uniuersis nationibus totius creaturae testimonia & bonitatis Dei miracula semper egerunt.

Qui inter gentes Deo placuerunt, spiritu fidei & gratia sunt discreti.

CAPVT V.

ED cum in illo populo (cui utraque eruditio praefuit) nemo nisi gratia iustificatus sit per spiritum fidei, quis ambigat eos, qui de quibuscunque nationibus quibuslibet temporibus Deo placere potuerunt, spiritu gratiae Dei fuisse discretos? Quae etsi parciore antea atque occultior fuit, nullis tamen seculis se negauit uirtute una, quantitate diuersa, consilio incommutabili, opere multiformi.

Nam

Psal. 32.

Act. 14.

2. Cor. 2.

2. Cor. 3.

Cap. 2.

D. PROSPERI A QUIT.

Non omnibus, etiam nunc, eadem mensura gratia confertur.

C A P V T V I.

N A M & in his diebus quibus totum mundum ineffabilem donorum flumina rigant, non idem modus omnibus, nec eadem mensura confertur. Quamuis enim per ministros verbi & gratie Dei eadem cunctis veritas predicetur, eadem cohortatio adhibeatur, Dei tamen agricultura est, dei edificatio, cuius virtus inuisibiliter agit ut incremento proficiat quod edificatur aut colitur. Sicut attestatur Paulus Apostolus, dicens: Quid igitur est Apollo? quid vero Paulus? ministri eius cui credidistis, & unicuique sicut dominus dedit: Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Qui plantat autem & qui rigat, unum sunt. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Dei enim sumus adiutores, Dei agricultura estis, dei edificatio estis. Agricultura ergo huius atque edificationis intantum quisque adiutor & operarius ac minister est, in quantum dominus dederit. Et hi qui ministrorum labore excoluntur, ad eum proficiunt modum, ad quem illos incrementi autor euerit. In agro enim domini non uniformis, nec una plantatio est. Et quamuis in unum decorem totius templi structura conveniat, non idem tamen locus est, nec idem usus omnium lapidum, sicut & in uno corpore non omnia membra eundem actum habent, dicente Apostolo: Nunc autem posuit Deus membra, & unumquodque eorum sicut voluit.

1. Cor. 3.

2. Cor. 12.

Cum omne bonum ex gratia Dei sit, imparitas meritorum nec in liberum arbitrium est referenda, nec in querelam est vocanda.

C A P V T V I I.

Ibidem.

H Ec vero membra vnde apta, vnde utilia, vnde sint pulchra, idem doctor exponit, dicens: Ideo notum vobis facio, quod nemo in spiritu Dei loquens, dicit anathema Iesu. Et nemo potest dicere dominum Iesum nisi in spiritu sancto. Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem spiritus, & divisiones ministrorum sunt, idem autem dominus, & divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio spiritus ad utilitatem, alij quidem per spiritum datur sermo sapientie, alij sermo scientie, secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij operatio virtutum, alij prophetatio, alij discretio spirituum, alij generalium linguarum, alij interpretatio sermonum. Hec autem omnia operatur unus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Hec magistro gentium tanta luce, tanta evidentia predicante, qua ratione, qua causa dubitandum est, An omnium nobis virtutum germen ex Deo sit? vel quis nisi insipientissimus de differentia diuinorum munerum conqueratur, Aut imparibus ascribendum meritis arbitretur, quod non equaliter de superna liberalitate confertur? Si enim hec distributio secundum precedentium operum merita proveniret, non ipsorum donorum catalogum tali conclusionem apostolus terminaret, ut diceret: Hec autem omnia operatur unus atque idem spiritus diuidens singulis prout

1. Cor. 12.

DE VOCATIONE GENT. LIB. II.

A prout vult. Vbi utique, si meritorum causas voluisset intelligi, diceret: Diuidens singulis prout merentur, sicut plantatoribus aut rigatoribus premium devotionis spondit, dicens: Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.

Unicuique sine merito datur, unde tendat ad meritum: & a gratia iam donato expectatur, ut id quod accepit, augeat per illum qui dat incrementum.

C A P V T V I I I.

Datur ergo unicuique sine merito, unde tendat ad meritum, & datur ante ullum laborem unde quisque mercedem accipiat secundum suum laborem. Quod ita esse, etiam euangelicam veritatis testimonio agnoscitur, ubi per comparationem dicitur, quod homo peregre proficiscens vocavit seruos suos, & tradidit illis substantiam suam, & uni dedit quinque talenta, alij autem duo, alij vero unum, unicuique secundum propriam virtutem, id est, secundum propriam & naturalem possibilitatem: non autem secundum proprium meritum, quia aliud est posse operari, aliud operari, & aliud est posse habere charitatem, aliud habere charitatem, & aliud est capacem esse continentiam, iustitiam, sapientiam, aliud vero esse continentem, iustum, atque sapientem. Non itaque omnis reparabilis reparatur, nec omnis sanabilis sanatus est: quia reparabilem & sanabilem esse, de natura est, reparatum autem & sanatum esse, de gratia est. Denique isti quibus secundum modulum capacitatis suae, quem in eis distributor substantiae praeuidebat, dispar creditus est numerus talentorum, non meriti remunerationem, sed operis accipere materiam. In qua duorum seruorum vigilantissima industria non solum gloriosis laudibus honestatur, sed etiam in aeterna domini sui gaudia intrare praecipitur. Tertij vero pigrum otium, & desidiosa nequitia sic punitur, ut & vituperationis dedecoretur opprobrio, & portione quam acceperat, exuatur. Dignus enim erat perdere inutilem fidem, qui non exercuerat charitatem. Vnde & in subsequenti sermone, quo apertissime declaratur futuri forma iudicij, sedente filio hominis in sede maiestatis suae, antequam facta congregatione omnium gentium, alij ducuntur ad dexteram, alij ad sinistram constituendi, laudatis dextris de operibus charitatis: nihil aliud sinistris obijcitur, quam misericordiae benevolentiaeque neglectus. Acceperat ergo etiam isti fidem, sed non sectati fuerant dilectionem. Nec de non seruato, sed de non aucto munere damnabuntur. Quamuis enim omnia bona, dona sint Dei, a Deo tamen quaedam etiam non petita tribuuntur, ut per ipsa quae accepta sunt, ea quae nondum sunt donata quaerantur. Semen quippe quod iacitur in terram, non ob hoc feritur ut ipsum solum maneat, sed ut fructum afferendo, multiplex atque numerosum sit. Qui quidem profectus ab illo est, qui dat incrementum: sed terra viuens, & de gratia iam imbre fecunda, habet quod ab ipsa expectetur ad id quod accepit, augendum.

Matt. 25.

Matt. 25.

Joan. 12.

1. Cor. 3.

His re-

D. PROSPERI A Q V I T.

Variata per diuersa tempora gratiae causa à nobis non est inuestiganda.

CAPVT IX.

Cap. 3.

Rom. 11.

Isa. 67.

Act. 14.
Rom. 12.

Ibidem.

HIS rectè (vt arbitror) quantum dominus tribuit pertractatis, ad id vnde digressa est disputatio, reuertamur: Ad considerationem scilicet differentiarum, quibus diuinæ gratiæ opera ac dona variata sunt: Altitudo quippe diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, cuius inscrutabilia sunt iudicia & inuestigabiles viæ, sic per misericordiam suam & iudicium temperauit, vt secretissima æterni cõsilij voluntate, noluerit in omnibus super omnes generationes, aut super omnes homines, equales donorum suorum esse mensuras. Siquidem aliter eos iuuerit, quos ad cognoscendum se, cœli & terræ testimonijs conueniebat: aliter illos, quibus non solum elementorum famularum, sed etiam doctrina legis, prophetarum oraculis, miraculorũ signis, & angelorum cooperationibus consulebat: & multo magis aliter misericordiam suam vniuersis hominibus declarauerit, quando filius Dei factus est filius hominis, vt inueniretur ab eis qui eum non quærebant, & apparetet his qui illum non interrogabant, & non in vno tantum populo Israelitiæ stirpis excelleret, sed in omni gente quæ est sub cœlo, multiplicatum Abrahæ semen oriretur: inquam hæredum successionem non filij carnis, sed filij promissionis intraret: & quanta in præteritis seculis super ceteras nationes, tanta nunc esset in gente Iudæa parcitas gratiæ, cum tamen introducta plenitudine gentium, etiam ipsorum ariditati earundem rigationum inundatio spondeatur. Quæ itaque causæ sint harum sub eadem gratia dissimilitudinum, quæ rationes, sanctis scripturis non loquentibus quis loquetur? Et cum in eis scientia Pauli Apostoli à disputatione transeat ad stuporem, cuius erit tanta præsumptio, quis hæc differendo existimet aperienda potius quàm silentio miranda?

Omnibus seculis misericordia Dei & corpora aluit, & mentes iuuat.

CAPVT X.

Act. 14.
Mat. 5.

Patienter igitur & æquanimiter ignoretur tam remotum ab humana cogitatione secretum. Nec tamen quia nequeunt clausa penetrari, ideo etiam referatorum est prætereundus introitus. Manifestauerunt enim diuinorum eloquiorum multæ auctoritates, & continua omnium seculorum experimenta docuerunt, iustam Dei misericordiam misericordemque iustitiam nec alendis vnquam corporibus hominum, nec docendis iuuandisque eorum mentibus defuisse. Semper etenim pluit super bonos & malos, semper solem suum oriri fecit super iustos & iniustos, semper vitales auras præbuit, semper diei & noctis vicissitudines ministravit, vbertatem agris, multiplicationem seminibus, fecunditatem generandis hominibus semper impedit. Et si quædo aliquid horum minuit, benignis correptionibus auersionem desideriamque malè vtenium castigauit, vt miserationes eius quærent in aduersis, cuius iustitiam non timuerant in secundis. Denique si ad ipsa mundi exordia recurramus, inueniemus, omnium sanctorum qui diluuium præcesserunt, Dei spiritum fuisse

DE VOCATIONE GENT. LIB. II.

A fuisse rectorem, propter quod & filij Dei nominati sunt: quoniam, sicut ait Rom. 8. Apostolus, quicumque spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei. Et cum ijdem neglecta obseruantia patrum, illicitis se reproborum cõubijs miscuissent, atque ob nefariam societatem digni exterminio iudicarentur, dominus ait: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniã caro sunt. Vnde apparet quod iste populus, cuius generationes discreto ordine cum annorum numero digeruntur, spiritalis antea fuit, ea utique voluntate cui Spiritus sanctus præsidebat: sic impendens moderaminis sui regimen, vt declinandi ad vitia non adimeret potestatem: qua potestate hic populus si non vteretur, non relinqueret Deum, nec relinqueretur à Deo, essetque ille de quo dictum est: Felix qui potuit transgredi, & non est transgressus. Quamdiu ergo apud Deum mansit, ea voluntate mansit, quam Deus inspirauit & rexit. Præparatur enim (sicut scriptum est) voluntas à domino.

Hominibus serè paulatim & particulatim accrescit, quod superna largitas eis dare decreuit.

CAPVT XI.

ED huius præparationis non vnus semper protractus, nec vna mensura est. Quoniã multis modis, & innumerabilibus differentijs gratiæ opera & dona variantur, inque ipsis singulis generibus munerum dissimiles sunt gradus & impares quantitates. Sicut enim in germinibus herbarum atque lignorum quæ terra producit non vna species, nec vnum in omnibus genus est, sed singula quæque in sui seminis forma, & in suæ stirpis qualitate gignuntur, plenum autem decorem non statim vt eduntur accipiunt, sed certis & ordinatis prouehuntur augmentis, donec ad perfectam sui habitus quantitatem per succedentia sibi incrementa perueniant: ita & semina charismatum plantæque virtutum, non in omni agro cordis humani totum hoc pariter, quod sunt futura, nascuntur: nec facile reperitur in exordio maturitas, & in inchoatione perfectio. Exerit quidem frequenter potens & misericors Deus mirabiles istos suæ operationis effectus, & quibusdam mentibus non expectata profectuum mora, totum simul quicquid collaturus est, inuehit. In Abrahæ lumbis Leui sanctificatur, & simul cum eo domus Aaron & sacerdotalis ordo benedicuntur. In Isaac de repromissione concepto, & contra spem sterilius senum nato, omnium gentium vocatio, & tota Christi forma præconditur. Iacob nullo merito suffragante dilectus, priusquam nascatur, eligitur. Hieremiæ dicitur: Priusquam te formarem in vtero, noui te: & priusquam exires de vulua, sanctificaui te. Ioannes intra Elizabeth matris viscera Spiritu sancto repletus exultat, & vt nullus inter natos mulierum maior sit, prius sentit initia gratiæ quàm naturæ, Sed cum & alia similibus documentorum exempla non desint, quæ breuitatis studio præterimus, multo tamen crebrior multoque numerosior pars illa hominum est, cui particulatim quicquid superna largitas donat, accrescit, vt conferendorum munerum causæ, de his quæ sunt collata, pariantur. Quidam accepta fide, diffidentia non carent, quam utique inesse sibi nouerat, qui dicebat: Credo domine, adiuua incredulitatem meam.

R f meam.

D. PROSPERI A QUIT.

Luc. 17. meam. Quam nec illi abesse penitus à suis animis sentiebant, qui dixerunt: Domine, auge nobis fidem. Quidam quod credunt, non intelligunt, & multi eorum diu in suæ simplicitatis modulo detinentur. Multi verò citò intellectus lumen accipiunt. Ipsa autem intelligentia non in omnibus eundem habet vigorem, aut similem facultatem. Et plurimi cum & fide & intellectu videantur ornati, laborant tamen indigentia charitatis, & his quæ fide & intellectu vident, nequeunt inhærere, quoniam perseuerari in eo non potest, quod non toto corde diligitur. Donum quoque ipsius charitatis non semper eiusmodi est, vt quicquid ad plenitudinem ipsius pertinet, simul à percipiente sumatur. Est enim amor qui potest alio amore superari. & sæpe dilectio Dei ex mundi dilectione marcescit, nisi ad eum feruorem Spiritu sancto inflammante profecerit, qui nullo extingui frigore, nullo possit tepore languere. Cum itaque in hoc inenarrabili dono Dei, omnium summa donorum & quædam sit cunctarum vita virtutum, ad hoc cætera conferuntur, vt habeat animæ fidelis intentio per quæ ad perfectam charitatem possit eniti. Quæ quoniam non solum ex Deo, sed etiam Deus est, stabiles & perseuerantes atque insuperabiles facit, quos flumine suæ voluptatis impleuerit. Qui autem istarum aquarum dulcedinem nesciunt, & adhuc de mundi huius torrentibus bibunt, aut etiam si aliquid primoribus labris de vitæ fonte gustauerunt, inebriari tamen aureo Babylonis calice delectantur, suo prorsus decipiuntur arbitrio, sua voluntate labuntur, & si in hac desidia perseuerant, ipsi se his quæ accepere dispoliant. Facile enim quælibet bona sine charitate possunt perire, quæ nõ possunt sine charitate prodesse.

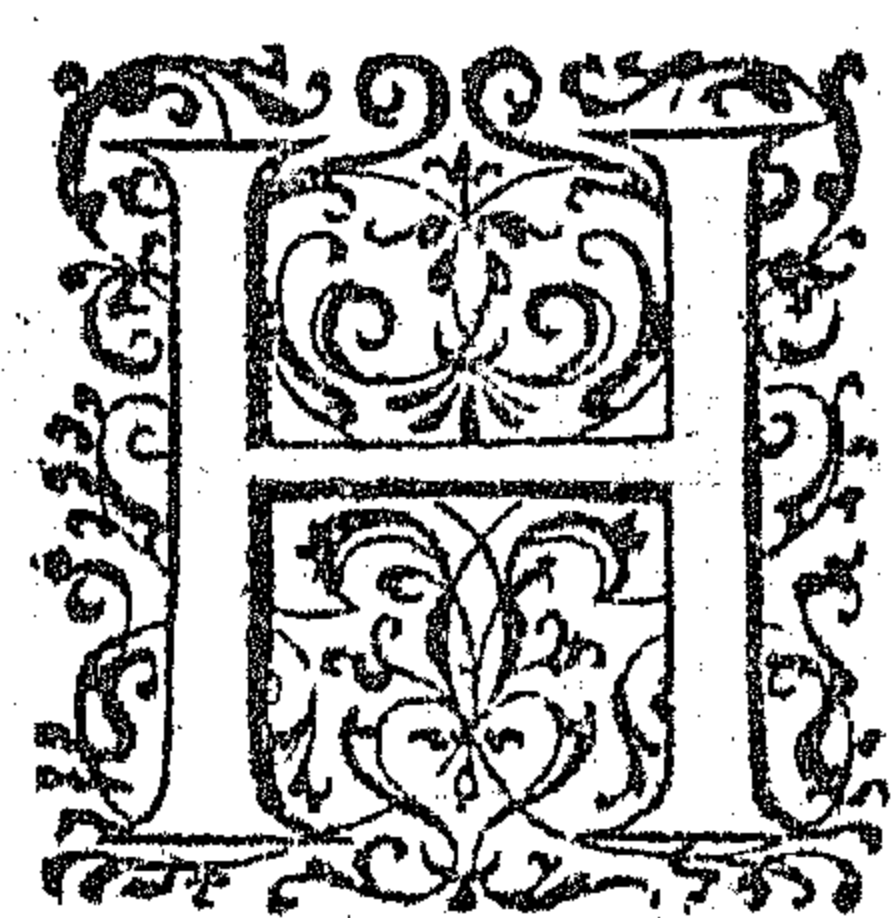
1. Ioan. 4

Apoc. 14
& 16. d

1. Cor. 13.

Diuina constitutionis non est nostra à Deo auersio, sed propria voluntatis: ideoq; meriti hominis esse si steterit, quia cadere potuit.

C A P V T X I I.

REC autem summatim breuiterque perstricta, ad id valeant, vt certissimè nouerimus nullum fidelium à Deo non discedentem relinqui, neque cuiusquam ruinam ex diuina esse constitutione dispositam: Sed multis qui iam iudicio rationis vtuntur, ideo liberum esse discedere, vt non discessisse sit præmium: & vt quod non potest nisi cooperante spiritu Dei fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non fieri. Quæ voluntas in malis actionibus sola esse potest, in bonis autem sola esse non potest. Quâuis enim secundum naturam sit homini, vt bonæ sit voluntatis, vitium tamen quod per malam voluntatem irruit in naturam, non naturæ superatur virtute, sed gratiæ.

Bonitatem Dei non solum sanctis, sed & impijs instituentis affuisse ante diluuium.

C A P. XIII.

Regeba-

DE VOCATIONE GENT. LIB. II.

A **R**egebatur ergo primus ille populus Dei spiritu Dei, & à maledicti ac prædamnati populi societate ac moribus per eruditionem sancti Spiritus abstinebat, custodiens discretionem sui à permixtione carnalium: quorum mala tam diu sustinuit patientia Dei, quâdiu boni per id quod eos non imitabantur, placere potuerunt: vbi verò etiâ boni malorû imitatione corrupti sunt, & per voluntatis defectum in eandem nequitiam conspirauit vniuersitas: quos (excepta Noe domo) vna impietas prophanauit, sententia vna deleuit. Bonitas autem Dei ne illi quidem parti defuit, quæ in charitate non stetit, & ab initio sui veneno diabolici liuoris intumuit. Principem enim gētis impiæ, sancti fratris meritis inuidentem, cædemq; eius parricidali corde meditantem, dignatur dominus paterno mitigare consilio, dicens ad Cain: Vt quid tristis factus es? vt quid concidit vultus tuus? Nonne si rectè offeras, rectè autem non diuidas, peccasti? quiesce. Ad te enim erit conuersio eius, & tu dominaberis eius. Depone (inquit) ortam de inuidiæ æmulatione tristitiam, & flammam odij crudelis extingue. nihil tibi Abel nocuit, nec mihi placendo te læsit. Despexi munera tua meo iudicio, non illius voto. Opus enim bonum negligenter egisti, recta fuisset oblatio tua, si fuisset recta discretio. scis cui offerres, scire debueras quid vdueres. Non dignè inter me & te diuisisti, quoniam tibi electiora seruasti. Tuus ergo hic error est, tuumq; peccatum, quiesce & noli in infontem fratrem moueri, ad te potius tua culpa reuocetur. Noli peccato regnum in te dare, sed tu potius in ipsum sume dominatum. Pœnitendo enim nec in maius facinus progredieris, & ab eo in quo te doles displicuisse, mundaberis. Cum ergo talia ad Cain loqueretur Deus, nunquid ambiguum est voluisse eum, & (quantum ad illud] medendi modum sufficiebat) egisse, vt Cain ab illo impietatis furore respiceret? sed malicia pertinax inde facta est inexcusabilior, vnde debuit esse correctior. Et vtique præsciebat Deus, ad quem finem insanientis esset progressura conceptio. Neque ex eo quod falli scientia diuina non poterat, necessitate peccandi vrgebatur facinus voluntatis. A cuius vtique intentione atque effectu potuit incolumitas Abel illæsa defendi, nisi placuisset Deo cum magna laude patientiæ suæ, vt temporalis furor impij fieret perpetuus honor iusti. Posteris verò istius fratricidæ, quamuis in progenitoris sui moribus viuerent, nunquam se diuinam bonitatem negasse, quis non facile aduertat, si consideret quantum eis prodesse potuerit tam longa patientia Dei, tam diues bonorum temporalium copia, & multiplicatæ fœcunditatis tam numerosa propagatio? Quæ beneficia licet obduratis nihil remedij & emendationis attulerint, probant tamen auersionem eorum non diuinæ fuisse constitutionis, sed propriæ voluntatis.

In diluuiio, & postea vsque ad Christum reuelata sunt opera diuinæ gratiæ, & Christianæ gratiæ miracula præsignata: etsi abundantia gratiæ quæ nunc mundum rigat, pari largitate non fluxit.

C A P V T XIII.

R r ij

In con-

Conseruatione autem Noë filiorumque eius & nuruum, in quibus omnium gētium seminarium disponebatur, quanta diuinæ gratiæ opera reuelata sint, sancta scriptura manifestat, dū in illa mirandę capacitatis arca, vniuersi generis animalium quantum reparationis aderat, receptrice, congregatura ad se omne hominum genus ecclesia figuratur: dum per lignū & aquam redēptio crucis Christi, & ablutio regenerationis aperitur: dum in his qui ex illa mūdi vastatione saluati sunt, omnium gētium plenitudo benedicitur: dum donum fecunditatis iteratur, & solo esu suffocatorum & sanguinis interdicto, libertas edendi quod placuerit, augetur, salutisque securitas in testimonio versicoloris arcus, hoc est, in signo multiformis gratiæ consecratur. Quæ utique mysteria atque sacramenta non vnius tantum familiæ paucissimos tunc homines, sed in ipsis omnes eorum posteros imbuebant, vt quod eruditioni impendebatur parentum, proficeret scientiæ filiorum. Iam verò procurrente humanæ propagationis augmento, cum ipsa mortalium numerositas de suis multiplicationibus superbiret, & secundum elationis suæ altitudinem, cœlo cuperet molem immodicæ instructionis inserere: quàm mirabilis erga cohibendam hanc insolentiam fuit diuinæ censura iustitiæ? Quæ vnam illorum populorum loquelam notis sibi inuicem significationibus consonantem, septuaginta & duarum linguarum varietate confudit, vt & inter dissōnas voces operantium pereunte concordia, insanæ molitionis machina solueretur, & habitando orbi terrarum daret incolas malæ congregationis opportuna dispersio. In isto autem opere prouidentia Dei præordinabantur miracula gratiæ Christianæ, quæ omnem hanc dispersionem in illius ædificationis erat vocatura compagem, in qua omne genu flectitur Deo, & omnis lingua confitetur quoniam Iesus in gloria Dei patris est. Hanc latitudinem gratiæ, in plenitudine dispositorum temporum reuelandæ, facta ad Abrahā promissio Dei, signis iam luculentioribus indicabat, quando duplex eius successio (filij scilicet carnis, & filij promissionis) multitudini arenarum comparabatur & siderum, & vir senex per annosam vxoris sterilitatem, ab spe iam prolis alienus, credebat laudabili fide per germen vnius filij patrem futurum esse se mundi, prospiciens illum in semine suo, imō conspiciens, qui dixit: Abraham diem meum vidit, & gauisus est. Qua fide Abraham cum iustificaretur, nondum mandatum circumcisionis acceperat, sed cum esset in præputio naturali, reputata est fides eius ad iustitiam. Et eadem fides signaculum circumcisionis acceperat in eo corporis membro, per quod semen procreationis peruenturum erat ad eam carnem, in qua sine carnali semine Dei filius Deus, verbum caro fieret, ac de Abrahæ filia Maria virgine nasceretur, assumptis omnibus in huius natiuitatis consortium, qui in Christo per Spiritum sanctum regenerati, quod Abraham credidit, credidissent. Hæc autem fides antequam veniret, hoc semen de quo Abrahæ dictum est: In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ, intra vnius stirpis populum continebatur, vigente apud veros Israelitas spe redemptionis nostræ. Quoniam etsi fuerunt ex alienigenis, quos tēporibus legis veritas illustrare dignata sit, tamē tā pauci fuerunt, vt vix * cognoscātur an fuerint. Neque ob hoc excusabiles sint nationes quæ alienatæ à conuersatione Israel, spem non habentes, & sine Deo in hoc

D

Gen. 7
Gen. 8
Gen. 9
Gen. 11
Philip. 2
Ephes. 3
Genes. 15
Ioan. 8.
Rom. 4
Cap. 5.
Genes. 22
* recog-
noscātur
Ephes. 2

A hoc mundo sub ignorantia tenebris perierunt, quia hæc abundantia gratiæ quæ nunc vniuersum mundum rigat, pari antea largitate non fluxit.

Meliora non nasci nunc ingenia, quàm ante Christi aduentum. quinimo tempore. aduentus Christi inuenta est iniquitas. robustior, vt gratia Dei manifestaretur.

CAPVT XV.

Adhuc enim semper est vniuersis hominibus quædam superna mensura doctrinæ, quæ etsi parciore occultiorisque gratiæ fuit, sufficit tamen sicut dominus iudicauit, quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium: vt non dubiè, sed euidenter appareat, quòd nisi vbi abundauit peccatum, superabundaret & gratia, nunc quoque vniuersum genus humanum similis obcæret impietas. An fortè (vt plerique garrunt) meliora quàm veterum ingenia nostris seculis orta sunt, & aptiores diuinis donis animas tempora extrema pepererunt? Quod etiam si ita esset, ad bonitatem id referendum esset auctoris, qui vocandis ad vitam æternam populis, ea quæ non reniterentur, corda fixisset. Sed nihil profus nouatum est in generatione carnali, nec generosior auis minorum orta successio est, cum potius in hominibus illius temporis quo mundi redemptor aduenit, quanto erat propago tardior, tanto sit iniquitas inuenta robustior. Probauit hoc Iudaici furoris impietas. **B** Et quàm apta Euangelio Christi fuerit illa generatio, non solum populi, sed etiam scribarum & principum ac sacerdotum corda docuerunt. Quibus parum fuit in agnum Dei tollentem peccatum mundi, contra testificationem legis, contra oracula prophetarum, contra diuinarum experimenta virtutum, seditionibus, contumelijs, sputis, alapis, colaphis, lapidibus, flagris, & ad postremum crucis atrocitate sæuisse, nisi etiam testes resurrectionis eius eadem persequerentur insania. Quam Apostoli quando à Pontificibus flagellati sunt, ostenderunt in Psalmo Davidico prophetatam, dicentes: Domine, tu es qui fecisti cœlum & terram & mare & omnia quæ in eis sunt, qui Spiritu sancto per os patris nostri David pueri tui dixisti: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Conuenerunt enim verè in ciuitate ista aduersus sanctum filium tuum Iesum (quem vnxiisti) Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israel, facere quæ manus tua & consilium decreuerunt fieri. Igitur ad manifestandam gratiam Dei, quæ ex æterno eius incommutabilique consilio in salutem omnium gentium disponebatur, non priora quasi incapacia declinata sunt tempora, sed ista electa, quæ tales populos ediderunt, quorum ferox & voluntaria iniquitas non consulendi affectu, sed intentione sæuendi persisteret facere quæ manus Dei & consilium decreuerunt fieri, vt mirabilior esset gratia & potentia Dei, quæ de tam duris animis, tam tenebrosis mentibus, tam inimicis cordibus fecit sibi populum fidelem, subditum, sanctum, qui non per sapientiam huius mundi peruenit ad lumen sapientiæ Dei, sed per illius donum, de quo testatur Ioannes Apostolus, di-

Rr iij cens:

1. Ioan. 5. cens: Scimus quia filius Dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus **C**
 verum Deum, & simus in vero filio eius. Cui testimonio Apostolus Pau-
Colof. 1. lus consonat dicens: Gratiagentes patri, qui dignos nos fecit in partem
 fortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de tenebris & de potestate tene-
Titum 3. brarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suae. Et iterum idem: Era-
 mus enim (inquit) aliquando insipientes, increduli, errantes, seruietes de-
 siderijs & voluptatibus varijs, in malicia & inuidia agentes, odibiles, odien-
 tes inuicem. Cum autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris no-
 stri, non ex operibus iustitiae quae fecimus nos, sed secundum suam miseri-
 cordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis Spiritus sancti, quem
 effudit in vos abunde per Iesum Christum Saluatorem nostrum, vt iustifi-
 cati gratia ipsius, haeredes simus, secundum spem vitae aeternae. Potuitne ple-
Mat. 9. nius, luculentius, verius explicari, quae merita hominum Christus inuene-
 rit, & quos sibi mores subiecerit, quae ad se corda conuerterit, quando ve-
Isa. 9. nit mederi non sanis, sed male habentibus, & vocare non iustos, sed pecca-
 tores? Quoniam gentium populus, qui sedebat in tenebris, lucem vidit mag-
 nam, & sedentibus in tenebris & umbra mortis, lux orta est illis. Fremebant
 gentes, irascebantur populi, saeuiebant reges, & potestates contradicebant,
 superstitiones & totius mundi relictabantur errores. Sed de resistentibus,
 furentibus, persequentibus, populum suum Christus augebat, & per vincu-
 la ac supplicia mortisque sanctorum roborabatur fides, vincebat veritas,
 perque vniuersum mundum dominici agri segetis multiplicabatur vber-
 tas. Tanta enim desuper praebatur constantia fidei, fiducia spei, fortitudo
 tolerantiae, vt ille ignis dilectionis, quem in cordibus fidelium Spiritus san- **D**
 ctus accenderat, nullo modo ab opprimentibus posset extingui: cum & qui
 cruciabantur, vehementius inardescerent, & qui saeuiebant, eandem quam
 persequerentur, flammam saepe conciperent, qua beatus Apostolus Paulus
Rom. 5. ignitus, fidenter feruenterque dicebat: Iustificati igitur ex fide pacem ha-
 beamus ad dominum nostrum Iesum Christum, per quem & accessum ha-
 bemus fide in gratiam istam in qua stamus, sed & gloriamur in spe gloriae fi-
 liorum Dei. Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes
 quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem,
 probatio vero spem, spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est
 in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Et iterum:
Rom. 8. **Rol. 43.** Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio, an angustia, an persecu-
 tio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Sicut scriptum est: Quia
 propter te mortificamur tota die, existimati sumus sicut oves occisionis.
 Sed in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos. Certus sum enim,
 quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instan-
 tia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque
 creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quae est in Christo Iesu
 domino nostro. Haec charitas diffusa per Spiritum sanctum, fecit vt mun-
 dus fidelium mundum vinceret impiorum. Haec Neronis crudelitatem, Do-
 mitiani furorem multorumque post eos principum, glorioso innumerabi-
 lium martyrum sine confudit, donante Christo imitatoribus suis, de perse-
 cutionibus regum aeternarum stemmata coronarum.

Quod

Quod Christus pro omnibus impijs mortuus fuit.

CAPVT XVI.

N Villa igitur ratio dubitandi est, Iesum Christum dominum no- **Cap. 6.**
 strum pro impijs & peccatoribus mortuum, a quorum nume-
 ro liber inuentus est. * Non est pro omnibus mortuus Chri- *** Non e**
 stus? Sed prorsus pro omnibus mortuus est Christus. Nemo
 ergo omnium hominum ante reconciliationem, quae per Chri-
 sti sanguinem facta est, non autem peccator aut impius fuit, dicente Apосто-
 lo: Si enim Christus cum adhuc infirmi essemus, iuxta tempus, pro impijs mor- **Rom. 5.**
 tuus est: vix enim pro iusto quis moritur, nam pro bono forsitan quis audeat
 mori: commendat autem suam charitatem Deus in nobis, quoniam si cu ad-
 huc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, multo magis iusti-
 ficati sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici esse-
 mus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati
 salui erimus in vita ipsius. Idem autem Apostolus in secunda ad Corint. ait: **2. Cor. 5.**
 Charitas enim Christi vrget nos, iudicantes hoc, quoniam si vnus pro om-
 nibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est, vt
 & qui viuunt, iam non sibi viuunt, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resur-
 rexit. De seipso vero quid pronunciat, audiamus: Fidelis (inquit) sermo, & **1. Tim. 2.**
 omni acceptione dignus, quia Christus venit in hunc mundum peccatores
 saluos facere, quorum primus ego sum: sed ideo misericordiam consecutus
 sum, vt in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam, ad infor-
 mationem eorum qui credituri sunt illi in vitam aeternam. Siue ergo circun-
B cissio, siue praepitium, peccato vniuersaliter concludebatur, vnusque omnes
 reatus obstrinxerat, & inter magis minusque impios nemo erat qui posset
 absque Christi redemptione saluari: quae redemptio vniuerso sese intulit
 mundo, & omnibus hominibus indifferenter innotuit: quandoquidem in
 die quinquagesimo ab illo Pascha, in quo se hostiam Deo verus agnus ob-
 tulerat, cum Apostoli & qui cum eis vnanimis erant, repleti Spiritu sancto
 linguis omnium gentium loquerentur, conueniebat excita miraculo diuersi
 generis hominum multitudo, vt Euangelium Christi in eis qui aderant, to-
 tus mundus audiret. Confluxerant autem (sicut scriptum est) Parthi & Me- **Act. 2.**
 di, Elamitae, & qui inhabitant Mesopotamiam, Iudaeam & Cappadociam,
 Pontum & Asiam, Phrygiam & Pamphyliam, Aegyptum & partes Libiae,
 quae est circa Cyrenen, & aduenae Romani, Iudaei quoque, & Proselyti, Cretes
 & Arabes, audientes eorum linguis praedicari magnalia Dei: quorum testifi-
 catio etiam in eas gentes quae remotiores sunt, longe lateque procurreret. Ad
 cuius rei effectum credimus prouidentia Dei, Romani regni latitudine praepa-
 ratam, vt nationes vocade ad vnitatem corporis Christi, prius iure vnus con-
 sociaretur impietatis: quauis gratia Christiana non contenta sit eisdem limites
 habere quos Roma, multosque iam populorum sceptro crucis Christi illa sub-
 diderit, quos armis suis ista non domuit. Quae tamen per apostolici sacerdo-
 tij principatum amplior facta est arce religionis, quam solio potestatis.

Nationes quibus nondum gratia Saluatoris illuxit, disposito
 tempore vocandas esse ad Euangelium.

CAPVT XVII.

Rr iij

Quod

* quod non volunt, Tēpore Prosperi ad Christū venēre Scoti, opera Celestini: vt in fine libri cōtra Collatorē legitur Colof. 1.

QUOD si fortē, quemadmodum quasdam gentes, * quod C antē non nōrunt in consortium filiorum Dei nouimus adoptatas, ita etiam nunc in extremis mundi partibus sunt aliquæ nationes, quibus nondum gratia saluatoris illuxit: non ambigimus, etiam circa illas occulto iudicio Dei tempus uocationis esse dispositum, quo euangelium quod nondum viderunt, audiant atque suscipiant. Quibus tamē illa mensura generalis auxilij, quę desuper omnibus semper hominibus est præbita, non negatur: quāuis tam acerbo natura humana vulnere sauciata sit, vt ad cognitionem Dei neminem contemplatio spontanea plenē valeat erudire, nisi obumbrationem cordis vera lux discusserit, quam inscrutabili iudicio Deus iustus & bonus, non ita præteritis seculis quemadmodū in nouissimis diebus effudit. Vnde & beatus Apostolus Paulus scribens Colossensibus, ait: Mysterium quod absconditum fuit a seculis & generationibus, nunc autem manifestatū est sanctis eius; quibus voluit Deus notas facere diuitias glorię sacramēti huius in gentibus, quod est Christus in nobis.

Prioribus seculis absconditam fuisse Gentibus gratiam Christi, non tamen Prophetis.

CAPVT XVIII.

Cap. 7.

Vnquid hoc mysterium etiam prophetis incognitum fuit? & illi per quos Spiritus sanctus loquebatur, ea quorum ab ipsis fiebant denunciationes, nesciebant? Non ita planē intelligendum puto, sed, ipsis gentibus absconditum fuisse mysterium, quod dominus quādo voluit & quibus voluit, reuelauit. Nam de uocatione gentium, quę non erant populus Dei, & quibus prius non miseratus est, nunc autem miseretur, in Deuter. ita dicitur: Et vidit dominus & zelauit, & iratus est propter iram filiorum suorum & filiarum, & dixit: Avertam faciem meam ab eis, & ostendam quid erit in nouissimo, quia generatio peruersa est filijs, in quibus non est fides in illis. Ipsi in zelum compulerunt me in hoc quod non est Deus, irritauerunt me in idolis suis. & ego in zelum incitabo eos in eis qui non erant gens, super gente insipiente irritabo eos.

Rom. 9
Deut. 32.

Psal. 85.

Et Dauid hæc de adoraturis Deum omnibus gentibus præcinit: Omnes gentes quascunque fecisti, venient & adorabunt coram te domine, & glorificabunt nomen tuum. Et iterum idem: Et adorabunt eum omnes reges terrę, omnes gentes seruient ei. Et iterum: Benedicētur in ipso omnes tribus terrę, omnes gentes magnificabunt eum. Esaias quoq; similia annunciat dicens: Quoniam erit in nouissimis diebus manifestus mons domini, & domus Dei in cacumine montium, & exaltabitur super colles, & venient ad eum omnes gentes. Et iterum idē: Et faciet (inquit) dominus Sabaoth omnibus gentibus, in monte isto bibent in iucunditate vinum, vngentur vnguento in monte isto, tradet hæc omnia gentibus: hoc enim consilium super omnes gentes. Et iterum idem: Et reuelabit dominus brachium suum sanctum in conspectu omnium gentium, & videbunt omnes gentes terrę salutem quę a domino est. Et iterum: Ecce aduenæ ad te per me accedent, & ad te fugient. Et infra: Gentes quę te non cognouerunt, inuocabunt te: &

Psal. 71.

Ibidem.

Esa. 2.

Esa. 25.

Esa. 52.

Esa. 54.

Esa. 55.

Ate: & populi qui te nesciunt, ad te confugient. Osee quoq; paria prophetat dicēs: Et erit in loco in quo dictū est eis, Non populus meus vos, ibi vocabuntur filij Dei viui, & cōgregabūt filij Iudę & filij Israel in idipsum. Et iterū: Miserebor nō dilectę, & dicā nō populo meo, populus meus es tu: & ipse dicet, Deus meus es tu. Sub apostolis verò, cū ij qui in Christū ex circūcisione crediderāt, eos qui gētiles erāt, dicebanturq; præputiū, iustificationum gratię arbitrarētur participes esse non posse, docet beatus apost. Petrus quā indiscretus apud Deū vterq; sit populus, si in vnitatē fidei ambo cōuenerint. Cū autē (inquit) cœpissē loqui, decidit spiritus sanctus super eos, sicut & in nos in initio. Recordatus sum autē verbi domini, sicut dicebat: Ioānes quidē baptizauit aqua, vos autē baptizabimini spiritu sancto. Si ergo eādē gratiā dedit illis Deus sicut & nobis qui credidimus in dominū Iesum Christū, ego quis erā qui possem prohibere Deū? His auditis tacuerunt, & glorificauerunt Deū dicentes: Ergo & Gentibus Deus pœnitentiā ad vitam dedit. Iacobus quoq; apostolus de hac uocatione gentiū dicit: Viri fratres audite me, Simō narrauit quēadmodū primū Deus visitauit sumere ex gentibus populū nomini suo. & huic cōcordāt verba prophetarū, sicut scriptū est: Post hæc reuertar, & reedificabo tabernaculū Dauid quod cecidit, & diruta eius edificabo, & erigā illud, vt requirāt cæteri hominū dominū, & oēs gētes super quas inuocatū est nomē meū, dicit dominus faciens hæc. notū a seculo est domino opus suū. Symeō quoq; ille cui respōsum erat a spiritu sancto, nō eū visurū mortē priusquā videret Christū domini, de salute omniū gentiū quę in Christo reuelabatur, hæc dixit: Nunc dimitte seruū tuū domine, secundū verbū tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuū, quod parasti ante faciē omniū populorū: Lumen ad reuelationem gētiū, & gloriā plebis tuę Israel. His & alijs testimonijs scripturarū non dubiē demonstratur, istam dirisimā potentissimā, benignissimā gratiā, qua in nouissimo mundi tempore omnes gentes in regnum Christi vocantur, prioribus seculis in occulto Dei absconditam fuisse consilio.

Deus pro omni tempore vult omnes homines saluos fieri, aut generalibus donis, aut etiam peculiaribus.

CAPVT XIX.

Tur hac manifestatione qua nunc vniuersis nationibus innotescit, antea reuelata nō fuerit, nullā posse cōprehēdere, nullam intelligētīā penetrare, cū tamē illud quod de bonitate Dei pijsimē creditur, quia oēs homines velit saluos fieri, & in agnitionē veritatis venire, nō oporteat nisi perpetuū æternūq; sentiri, secundū eas mēsuras quibus Deus dona generalia specialibus nouit cumulare muneribus: vt & qui exortes gratię fuerint, de sua nequitia redarguantur: & qui eius lumine enituerint, non in suo merito, sed in domino glorientur.

Obiectio ex paruulis contra illud: Qui vult omnes homines saluos fieri.

CAPVT XX.

In hoc sanē angusto quidē, sed tamen recto intelligentię tramite, nō parū difficultatis opponit cōsideratio paruulorū qui nullo iudicio rationis vtuntur, quę

D. PROSPERI AQUIT.

Cap. 8.

tur, quo autoris sui beneficia sentientes, ad agnitionem valeant veritatis accedere. nec videntur de neglectu opitulantis gratiæ iustè argui, in illa ignorantia naturaliter constituti, quam dubium non est nullam recipere scientiam, nullam sentire doctrinam. Vnde cum omnes homines velit Deus saluos fieri, quid est quòd alienatur à salute perpetua tanta infantium multitudo, totque in his ætatibus hominum milia extra vitam relinquuntur æternam: quasi ad hoc tantum conditi sint ab eo qui neminem odians creauit, vt quia in hunc mundum cum peccati carne venerunt, insolubilis culpæ vincula sine reatu propriæ actionis inciderent? quid hoc profundius, quid mirabilius esse potest? Neque credi fas est, eos qui regenerationis non adepti sunt sacramentum, ad vllum beatorum pertinere consortium. Et magis stupendum, magisque sit mirum, quòd vbi actio non offendit, vbi arbitrium non resistit, vbi eadem miseria, similis imbecillitas, causa communis est, non vnum esse de tanta parilitate iudicem, & quales reprobat abdicatio, tales adoptat electio.

Iuste agi cum paruulis pereuntibus, tam in hoc seculo quam futuro, propter originale peccatum.

CAPVT XXI.

Veruntamen de hac altitudine discretionis Dei non conturbabitur eor nostrum, si firma & stabili fide omne iudicium Dei iustum esse credamus, nec appetamus habere cognitum, quod voluit esse secretum, vt vbi inuestigari non potest quare ita iudicet, sufficiat scire quis iudicet. Quanquam non ita incognoscibilis ista sit quaestio, vt nihil sit quod de ea eruditionis possimus acquirere, si ad contemplandum id quod videri potest, tranquillus sobrii cordis adhibeatur intuitus. Cum enim consideramus inter paganos, inter Iudæos, inter hæreticos, inter ipsos catholicos, Christianos, quam multiplex pereat numerus paruulorum, quos quantum ad proprias pertinet voluntates, neque bonum aliquid, neque malum constat egisse, discimus super eos illam manere sententiam, quam humanum genus præuaricatione primi parentis excepit, cuius sententiæ rigor, dum etiam circa tales non resoluitur, quam magnum illud peccatum fuerit, demonstratur. Nemo autem putaretur non innocens nasci, nisi etiam talibus esset noxium non renasci. De immaturitate verò mortis non est ratio conquerendi, cum semel in naturam nostram per peccatum ingressa mortalitas, obnoxium sibi omnem vitæ nostræ fecerit diem. Esset enim, quoniam secundum aliquem modum immortalis dici homo posset, si esset tempus intra quod mori omnino non posset. Sed nunquam corruptio ita incorruptionis est particeps, vt non semper obnoxium sit defectiioni, quod debetur occasui. Vitæ huius principium mortis exordium est, nec prius incipit augeri ætas nostra, quam minui. Cui si quid adijcitur spatij temporalis, non ad hoc accedit vt maneat, sed in hoc transit vt pereat. Quod ergo ab initij sui die mortale est, qualibet occidat die, non contra legem mortalitatis occumbit, nec vnquam ei vicinius est posse viuere, quam posse deficere. Quamuis autem ex vna causa omnium hominum sit orta mortalitas, non in vnam tamē, sed in multiplicem im-

DE VOCATIONE GENT. LIB. II. 307

Acem imbecillitatem corruptibilis natura distrahitur. Et siue morbis, siue debilitatibus siue vulneribus, non solum anni aut menses vel dies ætatis humanæ, sed & omnes horæ, omniaque momenta subiecta sunt. Nec est aliquod mortis genus, aut vllus obeundi modus, qui non intra vniuersitatem mortalium in aliquam incidat portionem. Manet enim graue iugum super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, in diem sepulturæ in matrem omnium. Eccle. 4.

Diuina iustitia cuiuslibet mensuram & modum miseria ordinat.

CAPVT XXII.

SED huius asperrimi iugi pondera, non ita in Adæ filios irruerunt, vt diuina iustitia nihil eis suæ dimensionis adhiberet, quæ defectiõnam legibus ita defectura subiecit, vt ab eis moderationum suarum non auerteret potestatem. Ideo omnia omnes inciderent mala, quia per communem conditionem omnes omnibus subiacerent: sed vt generali necessitate variata, causas sibi dominus indulgentiæ correptionisque seruaret, essetque in vno omnium debito, quod & misericors remitteret, & iustus exigeret. Cum igitur iusta & omnipotens prouidentia Dei incessabiliter vniuersa dijudicet, & nemo in hunc mundum veniat, neque ab hoc mundo exeat, nisi eo ortu atque discessu, quem rerum arbiter secundum altissimam scientiam suam sapientiamque decernit, sicut scriptum est in libro Iob: Quis ignorat quòd omnia hæc manus domini fecerit, in cuius manu anima omnis viuentis, & spiritus vniuersæ carnis hominis? Et iterum: Breues dies hominis sunt, & numerus dierum eius apud te est. Quis audeat causas operum & consiliorum eius inquirere? Inscrutabile enim est, valdeque secretum, cur tantis differentijs conditio humana variata sit. Illum ab infantia vsque in senectutem longæua carpit infirmitas, nec inter perseverantes dolores statutiæ deficit tempus ætatis. Illum integris valentem viribus annosissimus vigor vegetat. Huic in pueritia finis est, illi in adolescentia. Huic ultra iuuentutem non licet progredi, illi impossibile est vsque ad loquendi rudimenta grandescere. Quas vitæ metas multiformiter inæquales, minus acerbis experiretur caduca mortalitas, si præsentis tantum seculi detrimenta pateretur, & non in æternas miseras caderent, qui hinc sine lauacro regenerationis exissent.

Paruulis pereuntibus generalis gratia tribuitur, dum ea parentibus datur.

CAPVT XXIII.

SED cum inscrutabilis sit causa tam donorum quæ gratia tribuit, quam miserationum quas natura promeruit, ipsa nos intelligentiæ difficultas ad nostrum remittit autorem. Et cum quaerimus: Quomodo omnes homines saluos fieri velit, qui non omnibus illud tempus impertit. 1. Tim. 2. in quo

D. PROSPERI AQUIT.

in quo per voluntariam fidem percipiendę gratiæ sint capaces? Nō irreligi-
sē arbitror credi, neq; incōueniēter intelligi. quōd isti paucorū dierū homi-
nes ad illā ptineant gratiæ partē, quę semper vniuersis est impēsa nationibus
qua vtiq; si bene eorū vterentur parentes, etiā ipsi per eisdē iuuarentur.
Omniū namq; exordia paruulorū, totaq; illa principia necdum rationalis in-
fantia, sub arbitrio iacent voluntatis alienæ, nec vllō modo eis nisi per alios
consuli potest: & consequens est, illos ad eorū pertinere consortium, quorū
vel recto vel prauo aguntur affectu. Sicut enim ex aliena confessione cre-
dūt, ita ex aliena infidelitate aut dissimulatione non credunt: Et cū ipsi nec
præsētis vitæ desiderū habuerūt, nec futuræ: quā ipso factū est nasci, tā
ipsoform efficitur nō renasci. Sicut autem circa maiores præter illā generalem
gratiā parcius atq; occultius omniū hominum corda pulsanē, excellentiore
opere, largiore munere, potentiore virtute vocatio specialis exeritur: ita etiā
circa innumeros paruulos eadē manifestatur electiō. Quæ quidē nec illis qui
renati non sunt, in parentibus defuit, sed ijs qui renati sunt, præ parentibus
affuit: ita vt multis sepe quos suorum impietas deseruit, alienorum cura ser-
uierit, & ad regenerationē venerint per extraneos, quæ eis non erat proui-
denda per proximos.

*Non esse iustam querelam ex discretione parium paruulorum, sed
magnam diuinā iustitiā & gratiā Christi
commendationem.*

CAPVT XXIIII.

IN quo opere gratiæ quis nisi arrogantissimus atq; vanissimus
de diuinā iustitiā cōqueratur, quōd nō omnibus paruulis similis
prouidētia cōsulat, omniaq; pericula quę moriturorū regenera-
tionē prohibere possunt, aut potestate submoueat, aut misera-
tionē præueniat? Quod vtiq; erga omnes ita fieret, si ita fieri
omnino deberet. Non autē latet, quantum cordibus fidelium desidiā gigne-
retur, si in baptizandis paruulis nihil de cuiusquam negligentia, nihil de ip-
soform esset mortalitate metuendum: quādoquidem vt tales baptismo frau-
darentur, nullo modo possēt accidere. Hac verō tam inamissibili felicitate
infantiū, vehementissimē opinio illius roboraretur erroris, qui gratiam Dei
secundū merita hominū dari, audet contra fidem catholicā prædicare. Vi-
deretur quippe inculpabili innocentia hoc tota æquitate deberi, vt neminē
eorū adoptio præteriret, quos nullus reatus perstringeret: nec impiē à quo-
dam de paruulorum baptismo dictū fuisset, Habet gratia quod adoptet, non
habet vnda quod diluat. Sed hoc detestabiliter prædicatū omnes discipuli
veritatis intelligunt: & inde manifestum est, eos qui salui sunt, non merito,
sed gratia liberari, quia sine baptismo mortuos, perisse non dubium est. Qui
vtrique nisi grauissimi peccati essent participes, non perirent: Nunc autē oc-
cultā quidem Dei discretione, sed iusta, sic ostenditur & quid conferat gra-
tia, & quid præuaricatrix mereatur natura: vt nec contra donum eleuetur
superbia, nec contra periculum cesset industria.

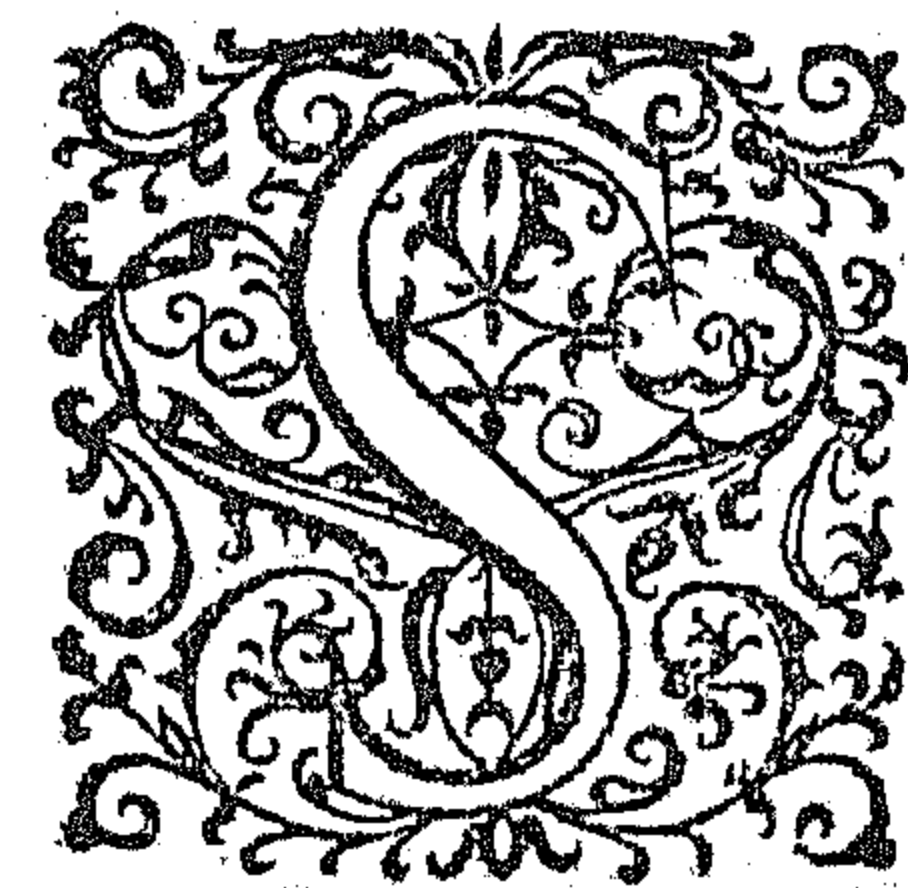
Deum

DE VOCATIONE GENT. LIB. II.

308

*Deum ob generalem gratiam omni tempore velle omnes saluos fieri:
at peculiari gratia, quosdam tantum.*

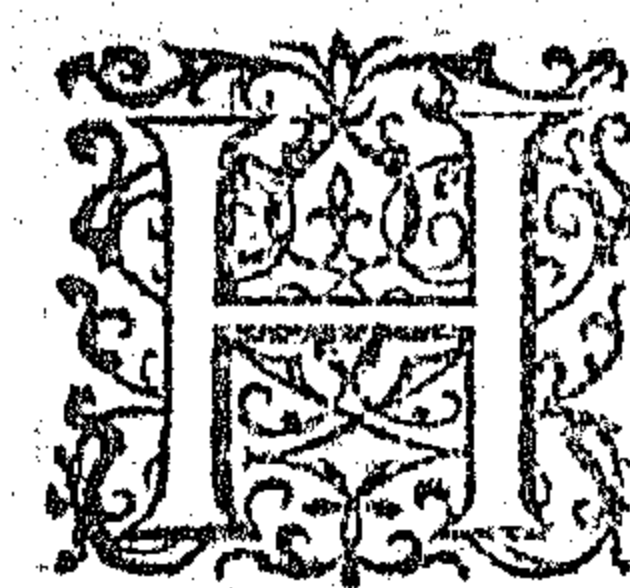
CAPVT XXV.

SIUE igitur nouissima contemplantur secula, seu prima,
seu media, rationabiliter & piē creditur, omnes homi-
nes saluos fieri Deum velle, semperq; voluisse: & hoc nō
aliunde monstratur, quā de ijs beneficijs eaque proui-
dētia Dei, quam vniuersis generationibus communi-
ter atq; indifferenter impendit. Fuerunt enim ac sunt hu-
iusmodi dona ita generalia, vt per ipsoform testimonia
ad querendum verum Deum possent homines adiuuari: quibus donis au-
torem suum per omnia secula protestantibus, specialis gratiæ largitas super-
fusa est. Quæ licet copiosius nunc quā antē præstetur, causas tamen diltri-
butionum suarum dominus apud scientiam suam tenuit, & intra secretū po-
tentissimā voluntatis occultit: quę si omnibus vniuersim affluerent, non
laterent. Et quā nulla est ambiguitas de benignitate generali, tam de spe-
ciali misericordia nihil quod stupendum esset existeret, ac proinde illa esset
gratia, ista non esset. Deo autem placuit & hanc multis tribuere, & illam à
nemine submouere, vt ex vtraq; appareat non negatum vniuersitati, quod
collatum est portioni, sed in alijs præualuisse gratiam, in alijs resiliuisse natu-
ram.

*Quōd in omnibus iustificationibus gratia quidem principaliter præemi-
neat, sed voluntas ei subiungatur, quia gratia primō sibi,
tanquam receptoricem & famulam donorum
suorum, præparat voluntatem.*

CAPVT XXVI.

HANC quippe abundantiorē gratiam ita credimus atq; ex-
perimur potentem, vt nullo modo arbitremur esse violētā,
quō quicquid in saluandis hominibus agitur, ex sola Dei vo-
luntate peragatur, cū etiam ipsis paruulis per alienæ volun-
tatis subueniatur obsequium. Gratia quidem Dei in
omnibus iustificationibus principaliter præeminet, suadendo exhortationi-
bus, monendo exemplis, terrendo periculis, iucitando miraculis, dando in-
tellectum, inspirando consilium, corq; ipsam illuminando, & fidei affectio-
nibus imbuendō: sed etiam voluntas hominis subiungitur ei atq; coniun-
gitur, quæ ad hoc prædictis est excitata præsidijs, vt diuino in se cooperetur
operi, & incipiat exercere ad meritum quod superno semine concepit ad stu-
dium, de sua habens mutabilitate si deficit, de gratiæ opitulatione si proficit.
Quæ opitulatio per innumeros modos, siue occultos siue manifestos, omni-
bus adhibetur, & quōd à multis refutatur, ipsoform est nequitie: quōd autem
à multis suscipitur, & gratiæ est diuinæ, & voluntatis humanę. Siue igitur ini-
tia, siue profectus fidelium, siue vsq; in finē perseuerantiū cogitemus genus,
nulla

Caput 9.

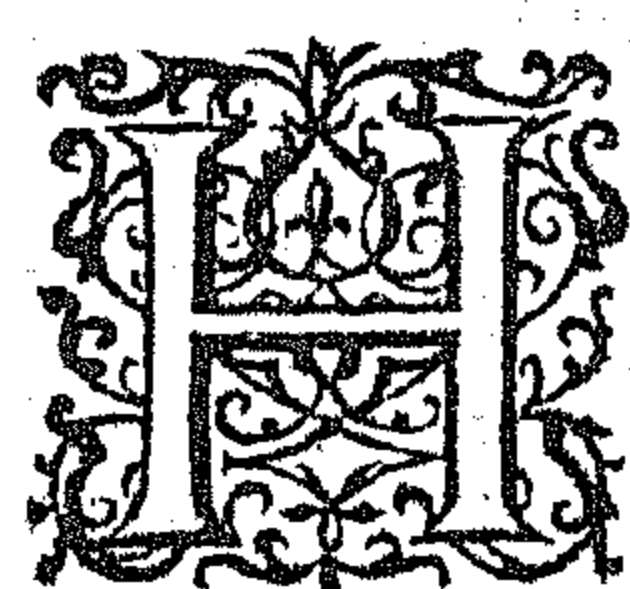
D. PROSPERI A QUIT.

nulla species cuiusquam virtutis occurrit, quæ vel sine dono diuinæ gratiæ, C vel sine consensu nostræ volûtatis habeatur. Ipsa enim gratia hoc omni genere medendi atq; auxiliandi agit, vt in eo quem vocat, primam sibi recipientic & famulam donorû suorum præparet voluntatem. Nam virtus nolentium nullâ est, nec potest asseri vel fidem, vel spem, vel charitatem eis inesse, quorum ab his bonus consensus alienus est.

Consensum voluntatis per gratiam gigni, non solum ex doctrina & illustratione, sed etiam ex terrore & metu.

C A P V T XXVII.

Prou. 9.

Eccl. 25.

Ioan. 6.

Matt. 16.

Vnc autem consensum non solum cohortatio prædicantium & incitamenta doctrinæ, sed & metus gignit, propter quod scriptum est, Principium sapientiæ timor domini. Qui quantilibet terroribus inferatur, non aliud agit, quàm vt quem fecerit timentem, faciat & volentem, nec solum volentem, sed etiam sapientem. Vnde & illud scriptum est: Beatus cui donatum est habere timorem Dei. Quid enim tam beatificum, quàm hic timor, qui genitor eruditiorque sapientiæ est? In cuius vtique deuotione deuota est & voluntas, quæ autore gratiæ eodem proficit timore quo cœpit. Cùm ergo hic timor etiam per quandam vim magni terroris immittitur, non ibi ratio extinguitur, nec intellectus aufertur, sed illa potius quæ mentem premebat caligo discutitur, vt voluntas deprauata prius atq; captiua, recta efficiatur & libera. Vnde sicut animus nihil virtutis capit, nisi radiû veri acceperit luminis ita gratia nihil ei quæ vocat cõfert, nisi oculos in eo aperuerit volûtatis. Quæ in plerisq; (sicut superius disputatum est) ab ipso initio sui ardētissima sitis & magnis ditatur augmentis: in plerisq; autē tardè cūctatèq; proficiēs, vix ad ea incrementa prouehitur, quæ idonea ad perseuerandum habeat firmitatem. Dicit quidem dominus: Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum. Sed hoc ideo dictum est, vt illam fidem, sine qua nemo ad Christum venit, ex patris haberi munere nouerimus, secundû illud quod apostolo dicitur: Beatus es Simon bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Qui in cordibus trahendorum hoc egit vt erederent, hoc effecit vt vellent. Non enim esset vnde traherentur, si sequaces fide & voluntate non essent: quoniam qui non credunt, nec trahuntur omnino, nec veniunt, neque accedunt qui dissentiunt, sed recedunt. Qui ergo veniunt, amore ducuntur, dilecti enim sunt, & dilexerunt, quæsti sunt & quæserunt: & quod eos voluit Deus velle, voluerunt.

Pose eos qui gratia Dei in Christum credunt, non credere, & eos qui perseuerant, à Deo recedere.

C A P V T XXVIII.

Q Vi ad obediendum sibi, ipsum velle sic donat, vt etiam à perseueraturis illam mutabilitatem quæ potest nolle, non auferat. Alioquin nemo ynquam

DE VOCATIONE GENT. LIB. II.

A ynquã fidelium recessisset à fide, neminẽ cõcupiscētia vinceret, neminẽ tristitia elideret, neminẽ iracūdia debellaret, nullius charitas refrigesceret, nullius patientia frāgeretur, & collatã sibi gratiã nemo negligeret. sed quia hæc possunt fieri, & in cõsensum taliũ tētationũ facilis nimium procliuisq; descēsis est, nūquã debet in auribus fidelium vox illa domini nõ sonare, qua apost. dicitur: Vigilate & orate ne intretis in tētationem. Vbi si de vigilando tantum, non etiã de orãdo discipulos admoneret, solas liberi arbitrij vires videretur hortatus. Sed cum addidit: Et orate, satis docuit, superni futurum muneris, vt eos etiam vigilantes tētationis procēlla nõ vinceret. Tale est & illud quod ait: Si non Simon, ecce satanas expostulauit vt vos cerneret velut triticum, ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua, & tu tandem conuersus, confirma fratres tuos, & roga ne intretis in tētationem. Si ergo defectura erat fides tãti apostoli, nisi pro eo Christus oraret, inerat ei proculdubio mutabilitas, quæ posset in tētatione nutare. Et non ita iam perseuerantiæ fuerat virtute solidatus, vt nullis periculis esset obnoxius. Siquidem tam grauis eum perturbatio etiam post illa cõcussisset, vt in Caiphæ domo vnus ancillæ interrogatione pauefactus, vsq; ad trinam negationem Christi (cui moriturum se ipponderat) constantia deficiente perductus sit. Qui ergo tunc conturbatum cor apostoli non humanis, sed diuinis conuenit oculis, & ad largos pœnitudinis fletus potenti incitauit aspectu: potuit hanc firmitatem animi præcipuo conferre discipulo, vt sicut ipsum Dominum nihil ab explendæ pãssionis proposito deterrebat, ita nec beatum Petrum vlla tunc formido superaret. Sed hæc stabilitas illius tantummodo propria fuit qui solus verè potenterque dicebat: Potestatem habeo ponere animam meam, & potestatem habeo iterum sumere eam. In cæteris verò hominibus donec caro cõcupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, & donec spiritus quidem promptus est, caro autem infirma, incommutabilis animi fortitudo non potest reperiri, quoniam non huius sed alterius vitæ est verè perfecta & secura felicitas. In præsentis autem agonis incerto, vbi tota vita tētatio est, & ab insidiantis superbia nec ipsa est tuta victoria, mutabilitatis periculo non caretur. Et licet innumeris sanctis suis donet virtutem perseuerandi vsque in finem diuina protectio, à nullis tamen aufert quod ipsis repugnat ex ipsis: vt in omnibus studijs eorum atque conatibus semper inter se velle & nolle decertet. Quam compugnantiam idem beatissimus Petrus etiam in ipsa palmarum omnium consummatione perpeffus est. Si quidem hoc ipse dominus protestetur & dicat: Amen Amen dico tibi, quando iuuenis eras, præcingebas te & ambulabas vbi volebas: cum autem senueris, extends manus tuas, & alius te præcinget, & ducet quod tu non vis. Hoc autem dixit, significans qua morte glorificaturus esset Deum. Quis ergo ambigat, quis ignoret hanc fortissimam petram, quæ ab illa principali petra communionem & virtutis sumpsit & nominis, hoc desiderium semper habuisse, vt ei moriendi pro Christo constantia donaretur? Veruntamen ita ineuitabilis erat oblectatio trepidationis, vt vir martyrij auidissimus, adepturus quidem denunciaretur victoriam pãssionis, sed non sine tētatione fordidis. Merito igitur non solum ab incipientibus, verumetiam à prouectissimis sanctis vniformiter Domino supplicatur & dicitur: Ne nos inducas

Matt. 26.

Luca 22.

Ioan. 10.

Gal. 5.
Matt. 26.

Tob. 7.

Ioan. 21.

Matt. 16.

Matt. 6.
inducas

D. PROSPERI A QUIT.

C inducas in tentationem, sed libera nos a malo. Vniuersis enim qui in fide & dilectione permanent, ab ipso donatur ne in tentatione superentur, vt qui gloriatur, in domino gloriatur. Ipsamq; gloriam iisdem quibus eam impertit adscribit: vt quamuis auxilio Dei steterint, tamen quia in se habebant vnde caderēt, ipso sit meritū quod steterūt. Igitur sicut qui crediderūt, iuuatur vt in fide maneat: sic & qui nōdū crediderunt, iuuatur vt credāt. Et quemadmodum illi in sua habēt potestate vt exeāt: ita & isti in sua habēt potestate ne veniant. Fitq; manifestū quod diuersis atq; innumeris modis omnes homines vult Deus saluos fieri, & in agnitionē veritatis venire, sed qui veniunt, Dei auxilio diriguntur: qui non veniunt, sua pertinacia reluctantur.

1. Cor. 1.

2. Tim. 2.

Promissio benedictionis omnium gentium ita completur quotidie, vt nec pereuntibus sit excusatio iusta, nec saluatis de sua iustitia gloriatio.

CAPVT XXIX.

Isa 40. Vani autem multi amantes tenebras suas, splendorem non recipiant veritatis, & multi qui illuminati fuerant, tenebescāt, verbū tamē Dei manet in aeternū, & de promissionis veritate nihil excidit. Inerat quotidie præsenta & promissa gentiū plenitudo, & in Abrahæ semine omnis gēs, omnis tribus, omnis lingua benedicitur. Quod enim pater filio dedit, filius nō amittit, neq; quisquā potest de manu eius eripere quod accepit. Firmum fundamentū Dei stat, & mansuri in aeternum templi aedificatio non vacillat, prætenta super omnes veritate & misericordia Dei: a quo quod & nemini negatur, & nulli debetur, in ijs quos promissit efficitur. Ipse enim operatur omnia in omnibus. Sed omnia proculdubio iusta & bona. Vniuersæ enim viæ domini misericordia & veritas. Qui sicut præscluit ante secula, quanta totius mundi hominū multitudo, vel communibus vsa donis, vel specialibus adiuta præsidijs, declinans tamen ab itinere veritatis & vitæ, ingressura esset latitudinē erroris & mortis: ita semper præcognitum habuit quantum piorum numerus per opem gratiæ, & per seruitutem obedientiæ ad aeternam beatitudinem pertineret: vt nullo excidente de plenitudine promissorum, qui nec prouectu erat fallēdus, nec auxilio defuturus, eos glorificaret præ omnibus, quos eligit ex omnibus. Vniuersitati quippe hominum (quod abunde probauimus) ita multiplex atque ineffabilis bonitas Dei consuluit semper & consulit, vt neque vlli pereuntium excusatio suppetat de abnegato sibi lumine veritatis, neque cuiquam sit liberum de sua iustitia gloriari, cum & illos propria nequitia demergat ad pœnam, & istos Dei gratiā perducatur ad gloriam.

Isa 40.

Ioan. 6. & 10. 2. Tim. 2.

1. Cor. 12. Psal. 24.

Repetitio primi capitis libri secundi.

CAPVT XXX.

Quod itaque in principio secundi huius voluminis insinuauimus, hoc nunc iterum commendamus, vt cum de gratiæ profunditate & altitudine disputatur, tribus illis saluberrimis & veracissimis diffinitionibus si-

Capit 10

DE VOCATIONE GENT. LIB. II. 310

A bus simus innixi. Quarum vna profitetur aeternam & propriam diuinæ esse bonitatis, vt omnes homines saluos fieri velit, & in agnitionem veritatis venire. Alia simul prædicat, omnem hominem qui saluus fit, quique in agnitionem veritatis venit, Dei auxilio iuari & regi, vtque in fide quæ per dilectionem operatur, permaneat, custodiri. Tertia verò temperanter & sobriè protestatur, non omnem voluntatis Dei comprehendere posse rationem, & multas diuinorum operum causas ab humana intelligētia esse subductas: vt cum in temporibus, in nationibus, in familijs, in paruulis, in nondum natis & genitis quædam aut variè aut insigniter gesta noscuntur, non ambigimus ea ex illis esse quæ iustus & misericors Deus in hoc transitorio seculo noluit sciri. Quod quidem ad vtilitatem nostram dispositum sentiendum est, vt quoniam salui facti sumus, cui præparauit Deus quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, sicut constanter credimus videndum quod nondū videmus, ita patienter expectemus intelligēdū quod nondum intelligimus. Si ergo cesset insidiosa malignitas, si insolens præsumptio cōquiescat: his rectè (vt arbitror) pertractatis, nullius superest causa certaminis, neq; vltra necesse est nos interminabilibus quæstionibus occupari.

1. Tim. 2. Galat. 5.

Omnibus seculis adfuisse omnibus hominibus generalem Dei bonitatem: sed tantum saluandis peculiarem gratiam.

CAPVT XXXI.

Laboratum est enim quantum dominus adiuuit, vt non solum in nouissimis diebus, sed etiam in cunctis retro seculis probaretur, gratiam Dei omnibus hominibus adfuisse, prouidentia quidem pari & bonitate generali, sed multimodo opere diuersaque mensura: quoniā siue occultè siue manifestè, ipse est (vt Apostolus ait) saluator omnium hominum, maximè fidelium. Quæ sententia subtilissimæ breuitatis & validissimi roboris, si tranquillo consideretur intuitu, totam hanc (de qua egimus) controuersiam dirimit. Dicendo enim: Qui est saluator omnium hominum: confirmauit bonitatem Dei super vniuersos homines esse generalem. Adijciendo autem, Maximè fidelium: ostendit esse partem generis humani, quæ merito fidei diuinitus inspiratæ, ad summam atque aeternam salutem specialibus beneficijs prouehatur: quod vtiq; nulla iniquitate agitur iustissimi & misericordissimi Dei, cuius iudicium in his dispensationibus non cum arrogantia discutiendum, sed cum tremore laudandum est.

1. Tim. 4.

Inter fidelēs varios esse gradus munerum Dei, idq; non ex meritis eorum, sed iusto & latenti Dei iudicio.

CAPVT XXXII.

Siquidem in ipsis quoque fidelium populis (quod iam superius ostensum est) non eadem omnibus, nec paria conferantur, & ante vlla humanorum pondera meritorum, dissimillima diuinorum mensura sit munerum.

S. l. nerum,

nerum. Si enim de parentum carnalium iudicijs conqueri non audemus, cum aliquos filios suos ante vlla morum examina, ante aliqua pietatis obsequia, indulgentiore amplectuntur affectu: in dominis quoque erga famulos libera est dispositio, nec iuste a quoquam reprehenditur, qui de vnus conditionis familia quosdam sibi quos benignius honestaret, & quos liberius erudiret, elegit: nunquid de summi patris & veri domini benevolentissima æquitate causandum est, quod in magna domo eius innumeris differentijs vniuersa variatur? Cumque nemo aliquid boni habeat, quod non ille donauerit, non omnes tamen iisdem virtutibus micant, aut eadem charismatum dote ditantur. Nec possumus hanc diuersitatem graduum causis aptare meritorum, cum totius boni meriti principalis causa sit gratia, de cuius opibus sumitur quicquid in singulis probabile reperitur.

Nemo perit, qui perire non debet: sed omnes ab æterno electi, salui sunt.

CAPVT XXXIII.

ICVT ergo de ijs quæ intra ecclesiam multiformiter Spiritus sanctus operatur, impium est vllam querelam corde concipere: ita etiam de illa prouidentia quæ infidelibus præsidet, nullatenus murmurandum est. Quoniam & iustus & bonus arbititer nec voluntatis iniquæ est, nec discretionis incertæ, vt sub immensa omnipotentis Dei misericordia atque iustitia putemus quod quisquæ pereat, qui perire non debeat. Nulla pars mundi ab euangelio vacat Christi. Et licet illa generalis vocatio non quiescat, tamen etiam ista specialis iam vniuersis est facta communis. Ex omni gente, ex omni conditione adoptantur quotidie milia senum, milia iuuenum, milia paruulorum: & effectibus gratiæ Christianæ, etiam ipsa quibus mundus atteritur, arma famulantur. Quam multos enim qui in tranquillitate pacis sacramentum baptismatis suscipere differrebant, ad aquam regenerationis confugere instantis periculi metus impulit, & lentis tepidisque animis quod diu cohortatio quieta non suavit, minax subito terror extorsit? Quidam ecclesiæ filij ab hostibus capti, dominos suos Christi Euangelio manciparunt, & quibus conditione bellica seruiebant, eisdem fidei magisterio præfuerunt. At alij barbari dum Romanis auxiliantur, quod in suis locis nosse non poterant, in nostris didicere regionibus, & ad sedes suas cum Christianæ religionis institutione remeant. Ita nihil obfistere diuinæ gratiæ potest, quo minus id quod voluerit, impleatur, dum etiam discordiæ ad vnitatem trahunt, & plagæ in remedia vertuntur, vt ecclesia vnde metuit periculum, inde sumat augmentum. Ad quoslibet igitur rerum humanarum exitus se nostra conuertat inspectio, nulla secula, nulla negotia, nullos generationum ortus atque decessus ab æternis & inscrutabilibus iudicijs Dei vacare reperiet. Omnes varietatum compugnantia, & vniuersæ dissimilium prouentuum causæ, quas inuestigare & discernere non valemus, in illa æterna scientia simul notæ simulque diuise sunt. Et nihil ibi inordinatum est, etiam de necdum existentium qualitibus actionum: Quoniam non est in Deo accidens motus, aut noua voluntas,

Aluntas, aut temporale consilium, nec cogitatio eius cum rerum mutabilium inæqualitate variatur, sed cuncta pariter tempora & temporalia, sempiterno ac stabili comprehendit intuitu, & omnibus omnia iam, retribuit, qui quæ sunt futura, iam fecit. Hinc illud est beati Pauli Apostoli scribentis ad Ephesios: Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in cœlestibus in Christo: sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate. Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum dominum nostrum, secundum propositum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ, & cætera quæ sub eiusdem sensus prædicatione connectit, docens donum atque opus gratiæ in æterno semper Dei mansisse consilio, omnésque adoptionis filios non solum in eo tempore quod iam existentes vocati sunt, sed etiã prius quam mundus conderetur, electos. In qua electione quicquid hominum in Christo præcognitum non est, nulla eidem ratione sociabitur. Omnes enim qui in regnum Dei de cuiuslibet temporis vocatione venturi sunt, in ista quæ secula cuncta præcessit, adoptione signati sunt. Et sicut nullus infidelium in hac sorte numeratus, ita nullus piorum ab hac sorte discretus est. De plenitudine quippe membrorum corporis Christi, præscientia Dei, quæ falli non potest, nihil perdit, & nullo detrimento minui potest summa præcognita, atque in Christo ante secula æterna præelecta, sicut ad Timotheum scribens Apostolus, dicit: Collabora Euangelio secundum virtutem Dei, qui nos liberavit & vocauit vocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora æterna.

Non frustra laborari ad acquirenda bonorum operum merita, vel orationibus insisti: quamuis incommutabile sit Dei propositum super salute electorum.

CAP. XXXIII.

Ontra hanc inuidiæ veritatis splendidissimam lucem solent quidam non sobriè dicere, superfluo ad acquirenda bonorum operum merita laborari, frustra etiam orationibus quibus Deus exorandus speratur, insisti, si ex incommutabili proposito eius Christianæ gratiæ subsistit electio, nec aliter quicquam procedere potest, quam omnipotentis voluntate dispositum est. Sed qui se ingeniosè hoc arbitrantur opponere, non intelligunt scientiam Dei, quæ & præterita, & præsentia, & futura completitur, tempore non teneri, & tam in conspectu eius astare ea quæ gerenda sunt, quam illa quæ aut geruntur, aut gesta sunt. Quod cum verissimum sit, non indiget mora cernendi & discernendi illa virtus quæ perpetuo veroque contuitu creata & creanda, orta & oritura, acta & agenda simul aspicit: & quicquid in vniuersitate rerum per secula præfinita, euoluitur, ac multimodis varietatibus explicatur, id totum in eo iam ordine comprehendit, quem ex ipsius summo illo perfectoque iudicio mundi

St. ij. huius

huius finis accipiet. Hæc autem æterna & semper tranquilla cognitio, nulla nos vrget necessitate peccandi, nec inde manat iniquitas vnde iustitia. Quia cum bonus Deus omnia bona fecerit, & mali nulla sit omnino natura, à liberis voluntatibus, quas vtrique bonum fuit liberis fieri. Spontanea est orta transgressio, & natura mutabilis, cuius incolumitas ab incommutabili pendebat essentia, à summo se bono, dum proprio peruersè delectatur, abruptit, cui nunc ruinæ medetur gratia Dei.

Gratia datur electis, non vt ostententur vel à nullo hoste impetantur: sed vt bene operentur, & hostem vincant.

CAPVT XXXV.

1. Ioan. 3. **R** propterea Iesus Christus venit in hunc mundum, vt soluat opera diaboli: quæ vtrique sic soluntur, vt in destructione eorum etiam ab ijs quibus succurritur, laboretur, quoniam & hoc à saluante donatur. Ideo beatus Apostolus: Non solū autē, inquit, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio autē spem, spes autē non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Itemq; idem ad Ephesios: Gratia, inquit, saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donū est, non ex operibus, ne quis gloriatur. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus. Deus ergo his quos eligit sine meritis, dat vnde ornentur & meritis. Et frustra dicitur, quòd ratio operandi non sit in electis, cum etiam ad hoc operentur vt electi sint. Virtutum quippe munera otiosa esse non possunt: quoniam, sicut veritas ait, omni habenti dabitur, non habenti autem, etiam quod aufertur ab eo. Non igitur ad hoc datur continentia, vt concupiscentijs non repugnet. Nec ideo cuiquam tribuitur sapientia & intellectus, vt non die ac nocte in domini lege meditetur. Quid agit donum dilectionis, si beneuolentia sollicitudo non vigilat? Quis fructus est patientiæ si non habet fortitudo quòd toleret? Aut quomodo in Christo piè viuere ostēditur, qui nulla persecutione pulsatur? Vel pax quæ est à Deo & cum Deo, nunquid bene quietata est, si non discordat à mundo? Aut amor Dei poterit sine diaboli inimicitijs obtineri? Neminem prorsus Dei gratia intentabilem facit. Neque ob hoc cœlestium armorum præsidio à dextris & sinistris instruitur Christiana militia, vt nullo cum hoste confligat: cum laudabilius sit atque foelicius pugnantem non potuisse vinci, quàm desiderem non poruisse tentari.

Electio non tollit orandi studium, sed eius effectus per orationem & bona opera completur.

CAPVT XXXVI.

Orationum verò sollicitudinem diuinæ electionis proposito non resoluui, vno testimonio euidenter probabo, vt cætera studio breuitatis omittam. In libro igitur Tobie ad filium eius Tobiam Raphael angelus

Angelus dicit: Memor esto mādatorum patris tui, quoniam præcepit tibi accipere debere vxorē de genere patris tui. Et nunc audi me frater, noli computare dæmonium illud, sed postula eam. Et scito quoniam dabitur tibi hæc nocte vxor, & cum intraueris in cubiculum, tolle de iecore piscis illius, & impone super carbones, & odor manabit, & odorabitur illud dæmonium, & fugiet, & non apparebit circa illam omnino in perpetuum. Et cum cœperis velle esse cum illa, surgite primum ambo, & deprecamini dominum cæli, vt detur vobis misericordia & sanitas. Et nolite timere: tibi enim destinata est ante secula, & tu eam sanabis. Quamuis ergo quod statuit Deus, nulla possit ratione non fieri, studia tamen non tolluntur orandi, nec per electionis propositum liberi arbitrij deuotio relaxatur: cum implendæ voluntatis Dei ita sit præordinatus effectus, vt per laborem operum, per instantiam supplicationum, per exercitia virtutum fiant incrementa meritorum: et qui bona gesserint, non solū secundum propositum Dei, sed etiam secundum sua merita coronentur. Ob hoc enim in remotissimo ab humana cognitione secreto, præinitio huius electionis abscondita est.

De nullo ante finem vite huius pronūciari potest, quòd in electorum gloria sit futurus: & nullius lapsi est desperanda reparatio.

CAPVT XXXVII.

B de nullo ante ipsius finem pronūciari potest, quòd in electorum gloria sit futurus, vt perseuerantem humilitatem utilis metus seruet, & qui stat, videat ne cadat: & si fortè aliqua vitiositas tentatione corruerit, non absorbeat tristitia, nec de eius miseratione diffidat, qui alleuat omnes qui ruunt, & erigit omnes elisos. Dū enim in hoc corpore viuatur, nullius est negligenda correctio, nullius est desperanda reparatio. Oret itaque sancta ecclesia: & pro ijs qui crediderunt gratias agens, proficientem eis perseuerantiam petat: pro ijs autem qui extra fidem sunt, poscat vt credant. Nec ideo ab obsecrationibus cesset, si pro aliquibus exaudita non fuerit. Deus enim qui omnes vult ad agnitionē veritatis venire, non potest quenquam sine iustitia refutare.

FINIS.

Sf iij

D. PROS-

D. PROSPERI

AQVITANICI, REGIENSIS EPISCOPI,
AD SACRAM VIRGINEM DEMETRIADEM,
MAGNIS PRAECONIIS VERAM HUMILITATEM
exaltantis, aduersantemq; illi superbiam digna vituperatione confun-
dentis, ac per hoc ipsam ad elationem cauendam & praesidio
sincerae humilitatis armandam persuadentis.

EPISTOLA.

Dosper Episcopus sacrae virgini Demetriadi. Cū
splendidissimae sanctimoniae tuae sublime propo-
situm super humilitatis fundamenta consistere, pie
& sapienter intelligis: in hoc vsque, o sacra virgo
Demetrias, dignationem tuae dignitatis inclinas,
vt prouectiones tuas etiam meo stilo exigas adiu-
uari. Quod ego, ad tenuitatem facultatis meae res-
piciens, omnibus modis recusarem: neq; tam ma-
turo & erudito animo cohortaciunculas meas
adhibere praesumerē, nisi fiduciam efficiendi id quod iubetur, à iubente con-
ciperem: & tuis meritis atque orationibus considerem esse praestandum, vt
oriatur in deserto aqua: & fiant in sicca terra flumina. Vnde collaborandum
tibi mecum est, vt qui sapientiam praestat paruulis, & linguas mutorum facit
disertas: iubeat de cordis mei ariditate profluere, quod sitis tua dignè possit
haurire. Quae ergo materia stylo dabitur? & vnde loquendi tecum causa su-
metur? Si laudes tuas scribere aggrediar, & maiorum seriem quae per te
multum illustratur, euoluam: onerosum me fortè & impudentem videri
posse arbitror, qui vel humanae tibi gloriae tentationem adulando ingeram,
vel tuis ac tuorum praedicationibus ingenium meum par esse praesumam. Si
verò de commendando virginitatis bono differam: superflua erit eius nunc
propositi insinuatio, quod tu à primo aetatis tuae flore sine humanis cohorta-
tionibus elegisti: & de quo inter ipsa principia multi qui tūc in ecclesia pra-
eminebant, meritò non siluerunt. Valde enim mirabile erat, & inter praeci-
pua diuinæ gratiae exempla numerandum: quòd virgo anicia super omnes
fastigium trahens beatæ nobilitatis euecta, de cuius foecunditate auis atque
atauis responsura posteritas, & familiae votis exspectabatur & patriæ: con-
uerso repete animo desiderio coelestium nuptiarum declinasti mortale con-
iugium: & vt omnè pro sapiam tuā etiam huius virtutis titulo consecrasses,
primā stirpis tuæ perpetuā & virginē filio virginis spopodisti. Illā ergo aeta-
tem tuā & illa principia rationabiliter doctissimi viri suis adhortationibus
incitauerunt. Et licet plantationi suae summus agricola valida ad profectū tuū
incrementa praebet: cooperatores tamen gratiae Dei opportunè piā adhi-
buere culturā, vt germen tenerū fortitudinis robur acciperet, & dignos ge-
nerositate sua fructus propositi tui arbor afferret. Nostris autē paginis quid
erit loci? & post ornatissima scripta excellentiū magistrorum quid vtilitatis
in eo quem indicere dignata es sermone reperies: nisi fortè, quia & illorum
in doctri-

Psal. 104.

Psal. 118.

Sapient. 10.

EPISTOLA AD DEMETRIADEM.

313

A in doctrinis & tuis studijs ad sublimiores gradus virtutū consuetudo profi-
cit, cauendā te elationis admoneā, & humilitatis tibi sinceritatē fida sugge-
stione cōmendem, vt in omnibus actionibus in quibus tibi es bene conscia,
nunquam audeas esse secura? De hoc igitur congruentissimo tibi & saluber-
rimo bono quod dominus donauerit differamus: vt inspectioni nostrae non
tantūm visibilia eius, sed etiā occulta referentur. Est enim multiplex virtutis
istius qualitas: & licet in exterioribus quoque pulchra sit, in intimis tamē suis
multo est speciosior multoq; luculentior: vbi nihil obscurū, nihil turbidū,
nihil est inquietum: quia pax multa diligentibus legem Dei, & non est illis
scandalum. Accessuri autem ad beatæ humilitatis intuitum: omnē illā * ab-
iectionem, quae ignauos & inconstantes animos deprimit, repellamus. Nec
generale nomen ita nos à iudicio discretionis excludat: vt omnes quoquo-
modo humiles putemus esse laudabiles. Imitatur quidē plerunque neces-
sitas voluntatē, & ab imagine modestiae parū differt forma seignicię. Sed aliud
est quod grauat, aliud quod exercet: nec in eundem finē venit labor indecli-
nabilis miseriae, & expetitae fortitudo patientiae. Vnum est paupertatis vo-
cabulū, sed non vna mens pauperū: quia non idē est gaudere bene expen-
sis diuitijs, quod aut gemere de non acquisitis, aut dolere de perditis. Timo-
ris etiam quo Deus metuitur, nulla est in appellatione distinctio. Sed aliud
est timere quia peccaueris: aliud timere ne pecces. et ibi est formido de sup-
plicio: hic sollicitudo de praemio. Ob hoc enim de illo seruili metu dicitur
quia perfecta charitas foras mittit timorē. De hoc verò liberali: Timor do-
mini manens in seculū seculi. Remota itaque illa specie humilitatis quae tota
sine fructu est; voluntarios tantūm pendamus affectus. Qui etiāsi in gradi-
bus meritorū inueniuntur impares, non sunt tamē ab ipsa virtute discordes.
B Prima ergo humilitatis ratio in cōmunis vitae versatur officijs: quibus & di-
uina clementia conciliatur, & societas humana connectitur. Multū enim ad
roborandū dilectionē valet: cum secundū doctrinā Apostolicā inuicē se ho-
mines honore praueuiunt: & alter alterū superiorē existimantes amant ser-
uire subiecti, & nesciunt timere prelati: cum & pauper diuitē non sibi dubi-
tat anteferre, & diues pauperē sibi gaudeat aequare: cū & sublimes non su-
perbiunt de claritate profapiae, & pauperes non extolluntur de cōmuniōne
naturae: Cum denique non plus tribuitur magnis opibus quā bonis mori-
bus, nec maior ducitur phalerata iniquorum potentia quā rectorum in ho-
nora iusticia. Ab hoc aequo & modesto iure concordiae, in quo nullū est de
gradu superiore certamen, nec foelicitas aut inflat propria, aut vrit aliena:
pulchrè & mirabiliter à plerisque proficitur ad illā humilitatis fortitudinē,
quae & se extra omnē constituit dignitatē, & mauult apta esse iniurijs acci-
piendis quā idonea repellendis. vt impleatur quod ait dominus: Qui vult
tecum iudicio contendere, & tunicam tuā tollere: dimitte ei & pallium. Et
quicumque te angariauerit mille passus, vade cū illo & alia duo. Illud quod
Apostolus docet dicens: Quare non magis iniuriā accipitis? quare non ma-
gis fraudē patimini? Tales enim multum ad imitationē ipsius domini nostri
& Saluatoris accedunt: qui cum diues esset, pauper factus est: & cum male-
diceretur, non maledicebat: & percutienti se non cōminabatur: & quoniam
dixerat, Diligite inimicos vestros, benefacite ijs qui vos oderunt: vt huius-
modi beniuolentiā cōfirmaret exemplo, ipse pro ijs à quibus crucifigebatur,
S f iij orabat.

Psal. 118.

* obie-

ctionem

1. cor. 4.

Psal. 118.

Rom. 12.

Mat. 5.

1. Cor. 6.

1. Cor. 8.

1. Petr. 2.

Mat. 5.

orabat. Qui ergo fideliter & scienter intelligunt quo opere saluati, & quo **C**
 precio sint redempti: nolunt de mundi huius sapiētibus, nolunt esse de for-
1. Cor. 1. tibus: quoniam sicut ait Apostolus, Quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, vt
 confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: &
 ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus: & quæ non sunt, vt ea quæ
 sunt destrueret: vt non gloriatur omnis caro in conspectu eius, id est, vt ne-
Psal. 93. mo se placere Deo per mundi sapientiam putet, quæ tota carnalis est, & à
 vera sapiētia cum omni sua vanitate destruitur. Dominus enim nouit cogi-
 tationes sapientium, quoniam vanæ sunt. Cum itaque discipuli veritatis hu-
 manam gloriam fugiunt, & à temporalium amore desciscunt, vt quæ Dei
 sunt sapiant, non quæ hominū: proficiunt sensibus non deficiunt: neque vi-
 gorem cordis amittunt, sed excellentissimę intelligētiæ lumen accipiunt, vi-
 uentes quidem in hoc mundo, sed omnes mundi strepitus relinquentes: vt
 redimant tempus, quia dies mali sunt. Quo autem precio quies huius tem-
 poris aptius comparatur: quàm vt ipsi mundo omnes diuitiæ, omnes digni-
 tates & vniuersarum cupiditatum materiæ refundantur, & sancto beatoq;
 cōmercio ematur christiana libertas, fiantq; filij Dei de paupertate diuites, de
 patiētia fortes, de humilitate sublimes? Non enim, vt dilectores huius seculi
 putant, prauis cordis aut segnis est animi terrenas opes spernere, honores oc-
Psal. 9. ciduos fastidire, nec ibi gloriam querere, vbi laudatur peccator in desiderijs
 animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicitur. Vnde si verè intelligatur, con-
 temptus iste rerum præsentium ad quæ tendat, & qualia cōcupiscat: nihil hu-
 iusmodi mentibus rectius, nihil inuenietur electius, quæ sacratissimis deside-
 rijis vniuersa transcendunt, neq; ad vllam creaturam quamuis potentem atq;
 mirabilem, sed ad ipsum omnium visibilibus & inuisibilibus ambiunt creato-
 rem: cui appropinquare clarescere est, quem timere gaudere est, cui seruire
 regnare est. Sed hæc virtus, quæ temporalis copiæ & patientiæ negligens, ad
 vitam æternam augusta & ardua mittitur, non debet voluntarios pauperes
 in consortium christianæ humilitatis admittere: eos autem à societate boni
 huius excludere, qui ampla prædia, magnifica patrimonia, & multas in hoc
 seculo possidēt facultates: cum in populo Dei multi semper qui diuitijs be-
Exod. 3. ne vteretur extiterint, nec vllō modo vel dici vel cogitari liceat quòd Abra-
 ham & Isaac & Iacob, quorum se esse Deum dominus protestatus est: ideo
 vera humilitate caruerint, quia pauperes non fuerunt. Aut quòd vir sacra-
 tissimus Melchisedech, domini & Saluatoris nostri præferens formam, non
 fuerit perfectè humilis, quia & sacerdotio eminebat & regno. Vel quòd bea-
Iob 1. to Iob de quo Deus pronunciat, dicens: Nunquid considerasti seruū meum
 Iob quòd non sit ei similis in terra, homo simplex & rectus, & timens
 Deum, & recedens à malo: ideo virtus ista defuerit, quia erant (sicut scrip-
 tum est) in possessione eius septē milia ouium, & tria milia camelorum, quin-
 genta quoq; iuga bouum, & quingentæ asinæ, ac familia multa nimis. Eratq;
 vir ille magnus inter omnes orientales. Quasi tunc istius gratiæ particeps fa-
 ctus est: quando omnibus facultatibus perditis, vniuersa quoque familia fi-
 lijsq; priuatus, & percussus vulnere pessimo à planta pedis vsque ad verti-
 cem capitis, testa saniem radebat, sedens in stercore, ad imaginem elationis
 postmodum reuocatus est: quado corporis incolumitate renouata, septem
 rursus filiorum triumq; filiarum factus est pater, & duplo in vniuersam
 substan-

A substantiam est ditatus augmento. Absit autem ab animis fidelium tam irre-
 ligiosa persuasio: vt cuiquam sanctorum quibus Deus & diuitias est largitus
 & honores, ad capiendum veræ humilitatis meritum credatur vel opulen-
 tia offuisse, vel dignitas: cum eis ad huius virtutis prouectum vtraque pro-
 fuerint. Quamuis enim tota vita hominis tentatio sit super terrā, & tā abun- **Iob. 7.**
 dantia quàm inopia materia soleant esse peccati: cum vel diues extollitur ad
 superbiam, vel pauper prosilit ad querelam: extiterunt tamen in omni tem-
 pore, & in nostra quoq; ætate non desunt, sicut & boni pauperes, ita & boni
 diuites. Nec frustra beatus Apostolus Paulus Timothæum admonet, dicens:
 Diuitibus huius seculi præcipe, non superbè sapere, nec sperare in incerto di- **Tit. 6.**
 uitiarum, sed in Deo qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum: bene
 agere, diuites fieri in operibus bonis, facillè tribuere, communicare, thesau-
 rizare sibi fundamentum bonum in futurum: vt apprehendant veram vit-
 tam. Quod vtiq; fieri in vniuersa ecclesia quæ per totum mundum est dif-
 fusa, non dubium est, & pauperes Christi non eorum tantum facultatibus
 sustineri, qui vt expeditiores dominum sequerentur, simul se omnibus suis
 opibus exuerunt: sed eidem operi etiam illorum substantias deseruire, qui
 possessionibus suis non aliter quàm rebus pauperum præsent: vt ecclesiasticę
 vtilitati sub quadam procuratione famulentur, elaborantes singuli pro sua-
 rum virium portione, vt ad victum atque vestitum familiæ Dei necessaria
 conferatur, & simul prospicientes vt in domibus ipsorum sub iusto sanctoq;
B moderamine omnes & benignitas foueat, & disciplina contineat: dicente
 Apostolo, Si quis autem suorum & maximè domesticorum curam non ha- **Tit. 5.**
 bet, fidem negauit: & est infideli deterior. Cum itaque Ecclesia Dei quæ est
 corpus Christi, ita sit multimoda varietate contexta, vt in vnum decorem
 etiam quæ nō sunt paria, cōcurrat: & de omni genere hominum, & de omni
 gradu officiorū, de omni mēsurā operū, de omni qualitate virtutū fiat totius
 ædificationis inseparabilis cōnexio, & indifferens pulchritudo: nec desit so-
 liditati quod non defuerit portioni, tantaque ibi sit pax tantaque cōcordia,
 vt non possit esse nisi omnium quod est etiam singulorum: indubitater ap-
 paret, copulatricem quandam esse virtutem, qua sibi confœderatur & con-
 cinit multiplex sanctorū vnitas, & speciosa diuersitas. Hæc autem virtus ve-
 ra humilitas est, quæ inter quoslibet meritorum gradus nunquam sui potest
 esse dissimilis. Nam et in officiorum vicissitudine, et in mansuetudinis leni-
 tate, et in voluntariæ paupertatis electione, inuenitur multa distantia, et al-
 ter altero in proposito sui deuotione aut maior aut minor est. In vera autem
 humilitate nihil diuisum, nihilque non solidum est: et ideo, omnes partici-
 pes suos vnum facit, quia inæqualitatem ipsa non recipit. Huius igitur boni
 proprietatis in confessione est gratiæ Dei: quæ tota repellitur, nisi tota susci-
 pitur. Sicut enim alienus est à numero fidelium et à sorte sanctorum qui in
 aliquo à catholica veritate dissentit: ita extra gratiam efficitur qui aliquid de
 eius plenitudine diffitetur: quasi homo auxilio Dei in quadam actionū sua-
 rum parte egeat, in quadā autē parte nō egeat: sitq; vllū tēpus vllūve momētū
 quo pnciosum illi esse nō possit, si ab eo Spiritus sanctus defuerit. qui vtiq;
 secundū veræ deitatis essentiā, vbiq; totus est, et omnia cōprehendit: sed ab
 illis modo quodā intelligitur recedere, quos destiterit gubernare. Cessatio
 quippe auxiliij eius, p absentia accipitur, quā sibi insanissimè vtilē putat qui in
 ijs quæ

D. PROSPERI AQUIT. EPISTOLA

1. Cor. 2. ijs quæ rectè gesserit, se magis quàm Deum gaudet operatum. Plenè ergo & veraciter confitenda est gratia Dei: de cuius hoc primum munere est, vt auxiliù ipsius sentiat. Propter quod dicit Apostolus: Nos autem nõ spiritum mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est: vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Vnde si quis est qui aliqua se habere existimat bona, quorùm non Deus largitor sit, sed ipse sibi auctor existat: manifestum est, hunc non Dei spiritum habere, sed mundi, & de illa secularis sapientiæ tumere doctrina, de qua dicit dominus: Perdam sapiètiã sapientiũ, & prudentiã prudentium reprobo. Vbi sapiens? vbi scriba? vbi conquisitor huius seculi? nõne stultam fecit Deus sapiètiã huius mundi? secũdum quam (sicut ait Apostolus) quidam cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: sed euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratũ est cor insipiens eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Vidè sine qualis superbis retributio debeatur, & quali mercede repleantur, qui si quo modo ad cognitionem veritatis accesserint, suæ hoc sapientiæ tribuunt, & de naturali ingenio gloriantur, tanquam Deum non Dei munere, sed proprii intellectus facultate cognouerint? Omnia quidem elementa mundi & vniuersæ creaturarum naturæ, hoc ipsa sui exigunt specie, vt inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellectu conspiciantur: & in pulchritudine cœli & terræ quædam sunt paginæ ad omniũ oculos semper patentes, & auctorem suum nunquã tacentes: quarũ protestatio doctrinã imitatur magistrorum & eloquia scripturarũ. Sed quid illud est quo corporeorũ sensu exteriora pulsantur in agro cordis cui impenditur ista cultura, nec radicem potest figere nec germen emittere, nisi ille summus & verus agricola potentiam sui operis adhibuerit, & ad vitale profectũ ea quæ sunt plãtata, perduxerit? Siue enim contemplatio creaturarum, siue sacrorum series voluminum, siue scientia differentium, sincero & assiduo testimonio prædicet veritatem: neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. **1. Cor. 3.** Inter omnes igitur lapsus hominũ, inter omnia commissa peccantium, nulla est grauior quàm superbiorum ruina: maximè cùm ipsa elatio in Dei tendit iniuriã. Nam aliter instantur qui cupiditate extollentiæ singularis omnibus appetũ anteferri, aliter verò intumescũt qui Dei auxiliũ refutãtes, quæ fieri sine ipsius opere non possunt, ex sua perfici virtute contendunt, & spem suam à domino auferunt, atque ad se trãserunt, vt adimpleatur in eis quod scriptũ est: Maledictus homo qui spẽ habet in homine, & firmat carnẽ brachij sui, & à domino discedit cor eius. Hæc superbia à diabolo sumpsit exordium: qui quoniam sua quam à creatore acceperat, potètiã & dignitate sibi placuit, seque auctoris sui gloriæ comparauit, cum ijs angelis quos in consensu impietatis suæ traxerat, à cœlesti sublimitate deiectus est. Et ideo primis hominibus nocere potuit: quia illis malè credulis per mendacia venenata persuasit, vt meliores se futuros putarent, si in libertate sui arbitrij profili-
Hiere. 17 rent, quàm si in legis datæ custodia permanerent. Siue itaq; in lapsu diaboli, siue in præuaricatione hominis, initium peccati superbia est: quæ cõgruenter & auaricia nominatur, quia vtraque appellatio eum significat appetitum, qui & suam mèsuram concupiscat excedere, & non dignetur diues esse nisi proprijs: tanquam habeat hoc simile Deo, vt bonorum suorum ipse sibi fons, ipse sibi sit copia. Hæc autem elatio de peruerso vsu donorum Dei nascitur.

AD DEMETRIADEM.

A citur. Nam si conditor naturarũ nulla pulchra, nulla sublimia naturis rationabilibus contulisset: vnde se extollerent non haberent. Nemo enim de ijs quæ non accepit superbit, nec inflari quisquam de eo potest quod à participatione eius assennum est. Nunquam gloriatur de sobrietate * temulentia, * temulentus, neque de beniuolentia inuidus, aut de lenitate sæuus, vel de castitate extollitur impudicus. Ipsa se à virtutibus vitia secernunt: & cum in peccatis agitur, non insita per naturam, sed ex mala voluntate concepta & propria diliguntur, quia sicut scriptum est, Mendax de proprio loquitur. Cum autem in bonis & rectis actib; laudabilis vita ducitur: Dei est quod geritur, Dei est quod amatur. Omne enim datum optimum, & omne donũ perfectum de sursum est, descendens à patre luminũ. Vnde quia inter vitia aut nulla est, aut rara iactãtia, & facilè spernitur qui de opprobrio gloriatur: malũ superbiæ maximè virtutibus est cauendũ, quia nullis opportunitis insidiatur quàm quibus laus iusta debetur. Cum ergo per ineffabilem misericordiã Dei captiuus libertas, perditis salus, mortuis vita reparatur: cũ in sacramẽto crucis & resurrectionis Christi ad nouitatem redit vetustas, & ad innocentiam regeneratur impietas: antiquus hostis malignus fremit & acrius inardescit, & cum innumeris nocendi artibus humanũ genus nitatur euertere, serens discordias, incitans iras, acuens cupiditates, suadens turpia, falsa cõmentans & errorum laqueos per opinionum cõmenta multiplicans: plus vritur de virtute stantium, quàm lætetur de fragilitate labentium. Multi enim seruientes Deo, & in lege eius die ac nocte meditates, crucifixerunt carnem suam cum desiderijs & concupiscentijs, omniumq; illecebrarum incentiua domuerunt, non damnis victi, nõ persecutionibus fracti, non prosperitatibus deprauati. mundum istum nec dilexere obsequentem, nec timuere terrentem. Tantam itaq; firmitatem, & tam sublime propositum qua impugnatione diabolus posset adoriri, nisi vt quibus non potuerat persuadere vitiorum amorem, immitteret laudis cupiditatem: & inde nouissima instrueretur tentatio, vnde nocuit prima deceptio? Non itaque desidiosus & tepidis, neque inertibus & incultis, sed magis quibusdam animis sedulis & bonorum actuum probitate lulentis, per gloriam irrepit humanam: & quos impulsione non mouit, elatione deiecit. Quanto enim clariores erãt meritis, tanto eos aptiores suis inuenit insidijs. In paradiso namque Ecclesiæ constitutos, & virtutum delitijs abundantes, ad confidentiam liberi incitauit arbitrij: vt profectus suos in se constituerent, & ad arborem propriæ voluntatis manum præsumptionis extenderent. Restiterũt quidem huic impietati recta innumerabilia corda sanctorum, & non solum docti quiq; pontifices, verum etiã vniuersales ecclesiæ plebes apostolicæ sedis exemplo insaniam noui dogmatis horruerunt: sed inuenerunt quosdam viperina consilia quibus doctrinæ suæ virus infunderent, & quorum linguã per dolos falsæ rationis armarent. Hinc illa erat naturæ humanæ fraudulenta laudatio, & illæsa per omnes homines originalis defensio dignitatis. Hinc Adæ peccatum exẽplo posteris asserabatur nocuisse, non transitu: & quàm illi possibile fuerat non violare mandatum, tam liberum esse vnicuique declinare delictum. Hinc euacuatio baptismatis paruulorum: qui sola adoptione donari, nullo autem reatu dicerentur absolui. Hinc postremò diuinæ gratiæ simulata & insincera confessio: quæ secundum merita daretur, non ex qua merita nascerentur. quam partem

partem superbæ prædicationis quidam sibi cum cætera abnuerent, seruaue-
runt. Sed hoc eos aut nimis imperitè aut valde nequiter fecisse nõ dubium **C**
est: vt omnium hominum generalem ruinam, meritorũ priuilegio subleua-
rent: & cum inter nostros originalis peccati vulnera faterentur, inter suos
tamen hoc tenere ostenderent, quòd primorum hominum præuaricatio so-
lis imitatoribus offuisset. Naturalem autè facultatem, nihil sui in alieno ami-
sisse peccato, cui & possibile esset & liberum per voluntariam deuotionem
promereri gratiæ lagitatem. Verum istam damnati dogmatis portionè ca-
tholicæ mentes facillè intelligunt, & merito detestantur. Dicente enim do-
mino Iesu: Non est opus sanis medicus, sed malè habètibus. Non enim veni
vocare iustos, sed peccatores: cõuincuntur isti in superbia etiã sine voce cla-
mare: Sani sumus, opus medico non habemus. Quæ nobis expectanda sunt
præsidia de ope gratiæ, quibus suppetūt vires de incolumitate naturæ? Non
autem frustra Ioannes protestatur & dicit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit
peccatũ mundi. Nec frustra scriptũ est: Nemo mundus à sordè, nec infans
cuius vnus diei vita est super terrã. Et quis poterit facere mūdũ de immun-
do conceptum semine? nonne tu qui solus es? Propter quod sicut nunc in
Ecclesia manet constitutio Saluatoris dicentis: Nisi quis renatus fuerit ex
aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum: Ita sacratissimè
erat in lege præcautum, vt natus puer, nisi die circuncideretur octauo exter-
minaretur anima eius de populo suo: nullum in hæreditate Israel habitura
consortiu. Quæ omnia & multo plura documenta non tanta cura sacris pa-
ginis Spiritus sanctus inseruisset: si talis esset natura in filijs Adam qualis in
ipso est principaliter instituta. Sed quia filius Dei venit vt solueret opera
diaboli, & vt quæreret ac saluaret quod perierat: manifestum est, omnes in **D**
Adam damnationi obnoxios esse nascendo, nisi in Christo liberati fuerint
renascendo. Vnde vigilanter nobis considerandum est, in ipso regenerati-
onis munere quid geratur. Quamuis enim ad vnũ concurrant omnes eiu-
dem mysterij portiones, aliud tamen est quod visibiliter agitur, aliud quod
inuisibiliter celebratur. Nec idem est in sacramento forma quod virtus: cum
forma cum humani ministerij adhibeatur obsequio, virtus autem per diuini
operis præstetur effectum. Ad cuius vtique potentiam referendum est, quòd
dum homo exterior abluitur, mutatur interior: & fit noua creatura de ve-
teri, vasa iræ in vasa misericordiæ transferuntur, & in corpus Christi con-
uertitur caro peccati. De impijs iusti, de captiuis liberi, de filijs hominũ fiunt
filijs Dei. Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, neque ex volun-
tate carnis, sed ex Deo nati sunt. Quod quia indubitanter accipimus: verissi-
mum est quod Apostolus docet dicens, Quicumque enim spiritu Dei agun-
tur, ij filij sunt Dei. Vnde videant cuius se haberi filios velint, qui desinierint
omnes homines voluntate propria regi: cum idè Apostolus protestetur &
dicat, Qui spiritũ Christi nõ habet, hic nõ est eius. Refutata igitur superborũ
impia vanitate quibus in peccatum etiam illa quæ in eis videntur laudanda
vertuntur: nos illam humilitatè, cui virtus & gloria Dei est, eligamus, scien-
tes prophetam Dauid cecinisse de sanctis, Domine in lumine vultus tui am-
bulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in tua iusticia exaltabun-
tur, quoniã gloria virtutis eorum tu es. Qui & alibi pijsimè cõfiteretur domi-
num in sanctis suis esse laudandũ, dicens: Mirabilis Deus in sanctis suis: Deus
Israël

Mat. 9.

Ioan. 1.

Ioan. 17

Ioan. 14

Ioan. 3

1 Ioan. 3

Luc. 19.

Ioan. 1

Rom. 8.

Ibidem.

Psal. 88.

Psal. 67.

A Israel ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ. Huic etiam Hieremias
concordat, & dicit: Hæc dicit dominus, Non gloriatur sapiens in sapientia: **Hiere. 9.**
sua, & non gloriatur fortis in fortitudine sua, & non gloriatur diues in diui-
tijs suis: Sed in hoc gloriatur qui gloriatur, intelligere & scire quia ego sum
dominus. Ipse verò intellectus & scientia vnde habeatur: pandunt prouer-
bia Salomonis, & dicunt, Quoniam dominus dat sapientiam, & à facie eius **Prou. 2.**
scientia & intellectus. Vnde in Ecclesiaste libro ipsius legimus, quod & cor-
da & opera iustorum in manu Dei sint: & tantum in studijs suis proficiant:
quantum eos ille prouexerit. Quátumcunque, inquit, laborauerit homo vt
quærat, non inueniet. Et quodcumque dilexerit sapiens vt sciât, non potest
inuenire: quia vniuersum hoc vidit cor meũ, quia iusti & sapientes & opera-
tiones eorũ in manu dei. Tale est quod apostolus prædicat dicēs: omne ver-
bum bonũ, & omne opus sanctũ donũ est Spiritus sancti, sine quo nihil rectè
agatur. Ideo, inquit, notũ vobis facio quòd nemo in spiritu Dei loquēs dicit **1. Cor. 12**
anathema Iesu. Et nemo potest dicere, dominus Iesus: nisi in Spiritu sancto.
Diuisiones verò sunt gratiarum, idem autem spiritus: & diuisiones ministra-
tionum sunt, idem autem dominus: & diuisiones operationum sunt, idem
verò Deus qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manife-
statio spiritus ad vtilitatem. Alij quidem per spiritũ datur sermo sapiētie, alij
autem sermo scientiæ secundũ eundem spiritum: alteri fides in eodẽ spiri-
tu: alteri operatio virtutum: alij prophetia: alij discretio spirituum: alij ge-
nera linguarũ: alij interpretatio sermonũ. hæc autem omnia operatur vnus
B atque idem spiritus diuidens singulis prout vult. Sunt & alia innumerabilia
testimonia, quæ ex paginis & noui & veteris testamenti quadam conclama-
tione confirment, hanc esse veræ humilitatis excellentissimam dignitatem, vt
omnia quæ hominem faciunt Christianum, ad diuinæ gratiæ donum refe-
rantur. Sed tantam multitudinem sententiarum in vnum cõgerere, immo-
dicum fuit: præsertim cum mihi sermo esset ad sanctimoniam tuam, cui ex
formula eorum quæ cõmemorauimus, omnia se aut recordanti offerent, aut
legenti: licet quædam etiam breuissima tantæ sint plenitudinis, tantæq; vir-
tutis, vt nullo aduersantis ingenio possint in sensum alium detorqueri. Nam
quæ contradictis admitti potest in eo quòd ipsa veritas discipulis suis per
Euangelium Ioannis dixisse narratur: Sicut palmes, inquit, non potest face-
re fructum nisi manserit in vite: sic nec vos nisi in me manseritis. Ego sum **Ioan. 15.**
vitis: vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum: quia sine
me nihil potestis facere. Nonne conuincitur palmes elatus quòd omni ferti-
litate vacuatur, si vitis vbertate non alitur? Quis enim sine auxilio gratiæ
fructum potest afferre iusticiæ? Aut quis audet dicere se à Christo non di-
uidi, qui Christum in se disfitetur operari? An fortè verendum est ne libe-
rum tollere videamur arbitrium, cum omnia per quæ propitiatur Deus, ad
ipsum dicimus esse referenda? Quod nequaquam esse consequens veritatis
ostenditur. Operante enim spiritu Dei iuuatur arbitrium, non aufertur: &
hoc agit gratia, vt voluntas peccato corrupta, vanitatibus ebria, seductio-
nibus circumseptã, difficultatibus impedita, non remaneat in languoribus
suis: sed per opem miserentis medici curata reualescat, & gaudeat se non in-
terrogantem edoctam, & non quærentem esse quæsitam. Quia impletur
quotidie quod Esaias propheta prædixit: Quibus non est annunciatum de **Esa. 52.**
co, vi-

2. Ioan. 5. eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent. Quomodo autem hoc fiat, C
 Ioannes Apostolus docet dicēs: Scimus quia ex Deo sumus: & mundus totus in maligno positus est. Et scimus quoniam filius Dei venit & dedit nobis sensum: vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero filio eius. Quod
 Mat 28. vti que nunc eadem potentia dominus indefinenter operatur qui ait: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad cōsummationem seculi. Vt ergo
 Exod 33. misericordiā Dei quæramus, Dei misericordia est: qui ait, Miserebor cui miserus ero, & misericordiā prælabo cui misericordiam præstitero. Vnde mirè per Hieremiam idem dominus manifestat quòd Dei gratiam nemo præueniat merito suo: sed propter dilectionem qua Deus diligit, etiam auersos ad misericordiam trahi. Dilectione, inquit, æterna dilexi te: propterea traxi te ad miserationē: quia ædificabo te, & ædificaberis virgo Israël. Cui sententiæ
 Rom 9. Ioannes quoque Apostolus congruit, dicens: Non quasi nos dilexerimus Deum: sed quoniam ipse dilexit nos. Et infra: Nos ergo diligamus, quoniam Deus prior dilexit nos. Paulus quoque Apostolus in eadē est sententia, dicens in epistola ad Timoth. secunda: Collabora Euangelio secundū virtutem Dei qui nos liberauit, & vocauit vocatione sancta: non secundum opera nostra, sed secundū propositū suū & gratiā quæ data est nobis ante tēpora æterna. Ad Titum etiā scribens docet, nullo bono hominis merito Dei gratiam præueniri. Erasmus, inquit, & nos insipientes aliquādo, increduli, errantes, seruiētes desiderijs & voluptatibus varijs, in malicia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicē. Cum autē benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri: non ex operibus iusticiæ quæ fecimus nos, sed secundū suam misericordiā saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis Spiritus sancti: quē effudit abūde in nos per Iesum Christū Saluatorē nostrū, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundū spē vitæ æternæ. Omnis igitur illuminarū mentiū pius motus, alienari quidē non potest à propria hominis voluntate: Siquidē nihil rectē faciet nisi quod volens egerit: sed vt ad id quod æquū & vtile est, animi tendat intentio, de illius æternæ & incommutabilis voluntatis inspiratione concipitur. Et sicut arte medici fit in oculis caligantibus, vt possint videre quod non vident, nec tamen non ipsorum est visio quā medicina contulerit: ita in cordibus tardis & hebetibus, per Spiritū sanctum acies obducta tergitur, & de vero luminæ tenebrose iam & deficientes lucernæ lumen accipiunt, nec tamen nisi ipsarum erit quicquid fulgoris acceperint. Vnde dicit dominus: Ignem veni mittere in terram: & quid volo nisi vt ardeat? Et idē iubet, lucernæ nostræ sint semper ardentes: vt scilicet super no igne accensus animus non tepescat, sed studeat semper ardere: ac si vigorem eius aliqua turbarit aduersitas, vnde cœpit inflāri, inde poscat igniri. Proinde quia manifestissimè, & prophetica, & euangelica, & apostolica doctrina, nec superbos nos vult esse nec desides: cooperatores nos esse oportet gratiæ Dei, vt illā excitantē, iuuantē, locupletantē, & quotidie prouehentem, vigilāter & sobriè subsequamur: nunquā cessantes ab actione gratiarū, quia inter secunda vitæ istius & aduersa, quibus gemina semper tentatione pulsamur, si proficimus, inde alimur: si stamus, inde subsistimus: si recidimus inde reparamur. Dicit enim Spiritus per Prophetam Dauid: A domino gressus hominis dirigentur; & viā eius volet. Cum ceciderit non collidetur: quia dominus supponit manum suā. Non itaq; frustra præcipitur vt boni simus, cum

A cum dicitur: Declina à malo & fac bonum. Sed nec frustra per Hieremiam P sal. 36
 dicit dominus: Timorem meum dabo in cor eorū: & visitabo eos, vt bonos Hier. 31
 eos faciā. Nec superflua erat præceptio Pauli Apostoli ad Romanos dicentis: Noli vinci à malo, sed vince in bono malum: cum Corinthijs dicat, Ora- Rom. 12
 mus autē ad Deum, vt nihil mali faciatis. In omnibus enim monitis Dei atq; 2. Cor. 13
 mandatis vna eademq; ratio est & diuinæ gratiæ, & humanæ obediētiæ. Nec ob aliud vnquam datur præceptum nisi vt quærat præcipientis auxilium. Voces enim docentium & litteræ paginarum quæ ad eruditionem audientium vel legentium Deo seruiunt, nō carēt eius virtute cui seruiūt: & quādo id quod iubētur, ab obediente perficitur, tunc effectus diuini operis declaratur. Vigilāt autē tentatoris insidiæ, vt vbi proficit deuotio, surrepat elatio, & vt homo de bono opere in se potius quā in domino gloriatur. Sed sollicitudo nos Apostoli contra hoc periculum monet, dicens: Cum timore & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quāto ergo excellentiūs in mādatis Dei quicq; proficiūt, tanto maiores habēt causas formidinis & tremoris: ne de ipsis probitatis augmentis mens sibi conscia, & laudis auida, in superbiz rapiatur excessus, & fiat immunda vanitate, dum sibi videtur clara virtute. Sed contra hoc periculum quid beatus Petrus in prima epistola prædicet, audiamus: Si quis, inquit, loquitur, tanq; sermones Dei: si quis ministrat, tanquam ex virtute quam administrat. Deus: vt in omnibus honorificetur Deus per Iesum Christum, cui est glōria & imperiū in secula. Item idem in epistola secunda: Gratia, inquit, vobis adimpleatur in recognitione domini nostri Iesu Christi: qui nunc omnia nobis diuina virtute sua quæ ad vitā & pietatem pertinent, donauit per agnitionem suam: qui vocauit nos propria gloriæ virtute, per quā maxima nobis & preciosa promissa donauit, vt per hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ, fugientes eius quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem. Si ergo omnia quæ ad vitam & pietatem pertinent, Deus nobis diuina sua virtute donauit: nihil magis fugiendum est quā appetitus huius concupiscentiæ: quæ virtutē negat diuini operis, amore propriæ dignitatis. Et cum aliæ cupiditates ea tantū bona quibus aduersantur imminuāt: hæc dum omnia ad se trahit, simul vniuersa corrumpit. Cum itaq; totius superbiæ generale nomen odiosum sit: siue illa de honore suo, seu de nobilitate, vel de immodicis opibus intumescat: hæc pars ipsius omnibus tentationibus nocētior inuenitur, quæ videtur ijs quas perditas cupit, amica esse virtutibus. Sed quia sublimiora quæq; grauiūs corruūt: gaudet princeps superbiæ, eos quos potuerit sua impulsione prosternere, ad celsiora creuisse. Huic autē malo firmissimū bonū humilitatis occurrit. Quā ideo diximus verā: quia omnium virtutum inexpugnabilis fortitudo, & quædam suorum est vita membrorum. Discernimus enim illam ab ijs officijs quæ potest etiam cum mundi sapientibus habere communia: & in eo proprietatem ipsius desinimus, quòd per omnia Deo subditur. Nec potest quicquā de meritis suis perdere, quorū causas atq; prouectus non in se, sed in suo auctore cōstituit. Dignum quippe est, vt imago Dei splēdeat, & inde pulchra, inde sit cōpta, dicēs: Signatum est super nos lumē vultus tui domine. Alioquin ad altera est, & à diuino aliena coniugio: si alterius cuiusquam decorem in speculo sui cordis ostentat, aut vllis alijs monilibus acquiescit ornari: nisi illis quæ de thesauris sponsi

sponsi per sancti Spiritus pignus accepit. Si autem quaelibet anima christiana huius debet continentie soliditate muniri: quia omnes nuptiale sacramentum in quo cunque vocationis suae ordine susceperunt: quanto magis personae tuae dignitas praesidio huius virtutis armanda est, cui de opulentissimis gratiae Dei donis tam multiplex se ingerit materia gloriandi. Quamuis enim communis tibi sit cum multarum virginum puritate virginitas, non tamen facile reperitur quae possit tibi magnificentia domus & splendore antiquissimae familiae comparari. De quibus ut non superbias, nec tibi hoc ipsum quod est Christi praeposueris ascribas: ipsa est vera humilitas, vera charitas, vera virginitas. Ab omni quippe contaminatione mens libera est, quae siue in se, siue in proximo nihil diligit, nisi quod ex Deo esse nouit. Nam amare aliquid quod non ex opere & spiritu Dei sit: non est casta dilectio. & sufficit tetratori sublimes & claras animas hac illusione violasse, ut quas ad illicita non impulit, placendi sibi ad elationem deiecerit. De hac charitate sine dubio Apostolus loquebatur, & istius proprietatem subtilissimis discretionibus eliquabat, dicens: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam: factus sum velut es sonans aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habuero: nihil mihi prodest. In quarum definitionum formula multo laboraremus * obscurio, nisi sequentia demonstrarent quae esset species istius charitatis, cui soli tot operum labores, tot virtutum merita non perirent. Esto enim ut multiplex loquendi peritia quae non solum ad omnem humanae facundiae artem, sed etiam ad angelici eloquii perueniret facultatem, si charitate careat, inutiles sonus & tinnitui sit comparabilis cymbalorum. Esto ut habens prophetiam, scientiam, habens fidem demonibus imperantem: nihil sit quia charitate sit vacuus, ut etiam ille ab hac esse possit alienus qui in alimoniam pauperum suas distribuerit facultates, vel qui corpus suum igne torrendum pro Christi confessione tradiderit: incredibile videretur, nisi beatus Paulus hoc diceret, qui tamen cum eiusdem charitatis membra describeret, doceret quae qualis esset haec virtus, sine qua nullae possint prodesse virtutes: Charitas, inquit, patiens est, benigna est, charitas non zelatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non querit quae sua sunt, & reliqua. Inflatio ergo & ambitio, & priorum bonorum superba defensio possunt destruere eleemosynas, possunt euacuare martyria: si & magnas opes amore quis humanae laudis effundat, & saeva supplicia non ea fortitudine quam Deus tribuit, sed ea quam de se praesumpsit excipiat. Hoc est enim propria fiducia inflari: hoc vanam gloriam quibuslibet ambire dispensari: hoc postremo est nolle habere quae Dei sunt: & ibi suum constituere meritum, ubi diuinum cessarit auxilium. haec superbia omni peccato nocetior, omni genere est elationis insanior. A quibuslibet enim lapsibus delictorum facile surgitur, quando opem a reparatore suo poscit elusus: Huic autem ruinae nihil subuenit, quia aut difficile peccatum suum superbus agnoscit, aut etiam si intellexerit, non currit ad medicum, sed de se sibi remedium pollicetur: nec unquam ibi proficit cura, ubi morbus est ipsa medicina. Hunc autem corruptissimum pestilentiae ipsius flatum spiritus verae humilitatis & verae charitatis excludit. In

nullo

A nullo enim haec virtutes ab inuicem diuiduntur, & ambarum tam indiscreta conexio est, ut qui in vna earum costruitur, simul utraque potiatur. Sicut enim pars charitatis est humilitas, ita pars humilitatis est charitas. Et si illa recolamus quae sine bono charitatis infructuosa esse Apostolus definiuit: inueniemus, eadem similem habere charitatem, si eis humilitas vera defuerit. Quae enim fructum habebit aut cum inflatione scientia, aut cum humana gloria fides, aut cum iactantia largitas, aut cum elatione martyrium? Unde quia in distributione superbiae & humilitas tendit & charitas, de utraque habeatur dictum, quicquid de vna est disputatum. Superest nunc sacratissima Dei virgo ut sobrio castoque iudicio sancti cordis tui arcam discutias, & aculeo totius elationis obruto, inuestiges in te atque diuerneris quae & qualia tibi sponsus tuus dona contulerit: quae a me non oportuit recenseri, ne aut plura cotexerem, aut pauciora percurrerem. Verecundiae enim tuae onerosa foret etiam vera laudatio, & ipse contra disputationem meam facerem, si cui ab humana gloria continentiam suassissem, ad eandem te tuis praconijs incitarem. Ipsa ergo aulam tuae mentis ingredi, & in secretario purissimae conscientiae tuae qualia tibi reposita sint ornamenta circumspecte: & quicquid ibi splendidum, quicquid pulchrum preciosamque reppereris, diuini operis & muneris esse ne dubites: ita ut in omnibus bonis opulentiae tuae & gratiam donatoris & ius proprietatis agnoscas. Accepisti enim quae habes: & quicquid tibi diligentia tui laboris accreuit, per ipsum tibi est auctum, per quem fuerat inchoatum. Itaque utendum tibi est ijs quae largitus est Deus: & ab eodem semper est petendum, ut donis eius fideliter & scienter utaris. Quid enim nobis boni potest esse sine ipso, quando quidem etiam ut recte oremus, ex ipso est: dicente Apostolo, Nam quid oremus sicut oportet, nescimus, sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret spiritus: quoniam secundum Deum postulat pro sanctis. Et ne dubium esset de quo spiritu loqueretur, iam supra dixerat, Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timorem, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba pater. Itaque ipse spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quoniam sumus filij Dei. Si autem filij: & haeredes. haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi: si tamen copatimur ut coglorificemur. Implet igitur Spiritus sanctus organum suum: & tanquam fila chordarum tangit digitus Dei corda sanctorum. Qui ideo cum die Petecostes in apostolos plebemque credentium, sicut a domino fuerat promissus, influeret: in specie linguarum apparuit ignearum, & loquelis omnium nationum eos super quos infederat, fecit affari: ut dubium non esset, per ipsius inspirationem, utile affectum, rationabile sermonem, animis fidelium ministrari. Sicut ipse dominus discipulis suis insinuauit, & dixit: Cum autem tradet vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquamini, sed spiritus patris qui loquitur in vobis. Quod non in solo magnarum tribulationum tempore credamus fieri, sed etiam in pace praestari. Audiamus Apostolum desinentem quod ipse quoque cogitationes nostrae nisi a Deo nobis insitae fuerint, rectae esse non possint. Fiduciam, inquit, talem habemus per Christum ad Deum: non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Unde cum sanctorum animis ex Deo sit ut illis meditatio iusta, petitio efficax, actio ex Deo sit, in

T t

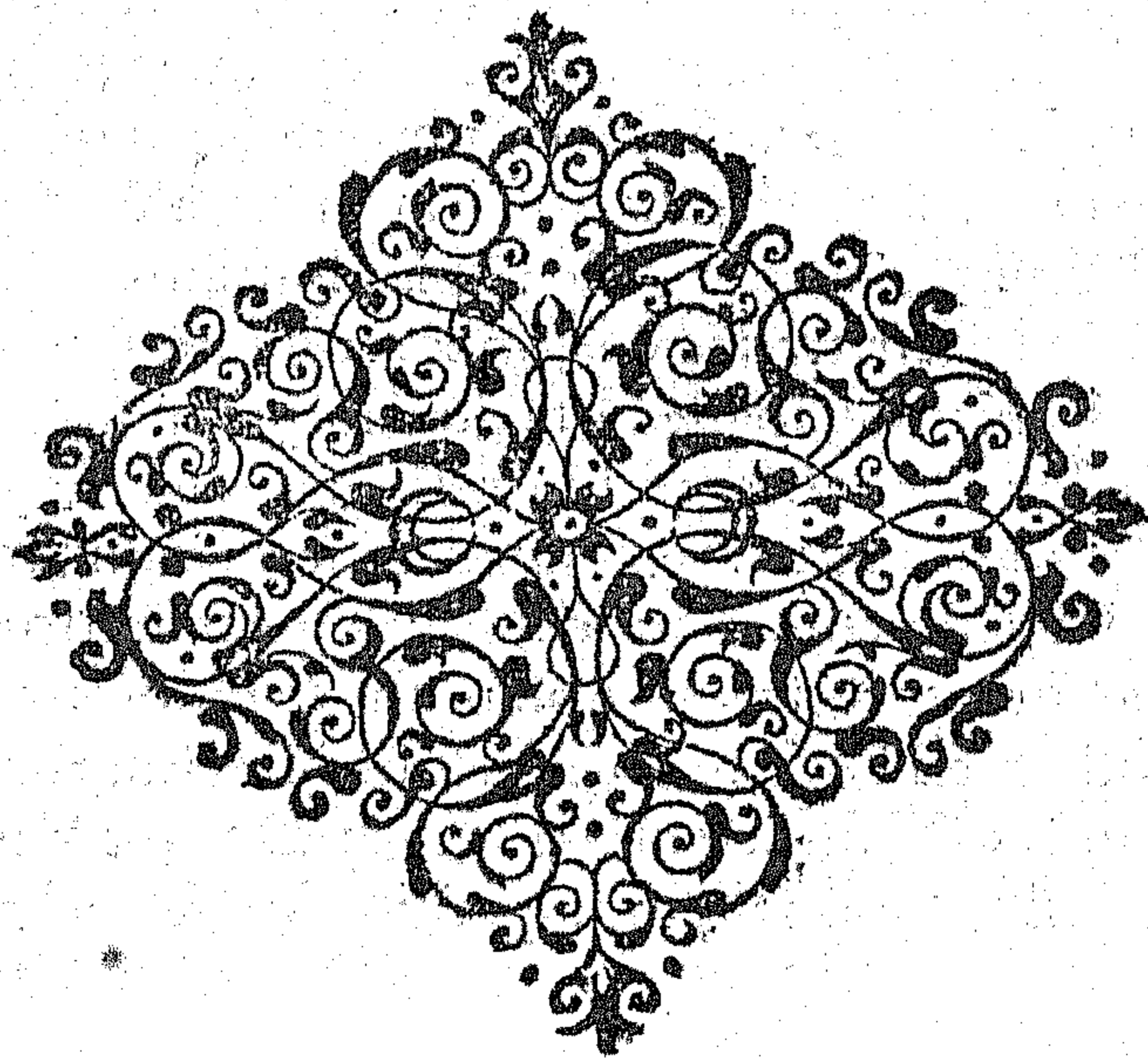
fide

D. PROSP. EPIST. AD DEMETRIADEM.

fide firmitas, in tribulatione patientia, in persecutione victoria, magna est in vera humilitate foelicitas, cui Deus dilectio, Deus sapietia, Deus consilium, Deus fortitudo est. Nec dubie ista subiectio iam ex magna parte in illius futuræ beatitudinis est constituta consortio: vbi Deus erit omnia in omnibus.

2. Cor. 15. Quod ideo in hac vita ad plenum non potest obtineri, quia nondum mortale nostrum induit immortalitatem, nec corruptio transit in incorruptionem: caro adhuc contra spiritum, & contra carnem spiritus concupiscit: nec inuenitur in vilo hominum tanta concordia, vt legi mentis lex quæ membris est insita, non repugnet. Propter quod ex omnium sanctorum persona accipitur quod Ioannes Apostolus ait: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Cum tamen idem ipse dicat: Qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in in eo manet: & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. Vtrunq; ergo verum est: quia & nemo sine peccato est: in eo quod nemo est sine lege peccati: & qui natus ex Deo, peccatum non facit: quia per legem mentis, id est, per charitatem, quæ Dei semen est, peccatum non facit. Charitas enim operit multitudinem peccatorum, & sine qua nullum prodest bonum, per quam deletur omne peccatum. Dum igitur corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimat terrena inhabitatio sensum multa cogitantem: non quidem obtinetur vti iam anima in omnibus Deus sit, quia nullus est sine tentationis stimulo & sine mutabilitatis incerto: sed quia omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à patre luminum: sine dubio inde habetur virtutum omnium portio, vnde habitatur plenitudo: & tanto quisque est beator deoq; coniunctior, quanto plus in eo fuerit gratiæ diuinæ quàm actionis humanæ. Benedic itaq; domino in omni tempore, & laus eius in tuo ore sit semper. Anima autem tua non acquiescat nisi in domino laudari. Superbi quidem refragabuntur: sed mansueti hæc audient & lætabuntur.

F I N I S.

³¹⁹
A. D. PROSPERI
 AQVITANICI, REGIENSIS EPIS-
 COPI, EPISTOLA AD AVGVSTI-
 NVM. DE RELIQVIIS PE-
 lagiana hereseos.

D Omino beatissimo Pape, ineffabiliter mirabili, incomparabiliter honorado, præstantissimo patrono, Augustino Prosper. Ignotus quidem tibi facie, sed iam aliquatenus si reminiscaris, animo ac sermone compertus: nam per sanctum fratrem meum Leontium diaconum misi Epistolas & recepi: nunc quoque beatitudini tuæ scribere audeo, non solum salutationis vt tunc studio, sed etiam fidei, qua ecclesia viuit affectu. Excubante enim pro vniuersis membris corporis Christi vigilantissima industria tua, & aduersus hæreticarum doctrinarum insidias veritatis virtute pugnante, nullo modo mihi verendum putavi, ne onerosus tibi, aut importunus essem in eo, quod ad multorum salutem, ac perinde ad pietatem tuam pertinet: cum potius reum futurum esse me credere, si ea quæ valde perniciose intelligo, ad speciale patronum fidei non referrem. Multi ergo seruorum Christi qui in Malsiliensi vrbe consistunt, in sanctitatis tuæ scriptis quæ aduersus Pelagianos hæreticos condidisti, contrarium putant patrum opinioni & Ecclesiastico sensui, quicquid in eis de vocatione electorum secundum Dei propositum disputasti. Et cum aliquandiu tarditatem suam culpam maluerint, quàm non intellecta reprehendere, quidamque eorum lucidiorem super hoc atque aptiorem beatitudinis tuæ expositionem voluerint postulare: euenit ex dispositione misericordie Dei, vt quum quosdam intra Africam similia mouissent, librum De correptione & gratia plenum diuinæ autoritatis emitteres. Quo in notitiam nostram insperata opportunitate delato, putauimus omnes querelas resistentium sopiendas: quia vniuersis quæstionibus, de quibus consulenda erat sanctitas tua, tam plenè illic absoluteq; responsum est, quasi hoc specialiter studueris, vt quæ apud nos erant turbata componeres. Recensito autem hoc beatitudinis tuæ libro, sicut qui sanctam atque Apostolicam doctrinæ tuæ auctoritatem antea sequebantur, intelligentiores multò instructioresq; sunt facti: ita qui persuasionis suæ impediabantur obscuro, auersiores quàm fuerant recesserunt. Quorum tam abrupta dissensio primum propter ipsas metueda est, ne tam claris tamque egregijs in omnium virtutum studio viris spiritus Pelagianæ impietatis illudat: ne simpliciores quique apud quos horum magna est de probitatis contemplatione reuerentia, hoc tutissimum sibi æstiment, quod audiunt eos quorum auctoritatem sine iudicio sequuntur, asserere. Hæc enim ipsorum definitio ac professio est: omnem quidem hominem Adam peccante peccasse, & neminem per opera sua, sed per Dei gratiam regeneratione saluari: vniuersis tamen hominibus propiciationem quæ est in sacramento sanguinis Christi, sine exceptione esse propositam, vt quicumque ad fidem & ad baptismum accedere voluerint, salui esse possint: qui autem cre-

T t ij dituri

dūti sunt, quīve in ea fide quæ deinceps per Dei gratiam sit iuuanda, man-
 suri sunt, præscisse ante mundi constitutionem Deum, & eos prædestinasse
 in regnum suum, quos gratis vocatos, dignos futuros electione, & de hac vi-
 ta bono fine excessuros esse præiudicauit. Ideoq; omnem hominem ad creden-
 dum & ad operandū diuinis institutionibus admoneri, vt de apprehendēda
 vita æterna nemo desperet, cum voluntariæ deuotioni remuneratio sit pa-
 rata. Hoc autem propositum vocationis Dei quo vel ante mundi initium,
 vel in ipsa conditione generis humani, eligendorum & reijciendorum dici-
 tur facta discretio, vt secundū quod placuit creatori, alij vasa honoris, alij
 vasa contumeliæ sint creati; & lapsis curam resurgēdi adimere, & sanctis oc-
 casionem * torporis asserre: eo quod in vtrāq; partem superfluus labor sit,
 si neq; reiectus vlla industria possit intrare, neq; electus vlla negligētia pos-
 sit excidere. Quoquo enim modo se egerint, non posse aliud erga eos quā
 Deus definiuit accidere, & sub incerta spe cursum nō posse esse constantem:
 cum si aliud habeat prædestinantis electio, casta sit annitentis intentio. Re-
 moueri itaq; omnem industriam, tolliq; virtutes, si Dei constitutio humanas
 præueniat voluntates: & sub hoc prædestinationis nomine, fatalē quandam
 induci necessitatem: aut diuersarum naturarum dici dominum conditorem
 si nemo aliud possit esse quā factus sit. Atque vt breuius ac pleniū quod
 opinātur exponam: quicquid in libro hoc ex contradicentium sensu, sancti-
 tas tua sibi opposuit, quicquid etiam in libris cōtra Iulianum ab ipso sub hac
 quæstione obiectum potentissimē debellasti, hoc totum ab istis sanctis in-
 tentiosissimē conclamatur. Et cum contra eos scripta beatitudinis tuæ, va-
 lidissimis & innumeris testimonijs diuinarum scripturarum instructa, profe-
 rimus, ac secundū formam disputationum tuarum, aliquid etiam ipsi quo
 concludantur astruimus, obstinationem suam vetustate defendunt: vt ea,
 quæ de Epistola Apostoli Pauli Romanis scribentis, ad manifestationē di-
 uinæ gratiæ, præuenientis electorū merita proferuntur, à nullo vnquā Ec-
 clesiasticorum ita esse intellecta vt nunc sentiuntur, affirmant. Cūque vt
 ipsi ea exponant, secundum quorum velint sensa deposcimus, nihil se profi-
 tentur inuenisse quod placeat, & de his taceri exigunt, quorum altitudinem
 nullus attigerit. Eo postremō peruicacia rota descendit, vt fidē nostram edi-
 ficationi audientium contrariam esse definiat, ac sic etiam si vera sit, nō pro-
 mendam: quia & perniciosē nō * recipiēda tradatur, & nullo periculo quæ
 intelligi nequeant, conticeantur. Quidam verō horum intantum à Pelagia-
 nis semitis non declinant, vt quum ad cōfitendam eam Christi gratiam quæ
 omnia præueniat, merita humana cogatur, ne si meritis redditur, frustra gra-
 tia nominetur: ad conditionem hanc velint vniuscuiusq; hominis pertinere,
 in qua cum nihil prius merentem, quia nec existentem liberi arbitrij, & ra-
 tionalis gratia creatoris instituat, vt per discretionē boni & mali & ad cog-
 nitionem Dei, & ad obedientiam mādatorum eius possit suam dirigere vo-
 luntatem: atq; ad hanc gratiam qua in Christo renascimur, peruenire per na-
 turalem scilicet facultatem, petendo, quærendo, pulsando: vt ideo accipiat,
 ideo inueniat, ideo introeat, quia bono naturæ bene vsus, vt ad istā saluantē
 gratiam, initialis gratiæ ope meruerit peruenire. Propositum autem vocan-
 tis gratiæ in hoc omnino definiant, quod Deus constituerit nullum in reg-
 num suum, nisi per sacramentum regenerationis assumere, & ad hoc salutis
 donum

* teporis

* intel-
ligenda.

A donum omnes homines vniuersaliter, siue per naturalem, siue per scriptam
 legem, siue per Euangelicam prædicationem vocari: vt & qui voluerint fiat
 filij Dei, & inexcusabiles sint qui fideles esse noluerint: quia iustitia Dei in
 eo sit, vt qui non crediderint pereant: bonitas in eo appareat, si neminē re-
 pellat à vita, sed indifferenter vniuersos velit saluos fieri, & in agnitionem
 veritatis venire. Iam hic proferunt testimonia, quibus diuinarum scriptura-
 rum cohortatio ad obediendum incitat hominum voluntates, qui ex libero
 arbitrio, aut faciant quæ iubentur, aut negligant: & consequens putant, vt
 quia præuaricator ideo dicitur non obedisse, quia noluit: fidelis quoq; non
 dubitetur ob hoc deuotus fuisse, quia voluit: & quārum quisque ad malum,
 tantum habeat facultatis ad bonum: pariq; momento animum se vel ad vi-
 tia, vel ad virtutes mouere, quem bona appetentem gratia Dei foueat, mala
 sectantem damnatio iusta suscipiat. Cūq; inter hæc innumerabilium illis
 multitudo obijeitur paruulorū, qui vtiq; excepto originali peccato, sub quo
 omnes homines similiter in primi hominis damnatione nascuntur, nullas ad-
 huc habentes voluntates, nullas proprias actiones, non sine Dei iudicio se-
 cernuntur: vt ante discretionem boni ac mali de vsu vitæ istius auferēdi, alij
 per regenerationem inter cœlestis regni assumantur hæredes: alij sine bap-
 tismo inter mortis perpetuæ transeant debitores: tales aiunt perdi, talisque
 saluari, quales futuros illos in annis maioribus si ad actiuam seruarietur æta-
 rem, scientia diuina præiudicauit. Nec considerant se gratiā Dei, quā comitem,
 non præuiam humanorum voluntatum esse meritorum, etiam illis voluntatibus
 subdere, quas ab ea secundū suā phantasiā, non negant esse præuentas. Sed
 in tantum quibuscunq; cōmentitij meritis electionem Dei subiiciunt, quia
 præterita quæ non extant, futura quæ non sint futura conflagant, nouoq;
 apud illos absurditatis genere, & non agenda præscita sint, & præscita non
 acta sint. Hanc sanē de humanis meritis præscientiam Dei, secundū quā gra-
 tia vocantis operetur, multo sibi rationabilius videntur astruere, cum ad
 earum nationum contemplationem venitur, quæ vel in præteritis seculis di-
 missæ sunt ingredi vias suas, vel nunc quoque adhuc in veteris ignorantia
 impietate depereunt, nec vlla eis aut legis aut Euangelij illuminatio coru-
 scavit: cū tamen in quantum prædicatoribus ostium apertū est, & via facta
 est, gentium populus qui sedebat in tenebris & in vmbra mortis, lucē viderit
 magnam: & qui quondam non populus nunc autē populus Dei sit, & quo-
 rum aliquando non misertus est, nunc autē misereatur, præuisos inquit à
 domino credituros: & ad vnamquamq; gentem ita dispēcata tempora ac mi-
 nisteria magistrorum, vt exortura erat bonarum credulitas voluntatum. Nec
 vacillare illud, quod Deus omnes homines velit saluos fieri, & in agnitionē
 veritatis venire: quandoquidem inexcusabiles sint, qui & ad vniuersi Dei
 cultum potuerint instrui intelligētia naturali, & Euangelium ideo non au-
 dierint, quia nec fuerant recepturi. Pro vniuerso autē humano genere mor-
 tuum esse dominum nostrum Iesum Christum, & neminē prorsus à redem-
 ptione sanguinis eius exceptum, etiam si omnem hanc vitam alienissima ab
 eo mente pertranseat: quia ad omnes homines pertineat diuinæ misericor-
 diæ sacramentum: quo ideo plurimi non renouentur, quia quod nec renou-
 uari vtile habeant prænoscantur. Itaque quantum ad Deum pertinet, om-
 nibus paratam vitam æternam: quantum autem ad arbitrij libertatem, ab-

T. t. iij. his eam

his eam apprehendi, qui Deo sponte crediderint, & auxilium gratiæ merito **C** credulitatis acceperint. In istam verò talis gratiæ prædicationem hi, quorum contradictione offendimur, cum prius meliora sentirêt, ideo se vel maxime contulerunt, quia si profiterentur ab ea omnia bona merita præueniri, & ab ipsa vt possint esse donari, necessitate concederent Deum secundum propositum & consilium voluntatis suæ, occulto iudicio, & opere manifesto, aliud vas condere in honorem, aliud in contumeliam: quia nemo nisi per gratiam iustificetur, & nemo nisi in præuaricatione nascatur. Sed refugiunt istud facteri diuinoque ascribere operi sanctorum merita formidant, nec acquiescunt prædestinatum electorum numerum, nec augeri posse, nec minui: ne locum apud infideles ac negligentes cohortantium incitamenta non habeant: ac superflua sit industriæ ac laboris indictio, cuius studium cessante electione frustrandum sit. Ita demum enim posse vnumquemque ad correctionem, aut ad profectum vocari, si se sciat sua diligetia bonum esse posse, & libertatem suam ob hoc Dei auxilio iuuandâ, si quod Deus mādāt, elegerit. Ac sic, cum in his qui tempus acceperunt liberæ voluntatis, duo sint quæ humanâ operentur salutem, Dei scilicet gratia & hominis obedientia: priorem volunt obedientiam esse quàm gratiam, vt initium salutis ex eo qui saluatur, non ex eo credendum sit stare qui saluat: & volūtas hominis diuinæ gratiæ sibi pariat opem, non gratia sibi humanam subijciat voluntatem. Quod cum peruersissimum esse reuelante Dei misericordia, & instruente nos tua beatitudine nouerimus, possumus quidem ad non credendum esse constantes, sed ad autoritatem talia sentientium non sumus pares: quia multū nos & vitæ meritis antecellunt, & aliqui eorum adepto nuper summo sacerdotij honore **D** supereminent: nec facile quisquam præter paucos perfectæ gratiæ intrepidus amatores, tantis superiorū disputationibus ausus est cōtraire. Ex quo non solum his qui eos audiunt, verumetiam ipsis qui audiuntur, cum dignitatibus creuit periculum: dum & multos reuerentia eorum, aut inuiti cohibet silentio, aut incurioso ducit assensu: & saluberrimum ipsis videtur, quod penè nullius contradictione reprehenditur. Vnde quia in istis Pelagianæ prauitatis reliquijs non mediocris virulentæ sibra nutritur, si principium salutis malè in homine collocatur: si diuinæ voluntati impiè voluntas humana præfertur, vt ideo quis adiuuetur quia voluit, non ideo quia adiuuatur velit: si originaliter malus receptionem boni non à summo bono, sed à semetipso inchoare malè creditur: si aliunde Deo placetur, nisi ex eo quod ipse donauerit: tribue nobis in hac causa Papa beatissime, pater optime, quantum donante domino potes diligentiam pietatis tuæ obsecro, vt quæ in istis quæstionibus obscuriora, & ad percipiendum difficiliora sunt, quàm lucidissimis expositionibus digneris aperire. Ac primū, quia plerique non putant Christianam fidem hac dissensione violari, quantum periculi sit in eorum persuasione patefacias. Deinde quomodo per istam præoperantē & cooperantem gratiam liberum non impediatur arbitrium. Tum vtrum præscientia Dei ita secundum propositum maneat, vt ea ipsa quæ sunt proposita sint accipienda præscita: an per genera causarum & species personarum ista varientur: vt quia diuersæ sunt vocationes, in his qui nihil operaturi saluantur, quasi solum Dei propositum videatur existere: in his autē qui aliquid boni acturi sunt, per præscientiam possit stare propositum: an verò vniformiter, licet

A licet diuidi præscientia à proposito tēporali distinctione nō possit, præscientia tamen quodam ordine sit subnixa proposito: & sicut nihil sit quorumcunque negotiorum, quod non scientia diuina præuenierit: ita nihil sit boni, quod in nostram participationem non Deo authore defluerit. Postremò quemadmodum per hanc prædicationem propositi Dei, quo fideles sunt qui præordinati sunt ad vitam æternam, nemo eorum qui cohortandi sunt impediatur, nec occasionem negligentiae habeat, si se prædestinatos esse desperent. Illud etiam qualiter diluatur, quæsumus patienter insipientiam nostram ferēdo demonstrēs, quod retractatis priorū de hac opinionibus, penè omnium par inuenitur & vna sententia, qua propositū & prædestinationem Dei secundum præscientiam receperunt: vt ob hoc Deus alios vasa honoris, alios contumeliæ fecerit, quia finem vnus cuiusque præuiderit, & sub ipso gratiæ adiutorio in qua futurus esset volūtatē & actione præscierit. Quibus omnibus enodatis, & multis insuper quæ altiore intuitu ad causam hanc pertinentia magis potes videre discussis: credimus & speramus, non solum tenuitatem nostram disputationum tuarum præsidio roborandam, sed etiam ipsos quos meritis atque honoribus claros caligo istius opinionis obscurat, defecatisimum lumen gratiæ recepturos. Nam vnum eorum præcipuæ autoritatis & spiritualium studiorum virum, sanctum Hilarium Arelatensem Episcopum, sciat beatitudo tua admiratorem sectatoremque: in alijs omnibus tuæ esse doctrinæ: & de hoc quod in querelam trahit, iam pridem apud sanctitatem tuam sensum suum per literas velle conferre. Sed quia vtrum hoc facturum, aut quo fine sit facturum incertum est, & omnium nostrum fatigatio providente hoc presenti seculo Dei gratia, in tuæ charitatis & scientiæ vigore sperat, adde eruditionem humilibus, adde increpationem superbis. **B** Necessarium & vtile est etiā quæ scripta sunt scribere, ne leue existimetur quod non frequenter arguitur. Sanum enim putant esse quod non dolet, nec vulnus superducta cute sentiunt: sed intelligat peruenturum ad sectionem, quod habuerit perseverantem tumorem. Gratia Dei & pax domini nostri coronet te in omni tempore, & ambulantes de virtute in virtute.

glorificet in æternum domine Papa beatissime, ineffabiliter mirabilis, incomparabiliter honorande, præstantissime patrone.

CÆLESTINI

PAPAE PRO PROSPERO ET
HILARIO, DE GRATIA DEI EPIS-
TOLA AD QVOSDAM GAL-
liarum Episcopos.

I. Cor. 10

Mat. 18

Ilectissimis fratribus Venerio, Mario, Leontio, Auxonio, Arcadio, Philtatio, & cæteris Galliarum Episcopis Cælestinus Episcopus. Apostolici verba præcepti sunt: Apud Iudæos atque gentiles sine offensione nos esse debere. hoc quisquis Christianus est, tota animi virtute custodit. Quod cum ita sit, non parum periculi illum manere poterit ante Deum, qui hoc detractat etiam fidelibus exhibere. Nam qualiter nos, qui neminem perire volumus, ista contristent, quæ authoribus Christianis percellunt animos Christianos, dominicus in Evangelio sermo testatur. Ait enim ipse Saluator, quod expediat scandalizanti unum de pusillis, in maris profunda demergi. Et ideo quæ sit eius iam poena quæramus, cui tale supplicium legimus expedire.

De Prospero & Hilario. CAPVT I.

Luc. 5.

I. Cor. 12.

Filii nostri præsentis Prosper & Hilarius, quorum circa Deum nostrum sollicitudo laudanda est, tantum nescio quibus presbyteris illic licere, qui dissensionem Ecclesiarum studeant, sunt apud nos persecuti, ut indisciplinatas quæstiones vocantes in medium, pertinaciter eos dicant prædicare aduersantia veritati. sed vestræ dilectioni iustius imputamus, quando illi supra vos habent copiam disputandi. Legimus supra magistrum non esse discipulum, hoc est, non sibi debere quenquam ad iniuriam Doctorum vindicare doctrinam. Nam & hos ipsos à Deo nostro positos nouimus ad docendum, cum sit, dicente Apostolo, eis tertius locus intra Ecclesiam deputatus. Quid illic spei est, ubi magistris tacentibus hi loquuntur, qui si ita est, discipuli non fuerunt? Timeo ne conuiuere sit hoc tacere. timeo ne magis ipsi loquantur, qui permittunt illis taliter loqui. In talibus causis non caret suspicione taciturnitas, quia occurreret veritas, si falsitas displiceret. Merito namque causa nos respicit, si cum silentio faueamus errori. Ergo corripiantur huiusmodi, non sit his liberum habere pro voluntate sermonem. Desinat, si ita res sunt, incessere nouitas vetustatem. desinat ecclesiarum quietem inquietudo turbare. Conantur sæpe naufragio mergere, quos intra portum stantes statio facit fida securos. Fida quippe est omnium statio. quorum perfectis gressibus vestigia non mouentur. Recurrerunt ad apostolicam prædicti sedem, hæc ipsa nobis quæ tentat perturbatio, conquerentes. Habetote fratres charissimi pro catholice plebis pace tractatum. sciant se, si tamen censentur presbyterij dignitate, vobis esse subiectos, sciât omnes qui malè docent, quod sibi magis discere cõpetat, quàm docere. Nam quid in Ecclesijs vos agitis, si illi summam teneant prædicandi? Nisi forte illud obsistat, quod non autoritate, non adhuc ratione

A ratione colligitur, ut aliqui è fratrum numero, nuper de laicorum consortio in collegium nostrum fortassis admissi, nesciât, quid sibi debeant vindicare? Super his multa iam dicta sunt eo tempore, quo ad fratris Tuentij dedimus scripta responsum, nunc tamen repetentes sæpius admonemus, ut vitetur huiusmodi, qui laborant per terras aliud quàm ille noster iussit agricola seminare, nec tamen mirari possumus, si hæc erga viuētes hi nunc tentare audent, qui nituntur etiam quiescentium fratrum memoriam dissipare.

De sancto Episcopo Augustino mira laudis adfertio.

CAPVT II.

Augustinum sanctæ recordationis virum pro vita sua, atque meritis in nostra communione semper habuimus, nec unquam hunc sinistra suspitionis saltem rumor aspersit, quæ tantæ sciētiae olim fuisse meminimus, ut inter magistros optimos etiam à meis semper præcessoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune senserunt, utpote qui ubique cunctis & amori fuerit, & honori. unde resistendum talibus, quos malè crescere videmus. Nefas est hæc pati religiosas animas, quarum afflictione, quia membra nostra sunt, nos quoque conuenit macerari, quamuis maneat hos beatitudo promissa, quicumque probatur persecutionem propter iustitiam sustinere, quibus quid promittat dominus in futurum, sequens sermo declarat. Non est agentium causa solorum vniuersalis ecclesia, quacunque nouitate pulsatur, intelligamus hæc ipsa vobis, quæ nobis non placet, displicere. Quod ita demum probare poterimus, si imposito improbis silentio, de tali re in posterum querela cessauerit. Deus vos incolumes custodiat fratres charissimi.

Sedis Apostolicæ episcoporum auctoritates de gratia Dei.

CAPVT III.

Quia nonnulli qui catholico nomine gloriantur, in damnatis autem hæreticorum sensibus seu prauitate siue imperitia demorantes, pijs simis disputatoribus obuiare præsumunt, & cum Pelagiū atque Cælestium anathematizare non dubitent, magistris tamen nostris, tanquam necessarium modum exceßerint, obloquuntur, eaque tantummodo sequi & probare profitetur, quæ sacratissima beati Apostoli Petri sedes contra inimicos gratiæ Dei per ministerium præsulū suorum sanxit & docuit: necessarium fuit diligenter inquirere, quid Rectores Romanæ Ecclesiæ de heresi, quæ eorum temporibus exorta fuerat, iudicauerint, & contra nocētissimos liberi arbitri defensores quid de gratia Dei sentiendum esse celsuerint, ita ut etiam Africanorum conciliorum quædam sententias iungeremus, quas utique suas fecerunt apostolici antistites, dum illas comprobaret. ut ergo plenius, qui in aliquo dubitat, instruatur, constitutiones sanctorum patrum compendio manifestamus indiculo, quo si quis non nimis est contentiosus, agnoscat omnium disputationum connexionem ex hac subditarum auctoritatum breuitate pendere, nullamque sibi contradictionis superesse rationem, si cum catholicis credat & dicat.

Quod Adam omnes homines læserit, nec quenquam nisi Christi gratia, posse saluari.

CAP. IIII.

PRO PROSPERO ET HILARIO

IN prauaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem, & innocentiam perdidisse, & neminem de profundo illius ruinae per liberum arbitrium posse consergere, nisi eum gratia Dei miserentis crexerit, pronunciantem beatæ memoriæ Papa Innocentio, atq; dicente in epistola ad Carthaginense concilium, Liberum enim arbitrium ille perpeffus, dum suis inconsultius utitur bonis, cadens in prauaricationis profunda, demersus est, & nihil, quemadmodum exinde surgere posset inuenit, suaque in æternum libertate deceptus huius ruina iacuilset oppressus, nisi eum post Christi pro sua gratia releuasset aduentus, qui per nouæ regenerationis purificatione omne præteritum vitium sui baptismatis lauacro purgauit.

Quod nemo sit bonus suis viribus, nisi participatione eius qui solus bonus est. CAPVT V.

NEminem esse per semetipsum bonum, nisi participationem sui ille donet, qui solus est bonus. quod in eisdem scriptis eiusdem pontificis sententia protestatur dicens, Nam quid nos de eorum posthac restum mentibus æltimemus, qui sibi se putant deberi quod boni sunt, nec illum considerant cuius quotidie gratiam consequuntur, qui sine illo tantum se adsequi posse confidunt.

Quod nisi gratia Dei continua inuenimur, insidias diaboli superare non possumus. CAPVT VI.

NEminem etiam baptismatis gratia renouatum idoneum esse ad superandas diaboli insidias, & ad euincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adiutorium Dei perseuerantiam bonæ conuersationis acceperit, quod eiusdem antistitis in iisdem paginis doctrina confirmat dicens: Nam quanuis hominẽ redemerit à præteritis ille peccatis, tamen sciens illum iterum posse peccare, ad reparationem sibi, quemadmodum posset illum & post ista corrigere, multa seruauit, atque quotidiana præstat ille remedia, quibus nisi freti, confisi que nitamur, nullatenus humanos vincere poterimus errores. Necesse est enim, ut quo auxiliante vincimus, eo iterum non adiuuante vincamur.

Quod per Christum libero bene utamur arbitrio. CAPVT VII.

QUod nemo, nisi per Christum, libero bene utatur arbitrio, idẽ magister in epistola ad Mileuitanum concilium data prædicat, dicẽs: Aduerte tandẽ õ prauissimarum mentium peruersa doctrina, quod primũ hominem ita libertas ipsa decepta, ut dum indulgentius frenis eius utitur, in prauaricationem præsumptione cõcideret, nec ex hac potuit erui, nisi ei prouidentia regenerationis statum pristinae libertatis Christi domini reformasset aduentus.

Quod omnia sanctorum merita dona sint Dei. CAPVT VIII.

Quod

CELEST. EPISTOLA.

323

A QUod omnia studia, & omnia opera ac merita sanctorum ad Dei gloriam laudẽq; referenda sint, quia nemo aliunde ei placeat, nisi ex eo, quod ipse donauerit. in quam nos sententiã dirigit beatæ recordationis Papæ Zosimi regularis autoritas, cum scribens ad totius orbis episcopos ait. Nos autẽ instinctu Dei (omnia enim bona ad authorem suum referenda sunt, unde nascuntur) ad fratrum, & coepiscoporum nostrorum cõscientiam vniuersa retulimus. Hunc autem sermonem syncerissimæ veritatis luce radiantem tanto Afri episcopi honore venerati sunt, ut ita ad eundẽ virum scriberet. Illud verò quod in literis, quas in vniuersas prouincias curasti esse mittendas, posuisti dicẽs, Nos tamẽ instinctu Dei, etc. sic accepimus dictum, ut illos, qui contra Dei adiutorium extollunt humani arbitrij libertatem, districto gladio veritatis, velut cursum transiens amputares. Quid enim tam libero fecisti arbitrio, quàm quod vniuersa in nostræ humilitatis conscientiam retulisti, & tamen instinctu Dei factum esse fideliter, sapienterque vidisti, veraciter, sidenterq; dixisti? Ideo utiq;, quia præparatur voluntas à domino, & ut boni aliquid agant paternis inspirationibus suorum ipse tangat corda fidelium. Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt: ut nec nostrum deesse sentiamus arbitrium, & in bonis quibusq; voluntatis humanæ singulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium.

Quod omnis sancta cogitatio, & motus piæ voluntatis ex Deo sit. CAPVT IX.

B

QUod ita Deus in cordibus hominum, atq; in ipso libero operetur arbitrio, ut sancta cogitatio, piũ consilium, omnifq; motus bonæ voluntatis ex Deo sit, quia per illũ aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus. Ad hanc enim nos professionem idem doctor instituit, qui cum ad totius orbis episcopos de diuinæ gratiæ opitulatione loqueretur. Quod ergo, ait, tempus interuenit, quo eius non egeamus auxilio? In omnibus igitur actibus, causisq; cogitationibus, motibus adiutor, & protector orãtus est. superbũ est enim, ut quicquã sibi humana natura præsumat, clamante Apostolo, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed contra principes, & potestates aeris huius, contra spiritalia nequitia in celestibus. Et sicut ipse iterum dicit, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum dominũ nostrum. Et iterum, Gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed plus illis omnibus laboraui, non ego autem, sed gratia Dei mecum.

Quod gratia Dei non solum peccata dimittat, sed etiã adiuuet ne committantur, & præstet ut lex impleatur, non sicut ait Pelagius, facile, quasi sine gratia Dei difficilius possit impleri. Cap. X.

Illud etiam, quod intra Carthaginensis synodi decreta cõstitutũ est, quasi proprium apostolicæ sedis amplectimur, quod scilicet tertio capitulo definitum est, ut quicumq; dixerit gratiam Dei, qua iustificamur per Iesum Christum dominum nostrum, ad solam remissionẽ peccatorum valere quæ iam commissa sunt, nõ etiam ad adiutorium, ut nõ committatur, anathema sit. Et iterum quar-

PRO PROSPERO ET HILARIO

rum quarto capitulo, Vt quisquis dixerit, gratiam Dei per Iesum Christum propter hoc tantum nos adiuuare ad non peccandum, quia per ipsum nobis reuelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, vt sciamus quid appetere, aut quid vitare debeamus, non autem per illam nobis prestari, vt quod faciendum cognouimus, etiam facere diligamus atq; valeamus, anathema sit. Cum enim dicat Apostolus, Scientia inflat, charitas vero edificat, valde impiu est, vt credamus ad eam quae inflat nos habere gratiam Christi, & ad eam, quae edificat, non habere, cum sit vtrunq; donum Dei, & scire quid facere debeamus, & diligere vt faciamus, vt edificare charitate scientia non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptu est: Quid docet hominem scientiam, ita etiam scriptum est, Charitas ex Deo est. In quinto capitulo, vt quisquis dixerit, ideo nobis gratiam iustificationis dari, vt quod facere per liberum iubeamur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, tanquam si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere diuina mandata, anathema sit, de fructibus enim mandatoru dominus loquebatur, vbi non ait, Sine me nihil difficilius potestis facere, sed ait, Sine me nihil potestis facere.

2. Cor. 3.

Psal 93.
1. Ioan. 4

Ioan. 15.

Quod sedis Apostolica omnes orationes Christi gratiam reseruant, qua genus humanum ab aeterna damnatione reparatur. CAPVT XI.

Preter beatissime & apostolicę sedis inuiolabiles sanctiones, quibus nos pijsimi patres pestiferę nouitatis elatione deiecta, & bonę voluntatis exordia & incrementa probabilium studiorum, & in eis vsq; in fine perseverantiam ad Christi gratiam referre docuerunt, obsecrationum quoque sacerdotaliu sacramenta respiciamus, quae ab Apostolis tradita in toto mundo atq; in omni catholica ecclesia vniuersimode celebrantur, vt legē credendilex statuatur supplicandi, Cum enim sanctarum plebium praesules mandata sibi imer legatione fungantur apud diuinam clementiam, humani generis agunt causam, & tota secum ecclesia congemiscēte postulāt & precantur, vt infidelibus donetur fides, vt idololatrę ab impietatis suę liberentur erroribus, vt Iudaeis ablato cordis velamine lux veritatis appareat, vt haeretici catholice fidei perceptione respiscant, vt schismatici spiritum rediuuę charitatis accipiant, vt lapsis poenitentię remedia conferantur, vt deniq; catechumenis ad regenerationis sacramenta perductis coelestis misericordię aula referretur. Haec autem non perfunctorie neque inaniter a domino peti rerum ipsarum monstrat effectus, quando quidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos eratos de potestate tenebrarum transferat in regnum filij charitatis suę, & ex vasis irę, faciat vasa misericordię, quod adeo totum diuini operis esse sentitur, vt haec efficienti Deo gratiarum semper actio, laudisque confessio pro illuminatione talium, vel correctione referatur.

Colos. 1.
Rom. 9.

Quod gratiam Dei etiam baptizandorum testetur instituta purgatio, cum exorcismis & exufflationibus spiritus ab eis abiguntur immundi. CAPVT XII.

Illud

CELEST. EPISTOLA.

324

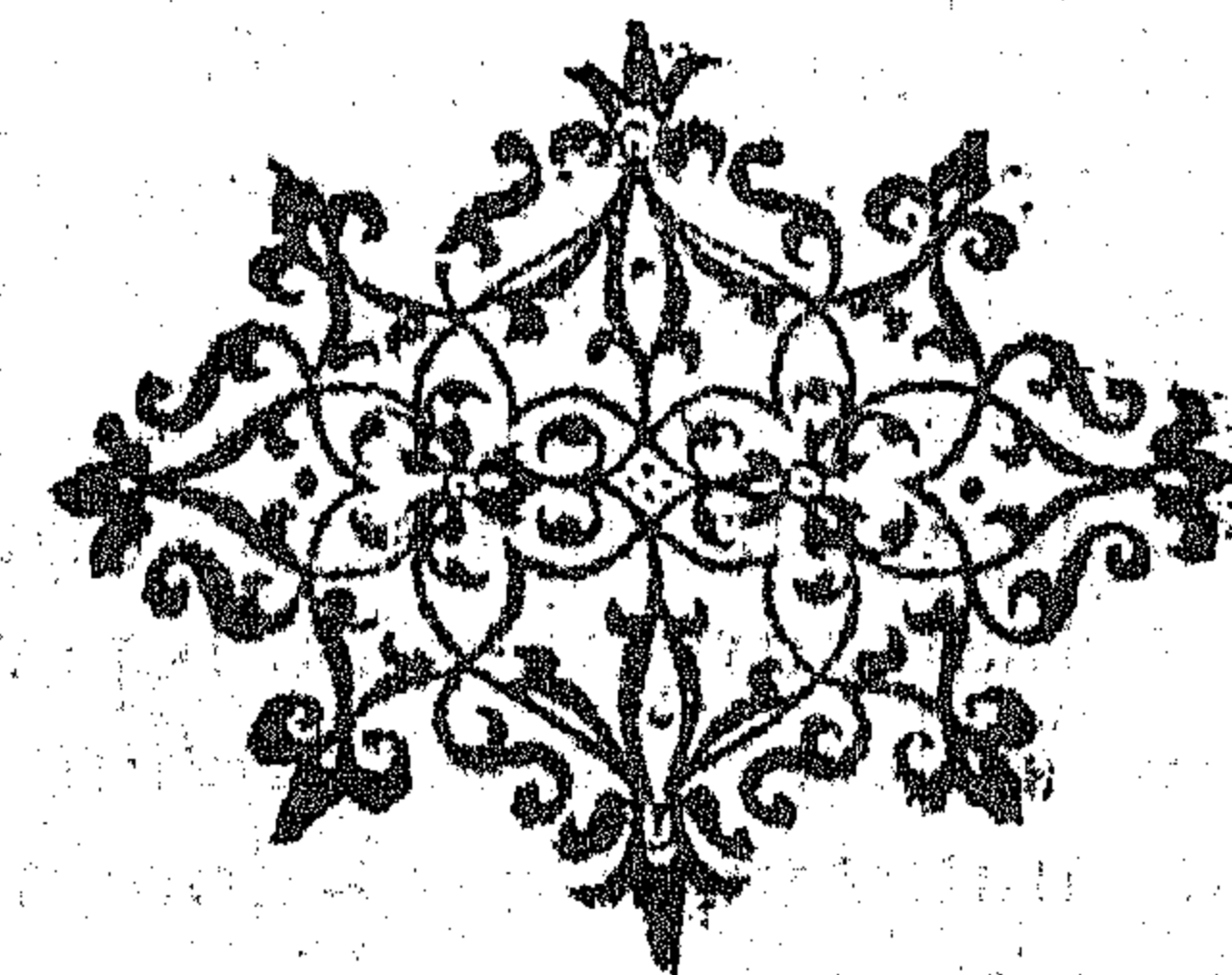
Illud etiam quod circa baptizandos in vniuerso mundo sancta Ecclesia vniuersimode agit, non ocioso contemplerur intuitu: cum siue paruuli, siue iuuenes ad regenerationis veniunt sacramenta, non prius fontem vitę adeunt, quam exorcismis, & exufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur, vt tunc verē appareat quomodo princeps mudi huius mittatur foras, & quomodo prius alligetur fortis, & deinceps vasa eius diripiantur, in possessionem translata victoris, qui captiuam ducit captiuitatem, & dat dona hominibus. His ergo ecclesiasticis regulis, & ex diuina sumptis autoritate documentis, ita adiuuante domino conformati sumus, vt omnium bonorum affectuum atq; operum, & omnium studiorum, omniumq; virtutum, quibus ab initio fidei attenditur, Deu profiteamur autorem, & non dubitemus ab ipsius gratia omnia hominis merita praueiri, per quem fit vt aliquid boni & velle incipiamus & facere: quo utiq; auxilio & munere Dei non auferatur liberum arbitrium, sed liberatur, vt de tenebroso lucidum, de prauo restum, de languido sanum, de imprudente sit prouidum. Tanta enim est erga omnes homines bonitas Dei, vt nostra velit esse merita, quae sunt ipsius dona, & pro his quae largitus est, aeterna praemia sit donaturus. Agit quippe in nobis, vt quod vult, & velimus, & agamus, nec ociosa esse in nobis patitur, quae exercenda, non negligenda donauit, vt & nos cooperatores simus gratiae Dei, ac si quid in nobis ex nostra viderimus remissione languescere, ad illum sollicitē recurramus, qui sanat omnes languores nostros, & redimit de interitu vitam nostram, et cui quotidie dicimus, Ne inducas nos in tentationem, sed libera nos a malo.

Ioan. 12.
Mat. 12.
Marci 3.
Psal. 67.

Matt. 6.

Quod profundiores quaestiones nec contemnenda: sint, nec penitus adserenda.

Profundiores vero, difficilioreque partes incurrentium quaestionum, quas latius pertractarunt qui haeticis resisterunt, sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus astruere. Quia ad confitendam gratiam Dei, cuius operi ac dignationi nihil penitus subtrahendum est, satis sufficere credimus, quicquid secundum praedictas regulas apostolicę sedis nos scripta docuerunt, vt prorsus non opinemur catholicum, quod apparuerit praefixis sententijs esse contrarium.

CANONES CONCILII

ALTERIVS ARAVSICANI,
CIRCA TEMPORA LEONIS

Papæ Primi.

De libero arbitrio vel diuersis conditionibus, & de rebus necessarijs per capitula requirendis.

CAPVT I.

SVM ad dedicationē Basilicę quā illustrissimus Præfectus & Patricius filius noster Liberius in Arausica ciuitate fidelissima deuotione cōstruxit, deo propiciatē & ipso inuitatē cōuenissemus, & de rebus quę ad ecclesiasticā regulā ptinēt, inter nos fuisset spiritualis oborta collatio: peruenit ad nos, esse aliquos, qui de gratia & libero arbitrio minus cautē, & non secundū fidei catholicę regulā, sentire velint. Vnde & nobis secundum auctoritatem & admonitionem sedis Apostolicę, iustum & rationale visum est, vt pauca capitula, ab Apostolica nobis sede trāsmissa, quę ab antiquis patribus de certis scripturarum voluminibus in hac præcipuē causā collata sunt, ad docendos eos, qui aliter quā oportet sentiunt, ab omnibus obseruāda proferre, & manibus nostris subscribere deberemus. Quibus lectis, qui hucusque non sicut oportebat, de gratia & libero arbitrio credidit, ad ea quę fidei catholicę conueniunt, animum suum inclinare non differat.

1. Si quis per offensam præuaricationis Adæ non totum, id est, secundum corpus & animam, in deterius dicit hominē commutatum, sed animi libertate illā sa durante, corpus tantummodo corruptioni credit obnoxium, Pelagij errore deceptus aduersatur scripturę dicenti: Anima quę peccauerit, ipsa morietur. Et, Nescitis quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis? & A quo quis superatur, eius & seruus addicitur.

2. Si quis soli Adæ præuaricationem suam, non & eius propagini asserit nocuisse, aut certē mortem tantum corporis (quę pœna peccati est) non autem & peccatum, quod mors est animę, per vnum hominem in omne genus humanum transisse testatur: iniustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt.

3. Si quis inuocatione humana gratiam Dei dicit posse conferri, non autem ipsam gratiam facere, vt inuocetur à nobis, contradicit Esaię prophetę, vel Apostolo idem dicenti: Inuentus sum à non quærentibus me: palām apparui his, qui me non interrogabant.

4. Si quis, vt à peccato purgemur, voluntatem nostram Deum expectare contendit, nō autem vt etiam purgari velimus, per sancti Spiritus infusionem & operationem in nobis fieri cōfiteatur, resistit ipsi Spiritui sancto, per Salomonem dicenti: Præparatur voluntas à domino, & Apostolo salubriter prædicanti: Deus est qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate.

Ezec. 18.
Rom. 6.
1. Pet. 2.
Ex cap. 4
lib. 4 cō-
tra duas
epistolas
Pelag.
Rom. 5.
Esa. 65.
Rom. 10.
Prou. 8.
Philip. 2.

5. Si

A 5. Si quis, sicut augmētum, ita etiam initium fidei ipsumquē, credulitatis affectum, quo in eum credimus qui iustificat impium, & ad regenerationem baptismatis peruenimus, non per gratiæ donum, id est, per inspirationē Spiritus sancti corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidē, ab impietate ad pietatē, sed naturaliter nobis inesse dicit: apostolicis dogmatibus aduersarius approbatur, beato Paulo dicente: Confidimus quia qui cœpit in vobis bonum opus, perficiet vsque in diem domini nostri Iesu Christi. Et illud: Vobis datū est pro Christo, nō solum vt in eum credatis, sed etiā vt pro illo patiamini. Et, Gratia salui facti estis per fidē, nō ex vobis: Dei enim donum est. Qui enim fidem, qua in Deum credimus, dicunt esse naturalē, omnes eos qui ab ecclesia Christi alieni sunt, quodāmodo fideles esse diffiniunt.

6. Si quis sine gratiæ Dei, credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, studentibus, petentibus, quærentibus, pulsantibus nobis misericordiam dicit conferri diuinitus, non autem vt credamus, velimus, vel hæc omnia sicut oportet agere valeamus, per infusionem & inspirationem sancti Spiritus in nobis fieri cōfiteatur, & aut humilitati, aut obedientiæ humanæ subiungit gratiæ adiutorium, nec vt obedientes & humiles simus ipsius gratiæ donum esse cōsentit, resistit Apostolo dicenti: Quid habes quod non accepisti? Et, Gratia Dei sum id quod sum.

7. Si quis per naturę vigorem bonū aliquid quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare vt expedit, aut eligere, siue salutari, id est, euangelicę prædicationi consentire posse confirmat absque illuminatione & inspiratione Spiritus sancti, qui dat omnibus suauitatem in consentiendo & credendo veritati, hæretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei in Euangelio dicentis: Sineme nihil potestis facere. Et illud Apostoli: Non quod idonei sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.

8. Si quis alios misericordia, alios verò per liberū arbitrium, (quod in omnibus qui de præuaricatione primi hominis nati sunt, constat esse vitiatum) ad gratiam baptismi posse venire contendit, à recta fide probatur alienus. Is enim non omnium liberum arbitrium per peccatum primi hominis asserit infirmatum, aut certē ita lesū putat, vt tamen quidam valeant sine reuelatione Dei, mysterium salutis æternę per semetipsos conquirere. Quod quā sit contrarium, ipse dominus probat, qui non aliquos, sed neminem ad se posse venire testatur, nisi quem pater attraxerit. Sicut & Petro dicit: Beatus Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Et Apostolus: Nemo potest dicere dominum Iesum Christum, nisi in Spiritu sancto.

De adiutorio Dei.

9. Diuini est muneris, cum & rectē cogitamus, & pedes nostros à falsitate & iniustitia tenemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum, vt operemur, operatur.

10. De adiutorio Dei. Adiutoriū Dei etiam renatis ac sanctis semper est implorandum, vt ad finem bonum peruenire, vel in bono possint opere perdurare.

Vide lib. de præd. fan. vsq; ad c. 9.
Philip. 1.
Ibidem
Ephes. 2.
1. Cor. 4.
Ibid. 15.
Vide August. cap. 26. lib. de gratia Christi.
Ioan. 15.
2. Cor. 3.
Ioan. 6.
Mat. 16.
1. Cor. 12.
Sēten. est apud Pro spe. 22. & ad vers. Cogitauit vias meas. Psal. 118.
De ob-

CONCILIUM II. ARAUSICANVM.

De obligatione votorum.

De ciuit.
Dei lib.
17. cap. 4
Sentent.
verò 54.
1. Par. 29
Sententia
est 56.

11. Nemo quicquam domino rectè vouerit, nisi ab illo acceperit, sicut legitur: Quæ de manu tua accepimus, damus tibi.

Quales nos diligit Deus.

12. Tales nos amat Deus, quales futuri sumus ipsius dono, non quales sumus nostro merito.

De reparatione liberi arbitrii.

Li. 14. de
ciuit. Dei
cap. 11.
Joan. 8.
Sententia
est 211.
Psal. 78.
Psal. 58.
Sententia
est 225.
Psal. 76.
1. Cor. 4.
De spiri.
& li. c. 28.
Gal. 2.
Eph. 4.
Psal. 67.
Mat. 25.

13. Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatū, nisi per gratiā baptismi, non potest reparari. Quod amissum, nisi à quo potuit dari, non potest reddi. Vnde ipsa veritas dicit: Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis.

14. Nullus miser de quantacunq; miseria liberatur, nisi qui Dei misericordia præuenitur, sicut dicit Psalmista: Citò anticipet nos misericordia tua domine. Et illud: Deus meus, misericordia eius præueniet me.

15. Ab eo quod formauit Deus, mutatur Adam, sed in peius per iniquitatem suam: ab eo quod operata est iniquitas, mutatur fidelis, sed in melius per gratiam Dei. Illa ergo mutatio, fuit præuaricatoris primi: hæc, secundum Psalmistam, mutatio dexteræ excelsi.

16. Nemo ex eo quod videtur habere, gloriatur, tanquā nō acceperit: aut ideo se putet accepisse, quia litera extrinsecus, vel ut legeretur, apparuit, vel ut audiretur, insonuit. Nā sicut apostolus dicit, Si per legē iustitia, ergo Christus gratis mortuus est, porro autē si nō gratis mortuus est: Ascēdes in altum captiuā duxit captiuitatem, dedit dona hominibus, Inde habet, quicunq; habet. Quisquis autem inde se habere negat, aut verè non habet, aut id quod habet, auferetur ab eo.

De fortitudine christiana.

Vide Sē-
ten. 295.
Rom. 5.
Rom. 4.

17. Fortitudinē gētilium mūdāna cupiditas, fortitudinē christianorū Dei charitas facit, quæ diffusa est in cordibus nostris, nō per volūtatis arbitrium, sed per Spiritū S. qui datus est nobis, nullis meritis gratiam præuenientibus.

18. Debetur merces bonis operibus si fiant, sed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiant.

Neminem nisi Deo miserante saluari.

August.
epist. 106

19. Natura humana, etiam si in illa integritate, in qua est cōdita, permaneret, nullo modo seipsam, creatore suo non adiuuante serualet. Vnde quum sine gratia Dei, salutem non possit custodire quam accepit, quomodo sine Dei gratia poterit reparare quod perdidit?

Nihil boni hominem posse sine Deo.

Cōtra 2.
epist. Pe-
lag. lib. 2.
cap. 8.

20. Multa in homine bona fiunt quæ nō facit homo: nulla verò facit homo bona, quæ non Deus præstet, vt faciat homo.

De natura & gratia.

21. Sicut eis qui volentes in lege iustificari, à gratia exciderunt, verissimè dicit

CONCIL. ARAVS.

A dicit Apostolus: Si ex lege iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est: sic est his qui gratiā quā cōmēdat, & percipit fides Christi, putant esse naturā, verissimè dicitur, si ex natura iustitia, ergo Christus gratis mortuus est: iā hic enim erat lex, & nō iustificabat: iā hic erat & natura, & nō iustificabat: ideo Christus nō gratis mortuus est, vt & lex per illū impleretur qui dixit: Nō veni legē soluere, sed adimplere: & natura per Adā perdita, per illū repararetur, qui dixit, venisse se quærere & saluare quod perierat.

Gal. 2.
De grat.
& lib. ar.
cap. 13
Matt. 5.
Luc. 19

De his qua hominum propria sunt.

22. Nemo habet de suo, nisi mendacium & peccatum. Si quis autem habet homo veritatē atq; iustitiā, ab illo fonte est quæ debemus sitire in hac eremo, vt ex eo quasi guttis quibusdā inrorati, non deficiamus in via.

Extract.
5. in Ioā-
nē & est
Sentē. 323

De voluntate Dei & hominis.

23. Suā voluntatē homines faciunt, nō Dei, quando id agunt quod Deo displicet. Quando autē ita faciūt quod volūt, vt diuinæ seruiant voluntati, quamuis volētes agāt quod agunt, illius tamen voluntas est à quo præparatur & iubetur quod volunt.

Ex tract.
19. in Io-
annem.
In sentē-
tijs Prof-
perii. 336

De palmitibus vitis.

24. Ita sunt in vite palmitēs, vt viti nihil conferant, sed inde accipiant, vnde viuant. Sic quippe vitis est in palmitibus, vt vitale alimentū subministraret eis, non sumat ab eis. Ac per hoc & manentē in se habere Christum, & manere in Christo, discipulis prodest & non Christo. Nam præciso palmite, potest de viuā radice alius pullulare. Qui autem præcisus est, non potest sine radice viuere.

Ioā. 15.
Ex Aug.
super Io-
annem
tract. 81.

De dilectione, qua diligimus Deum.

25. Profus donum Dei est, diligere Deum. Ipse, vt diligeretur, dedit, qui non dilectus diligit. Displicentes, amati sumus, vt fieret in nobis vnde placeremus. Diffundit enim charitatem in cordibus nostris spiritus patris & filij, quem cum patre amamus & filio. Ac sic secundū suprascriptas sanctarū scripturarum sententias, vel antiquorum patrum diffinitiones, hoc Deo propiciante & prædicare debemus & credere, quod per peccatum primi hominis ita inclinatum & attenuatum fuerit liberum arbitrium, vt nullus postea aut diligeret Deū sicut oportuit, aut credere in Deū, aut operari propter Deum, quod bonum est possit, nisi gratia eū & misericordia diuina præuenierit. Vnde Abel iusto, & Noë & Abrahamā & Isaac & Iacob, omniq; antiquorum sanctorum multitudini, illam præclaram fidem quam in ipsorum laudem prædicat Apostolus Paulus, non per bonum naturæ, quod prius in Adam datum fuerat, sed per gratiam Dei credimus fuisse collatam: quam gratiā, etiam post aduentū domini, omnibus qui baptizari desiderant, non in libero arbitrio habere, sed in Christi nouimus simul & credimus largitate conferri, secundum illud quod iam supra dictum est & prædicat Paulus Apostolus. Vobis donatum est pro Christo, non solum vt in eum credatis, sed etiā vt pro illo patiamini. et illud: Deus qui cœpit in vobis bonum opus, perficiet vobis que in diem domini nostri. Et illud: Gratia salui facti estis per fidem, & hoc

Trac. 102
in Ioan-
Ioan. 4.
Ioā. 14.
Rom. 5.

Heb. 11.
Phili. 1.
Ibidem
Eph. 2.
& hoc

CONCIL. ARAVS.

1. Tim. 1. & hoc nō ex vobis, dei enim donū est. Et quod de seipso ait apostol: Misericordiam cōsequutus sum, vt fidelis essem. Non dixit, quia eram, sed vt essem: Et illud, Quid habes quod non accepisti? Et illud: Omne datum bonum, & omne donū perfectum, desursum est, descendens à patre luminum. Et illud: Nemo habet quidquā boni, nisi illud illi datum fuerit desuper. Innumera-bilia sunt san ctarum scripturarum testimonia, quæ possint ad probandā gra-tiam proferri, sed breuitatis studio prætermis-sa sunt, quia & re vera, cui pau-ca non sufficiunt, plura non proderunt. Hoc etiam secundum fidem catho-licam credimus, quōd accepta per baptismū gratia, omnes baptizati, Christo auxiliāte & cooperāte, quæ ad salutē pertinet, possint & debeant, si fideliter laborare voluerint adimplere. Aliquos verō ad malū diuina potestate præ-destinatos esse, nō solū non credimus, sed etiam, si sunt qui tantum malū cre-dere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus. Hoc etiam salu-briter profite-mur & credim⁹, quōd in omni opere bono non nos incipimus, & postea per Dei misericordiam adiuuamur: sed ipse nobis nullis præcedē-tibus bonis meritis, & fidem & amorem sui prius inspirat, vt & baptismi sa-cramenta fideliter requiramus, & post baptismum cum ipsius adiutorio ea quæ sibi sunt placita, implere possimus. Vnde manifestissimè credendum est, quōd & illius latronis, quem dominus ad paradisi patriā reuocauit, & Cor-nelij centurionis, ad quem angelus domini missus est, & Zachæi, qui ipsum dominum suscipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuit de natura, sed diuinæ largitatis donum. Et quia definitionem antiquorum patrū, nostrāq; quæ supra scripta est, non solūm religiosi, sed etiam laicis, medicamentum esse & desideramus & cupimus: placuit ergo vt etiam illustres ac magnifici D viri, qui nobiscum ad præfatam festiuitatē conuenerunt, propria manu sub-scriberent. Cæsarius in Christi nomine Episcopus, constitutionem nostram re-legi, & subnotans subscripsi, quinto Nonas Iulij, Decio iuniore viro cla-rissimo consule. Iulianus episcopus subscripsi. Constantius episcopus sub-scripsi. Cyprianus episcopus subscripsi. Eucherius episcopus subscripsi. Hera-clius episcopus subscripsi. Principius episcopus subscripsi. Philagrius episco-pus subscripsi, Maximus episco. subscripsi, Prætextatus episco. subscripsi. Ale-tius episco. subscripsi. Lupercianus episco. subscripsi. Vindemialis episco. sub-scripsi. Petrus Marcellinus, Felix, Liberius viri clarissimi & illustres Præfecti prætorij Galliarum atque Patricij, consentientes subscripserunt. Sya-grius vir clarissimus cons. subscripsit. Opilio vir clarissimus cons. subscripsit. Pantagathus vir clarissimus cons. subscripsit. Deodatus vir clarissimus cōs. subscripsit. Cariatto vir clarissimus cons. subscripsit. Marcellus vir cla-rissimus cons. sub-scripsit.

FINIS.

INDEX

INDEX SCRIPTV

RARVM QVAS EXPLICAT VEL CL

tar D. Prosper, iuxta ordinem librorum atque capitulorum

vtriusque testamenti.

EX VETERI TESTAMENTO

EX GENESI.

- 1 D iuisit Deus lucem à tenebris, ad Genuens. dubium 7.
3 Ecce Adam factus est quasi vnus ex nobis, sciens bonū & malū li. contra Collatorum cap. 21.
4 Iuxta 70. interpret. Nonne si rectè offeras, rectè aut nō diuidas, peccasti? lib. 2. de vocat. gen. cap. 13.
Qui esce, à te enim erit couersio eius, & tu dominaberis eius. ibid.
6 Videntes filij Dei etc. lib. 2. de voca. gent. cap. 10.
Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt, ibid.
Historia arcæ lib. 2. de vocat. gent. cap. 14.
B 11 Turris Babel. ibid.
12 In femine tuo benedicetur omnes gentes. ibid.
17 In Isaac vocabitur tibi semen. li. 2. de voc. gent. cap. 11.
Masculus cuius præputij caro circuncisa non fuerit, peribit anima illa de populo suo. in epist. ad Demetriadem.
16 Benedicentur in femine tuo. lib. 1. de voca. gent. cap. 9.
EX EXODO.
4 Quis dedit os homini & qui fecit mutum & non audientem? lib. 1. de vocat. gent. cap. 14.
33 Miserebor cuius miserebor. in epist. ad Demetriadem.
EX LEVITICO.
19 Segregavi vos ab omnibus gentibus lib. 1. de voca. gent. cap. 5.
EX DEUTERON.
32 Iuxta 70. Cū dispertiret altissimus lib. 1. de voc. gent. cap. 5.
Iuxta 70. Et dedit dominus & zelazunt & iratus est propter iram filiorum suorum etc. lib. 2. de vocatio. gent. cap. 18.
Generatio peruersa est filijs, in quibus non est fides in illis, ibidem.
Ego in zelum incitabo eos, etc. ibid.
EX I. PARALIPOM.
28 Quod cogitasti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene fecisti hoc ipsum me te pertractas, lib. contra Cass. Colla. de protecc. Dei cap. 25.
EX II PARALIPOM.
19 Non est iniquitas apud Deum, ad obiect. Gallorum & lib. sent. 07.
EX TOBIA.
6 Iuxta 70. interp. Surgite primum ambo, & deprecamini dominum coeli, vt detur vobis misericordia etc. lib. 2. de vocat. gen. cap. 36.
EX HESTER.
10 Iuxta 70. Diuidens omne seculum in sortes duas. lib. 1. de vocat. gen. cap. 5.
EX IOB.
2 Nunquid considerasti seruum meū Job, in epistola ad Demetriadem.
12 Abundat tabernacula prædonum, & zudacter prouocant eum, cum ipse dederit omnia in manibus eorum lib. 1. de vocat. gen. cap. 14.
Si destruxerit, nemo est qui ædificet etc. ibid.
Adducit consiliarios in stultum finem etc. ibid.
In cuius manu est anima omnis viuentis, & spiritus vniuersæ carnis hominis, de voca. gen. 22. & contra Cass. coll. cap. 34.
Qui dederit ab amico suo sicut ego etc. li. contra Coll. cap. 34.
Apud ipsum est fortitudo & sapiētia ibid.
14 Breues dies hominis sunt, numerus dierū eius apud te est 1. de voca. gē. 22. & li. 2. de voc. gent. cap. 22.
Iuxta

INDEX SCRIPTVRARVM.

- Iuxta 70. Nemo mundus à sorde, nec infans cuius est vnus diei, in epistola ad Demetriadem.
- Secundum Hieronymum: Quis potest facere mundum de inmundò conceptum femine, ibidem.
- Expecto donec veniat immutatio mea, lib. contra Cas. colla. c. 34.
- 19 Scio quod redemptor meus viuit, & in nouissimo etc. Ibidem.
- 23 Anima eius quodcunque voluerit hoc fiet. r. de vocat. gen. 14.
- 41 Quis autè dedit mihi vt retribuam illi? r. de voc. gent. 24.
- EX PSALMIS
- 2 Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, r. de vocatione gentium 9. & in epistola ad Ruffinum.
- 5 Odisti omnes qui operantur iniquitatem, ad r. cap. Gallorum.
- 13 Oes declinauerunt, r. de vo. gentium 9.
- 17 Diligam te domine virtus mea, contra Cas. colla. c. 36.
- 18 Timor domini sanctus permanes in seculu seculi, in epist. ad Demetri.
- 21 Conuerterentur ad dominu vnuerfi fines terræ, epist. ad Ruffinum.
- 22 Si ambulem in medio umbræ mortis etc. cõtra Cas. coll. cap. 35.
- 24 Vniuersa viæ domini misericordia & veritas, in respon. ad c. Gall. c. 14. & ad obiect. Vin. c. 10. & ad Genuens. dubium 4.
- 32 Misericordia domini plena est terra, 2, de vocat. gent. 4.
- 36 A domino gressus eius dirigetur, & viam eius volet, r. de voc. gent. 24. & epist. ad Demetriadem.
- Cum ceciderit nõ collidetur, quia dominus supponit manũ, ibidem.
- Salus iustorum à domino, contra Cas. collat. cap. 35.
- 42 Emitte lucem tuam & veritatem tuam, ipsa me deduxerunt etc. r. de voc. gent. 24.
- 58 Fortitudinẽ meã ad te custodiã, ibi. Volũtas eius præueniet me, ibidem.
- 67 Deus Israel ipse dabit virtutẽ & fortitudinẽ etc. in epist. ad Demetriadem.
- 71 Et adorabũt eũ oes reges terrẽ etc. 2, de voca. gent. 18.
- Benedicentur in ipso omnes tribus terræ etc. ibid.
- 73 Notus in Iudæa Deus, epist. ad Ruffi.
- 76 Illuxerunt choruscationes tuæ orbi terræ, 2 de vocatione gentium 4. Hæc est mutatio dexteræ excelsi, ad obie. Vin. c. 15.
- 77 Spiritus vadens & non rediens, r. de voc. gen. 7.
- 81 Concupiscit & deficit aĩa mea in atria domini cõtr. Cas. c. 14.
- 84 Dominus dabit benignitatẽ & terra nostra etc. cõtr. Cas. à ca. 6. vsq; 8.
- 85 Oes gẽtes quascunq; fecisti, veniẽt & adorabũt te etc. 2 de vo. gẽt. 18.
- 88 Gloria virtutis eorũ tu es ad Demetriadem in lumine vultus tui ambulabũt, cõtr. Cas. coll. c. 36.
- 93 Dominus nouit cogitationes sapientũ quoniã vanæ sunt, ad Demetriadem.
- 96 Custodit Deus animas sanctorum suorum, contra Cas. coll. cap. 35.
- 118 Quã dulcia faucibus meis eloquia tua, contra Cas. coll. cap. 14.
- 121 Lætatus sum in his quæ etc. ibidem.
- 126 Nisi dominus edificauerit donum, ad Genuens. dubium 8.
- 131 Si introiero in tabernaculu etc. cõtra Coll. c. 25.
- 144 Allenat dominus eos qui corruunt, D. r. de vo. gen. 9: et ad cap. Gallo. c. 11 & ad obiect. Vin. c. 7.
- EX PROVERBIIS
- 1 Initium sapientiæ timor domini, cõtra Cas. Coll. cap. 14 & 29.
- 2 Iuxta 70: Dominus dat sapientiã & a facie eius scientia etc. li. r. de vo. gẽt. c. 24: & epist. ad Demetriadem, & ad Ruffinum.
- 8 Iuxta 70: Meũ consiliũ & mea tutela etc. r. de voc. gen. c. 24.
- Iuxta 70: Preparatur voluntas à domino, ibid. & 2 de voc. gent. ca. 10.
- Et epist. ad Ruffinum.
- 9 Principiu sapientiæ timor domini, 2, de voc. gent. 27.
- 19 Iuxta 70: Multæ cogitationes in corde viri, & cõsiliũ etc. r. de vo. gẽt. 24.
- 20 Iuxta 70: A domino corriguntur gressus viri, mortalis aut quomodo poterit intelligere etc. ibidem.
- 21 Omnis vir videtur sibi iustus, dirigit autẽ corda dominus, ibidem.
- EX ECCLESIASTE
- 27 Iuxta 70: Non est bonum homini, nisi quod comedit & quod bibit: & hoc vidi ego quod à manu Dei est, r. de voc. gent. 24.

Iux-

INDEX SCRIPTVRARVM.

- 8 Iuxta 70: Quantumcuq; laborauerit homo vt querat nõ iueniet etc. ibidem. Et in epist. ad Demetriadem.
- 9 Iuxta 70 Sunt iusti & sapientes & opera eorũ in manu Dei, r. de voc. gent. 24. Et ad Demetriadem.
- EX SAPIENTIA
- 1 Deus mortẽ nõ fecit etc. lib. Sct. 303.
- 4 Raptus est, ne malitia mutaret etc. in carmine de ingratis c. 31.
- 7 In manu illius & nos & sermones nostri, & omnis sapientiæ & operũ scientia, r. de voc. gen. 24.
- 8 Sciui quod aliter non possem esse continens nisi Deus det, ibidem: Et contra Cas. coll. cap. 36.
- 9 Corpus quod corrumpitur aggrauat animã, in epist. ad Demetriadem.
- EX ECCLESIASTICO
- 1 Corona sapientiæ timor domini, vtraq; aut sunt dona dei, r. de vo. gẽt. 24.
- 7 Noli esse iustus multũ, Sent. 365.
- 11 Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à Deo sunt, r. de vo. gent. 14: & Sent. 303.
- 15 Nemini mandauit impiẽ agere, ad cap. Gall. c. 1.
- 25 Beatus cui donatu est habere timorẽ domini, 2 de voc. gent. c. 27: Et contra Cas. coll. cap. 29.
- 31 Qui potuit transgredi & nõ est transgressus, 2 de voc. gent. cap. 10.
- 40 Graue iugũ super filios Adã à die exitus etc. 2 de voc. gen. cap. 21.
- EX ESAIA
- 2 Erit in nouissimis diebus manifestus mons domini, & veniet ad eum omnes gentes, 2, de vo. gen. 18.
- 9 Gentium populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam, r. de vo. gen. 15, Et 2 de vo. gen. 15.
- 23 Iuxta 70: In thesauris salus nostra aduenit, sapientia & pietas & disciplina à domino, hi sunt thesauri iustitiæ, lib. r. de vo. gen. cap. 14.
- 25 Iuxta 70: Et faciet dominus Sabaoth omnibus gentibus in monte isto viuent in lætitiã, 2 de vo. gen. 18.
- 33 Quis cognouit sensum domini, aut quis eius consiliarius fuit etc. r. de voc. gen. 24.
- 40 Omnis vallis replebitur, li. r. de vocatione gent. cap. 9.
- 42 Non derelinquam eos, ipsi autẽ cõ-
- uerfi sunt retro, r. de voc. gent. 10.
- 43 Faciam in deserto viam, libro, r. de voc. gen. c. 9.
- Benedicent me bestia agri, ibidem.
- In gloriam meam paraui illum, & perduxì plebẽ cæcã, r. de vo. gẽt. 10.
- 45 Mihi flectetur omne genu, r. de vo. gentium 9.
- 52 Reuelabit dominus brachium sanctum suum in conspectu omnium gentium, 2 de vo. gen. 18.
- Quibus non est annunciatum de eo videbunt, in epist. ad Demetriadem.
- 54 Ecce adueni ad te per me accedet, 2, de vo. gentium 18.
- 55 Gentes quæ te non cognouerunt inuocabunt, ibidem.
- 66 Iuxta 70: Et veniet omnis caro in conspectu, r. de vo. gent. 9.
- Iuxta 70: Nonne ego fecundum & sterile feci? r. de vo. gent. 14.
- EX IEREMIA
- 1 Priusquam exires de vulua, sanctificauit te, 2, de vo. gen. 11.
- 9 Non gloriatur sapiens in sapientia etc. in epist. ad Demetriadem.
- 10 Scio domine quia non est in homine via eius, nec viri est vt dirigat iter suũ, r. de vo. gent. 24.
- 17 Maledictus homo qui confidit in homine, in epist. ad Demetriadem. Et cõtra Cas. cap. 36.
- 24 Erunt mihi in populũ, & ego ero in illis in Deũ quia conuerterentur ad me, r. de vo. gent. 24.
- 31 Iuxta 70: Dabo leges meas in sensum ipsorum, li. r. de vo. gen. ca. 9.
- Omnes cognoscent me à puillo eorum, ibidem.
- Propitius ero iniquitatibus eorum, ibidem.
- Dilectione æterna dilexi te, propterea traxi te ad miserationem, Ad Demetriadem.
- 32 Iuxta 70: Dabo eis viam alteram & cor aliud. r. de vocatione gentium 9.
- Timorem meum dabo in cor eorũ ne discedant à me, ibidem: Et ad Demetriadem.
- EX FECHIELE
- 11 Spiritum nouum dabo eis, & euellã cor lapideum etc. contra Casian. coll. cap. 23.

Vy iij Ex

INDEX SCRIPTVRARVM.

- EX OZEE.
- 1 Et erit in loco in quo dictum est eis, non populus meus vos etc. 2. de voc. gent. 18.
- 2 Miserebor non dilectæ, ibidem
- EX IOHELE
- 2 Effundam spiritum meum super omnem carnem lib. 1. de vocatio. gent. cap. 9
- EX HABACVC
- 2 Iustus ex fide viuit li. contra Cals. colla. cap. 37.
- EX ZACHARIA.
- 9 Iuxta 70. Quia si quid bonum ipsius est, & si quid optimum, ab ipso est, 1. de voc. gent. 24.
- EX MALACHIA
- 1 Iacob dilexi. lib. 2. de vocat. gent. cap. 11.
- EX NOVO TESTAMENTO
- EX MATTHAEO.
- 1 Ipse saluum faciet populum suū à peccatis eorum etc. contra Cals. colla. cap. 38.
- 3 Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ, in epistola ad Ruffinum.
- 5 Pluit super bonos & malos & solē suū oriri facit etc. 2. de vo. gen. 10
- Qui vult tecum iudicio contendere & tunicam tuam tollere, in epi. ad Demetriadem.
- Non veni soluere legem etc. Sententia 315.
- 6 Ne nos inducas in tentationem lib. 2. de voc. gent. cap. 23.
- Ne inferas nos etc. cōtra Cals. c. 37
- Dimitte nobis debita etc. Sent. 38. & epigrammate 38.
- Diligite inimicos vestros, in epist. ad Demetriadem.
- 7 Si vos cum sitis mali, nostis data dare filiis etc. ad obiect. Vincent. cap. 2
- Omnis qui petit accipit, cōtra Cals. a cap. 6. vsque ad 8.
- Angusta & arcta est via etc. Sen. 19 & epigrammate 19
- 8 Non inueni tantam fidem in Israel contra Cals. colla. cap. 36
- 9 Nō opus est sanis medicus sed male habentibus 2. de vocat. gent. 17.
- Et ad Demetriadem.
- Non veni vocare iustos sed peccatores, ibidem vtroq; loco.
- 10 Eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum li. 2. de voc. gent. cap. 2
- In viam gentium ne abieritis & in ciuit. samarit, ne intraueritis 2. de voc. gent. 3.
- Dabitur vobis in illa hora quid loquamini, in epist. ad Demetriadem. Et contra Cals. coll. cap. 34
- Vnus ex illis non cadet etc. lib. Sentent. 281.
- 12 Confiteor tibi pater, domine cœli & terræ lib. 1. de vocat. gent. ca. 10
- Omnia mihi tradita sunt à patre meo. ibidem
- Venite ad me omnes qui laboratis ibidem
- Onus meum leue lib. sentent. sentent. 122
- Neq; patrem quis nouit nisi filius & cui voluerit filius reuelare, in epist. ad Ruffinum
- Si in Tyro & Sidone factę essent virtutes etc. in sententijs super capit. Gallorū sententia 10. Et ad Genuen. dubium 8
- 13 Vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum 1. de vocat. gent. cap. 24
- Quomodo potestis bona loqui cū sitis mali, contra Calsian. cap. 6
- 15 Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur lib. 1. de vocatio. gent. ca. 6.
- Non veni nisi ad oues quę perierunt domus Israel, ad obiect. Vin. cap. 1 vel contra Calsia. coll. cap. 9
- 16 Caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus. 1. de vocat. gent. 27. Et 2. de voc. gent. 27
- Tu es Petrus & super hanc Petram etc. lib. 2 de voc. gent. ca. 28
- 19 Non omnes capiunt verbū istud sed quibus datum est lib. 1. de vocat. gent. cap. 24
- 20 Circa vndecimam. verò horā exiit li. 1. de voc. gent. cap. 17
- Acceperunt singulos denarios ibi. Amice non facio tibi iniuriam ibi. Multi sunt vocati, pauci verò electi li. 1. de voc. gent. cap. 22
- Prædica.

INDEX SCRIPTVRARVM.

- A 14 Prædicabitur hoc euangeliū regni in vniuerso mundo, in epistola ad Ruffinum, Et ad capit. Gallo. ca. 4
- 25 Vni dedit quinque talenta, alij duo alij verò vnum 2. de vocat. gent. 8
- Tollite ab eo talentum, ibidem
- Alios quidem statuit à dextris, alios verò à sinistris, ibidem
- Omnib. habenti dabitur lib. 2. de vocat. gent. cap. 35.
- 26 Vigilate & orate, ne intretis in tentationem 2. de voc. gent. 28
- 28 Docete omnes gentes, baptizantes eos etc. lib. 2. de voc. gent. cap. 2
- Eccc ego vobiscum sum omnibus diebus etc. ibidem: Et ad Demetriadem.
- Euntes docete omnes gentes li. cōtra Calsia. colla. cap. 25.
- EX MARCO
- 9 Credo domine, adiuua incredulitatem meam lib. 2. de vocatio. gent. cap. 11
- Prædicate euangelium omni creaturæ 2. de voc. gent. 1. & 3
- EX LVCA
- B 1 Lucere ijs q. in tenebris & in vmbra mortis sedent lib. 1. de vocat. gent. cap. 19
- Exultauit infans in vtero meo li. 2. de voc. gent. cap. 11
- Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis ipsorum, contra Colla. ca. 11
- Memor fuit testamenti sui sancti, & iurisiurandi quod etc. ibidem
- 2 Quod parasti ante faciem omnium populorum lib. 2. de vocat. gent. cap. 18
- 6 Nemo potest duobus dominis seruire, contra Calsia. colla. cap. 21
- 8 Vobis datum est nosse mysterium regni cœlorum, illis non est datum, ad Genuen. dubium 8.
- 10 Omnia mihi tradita sunt à patre meo, contra Calsian. coll. cap. 14
- 12 Ignem veni mittere in terram, in epistola ad Demetriadem, Et contra Cals. coll. cap. 30
- Quid ex vobis ipsis non iudicatis quod bonum est, contra Cals. coll. cap. 27
- 17 Domine auge nobis fidem lib. 2. de voc. gent. cap. 11
- 19 Venit filius hominis querere & saluare quod perierat lib. 1. de voc. gent. cap. 21, Et contra Cals. colla. cap. 14 & Sententia 115
- Zachæe festinans descende, contra Cals. coll. cap. 14
- 22 Ego pro te rogavi Petre, ne deficiat fides tua 1. de voc. gent. 24
- Simon Simon, Ecce Sathanas expostulauit vt vos cerneret sicut triticum: ego autem rogavi pro te lib. 2. de voc. gent. cap. 28: Et epist. ad Ruffinum & contra Cals. coll. cap. 37
- Conuersus dominus respexit Petrum 2. de voc. gent. 28
- Tecum paratus in carcerem, in epi. ad Ruffinum
- Ter me abneges ibidem
- 23 Memento mei cum veneris in regnum tuum lib. contra Cals. coll. cap. 14
- 24 Nonne cor nostrum ardens erat in nobis: contra Calsianum collato, cap. 30
- EX IOANNE
- 1 Lux in tenebris lucet & tenebrę eī non comprehenderunt, 1. de voc. gent. 20
- Mundus eum non cognouit ibidem
- Ecce qui tollit peccata mundi, in epistola ad Demetriadem
- Qui non ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, ibidem
- In sua venit & sui eum non receperunt, ad capit. Gall. cap. 9
- 2 Soluite templum hoc, contra Cals. colla. cap. 25.
- Testimonium eius nemo accipit 1. de voc. gent. 9
- Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, 1. de vocat. gent. 18. Et ad Demetriadem
- Ira Dei manet super eum lib. 1. de voc. gent. cap. 18
- Qui accipit testimonium eius, signauit quia Deus verax est 1. de vocat. gent. 20.
- Non potest homo quicquam accipere nisi fuerit ei datum de celo 1. de voc. gent. 24. Et contra Cals. coll. cap. 36
- 5 Filius quos vult viuificat, in epist. ad Ruffinum
- Qui

INDEX SCRIPTVRARVM.

- Qui credit ei qui misit me, habet
vitā æternam contra Cassi. coll.
cap. 37.
- Pater meus, vsque modò etc. lib.
Senten. 277
- 6 Nisi manducaueritis carnem filij
hominis etc. li. 1. de voc. gent. c. 18.
Nemo potest venire ad me, nisi
pater qui misit me, attraxerit eum
1. de voc. gent. 24. Et 1. de voc. gen.
27: Et ad Ruffinum: Et contra
Cass. colla. à cap. 6. vsque ad 8, &
capite. 14.
- Nemo potest venire ad me nisi fue-
rit ei datum à patre meo, 1. de vo-
cat. gen. 24. & ad Ruffinum, & ad
Genuensium dubium 8.
- Omne quod dedit mihi non perdat
ex eo quicquam, 1. de voc. gent. 24.
- Hæc est voluntas patris mei, vt om-
nis qui credit etc. contra Cassia.
collat. cap. 37.
- 8 Abraham diem meum vidit & ga-
uifus est, li. 2. de voc. gent. cap. 14.
- Vos de patre diabolo nati estis, ad
obiect. Vinc. cap. 6.
- Mendax de proprio loquitur, ibidē
- Qui facit peccatum, seruus est pec-
cati, contra Cassia. colla. cap. 21
- 20 Non rapiet quisquam oues meas
de manu mea, lib. 1. de voc. gent.
cap. 24.
- An nescis quia potestatem habeo
ponere animam meam & potesta-
tem sumere eam, 2. de voc. gen. 28.
- Ego & pater vnum etc. Senten. 346.
- 21 Iesus moriturus erat pro gēte & nō
tantum pro gente etc. 1. de vocat.
gent. 20. Et ad obiect. Vinc. cap. 1.
vel ad Gallo. cap. 9.
- Sciens Iesus quia venit hora eius,
Sent. 370
- 22 Omnia traham ad meipsum, lib. 1.
de voc. gen. cap. 9: Et contra Cass.
coll. cap. 14.
- Ego sum via, veritas etc. Sententia
268
- 25 Sicut palmes non potest ferre fructū
nisi manserit in vite, in epistola ad
Demetriadem
- Sine me nihil potestis facere, con-
tra Cassia. collat. cap. 31. & 35
- 26 Exiui à patre etc. Sentent. 318
- 27 Hæc est vita æterna, vt cognoscāt
- verum te Deū, contra Cass. c. 37.
- 18 Non enim loquetur à semetipso,
Senten. 366
- 19 Non haberes potestatem aduersum
me vllam, nisi tibi datum esset de-
super, ad Genuensium dubium 7.
- 21 Extendes manus tuas, & alius te
præcinget & ducet quò tu nō vis,
2. de voc. gent. 28
- Ois qui est ex veritate, etc. Sent. 374
- EX ACTIS APOSTO.
- 2 Parthi & Medi & Elamitæ etc. lib. 2.
de voc. gent. cap. 16
- 3 Fides quæ per eum est, dedit inte-
gram sanitatem 1. de voc. gent. 23.
- 4 Conuenerunt verè in ciuitate ista
aduersus sanctum filium etc. 2. de
voc. gent. 15
- Quæ manus tua & consilium tuum
decreuerunt fieri, ibidem: Et ad ca-
pit. Gallorum 13. & ad Genuens.
dubium 7
- Nec aliud est nomen sub cœlo datū
hominibus etc. cōtra Cass. cap. 38.
- 10 Obstupuerunt ex circumcisione fi-
deles qui venerant cum Petro, in
epistola ad Ruffinum.
- Quæ Deus mundauit tu commune
ne dixeris, ibidem
- 11 Cum cœpisssem loqui, decidit spiri-
tus sanctus super eos, lib. 2. de voc.
gent. cap. 18
- 13 Crediderunt quotquot erāt præor-
dinati ad vitam æternam, in epist.
ad Ruffinum.
- 14 Qui in preteritis generationibus di-
misit oēs gētes, 1. de vo. gē. 5. Et ad
Ruffinum
- In quo viuim⁹ mouemur & sumus,
2. de vocatione gentium 4
- Non sine testimonio semetipsum
reliquit, ibidem
- 15 Simon narrauit quæadmodū primū
Deus, 2. de voc. gentium 18
- 16 Lydia dominus cor aperuit, 1. de vo-
catione gentium 2; Et ad Ruffinū
Et contra Cass. coll. cap. 30
- Vetiti sunt à spiritu sancto loqui
verbum Dei in Asia, lib. 2. de vo-
cat. gen. cap. 3. Et ad Ruffinum &
ad capit. Gallo. 3.
- Tentabant ire in Bythiniam & nō
permisit eos spiritus Iesu, contra
Cassia. coll. cap. 25.

Noli

INDEX SCRIPTVRARVM.

- 18 Noli timere sed loquere & ne taceas
quia ego tecum sum, epistola ad
Ruffinum
- EX EPISTOLA PAV-
li ad Romanos.
- 1 Dicentes se esse sapientes, lib. 1. de
voc. gen. cap. 4. Et epistola ad De-
metriadem. Et ad Genuens. du-
bium 8
- Gratias ago Deo meo per Iesum
Christū pro omnibus vobis quia
fides etc. 1. de vo. gen. 23. Et contra
Coll. cap. 36
- Iustus ex fide viuuit, in epistola ad
Ruffinum
- Inuisibilia Dei p̄ ea quæ facta sunt
intellecta conspiciuntur, contra
Cass. coll. cap. 14
- Euauerunt in cogitationibus suis,
contra Cassian coll. cap. 26
- 2 Naturaliter quæ legis sunt faciunt,
contra Cass. coll. cap. 22
- 3 Nunquid incredulitas illorum fidē
Dei euacuauit, 1. de voca. gentium
cap. 9
- Omnis peccauerunt & egent glo-
ria Dei, contra Cass. coll. cap. 22
- 4 Plenissimè sciēs quoniā quod pro-
misit Deus potens est & facere, 1
de voc. gent. 20
- 5 Gloriamur in tribulationibus, lib. 2.
de voc. gent. cap. 17
- Christus pro impijs mortuus est, 2
de voc. gen. 16
- Cum adhuc peccatores essemus,
Christus pro nobis mortuus est,
ibidem.
- Tribulatio patientiam operatur,
patientia probationem etc. 2. de
voc. gent. 35: & contra Cass. cap. 35
- Charitas Dei diffusa est in cordi-
bus vestris etc. in epistola ad Ruf-
finum: Et contra Cass. coll. cap. 30
- Qui est forma futuri, Sent. 329
- 6 Cum serui essetis peccati, contra
Cass. coll. cap. 21
- 7 Velle adiacet mihi, perficere bonū
non inuenio, contra Cass. coll. à
cap. 6. vsq; ad cap. 8
- Quis me liberabit, etc. Sent. 311.
- 8 Quis nos separabit à charitate
Christi, lib. 1. de voc. gen. cap. 24.
Et lib. 2. cap. 15
- Non sunt condignæ etc. lib. Sentē-
- tia, 272
- In his omnibus superamus per eum
qui dilexit nos, 1. de voca. gen. 24.
& contra Cass. coll. cap. 35
- Quicumq; spiritu Dei aguntur, ij
sunt filij Dei, lib. 2. de voc. gentiū
cap. 10, & ad Demetriadem, & Sé-
tent. 310
- Qui spiritum Christi nō habet hic
non est eius, in epistola ad Deme-
triadem.
- Quid oremus sicut oportet nesci-
mus ipse spiritus etc. ad Deme-
triadem
- In quo clamamus, abba pater, ibid.
- 9 O homo tu quis es qui respondeas
Deo, lib. 1. de voc. gent. cap. 17. Et
ad Genuens. dubium 6
- Nō qui filij carnis sed qui filij sunt
promissionis æstimantur in semi-
ne cap. 1, ad obiect. Vincent. & ad
9. capit. Gallor.
- Miserebor cui miserebor etc. ad ver-
sū. Psal. 102: Qui propitius fuit etc.
- 11 Non repulit Deus plebem suā quā
præsciuit, lib. 1. de voca. gentium
cap. 10
- Sic ergo & in hoc tēpore reliquæ
per electionem gratiæ etc. 1. de vo-
gentiū 10: Et ad Genuensium du-
bium 4
- Secundū euāgelium inimici prop-
ter vos, secundum electionem di-
lecti, 1. de voc. gen. 10,
- Gracitas ex parte contigit in Israel,
1. de voc. gen. 10
- Nolo vos ignorare fratres myste-
rium hoc etc. 1. de vocatione gen-
tium 13
- Sicut enim & vos aliquando non
credidistis Deo, nunc autem mi-
sericordiam consecuti estis prop-
ter illorum incredulitatem etc.,
lib. 1. de voc. gent. 13
- O altitudo diuitiarum, lib. 1. de vo-
cat. gen. cap. 13. & lib. 2. de voc. gē.
cap. 9. Et ad Gallo. cap. 8: Et ad Ge-
nuens. dubium 4.
- Cum introierit plenitudo gentium
sic omnis Israel saluus erit. 2. de
voca. gen. 9
- Sine penitentia sunt dona Dei &
vocatio, ad obiect. Vinc. cap. 11
- Electio consecuta est, ceteri vero

excusa

INDEX SCRIPTVRARVM.

- excæcati sunt, ad Genu. dub. 4
12 Vnicuiq; Deus dimisit mensurâ fidei, li. 1. de voc. gen. cap. 23
 Mihi vindictâ etc. ad vers. Psal. 102.
 Faciens misericordiam
 Honore inuicem præuenientes, in epistola, ad Demetriadem
 Vince in bono malum, ad Demetriadem
13 Plenitudo legis, charitas. Sent. 223.
14 Omne quod non est ex fide, peccatum est, in epistola ad Ruffinum.
 Et contra Cals. coll. cap. 12
15 Deus patientiæ & consolationis det vobis id ipsum sapere, 1. de vocat. gen. 23
 Deus spei repleat vos omni gaudio & pa. lib. 1. de vocat. gen. cap. 23
EX PRIORE EPISTOLA ad Corinthios.
1 Iphis vocatis Iudæis atque Græcis Christum Dei virtutem, 1. de vocat. gen. 9.
 Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, 1. de vocatione gentium 24. Et contra Calsia. cap. 36.
 Confirmabit vos vsque in finem sine crimine, 1. de voc. gent. 24
 Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, in epistola ad Demetriadem
 Perdam sapientiam sapientum, Ad Demetriadem
 Prædicamus Christum crucifixum, gentibus stultitiam, Iudæis scandalum. Ad Gall. cap. 5.
 In sapientia Dei non cognouit mundus per sapientiam Deum contra Cals. col. cap. 29.
2 Non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est. Ad Demet.
3 Neq; qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, ad Demetriadem. Et 1. de voc. gen. 9: & ad Ruffinum
 Vnicuique sicut Deus dedit, ego plantaui, Apollo rigauit sed Deus incrementum dedit, 2. de vo. gē. 6.
 Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem, 2. de voc. gen. 7.
 Dei agricultura estis, Dei cultura estis, 2. de voc. gen. 6.
- Dei ædificatio estis, ad Genuen. dubium 8
 Sapientia huius mundi stultitia est apud deum, contra Coll. cap. 29
 Si quis videtur inter vos sapiens esse stultus fiat vt sit etc. cōt. Caf. 29
4 Quis te discernit? quid habes quod non accepisti? Ad Gallorum. dub. 4. Et contra Cals. cap. 15. & 29. & 30 & 1. de voc. gen. 25
6 Quare non magis iniuriam accipitis, in epist. ad Demetr.
 Qui adhæret Deo, vnus spiritus est 1. de voc. gen. 6
7 Vnusquisque proprium donum habet ex Deo, 1. de vocat. gen. 24: & contra Cals. cap. 36
 Misericordiam consecutus sum vt fidelis essem, contra Calsia. colla. cap. 15
11 Oportet hæreses esse, vt qui probati sunt manifesti etc. ad Gallorum cap. 13
12 Nemo potest dicere, dominus Iesus, nisi in spiritu sancto, lib. 1. de voc. gent. cap. 24. Et ad Demet. & contra Cals. 14. & 15, cap.
 Qui operatur omnia in omnibus, 1. de voc. gent. 24
 Nunc posuit deus membra, & vnusquodque eorum sicut voluit 2. de voc. gen. 6.
 Diuisiones gratiarum sunt, idē autē spiritus etc. 2. de voc. gen. 7
 Diuidens linguas prout vult, 2. de voc. gen. 7
 Hæc omnia operatur vnus atque idem spiritus, in epistola ad Dem. & contra Cals. cap. 14
13 Ex parte cognoscimus, ex parte prophetamus, 1. de voc. gen. 13
 Si linguis hominū loquar etc. in epist. ad Demet.
 Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, ad Demet.
 Charitas patiens est etc. ad Demetriadem
 Si habuero omnem fidē ita vt montes transferam, in epist. ad Ruffinum, & contra Cals. cap. 36
15 Deo autē gratias qui dedit nobis victoriā per Iesum, etc. 1. de vo. gē. 24
 Gratia Dei sum id quod sum, contra Calsia. coll. cap. 15

Tunc

INDEX SCRIPTVRARVM.

- Tunc & ipse subiectus etc. Sententia. 377.
EX POSTERIORE ad Corinthios.
2 Alijs odor mortis in morte, lib. 2. de vo. gē. 4. Et ad Gallorum. cap. 5
3 Non quod sufficientes sumus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis 1. de vo. gen. 24. Et ad Demetriadem, Et contra Cals. à cap. 6. vsq; 8, & de ingratis c. 34
 Litera occidit lib. 2. de voc. gen. c. 4
4 Deus qui dixit de tenebris lumen splendescere, contra Cals. col. c. 14
 Habemus thesaurum istum in vasīs fictilibus vt eminentia sit virtutis Dei, contra Cals. cap. 15
5 Ecce facta sunt omnia noua, lib. 1. de voc. gen. cap. 9.
 Si vnus pro omnibus mortuus est, ergo mortui sunt, 2. de voc. gen. 16
6 Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? contra Cals. coll. cap. 27
8 Cum diues esset, propter vos pauper factus est; in epist. ad Demetriadem.
9 Potens est Deus omnem gratiā abundare facere etc. 1. de vocatione gentium 24
13 Oramus ad Deum vt nihil faciatis mali, in epistola ad Demetriadem. & ad obiect. Vinc. cap. 10
AD GALATAS
2 Si ex lege iustitia, ergo gratias Christus mortuus est, Ad Genuensium dubium 5.
5 Fides quæ per dilectionem operatur in epist. ad Ruffinum,
 In Christo Iesu neq; circūcisio aliquid valet etc. sed fides quæ per charitatē, contra Cals. col. cap. 22.
AD EPHESIOS.
1 Ego audita fide vestra quæ est in domino Iesu, nō cesso gratias agere pro vobis, memoria vestri faciens in orationibus meis vt Deus det vobis spiritū sapientiæ etc. lib. 1. de vo. gen. cap. 23. & contra Cals. ca. 36
 Prædestinauit nos in adoptionē filiorum, lib. 2. de voc. gen. cap. 33
2 Eramus natura filij iræ, lib. 1. de voc. gen. cap. 18
 Eratis illō in tempore sine Christo, 1. de voc. gen. 8
- Deus qui diues est in misericordia propter nimiam charitatem suam etc. 1. de voc. gen. 23.
 Dei donum est non ex operibus: 1. de voc. gen. 23. Et ad Ruffinum.
 Ipsi enim sumus figmentū, creati in Christo Iesu in operibus bonis, 1. de vo. gen. 23. & li. 2. cap. 35.
 Gratia salui facti estis per fidem, ad Gall. cap. 14. Et ad Genuensium dubium 5
3 Huius rei gratia flecto genua mea, & vt det vobis secundum diuitias etc. 1. de voc. gen. 24.
 Quod alijs generationibus non est agnitum filiis hominum, in epist. ad Ruffinum.
5 Eratis aliquando tenebræ, lib. 1. de de voc. gen. cap. 18
 Vnicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi, lib. 1. de voc. gen. cap. 24
6 Pax fratribus & charitas cum fide à Deo patre, ad Genuensium dubium 5. & contra Cals. cap. 30
AD PHILIPPENS.
1 Qui cœpit in vobis opus bonum etc. li. 1. de voc. gen. cap. 24
 Vobis donatum est pro Christo, nō solum vt in eum credatis, in epist. ad Ruffinum, & ad ad Genuensium dubium 5.
 In nullo terreamini ab aduersarijs quæ illis est causa perditionis. Ad Gall. cap. 13
 Gratias ago Deo meo, in omni memoria vestri, contra Cals. collat. cap. 36
2 Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere, lib. 1. de vocat. gen. cap. 24. & ad Ruffinū, & contra Cals. à cap. 6. vsq; ad 8
 Alter alterū superiores sibi inuicē arbitantes, in epistola ad Demetriadem
 Cum timore & tremore. Ad Demetriadem
AD COLOSSENS.
1 Reconciliari omnia in ipso, lib. 1. de voc. gen. cap. 9
 Eripuit nos de potestate tenebrarum, 1. de voc. gen. 18
 Gratias agimus Deo, audientes fidē vestram, 1. de voc. gen. cap. 23

Xxij Non

INDEX SCRIPTVRARVM.

- Non cessamus pro vobis orantes & postulantes vt impleamini, 1 de voc. gen. 23
 Dignos nos fecit fortis in partem sanctorum in lumine, 2 de vocat. gent. 17. Et in epistola ad Ruffinū, Myfterium quod absconditum fuit à feculis etc. 2. de voc. gēt. cap. 17
 2 In ipfo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis etc. lib. Sentent. 293
EX PRIORE EPISTOLA
 Ad Thessalonicenses.
 1 Gratias agimus Deo memores operis fidei etc. lib. 1 de vo. gē. cap. 23
 2 Nos gratias agimus Deo quoniam cum accepissetis à nobis verbum, 1 de vo. gent. 23
 Qui operatur in vobis qui credidistis etc. 1 de voc. gent. 23
 3 Vos dominus multiplicet & abundare faciat charitatem in inuicem etc. lib. 1 de vocat. gent. cap. 24
 5 Ipse Deus pacis sanctificet vos per omnia, 1 de vo. gen. 24
EX POSTERIORE AD
 Thessalonicenses
 1 Gratias agere debemus, quoniam supercreuit fides vestra etc. lib. 1 de voc. gen. cap. 23
 2 Ipse dominus noster Iesus Christus & deus & pater noster qui dilexit nos etc. 1 de voc. gen. 24
 3 De cætero fratres orate pro nobis vt sermo domini currat, 1 de vocat. gentium 24
 Fidelis Deus est qui & cōfirmabit vos & custodiet à malo, ibidem
 Non omnium est fides, ad Genuensium dubium 5
EX I. AD TIMOTH.
 1 Christus venit in hunc mundū peccatores saluos facere, 1. quorū primus ego sum. lib. 2. de vo. gen. c. 16
 2 Deus vult omnes homines saluos fieri, lib. 1, de vocat. gen. cap. 12, & lib. 2 cap. 2, 19, & 25: lit ad Ruffinum & ad Gall. cap. 8
 Obscuro primū omniū fieri obsecrationes & pro oībus hominibus 1. de voc. gen. 12.
 4 Qui est saluator oīm hominū, maxime fidelium ad capit. Gall. cap. 5.
 5 Si quis suorum & maxime domesticorum, in epist. ad Demetriadem
 6 Diuitibus huius seculi præcipe, ibi. 2. **AD TIMOTHEVM**
 1 Non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum vocauit nos, in epistola ad Demetriadē item ad Ruffinum
 Secundum suū propositum & gratiam quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora æterna, lib. 2. de vo. gen. cap. 33
 2 Firmum firmamentum Dei stat etc. super Gall. capit. 12: Et ad Genuens. dubium 8
AD TITVM.
 3 Erasmus nos infideles etc. in epistola ad Demetriadem: & lib. 1, de voc. gentium cap. 18.
 Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, in epist. ad Ruffinum
EX EPIST. PAVL. AD
 Hæbreos
 1 Quem constituit heredem vniuersorum lib. 1 de voc. gentium cap. 9.
 7 Leui cum adhuc in lumbis esset Abraham, lib. 2. de vocatione gent. cap. 11.
 11 Sine fide impossibile est placere Deo, in epistola ad Ruffinum: Et contra Cas. coll. cap. 22
 12 Aspicientes in autorem fidei, & cōsummatorem Iesum, Ad Genuens. dubium 5
EX EPIST. IACO, APO.
 1 Omne datum optimum li. 1. de vo. gen. cap. 24: & in epistola ad Demetriadem: & contra Cas. cap. 36 & ad Ruffinum.
 Si quis indiget sapientia, postulet à Deo, contra Coll. cap. 16
 3 Non est ista sapientia de sursum descendens, sed terrena, animalis etc. in epistola ad Ruffinum.
EX I. EPISTOLA B.
 Petri
 1 Per ipsum fideles estis in Deo, lib. 1, de vocat. gen. cap. 23
 2 Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei, lib. 1. de vocat. gen. cap. 11. & 15
 Cum malediceretur non maledicebat, in epistola ad Demetriadē.
 4 Si quis loquitur tanquam sermones Dei etc. ad Demetriadem
 Charitas operit multitudinē peccato-

INDEX SCRIPTVRARVM.

- catorum, ad Demetriadem
 5 Deus omnis gratiæ qui vocauit nos in æternam gloriam, in Christo Iesu modicū passos ipse perficiet 1. de voc. gen. 24.
EX 2. EPISTOLA B.
 Petri
 1 Ijs qui coequalem nobis adepti sunt fidem per iustitiam domini & saluatoris Iesu Christi, 1 de vo. gē. 23.
 Omnia nobis diuina sua virtute quæ ad vitam & pietatem pertinent donauit, Ad Demetriadem: Et contra Cas. cap. 29
 2 A quo quis superatus est, huic & seruus additus est, contra Cas. coll. cap. 11
EX I. EPISTOLA, B.
 Ioannis,
 2 Ipse est propitiatio pro peccatis nostris & totius mundi, lib. 2. de vo. gen. cap. 2
 Ex nobis exierunt sed non erant ex nobis. Ad obiect. Vin. cap. 12
 3 In hoc apparuit filius Dei vt dissoluat opera diaboli, li. 1. de voc. gen. cap. 8. Et lib. 2. cap. 35
 4 Vos ex Deo estis filii, & vicistis mundum quoniam maior est qui in vobis est, 1 de vocatione gentium 24
 Omnis spiritus qui constitetur deum in carnem venisse, ex Deo est lib. 1 de vo. gen. 3ap. 23
 Nos ex Deo sumus, lib. 1 de vocat. gen. 23
 Perfecta charitas foras mittit timorem, in epistola ad Demetriadem. Deus prior dilexit nos, ad Demetr. & ad Ruffinum, & contra Cas. col. cap. 30
 Omnis qui diligit, ex deo natus est, charitas ex deo est, in epistola ad Ruffinum. Et contra Cas. cap. 30.
 5 Scimus quia filius Dei venit & dedit nobis sensum vt cognoscamus verum Deum, 1. de vo. gen. 20, & lib. 2. cap. 15, & ad Demetriadem
 Simus in vero filio eius, 1 de voc. gen. 10
 Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum: & hæc est victoria quæ vincit mundum etc. lib. 1. de voc. gen. cap. 24.

Mundus totus in maligno positus est. Ad obiect. Vin. cap. 6
EX EPIST. IV DAE,
 Quæcunque quidem ignorant blasphemāt, quæcunque aut naturaliter etc. lib. 1 de vocatione gentium cap. 19

INDEX RERVM

- A** Aron adiutor Moyfi cuius gesserit figuram, 1 4. d
 Abel Christi gessit figurā, 4. a
 Abraham quando coeperit esse fidelis 5. d.
 Abraham Deum pro mercede sequebatur, 6. b
 Abraham pater multarum Gentium etc. 7. a 303. d
 Abraham fides, eius est semen, 14 2. a
 Ei facta promissio, ostēditur impleri 309. c
 Abstinentia animo & corpori est necessaria, 77. c. 87. d
 Omnibus 77. d
 Quenam sit perfecta? 77. d
 Religiosis tamen debet esse familiarior, ibidem
 Abstinerè à malo, non satis esse, 138. d. 172. d
 Adam ante peccatum dormiens, figura erat Christi, 155. a
 Eius ob peccatum condemnatio 1. c.
 Status eius ante peccatum 78. a. 122. d
 Videritne Deum ante peccatum? 78. a
 Quæ bona peccato perdidit aut in se corrupit, 78. 122. d. etc. 113. c. 110. a
 Affectauit fieri quod Deus est. 78. c. 84. a. 113. a. c. 149. c. 239. b
 Magno peccato perijt, & in illo perijmus omnes 115. a. 123. d. 198. c. 287. d. 324. d
 Virtutes quas nō perdidit, nec nos perdidimus. 132. a.
 Talis erat creatus, qui ex se mereri posset. 122. d
 Adulationis malum, 141. d. 174. b
 Aduentui Christi secundo præcursorij testes erunt Enoch, & Helias 4. b.
 Adulteri puniebantur legibus humanis etiam tempore beati Prosperi 15. d.
 A Equitatis officia. 93. a
 A Eternitas vera. 133. c
 Affectiones animi quatuor: timere, etc. non esse vitia 96. a.
 X x iij Vitæ

INDEX RERVM.

Vitæ tamen istius sunt, non futuræ 96.a
 Affectionum humanarū varietas provenit à voluntate, 142. d
 Affectus orandi, eidem gratiæ quæ petitur, est ascribendus, 118. d. 179. c. 288. b
 AEgyptij de Cham sunt orti 216 c
 Amator Dei, amator est sui, 157. a. 159. b.
 Amare, idè est ac velle. 286. c. 288. a
 Ambitiosi describuntur, 87. b. c
 Amor qui est naturalis, 93. d
 Amores bonus & malus 141. a. 147. b.
 Amore amore superatur 302. c
 Amore migramus vel ad cælum, vel etc. 156. a
 Quales nos amet primitus Deus, 137 a
 Anna vxor. Helchanæ quid figuratè fecerit, 31. a. etc.
 Angeli quales sint creati, 61. b
 Quod boni perseverarint, ex ipsorū provenit voluntate, 62. b.
 Ijdem iam nec possunt nec volūt fieri beatiōres, ibidem, c
 Vnde factum sit, vt aliqui caderent? 61. b
 Angelus, nomen est actionis, 111. b
 Animalia in lege quæ munda & immūda. 21. a
 Animæ cuilibet humanæ naturaliter inest qualiscunq; voluntas, 286. c
 Anima cuiusque aggrauatur corruptibili corpore. 134. d. 138. b. 153. b. 163. d. 239. a
 Remedium cōtra hoc malū. 134. d
 Animæ aegritudo 22. d. 119. b. 144. c. 221. c
 Animæ rationalis primū vitium. 160. b
 Eadem quandōnā sit inordinata, 138. b. 145. c. 155. b. 176. d.
 Animus fortis 136. d. 168. d.
 Animi equitas sanitate corporis est melior, 143. c
 Anima vnde queat beatè vivere, 144. a. 148. b
 Ab animi puritate hominis puritas procedit, 168. c.
 Ipse suo tantum sensu dijudicat. incorporea, 155. c
 In animis omnium primò agitur, vt ex nolentibus fiant bene volentes 118. d
 Animus quibus delectatur, in ijs moratur aspectus 205. b
 Apostoli cum Christus pateretur, sunt obtenebrati. 113. b. 270. B
 Aquilæ proprietates 209. a
 Arca Noe erat figura Ecclesiæ 303. c
 Arca Noe fabrica, 4. b
 Audiendi verbi Dei ratio, 145. c
 Augustini laudes, 96. d. 98. c. 101. d. 118. a. 131. b. d. 192. d. 322. a
 Eius error de fide. initio conuersio eius, 113. a
 Censoria grauitate omnes opiniones suas discussit, 113. b
 Hac in re quoque est imitandus, ibidem
 Ipse gratiam Christi copiosè, idque in plurimis libris docuit 132. d. etc
 Ei obrectatēs, in vno cunctis, & precipuè sedis apostolicæ Pontificibus. iniurij fuere 117. d
 Obrectatores hi. carnine notantur, 190. c. d.
 Augustini maior fuit quā cæterorum industria in Pelagia. debellandis, 192. d
 Aures castæ qualēs, 84. d
 Auxilium Dei, quod habet. Sancti. 88. b
 Auxilium Dei est cuius homini necessariū ad omne bonū. 314. b. 325. b.
 De Balaam propheta. 24. d
 Baptismus exiit hominē peccatis, 209. c
 Baptismi vtilitas, 265. c
 Quam sit necessarius, 105. a. 109. b. 113. a. 192. b. c.
 Per ipsum remittitur quoduis peccatum, 145. c.
 A quocunq; conferatur, efficax est, 154. c.
 Iterari non potest. 155. a
 Eius vices supplet martyrium, 141. c. 174. b
 Vnde habeat operadi virtutem, 315. d
 Beati, qui sint? 137. c. 170. a
 Beatorum inæqualis quidem erit beatitudo, sed nullus non erit suā sorte contentus, 61. d. 166. c.
 Benedictio Iacob. & Esau. 9. a. etc.
 Beneficentia, 93. c
 Bona temporalia non vt præmium, sed vt solatium iusti accipiunt, 76. a. 258. b
 AEterna bona nunquam inuiti perdimus, sed temporalia, 146. b. 175. a
 Bonifacius papa, cōmēdatur 132. c.
 Boni cur lateant, 146. a.

Bonorum

INDEX RERVM.

Bonorum labor, mores tolerare malorum, 141. a. 254. d
 Bonum summum desiderarunt quidem huius seculi sapientes noscere, sed non inuenerunt, 127. b
 Idque quia semetipsis ducibus ad hoc vtebantur, ibidem
 Qui autem inuenere, illuminatè Dei gratia inuenerunt 286. d. 314. c
 Boni quis sit finis? 143. b
 Summum bonum, vnum, ibidem
 Hoc autem tantum erit. multis ac paucis, 145. d
 Bonum creaturæ rationalis, 141. d. 142. b. 151. d. 147. a. 164. a. 85. a
 Bonum quamlibet exiguum, in Deū autorem est referendum, 158. c
 Bonum hominis illud est maximū, quo ipse fit bonus. 248. b
 Bonus solus De' quomodo dicitur 263. a
 Bonus nemo est, qui nō fuerit mal' 143. a
 Bonus nemo fit absq; Deo, 164. b. 322. c
 Nemo autem frustra talis est, 123. a
 Bonum quomodo bene fiat, 140. c. 246. a
 Bonus temporalibus nec bonis extollitur, nec malis frangitur 136. d. etc. 168. b
 Bonum velle non habet homo nisi gratia Dei ei donetur, 298. b
 Botrus ab exploratoribus terræ promissallatus 23. a
 Cain peccatum. 87. a. 303. a
 Cur sacrificium eius reprobetur. 4. a
 Bellandi initia instituit 4. a
 Figuram gessit Iudaici populi ibidem
 Cantica Canticorum, & etc. cuius non licuit legere tempore legis 85. b
 Caro spiritui nō subdetur, nisi ipse Deo prius subdatur, 175. c. 176. c
 Carnem suam domans ac regens, quid laudis consequatur, 148. c
 Hoc à nemine fit sine auxilio Christi 134. d. 163. d.
 Catholicus quis dicendus sit, 52. b
 Casu nihil accidit, 96. b. 254. d
 Casiani fraudes 118. b. c. 121. a
 Errores 118. d. 119. b. c. d. 127. c. 128. d
 Confutatur Pontif. & concil. auctoritate 110. c. d
 Casiano nec cum hæreticis, nec cum catholicis cōcordia plena fuit, 119. a
 Quibus scripturæ testimonijs errores suos conatus sit alstruere 113. d.
 124. b. d. 127. b. 119. b. d. 118. d. 125. c. 127. a. 128. d
 Tota eius erronea doctrina summum repetitur 127. c. 132. a. etc
 Eius collationes. cōtrariæ sunt Augustino 98. d
 Celestinus papa preclarus fidei cōtra hereses Pela. & Nestor. defensor. 112. c
 Chaldaei, astronomiæ dediti. 6. a
 Charitatis descriptio 88. d
 Ipsa est spiritus S. donū 88. d. 158. c. 126. d. 116. b. 302. c. 323
 Quā necessaria ad salutē 89. a. 126. 302. c
 Apostoli verba de ea, 1. Cor. 13. explicatur 89. a. 317. d
 Vnde augeatur, 119. b
 Cur dicatur plenitudo legis. 147. b
 Vnde colligatur, excellens qd esse 154. d
 Eā habēs, diligit deū & proximum 157. a
 Non omnibus datur integra, 302. c
 Christus qui dicitur primitiæ dormitiū. 46. c. 206. d
 Sine eo nemini salus. 100. c
 Sudore sanguineo. quē fudit sub passionē quid designauit, 137. d. 171. c.
 Vesperari in cruce, mane in resurrectione meridie in ascensione 1. a. 6. a
 Eū & Deum & hominē vera fides cōfitemur 156. b
 Ipse est via veritas etc. 150. a
 Falsio eius excedit cuiusvis martyris passionem, 150. d (d
 Quo sensu dicatur Patrē reliquisse 145
 Non ipsi sua profuit humilitas, sed nobis 178. b
 In eo solo mens inuenit quod perdidit, 198. d
 Confiteri eum hominem esse, quā sit necessarium 157. c
 Per eum, neq; aliter, antiqui iustificati sunt, 215. d
 Patientia sua quē nobis profuit 213. c
 Solus ipse extitit absq; peccato 225. a
 Incarnatio eius semper fuit optata 244. c
 Etiam puer, intelligentiæ vterioris, erat quā senes etc. 245. d.
 Nullis pulsabatur cōcupiscētijs 246.
 Christi nomen à chrismate 156. a
 Circuncisio data Abraham 7. a
 Cur in præputio, non autē in alio membro, ibidem
 Cines patriæ cœlestis 134. c. 163. d
 Claudicatio Iacob patriarchæ. 10. b.
 Pecca-

INDEX RERVM.

Peccatū originale, sicut baptismus auferbat, 152 c
 Clamor ad Deū, 139. c
 Ex cogitatione facies metis existit 84. d
 Cogitationes nostræ per opera se produnt, 118. c
 Bonarū initia, semper ex Deo esse credēdū, 119. b. 121. b. 122. c. 135. a. 297. a. 318. b
 Cognoscere Deum, donum est Dei 296. d. 314. c. 304. b. 305. c
 Communio Sanctorum, 14. b.
 Conciliorū decretis inhæreatur, nec retractentur. 118. a. 132. c.
 Concupiscentia carnis quā mala, 16. a
 Non est naturalis, sed vitiosa 83. c
 Concupiscentia praua, nisi ei assentiaris non est peccatum. 83. c. 237. d.
 Concup. seu cupiditates prauæ, labe primæ præuicationis naturam humanam sunt ingressæ, 109. a. 110. d. 123. a. 125. c
 Confessio peccati est utilis, 148. b
 Quæ sit illa, 139. d
 Confessio peccatorum apud Sacerdotem. 73. d
 Humilis de malis cōfessio melior quā de bonis superba gloriatio, 140. d.
 Confitenda est ore veritas, non tantum corde credenda, 234. b. 241. b
 Cōscientiæ omnium, in die iudicij patefient. 62. c. 88. b
 Conscientiæ stimuli, sunt pœnæ grauissimæ 88. a. 145. b. 205. b
 Consilium Dei quis aperiat? 62. a.
 Constitutiones Dei non vocandæ in querelam, 135. d. 299. c.
 Consuetudo vitiosa quā agrè defertur, 90. d
 Conuersio ad Deum, est accelerāda 138. a. 172. a
 Donum est dei, 296. d
 Conuersio ficta, 62. c
 Continentia est dei donum, 296. c
 Contemplatiuæ vitæ etiam hīc haberi posse portionem. 63. b. 69. b.
 Contrariorum permixtio, meliorum est defectio. 130. b
 Cor quālibet durū gratia Dei eū vult emollit 101. a. 282. d. 292. c.
 Cordi conuertendo aut emolliēdo, qualitercunque sit affectum, non sufficit tranquilla cohortatio. 121. b. 195. c.
 Cor hominis tangit Deus paternis inspirationibus, vt ille boni aliquid agat, 99. b. 119. b. 120. d
 Cordis in agro cum homini aliquid boni nascitur, de opere & munere est cœlestis agricolæ 263. c.
 Cor & os concordent inter se, vt sit pax 145. a. 281. a
 Cor alienū nobis est inscrutabile 274. c.
 Cor quī liceat sursum habere 142. d
 Cornelius Centurio vnde tantam præparationem nactus sit? 99. b
 Coronandi vnde sumus, 141. b. 202. d. 312. a
 Corpus vt sanctum vel impurum sit, ab animo pendet, 136. d. 168. c
 Corpus ante peccatū ornamento erat homini, nūc oneri 138. b. 153. a. 176. e
 Corporum glorificatorū qualitas, 64. d
 Corpora tam damnatorum quam beatorum sicut immortalia, sed diuerso fine. 62. b
 Correptio peccantiū præcepta est 93. b.
 Correptio fraterna quibus maximè incumbat. 67. b
 Correptio à pastore non intermittenda 68. c
 Corripiendi ratio. 73. a
 Correptio inordinata. 74. b.
 Creatio rerum. 2. d.
 Creare nulli nisi Deo competit. 142. c.
 Creatum nihil est nisi à deo. 144. c. 151. a. 159. c. 263. b. 291. c.
 De creatione creaturæ tria esse noscēda, 142. a.
 Creat Deus & eos quos præuidet futuros malos, 152. a.
 Creat deus & damnandos, 106. a. 109. c. 142. a
 Creatura rationalis quo & vnde augetur? 137. b
 Creaturæ omnes desinerent esse, nisi deus eis daret esse, 150. d. 243. d
 Creaturæ duntaxat rationales affectione diuinæ laudis mouentur 279. a. 283. b
 Cupiditas est insatiabilis. 76. c
 Cupiditas radix omnium malorū ostēditur. 84. a. 140. b.
 Cupidus est nemo, quin & superbus, 84. a
 Custodia dei. 135. c. 159. a. 165. b. 253. c
 Custodia Dei, toti corpori ecclesiæ quā sit necessaria. 135. d. 166. b.
 Damnari

INDEX RERVM.

Totum alicui quī sit? 155. b.
 Descendere quo sensu dicatur, 5. c. 7. c. 20. b
 Vnde monstretur eum velle semperque voluisse omnes saluos fieri, 08. a
 A benedictione eius quī nunquam cessabitur, 208. d. 210. b. 278. b
 Gloria eius nec minor, nec maior fieri potest, etc. 262. d
 Quo plenissimè ea significetur, 263. a. 278. c. d
 Offensum ipsum quis euadat? 148. a
 Adhærens ei, nunquam deseritur ab eo. 139. c
 Hic eum nosse & amare, paucorum est, 134. c. 163. c. 219. a
 Nec noscere eum, nisi gratia eius illuminante valeamus, 286. d. 228. c. 296. d. 305. c. 314. c
 Peccare neminem cogit, 102. c. 302. d.
 Diaboli quæ sit potestas, 9. c
 Gaudia eius. 86. b
 Difficilia, vsu sunt facilia, 75. b
 Differentia quæ est inter demones & impios homines 110. b. 62. b
 Dilectio Dei & proximi Sanctorum est virtus 134. a. 162. b
 Dilecti sumus displicentes, vt placereamus 137. a. 158. c. 169. a
 Diligere Deum quid sit 90. a. 270. d
 Donum est eius 158. c. 196. c. 326. b
 Diligitur id tantum rectè, quod nunquā bene amittitur, 149. d
 Diligendi homines ratio, 90. a. 133. c. 150. a. 103. b
 Diligenda sunt tria ab homine, 143. c.
 Diligit nos Christus, alia ac alia dona conferendo nobis 158. a
 Discens quā docentis melior est cōditio 157. b
 Ad discendum, autoritate & ratione ducimur 160. c
 Discretionis diuinæ, qua baptismo hūc paruulum saluat, non illum, redere rationem non possumus. 100. c. 198. d. etc. 292. b. 294. d. 306. c
 Ditari diuitijs grande est bonum etc. 75. d
 Diuitiæ quæ ambiendæ, & quæ non 75. d. 76. a
 Diuitiæ vtiles possidentur, quā superbè relinquuntur, 154. b. 313. d
 Diuites egeni 138. d. 172. c
 X
 Diu

INDEX RERVM.

Diuites, si veri sint Christiani, profus pauperes sunt 148 a, d
 Doctrina sapiētīe, cur tranquillo tēpore sit quārenda, 145 b, 175 a
 Doctōris ecclesiastici officiu 69 a
 Doctrina sapiētū non comitata gratia Dei, quantum obsit, 293 c
 Doctrina Apostolica cōmēdatio 134, a
 De doctrina Patris per verbū 155 d
 Quomodo Pater docuit filium 156 c
 Docere mauult loquacitas imperita quā discere 272 b
 Dominus verus rerum, 145 d
 Dona Dei sunt, fides, continentia, charitas etc. 116 b, 296 a, b, etc
 Dona Dei non esse humanis meritis ascribēda facile ex infantibus saluis discitur 100 c, 198 d
 Dona Dei, nostra sunt, si bene eis vtamur 198 d, 293 a
 Donum Dei est, quod quis eius donis bene vtitur 118 a
 Ecclesie tabernacula per omnes gentes dilatabuntur, 101 a
 Ecclesia velut nauis quādam est, 66 b
 Supplicat pro omnibus inimicis crucis Christi etc. 290 c
 Cōtinet bonos & malos 5 b, 270 c, d
 Eius charitas 114 b (b)
 Extra eā nō est verū sacrificiū 134 c, 163
 Nec locus adorandi, 260 d
 Nec Sanctificatio, 281 c
 Ab inimicis suis quid Dei dispositio- ne sentiat emolumētū 143 b, 146 b
 Consortis est beatorū angelorū 261 c, 284 b
 Estatis 234 c
 Eleemolynæ laus 22 b
 Eligere viam Dei, donum est Dei, 296 a
 Electio Dei non est temporalis, sed ab æterno fuit, 311 a
 Electorū numerus minui nō potest, ibi.
 Electionem gratiæ nulla nostra merita præcedūt, 113 b, 114 a, etc. 199 a, 292 a, 294 d
 Ratio eius nō potest à nobis assignari 291 a, 294 b, 298 b
 Episcoporum est cohibere dissensiones in ecclesijs, 311
 Item & docere in Ecclesia, ibidem
 His subiecti sunt presbyteri, ibidem
 Eloquentia insipiēs, periculosa, 149 d
 Episcoporum Orientaliū iudiciū contra Pelag. doctr. 120 c
 Episcoporū Africanorum de gratia Dei sententia, 120 c, d
 Erroris nocumentum 95 d
 Errorem non potuit homo manens re- ctus incurere, 160 a
 Errorē nō effugimus nec deserimus nisi gratia Dei 122 c, 215 b, 199 c, 212 c, 237 d, 288 d (88 a,
 Erubescētia, comes peccati indiuidua Eue maledictio, 3, b
 De Esdra propheta, 36 d 162 d
 Esse omnes sunt appetentissimi 134 b
 Eucharistia dignē est sumēda, 138 a, 145 b, 171 d
 Exigit Deus nō iniquē ab homine id ad quod reddendum non est idoneus 124 b
 Excommunicationis vsus, 73 d
 Exaudit Deus aliquando iratus 157 d, 149 a
 De Ezechiele propheta, 16 a, 38 c
 Fabricator mundi est sua fabrica mira- bilior, 138 b, 178 d
 Facultates ecclesię quibus distribuē- dæ sint 74 d
 Fallentium nullus vult falli 150 a
 Fallarius quid mali agat, 15 d
 A fallitate nō nisi ex Dei munere pe- des nostros cōtinemus, 135 a, 164 b
 Fama bona odor bonus 149 d
 Quā acquiratur, ibidem
 Fames, quid? 116 a
 Fastidiū spiritale, 114 a, 162 c, 211 c
 Fatum non induci prædicatione gratię Dei, 101 c
 Contra fatum 291 d
 Fides est, quod non vides, credere, 156 d
 Fidei merces, visio, 158 a
 Semper præuenit visionē, 156 d, 157 d
 Eius laus & præmium, 149 c
 Fides virtutū oīm est fundamētū. 115 d,
 Fide carens, impius est, 99 c
 Fides ex auditu, 67 a (d, 296 a
 Eam nulla bona opera præcedunt, 92
 Ab ea incipit omne bonum meritum 113 b, 296 a
 Ipsam dat Deus, 99 d, 106 c, 107 b, 111 b, 115 d, 119 a, 154 a, 159 b, 196 c, 288 d, 295 a, etc. 308 d, 323 d
 Perdidimus eam in Adam, 113 c
 Hanc nisi Adam perdidisset, cæteris bonis non careret, ibidem
 Non tantū perfecta est donum Dei sed & inchoata, 114 c, 295 d, 325 a
 Qua

INDEX RERVM.

Qua ratione Pelagiani eam donū Dei esse confessi sint, 113 b
 Fides Christi, quæ? 156 d
 Fidei dogmata 66 d
 Fidere in deo nisi Dei dono nō valemus 119 b
 Filios Dei qua ratione nos scriptura no- minet 152 d
 De finibus bonorum & malorū 169 c
 Finis bonorum quis dicatur, 143 b
 Finis legis Christus, explicatur 145, 146 b
 Flagello Deus exercet misericordiā 209 c, 269 b, d
 Flagella bonis profunt, 145 a, 147 d, 148 b, 162 d, 273 b
 Flagellatur bonus de mali malicia 140 d, 236 c
 Flagellū nullus sustinet nisi suo merito 95 b, 150 c
 Foelicitate peccantium nihil infœlicius est 136 b
 Fortitudo animi describitur 92 b, 136 d, 168 c
 Fortitudinis partes, 94 b
 Gentiliū fortitudo nō est virtus, 152 b
 Quo ea differat à Christianorum for- titudine ibidem, & 325 d
 Fortitudo Sanctorum, Deo est ascribē- da vt auctori 135 d, 165 d, 178 c, 234 c, 255 a, 273 d, 296 b, 304 d
 Fundamentum ædificij spiritualis fides, 6 b, 140 a, 267 c
 Gaudium nō quoduis est bonū 75 c
 Gaudium rectum ac indeficiens, 139 a, 173 a
 Fructus est spiritus sancti 295 d
 Nō suppeditatur nobis ab hoc mūdo 140 c
 Parit illud bona conscientia 205 b
 A Eternū erit æternæ ciuitatis 136 a, 166 b
 Gaudere an liceat de flagellatis impijs, 148 c
 Gentium vocatio quibus scripturis le- gatur promissa, 305 d
 Gedeonis vellus, 27
 Gentes oēs olim in elementis habuēre præcepta legalia, 287 b
 Generis humani damnatio, 3 b
 Eius vnde tanta sit varietas, nobis oc- cultū est 200 b, 291 c, 307 b
 Genus humanum in qua nocte versetur ante illuminationē gratiæ 293 c
 Gens nulla prætermittetur, in qua ecc- lesiæ tabernacula non dilatabū- tur, 101 a
 Gentes de quibus Apost. Rom. 2. loqui- tur, fuisse Christianos, 123 d
 Qui inter Gentes Deo placuerūt, spi- ritu fidei & gratiæ sunt discreti 300 b
 Gladus Dei, quid? 68 d
 Gloriandum nobis in solo Christo, 149 c
 Gloria amor vehemens est in creatura rationali 154 b
 Vana gloria qua ratione vitari pos- sit 157 b
 Gratiā Dei dari secundū merita no- stra, quibus scripturis Pelagiani docuerint, 99 a
 Quousq; & quomodo eā cōfiteri de- beamus, 104 d, 196 b, 90 c, 135 a, 323 325 a
 Nō datur quōd Dei præcepta facilius obseruemus, sed quia sine ea nihil bene facimus, 128 c, d, 323
 Sine ipsa nemo ad ipsam currit 104 d, 198 b, 296 b
 Ipsa ducit & comitatur vocatos 167 c, 286 b
 Ad eā percipiēdā nemo tēdit inuitus, nemo nisi spiritu Dei venit inci- tatus, 119 a, 309 c
 Ad singulos bonos actus necessaria est nō vni tātū parti Christianorū sed toti corpori Ecclesiæ, 130 a, b, 131 b, 325 b
 A duro corde nō respuitur, nec ex mo- ribus nostris moram patitur, 119 b, 196 a, 282 d, 310 d
 Non aufert voluntatem homini 122 b, 286 b, 308 b
 Non inuenit vlla nostra merita, nisi mala, 198 b, 199 a, 293 a, etc. 304 a, etc. 316 c
 Bonorū est causa 286 b, 301 a, 324 a
 Sola ex immundis mūdōs facit, 196 c
 Nec est lex, nec natura 153 d, 197 a, 326 a
 Operatio eius quā mirabilis sit, 99 b, 121 c, 125 b, 195 c, d
 Scripturis plurimis ascribitur, 122 b, 128 d, 130 c, 288 c, d etc
 Hoc primum de eius est munere, vt ipius auxilium sentiat, 314 c
 Aufert carnis cupiditatem, facitque animi perseverare virtutem 141 c, 203 a, 296 a, 311 d
 Ty ij Eius

INDEX RERV.

Eius retributio 134.c.163.c
 Gratia qua saluamur nec est neq; hactenus fuit oibus cōmunis 100.b.105.a.b.107.c.109.b.116.b.194.d.197.a.199.c.200.a.283.a.286.a.289.b.290.d.292.a.d.294.c.299.c.304.308.a.310.b
 Eadem ipsa qua saluamur, saluatos & olim sanctos 104.b.198.a
 Ea in paruulis quos saluat, maximè elucet 199.a.292.b.294.c.306.c.307.d
 Item ex impijs quos in extremis cōuertit, 292.c.196.d.
 Impari gradu ac differēter eā Deus largit̃ est hoibus, 300.c.301.c.302.a.310.b
 Non est cōquerendum, quōd Deus eā non parē oibus det, 300.d
 Gratiarum actio, gratiæ est testimonium 295.b
 Declinandi ad vita non adimit potestātē 302.a.d.308.d.309.c.311.d
 Gratia eadē quibusdam sufficit ad remedium, alijs verō non 304.a.
 Gratia Dei neminem intentabilem facit 311.d
 Gratiam suscipere, & gratiæ ipsius est & voluntatis humanæ 308.b
 Heber Gene. 10. solus linguā Hebræā retinet. 5.c
 Hebræam linguam, primam esse. 5.d
 De Helia 33.d.
 De Heliseo. 35.a etc
 Hæreticos qua ratione præfigurārit coruus à Noe ex arca missus, 4.d
 De Hester 39.c
 Hieronymi laudes 192.b
 Homo solus inter creaturas corporeas liberi est arbitrij 2.b (d. 287.d)
 Qua lege qualifve sit creatus 2.b.121.
 Præuaricando creatori præiudicium inferre non potuit, 1.b.128.c
 Quid perdidit, 124.b
 Ipse adhuc rectus quo abs se renouato differat 152.b
 Post lapsum nō habet de se nisi mēdaciū 154.c.273.c
 Nisi peccatum, 154.c.326.a
 Ei non ad bene agendum, sed ad malè reliqua est facultas, 140.d
 Institutio eius, etiā peccato originali obnoxij, bona est 153.a
 An omnis homo creetur vt vitā eternā adipiscatur? 106.b.108.a
 Vnde noscatur homo magnæ esse dignitatis, 177.a
 Homines omnes velint. Deus saluos fieri, 299.a etc.
 Humilitatis bonum, 139.a
 Cōmendatio eiusdē, 83.c.137.b.139.a.170.a.311.a.etc. 314.b
 Comes est indiuidua charitatis, 138.a
 Quæ sit fidelium humilitas, 138.d
 Iacob nullo merito suffragante est dilectus 302.b
 Iacob descensus in Aegyptum quid figuratē significaret, 13.d
 Iacob dilexi etc. 113.b
 Idololatrarum cæcitas 146.d
 Iephte actio figurata 17.etc
 Ieiunium libenter suscipiendū est, 80.c
 Ieiunij fructus duplex, 79.d etc,
 ignorantia quæ etiā peccatum est, 153.b
 ieiunans non quolibet vtatur cibo 80.a
 ignorantia ab Adā peccato contracta, quantorū malorū sit parēs 293.c
 ieiunium 82.dierum 52.d
 imago Dei, qua parte sit in homine 78.a.123.c.139.d
 Ad eam reformandus est homo. 101.d.110.b.263.c
 Quid hoc sit? 296.a
 imitari Christum quis dicendus? 78.d
 in quo sit imitandus 140.b
 Quid sit, imitari Adam? 78.d
 Immutabilitas & immortalitas vera 133.c.208.b
 imperant qui consulunt 143.c
 impio nihil ad salutem profunt bona nonnulla opera 136.c.
 infantes à Pharaone occisi, quorum figuram gesserint. 14.a
 inferni tristis status 88.c
 induendi Christum ratio 105.b
 incarnatio Verbi, 117.c.141.b.155.a.159.d.170.a.b.176.d
 Cur perficiendæ redemptioni nostræ magis quàm alius modus cōgruebat 149.c.170.c
 inexcusabilis est omnis peccator 153.b
 infidelis nemo est, nisi sua voluntate 107.b.108.b
 infidelium opera, non sunt virtutes 82.b.173.c.125.d.126.a.b
 Sed peccata 140.a.196.b.287.d
 initium omnis peccati, superbia 83.b
 inimicus bonorum nullus nisi malus 146.a
 iniuste nihil accidit respectu Dei, 95.b
 iniustitiæ duo genera 93.b

inno-

INDEX RERV.

Innocens sub Dei iudicio non perit. 116.a.123.b
 Innocentia vera 133.c.147.a.161.b.205.b
 Quam Deus probet? 140.c
 Innocentij sententia cōtra Pelagianum & Calsianum dogma. 120.c
 Inuidia describitur 84.b.152.a
 Vnde manauerit. 86.c
 Inuidorum status. 86.c
 Inquisitio plus loquitur, quàm inuentio. 144.d
 Inuestigabiles sunt Dei & misericordia & veritas. 114.b
 Intellectui fides viam aperit. 141.b
 Iob, patientiæ exemplum. 9.c
 Non propria virtute, sed diuina, tentationi non succubuit. 128.a
 Ioseph, typū Christi gerebat in Aegypto. 10.c
 Iosue congruebat, vt populum indueret in terrā promissionis. 24.b.25.b
 Ira Dei. 143.b.162.d
 Ira Dei in hoc seculo 133.d
 Per eam non conturbatur 134.b
 Per eam etiam consulit saluadis 161.d
 Etiam dando petita, aliquando irascitur. 149.a.157.d.168.a.175.d
 Ira sua nulli videtur iniusta. 154.b.176.a
 Iris vericoloris, signū erat gratiæ multiformis. 303.c
 Isaac, risus. 7.b
 Eius immolatio. 8.d
 Israelitas nō esse furatos Aegyptiorum thesauros 16.b
 Iudæorum nomen, vnde ortum sit. 17.c
 Iudicij extremi dies vel hora sitne soli patri nota. 35.a
 Quam sit metuendum. 88.a
 Fictne vlli sine misericordia? 230.a
 Fiet à Christo ī humana natura. 155.c
 Iudicia Dei, semper iusta sunt. 152.d.176.a.200.c.292.d
 Nec scrutanda 174.d.199.d.etc.291.b.etc.294.b.298.d.306.d
 Iudicium Dei non fieret, si Deus in peccata compelleret. 111.a
 Quomodo De⁹ iudicabit mūdū 116.a
 Iudicare de occultis alieni cordis, nostrum non est 114.d.164.b
 Iuliani sectator Calsianus 132.b
 Iudith. 30.c
 Iudæi in fine seculi inuenti, saluabuntur 291.b.294.c
 Iustitiæ ratio, 193.c.92.d
 Iustitiæ opus proprium. 94.a
 Quomodo impleatur in hac vita. Ibi.
 Iustificari, quid? 103.d
 Quo contingat hoc nobis? 244.b
 Iustificatio in fide & operib⁹ sita est. 67.a
 Iussa Dei si seruentur, non Deo, sed nobis emolumentū accedit. 136.a.166.d
 Iustus nemo nascitur. 152.d
 Iusticia huius vitæ. 152.b
 Eius origo in primis est à baptismo, 197.a.293.b
 Iusticia nostra est vera iusticia. 144.a.153.d.174.c
 Quo potissimū ea nunc cōstet. 144.a
 Qua ratione possit nobis plena hinc inesse. 174.a
 Ipsa neque sola natura neque sola lege obtinetur, sed Christi gratia. 153.d
 Non potest carere premio. 123.a.152.c.135.b.165.a
 Iusticia Dei sic iniquis displicet, vt lux ægris oculis. 114.c
 Iudicium voluntatis nobis nō ablatum à diabolo, sed deprauatū est. 188.b
 Labēdi causa, est ex libero arbitrio 104.b
 Labor, vnde finiatur. 141.c
 Laboriosam omnibus esse hanc vitam, peccati merito. 3.d
 Lapsus non perseverantium, Deo non potest ascribi. 104.a.107.a
 Ab illo resurgere, donū est Dei. 296.a
 Laus Dei. 131.d
 Eam totius vniuersi pulchritudo suggerit. 300.b
 Laus Deo debita, tū ex vltionibus, tum ex eius beneficijs. 138.a.171.d
 Laude meritoque non carent virtutes in nobis, quōd à Deo dentur nobis. 118.d.130.b.101.d.
 Latro cum Christo crucifixus, gratia Christi conuertebatur. 121.d
 Lepra in veteri lege quid significārit. 11.c etc.
 Leprosi decem, Luc. 7.21.d
 Legis veteris & nouæ mandata comparantur, 19.a
 Lædit prius autorem sua iniquitas 141.c
 Legis cognitio, si desit charitas, homini obest. 136.b.149.b.167.b
 Legem cur homo acceperit, quū tamen eam nō esset idoneus implere 120.a.124.b.136.b.167.b.c.209.b.248.c.
 Leue non est omnibus præceptum Dei. 147.b.

Y iij Lex pec-

INDEX RERVVM.

Lex peccatum non tollit, sed ostendit, 154. b 119. c 167. b
 Lex Christi seu charitatis. 136. a
 Lex data est vt gratia quæreretur. 167. b c
 Lex ab eo est data, à quo gratia. 154. b
 Lex Dei secundum naturam est. 149. b
 Lex omnium artium, est incommutabilis. 160. b
 Liberalitas. 93. c
 Liberum arbitrium, describitur. 113. b
 Quale datum sit à Deo. 142. d
 Nō abstulit illud nobis diabolus. 288. b
 Gratia Dei illud per ipsummet reparat. 125. b 130. c 288. b 311. c 316. d
 Quale sit ante illuminationem fidei. 103. d 123. b 128. c 324. 326. b
 Sine Dei gratia nihil boni potest edere. 100. a 101. b 104. a 125. b
 Non tollitur per Dei gratiam, sed renascitur. 101. b 107. b 121. a 130. b 198. b c 203. a 288. b 316. b
 Quale sit dum humano spiritu agitur. 101. c 190. d
 Quando nam vocantis cohortationi obediatur. 99. b
 Quando nā sit verè liberū 142. d 171. d
 Libertatē rectè viuēdi per Christū tantum recipimus. 110. b 142. d 190. d
 Liberato nemine ab æterna damnatione, Deus iustè nō posset reprehendi. 114. d 100. c 116. a 153. b 199. b 259. b 292. a etc. 198. d
 Ligni vitæ vsus. 78. a c
 Lingua Hebræa ab Hebræis. 5. c
 Linguarū diuisio, quādo facta sit. 5. d
 Vfus eius. 303. c
 Loc^{us} superior indeceter appetitur. 143. d
 Longæuitas cuiuscunq; non est nisi ex Deo. 103. a 107. a
 Loquacitas imperita mauult docere quā discere. 272. b
 Luna in scripturis ecclesiam significat. 10. c 213. b
 Luxuriæ perniciēs. 84. c
 Eius plures causæ. ibidem
 Machabeorum laus. 40. b
 Malis & impenitentes, contra se petunt dicendo orationē dominicā. 112. b
 Cur Deus malos & nunquam saluandos creet. 106. a b 108. a 116. a
 Ab ijs quæ utilitas bonis pueniat ibid. Deus ad implenda cōsilia sua, operibus eorum vtitur. 115. b
 Tolerandi sunt. 139. c 156. a
 Non quilibet eorum, à nobis sunt fugiendi. 140. c
 Cur scilicet putetur, si habeant quod volunt. 156. a
 His cur exosi sint boni. 165. d
 Intentio eorum contra bonos. 258. d 271. c
 Malus etiam si regnet, seruus est. 137. a
 Malicia multorum talis est, qualis & demonum. 110. b
 Malū, nisi in bono existere nequit. 142. b 143. c 144. c 152. c d
 Mala omnia omnes inciderēt, nisi Deus misericordiam exerceret. 307. a
 Mandata Christi, dura non esse ostenditur. 178. a
 Cui sint talia? 147. a
 Mandatorum decem distinctio. 15. etc.
 Custodia illorū mors æterna effugitur. 3. a
 Non obseruantur nec implentur nisi amore iusticiæ. 149. b
 Manna cur cum mensura certa sumi debuerit. 17. a
 Martyriū supplet vices baptismi. 142. c
 Martyrum & eorum qui Christum confessi sunt gemitibus, pax Ecclesiæ procurata est. 208. b
 Martyrum sanguine & cadaueribus est impinguatus ager mundi. 273. c 304. c
 Matthæi Publicani conuersio. 121. d
 Medela prima hominis spiritaliter ægri. 103. d
 Medicinæ duo officia. 141. c
 Medicum spiritalem quānā adeant. 87. c
 Ne eius quidem desiderium habet anima ægra, nisi ei ipse dederit. 103. d 119. d 131. a
 Medici interfectio, grauissimū est ægri peccatum. 145. c
 Medici periti industriā quomodo Deus imiteretur. 279. c
 Meditari quæ Dei sunt, cui imprimis sit concessum. 147. a
 Meminisse Deus quando dicatur? 140. a
 Mendacium non semper est, celare verum. 149. a
 Mens quæ pars sit animi? 280. a 155. b
 In solo deo & tuta & pacata est. 174. a
 Mendacium & peccatum sunt homini propria. 154. c
 Nisi quieta sit, Dei mandata scrutari non valet. 135. b 164. d

Mens

INDEX RERVVM.

Mens cuiusque alteri nota erit in futuro seculo. 62. c
 Vnde sit sordida. 84. d
 Mensura geometrica. 4. b
 Mentiuntur homines cum labore: quum sine labore verum dicatur. 137. d 171. a
 Mentiri interdum licere, Cassiani erat sententia. 120. b
 Merces est Deus suis cultoribus. 134. d
 Merendi locus nullus est post mortem. 144. b
 Mercedem spectabat Abraham Deum sequens. 6. b
 Gemina est merces iusticiæ. 163. c
 Debita est bonis operibus. 123. a 152. c 301. a 312. a 325. d
 Meritum nulli ex se ad vitam, vnum autem omnibus ad mortem. 200. c
 Meritis maior erit merces quam sancti recipient. 172. a
 Meritorum variæ erunt in cœlis dignitates. 117. d
 Merita damnandorum & electorum paria fuerunt. 114. d 199. a d
 Meritum quomodo consistat cum assensu gratia Dei. 302. d 309. c
 Meritum bonum homo comparat accepto Dei dono. 103. d 163. c 165. a 198. d 199. b d 203. a 301. a 302. b 311. d 324. b
 Per charitatem quā diffundit in cordibus nostris Spiritus S. 88. d
 Quoduis bonum meritū hominis, ab initio fidei vsq; ad perseverantiæ cōsummationem, de num & opus esse diuinum. 295. a etc.
 Miraculorum utilitas. 141. c
 Non sunt contra naturam. 151. b
 Miracula Dei cur non omnes videant. 140. b
 An Christus maiora per Apostolos quā per seipsum fecerit. 34. d
 Miseri, qui censendi. 117. c
 Miser è miseria, nisi Dei misericordia, non liberatur. 146. c
 Miseria generis humani testatur esse peccatum originale. 150. d
 Quando sit magna hominis miseria. 170. b
 Miseriarū non minor multitudo quā criminum premit genus humanum. 287. d
 Misericordiæ commendatio. 34. c
 Misericordia & veritas circa sanctos sunt indiuiduæ. 135. b
 Misericordia Dei non aufert iusticiam, nec hæc illam. 116. a
 Quo sensu Pelagiani dixerint Deum nostri misereri. 120. b
 Misericordia Dei in hoc seculo inseparabiliter comitatur eius iusticiam. 205. a
 Idque non ad vnius tantum, sed ad omnium nationum salutem. 293. c 161. d 199. d 300. a 301. d
 Non exercetur tamen, nisi tempore extremum iudicium præcedenti. 205. d 265. a
 Ea sicut dignus est miser, ita nihil tam indignum est quā superbus miser. 159. d
 Misericordiæ operibus est incumbendum. 172. d
 Missio filij à Patre. 156. b 182. c
 Mors corporis, pœna peccati est. 3. a 110. a 324. d
 Quo modo sit contracta. 78. c
 Etiam in pijs, pœna peccati est. 142. c
 Et tamen bonis potest dici bona. 142. c
 Et minus terribilis quā alijs. 136. d 168. b
 De eius immaturitate nemo conqueratur. 306. d
 Mors prima & secunda. 144. a
 Aeterna non euaditur, nisi prius hæc à peccato resurgatur. 3. a
 Mortē corporis solus Christus sine suo merito pertulit. 153. d
 Eam an Deus fecerit? 151. a
 Mori peccato, quid sit? 79. b
 Mortificatio membrorum quæ sunt super terram, in quo sita sit? 79. c
 Mortalitatē humanæ cursus, torrenti comparatur. 218. b
 Mortuus ne sit Christus pro toto mundo? 105. b 305. a
 Moyse peccatum ad aquas contradistinctionis. 210. c
 Moyse typum Christi gessit. 14. b
 Et qui hoc? 21. a
 Proximus morti quid in figuram fecerit. 25. a
 Mundum esse contemnendum. 176. c 177. c
 Qui inbeamur cum & odisse & amare. 157. a

Y iij Sub

INDEX RERV.

Sub eius nomine, duo hominū genera significantur. ibidem.
 Mutationis omnis solus Deus expers est. 133. c. 161. c. 166. d.
 Mutari corpus in corpus: at non in animam potest. 151. c.
 Natiuitas hominis est multiplex. 155. a.
 Naturæ omnes creatæ sunt bonæ. 144. c. 151. a. 152. a. c. d. 311. c.
 Naturæ rationalis est, esse cū Deo. 141. d.
 Naturæ humanæ etiam integræ necessariū erat dei adiutoriū. 153. b. 325. d.
 Status quem assequetur beata in cælis. 61. d.
 Natura humana non talis esse in Adæ posteris atq; in illo nondum lapso erat, vnde colligatur. 315. c.
 Qualis peccato Adæ sit effecta. 109. a. 110. a. 123. b. c. 131. c. 197. d. 198. c. 201. d. 287. d. 293. c. 324. d.
 Deprauatam eam esse, citò post peccatum fuit declaratum. 4. a.
 Sordet sine gratia. 99. c.
 Alio initio est reformanda. 101. c. d. 195. d.
 In Adam vitiata, suas virtutes amittit. 113. c. 123. a. c. 123. c.
 Nec desiderium sanitatis retinuit. 103. d. 119. d. 131. a. 199. c.
 Sic semel acta in præceps labi nouit, at confurgere nescit. 196. b. 288. a.
 Non est aliud eam sibi committi, quam dimitti. 287. b.
 Non bene facit quod sine gratia facit. 197. a. d.
 Quo plūs sola graditur, tanto longinquius errat. ibidem.
 Non est eius prout est instituta, vt apparet falsa pro veris. 160. a.
 Vnde pateat, eam in profundum malorū lapsam esse. 123. b. 202. a. 287. b.
 Ipsa se non iustificat, sed fides in Christum. 153. d. 326. a.
 De ipsa est quod sit reparabilis: de gratia autem, quod reparatur. 301. b.
 Quo sensu nos Apostolus dicat natura filios iræ. 207. a.
 Non naturali, sed captiuo motu versamur in vitio. 110. b.
 Secundum naturam est hominis, vt sit bonæ voluntatis. 301. d.
 Quosnam dicat Apostolus naturaliter facere ea quæ legis sunt. 113. d.
 Cur naturaliter: ibidem & 149. b.

Quæ sint naturæ de primo honore reliquæ. 123. a. 124. a. 125. b. d. 201. d.
 Vnde colligatur eam bonum esse valde excellens. 151. d.
 Deus creator eius est, non autem peccati quod contrahit. 109. c. 110. b.
 Ipsa semper prior est vitio. 141. d. 143. c.
 Eius quælibet turpatæ vitijs, bona est institutio. 153. a.
 Necessitas peccandi, plerunq; nos peccare compellit. 83. b.
 Nestoriana & Pelagiana hæreses quàm sibi mutuo sint affines. 191. a.
 Niues antiquius obduratæ, transeunt in chrysellum. 282. d.
 Nouum nihil est apud Deum. 136. b. 137. a. 166. d. 200. b.
 Numerus omnium prædestinatorum, Deo certus est. 100. b. 309. d.
 Minui non potest. 111. a.
 Obedientiæ virtus 70. c.
 Bonum & fructus. 148. b.
 Deo rectè exhibetur, quicquid iusserit. 151. c.
 Obsequedū est superioribus. 135. d. 166. a.
 Obscurari non possunt boni. 140. d.
 Oculos corporeos beatorum, nihil corporale latebit. 64. d.
 Occulta cordis abeni, à nobis non sunt iudicanda. 134. d. 240. d.
 Odium mundi contra Christianos ac pios. 135. c.
 Odisse in hominibus quid oporteat. 133. c. 135. a. 137. d. 161. b. 164. d. 171. a. 205. c. 247. a.
 Oblitio non cadit in Deum. 140. a.
 Quo sensu aliquando dicatur obliuisci. ibidem.
 Odor Christi bonus, nempe prædicatio veritatis: alijs cōfert salutem, alijs verò etc. 156. d.
 Odor bonus fama bona. 149. d.
 Opus bonum in nobis deus inchoat. 326.
 In omni bono opere nō nos, sed Deus incipit. 326.
 Operibus bonis ad vitam itur æternam. 62. c. 256. d. 301. a.
 Quæ sint opera bona. 147. c.
 Vnde operū sumēda diuersitas. 148. c.
 Ad opera misericordiæ est vnusquisque obligatus. 172. d.
 Eiusmodi opera sunt semen futuræ mensis. 229. d. 256. d.
 Opere illo tantum coronabimur, quod Deus

INDEX RERV.

Deus in nobis fecit. 141. b. 129. a. b.
 Opus bonum cognitum nisi fiat, cognouisse nihil iuuat. 134. b. 135. a. 162. a. 163. a.
 Opera infidelium sunt peccata. 82. b. c. 173. c. 196. b.
 Opera Trinitatis sunt indiuisa. 154. c.
 Ordo dilectionis. 90. a.
 Ordo peruersus in homine. 138. b.
 Orantē quid in primis deceat. 138. a. 155. b.
 Orandi affectū etiā munere Dei accipimus. 116. d. 124. b. 165. a. 198. b. 203. a. 241. c. 288. b. 324. d.
 Oratio est gratiæ testimonium. 209. d.
 Oratio quæ non fit per Christum, peccatum est. 223. d.
 Orare pro inimicis, cur debeamus. 145. a.
 Orandi causam non aufert Dei incommutabile consilium. 311. b. d.
 Quæ orationes nostræ certò sint exaudiendæ. 146. c. 175. b. 206. b. 279. d.
 Originale peccatum. 109. a. 123. a. b. 201. c. 287. d.
 Omnes illud quidem cōtrahunt, sed alij aggrauatum, alij releuatum à parentibus. 153. a.
 Osee propheta coniugium. 26. a.
 Ostium arcæ Noe, figura erat cōfossi lateris Christi. 4. c.
 Pacificum quidam deceat. 144. d.
 Pacifici quæ debeamus esse cum pacis inimicis. 135. c. 165. b. 233. a.
 Parentes quæ sint odio habendi. 20. d.
 Patres primi, similitudinem Dei appetierunt. 78. b. c. 84. a.
 Paruulis quoq; sua inest voluntas. 286. c.
 Pascha Iudaicum. 16. b.
 Passiones huius temporis, alacriter tollerandas esse. 150. b.
 Pastoris liber, nullus est autoritatis. 126. c.
 Pastoris anxia sollicitudo. 68. a. etc.
 Pater filio quicquid dat, gignendo. dat. 159. a.
 Patrisfamilias boni officium. 143. d.
 Patientia aduersa, non Deum, sed se accuset. 138. a.
 Patientia est donum Dei. 128. a. b. 135. d. 165. d.
 Non quilibet tamen est laudanda. 92. c.
 Patientia Dei. 133. d. 161. d. 109. b. 303. b.
 Pauperes qui sint benedicendi. 261. d.
 Pax domestica. 141. c.
 Pax plena nō obtinetur. hinc. 144. a. 175. c.
 Pax Christi. 158. c.

Peccatum quid sit? 147. d. 175. d.
 Nec Peccator nec peccatum erunt in cælo. 62. d.
 Peccatorū causæ plures ac diuersæ. 71. a.
 Peccatorū aliud paruum, aliud etc. 74. a.
 Peccatum primorum parentum quæ sit admissum. 78. b. 314. d. 311. c.
 Vnde eius grauitas noscatur. 306. d.
 Peccatorum causæ. 83. a.
 Peccati materia solent esse tam abundantia quàm inopia. 314. a.
 Peccatum nullum sine superbia admittitur. 83. a.
 Peccatum originale baptismo remissum, non punietur in impoenitentibus relapsis. 102. d. 107. a.
 Peccatum, contra naturā est. 110. a. 160. a.
 Sine peccato nemo viuit. 275. b.
 Peccatorum vnica causa liberum arbitrium. 203. a.
 Peccata venialia iustum non excludunt ab æterna vita. 136. c. 167. d.
 Peccati originalis vulnus. 109. a.
 Peccatum originale non æquè graue est in omnibus. 133. a.
 Solus Christus illud tollit. ibid.
 Peccatum quodlibet est mēdaciū. 142. d.
 peccata nequeunt esse impunita. 146. c.
 peccati defensio, malorum omnium pessimum. 147. d.
 peccati reos esse etiam eos quibus non datur virtus rectè agendi. 199. b.
 peccarunt omnes in Adam. 109. c. d.
 Quomodo hoc sit intelligendum. 83. b.
 peccandi procliuatatem ex Adæ prauaricatione cōtraximus. 102. d. 287. c.
 peccator sine diligendus? 150. a.
 peccantis duplex pœna. 160. a.
 peccare Deus neminem cogit. 102. c. 105. c. 106. d. 107. d. 112. a. b. 159. c.
 peccantium foelicitate nihil in foelicius. 136. b. 139. a. 141. d. 167. a. 173. a.
 peccare nec diabolus nos cogit. 111. a.
 peccare quidē possunt mali, at peccando hoc vel hoc facere, non est in eorum potestate. 115. b.
 peccatores, qui appellantur in scriptura. 119. a. 258. d.
 pelagiani quàm fraudulētē Dei gratiam ad bene viuendum homini necessariam esse confelsi sint. 98. b. c.
 pelagiani quid causæ alsignarint misericordiæ Dei, quæ his, non illis præstatur. 120. b.

Z. Pelagiani

INDEX RERVM.

Pelagiana hæresis à quibus quantaque diligentia sit reiecta. 131. b c etc. 192. a
 Pelagianæ hæresis summa. 191. d 194. b 315. b
 Pelagianæ hæreseos reliquiæ etate Prosperii quid conata sint. 193. b 194. c 315. c
 Per fraudē, quum à Pelagio non distarent, quam procul tamē distare visæ sint simplicioribus. 201. b
 Pelagius suā dānauit doctrinam. 192. b
 Perdidimus in Adā vniuersa bona quæ habere potuimus. 79. a
 Et quod Adam perdidit. 113. c
 Perit nemo nisi suis meritis. 116. a 307. d 310. d (139. d)
 Perfectio summa nulli hîc conceditur. Perfectus sitne hîc aliquis. 64. b
 Perseuerari in eo non potest, quod non toto corde diligitur. 302. c
 Perseuerantiæ suæ nemo mortalium est certus. 148. a
 Perseuerare, quid? 297. d
 Perseuerantia, donum Dei est. 104. a 297. b c d 298. a
 Perseuerauit Adam suo libero arbitrio quamdiu voluit. 122. d
 Petrum principē suum sequatur Ecclesia, non negationis, sed pœnitentiæ imitatione. 157. c
 Petro neganti fides defecit. 100. a 270. c 309. a
 Petri sedes Roma, caput est mundi. 192. a
 Pœnitentia est donum Dei. 112. a 228. c
 Pœnitentiæ fructus. 73. d
 Pœnitere Dei. 220. b
 Pœna reorum Deus non oblectatur. 134. b 162. d 223. d
 Pœna, culpam patiens eā ostendit. 123. b 298. a 250. a
 Excipitur solus Christus. 153. d
 Philosophos qui dei notitiā habebāt, cur stultos dicat Apostolus. 116. b 314. a
 Placere Deo sine Dei dono nō possumus: quod precibus est impetrādū. 297. a
 Pollutio hominis dormientis, non est ei culpa. 85. b
 Potestatem etiā iniqui prælati quousque venerari deceat. 256. a
 Possessiones possintne sacerdotes habere. 74. c
 Possideri posse Deum cum temporalibus bonis. 77. a
 Possidenda non sunt superflua. 80. b

Possibilitas nostra ad non peccandam quam sit imbecillis. 83. b 120. a
 Potestas peccatoribus in sanctos nisi ex Dei iudicio non datur. 135. a 164. c 242. c
 Malæ voluntati solo eodem iudicio datur. 136. c
 Prædicator euangelij describitur. 206. d
 Prædicationi credūt, quorum cor Deus misericorditer aperit. 114. a
 Prædestinationem esse prædicādā. 117. a
 Qua ratione sit prædicanda. 116. c d
 Præcepta cur homini dētur, quæ tamen de naturæ viribus præstare nō potest. 120. a 124. b 317. a
 prædestinatio sanctorum quid sit. 115. c 116. a
 prædestinationis fides, multa sanctorum scripturarum autoritate munita est. 102. c
 prædestinatio Dei est incommutabilis. 111. b 115. d
 Semper in bono est. 107. b 110. d 326
 prædestinari nemo meretur. 107. d 110. a 100. c 114. d 115. a etc. 116. a 153. b
 prædestinationi nec non credentiū infidelitas, nec vllum cuiusquā peccatum venit ascribendum. 106. b 111. a c d.
 Ab ea qui differat præscientia eiusdem. 106. d 108. b
 prædestinati qui & quot sint, nescimus. 101. b 312. a
 Deo id notum est. 100. b 309. d
 prædicabitur euāgelium in vniuerso orbe ante finem mundi. 103. c 107. d
 prælaturam seu pastorem curam suscipere sit ne quis obligatus & quādo? 94. c
 præscientia Dei, ab eius voluntate quā distinguatur. 105. d
 Ea nec fallitur, nec necessitatem male agendi cuiquam infert, 106. c d 111. c 159. c 303. b 311. b
 prælium bonum. 139. b 141. c
 præmia in cœlis erunt inæqualia. 62. d
 præpositus tempestate nō vrgetur, quin vnā omnes eius subditi periculo premantur. 221. d
 presbyteri, Episcopis sunt subiecti. 321.
 præuaricatores dicendi ne sint omnes homines. 247. b
 principium vnum, pater & filius. 227. b
 procedit Spiritus sanctus ex patre & filio.

INDEX RERVM.

filio. 158. c 177. b
 profectus fidelium, sine tentatione non euenit. 146. d
 promissa sua Deus certò complebit. 279. b 309. c
 prophetiæ locus nullus erit in futuro seculo. 89. b
 Prophetæ suas prophetias noscebant. 305. c
 prophetijs indubitāter credere quid nos cogat. 146. d
 prosper fidem catholicā, ex Apostolicæ sedis autoritate defendebat. 108. c
 prouidentia Dei hominum vniuersitati nunquam defuit. 287. b
 prouidentiam habet Deus de omnibus. 137. b 150. d 151. b 166. d 167. a 169. b 291. d 307. a b
 Ea est incommutabilis, tametsi variè subueniat mutabili creaturæ. 160. b 136. b 311. a
 proximum quando-nam diligamus vt nos ipsos. 90. a
 prudentiam perfectam nemo hîc adipiscitur. 95. c
 prudentiæ munus proprium. 94. b
 Ipsa nec circumuenit quæquam, nec circumuenitur. 95. b
 psallere Deo rectè quis dicēdus sit. 138. b
 pudicitia acquirēdæ ratio. 85. c
 punit Deus etiā concedens quod cupimus. 136. c 141. d 157. d 168. a 173. a 175. d
 Querere Dei misericordiam, Dei misericordia est. 316. c
 Queri nō licet de Dei præceptis aut constitutionibus. 135. d 166. a 256. a
 Quomodo dicat Apostolus, Deum velle omnes saluos fieri. 100. c 107. c & in 2. libris de vocat. Gent.
 Rahab meretrix cuiusce rei figurā gesserit. 25. c
 Radices bonorum & malorū. 140. b
 Redēptioni hominū quid sit satis. 105. a
 Redemptus ne sit totus mundus à Christo. 105. b 107. c 109. b
 Regnum Dei quis censeatur prædicare. 62. a
 Reliquijs legis naturę hominē nō posse duci ad salutē. 125. a 167. d 201. d
 Remissio nullius peccati desperanda est. 259. d
 Remissio peccatorum quo pacto obtineatur. 145. a

Requies quæ & cui animæ in hoc seculo contingat. 144. b 163. b 234. a
 Requies Dei. 151. a 150. d
 Reparationis naturæ humanæ quod sit initium. 140. a 197. a
 Quis in ea ordo sit. 145. d 302. b
 Resistere peccato non, vt Adam potuit, possumus. 83. b
 Resurgent ne omnes? 56. c
 Resurgēt integerrima, quæ vel in fauillas euauerunt. 62. d 146. d
 Resurrexit solus Christus in corpore, nunquam moriturus. 206. d
 Retributio fiet iusticiæ sanctorum. 135. b 165. a 238. d 312. a
 Retribuit Deus bona pro bonis etc. 134. c 163. c
 Romanum regnum Dei prouidentia tam amplè erat dilatatum: vt etc. 305. a
 Roma per Apostolici sacerdotij principatū amplior facta est arce religionis quàm solio potestatis. 305. b
 Romanorū pontificū doctrina de gratia Dei. 322.
 Ruth quid typicè egerit. 30. d
 Sabbatū quis malè obseruet. 140. c 173. d
 Sacerdos cur speculator sit dictus. 67. c
 Sacerdotes sancti. 69. c 65. b
 Eorum laus. 61. c
 Officium. 62. b
 Sacerdotis carnaliter viuētis luctuosa descriptio. 67. d
 Sacerdotium Christi per quid sit æternum. 227. d
 Sacerdotes peculiariū sunt ipsius ecclesiæ rectores, quàm etc. 261. d
 Sacramentū in coniugio Adæ & Euz. 2. d
 Sacramētū eucharistiæ indignè sumptū cur oblit. 138. a 145. b 171. d
 Sacrificij legalis vsus. 3. c
 Sacrificij veri locus nō est extra Ecclesiam catholicam. 134. c 163. b
 Salomonis sapientia. 33. a
 Salus prima hominis vitriati. 119. d 103. d
 Salus nemini vnquam contigit alia gratia quàm qua nunc saluamur. 104. b 198. a
 Salus nisi ex fide esse non potest. 129. c
 Sampson quid præfigurārit. 29. etc.
 Saluat Deus etiam nolentes saluari. 109. b 195. c
 Samuel, dux & sacerdos atque propheta effectus est. 31. a
 Sanguinem Christi bibunt fideles. 4. a
 Z ij Sancto

INDEX RERVM.

Sanctorum in caelo foelicitas. 62. c
Sancti. vt nos, fragiles erant. 88. b 91. a
Sanctorum numerus de numero semper est auctus impiorum. 174. d 304. c
Corpori vnde adfit vel desit sua sanctitas. 136. d
Sanitatis desiderium ne habet quidem ex se anima rationalis. 103. d 129. d 131. a
Sapientia vera, nosse & diligere Deum. 229. b
Sapientia recta est donum Dei. 296. d
Sine ea nullae rectae sunt actiones. 296. b
Scientiam non permansuram in futuro seculo, quo sensu dicat Apostolus. 89. b 95. d
Scientiam boni Adam peccando non acquisiuit, sed perdidit 123. c
Scientia rerum diuinarum maior ac maior hinc homini obtingere potest. 135. b 164. d
De scientia cur non gloriandum. 148. c
Scientia Dei tempore non tenetur, eo quod gerenda iam astitit in conspectu eius. 311. b
Scire bonum & non facere, inutile est. 134. b 135. a 162. a 163. a 164. c
Schismatici in quo peccent. 145. d
Scripturarum sacrarum fructus. 63. d 150. b
Etiam eo quod obscure sunt. 137. d 171. b
Securitatem salutis nullus dum hic viuit, habet. 61. d 64. b 97. a 116. d 145. d 313. a
Semina virtutum, primi parentis praeruatione euersa sunt. 125. c d 131. c
Sepultura non anxiosa sit cura. 139. a
Serpens aeneus erectus in deserto typum Christi gerebat. 24. c
Serpentis seductoris Euae condemnatio. 3. b
Serpentibus qui comparentur in scriptura. 271. b
Seruit male solus peccator. 168. d 173. d
Serui nomen & conditionem non natura genuit, sed culpa. 143. d
Seruitus apud Deum semper est libera. 141. a (te 123. c)
Nemo seruit nisi cum aliqua libertate sequi Christum quid sit? 79. a
Similitudine Dei quo recuperem. 139. d
De simulatione. 148. d 225. b
Solicitude ordinata, quam utilis. 138. c
Spes nostra sit inconcussa. 139. b
Cui visu sit certior. 165. d
Quid nobis eam pariat. 259. c
Spem remissionis peccatorum infideles dixerunt fomitem peccandi. 207. a
Sperandum est in solo Deo. 138. d
Spiritus sanctus a quibus intelligatur recedere quum sit vbiq; totus. 314. b
Spiritus sanctus cur in linguis igneis descenderit in die etc. 18. b
Spiritus sanctus ex patre & filio procedit. 66. d
Stoicorum de animi affectionibus sententia. 96. b
Substantiarum nulla est quae vel non sit Deus, vel creatura. 169. a 137. b
Substantia diuina, vnica. 147. c
Quam simplex sit. 158. b
Superbiae nomen, generale est. 317. b
Quid sit superbia. 151. a
De eius proprietate. 317. d
Superbia etiam in recte factis cauenda est. 136. c 168. a 315. a
Superbia omnis peccati initium. 83. a
Quae mala generet. 83. a 84. a 137. b
Quibus indicijs deprehendatur. 85. d
Hic ab insidiati superbia nec ipsa turba est victoria. 109. b
Superborum ruina est grauissima. 314. d
Superbia homo perductus est ad mortem. 137. b
Vltima expugnatur. 141. b 174. a
Superbia & auaricia dici potest. 314. d
Fomes est inuidia. 205. c
Et angelo & homini prima fuit causa labendi. 252. b 314. d
Superborum appetitus. 271. c 314. d
Superflua vnde intelligemus nos habere. 138. c
Tabernaculi eiusque annexorum mystica structura examinatur. 19. b etc.
Temperantiae officium. 91. d 94. b
An ea & in futuro seculo retinebitur? 97
Tempus quando coeperit? 151. a
Templum congrue non a Dauide, sed a Salomone constructum est. 125. a
Tempora omnia sunt Deo praesentia. 136. a 137. a 167. a 169. b
Tempus malorum cur pusillum sit. 139. b
Temporalia bona ab aeternis quid differant. 150. b
Tempora a mundi exordio vsque in finem trifaria. 2. b
Tenebris exterioribus immergi, quid? 88. b
Quae tenebrae sint metuendae. 156. b
Tenebras eo profundiores anima intrat,

INDEX RERVM.

trat, quo plus a Deo recedit. 147. b
Tentatur Abraham etc. 7. d
Tentatione quisquis superat, hoc Christo acceptum ferat. 174. a 309. c
Tentationes quibus etiam redempti a domino subiaceant. 221. a
Testamentum nouum. 288. c. d
Terra hominis peccato maledicta. 3. d
Timor non quilibet haberi debet in vitio. 96. c
Timor castus. 240. d
Is ad opus bonum ducit. 148. d
Timore solo non peccans, peccat. 140. d 147. b 149. b
Timor supplicij, quam feruet nos a peccato. 87. d. etc
Timor Dei, est donum Dei. 126. b, 288. d 296. c
Nec hic quidem peccati Ade remansit. 123. a
Timendus Deus alia ratione quam alia. 138. b. 172. b
Timor an permanebit sanctis in futuro seculo. 96. b. 97. a
De Tobia. 39. d
Tolerantia est seruanda. 139. c. 141. a
Tolerantia bona quidem est: sed non querere quod tolere, 144. d
Non deesse cuiquam quod toleret, dum hic viuit. 141. d
Tribulationem, nisi a Deo adiuti, sustinere non valemus. 128. c. 131. d
Traduntur suis desiderijs duntaxat ij, qui hoc meriti sunt. 105. d
Trahuntur omnes, ad Christum venientes. 121. c. 197. b
Trahuntur autem varijs modis. 121. c
Tremoris causa in nobis est & ipse in bono profectus. 117. a
Tribulationis poculum cur profitur hinc bibere. 147. c
Transitus per Iordanem, baptismi typus est. 25. d
De Trinitate etc. vide fol. 176 etc. 158. d. 169. a
Tristitia melior latitia. 146. b
Tunica Christi indiuisa. 10. d
Tyrijs & Sidonijs non est datum vt crederent. 116. b
Vanitas, quid sit? 87. b
Vasa sacra diripientes quae poena maneat. 31. b
Velle quidem bonum, at non & perficere statim possumus. 121. a
Velle bonum nisi creet Deus in nobis, habere nequimus. 121. a. 124. a
Velitne Deus omnes saluos fieri, 100. c. 107. c. 109. b etc. 195. b 199. a 306. b 307. b
Velitne Deus, vt magna pars Christianorum nec velit, nec possit salua esse, 110. c
Venenum quid faciat corpori, 82. a
Veritas odiosa, 144. d
Veritate, non verba amari debere, 150. a
A quocunq; dicatur, recipienda est: quia Dei est. 70. a
Veri quicquid dixerit homo, non eius est sed veritatis, 273. c. 286. d
Vetus homo, circa terrena, 138. d
Via ducens ad vitam, et si angusta, nisi dilatato corde tamen non transitur, 134. d
Victoria sanctorum opus est Dei, 298. a
Videri Deus hic non potest, 61. c
Videndum esse in vita aeterna. ibidem
Vim ad peccandum nec diabolus infert. 111. a
Vincere tentationes, nisi Dei adiutorio non valemus, 288. b
Vinci a veritate non est turpe, 146. c
Vinum quomodo contineat luxuriam, 79. d
Bo vt ne liceat ieiunanti, ibidem
Virginitas carnis & animi, 138. c. 172. b
Virtutis a vitio distantia, 82. a. 287. d
Virtus & vitium quo pacto ad diuersa hortentur, 90. d (311. d)
Virtutum munera otiosa esse non possunt, Quatuor esse virtutes principales. 91. c
Permansuras esse in futuro. 97. b
Virtutes cum vitijs habitare nequeunt, 125. c. 271. b. 83. d. 311. d
Virtutes a Deo solo tribui, 91. d. 113. c. 308. c
Virtutem nullam ex duobus vitijs gigni, 121. b
Virtutibus discedentibus vitia e contra-rio ex nobis oriuntur, 125. c. 287. d
Virtutum omnium germen ex Deo est. 300. d
Virtus nisi a voluntate nostra oriri non potest. 286. b. 287. c. 308. c
Virtutes falsae. 200. d. 286. d. 287. d. 313. a.
Harum merces non aeterna est, sed temporalis. 286. d
Visio Dei plena in futuro demum securo
 Z z iij 10

INDEX RERVM.

- lo conceditur, 63. d. 64. c
Vitæ contemplatiuæ proprietates, 61. c. 65. b.
 Eius ab actiua, distinctio 64. d
 Qui eius sint sectatores 65. c
 Quina sacerdotū hinc eius participes esse queant 69. b
Vita communis 77. b
Vitæ præsentis à futura distinctio 61. c
Vitæ beatæ descriptio 62. a. 97. a
 Hæc non recipit infructuosum & sterilem 208. c
 Eius causa oīa amanda esse 143. a.
Vitæ huius principium, mortis exordiū est, 106. d
Vita præsens est dies belli 271. d
Vitæ duæ, animi & corporis, 148. b
Vitam prorogādo lapsuris, Deus nō est autor peccati 103. a. 107. a. 161. d
Vitium quod irruit in naturā, non naturæ superatur virtute sed gratiæ 302. d
Vitia vnde vel nascantur vel augeantur 82. d
 Non habitare pariter cum virtutibus 83. d
Vitium primū rationalis creaturæ 160. b
Vitium corruptionis quid sit 144. c
Vitium nisi in bono esse nequit, 142. b. 143. c. 144. c
Viuerē secundum hominē, quis dicendus 82. d
Vitio Dei. 133. d
Viuerē secundum Deum debet creatura rationalis 142. d
Vocat Deus nos aliter ac aliter, 103. c. 308. c. 310. d
Vocantur ad gratiam, ij; foli, quibus prædicatur euāgelium, 103. b. 107. a. 291. b
Vocatio Gentium cur dilata fuerit, nobis inscrutabile est, 299. b
Voluntas Dei causa omnium motionū est, 137. b
Voluntas Dei non indifferenter se habuit circa vniuersitatem generis humani saluandam, 104. b. 195. b
Voluntas Dei non idem quod eius præscientia 105. d
Voluntas Dei non est vt quisquam in peccatum cadat 112. b
Voluntas Dei est æterna & incommutabilis, 142. b. 143. b. 292. a. 228. c. 310. d
 Non aliud fieri debuit, quàm quod fieri voluit 299. c
 Quando censeatur homo suam, non Dei facere voluntatem? 155. d. 316. a
 Nec tamen nisi voluntas Dei impletur ex eo quod mali contra eam faciunt, 115. c. 304. b
Voluntas homini lapsa remansit, semper amans aliquid quod se ferat, 198. c. 288. a
Voluntatum humanarū multiplicitas. 286. c
 Sensualis describitur, ibidem
 Hæc eadem est quæ carnalis, ibidem.
 Animalis, 286. d. 287. c
 Spiritualis 287. c
Voluntas hominis, qualis sit effecta peccato Adæ 287. b. 316. b
 Talis eo longius recedit à luce, quo plus actioni intenditur 167. a. 203. b. 287. c
Voluntatum malarum nec diabolus est in nobis generator, 111. a,
Voluntate quilibet & prolabitur & non surgit 112. a
Voluntatum sanctarum in quouis homine est ex Deo principium 120. c. 130. a. b. 323
Voluntas non aufertur nobis, cum in ea, bene velle, generatur, 121. a. 122. b. 130. b
Voluntas mala, etiam, si in opus externum non exeat, rea est, 161. b. 168. c. 170. b.
Votum non prodest extra ecclesiam emissum 134. c. 163. b. 235. a
Votum nemo Deo rectè faceret, nisi vt voueret, ab eo acciperet 137. a. 168. d
Vouere volens, seipsum Deo & voueat & reddat 134. c. 163. b
Vfus rerum non vnus idem est bonis & malis, 136. d. 137. a. 168. b
Vnus peccati originalis 109. a, 198. c, 201. c
Vxor Loth in statuam salis conuer. etc. 7. c
Vxores plures, patriarchas licitè habuisse 10. b.
Zachæi conuersio, 121. d
Zelus quanta pestis 82. c. c
Zozimi papæ ad totius orbis Episcopos contra Pelagium definitio 110. d. 323. a
 Zozimi

ARGVMENTA CAP.
 LIBRI CONTRA CAS-
 sianum Collatorem.

- Caput** 1. Non est negligenda ob-
 trectatio contra libros Augu-
 stini, quos aduersus Pelagianum
 errorem condidit: quia suffragatur
 pelagianis veluti iniuste essent
 damnati. Fol 117. c.
Cap. 2. Prosper eligit ex obtrectatori-
 bus Augustini Cassianum, tan-
 quam alijs omnibus in studio
 scripturarum sacrarum præstan-
 tiorem, & qui iam scripto suam
 doctrinam protulerit: vt cum eo
 conferat 118. a
Cap. 3. Doctrina Cassiani in initio
 Collationis de protectione Dei ca-
 tholica est 118. b
Cap. 4. Citò Cassianus definitionis
 suæ oblitus, docet, multos sine
 gratia & ad gratiam venire, & gra-
 tiam petere: quosdam verò eā in-
 uitos participare. 118. d
Cap. 5. Cassianus nec cum hæreticis
 nec cum catholicis plenè cōcor-
 dat 119. a
Cap. 6. Cassianus damnatum illud do-
 gma incidit, quo docetur, gratiam
 Dei secundum merita nostra da-
 ri, nempe secundum petitionem
 & fidem 119. b
Cap. 7. Cassianus colligit scripturas,
 quibus putat doceri, alios gra-
 tia, alios libero arbitrio saluari,
 119. b
Cap. 8. Reijcitur sententia Cassiani,
 putantis liberum arbitrium sine
 gratia posse conari ad bonum,
 desiderare sanitatem, & venire ad
 medicum 119. c
Cap. 9. Cassianus & Catholicos & pe-
 lagianos erroris inculcat: atque ex
 vtrorumque sententijs mixtum
 errorem commendat. 120. a,
Cap. 10. Cassianus damnauit catholi-
 cos victores pelagianorum 120. b
Cap. 11. Catholici vicerunt pelagianos
 Dei auxilio 121. a
Cap. 12. Non aufertur liberum arbi-
 trium per gratiam 121. a
Cap. 13. Non solum ij qui terrore tre-
 mefacti ad Christum confugiunt
 sed etiam qui spe alacri currunt
 ad Christum, gratia Dei præue-
 niuntur 121. b
Cap. 14. Varijs modis trahuntur ad
 Deum homines per gratiam,
 121. c.
Cap. 15. Cassianus, auferens quibus-
 dam liberum arbitrium, quos per
 gratiam saluari docet, alijs verò
 illud relinquens, quos sine gra-
 tia ad Christum venire putat: ex
 scripturis confutatur, 122. a,
Cap. 16. Gratia Dei operatur primam
 boni voluntatem 122. c
Cap. 17. Sententia Cassiani, quod per
 peccatum non sit amissa scientia
 aut possibilitas boni 122. d
Cap. 18. Quod secundum catholicam
 fidem homo talis factus sit, qui
 mereri æternam beatitudinem
 posset ibidem
Cap. 19. Quod per peccatum primus
 homo omniſque posteritas eius
 amisit ea, quibus ad æternam vi-
 tam poterat peruenire scilicet
 fidem, continentiam, charitatem,
 metum diuinæ iustitiæ, scien-
 tiam veritatis etc. ac in horum
 locum ei subintravit omnium vi-
 tiorum venenum: ideoq; Christi
 remedio eget. ibidem.
Cap. 20. Impotentia & excæcatio homi-
 nis non est tribuenda auctori na-
 turæ, iniustumq; est, pœnam trā-
 sfire sine culpa 123. b
Cap. 21. Yronicè dixit Deus: Ecce Adā
 factus est quasi vnus ex nobis: per-
 diditque Adam per peccatum
 boni scientiam, fidem & cæte-
 ras virtutes, ne minima qui-
 dem seruata earum portione
 123. b
Cap. 22. Calamitas primi hominis trā-
 sit in posteros: nec contradicte
 quicquam Apostolus, dicens: Gē-
 tes naturaliter quæ legis sunt fa-
 cere 123. c
Cap. 23. Homini vt intelligat ac iu-
 stus sit præcipitur, non quasi id
 queat ex natura præstare: sed vt
 agnoscat quid perdidit, & ad
 Christi gratiam confugiat. 124. a
 Cap. 24.

INDEX RERVM.

- Cap. 24. Tavatnr Cassianus, nolés omnia sanctorú merita ad Deú referri, volensq; nature humanæ ascribere viribus aliud quàm quod peruersum est. 124. b.
- Cap. 25. Piæ cogitationes & desideria sunt à Deo, etiam si Deus ea nolit impleri. 124. c.
- Cap. 26. Bonum quod post lapsum in natura relictum est, vitam eternã conferre nõ potest, sed omne bonum quod eò conducit, ex Dei est gratia, sanante non auferente liberum arbitrium, 125. b.
- Cap. 27. Non insunt humanæ animæ femina virtutum: quia per primũ Adæ peccatũ euerfa sunt: nec haberi queunt nisi eo restituente qui dederat 125. c.
- Cap. 28. Cassianus decipitur specie falsarum virtutum, putans verarum femina esse in impijs 125. d.
- Cap. 29. Scripturæ docet principia virtutum non esse in natura, sed gratia donari 126. a.
- Cap. 30. Non ita potest liberũ arbitriũ ex se diligere Deum, quemadmodum Dei gratiã negligere, prout nugatur Cassianus 126. c.
- Cap. 31. Ideo liberum arbitriũ accipit fidei principium & bonæ voluntatis effectũ, vt per ea mereatur præmia operaturis promissa 127. a.
- Cap. 32. Grauisimus error Cassiani de passionibus sancti Iob. ibid.
- Cap. 33. Repetitiõ errorum Cassiani, de quibus in præcedentibus ibid. b.
- Cap. 34. Maior ille cæteris Cassiani error quo putat Iob propria virtute vixisse tam illustri palma hostem: ex ipso Iob refutatur. ibid. d.
- Cap. 35. Ex alijs scripturis & definitione concilij docetur, Iob tolerantiam esse à Deo. 128. b.
- Cap. 36. Non ob hoc perdit homo meritum & laudem, quia à Deo accipit bona opera, quinimo non habent homines laudem & meritũ nisi ex his quæ Dei gratia dantur. ibid. d.
- Cap. 37. Cassianus sibi contrarius, dũ prophanos eos dicit, qui credunt gratiam Dei secundum merita nostra dari. 129. b.
- Cap. 38. Cassianus duos facit ordines Christianorum, vnum qui gratia saluatur: alterum qui libero arbitrio: vnum qui inuitus attrahitur ad salutem: alterum qui voluntariè venit: vnũ cuius Christus protector & saluator est: alterũ cuius refugium & susceptor est: sed error refellitur. ibid. d.
- Cap. 39. Epilogus omniũ prædictorum in duodecim definitiones distinctus 130. c.
- Cap. 40. Breuiter iterum repetuntur errores Cassiani 132. a.
- Cap. 41. Errores Cassiani ostedit in Pelagianis condemnatos ibid. b.
- Cap. 42. Laus Augustini per Cœlestinũ contra Gallos eius obtrectatores, ibidem c.
- Cap. 43. Libri priores Augustini cõsoni sunt libris de prædestinatione Sanctorum & bono perseuerantiq; ibidem d.
- Cap. 44. Augustini obtrectatoribus nõ tam disputatione quàm autoritate resistendum est. 133. a.

F. I. N. I. S.

L O V A N I I.

Typis Ioannis Bogardi.

